

DICTIONAR BIBLIC

2

Stephanus

EDITURĂ
CREȘTINĂ

I-O

Editura STEPHANUS își face o datorie de cuget și simțire față de cititorii români de pretutindeni, prin apariția acestui DICȚIONAR BIBLIC, carte de referință pentru lumea francofonă.

Însoțit de acest DICȚIONAR BIBLIC, fiecare cititor serios va putea aborda, fără reticențe, studiul SFINTEI SCRIPTURI care vine spre noi din negura vremurilor, cu același mesaj divin, mereu proaspăt, dătător de viață și întotdeauna de o stringentă actualitate.

Iată și numele câtorva dintre personalitățile care și-au adus aportul la apariția, în limba franceză, a acestei opere monumentale: Dr. André Lamorte, profesor, Aix-en-Provence; Jaques Blocher, pastor și J. Marcel Nicole, profesor, directori ai Institutului Biblic din Nogent-sur-Marne; Dr. Gabriel Millon, director al Institutului Biblic din Bordeaux; Daniel Vernet, profesor universitar în științele naturii, Montpellier; Dr. Pierre de Benoit, fondator al Institutului Biblic Emmaüs, precum și René Pache și Alfred Kuen, ex-directori ai aceluiași institut biblic.

Prin bogăția, varietatea și ineditul informațiilor sale, această carte, fără echivalent, la ora actuală, va constitui pentru fiecare cititor, o unealtă indispensabilă.

EDITORUL

ISBN 973 - 9174 - 61 - 2

DICȚIONAR BIBLIC

Traducere din limba franceză:
CONSTANTIN MOISA

VOL. 2

I - O

EDITURA STEPHANUS

București, 1996

Consilier editorial: CONSTANTIN MOISA

Coperta: FLORIN CREANGĂ

Titlul original: **NOUVEAU DICTIONNAIRE BIBLIQUE RÉVISÉ**

© 1992 Editions Emmaüs CH-1806 Saint-Légier SUISSE

Tous droits réservés pour tous pays

ISBN 2 - 8287 - 0043 - 7

Editat și publicat cu permisiunea scrisă a *Editions Emmaüs*
CH-1806 Saint-Légier SUISSE

de către Editura S T E P H A N U S, București 1996

Redactor: CONSTANTIN MOISA

Tehnoredactor: MARIA NICOLAE

Procesare și paginare text: EUNICE VÎNĂTORU

Foto-montaj: OLGA CHIBICI

ISBN 973 - 9174 - 61 - 2

I

IAACAN, JAAKAN, YAAKAN. Strămoș al Bene-Iaacanilor (fiii lui Iaacan), în apropierea cărora au tăbărât israeliții, după ce au plecat de la Moserot (Num. 33.31-32) și unde au ajuns a doua oară, călătorind în sens invers (Dt. 10.6). Iaacan era fiul lui Eter și nepotul lui Seir (I Cr. 1.42). În Gen.36.27, numele lui este Acan.

IAACOB, JAAKOB, YAAKOB. (O altă formă a numelui Iacov). Căpetenie a simeoniților (I Cr. 4.36).

IAALA, JAALA, YAALA, YAALA = *capră neagră*. Întemeietorul unei familii menționate împreună cu fiii slujitorilor lui Solomon (Ezra 2.56; Nem. 7.58).

IAAR, JAAR, YAAR = *pădure*. Cum acesta este un nume propriu (Ps. 132.6), ar putea fi vorba de Chiriath-Iearim.

IAARE-OREGHIM. (V. *Iair*, II).

IAARESIA, JAARESIA, YAARECHIA, YA-ARESHYA. Beniamit, fiul lui Ieroham (I Cr. 8.27).

IAASAI, JAASAI, YAASAI = *Domnul face*. Unul dintre fiii lui Bani, convins de Ezra să renunțe la femeia străină pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.37).

IAASIEL, JAASIEL, YAASIEL, IAASIEL-METOBABA = *Dumnezeu face*.

1. Un viteaz al lui David, din Toba (I Cr. 11.47).
2. Unul dintre fiii lui Abner (I Cr. 27.21).

IAASIEL-METOBABA, IAASIEL-METSOBAYA (V. *Iaasiel*).

IAAZANIA, JAAZANIA, YEZANIAHU, YAAZANIAHU = *Domnul ascultă*.

1. Căpetenie a oștirii lui Iuda; fiul lui Hosea, maacatitul (II Împ. 25.23; Ier. 40. 7, 8; 42.1). El a venit, împreună cu oamenii săi, să-l felicite pe Ghedalia, cu prilejul numirii sale de către Nebucadnețar ca guvernator al lui Iuda, după luarea Ierusalimului. Iaaania nu a fost părtaș la complotul urzit contra dregătorului și din care i s-a tras moartea. Dimpotrivă, se pare că Iaaania a depus importante eforturi pentru prinderea și deferirea asasinilor. Iaaania se alătură unui grup care se deplasează la profetul Ieremia ca să-l roage să întrebe pe Domnul dacă acceptă proiectul rămășiței israeliților de a emigra în Egipt (Ier. 42).

Schifa sigilului lui Iaaania

În Ier. 43.2, se pare că numele de Azaria ar fi o alterare a lui Iaaania. La Mitpa, a fost găsită o pecete de onix (v. *Mitpa*, 5), datând din jurul anului 60 î.Cr., și purtând numele de Iaaania. Inscricția se traduce astfel: „*aparținând lui Iaaania*” (primul rând), „*slujitorul împăratului*” (rândul al doilea). Dedesubt, se poate distinge o splendidă gravură, înfățișând un cocoș în plină luptă. Este prima reprezentare a acestei păsări descoperită în Pales-

tina. Pecetea a fost găsită într-un mormânt. Cum pecetea aceasta a fost descoperită la Mițpa (Tell en-Nasbeh), oraș de care se leagă numele lui Iaazania în Ier. 40 și 42, este foarte probabil ca această pecete să fi aparținut personajului menționat de Ieremia.

2. Un recabit și fiul lui Ieremia (altul decât proorocul) (Ier. 35.3).

3. Un fiu al lui Șafan. Unul dintre cei ce au atârnat poporul la idolatrie pe vremea lui Ezechiel (Ez. 8.11).

4. Un fiu al lui Azur și căpetenie a lui Iuda. Influența sa nefastă asupra poporului i-a fost descoperită lui Ezechiel într-o vedenie (Ez. 11.1; cf. 8.1,3; 11.24) (V. *Habazinia*).

IAAZIA, JAAZIJA, YAZIA, YAAZIAHU = *Domnul întărește*. Aparent, al 3-lea fiu al lui Merari sau un urmaș al acestui levit. Fondatorul unei case patriarhale (I Cr. 24.26-27). Nici el, nici urmașii lui nu mai sunt menționați ulterior (cf. 23.21-23; Ex. 6.19).

IAAZIEL, JAAZIEL, YAZIEL = *Dumnezeu întărește* sau *fortifică*. Un levit, plasat în al doilea rang al cântăreților acompaniați de instrumente cu coarde, în momentul când David a adus chivotul Domnului, din casa lui Obed-Edom, la Ierusalim (I Cr. 15.18,20; cf. 16.5) (V. *Aziel, Ieiel*).

IABAL, JABAL, YABAL. Un fiu al lui Lameh (urmașul lui Cain) și al soției sale, Ada. Strămoșul celor care locuiesc în corturi și se ocupă cu creșterea vitelor (Gen. 4.20).

IABES, JABES, YABESH, YAVESH, IABEȘ.

1. O cetate (v. *Iabes în Galaad*).

2. Tatăl regelui Șalum (II Imp. 15.10).

IABES ÎN GALAAD. Cetate galaadită. Potrivit opiniei lui Glueck, ar trebui să fie identificată cu Tell Abu-Kharaz, la N de uedul el-Yabis, dacă nu cumva cu Maqlub, localitate aflată la 15 km SE de Bet-Șean, dar pe malul răsăritean al Iordanului. Ed-Deir se găsește în uedul el-Yabis, nume care pare să-l fi perpetuat pe acela de Iabes. Pe vremea Judecătorilor, în timpul războiului pornit de celelalte seminții ale lui Israel contra lui Beniamin, din pricina omorării fiitoarei unui levit, locuitorii Iabesului din Galaad au refuzat să li se alăture israeliților. Această atitudine de indiferență față de un păcat național i-a costat enorm: cetatea a fost dată spre nimicire. Israelii au păstrat

cu viață numai 400 de tinere fecioare care le-au fost date de neveste la 400 de bărbați beniamini care au supraviețuit (Jud. 21.8-15). Iabesul a fost apoi repopulat. La scurt timp după suirea lui Saul pe tronul lui Israel, Nahaș, regele amoniților, a asediat Iabesul din Galaad. Cetatea s-a aflat într-o mare strâmțorare, căci Nahaș nu voia să încheie pace decât cu condiția să-i scoată ochiul drept fiecăruia dintre locuitorii cetății, spre a insulta astfel întregul Israel. Saul vine în ajutorul Iabesului, îi înfrânge pe amoniți și-i obligă să ridice starea de asediu (I Sam. 11.1-11). Oamenii din Iabes îi datorau o profundă recunoștință regelui Saul. Ei și-au manifestat-o atunci când cadavrul decapitat al fostului rege și trupurile fiilor săi au fost atârinate pe zidurile Bet-Șeanului, după bătălia de la Ghilboa; ei au traversat Iordanul, au luat trupurile membrilor familiei regale, le-au ars și le-au îngropat oasele în apropiere de Iabes (I Sam. 31.11-13; I Cr. 10.11,12). Mai târziu, David le-a transportat în mormântul lui Chiș, tatăl lui Saul (II Sam. 21.12-14). La începutul domniei sale, David le-a mulțumit locuitorilor din Iabes pentru acest gest de omenie (II Sam. 2.4-7).

IABEȘ (V. *Iabes; Iabes în Galaad*).

IABIN, JABIN, YABIN, JAVIN, YAVIN = *El (Dumnezeu) pătrunde sau înțelege*.

1. Un canaanit, rege al Hațorului, în Galileea, și al cetăților dependente de Hațor. Iabin era căpetenia ligii alcătuite din împărații din nordul și centrul Palestinei pe care Iosua i-a înfrânt la apele Merom. După terminarea luptei, israeliții au luat Hațorul, i-au pus foc și l-au ucis pe regele lui (Ios. 11.1-14).

2. Un alt rege canaanit care a domnit, de asemenea, peste Hațor, probabil urmaș al celui precedent (Jud. 4.2). Și acesta se afla în fruntea unei coaliții de regi războinici (5.19). I-a asuprit pe israeliți timp de 20 de ani. În cele din urmă, Barac l-a înfrânt pe Sisera, conducătorul oștilor sale, la pârâul Chison. Apoi Sisera a fost asasinat. Iabin va continua războiul, preluând conducerea armatei, însă va fi biruit (4.2-24).

IABNE, JABNE, YABNE. (V. *Iabneel, 1*).

IABNEEL, JABNEEL, YABNEEL = *Dumnezeu poate să construiască*.

1. Cetate de la hotarul nordic al sem. lui Iuda (Ios. 15.5,11). Una și aceeași localitate

cu cetatea filisteană Iabne ale cărei ziduri au fost dărâmate de Ozia (II Cr. 26.6). Mai târziu, această localitate va fi cunoscută sub denumirea de Iamnia (I Mac. 4.15; 5.58; II Mac. 12.8,9). A fost identificată cu satul Yebnah, la circa 7 km depărtare de Mediterana și la 14 km NE de Asdod.

2. Cetate de frontieră a lui Neftali (Ios. 19.33). Conder a identificat-o cu ruinele de la Yemna, la vreo 11 km SV de Tiberiada.

IABOC, JABBOK, YABBOQ. Un afluent al Iordanului, pe malul răsăritean. Iacov îl traversează, venind din Mesopotamia (Gen. 32.22). Izvorând din apropiere de Rabat-Amon, Iabocul curge apoi pe o distanță de vreo 19 km spre NE; după aceea, o cotește spre NV și ține această direcție alți 24 de km. În continuare, curge de-a lungul unei văi, pe o distanță de 27 km, despărțind Galaadul de Amon, după care se varsă în Iordan la o depărtare de 69 km S de Lacul Galileii și la 37 km N de Marea Moartă. Numele actual al Iabocului este Nahr ez-Zerka. Considerat altădată un hotar natural, el separa pe amoniți de împărăția amorită a lui Sihon, iar mai târziu de sem. lui Gad. Iabocul împărțea în două teritoriul cu relief accidentat al Galaadului: regiunea sudică, deținută de Sihon înainte de cucerirea israelită, este atribuită, mai târziu, gadiților; regiunea nordică, inițial posesiunea lui Og, ajunge în mâinile unei jumătăți a sem. lui Manase (Num. 21.24; Dt. 2.36,37; 3.12,13,16; Ios. 12.2-6).

IACAN (V. *laecan*).

IACHE, JAKE, YAQE = *plos, evlavios*. Tatăl unui oarecare Agur ale cărui maxime sunt redată în cap. 30 al cărții Proverbelor.

IACHIM, JAKIM, YAQIM = *Dumnezeu suscită*.

1. Un urmaș al lui Aaron. Familia sa devine o casă patriarhală și reprezintă a 12-a din cele 24 de cete în care i-a împărțit David pe preoți (I Cr. 24.12).

2. Un beniamit (I Cr. 8.19).

IACHIN, JAKIN, YAKIN = *Dumnezeu stabilește*.

1. Un fiu al lui Simeon și fondator al unui clan (Gen. 46.10; Ex. 6.15; Num. 26.12). În I Cr. 4.24, este numit Iarib, în unele versiuni, și Iariv în altele.

2. Căpetenia celei de a 21-a cete preoțești, sub domnia lui David (I Cr. 24.17).

3. Un preot care locuia la Ierusalim după întoarcerea din robia babilonică (I Cr. 9.10; Nem. 11.10).

4. Iachin și Boaz erau numele celor doi stâlpi ridicați în fața pridvorului Templului, Iachin fiind cel din partea dreaptă (I Imp. 7.15-22). Probabil că cei doi stâlpi, prin denumirea lor, simbolizau tăria, forța. Astfel, Iachin ar putea reprezenta prescurtarea unei inscripții ca aceasta: „*Domnul va întări tronul tău pentru totdeauna*”, iar Boaz „*în Domnul se află puterea împăratului*”, sau o altă formulare asemănătoare. (V. *Boaz; Iachin și Boaz*).

IACHIN ȘI BOAZ. (În ebr., *yakHîn* = *El va întări*, iar *bo'az* = *în El este puterea*; I Imp. 7.15-22; II Cr. 3.15-17). Iachin și Boaz erau numele celor doi stâlpi de bronz, ridicați în fața pridvorului lui Solomon, Iachin aflându-se în partea dreaptă. Menirea acestor două coloane nu ne este cunoscută, deoarece Biblia nu dă indicii clare în acest sens. Totuși, se pare că stâlpii nu au avut rol de susținere, pentru că ei se găseau în fața pridvorului Templului, „*în partea dinainte a Templului*” (II Cr. 3.17). Herodot (II 44) vorbește despre niște coloane ridicate alături de templul lui Hercule la Tyr, ceea ce dovedește că astfel de stâlpi erau folosiți, pe scară largă, în Orientul antic. Yeivin consideră că Iachin și Boaz simbolizau prezența divină, după cum era cazul cu stâlpii de foc și de nor în timpul călătoriilor israeliților prin pustie (Ex. 33.9; Dt. 31.15). Din cărțile Regilor și a lui Ieremia, aflăm că respectivele coloane aveau o înălțime de 18 coți (cam 9 m) și un fir de 12 coți (6 m) le-ar fi putut cuprinde (I Imp. 7.15; Ier. 52.21). Stâlpii erau goi pe dinăuntru, iar grosimea manșonului era de 4 degete (8 cm). În schimb, Cronicile pretind că stâlpii aveau 35 de coți înălțime (=17,5 m), cu un capitel de 5 coți în vârf (=2,5 m) (II Cr. 3.15). Pentru a explica această diferență de dimensiuni, s-a presupus că autorul Cronicilor a adunat înălțimile celor două coloane, obținând astfel 35 de coți. În II Imp. 25.17, capitelul are numai 3 coți înălțime, ceea ce se explică prin faptul că ar fi putut interveni niște lucrări de renovare, sub domnia lui Ioas sau a lui Iosia. În sfârșit, alți specialiști opinază că s-ar fi strecurat vreo eroare în text, cu prilejul copierii cifrelor.

Nu este exclus ca denumirea celor doi stâlpi să fi avut menirea de a aminti linia de rudenie

a lui David (Iachin era mama sa, cf. Num. 26.12 și I Cr. 24.17, iar Boaz făcea parte din linia paternă a strămoșilor lui). Totuși, este mai verosimil că aceste nume ar fi constituit primele cuvinte ale unui oracol acordat dinastiei davidice: „*Yahve va întări tronul tău pentru totdeauna*” (yakHin) și: „*În Domnul se află puterea împăratului*” (bo'az), sau o altă formulare asemănătoare.

IACINT. (V. *Pietre scumpe*).

IACOB, IACOV, JACOB, YAKOBA. (V. *Iacov*).

IACOV. (Etim. pop. = *cel ce ține de călcâi; cel ce subminează pe cineva pentru a-i lua locul*). S-a mai propus și o altă etimologie: El (Dumnezeu) *păzește, ocrotește*. (Compară cu termenul arab folosit în regiunea sudică și cu cuv. etiopian 'akaba = a păzi).

Fiul lui Isaac și al Rebecăi, frate gemă cu Esau, născut imediat după acesta și, de aceea, socotit mai mic (Gen. 25.21-26). La nașterea fiilor săi, Isaac avea 60 de ani (v. 26). Iacov prefera să rămână în corturi, având un temperament calm și liniștit (v. 27). El era favoritul mamei sale, în timp ce tatăl îl prefera pe Esau (v. 28). Într-o zi, pe când Esau s-a întors de la vânatoare rupt de oboseală și foarte flămând, Iacov tocmai pregătea o ciorbă de culoare roșatică; înainte de a-i da să mănânce, Iacov îl cere să jure că-i va ceda, în schimb, dreptul de întâi-născut (v. 29-34). O scenă de înșelăciune se va consuma ceva mai târziu. Isaac era înaintat în vârstă, vederea îi slăbise foarte mult. Și atunci Rebeca l-a convins pe Iacov să se îmbrace cu hainele cele mai bune ale lui Esau, să-și acopere cu pielea iezilor gâtul și mâinile, pentru ca astfel să-l inducă în eroare pe tatăl său care credea că i s-a apropiat sfârșitul, și să-i acorde lui binecuvântarea decurgând din dreptul de întâi-născut. Când Esau descoperă nedreptatea care i s-a făcut, protestează vehement contra răpirii acestui drept de către fratele său. Esau decide să-l omoare pe Iacov după decesul tatălui său (27.1-41). Rebeca ia cunoștință de aceste amenințări și, în speranța că mânia celui nedreptățit se va potoli în lipsa fratelui său, pune la cale plecarea lui Iacov în Haran, sub pretextul căsătoriei. Acolo se aflau rudele Rebecăi. În timpul călătoriei, Iacov are o vedenie într-o noapte. El vede o scară care lega pământul de cer, iar îngerii lui Dumnezeu se

suiau și se coborau pe scara aceea. Domnul îi promite lui Iacov toate binecuvântările legământului (27.42-46; 28.1-22).

Iacov locuiește la Padan-Aram cel puțin 20 de ani. El îi slujește lui Laban, mai întâi 14 ani, pentru cele două fiice ale sale, Leea și Rahela. Alți 6 ani se mai adaugă pentru plata vitelor date de socrul său. În timpul șederii în Haran, Iacov are 11 fii: prin Leea, 6 - Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Isahar și Zabulon, precum și o fată, Dina; prin Bilha, roaba Rahelei, 2: Dan și Neftali; prin Zilpa, roaba Leii, 2: Gad și Așer; în sfârșit, prin Rahela, unul: Iosif (29.30). La nașterea lui Iosif, Iacov avea 90-91 de ani (cf. 47.9; 41.46, 47, 54; 45.11).

Șase ani mai târziu, văzând că Laban și fiii săi, invidioși din pricina averilor sale, nu-i mai sunt la fel de binevoitori, Iacov se răzvrătește. Pe când păștea turmele socrului său, la o depărtare de 3 zile de Haran (30.36; 31.22), pe Eufrat, Iacov trimite după nevestele sale (31.4), trece fluviul și fugă cu familia și averile sale spre Canaan (v. 21). Laban urmărește pe fugari și-i ajunge la muntele Galaad, desigur între Iarmuc și Iaboc, la o depărtare de aproape 500 de km de Eufrat, după vreo 10 zile, dacă nu și mai mult, de la plecarea lui Iacov. Dumnezeu îl ocrotește pe Iacov, așa încât acesta nu suferă nici o pagubă. Cele două tabere ostile se împacă și încheie un legământ. Ei adună o mare grămadă de pietre, pecetluiesc legământul printr-o masă, conform obiceiului vremii, pentru a se stipula că nici unul din cele două clanuri nu va trece dincolo de movila respectivă cu intenții războinice (v. 51).

Dumnezeu S-a arătat lui Iacov, într-un loc pe care acesta l-a numit Mahanaim. Și, în valul Iabocului, un om a luptat cu Iacov până în revărsatul zorilor și l-a lovit la încheietura coapsei pentru a-l putea domina. Înainte de a-l părăsi, necunoscutul îl binecuvintează pe Iacov cu aceste cuvinte: „*Numele tău nu va mai fi Iacov, ci te vei numi Israel - cel ce luptă cu Dumnezeu - căci ai luptat cu Dumnezeu și cu oameni și ai fost biruitor.*” Iacov a numit locul acela *Peniel* (Fața lui Dumnezeu), „*căci - a zis el - am văzut pe Dumnezeu fafă în fafă, și totuși, am scăpat cu viafă.*” (Gen. 32.22-32; cf. Gen. 33.20; Os.12.3,4). Acesta a fost momentul crucial al vieții lui Iacov. Până atunci, el s-a biziuit pe propriile sale forțe și pe diversele lui stratageme, dar în acea clipă avea să învețe că energia lui nu putea prevala contra lui Dumnezeu și că trebuia să l se supună, recurgând la rugăciune, pentru a obține

binecuvântarea de care nu s-ar fi putut lipsi. De atunci, se face aluzie deseori la închinarea adusă de Iacov Domnului.

Înainte de a trece Iordanul, Iacov cel exilat atâta vreme din pricina nedreptăților comise față de Esau, îl întâlnește pe fratele său care-l iartă. Apoi, cei doi gemeni se despart. Esau se întoarce în muntele Seir, iar Iacov se îndreaptă spre Canaan (Gen. 33.1-18). El locuiește la Sihem, unde cumpără un teren, pentru a-și instala familia și averile și ridică acolo un altar în cinstea Domnului (33.18-20). La Sihem, fiul domnitorului țării o necinstește pe Dina, fata lui Iacov. Simeon și Levi, frații Dinei, o răzbună. Ceilalți fii ai lui Iacov li se alătură pentru a jefui cetatea. Iacov este îngrozit la gândul consecințelor ce ar putea rezulta datorită unei asemenea conduite. Și atunci, el îl caută pe Dumnezeu și face să dispară din casa lui orice idol și orice necurăție. Domnul intervine și îl ocrotește (34.30 - 35.5). La un moment dat, Sihemul devine proprietatea lui Iacov (48.22; cf. 37.12). De la Sihem, Iacov se îndreaptă către Betel. Debora moare și este îngropată în apropiere de Betel (35.6-8) (V. *Debora*, I). Dumnezeu i Se mai arată o dată lui Iacov în locul unde i Se descoperise când acesta mergea spre Padan-Aram (35.9; 28.10-22). El confirmă schimbarea numelui de Iacov în acela de Israel și îi reînnoiește promisiunile legământului făcut cu Avraam. În cursul călătoriei lor spre Hebron, Rahela îl naște, în apropiere de Betleem, pe al 12-lea și cel din urmă fiu al lui Iacov, Beniamin. Dar soția sa prea-iubită moare la nașterea acestui copil (35.9-20). În sfârșit, Iacov se reîntâlnește cu tatăl său la Mamre (v. 27). Isaac moare și el 23 de ani mai târziu. Fiii săi, Esau și Iacov, îl îngroapă (v. 28,29). S-ar părea că Iacov a locuit la Mamre 33 de ani, căci el se găsește la Hebron cam la 10 ani după întoarcerea sa în Palestina (37.14; cf. v. 2) și rămâne acolo până când este solicitat să coboare în Egipt (46.1). Unii savanți asimilează Hebronul cu Mamre. Iacov avea 130 de ani când s-a pogorât în Egipt (47.9), unde a mai trăit 17 ani. Prima sa binecuvântare specială a acordat-o fiilor lui Iosif; după aceea, el își binecuvintează proprii săi fii și moare în vârstă de 147 de ani (47.28; 48; 49). Trupul său a fost îmbălsămat și transportat, în mod solemn, în Canaan, în peștera Macpela (50.1-14).

Iacov avea o seamă de defecte notorii pentru care a fost aspru pedepsit, astfel că a trebuit să sufere la bătrânețe nespuns de mult de pe urma pierderii lui Iosif. Spre finele vieții sale, el recunoaște, cel puțin tacit, că începutul

carierii sale a fost învăluit de păcat și că nu a avut o inimă neprihănită înaintea lui Dumnezeu; în clipa morții, Iacov nu mai vorbește decât despre harul lui Dumnezeu (47.9; 48.15-16). Ceea ce reține atenția noastră, într-un mod deosebit, este credința lui Iacov care se dovedește, în timpul vieții sale, și mai ales în ultimele sale zile (Gen. 48.21; Evr. 11.21). El este tipul omului firesc, plin de cusururi, care ajunge complet regenerat prin harul nemeritat al lui Dumnezeu. De asemenea, numele lui apare pe lista eroilor credinței (Evr. 11.21), constituind, totodată, un exemplu de predestinare (Rom. 9.11-13). Lui Dumnezeu nu l-a fost rușine să Se numească „*Dumnezeul lui Iacov*” (Ex. 3.6; 4.5; II Sam. 23.1; Ps. 20.1; Is. 2.3) sau „*Puternicul lui Iacov*” (Ps. 132.2).

Arheologia a confirmat numeroase caracteristici ale vieții patriarhilor, mai ales în cazul lui Iacov. Potrivit scrisorilor de la Nuzu, descoperite între anii 1925 și 1941, la SE de Ninive, era posibilă transferarea dreptului de întâi-născut de la o persoană la alta. Este citat și un exemplu când plata efectuată a constat din 3 oi. De altă parte, aceste documente ilustrează relațiile familiale dintre Laban și ginerele său (Gen. 31.29). La Nuzu, se cunoșteau terafimi asemănători celor furați de Rahela de la tatăl ei (Gen. 31.34). Aceștia erau dumnezeii casei, pe care-i deținea capul de familie. În cazul unei fete măritate, posedarea lor dădea soțului acesteia dreptul de proprietate asupra averii tatălui ei (Gordon, *Revue bibl.*, 44, 1935, p. 35 și urm.). Cum Laban mai avea și alți copii, furtul terafimilor reprezenta pentru el un mare prejudiciu. Totuși, dacă André Parrot și R. K. Harisson confirmă traducerea acestor tablete, K. A. Kitchen le infirmă, fără însă a indica și motivația unui asemenea gest. El se referă la unele articole apărute în diverse publicații (v. K. A. Kitchen, *Traces d'un monde*, P.B.U., 1980, p. 104-105) (V. *Nuzu*).

De altă parte, numele lui Iacov, sub forma *Ya'-kubel* (Dumnezeu să ocrotească) se întâlnește pe niște tablete găsite la Chagar Bazar, în Mesopotamia de N și datând din sec. XVIII î.Cr. De asemenea, numele lui Iacov, indicând o localitate palestiniană, figurează pe o listă a lui Thutmes III (sec. XV î.Cr.).

Sf. Scriptură numește pe toți evreii urmași ai lui Iacov, *copii ai lui Israel* (Ex. 14.16, 29; 15.1 etc.). La rândul lor, profeții V.T., în pasajele poetice, citează adesea, în paralel numele Iacov și Israel (Dt. 33.10; Is. 43.1, 22; 44.1). (V. *Israel*, 2).

IACOV - FÂNTÂNA. (V. *Fântâna lui Iacov*).

IACOV II (este vorba de o altă variantă de ortografiere a numelui Iacov. N. Ed.).

1. Iacov, fiul lui Zebedei (Mt. 4.21; 10.2; Mc. 1.19; 3.17) și frate cu apostolul Ioan (Mt. 17.1; Mc. 3.17; 5.37; F.A. 12.1), unul dintre primii ucenici ai Domnului Isus (Mt. 4.21; Mc. 1.19, 29; cf. Ioan 1.40, 41), unul dintre cei cărora Învățătorul le acorda o încredere specială (Mt. 17.1; Mc. 5.37; 9.2; 13.3; 14.33; Lc. 8.51; 9.28). Nu știm nimic despre locul nașterii sale, nici despre localitatea unde a copilărit. Împreună cu Petru și Andrei, el pescuia pe Lacul Galileii (Lc. 5.10), ceea ce ne permite să credem că locuia în apropiere. Dreptul de pescuit liber în Lacul Galileii era rezervat, în termeni preciși, tuturor israeliților, dar din faptul că Zebedei avea lucrători plătiți, putem deduce că exista o anumită diferență socială între fiii săi și aceia ai lui Iona (Mc. 1.20). Ioan, ca să nu vorbim decât despre el, era cunoscut marelui preot (Ioan 18.16) și se pare chiar că avea o casă la Ierusalim (19.27). Zebedei apare o singură dată în relatarea evanghelică (Mt. 4.21; Mc. 1.19-20). El nu se împotrivește faptului ca fiii lui să meargă după Isus. Comparând următoarele texte: Mt. 27.56 cu Mc. 15.40; Mc. 16.1 cu Ioan 19.25, putem presupune că mama lui Iacov se numea Salome și că era sora mamei lui Isus. Într-o asemenea eventualitate, Iacov ar fi fost rudă apropiată cu Isus și, deci, asemenea Lui, un urmaș al lui David. Numele lui Iacov nu apare decât în Evangheliile sinoptice și în cartea Faptele Apostolilor, dar Ev. după Ioan îl implică de două ori (1.40, 41; cf. 5.10; Ioan 21.2). Iacov este întotdeauna menționat împreună cu Ioan, iar numele lui îl precedă, de regulă, pe acela al lui Ioan (Mt. 4.21; 10.2; 17.1; Mc. 1.19, 29; 3.17; 5.37; 9.2; 10.35, 41; 13.3; 14.33; Lc. 5.10; 6.14; 9.54). Ioan este prezentat ca fiind fratele lui Iacov (Mt. 4.21; 10.2; 17.1; Mc. 1.19; 3.17; 5.37). Toate aceste elemente au condus la concluzia că Iacov ar fi fost mai în vârstă decât Ioan. În Lc. 8.51 și 9.28 (text original. N. Ed.), Ioan este numit înaintea lui Iacov. Această inversare (care mai apare în F.A. 1.13, text original, dar nu și în 12.2), s-ar putea datora faptului că Ioan avea un rol mai de seamă decât Iacov în mijlocul celorlalți apostoli. Cristos îi supranumește pe cei doi frați *Boanerghe*s, adică *fiii tunetului* (Mc. 3.17). Cum Iacov, asemenea lui Ioan, și-a exprimat

o violentă furie contra locuitorilor unui sat samaritean care nu au vrut să-L primească pe Isus, a trebuit să fie mustrat de Învățătorul (Lc. 9.55). Reproșuri necunoscute de ceilalți apostoli au fost adresate de Domnul Isus lui Iacov, ca și fratelui său Ioan, pentru o anumită ambiție (Mc. 10.41). După răstignirea lui Isus, Iacov se află în Galileea, cu ceilalți apostoli (Ioan 21.2), apoi la Ierusalim (F.A. 1.13). Omorârea lui Iacov, la porunca lui Irod Agripa I (F.A. 12.2), pare să fi avut loc în anul 44 d.Cr. Iacov a fost primul apostol care și-a pecetluit cu sângele lui mărturia pentru Cristos.

2. Iacov, fiul lui Alfeu. Unul dintre cei 12 apostoli (Mt. 10.3; Mc. 3.18; Lc. 6.15; F.A. 1.13). Nu cunoaștem alte amănunte despre el, din relatările Sf. Scripturi. Dar se admite, în general, că el ar fi acel Iacov menționat în Mt. 27.56; Mc. 15.40; 16.1; Lc. 24.10. El a fost supranumit „Iacov cel mic”, desigur din pricina staturii sale (Mc. 15.40). Mama sa, numită Maria, era una dintre femeile care-L însoțeau pe Domnul Isus. Iacov avea un frate numit Iose (Mt. 27.56). Levi, numit și Matei, era, de asemenea, un fiu al lui Alfeu (Mc. 2.14). S-ar putea ca Levi și Iacov să fi fost frați, însă există și supoziția potrivit căreia două persoane diferite ar purta numele de Alfeu.

În Lc. 6.16 și F.A. 1.13, avem de-a face cu o elipsă. Textul întreg ar suna astfel: „Iuda, fiul lui Iacov, și fratele lui Iacov.” Pe de altă parte, Maria, nevasta lui Clopa (Ioan 19.25), ar putea fi identificată astfel cu Maria, mama lui Iacov, iar Ioan 19.25 ar putea fi interpretat – ceea ce nu este cătuși de puțin plauzibil – în sensul că Maria, nevasta lui Clopa, era sora mamei lui Isus. Iacov, fiul lui Alfeu, ar fi fost, într-un asemenea caz, văr bun cu Isus. Cele de mai sus nu sunt decât niște simple conjecturi.

3. Iacov, fratele Domnului (Mt. 13.55; Mc. 6.3; Gal. 1.19). El se afla în fruntea Bisericii din Ierusalim, în epoca apostolică (F.A. 12.17; 15.13; 21.18; Gal. 1.19; 2.9, 12). Evangheliile redau numai de două ori numele acestui Iacov (Mt. 13.55; Mc. 6.3), dar el este subînțeles printre „frații Domnului” care nu credeau în El, în timpul vieții Sale (Ioan 7.5), dar care au devenit ucenici ai Săi după învierea Lui dintre cei morți (F.A. 1.14). Chestiunea legăturii de rudenie dintre acești „frați” și Domnul a dat naștere multor înfierbântate discuții. Unii exegeți văd în ei pe fiii lui Alfeu și-i declară, în consecință, veri ai lui Isus. Alții consideră că aceștia ar fi fost copiii lui Iosif

dintr-o altă căsătorie. Dar, de vreme ce-i vedem mereu împreună cu Maria, părtași ai vieții ei, ai călătoriilor sale și comportându-se față de ea ca niște adevărați copii (Mt. 12.46, 47; Lc. 8.19; Ioan 2.12), nu mai încapă nici o îndoială că ei ar fi cu adevărat frații lui Isus, fiii lui Iosif și ai Mariei (V. *Frații Domnului*). Iacov figurează în capul listei (Mt. 13.55; Mc. 6.3), probabil din pricină că era fiul cel mai mare. El împărtășește necredința lor (Ioan 7.5) și nedumeririle pricinuite de comportamentul lui Isus (Mc. 3.21, 31). Evanghelia nu ne spune când și cum s-a transformat acest Iacov într-un slujitor al Domnului Isus (F.A. 1.13-14; Iac. 1.1). Este posibil ca, la fel ca în cazul lui Pavel, convertirea lui să se fi produs grație unei apariții speciale a Marelui Inviat (I Cor. 15.7). Chiar de la începuturile Bisericii din Ierusalim, Iacov se află în fruntea acesteia (F.A. 12.17; 15.13; 21.18; Gal. 1.19; 2.9,12). Deja pe la anul 37 d.Cr., Pavel, suindu-se la Ierusalim pentru prima dată după convertirea sa, consideră necesar să-i facă o vizită lui Iacov, care ocupa o poziție elevată; de asemenea, el îl vizitează pe Petru (Gal. 1.19). Pasajul din F.A. 12.17 îl prezintă pe Iacov (în anul 44 d.Cr.), drept cel mai cu vază dintre „frați”, iar textul din F.A. 21.18 (în anul 58 d.Cr.) vede în el pe unul dintre capii Bisericii (cf. Gal. 2.12) (V. *Bătrân*). Frații care făceau o vizită Bisericii luau legătura, mai întâi, cu Iacov și-i expuneau scopul venirii lor (F.A. 12.17; 21.18; Gal. 1.19; 2.7-9). Misiunea sa consta în înlesnirea convertirii iudeilor la învățătura creștină. Iacov avea aceeași concepție ca Pavel cu privire la mântuirea prin credință: lucrul acesta reiese nu numai din cele declarate de Pavel în Gal. 2.7-9, dar și din cuvântarea rostită de Iacov în Ierusalim (F.A. 15.13-21); totuși, Iacov reprezenta, în același timp, punctul de vedere al creștinilor de origine evreiască. Așa se face că unii iudaizatori înfocați s-au folosit de numele lui Iacov (Gal. 2.12), iar scrierile lui Clement de Roma fac numeroase referiri la Iacov. Se înțelege apoi admirația pe care, potrivit tradiției, iudeii înșiși o manifestau față de cel pe care l-au supranumit „cel drept” (Eusebiu, *Ist. Ecl.* 2.23). Începând cu pasajul din F.A. 21.18 (anul 58 d.Cr.), N.T. nu mai vorbește despre acest Iacov. Istoria profană relatează că el ar fi suferit moartea de martir cu prilejul unei răscoale a iudeilor care a avut loc între moartea lui Festus și numirea succesorului său, în anul 62 d.Cr. (Ant. 20.9.1).

4. Iacov, tatăl apostolului Iuda (Lc. 6.16; F.A. 1.13). Nu se mai cunosc alte detalii despre acest bărbat.

IACOV - EPISTOLA

Autorul epistolei

Autorul se recomandă simplu: „*Iacov, rob al lui Dumnezeu și al Domnului Isus Cristos*.” Trebuie să fi fost foarte cunoscut primilor creștini de vreme ce nu se consideră necesară nici o altă precizare. El se adresează unui public foarte larg (1.1), vorbește cu deosebită autoritate (60 de verbe la imperativ în cele 108 versete ale epistolei). El numește pe Avraam „*părintele nostru*” (2.21); evocă gheena pentru Locuința morților (3.6); desemnează pe Dumnezeu – Domnul oștirilor (5.4) – folosind 10 denumiri pur evreiești; face aluzie la „*Shema Israel*” (3.9); propune, ca modele, personaje ale V.T. (2.21-23, 25; 5.17,18). Epistola sa este plină până la saturatie de reminiscențe și de imagini biblice, fapt care dovedește, cu prisosință, că autorul este iudeu. El trăia, desigur, în Palestina ale cărei ploi caracteristice (5.7 cf. Dt. 11.14) și produse naturale (3.12) le evocă. Însă este un iudeu creștin (1.1; 2.1) care vorbește de nașterea din nou (1.18), de frumosul nume invocat de către corespondenții săi (desigur, la botezul lor, 2.7) și îi îndeamnă să aștepte revenirea Domnului Isus (1.12; 5.7).

Destinatarii epistolei

Iacov adresează scrisoarea sa „*celor douăsprezece seminții care sunt împrăștiate*” (1.1). După robia babilonică, expresia „*cele douăsprezece seminții*” indica ansamblul comunității israelite compuse din iudeii care trăiau în Palestina și cei din Diaspora (Ezra 6.17; Mt. 19.28; F.A. 26.7). Chiar de la începuturile Bisericii primare, Evanghelia a fost dusă în diferitele țări enumerate în F.A. 2.9-10 de către cei ce s-au convertit la Rusalii. Prigoana dezlănțuită după moartea lui Ștefan a dus la împrăștierea creștinilor din Ierusalim în Fenicia, Cipru, Antiohia Siriei (F.A. 11.19), așa că ar fi foarte plauzibil ca unul dintre principalii conducători ai bisericii-mamă din Ierusalim să le scrie creștinilor de pretutindeni spre a-i încuraja în necazurile lor și a-i îndemna să rămână statornici în credință și să trăiască potrivit convingerilor lor spirituale. S-a pus întrebarea dacă epistola se adresează numai iudeilor convertiți sau tuturor creștinilor?! În favoarea primei alternative, se invocă expresia „*cele douăsprezece seminții*,”

termenul *sinagogă* (2.2), cele 5 citate din V.T. și numeroasele aluzii la acesta, accentul pus pe principiile cu valoare permanentă ale Legii mozaice (2.8-13; 4.11-12) și pe monoteism (2.19), formulele iudaice de jurământ (5.12), denunțarea unor cusururi specifice iudeilor (3.1-12; 4.11; 5.12) și trecerea sub tăcere a păcatelor caracteristice păgânilor (cf. I Cor. 6.9-11; Gal. 5.19-21). Ei bine, trebuie să remarcăm că toate aceste trăsături țin mai degrabă de personalitatea autorului decât de aceea a destinatarilor săi.

Alți specialiști scot în evidență faptul că Pavel consideră pe toți creștinii ca fiind adevărata „*sămânță a lui Avraam*” (Rom. 4.9; Gal. 3.29), Israelul lui Dumnezeu (Gal. 6.16; cf. Fil. 3.3). Iacov, cu prilejul Conferinței de la Ierusalim, pledează pentru admiterea, cu drepturi depline, a celor netăiați împrejur, în Biserică (F.A. 15.13-21), nu i-ar fi putut exclude acum pe păgânii întorși la Dumnezeu dintre destinatarii scrisorii sale. Majoritatea creștinilor cărora li se adresează sunt săraci și lucrează pe întinsele domenii ale bogaților fermieri evrei (5.1-6). Dacă, din întâmplare, unul dintre acești importanți proprietari se aventurează să intre într-o adunare creștină, i se oferea locul cel mai de cinste (2.1-7), însă Iacov condamnă această părtinire care este incompatibilă cu credința creștină.

Locul redactării

Iacov, fratele Domnului, a scris, fără îndoială, la Ierusalim. Destinatarii epistolei sale se aflau în *Diasporă*, o expresie desemnând ansamblul regiunilor din afara Palestinei. El le scrie în grecește, fapt care sprijină ideea că destinatarii nu erau, în primul rând, palestinieni. Totuși, cei ce locuiau în Palestina erau, în mod sigur, incluși printre destinatarii epistolei (pentru unii, *Diasporă* însemna toate ținuturile din afara Ierusalimului). Pasajul din 5.4 ar viza chiar, în mod special, pe acești mari proprietari de terenuri agricole din Iudeea care îi aserviseră pe cei ce le munceau ogoarele.

Data redactării epistolei

Josephus Flavius plasează martirajul lui Iacov în anul 62, dar epistola a fost scrisă, cu siguranță, înainte de această dată, pentru că: organizarea Bisericii încă lăsa de dorit (2.2; 3.1; 5.14); dificultățile cu care se confruntau creștinii nu proveneau din partea iudeilor (ca pe timpul lui Pavel), din partea autorităților civile (ca în I Petru), sau din partea sistemului politic (ca în Apocalipsa), ci se datorau bogaților care îi târau înaintea tribunalelor

(2.6,7). A presupune că Iacov intenționa să susțină contrariul celor afirmate de Pavel în Epistola către Romani cu privire la credință și fapte ar cere o dată posterioară anului 56. Însă o asemenea supoziție pleacă de la o înțelegere greșită a gândirii lui Iacov. Tonul general al epistolei ne face să înclinăm mai degrabă spre o dată anterioară anului 49.

Există dovezi că Biserica primară a folosit, destul de devreme, Epistola lui Iacov. Clement de Roma, la finele sec. I, și unii autori care au scris în sec. II reproduc fraze întregi din conținutul ei. Totuși, Origen este primul care a numit-o explicit la începutul sec. III. Se pare că, un timp oarecare, înșiși Părinții Bisericii latini au neglijat-o; considerată a fi fost scrisă pentru creștinii de origine evreiască, s-ar părea că nu le-a fost tocmai pe plac convertiților proveniți dintre Neamuri. Ea nu figurează pe Fragmentul (incomplet) al lui Muratori, însă Hermas o utilizează și este conținută de Vechea Versiune Siriacă. A fost integral încorporată în Canon.

Conținutul epistolei

Scrisoarea aceasta și-a propus să-i smulgă din păcatele și erorile lor pe creștinii ieșiți de curând din iudaism și să-i încurajeze să rabde, cu bărbăție, asprele încercări cu care se confruntă. Imediat după adresă și salutări, Iacov îi consolează pe cititorii săi expuși adversităților; el îi sfătuiește să rămână tari, le descoperă de unde provine tentația de a se lepăda de credință (1.12-21). Apoi, Iacov îi pune în gardă pe creștinii contra superficialității celor care se rezumă la a rosti niște vorbe și le explică fraților săi în ce constă credința autentică (1.22-27) arătându-le, totodată, care va fi rezultatul părtinirii, al căutării la fața omului, păcat foarte răspândit (2.1-13). El spune cum se manifestă adevărata credință: credința fără fapte este moartă (2.14-26). El blamează îngâmfarea celor care se înghesuie, în ciuda incompetenței lor, să-i învețe pe alții lucruri spirituale; apoi, autorul dă la iveală rădăcinile geloziei (cap.3). În continuare, el îi mustră pe cei însuflețiți de un spirit de șicană, de un duh de ceartă (4.1-12) și-i stigmatizează pe oamenii care-și pun încrederea în bunurile materiale (4.13 - 5.6). Epistola se termină cu îndemnul de a fi răbdători în încercări (5.7-12) și de a stăruie în rugăciune, aceasta constituind sursa inepuizabilă de putere pentru orice împrejurare dificilă (5.13-18). În sfârșit, autorul exprimă bucuria creștinului care a reușit să readucă pe drumul credinței un păcătos rătăcit (5.19-20).

Tema principală a epistolei este credința lucrătoare, credința în acțiune: ascultarea de Cuvântul lui Dumnezeu în viața de toate zilele, atitudinea față de aproapele, răbdarea, înfrânarea limbii, umilința... sunt tot atâtea dovezi ale unei credințe autentice. Dacă credința noastră este adevărată, vie, ea va trebui să producă neapărat și roade sau, cum le numește Iacov, fapte. Valoarea aparte a Epistolei lui Iacov rezidă în integrarea perfectă a adevărului în viață; de exemplu, această viață nu poate fi trăită fără „înțelepciunea care vine de sus” (1.5; 3.17), dar înțelepciunea aceasta nu poate fi cunoscută decât dacă este tradusă în fapte. Accentul pus de Iacov pe o credință angajată, responsabilă, practică, ne avertizează contra unei simple „credințe intelectuale”, precum și contra unei „credințe reduse la propria experiență”, care este subiectivă și sterilă.

Ideile călăuzitoare ale epistolei sunt:

1. O credință veritabilă și vie, alimentată prin meditarea asupra Cuvântului lui Dumnezeu (1.21-25), se manifestă prin fapte bune, ca în cazul lui Avraam sau al lui Rahav (2.14-26).

2. Încercările aduc răbdare, desăvârșesc caracterul (1.2-4) și asigură o răsplată (1.12); răbdarea așteaptă apariția roadelor, alimentează perseverența și impulsionează rugăciunea (5.7,15).

3. Înțelepciunea trebuie să fie cerută cu credință (1.5-8), ea fiind un dar desăvârșit al lui Dumnezeu (1.16-18); în contrast cu înțelepciunea lumii, înțelepciunea divină vine de sus și este impregnată de roada Duhului (3.13-18).

4. Bogația prezintă și serioase dezavantaje, fiind în stare să provoace un sentiment fals al valorii și siguranței (1.9-11), o conduită caracterizată de părtinire, căutare la fața omului, în cadrul adunării (2.1-7), teaurizare, nedreptate în afaceri și o viață destrăbălată (5.1-6).

5. Pofta este sursa oricărei ispite (1.13-15); ea dă naștere luptelor și certurilor, ravagiile sale fiind dintre cele mai cumplite (4.1-3).

6. Omul religios (cu adevărat) știe să-și înfrâneze limba (1.19,26), ca unul care cunoaște puterea extraordinară a cuvintelor, ele putând face fie bine fie rău semenilor noștri (3.1-12); în felul acesta, el va evita vorbirea de rău (4.11-12), plângerile, jurămintele, dar se va strădui să vorbească în Numele Domnului și să se roage în orice împrejurare (5.9-18).

Învățătura lui Iacov prezintă un șir de asemănări izbitoare cu aceea a Divinului Învățător. Într-adevăr, prin folosirea frecventă a

unor exemple culese din natură, prin tonul autoritar al exprimării și prin suflul profetic al mesajului, precum și prin apelurile repetate la cugetare, epistola aceasta aduce mereu aminte de cuvântările Domnului Isus. Deși autorul pomenește doar de două ori Numele Lui, el face, totuși, mereu aluzie la cuvintele Mântuitorului: niște cercetători biblici au putut găsi astfel peste 40 de fragmente din afirmațiile Domnului Isus. Aproape ½ din cele 108 versete ale epistolei conțin câte un gând exprimat de Domnul nostru, astfel că Epistola lui Iacov ocupă primul loc în ce privește „densitatea evanghelică” printre cărțile N.T. După exemplul Învățătorului Isus, Iacov adâncește și spiritualizează învățătura V.T. El insistă asupra punerii în practică a cuvintelor auzite, asupra zădărnicii unei mărturisiri de credință pur formală și se declară categoric pentru prioritatea dragostei. Muștrările sale la adresa bogaților nu au corespondent decât la Domnul Isus și Amos. După Evangheliile, nici una din scrierile N.T. nu pune un asemenea accent pe rugăciune.

Această epistolă reflectă minunat ambianța palestiniană; autorul ei, alimentat de tradiția evanghelică și de cuvintele rostite de Domnul Isus Însuși, ne-a lăsat un document de origine pur creștină ale cărui analogii literare sunt evidente. Observați punctele lor comune, comparând următoarele pasaje: Iac. 1.12 cu Mt. 5.10-12; Iac. 1.4 cu Mt. 5.48; Iac. 1.5,17 cu Mt. 7.7-11; Iac. 1.22 cu Mt. 7.21-27; Iac.2.10 cu Mt. 5.19; Iac. 3.18 cu Mt. 5.9; Iac. 4.4 cu Mt. 6.24; Iac. 4.12 cu Mt. 7.1 și 10.28; Iac. 5.1 și urm. cu Mt. 6.19 și Lc. 6.24; Iac. 5.10 cu Mt. 5.12; Iac. 5.12 cu Mt. 5.34-37; Iac. 1.6 cu Mc. 11.23 și urm. ; Iac. 1.9 și urm. cu Lc. 1.46-48; Iac. 2.5 și urm. cu Lc. 6.20 și urm.; Iac. 4.13 și urm. cu Lc. 12.16 și urm.; Iac. 5.1 și urm. cu Lc. 16.19 și urm.

Personalitatea puternică și convingerile nete ale autorului se remarcă prin: disprețul pentru o mărturisire de credință neurmată de o viață onestă (1.22-23); opiniile sale precise despre folosirea necorespunzătoare a acestui mic mădular care este limba și riscurile unei astfel de întrebuințări (1.26; 3.2-12); suspiciunile pe care i le stârnesc bogații egoiști (1.10-11; 2.2-6; 5.1-6); profunda lui simpatie pentru cei săraci (2.5-6; 2.15-16; 5.4); hotărârea clară de a suferi cu bucurie pentru Cristos (1.2; 5.10-11); credința sa în puterea rugăciunii (5.16) și așteptarea, în răbdare, a Revenirii Domnului Isus (5.7-8).

Scopul epistolei

Nu știm nimic despre circumstanțele care l-au determinat pe Iacov să scrie această epistolă, nici despre evenimentele cu care s-au confruntat destinatarii săi. Însă conținutul scrisorii ne permite să întrezărim că aceștia au trecut prin diferite încercări, că au ajuns ținta unor animozități, că au fost expuși disprețului și batjocurii, suferind chiar o serie de pagube din pricina credinței lor, motiv pentru care unii riscă să descurajeze și să pactizeze cu lumea, părăsind dragostea dintâi. De aceea, Iacov vrea să corijeze greșelile lor, să-i instruiască pe cei ce oscilează, să-i avertizeze pe cei ce dau înapoi, să-i îndemne pe toți la o viață disciplinată și la o pietate autentică.

Nota dominantă a epistolei este apelul la statornicie. Cuvântul răbdare este reluat de mai multe ori (1.3, 4; 5.7, 8, 10, 11). Așadar, autorul vrea să-i îndemne pe corespondenții lui să stea tari în mijlocul diferitelor încercări și să facă progrese în sfințenie, adoptând o atitudine corectă în ceea ce privește bogățiile materiale, folosirea limbii, jurământul, rugăciunea...

Tema sa centrală este credința, nu faptele, dar o credință autentică, vie, care produce, în mod foarte natural, roada corespunzătoare, adică faptele. Încercările testează credința și arată cum este aceasta: autentică sau falsă. În ansamblu, epistola poate fi centrată în jurul acestui gând: credința trebuie să fie testată prin ispite (1.13-16), prin atitudinea față de Cuvântul lui Dumnezeu (1.19-27), prin felul de a acționa la deosebiri sociale (2.1-13), prin roadele pe care le produce (2.14-26), prin stăpânirea de sine (3.1-18), prin conduita față de lume (4.1 - 5.12), prin trăirea unei vieți de rugăciune (5.13-20).

Poate că un asemenea îndemn va fi fost motivat de informațiile furnizate de iudeo-creștinii veniți în pelerinaj la Ierusalim și, astfel, luând cunoștință de starea Bisericii lor, Iacov ar fi putut încredința diferitelor grupuri o copie a acestei epistole.

Planul epistolei

Această scrisoare, caracterizată printr-un limbaj și o redactare remarcabile, este scrisă într-o greacă excelentă. Stilul ei elevat, pitoresc, se aseamănă cu acela al profetilor evrei de altădată. Epistola lui Iacov conține mai multe imagini luate din natură decât toate epistolele lui Pavel (de ex., 1.6, 23-24; 3.3-4, 10-12; 4.14; 5.7). Aceste comparații amintesc

discursurile Domnului redată în Evangheliile sinoptice. Numeroase pasaje din epistolă se aseamănă foarte mult cu mesajul evanghelic. Paralelismul, adică dezvoltarea ideilor în fraze paralele, abundă în scrisoarea lui Iacov. Tonul și scopul didactic ale epistolei sale ne permit s-o situăm la o dată foarte timpurie și să remarcăm că destinatarii ei părăsiseră iudaismul cu puțin timp în urmă. Pasajul referitor la credință și fapte (2.14-26) a fost deseori greșit interpretat. Unii au vrut să vadă în el o polemică îndreptată contra doctrinei lui Pavel despre îndreptățirea prin credință (Luther a spus, la un moment dat, că epistola lui Iacov ar fi o „*epistolă de paie*“!!!) sau cel puțin ca un corectiv al concluziilor abuzive pe care unii le trăgeau din învățătura lui Pavel. Or, pasajul acesta constituie tocmai combaterea vehementă a unei idei evreiești foarte răspândite în acea vreme, potrivit căreia o simplă aderare intelectuală la învățătura divină ar fi fost suficientă pentru primirea mântuirii. Iacov proclamă, tot așa de răspicat ca și Pavel, mântuirea prin credință (2.22,23). Și Pavel afirmă, asemenea lui Iacov, că o credință autentică, credința care mântuiește, trebuie să se manifeste prin fapte (Gal. 5.6; Ef. 2.10; Tit 2.14; 3.1, 5, 8, 14 etc.) (V. *Îndreptățire*).

Cititorul modern, obișnuit cu o anumită ordine sistematică de gândire, ar putea fi derutat întâlnind aici un aliniament mai degrabă heteroclit de aforisme, îndemnuri și avertismente referitoare la subiectele cele mai diverse. Legătura dintre două subiecte se face adesea prin asociații de idei. De ex., 1.4 se termină prin cuvintele: „*să nu duceți lipsă de nimic*“, iar versetul următor începe cu: „*Dacă vreunui dintre voi îi lipsește...*“, pasajul de la 3.18 se termină cu o mențiune despre pace, iar 4.1 începe cu: „*De unde vin luptele și certurile...*“ Alteori, înlănțuirea gândurilor se realizează prin similitudinea unui cuvânt (1.4-5, 12-13, 26-27; 2.12-13; 5.15-16). Nu mai există texte de felul acesta în tot N.T., însă în literatura evreiască ele abundă. Este genul înrudit cu literatura sapiențială a V.T. (Proverbele), cu stilul unor cărți apocrife (Testamentul celor 12 patriarhi, I Enoh, IV Macabei) și al altor scrieri scoase la iveală printre manuscrisele de la Qumran (Scrisoare din Damasc, Manual de disciplină etc.)

Iacov recurge la foarte multe imagini (1.6, 10, 23; 2.45; 3.3-16; 5.7), personificări (1.15; 2.13; 4.1; 5.3,4), exemple (2.21, 22; 5.10, 11, 17-18). Adesea se adresează unui interlocutor imaginar (2.18-19; 5.13-14) sau interpelează

oamenii pe care îi denunță (4.13; 5.1) - obiceiuri specifice propovăduirii în sinagogă (datorate influenței diatribei cinico-stoice).

Planul epistolei

I. *Inercarea credinței* (1.1-18)

a) Scopul încercărilor (1.1-12)

b) Originea ispitelor (1.13-18)

II. *Caracteristici ale credinței* (1.9 - 5.6). Cel ce o are:

- ascultă de Cuvântul lui Dumnezeu (1.19-27)

- îi tratează pe toți oamenii în mod egal (2.1-13)

- dovedește acest lucru prin roade corespunzătoare (2.14-26)

- își controlează limba (3.1-12)

- manifestă adevărata înțelepciune (3.13-18)

- arată adevărata umilință (4.1-12)

- demonstrează dependență față de Dumnezeu (4.13 - 5.6).

III. *Triumful credinței* (5.7-20)

- credința rabdă și așteaptă (5.7-12)

- credința se roagă pentru cei năpăstuiți (5.13-18)

- credința readuce păcătosul rătăcit (5.19, 20).

IAD, INFERN. (V. *Locuința morților*).

IADA, JADA, YADA = *cunoscător*. Fiul lui Onam, urmaș al lui Iuda prin Ierahmeel (I Cr. 2.28, 32).

IADAI, IEHDAI, JADDAI, YADDAI. Un bărbat pe care Ezra l-a convins să renunțe la femeia străină pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.43).

IADIEL (V. *Iahdiel*).

IADO, YAHDO. (V. *Iahdo*).

IADON, JADON, YADON. Un bărbat din Meronot. După întoarcerea din robia babilonică, a reparat o porțiune din zidurile Ierusalimului (Nem.3.7).

IADUA, JADDUA, YADDUA = *cunoscut*.

1. Unul dintre capii care și-au pus pecetea pe legământul făcut de Neemia (Nem. 10.21).

2. Mare preot, fiul lui Ionatan. El era al 5-lea descendent al marelui preot Iosua care s-a înapoiat din Babilon odată cu Zorobabel (Nem. 12.11, 22). Iadua, probabil adolescent pe

timpul domniei lui Darius Ochos, i-a supraviețuit lui Darius Codomannos, suveranul persan pe care Alexandru cel Mare l-a învins la Gaugamela, în anul 331 î.Cr. (V. *Mare preot*).

IAEBEȚ, JABEȚ, JAEBEȚ, JAHBEȚ, YAEBETS, YABES = *el pricinuiește suferință*.

1. Un bărbat aparținând sem. lui Iuda. Mama sa i-a pus numele acesta, deoarece l-a născut cu durere. El era mai cu vază decât frații săi. Iaebeț l-a rugat pe Dumnezeu să-i mărească teritoriul și să-l ferească de rău, și a fost ascultat (I Cr. 4.9,10).

2. Localitate în care se aflau familiile cărturarilor (scribilor), situată, după toate probabilitățile, în ținutul lui Iuda (I Cr. 2.55).

IAECAN, IAEKAN, JAEKAN, YAKAN, YAEKAN. Urmaș al lui Gad și, probabil, căpetenia unei case patriarhale (I Cr. 5.13).

IAEL, JAEL, YAEL = *căprioară, capră sălbatică*. Nevasta lui Heber, chenitul (Jud. 4.17). Sisera, comandantul oștirii lui Iabin, bîzuindu-se pe bunele relații dintre rege, stăpânul său, și Heber, fuge spre cortul Iaelei, după ce este înfrânt de Barac. Iael l-a poftit înăuntru și i-a dat lapte pentru a-și potoli setea. Când Sisera a adormit de-a binelea, Iael i-a străpuns tâmpla cu un țăruș al cortului (Jud. 4.11-22). Debora a dat o înaltă apreciere acțiunii întreprinse de Iael (5.6, 24-27). Firește că era o mare necuviință la orientali ca un străin să pătrundă într-o încăpere rezervată femeilor. Pe de altă parte însă, trebuie să remarcăm că Iael și-a încălcat cuvântul dat și datoria sacră a ospitalității. Asemenea exemple, mult prea frecvente în epoca Judecătorilor, a cărei principală caracteristică era anarhia, scot în evidență cât de aspre erau moravurile și cât de inflexibile caracterele.

IAELAM, JAELAM, JAHLAM, YAELAM, YALAM. Unul dintre fiii pe care i-a avut Esau cu Oholibama. El devine una dintre căpeteniile Edomului (Gen. 36.5, 18; I Cr. 1.35).

IAENAI, JAENAI, JANAI, JAHNAI, YANAI, YAENAI, IANAI, IAHNAI = *Domnul răspunde*. O căpetenie a gadiților (I Cr. 5.12).

IAERA, IAHRA, IARA, JAERA, JAHRA, YAERA, YARA = *lagure de miere*. Urmaș al împăratului Saul (I Cr. 9.42). În cap. 8.36, el este numit Iehoadă sau, în alte versiuni, Ioadă.

IAEZER, IAHZER, JAEZER, JAHZER, YAEZER, YAZER = *folositor*. Cetate situată pe malul răsăritean al Iordanului, în Galaad (II Sam. 24.5; I Cr. 26.31). Israelii o cuceresc și îi alungă de acolo pe amoriți (Num. 21.32). Localitatea respectivă, amplasată într-o regiune bogată în pășuni (Num. 32.1,3), a fost atribuită sem. lui Gad (Ios. 13.25), care o reclădește (Num. 32.34-35; II Sam. 24.5). A fost apoi acordată ca reședință leviților proveniți din Merari (Ios. 21.39; I Cr. 6.81). Moabiții o cuceresc (Is. 16.8-9; Ier. 48.32). Iuda, Macabeul, o smulge din mâna amoniților (I Mac. 5.8). Părintele Abel a identificat-o cu Khirbet Jazzir, la S de Salt, nu departe de 'Ain Hazir, pe uedul Sha'ib.

IAFA, IAFO, JAFFA. (V. *Iope*).

IAFET, JAPHET = *cel ce se întinde*.

1. Un fiu al lui Noe și, desigur, cel mai mare, deși adesea este pomenit ultimul (Gen. 10.21; cf. 9.24). Născut în jurul anului al 500-lea al vieții lui Noe (5.32; 6.10). (V. *Noe*).

2. Pe vremea potopului, Iafet era căsătorit, dar nu avea copii când a intrat în corabie (Gen. 7.7; I Pet. 3.20). După aceea, el a avut 7 fii (Gen. 10.2; I Cr. 1.5). Când Noe s-a îmbătat, Iafet s-a purtat cu el cu respectul datorat de un fiu înțelept. De aceea, binecuvântarea care i-a fost acordată implica teritorii vaste, libertatea de expansiune și promisiunea de a locui în corturile lui Sem, ceea ce nu înseamnă nicidecum cucerirea semiților ci asigurarea unor relații pașnice cu aceștia și, de asemenea, participarea la privilegiile lor (Gen. 9.20-27). Iafet a fost strămoșul locuitorilor din Gomer, Magog, Madai, Iavan, Tubal, Meșec și Tiras (Gen. 10.2). Țările respective se întind în direcția V, pornind de pe platoul înalt din S Mării Caspice. Ele cuprind regiunea muntoasă din S Mării Negre, ating insulele și țărmurile nordice ale Mediteranei orientale și, prin intermediul coloniilor lor, regiunile cele mai îndepărtate ale Occidentului. Un savant, numit Delitzsch, a exprimat cu ajutorul unui limbaj figurat rolul care îi revenea lui Iafet: „*N.T. vorbește limba lui Iafet care a pătruns în corturile lui Sem; Evanghelia proclamă mântuirea și traduce, în limbile lui Iafet, ceea ce a fost spus în ebraică. Majoritatea păgânilor convertiți sunt niște urmași ai lui Iafet care frecventează corturile lui Sem.*”

IAFIA, JAPHIA, YAFIA = *El* (Dumnezeu) *să-i facă să strălucească*.

1. Rege al Lachișului, învins, prins și executat de Iosua (Ios. 10.3-27).

2. Unul dintre fiii lui David, născut la Ierusalim (II Sam. 5.15).

3. Cetate de la hotarele lui Zabulon (Ios. 19.12). Identificată la Yafa, localitate aflată la 2 km SV de Nazaret.

IAFLET, JAPHLETH, YAFLETH = *Dumnezeu va izbăvi*. Un urmaș al lui Așer, din familia lui Heber (I Cr. 7.32).

IAFLETTI. Urmașii unui oarecare Iaflet care pare să nu fie una și aceeași persoană cu Iaflet din Așer (I Cr. 7.32). Acești oameni locuiau la hotarele lui Efraim, lângă Bet-Horon (Ios. 16.3).

IAFO. (V. *Iope*).

IAGUR, JAGUR, YAĞUR. Cetate de la extremitatea sudică a ținutului lui Iuda (Ios. 15.21). Identificare probabilă: Tell Ghurr, la N de Bir el-Meshash.

IAH, JAH. (V. *Yah*).

IAHALEEL. (V. *Iehaleleel*).

IAHAT, JAHATH, JAKHATH, YAHAT, IACHAT.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron. Urmaș al lui Șobal (I Cr. 4.2; cf. 2.19, 50).

2. Un fiu al lui Libni; levit din fam. lui Gherșon (I Cr. 6.20, 43).

3. Levit din fam. lui Gherșon, căpetenia unei subdiviziuni a casei lui Șimei (I Cr. 23.10).

4. Levit, din fam. lui Chehat, din casa lui Ițehar (I Cr. 24.22).

5. Levit, urmaș al lui Merari. Un supraveghetor al lucrătorilor însărcinați cu repararea Templului, sub domnia lui Iosia (II Cr. 34.12).

IAHAȚ, IAȚA, JAHATS, JAHTSA, YAHAS. (V. *Iahfa*).

IAHAZIEL, JACHAZIEL, JAHAZIEL, YAHAZIEL = *Dumnezeu vede*.

1. Un levit din fam. lui Chehat, din casa lui Hebron (I Cr. 23.19).

2. Unul dintre războinicii lui Beniamin care i s-au alăturat lui David la Ticiag (I Cr. 12.4).

3. Un preot care, în timpul domniei lui David, trebuia să sune din trâmbiță în sfântul Locaș (I Cr. 16.6).

4. Un levit, fiu al lui Zaharia, din fam. lui Asaf. El a proorocit pe vremea lui Iosafat (II Cr. 20.14).

5. Tatăl unuia dintre capii de familie întorși din robia babilonică (Ezra 8.5).

IAHDAI, JAHDAI, JEHDAI, YADAI, YAHDAI. Un bărbat din sem. lui Iuda, înrolat împreună cu urmașii lui Caleb (I Cr. 2.47).

IAHDIEL, JAHDIEL, YADIEL, YAHDIEL = *Domnul te bucură*. Unul dintre capii jumătății sem. lui Manase care s-a așezat pe malul răsăritean al Iordanului (I Cr. 5.24).

IAHDO, JACDO, JAKHDO, YADO, YAHDO. Un urmaș al lui Gad, un fiu al lui Buz (I Cr. 5.14).

IAHLEEL, JAHLEEL, JAKHLEEL, YALEEL, YAHLEEL. Un fiu al lui Zabulon și fondatorul unui clan (Gen. 46.14; Num. 26.26).

IAHMAI, JAHMAI, JACMAI, JAKHMAI, YAMAI, YAHMAI. O căpetenie a lui Isahar, din fam. lui Tola (I Cr. 7.2).

IAHNAI. (V. *Iaenai*).

IAHRA. (V. *Iaera*).

IAHTA, JAHTSA, JATSA, YAHAS, YAHTSA. (Variantele acestea, corespunzătoare numelui Iahaț - respectiv, Jahats și Yahas - apar în Ios. 13.18; 21.36; Ier. 48.21). Un loc din câmpia Moabului (Ier. 48.21), unde israeliții l-au învins pe Sihon, regele amoritilor (Num. 21.23; Dt. 2.32; Jud. 11.20). Iahațul a fost atribuit rubeniților (Ios. 13.18) și ulterior acordat leviților proveniți din Merari (Ios. 21.36; I Cr. 6.78). Meșă, regele Moabului (*Piatra Moabului* 18-20; v. ac. cuv.), l-a smuls israeliților. Pe vremea lui Isaia și Ieremia, era deținut de Moab (Is. 15.4; Ier. 48.21, 34). Identificare incertă. Y. Aharoni propune Khirbet el-Medeiyneh.

IAHTEEL, JAHTSEEL, JATSEEL, YASSIEL, YAHTSEEL = *Dumnezeu împărțește*. Unul dintre fiii lui Neftali și fondatorul unui clan (Gen. 46.24; Num. 26.48; I Cr. 7.13).

IAHZER. (V. *Iaezer*).

IAHZERA, JACZERA, YAZERA, YAHZERA. Un preot, urmaș al lui Imer (I Cr. 9.12) (V. *Ahzai*).

IAHZIA, JAKHZIA, YAZIA, YAHZEYA, YAHZIA. Un fiu al lui Ticva. El s-a împotrivit propunerii privind izgonirea femeilor străine (Ezra 10.15).

IAIR, JAIR, YAIR = *El luminează*.

1. Un fiu al lui Segub și nepot al lui Hețron, din sem. lui Iuda. Nevasta lui Hețron, care era fiica lui Machir, aparținea sem. lui Manase (I Cr. 2.21-22). Iair a fost numărat cu membrii sem. lui Manase (I Cr. 5.23; Num. 32.41; Dt. 3.14). Când israeliții conduși de Moise au luat în stăpânire regiunea situată la E de Iordan, Iair a primit satele Argobului, la hotarele Basanului și Galaadului, și le-a numit Havot-Iair, adică *târgurile lui Iair*. (V. ac. cuv.).

2. Un galaadit care a fost judecător în Israel timp de 22 de ani și a urmat sau i-a supraviețuit lui Tola în această funcție. Fiecare dintre cei 30 de fii ai săi călărea pe mănzul unei măgărițe, lucru pe care, pe vremea aceea, nu și-l puteau permite decât oamenii de rang social înalt. Acești fii posedau 30 de localități, numite *Târgurile lui Iair*. Fie că acest judecător aparținea fam. lui Iair din epoca trecută și moștenea de la acesta dreptul asupra lui Havot-Iair, fie profita de influența sa pentru a-i pune pe fiii săi în fruntea locuitorilor acestor așezări (Jud. 10.3-5).

3. Tatăl lui Elhanan (I Cr. 20.5). În II Sam. 21.19, este numit Iaare-Oreghim.

4. Un beniamit. Tatăl sau strămoșul lui Mardoheu (Est. 2.5).

5. Iairus, Iairos (forma gr. a numelui Iair. Un fruntaș al sinagogii, probabil al aceleia din Capernaum. Un bărbat însuflețit de o credință remarcabilă și pe a cărui flică Domnul Isus a înviat-o (Mc. 5.22; Lc. 8.41; cf. Mt. 9.18).

IAIR - TÂRGURILE LUI; HAVOT-IAIR: *satele corturarilor sau campusurile lui Iair*. Niște localități fără ziduri de apărare, situate în partea de NV a Basanului, în regiunea Argobului, mai precis acolo unde ținutul acesta se apropie de gheșuriți și maacatiți, unde se întrepătrund terenurile accidentate ale Galaadului cu acelea întinse și nisipoase ale Basanului (Dt. 3.4,14). Iair, care aparținea seminției lui Manase, cucerește aceste așezări al căror număr era variabil deoarece ele se aflau într-un teritoriu fără frontiere naturale și, de aceea, mereu expus unor litigii (I Cr. 2.23). Trebuie să se facă distincție între aceste târguri și cele 60 de cetăți fortificate, situate în centrul Basanului și Argobului (Dt. 3.4-5; I Împ. 4.13). În funcție de condițiile specifice momentului când scrie, cronicarul situează unele localități când în Galaad, când în Basan.

IAIRIT. Urmaș al lui Iair (II Sam. 20.26).

IAKAN, JAKAN, YAKAN. (V. *laecan*).

IAKIN, JAKIN, YAKIN. (V. *lachin*).

IAKOBA, JAKOBA, YAKOBA. (V. *laacoba*).

IALA, JALA, YALA. (V. *laala*).

IALAM, JALAM, YALAM. (V. *laelam*).

IALEEL, JALEEL, YALEEL. (V. *lahleel*).

IALON, JALON, YALON. Unul dintre fiii lui Ezra. Înregistrat cu sem. lui Iuda (I Cr. 4.17).

IAMAI, YAMAI. (V. *lahmai*).

IAMBRE. Unul din cei doi vrăjitori egipteni care au încercat să se opună lui Moise (II Tim. 3.8). (V. *lane*).

IAM'N, JAM'N, YAM'N = *mâna dreaptă*.

1. Un fiu al lui Simeon și fondator al unui clan (Gen. 46.10; Ex. 6.15; Num. 26.12).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Ierahmeel (I Cr. 2.27).

3. Unul dintre leviții care, sub îndrumarea lui Ezra, au citit poporului cuvintele Legii lui Moise și le-au tălmăcit (Nem. 8.7,8).

IAMLEC, JAMLEC, YAMLEK = *cel pe care Dumnezeu îl face rege*. O căpetenie a israeliților din sem. lui Simeon (I Cr. 4.34).

IAMNIA, JAMNIA. (V. *labneel*).

IANA, IANE, IANAI, JANNA, JANNAI, JANNE, YANNAI. Tatăl lui Melchi (Melhi), unul dintre strămoșii lui Isus Cristos (Lc. 3.24).

IANAI. (V. *iana*).

IANE ¹. Tatăl lui Melhi. (V. *iana*).

IANE ². Unul dintre cei doi vrăjitori egipteni, al doilea fiind Iambre, care au încercat să se împotrivească lui Moise (II Tim. 3.8). Această aluzie vizează evenimentele relatate în Ex. 7.11, 12, 22; 8.3, 14, 15; 9.11. Pasajele respective nu precizează nici numărul, nici numele vrăjitorilor, dar Targumurile evreiești și Talmudul fac aluzie la Iane și Iambre.

IANOAH, JANOAH, JANOAKH, YANOAH, YANOAH = *liniște, liniștire*.

1. Cetate a lui Neftali, luată de Tiglat-Pileser (II Imp. 15.29). Nu mai este pomenită altundeva în Sf. Scriptură.

2. O cetate de la hotarele lui Efraim (Ios. 16.6-7), identificată cu Yanun, la circa 11 km SE de Sihem.

IANUM, JANUM, YANUM = *adormit*. Un sat din ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.33).

IARA, JARA, YARA. (V. *laera*).

IARBĂ. Termen folosit în Sf. Scriptură într-un sens nedefinit, referindu-se la ierburi în general. Gramineele și cerealele cultivate sunt tipurile cele mai reprezentative. În Gen. 1.11-12, sunt menționate succesiv: verdeața, iarba și pomii fructiferi.

În sens figurat, cuv. *iarbă* indică scurtimea vieții pământești a omului: dimineața, iarba înfloarește, seara este tăiată și se usucă (Ps. 103.15-16; cf. 37.2; 90.5-6; 92.7; 102.11; Is. 40.6-8; Mt. 6.30; Lc. 12.28).

IARCON. (V. *Yarcon*).

IAREB, JAREB, YAREB = *certăreț*. Rege al Asiriei. Numele lui nu a putut fi identificat (Os. 5.13; 10.6). Se crede că Iareb nu ar fi un substantiv propriu, ci un adjectiv calificativ, un titlu al regelui Asiriei. Așa se face că unii traducători, români și străini, au redat acest termen prin *marele împărat* sau *regele cel războinic*.

IARECHIA, YARECHIA. (V. *laarechia*).

IARED, JARED, YARED. (V. *Iered*).

IARHA, JARHA, JARKHA, YARHA. Rob egiptean al unui bărbat din sem. lui Iuda, numit Șeșan. Stăpânul său i-a dat de nevastă pe fiica sa (II Cr. 2.34-35).

IARIB, IARIV, JARIB, YARIB, YARIV = *El (Dumnezeu) luptă pentru dreptate, mijlocește*.

1. Un fiu al lui Simeon (I Cr. 4.24) (V. *lachin, I*).

2. Una dintre căpeteniile aflate cu Ezra la râul Ahava (Ezra 8.16).

3. Un preot pe care l-a convins Ezra să renunțe la femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.18).

IARIV. (V. *Iarib*).

IARMUT, JARMUTH, YARMUT = *o înălțime*.

1. O cetate din Câmpie pe al cărei rege Iosua l-a învins, l-a prins și apoi l-a ucis (Ios. 10.3-27; 12.11). Iarmutul a fost atribuit sem. lui Iuda (15.35) și locuit după întoarcerea

din Babilon (Nem. 11.29). Identificare posibilă: Khirbet Yarmuk, la circa 26 km SV de Ierusalim (opinie susținută de Albright, Părințele Abel etc.).

2. Cetate a lui Isahar, atribuită leviților din neamul lui Gherșon (Ios. 21.28-29). Este numită Ramot în I Cr. 6.73 și Remet în Ios. 19.21. Ambele denumiri sunt sinonime cu Iarmut. Amplasament neidentificat. Albright a propus localitatea Kaukab el-Hawa, care a fost Cochetul sau *Belvoir-ul* cruciaților.

IAROA, JAROA, JAROAKH, YAROA, BEN-YAROA. Urmaș al lui Gad, prin Buz (I Cr. 5.14).

IASAI, YASSAI. (V. *Iaasai*).

IASIEL, YASSIEL. (V. *Iaasiel*; *Iahfeel*).

IASON (în gr. *Iasôn* înseamnă *cel ce vindecă*. Iudeii de tendință helenistă au înlocuit numele Iosua, Ieșua și Isus cu Iason). Un creștin înrudit cu Pavel (Rom. 16.21). Probabil că la acest Iason au locuit Pavel și Sila când s-au aflat în trecere prin Tesalonic. Iudeii și complicii lor l-au târât pe Iason înaintea magistraților din pricină că acordase ospitalitate unor persoane declarate indezirabile. Iason nu a fost pus în libertate decât în schimbul unei cauțiuni (F.A. 17.5-9).

IASPIS. (V. *Pietre scumpe*).

IAȘAR. (V. *Cartea Dreptului*).

IAȘEN, YASHEN. (V. *Bene-Iașen*).

IAȘOBEAM, JASCHOBEAM, JAȘOBEAM, YACHOBEAM, YASHOBEAM, YASHOVEAM = *să se întoarcă poporul* sau: *Dumnezeu întoarce poporul acasă*.

1. Un membru al fam. lui Hacmoni; una dintre căpeteniile vitejilor lui David (I Cr. 11.11). Identificare plauzibilă: Iașobeam, fiul lui Zabdiel, urmaș al lui Pereț, din sem. lui Iuda. El devine liderul tuturor ofițerilor armatei pentru prima lună a anului (I Cr. 27.2,3). În II Sam. 23.8, Iașobeam este numit Ioșeb-Basēbet.

2. Un beniamit care i s-a alăturat lui David la Ticiag. Făcea parte din ceata coreiților, nume care pare să fi desemnat leviții din familia însărcinată cu paza porților Cortului Întâlnirii (I Cr. 12.1-2,6). (În unele versiuni, apare Iașobam sau Yachobam).

IAȘUB, JASHUB, JASUB, YASHUB, YASHUV, IAȘUV = *el se întoarce*.

1. Unul dintre fiii lui Isahar și fondator al unui clan (Num.26.24; I Cr. 7.1). În Gen. 46.13, el poartă numele de Iov, probabil ca urmare a contracției sau a omiterii literei ebraice *shin* (ș).

2. Unul dintre fiii lui Bani. Ezra l-a convins să renunțe la femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.29).

IAȘUBI-LEHEM, JASUBI-LEHEM, JAȘUBI-LEKHEM, YACHUBI-LEHEM. Pare să fie vorba de o persoană, și nu de o localitate. Un membru al fam. lui Șela, din sem. lui Iuda (I Cr. 4.22).

IAȘUV. (V. *Iașub*).

IATIR, JATTIR, JATTIR, YATTIR. Cetate din ținutul muntos al lui Iuda, acordată preoților (Ios. 15.48; 21.14; I Sam. 30.27; I Cr. 6.57). Robinson a identificat-o la Khirbet'Attir, pe o colină, la circa 21 km S-SV de Hebron.

IATNIEL, JATHNIEL, YATNIEL = *Dumnezeu acordă daruri*. Ușier (portar) coreit. Un fiu al lui Meșelemia (I Cr. 26.2).

IAVAN, YAVAN. (În ebr. *yavan*). Numele celui de al 4-lea dintre fiii lui Iafet care a dat naștere mai multor neamuri grecești: Elișă, Tarșis, Chitim și Dodanim (Gen. 10.2, 4; I Cr. 1.5, 7).

S-a opinat întotdeauna, pe baza celor afirmate de Sf. Scriptură și a tradițiilor orale transmise din generație în generație, că numele de Iavan ar fi sinonim cu acela de *ionieni*. Într-adevăr, ionienii se deosebesc de *eolieni* și *dorienii*, dar cum fracțiunea aceasta a avut relații mai strânse cu popoarele asiatice, numele Iavan i-a încorporat pe toți grecii, fără nici o discriminare. Proorocii V.T. au acordat acestui nume aceeași semnificație; la fel și vechile versiuni biblice, redându-l prin *Grecia* sau *grecii*. În Is. 66.19, Iavanul este asociat unor populații din Asia Mică (cum ar fi Lud sau Tubal) și „*ostroavele depărtate*”, adică țărmurile și insulele din Mediterana. În Ez. 27.13, se vorbește de comerțul cu sclavi și vase de aramă practicat între Fenicia și cetățile grecești de pe coasta occidentală a Asiei Mici (Ionia) și din SE Asiei Mici (Caria), aflate pe atunci în plină înflorire. În Ioel 3.6, se reproșează Tyrului și Sidonului faptul de a-i fi vândut Iavanii (în alte versiuni: „*copiii grecilor*”. N. Ed.) pe fiii lui Iuda și ai Ierusalimului. Cuvintele „*împăratul Iavanului*”

(în alte versiuni: „*împărăția Greciei*”. N. Ed.) și „*căpetenia Iavanului*” („*căpetenia Greciei*”, în alte versiuni. N. Ed.), în textele din Dan. 8.21 și 10.20 se referă la Alexandru cel Mare, iar în Dan. 11.2, „*împărăția Iavanului*” (Grecia) reprezintă regatul Macedoniei. În sfârșit, Zah. 9.13 prezice un conflict între copiii lui Israel și fiii lui Iavan (Grecia) care se aplică, din perspectivă istorică, războiului pentru independență națională dus de Macabei contra seleucizilor.

Se pare că termenul Iavan mai are o semnificație, în afară de aceea de Grecia. Într-adevăr, Ez. 27.19 evocă, sub denumirea de Iavan, un oraș care furniza piețelor Tyrului fier prelucrat și miresme (casie și trestie mirositoare). Este imposibil să vedem aici o aluzie la Grecia, pentru că localitățile și populațiile despre care este vorba în acest pasaj aparțin Arabiei. Uzal, asociat aici numelui Iavan, este vechea denumire a capitalei Yemenului.

IAVES, IAVEȘ. (V. *Iabes*).

IAVIN. (V. *Iabin*).

IAVNE. (V. *Iabne*).

IAVNEEL. (V. *Iabneel*).

IAZANIA, YAZANIA. (V. *Iaazania*).

IAZER, YAZER. (V. *Iaezer*).

IAZERA, YAZERA. (V. *Iahzera*).

IAZIA, YAZIA. (V. *Iaazia; Iahzia*).

IAZIEL, YAAZIEL, YAHAZIEL. (V. *Iaaziel; Iahaziel*).

IAZIZ, JAZIZ, YAZIZ. Hagarenit. Un îngrijitor al turmelor lui David (I Cr. 27.31).

IAZ, HELEȘTEU, PISCINĂ, SCĂLDĂTOARE. Un bazin sau un rezervor uriaș destinat păstrării apei de ploaie sau de fântână. Uneori, prin intermediul unor canale, apa acumulată în aceste rezervoare era dusă în interiorul orașelor sau în grădini (Ecl. 2.6; Ecclesiastic 24.30). Iazurile Betesda, Siloam și Ghihon se aflau la periferiile Ierusalimului care mai era alimentat și cu apa adunată în iazul Etamului. Alte localități care dispuneau de asemenea heleștee erau: Gabaonul, Hebronul, Samaria,

Heșbonul (II Sam. 2.13; 4.12; I Imp. 22.38; Cânt. 7.5). Probabil că „*iazul împăratului*” la care se referă Nem. 2.14; 3.15; II Imp. 3.20 etc. trebuie să fie asimilat cu scaldătoarea Siloamului (Ioan 9.7) în apropierea căreia se întindea grădina regală (II Imp. 25.4; Ier. 39.4; 52.7). După toate probabilitățile, parcul acesta se afla imediat în afara zidurilor de apărare ale cetății și era irigat cu surplusul de apă provenit din bazinul Siloamului. (V. *Scaldătoare*).

IBHAR, IBKHAR, JIBHAR, JIBKHAR, YIBHAR, IIBHAR = *alegere*. Unul dintre fiii lui David născuți la Ierusalim (II Sam. 5.15; I Cr. 14.5).

IBIS. Pasăre citată în Lv. 11.17 numai în unele versiuni românești și străine. (Unii traducători redau termenul respectiv prin „*corb de mare*”. N. Ed.). O pasăre exotică, cu ciocul și picioarele lungi, cu pene roșii sau negre, în funcție de specie. Se înrudește cu bătlanul și barza. Vechii egipteni o considerau pasăre sfântă. (V. *Bătlan*).

IBKHAR. (V. *Ibhar*).

IBLEAM, IIBLEAM, JIBLEAM, YIBLEAM. Cetate din ținutul lui Isahar, însă atribuită lui Manase. Canaanii care locuiau acolo nu au fost izgoniți (Ios. 17.11-12; Jud. 1.27). Ahazia, împăratul lui Iuda, a fost rănit de moarte de către partizanii lui Iehu, în apropiere de Ibleam (II Imp. 9.27). Identificat, de regulă, cu Bileamul, o cetate a lui Manase, atribuită leviților (I Cr. 6.70). Pe ruinele sale se află acum Bel'ameh, la circa 2 km S de Jenin.

IBNEIA, IIBNEIA, JIBNEIA, YIBNEYA = *Domnul clădește*. Un beniamit, fiul lui Ieroham și căpetenia unei case patriarhale (I Cr. 9.8).

IBNIA, IIBNIA, JIBNIA, YIBNIYA = *Domnul clădește*. Un beniamit, tatăl lui Reuel (I Cr. 9.8).

IBRI, IVRI = *un evreu*. Un fiu al lui Iaazia (I Cr. 24.27).

IBSAM, IIBSAM, JIBSAM, YIBSAM = *parfumat*. Un bărbat din sem. lui Isahar, din fam. lui Tola (I Cr. 7.2).

IBSAN. (V. *Ibšan*).

IBȚAN. Un judecător care, timp de 7 ani, a condus întregul Israel sau cel puțin o parte

din poporul Domnului. Originar din Betleem, aparent din teritoriul lui Zabulon, a fost îngropat în cetatea sa natală și i-a urmat un alt zabulonit. Ibțan a avut 30 de fii și 30 de fiice (Jud. 12.8-10).

I-CABOD, ICABOD, IKABOD, IKAVOD = *s-a dus slava; lipsit de glorie*. Un fiu al lui Fineas și nepot al lui Eli. Numele lui amintea, de o manieră solemnă, că gloria lui Israel a fost retrasă, deoarece chivotul Domnului fusese luat de filistenii (I Sam. 4.19-22).

I-CAVOD. (V. *I-Cabod*).

ICHEȘ, IKKESH, IQECH = *fals, pervers*. Tatăl unui oarecare Ira care a fost unul dintre ofițerii și vitejii lui David (II Sam. 23.26; I Cr. 11.28).

ICONIA, ICONIUM. Oraș din Asia Mică. Xenofon îl prezintă ca fiind ultimul oraș al Frigiei întâlnit de călătorul care se deplasează spre răsărit (Anabasis 1.2.19). În timpul dominației grecești și romane, Iconia a fost capitala Lycaoniei. Orașul respectiv era amplasat într-o regiune fertilă a podișului lycaonean care, în ansamblu, este sărac în resurse de apă. Barnaba și Pavel vizitează Iconia cu prilejul primei lor călătorii misionare, oprindu-se acolo, atât la ducere cât și la întoarcere (F.A. 13.51; 14.1-6, 19-22; cf. 16.2; II Tim. 3.11). Istoria Iconiei nu prezintă intermitențe: orașul a fost locuit dintotdeauna, iar în prezent se numește Konya.

IDALA. (V. *Iideala*).

IDBAȘ, IIDBAȘ, JIDBAȘ, JIDBASH, YIDBAH, YIDBASH = *dulce ca mierea*. Un bărbat din sem. lui Iuda (I Cr. 4.3).

IDDO. (V. *Iiddo*).

IDLAF, JIDLAPH, YIDLAF. (V. *Iidlaf*).

IDO, IDDO.

1. Un levit, urmaș al lui Gherșom (I Cr. 6.21). Numit Adaia la v. 41.

2. Tatăl lui Ahinadab care era intendentul lui Solomon la Mahanaim (I Împ. 4.14).

3. Bunicul proorocului Zaharia (Zah. 1.1,7; cf. Ezra 5.1; 6.14). Avem toate motivele să admitem că acest Ido, căpetenie a preoților, s-ar fi întors din Babilon cu Zorobabel, numele său fiind acordat unei case patriarhale din generația următoare.

4. O căpetenie israelită care locuia la Casifia și grație căreia Ezra obține un număr supli-

mentar de leviți și de slujitori ai Templului necesari la Ierusalim (Ezra 8.17-20) (V. *Ieedo*).

5. Fiul lui Zaharia. Una dintre căpeteniile jumătății sem. lui Manase care locuia pe malul răsăritean al Iordanului. A trăit pe vremea lui David. (În unele versiuni, apare sub forma de *Iido*. V. ac. cuv.).

IDOL, CHIP. Reprezentarea prin pictură, sculptură sau pe orice cale a unei persoane sau a unui animal cu scopul de a face din el un obiect de cult, un obiect de adorare sau locuința (lăcașul) unei divinități (Ex. 20.4-5, 23; Jud. 17.3; I Sam. 5.3-4; Rom. 1.23). În vechime, se fabricau idoli de argint, de aur (Ps. 115.4; 135.15), de lemn sau alte materiale (Is. 44.13-17). Idolii de metal se obțineau prin turnarea într-un tipar a metalului topit, caz în care aceștia erau numiți statui sau chipuri din metal turnat. Un alt tip erau cei obținuți prin sculptarea cu dalta a unui anumit lemn; chipurile respective erau apoi îmbrăcate cu foițe subțiri de metal. Confectionate din lemn sau piatră și lucrate cu ajutorul unor unelte bine ascuțite, aceste reprezentări se numeau chipuri cioplite sau idoli sculptați. Isaia și Ieremia au descris modul în care erau făuriți idolii respectivi (Is. 40.19-20; 44.9-20; Ier. 10.9). Unele statuete reprezentau dumnezeii casei, numiți terafimi (Gen. 31.34; 35.1-4). Unii idoli aveau dimensiunile unui chip omenesc (I Sam. 19.16), însă alții, cum ar fi cel ridicat de Nebucadnețar în valea Dura, erau colosali (Dan. 3.1).

În sec. IV d.Cr., când păgânii au început să intre cu grămada în Biserică, s-au introdus și icoanele în câteva edificii creștine, motivându-se că asta avea ca scop numai decorarea clădirilor respective și instruirea poporului. În anul 736, Leon III Isauricul, un împărat bizantin, a promulgat niște edicte îndreptate contra icoanelor. În anul 780, împărăteasa Irina a reintrodus cultul icoanelor în Biserica bizantină, cult pe care l-a ratificat, în anul 787, Conciliul de la Niceea.

Biserica Romano-catolică încurajează și ea cultul statuiilor și al reprezentărilor lui Cristos, ale Fecioarei și sfinților. Ea caută să justifice un asemenea cult, motivând că pe aceștia din urmă doar îi onorează în timp ce nu adoră decât pe Dumnezeu și pe Fiul Său divin. Dar știm bine că Legea lui Moise interzicea, cu desăvârșire, să se facă vreo înfățișare sau vreun chip care să servească drept obiect de cult, indiferent că era vorba de chipul unui om,

al unei femei sau al altei ființe (Dt. 4.15-18, 23-24). A doua poruncă a Decalogului, una dintre cele mai lungi și mai solemne (5.7-10), insistă asupra interdicției de a sluji chipurilor și de a se prosterna înaintea lor: este oprită ridicarea lor pe altare, îngenunchierea și aprinderea de lumânări înaintea lor, adresarea unor rugăciuni și purtatul lor în timpul unor procesiuni. Domnul este un Dumnezeu gelos care pretinde, în întregime, adorarea și cultul nostru. El pedepsește până la a 4-a generație pe cei ce încalcă această poruncă precisă. Când israeliții au început să ardă mi-resme înaintea șarpelui de aramă făcut de Moise, împăratul Ezechia l-a distrus pentru a curma din rădăcini o astfel de idolatrie (II Împ. 18.4). În N.T., sunt indicate motivele de ordin spiritual ale unei asemenea interdicții: în primul rând, Cristos este unicul nostru Mijlocitor și Avocat atotputernic; or, a ne adresa altor făpturi ar însemna să-L ofensăm pe Acest singur Mijlocitor recunoscut de Dumnezeu (F.A. 4.12; Rom. 8.31-34; I Tim. 2.5; Evr. 7.24-25; 9.24). De altă parte, cum o statuie nu este mai mult ca o bucată de marmoră, de metal sau de ghips, pentru apostolul Pavel cultul adus unui idol era, în realitate, o jertfă oferită demonilor (I Cor. 10.19-22). Cuvintele acestea pot părea extrem de dure. Totuși, este foarte clar că un act religios oprit de Dumnezeu nu poate folosi decât Satanei. În sfârșit, Fecioara Maria și „sfinții” reprezentați pe statui sau tablouri sunt încă morți (Ioan 6.40; I Cor. 15.22-23). Or, V.T. interzicea, sub pedeapsa cu anatema și chiar cu moartea, căutarea vre-unui contact cu cei morți, inclusiv în cazul că aceștia ar fi fost credincioși (Lv. 20.6, 27; Dt. 18.10-14; I Sam. 28.3-19; I Cr. 10. 13-14; Is. 8.19-20).

Pe plan spiritual, prin *idol* se înțelege și orice persoană sau obiect care ia locul lui Dumnezeu în inima noastră. Iubirea de bani, lăcomia, pofta exagerată, mâncatul cu lăcomie etc. sunt tot atâtea forme de idolatrie (Mt. 6.24; Lc. 16.13; Rom. 16.18; Ef. 5.5; Col. 3.5; Fil. 3.19; II Tim. 3.4). Oamenii sec. XX se socotesc a fi mai rafinați decât cei din antichitate, însă ei nu sunt mai puțin idolatri. Iată divinități cărora ei continuă să le slujească: Mamona, Moda, Sexul, Sportul, Statul, Gloria, Eul... care pun, în locul Creatorului, creatura cu orgoliul și dorințele ei nemăsurate după plăceri (Rom. 1.25). Să ne ferim, deci, cu cea mai mare grijă, de idoli și de orice formă de idolatrie, exterioară sau interioară (I Cor. 10.7; Rom. 2.22; I Ioan 5.21). Și singurul mijloc prin

care putem realiza lucrul acesta este să iubim, cu toată inima, cu toată puterea și cu tot cugetul nostru, pe Dumnezeu minunat și unic care cere toată adorarea noastră, o închinare în duh și în adevăr (Ioan 4.23-24).

IDOLATRIE; INCHINARE LA IDOLI. Idolatria a fost practică la o dată relativ timpurie în istoria omenirii. Noi știm că înaintașii direcți ai lui Avraam adorau nu pe Domnul, ci niște dumnezei străini (Ios. 24.2), desigur prin intermediul unor idoli. Laban avea niște statuete (terafimi) pe care i i-a furat Rahela (Gen. 31.30, 32-35). Egiptenii se închinau unor statui care reprezentau pe dumnezeii lor; în partea sacrosanctă a templelor lor, se afla emblema unui zeu sau a unui animal divinizat (Herod. 2.63, 138). Canaanii aveau numeroși idoli. Israelitilor li s-a poruncit să-i distrugă cu prilejul intrării lor în Țara făgăduinței (Ex. 23.24; 34.13) (V. *Divinități păgâne*). A doua poruncă a Decalogului este orientată, în mod expres, contra idolatriei (Ex. 20.4,5; Dt. 5.8,9): este interzis să ne aplecăm înaintea icoanelor, sculpturilor, statuiilor, picturilor. Prin stigmatizarea și ridiculizarea incapacității și zădărniciilor idolilor, profeții lui Israel se supuneau unei porunci categorice a Domnului (Ps. 115.2, 8; Is. 2.8, 18-21; 40.19-20; 44.9-20; Ier. 10.3-5). Neputința dumnezeilor falși s-a revelat, de ex., cu prilejul transferării chivotului Domnului în templul lui Dagon (I Sam. 5.3-5). Cu excepția perșilor, toate popoarele cu care israeliții au intrat în contact în vremurile biblice, erau idolatre. Când israeliții au început să-și însușească obiceiurile păgâne ale vecinilor lor, au existat două faze importante în alunecarea lor spre idolatrie: ei au căutat, mai întâi, să-L adore pe Domnul servindu-se de idoli (v. *Ieroboam, 1*); apoi, L-au părăsit definitiv pe Domnul și și-au făcut idoli care reprezentau pe alți dumnezei.

În Noul Legământ, creștinii, ca unii care trăiau în mijlocul unor comunități păgâne, au fost îndemnați să evite orice compromis cu idolatria. Conferința de la Ierusalim le-a poruncit să se ferească de a mânca din carnea animalelor care fuseseră jertfite idolilor (F.A. 15.29). Apostolul Pavel îi avertizează pe cei ce nu acordau nici cea mai mică importanță idolilor, să practice aceeași abținere pentru a nu se scandaliza, din pricina lor, creștinii mai slabi în credință (I Cor. 8.4-13). Creștinul invitat la o masă nu era nicidecum obligat, din pricina cugetului, să se intereseze dacă

respectiva carne fusese oferită unui idol. Dacă însă cineva îi aducea la cunoștință lucrul acesta, atunci trebuia să renunțe a o consuma. Aceeași regulă era valabilă și pentru alimentele cumpărate de pe piață pentru acasă (I Cor. 10.18-33).

IDUMEEA (nume grecesc însemnând *care aparține Edomului*). Țară ocupată de edomiți și aflată la SV de Marea Moartă. Ortografia folosită de greci și romani nu este absolut aceeași cu cea utilizată în V.T. (Mc. 3.8; cf. Is. 34.5-6; Ez. 35.15; 36.5). După căderea Ierusalimului, în anul 586 î.Cr., edomiții au început să emigreze spre N (Ez. 36.5). Pe la anul 312 î.Cr., nabateenii s-au stabilit pe teritoriul ocupat altădată de Edom și, de asemenea, la Petra (Sela), alungându-i pe edomiți. Anterior primei jumătăți a sec. II î.Cr., edomiții ocupau, nu numai regiunea sudică a lui Iuda, dar și Hebronul și partea de N a acestei localități, până la Bethsur (I Mac. 4.29; 5.65). Iuda Macabeul reușește să-i înfrângă. Către anul 126 î.Cr., Ioan Hyrcanus îi supune definitiv, le impune tăierea împrejur și-i plasează sub autoritatea unui guvernator evreu (Ant. 13.9.1). Antipater și fiul său Irod cel Mare erau idumeeni.

IEARIM, JEARIM, YEARIM. (V. *Chiriat-Iearim*).

IEATRAI, JEATHRAI. (V. *Etni*).

IEBUS, JEBUS, YEBUS. Numele Ierusalimului pe vremea când se afla sub stăpânirea iebusiților (Ios. 15.63; Jud. 19.10; I Cr. 11.4). În comparație cu Ierusalimul din timpul lui Solomon, teritoriul înglobat de Iebus era mai restrâns. Citadela lui devine cetățuia (fortăreața) Sionului (II Sam. 5.7; I Cr. 11.5).

IEBUSIT, IEBUSIȚI. Un trib care ocupa Țara Canaanului înainte de cucerirea ei de către israeliți (Gen. 10.16; 15.21; Ex. 3.8). În cursul perioadei descrise de cartea Exodului, era una dintre populațiile care locuiau regiunea muntoasă a Palestinei (cf. Num. 13.29; Ios. 11.3). Nu se știe despre iebusiți decât că locuiau la Iebus, adică la Ierusalim. Iosua l-a ucis pe regele lor (Ios. 10.23-26). Teritoriul iebusiților i-a fost atribuit sem. lui Benjamin (18.28). Cum Iebusul se afla la hotarul lor, bărbații lui Iuda au împresurat cetatea și i-au pus foc (Ios. 15.8; Jud. 1.8). Potrivit relatării lui Josephus Flavius (Ant. 5.2.2), iebusiții au supraviețuit câțva timp în citadelă și au re-

cuperat Iebusul, dacă nu integral, cel puțin parțial. Îi găsim, la un moment dat, locuind ca străini în mijlocul copiilor lui Iuda și ai lui Benjamin (Ios. 15.63; Jud. 1.21; 19.11). La începutul domniei lui David, iebusiții mai ocupau cetățuia Sionului (II Sam. 5.6,7). Nici după cucerirea acesteia de către regele lui Israel, locuitorii săi nu au fost expulzați în întregime. Într-adevăr, Aravna, proprietarul ariei unde a fost construit mai târziu Templul, era iebusit (II Sam. 24.16, 18; II Cr. 3.1). Solomon i-a supus la unele munci de corvoadă pe iebusiții care au supraviețuit (I Împ. 9.20-21).

IECABȚEEL (V. *Cabteel*).

IECAMEAM, JEKAMEAM, YEQAMEAM. Un levit din fam. lui Chehat, din casa lui Hebron (I Cr. 23.19; 24.23).

IECAMIA, JEKAMIA, YECAMIA, YEQAMYA = *Domnul va învia*.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda. Urmaș al lui Ierahmeel prin Șeșan (I Cr. 2.41).

2. Fiu sau urmaș al lui Ieconia (I Cr. 3.18).

IECOLIA, JEKOLIA, YEKOLIA, YEKOLIAHU = *Domnul a predominat*. Mama regelui Ozia (Azaria) (II Împ. 15.2; II Cr. 26.3).

IECONIA, CONIA, JEKONIAS, KONIAS, YEKONYA, KONYAHU = *Domnul stabilește, întemeiază*. Variantă a numelui lui Ioiachim, împăratul lui Iuda. Cele două nume au aceeași rădăcină, iar elementele lor constitutive au fost transpuse (I Cr. 3.16). Unele versiuni au contractat numele Ieconia în Conia, în pasaje ca: Ier. 22.24, 28; 37.1... (V. *Ioiachin*).

IECUTIEL, JEKUTHIEL, YEKUTIEL = *Dumnezeu va hrăni*. Un bărbat din sem. lui Iuda și tatăl locuitorilor din Zanoah (I Cr. 4.18).

IED. Carnea de ied, foarte apreciată (Lc. 15.29), se consuma fiartă (Jud. 6.19). Fierberea unui ied în laptele mamei sale, ritual păgân destinat să provoace fertilitatea, era interzis evreilor (Ex. 23.19). Iezii puteau fi aduși ca ardere-de-tot înaintea Domnului (Jud. 13.15, 19) (V. *Capră*).

IEDAIA, JEDAIA, JEDAHIA, YEDAYA = *Domnul știe*.

1. Unul dintre urmașii lui Aaron. Pe vremea lui David, familia sa devenise o casă patriar-

hală și cea de a doua din cetele preoțești alcătuite de David (I Cr. 24.1, 6, 7). O parte dintre membrii săi s-au întors din Babilon (Ezra 2.36; Nem. 7.39) (cf. nr. 2 și 3).

2. Una dintre căpeteniile preoților întorși din Babilon cu Zorobabel (Nem. 12.6). O casă patriarhală a generației următoare purta numele acesta (v. 19).

3. O altă căpetenie a preoților. Are o istorie asemănătoare cu a lui Iedaia de la nr. 1 și 2. (Cf. Nem. 12.7, 21).

4. Una dintre persoanele care, după ce s-au întors din robia babilonică, au adus daruri pentru Templu, pe vremea marelui preot Iosua (Zah. 6.10,14).

5. Un urmaș al lui Simeon (I Cr. 4.37).

6. Un fiu al lui Harumaf. A dres zidurile Ierusalimului în dreptul casei sale (Nem. 3.10).

IEDIA, YEDIA. (V. *Iehdia*).

IEDIAEL, JEDIAEL, YEDIAEL = *cunoscut de Dumnezeu, cunoscut Domnului*.

1. Un fiu al lui Beniamin și fondatorul unei familii (I Cr. 7.6, 10, 11).

2. Un bărbat din sem. lui Manase care s-a alăturat lui David la Ticiag (I Cr. 12.20).

3. Unul dintre vitejii lui David, fiu al lui Șimri (I Cr. 11.45).

4. Ușier (portar) coreit, sub domnia lui David (I Cr. 26.1,2).

IEDIDA, JEDIDA, YEDIDA = *prealubită*. Soția regelui Amon și mama regelui Iosia (II Împ. 22.1).

IEDIDIA, JEDIDIA, YEDIDIA = *prealubitul Domnului*. Numele dat de proorocul Natan lui Solomon, prin inspirație divină (II Sam. 12.25).

IEDO, YEDO. (V. *Ieedo*).

IEDUTUM. (V. *Iedutun*).

IEDUTUN, IEDUTUM, JEDUTHUM, JEDITHUN, YEDUTUN = *laudă*.

1. Levit. Unul dintre principalii 3 cântăreți, sau mai degrabă muzicieni, numiți pe vremea lui David. Fondatorul unei familii care a îndeplinit oficial slujba de muzicieni (I Cr. 16.41; 25.1,6; II Cr. 5.12; 35.15; Nem. 11.17). Titlurile a 3 psalmi menționează pe Iedutun sau familia sa (Ps. 39; 62; 77). Cunoscut mai înainte sub numele de Etan (v. *Etan*, 3).

2. Tatăl ușierului Obed-Edom. Apartinea, după toate probabilitățile, fam. lui Core, o

ramură a chehatiților (I Cr. 16.38; cf. 26.1, 4, 8, 12, 15). Unii exegeți îl iau, totuși, drept cântărețul Iedutun din fam. lui Merari.

IEEDO, JEEDO, JEHDO, YEDO, YEEDO. Un văzător. Autorul unei cărți de viziuni referitoare la Ieroboam. Cartea aceasta relatează și unele evenimente legate de domnia lui Solomon (II Cr. 9.29). Același personaj, al cărui nume este ortografiat uneori Ido, a scris registrele genealogice relatând faptele lui Roboam (12.15) și memorii despre Abila (13.22).

IEFTA = *El va deschide, va da drumul*. Acest om era galaadit în două accepțiuni: tatăl său se numea Galaad și, în al doilea rând, Iefta și-a petrecut copilăria în Galaad. Frații săi, născuți din soția legitimă, l-au alungat pe Iefta din casa părintească, deoarece el era un copil nelegitim (Jud. 11.1-3). El a resimțit profund această nedreptate. Încă mulți ani după aceea, el îi acuza pe bătrânii Galaadului, printre care se aflau probabil și frații săi, de a se fi purtat urât cu el. Iefta a fugit în țara Tob (probabil Hauran), unde s-a putut bucura de o libertate deplină, hrănindu-se cu vânat pe care-l găsea din belșug în regiunea respectivă. Curajul său îl face vestit și devine liderul grupului. Nu putem fi de acord că grupul respectiv ar fi fost o clică de bandiți, pentru că Iefta nu era un om fără bun simț și nu întreprindea expediții nejustificate. El se temea de Dumnezeu și i-a dat fiicei sale o bună educație, câștigându-i încrederea și respectul. Pe vremea expulzării lui Iefta, amoniții au atacat teritoriul lui Israel, la E de Iordan, și l-au stăpânit timp de 18 ani. În strâmtorarea lor, bătrânii Galaadului s-au văzut nevoiți să-l cheme din nou acasă pe acela pe care-l alungaseră și chiar să-l invite să devină conducătorul și eliberatorul lor. Așezându-se în fruntea locuitorilor Galaadului, Iefta îi informează pe copiii lui Efraim, seminția învecinată cu ei, despre situația critică a Galaadului și-i cheamă în ajutor. Zadarnic însă. Apoi, el solicită amoniților o explicație referitor la motivele ostilității lor față de galaadiți. Răspunsul lor dovedește că israeliții erau îndreptățiți să pună mâna pe arme. Biruința era nesigură. Iefta face o juruință imprudentă, făgăduind să jertfească, în schimbul victoriei acordate de Dumnezeu, pe oricine va ieși cel dintâi pe poarta casei sale la întoarcerea lui de la război. Ajuns acasă, după înfrângerea amoniților, Iefta este întâmpinat de fiica lui, unicul său

copil. Deși profund afectat, el nu-și modifică juruința făcută Domnului. Probabil că fata nu a fost adusă ca ardere-de-tot, căci Legea lui Moise interzicea categoric asemenea jertfe (Dt. 12.31; 18.10; cf. II Împ. 3.27); așa că putem fi siguri că, procedând astfel, Iefta nu ar fi îndeplinit voia lui Dumnezeu. Mai adăugăm aici că, potrivit opiniei mai multor exegeți, el ar fi putut s-o răscumpere pe preț de argint (Lv. 27.1-8; Dt. 18.9-12) și s-o consacre unui celibat permanent. Fetele lui Israel aveau obiceiul de a plânge de 4 ori pe an trista ei soartă.

Între Iefta și copiii lui Efraim a izbucnit o ceartă, aceștia plângându-se că ar fi fost neglijați în momentul când Iefta a pornit cu război contra amoniților. El respinge acuzația efraimiților și-i înfrânge. Iefta a fost judecător în Israel timp de 6 ani (Jud. 10.6 - 12.7). Samuel îl citează pentru a le dovedi copiilor lui Israel că Domnul și-a ținut cuvântul și le-a ridicat un liberator când ei s-au aflat în strâmtoare (I Sam. 12.11), iar Epistola către Evrei îl pune pe Iefta în numărul eroilor credinței (Evr. 11.32).

IEFUNE, JEPHUNE, YEPHUNE, YEFUNE = *va pregăti*.

1. Tatăl lui Caleb, din sem. lui Iuda. Caleb a fost una dintre cele 12 iscoade care au explorat țara Canaanului (Num. 13.6).

2. Un urmaș al lui Așer (I Cr. 7.38).

IEGAR-SAHADUTA, JEGAR-SAHADUTHA, YEGAR-SAHADUTA. Termen aramaic însemnând *movila mărturie*. Nume dat de Laban gorganului Galed (Gen. 31.47). (V. *Galed*).

IEHALELEEL, JEHALLELEEL, YAHALLELEL, YEHALLELEL = *Dumnezeu va face să fășnească lumina*.

1. Un bărbat care a fost înregistrat împreună cu sem. lui Iuda și fondator al unei familii (I Cr. 4.16).

2. Un levit. Urmaș al lui Merari (II Cr. 29.12).

IEHDEIA. (V. *Iehdia*).

IEHDIA, JEHDIA, JEKHDIA, YEDIA, YEDHEYAHU, IEHDEIA = *Domnul va avea bucurie*.

1. Levit din fam. lui Chehat, din casa lui Amram (I Cr. 24.20).

2. Un locuitor din Meronot care îngrijea de măgărițele lui David (I Cr. 27.30).

IEHDO. (V. *Ieedo*).

IEHIA, JEHIJA, JEKHIJA, YEHIA, YEHIYA = *Domnul trăiește*. Ușier al chivotului, sub domnia lui David (I Cr. 15.24).

IEHIEL, IEHIELI, JEHIEL, JEHIELI, JEKHIEL, JEKHIELI, YEHIEL = *Dumnezeu trăiește*.

1. Un levit de rangul al 2-lea. El cânta cu alăuta când a fost adus chivotul Domnului la Ierusalim. Mai târziu, el a fost muzicant în Cortul întâlnirii (I Cr. 15.18,20; 16.3).

2. Un levit din fam. lui Gherșon. Mai-marele casei lui Iadon, sub domnia lui David (I Cr. 23.8). A fondat o casă patriarhală, numită după moartea sa, casa lui Iehieli (26.21, 22).

3. Fiul lui Hacmoni, pe timpul domniei lui David (I Cr. 27.32).

4. Fiul lui Iosafat. Tatăl său i-a donat una din cetățile întărite ale lui Iuda, însă Ioram, fratele lui i-a ucis pe Iehiel și pe ceilalți frați ai săi (II Cr. 21.2-4).

5. Un levit din fam. lui Chehat, din casa cântărețului Heman (II Cr. 29.14). I-a dat lui Ezechia tot concursul cu prilejul reformei religioase întreprinse de el. Ar putea fi același personaj care, sub domnia acestui rege, îl asista pe intendentul vistierilor Templului (II Cr. 31.13).

6. Una dintre căpeteniile Templului pe vremea reformei religioase a împăratului Iosia (II Cr. 35.8).

7. Tatăl lui Obadia (Abdia) care a fost contemporan cu Ezra (Ezra 8.9).

8. Fiul lui Elam și tatăl lui Șecania, care era contemporan cu Ezra (Ezra 10.2). Poate că este același Iehiel pe care l-a convins Ezra să renunțe la femeia străină pe care și-o luase de nevastă (10.26).

9. Un preot din ceata lui Harim. Cărturarul Ezra l-a înduplecat să repudieze străina cu care se căsătorise (Ezra 10.21) (Pentru alte persoane ale căror nume se scriu uneori ca în această rubrică, v. *Ieiel*; *Ieuel*).

IEHIELI. (V. *Iehiel*, 2).

IEHOADA, JEHOADDA, YOADDA, YEHODDA. Fiul lui Ahaz. Urmaș al lui Ionatan, fiul lui Saul (I Cr. 8.36). În I Cr. 9.42, este numit Iadera.

IEHOADAN, IOADAN, JOADDAN, JEHOADDAN, YEHOADDAN, YOADDAN. Mama regelui Amafia. Ea era originară din Ierusalim (II Împ. 14.2; II Cr. 25.1).

IEHOIACHIM. (V. *Ioiachim*).

IEHOIACHIN. (V. *Ioiachin*).

IEHOIADA, IOIADA, JEHOJADA, JOJADA, YEHYOYADA, YOYADA = *Domnul știe*.

1. Tatăl acelui Benaia care a ocupat o importantă funcție militară în partea a doua a domniei lui David și apoi sub domnia lui Solomon (II Sam. 23.22; I Împ. 4.4). Probabil că Iehoiada este preotul din I Cr. 27.5 și căpetenia urmașilor lui Aaron, căpetenie care a adus 3 700 de oameni la David, la Țiclag (12.27).

2. Fiul lui Benaia; al doilea, după Ahitofel, dintre sfetnicii lui David (I Cr. 27.34). Majoritatea exegeților cred că un copist a scris din eroare Iehoiada, fiul lui Benaia, în loc de Benaia, fiul lui Iehoiada. Totuși, nu-i exclus ca un nepot al lui Iehoiada, purtând numele bunicului său, să fi ocupat o funcție importantă, la acea dată.

3. Mare preot în timpul domniei Ataliei, uzurpatoarea tronului. Soția l-a ascuns în Templu pe tânărul prinț Ioas, singurul supraviețuitor și urmaș direct al neamului lui David. Iehoiada a urzit un complot care a condus la asasinarea Ataliei și proclamarea lui Ioas ca împărat. Soția lui Iehoiada era fiica regelui Ioram și sora lui Ahazia. Deci marele preot era unchiul tânărului rege pe care l-a protejat și l-a supt pe tron. În tot timpul vieții lui, Iehoiada l-a influențat pozitiv pe rege pentru a rămâne credincios față de Domnul și Legea Lui (II Împ. 11.1 - 12.16; II Cr. 22.10 - 24.14). Marele preot se stinge din viață la vârsta de 130 de ani. Datorită importanțelor servicii pe care le-a adus el credinței evreiești și statului, a fost înmormântat la un loc cu împărații, în cetatea lui David (II Cr. 24.15-16). După moartea lui Iehoiada, împăratul Ioas s-a depărtat de Domnul. Nu numai că a adoptat o atitudine de profundă ingraturitudine față de unchiul său Iehoiada, dar a poruncit să fie omorât fiul acestuia, Zaharia, care mustrase poporul pentru păcatele sale (v. 17-22).

4. Un preot căruia i-a urmat Țefania în funcția de preot secund și inspector al Templului, pe timpul lui Ieremia (Ier. 29.26; cf. 52.24).

5. Fiul lui Paseah. A reparat una dintre porțile Ierusalimului (Nem. 3.6).

IEHOIARIB, IOLARIB, JEHOJARIB, YEHYARIB, YOYARIB, YEHYOYARIV = *Domnul pledează, Domnul ia apărarea*. Un urmaș al lui

Aaron. Familia sa, devenită casă patriarhală pe vremea lui David, a fost pusă de acest rege pe primul rang al cetelor preoțești (I Cr. 24.1, 6, 7). Familia aceasta locuia la Ierusalim (9.10) (V. *Ioiarib*).

IEHOȘEBA, IEHOȘABEAT, JOSEBA, YEHOCHEBA, YEHOSHEVA. (V. *Ioseba*).

IEHOȘAFAT, JOSAPHAT, YEHOSHAPHAT, YEHOSHAFAT. (V. *Iosafat*).

IEHOȚADAC, JEHOTSADAK, YEHOTSADAQ, YOTSADAQ, YOSADAQ. (V. *Iofadac*).

IEHOVA, JEHOVAH. Pronunțare eronată a tetragramei ebraice *YHWH*, Yahve, unul din Numele lui Dumnezeu (Ex. 3.15). (V. *Dumnezeu - Numele Lui*). Această pronunțare a devenit curentă de pe vremea lui Petrus Galatinus, duhovnicul lui Leon X, în anul 1518 d.Cr. Acum s-a revenit la forma corectă - *Yahve* - dar transcrierea sub forma de Iehova subzistă, în numeroase versiuni, în numele sau expresiile de mai jos.

IEHOVA-IIRE, JEHOVAH-JIREH = *Domnul va purta de grijă*. Numele dat de Avraam locului unde Dumnezeu i-a pus la dispoziție un berbec spre a-l aduce ca ardere-de-tot în locul lui Isaac (Gen. 22.14). Moria (v. 2) se află în apropiere de punctul unde a fost amplasat Templul (II Cr. 3.1).

IEHOVA-NISI, JEHOVAH-NISI = *Domnul, steagul meu*. Numele dat de Moise unui altar ridicat la Refidim, în memoria victoriei obținute de Israel asupra lui Amalec (Ex. 17.15-16).

IEHOVA-ȘALOM, JEHOVAH-SHALOM = *Domnul păcii sau Domnul este pacea noastră*. Numele dat de Ghedeon altarului pe care l-a ridicat la Ofra pentru a se păstra amintirea apariției Îngerului Domnului care l-a trimis să izbăvească poporul Israel și i-a dat asigurări că va rămâne cu viață. Ghedeon se aștepta să moară din pricină că văzuse ființa cerească, dar Domnul i-a zis: „*Fiu pe pace, nu te teme, căci nu vei muri!*” (Jud. 6.23-24).

IEHOZABAD, JOZABAD, YEHUZAVAD. (V. *Iozabad*).

IEHU. Semnificație posibilă: *Acesta este Domnul*.

1. Un beniamit, originar din Anatot. I s-a alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.3).

HOWARD VOS

Iehu, regele lui Israel, îngenunchează la picioarele lui Salmanasar III, împăratul Asiriei.

2. Un prooroc. Fiul lui Hanani. El a rostit judecata contra lui Baesa și a casei lui, datorită practicării păcatelor lui Ieroboam I (I Împ. 16.1-4, 7). Iehu i-a reproșat lui Iosafat faptul de a se fi aliat cu nelegiuitul Ahab (II Cr. 19.2). El a scris niște memorii vizând faptele lui Iosafat (20.34).

3. Fondatorul celei de a 4-a dinastii a regilor lui Israel. Fiul unui oarecare Iosafat și nepot al lui Nimși. Adesea, el este numit fiul lui Nimși (cf. I Împ. 19.16; II Împ. 9.2). Iehu era ofițer în armata lui Ahab (II Împ. 9.25). Când Ahab și Izabela au fost lepădați de Dumnezeu din pricina crimelor odioase pe care le comiseseră, Domnul l-a trimis pe Ilie să-l ungă pe Iehu ca rege al lui Israel (I Împ. 19.16-17). Și astfel Elisei, succesorul lui Ilie, a trimis un tânăr prooroc la Ramot în Galaad, spre a-l unge pe Iehu, care se afla acolo cu oastea sa. Tânărul prooroc a executat porunca și l-a însărcinat pe Iehu să distrugă casa lui Ahab. Iehu se duce la Izreel, unde se aflau împăratul Ioram, fiul lui Ahab, și Ahazia, împăratul lui Iuda. El lovește de moarte pe Ioram chiar în ogorul smuls de Ahab lui Nabot, grație unui asasinat „legalizat”. Ahazia, fiul fiicei lui Ahab, este ucis și el acolo din porunca lui Iehu. Apoi, tot din ordinul acestuia, este aruncată pe fereastră Izabela, bătrâna regină, soția păgână și geniul rău al lui Ahab (II Împ. 9.1-37). După toate acestea, Iehu convinge căpeteniile Sa-

mariei să-i predea, pentru a fi executați, pe cei 70 de prinți, urmașii casei lui Ahab (9.7-8). Acțiunile sale, în ciuda caracterului lor sângeros, au fost gesturi de ascultare față de porunca Domnului și au însemnat punerea în aplicare a teribilelor judecăți pe care fusese însărcinat să le aducă la îndeplinire (10.30). Totuși, nu se poate spune că Iehu fusese inspirat numai de unica dorință de a-L glorifica pe Dumnezeu, căci el avea o inimă împărțită (v. 31). Proorocul Osea condamnă scopurile ascunse ale lui Iehu, nestatornicia sa (Os. 1.4). Iehu îi execută pe principalii ofițeri, consilieri și prieteni ai lui Ahab, apoi pe cei 42 de frați ai lui Ahazia. În sfârșit, el convoacă preoții și adoratorii lui Baal la o mare sărbătoare în cinstea dumnezeului lor: toate persoanele care au intrat în templul lui Baal au fost masacrate (II Împ. 10.12-28). După toate acestea, Iehu nu și-a pus inima să urmeze Legea Domnului și nu a abandonat cultul viteilor de aur ai Betelului (II Împ. 10.29, 31).

Iehu s-a suit pe tron în anul 842 î.Cr. După documentele asiriene, el a plătit, în același an, un tribut lui Salmanasar, împăratul Asiriei (v. *Salmanasar*), care a pătruns pe teritoriul lui Israel pentru a lupta contra lui Hazael, regele Damascului. Iehu a domnit 28 de ani (II Împ. 10.36). Pe la anul 821 î.Cr., regele, ajuns bătrân și neputincios, nemaifiind în

stare să conducă armata, se asociază fiului său Ioahaz, însă acesta nu împiedică sfârșitul trist al domniei sale. Hazael îi bate pe israeliți (v. 32) (V. *Cronologie, IV*). Domnul promisese că dinastia lui Iehu va dura numai 4 generații, ceea ce s-a și întâmplat. Linia lui Iehu cuprinde pe Ioahaz, Ioas, Ieroboam II și Zaharia (II Împ. 10.30; 15.8-12).

4. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Ierahmeel (I Cr. 2.38).

5. Un bărbat din sem. lui Simeon (I Cr. 4.35).

IEHUCAL, IUCAL, JUKAL, YUKAL, YE-HUKAL. (V. *Iucal*).

IEHUD, JEHUD, YEHUD = *laudă*. Cetate atribuită inițial sem. lui Dan (Ios. 19.45). Identificare posibilă: moderna localitate Yazur, aflată la circa 8 km SE de Iafo (Jaffa).

IEHUDI, JEHUDI, YEHUDI = *bărbat din Iuda, iudeu*. Mesager al regelui Ioiachim, trimis la Baruc spre a-i cere sulul scris de el și conținând profeții dictate de Ieremia. Apoi, Iehudi citește cartea în prezența împăratului care, mâniat de cele auzite, taie sulul cu un briceag și îl aruncă pe foc (Ier. 36.14, 21, 23).

IEHUDIA, IUDEICA, JEHUDIJA. Una dintre cele două neveste ale lui Mered; cealaltă, numită Bitia, era o prințesă egipteană. Iehudia nu este un substantiv propriu, ci un adjectiv care înseamnă *iudeica*. Denumirea aceasta permite să nu se confunde iudeica cu egipteanca (I Cr. 4.17-18).

IEHUDITH, YEHUDITH. (V. *Iudita*).

IEHUKAL. (V. *Iehucal*).

IEHUȘ, JEHUSH, JEUSCH, YEUSH. (V. *Ieuș*).

IEIEL, JEHIEL, JEIEL, YEIEL = *Dumnezeu a adunat*.

1. Tatăl locuitorilor Gabaonului și strămoș al regelui Saul (I Cr. 9.35, 36, 39) (V. *Chiș, 2*).

2. Fiul lui Hotam; locuitor din Aroer. A trăit pe vremea lui David (I Cr. 11.44). Poate că este căpetenia rubeniților citată în I Cr. 5.6, 7.

3. Levit și cântăreț (I Cr. 16.5a) (V. *Iaaziel*).

4. Un levit de rang inferior. Era ușier și cânta cu arfa, cu prilejul aducerii chivotului Domnului la Ierusalim. După aceea, îndeplinește o slujbă permanentă în Cortul de la Ierusalim (I Cr. 15.18, 21; 16.5).

5. Un levit dintre fiii lui Asaf (II Cr. 20.14).

6. Unul dintre logofeții (scribi) care au efectuat recensământul ostașilor lui Ozia (II Cr. 26.11).

7. Un israelit pe care l-a înduplecat Ezra să renunțe la femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.43).

IELEC, YELEK. (V. *Lăcustă*).

IEMIMA, JEMIMA, YEMIMA = *porumbel*. Cea mai mare dintre cele 3 fiice care i s-au născut lui Iov după marea sa încercare (Iov 42.14).

IEMUEL, JEMUEL, YEMUEL. Un fiu al lui Simeon (Gen. 46.10; Ex. 6.15). În Num. 26.12 și I Cr. 4.24, el este numit Nemuel. A întemeiat un clan.

IEPURE SĂLBATIC. Animalul numit, în ebr., *'arnebhet* rumegă, dar neavând unghia despăcată, era considerat necurat din punct de vedere ritual (Lv. 11.6; Dt. 14.7). S-a pus întrebarea dacă iepurele a fost trecut printre rumegătoare din pricina unei mișcări aparte a fălcilor sale pentru că, în realitate, el este un rozător. Însă ar mai fi posibil ca traducere bazată pe echivalentul dat de Septuaginta să fie false și *'arnebhet* să nu fie un iepure. Totuși, unii savanți moderni au ajuns la concluzia că iepurele sălbatic și iepurele de casă sunt efectiv animale rumegătoare, însă de un tip aparte. (Cf. R. Pache, *L'Inspiration et l'Autorité de la Bible*, Ed. Emmaüs, 1967, p. 130). Iepurele obișnuit care trăiește în partea de sud a Iudeii și pe valea Iordanului (*Lepus judeae* al lui Gray) are urechile foarte lungi și blana de culoare arămie, roșcat-deschis. Tristram enumeră 3 specii: *Lepus aegyptiacus*, iepurele egiptean din SE Iudeii; *Lepus isabillinus*, întâlnit în pustiurile nisipoase din SE Palestinei, și *Lepus sinaiticus*, cu blana roșcată.

IERAH, JERAH, YERAH = *luna*. Trib arab provenit din Ioctan (Gen. 10.26; I Cr. 1.20).

IERAHMEEL, IERAMEEL, JERAMEEL, JERAKHMEEL, YERAHMEEL, YERAMEEL = *Dumnezeu să aibă milă*.

1. Un urmaș al lui Iuda, prin Pereț și Hețron (I Cr. 2.9; cf. v. 4,5). Ierahmeel are două neveste și foarte mulți urmași (v. 25-41).

2. Fiul lui Chiș, un levit, care era altul decât tatăl lui Saul (I Cr. 24.29).

3. Unul dintre ofițerii trimiși de regele Ioiachim să-l aresteze pe Baruc (Ier. 36.26). Probabil un om de viță împărătească. (V. *Hamelec*).

IERAPOLE, HIERAPOLIS = *oraș sacru, cetate preoțească*. Oraș din Asia Mică, situat pe valea Lycusului, în apropiere de punctul unde acesta se unește cu Meandru. Nu departe se aflau Colose și Laodiceea (Col. 4.13). Ierapole era centrul cultului zeiței siriene Atargatis. Aici au existat niște celebre băi publice (terme, la romani).

IERBURI SĂLBATICE. (În ebr. *Malluah*). Unii traducători au redat acest termen prin *ierburi sărate*. O plantă care trăiește în zone cu sol sărat (Iov 30.4).

IERED, IARED, IARET, JERED, YERED.

1. Fiul lui Mahalaleel și tatăl lui Enoh (Gen. 5.16-20; I Cr. 1.2; Lc. 3.37). (V. *Cronologie, I, 1; Iared*).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda. Tatăl locuitorilor din Ghedor (I Cr. 4.18).

IEREMAI, JEREMAI, YEREMAI. Un israelit care a repudiat femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.33).

IEREMIA, IRMEYA, YIRMEYA.

1, 2, 3: un beniamit și doi gadiți care i s-au alăturat lui David la Ticiag (I Cr. 12.4, 10-13).

4. Căpetenia unei case patriarhale a lui Manase, la E de Iordan (I Cr. 5.24).

5. Un bărbat originar din Libna; tatăl Hamutalei, nevasta regelui Iosia și mama împăratului Ioahaz (II Împ. 23.30-31).

6. Fiul lui Habazinia și tatăl lui Iaazania, recabitul (Ier. 35.3).

7. Unul dintre capii preoților întorși din Babilon cu Zorobabel (Nem. 12.1,7). O casă patriarhală purta numele lui în generația următoare (v. 12).

8. Un preot, desigur căpetenia unei case patriarhale; și-a pus pecetea pe legământul făcut de cei care s-au despărțit de popoarele străine pentru a urma Legea Domnului (Nem. 10.2).

9. **Proorocul Ieremia**. Fiul unui preot, numit Hilchia, din Anatot, în ținutul lui Benjamin (Ier. 1.1). Ieremia a avut o vedenie în cursul căreia a fost chemat să devină prooroc al lui Dumnezeu. El era pe atunci un tânăr, conștient de lipsa lui de maturitate, de experiență, de elocvență. Însă Domnul își întinde mâna, atinge gura lui Ieremia și pune în ea cuvintele Sale divine. El îi transmite autoritate asupra unor națiuni și împărății, pentru a smulge, a dărâma și a nimici, precum și pentru a sădi și a zidi. Domnul îl mai informează că el va

fi expus împotrivirii înverșunate a unor căpetenii, a unor preoți, a poporului de rând, dar îl asigură că toți aceștia nu-l vor putea birui (1.4-19). Ieremia a început să proorocească în al 13-lea an al domniei lui Iosia și a continuat s-o facă până la luarea Ierusalimului, în luna a 5-a a anului al 11-lea al lui Zedechia (v. 2,3). Deci, profetul și-a exercitat misiunea publică timp de 18 ani sub domnia lui Iosia, 3 luni sub Ioahaz, 11 ani sub Ioiachim, 3 luni sub Ioiachin, 11 ani și 5 luni sub Zedechia, în total vreme de 41 de ani. Chiar și după aceea el și-a continuat activitatea profetică (cap. 42-44).

Oamenii din Anatot, cetatea sa natală, s-au numărat printre primii săi adversari. Ei l-au amenințat cu moartea pentru a-l opri să mai proorocească. Ieremia a perseverat, totuși, în ciuda tuturor persecuțiilor; însă a suferit profund, fiind foarte marcat de împotrivirea concetățenilor săi, membri ai poporului ales, față de lucrările Domnului. Proorocul lasă pe Domnul să judece (11.18-23; 12.3). Pornită din Anatot, ostilitatea se generalizează și-l determină din nou pe profet să apeleze la judecata divină (18.18-23; cf. 20.12). Ieremia rămâne credincios Domnului, în ciuda tuturor calomniilor și prigonirilor. În al 4-lea an al domniei lui Ioiachim, Ieremia îi dictează lui Baruc, care le scrie pe un sul de papyrus, toate profețiile rostite de el în cursul celor 20 de ani scurși până la acea dată. Dintr-un motiv care nu ne este dezvăluit, Ieremia era reținut și împiedicat să intre în Templu. De aceea, el îi spune lui Baruc să ia sulul și să citească profețiile scrise de el oamenilor ce urmau să se adune la Casa lui Dumnezeu cu prilejul unui post. În cele din urmă, sulul ajunge la împărat, dar acesta, după ce ascultă câteva fragmente, se înfurie, îl taie cu briceagul și îl aruncă pe foc (36.1-26). Domnul îi poruncește lui Ieremia să dicteze lui Baruc un al doilea sul de carte, asemănător primului, dar conținând și unele adăugiri (v. 27-32). Un dușman al lui Ieremia, preotul Pașhur, inspector șef al Templului, îl aruncă pe profet în lanțuri, însă îl pune în libertate a 2-a zi (20.1-3). În timpul asediului Ierusalimului, profețiile lui Ieremia anunțau biruința chaldeilor și ducerea în captivitate a lui Iuda. Autoritățile evreiești au simulat că nu văd latura religioasă a acestor proorocii, și s-au limitat la a le privi din punct de vedere politic și militar și au declarat că astfel de preziceri sumbre îi descurajau pe apărătorii Ierusalimului. Când chaldeii au ridicat starea de asediu pentru a ieși

în întâmpinarea egiptenilor, Ieremia a vrut să prindă prilejul pentru a ieși din oraș și a se retrage la Anatot. Acuzat de dezertare și de încercarea de a trece la chaldei, el este aruncat într-o temniță unde va rămâne multă vreme (37.1-15). Împăratul Zedechia îl scoate și îl mută în curtea temniței (v. 16-21), însă căpeteniile, nu după multă vreme, îl aruncă într-o groapă pentru a muri de foame acolo (38.1-6). Un famen etiopian, căruia i se face milă de profet, cere împăratului permisiunea de a-l scoate din groapă, unde se împotmolise în mocirlă, și a-l readuce în curtea închisorii. Regele acceptă. Când a fost luat Ierusalimul, proorocul se găsea tot acolo (v. 7-28). Chaldeii consideră că Ieremia suferise destul pentru ei, și Nebucadnețar le recomandă, în mod special, slujitorilor săi să aibă grijă de profet. Iată porunca dată de împărat lui Nebuzaradan, căpetenia străjerilor: „*la-l, poartă grijă de el și nu-i face nici un rău, ci fă-i ce-ți va cere!*” (39.12). Nebuzaradan i-a trimis pe slujitorii lui să-l caute pe proorocul Ieremia, care era legat cu lanțuri, și să-l aducă la Rama, împreună cu alți prizonieri. Apoi, l-a pus în libertate și i-a oferit șansa de a merge la Babilon sau de a rămâne în țara lui Iuda. Ieremia preferă să rămână în țara sa. După ce îi dă merinde și daruri, Nebuzaradan îl plasează sub protecția lui Ghedalia pe care Nebucadnețar îl numise guvernator al lui Iuda (39.11-14; 40.1-6). Când Ghedalia a fost asasinat, Ieremia i-a rugat pe iudei să nu fugă în Egipt, dar aceștia nu l-au ascultat. Dimpotrivă, ei l-au târât și pe profet acolo (41.1 - 43.7). Ieremia a rostit ultimele sale profeții la Tahpanes, în Egipt (43.8 - 44.30). Data și împrejurările morții sale nu ne sunt cunoscute.

IEREMIA - CARTEA

Autorul cărții

Proorocul însuși ne dă numeroase detalii cu privire la viața sa. Născut la Anatot, în ținutul lui Beniamin, într-o familie de preoți (1.1), el a fost chemat în slujbă la o vârstă fragedă (1.6). Viața sa a fost din plin presărată cu încercări: de 3 ori s-a aflat în temniță, adesea maltratat; o dată a fost aruncat într-o groapă fără apă (38.6); a fost considerat trădător, de două ori, concetățenii lui au cerut să fie pedepsit cu moartea (26.11; 38.4). Pentru a sluji mai eficient lui Dumnezeu, el a rămas celibatar (16.2). Evlaviosul rege Iosia i-a dovedit o atitudine prietenească, dar după moartea sa tragică la Carchemiș, profetul a fost ținta

ostilităților acelor pe care mesajul lui îi deranja. De acum încolo, el nu se va mai putea prezenta la Curte. Dictează profețiile secretarului său, Baruc, care le citește în fața regelui. Furios, acesta taie foile manuscrisului său cu briceagul și le aruncă pe foc, însă Dumnezeu îi poruncește lui Ieremia să scrie din nou profețiile.

„Aprigii patrioți îl înhață pe prooroc și îl coboară în fundul unui puț fără apă. El petrece zile și nopți în șir în această oribilă închisoare. Dar, totuși, ce sunt suferințele sale fizice în comparație cu supliciul moral pe care îl îndură el văzându-se considerat drept un trădător de neam, un vrăjmaș al patriei sale, tocmai el care trăia și suferea doar de dragul poporului său?! Ne mai putem mira dacă uneori, căzut pradă disperării, el ajunge, asemenea lui Iov, să-și blesteme ziua nașterii? Niciodată o povară mai grea decât aceasta nu a fost pusă pe umerii unui muritor. Suflet tandru, iubitor, flexibil, de o profundă sensibilitate, Ieremia își iubea fierbinte patria și poporul. El ar fi dat totul să poată vedea țara lui Iuda tot mai înfloritoare, Ierusalimul tot mai prosper, și, când colo, se vede silît a nu le vesti compatrioților săi decât noi și noi nenorociri. Slujba sa se aseamănă cu aceea a unui pastor însărcinat să-l însoțească pe un criminal la eșafod.” (F. Godet).

Viața lui Ieremia se împarte în 3 etape, separate de două evenimente importante pentru întreaga istorie a Orientului Mijlociu: înfrângerea de la Carchemiș, care a marcat sfârșitul hegemoniei egiptene (anul 605), și căderea Ierusalimului (anul 586 î.Cr.).

Prima perioadă (625-605) a fost relativ liniștită: regele Iosia a combătut idolatria; a fost descoperită cartea Legii, în vistieria Templului, moment care a constituit punctul de plecare la înfăptuirea unor importante reforme. Ieremia a jucat un rol însemnat în sânul națiunii israelite. În timp ce în țară se consumau aceste evenimente, în afara hotarelor ei, primejdia asiriană creștea mereu, jaful și prăpădul venind și peste Iuda (1.13; 3.12; 4.6; 6.1; 10.22). După moartea lui Iosia la Meghido (anul 609), avertismentele lui Ieremia stârnesc animozități din partea oportuniștilor.

A doua perioadă, sub domniile de scurtă durată ale ultimilor împărați ai lui Iuda, este din ce în ce mai tulburată. Ieremia îi îndeamnă pe concetățenii lui să se supună Babilonului și prevestește exilul, precum și revenirea în

țară după 70 de ani de captivitate. Ultima etapă a vieții profetului urmează luării Ierusalimului (anul 586 î.Cr.). În ciuda ofertelor seducătoare făcute de împăratul Babilonului, Ieremia preferă să rămână în țară, cu israeliții. Însă aceștia se răscoală și fug în Egipt, târându-l acolo și pe prooroc care își va termina (în Egipt) seria mesajelor sale (43.9-11; 44.30). Potrivit tradiției evreiești, el ar fi fost ucis cu pietre de către concetățenii săi. (V. *Ieremia*, 9).

Autenticitatea cărții nu a fost pusă la îndoială, în mod serios, cu excepția câtorva profeții care li se păreau prea exacte unor critici.

În Septuaginta, ordinea capitolelor este puțin diferită: de ex., cap. 46-51 sunt inserate între v. 13 și 14 ale cap. 25; de asemenea, apar unele omisiuni (datorate, desigur, tendinței traducătorului către conciziune).

Confirmarea arheologică

La Tahpanes (Tell Defneh), savantul Flinders Petrie a găsit, în anul 1886, ruinele „casei lui Faraon” (Ier. 43.9-10), o fortăreață a lui Psammetic I. La NV de fortăreața respectivă se pot vedea rămășițele unei pardoseli din dale care ar putea corespunde foarte bine terasei din cărămidă de la intrarea „palatului” (v. *Tahpanes*). În anul 1935 și apoi în anul 1938, au fost descoperite „*Scrisorile de la Lachiș*”, scrise pe cioburi de argilă (ostraca). Savanții sunt de părere că aceste fragmente (circa 90 de rânduri în ebraică) trebuie să fie datate de la finele domniei lui Zedechia. Aici este vorba de un profet al cărui nume se termină cu *iah*, și s-a putut descifra următoarea inscripție: „...*cuvintele profetului nu sunt bune... pot slăbi mâinile...*” (cf. Ier. 38.4). Chiar dacă numele lui Ieremia nu figurează aici, aceste scrisori reflectă pe deplin circumstanțele epocii și cărții sale. (V. *Lachiș*).

Data redactării cărții

Slujba profetică a lui Ieremia se întinde de-a lungul a circa 50 de ani, începând cu anul al 13-lea al domniei lui Iosia și sfârșind cu cei care au urmat căderii Ierusalimului (625-580?). El a fost contemporan cu Țefania, Naum, Habacuc și Ezechiel (în primii ani ai vieții acestuia). Sfârșitul sec. VII a constituit, pentru Orientul Mijlociu, una din perioadele cele mai frământate ale istoriei sale: Asiria cunoaște un serios declin, capitala sa Ninive este distrusă în anul 612, iar teritoriul ei este ocupat de chaldei în anul 609. Egiptul încearcă să profite de noua situație pentru a-și recâștiga influența asupra întregului Corn al Abundenței, dar 4 ani mai târziu, oștile sale sunt

zdrobite la Carchemiș de către Nebucadnețar I, împăratul Babilonului. Iuda va plăti prețul ultimei tentative a faraonului de a sugruma puterea babiloneană, ridicându-se, la instigația acestuia, contra lui Nebucadnețar. Zedechia îl atrage pe Nebucadnețar la Ierusalim pe care acesta îl ocupă în anul 597, fără ca faraonul Neko să intervină.

Ieremia este mereu prins în acest triumghi de forțe: Asiria, Babilonia și Egipt, avertizându-și poporul, fără încetare, contra oricărei alianțe cu una din aceste puteri spre a lupta contra alteia.

Locul redactării proorociilor lui Ieremia

Ierusalim și împărăția lui Iuda pentru cea mai mare parte a mesajelor sale; în final, seria se încheie în Egipt.

Scopul cărții

Israel alunecase mult pe panta fatală, fiind pe punctul de a se prăbuși în prăpastie. Poporul se dedase la idolatrie cu o ardoare care ținea de domeniul delirului. Niciodată nu se potrivise mai bine denumirea de „posesiune colectivă” dată acestui cult straniu. Toate divinitățile Orientului – Baal, Astarteea, Moloc, Tamuz – se părea că-și dăduseră întâlnire la Ierusalim; Templul lui Solomon devenise un adevărat pantheon.

Ieremia trebuia să lupte contra idolatriei (16.10 - 13.20; 22.9; 32.29; 44.2-3, 8, 17-19, 25) și a decăderii morale rezultate din aceasta. El exercită presiuni asupra poporului spre a-l determina să umble în ascultare de Legea Domnului (6.16; 26.4; 44.10), asigurându-l că religia sa formalistă nu-i va fi de nici un folos (3.16; 6.20; 7.10, 21), ci judecata divină se va abate, în mod sigur, asupra lui (25.1-14).

Însă proorocul nu voia să-i descurajeze și pe cei ce nădăjduiau în bunătatea Domnului. De aceea, mesajele de avertisment conțin, de multe ori, raze de speranță, prevestiri ale unor zile mai bune (3.14-25; 12.14-17; 25.12; 29.10; 30.4-11; 31.31-34; 33.15-18).

Conținutul cărții

Mesaje cu caracter politic și religios, mesaje de judecată și speranță, mesaje de avertisment și consolare.

Cel mai original mesaj al lui Ieremia este prezicerea referitoare la un nou legământ. „*Pe ruinele vechiului legământ, rupt prin actele de necredincioșie ale lui Israel, Ieremia vede ridicându-se un altul, întemeiat pe un contract de calitate superioară și mai trainic decât cel de pe Sinai. Aici este punctul culminant nu numai al profeției lui Ieremia, dar al întregului*

V.T.: prezicerea referitoare la abolirea tocmai a acelui legământ căruia îi aparține profeția respectivă și apariția unei noi ordini de lucruri, cu totul diferită, construită pe niște baze noi (Ier. 31.31-32).

Nu cunoaștem un al doilea exemplu în istorie când o religie care, deși se prezintă ca fiind de origine divină, să proclame ea însăși insuficiența sa și să anunțe o nouă revelație care va revărsa asupra omenirii daruri cu mult mai mărețe. Este același miracol al abnegației care se va reproduce mai târziu în relația personală dintre Ioan Botezătorul și Isus Cristos.

Înnoirea inimilor prin Duhul Sfânt, această înnoire, rod al iertării păcatelor, și principiul unei ascultări libere, benevole, de pe poziția de fiu, ascultare pe care Legea nu a reușit s-o producă niciodată, iată care sunt bazele acestui nou contract, vestit de Ieremia, care va interveni, într-o bună zi, între Domnul nostru și omenire. Bazele acestea, indicate clar cu 6 secole înainte de a se arăta, au fost puse realmente în cele două zile nemuritoare: Vine-rea Mare și Ziua Cincizecimii, adică amnistia făcută pe baza sângelui Mielului lui Dumnezeu și regenerarea inimilor săvârșită de către Duhul Sfânt. Întâlnim aici, la acest prooroc, intuiția cea mai duhovnicească și mai curată a Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Iată nobilele speranțe prin intermediul cărora Își revela Dumnezeu împărăția Sa proorocului Ieremia și, prin el, întregului Său popor, tocmai într-un moment când israeliții erau martorii prăbușirii teocrației vizibile.” (F. Godet).

Mesajul cărții

Odată cu profețiile pe care le conține, cartea aceasta dezvăluie și viața duhovnicească a autorului. Deoarece el vestea ruina țării sale, și-a atras ura concetățenilor săi. Povara acestui mesaj i-a smuls lacrimi amare, inclusiv dorința de a nu se fi născut niciodată (15.10; 20.14-18). Totuși, proorocul nu lasă să-i slăbească mâinile, chiar dacă a fost atât de singur, neînțeles, defăimat, prigonit!! Eforturile sale destinate binelui social erau mai dinainte sortite eșecului. Ieremia nu a avut nici satisfacții personale, nici viață de familie, nici prieteni (16.1-9); adesea aflat în închisoare, el nu și-a putut găsi mângâiere și simpatie decât la Dumnezeu. Constrâns să se refugieze sub aripile Domnului, el a înțeles foarte bine dimensiunea răspunderii individuale (17.9; 31.29, 30). Proorocul acesta ne arată, de o manieră frapantă, ce profundă comuniune poate avea cu Dumnezeu fiecare om în parte.

Este vorba de Mesia în Ier. 23.5-8; 30.4-11; 33.14-26; legământul irevocabil al Domnului cu Israel este menționat în 31.31-40; 32.36-44; 33. Evanghelistul Matei (2.17-18) vede în Ier. 31.15 o profeție despre măcelărirea pruncilor. În cântarea sa, Zaharia face aluzie la un cuvânt al profetului (Lc. 1. 69; Ier. 23.5). Vestirea unui nou legământ este tema pasajelor din Evr. 8.8-13; 10.15-17. (V. și: Ier. 31.31-34; Lc. 22.20). Curățind Templul, Isus citează pe Ieremia (Ier. 7.9-11; Mc. 11.17). Apocalipsa se inspiră, în mod vizibil, din cartea lui Ieremia, îndeosebi cu privire la căderea Babilonului (Ier. 17.10 - Ap. 2.23; Ier. 25.10 - Ap. 18.22-23; Ier. 51.7-9, 45, 63-64 - Ap. 14.8; 17.2-4; 18.2-5, 21).

Planul cărții

Prima parte a cărții (cap. 1-25) este scrisă în versuri; a doua (cap. 26-52) este o serie de povestiri în proză, redând conflictele dintre Ieremia și rege, căderea Ierusalimului, ultimele momente ale împărăției lui Iuda și fuga în Egipt.

Capitolele cărții nu respectă ordinea cronologică. Probabil că Baruc a trebuit să aranjeze discursurile învățătorului său după moartea acestuia, potrivit unui plan tematic:

- Chemarea proorocului în slujbă (cap. 1)
- Profeții contra lui Iuda (cap. 2-35)
- Suferințele și prigonirile îndurate de Ieremia (cap. 36-38)
- Căderea Ierusalimului și consecințele acestui fapt (cap. 39-45)
- Profeții contra unor popoare păgâne (cap. 46-51)
- Apendice istoric (cap. 52)

Cartea conține, asemenea celei scrise de Isaia, multe figuri de stil. Una din particularitățile lui Ieremia este marele număr de acțiuni simbolice săvârșite pentru o cât mai bună întipărire a mesajului său în mintea ascultătorilor, a concetățenilor săi recalcitranti (1.11-12, 13-16; 13.1-11; 16.1-9; 18.1-10; 19.1-13; 24.1-10; 27.2-11; 32.6-15; 43.8-13; 51.59-64).

IEREMOT, IERIMOT, JEREMOTH, JERIMOTH, YEREMOT, YERIMOT = *umflat, ridicat*.

1. Un beniamit din fam. lui Becher (I Cr. 7.8).
2. Un beniamit (I Cr. 8.14), numit Ieroham la v. 27.
3. Un levit din fam. lui Merari, din casa lui Muși (I Cr. 23.23; 24.30).
4. Un urmaș al lui Heman; mai-marele celei de a 15-a ceată de cântăreți, sub domnia lui David (I Cr. 27.19).
5. Un fiu al lui Azriel; căpetenia sem. lui Neftali, pe vremea lui David (I Cr. 27.19).

6 și 7. Doi urmași ai lui Elam (Ezra 10.26, 27) care au consimțit să-și repudieze femeile străine cu care se însuraseră. (Pentru personajele care poartă numai numele de Ierimot, v. *Ierimot*).

IERIA, JERIJA, YERIA, YERIYYA, YERYAHU = *Domnul vede*. Un levit, din fam. lui Chehat, din casa lui Hebron (I Cr. 23.19; 24.23; 26.31).

IERIBAI, JERIBAI, YERIBAI, YERIVAI = *Domnul pledează, Domnul luptă pentru dreptate*. Un fiu al lui Elnaam și unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.46).

IERIEL, JERIEL, YERIEL. = *Dumnezeu vede*. Un urmaș al lui Tola, din sem. lui Isahar (I Cr. 7.2).

IERIHON, JERICHO. O localitate importantă de pe valea Iordanului (Dt. 34.1, 3), pe malul occidental al acestuia, la circa 8 km depărtare de țărmul nordic al Mării Moarte și la aproximativ 27 km de Ierusalim. Ierihonul se află la poalele povârnișului care conduce spre platoul muntos al lui Iuda. În vechime, orașul era cunoscut sub denumirea de *cetatea finicilor* (Dt. 34.3; Jud. 3.13). Numele său este menționat, pentru prima dată în Sf. Scriptură, în legătură cu poposirea israeliților la Chitim, pe malul răsăritean al Iordanului (Num. 22.1; 26.3).

Ierihonul, cetate foarte întărită cu ajutorul unor importante fortificații, controla Iordanul de Jos și trecătorile care dădeau spre munții dinspre N. Fără a-l cuceri, israeliții nu ar fi putut pătrunde în Palestina. Atunci Iosua trimite niște iscoade în recunoaștere (Ios. 2.1-24), trece poporul de cealaltă parte a Iordanului și își întinde corturile în apropierea cetății. La porunca lui Dumnezeu, oamenii de război fac ocolul Ierihonului o dată pe zi, timp de 6 zile consecutiv. În mijlocul soldaților, niște preoți duceau chivotul legământului. Înaintea lui mergeau 7 preoți care sunau din trâmbițe. În a 7-a zi, ei fac ocolul cetății de 7 ori. La al 7-lea tur, când trâmbițele au sunat cu putere, armata a scos un mare strigăt, zidurile s-au prăbușit și israeliții au pătruns în cetate. Descoperirile arheologice au permis să se constate că un cutremur de pământ a putut fi mijlocul de care S-a folosit Dumnezeu pentru împlinirea planurilor Sale, pentru surparea zidurilor orașului. Referitor la data acestui eveniment, v. *Egipt, III, 7*. Cetatea fusese dată spre nimicire. În afară de Rahav, care a ascuns iscoadele, și familia acesteia,

toți locuitorii Ierihonului au fost nimiciți. Argintul, aurul, obiectele de valoare au intrat în vistieria Domnului. Iosua a proferat anatema împotriva oricui ar fi încercat să reclădească Ierihonul (Ios. 5.13 - 6.26). Locul respectiv a fost acordat lui Beniamin. El se găsea la hotarul său cu Efraim (16.1, 7; 18.12, 21). Eglon, regele Moabului, și-a stabilit acolo reședința, în vremea când asuprise pe copiii lui Israel (Jud. 3.13). După ce au fost insultați de regele amoniților, solii lui David au rămas la Ierihon până le-a crescut din nou barba (II Sam. 10.5; I Cr. 19.5). Sub domnia lui Ahab, Hiel din Betel a fortificat orașul. El a pierdut sau poate a sacrificat pe doi dintre fiii săi, după prezicerea lui Iosua (I Împ. 16.34). Pe vremea lui Ilie, funcționa la Ierihon o comunitate de prooroci (II Împ. 2.5). Aflat pe punctul de a fi răpit la cer, Ilie traversează Ierihonul împreună cu Elisei care se va întoarce acolo după despărțirea de stăpânul său (v. 14, 15, 18). Tot la Ierihon au fost puși în libertate oamenii lui Iuda care fuseseră luați prizonieri de oastea lui Pecah, împăratul lui Israel (II Cr. 28.15). Chaldeii care îl urmăreau pe regele Zedechia, l-au ajuns la câmpiile Ierihonului (II Împ. 25.5; Ier. 39.5; 52.8). Un număr de 345 de persoane care locuiseră altădată la Ierihon, s-au întors din robia babilonică împreună cu descendenții lor, sub conducerea lui Zorobabel (Ezra 2.34; Nem. 7.36). Câțiva dintre acești nou-veniți au dat o mână de ajutor la refacerea zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.2). Bacchide, un general sirian, a ridicat fortificațiile Ierihonului pe vremea Macabeilor (I Mac. 9.50). La începutul domniei lui Irod cel Mare, romanii au prădat Ierihonul (Ant. 14.15.3), însă ulterior Irod l-a înfrumusețat, a construit acolo un palat, iar pe colina din spatele orașului a ridicat o cetățuie pe care a numit-o Cyprus (Ant. 16.5.2; 17.13.1; Răzb. 1.21.4, 9). La moartea lui Irod, orașul dispunea și de un hipodrom (Ant. 17.6.5; Răzb. 1.33.6, 8). Pilda samariteanului milos-tiv pomenește drumul care duce de la Ierusalim la Ierihon (Lc. 10.30). Vindecarea lui Bartimeu și a camaradului său, ambii orbi din naștere, a avut loc pe drumul Ierihonului (Mt. 20.29; Lc. 18.35). Zacheu, căruia Domnul Isus i-a adus mântuirea, locuia la Ierihon (Lc. 19.1-2).

Orașul se află la vreo 240 m sub nivelul Mediteranei, într-un climat tropical. Aici au cunoscut o puternică expansiune arborele balsamic, sicomorul, mālinița (Cânt. 1.14; Lc. 19.2, 4; Răzb. 4.8.3). Trandafirii Ierihonului erau de o deosebită frumusețe (Eclesiasticul 24.15). Ierihonul de altădată se întindea în

apropierea apelor abundente, numite acum 'Ain es-Sultan. Este vorba, desigur, de izvorul vindecat de Elisei (II Împ. 2.21-22; Răzb. 4.8.3). Er-Riha, un sat modern, se întinde la 1,5 km SE de acest izvor.

Arheologie

Cetatea fortificată care a fost cucerită de Iosua se afla pe colina numită acum Tell es-Sultan. Niște săpături serioase au fost întreprinse acolo de către Ernst Sellin și Deutsche Orientgesellschaft (1907-1909) și îndeosebi de John Garstang (1930-1936). Acestea au fost reluate în anul 1952 de către Kathleen Kenyon și Școlile de arheologie engleză și americană. Așezarea respectivă era deja ocupată în epoca neolitică, cu 4500 de ani înainte de Cristos. După data aceasta, au existat pe amplasamentul respectiv mai multe cetăți succesive. Kathleen Kenyon a ajuns la concluzia (*Digging up Jericho*, Benn, London, 1957) că practic nimic nu mai subzistă din cetatea de pe vremea lui Iosua. Se crede acum că vestigiile descoperite de Garstang datează probabil cu vreo mie de ani înainte de invazia israelită. Aceasta se explică, atât prin distrugerea totală operată de Iosua, cât și prin eroziunea datorată celor 5 secole de părăsire a așezării, care avea să fie reconstruită abia sub domnia lui Ahab (I Împ. 16.34, adică în anul 869 î.Cr.). „Rezultatul limpede este că cucerirea Ierihonului de către israeliți nu poate fi dovedită cu datele arheologice actuale, însă nu poate fi nicidecum exclusă.” (K. A. Kitchen, art. intitulat „*Chronology of the O.T.*” în *New Bible Dictionary*). Totuși, trebuie remarcat faptul că relatarea căderii Ierihonului (Ios. 3-8) ține seama, cu precizie, de condițiile de existență și de topografia regiunii (ibid.). Fapt este că luarea acestui oraș era cheia întregii campanii de cuceriri condusă de Iosua și că relatarea biblică trebuie să fie acceptată ca atare, fiind absolut autentică (NCB la *Iosua* 6.1-27, p. 249).

IERIMOT, JERIMOTH, YERIMOT.

1. Beniamit, din fam. lui Bela (I Cr. 7.7).
2. Un beniamit care s-a dus la David, la Ticiag (I Cr. 12.5).
3. Un fiu al lui David. Tatăl lui Mahalat, nevasta lui Roboam (II Cr. 11.18).
4. Un levit și subintendent al Templului, pe vremea regelui Ezechia (II Cr. 31.13). (Pentru alte personaje al căror nume este când Ierimot, când Ieremot, v. *Ieremot*).

IERIOT, JERIOTH, YERIOT. Nevasta lui Caleb (I Cr. 2.18).

IEROBOAM = *poporul devine numeros*.

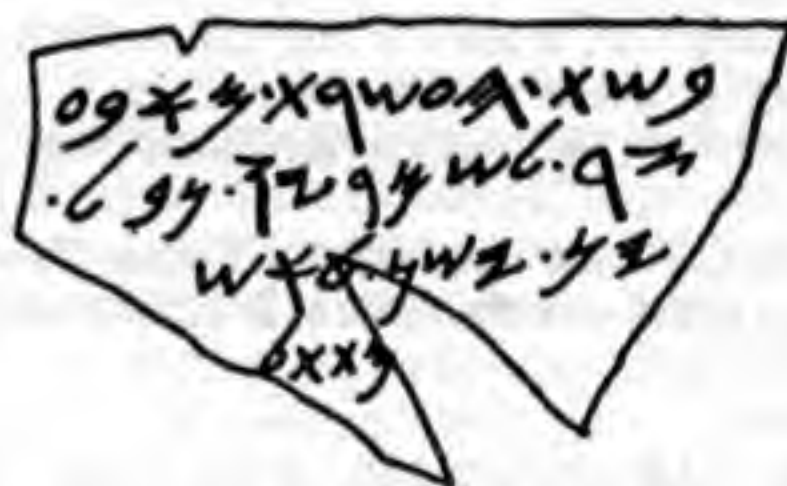
I. Un efraimit. El a fondat regatul celor 10 seminții israelite. Nebat, tatăl său, ofițer al lui Solomon, era originar din Tereda, o localitate de pe valea Iordanului. Terua, mama lui Ieroboam, rămăsese văduvă când s-a născut fiul ei (I Împ. 11.26). Încă din tinerețe, el s-a dovedit a fi un om întreprinzător și capabil. Solomon, care desfășura la Ierusalim vaste lucrări de construcții, i-a încredințat lui Ieroboam supravegherea corvezilor impuse casei lui Iosif (v. 27-28). Plimbându-se odată în împrejurimile Ierusalimului, Ieroboam îl întâlnește pe profetul Ahia din Silo, îmbrăcat cu o haină nouă. Profetul rupe mantaua în 12 bucăți și-i dă 10 din ele lui Ieroboam ca garanție că Domnul îl va pune împărat peste 10 din cele 12 sem. ale lui Israel. Solomon a auzit vorbindu-se despre aceste lucruri și a încercat să-l omoare pe Ieroboam, dar acesta scapă cu viață fugind în Egipt și găsind bunăvoință din partea faraonului Șişac (v. 29-40). Când i s-a adus la cunoștință fugarului că Solomon murise și că semințiile lui Israel se adunaseră la Sihem ca să-l proclame împărat pe Roboam, Ieroboam vine să ia parte la această adunare și se transformă în purtătorul de cuvânt al copiilor lui Israel. El cere fiului lui Solomon, împăratul nou ales, micșorarea corvezilor și impozitelor. Refuzând această cerere, Roboam dă un răspuns nechibzuit și supărător. Cele 10 seminții se răscoală atunci contra casei lui David și îl proclamă pe Ieroboam împărat al lui Israel. Profeția lui Ahia se împlinise, dar Ieroboam decide să nu țină seama de sfatul dat de profet de a rămâne credincios Domnului. Dacă ar fi ascultat porunca Domnului, urmașii lui ar fi moștenit tronul lui Israel (v. 37-38). Ieroboam s-a temut ca nu cumva, ducându-se la date fixe la Ierusalim pentru ca să se închine Domnului, poporul să revină la dinastia legitimă – aceea a casei lui David – și el să fie omorât. De aceea, el stabilește alte două locașuri de închinăciune, la hotarele împărăției sale: în N, la Dan, și în S la Betel. În ciuda poruncii lui Dumnezeu prin care era interzisă adorarea Domnului prin folosirea unor simulacre, el ridică doi viței de aur, câte unul în fiecare din cele două localități (I Împ. 12.26-30; II Cr. 13.8). Pentru a recomanda poporului cultul acestor viței, Ieroboam folosește aceeași formulă pe care a

rostit-o Aaron: „*Iată dumnezeul tău care te-a scos din țara Egiptului!*” (Ex. 32.4). După cât se pare, regele voia ca Domnul să fie adorat sub simulacru vitelului. El cere, de asemenea, să se ridice sanctuare pe înălțimi și pune ca preoți pe israeliți care nu aparțineau sem. lui Levi. Cu mici excepții, preoții și leviții au refuzat categoric să officieze în cadrul cultului idolatru și schismatic instituit de Ieroboam (I Împ. 12.31; II Cr. 11.13-15; 13.9). Pe de altă parte, Ieroboam a decretat ca sărbătoarea recoltei (numită și sărbătoarea Corturilor), celebrată în Iuda în ziua a 15-a a lunii a 7-a, să fie prăznuită, în împărăția lui Israel, în ziua a 15-a a lunii a 8-a (I Împ. 12.32-33). Majoritatea poporului a trecut de partea regelui care a reușit astfel să-l târască în păcat. Acest cult odios a fost practicat de israeliți până la prăbușirea împărăției. Regii care au urmat, exceptând poate Osea, au sprijinit această falsă religie. Ei sunt prezentați ca unii care au umblat în căile lui Ieroboam, fiul lui Nebat, care a făcut pe Israel să păcătuiască (I Împ. 15.26, 34; 16.19, 31; 22.52-53; II Împ. 3.3; 10.29; 13.2, 11; 14.24; 15.9, 18, 24, 28). Idolatria introdusă de Ieroboam a fost una din cauzele deportării celor 10 seminții în Asiria (II Împ. 17.16). Religia falsă a dezbinat națiunea, a scindat în două monarhii slabe și sărace poporul care fusese cândva unul unit și puternic. Dând la o parte atmosfera de profundă spiritualitate a cultului Domnului, idolatria a coborât nivelul religios și moral al israeliților din regatul de nord. Apostazia lui Ieroboam a fost înflerată de cel puțin doi prooroci: un profet anonim, venit din Iuda, și apoi Ahia din Silo, care îi prezisese lui Ieroboam că va ajunge împărat. Însă monarhul nu a voit să se pocăiască și a stăruit până la capăt în atitudinea sa nelegiuită (I Împ. 13.11 - 14.18). El a fortificat Sihemul și Penielul, cetăți închinete Domnului. Inițial, el își stabilise reședința la Sihem, dar ulterior s-a mutat în frumosul oraș Tirța (I Împ. 12.25; 14.17; Cânt. 6.4). Un război pustiitor s-a desfășurat între Ieroboam și Roboam (I Împ. 15.6); apoi Ieroboam și Abia (numit și Abiam), fiul și succesorul lui Roboam, s-au înfruntat într-o mare bătălie unde armatele lui Israel au fost învinse și decimate. Abia a cucerit Betelul, care se găsea la numai 16 km de Ierusalim (I Împ. 15.7; II Cr. 13.1-20) (V. *Abia*). Ieroboam a devenit împărat către anii 931 î.Cr. și a domnit 22 de ani (I Împ. 14.20). Unul din fiii săi a murit pe când era copil (v. 1-17), iar altul, numit Nadab, a preluat domnia (v. 20).

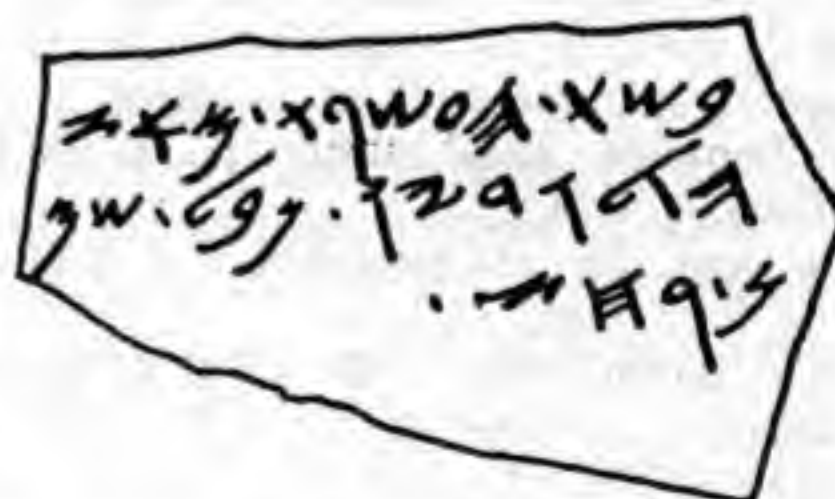
IEROBOAM II. Fiul și succesorul lui Ioas, împăratul lui Israel. El a domnit peste cele 10 seminții. Membru al dinastiei lui Iehu, el a fost al 3-lea dintre regii care i-au urmat acestuia. Ieroboam II a domnit la Samaria, timp de 41 de ani, începând de prin anul 785 î.Cr. El a găsit împărăția într-o stare deplorabilă, dar izbutește să-i asigure prosperitatea. El cucerește Damascul, capitala Siriei, Hamatul pe valea râului Oronte și readuce sub stăpânirea lui Israel teritoriul care se întindea de la intrarea Hamatului până la Marea Moartă (II Împ. 14.23-28; cf. Dt. 3.17). *Amos* proorocește sub domnia lui Ieroboam II (Am. 1.1) și prezintă un tablou sumbru al stării morale și religioase a Israelului din acea vreme (Am.

Sigillul lui Šema, slujitorul lui Ieroboam.

Ostraconul nr. 13: „În anul al 10-lea (poșta orașului) de la Abiezer la Šemaria, ulcior cu vin vechi”.

Ostraconul nr. 17: „În anul al 10-lea (poșta orașului) de la Azzah la Gaddyahu, ulcior cu untdelemn special”.

2.6 - 5.27; 8.4-6, etc.). Proorocul vestește judecata divină (7.1-9; 8.7-10). Amația, preotul Betelului, l-a acuzat pe Amos din pricina nefastelor sale preziceri și s-a plâns contra lui către Ieroboam, dar profetul nu s-a sinchisit de asta (Am. 7.10-17). Tot în regatul de nord și-a început activitatea profetică Osea, și anume pe vremea lui Ieroboam. Primele 3 capitole ale cărții sale aparțin acestei perioade. La moartea lui Ieroboam II, fiul său Zaharia i-a succedat la domnie (II Împ. 14.29).

Două importante descoperiri arheologice par să se raporteze la epoca lui Ieroboam II:

1. Un sigiliu, lucrat din iaspis, găsit la Meghidô, în anul 1905. El este o gravură de o mare finețe și reprezintă un leu mugind. Poartă următoarea inscripție: „*apartinând lui Șema, slujitorul lui Ieroboam*”. De regulă, se aplică lui Ieroboam II, deși unii specialiști consideră că ar putea fi vorba și de Ieroboam I.

2. La Samaria au fost găsite vreo 65 de cioburi de argilă, provenite din niște vase sparte pe care s-a scris cu cerneală ori s-au gravat inscripții cu poansonul (ostraca), datate de pe vremea lui Ieroboam II (sec. VIII î.Cr.). Anii domniei regelui sunt notați pe multe din aceste fragmente, dar lipsește numele suveranului. În principal, este vorba de niște borderouri cu caracter comercial. Ostraconul cu onomastica prezintă mai mult interes. Numele compuse, rezultate din unirea numelui lui Baal și acela al Domnului, arată cât de puternică era influența religiilor străine.

IERODION. Un creștin din Roma. Pavel îl numără printre *rușele* sale și îi trimite salutări (Rom. 16.11).

IEROHAM, JEROHAM, JEROKHAM, YEROAM, YEROHAM.

1. Un levit. Strămoș al profetului Samuel (I Sam. 1.1; I Cr. 6.27, 34).

2. Un beniamit al cărui fii au devenit căpetenii și au rămas la Ierusalim (I Cr. 8.27). (V. *Ieremot*, 2). Poate că este vorba de una și aceeași persoană cu Ieroham de la nr. următor.

3. Un beniamit. Tatăl lui Iibneia. Locuia la Ierusalim (I Cr. 9.8).

4. Un preot, din casa patriarhală a lui Malchia (I Cr. 9.12; Nem. 11.12).

5. Un beniamit, originar din Ghedor. Fiii săi i s-au alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.7).

6. Tatăl căpeteniei daniților, pe vremea lui David (I Cr. 27.22).

7. Tatăl uneia dintre căpeteniile peste sute care l-au ajutat pe Iehoiada să-l așeze pe Ioas pe tronul lui Iuda (II Cr. 23.1).

IERTA, IERTARE.

1. Cuvintele principale. În V.T., textele care vorbesc despre iertare folosesc îndeosebi 3 cuvinte ale căror rădăcini sunt: *kipper* (Is. 6.7), care evocă ispășirea; *nasa'*, care, literal, înseamnă: a ridica, a lua, a purta, a duce (Lv. 5.1, 17; 17.16; 20.19; 24.15; Ez. 23.35), termen care vorbește de consecințele păcatului și de pedeapsa care survine, pedeapsă pe care uneori ar putea s-o suporte un locuitor (Ex. 34.7; Lv. 19.17), pentru a ajunge la Robul suferind, Omul durerii (Is. 53.4,12), care a luat asupra Lui păcatele noastre spre a le purta pe lemnul crucii; în sfârșit, *salaH* care, literal, înseamnă a ierta o datorie, o greșală (I Împ. 8.30, 39; Is. 55.7) sau a nu o ierta (II Împ. 24.4).

În N.T., cuvintele principale pentru a ierta sunt: *aphiēmi*, de la rădăcina *aphesis* care înseamnă a detașa, a trimite departe, deci a absolvi de datorii sau păcate, de unde și ideea de iertare (Mt. 6.12, 14, 15; 9.2; 12.31, 32); *hilaskomai*, a ispăși, a ierta (Lc. 18.13; Evr. 8.12 care citează pasajul din Ier. 31.34). Iată și alte cuvinte grecești rediate, în versiunile noastre, prin a ierta: *apoluō* care, literal, înseamnă a libera, a da drumul (Lc. 6.37, tradus în unele versiuni rom. și străine prin a achita, a absolvi); *kaluptō* înseamnă, literal, a acoperi, fiind folosit uneori și în legătură cu păcatul (de ex. Rom. 4.7, citând Ps. 32.1; Iac. 5.20 citând Pv. 10.12; I Pet. 4.8 citând, de asemenea, Pv. 10.12).

2. Nevoia de iertare. Păcatul care a devenit parte a experienței umane prin cădere, nu a întârziat să se transforme într-o mare povară pe conștiința omului. Cain afirmă că povara păcatului său este mult prea mare pentru a putea fi suportată (Gen. 4.13). Păcatul se prezintă, de asemenea, ca o ofensă la adresa lui Dumnezeu, ca o insultă contra dragostei, sfințeniei și dreptății Lui (Rom. 5.16, 17). El mai poate fi asemănat și cu o datorie uriașă pe care omul nu o va putea achita singur niciodată (Mt. 18.24). Trebuie deci să înțelegem că păcatul nu este doar o sarcină, o greutate, asemănătoare necazurilor și încercărilor care vin peste noi fără voia noastră. El nu este numai o legătură care ne ține robi, în ciuda voinței noastre de a ne descotorosi de el. O asemenea viziune transformă deseori păcătoșii în niște simple victime. Printr-o asemenea abordare a păcatului, ajungem să ne dezvinovățim și astfel să trecem pe lângă iertarea divină. Ca păcătoși, noi suntem pe deplin responsabili și vinovați înaintea

Domnului. Noi avem nevoie de iertare și trebuie s-o cerem din partea lui Dumnezeu (Ps. 25.18).

3. Sursa iertării. Izvorul iertării trebuie căutat numai în Dumnezeu. Iudeii de pe vremea Domnului Isus au înțeles bine lucrul acesta. Auzindu-l pe Cristos rostind cuvinte de iertare, ei au socotit că El hulește, căci numai Dumnezeu poate ierta păcatele (Mt. 9.3). În legământul care conduce la mântuire, prin iertare, numai Dumnezeu dictează condițiile. Și chiar atunci când omul le împlinește, iertarea pe care o primește el se bizuie, în exclusivitate, pe harul lui Dumnezeu. De altfel, forma pasivă utilizată adesea dovedește lucrul acesta: *„Păcatele îmi sunt iertate!”* (Mt. 9.2). Omul nu se poate ierta singur. Dumnezeu este infinit superior omului. În V.T., El aşază în centrul sistemului de închinare evreiesc jertfele (Lv. 1-7), stabilind principiul ispășirii prin vărsare de sânge (Lv. 17.11). În acest timp de formare, Israel trebuie să știe că *„fără vărsare de sânge nu este iertare”* (Evr. 9.22). Dar animalele jertfelor pregătesc drumul unicei jertfe și anume jertfa *Mielului lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii* (Ioan 1.29), căci sângele taurilor și țapilor nu poate șterge păcatele (Evr. 10.4). În chipul acesta, Dumnezeu, stabilind regula fundamentală care permite iertarea omului, Se angajează El Însuși, personal și cu nespusă durere pentru starea omenirii, să-L jertfească pe propriul Lui Fiu (II Cor. 5.18-19). Dumnezeu a făcut din dragoste pentru om ceea ce omul era absolut incapabil să facă vreodată. Așadar, izvorul iertării se află în harul Său. Oamenii V.T. au înțeles deja lucrul acesta și s-au putut bucura înaintea unui Dumnezeu gata să ierte păcatul (Nem. 9.17, care preia cuvintele rostite de Dumnezeu în auzul lui Moise la Ex. 34.6).

4. Consecințele iertării. Omul iertat prin sângele lui Cristos (I Ioan 1.7-9) intră imediat în comuniune cu Dumnezeu și cu frații săi. El umblă în lumină și ascultare de poruncile lui Dumnezeu (I Ioan 2.6). Este un om fericit și el își exprimă această bucurie (Ps. 32.1-2), ca unul care-și dă seama de dimensiunea iertării. Dumnezeu îi spune că El îndepărtează păcatele lui de la el pe cât de departe este răsăritul de apus (Ps. 103.12), le aruncă înapoia Sa (Is. 38.17), le șterge și nu-și va mai aduce aminte de ele (Is. 43.25; Ier. 31.34). Din moment ce Dumnezeu le-a uitat, noi nu trebuie să mai revenim vreodată asupra greșelilor și păcatelor noastre iertate pentru a

ne socoti din nou vinovați sau a tânji după o iertare mai bună, pentru că o asemenea atitudine ar fi o insultă la adresa dragostei Lui.

O altă consecință asupra căreia Domnul Isus a stăruit mult este iertarea pe care omul iertat trebuie s-o acorde altora. Astfel, în rugăciunea *Tatăl nostru*, El ne face să înțelegem legătura dintre iertarea primită de la Dumnezeu și iertarea pe care trebuie s-o acordăm celor ce ne greșesc (Mt. 6.12,14-15). Dacă aplicăm lucrul acesta la viața de toate zilele, dovedim că am înțeles cu adevărat iertarea lui Dumnezeu și că am stabilit un echilibru sănătos între uriașa datorie care ne-a fost iertată nouă și micile creanțe pe care ni le iertăm unii altora, la rândul nostru. Celor 10 000 de talanți care reprezintă datoria ce ne-a fost iertată, Domnul Isus le contrapune cei 100 de dinari care simbolizează datoria altora față de noi (Mt. 18.24-33). Principiul aplicat aici este relația dintre dragoste și iertare (Lc. 7.47-48). Astfel, apostolul Pavel ne îndeamnă să ne iertăm reciproc din cauza bunătații pe care trebuie să ne-o dovedim unii altora Ef. 4.32).

5. Mesajul iertării. Iertarea proclamată în Persoana lui Isus Cristos este unul din elementele specifice Evangheliei. Zaharia, tatăl lui Ioan Botezătorul, anunță acest mesaj, unind iertarea cu mântuirea pe care ne-o dă Domnul (Lc. 1.77). Misiunea lui Ioan începe prin propovăduirea pocăinței, iar botezul pe care el îl administrează anunță deja iertarea păcatelor (Lc. 3.3). La finele Evangheliei după Luca, Domnul Isus, în odaia de sus, le deschide mintea ucenicilor și le amintește că *„era scris că Cristosul trebuia să sufere și să învieze a treia zi dintre cei morți. Și să se propovăduiască tuturor Neamurilor, în Numele Lui, pocăința și iertarea păcatelor, începând din Ierusalim”* (Lc. 24.46-47). La Rusalii, Petru își termină mesajul printr-un apel la pocăință și menționează botezul în Numele lui Isus Cristos *„spre iertarea păcatelor”* (F.A. 2.38). Ceva mai târziu, Pavel, în Antiohia Pisidiei, își încheie predica, declarând că în Cristosul înviat *„se vestește iertarea păcatelor”* (F.A. 13.38). Petru, trimis la Corneliu, vede Duhul Sfânt coborându-Se peste ascultătorii săi chiar în clipa când apostolul rostește aceste cuvinte: *„Toți proorocii mărturisesc despre El că oricine crede în El capătă, prin Numele Lui, iertarea păcatelor”* (F.A. 10.43). Și Pavel amintește înaintea împăratului Agripa cum Dumnezeu l-a trimis la păgâni pentru ca ei

„să se întoarcă de la întuneric la lumină și de sub puterea Satanei la Dumnezeu; și să primească iertarea de păcate și moștenirea împreună cu cei sfințiți”, prin credința în Cristos (F.A. 26.18).

6. Două dificultăți trebuie să fie menționate aici: a) păcatul contra Duhului Sfânt care nu poate fi iertat (Mt. 12.31-32; Mc. 3.28-29; Lc. 12.10; 1 Ioan 5.16 la care trebuie să se adauge pasajele din Evr. 6.4-6 și 10.26-31). Păcatul acesta nu este definit în niște termeni foarte preciși. În lumina mesajului global al N.T., este imposibil să-l concepem ca pe un anumit păcat, unul special. De aceea, ni se pare mai degrabă că ar trebui să considerăm rezistența deliberată și îndelungată față de mărturia Duhului Sfânt ca fiind, la un moment dat, pragul care nu trebuie trecut cu nici un chip. A face lucrul acesta ar echivala cu un dispreț total, definitiv, la adresa harului lui Dumnezeu și a jertfei Domnului Isus Cristos. Cel ce comite acest păcat de neiertat nu mai este adus la pocăință și credință. b) Iertarea (absolvirea) rostită pe temeiul textului din Ioan 20.23: „*Celor ce le veți ierta păcatele, vor fi iertate; și celor ce le veți ține, vor fi ținute*”. Mesajul general al N.T. face dificilă perceperea, în acest text, a unei puteri sacramentale sau episcopale lăsată la bunul plac al unor oameni cu funcții de răspundere în sânul Bisericii. Un asemenea pasaj se înțelege mai degrabă în cadrul misiunii generale a Bisericii și a conducătorilor ei care, pe temeiul inspirației divine, ajung a fi trimiși cum a fost trimis și Cristos (Ioan 20.21), pentru a vesti Evanghelia Domnului Isus. Prin urmare, concomitent cu mărturia dată cu credincioșie și pe temeiul Scripturilor (I Cor. 15.1-8) despre Cristos și cu refuzul sau acceptarea ei din partea ascultătorilor, se decide iertarea păcatelor sau menținerea vinovăției. Întreg N.T., începând cu cartea Faptelor și sfârșind cu Apocalipsa, merge în direcția aceasta. Martorii care proclamă Evanghelia nu decid nimic prin ei înșiși, ei nu iau nicidecum locul lui Dumnezeu ci constată doar și atestă, prin efectul Cuvântului lui Dumnezeu în inimile oamenilor, iertarea și mântuirea. Ceea ce este spus pe pământ este confirmat în ceruri. Traducerea literală ar suna astfel: „*Celor ce le veți ierta păcatele, le sunt (deja) iertate, și celor ce le veți ține le sunt (încă) ținute*.” Oamenii, pe pământ nu fac altceva decât să recunoască și să confirme ceea ce Dumnezeu face în ceruri.

7. Ziua cea mare a iertării (Yom kippur), numită și ziua Ispășirii este descrisă pe larg în cartea Leviticului. În ziua a 10-a a lunii a 7-a (Lv. 16.29), marele preot intra în Locul preasfânt pentru a aduce mai întâi miresme care, prin ardere, degajau un nor dens, destinat să acopere capacul Ispășirii (16.13); apoi, sângele unui vițel și al unui țap (16.14-15), ca să facă ispășire pentru sfântul Locaș, pentru marele preot însuși și pentru întregul popor. Aceasta era singura zi a anului când marele preot avea voie să pătrundă dincolo de perdeaua dinăuntru, potrivit indicațiilor foarte precise date de Dumnezeu. În timpul acesta, israeliții își smereau sufletele (16.31), adică se pocăiau de păcatele lor. Marele preot, scăpând cu viață și revenind în mijlocul popoului, atesta primirea israeliților de către Dumnezeu și iertarea păcatelor lor. Atunci ei puteau să se bucure de îndurarea divină.

IERUBAAL, JERUBAAL, YERUBAAL. (V. Ghedeon).

IERUBEȘET, JERUBBESETH, JERUBAAL, YERUBAAL. Transformarea numelui de Ierubaal, unde terminația *-baal* (domn) este înlocuită cu *-beșet* (rușine, ocară), pentru a se evita identificarea lui Baal cu Domnul, ceea ce ar fi o insultă (II Sam. 11.21).

IERUEL, JERUEL, YERUEL. Pustie din țara lui Iuda. Aceasta atingea colina Țiț (Hațit), în apropiere de En-Ghedi (II Cr. 20.16).

IERUSA, JERUSA. (V. Ierușa).

IERUSALIM, JERUSALEM. (Pentru evrei, Ierusalim înseamnă *fundamentul păcii, posesiunea păcii*. Etimologie incertă). Oraș sfânt. Capitala țării lui Iuda, a Iudeii, a Palestinei și a tuturor evreilor împrăștiati în lumea întreagă.

Iată planul acestui articol (asteriscurile trimit la punctele marcate pe hărțile Ierusalimului): I. Numele orașului. II. Orașul. 1. Așezarea. 2. Aprovizionarea cu apă. 3. Mijloace de apărare. 4. Edificii celebre pe vremea lui Cristos. III. Istoria orașului. 1. Cetatea cananiților. 2. Cetatea israeliților. 3. Ierusalimul după Titus.

I. Numele Ierusalimului

a. Cele mai vechi texte care atestă localitatea respectivă sunt cele descoperite la Ebla și care datează din a doua jumătate a mileniu-

lui III î.Cr., precum și textele de execrație egipteană (sec. XIX și XVIII), unde este numit *Rushalimum*.

b. O altă denumire este *Urusalim*, adică Ierusalim. Numele acesta era întrebuințat pe la începutul sec. XV î.Cr., mai exact înainte de cucerirea Canaanului de către israeliți, sub conducerea lui Iosua.

c. Numele apare și în scrisorile de la Tell el-Amarna pe care domnitorul acestei cetăți le scrisese suzeranului său, Amenhotep IV, împăratul Egiptului.

d. *Salem*, nume asociat lui Melhisedec* (Melchisedek), constituie o prescurtare obișnuită pentru Ierusalim (Jerusalem), cetate pomenită deja în Gen. 14.18. Figurează sub denumirea de Jerusalem și sub cea de Iebus (Yebus), în relatarea cuceririi Canaanului. Numele Iebus mai apare în cursul perioadei cât iebusiții ocupau cetatea. Când David o cucereste și o transformă în capitala sa, vechiul nume de Ierusalim (sau abrevierea Salem, Ps. 76.2), devine unica denumire. Pronunția finalului, în cuvântul *Yeruchalem*, suferă mai târziu o modificare, astfel că unii gramatici au apreciat că ar fi vorba de un dualism: *Yeruchalayim*

II. Orașul vechi

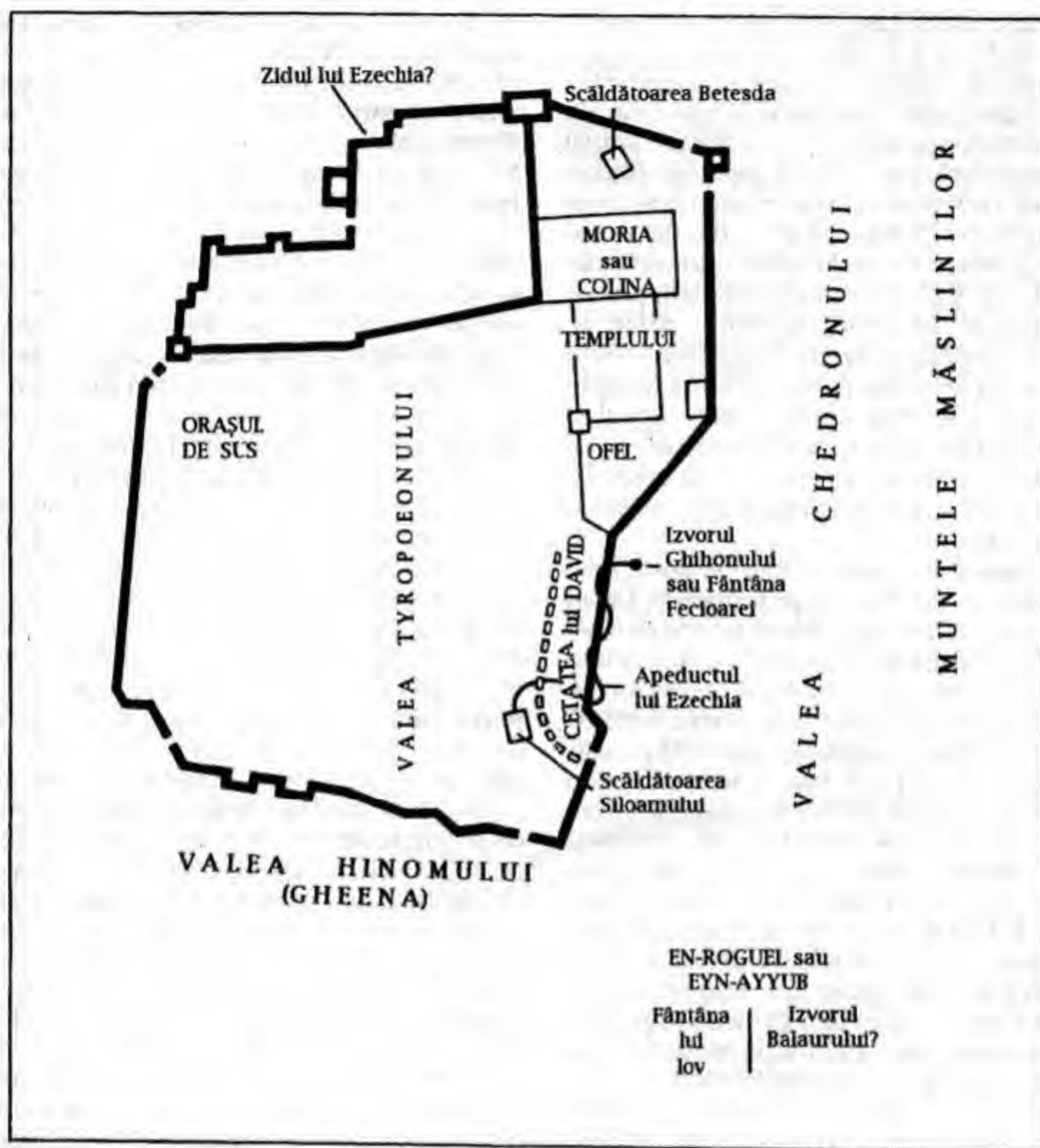
1. *Așezare.* Ierusalimul este așezat pe un platou care se întinde pe coama lanțului muntos central care constituie coloana vertebrală a reliefului Palestinei, într-unul din locurile sale cele mai înalte (800 m). Orașul se găsește pe aceeași latitudine cu țărmul nordic al Mării Moarte. Exceptând partea de miazănoapte, orașul este despărțit de restul platoului prin niște râpe adânci. La rândul său, promontoriul respectiv este tăiat de o depresiune numită Tyropoeon, depresiune care pornește din colțul de SE al promontoriului, unde se întâlnește valea Hinomului și aceea a Chedronului. Urcând din acest punct, Tyropoeonul se întinde, spre N, în formă de arc de cerc, pe o lungime de peste 1,5 km; în mijlocul său, în partea concavă, Tyropoeonul proiectează o ramificație care pleacă direct spre V. Aceasta era, cu aproximație, configurația inițială a orașului vechi. Însă lucrările executate, de-a lungul veacurilor, de edilii orașului pe de o parte, și pustiirile datorate războaielor pe de altă parte, au condus la schimbarea toponimiei acestor locuri, făcând să se diminueze unele înălțimi și să se astupe anumite văi. Ramificațiile acestor văi înconjoară 3 coline principale: una la E, o alta la SE și o a treia la NV. a) Colina orientală, numită *Cetatea lui*

*David** pe hartă, este o coamă sau o culme care se întinde de la N spre S, pe o distanță de circa 1 km; dominând cu 60-90 m văile care o înconjoară, ea coboară treptat și ia apoi o formă turtită la capătul dinspre miazăzi. La N, o ramificație a râpei orientale izola aproape total această colină (este vorba despre vechea topografie) de platoul căreia îi aparținea. Altitudinea medie a liniei de vârf depășește 731 m. La S, se afla o mică depresiune, largă de vreo 30 m și cu o adâncime, pe alocuri, de până la 12 m, de unde izvora fântâna numită *Izvorul Fecioarei* (sau *Izvorul Ghihonului**), și se îndrepta spre NV, spre *Valea Tyropoeonului** b) Colina alungită de la SV, numită *Orașul de Sus**, cea mai mare dintre cele 3, are un contrafort care prezintă o proeminență spre NE. Colina aceasta se ridică perpendicular pe văile dimprejur. Vârful ei teșit măsoară mai întâi 731 m înălțime, apoi urcă spre V până la 775 m. c) A treia colină ar putea fi considerată ca fiind o măgură izolată, însă ea este mai degrabă o proeminență a platoului. Se află la N de colina precedentă, la circa 746 m. Înaintea erei creștine, colina aceasta era inclusă în orașul vechi. Această triadă de coline și văgăunile sale protectoare făceau din Ierusalim o cetate greu de cucerit (II Sam. 5.6), de altfel înconjurată și dominată de alte înălțimi (Ps. 125.2). Văgăuna orientală este *Valea Chedronului**. La E de ea, se întinde *Muntele Măslinilor**, vizavi de colinele cetății vechi. Creasta care se întinde spre N și spre S este tocmai *Colina Templului**, numită (cel puțin în locul unde fusese amplasat Templul lui Solomon) *Muntele Moria*. Marginea dinspre sud, ceva mai joasă, se numea (*Ofel**) Ophel. Valea aflată la E de această creastă este *Tyropoeonul**, în cuprinsul căruia, la extremitatea sudică a colinei, se găsea *Piscina Siloe** (scăldătoarea Siloamului). *Valea Hinom** (de unde a provenit denumirea de *Gheena*) merge de la NV de oraș spre colțul de SV. Din punctul respectiv, se întoarce spre E și se întâlnește cu valea Chedronului. La N de Templu apare *Piscina* (scăldătoarea) *Betesda**. Care este înălțimea numită *Muntele Sionului*? Acestei probleme i s-au avansat 3 soluții mai de seamă: 1. Muntele Sionului ar fi fost colina de SV. Opinia aceasta a prevalat începând din sec. IV: a) mai întâi, pentru că Sionul era cetatea lui David (II Sam. 5.7-9). Josephus Flavius afirmă că David numea citadela *orașul de sus*, incontestabil colina de SV (Răzb. 5.4.1). Totuși, un lucru rămâne neclar: de ce Josephus nu

numește, în mod explicit, colina aceasta Sionul? b) Cap. 3 din cartea lui Neemia care vorbește pe larg cu privire la lucrările de reconstrucție a zidurilor Ierusalimului ne permite să vedem că Sionul nu făcea parte din colina Templului. c) Caracterul sacru al Sionului se explică prin faptul că aici s-a aflat, timp de mai mulți ani, chivotul Domnului a cărui sfințenie David a celebrat-o (II Sam. 6.12-18; I Împ. 8.1-4; Ps. 2.6). Numele de Sion devine astfel un titlu de noblețe al Ierusalimului și servește la desemnarea sa, în ansamblu, ca cetatea sfântă (Ps. 48; 87; 133.3). 2. Muntele Sionului ar fi fost colina de NV (Warren). Această înălțime a fost identificată cu cartierul pe care Josephus Flavius l-a numit *Acra*, ceea ce, în gr., înseamnă *citadelă*. Dacă acest istoric îl numește *orașul de jos*, aceasta se datorează faptului că așa devenise pe vremea sa; inițial, citadela se ridica mult mai sus. Simon, Macabeul, o dăruie, din pricină că domina Templul (Ant.3.6.7). La început, această colină, situată în partea de NV a orașului, reprezentase un loc foarte prielnic pentru construirea unei fortărețe iebusite. 3. Muntele Sionului ar fi fost o parte din colina Templului. Principalele argumente în favoarea acestei opinii au fost următoarele: a) colina Templului este încă și acum cea mai potrivită pentru amplasarea unei fortărețe. b) De la Poarta Izvorului se urca spre Templu, folosind treptele Cetății lui David, dincolo de Poarta Apelor (Nem. 12.37). Poate că scările acestea sunt tocmai acelea care au fost descoperite în zona respectivă, pornind de la piscina din marginea de miazăzi și trecând peste crupă. c) Termenii vorbind despre Sion ca despre un loc sfânt nu sunt aplicați niciodată întregului oraș, dar se explică, dacă Templul se afla pe colina Sionului. Or, acesta este numit, într-adevăr, muntele Domnului, colina sfântă, locuința Domnului (Ps. 2.6; 9.11; 24.3; 132.13). d) În prima carte a Macabeilor, Sionul este colina Templului (I Mac. 1.33-38). Distincția permanentă care se face între *Cetatea lui David** și *Muntele Sionului*, locul unde se afla sanctuarul, dovedește că sensul acestor expresii s-a schimbat, după ce odinioară acestea fuseseră sinonime (II Sam. 5.7). Explicația cea mai simplă este că Muntele Sionului făcea parte din colina Templului. Prin extensie, Muntele Sionului semnifica adesea toată colina Templului, în timp ce expresia *Cetatea lui David** luase o semnificație mai largă pentru a defini întregul oraș al Ierusalimului

(II Sam. 5.7; Ant. 7.3.2), inclusiv noile cartiere (foburguri) de pe colinele învecinate, înconjurare de ziduri de apărare. Expresia *Cetatea lui David* putea deci, după caz, să includă sau să excludă sanctuarul. Sirienii au ridicat o fortăreață în cetatea lui David, iar Iuda, Macabeul, își face apariția și cucerește Templul, pe Muntele Sionului (I Mac. 1.33 și urm.; 4.36 și urm.). Cea de a treia soluție este justă. Sionul, cetatea iebusiților, prevăzută cu 4 porți, ocupa extremitatea sudică a coamei (crupei) estice, la S de Templu și tot la S de depresiunea transversală. Aceste porțiuni ale zidurilor antice au fost explorate și s-a stabilit că ele datează din mileniul III î.Cr.

2. Aproximarea cu apă a Ierusalimului. În cursul lungilor și teribilelor asedii, foamea a lovit, cu multă cruzime, locuitorii orașului, dar se pare că aceștia nu au dus niciodată lipsă de apă. Mai degrabă invadatorii riscau să moară de sete. Nu au existat izvoare la N de oraș, iar acelea a căror existență a putut fi constatată până acum, la E, la V și la S, erau incluse între zidurile cetății, excepție făcând Eyn-Roguel. Această fântână se află la S de oraș, mai jos de punctul unde are loc joncțiunea văii Hinomului cu cea a Chedronului, respectiv uedul en-Nar. I se mai spune *fântâna lui Iov* ('Ain 'Ayyub), fiind justificată identificarea sa cu Izvorul Balaurului sau al Șacalului (Nem. 2.13). Nu au fost descoperite surse care să alimenteze Piscina Mamilla și nici Iazul Sultanului, la V. Din datele existente până acum, nici colina de SV nu dispune de izvoare. Din contră, colina Templului este bogată în surse de apă (Tacitus, *Ist.* 5.12). În partea estică a orașului vechi, pe valea Chedronului, există numeroase izvoare bine cunoscute, ca: Fântâna Fecioarei (sau *Izvorul Sf. Maria*, numit și *Ghihon*. V. ac. cuv.). Apele sale abundente ajungeau, cu ajutorul unor conducte de aducțiune, în Piscina Siloe, la extremitatea sudică a colinei. Inițial, apa izvorului Ghihonului ajungea la suprafață prin vechiul canal care curgea în vechea piscină (numită *Piscina Inferioară*). Acest izvor a fost identificat cu modernul Birket el-Hamra, aflat mai jos de Ain Silwan (Siloam). Intuind atacul lui Sanherib, Ezechia a astupat canalul în aer liber, a deviat din Piscina Inferioară apele Ghihonului și le-a adus, pe sub pământ, în Noua Piscină (Piscina Superioară) (V. *Siloe*) (II Împ. 18.17; 20.20; II Cr. 32.4, 30; Is. 7.3; 8.6; 22.9, 11; 36.2). *Iazul împăratului* ar putea fi Siloamul (Nem. 2.14). *Piscina lui Solomon* se afla,

Cetatea Ierusalimului înainte de epoca lui Neemia.

după toate aparențele, la E de Siloe (Răzb. 5.4.2). Pe creasta de N a platoului, la V de Templu, curgeau apele pretins curative, numite Haman esh-Shifa, iar în partea de S a coamei muntoase se găsea Betesda. Acestor izvoare li se adăugau puțurile (rezervoarele pentru apa de ploaie). Turnurile care se ridicau deasupra zidurilor de apărare erau prevăzute cu imense bazine în care se acumula apa pluvială (Răzb. 5.4.3). Numeroase cisterne din numărul cărora o bună parte au dăinuit până în prezent, erau presărate prin oraș (Tacitus, *Ist.* 5.12). Pe lângă aportul izvoarelor și rezervoarelor orașului, mai trebuie menționată apa care se aducea

de la mare depărtare. Piscina Mamilla, tăiată în stâncă, se găsește la gura văii er-Rababi, la V de oraș. Ceva mai la vale de Hinom, în dreptul unghiului de SV al zidurilor actuale, se găsește Birket es-Sultan (Iazul Sultanului), amenajat în sec. XII d.Cr. Unii arheologi au identificat piscina Mamilla cu Iazul Șarpelui despre care vorbește Josephus Flavius (Răzb. 5.3.2). Un apeduct important aducea apa de la Mamilla până la Iazul Patriarhului, la E de Poarta Jaffa. Tradiția îl asimilează cu Iazul lui Ezechia, însă pare să fie vorba de Iazul Amygdalon, adică al migdalului, numit și Iazul Turnului, menționat de Josephus (Răzb. 5.11.4).

La o dată mai târzie, s-a construit un mare bazin la N de zona Templului, pe un teren cuprinzând o mică vale care se depărtează de Chedron, spre V. Apele colectate în acest rezervor proveneaua dinspre V. Numele actual al acestui bazin este *Iazul lui Israel* (Birket 'Isra'in). La V de acesta, se găseau cele două iazuri pe care Clermont-Ganneau le identifică cu Iazul Struthios (Iazul Vrăbiei sau Iazul Iarba Postăvarului, plantă folosită altădată pentru curățirea lânii). Iazul Struthios exista pe vremea când Titus a asediat Ierusalimul. Acest bazin uriaș se găsea în fața Turnului Antonia (Răzb. 5.11.4). Însă cel mai mare apeduct era acela care aducea apă în Ierusalim de dincolo de Betleem (v. *Etam*, 3). Se crede că acesta a fost construit cu mult timp înaintea erei creștine.

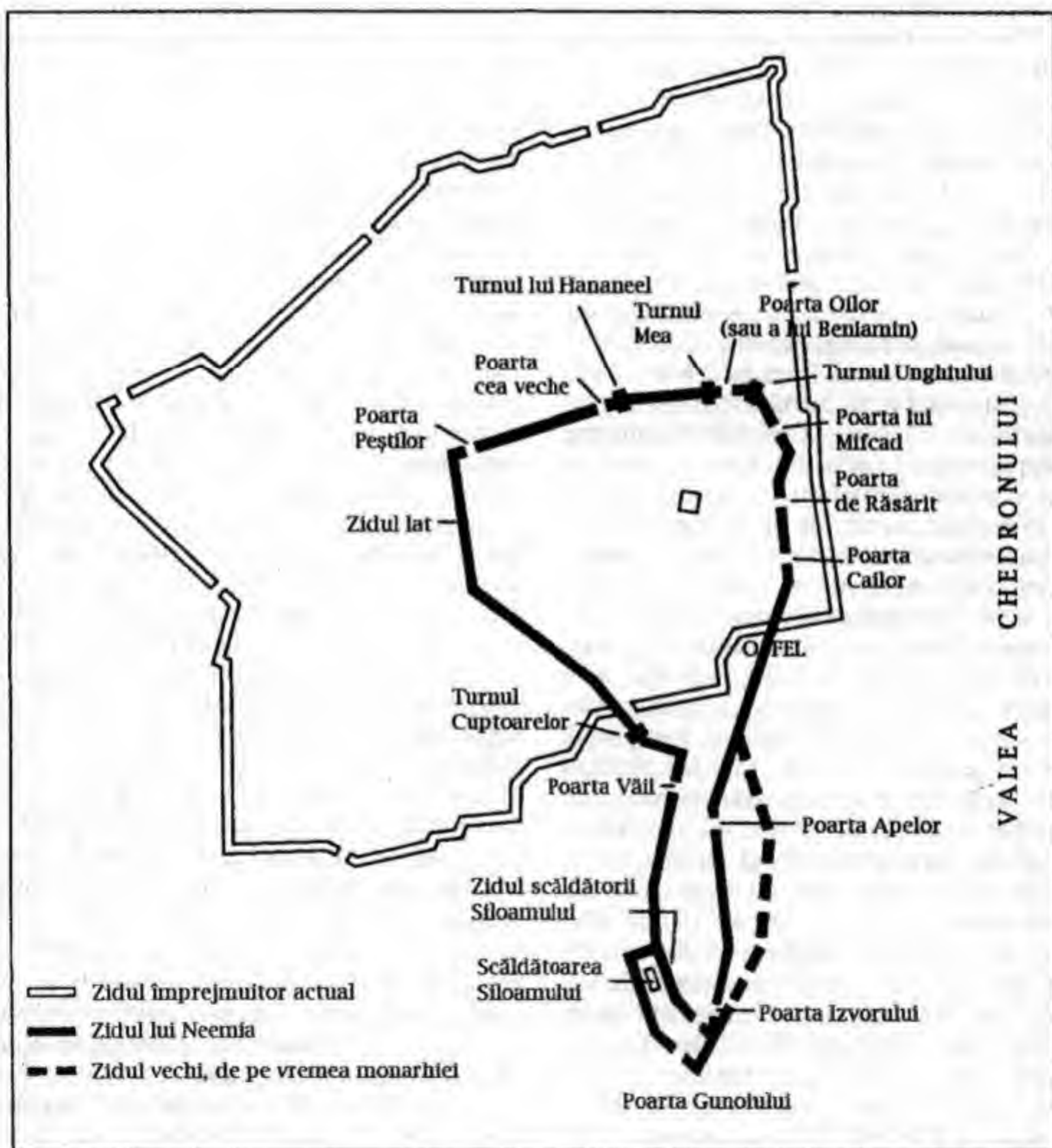
3. Mijloace de apărare. Ziduri și porți: imediat după ce a pus mâna pe Ierusalim, David a poruncit să se construiască un zid de apărare de jur-împrejurul cetății. Vechea cetate întărită a iebusiților, numită de acum încolo *cetatea lui David* exista deja. David fortifică și împrejurimile cetății, începând de la Milo (II Sam. 5.9; I Cr. 11.8). Milo al lui David era o întăritură (făcută, poate, din pământ) care apăra vechiul oraș iebusit, la NV. Solomon „construiește” Milo și zidul Ierusalimului pentru a închide breșa cetății lui David (I Împ. 9.15, 24; 11.27). Împărații care i-au urmat lui Solomon au restaurat și au mărit Milo, astfel că, până la urmă, zidul său atingea actuala poartă Jaffa, în partea de V (II Cr. 26.9) și valea Hinomului, la S (Ier. 19.2), se apropia de Iazul Siloe (cf. II Împ. 25.4), îngloba Ofelul (II Cr. 27.3; 33.14) și înconjura dinspre N cartierul care se desfășura pe colina de NV (II Împ. 14.13; II Cr. 33.14; Ier. 31.38). Nebucadnețar I a dărâmat acest zid de apărare (II Împ. 25.10). Neemia rezidește aceste fortificații folosind materialele vechiului zid de apărare (Nem. 2.13-15; 4.2, 7; 6.15). Zidul lui Neemia începea, după toate probabilitățile, de la *Poarta Oilor** (Nem. 3.1), aflată lângă piscina Betesda (Ioan 5.2), care a fost descoperită în apropiere de Biserica Sf. Ana, la vreo 90 m depărtare de actuala poartă Sf. Ștefan. Scăldătoarea Betesda se găsea pe partea de miazănoapte a acestei ramificații a *Văii Chedronului** care se interpunea între colina Templului și platoul principal. Așadar, Poarta Oilor se afla fie în această ramificație a văii, fie pe panta platoului, la N sau la NV. Lângă Poarta Oilor, venind dinspre Templu, se găseau *Turnul Mea** (Hammeah)

și *Turnul lui Hananeel** (Nem. 3.1; 12.39). Apoi urma *Poarta Peștilor**, în noul (al doilea) cartier al orașului (Nem. 3.3; Țef. 1.10) și, după aceasta, poarta veche (Nem. 3.6; 12.39). La o distanță oarecare, se întindea *zidul lat* (3.8; 12.38) și, ceva mai departe, *Turnul Cuptoarelor** (3.11; 12.38). Urma Poarta Văii (de fapt, acest termen indica valea din partea de V a orașului, 3.13; cf. 2.13-15). În continuare, veneau: *Poarta Gunoiiului** (3.14), *Poarta Izvorului**, zidul scăldătoarei Siloamului sau *Siloe**, lângă grădina împăratului, în unghiul de SE al cetății, și scările care coborau din cetatea lui David (v. 15); la E de acest loc, era *Poarta Apelor** (a apelor Templului?), înaintea căreia se deschidea o mare piață publică (8.1-3; 12.37). Apoi, zidul trecea pe lângă mormintele lui David, Iazul artificial, casa vitejilor (3.16), pe lângă suișul arsenalului (casa armelor), în unghi (v. 19), urmat de casa marelui preot Eliașib (v. 20); zidul străbătea apoi câteva sectoare, indicate cu ajutorul altor case (v. 24), după care îngloba unghiul și turnul casei împăratului care ieșea în afară, turn care se învecina cu curtea temniței (v. 25). Textul biblic spune că slujitorii Templului locuiau pe colina Ofel (Ophel), cartierul lor întinzându-se de la Poarta Apelor, la E, până la acest turn (v. 26; cf. 11.21). Un alt segment al zidului era cuprins între acest turn ieșit mai în afară și zidul Ofel (3.27); urma *Poarta Cailor**, deasupra căreia locuiau preoții (v. 28). Această Poartă a Cailor, aflată în partea de răsărit a orașului, domina *Valea Chedronului** (Ier. 31.40); se pare că ea nu era o poartă propriu-zisă care dădea spre exteriorul cetății, ci mai curând făcea legătura între *Ofel** și zona de nord unde se găseau Templul și palatul regal. Zidul continua spre casa lui Țadoc, după care urma un sector care a fost reparat de păzitorul porții de răsărit (probabil la răsărit de Templu) (Nem. 3.29); imediat după aceasta, în fața porții Mifcad (probabil una din porțile interioare ale zonei Templului, în locul unde se ardeau jertfele pentru păcat; cf. Ez. 43.21), o porțiune a zidului atingea scara care ducea spre odaia de sus a *Turnului din colț** (Nem. 3.31). În sfârșit, zidul ajungea la Poarta Oilor, adică exact de unde a pornit descrierea noastră (3.1, 32).

Două porți importante ale zidului despre care am vorbit nu sunt menționate în Nem. 3, deși cel puțin una dintre acestea, Poarta Unghiului, exista pe vremea respectivă (II Împ. 14.13; II Cr. 26.9; cf. Zah. 14.10); a doua era

poarta lui Efraim (Nem. 8.16; 12.39). Poarta Unghiului pare să se fi aflat la marginea de NE a orașului (Ier. 31.38), la o depărtare de vreo 400 de coți de poarta lui Efraim (II Împ. 14.13), din care pornea drumul care ducea spre ținutul lui Efraim (II Împ. 14.13). Se poate deduce deci că așa-numita poartă se afla în partea de N a orașului și la E de Poarta Unghiului, în mod sigur la V de poarta veche (Nem. 12.39). Pornind de la Poarta Oilor și mergând pe lângă zidul de miazănoapte către apus, aranjamentul porților și turnurilor ni se prezintă astfel: Poarta Oilor, Turnul Mea

(Hammeah), Turnul lui Hananeel, Poarta Peștilor, Poarta Veche, Poarta lui Efraim, Poarta Unghiului. Este greu de stabilit dacă *zidul lat* și Turnul Cuptoarelor se aflau dincolo de Poarta Unghiului. De remarcat că Poarta Unghiului și Poarta lui Efraim sunt incluse în acea porțiune a zidului menționat de Nem. 3.8 ca neavând nevoie de reparații: „*au întărit Ierusalimul, până la zidul cel lat.*” Alte traduceri (de ex., Darby în fr.) spun: „*au lăsat Ierusalimul în starea în care se afla*”, referință la sectorul ce includea Poarta Unghiului și Poarta lui Efraim). Acest pasaj (Nem. 3.8) este interpretat în mai multe feluri.

Ierusalimul pe vremea lui Nehemia (sec V î.Cr.). Sunt menționate câteva porți. Texte biblice de bază: Nem. 3 și 12.

Mai exista și o *poartă a lui Benjamin** care dădea spre drumul care ducea către teritoriul acestei seminții (Ier. 37.13; 38.7; Zah.14.10). Ea corespundea, după toate probabilitățile, Porții Oilor. Problema referitoare la amplasamentul unor porți este încă discutabilă. Poarta lui Efraim ar putea fi identificată cu Poarta de la Mijloc (Ier. 39.3); unii specialiști au încercat s-o asimileze cu Poarta Peștilor. Alți comentatori au fost de părere că prin *Poarta Unghiului* și *poarta cea veche* ar trebui să înțelegem una și aceeași intrare.

De pe vremea lui Neemia și până la nașterea Domnului Isus, fortificațiile Ierusalimului au suferit numeroase modificări. Astfel, la circa 150 de ani după moartea lui Neemia, Simon cel Drept, un mare preot israelit, a considerat necesară o nouă fortificare a Templului și Ierusalimului pentru a se face față unui eventual asediu (Eclesiastic 50.1-4; cf. Ant. 12.1.1). În anul 168 î.Cr., Antiochus Epiphanes a poruncit dărâmarea zidurilor Ierusalimului și zidirea unei fortărețe cu ziduri groase și solide, prevăzută cu numeroase turnuri, în *cetatea lui David*, expresie care, în sensul său larg, permite a se face o distincție între oraș și Templu (I Mac. 1.31, 33, 39; II Mac. 5.24-26). Fortăreața respectivă, denumită Acra, a devenit celebră. Mai înaltă ca Templul (Ant. 13.6.7), ea a fost, timp de 25 de ani, o amenințare pentru iudei. La doi ani de la demolarea zidurilor de apărare ale cetății, Iuda, Macabeul, le restaurează parțial și fortifică zidul exterior al Templului, însă lucrarea sa este nimicită (I Mac. 4.60; 6.18-27, 62). Ionatan, fratele și succesorul lui, reia lucrările, propunând ridicarea de noi fortificații și restaurând zidurile de apărare, în special de jur-împrejurul colinei Templului (I Mac. 10.10; 12.36, 37; Ant. 13.5.11). Simon, fratele lui Ionatan, isprăvește lucrarea începută (I Mac. 13.10; 14.37; Ant. 13.6.4). Acest mare preot, care avea aceeași autoritate ca un rege, nu s-a mărginit să construiască zidurile cetății ci, în anul 142 d.Cr., el a silit garnizoana străină să părăsească fortăreața Acra (I Mac. 13.49-51). După câțva timp, Simon poruncește să fie demolată fortăreața și să se reducă nivelul dealului pe care fusese zidită, pentru ca acesta să fie mai jos ca Templul (I Mac. 14.36; 15.28; Ant. 13.6.7). Deși Acra înseamnă, în gr., citadelă, nu trebuie să confundăm acest edificiu cu Baris (sau Turnul Antonia), care era amplasat la N de unghiul de NV al zonei Templului. Aflată la V de Templu,

Acra a împrumutat numele ei orașului de jos (Răzb. 5.6.1).

Pompei avea să constate că Ierusalimul era o localitate puternic fortificată. Când a reușit, după mari eforturi, să cucerească orașul în anul 63 î.Cr., el a dărâmat zidurile sale de apărare (Tacitus, *Ist.* 5.9 și urm.). Cezar a permis refacerea fortificațiilor (Ant. 14.8.5; Răzb. 1.10. 3 și 4). Fortificațiile din partea de N a orașului erau, de fapt, două ziduri pe care Irod și romanii, aliații săi, le-au luat în anul 37 î.Cr., fără a le distruge totuși (Ant. 4.6.2; cf. 15.1-2).

Pe vremea lui Cristos, Ierusalimul avea, la N, cele două ziduri amintite mai sus, cărora avea să li se adauge, în scurt timp, un al treilea. Josephus Flavius îl atribuie pe cel dintâi (care este un zid interior) lui David, lui Solomon și regilor care au urmat pe tronul lui Iuda. Bazându-se pe punctele de reper existente pe atunci, Josephus descrie astfel **primul zid împrejmuit**: plecând de la Turnul lui Hippicus (aflat imediat la S de moderna poartă Jaffa, în colțul de NV al zidului orașului vechi), acest zid o lua către E, spre porticul apusean al Templului; la S și la E de Turnul lui Hippicus, zidul trecea pe lângă piscina Siloe și, prin Ofel, ajungea la porticul răsăritean al Templului (Răzb. 5.4.2); de asemenea, el înconjura colinele din partea de SV și E. Al doilea zid proteja zona de N și principalul cartier comercial al orașului (Răzb. 5.4.2; referitor la bazarele existente în acest sector, a se vedea Răzb. 8.1; 1.13.2; Ant. 4.13.3). Acest al doilea zid de apărare pornea de la Poarta Gennath, adică Poarta Grădinilor, care aparținea primului zid și se afla în apropiere de Turnul lui Hippicus, la E (Răzb. 5.4.2; referitor la grădini, a se vedea 3.2); zidul al doilea se termina cu Turnul Antonia (numit inițial Baris), situat la N de Templu (Răzb. 5.4.2). Irod Agripa I, care a domnit în Iudeea între anii 41 și 44 d.Cr., a întreprins construirea unui al treilea zid, cu scopul de a îngloba în limitele orașului o suburbie neprotejată, și anume Bezeta; dar împăratul Claudiu i-a poruncit lui Irod Agripa I să sisteze lucrările. În cele din urmă, zidul a fost isprăvit de iudei care nu au ținut seama de dispozițiile împăratului roman. Acest al treilea zid de apărare începea de la Turnul lui Hippicus și, mergând spre N, atingea Turnul lui Psephinus, în unghiul de NV al orașului (Răzb. 5.3.5; 4.3); apoi, o lua spre E, pe lângă mormântul Elenei, regina Adiabenei (Răzb. 5.4.2; Ant. 20.4.3). Zidul

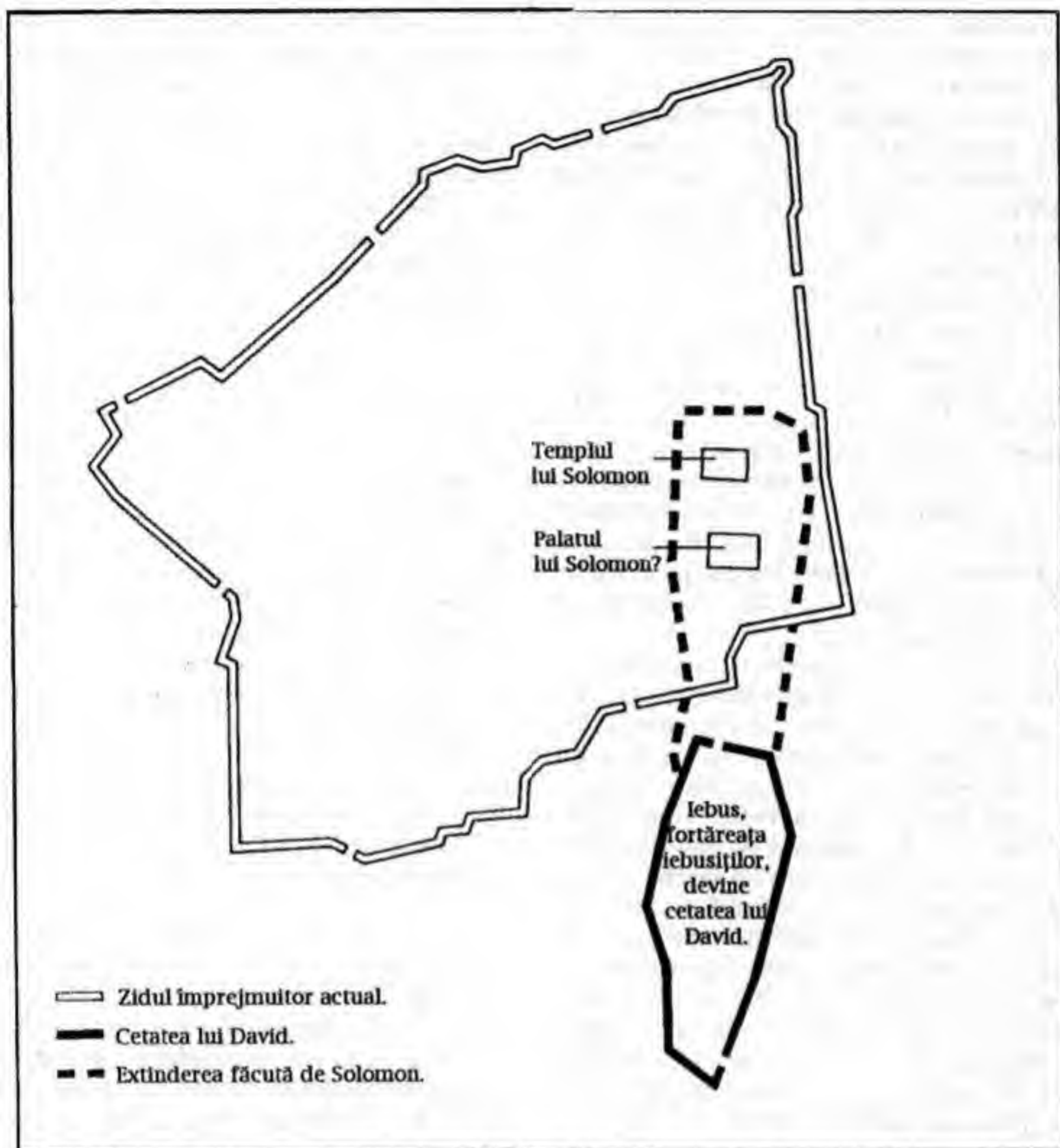
includea locul unde, potrivit tradiției, fusese tabăra asirienilor (Răzb. 5.7.3). După ce trecea de grotele împăraților, zidul o cotea spre S, către Turnul Unghiului, trecea pe lângă casa Postăvarului și se unea cu zidul vechi pe Valea Chedronului (Răzb. 5.4.2). Perimetrul zidurilor măsura 33 de stadioi, (circa 6 km) (Răzb. 5.4.3). Turnul Antonia, învecinat cu Templul, și palatul lui Irod cu turnurile sale care dominau zidul de apărare în partea de V a orașului vin să se adauge fortificațiilor deja existente. Când Titus cucerește Ierusalimul în anul 70 d.Cr., el surpă toate aceste fortificații, păstrând doar 3 turnuri: al lui Hippicus, al lui Phasaël și al Mariamnei. Generalul nu a lăsat intactă decât partea zidului care înconjura la V orașul, pentru a proteja garnizoana romană. Cât despre cele 3 turnuri amintite mai sus, Titus voia ca ele să dovedească generațiilor viitoare gloria apusă a orașului cucerit de viteza Romă (Răzb. 7.1.1).

4. Edificii mai importante, existente la Ierusalim pe vremea Mântuitorului. În afară de zidurile deja descrise mai sus, orașul dispunea de o serie întreagă de edificii care-l impresionau plăcut pe israelitul pios și patriot. În primul rând, clădirea Templului. Impunătoarea creastă stâncoasă pe care se ridica Turnul Antonia limita parțial latura de N a zonei Templului. O garnizoană romană își avea reședința în Turnul Antonia. La V de Templu, se ridica așa-numita Casă a Consiliului. Probabil că acolo se întrunea Consiliul General al națiunii israelite, adică sinedriul sau sanhedrinul. Ceva mai spre V, la celălalt capăt al podului care, pornind din fața porticului occidental al Templului, trecea peste Tyropoeon, se afla gimnaziul, numit și xystos. Această instituție, detestată de iudei, propaga păgânismul grecesc. Palatul asmoneilor, evocând eroismul Macabeilor, domina clădirea gimnaziului și era orientat cu fața spre Templu. Ceva mai departe, la N de Templu și la E de Turnul Antonia, puteau fi văzute apele curative ale scăldătoarei Betesda. Mult spre V, în cartierul situat în partea opusă Templului, se înălța magnificul palat al lui Irod, cu turnurile sale inexpugnabile. Acolo se instalau procuratorii când poposeau la Ierusalim. În partea de SE a orașului era piscina Siloe și, în apropiere, mormintele împăraților. În aceeași zonă se pare că se afla imensul amfiteatru al lui Irod cel Mare (Ant. 15.8.1), dacă nu cumva amfiteatrul respectiv se confunda cu hipodromul situat la S de Templu (Răzb.

2.3.1), unde se desfășurau întreceri de cai, precum și lupte de fiare sălbatice și gladiatori (Ant. 15.8.1). Câteodată, hipodromul era folosit ca închisoare (Ant. 17.9.5; Răzb. 1.33.6). Dintre celelalte construcții, ar mai trebui să fie remarcate: casa marelui preot (Mt. 26.3; Lc. 22.54; Răzb. 2.17.6); casa arhivelor, lângă Templu (Răzb. 2.17.6; 6.6.3); palatul Elenei, regina Adiabenei, o prozelită (potrivit surselor provenite de la istoricul Josephus Flavius).

III. Istoria orașului

1. Cetate a canaaniților. Dacă Salemul lui Melhisedec corespunde Ierusalimului, după cum susține tradiția, cetatea apare în istorie de pe vremea lui Avraam (Gen. 14.18). Cea mai veche atestare a Ierusalimului pe documente originale de care dispunem provine de pe tabletele de la Tell el-Amarna. Abdi-khiba, șef sau guvernator al acestui oraș, îi scrie lui Amenophis IV al Egiptului (1375-1366 î.Cr.). Când israeliții au pătruns în Canaan, Ierusalimul mai era guvernat de un rege semit, fiind locuit de amoriți sau, mai exact, de iebusiți. Iosua îl învinge pe acest împărat și pe aliații săi la Gabaon și la poalele defileului Bet-Horon (Ios. 10.10), dar israeliții nu au încercat să intre în orașul ocupat de iebusiți. El a fost atribuit sem. lui Beniamin. Ierusalimul, aflându-se la hotarele lui Iuda, citadela predomina o oarecare zonă din teritoriul celor două seminții (Ios. 15.8; 18.28). După moartea lui Iosua, în cursul luptelor pe care semințiile israelite le-au purtat cu canaaniții rămași pe teritoriile atribuite urmașilor lui Israel, Iuda a atacat Ierusalimul, l-a cucerit și l-a pus foc (Jud. 1.8), dar se pare că nu a reușit să ocupe cetățuia, lucru pe care nu l-a putut face nici Beniamin (v. 21). De aceea, orașul reconstruit era încă predominat de fortăreața iebusită, iar locuitorii săi erau ei înșiși iebusiți. Israelitilor le era rușine că tocmai în centrul țării lor se afla o cetate străină (Ios. 15.63; Jud. 1.21; 19.11-12). Aceasta era situația chiar și la începutul carierei lui David. Întorcându-se de pe câmpul de luptă, biruitorul lui Goliat trece prin Ierusalim și aduce acolo capul filisteianului (I Sam. 17.54). Ajuns rege al întregului Israel, David fructifică înflăcărarea și elanul poporului unit sub un singur steag și dispus să asculte de credinciosul său suveran, precum și spiritul de concurență manifestat, de-a lungul veacurilor, între Iuda și Beniamin. Mobilizându-și toate forțele contra cetății care se credea invulnerabilă, în ciuda batjocurilor

Ierusalimul în timpul domniei lui David și a lui Solomon.

locuitorilor săi care considerau că pe porțile lor nu vor intra niciodată trupe străine, Ierusalimul cade în mâinile lui Israel (II Sam. 5.6 și urm.).

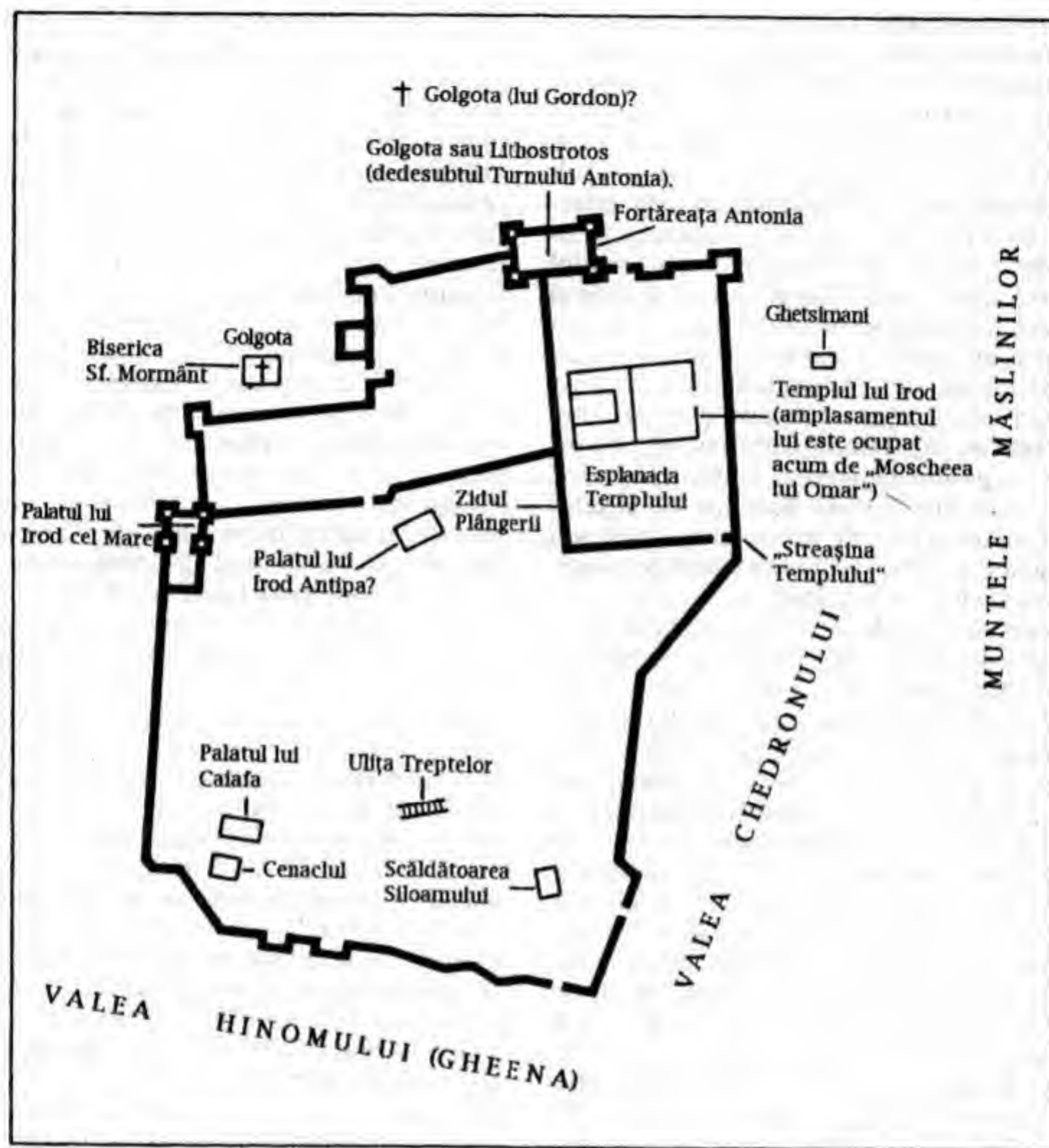
2. Ierusalimul - cetate a israeliților. David ridică Ierusalimul la rangul de capitală a împărăției sale și întreprinde o serie de acțiuni menite să facă din orașul acesta centrul religios al națiunii israelite. Chivotul neavând o locuință după ce Domnul părăsise Silo, împăratul David l-a adus la Ierusalim, i-a ridicat un cort corespunzător și a început să adune materiale pentru construirea unui sanctuar (II Sam. 6-7). Fiul său, Solomon, a zidit un templu splendid, l-a înconjurat cu ziduri care-i dădeau aspectul unei fortărețe; de asemenea,

și-a zidit un palat care egala Templul în măreție (I Împ. 6-7). Însă sub domnia următoare, armata lui Șişac, împăratul Egiptului, a pătruns în Ierusalim și a pus mâna pe bogățiile Templului și palatului regal (I Împ. 14.25-27). După vreo 80 de ani, niște hoarde de filistenii și de arabi au ocupat, pentru puțin timp, orașul și l-au jefuit (II Cr. 21.17). În ciuda tuturor acestor vicisitudini, populația lui creștea mereu, astfel că, la un moment dat, încep să se diferențieze unele cartiere (II Împ. 20.4; 22.14). Înainte de începutul sec. VIII, o prelungire a zidurilor de apărare îngloba o suburbie de pe colina de NV a așezării, care era tocmai cartierul comercial al orașului. El și-a păstrat

această destinație și după întoarcerea israeliților din Babilon, până la distrugerea Ierusalimului de către Titus (Răzb. 5.8.1). Poarta Oilor și Poarta Peștilor se găseau în acest sector care se întindea paralel cu valea numită Tyropoeon (negustori de lactate). Sub domnia lui Amația, împăratul lui Iuda, israeliții din regatul de N au făcut o spărtură în zidul de apărare al orașului și au jefuit Templul și casa împăratului (II Împ. 14.13-14). Ozia și Iotam, împărați ai lui Iuda, au îndepărtat ruinele, au fortificat zidurile de apărare și au construit noi turnuri (donjonuri) (II Cr. 26.9; 27.3). Probabil că ei au reparat și alte clădiri, afectate de pământul cutremur de pământ care s-a produs pe vremea lui Ozia (Am. 1.1; Zah. 14.5; Ant. 9.10.4). Israelii din regatul de N, aliați cu sirienii, au asediat cetatea sub domnia lui Ahaz, dar nu au reușit s-o cucerască (II Împ. 16.5), însă mai târziu, acest împărat al lui Iuda devine un idolatru și, la puțin timp după asediu, cere să fie stinse candelarele Templului, să înceteze arderile-de-tot și să se închidă porțile sanctuarului (II Împ. 16.14 și urm.; II Cr. 28.24; 29.7). Ezechia re deschide Templul, restabilește cultul Domnului dar, pentru a obține retragerea asirienilor intrați deja pe teritoriul lui Iuda, este silit să cedeze bogățiile din vistieria regală și din vistieria Templului, precum și foițele de aur care acopereau porțile sfântului Locaș. Măsura aceasta s-a dovedit a fi doar un paliativ căci, în final, oștile asiriene au tăbărât în apropierea zidurilor Ierusalimului (II Cr. 29.3; II Împ. 18.15-16). O epidemie de ciumă izbucnește în tabăra adversă și are ca rezultat izbăvirea providențială a orașului (II Împ. 19.35). Când Manase revine din Babilon unde s-a aflat captiv câțva timp, el construiește un zid de apărare și drege fortificațiile existente (II Cr. 33.14).

În timpul domniei fiilor și nepotului lui Iosia, numeroase urgii îi lovesc pe locuitorii Ierusalimului. Când se afla pe tron Ioiachim, Nebucadnețar asediază cetatea, pătrunde în ea, pune în lanțuri pe rege, după puțin timp îi dă drumul, dar ia cu sine un mare număr de tineri de viță boierească, precum și obiectele de preț ale Templului (II Împ. 24.1; II Cr. 36.6; Dan. 1.1). După câțva timp, Nebucadnețar se întoarce, golește vistieria regală și pe aceea a Templului, ia vasele rămase în sanctuar, duce pe regele Ioiachim captiv la Babilon și îi deportează pe locuitorii cei mai utili (II Împ. 24.10-16). Nouă ani mai târziu, sub domnia

lui Zedechia, Nebucadnețar atacă Ierusalimul pentru a 3-a oară. Asediindu-l timp de doi ani, el provoacă o foamete teribilă. În final, dușmanul face o spărtură, pătrunde în cetate, incendiază Templul, palatele, demolează zidurile de apărare și deportează locuitorii rămași în țară, cu excepția săracilor și nevolășilor (II Împ. 25). Ierusalimul rămâne în ruine timp de 50 de ani. Însoțit de cca 50 000 de israeliți, Zorobabel se întoarce aici în anul 538 î.Cr. La începutul anului următor, el pune temeliele Templului (Ezra 2.64-65; 3.8). Prin anul 444 î.Cr., Neemia restaurează zidurile cetății. În vremea aceea, controlul asupra Ierusalimului era exercitat de perși, fiind apoi preluat de macedonenii, sub domnia lui Alexandru cel Mare. În anul 203 î.Cr., cade în mâinile lui Antiochus cel Mare, după care este luat de egipteni în anul 199, însă un an mai târziu, Ierusalimul își redeschide porțile pentru Antiochus care se prezenta acum ca prieten al iudeilor. În anul 170 î.Cr., Antiochus Epiphanes se erijează în stăpân al Ierusalimului; apoi, el profanează Templul, dar Macabei se răscoală în anul 165 î.Cr. Iuda, Macabeul, recucerește orașul și curățește Templul. Împărații aparținând dinastiei asmonite clădesc, în apropierea Templului, o citadelă pe care o numesc Baris (= turn, fortăreață) (V. *Turnul Antonia*). Pompeii ocupă Ierusalimul în anul 63 î.Cr. și demolează o parte a zidurilor împrejmuitoare. Crassus jefuiește Templul în anul 54, iar parții jefuiesc Ierusalimul în anul 40. Irod cel Mare cucerește orașul în anul 37 î.Cr., îi drege zidurile, construiește numeroase edificii pentru a înfrumuseța așezarea, reclădește *Templul** și îi dă o strălucire care contrasta cu aspectul relativ modest al Templului lui Zorobabel. Început pe la finele anului 20/începutul anului 19 î.Cr., Templul nu era încă terminat în timpul vieții Domnului Isus. Irod fortifică citadela, dându-i numele *Antonia**. La moartea lui Irod cel Mare, Ierusalimul era înconjurat, aproape în întregime, de două ziduri de apărare în timp ce, sub domnia lui Solomon, dispunea de unul singur. Irod Agripa a început un al 3-lea zid prin anii 42-43 d.Cr., la vreo 12 ani de la răstignirea Mântuitorului. În anul 70 d.Cr., romanii, sub conducerea lui Titus, ocupă Ierusalimul după ce, în urma unui asediu, au incendiat Templul și au distrus orașul aproape total. Generalul roman a demolat zidurile de apărare, cu excepția unei porțiuni a laturii occidentale și a celor 3 turnuri: al lui

Ierusalimul pe vremea lui Irod cel Mare și a Noului Testament

Hippicus, al lui Phasael și al Mariamnei (Răzb. 7.1.1).

3. Ierusalimul după moartea lui Titus. Sub domnia împăratului Adrian, romanii au pornit reconstruirea Ierusalimului, sub înfățișarea unui oraș păgân, în ciuda opoziției iudeilor. Aceasta pare să fi fost principala cauză a răscoalei evreiești conduse de Bar-Coșeba, în perioada 132-135 î.Cr. Revolta este înăbușită, lucrările de reconstrucție reluate și finalizate. Numele de Ierusalim este înlocuit cu acela de **Colonia Aelia Capitolina**: Colonia, pentru că era vorba de o colonie romană, în onoarea lui Adrian, al cărui prenume era Aelius; Capi-

tolina, din pricină că localitatea respectivă era dedicată lui Jupiter Capitolin. Chiar și un templu închinat acestei divinități păgâne a fost ridicat pe amplasamentul vechilor temple ale lui Solomon, Zorobabel și Irod. Le era interzis evreilor, sub pedeapsa cu moartea, să intre în oraș. Interdicția respectivă nu-i viza și pe creștini care, desigur, se deosebeau categoric de evrei la acea dată. Împăratul Constantin a ridicat, la început parțial, apoi în întregime, oprirea care îi excludea pe evrei din cetatea sfântă. În anul 326, Elena, mama împăratului, a ridicat un sanctuar pe Muntele Măslinilor. În anul 333, la porunca lui Constantin,

a început construirea Bisericii Învierii, marcând locul presupus a fi amplasamentul mormântului Mântuitorului (v. *Calvar*). La anul 614, perșii, sub domnia regelui Chosroes II, iau cu asalt Ierusalimul, măcelăresc sau deportează în Persia mii de locuitori și pun foc Bisericii Sf. Mormânt. La moartea lui Chosroes, în anul 628, împăratul roman Heraclius ia din nou Ierusalimul. În anul 638, orașul se predă arabilor comandați de Omar ('Umar), apoi 'Abd-al-Malik construiește, în anul 691, magnificul *Dom al Stâncii* (pe care europenii l-au numit, pe nedrept, *Moscheea lui Omar*). Acest edificiu, aflat pe amplasamentul Templului, este construit deasupra stâncii Moria unde, probabil, a fost chemat Avraam să-l aducă jertfă pe Isaac (Gen. 22.2; II Cr. 3.1). În vremea când musulmanii arabi au domnit asupra Ierusalimului, pelerinii creștini, vizitatori ai locurilor sfinte, au fost tratați în mod diferit. Odată, un suveran fanatic a incendiat Biserica Sf. Mormânt, dar, în general, arabii s-au arătat toleranți cu creștinii. După anul 1077, când turcii (selgiucizi) au venit pe urmele arabilor, lucrurile au luat o altă întorsătură. Ultrajele și opresiunea acestor semi-barbari au stârnit o puternică reacție din partea Europei occidentale și centrale, efervescență care a determinat declanșarea Cruciadelor. La 15 iulie 1099, cu prilejul celei dintâi dintre aceste expediții politico-religioase, Ierusalimul a fost luat cu asalt; s-au pus bazele unei împărății creștine care a dăinuit vreme de 88 de ani. În timpul ocupației creștine, clădirile învecinate cu Biserica Sf. Mormânt au fost mărite și înfrumusețate. În anul 1187, împărăția Ierusalimului a căzut în mâinile lui Saladin, sultanul Egiptului și Siriei. În anul 1192, acesta drege zidurile orașului, dar sultanul Damascului le demolează în anul 1219. Frederik II, împăratul Germaniei, obține controlul asupra cetății sfinte, în anul 1299, printr-un tratat care stipula ca fortificațiile să nu fie restaurate. Zece ani mai târziu, locuitorii Ierusalimului încalcă această prevedere. În anul 1243, orașul este restituit creștinilor, fără nici o condiție, însă un an mai târziu, turcii (Khwarizm) pun mână pe Ierusalim unde reintroduc islamul. După 3 ani, egiptenii reușesc să-l alunge pe invadatori din Palestina și stăpânesc Ierusalimul până în anul 1517, data la care orașul cade în mâinile turcilor otomani. Cel mai vestit dintre sultanii lor, Soliman Magnificul, ridică, în anul 1542, zidul împrejmuit care s-a menținut până în zilele

noastre. În timpul primului război mondial, englezii, sub conducerea generalului Allenby, cuceresc Palestina. Ierusalimul se predă la 9 decembrie 1917. După războiul israeliano-arab (1947-48), Ierusalimul a fost împărțit: Regatul Iordaniei a luat orașul vechi, iar Statul Israel și-a stabilit capitala în orașul nou, în afara vechilor ziduri (partea occidentală). În 1967, *Războiul de 6 zile* le-a permis israelienilor să ocupe întregul oraș, inclusiv Zidul Plângerii și esplanada Templului.

Am putut vedea, din cele de mai sus, cum cele 3 mari religii monoteiste – iudaismul, creștinismul și islamul – se află într-o dispută acerbă privind dreptul de a ocupa „locurile sfinte”.

S-ar părea că se apropie ziua împlinirii profeției din Zah. 12.3: „*În ziua aceea, voi face din Ierusalim o piatră grea pentru toate popoarele. Toți cei ce o vor ridica vor fi vătâmați, și toate neamurile pământului se vor strânge împotriva lui.*” Sub ochii noștri se acumulează noi și noi probleme inerente acestei regiuni a Orientului Apropiat, aflată la răscrucea celor 3 continente: Europa, Asia și Africa.

Alte detalii arheologice

Deja când s-a vorbit despre istoria Ierusalimului (v. secțiunea III), au fost făcute unele aluzii la niște descoperiri arheologice. Acestea ne ajută, fără îndoială, să restabilim mai ușor istoria frământată a orașului. În această parte a articolului de față, vom releva câteva detalii, foarte interesante, pe care arheologia ni le-a pus la dispoziție. Înainte de primul război mondial (1914-1918), bărbați de seamă ca Warren, Parker, Clermont-Ganneau, Bliss și Dickie, Weill ș.a. au desfășurat o activitate considerabilă. Între cele două războaie mondiale, Duncan și Macalister, Crowfoot și Fitzgerald au continuat cercetările lor. După al doilea război mondial, cercetările întreprinse de Sukenik, Mayer, L.-H. Vincent, R. P. de Vaux și Kathleen Kenyon au dat la iveală și alte aspecte ale istoriei Ierusalimului.

Puține urme ne-au parvenit din orașul Ierusalim al epocii bronzului timpuriu și mijlociu – vremea lui Avraam – însă este sigur că *Muntele Moria** unde patriarhul trebuia să-l jertfească pe Isaac (Gen. 22) se afla în afara cetății de atunci, la N, unde, ceva mai târziu, trebuia să se ridice *Templul lui Solomon**. Pe timpul lui Avraam, Melhisedec a fost împăratul Ierusalimului și preot al Dumnezeului Cel Preaînalt.

Disponem de câteva informații despre Ierusalimul din epoca bronzului târziu (sec. XV) din *Scrisorile de la Tell el-Amarna*: Abdi-Khiba, regele Ierusalimului, îi scrie de câteva ori lui Amenophis IV, cerând ajutorul suzeranului său egiptean contra triburilor *habiru*. Lucru curios, el afirmă în scrisorile sale, de 3 ori, că „*nici tatăl meu, nici mama mea nu m-au instalat în locul acesta*”. Unii comentatori au încercat să stabilească o relație între această declarație și pasajul din Evr. 7.3 privitor la Melhisedec.

Singurele urme aparținând Ierusalimului din vremea mileniului II î.Cr. care au fost identificate sunt zidurile iebusite, descoperite exact deasupra izvorului Ghihonului. Potrivit descoperirilor efectuate de K. Kenyon (1961-1967), David s-ar fi servit mai târziu, după luarea *fortăreței iebusite** (II Sam. 5), de aceste ziduri pentru a fortifica *cetatea lui David*.

Ținor sau *canalul* (II Sam. 5.8) care data din epoca F¹ pare să fi fost corect identificat. Prin acest canal aduceau iebusiții apa de la *Ghihon** în interiorul *fortăreței** lor, fapt care o făcea practic invulnerabilă. Ioab a intrat în interiorul fortăreței tocmai prin acest canal, cucerind cetatea în numele lui David.

De pe vremea exilului babilonian, au fost descoperite, pe pantele *cetății lui David*, case ruinate al căror parter fusese tencuit cu ipsos, datând din sec. VI î.Cr. Această descoperire confirmă violența cu care a distrus Nebucadnețar Ierusalimul, violență descrisă în II Împ. 25; II Cr. 36 și în Plângerile lui Ieremia. Niște vestigii din zidurile reparate de Neemia (Nem. 3), pe latura de sus a crestei unde s-a aflat *cetatea lui David*, la S de actualul zid al orașului vechi, au fost atribuite inițial iebusiților de către Duncan și Macalister (1923-1925), însă K. Kenyon a demonstrat că ele datează de pe timpul lui Neemia. Pe creastă au mai fost identificate și alte rămășițe din epoca Macabeilor.

Ierusalimul a fost transformat și înfrumusețat, ca niciodată înainte, de către Irod cel Mare. Deși numeroase construcții au dispărut cu desăvârșire (v. *Ierusalim II, 4 - Edificii mai importante*), *esplanada** de astăzi se sprijină pe temelia pusă de Irod cel Mare. *Zidul Plângerii**, precum și enormele pietre brute din capătul de SE al esplanadei, așa-numita „*streășină a Templului*” (denumire incorectă, desigur; cf. Mt. 4.5) datează de pe vremea lui Irod cel Mare. La S de zidul de miazăzi al esplanadei, B. Mazar a scos la

iveală, începând cu anul 1968, case și ulițe, precum și scări care, pe vremea lui Cristos, duceau în incinta Templului. Oare Domnul Isus va fi alungat negustorii pe porțile care au fost astupate cu zidărie și care se mai pot vedea în acest zid din partea de sud? Foarte posibil!

Din Templul lui Irod nu s-a găsit decât o placă, descoperită de Clermont-Ganneau (1873-1874), care poartă o inscripție în grecește și interzice, sub pedeapsa cu moartea, intrarea unui neevreu în Templu. Aceasta constituie o explicație admirabilă a pasajului din F.A. 21.27-29 (v. desenul de la art. *Irod*). *Gabata** (în gr. *lithostrotos*), unde Domnul nostru a fost condamnat la moarte, pare să fi fost corect identificată de L.-H. Vincent, în anul 1930, dedesubtul mănăstirii Surorile Sionului unde se ridicase altădată *fortăreața Antonia**, construită de Irod pentru procuratorii romani ai Iudeii aflați ocazional la Ierusalim. Inscripțiile pe unele dale (lespezi) care au fost numite „*jocul împăratului*”, mai pot fi văzute și în prezent. (V. *Gabata*). După cum am văzut, Josephus, istoric iudeu din sec. I d.Cr., vorbește de 3 ziduri în partea de N a orașului, dar s-au găsit vestigiile a 4 ziduri!!! Subiectul este interesant pentru a putea regăsi amplasamentul *Golgotei**, aflată „*dincolo de poarta*” (orașului) (Evr. 13.12) și „*aproape de cetate*” (Ioan 19.20). Localizarea *Bisericii Sf. Mormânt** se bazează pe o tradiție datând de pe vremea lui Constantin cel Mare, epoca în care, sub influența Elenei, mama împăratului, creștinii au căutat să identifice locurile despre care se vorbește în Evanghelii. În anul 1883, generalul Gordon a propus un loc la N de *Poarta Damascului**, aflat tot în afara zidurilor cetății pe vremea lui Isus. Totuși, în ciuda existenței unui mormânt în imediata apropiere a acestui loc (mormânt care, după opinia unor specialiști, nu ar data din timpul lui Cristos), nici un alt indiciu nu a fost furnizat de arheologi în sprijinul acestei localizări. Cu toate acestea, locul respectiv ar corespunde mai bine spiritului Evangheliei decât Biserica Sf. Mormânt (v. *Calvar*).

Foarte aproape de Biserica Sf. Ana, chiar la N de esplanada Templului, lângă Poarta Sf. Ștefan, este locul unde a fost piscina Betesda (sau Bezatha) din Ioan 5. Datorăm această identificare săpăturilor efectuate în anul 1888, în vederea restaurării Bisericii Sf. Ana (v. *Betesda*).

Arheologii au descoperit și continuă să scoată la iveală, atât în Ierusalim, cât și în

jurul orașului, un mare număr de morminte și osuare. Puține dintre acestea au de-a face cu personaje biblice, deși numele lor le fuseseră asociate prin tradiție, cum ar fi cele de pe *valea Chedronului**: Absalom, Sf. Iacov, Zaharia, Iosafat și preținsele morminte ale împăraților. (Pentru mormintele biblice, v. *Ozia, Șebna*).

IERUSALIMUL CEL NOU, NOUL IERUSALIM. Ierusalimul este punctul central al credinței evreiești. El a fost capitala regilor aleși de Domnul. De asemenea, datorită prezenței Cortului și apoi a Templului, Ierusalimul a fost cetatea sfântă a lui Dumnezeu (Ps. 48.1-3; Is. 2.3). În timp ce erau exilați la Babilon, iudeii vedeau un oraș ridicându-se pe ruinele Ierusalimului (cf. Ez. 36.28). Ei descriau în termeni foarte elogioși acest oraș reconstruit (Is. 60-62; Ier. 31.38 și urm.; Mica 4.1-2; Hag. 2.6 și urm.). Însă, în viziunea lor, Ierusalimul reprezenta totodată cetatea ideală a Împărăției lui Dumnezeu (Ez. 40-48), numită *Domnul este aici* (Ez. 48.35), sau *Iehova-Șama* (cf. Mica 4.1), sediul noii creațiuni (Ap. 21.1 - 22.5). În chipul acesta, profețiile referitoare la izbăvirea Ierusalimului și la o nouă creație își găsesc împlinirea în Noul Ierusalim (Is. 65.17; 66.10, 13). În acest oraș, credincioșii trăiesc într-o comuniune veșnică cu Dumnezeu-Tatăl și cu Domnul Isus Cristos (Ap. 21.3-4). Orașul nu are templu, „*pentru că Domnul Dumnezeu Cel Atotputernic și Mielul sunt templul ei*” (Ap. 21.22): templul construit de iudei era doar un simbol al prezenței lui Dumnezeu, casa aceasta nu-L putea cuprinde pe Cel de necuprins (cf. I Împ. 8.27). Pavel a făcut deja aluzie la simbolismul Noului Ierusalim în alegoria interesantă și îndrăzneată din Gal. 4.26. A se vedea și Evr. 12.22 care compară Ierusalimul ceresc cu muntele Sinai, simbol al Vechiului Legământ, spre a scoate în relief superioritatea cetății cerești.

IERUȘA, IERUSA, JERUSA, JERUSHA, YERUSHA. Soția lui Ozia, rege al lui Iuda, și mama lui Iotam, succesorul său (II Împ. 15.33-34; II Cr. 27.1).

IESAREELA, IESARELA, JESAREELA, JESARELA. (V. *Asareela*).

IESIMIEL, JESIMIEL, YEȘIMIEL = *Dumnezeu așază, stabilește*. O căpetenie simeonită (I Cr. 4.36).

IESE (V. *Isai*).

IEȘER, YEȘȘER (V. *Ieșer*).

IESLE. O construcție în formă de jgheab unde li se puneă hrană animalelor. În gr. *phatne* (Lc. 2.7, 12; 13.15; Is. 1.3). Deja este vorba de iesle în Iliada (10.568; 24.280), Herod. 9.70 ... În Palestina, staulul se găsește, de regulă, în casa proprietarului de animale; o parte a interiorului, rezervată vitelor, este prevăzută cu iesle în formă de jgheab, construite din pietre legate între ele cu mortar.

IESURUN, IEȘURUN, JESURUN, JESHURUN, YECHURUN, YESHURUN = *cel ce este drept*. Termen poetic exprimând afecțiunea și vizând trăsăturile morale care ar fi trebuit să-l caracterizeze pe Israel (Dt. 32.15; 33.5, 26; Is. 44.2,3). Unele versiuni biblice l-au redat prin *Israel* sau *Israelul Meu*.

IESANA, IEȘANA, JESANA, YESHANA = *bătrân, vechi*. O cetate din ținutul muntos al lui Efraim. Abia, regele lui Iuda, a smuls-o împărăției lui Israel (II Cr. 13.19; cf. 15.8). Specialiștii consideră că ar putea fi vorba de satul numit Isanas, unde Irod cel Mare l-a înfrânt pe generalul Antigona (Ant. 14.15.12). Identificare probabilă: 'Ain Sinia, la vreo 5 km N de Bethel-el. (V. *Șen*).

IESEBAB, JESEBAB, YESHEBAB (V. *Ieșebeab*).

IEȘANA. (V. *Iesana*).

IEȘEBEAB, IESEBAB, JESEBAB, JESHEBEAB, YESHEBAB, YESHEVEAV, YECHEBEAM. Unul dintre urmașii lui Aaron. Familia sa devine titlulara celei de a 14-a ceată preotească (I Cr. 24.13).

IEȘER, IESER, JESER, JESHER, JESCHER, YECHEER, YESHER = *dreptate*. Un fiu al lui Caleb (I Cr. 2.18).

IEȘIMON, JESHIMON = *deșert, pustiu*.

1. Pustiu aflat la N de Marea Moartă, nu departe de Pisga și de Peor (Num. 21.20; 23.28). Unele versiuni biblice au redat termenul prin *pustie* și nu prin *Ieșimon*. Bet-Ieșimot (v. ac. cuv.) se găsea tocmai în pustia respectivă.

2. Deșert aflat la N de colina Hachila și, tot la N, de Maon (I Sam. 23.19, 24; 26.1, 3). Și aici unii traducători folosesc un subst. comun -

pustie -, însă versiunea evreiască recurge la un subst. propriu.

IEȘIȘAI, JESHISHAI, JESCHISCHAI, YECHICHAI, YESHISHAI = *bătrân, venerabil*. Bărbat din sem. lui Gad, descendent al lui Buz (I Cr. 5.14).

IEȘOHAIA, JESCHOCHAJA, JESHOKHAIA, JESOHAJA, YECHOHAYA, YESHOHAYA. O căpetenie a simeoniților (I Cr. 4.36).

IEȘUA, JESUA, YECHUA, YESHUA. O formă tardivă pentru numele Iosua care înseamnă *Domnul este mântuire*.

1. Pentru diverse personaje, v. *Iosua*.
2. Un sat din S lui Iuda (Nem. 11.26), identificat la Tell es-Sa'weh.

IEȘURUN. (V. *Iesurun*).

IETER, JETHER = *abundență, belșug*.

1. Un urmaș al lui Iuda, prin Ierahmeel. A murit fără să lase fii (I Cr. 2.32; cf. v. 26, 28).
2. Un bărbat trecut pe lista urmașilor lui Iuda, dar a cărui genealogie nu ne este cunoscută; singurul indiciu de care dispunem este că tatăl lui se numea Ezra (I Cr. 4.17).
3. Un urmaș al lui Așer. Aparent, una și aceeași persoană cu Itran, fiul lui Țofah (cf. I Cr. 7.37 cu v. 38).
4. O altă formă a numelui lui Ietro, socrul lui Moise (Ex. 4.18).
5. Fiul cel mai mare al lui Ghedeon. Tatăl său i-a cerut să omcare doi prizonieri: Zebab și Țalmuna, împărați ai Madianului, dar tânărul șovăie, cruțând astfel pe cei doi madianiți de la o moarte rușinoasă, datorată săbiei mănute de un copil (Jud. 8.20-21).
6. Tatăl lui Amasa, care a fost căpetenia oștirii lui Absalom (I Împ. 2.5) (V. *Itra*).

IETET, JETHETH, YETET. O căpetenie edomită (Gen. 36.40; I Cr. 1.51).

IETRIȚI. Termen care indică o familie ce locuia la Chiriat-Iearim (I Cr. 2.53). Doi dintre vitejii lui David erau ietriți (II Sam. 23.38; I Cr. 11.40). Acest nume provine de la Ieter sau de la Iatir.

IETRO, REUEL, REHUEL = *excelență*. Preot al Madianului și socrul al lui Moise (Ex. 3.1). În 2.18, el este numit Reuel (cf. Iosif în Ant. 2.12.1). S-ar părea că numele lui era Reuel (care

înseamnă *prietenul lui Dumnezeu*), iar Ietro (*excelență*) ar putea indica titlul său de noblete. Cele 7 fiice ale lui Ietro pășteau turmele tatălui lor. Moise, care fugise din Egipt, le-a făcut unele servicii acestor păstorițe. Ietro l-a primit în casa lui și i-a dat de nevastă pe Sefora, una dintre cele 7 fete. Moise a îngrijit vreme de 40 de ani de turmele socrului său (Ex. 3.1,2; F.A. 7.30). Chemat de Dumnezeu să se întoarcă în Egipt pentru a-i izbăvi pe evrei, el obține din partea lui Ietro permisiunea să plece. Îi ia cu sine pe Sefora și cei doi copii ai lor (Ex. 4.18-20). Ceva mai târziu, își trimite, în mod provizoriu, la socrul său însăși familia sa (4.24-26; 18.2). (V. *Sefora*). După trecerea Mării Roșii, israeliții au ajuns în apropiere de țara lui Ietro. Atunci, preotul Madianului aduce la Moise pe Sefora și pe cei doi fii ai săi (18.1-7). Îi mulțumește lui Dumnezeu pentru izbăvirea israeliților și jertfește în cinstea Domnului. Constatând că Moise se epuiza prin tratarea unor probleme de mică importanță, Ietro îl sfătuiește să aleagă niște judecători care să soluționeze litigiile mărunte ale poporului. (V. *Hobab*).

IETUR, JETUR, JEIHUR, YETUR. O populație provenită din Ismael (Gen. 25.15; I Cr. 1.31; 5.19) (V. *Ituria*).

IETȚER, JETSER, YETSER = *scop, țintă*. Fiul lui Neftali și fondatorul unui clan (Gen. 46.24; Num. 26.49; I Cr. 7.13).

IEUEL, JEUEL, JEHUEL, YEUEL.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Zerah. A locuit câțva timp la Ierusalim, împreună cu alte 690 de persoane (I Cr. 9.6).
2. Un levit. Urmaș al lui Elițafan. A contribuit la punerea în aplicare a reformei inițiate de Ezechia. În II Cr. 29.13, este numit Ieiel.

3. Un contemporan al lui Ezra. Împreună cu membrii familiei sale, acesta îl însoțește pe cărturarul Ezra cu prilejul întoarcerii din Babilonia. În Ezra 8.13, este numit Ieiel.

IEUȘ, JEUSH, JEHUSH, YEUSH = *Dumnezeu vine în ajutor*.

1. Unul dintre fiii lui Esau, prin Oholibama (Gen. 36.5). El devine una dintre căpeteniile Edomului (v. 18).
2. Un beniamit, fiul lui Bilhan (I Cr. 7.10).
3. Un levit, din fam. lui Gherșon, și fiu al lui Șimei (I Cr. 23.10, 11).

4. Un urmaș al lui Ionatan (I Cr. 8.39).

5. Un fiu al lui Roboam (II Cr. 11.19).

IEUȚ, JEHUTS, JEUTS, YEUS, YEUTS = *cel care sfătuiește*. Un beniamit. Părinții lui au fost Șaharaim și Hodeș (I Cr. 8.10).

IEZANIA. (V. *Iaazania*).

IEZER. (V. *Abiezer, I*).

IEZERIT. (V. *Abiezer*).

IEZIEL, JEZIEL, YEZIEL. Un beniamit și fiu al lui Azmavet. I s-a alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.3).

IEZRIT. (V. *Abiezer*).

IFDEIA, IFDEYA, IIFDEIA, JIPHDEJA, JIPHDEIA, YIFDEYA, YIPHDEYA = *Domnul răscumpără*. Un beniamit, fiul lui Șașac (I Cr. 8.25).

IFTA. (V. *Iiftah*).

IFTA-EL. (V. *Iiftah-El*).

IGDALIA, IIGDALIA, JIGDALIA, YIGDALYAHU = *mare este Domnul*. Tatăl proorocului Hanan (Ier. 35.4).

IGHEAL, JIGUEAL, JIGAL, YIGAL, YIGEAL, YIGUEAL. (V. *Igual*).

IGUAL = (Dumnezeu) *răscumpără*.

1. Iscoada care a reprezentat sem. lui Isahar în explorarea Canaanului (Num. 13.7).

2. Un viteaz al lui David; fiul lui Natan (II Sam. 23.36). Pe lista paralelă din I Cr. 11.38, apare Ioel, fratele lui Natan.

3. Fiul lui Șemaia, descendent al lui Zorobabel (I Cr. 3.22).

IIBHAR. (V. *Ibhar*).

IIBLEAM. (V. *Ibleam*).

IIBNEIA. (V. *Ibneia*).

IIBNIA. (V. *Ibnia*).

IIBSAM. (V. *Ibsam*).

IIDBAS. (V. *Idbaș*).

IIDBAȘ. (V. *Idbaș*).

IIDEALA, JIDEALA, YIDEALA. Localitate de frontieră a lui Zabulon (Ios. 19.15). Identificare: Khirbet el-Huwara, care se află la 1 km S de Beit-Lahm.

IIDLAF, JIDLAPH, YIDLAF. Un fiu al lui Nahor prin Milca (Gen. 22.22). Biblia nu precizează locul unde s-a stabilit acesta.

IIDO, IDDO, JIDDO, YIDDO. Un fiu al lui Zaharia. Sub domnia lui David, unul dintre capii jumătății sem. lui Manase instalată pe malul răsăritean al Iordanului (I Cr. 27.21).

IIE-ABARIM, YE-ABARIM, IYYE-AVARIM = *movilele sau ruinele lui Abarim*.

1. Un oraș de pe malul răsăritean al Iordanului (Num. 21.11; 33.45), numit, în traduceri românești și străine, când *Iie-Abarim*, când *lim*. Ar putea fi vorba de fortăreața moabită Mahaiy, identificată la vreo 11 km E de Dhat Ras.

2. Cetate din extremitatea sudică a teritoriului atribuit lui Iuda (Ios. 15.29). Identificare: Deir el-Ghawī, în apropiere de Umm Deimneh.

IIFDEIA. (V. *Ifdeia*).

IIFTAH, IFTA, JIPHTAH, YIPHTAH, YIFTAH = *El (Dumnezeu) deschide*. Cetate a lui Iuda (Ios. 15.43). Amplasament necunoscut.

IIFTAH-EL, IFTA-EL, JIPHTAH-EL, YIFTAH-EL = *Dumnezeu deschide*. O vale de la hotarele lui Zabulon și Așer (Ios. 19.14, 27). Denumirea aceasta s-a păstrat, poate, sub forma de Jotapata, modernul Tell Jefat, la circa 14 km NV de Nazaret.

IIGAL. (V. *Igual*).

IIGDALIA. (V. *Igdalia*).

IIM. (V. *Iie-Abarim*).

IIMLA. (V. *Imla*).

IIMNA. (V. *Imna*).

IIMRA. (V. *Imra*).

ION, YON = *ruină*. O cetate întărită a lui Neftali. A fost luată de Ben-Hadad, regele Siriei, la instigația lui Asa (I Împ. 15.20; II Cr.

16.4). La o dată mai târzie, Tiglat-Pileser de-
 portează locuitorii lionului (II Împ. 15.29).
 Robinson a identificat această localitate la Tell
 Dibbin, o colină înaltă de 33 m, la marginea
 dinspre E a unei pajiști bogate în surse de
 apă, numită Merj'Ayun. Așezarea respectivă
 se găsește la circa 13 km NV de Dan.

IIREIA. (V. *Iiria*).

IIREON, IRON, JIREON, YIREON. O cetate
 fortificată a lui Neftali (Ios. 19.38). Identifica-
 re posibilă: satul actual Yarun situat la circa
 16 km V de Lacul Huleh.

IIRIA, IRIA, IIREIA, JIREIJA, YIRIYA =
Domnul vede sau este prevăzător. Unul dintre
 comandanții gărzii regale. Când chaldeii au
 ridicat starea de asediu, declanșată contra
 Ierusalimului, acest ofițer l-a arestat pe Iere-
 mia care tocmai voia să iasă pe poarta lui Be-
 niamin, acuzându-l, pe nedrept, că ar fi vrut să
 treacă de partea dușmanului (Ier. 37.11-14).

IIRMEIA. (V. *Jeremia*).

IIRPEEL, JIRPEEL, YIRPEEL, IRPEEL =
Dumnezeu vindecă. O cetate beniamită (Ios.
 18.27). Conder este de părere că trebuie să fie
 identificată cu satul Rafat, la circa 15 km NV
 de Ierusalim.

IİŞAR, YİSEHAR. (V. *Iŧehar*).

IİŞBAC, ISEBAC, JISKBAC, YISHBAQ. Un trib
 arab al cărui strămoși sunt Avraam și Chetura
 (Gen. 25.2).

IİŞBAH, IŞEBA, JISHBAKH, YISHBA,
YICHBAH = *el aduce mulțumiri.* Un bărbat
 aparținând sem. lui Iuda. Strămoș sau căpe-
 tenie a locuitorilor din Eștemoa (I Cr. 4.17).

IİŞBI-BENOB, JISHBI-BENOB, YICHBI-BENOB,
YISHBI-BE-NOV, IŞBI-BENOB. Un uriaș filistean
 care, în timp ce căuta să-l omoare pe David, a
 fost el însuși lovit mortal de Abişai (II Sam.
 21.16-17).

IİŞIA, JISIJA, JISHIJA, YISHIYA, IŞIA =
Domnul uită (cf. Ier. 23.39).

1. Un urmaș al lui Isahar, din fam. lui Tola
 (I Cr. 7.3).

2. Unul dintre bărbații care i s-au alăturat
 lui David la Țiclag (I Cr. 12.6).

3. Un levit. Urmaș al lui Moise și mai-ma-
 rele casei lui Recabia (I Cr. 24.21; cf. 23.14-17).

4. Un levit, din fam. lui Chehat, din casa
 lui Uziel (I Cr. 23.20; 24.25).

5. Un fiu al lui Harim. Ezra l-a convins să
 renunțe la femeia străină pe care și-o luase
 de nevastă (Ezra 10.31).

IİŞFA, JISCHPHA, JISPHA, YISHPHA, YISHPA,
IŞFA. Beniamit, fiul lui Beria (I Cr. 8.16).

IİŞMA, JISHMA, IŞEMA, YISHMA, IŞMA. Un bă-
 rat din sem. lui Iuda. Urmaș al lui Hur (I Cr. 4.3-4).

IİŞMACHIA. (V. *Iŧmachia*).

IİŞMAIA, IİŞMAEIA, IŞEMAIA, JISCHMAEJA,
JISMAIA, YISHMAIA, YICHMAEYA = *Domnul*
aude.

1. Un bărbat din Gabaon. S-a alipit de David
 la Țiclag (I Cr. 12.4).

2. Fiul lui Obadia. Unul dintre capii lui
 Zabulon, sub domnia lui David (I Cr. 27.19).

IİŞMERAI, IŞMERAI, IŞEMERAI, JISCHMERAI,
JISMERAI, YICHMERAI, YISHMERAI = *Domnul*
păzește. Un urmaș al lui Beniamin, fiul lui Elpaal
 (I Cr. 8.18).

IİŞPAN, IŞPAN, IŞEPAN, JISCHPAN, JISPAN,
YICHPAN, YISHPAN. Beniamit, fiul lui Şaşac
 (I Cr. 8.22).

IİŞVA, IŞVA, IŞEVA, JISVA, JISCHVA,
YICHVA, YISHWA. Al doilea fiu al lui Așer
 (Gen. 46.17; I Cr. 7.30). Probabil că el a murit
 fără să aibă copii sau, dacă totuși a avut, ei
 nu au constituit un clan și nu i-au transmis
 numele lui Iŧva (cf. Num. 26.44).

IİŞVI, IŞVI, IŞEVI, JISCHVI, JISVI, YISHVI,
YISHWI.

1. Al treilea fiu al lui Așer și fondatorul
 unui clan (Gen. 46.17; Num. 26.44; I Cr. 7.30).

2. Unul dintre fiii lui Saul (I Sam. 14.49).

IITLA, ITLA, JITHLA, YTTLA. Cetate a sem.
 lui Dan (Ios. 19.42). Conder a identificat-o la
 Beit Thul, la 5 km E de Yalo (Ayalon).

IITMA, ITMA, JITHMA, YITMA = *despuiere.*
 Un moabit și unul dintre vitejii lui David
 (I Cr. 11.46).

IITRA, ITRA, JITHRA, YITRA, IETER,
JETHER, YETER = *abundență.* Un israelit sau

mai degrabă un ismaelit care s-a căsătorit cu Abigail, sora lui David, și a devenit tatăl lui Amasa (II Sam. 17.25; I Împ. 2.5, 32; I Cr. 2.17). În ultimele 3 pasaje, el este numit Ieter.

IITRAN, ITRAN, JITHRAN, YITRAN = *abundență, belșug*.

1. Un horit, urmaș al lui Dișon (Gen. 36.26; I Cr. 1.41).

2. Un urmaș al lui Așer, fiul lui Țofah (I Cr. 7.37; poate una și aceeași persoană cu Ieter, cf. v. 38).

ITREAM, ITREAM, JITHREAM, YITREAM. Al 6-lea dintre fiii lui David care i s-au născut la Hebron. Mama lui se numea Eglă (II Sam. 3.5; I Cr. 3.3).

IITAR, IITEHAR, JITSAR, JITSEHAR, YITSEHAR. Levit, un fiu al lui Chehat și fondatorul unui clan (Ex. 6.18,19; Num. 3.19, 27; I Cr. 6.18, 38). Răzvrătitul Core descindea din acest Itehar (Num. 16.1).

IITERI, ISRI, JITSERI, YITSERI. Un levit, fiul lui Iedutun și mai-marele cetei a 4-a a cântăreților din Casa Domnului (I Cr. 25.11). La v. 3 este numit Țeri.

IIHVAR. (V. *Iibhar*).

IVNEIA. (V. *Ibnela*).

IIVNIA. (V. *Iibnia*).

IIZLIA. (V. *Izlia*).

IIZRAHIA, JIZRAKHIA, YIZRAHYA = *Domnul Se ridică*. (Cf. Is. 60.2).

1. Un bărbat din sem. lui Isahar, din fam. lui Tola. Fiul lui Uzi (I Cr. 7.3).

2. Mai-marele cântăreților pe vremea lui Neemia (Nem. 12.42).

IIZREEL, JIZREEL, YIZREEL. (V. *Izreel*).

IIZIA. (V. *Izia*).

IJIM. (V. *Iie-Abarim*).

IKABOD, IKAVOD. (V. *I-Cabod*).

ILAI, TALMON, SALMON. Unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.29). Numit Talmon în II Sam. 23.28.

ILIE = *Dumnezeul meu este Domnul*.

1. Unul dintre cei mai mari prooroci ai lui Dumnezeu. I se spunea *tișbitul, din Galaad*. Potrivit Septuagintei, această ultimă mențiune trebuia să precizeze că el nu era originar din localitatea Tișbeea Galileii, care era mai cunoscută decât Tișbeea Galaadului. (V. *Tișbit*). Haina purtată de profet era fie un veșmânt de piele, fie o manta confecționată dintr-o stofă groasă de păr de cămilă. Mantaua respectivă era o bucată de stofă de formă dreptunghiulară, fixată pe coapse cu ajutorul unei curele de piele (II Împ. 1.8; I Împ. 19.13). Când Ahab, sub influența soției sale Izabela, o femeie din Tyr, devine un adorator al lui Baal, dumnezeul tirienilor, proorocul Ilie își face pe neașteptate apariția. El se prezintă înaintea suveranului pervertit și-i prevestește o secetă de o durată nedeterminată ca pedepasă pentru apostazie. Foametea face ravagii. Ilie se retrage, mai întâi, la marginea unui pârâu, numit Cherit, unde-l hrănesc corbii trimiși de Domnul. (V. *Corb*). Când Cheritul seacă, Ilie este trimis la Sarepta, pe coasta Mediteranei, la N de Tyr. Acolo se găsea o văduvă care, punându-și toată încrederea în Domnul, își împarte cu Ilie ultima fărâmbă de pâine. Atitudinea aceasta permite intervenția lui Dumnezeu, astfel că făina din oală și untdelemnul din ulcior nu s-au epuizat înainte de a trece vremea de foamete. Fiul văduvei moare, dar rugăciunea proorocului îl readuce la viață (I Împ. 17.1-24; Lc. 4.24-26). După o bucată de vreme, în al 3-lea an (I Împ. 18.1; Lc. 4.25; Iac. 5.17), Ilie primește poruncă din partea Domnului să se prezinte înaintea lui Ahab. Urmează evenimentele de pe Carmel. Preoții idolatri încearcă să dovedească divinitatea lui Baal. Zadarnic, desigur. Ilie strânge poporul în jurul unui vechi altar pe care israeliții evlavioși din regatul de N îl ridicaseră în cinstea Domnului, deoarece, în urma dezbinării împărăției, ei nu se mai puteau duce la Ierusalim. Altarul respectiv fusese dărâmat. Ilie îl repară și, cu ajutorul celor 12 pietre folosite, face dovada că schisma celor 12 seminții a fost contrară voinței lui Dumnezeu. Pentru a se evita orice interpretare tendențioasă, el poruncește poporului să toarne apă pe arderea-de-tot și pe altar. Apoi, imploră îndurarea Domnului care trimite foc din cer, mistuind jertfa și altarul însuși. Domnul și-a manifestat astfel existența și puterea Sa. Profeții lui Baal, dați în vileag ca impostori, sunt aduși la pârâul Chison, la poalele muntelui. Ilie poruncește

să fie măcelăriți (I Împ. 18.1-40; cf. Dt.17.2-5; 13.13-16). Poporul recunoaște că Domnul este adevăratul Dumnezeu și ascultă de porunca proorocului Său. Norii s-au adunat vestind apropierea ploii și revărsarea bunătății divine. Pentru a-l cinsti pe suveranul poporului ales de Dumnezeu, Ilie se încinge și aleargă înaintea carului lui Ahab, până la poarta Izreelului (I Împ. 18.41-46) (V. *Alergător*). Însă Izabela, mâniașă din cale afară din pricina morții proorocilor ei, jură că îi va tăia capul lui Ilie care fuge să-și scape viața, la muntele Horeb. Asemenea lui Moise altădată, Ilie este sprijinit în mod providențial timp de 40 de zile și 40 de nopți (Ex. 24.18; 34.28; Dt. 9.9, 18; I Împ. 19.8). Printr-o revărsare extraordinară a puterii și bunătății Sale, Dumnezeu îl mustră cu toată blândețea pe slujitorul Lui, chemându-l din nou la datorie. Astfel, El îl trimite să-l ungă pe Hazael ca rege al Siriei și pe Iehu ca rege al lui Israel, pentru ca cei doi viitori împărați să pedepsească idolatria israeliților decăzuți. De asemenea, Ilie trebuie să-l ungă pe Elisei ca profet în locul său, pentru a vesti judecata. Omul lui Dumnezeu își aruncă mantaua peste slujitorul său, chemându-l și însărcinându-l să ducă la îndeplinire misiunea care îi fusese încredințată (I Împ. 19.1-21).

Izabela a făcut să moară Nabot, prin intermediul unor magistrați, pentru a obține via lui în folosul lui Ahab. Ilie s-a dus la locul după care râvnise regele, pentru a-i vesti judecata divină (21.1-29). Moartea lui Ahab, în bătălia dată pentru Ramot din Galaad, a marcat începutul judecății rostite de Ilie contra casei regale (22.1-40). Ahazia, fiul și succesorul lui Ahab, se accidentează, căzând de pe o fereastră, și trimite niște soli să-l consulte pe Baal-Zebub, dumnezeul Ecronului, pentru a ști dacă se va mai vindeca. Ilie întâmpină solii și îi trimite acasă. Apoi, el face să se coboare de două ori foc din cer care mistuie cele două cete de câte 50 de oameni, împreună cu mai-marii lor, toți aceștia având din partea regelui mandatul de a-l prinde pe Ilie. A treia căpetenie care se prezintă înaintea lui Ilie îl roagă pe profet să-i cruțe viața și proorocul coboară împreună cu omul acela și cu ceata lui la Ahazia (II Împ. 1.1-16). La sfârșitul vieții sale, Ilie are cinstea, acordată înainte de el unei singure persoane, Enoh (Gen. 5.24), să fie răpit la cer fără a gusta moartea. Un car și niște cai de foc se arată lui Ilie când acesta se afla pe malul răsăritean al Iordanului

împreună cu slujitorul său. Minunea aceasta a condus la despărțirea celor doi și proorocul s-a înălțat la cer într-un vârtej de vânt (II Împ. 2.1-12). Se pare că acest eveniment survine exact în preajma instalării lui Ioram pe tronul lui Israel (II Împ. 2; cf. 1.18 și 3.1) și pe când Iosafat domnea peste împărăția lui Iuda (3.11). Ilie a redactat un document vehement contra lui Ioram al lui Iuda care împărțise domnia cu Iosafat și se căsătorise cu o fiică a lui Ahab. Profetul l-a amenințat cu pedeapsa divină, provocată nu numai prin fărâdelegile comise în timpul vieții lui Iosafat, dar și prin cele săvârșite mai târziu (II Cr. 21.12-15; cf. v. 13 și 4). Dacă Ilie a fost răpit la cer sub domnia lui Iosafat, înseamnă că el a prezis, în timpul vieții acestui rege, conduita viitoare a lui Ioram al lui Iuda, tot așa cum a făcut-o pentru Hazael și pentru Iehu (I Împ. 19.15-17). O altă încercare de a explica înșiruirea acestor evenimente nu se armonizează deloc cu pasajul din II Împ. 3.11: astfel, alți comentatori sugerează că relatarea răpirii lui Ilie ar fi fost inserată în II Împ. 2 pentru a termina istoria activității sale publice; Ilie ar fi fost încă în viață când Elisei se găsea în S teritoriului lui Iuda cu armata lui Iosafat și când Ioram devine singurul rege al împărăției lui Iuda. Interpretarea aceasta nu ține seama de cele afirmate în II Împ. 3.11.

Ultimele două versete ale V.T. anunță că Dumnezeu îl va trimite pe Ilie înainte de a veni marea și înfricoșata zi a Domnului (Mal. 4.5-6). În N.T., Ioan Botezătorul a venit „*cu duhul și puterea lui Ilie*”, smerit și plin de râvnă ca tișbitul (Mt. 3.4; Mc. 1.6) și având de îndeplinit o misiune asemănătoare cu a sa (Mt. 11.1-14; 17.10-12; Lc. 1.17). Totuși, trebuie să reținem următoarele elemente: a) Ioan Botezătorul a declarat el însuși că nu este Ilie (Ioan 1.21); b) Domnul Isus, deși spune că „*Ilie a venit*”, de o anumită manieră sub trăsăturile lui Ioan Botezătorul, adaugă îndată că „*Ilie va veni întâi și va așeza din nou toate lucrurile*” (Mc. 9.11-13). Avem de-a face, așadar, la fel ca în alte cazuri, cu două împliniri succesive ale profeției din Mal. 4.5-6: una parțială, la prima venire a lui Cristos; o a doua, totală, la cea de a doua venire a Sa. „*Așezarea din nou a tuturor lucrurilor*” este însăși instaurarea domniei glorioase a lui Mesia (F.A. 3.20-21). În ce privește „*ziua mare și înfricoșată a Domnului*”, este evident că aceasta încă aparține viitorului, este înspăimântătoarea zi a reglementării conturilor. Numeroși comen-

tatori consideră că Ilie ar putea fi (împreună cu Enoh?) unul dintre cei doi martori din Ap. 11.3-11. Pe muntele Schimbării la față, ca reprezentant al profețiilor V.T., își face apariția pentru a-L onora pe Domnul Isus Cristos. Înălțarea lui și aceea a lui Enoh prefigurează înălțarea Domnului înviat. Minunile care marchează lucrarea lui Ilie se înscriu în cadrul celei de a doua dintre cele 4 perioade de minuni conținute de istoria răscumpărării. Această a doua perioadă este aceea a luptei înverșunate dintre cultul Domnului și acela al lui Baal. Păstrarea credinței înaintașilor sau apostazia erau miza acestei bătălii desfășurate în împărăția lui Israel. Chestiunile privind alte rândurile și practici religioase prezentau mai puțină însemnătate. (V. *Minune*).

2. Un beniamit, fiul lui Ieroham. El locuia la Ierusalim (I Cr. 8.27).

3. Un preot, fiul lui Harim. Își luase de nevastă o femeie străină (Ezra 10.21).

4. Un israelit pe care Ezra l-a înduplecat să renunțe la femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.26).

ILIRIA, ILLYRIA. Regiune mărginită, la N, de Panonia; la S, de Epir și la E de Macedonia. Când Iliria a înglobat și Dalmația, hotarul său apusean a devenit Marea Adriatică. Ținutul acesta este străbătut, de la NV spre SE, de Alpii Norici, Carnici și Iulieni, care alcătuiesc extremitatea orientală a marelui lanț alpin. De-a lungul coastelor maritime se găsesc porturi excelente și numeroase insule. Rasa ilirică era reprezentată de montaniarzi, o populație semi-înapoiată, care îi hărțuiau pe macedonenii, vecinii lor. Când ilirii au atins litoralul, pirateria practică de ei i-a adus în conflict cu romanii, care i-au supus treptat, începând cu anul 229 î.Cr. În cele din urmă, Iliria a devenit o provincie romană. Apostolul Pavel a predicat Evanghelia „*de la Ierusalim și țările deprimprejur, până la Iliria*” (Rom. 15.19). În ultima perioadă a Imperiului Roman, numele Iliria desemna un teritoriu mult mai vast.

IMA. (V. *Imna*).

IMAGINE. (V. *Chip*).

IMENEU, HYMENEU. Nume grecesc care înseamnă *cel ce aparține lui Hymen*. La greci, Hymen era zeul căsătoriei. Un creștin decăzut. Pavel l-a dat pe mâna Satanei (I Tim. 1.20). Imeneu nega învierea viitoare și susținea că

ea deja avusese loc. Filet i s-a alăturat lui Imeneu pentru a propaga această doctrină anti-biblică (II Tim. 2.17-18).

IMER, IMMÉR = oale.

1. Un urmaș al lui Aaron. Pe vremea lui David, familia sa a devenit casă patriarhală și constituia a 16-a ceată preoțească (I Cr. 24.1, 6, 14). Pașhur, supraveghetor principal (intendant-șef) al Templului, pe vremea lui Ieremia, și adversar al proorocului, aparținea acestei familii (Ier. 20.1). O parte din membrii ei s-au întors din Babilon odată cu Zorobabel (Ezra 2.37; Nem. 11.13). La aproape un secol de la înapoierea din Babilon, doi preoți aparținând acestei case patriarhale s-au numărat printre cei ce-și luaseră de neveste femei străine (Ezra 10.20). Ceva mai târziu, un alt descendent al lui Imer a participat la reconstrucția zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.29).

2. O persoană sau, poate, o localitate din Babilon. Niște exilați au venit în Palestina, dar ei nu și-au putut dovedi ascendența israelită (Ezra 2.59; Nem. 7.61).

IMLA, IIMLA, JIMLA, YIMLA = plin, împlinit. Tatăl proorocului Mica (I Împ. 2.8-9; II Cr. 18.7-8).

IMN, CÂNTARE DE LAUDĂ. Scriitorii clasici greci foloseau termenul *hymnos* pentru a indica odele sau poemele scrise în cinstea zeilor sau pentru preamărirea eroilor naționali. *Hymnos* derivă de la verbul *hymneō* care înseamnă *a cânta o cântare solemnă*. Acest termen indică o cântare de laudă, o cântare de mulțumire, un poem de preamărire intonat la adresa lui Dumnezeu. Cea mai veche culegere de imnuri este cartea Psalmilor, însă imnuri izolate mai sunt pomenite în V.T., cum ar fi: cântarea israeliților după trecerea Mării Roșii (Ex. 15.1-18), cântarea lui Moise (Dt. 32.1-43), cântarea Deborei (Jud. 5), cântarea Anei (I Sam. 2.1-10). În N.T., avem: cântarea Mariei (Magnificat) (Lc. 1.46-55), cântarea lui Zaharia (Lc. 1.68-79), cântarea lui Simeon (Lc. 2.29-32).

N.T. mai utilizează doi termeni: *psalmos* (psalm) și *hō(i)dē pneumatikē* (cântare duhovnicească). După masa pascală, Isus și ucenicii au cântat câțiva psalmi (Mt. 26.30; Mc. 14.26). Potrivit cu F.A. 16.25; I Cor. 14.26; Ef. 5.19 și Col. 3.16, glorificarea lui Dumnezeu prin cântări de laudă era una din trăsăturile specifice Bisericii primare, fapt confirmat în anul 112 de către Pliniu cel Tânăr în *epistolele* sale. Numeroase pasaje din N.T. au fost luate drept

fragmente din diferite imnuri, deoarece acestea se prezintă sub o formă ritmată. Amintim aici: Rom. 8.31-39; I Cor. 13; Ef. 1.3-14; Fil. 2.5-11. Totuși, nu se știe precis dacă acestea au fost puse pe note și cântate sau dacă fac parte din niște imnuri vechi. Câteva doxologii (v. ac. cuv.) care puteau foarte bine să facă parte din imnurile Bisericii primare, apar în Lc. 2.14; I Tim. 1.17; 2.5,6; 6.15-16; II Tim. 2.11-13; Ap. 4.8, 11; 5.9, 12-13; 7.12. (V. *Psalmi; Cântări*).

IMNA, IMA, JIMNA, JIMNAH, YIMNA, IMNAH.

1. Un urmaș al lui Așer. Unul dintre fiii lui Helem (I Cr. 7.35).

2. Un fiu al lui Așer și fondatorul unui clan (Num. 26.4; I Cr. 7.30; Gen. 46.17).

3. Un levit. Tatăl lui Core, sub domnia lui Ezechia (II Cr. 31.14)

IMNAH. (V. *Imna*).

IMPOZIT. (V. *Blr*).

IMPUTA, IMPUTAȚIE. Acest termen ocupă un loc central în cadrul doctrinei biblice despre păcat și mântuire. Cuv. ebr. *Hachabh* și cuv. gr. *logizomai* făceau parte din vocabularul comercial și juridic al lumii antice. Literal, acești termeni însemnau *a pune în contul lui...* sau *a pune pe socoteala lui...* Pavel ilustrează sensul propriu al cuvântului când îi scrie lui Filimon că, dacă Onisim i-a făcut vreo pagubă sau îi datorează ceva, să treacă aceasta în contul său: *„pune aceasta în socoteala mea”* (Film.18), angajându-se să ramburseze el însuși datoria respectivă: *„Eu, Pavel, voi plăti”* (v. 19). Cuv. *a imputa* este folosit și în V.T. în sensul de a face răspunzător pe cineva, de exemplu de moartea unei persoane (Lv. 17.4; Dt. 21.8) sau de niște fapte rușinoase (Dt. 22.14). În sensul acesta, s-a rugat și Ștefan, în momentul când era martirizat de iudei: *„Doamne, nu le ținea în seamă (imputa) păcatul acesta!”* (F.A. 7.60; cf. Lc. 23.34), adică: *„Nu-i face răspunzători de păcatul acesta, nu li-l pune în socoteală, nu li-l imputa.”*

Sf. Scriptură evocă 3 aspecte ale imputării, două privind păcatul și al 3-lea, cel mai important pentru noi, raportându-se la imputarea dreptății (neprihănirii) lui Dumnezeu.

1. Imputarea păcatului lui Adam întregului neam omenesc. Când Adam a păcătuit, toți oamenii au păcătuit împreună cu el (Rom.

5.12). Dovada este că toți au riscat sancțiunea păcatului, pedeapsa păcatului, adică moartea. Într-adevăr, *„moartea a domnit de la Adam până la Moise, chiar pentru cei ce nu păcătuiseră printr-o călcare de lege asemănătoare cu a lui Adam”* (Rom. 5.14), și chiar atunci când încă nu existase Legea, pentru a defini păcatul. Adam a acționat în calitate de reprezentant al nostru. El a angajat pe toți oamenii în decizia pe care a luat-o, tot așa cum conducătorul unui stat sau ambasadorul său angajează pe toți cetățenii țării sale prin depunerea unei semnături pe un tratat de pace sau pe o declarație de război. În acest al 2-lea caz, de exemplu, vecinii care trăiau în pace de o parte și de cealaltă a frontierelor naționale devin „dușmani” fără să fi comis vreun act de ostilitate unul față de celălalt. Tot astfel, noi beneficiem sau suferim de pe urma unor decizii, fericite sau nenorocite, luate de guvernanții noștri într-un trecut mai apropiat sau mai îndepărtat.

Acest principiu poate fi ilustrat prin exemplul lui Levi, care *„a plătit zeciuiala, ca să zicem așa, prin Avraam”* lui Melhisedec, reprezentantul lui Cristos, pe când *„era încă în coapsele strămoșului său”* Avraam, când acesta i-a dat lui Melhisedec zeciuială din toate bunurile sale (Evr. 7.9-10). De aceea, păcatul i-a marcat pe toți oamenii, fie că aceștia sunt conștienți și responsabili sau nu (copii, alienați mintal, handicapați psihic), iar *„plata păcatului”* (Rom. 6.23) este plătită de fiecare om în parte.

2. Imputarea păcatului omenirii lui Cristos Însuși. Isaia a proorocit (53.5-6) și autorii N.T. au atestat că pedeapsa cuvenită nouă pentru păcatele pe care le-am comis noi a căzut peste Cristos, căci *„Domnul a făcut să cadă asupra Lui nelegiuirea noastră a tuturor.”* *„Pe Cel ce n-a cunoscut nici un păcat, Dumnezeu L-a făcut păcat pentru noi”* (II Cor. 5.21). *„El a purtat păcatele noastre în trupul Său pe lemn”* (I Pet. 2.24). Așadar, Dumnezeu l-a imputat lui Cristos păcatul nostru, pentru că El nu a săvârșit niciodată nici un păcat. Această substituție era deja vestită în V.T. prin intermediul jertfelor: punându-și mâinile pe capul țapului care era alungat în pustie (Lv. 16.21), Aaron îi transfera *„toate fărâdelegile copiilor lui Israel și toate călcările lor de lege cu care au păcătuit ei.”* Cum Dumnezeu imputa țapului toate aceste păcate, *„țapul acela va duce asupra lui toate fărâdelegile lor”* (v. 22). Un animal nevinovat trebuia să plătească pentru niște oameni vinovați. (V. *Ispășire, Ia*).

3. Imputarea dreptății lui Dumnezeu credinciosului. Pasajul fundamental al V.T. pe care își întemeiază apostolul Pavel doctrina justificării (îndreptării) prin credință este tocmai declarația din Gen. 15.6: „*Avraam a crezut pe* (a avut încredere în) *Domnul, și Domnul i-a socotit lucrul acesta ca neprihănire*”, adică a pus acest act de încredere în socoteala lui ca și cum ar fi fost vorba de un act de *dreptate* (justiție) (= just, drept, conform voii lui Dumnezeu; cf. Ps. 106.31). Pasajul acesta este citat în Rom. 4.3; Gal. 3.6 și Iac. 2.23. Contrariul acestei imputații este preamărit de David când spune: „*Ferice de omul căruia nu-i ține în seamă Domnul nelegiuirea*” (Ps. 32.2). Acest pasaj este citat în Rom. 4.6, 8. Imputarea dreptății (neprihănirii) lui Dumnezeu (= care vine din partea lui Dumnezeu: Rom. 1.17; 3.22; 10.3) este, deci, un act de pură grație divină, un semn al harului suveran al lui Dumnezeu, care nu are a face nimic cu meritele omului sau cu faptele lui (Rom. 4.4). Reversul este că Dumnezeu nu le impută fărădelegile oamenilor: „*neținându-le în socoteală păcatele lor*” (II Cor. 5.19). În acest verset, este arătată și latura pozitivă a imputării: Dumnezeu ne impută nouă neprihănirea (dreptatea) lui Cristos – „*ca noi să fim neprihănirea lui Dumnezeu în El*” (II Cor. 5.21; cf. I Cor. 1.30). După cum noi am fost „*în Adam*” (Rom. 5.12-21), tot astfel, prin botezul Duhului Sfânt, am fost cufundați „*în Cristos*” (Rom. 6.3-4) și în dreptatea (neprihănirea) Lui. Deoarece El S-a adus pe Sine lui Dumnezeu ca o jertfă fără pată și fără cusur (Evr. 9.14), „*El a făcut desăvârșiți pentru totdeauna pe cei ce sunt sfințiți*” (Evr. 10.14). În altă ordine de idei, plinătatea lui Cristos (Ioan 1.16; Col. 1.19; 2.9-10) devine, prin imputație divină, a noastră înșine. (V. *Îndreptățire*).

IMRA, JIMRA, YIMRA = *El* (Dumnezeu) *Se opune*. Urmaș al lui Așer și fiu al lui Țofah (I Cr. 7.36-37).

IMRI (contractia numelui Amaria).

1. Un bărbat din sem. lui Iuda. Fiul lui Bani și urmaș al lui Pereț (I Cr. 9.4).

2. Tatăl lui Zacur care a reparat o parte din zidul Ierusalimului, după întoarcerea israeliților din Babilon (Nem. 3.2)

IMUABIL, IMUABILITATE. În gr. *ametathetos* înseamnă imuabil, neschimbător (Evr. 6.17-18); *aparabatos* = permanent, neschimbător, intransmisibil (Evr. 7.24). Imuabilitatea reprezintă perfecțiunea potrivit căreia Dumnezeu

este scutit de orice schimbare, este în afara oricărei posibilități de a se schimba, nu numai în esența firii Sale, dar și în ceea ce privește atributele, planurile, promisiunile și principiile guvernării Sale. Creația Lui se va uza, va pieri, dar El, Creatorul, rămâne Cel Dintâi, Cel-De-Pe-Urmă, Începutul și Sfârșitul, Cel întotdeauna Același (Ps. 103.25-27; citat în Evr. 1.11-12; Is. 41.4). Incoruptibil, invizibil, numai Dumnezeu este vrednic de a fi glorificat în vecii vecilor (I Tim. 1.17). Orice har și orice dar desăvârșit vin de la Acela „*în care nu este nici schimbare, nici umbră de mutare*” (Iac. 1.17). Cum rezultatele oricărei schimbări sunt fie mai bune, fie mai rele decât înainte, ameliorarea și deteriorarea sunt imposibile în cazul lui Dumnezeu: El rămâne deasupra oricărei deveniri, în afara oricărei adăugiri sau diminuări.

Viața lui Dumnezeu nu se schimbă: „*din veșnicie în veșnicie, Tu ești Dumnezeu*” (Ps. 90.2); caracterul Lui nu se schimbă (Ex. 3.14; 34.5 și urm.); adevărul Său rămâne neschimbat (Is. 40.8; Ps. 119.89, 152); planurile Lui sunt imuabile (Evr. 6.17, 18). Lui nu-I pare rău niciodată de darurile și de chemarea făcută (Rom. 11.29); El nu leapădă poporul Său (11.1), dar isprăvește ce a început (Fil. 1.6). Ceea ce este valabil pentru Tatăl este și pentru Fiul Său: Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu și Fiul omului, „*este același ieri, azi și în veci*” (Evr. 7.24-25; 13.8).

Am spus că Dumnezeu nu este un om ca să-I pară rău (potrivit cu I Sam. 15.29); și totuși numeroase texte afirmă că El își schimbă părerea sau că Îi pare rău de ceva (Gen. 6.6; I Sam. 15.11; Ier. 18.8, 10; 26.3; Ioel 2.13; Am. 7.3; Iona 3.9; 4.2). Cum se explică această aparentă contradicție. Prin aceea că Dumnezeu rămâne credincios față de Sine Însuși și de atributele Sale, urând păcatul, iubind dreptatea, fiind oricând gata să judece potrivit avertismentelor Sale și să ierte potrivit promisiunilor Lui (cf. Dt. 27-28). Pe măsură ce omul se schimbă, trecând de la o viață de păcat la o stare de pocăință, se schimbă și relația lui Dumnezeu cu omul, iar acțiunile divine față de acesta iau o altă întorsătură. Cu alte cuvinte, *căința* lui Dumnezeu, regretele Sale, constituie un antropomorfism menit să demonstreze cum Dumnezeu, care este întotdeauna Același, Se acomodează, fără a-și modifica exigențele câtuși de puțin, conduitei poporului Său în ceea ce privește revelația, prezența și lucrarea Sa în mijlocul său. Tocmai

trăsătura această de imuabilitate (imutabilitate) o subliniază denumirea de *Stâncă* dată Domnului și atât de des întâlnită în Biblie (Dt. 32.4, 15, 18, 30, 31, 37; I Sam. 2.2; II Sam. 22.3, 32, etc.).

O subliniere care se impune aici este să nu confundăm niciodată *imutabilitatea* cu *imobilismul*. Pe măsura desfășurării planurilor Sale, Dumnezeu își schimbă felul de a lucra, trecând de la creație la alegerea lui Israel – poporul cu o vocație divină – la întruparea lui Cristos, la întemeierea Bisericii Sale etc. El stabilește relații diversificate cu oamenii pentru a Se implica în viața lor, adaptându-și mereu procedeele și metodele de a păstra contacte cu omul, fără ca, totuși, să Se schimbe câtuși de puțin în ceea ce privește atributele, planurile, motivele și promisiunile Lui. În toate acestea, Dumnezeu păstrează principiile constante, și rămâne pentru poporul Lui pricina bucuriei sale, temelia încrederii sale și izvorul mângâierii lui.

F. H.

INAMICIȚIE, VRĂJMĂȘIE, OSTILITATE. (În ebr. *'ayabb* înseamnă a se comporta ca un dușman; în gr., *echthros*; *antidikos* = partea adversă; *antikeimenos* = adversar).

Vrăjmășia, dușmănia, ostilitatea se datorează căderii omului (Gen. 3.15) și se află pe lista roadelor firii pământești (Gal. 5.19-20). Vrăjmașul prin excelență (Mt. 13.39; Lc. 10.19), potrivnicul (I Tim. 5.14) este Diavolul. Când Biblia vorbește de ostilitate, de vrăjmășie, o vede întotdeauna ca fiind îndreptată în special contra lui Dumnezeu (Mt. 13.25, 39; F.A. 13.10; Rom. 8.7; Gal. 5. 20; Fil. 3.18; Iac. 4.4), contra poporului Israel și a credincioșilor din Noul Legământ, văzuți ca popor al lui Dumnezeu (Est. 3.8; Ez. 35.5; Mt. 10.22, 36; Ioan 15.18-20; 16.2). Începând cu Cain (Gen. 4), cel nelegiuit l-a urât întotdeauna pe cel drept din pricina neprihănirii sale (Ioan 8.37-44; I Ioan 3.12). Din pricina acestei vrăjmășii, Dumnezeu Se face vrăjmașul vrăjmașilor celor credincioși (Ex. 23.22) și al celor ce se depărtează de El (I Sam. 28.16). Aceasta explică ostilitatea israeliților față de canaanii idolatri (Dt. 7), asupra cărora cade judecata divină pe care o meritaseră (Gen. 15.16). Atitudinea de ură față de păcat și autorii lui se poate vedea și în Psalmi (de ex. 139.19-22). Condiția ca Dumnezeu să fie vrăjmașul vrăjmașilor lui Israel era ascultarea poporului ales de poruncile Domnului. Când copiii lui Israel părăseau drumul

ascultării, El îi dădea în mâinile dușmanilor lor (Jud. 2.14-15). În mai multe rânduri, proorocii V.T. au vestit judecata Domnului contra celor răzvrățiți (Ez. 35.5; etc.). Pentru a-și aduce la îndeplinire aceste judecăți, Dumnezeu Se folosește tocmai de vrăjmașii lui Israel (Ier. 21.7), însă când aceștia își depășeau atribuțiile, erau pedepsiți la rândul lor (II Împ. 19.25-28; Is. 10.5-16).

Pe de altă parte, V.T. recomandă tratarea cu îndurare și bunătate a vrăjmașului personal (Ex. 23.4-5; Pv. 25.21). Domnul Isus Cristos și-a iubit, cu adevărat, dușmanii (cf. Lc. 23.34).

Pe când noi eram vrăjmași, Dumnezeu ne-a împăcat cu Sine prin moartea Fiului Său (Rom. 5.10; Col. 1.21). Creștinii au datoria de a birui ostilitatea manifestată de dușmanii lor prin recurgerea la dragostea Domnului Isus Cristos (Mt. 5.43-44; Rom. 12.14, 17-21).

La sfârșitul vremurilor, când Cristos îi va fi supus pe toți vrăjmașii Săi, inclusiv Moartea (Ps. 110.1; I Cor. 15.25-26), orice ostilitate va dispărea pentru totdeauna (Ier. 11.6-8). Întreaga creație așteaptă această stare de pace universală (Is. 2.4; Mica 4.3; Rom. 8.19-22).

INCEST. (În ebr. *tebhel*; *zimmah*). Relații sexuale între rude apropiate. Incestul este interzis în Lv. 18.6-18 și este pedepsit cu moartea (Lv. 20.11-12, 14, 17). Dacă un bărbat ar fi luat de nevastă pe mătușa sau pe sora lui vitregă (excepție făcând leviratul, Dt. 25.5 și urm.), ei nu puteau avea urmași. Perechea respectivă trebuia să rămână „fără copii”, dar textul nu precizează în ce mod urma să se realizeze lucrul acesta (Lv. 20.19-21).

În I Cor. 5.1 și urm., se pare că un bărbat ar fi avut relații sexuale cu soția tatălui său (desigur a doua soție a acestuia, adică mama vitregă a celui în cauză), lucru tolerat de Biserica din Corint. Apostolul Pavel protestează energic contra acestei practici (I Cor. 5.5), care s-ar putea explica prin faptul că iudeii din vremea aceea ar fi îngăduit prozelitilor să se căsătorească cu mamele lor vitrege. Pedepsa preconizată de apostol viza și comunitatea respectivă care, drept urmare a mândriei, devenise insensibilă față de acest păcat.

INCIZIE, INCIZIUNE, TĂIETURĂ. (În ebr. *seret*; *saretet*). Tăieturi făcute în corpul unui om sau o mutilare voluntară, în semn de doliu sau cu scopul de a intra în grațiile unei divinități (II Împ. 18.28; Ier. 47.5; 48.37). Herodot relatează despre locuitorii Cariei că aceștia își făceau tăieturi în frunte cu cuțitul, cu pri-

leul sărbătorilor dedicate zeiței Isis (II.61). Lucian spune că preoții sirieni își făceau tăieturi la brațe și la limbă cu săbiile. În cazul israeliților, inciziile și tatuajele erau interzise prin Lege (Lv. 19.28; 21.5; Dt. 14.1). Tatuajele erau niște practici idolatre, semne de supunere față de o divinitate (cf. Ap. 13.16; 19.20). Evreii trebuiau să respingă practicile păgâne și să se închine singurului Dumnezeu adevărat. În sec. VI î.Cr., în ciuda prescripțiilor mozaice, ei și-au făcut tăieturi în piele în cazuri de nenorocire și de doliu. (V. *Semn*).

INCURSIUNE, NĂVĂLIRE. Expediție militară îndreptată contra unei țări dușmane (I Sam. 27.10).

INDIA. (În ebr. *hoddou*, din vechiul termen persan *hindav*; în dialectul avestan, *hindav* = India, iar în sanscrită *Sindhu* = fluviul Indus). Teritoriu situat în aval de Indus. Darius cel Mare l-a cucerit și l-a încorporat Imperiului Persan (Herod. 3.94; 4.44; *Inscripția de la Persepolis*). India constituia frontiera orientală a împărăției perșilor (Est. 1.1; 8.9; cf. Herod. 4.40). Cu ocazia înaintării sale triumfătoare, Alexandru cel Mare trece peste Indus.

INEL. În antichitate, inelul era un simbol al autorității și al poziției înalte. Pentru a dovedi că acorda autoritate și dreptul exercitării puterii regale, Faraon i-a dat inelul său lui Iosif (Gen. 41.42; cf. Est. 3.10). Se pare că inelele erau prevăzute cu o pecete (cf. Gen. 38.18; Est. 8.2). Termenul ebr. *hōtham* indică un inel purtat pe deget sau suspendat cu ajutorul unui colier pus la gât (Ier. 22.24).

În N.T., inelul simbolizează puterea, autoritatea, cinstea și demnitatea (Lc. 15.22). Un om care dispunea de un inel de aur era bogat (Iac. 2.2). De regulă, inelul se purta pe degetul inelar al mâinii stângi. Bărbatul care purta inelul la mână dreaptă manifesta, prin aceasta, niște trăsături de caracter deosebit de fine. (V. *Podoabă; Pecete*).

INIMĂ. (În ebr. *lebhi* și sinonimul său *lebhabh*, utilizate în V.T. de 860 de ori. Corespondentul grecesc *kardia* apare, în N.T., de 160 de ori).

În V.T. Cu excepția câtorva aluzii la organul fizic, (de ex. I Sam. 25.37), cuv. *inimă* indică omul interior, într-un sens larg. În gândirea ebraică, omul era privit ca un tot unitar, însumând atributele fizice, intelectuale și psi-

hologice, inima având locul central de unde controla acest ansamblu. Așa că termenii actuali: caracter, personalitate, voință, intelect, emoții redau câte ceva din semnificația profundă a cuv. *inimă*, așa cum era acesta folosit în V.T.

Utilizarea cuv. ebr. *lebh* și *lebhabh* a fost clasificată, după cum urmează: a) sens fizic sau figurat (29 x); b) personalitate, viață interioară sau caracter în general (257 x, de ex. în Ex. 9.14; I Sam. 16.7); c) viață afectivă, emoții (166 x, de ex. în Jud. 18.20; I Sam. 4.13; II Sam. 14.1); d) activități intelectuale (204 x, de ex. în Dt. 7.17; I Împ. 3.9); e) voință sau planuri (195 x, de ex. în I Sam. 2.35).

În N.T. Folosirea neotestamentară a termenului *kardia* urmează îndeaproape sensul ebr. și se regăsește în cuv. modern *persoană*. Iată cum s-a sugerat a se traduce marea poruncă divină: „*Să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta.*” = „*Să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta, adică cu tot sufletul tău, cu tot cugetul tău și cu toată puterea ta.*” (Mc. 12.30)

1. Inima cuprinde toate dimensiunile personalității omenești: a) dimensiunea rațională: capacitatea de a înțelege (Ioan 12.40), gândurile (Evr. 4.12), inteligența (Rom. 1.21), conștiința (F.A.2. 37); b) dimensiunea afectivă: dorințe (Mt. 5.28), dragoste (Lc. 10.27), neli-niște aducătoare de tulburare (Ioan 14.1), durere (Rom. 9.2); c) dimensiunea volițională: decizie și angajament (Rom. 6.17), hotărâri (II Cor. 9.7), intenții (Evr. 4.12).

2. Inima omului neîntors la Dumnezeu se află sub imperiul păcatului. Ea este sursa tuturor gândurilor rele (Mt. 15.19), neascultătoare și nepocăită (Rom. 2.5), împietrită și întunecată (Ef. 4.18), rea și necredincioasă (Evr. 3.12).

3. Dumnezeu lucrează la nivelul inimii omenești: a) El cercetează și judecă inima (Evr. 4.12; cf. Ier. 17.9-10); b) El vorbește inimii, interpellându-ne la toate nivelele personalității noastre și făcând imposibilă adoptarea unei atitudini de neutralitate (F.A. 7.54); c) El își face lucrarea de înnoire în inimă: o deschide (F.A. 16.14), o convinge (Ioan 16.8-11), o aduce la pocăință și credință (F.A. 2.37-41). Conversiunea sau întoarcerea la Dumnezeu este o lucrare a inimii și reprezintă răspunsul omului, în totalitatea persoanei sale, la apelul Evangheliei (Rom. 10.10).

4. Cristos își îndeplinește lucrarea Sa în inima omului. Sângele Lui curățește inima

(Mt.5. 8); El își așază, prin Duhul Sfânt, tronul Lui în inima noastră (Ioan 14.16, 18, 23; Ef. 3.17; Col. 1.27); dragostea Lui este turnată în inimile noastre (Rom. 5.5); pacea Lui domnește în inima credinciosului (Col. 3.15); harul Lui o întărește (Evr. 13.9).

5. Ascultarea credinciosului izvorăște din inimă. Credința se exprimă prin ascultare (Rom. 6.17) și prin răbdare (II Tes. 3.5); Cuvântul lui Dumnezeu aduce roade când este păstrat într-o inimă bună și curată (Lc. 8.15).

INOCENT, INTEGRU, IREPROȘABIL, FĂRĂ PRIHANĂ, NEVINOVAT, FĂRĂ CUSUR. (În ebr. *niqqayon* care, lit., înseamnă transparență; Gen. 20.5; Ps. 26.6; 73.13; în aram. *zakhu* = puritate, curăție; Dan. 6.22).

Iată cum se diferențiază termenii aceștia în lb. rom.: inocența sau nevinovăția se caracterizează prin absența murdăriei sau întinăriunii datorate răului (în gr. *athōos* = pur, curat; *akeraios* = care nu este rău, inofensiv). Înainte de cădere, Adam și Eva erau inocenți, pentru că ei nu erau vinovați de nici o încălcare a poruncilor lui Dumnezeu. Omul integru păzește cu scrupulozitate regulile morale și îndatoririle izvorâte din cinste și dreptate (în gr. *akakos*; *orthōs*; *dikaiōs* și *katharos* = just, drept). Cuvântul *ireproșabil* indică o persoană căreia nu i se poate reproșa ceva și care se caracterizează îndeosebi prin voința de a nu păcătui (în gr. *anepilēmptos*). Expresia *fără prihană* care îmbogățește sensul precedent se aplică la ceea ce este fără defect, fără cusur, perfect, și are calități menite a servi ca model (în gr. *anegliētos*; *amemptōs*; *amōs*).

În V.T., omul integru (sau: ireproșabil, inocent, fără cusur) este acela care nu încalcă Legea lui Dumnezeu, care este *achitat* față de Domnul (Num. 32.22; Ps. 119.1). Dar Dumnezeu nu-l socotește pe cel vinovat nevinovat (Ex. 34.7), nu-l lasă nepedepsit (Naum 1.3). Moartea este răsplata lui (Rom. 5.12). Datorită jertfei ispășitoare a Domnului Isus Cristos, păcătosul care se pocăiește devine curat și nevinovat (Mc. 10.45; cf. Is. 53.6). Credința îl face să beneficieze de o stare de neprihănire înaintea lui Dumnezeu (Rom. 3.22-26). El devine o ființă fără cusur (Ef. 1.4). Aceasta nu înseamnă că pentru el nu mai există pericolul de a cădea în vreun păcat (Iac. 3.2), însă Isus Cristos obține iertare și restabilire pentru el (I Ioan 1.9). În ceasul judecății, harul lui Dumnezeu îl va scăpa pe omul credincios de condamnare și-l va face să se înfățișeze fără cusur și fără

prihană înaintea Lui (I Cor. 1.8; Ef. 5.27; Fil. 1.6, 10; Col. 1.22; I Tes. 3.13). Pentru bunul mers al Bisericii, apostolul Pavel sfătuiește conducătorii spirituali să se poarte așa încât să fie fără prihană (I Tim. 3.2). Autorul Epistolei către Evrei îi încurajează pe credincioși să trăiască o viață fără prihană și fără vină (Evr. 12.15; 13.17).

INSUFLARE, INSPIRAȚIE. În sensul religios al cuvântului, acest termen se traduce printr-un act de natură psihologică, reprezentând luarea în stăpânire a sufletului omenesc, într-o măsură mai mică sau mai mare, de către Duhul Sfânt. În fenomenul inspirației, Dumnezeu face să intre Duhul Său în duhul omului. Astfel că, pentru a indica inspirația, Pavel și ceilalți autori ai N.T. folosesc fie termenul *apokalypsis*, fie *penuma* (descoperire sau suflare, revelație sau insuflare; I Cor. 2.10; Gal. 1.11-12; II Tes. 2.2). „*Inspirația este un suflu (suflare) care umflă pânzele (sau: pune în mișcare aripile) ființei morale*” scrie F. Godet (Rev. Chrét., 1 apr. 1892, p. 255, *Révélation*, Lettre au prof. Sabatier). Insuflarea sau inspirația este o suflare divină, un suflu dumnezeiesc care își exercită influența, la diferite nivele, asupra personalității omenești. Ea se concretizează într-o stare sufletească, specifică omului căruia îi acordă Dumnezeu, de o manieră aparte, lumina Duhului Său (*spiritus, penuma*). Inspirația face din omul natural sau firesc (lit. *animal*) (*psychikos*, sufletesc), incapabil să discearnă lucrurile lui Dumnezeu, un om spiritual (*pneumatikos*, pneumatic), care primește revelația Lui cu capacitatea de a o transmite în cuvinte „*învățate de la Duhul Sfânt*” (I Cor. 2.13-16). Uneori se poate foarte bine ca această intervenție divină să se traducă printr-un fel de contemplare sau de extaz, însă, în general, inspirația – actul care-l plasează pe om într-o atmosferă favorabilă receptării divinului – este esențialmente *creatoare* sau, mai exact, *revelatoare*.

Orice revelație (descoperire), în sensul biblic al cuvântului, ne apare ca rezultatul, mai mult sau mai puțin direct, al inspirației. Dumnezeu pune Duhul Său în om cu scopul de a-l instrui în legătură cu adevărul pe care acesta nu-l cunoaște, pentru a-i transmite acest adevăr. Nu poate exista nici o confuzie între revelație și inspirație: aceasta este mijlocul, în timp ce revelația este scopul. Revelația implică existența inspirației, datorită căreia poate avea loc cea dintâi. Orice revelație este

o comunicare pe care Dumnezeu o adresează omului. Prin inspirație, adică prin pătrunderea Duhului Său în duhul omului, Dumnezeu îl face în stare pe om să primească și să interpreteze această comunicare divină. Despre asta vorbește apostolul Pavel când pomenește cunoașterea lucrurilor lui Dumnezeu și primirea lucrurilor Duhului lui Dumnezeu devenite posibile prin intervenția Duhului Sfânt (I Cor. 2.9-16).

Noi nu căutăm să analizăm aici procesul psihologic care se desfășoară între actul revelator al lui Dumnezeu și asimilarea revelației. Ni se pare suficient să amintim doar că, pe terenul Scripturilor, inspirația divină este instrumentul a două tipuri de revelații:

1. Revelația cu caracter personal sau limitat, prezentând interes pentru un anumit mediu, o anumită epocă, o anumită colectivitate sau chiar o anumită persoană (de ex., porunca Domnului dată lui Iacov de a nu-și lua de nevastă pe vreuna dintre fetele canaanitelor și a se duce la Mesopotamia pentru ca să-și caute acolo o soție, Gen. 28.1 și urm.; vedenia sutașului Corneliu, F.A. 10; etc.). Răsunetul unor asemenea revelații poate trece dincolo de persoana căreia i-au fost ele adreseate, dar este vizată, în primul rând și în mod special, respectiva persoană sau anturajul imediat al acesteia.

2. Revelații cu caracter universal, care interesează lumea întreagă. Obiectivul unor asemenea revelații este, ca și în cazul precedent, tot Dumnezeu, voia Lui, planul Său de mântuire, harul Lui, cu deosebirea că, în loc să se aplice doar unui singur individ sau unei colectivități restrânse, sau unui timp foarte limitat, ele îi vizează pe toți oamenii. Astfel de revelații se impun ca o expresie definitivă, absolută, normativă a voii lui Dumnezeu. Este vorba atunci despre ceea ce numim *Revelația* sau revelația generală.

Astfel, când Domnul i Se arată lui Moise într-o flacără de foc, în mijlocul unui rug, este vorba de *Revelație*, în ceea ce comportă aceasta mai intangibil și universal. Revelația de la Horeb aduce lui Israel, și prin Israel lumii întregi, oamenilor din toate vremurile, semnificația reală și profundă a ceea ce este Dumnezeu lui Avraam, Isaac și Iacov. În YAHVE se află definit, în esență și în veșnica Lui semnificație, nu numai Dumnezeu Decalogului și al Vechiului Legământ, dar și Dumnezeu lui Isus Cristos care este Duh și Viață. (V. *Dumnezeu - Numele Lui*).

În definitiv, tipul culminant al Revelației este Cristos Însuși. Fără îndoială că Isus Cristos este, prin excelență, instrumentul Revelației, dar, ca o manifestare istorică și universală a lui Dumnezeu, El poate fi numit *Revelația*. În expresia ei suverană, Revelația aceasta este, în același timp, *faptul* minunii întrupării și *rodul* inspirației, când revelația este privită în lumina prezicerilor profetice.

În ceea ce ne privește pe noi, credincioșii Noului Legământ, inspirația se axează întotdeauna pe deschiderea și interpretarea Revelației, adică a Cuvântului lui Dumnezeu. Prin iluminarea Duhului Său, Dumnezeu nu face loc unor noi revelații, ci El ne descoperă semnificația și puterea Cuvântului Său pentru viața și mărturia noastră. Prin iluminarea respectivă, Cuvântul Domnului ne devine inteligibil și ni se aplică direct și personal. „*Însuși Duhul mărturisește împreună cu duhul nostru* (sau: „*dă mărturie duhului nostru*“, după o altă versiune. N. Ed.) *că suntem copii ai lui Dumnezeu*“ (Rom. 8.16). Prin urmare, inspirația se traduce, pentru cel credincios, față de Sf. Scriptură, prin mărturia lăuntrică a Duhului Sfânt.

Inspirația Scripturilor

Potrivit celor scrise de apostolul Pavel în II Tim. 3.16, termenul de inspirație a Scripturilor definește un act strict divin (teopneustic), și anume lucrarea Duhului lui Dumnezeu prin care Revelația generală, ca și revelațiile speciale ale lui Dumnezeu, au fost consemnate în textul scris al Bibliei. Ba mai mult, definește actul prin care acest text a devenit, în litera sa, în *toată* litera sa *pasa graphê*, adică vehiculul material al unui mesaj supranatural, al mesajului lui Dumnezeu.

O operație divină pe baza căreia Sf. Scriptură, în fiecare părticică a sa, a fost transmisă oamenilor, prin intermediul scriitorilor sacri, ca expresie unică și infailibilă a adevărului și voinței lui Dumnezeu: acesta este *sensul* inspirației scripturale.

Dar care este *natura* inspirației scripturale?

Vechea concepție despre o inspirație *literală*, ca și aceea a unei *dictări*, care fac din scriitorii sacri niște transmițători mecanici ai unui mesaj „*căzut din cer*“ în „*literele, punctele și virgulele sale*“, reducând astfel la zero individualitatea acestor scriitori, nu pot fi luate în considerare.

Noi nu suntem literalști potrivit cu *formula consensus ecclesiarum helveticarum* din anul 1675, pentru că noi nu dispunem de

literele (litera) Vechiului și Noului Testament, în forma lor originală. Or, numai un text original ar putea justifica o asemenea concepție literalistă.

În ceea ce privește N.T., noi nu posedăm nici una dintre copiile făcute în cursul primelor veacuri. Cele mai vechi manuscrise (*Vaticanus, Sinaiticus, Alexandrinus*) datează din sec. IV și V d.Cr. Această lipsă a textelor originale infirmă concepția literalistă. Totuși, este potrivit să remarcăm aici că acest fapt nu constituie nici un prejudiciu pentru doctrina teopneustică, deoarece: grija deosebită manifestată de bărbați ca Origen (sec. II) pentru restabilirea textului în integritatea sa; numărul considerabil de manuscrise ale N.T. (peste 6 000), permițând cele mai utile examinări comparative; numărul extrem de restrâns de variante, sunt tot atâția factori care ne permit să afirmăm că Duhul lui Dumnezeu a vegheat, cu toată strășnicia, asupra păstrării integrității textului apostolic. Așa stând lucrurile, cititorul N.T. poate fi asigurat, odată cu recenziile grecești tradiționale, că posedă textul sacru sub o formă care se apropie, cu mici excepții absolut neglijabile, de textul inițial.

În ceea ce privește V.T., iată o scurtă prezentare a faptelor istorice: după întoarcerea evreilor din robia babilonică (în sec. V î.Cr.), aceștia nu mai înțelegeau – sau înțelegeau din ce în ce mai puțin – limbajul biblic original, adică ebraica veche. Ei vorbeau aramaica, limba Babilonului, o limbă aparținând aceleiași familii cu ebraica veche, dar comportând alte litere și alte semne grafice.

Și atunci, răspunzând desigur unei vocații speciale a Duhului Sfânt, rabinii și masoreții, acești oameni ai tradiției care rămăseseră fideli întrebuințării vechiului text, l-au transcris în caractere aramaice. Acestea sunt tocmai caracterele care constituie *ebraica pătrată* (carată) a Bibliilor masoretice pe care le mai avem și în prezent.

Să notăm bine: ei *au transcris* (și nu au tradus), fapt care prezintă o însemnătate covârșitoare. Căci, dacă nu se poate vorbi de un text inspirat când se discută de o versiune (alexandrină, latină sau oricare alta a limbilor vorbite), se poate declara că textul Bibliilor noastre ebraice, fiind o transcriere și nu o traducere a textului inspirat, este el însuși un text inspirat. Acest text este inspirat după modelul vechiului original ebraic, pentru că fiecare din consoanele sale corespunde unei

consoane echivalente în original, pentru că fiecare *cuvânt* din textul masoretic corespunde absolut, prin caracterele sale alfabetice echivalente și prin numărul său de litere, cuvântului din textul original pe care l-a înlocuit. Pe de altă parte, semnele paratextuale de vocalizare sau de accentuare, respectând fidel textul consonal prin poziția lor marginală, sunt o garanție suplimentară admirabilă a integrității textului. Ele fixează definitiv pronunțarea și lectura tradițională ale cuvintelor și frazelor. Iată de ce putem afirma că, în pofida dispariției textului inițial, dispunem, totuși, de textul original al V.T.

Istoria textului N.T., și mai ales aceea a V.T., ne permit, așadar, să sprijinim mărturia Scripturii, în ce privește inspirația sa, pe o bază materială foarte solidă. Dar această istorie ne interzice *ipso facto* de a vorbi despre o inspirație *literală*, o inspirație a literelor. Noi nu avem literele vechiului text, care s-a pierdut, însă avem *cuvintele* lui. De aceea, putem vorbi despre o *inspirație verbală*. A vorbi despre o inspirație verbală înseamnă a vorbi de *cuvinte* (verba), și nu doar despre idei. Căci dacă literele scrise de Moise, Isaia, Ieremia etc. au dispărut ca urmare a faptului indicat mai sus (transcriere), cuvintele au rămas, și noi le putem citi în Bibliile masoretice. Pe de altă parte, chiar făcând abstracție de faptul providențial al transcrierii, nici nu se poate concepe că Dumnezeu ar fi inspirat și revelat niște *idei*, fără să reveleze și să inspire, în același timp, *cuvintele* care să exprime aceste idei.

În altă ordine de idei, Biblia însăși ne prezintă procesul inspirației Scripturilor ca fiind actul prin care Dumnezeu pune cuvinte (aceiași termen apare și în ebr.) în gurile autorilor sacri. *Așadar, Biblia este Cuvântul lui Dumnezeu.*

Să recitim pasaje din V.T.: „*Dumnezeu i-a zis lui Moise: «Le voi ridica din mijlocul fraților lor un prooroc ca tine și voi pune cuvintele Mele în gura lui»*” (Dt. 18.18). „*Domnul i-a zis lui Ieremia: «Iată, pun cuvintele Mele în gura ta»*” (Jer. 1.9). Or, cuvintele acestea pe care Domnul le pune în gurile lor autorii sacri aveau datoria să le aștearnă în scris, cu cerneală pe hârtie!

Să revenim acum la apostolul Pavel, despre care s-a spus că mărturia sa controlează și confirmă toate celelalte mărturii ale N.T. El declară: „*Evanghelia propovăduită de mine nu este de obârșie omenească; pentru că n-am primit-o, nici n-am învățat-o de la vreun om,*

ci prin descoperirea lui Isus Cristos" (cf. Gal. 1.11-12; I Cor. 15.1-4). „De aceea, mulțumim fără încetare lui Dumnezeu că, atunci când ați primit Cuvântul lui Dumnezeu, auzit de la noi, l-ați primit nu ca pe cuvântul oamenilor ci, așa cum este în adevăr, ca pe Cuvântul lui Dumnezeu" (I Tes. 2.13). „Cine nesocotește aceste învățături, nesocotește nu pe un om ci pe Dumnezeu care v-a dat și Duhul Său cel Sfânt" (I Tes. 4.8).

Prin urmare, este foarte limpede că Dumnezeu nu descoperă proorocilor sau apostolilor niște sentimente sau niște idei, El le revelează niște mesaje, chiar niște cuvinte. Iată ce este, în definitiv, Cuvântul lui Dumnezeu: un cuvânt revelat, dat ca atare de Dumnezeu Tatăl sau de Domnul Isus Cristos, prin intermediul Duhului Sfânt.

Inspirația verbală se aplică ambelor Testamente. Câteva citate din N.T., a căror atribuire de autor ni s-ar părea eronată (de ex. Mt. 27.9, unde se atribuie lui Ieremia o profeție din Zah. 11.13) nu pot infirma această aserțiune, căci noi nu suntem deloc în măsură să dovedim că aceste citate ar fi realmente eronate. (Apropo de acest exemplu din Mt. 27.9, de ce nu ar fi putut scrie însuși Ieremia, într-un text ignorat de noi dar cunoscut lui Matei, pasajul pe care l-ar fi reproduș Zaharia, lucru cu atât mai plauzibil dacă ne amintim că: 1) Zaharia este posterior lui Ieremia; 2) deseori profeții au folosit citate din opera înaintașilor lor. „A admite principiul inspirației verbale - scrie prof. Jean Cadier (faptul inspirației profetice în „Le Prophétisme du Réveil", p. 63-66) înseamnă a-l admite pentru toate scrierile Vechiului și Noului Testament. Căci după cum cel ce admite supranaturalul și, prin urmare, posibilitatea producerii oricărei minuni, tot astfel cel care admite inspirația verbală a proorocilor admite principiul acesteia și, prin urmare, posibilitatea inspirației verbale a întregii Biblii.".

Individualitatea scriitorilor sacri

Concepția literalistă despre inspirația Scripturilor suprimă individualitatea autorilor sacri, făcând din aceștia niște instrumente pasive, mecanice. „Nu există un sistem mai contrar (ca literalismul) contribuției largi pe care eu o atribui individualității scriitorilor sacri", scria L. Gaussen (cf. E. Doumergue, *La Bible, son autorité et son inspiration*). Noțiunea de inspirație verbală respectă acest fapt de necontestat. Oare cine nu-și dă seama, citind oricare dintre versiunile biblice moderne,

de existența unui stil al lui Isaia, un altul al lui Amos sau al lui Pavel? Fiecare carte a Cuvântului lui Dumnezeu poartă pecetea originalității autorului ei, a scriitorului care a redactat-o, deși lucrul acesta s-a făcut sub călăuzirea Duhului Sfânt.

Desigur că putem citi adesea, în cartea Exodului, cuvinte care subliniază inițiativa lui Dumnezeu în mesajul lui Moise, ca: „Domnul a vorbit lui Moise...", „Domnul i-a zis lui Moise..."; și totuși, în această carte, se exprimă, poate mai clar ca oriunde în tot cuprinsul Pentateuhului, personalitatea marelui prooroc (cf. Ex. 3 și 4).

Domnul a făcut din Ieremia unealta Lui, omul Său, de o asemenea manieră, încât profetul putea spune: „M-am înduplecat (în ebr. *patar* = m-am convins), Doamne, și m-am lăsat înduplecat" (Ier. 20.7). Și totuși, omul acesta dominat de Domnul nu se ferește să ne descopere momentele sale critice, clipele lui de descurajare și de durere arzătoare: „Blestemată să fie ziua în care m-am născut!" (20.14). În suferința sa cumplită, el ajunge până acolo încât strigă (și Dumnezeu nu l-a împiedicat să facă lucrul acesta, și nici nu i-a interzis să-l scrie): „Nu voi mai pomeni de El (Dumnezeu) și nu voi mai vorbi în Numele Lui" (20.9).

Da, oamenii lui Dumnezeu au rămas oameni; și tocmai aici se poate vedea minunea divină că, deși El i-a luat pe deplin sub controlul Lui, nu a făcut lucrul acesta prin a le suprima personalitatea, pentru a le permite astfel să ne dezvăluie, din mijlocul luptelor și zbuciumului lor sufletească, secretul biruințelor Duhului Sfânt.

Apoi, câte exemple nu avem noi, în tot cuprinsul N.T., cu privire la reacțiile ucenicilor și apostolilor Domnului, înainte de întoarcerea lor la Dumnezeu și chiar după aceea! Să ne aducem aminte de apostolul Petru și să ne gândim la apostolul Pavel (Rom. 7). Epistolele lui Pavel scot la iveală, de o manieră poate mai evidentă decât în cazul oricăreia dintre cărțile N.T., individualitatea scriitorilor sacri. Ele ne arată că autorii biblici își păstrează, după afirmația lui P. F. Jalaguier, „sub intervenția cerească, deplina lor libertate intelectuală și morală... fiind supuși, ca și noi, datoriei de a veghea și a se ruga...". Ei declară că vestesc ceea ce au văzut și au auzit; ei fac distincție, în unele cazuri, între opinia lor personală și prescripțiile obligatorii ale Duhului Sfânt; au îndoieli câteodată (I Cor. 1.16; II Cor. 12.2-3); ei discută, argumentează, apelează la

buna credință a cititorilor (Ex. 3 și 4; Rom. 9.1; II Cor. 1.18, 23; Gal. 1.20) și fac apel la conștiința și logica interlocutorilor lor.

Inspirația verbală este un miracol, *mira-colul unei încarnări spirituale*, după expresia lui Ad. Monod. Este ca și în cazul lucrării harului unde, atât Dumnezeu, cât și omul, au de îndeplinit câte ceva. „*S-ar putea spune că totul depinde de Dumnezeu, dar și că totul depinde de om. În această lucrare, nu există nimic exclusiv dumnezeiesc și nimic exclusiv omenesc: nu se poate una fără cealaltă.*” (L. Gaussen.) (Cf. *La véritable doctrine de M. Gaussen sur l'inspiration. Trois lettres*, p. 2-9).

Dacă ni s-ar cere să lămurim, în câteva cuvinte, minunea inspirației și a individualității autorilor sacri, am spune următoarele: pentru a comunica oamenilor Cuvântul Lui, pentru a li-l transmite în *cuvinte*, în acele cuvinte care să reproducă, în modul cel mai fidel, mesajul divin, Dumnezeu a ales niște oameni. El i-a ales ținând seama de aptitudinile lor personale, de darurile lor personale, de diversele lor reacții, pentru că El a considerat aceste reacții, aceste daruri și aceste aptitudini ca fiind necesare încarnării Cuvântului Său. El nu le-a cerut acestor oameni să aducă propriile lor cuvinte. *El le-a impus Cuvântul Lui*, dar pentru ca acest Cuvânt să poată avea, în inimile oamenilor, întregul răsunet pe care El dorea să-l aibă, a găsit cu cale *să folosească*, împreună cu temperamentele și talentele lor diferite, însuși vocabularul acelor pe care i-a făcut purtătorii Săi de cuvânt. Așa se face că, pentru aceeași revelație și pentru un mesaj care este, până în cele mai mici amănunte, mesajul fidel al Duhului Sfânt, limbajul lui Pavel nu se aseamănă cu acela al lui Ioan, vocabularul lui Isaia diferă de acela al lui Ezechiel... În felul acesta, taina inspirației și individualității autorilor sacri este taina libertății și a harului, a autorității divine și a vocației personale.

În rezumat, vorbind despre *inspirația verbală*, se impune următoarea precizare: mai presus de toate lucrurile, *Autorul suprem al Scripturilor*, al tuturor Sfintelor Scripturi, este *Verbul*, *Logosul* (verbum, logos), adică *Dumnezeu Însuși*. „*La început - scrie Ioan (1.1) - era Cuvântul (Verbul) și Cuvântul era cu Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu.*”

Vorbind despre inspirația verbală, trebuie să mai subliniem modul de percepție a inspirației biblice. Inspirația este caracterizată printr-un mesaj înțeles, inteligibil, primit de

scriitorul sacru în mintea lui. Primind astfel mesajul divin, profetul identifica, de asemenea, cuvintele (*verba*) cele mai potrivite cu expresia vorbită sau scrisă a acestui mesaj. De aceea Domnul putea să-i spună lui Ieremia: „*Iată, pun (sau sap, gravez) cuvintele Mele în gura ta.*” (Ier. 1.9).

A vorbi de inspirația verbală, înseamnă, deci, a afirma, o dată mai mult, că Dumnezeu, Logosul Suprem, i-a inspirat pe autorii biblici până și în cuvintele pe care ni le-au transmis. Dumnezeu a folosit darurile oamenilor pe care și i-a ales ca unelte pentru a da Cuvântului Său diferitele tonalități pe care a găsit cu cale să i le atribuie. Însă El este Acela care a vorbit prin intermediul lor, cu toată diversitatea acestor oameni, care nu au vorbit de la ei înșiși ci mânați de Duhul Sfânt (cf. II Pet. 1.21).

Noțiunea de *inspirație verbală* ne îndreptățește să atribuim inspirația nu numai oamenilor care au fost, pentru moment, niște unelte în mâna lui Dumnezeu, dar și scrierilor lor care trebuiau să fie vehicolul permanent al Revelației.

Mărturia interioară a Duhului Sfânt. Trebuie să mai spunem câteva cuvinte și cu privire la *factorul* de percepție, de înțelegere și însușire a Bibliei, adică despre rolul indispensabil al Duhului Sfânt de care depinde pătrunderea Sfintelor Scripturi în inima credinciosului.

Biblia este Cuvântul lui Dumnezeu. Dar cum va mijloci acest adevăr obiectiv o experiență personală? În ce mod va deveni Biblia pentru noi înșine Cuvântul cel viu și lucrător al lui Dumnezeu? Desigur că prin lucrarea Duhului Sfânt în sufletul nostru. Operă a Duhului lui Dumnezeu, Sf. Scriptură nu ni se poate deschide, nu ne poate deveni inteligibilă și mântuitoare decât pe temeiul interpretării pe care i-o dă Duhul Sfânt, adică prin interpretarea dată inimii noastre de Domnul. Este tocmai ceea ce le scria apostolul Pavel creștinilor din Corint: „*Până astăzi, când se citește Moise, rămâne o mahramă peste inimile lor. Dar ori de câte ori vreunul se întoarce la Domnul, mahrama este luată. Căci Domnul este Duhul.*” (II Cor. 3. 15-17). Poporul Israel avea pe *Moise*, adică V.T., dar cunoașterea intelectuală a israeliților, oricât de dezvoltată era ea, nu putea dezvălui semnificația paginilor insuflate. Revelația era pentru ei „*ca vorbele unei cărți pecetluit e. Dacă o dai cuiva care știe să citească și-i zici: «la citește!», el răspunde: «Nu pot, căci este pecetluită!»*” (Is.

29.11-12). „*Până în ziua de astăzi* - mai zice Pavel - *la citirea Vechiului Testament, această mahramă rămâne neridicăată, fiindcă mahrama este dată la o parte în Cristos.*” (II Cor. 3.14).

Duhul Sfânt, Duhul lui Dumnezeu și al lui Cristos, pe care Mântuitorul le-a promis ucenicilor că li-l va trimite pentru a-i călăuzi în tot adevărul (Ioan 16.13), El care este Autorul Bibliei, este Singurul vrednic să ne descifreze semnificația acesteia și să dea la o parte mahrama de întuneric și necunoștință care acoperă ochii și inima omului natural, al omului nenăscut din nou.

Omul firesc, neregenerat, care se prezintă în fața Bibliei cu mentalitatea, rațiunea și sentimentele sale caracterizate de păgânism, nu va vedea niciodată, în Biblie, fără intervenția Duhului Sfânt, Cuvântul lui Dumnezeu, adică acel Cuvânt pe care Dumnezeu l-a scris pentru el, Cuvânt care îi adresează întrebări personale, Cuvânt scris pentru a-l aduce pe om la nașterea din nou, pentru sfințirea lui și pentru așezarea sa în poziția și drepturile de copil al lui Dumnezeu.

Duhul Sfânt nu Se mărginește, lucrând în inima omului, la a da mărturie celui credincios despre faptul că el a devenit copilul lui Dumnezeu (Rom. 8.16), ci El rupe toate pecetile care până atunci îi închideau drumul spre tainele Cuvântului divin. Deci, Duhul lui Dumnezeu este Deținătorul cheilor cu care ne descuie toate ușile în Cuvântul Lui. Apostolul Pavel zice: „*După cum este scris: «Lucruri, pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, așa sunt lucrurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei ce-L iubesc.»* Nouă însă Dumnezeu ni le-a descoperit prin Duhul Său. *Căci Duhul cercetează totul, chiar și lucrurile adânci ale lui Dumnezeu. În adevăr, cine dintre oameni cunoaște lucrurile omului în afară de duhul omului care este în el? Tot așa: nimeni nu cunoaște lucrurile lui Dumnezeu în afară de Duhul lui Dumnezeu.*” (I Cor. 2.9-11).

Calvin, care a avut meritul de a formula doctrina mărturiei lăuntrice a Duhului Sfânt, a rezumat astfel gândul său (*Inst. Chrét.* I, cap.7): „*Autoritatea Scripturii este pecetluită, dar confirmată inimii celui credincios prin mărturia interioară a Duhului Sfânt* (1.24)... *Același Duh care a scris Biblia trebuie să-i vorbească credinciosului și să-l ajute să înțeleagă cuvintele inspirate ale Cărtii Sfinte.*”

A avea Duhul Sfânt, Duhul care aduce viața cea nouă prin nașterea din nou, care sfințește,

mângâie și călăuzește în tot adevărul; Duhul Sfânt care este expresia actuală și permanentă a prezenței Domnului; Duhul Sfânt pe care Dumnezeu Îl dă oricărui om care crede în Domnul Isus și Îl primește ca Mântuitor personal prin credință (Ioan 7.39; Gal. 3.13-14), iată care este condiția esențială și *sine qua non* pentru ca Biblia să devină, pentru fiecare dintre noi, Cuvântul lui Dumnezeu cel viu, lucrător și dătător de viață. Iar dovada că acest Duh ne-a fost dat este tocmai bucuria care izvorăște din posedarea Adevărului divin și prin acordul perfect dintre Biblie (mărturia obiectivă a Duhului) și mărturia interioară a Duhului Sfânt. Căci Duhul lui Dumnezeu nu este dezbinat: Duhul care luminează pe cel credincios nu poate decât să zică *amin* la cele spuse de Duhul care ne-a dat paginile inspirate ale Bibliei.

ANDRE LAMORTE

INTELIGENȚĂ, MINTE, CAPACITATE DE ÎNȚELEGERE. În Vechiul Testament, noțiunea de *intelență* este redată, în general, prin cuvântul *inimă* (în ebr. *leb*: Ex. 7.22; Ios. 14.7; Is. 10.7,12; etc. Tradus adesea în Septuaginta prin cuv. gr. *dianoia* și, mai rar, prin *nus*). Alți termeni ebraici, utilizați în V.T., sunt: *ruah* = duh (Is. 40.13) și *ozen* = urechi capabile să asculte și să înțeleagă.

În Noul Testament.

1. Cuv. gr. *dianoia* (13 x) = cuget, gânduri, minte (Mt. 22.37; Mc. 12.30; Lc. 1.51; 10.27; Col. 1.21; I Pet. 1.13; etc.); *inimă* (Ef. 1.18); minte, pricepere, inteligență (Evr. 8.10; 10.16; II Pet. 3.1; I Ioan 5.20). Acest cuvânt redă capacitatea de a reflecta, facultatea de a înțelege, puterea de a discerne. Inteligența aceasta poate fi vinovată, întunecată (Ef. 2.3; 4.18).

2. Cuv. gr. *nus* (24 x) = minte, pricepere, înțelepciune (Lc. 24.45; Rom. 7.23, 25; I Cor. 14.14, 15, 19; Fil. 4.7; Ap. 13.18; 17.9; etc.); gândire, mentalitate, gând (Rom. 11.34; 14.5; I Cor. 1.10); etc. Marele număr de cuvinte folosite de traducătorii noștri reflectă dificultățile cu care s-au confruntat ei în căutarea zadarnică a unui echivalent absolut exact. Alte cuvinte utilizate de traducători (români și străini): înțelegere, rațiune, plan, proiect, intenție, bun simț etc. Faptul că mintea poate ajunge murdărită, spurcată (Tit 1.15), blestemată (Rom. 1.28), cuprinsă de gânduri firești (Col. 2.18), stricată, coruptă (I Tim. 6.5; II Tim. 3.8), scoate în evidență dimensiunea morală a cuv.

gr. *nus*. De aceea, apostolul Pavel îi avertizează pe cititorii săi cu privire la deșertăciunea gândurilor minții păgânilor (Ef. 4.17) și îi sfătuiește să cultive o mentalitate înnoită (Rom. 12.2; Ef. 4.23), să aibă în ei „*gândul lui Cristos*” (Fil. 2.5), prin unire și comuniune cu El (I Cor. 2.16). Nu este vorba de un raționament speculativ, academic sau abstract, ci de o direcție lăuntrică dată reflecției și voinței, de o orientare a cugetării, a conștiinței, care se sprijină pe modul biblic de a înțelege viața și a se comporta potrivit voii lui Dumnezeu.

3. Cuv. gr. *synesis* (7 x) = minte, inteligență, înțelepciune, pricepere (Mc. 12.33; Lc. 2.47; I Cor. 1.19; etc.) provine de la verbul *syniemi* = a înțelege. El vizează capacitatea de a înțelege „*taina lui Cristos*” (Ef. 3.4; Col. 2.2), voia lui Dumnezeu (Col. 1.9) și învățătura apostolilor (II Tim. 2.7), pentru a primi Evanghelia, a i se supune acesteia și a rămâne alipit de ea respingând totodată doctrinele greșite.

F. H.

INTENDENT, ECONOM, ADMINISTRATOR, DISTRIBUTOR, ISPRAVNIC. (În gr. *oikonomos*; *epitropos*). Noțiunea de intendent este legată de tot ce privește casa, menajul sau construcțiile. Potrivit dicționarului, intendentul este un servitor în casă, un econom sau un administrator (Gen. 43.16; Lc. 8.3; 16.1 și urm.; Rom. 16.23).

În Vechiul Testament, numeroși bărbați sunt numiți intendenți: astfel, în Gen. 24, Eliezer este slujitorul lui Avraam; în Gen. 39-41, Iosif este intendentul casei lui Faraon. Deseori, funcția de intendent revenea unor sclavi (Gen. 39.4-6; Gal. 4.2). Într-un sens special, Moise este intendentul lui Dumnezeu, el având rolul de mediator între Suveranul Suprem și poporul Israel.

În Noul Testament, Isus Cristos este Intendentul divin prin excelență. În această funcție, El este superior lui Moise, deoarece este Fiul lui Dumnezeu, iar în administrația Sa, El a mers până la sacrificiul total (Fil. 2.5-11; Evr. 3.1-6). Ucenicii lui Isus sunt intendenții Evangheliei; în această calitate de ispravnici, ei vor trebui să dea socoteală de lucrarea lor (cf. parabolele vierilor și talanților: Mt. 21.33-43; 25.14-30). În I Cor. 4.1, apostolul Pavel îi vede pe slujitorii Domnului ca fiind niște „*ispravnici ai tainelor lui Dumnezeu*”, adică niște crainici ai Veștii Bune. Pentru apostolul Petru, toți creștinii sunt „*ispravnici ai harului felurit al lui Dumnezeu*” (I Pet. 4.10). În această

calitate, creștinii au datoria de a propovădui Evanghelia (Col. 1.24-28), de a susține Biserica (F.A. 4.32-37), de a îngriji pe cei bolnavi și nevoiași (Mt. 25.31-46), etc. Omul este administratorul bunurilor pe care i le-a încredințat Dumnezeu (cf. Gen. 2.15).

Dumnezeu acordă daruri fiecărui copil al Său (gusturi, aptitudini, talente) pe care trebuie să le punem la dispoziția Sa (cf. Rom. 12.1). De asemenea, El ne dă și timpul necesar pentru a le utiliza într-un mod corespunzător. Bunurile materiale, care sunt o expresie a bunătații lui Dumnezeu, îi aparțin Lui. Ele nu sunt proprietatea omului. Acesta primește din partea Domnului toate lucrurile de care are nevoie, însă trebuie să vegheze pentru a nu cădea pradă avariției, păcat deosebit de grav (cf. Anania și Safira, F.A. 5.1-11). De asemenea creația îi aparține lui Dumnezeu (Ps. 24.1). Omul are datoria de a o păzi, a o îngriji într-un mod corespunzător, fără s-o epuizeze sau s-o distrugă.

INTERPRETAREA BIBLIEI. Artă și știință având ca scop găsirea semnificației textelor biblice. În V.T., verbul *patar* și subst. *pitron* se referă îndeosebi la interpretarea sau tălmăcirea visurilor; în N.T., cuvintele din familia lui *hermeneuō* (de unde a rezultat termenul *hermeneutică* = știința interpretării) apar în textele unde evangheliștii explică cititorilor lor neevrei unele cuvinte ebraice sau aramaice (Mt. 1.23; Mc. 5.41; 15.22, 34; Ioan 1.38; 9.7; F.A. 4.36; 9.36; 13.8). Mai apar în Lc. 24.27 (aici Domnul Isus interpretează Scripturile pentru cei doi ucenici din Emaus) și în I Cor. 12.10; 14.28 (darul interpretării limbilor).

Interpretarea Bibliei este necesară datorită vechimii textului ei, a numeroaselor aluzii la unele fapte istorice sau obiceiuri antice și a limbajului său care conține numeroase elemente ce ne sunt cu totul străine.

Cum Cuvântul lui Dumnezeu are o dublă origine (divină și umană, asemenea lui Cristos Însuși), condițiile unei bune interpretări sunt deopotrivă de ordin spiritual și intelectual. Iluminarea Duhului Sfânt ne este dată în următoarele condiții:

1. A fi născuți din nou (Ioan 3.3; I Cor. 2.14).

2. A crede că Biblia este Cuvântul insuflat al lui Dumnezeu, ceea ce presupune că trebuie s-o abordăm într-un spirit de umilință, de încredere și ascultare (Ioan 7.16-17; Iac. 1.22-25).

3. A citi Biblia cu rugăciune (Mt. 13.36; Mc. 4.10,34; Lc. 24.45).

Pe plan intelectual, nu trebuie să precupețim nici un efort ci să ne punem mintea la contribuție, mergând de la simplu la complex și folosind toate instrumentele pe care Domnul ni le-a pus la dispoziție: o bună traducere biblică, dacă nu chiar și mai multe), un dicționar biblic, eventual o concordanță și niște comentarii biblice. Unealta cea mai bună este o minte înnoită de Duhul Sfânt.

Cum Biblia este un text vechi, la fel ca multe altele, și, totodată, unul total diferit de acestea, interpretarea trebuie să țină seama de această caracteristică, recurgând la: a) *reguli generale*, valabile pentru orice text antic; b) *reguli particulare*, care decurg tocmai din caracterul unic al Bibliei, și c) *reguli relative la diferitele specii literare*.

a) *Reguli generale*. Se impune respectarea următoarelor 7 etape:

1. *Procurarea unui text fiabil*, prin studierea limbilor greacă și ebraică sau (și) prin compararea unor versiuni diferite. Se impune a ține seama de existența și de valoarea unor variante ale textului original. Rezultatele acestui studiu trebuie să fie concretizate sub forma unui text amplificat care să includă și alte posibilități de traducere, structurat pe o schemă de gândire logică.

2. *Observarea textului*, privirea lui cu atenție însoțită de întrebările clasice: cine? ce? unde? când? cum? de ce? și notând concluziile la care s-a ajuns.

3. *Punerea problemelor de interpretare*: Cine spune aceasta? De ce vorbește astfel? Ce semnificație are cutare cuvânt? Cum se leagă aceste două idei? La ce se referă cutare expresie? Ce implicații are acest pasaj?

4. *Stabilirea sensului unor cuvinte*: semnificație etimologică, istorică, sinonime, sens propriu sau figurat...

5. *Înțelegerea frazei*, pe baza analizei sale gramaticale: timpul verbelor, particularități ale limbilor ebraică sau greacă, sensul literal sau figurat al cuvintelor. Figuri de stil uzuale (metafore, antropomorfisme, eufemisme, personificări, sinecdoci, apostrofe, hiperbole, litote, ironie...).

6. *Reașezarea textului în contextul său literar*: contextul imediat, marja de gândire, contextul întregii cărți, contextul învățăturii biblice. (Se subînțelege aici nevoia de a gera aparentele contradicții).

7. *Reașezarea textului în contextul său istoric, geografic și cultural*, cu ajutorul datelor istoriei biblice și a documentelor extrabiblice furnizate de arheologie. Inserție în isto-

ria profană. Date geografice (climat, hidrografie, relief, distanțe etc.) lămuresc numeroase detalii. Moravuri și obiceiuri evreiești. Modelul de gândire (paralelisme, chiasme).

b) *Reguli particulare*.

1. *Interpretarea Bibliei ca fiind Cuvântul lui Dumnezeu*, adică subordonându-ne unei intenții divine (II Tim. 3.16), susceptibilă de noi și noi semnificații. Acceptarea limitelor Revelației și paradoxurilor sale.

2. *Interpretarea Scripturii cu ajutorul Scripturii* (Luther). Regula intitulată „analogia credinței” (Luther). Diverse paralele.

3. *Interpretarea Vechiului Testament cu ajutorul Noului Testament și invers*.

4. *Interpretarea corectă a tipurilor și simbolurilor*, păstrându-ne cât mai aproape cu putință de exemplele biblice de interpretare tipologică (de ex. Ioan 3.14-15).

5. *Luarea în considerare a caracterului progresiv al Revelației*.

6. *Interpretarea Bibliei de o manieră cris-tocentrică* („Cristos în toate Scripturile”).

7. *Interpretarea în comuniunea Bisericii* (valorificarea contribuției aduse de exegeții veacurilor trecute și a celor contemporani nouă înșine).

c) *Reguli relative la diferite specii literare*. Biblia este alcătuită din cărți aparținând unei mari varietăți de specii și genuri literare, fiecare având propriile sale reguli de interpretare: povestiri, poeme, psalmi, eseuri filozofice, drame, discursuri, parabole, scrisori, literatură profetică și vizionară.

Interpretarea încearcă să degaje sensul pe care autorul voia să-l dea textului său și pe care primii destinatari l-ar fi putut realiza cu ușurință. Pornind de la semnificația inițială, noi putem identifica o seamă de aplicații pentru situația actuală a poporului lui Dumnezeu, după ce am făcut o transpunere din cultura ebraică la propria noastră cultură (de ex., I Cor. 8-10: chestiunea cărnurilor jertfite idoloilor. Aici, apostolul Pavel evidențiază un oarecare număr de principii aplicabile și altor domenii ale civilizației noastre, cum ar fi: *Toate sunt îngăduite, dar nu toate sunt de folos. Toate lucrurile sunt îngăduite, dar nu toate zidesc. Toate lucrurile îmi sunt îngăduite, dar nimic nu trebuie să pună stăpânire pe mine*).

Hermeneutica a cunoscut, de-a lungul veacurilor, numeroase etape și modele. Astfel, rabinii evrei și Părinții Bisericii au practicat interpretarea *alegorică*, interpretare care introduce elemente străine în text și elimină, în cele mai multe cazuri, sensul inițial inten-

ționat de autor. La rândul lor, interpreții din Evul Mediu au căutat, în spatele sensului literal, semnificații „spirituale” (alegoric, moral și anagogic: semnificații cerești derivate din lucruri pământești). Reformatorii au subliniat importanța *sensului literal*, explorat prin exegeza gramatico-istorică. În perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial, potrivit interpretării existențiale (Bultmann, Dilthey), interpretul trebuie să se transpună în situația și experiențele autorului. În felul acesta, el va trebui să creeze un limbaj nou, susceptibil să determine nașterea credinței în inima omului zilelor noastre și impulsionearea acestuia la acțiuni creștinești (E. Fuchs) (V. *Hermeneutică*).

INTERPRETAREA LIMBILOR. Apostolul Pavel menționează interpretarea limbilor printre darurile Duhului (I Cor. 12.10, 30). O asemenea interpretare urmărește să dea o formă inteligibilă mesajului transmis prin vorbire sau rugăciune într-o anumită limbă, pentru ca toată Biserica să primească edificare spirituală (14.5, 12-13). Ea permite, de asemenea, celui care se roagă într-o altă limbă, să participe, cu mintea sa, la ceea ce deja a edificat duhul său (v. 13-14).

Cuv. *hermeneia* (de unde a rezultat *hermeneutica* = știința interpretării biblice) înseamnă: a face să devină inteligibil ceva ce mai înainte fusese obscur.

Toți specialiștii care vorbesc despre acest dar opinează pentru a se face o distincție netă între interpretare și traducere. Astfel, traducătorul se străduiește să fie cât mai fidel textului original, nu numai sensului său general, dar, de asemenea, sintaxei și vocabularului, ori de câte ori lucrul acesta este posibil. Cât privește interpretarea, aceasta este mai curând o transpunere decât o traducere.

INTRARE. (V. *Acces*).

INVIDIE, PIZMĂ. (V. *Gelozie*).

***INVITAT, POFTIT, CONVIV, COMESEAN.** Persoană primită temporar de către cineva, fie și pentru câteva ceasuri, sau cu prilejul unei sărbători (I Împ. 1.41; Țef. 1.7; Mt. 22.10, 11). În vechime, străinii erau tratați ca oaspeți bineveniți, acordându-li-se toată atenția (Gen. 18.1-8; 19.3; Ex. 2.20; Jud. 13.15; 19.20, 21; Iov 31.32). Persoanele înstărite dispuneau de o cameră pentru oaspeți (Mc. 14.14; Lc. 22.11;

cf. II Împ. 4.10). La Ierusalim, cu prilejul sărbătorilor anuale, aceste camere erau puse gratuit la dispoziția iudeilor aflați în trecere pe acolo.

Ospitalitatea este recomandată atât în Vechiul, cât și în Noul Testament (Evr. 13.2; cf. Mt. 25.43). Morala actuală ne recomandă să nu acceptăm anumite invitații, în special pe acelea care provin din partea unor păcătoși notorii. Fruntașii fariseilor aplicau acest principiu fără nici un discernământ și refuzau orice invitație provenită din partea unei persoane aparținând categoriei sociale reprezentate de vameși (Lc. 5.27-32; 19.7).

IOAB = Domnul este tată.

1. Un fiu al Țeruiiei (II Sam. 8.16), care era o soră vitregă a lui David (I Cr. 2.16; cf. II Sam. 17.25). Deci Ioab era nepotul lui David și al 2-lea dintre cei 3 frați: Abișai, Ioab și Asael, toți trei niște bărbați viteji. Ioab apare, pentru prima dată, ca și căpetenie a ostașilor lui David, pe când acesta se afla în război cu Iș-Boșet. Ioab a câștigat biruința în bătălia ce a urmat turnirului de la Gabaon (II Sam. 2.12-32). Abner, comandantul suprem al oștilor lui Iș-Boșet, are un diferend cu acesta din urmă, apoi o convorbire cu David. Ioab îl reproșează regelui faptul de a-i fi permis lui Abner să plece în pace și insinuează că Abner venise să spi-oneze. Îl cheamă înapoi și, în înțelegere cu Abișai (3.30, 39; cf. 2.24), îl asasinează. Ioab comite crima aceasta pentru a răzbuna moartea lui Asael, fratele lui mai mic, ucis de Abner cu prilejul bătăliei de la Gabaon (3.30), însă Abner nu-l lovește bucuros, ci pentru a-și scăpa propria sa viață. Totuși, dincolo de setea de răzbunare, s-ar părea că se ascundea teama că Abner ar fi putut ajunge în fruntea armatei lui David. Acesta din urmă, încă slab pe plan politic, nu a putut acționa atunci în spiritul dreptății, dar nu a scuzat niciodată crima comisă de cei doi frați (II Sam. 3.6-39). Cu prilejul luării fortăreței iebusiților, Ioab a pătruns în cetățuie prin „canal” și a devenit astfel, potrivit promisiunii lui David, căpetenia întregii lui oștiri (II Sam. 5.8; I Cr. 11.6) (V. *Ierusalim - Alte detalii arheologice*). Ceva mai târziu, Ioab reclădește o parte a orașului (I Cr. 11.8). Când David i-a învins pe edomiți (II Sam. 8.13, 14; I Cr. 18.12), Ioab a ocupat, cu oștile sale, această țară timp de 6 luni (I Împ. 11.14-17). El a condus operațiunile militare îndreptate contra unei alianțe dintre sirieni și edomiți (II Sam. 10.1-14; I Cr. 19.1-19) și a asediat Raba cu atâta măiestrie încât ar fi putut-o lua cu asalt. Însă,

în loc să pună mâna pe cetatea împărătească, Ioab trimite o solie lui David pentru a porni în fruntea poporului rămas acasă, ca astfel onoarea biruinței să-i revină împăratului lui Israel, și nu slujitorului său (II Sam. 11.1; 12.26-29; cf. I Cr. 20.1-3). La porunca lui David, Ioab plasează pe Urie în locul cel mai greu al luptei cu scopul de a-i pricinui moartea (II Sam. 11.6-27). Altădată, Ioab trimite la David o femeie iscusită din Tecoa care îl convinge pe împărat să-l ierte pe Absalom (14.1-27). Apoi, el nu se mai amestecă în această afacere până când prințul poruncește incendierea lanurilor de orz ale lui Ioab (v. 28-33). Când Absalom a ridicat stindardul revoltei, Ioab i-a rămas credincios împăratului și a comandat una din cele 3 divizii regale care au înfrânt pe rebeli. În ciuda poruncii categorice a regelui care viza crutarea vieții lui Absalom, Ioab înfige 3 săgeți în inima prințului răsculat și dă semnalul încetării luptei (v. 9-17). După aceste lucruri, Ioab se adresează împăratului, în termeni foarte aspri, dar nu fără înțelepciune, reproșându-i excesul durerii sale pricinuite de moartea lui Absalom, fiul rebel (19.1-8). La scurt timp după aceea, David îl pune în fruntea oștirii pe Amasa, în locul lui Ioab (v. 13).

Când se produce răscoala lui Șeba, regele îl roagă pe Amasa să reprime răzmerița. Gelozia și ura pun stăpânire pe sufletul lui Ioab și, cu prilejul unei întrevederi avute cu Amasa, simulând prietenia, Ioab îi dă o lovitură mortală, tot așa cum îl asasinase pe Abner în niște circumstanțe similare. Însă, de data aceasta, el nu mai poate invoca, drept pretext, răzbu-narea. Împreună cu Abișai, Ioab reprime rebeliunea (20.1-22) și devine iarăși comandantul suprem al oștilor lui David (II Sam. 20.23; cf. I Împ. 2.34, 35). Când David a vrut să facă recensământul lui Israel, Ioab s-a opus dorinței sale și, în mod intenționat, face lucrarea aceasta într-un mod imperfect (II Sam. 24.1-9; I Cr. 21.1-6). Adonia, profitând de faptul că tatăl său era foarte înaintat în vârstă, plănuiește uzurparea împărăției. Ioab trece de partea lui (I Împ. 1.7), dar, atât el, cât și ceilalți partizani ai lui Adonia îl abandonează pe prinț în momentul când Solomon este proclamat rege (v. 28-49). De pe patul său de moarte, David îl însărcinează pe Solomon să procedeze, după dreptate, cu Ioab, asasinul lui Abner și al lui Amasa. Solomon ordonă executarea sa. Ioab se prinde de coarnele altarului, în curtea Cortului Domnului. Benaia, șeful gărzii de corp, îl lovește și este îngropat în pustie,

în proprietatea sa (I Împ. 2.5, 6, 28-34). (V. *Ierusalim*).

2. Fiul lui Seraia și urmaș al lui Chenaz care a fost înregistrat cu sem. lui Iuda. A fost strămoșul locuitorilor de pe Valea Lucrătorilor (I Cr. 4.13-14).

3. Fondatorul unei familii dintre membrii căreia o parte s-au întors din robia babilonică (Ezra 2.6; 8.9; Nem. 7.11). (Pentru Atrot-Bet-Ioab, I Cr. 2.54, v. *Atarot*, 4).

IOADAN. (V. *Iehoadan*).

IOAH, JOACH, JOAKH, YOA, YOAHA = *Domnul este frate*.

1. Unul dintre fiii lui Obed-Edom (I Cr. 26.4).

2. Un levit. Fiul lui Zimna și urmaș al lui Gherșom (I Cr. 6.21). Poate că era același levit care l-a asistat pe regele Ezechia în vederea înfăptuirii reformelor sale religioase (II Cr. 29.12).

3. Un fiu al lui Asaf și arhivar al regelui Ezechia (II Împ. 18.18, 26; Is. 36.3, 11, 22).

4. Un fiu al lui Ioahaz și arhivar sub domnia lui Iosia (II Cr. 34.8).

IOAHAZ, JOACHAZ, JOACHAS, YOAHAZ, YOAKHAZ = *Domnul l-a apucat, l-a luat în stăpânire*.

1. Variantă a numelui de Ahazia, cel mai tânăr fiu al lui Ioram, regele lui Iuda (II Cr. 21.17; cf. 22.1). Elementele constituente ale numelui respectiv au fost inversate.

2. Fiul și succesorul lui Iehu pe tronul lui Israel. A început să domnească pe la anul 817 î.Cr., ca asociat al tatălui său. Ioahaz a fost împărat al lui Israel timp de 17 ani (II Împ. 10.35; 13.1). El a continuat cultul vițelilor de aur, instaurat de Ieroboam. Domnul a pedepsit această apostazie permițându-le sirienilor, sub domnia lui Hazael și apoi pe vremea lui Ben-Hadad, să-l înfrângă pe Ioahaz. Cetățile lui Ioahaz cad una după alta în mâinile sirienilor, astfel că, în cele din urmă, împăratul lui Israel rămâne doar cu 50 de călăreți, 10 care de luptă și 10 000 de infanteriști. În strâmtorarea sa, el cheamă Numele Domnului care îl izbăvește pe Israel, trimițându-i un „eliberator” (II Împ. 13.5) (poate că a fost vorba de regele asirian Adad-Ninari III, care îi bate pe sirieni în anul 804 î.Cr.). Totuși, recuperarea cetăților smulse de sirieni nu se petrece decât în timpul domniei succesorului lui Ioahaz, respectiv fiul său Ioas (II Împ. 13.25). După aceea, Ieroboam II este cel care restabilește vechile frontiere ale lui Israel. Fără îndoială

că Ioas primise un prețios ajutor din partea împăratului Asiriei. Atacându-i pe sirieni pe la spate, acesta i-a silit să părăsească ținutul lui Israel și să se întoarcă pentru a-și apăra propria lor țară.

3. Un fiu mai mic al lui Iosia. La moartea acestui rege, poporul lui Iuda l-a pus pe acest Ioahaz pe scaunul de domnie al tatălui său. Prințul acesta (pe atunci în vârstă de 23 de ani), nu a domnit decât 3 luni, timp suficient însă pentru a da la iveală înclinațiile sale spre rău. Neco, împăratul Egiptului, l-a destituit, l-a pus în lanțuri și l-a dus la Ribla, apoi în Egipt. Faraonul care-l lovise de moarte pe regele Iosia la Meghido dispunea de tronul lui Iuda și astfel i-l atribuie lui Ioiachim, fratele mai mare al lui Ioahaz (II Împ. 23. 30-34; II Cr. 36.1-4). Ioahaz mai purta și numele de Șalum (I Cr. 3.15; Ier. 22.10-12). Acest fiu al lui Iosia este primul dintre „*Ieuții*” despre care se vorbește în Ez.19.1-9. Deși a fost al 3-lea dintre fiii lui Iosia și primul care a ocupat tronul tatălui său, este pomenit pe locul IV în I Cr. 3.15. Poate că, procedând astfel, cronicarul intenționase să-l degradeze pe Ioahaz.

4. Tatăl lui Ioah, arhivarul regelui Iosia (II Cr. 34.8).

IOAN. (În gr. *Iōannēs*; în ebr. *yōHanan* = *Domnul S-a îndurat* sau *Domnul Și-a făcut milă de el*). Multe personaje din V.T. au purtat numele acesta. (V. *Iohanan*; *Ioanan*).

1. *Ioan Botezătorul*. Precursor imediat al lui Isus, trimis de Dumnezeu să pregătească drumul Fiului Său. Zaharia, tatăl lui, și Elisabeta, mama sa, ambii urmași ai lui Aaron, erau oameni profund evlavioși (Lc. 1.5). Elisabeta era verișoară cu Fecioara Maria, care provenea din sem. lui Iuda (v. 36). Părinții lui Ioan locuiau într-o cetate din munții lui Iuda (v. 39), poate Iuta (Juttah), sau cetatea preotească Hebron. Zaharia oficia ca preot, arzând tămâie în Templul din Ierusalim, când i s-a arătat îngerul Gavril. El i-a promis un fiu care trebuia să se numească *Ioan* și să fie crescut după legea nazireatului, ca altădată Samson și Samuel. Îngerul îi mai spune că, chiar dela nașterea sa, copilul va fi umplut cu Duhul Sfânt, fiind chemat să pregătească Domnului un popor bine dispus pentru El (Lc. 1.8-17). Ioan se naște în anul 5 î.Cr., își petrece anii copilăriei și adolescenței într-o regiune deșertică, nu departe de locul natal, la V de Marea Moartă (v. 80). În anul 26 d.Cr., el începe să predice în pustie, în împrejurimile Iordanului. Se crede

că Ioan și-a desfășurat activitatea sa *pe parcursul unui an sabatic* (3.1-2).

Misiunea sa a fost să descopere pe Mesia în persoana lui Isus (Ioan 1.15). Cu o râvnă deosebită, el propovăduia mulțimilor care alergau la el din toate părțile. El le cerea să se pocăiască imediat, pentru că Împărăția cerurilor se apropiase. Mulți oameni erau botezați în Iordan după ce-și mărturiseau păcatele. Ioan a primit, pe vremea aceea, epitetul de *botezător* (baptist) care îl distingea de omonimii săi. Botezul lui Ioan simboliza curățirea de păcat, dar proorocul estima lucrul acesta ca insuficient. De aceea, el îl îndemna pe ascultătorii săi să creadă în Acela care trebuia să vină pe urmele sale (F.A. 19.4). El se considera nevrednic să dezlege cureaua încălțămintelor lui Cristos care urma să-i boteze pe ucenicii Lui cu Duhul Sfânt și cu foc (Mt. 3.5-12). Deși Ioan s-a declarat inferior lui Isus, Domnul nostru a ținut neapărat să fie botezat de el. Opunându-se inițial acestei dorințe, Botezătorul a dovedit că el îl recunoscuse în Isus pe Mesia (v. 13-17). El nu uitase ceea ce Zaharia și Elisabeta îi spusese cu privire la Isus. Exactitatea spuselor lor a fost pe deplin confirmată în momentul când Ioan l-a văzut pe Duhul Sfânt coborând peste Isus, la botezul Său. Semnul acesta l-a autorizat să proclame că Isus era Cristosul (Ioan 1.32-34).

Maleahi a proorocit că Ilie va reveni înainte de ziua cea mare a Domnului și că un înainte-mergător va pregăti calea Domnului (4.5-6; 3.1).

Îngerul Gavril, vorbindu-i lui Zaharia, i-a făcut cunoscut că fiul său „*va merge înaintea lui Dumnezeu, în duhul și puterea lui Ilie*” (Lc. 1.17). Isus însuși a declarat că vede în lucrarea lui Ioan Botezătorul o împlinire a profeției lui Maleahi (Mc. 9.11-13). Totuși, Ioan a specificat că el nu era Ilie (Ioan 1.21). Noi credem că Ilie va fi unul dintre cei doi martori din Ap. 11, care vor propovădui imediat înainte de venirea glorioasă a lui Cristos. (V. *Ilie*). Cât despre Ioan Botezătorul, acesta se aseamănă, în multe puncte de vedere, cu Ilie: îmbrăcămintea sa simplă, comportamentul demn față de mai-marii poporului și îndeosebi influența exercitată asupra evreilor pentru a-i readuce la Dumnezeu printr-o pocăință și o convertire veritabile.

Ioan zisese despre Isus: „*Trebuie ca El să crească, iar eu să mă micșorez!*” și a constatat, fără pic de gelozie, împlinirea prezicerii sale (Ioan 3.25-30). El a avut de îndeplinit o misiune de scurtă durată, dar s-a bucurat de o mare popularitate. La finele anului 27 sau pe

la începutul anului 28 d.Cr., fidel misiunii primite de la Dumnezeu, el îi reproșează tetrarhului Irod adulterul comis de acesta trăind cu nevasta fratelui său Filip. Irod îl aruncă pe profet în temniță (Lc. 3.19-20). Tulburat, dornic să afle mai degrabă ce întorsătură avea să ia lucrarea lui Isus, simțindu-se poate abandonat în timp ce altora li se venea în ajutor, Ioan trimite doi dintre ucenicii săi să-L întrebe pe Isus dacă El era Mesia cel făgăduit. Învățătorul răspunde prin menționarea lucrărilor Lui. Pe când cei doi trimiși ai lui Ioan se întorceau la învățătorul lor, Isus rostește, în auzul mulțimilor, cuvinte deosebit de elogiase la adresa Botezătorului (Mt. 11.2-15). Deși el nu făcuse nici o minune (Ioan 10.41), era cel mai mare dintre profeți, în sensul că a avut privilegiul de a pregăti inima poporului pentru venirea lui Cristos și de a-L face cunoscut lui Israel ca Mesia cel făgăduit. Irodiada, prințesa adulteră, pune la cale uciderea proorocului. Ea o convinge pe fiică-sa, al cărei dans îl fermecase pe Irod, să-i ceară tetrarhului capul lui Ioan. Dorința i-a fost împlinită și ucenicii lui Ioan au ridicat trupul decapitat pentru a-l îngropa. Despărțiți de învățătorul lor drag, aceștia și-au adus aminte de mărturia dată de el despre Mielul lui Dumnezeu și au devenit ucenici ai lui Isus (Mt. 14.3-12; Mc. 6.16-29; Lc. 3.19-20). Josephus Flavius atribuie moartea profetului geloziei lui Irod datorată faptului că Ioan avea o mare influență asupra poporului. Acest istoric adaugă că nimicirea oștilor lui Irod, cu prilejul războiului îndreptat contra lui Aretas, a fost considerată, în general, ca o judecată aplicată de Dumnezeu tetrarhului din cauza morții lui Ioan. Flavius credea că Botezătorul a fost întemnițat și decapitat în fortăreața Machaerus (Ant. 18.5.2). Locul acesta, numit Machdera pe vremea lui Irod, se cheamă acum Mekaur (Mukawer); el se află în munți, pe țărmul estic al Mării Moarte, la cca 8 km N de Arnon, în vârful unei mărișuri în formă de con, dominând marea cu peste 1 100 m. Vestigiile fortăreței antice sunt încă destul de vizibile. În centru se află o groapă adâncă și două turnuri principale (donjoane); unul din ele pare să fi fost temnița lui Ioan Botezătorul.

2. *Apostolul Ioan*. Fiul lui Zebedei și fratele lui Iacov care moare ca martir sub Irod Agripa I (Mt. 4.21; F.A. 12.12). Se crede, pe bună dreptate, că Ioan era mai mic decât Iacov, că mama lor se numea Salome și că ea era sora mamei lui Isus. (V. *Iacov, 1*). Tatăl lui Ioan avea două

corăbii. Cei doi fii ai săi și niște lucrători plătiți îl ajutau la pescuit pe Marea Galileii (Mc. 1.19-20). Ioan ascultase învățăturile date de Botezătorul pe malul Iordanului; indicându-L pe Isus ca Mielul lui Dumnezeu, acesta se adresa lui Andrei și unui ucenic anonim care, evident, nu putea fi altul decât Ioan (Ioan 1.35-40). Acesta din urmă l-a însoțit pe Isus în Galileea și a participat la nunta din Cana (2.1-11), dar el încă nu fusese chemat să-L urmeze pe Domnul în mod permanent, astfel că își reia activitatea pe Marea Galileii. Ioan și fratele său Iacov lucrau uneori împreună cu Petru (Lc. 5.10). Ceva mai târziu, Isus îi invită pe Iacov și Ioan să renunțe la meseria lor de pescari și să vină după El (Mt. 4.21-22; Mc. 1.19-20). La un moment dat, El face din ei apostoli ai Săi (Mt. 10.2). Isus i-a supranumit *Boanergheș*, adică *fiii tunetului* (Mc.3.17), din pricina temperamentului lor violent. Impetuositatea caracterului lor natural, încă netransformat pe deplin prin lucrarea harului, se manifestă atunci când Ioan îl ia la rost pe un om care scotea draci în Numele lui Cristos, dar fără să aparțină cetei ucenicilor Lui (Lc. 9.49). Aceeași violență se arată și când cei doi frați au vrut să facă să se coboare foc din cer peste un sat al samaritenilor ai cărui locuitori refuzaseră să-L primească pe Învățătorul lor (v. 52-56). Egoismul i-a împins pe Iacov și Ioan să se alăture dorinței mamei lor care l-a cerut lui Isus pentru fiii ei primele locuri, alături de Domnul, în împărăția Lui viitoare. În același timp, ei își manifestă zelul, declarându-se gata să înfrunte moartea pentru Cristos (Mt. 20.20-24; Mc. 10.35-41). Dar harul lui Dumnezeu a triumfat asupra acestor defecte, și chiar violența lor s-a transformat într-o forță stăpânită și controlată într-un chip glorios. O profundă intuiție spirituală și o vie sensibilitate îl caracterizau pe Ioan, acest ucenic pe care Isus îl iubea într-un mod special. El a fost unul dintre cei 3 apostoli cărui Domnul le-a permis să asiste la învierea fiicei lui Iair (Mc. 5.37; Lc. 8.51), să participe la evenimentul *Schimbării la față* (Mt. 17.1; Mc. 9.2; Lc. 9.28), precum și la agonia Lui în grădina Ghetsimani (Mt. 26.37; Mc. 14.33). În timpul ultimei mese, Ioan a stat foarte aproape de Isus (Ioan 13.23). Din Ghetsimani, el l-a urmat pe Domnul până în interiorul reședinței marelui preot cărui îi era cunoscut; apoi, el a asistat la răstignire. De la înălțimea crucii, Isus i-a încredințat-o lui Ioan pe mama Sa și acesta a luat-o la el acasă (18.15; 19.27). Când i s-a adus la cunoștință

că mormântul lui Isus era gol, Ioan aleargă într-acolo, împreună cu Petru și constată că Învățătorul era realmente viu (20.1-10). În seara aceleiași zile, în compania celorlalți ucenici, el îl vede pe Cristos cel înviat, care li se arată din nou o săptămână mai târziu (Lc. 24.33-43; Ioan 20.19-30; I Cor. 15.5). Ioan se duce în Galileea, împreună cu ceilalți ucenici, după cum li se poruncise, și acolo îl vede din nou pe Domnul (Mt. 26.32; 28.10, 16; Ioan 21.1-7). Pe când Ioan se afla în Galileea, s-a răspândit printre ucenici zvonul (provenit dintr-o interpretare eronată a unor cuvinte ale lui Isus) că Ioan avea să nu moară niciodată (Ioan 21.22). După Înălțarea Domnului, el a rămas câțva timp cu ceilalți 10 apostoli, într-o odaie de sus în Ierusalim (F.A. 1.13). A doua zi după Rusalii, el s-a asociat lui Petru pentru a începe o lucrare misionară (3.1). Amândoi au fost aruncați în temniță de autoritățile evreiești și și-au mărturisit, cu multă îndrăzneală, credința lor (4.19). Trimiși de ceata apostolilor, Petru și Ioan au mers la Samaria să asiste pe Filip care începuse să predice Evanghelia acolo (8.14). Ioan a fost unul dintre apostolii care au rămas la Ierusalim în cursul persecuțiilor îndreptate contra primilor creștini. Asemănat cu un stâlp al Bisericii, el se mai afla la Ierusalim când Pavel s-a suit acolo, după prima sa călătorie misionară (F.A. 15.6; Gal. 2.9).

Lui Ioan îi sunt atribuite 5 din cărțile N.T.: a 4-a Evanghelie, 3 Epistole și Apocalipsa, care menționează, în titlu, numele autorului. Potrivit tradiției, lucrarea lui Ioan s-ar fi încheiat la Efes. Probabil că Ioan a avut grijă de cele 7 Biserici din Asia (Ap. 1.11). Când a redactat Apocalipsa, pe la anul 95 d.Cr., apostolul era exilat pe insula Patmos, din cauza Cuvântului lui Dumnezeu și a mărturiei pe care el o dăduse despre Isus Cristos (Ap. 1.9). Suirea pe tron a lui Nerva, în anul 96, ar fi condus la eliberarea lui Ioan și i-ar fi permis să se înapoieze la Efes. Polycarp, Papias și Ignatius au urmat învățătura sa. Ireneu, discipolul lui Polycarp, declară că Ioan a locuit la Efes până în anul morții sale, care a avut loc sub domnia lui Traian (98-117).

3. *Ioan - Marcu*. Este vorba de evanghelistul Marcu, numit inițial Ioan, pe adevăratul său nume. Marcu a fost un supranume (F.A. 12.12, 25) (V. *Marcu*).

4. *Un demnitar iudeu*. Împreună cu Ana, Caiafa, Alexandru și toate celelalte persoane din familia marelui preot, căreia ar fi putut să-i aparțină, el a făcut să compară înaintea

lor Petru și Ioan pentru a da socoteală de propovăduirea mesajului evanghelic (F.A. 4.6).

IOAN - PRIMA EPISTOLĂ.

Epistolele lui Ioan se numără printre ultimele mesaje apostolice lăsate Bisericii. Ele sunt „testamentul spiritual” al „ucenicului preaiubit”, care le-a supraviețuit celorlalți apostoli. Spre finele îndelungatei sale vieți, asistăm la o decantare între esențial și accesoriu, motiv pentru care cuvintele sale curg limpezi și adânci, asemenea unui fluviu la gura sa de vărsare în mare.

Autorul

Autorul nu-și dă niciodată numele în Epistola aceasta. În a 2-a și a 3-a scrisoare, datorate, în mod evident, aceleiași penițe, el se numește simplu *prezbiterul* (bătrânul), ceea ce nu ne dă nici o relație suplimentară despre identitatea sa. Totuși, chiar de la începutul sec. II, tradiția este unanimă pentru a clasa această scrisoare printre *Sfintele Scripturi* și a o atribui lui Ioan. Polycarp, discipolul său imediat (69-155), precum și Papias, tovarășul său și co-discipol, o citează ca fiind scrisă de învățătorul lor. Toți Părinții Bisericii din sec. II confirmă această atribuire.

Autorul se prezintă el însuși ca un martor ocular al vieții lui Isus (1.1; 4.14). El amintește învățăturile Domnului Isus (2.25; 3.11, 13, 16, 23) și vorbește ca unul care se bucură de o deplină autoritate în sânul Bisericii (4.6). El afirmă (1.5; 2.1, 2, 8, 17, 23; 3.6, 9; 4.8, 16, 18; 5.12), poruncește (2.15, 28; 4.1; 5.21; cf. II Ioan 10), transmite poruncile lui Dumnezeu (3.23, 24; 5.3) sau ale lui Cristos (2.7), precum și ale lui însuși (II Ioan 9 și urm.), indică unele criterii pentru a se face distincție între adevăr și eroare și, de asemenea, între copiii lui Dumnezeu și fiii Celui Rău (2.3, 4, 5, 6, 9, 15, 29; 3.14, 19; 4.2, 6, 13; 5.2). El este conștient că spune adevărul, și de aceea nu ezită să-i califice pe cei ce aduc o altă învățătură ca mincinoși, amăgitori, prooroci falși sau mincinoși și chiar anticriști. El folosește de 15 ori verbul *a ști* (de 9 ori spune: *noi știm*), de 19 ori verbul *a cunoaște* și de 22 de ori verbul *a avea* în sensul de *a ști*. O asemenea autoritate ar fi imposibil de atribuit unei persoane alta decât un apostol. În cazul unuia dintre cei 12 apostoli, este ceva foarte normal. Pe de altă parte, asemănările în ceea ce privește vocabularul, stilul și ideile, între această Epistolă și Evanghelia după Ioan, sunt atât de frapante, încât marea majoritate a specialiștilor le atribuie aceluiași

autor, opinie împărtășită până și de cei ce susțin că autorul ar fi altul decât apostolul Ioan. Unii dintre aceștia numesc ca posibil autor pe un oarecare *Ioan prezbiterul*, bărbat care apare în *Istoria Ecclesiastică* a lui Eusebiu (III.39.4). Dar existența acestui personaj este foarte problematică, ea datorându-se, poate, unei greșeli de stil a lui Papias pe care Eusebiu a interpretat-o eronat. În orice caz, este total improbabil ca un autor necunoscut din antichitate să fi compus scrierile cele mai profunde ale N.T. și pe care, de altă parte, toți scriitorii creștini din primele veacuri le-au atribuit unui discipol imediat al Domnului Isus.

Destinatarul epistolei

Epistola nu conține nici adresă, nici salutări. Ar putea fi vorba de o scrisoare sau de o homelie scrisă? Opțiunea este confirmată prin detaliile furnizate de autor cu privire la destinarii săi și la relațiile lui cu aceștia. El îi cunoaște personal (2.21; 4.4). El știe că ei au avut anumite experiențe spirituale (1.3; 2.1, 12-14, 20, 27; 5.13), dar este conștient că ei sunt acum amenințați de unele pericole reale (2.26; 3.7) și lumea îi urăște (3.13). Autorul recurge la cuvinte pline de dragoste și căldură, numindu-i: preaiubiți (2.7; 3.2, 21; 4.1, 7, 11), copilași (*teknon* este cuvântul care subliniază relația dintre părinți și copii: 2.12, 28; 3.7, 18; 4.4; 5.21), copilașii *mei* (2.1) sau chiar *copilandri* (cuv. gr. *paidia* se referă la copii sub 7 ani; 2.12, 28).

Autorul face apel la o situație istorică bine precizată (2.19). De 13 ori el le spune: „*vă scriu*” sau: „*v-am scris*”. Astfel, relația dintre *eu* și *voi* este bine stabilită. Scrisoarea se adresează unei Biserici, sau mai degrabă unui grup de Biserici pe care Ioan le cunoștea bine și care erau amenințate de un pericol real. Probabil că a fost vorba de Bisericile din provincia Asia unde tradiția creștină situează în unanimitate activitatea apostolului din ultimii ani ai vieții sale. Oricum, destinatarii Epistolei erau niște credincioși (2.12-14, 19; 3.1; 5.13). Proveneau ei dintre evrei sau dintre națiuni? Comparând pasaje din 2.22 și 5.21, înclinăm să credem că este vorba și de unii și de alții, mai ales dacă ultimul pasaj se referă la idoli, în sensul propriu al cuvântului.

Data redactării

Potrivit mărturiei lui Ireneu și a lui Clement din Alexandria, apostolul Ioan ar fi scris această Epistolă spre sfârșitul vieții sale, între anii 85 și 95, după ce își scrisese Evanghelia, și anume pe vremea când își făceau apariția primele forme ale gnosticismului.

Locul

După afirmațiile Părinților Bisericii, Epistola aceasta ar fi fost scrisă la Efes și ar fi fost adresată Bisericilor din provincia Asia, pe care Ioan le cunoștea foarte bine. Oricum, în regiunea respectivă a fost ea citată pentru prima dată.

Conținutul

Dumnezeu - Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt - constituie tema principală a acestei epistole. Dumnezeu este lumină (1.5) și dragoste (4.8, 16). Întreaga Sa activitate se explică prin dragostea Lui față de noi (4.9-10). A-L cunoaște pe Dumnezeu (Ioan folosește verbul acesta de 19 ori) înseamnă a trăi în neprihănire (2.29), în adevăr (3.19) și în dragoste (4.7-8). A rămâne (26 x) în El echivalează cu a umbla în lumină (2.10) și în dragoste (3.17; 4.12).

Cristos, Fiul unic al Tatălui, Cel una cu El (1.2-3; 2.23), S-a întrupat (1.2; 4.2) pentru a nimici lucrările Diavolului (3.8). El ne-a ispășit păcatele (1.7; 2.2; 3.5; 4.10) care, în prezent, ne pot fi iertate (1.7-9; 2.12), dacă credem în El (4.14-15; 5.5, 10, 13). El este Alfa și Omega (1.2; 5.20), El l-a biruit pe Cel Rău (3.8) și ne-a strămutat în Împărăția Lui, trecându-ne de la moarte la viață (3.14). La dreapta Tatălui, El este Avocatul, Mijlocitorul nostru (2.1) și El ne asigură dreptul de a veni înaintea lui Dumnezeu (2.28; 4.17). A-L avea pe Fiul înseamnă a avea viața (5.11-12).

Duhul Sfânt dă mărturie despre adevăr (4.2; 5.7-8) și locuiește în cel credincios (3.24; 4.13), pentru a-l păzi de lume, adică de tot ce este rău (2.15-17; 3.13; 4.5; 5.4-5, 19).

Pe lângă aceste adevăruri, afirmate cu toată tăria, Epistola mai conține argumente menite să combată o serie de erori și câteva aluzii la oameni care au părăsit adevărata învățătură creștină și nu mai trăiesc în conformitate cu aceasta.

Scopul

Dacă apostolul se simte obligat să amintească aceste elemente fundamentale ale credinței creștine corespondenților săi este din pricină că au apărut oameni care le neagă și care au început să desfășoare o activitate subversivă prin Biserici. Unii dintre aceștia erau prenosticiei, ale căror urme au fost descoperite în cercurile evreiești, păgâne și creștine, încă din primul veac și care încercau să combine, într-un vast sistem sincretist, elemente filozofice, evreiești și creștine. Chiar din clipa când creștinismul a pătruns în mediul păgân, el a trebuit să înfrunte acest pericol (a se vedea:

I Cor. 6.12; 8.1,2; 10.23). Apostolul Pavel i-a prevenit, de mai multe ori, pe creștinii din provincia Asia contra pătrunderii acestor filozofi (Col. 2.8-9, 18-19; I Tim. 4.1,2; 6.20; II Tim. 2.16, 23; 4.4). El i-a cerut lui Timotei să supravegheze Biserica din Efes și pe bătrânii acesteia (I Tim. 1.3; 4.11; 5.17-22). După moartea lui Pavel, Ioan s-a stabilit la Efes.

La data redactării Epistolei, câțiva dintre membrii acestor Biserici din Asia aderaseră la noile doctrine, unii învățători și prooroci le adoptaseră și părăsiseră Biserica (2.19), pentru a-și răspândi erorile în lume (4.1; II Ioan 7). Rămânând fideli adevărului, ceilalți membri ai Bisericii au câștigat biruința asupra lor (4.4), dar influența lor seducătoare continua să se exercite; numeroși credincioși fiind oscilanți, nu mai puteau face deosebire între adevăr și eroare. De aceea, apostolul le scrie, amintindu-le aceste adevăruri fundamentale – „*ce era de la început*” (1.1) – și contrapunându-le erorii „*minciunii*” rostite de cei ce neagă pe Tatăl și pe Fiul prin diverse speculații. Astfel, ei pretind că au „*părtășie cu Dumnezeu*” (1.6), că-L cunosc (2.4), că L-au văzut (3.6; 4.20), că sunt „*născuți din Dumnezeu*” (3.9) și că „*rămân în El*” (2.6), că se află „*în lumină*” (2.9) și că sunt „*fără păcat*” (1.8, 10), dar pentru ei Isus nu este nici Cristosul (2.22), nici Fiul lui Dumnezeu (2.23; 4.15) „*venit în trup*” (4.2). Fiul lui Dumnezeu S-ar fi coborât în Isus doar în momentul când El a fost botezat și L-ar fi părăsit în clipa când Isus a strigat: „*Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?*” (cuvinte pe care o evanghelie apocrifă le corectează, redându-le astfel: *Puterea mea, Puterea mea, pentru ce m-ai părăsit?*). Exponenții acestei doctrine și adepții ei își băteau joc de credincioșii care insistau asupra morții și învierii lui Cristos ca fapte istorice. „*Semnificația acestor mituri*” era ceea ce conta pentru ei, fiind vorba, în opinia lor, de o semnificație rezervată unei elite de inițiați (atitudine care își are corespondent, în unele cercuri religioase, și în zilele noastre). Se remarcă, printre altele, învățăturile unui oarecare Cerint, contemporan cu Ioan din Efes, ale doceților și nicolaiților (după Ireneu, *Adr. Haer.* III.11.1). Deoarece carnea ar fi rea prin natura ei și imposibil de remediat, nici nu ar mai trebui să se încerce reformarea conduitei sale. Pentru omul „*spiritual*”, păcatul nu mai există, deci comportamentul lui nu are nici o influență asupra comuniunii sale cu Dumnezeu. Or, apostolul Ioan atacă viguros astfel de erori și dă la ivea-

lă viclenia celor care pretind că ar putea fi unită credința în Dumnezeu cu o viață depravată (1.6, 8, 10; 2.3-6; 3.24). Aceasta explică latura polemică a Epistolei care redă, în mod frecvent, unele declarații categorice.

Ioan ne indică el însuși motivele care l-au determinat să scrie această scrisoare: „*Vă scriem aceste lucruri pentru ca bucuria voastră să fie deplină*” (1.4), „*ca să nu păcătușiți*” (2.1), „*în vederea celor ce caută să vă rătăcească*” (2.26), „*ca să știți că voi, care credeți în Numele Fiului lui Dumnezeu, aveți viața veșnică*” (5.13). Așadar, scopul apostolului este împătrit:

1. *Să le facă o bucurie copiilor săi spirituali și să se bucure împreună cu ei de părtășia frățască* (1.4). El le mai spune: „*Ce am văzut și ce am auzit, aceea vă vestim și vouă, ca și voi să aveți părtășie cu noi. Și părtășia noastră este cu Tatăl și cu Fiul Său Isus Cristos*” (v. 3). Eroarea și păcatul întrerup întotdeauna comuniunea noastră cu Dumnezeu și cu ceilalți credincioși. Vestirea adevărului – dacă aceasta este urmată de ascultare – restabilește comuniunea. Bucuria este tocmai rodul acestei comuniuni și totodată semnul său distinctiv și scopul ei. Ioan a învățat aceste lucruri de la Domnul și Învățătorul lui (Ioan 15.11; 16.24; 17.13).

2. *Să prevină rătăcirea lor din punct de vedere moral: „ca să nu păcătușiți”* (2.1). Păcatul este acela care ne desparte de Dumnezeu și care face să sece izvorul bucuriei noastre. Creștinii riscau să fie amăgiți de învățătura și exemplul celor ce pretindeau că se află în părtășie cu Dumnezeu și, în același timp, trăiau în păcat.

3. *Să-i pună în gardă pe creștini cu privire la pericolele care îi pândeau: „V-am scris aceste lucruri în vederea celor ce caută să vă rătăcească”* (2.26). „*Copilașilor, nimeni să nu vă înșele!*” (3.7) (sau: să nu vă rătăcească). Proorocia pe care le-a adresat-o apostolul Pavel bătrânilor din capitala provinciei Asia, vai, s-a realizat întocmai (F.A. 20.29-30; cf. II Tim. 4.3-4). Numeroși „*lupi răpitori*” au făcut ravagii în turma lui Dumnezeu. Ioan îi caracterizează: prin natura lor = *prooroci falși* (4.1); prin influența lor = *amăgitori* (II Ioan 7) și prin învățătura lor = *anticriști* (2.18; 4.3; II Ioan 7), adică unii care îl neagă pe Cristos în persoana lui Isus. Apostolul combate afirmațiile lor și subliniază adevărurile care se opun tezelor lor.

4. *Să edifice pe credincioși prin învățătura adevărului: „ca să știți”* (5.13). Scopul Epistolei nu este unul esențialmente polemic ci și edificator. Cuvintele *a cunoaște* și *a ști* apar foarte des pe aceste pagini. Adevărata cunoștință este antidotul cel mai sigur și vaccinul cel mai eficient contra amăgirii, a erorii. De aceea, apostolul vrea să-i întărească pe credincioși, sporindu-le bucuria (1.4), îndrumându-i pe calea sfințeniei (2.1) și asigurându-i de darul vieții veșnice (5.13). Pentru a atinge această țintă, el le reamintește viguros mesajul pe care ei l-au auzit „de la început” (2.7, 24; 3.11 cf. II Ioan 5,6) și le dă niște indicii care să le permită a distinge între adevăr și eroare.

În Epistola lui Ioan au fost identificate 7 criterii specifice unei vieți creștine autentice:

1. Umblarea în lumină (1.6; 2.9,10), în comuniune cu ceilalți creștini (1.3, 7; 2.24, 27).

2. Mărturisirea păcatului comis (1.8-10; 2.10, 11; 3.6, 8, 9; 5.17, 18).

3. Ascultarea de poruncile lui Dumnezeu (2.3, 4, 5, 14, 17; 3.22-24; 4.21; 5.2, 3; II Ioan 5, 6) și mărturisirea lui Isus Cristos (2.23; 4.2, 14, 15; 5.10).

4. Mersul pe urmele lui Cristos (2.6; 3.2; 4.17).

5. Dragostea de frați (2.9, 10, 11, 14-19, 23; 4.7, 11, 12, 16, 20, 21; 5.4, 5, 18).

6. A nu iubi lumea (2.15-17; 5.4, 5, 18).

7. Umblarea în neprihănire (2.29; 3.7,10; 5.17).

Wescott a rezumat, într-o formulă foarte interesantă, scopul urmărit de Ioan în Evanghelia și prima lui Epistolă: Evanghelia vrea să demonstreze că Isus este Cristosul, Epistola caută să dovedească faptul că Cristos este Isus.

Planul

Stilul lui Ioan se caracterizează prin simplitatea limbajului și prin structura frazei. Evoluția gândirii, firul călăuzitor al ideilor autorului, nu este ușor de urmărit pentru mințile occidentale; planul lui este „mai curând unul simfonic decât logic” (Tenney), adică evocă o serie de teme, legate între ele, după care le abandonează pentru a reveni, ceva mai târziu, cu noi detalii.

Ioan pleacă de la o afirmație referitoare la Dumnezeu: „Dumnezeu este lumină”, pentru a trage de aici o serie întreagă de concluzii practice: lumina implică neprihănirea (1.5 - 2.2), dragostea (2.3-17) și adevărul (2.18-28). Aceste 3 teme revin în legătură cu viața (neprihănire: 2.29 - 3.10; dragoste: 3.11-18; adevăr: 3.19 - 4.6).

Afirmațiile alternează cu demonstrațiile (1.6, 10; 2.4), promisiunile (1.7, 9; 2.1), îndemnurile (2.1), poruncile (2.6), constatările (2.16), profețiile (2.17; 3.2) etc. Fără încetare, gândul oscilează între adevăr revelat și trăire practică.

În ansamblul ei, Epistola este construită pe două revelații fundamentale privitoare la natura lui Dumnezeu: „Dumnezeu este lumină” (1.5), deci sfințenie, și: „Dumnezeu este dragoste” (4.8). Însă Dumnezeu sfânt trebuie să-l pedepsească pe omul păcătos pe care Dumnezeu iubitor ar vrea să-l înconjoare cu dragostea Sa. Cum va reuși Dumnezeu să împace aceste două trăsături și cerințe aparent contradictorii ale sfințeniei și dragostei Sale? „El a trimis pe Fiul Său ca jertfă de ispășire pentru păcatele noastre” (4.10). A 3-a revelație (care, de fapt, constituie centrul Epistolei) se referă la Isus, Cristosul al cărui „sânge ne curățește de orice păcat” (1.7) și prin care noi am devenit „copii ai lui Dumnezeu” (3.1-2).

Din aceste 3 revelații decurg 3 caracteristici ale copiilor lui Dumnezeu: ei umblă în lumină (1.7), adică practică neprihănirea (2.29), iubesc pe Dumnezeu (5.2) și pe frați (5.1) și mărturisesc că Isus este Cristosul (4.2, 15). Acestor 3 trăsături definitorii ale creștinilor li se opun acelea ale „copiilor Diavolului” (3.10): ei păcătuiesc (2.4; 3.6, 10), urăsc pe frați (2.9, 11; 3.10; 4.20) și tăgăduiesc că Isus este Cristosul (2.23; 4.3). Or, copiii lui Dumnezeu sunt născuți din Dumnezeu (2.29; 5.9; 4.6; 5.1-18), rămân în Dumnezeu (3.24; 4.13, 15) și Dumnezeu rămâne în ei (3.9, 24; 4.12, 15, 16).

Toate propozițiile acestea sunt legate între ele prin numeroase afirmații, negații și contraste care se constituie într-o rețea perfectă. Astfel, cel ce păzește poruncile lui Dumnezeu, crede și în Cristos (3.23) și iubește pe Dumnezeu (2.5), dar și pe frați (2.10; 3.11, 23; 4.11), căci nu se poate ca cineva să iubească pe Dumnezeu fără să iubească pe frați (4.21; 5.1-2). Pe de altă parte, este imposibil să umbli în întuneric, să urăști pe frați și să tăgăduiești pe Cristos, și totuși să fii născut din Dumnezeu (2.4; 3.6, 10, 15; 4.3, 8), să fii în Dumnezeu (1.6) sau să-L ai pe Dumnezeu însuși în ființa ta (3.17).

Citind Epistola, vedem degajându-se două lumi diametral opuse care gravitează: una împrejurul unui Dumnezeu-lumină, a unui Dumnezeu-dragoste și a unui Isus care este Cristosul, iar cealaltă împrejurul Diavolului, a „lunii” și a lui Anticrist. Opoziția dintre cele două lumi este categorică: lumină și întuneric (1.6-7),

adevăr și minciună sau eroare (2.21; 4.6), neprihănire și păcat (3.7-8), dragoste și ură (4.20), copii ai lui Dumnezeu și copii ai Diavolului (3.10), credință și necredință (5.10), mărturisirea sau tăgăduirea Fiului lui Dumnezeu (2.23), a avea sau a nu avea viața (5.12). O a treia cale nu există.

Această impresie este subliniată prin stilul caracterizat de antiteze paralele: afirmații urmate de negații (2.3, 4; 3.20-21; 4.2-3, 6-8; 5.10, 12) sau fraze negative urmate de fraze pozitive (2.15, 16, 19, 21, 23; 4.10).

Acest sistem de gândire era foarte frecvent în unele cercuri evreiești, de exemplu la esenieni. *„Descoperirea manuscriselor de la Qumran arată că «stilul iohanic» nu este unic, cum se crezuse până atunci, ci prezintă serioase asemănări de formă – dar nu și de fond – cu textele eseniene din primul veac.”* (S. de Dietrich).

Planurile propuse pentru această epistolă sunt foarte diferite. *New International Version* și *Nelson's Dictionary of the Bible* sugerează următorul decupaj:

I. *Introducere* = realitatea întrupării lui Isus 1.1-4

II. *Viața creștină* = o comuniune cu Tatăl și cu Fiul (1.5 - 2.28)

A. Un test etic (1.5 - 2.11)

1. Umblare în lumină (1.5-7)

2. Mărturisirea păcatelor (1.8 - 2.2)

3. Ascultarea de poruncile lui Dumnezeu (2.3-6)

4. Dragostea de frați (2.7-11)

B. Două digresiuni (2.12-17)

C. Un test cristologic (2.18-28)

III. *Viața creștină* = poziția de copii ai lui Dumnezeu (2.29 - 4.6)

A. Un test etic (2.29 - 3.24)

1. Neprihănire (2.29 - 3.10a)

2. Dragoste (3.10b-24)

B. Un test cristologic (4.1-6)

IV. *Viața creștină* = integrare între etic și cristologic (4.7 - 5.12)

A. Un test etic = dragostea (4.7 - 5.5)

B. Un test cristologic (5.6-12).

C o n c l u z i e: Adevăruri certe pe care le scriu creștinii (5.13-21).

IOAN - A DOUA EPISTOLĂ

Două mici capitole, două „surori gemene” (Hieronimus), urmează, în versiunile noastre, primei Epistole a lui Ioan. Ele conțin exact acel număr de rânduri care s-ar putea scrie,

fără dificultăți, pe o foaie de papyrus format „standard” (20 x 25 cm). structură care corespunde exact cu aceea a scrisorilor antice.

Autorul

Fără îndoială că cele două scrisorele s-au născut din aceeași pană cu marea Epistolă (I Ioan), pentru că ele insistă asupra adevărului (pomenit de 11 ori în cele două mici Epistole și de 9 ori în I Ioan) care se opune acelorași erezii (ereticii neagă că Isus Cristos ar fi venit în trup: II Ioan 7; I Ioan 4.2) și cer destinatarilor să rămână alipiți de ceea ce au auzit de la început (II Ioan 5.9; I Ioan 2.4, 7), și atunci adevărul va rămâne în ei (II Ioan 2; I Ioan 2.14, 24); cele două Epistole (la fel ca I Ioan) aduc aminte de porunca cea nouă lăsată de Domnul Isus Cristos: „*iubiți-vă unii pe alții*” (II Ioan 5, 6; I Ioan 2.5; 5.3), căci „*cel ce face binele este din Dumnezeu*” (III Ioan 11; I Ioan 3.6-10). În cele două bilețele, autorul se bucură să știe că ai săi copii umblă în adevăr (II Ioan 4; III Ioan 4); el evocă probleme referitoare la ospitalitate (II Ioan 10, 11; III Ioan 6, 8, 10). Autorul mărturisește că ar avea multe lucruri de spus dar, deoarece el spera să-l vadă în curând pe destinarii săi, renunță să le scrie mai mult (II Ioan 12; III Ioan 13, 14).

Cu mici excepții, specialiștii biblici le atribuie aceluiași autor care a scris și marea Epistolă (I Ioan). În aceste două scrisorele, autorul se intitulează *bătrânul* (prezbiterul). Probabil că acesta era un titlu ceva mai familiar sub care le era el cunoscut Bisericii. Fiul lui Zebedei și al Salomeii a fost unul dintre intimii Domnului, s-a numărat printre *stâlpii* Bisericii primare (Gal. 2.9). Trebuie că el va fi rămas la Ierusalim până la moartea Mariei, mama lui Isus, care îi fusese încredințată spre îngrijire (Ioan 19.27). El le-a supraviețuit celorlalți apostoli și se pare că a fost singurul care nu a suferit moarte de martir. Ioan ajunge la o vârstă atât de înaintată, încât „*s-a răspândit zvonul printre frați că ucenicul acesta nu va muri deloc*” (Ioan 21.23), adică va trăi până la a doua venire a lui Cristos. El era nu un bătrân printre ceilalți (I Pet. 5.1), ci *bătrânul*. „*Care bătrân dintr-o biserică oarecare – unde totdeauna au existat mai mulți prezbiteri – ar avea curajul să-și atribuie acest titlu «bătrânul», titlu cărui articolul hotărât îi dă un sens exclusiv: bătrânul prin excelență?*” (L. Bonnet)

Aceste două scrisori ale apostolului Ioan ni-l descopăr exercitându-și autoritatea asupra unui mare număr de Biserici pe care le vizitează, cărora le scrie, intervine în problemele

lor, judecă, poruncește, laudă sau mustră, trimite soli și primește rapoarte din partea acestora. Iată în ce consta atunci lucrarea lui Ioan în Asia Mică.

Mărturiile datând din primele veacuri sunt mai puține (în comparație cu cele privind prima sa Epistolă), deoarece conținutul ultimelor două nu se pretează a fi citat în alte scrieri. Totuși, începând cu sec. II, a doua Epistolă este pomenită de Ireneu cu mențiunea că a fost scrisă de Ioan, apostolul Domnului (Adv. Haer. I, XVI, 3; III, XVI, 8).

În sec. III, Clement din Alexandria, Origen, Denys din Alexandria și Tertullian cunoșteau foarte bine mai mult de una din scrierile lui Ioan. Canonul Codex Claramontanus citează cele 3 Epistole ale lui Ioan. Sinodul de Cartagina și cel de Laodiceea le declară canonice și autentice. Numai convingerea că aceste scrisorele proveneau de la ucenicul pe care-l iubea Isus au putut deschide acestor două bilețele personale drumul spre canonul Sfintelor Scripturi.

Destinatarul

Destinatara Epistolei a doua a lui Ioan este „*Electē Kyria*”, ceea ce se poate traduce prin „*aleasa Doamnă*”, o damă de elită, Doamna Electa, Kyria, Aleasa sau Electa Kyria. Kyria este femininul de la Kyrios, Domnul, adică „*un titlu de onoare, de curtoazie, care se regăsește pe papyrusuri, la începutul scrisorilor adresate unor femei*” (Chaine).

Apostolul adresează scrisorica sa unei mame dintr-o familie creștină, unei dame „*plasate în fruntea unei grupări creștine*” (W. H. Guiton), sau folosește numele în sens figurat pentru a desemna o Biserică? Părerile sunt împărțite. Unii consideră că ar trebui să luăm cuvintele în sens literal, de vreme ce nu se pot avansa niște argumente destul de puternice care să infirme această interpretare, însă majoritatea specialiștilor biblici înclină spre semnificația simbolică. Din ce cauză?

1. Formula de adresare sugerează o Biserică. „*Adjectivul «aleasă» este plasat înaintea substantivului, deci accentul cade pe acesta. Or, în grecește, acest adjectiv, provenit dintr-un verb care înseamnă: a alege, a selecta și din prepoziția afară din sugerează imediat termenul «biserică». De aceea, toți exegeții din timpurile moderne admit că autorul se adresează Bisericii*” (A. Nicole).

2. Epistola nu conține nici nume, nici caracteristici individuale. Electa nu este un nume feminin cunoscut. Spre deosebire de III Ioan, apostolul nu dă nume nici destinatarei, nici copiilor ei.

3. Doamna pare să fie cunoscută și iubită de toți creștinii (v.1). O asemenea notație se înțelege mai ușor dacă ea se raportează la o Biserică.

4. Ar fi ceva foarte natural ca apostolul să reamintească membrilor unei Biserici (mai degrabă decât membrilor unei familii) porunca pe care aceștia au învățat-o de la început (v. 6).

5. Salutul final (v. 13) este mai explicabil dacă îl socotim ca provenind de la membrii unei Biserici-surori și nu de la nepoții „Doamnei” la care ar fi locuit apostolul.

6. Avertismentul referitor la falșii învățători care constituie, de fapt, esențialul scrisorii (v. 7-11), vizează mai degrabă o Biserică decât o familie.

7. Adresa este, într-adevăr, la singular, dar majoritatea verbelor se află la pers. a II-a plural. De aici concluzia că apostolul se adresează unei colectivități.

8. Personificarea poporului lui Dumnezeu sau a locuitorilor Ierusalimului sub trăsăturile unei femei („*fîica Sionului*”, Ier. 6.2) era un procedeu obișnuit la profeții V.T. (a se vedea Osea 2.21-22), procedeu pe care îl regăsim și în N.T. (Ef. 5.29,30; II Cor. 11.2-3; I Pet. 5.13; Ap. 19.7; 22.17). Prin urmare, dacă se recurge și aici la simbolism, problema nu se complică deloc. Cu toate acestea, nici unul dintre argumentele avansate mai sus nu exclude total cealaltă eventualitate. Poate că ar fi un lucru înțelept să concludem împreună cu Westcott că „*în stadiul actual al cunoștințelor noastre, problema adresei este insolubilă*”, dar am putea opta, ca și el, pentru a doua soluție. Rațiunea de a fi a acestei criptograme ar constitui - ca și în cazul pasajului din I Pet. 5.13 - o măsură de prudență impusă de o perioadă de persecuții, în cazul când scrisoarea ar fi căzut în mâinile vrăjmașilor Bisericii, pentru a nu expune inutil o comunitate locală unor cercetări care s-ar fi putut lăsa cu niște consecințe imprevizibile.

Data redactării

Între anii 60 și 90. Numeroși specialiști înclină spre o dată care se apropie de anul 87. Apostolul Ioan care trebuie să fi avut, la acea dată, vreo 75 de ani, mai călătorea de la o Biserică la alta, în provincia Asia Mică (III Ioan 14).

Locul

Noi credem că scrisoarea aceasta a fost scrisă, ca și I Ioan, la Efes și a fost adresată unei Biserici din Asia Mică.

Conținutul și scopul

Falșii prooroci părăsiseră Biserica (I Ioan 2.19-20), pentru a forma un grup aparte. La

data respectivă, ei trimiteau predicatori itineranți, în diferite Biserici, pentru a răspândi învățătura lor (II Ioan 7). Apostolul îi avertizează pe copiii săi spirituali să nu-i primească (v. 10), pentru a nu contribui la răspândirea ereziei (v. 11).

Această scrisorică este valabilă și astăzi, pentru a ne pune în gardă contra unei carități inspirate de rațiuni necurate, nesincere. „*Nu puneți dragostea în slujba idolilor!*” spunea Vinet. Apostolul dragostei ne avertizează că o primire prea călduroasă a celor care propagă doctrine de natură să sape la temelia credinței noastre riscă să ne frustreze de răsplata ce ne așteaptă în ceruri (v. 8) și să ne facă răspunzători de roadele otrăvite ale ereziei (v. 11). Pentru apostol, o atitudine intransigentă, în domeniul adevărului, nu este nicidecum ireconciliabilă cu dragostea reciprocă pe care el o recomandă în aceeași epistolă (v. 4-5), căci a stăruî în învățătura apostolilor (v. 6) este una dintre condițiile esențiale ale vieții unei Biserici creștine (F.A. 2.42).

Planul

I. Continuați să rămâneți într-o relație de părtășie cu Dumnezeu (v. 1-6)

- salutări (v. 1-3)
- umblați în adevăr (v. 4)
- umblați în dragoste (v. 5-6)

II. Evitați orice legătură cu falșii învățători (v. 7-13)

- doctrina lor (v. 7-9)
- evitați-i (v. 10-11)

Informații și salutări (v. 12-13).

IOAN - A TREIA EPISTOLĂ

Autorul

Apostolul Ioan. (V. *Introducere la Ioan - a doua Epistolă*).

Destinatarul

III Ioan este adresată unui creștin cu numele Gaiu (Gaius), nume care reprezintă forma grecească a lui Caius, unul din cele mai curente nume ale lumii greco-romane. Mai mulți bărbați cu numele Gaiu sunt pomeniți în N.T. (F.A. 19.29; 20.4; I Cor. 1.14; Rom. 16.23), însă nu putem identifica pe destinatarul Epistolei lui Ioan cu nici unul dintre aceștia. El este un creștin bogat, care și-a consacrat bunurile sale în slujba Domnului: casa lui este permanent deschisă pentru evangheliștii aflați în trecere pe acolo (v. 5), care primesc de la el, în afară de găzduire, banii necesari pentru călătorie (v. 6). Un nou grup de predicatori itineranți, aflați probabil sub

conducerea lui Dimitrie (v. 7, 12) va veni să se adauge șirului lung al celor care i-au bătut la poartă. Drept scrisoare de recomandare, ei vor aduce acest bilet din partea lui Ioan. Dat fiind marele număr de falși învățători care circulă prin Biserici, profitând de ospitalitatea creștinilor (vezi I Ioan 4.1; II Ioan 7), astfel de scrisori de recomandare se dovedeau a fi indispensabile.

Data și locul redactării

Vezi *Ioan - a doua Epistolă*.

Conținutul

Spre deosebire de II Ioan, aceasta este o scrisoare personală, adresată unui factor de răspundere al unei Biserici din Asia Mică. Ea conține un cuvânt de încurajare adresat destinatarului și un avertisment vizând pe un membru al Bisericii sale sau pe un conducător al vreunei Biserici vecine.

Scopul

Gaiu a fost răsplătit cu laude pentru primirea solilor trimiși de Ioan, în vreme ce Diotref nu a văzut cu ochi buni venirea lor; el nu a vrut să-i primească, și, pentru a-i împiedica să exercite o oarecare influență asupra celorlalți, el le-a interzis membrilor Bisericii sale să-i primească, sub amenințarea cu excluderea din comunitate. Ioan îl felicită pe Gaiu pentru a fi ținut piept acestui dictator clerical, așteptând momentul când va merge personal să-l tragă la răspundere pentru faptele sale și să-l pună la locul lui (v. 10). Exegeții au văzut în Diotref pe unul dintre primii reprezentanți ai episcopatului monarhic. Se știe că, în sec. II, numărul episcopilor care voiau să domine asupra Bisericii lor, ca un comandant asupra oștilor sale, a crescut considerabil. Dorința de a stăpâni i-a cuprins chiar și pe unii dintre cei mai buni (de ex., Ignatius de Antiohia). Totuși, „Diotrefii” nu sunt legați de nici o structură ecleziastică aparte: până și formele cele mai congregaționaliste cunosc oameni cărora „*le place să fie vioara întâi*” (v. 9 în versiunea Pfäfling).

Epistola aceasta ne permite să aruncăm o privire fugitivă în viața Bisericilor de la finele perioadei apostolice: erezia și schisma sunt cele două nenorociri care amenință comunitățile creștine. Lucrurile vor merge din rău în mai rău pe parcursul secolului următor: doctrinele false și dezbinările se vor înmulți după dispariția ultimului apostol și înainte de fixarea canonului biblic. Acest bilețel ne dă și o imagine sumară asupra vieții lui Ioan, a ultimilor săi ani, înainte de a fi fost exilat la Patmos.

Epistola ni-l arată, nu ca pe un „prinț al Bisericii”, înconjurat cu onoruri, ci ca pe un luptător devenit ținta atacurilor adversarilor săi, ducând lupta pe mai multe fronturi deodată. Grijiile, ostenele, chiar și umilirile nu lipsesc, dar Ioan rămâne credincios la postul său, ca un adevărat ucenic al Aceluia care este Adevărul întrupat și Dragostea încarnată. Apostolul ne învață, și prin această scriere a sa, că, pentru a iubi potrivit cu adevărul, trebuie să știi și să te împotrivești răătăcirilor, ereziilor și să îți piept celor ce le propagă. Fără oameni de talia lui Ioan și a lui Gaiu, Diotrefii ar fi înhămat de mult Biserica la carul ambițiilor și pretențiilor lor firești. În sfârșit, Epistola aceasta ne aduce aminte de datoriile pe care le avem față de cei plecați „*pentru Numele lui Isus Cristos*” (v. 7), de sprijinul pe care trebuie să li-l acordăm, ajutându-i cu bunurile noastre materiale, spre a asigura, împreună cu ei, răspândirea adevărului Evangheliei (v. 8).

Planul

Salutări (v. 1)

Laude la adresa lui Gaiu (v. 2-8)

- pietatea lui (v. 2-4)

- generozitatea lui (v. 5-8)

Avertisment cu privire la Diotref

- orgoliul și acțiunile acestuia (v. 9-11)

Laude la adresa lui Dimitrie (v. 12)

Știri și salutări (v. 13-14).

IOAN - APOCALIPSA LUI (V. *Apocalipsa*).

IOAN - EVANGHELIA LUI.

Autorul

Apostolul Ioan, „*ucenicul pe care-l iubea Isus*” (13.23; 19.26; 20.2; 21.7, 20). Ca și celelalte Evanghelii, nici aceasta nu poartă numele autorului ei; însă probele interne și externe coroborează opinia tradițională care atribuie această Evanghelie apostolului Ioan.

I. Probe interne

1. *Autorul este unul dintre apostolii Domnului.* Întrebuințarea pers. I pl., o dovedește (1.14; 21.24). Apartenența scriitorului la grupul apostolilor se constată, de asemenea, în numeroase detalii care privesc îndeosebi impresia produsă asupra ucenicilor de o serie de evenimente petrecute în viața lui Cristos (1.37; 2.11, 17; 4.27, 54; 9.2; 11.8-16; 12.4-6, 21, 22; 13.23-26; 18.15; 19. 26, 27, 35; 20.8). La toate acestea, trebuie adăugată declarația categorică din 21.24.

2. *Ucenicul pe care-l iubea Isus* este menționat de mai multe ori (13.23; 19.26; 20.2; 21.7,

20, 21), iar pasajul din 21.20-24 afirmă că ucenicul acesta este autorul Evangheliei respective. Cartea aceasta citează numele apostolilor, cu excepția lui Matei, Iacov, fiul lui Alfeu, Simon, zelotul și a fiilor lui Zebedei. Or, Matei, Iacov, fiul lui Alfeu, și Simon, zelotul, nefăcând parte din grupul celor 3 ucenici intimi, nici unul dintre ei nu putea fi numit „*ucenicul pe care-l iubea Isus*”. Cât despre Iacov, fiul lui Zebedei, acesta a murit devreme, cu mult timp înainte de a fi fost redactată a 4-a Evanghelie (F.A. 12.2), și nu poate fi identificat cu autorul ei. „*Ucenicul pe care-l iubea Isus*” este, cu siguranță, apostolul Ioan.

3. *Greaca utilizată în a 4-a Evanghelie, îmbibată cu termeni aramaici*, dovedește, fără putință de tăgadă, că autorul ei a fost un evreu.

4. *Scriitorul cunoaște perfect geografia Palestinei, istoria și obiceiurile evreiești din vremea lui Isus* (de ex. 1.21, 28, 46; 2.6; 3.23; 4.5, 27; 5.2-3; 7.40-52; 9.7; 10.22-23; 11.18; 18.28; 19.31). Această Evanghelie are mai multe trăsături personale decât toate celelalte.

Toate aceste probe interne confirmă, de o manieră frapantă, atribuirea celei de a 4-a Evanghelii apostolului Ioan.

II. Probele externe sunt de două feluri:

a. Mențiunea formală a numelui autorului.

b. Întrebuințarea celei de a 4-a Evanghelii în documentele vechi. Aceste elemente dovedesc înalta apreciere acordată acestei scrieri. Într-adevăr, Ireneu, episcop de Lyon pe la anul 185 și discipol al lui Polycarp (el însuși ucenic al lui Ioan), declară categoric că apostolul a scris Evanghelia sa la Efes și că celelalte 3 Evanghelii existau deja. La finele sec. II și începutul sec. III, Clement din Alexandria, Tertullian și Origen afirmă același lucru. Probele externe de al doilea tip atestă existența celei de a 4-a Evanghelii și încrederea pe care aceasta o inspira pe atunci. *Didahia* (cca 110 d.Cr.) pare să fi împrumutat unele formule ale sale din terminologia iohanică. *Epistolele lui Ignatie* (care sunt anterioare anului 117) dovedesc că acesta cunoștea bine a 4-a Evanghelie care avea autoritate, atât asupra lui, cât și a Bisericilor din Asia Mică, la începutul sec. II. Cel mai vechi text din N.T. cunoscut până acum este un fragment aparținând unui codex de papyrus, pe care paleografia îl situează către anul 125. Fragmentul respectiv conține câteva versete din Ioan 18. Deoarece el a fost descoperit în Egipt, aceasta dovedește că Evanghelia după Ioan s-a răspândit foarte devreme și pe o arie foarte largă. Un alt

fragment de papyrus, datând de prin anul 150, relatează episoade ale vieții lui Isus și preia o parte din informațiile sale din această a 4-a Evanghelie. Iustin Martirul (aprox. 150) face și el o aluzie la Evanghelia după Ioan, considerând-o drept „*unul dintre aceste memorii ale apostolilor, numite evanghelii, și redactate de apostoli și însoțitorii lor.*” Două apocrife scrise pe la anul 150 - *Evanghelia lui Petru* și *Faptele lui Ioan* - prezintă urme evidente ale gândirii iohanice. *Diastessaron*-ul lui Tațian (aprox. 170) este o armonie a celor 4 Evanghelii canonice. Manuscrisul *Sinaiticus* conținând cele 4 Evanghelii siriace constituie o dovadă că, în sec. II, Biserica siriacă acceptase deja cele 4 Evanghelii. În sfârșit, este sigur că până și primii eretici gnostici din sec. II, de ex. Basilides (120-140), Heracleon (cca 160-180) și poate Valentin (cca 140-160) citau și chiar comentau Evanghelia după Ioan. Prin urmare, probele externe se adaugă probelor interne pentru a-l desemna pe Ioan ca autor al celei de a 4-a Evanghelii; ele demonstrează, de asemenea, că, pe un teritoriu foarte vast, Evanghelia după Ioan se bucura de autoritate în creștinătatea imediat următoare epocii apostolice.

Cu toate acestea, numeroși critici moderni contestă temeiurile argumentației de mai sus. Ei consideră că autorul celei de a 4-a Evanghelii nu ar fi apostolul Ioan; acesta nu ar fi fost decât martorul ocular pe atestarea căruia s-ar fi bazat evanghelistul (Ioan 19.35; 21.24). Potrivit opiniei acestor critici, redactorul Evangheliei, ucenicul apostolului Ioan, ar fi alcătuit textul pe baza amintirilor și a învățăturii oferite de maestrul său. Un asemenea redactor ar fi necunoscut, afară doar dacă îl vedem în persoana sa pe „Ioan prezbiterul” despre care s-a mai vorbit din când în când, dar despre care nu se știe nimic sigur. Pe de altă parte, mulți dintre savanții moderni consideră că *Ioan prezbiterul* este însuși Ioan apostolul. În orice caz, supozițiile de mai sus sunt mult prea șubrede pentru a putea zdruncina opinia potrivit căreia Ioan, apostolul Domnului, este autorul Evangheliei a 4-a. În definitiv, s-a dovedit că această carte a fost redactată în Asia Mică (la Efes, potrivit tradiției creștine), în ultimul pătrar al sec. I. Adversarii lui Isus sunt indicați simplu prin cuvântul *iudei* (Ioan 1.19; 2.18; 5.10; 7.15; etc.); sunt date o serie de explicații cu privire la sărbătorile evreiești (6.4; 7.2; 11.55; 19.31); numele Lacului Galileii este completat cu expresia păgână: *marea (lacul)*

Tiberiadei (6.1). În prologul Evangheliei, Cristos este numit „*Cuvântul lui Dumnezeu*,” fapt care dovedește că, la acea dată, creștinismul se confrunta cu curente filozofice cunoscute a fi existat pe atunci în Asia Mică. Aceasta explică scopul, de altfel manifest, al acestei scrieri, și anume să expună mărturia dată de Cristos Însuși, ca Fiu al lui Dumnezeu venit în trup și ca Mântuitor al lumii (20.30, 31). Autorul presupune că numeroase episoade ale Evangheliilor sinoptice le sunt deja cunoscute cititorilor săi. (V. *Evanghelia*). Sinopticele nu au reprodus lungile discursuri rostite de Domnul ca răspuns la atacurile iudeilor contra divinității Sale, nici descoperirile făcute de El apostolilor cu privire la taina Persoanei Lui și la relațiile lor spirituale cu El. Apostolul Ioan a luat hotărârea să consemneze această mărturie personală a lui Isus, sarcină devenită cu atât mai presantă cu cât se ridicau doctrine false care negau anumite aspecte privitoare la Persoana lui Cristos. Lucru foarte natural, apostolul adaugă acestei mărturii o seamă de amintiri personale conținând numeroase detalii. Din toate acestea, a rezultat pentru Biserică un portret integral al Domnului ei, văzut sub dublu aspect: uman și divin.

Evanghelia după Ioan ne permite să-l identificăm pe autorul ei cu un iudeu care cunoștea la perfecție opiniile (1.21; 4.9, 25, 27; 7.15, 35, 40, 41, 49; 9.2; 12.35...) și obiceiurile evreiești (2.1-10; 7.22, 23, 37, 38; 11.17-44; 18.28, 31, ...), evrei a căror viață religioasă era puternic ancorată în învățătura V.T. (3.14; 5.46; 6.32, 35; 7.37, 38; 8.56; 10.35; ...). El a trăit în Palestina, țară a cărei geografie îi era familiară (1.28; 2.12; 4.46; 5.2; 6.19, 8.20; 9.7; 12.1 ...) și a fost martor la evenimentele pe care le relatează (1.28, 35-51; 2.6; 3.23; 4.46, 47; 5.14; 6.9, 19; 10.40, 41; 13.1-20; 18.15-27; 21.1-14 ...). El cunoaște gândurile și sentimentele lor (2.11, 17, 22; 4.27; 6.19, 60, 61; 12.16; 13.22, 28 ...), precum și pe acelea ale Domnului (2.24-25; 4.1; 5.6; 6.6, 15, 54; 7.1; 11.33; 13.1, 3, 11, 21; 16.10; 18.4; 19.28). Cum Ioan este singurul dintre apostoli care nu este numit în textele respective, înseamnă că el este autorul (a se mai vedea 1.14; 19.35; 21.24). Tradiția creștină este unanimă pentru a-i atribui lui Ioan redactarea celei de a 4-a Evanghelii. În sec. II, Ireneu din Lyon zice: „*Ioan, ucenicul Domnului, acela care și-a sprijinit capul pe pieptul Lui, a publicat Evanghelia în timp ce locuia la Efes*” (*Adv. Haer.* 3.1.1). El deține această informație de la Polycarp, care fusese un discipol al lui Ioan.

Data redactării

Data respectivă a fost fixată, în general, spre finele sec. I. Mulți specialiști consideră că Ioan și-a scris Evanghelia pentru a le completa pe celelalte 3 existente. Câteva fragmente de papyrus conținând versete din Evanghelia după Ioan au fost descoperite în Egiptul de Jos. Unul dintre acestea a fost datat de către paleografi din anii 125-150. Rezultă de aici că această Evanghelie era deja cunoscută și răspândită, în această țară, pe la începutul sec. II.

Locul

Tradiția creștină este cvasi-unanimă în a lua Efesul drept loc al redactării Evangheliei după Ioan.

Conținutul

Evanghelia lui Ioan începe cu un prolog (1.1-18), unde apostolul rezumă marele adevăr manifestat prin viața lui Cristos: existența unei a doua Persoane divine care-L revelează pe Dumnezeu și a fost numită, tocmai de aceea, *Cuvântul*. Sursa universală a vieții și luminii în creație, Acest Cuvânt veșnic Se întrupează în Isus Cristos, li-L descoperă pe Dumnezeu credincioșilor și le transmite mântuirea. Apoi Ioan mai redă:

1. *Primele mărturii referitoare la Domnul Isus*, date de Ioan Botezătorul și de Isus Însuși, în prezența primilor Lui ucenici (1.19 - 2.11).

2. *Ceea ce descoperă Cristos Însuși cu privire la Persoana Sa*, printr-o serie de acțiuni și îndeosebi de cuvântări adresate, fie persoanelor care-L caută, fie potrivnicilor Lui (2.12 - 12.50). Din cuprins: a) mărturia dată de Isus despre Sine Însuși cu prilejul primei Sale apariții la sărbătoarea Paștelui evreiesc (2.12-25); convorbirea cu Nicodim (3.1-21); mărturia reiterată a lui Ioan Botezătorul (v. 22-36). b) Conversația dintre Isus și femeia samariteancă (4.1-42). c) A doua minune săvârșită în Galileea (v. 43-54). d) Replica dată de Isus iudeilor care contestau divinitatea și autoritatea Sa (cap. 5). e) Cuvântarea prin care Isus Se prezintă ca fiind Pâinea vieții (cap. 6). f) O nouă afirmație privind autoritatea și calitatea Sa de Fiu al lui Dumnezeu, făcută cu prilejul sărbătorii Corturilor (cap. 7-8). g) Vindecarea unui orb din naștere și pilda cu păstorul cel bun (9.1 - 10.21). h) Ultima mărturie dată de Domnul Isus în auzul iudeilor (10.22-42). i) Învierea lui Lazăr și urmările ei (cap. 11). j) Declarațiile făcute de Isus cu prilejul ungerii Sale cu mir în Betania, a intrării Lui triumfale în Ierusalim și a vizitei grecilor (cap. 12).

3. *Descoperirea făcută de Cristos despre Sine Însuși, referitor la moartea și învierea Lui*

(13.1 - 21.25). Porțiunea aceasta include: a) ultima întreținere a lui Isus cu ucenicii Săi (cap. 13-17); b) arestarea, aducerea Lui înaintea autorităților, răstignirea Mântuitorului. În tot acest interval de timp, El Își atestă divinitatea și misiunea încredințată de Tatăl, în special înaintea lui Pilat (cap. 18-19); c) învierea Domnului și câteva mărturii legate de acest eveniment (cap. 20-21). S-ar părea că autorul a adăugat cap. 21 ca un *post-scriptum* la opera sa, propunându-și inițial să-și încheie Evanghelia cu cap. 20.

Cea de a 4-a Evanghelie arată că Isus nu este numai Fiul omului, dar și Fiul cel veșnic al lui Dumnezeu. Persoana, învățătura și lucrarea Sa de răscumpărare L-au revelat pe Dumnezeu și au asigurat viața veșnică fiecărui suflet care Îl primește prin credință. Așadar, Ioan prezintă misiunea lui Isus ca o încununare a revelației date de Dumnezeu despre Sine Însuși, iar Cristos comunică celor credincioși această lumină cu ajutorul căreia ei ajung la cunoașterea celor mai sublime adevăruri. În chipul acesta, le este acordată comuniunea spirituală cu Dumnezeu, comuniune care înseamnă viață veșnică, plinătate, binele suprem, mântuirea desăvârșită.

Calvin a numit Evanghelia după Ioan „cheia care deschide ușa înțelegerii celorlalte trei.” Dacă primii 3 evangheliști relatează ceea ce a făcut Isus, Ioan descoperă mai ales ceea ce este El. „Ucenicul pe care-l iubea Isus” a știut să imprime cărții sale o notă unică de intimitate și de cunoaștere profundă a Mântuitorului. Putem identifica, în această Evanghelie, 7½ capitole de convorbiri particulare și cură sufletească: Isus și Nicodim (cap. 3), femeia samariteancă (cap. 4), apostolii (cap. 13-16), Dumnezeu (cap. 17), Pilat (18.33-38; 19.8-11), Petru (21.15-23). Scriind în urma celorlalți evangheliști, Ioan caută să istorisească lucruri inedite: minuni (2.7; 4.50; 5.8, 9.7; 11.43; 21.6), pilde (4.10-14; 6.32-58; 10.1-30; 15.1-8), acțiuni (8.3-11; 13.1-17; 21.15-23), discursuri (13-16), rugăciune (17).

Cartea, în ansamblu, având ca scop să demonstreze că „Isus este Fiul lui Dumnezeu”, conține numeroase probe despre această divinitate:

(a) *eternitatea lui Cristos* (1.1-2; 8.58; 12.34; 17.5);

(b) *atotputernicia Lui*, manifestată în creație (1.3, 10) și în minunile pe care le-a săvârșit (5.36; 10.25, 37-38);

(c) *omniștiința Sa* (1.46-50; 4.17-19);

- (d) *sfințenia Sa absolută* (8.46);
- (e) *egalitatea Sa cu Dumnezeu* (5.16; 10.30-31);
- (f) *înțelepciunea Lui perfectă* (7.45-46);
- (g) *omniprezența Lui* (3.13; 17.11-26);
- (h) *afirmațiile Scripturilor* (5.39);
- (i) *diversele mărturii* (1.29-34, 45-49; 5.31, 33, 37);
- (j) *învierea Sa* (20.8, 27-28; cf. F.A. 2.24, 36; 5.30-31 ...);

(k) *glorificarea Lui* (Ioan 13.32; 16.10; cf. F.A. 9.3; 26.13). În fața unui asemenea Mântuitor, ce am putea spune decât: „*Domnul meu și Dumnezeul meu!*” (Ioan 20.28), pentru că „*lucrurile acestea au fost scrise ca voi să credeți că Isus este Cristosul, Fiul lui Dumnezeu, și, crezând, să aveți viața în Numele Lui.*” (v. 31).

Evangelia aceasta nu istorisește toată viața lui Isus, însă este „*cea care ne revelează cel mai minunat intimitatea și, de asemenea, divinitatea lui Isus Cristos*” (René Pache). Ea relatează doar anumite episoade, precum și 8 minuni alese special pentru valoarea lor ca „*semne*” (2.1-11; 4.46-50; 5.1-9; 6.1-14, 16-21; 9.1-7; 11.17-44; 21.1-14). Uneori, Ioan alătură minunii respective și un discurs al lui Isus care îi dă interpretarea corespunzătoare (cap. 6), sau prezintă consecințele „*semnului*” respectiv (cap. 9-10). În aceste cuvântări, Isus Se prezintă ca fiind: Pâinea vieții (6.35-36), Lumina lumii (8.12), Ușa oilor (10.9), Păstorul cel bun (10.11), Învierea și Viața (11.25), Calea, Adevărul și Viața (14.6), adevărata Viță (15.1-2). Acestor 7 „*Eu sunt*” trebuie să le mai adăugăm declarația capitală din 8.58: „*...mai înainte ca să se nască Avraam, Eu sunt.*” O jumătate din discursurile redade de Ioan au fost adrese ucenicilor. Ioan este singurul evanghelist care ne-a păstrat cuvântarea de rămas bun a lui Isus (cap. 13-16) și rugăciunea sacerdotală (cap. 17). De asemenea, prologul Evangheliei sale este unic. Pentru a-i face pe contemporanii săi greci să înțeleagă preexistența veșnică, divinitatea și rolul lui Cristos în opera de creație, Ioan a ales un termen care le era foarte familiar acestora: *Logosul*, purtătorul (începând de la Heraclit, sec. VI î.Cr.) unei mulțimi de noțiuni filozofice care coincideau cu revelațiile biblice despre Cuvântul creator al lui Dumnezeu (Gen. 1.3), aducător de mântuire și viață nouă (Ps. 107.20; Is. 45.8; Ez. 37.4-5), factor executiv al voinței lui Dumnezeu (Is. 55.10-11), Înțelepciunea divină personificată (Pv. 8.22-31). Acest *Logos* preexistent și divin (Ioan 1.1), factor activ în facerea lumii (1.3-4), S-a întrupat (1.14) și a venit să reveleze viața

(1.4), lumina (1.4-5), harul, adevărul și gloria (1.14), adică pe Dumnezeu Însuși (1.18). Însă revelația aceasta nu a fost acceptată de toți oamenii: pe tot parcursul acestei Evanghelii, vedem înfiripându-se și manifestându-se, în unele inimi, credința, iar în altele necredința și împotrivirea. Aceasta este tema principală a Evangheliei după Ioan: să arate cum unii oameni au crezut în Isus, cum alții au refuzat să se încreadă în El și, în sfârșit, care au fost consecințele pentru fiecare din cele două atitudini.

Scopul cărții

Acesta este indicat de Ioan însuși; el a scris „*pentru ca voi să credeți că Isus este Cristosul, Fiul lui Dumnezeu, și, crezând, să aveți viața în Numele Lui*” (20.31). El vrea, pe de o parte, să-i aducă la credință pe cei ce se aflau încă departe, iar pe de alta să-i întărească pe cei care sunt deja creștini, făcând să crească credința lor. Poate că, în afară de acestea, dorea să completeze mărturia celor alți evangheliști și să-i înarmeze pe creștini contra unor forme de prenosticism, în special docetismul, care învăța că Cristosul nu S-a întrupat realmente în Isus; dar aceste scopuri sunt secundare pe lângă cele mărturisite chiar de autor. Ele constituie simple ipoteze. Ca unul care a contemplat gloria Fiului lui Dumnezeu (1.14), el intenționează să transmită câteva din razele ei, pentru ca cititorii lui să devină ei înșiși părtași vieții dumnezeiești arătate în Isus care este Cristosul.

Planul cărții

Prologul (1.1-18)

I. Descoperirea (revelația) lui Cristos în lume (1.19 - 12.50)

A. Proclamarea revelației (1.19 - 4.54)

1. Primele mărturii (1.19 - 2.11)
2. Lucrarea lui Cristos (2.13 - 4.54):
 - în Iudeea (2.13 - 3.36)
 - în Samaria (4.1-42)
 - în Galileea (4.43-54).

B. Credință și necredință (cap. 5-12)

Nașterea acestora:

- la Ierusalim (cap. 5)
- în Galileea (cap. 6).

Dezvoltarea credinței și a necredinței:

- în timpul sărbătorii Corturilor (7. 1 - 10.21)
- în timpul sărbătorii Dedicăției (praznicul Înnoirii) (10.22-42).

Apogeul:

- cauza (cap. 11)
- consecințele (cap. 12).

II. Descoperirea lui Cristos în cercul ucenicilor (cap. 13-20):

- sub semnul luminii (cap. 13-17)
- prin exemplul personal al Învățătorului (13.1-30)
- prin cuvântarea de rămas bun (13.31 - 16.33)
- prin rugăciunea de Mare Preot (cap. 17)
- sub semnul iubirii (cap. 18-20)
 - = trădarea, procesul și moartea (cap. 18-19)
 - = învierea (cap. 20)

E p i l o g u l (cap. 21)

Descoperirea lui Cristos: ucenicilor în ansamblu (21.1-14)

Descoperirea lui Cristos: lui Petru și Ioan (21.15-23)

Post-scriptum (21.24-25).

IOANA. Femininul grecesc al numelui ebraic *Yohanan*, care înseamnă: *Domnul a fost binevoitor*. Nevasta lui Cuza, ispravnicul (intendantul) lui Irod tetrarhul. Ea se număra printre femeile care-l ajutau pe Domnul Isus cu bunurile lor materiale (Lc. 8.3). Ea mai apare și în grupul femeilor care au însoțit-o pe Maria Magdalena la mormântul Domnului (24.10).

IOANAN, IOHANA, JOANAN, JOHANNA, YOANAN. (Forme grecești ale numelui ebr. *Yohanan*, care înseamnă: *Domnul a fost binevoitor*). Un strămoș al lui Cristos. A trăit în jurul anului 500 î.Cr. (Lc. 3.27).

IOAS, JOAS = Domnul a dat.

1. Un bărbat din sem. lui Manase, din fam. lui Abiezer, și tatăl lui Ghedeon (Jud. 6.11,15). Stabilit la Ofra, acesta pare să fi fost un om înstărit. El a ridicat un altar lui Baal și un par sacru (așeră), emblema Astarteei canaanite. Dumnezeu îi poruncește lui Ghedeon să le dărâme, ceea ce el a și făcut. Persoanelor idolate care l-au cerut pe Ghedeon din mâna tatălui său pentru a-l trage la răspundere și a-l ucide, ca urmare a acestei fapte, Ioas le-a răspuns cu înțelepciune: „*Dacă Baal este Dumnezeu, să-și apere el pricina, fiindcă i-au dărâmat altarul!*” (Jud. 6.11-32).

2. Un beniamit din Ghibea. S-a alăturat lui David la Tlclag (I Cr. 12.3).

3. Unul dintre fiii lui Ahab (II Împ. 22.26; II Cr. 18.25).

4. Fiul lui Ahazia, regele lui Iuda. Atalia, mama lui Ahazia, aflând că fiul ei a fost ucis, se scoală și omoară pe toți bărbații din neamul împărătesc rămași cu viață, cu excepția lui Ioas, și se așază ea însăși pe tronul lui Iuda. Ioas

scapă de la moarte grație intervenției mătușii sale Ioșeba, sora regelui Ahazia care tocmai fusese asasinat, și soție a marelui preot. Ioas, în vârstă de un an, a fost ascuns în Templu, unde a locuit timp de 6 ani. În al 7-lea an, marele preot Iehoiada a convocat 5 dintre capii gărzii regale, i-a pus să jure și li l-a arătat pe Ioas, fiul împăratului. Apoi, Iehoiada a organizat 3 cete de oameni înarmați și de leviți (II Împ. 11.5-7), li l-a prezentat pe Ioas și l-a încoronat în prezența lor. Atalia, auzind vuietul produs de alergători și mulțimile entuziasmate, a alergat la Casa Domnului. Marele preot a poruncit să fie scoasă afară din Templu și a fost executată. Acum, Ioas nu mai avea rivali. În continuare, marele preot a încheiat două legăminte: unul prin care tânărul rege și poporul se angajau să slujească Domnului, și un al doilea prin care împăratul și supușii săi își făgăduiau sprijin reciproc. După aceea, s-au deplasat cu toții spre templul lui Baal și l-au dărâmat; i-au sfărâmat altarele și idolii și au ucis pe preotul lui Baal (II Împ. 11.1-20; II Cr. 23.10-21). În principiu, Ioas a fost încoronat către anul 836 î.Cr., dar a fost singurul rege legitim începând cu anul 842. Avea 7 ani când a fost uns ca rege și a domnit 40 de ani. Atâta timp cât a trăit marele preot Iehoiada, acest consilier înțelept și evlavios, Ioas a umblat în căile Domnului. El a poruncit restaurarea Templului, deși poporul continua să aducă jefte pe înălțimi (II Împ. 12.1-16). După moartea lui Iehoiada, regele și poporul s-au abătut de la calea Domnului și au slujit Astarteei și altor idoli. Când Zaharia, fiul lui Iehoiada, l-a avertizat pe rege că Domnul îi va pedepsi pe cei vinovați de idolatrie, Ioas a poruncit ca acesta să fie omorât (II Cr. 24.15-22; Mt. 23.35). La puțin timp după aceste lucruri, Hazael, împăratul Siriei, a pus mâna pe Gat, o cetate a filistenilor, și a amenințat Ierusalimul cu un atac armat. Ioas nu a putut salva capitala decât cu prețul lucrurilor închinat Domnului, aflate în vistieria Templului. După plecarea invadatorilor, Ioas a căzut la pat, grav bolnav și Amația, fiul său, a domnit în locul lui. Slujitorii împăratului Ioas l-au ucis în patul său, drept pedeapsă din partea Domnului pentru moartea profetului Zaharia. Probabil că data morții lui Ioas ar trebui situată în cursul ultimilor 3 ani care au urmat invaziei siriene (II Împ. 12.17-20; II Cr. 24.17-27) (V. *Cronologie*, IV). Ioas a fost înmormântat în cetatea lui David, dar nu l-au pus într-unul din mormintele împăraților. Amația, fiul său, avea 25 de ani când a devenit rege (II Împ. 14.2).

Ioas trebuie să se fi căsătorit foarte devreme, căci el era singurul supraviețuitor al dinastiei davidice. Stingerea acestui neam nu putea fi evitată dacă Ioas nu ar fi avut urmași.

5. Fiul lui Ioahaz și rege al lui Israel. El s-a suit pe tron pe la anul 800 î.Cr. și a domnit 16 ani. Împăratul acesta a continuat să venezeze cei doi viței ridicați de Ieroboam la Betel și Dan. Totuși, el a manifestat o afecțiune deosebită față de proorocul Elisei și a fost profund marcat de îmbolnăvirea acestuia. Elisei i-a cerut să deschidă fereastra dinspre răsărit și să tragă o săgeată, ceea ce regele a și făcut. Profetul i-a poruncit să mai ia câteva săgeți și să lovească în pământ. Ioas a lovit de 3 ori. Săgețile simbolizau victoriile pe care Ioas urma să le obțină asupra sirienilor. Dacă el ar fi lovit de 6 ori, în loc de 3, atunci numărul biruințelor câștigate contra Siriei ar fi fost dublu (II Împ. 13.14-25). După moartea lui Elisei, Ioas a furnizat 100 000 de soldați mercenari lui Amația, regele lui Iuda, care intenționa o expediție contra edomiților. Dar un profet l-a sfătuit pe Amația să renunțe la serviciile lor. Deși solda le fusese plătită cu anticipație, acești mercenari, spumegând de furie, au părăsit teritoriul lui Iuda, nu însă înainte de a-l jefui (II Cr. 25.6-10, 13). Poate că acesta a fost motivul provocării pe care Amația i-a adresat-o lui Ioas. În ciuda avertismentului lui Ioas, Amația a stăruit în dorința sa de a-și măsura forțele cu acesta. Bătălia s-a desfășurat la Bet-Şemeş. Ioas a ieșit învingător, a dărâmat o parte a zidurilor Ierusalimului, a luat aurul, argintul și vasele de preț din Casa Domnului și vistieriile palatului regal și a dus cu sine ostateci pentru garantarea păcii. La moartea lui Ioas, fiul său Ieroboam II i-a urmat pe tronul lui Israel (II Împ. 14.8-16; II Cr. 25.17-24) (V. *Ioas*).

IOAȘ, JOAS, JOASCH, JOASH, YOACH, YOASH.

1. Un beniamit, din fam. lui Becher (I Cr. 7.8).
2. Un slujbaş al lui David, însărcinat cu administrarea proviziilor de untdelemn (I Cr. 27.28).
3. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Şela (I Cr. 4.22).

IOATAM. (V. *Iotam*, 2).

IOBAB, JOBAB, YOVAV.

1. Un trib arab al cărui strămoș a fost Ioctan (Gen. 10.29; I Cr. 1.23). Ținutul ocupat de acești arabi nu a fost identificat.

2. Împărat al Edomului. Fiul lui Zerah, din Boțra (Gen. 36.33; I Cr. 1.44-45).

3. Rege al Madonului. A intrat în coaliția regilor din ținuturile nordice, îndreptată contra lui Iosua. Acest Iobab și aliații săi au fost zdrobiți lângă apele Merom (Ios. 11.1-5; 12.19).

4 și 5. Doi beniamiti. Unul dintre ei era fiul lui Şaharaim, iar celălalt un urmaș mai îndepărtat al aceluiasi (I Cr. 8.9, 18).

IOBED (V. *Obed*) (Lc. 3.32).

IOCDEAM, JOKDEAM, YOKDEAM. O cetate din munții lui Iuda (Ios. 15.56). Identificare posibilă: Khirbet Raka, între Yatt și Tell Zif.

IOCHEBED, JOKEBED, YOKEBED, YOKEVED = *Domnul este slava lui*. Una dintre fiicele lui Levi. Ea s-a măritat cu Amram, nepotul ei, și a devenit mama Mariei (Miriam), a lui Aaron și a lui Moise (Ex. 6.20; Num. 26.59) (V. *Egipt, III* și *Moise*).

IOCHIM, JOKIM, YOQIM (contractie a numelui Ioiachim). Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Şela (I Cr. 4.22).

IOCMEAM, JOKMEAM, YOQMEAM, YOCNEAM = *să se ridice poporul*. Cetate din Efraim, situată, după toate aparențele, lângă Abel-Mehola (I Împ. 4.12). A fost acordată ca loc de reședință leviților proveniți din Chehat (I Cr. 6.66-68). În Ios. 21.22, apare Chibțaim în loc de Iocmeam. S-a presupus că cele două denumiri indică aceeași localitate.

IOCNEAM, JOKNEAM, YOCNEAM, YOQNEAM. O cetate aflată pe Carmel sau în apropiere de acesta (Ios. 12.22). Hotarul sem. lui Zabulon era reprezentat de pâraul care curgea prin fața Iocneamului (19.11). Localitatea respectivă și împrejurimile sale au fost acordate leviților proveniți din Merari (21.34). A fost identificată la Tell Kaimun, probabil Chiamonul din cartea Iudita (7.3), la marginea sudică a câmpiei Ez-drelonului, pe coastele Carmelului, ceva mai la S de pâraul Chison, la cca 24 km NV de Izreel.

IOCȘAN, JOKSCHAN, YOXAN, YOQCHAN. Numele unui trib și al strămoșului său, proveniți din Avraam și Chetura (Gen. 25.1,2). Seba și Dedan au fost urmașii lui Iocșan (v. 3). Nu se cunoaște cu exactitate regiunea unde s-au stabilit aceștia.

IOCTAN, JOKTHAN, YOCTAN, YOQTAN. Persoană sau mai curând trib, provenit din Sem prin Eber. Un număr de 13 triburi au ca strămoș pe Ioctan (Gen. 10.25, 29; I Cr. 1.19-23).

IOCTEEL, IOKTHEEL, JOCTEEL, YOCTEEL, YOQTEEL.

1. Un sat din câmpia lui Iuda (Ios. 15.33,38).
2. Numele dat de Amația, regele lui Iuda, localității Sela (numită acum Petra), cu prilejul cuceririi sale (II Împ. 14.7).

IODA, JODA, YODA. Un strămoș al lui Cristos. A trăit la o dată apropiată exilului babilonian (Lc. 3.26).

IOED, JOED, YOED = *Domnul este martor*. Un beniamit și urmașul unui oarecare Isaia (Nem. 11.7).

IOEL, JOEL, YOEL = *Domnul este Dumnezeu*.

1. Un levit din fam. lui Chehat; strămoș al profetului Samuel (cf. I Cr. 6.36 și v. 34, 38). Probabil că nu trebuie să fie identificat cu Saul din v. 24. Acest Ioel, care aparține, după toate aparențele, liniei colaterale, descinde din Țefania și Tahat.

2. Fiul cel mai mare al proorocului Samuel și tatăl lui Heman, cântărețul (I Sam. 8.2; I Cr. 6.33; 15.17). În unele versiuni mai apare și sub numele de Vasni sau Vașni (I Cr. 6.28).

3. Un levit, descendent al lui Gherșon. Aflat în fruntea unui număr de 130 de inși dintre frații săi, el contribuie la aducerea chivotului Domnului din casa lui Obed-Edom în cetatea lui David (I Cr. 15.7, 11, 12). Probabil, fiul lui Laedan (I Cr. 23.8) și păzitor al vistierilor Casei Domnului (26.21-22).

4. Un bărbat din sem. lui Isahar și unul dintre capii acesteia. Urmaș al lui Uzi (I Cr. 7.3).

5. Unul dintre vitejii lui David. Frate cu Natan (I Cr. 11.38) (V. *Igal*, 2).

6. Fiul lui Pedaia și căpetenie a jumătății sem. lui Manase de pe malul occidental al Iordanului, sub domnia lui David (I Cr. 27.20).

7. Una dintre căpeteniile sem. lui Gad, în Basan, înainte de domnia lui Iotam, regele lui Iuda, și a lui Ieroboam II, împăratul lui Israel (I Cr. 5.12; cf. v. 17).

8. Un urmaș al lui Ruben (I Cr. 5.4). Este vorba, desigur, de persoana care avea numeroase turme în Galaad (v. 8-9).

9. Un levit, provenit din Chehat. Fiu al lui Azaria. A contribuit la curățirea Templului, pe vremea restaurării cultului de către împăratul Ezechia (II Cr. 29.12).

10. Una dintre căpeteniile sem. lui Simeon, care au descoperit niște pășuni întinse în apropiere de Ghedor (I Cr. 4.35-43).

11. Unul dintre fiii lui Nebo. Ezra l-a convins să renunțe la femeia străină pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.43).

12. Un beniamit. Fiul lui Zicri și unul dintre capii Ierusalimului, sub administrația lui Neemia (Nem. 11.9).

13. Fiul lui Petuel. Cartea sa ocupă locul II în șirul micilor profeti (Ioel 1.1). Nu dispunem de informații referitoare la viața sa.

IOEL - CARTEA

Autorul

Știm foarte puține lucruri despre acest profet. Cunoaștem doar numele lui (care înseamnă: *Domnul este Dumnezeu*) și numele tatălui său Petuel). Un număr de 13 personaje biblice poartă numele de Ioel (a se vedea art. precedent). Unii specialiști au dedus din Ioel 1.13-14 și 2.17 că el nu ar fi fost preot. Alții, din contră, opinează că interesul său pentru cultul Domnului și multele sale cunoștințe despre ritualul mozaic pledează în favoarea apartenenței sale la preoțime. A fost numit „*profetul Templului*” sau „*profetul cultului Domnului*”. S-ar părea că el a oficiat în cadrul cultului mozaic.

Locul

Ioel a proorocit la Ierusalim pentru poporul lui Iuda și pentru tot Israelul, dar putem afirma, fără nici o ezitare, că mesajul său are un răsunset universal.

Data redactării

Este extrem de dificilă datarea mesajului rostit de acest profet. Opiniile cercetătorilor sunt divergente. Comentatorii biblici au situat lucrarea profetică a lui Ioel într-un interval cuprins între sec. IX și IV î.Cr., unii tinzând chiar către sec. III. Unii specialiști au fost de părere că Ioel ar trebui inclus printre primii profeti, alții printre cei din urmă. Majoritatea autorilor critici îi atribuie o dată post-exilică, deoarece în profeția lui Ioel nu apare nici o mențiune despre vreun rege, despre împărăția lui Israel sau despre înălțimile idolești, dar face aluzie la întoarcerea în țară a prinșilor de război ai lui Iuda și Ierusalimului (3.1). Pe de altă parte, zidurile cetății sunt intacte (2.9). Teologii evanghelici care văd, în general, în Ioel un profet pre-exilic, consideră că argumentul despre lucrurile asupra cărora profetul păstrează tăcerea, nu are mare greutate. (După cum se știe, nici Naum și Țefania nu fac caz de asemenea elemente). În definitiv,

Ioel privește întoarcerea exilaților într-o perspectivă viitoare și, înainte de anul 587, zidurile Ierusalimului erau intacte. Ioel numește, printre vrăjmașii poporului său, fenicienii, filistenii (3.4), egiptenii și edomiții (3.19). Or, după robia babilonică, aceste populații și-au pierdut ființa națională sau, altfel spus, au încetat a constitui un pericol real pentru țara lui Iuda. Toate acestea ne conduc la concluzia că profetia lui Ioel este anterioară exilului babilonian.

Faptul că Ioel nu menționează numele unui rege i-a condus pe unii exegeți la concluzia că el a proorocit pe vremea când Ioas era încă minor, iar marele preot Iehoiada asigura regența, adică între anii 835-30 (II Împ. 12.1; II Cr. 24.1-3, 14). Apartenența profetului la o dată îndepărtată ar putea explica prestigiul de care s-a bucurat el în rândul proorocilor posteriori și al numeroaselor citate luate de aceștia din cartea sa. Această carte pare să fie mai degrabă ecoul unui mesaj exact decât rezumatul unei îndelungate activități profetice.

Scopul cărții

În cele două flagele care s-au abătut asupra Iudeii – invazia lăcustelor și seceta (sau focul care a părjolit totul – Ioel vede o manifestare a mâniei lui Dumnezeu și un avertisment adresat poporului său. El se servește de evenimente contemporane, pentru a chema poporul la pocăință și a-l determina să se întoarcă la Domnul. Încetul cu încetul, evenimentele din vremea sa rămân deoparte, privirea lui îmbrățișând viitorul îndepărtat al lui Israel și al națiunilor care îi rețin atenția. Proorocul vestește revărsarea Duhului Sfânt și restaurarea finală a poporului lui Dumnezeu.

Conținutul cărții

Invia lăcustelor nu este decât un preludiu al judecății divine care va lovi întreaga țară (2.1 și urm.). Poporul trebuie să se lase avertizat (1.15), să postească (1.14) și să se întoarcă la Dumnezeu (2.12). În caz contrar, el va fi pedepsit prin năvălirea unor dușmani la fel de numeroși ca lăcustele (2.4-5). Însă scopul pedepselor divine este curățirea, și nu distrugerea. Dumnezeu va restaura poporul (2.21-22), și îi va acorda chiar anumite binecuvântări, superioare tuturor celor primite în trecut (3.1-5). Națiunile ostile lui Israel vor fi judecate (4.1-24) în Ziua Domnului.

Planul cărții

Ioel ne oferă mesajul său într-un limbaj pur, stilul său este viu, plin de imagini și poezie. Cartea sa este alcătuită din două părți,

net distincte: una istorică (1.2-20) și o alta profetică (2.1 - 4.21).

1. O istorisire profetică (1.2-20):

- Faptele actuale = invazia lăcustelor (1.2-4)
- Îndemnul care izvorăște de aici (1.5-14)
- Rugăciune (1.15-20).

2. Ziua Domnului (2.1-17):

- Ceea ce urmează să se întâmple (2.1-11)
- Îndemnul care izvorăște de aici (2.12-17a)
- Rugăciune (2.17b).

3. Viitorul poporului lui Dumnezeu (2.18 - 3.21):

- Promisiunea binecuvântării (2.18-27)
- Revărsarea Duhului Sfânt (2.28-32)
- Judecata națiunilor și restaurarea poporului Israel (3.1-21).

„Ioel este una din cărțile cele mai scurte ale V.T., dar și una din acelea care ne deranjează cel mai mult și ne determină la o serioasă cercetare de sine.” (R. A. Stewart).

IOELA, JOELA, YOELA. Fiul lui Ieroboam, originar din Ghedor. El se alătură lui David pe când acesta se afla la Țiclăg (I Cr. 12.7).

IOEZER, JOEZER, YOEZER = *Domnul este ajutorul*. Un urmaș al lui Core. S-a alipit de David, la Țiclăg (I Cr. 12.6).

IOGBEHA, JOGBEHA, YOGBAHA, YOGBEHA = *cea înălțată*. O cetate aparținând sem. lui Gad (Num. 32.35; Jud. 8.11). Numele respectiv se regăsește în acela de Jubeibah, un sat aflat la vreo 10 km NV de Rabbath Amman.

IOGLI, JOGLI, YOGLI = *exilat*. Tatăl lui Buchi, din sem. lui Dan (Num. 34.22).

IOHA, JOHA, JOKHA, YOHA

- Un beniamit, fiul lui Beria (I Cr. 8.16).
- Un bărbat supranumit *tipitul*. Fiul lui Șimri și unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.45).

IOHANAN, JOHANAN, JOKHANAN, YOHA-NAN = *Domnul a fost milostiv*.

- Un beniamit care s-a dus la David la Țiclăg (I Cr. 12.4).
- Al 8-lea dintre gadiții care i s-au alăturat lui David la Țiclăg. Regele avea să-l pună mai târziu printre ofițerii săi (I Cr. 12.12, 14).
- Un bărbat inclus în spița de neam a marilor preoți. El a trăit în jurul anilor 800 î.Cr. (I Cr. 6.10).

4. Un levit coreit, plasat în a 6-a ceată de ușieri, sub domnia lui David (I Cr. 26.3).

5. Al doilea dintre conducătorii oștirii pe care i-a onorat Iosafat. El se afla în fruntea a 280 000 de oameni (II Cr. 17.15).

6. Tatăl celui Ismael care l-a susținut pe Iehoiada cu prilejul răscoalei îndreptate contra Ataliei (II Cr. 23.1).

7. Un urmaș al lui Efraim (II Cr. 28.12).

8. Fiul cel mai mare al regelui Iosia (I Cr. 3.15). Moare tânăr.

9. O personalitate militară. Fiul lui Careah. Împreună cu subordonații săi s-a opus lui Ghedalia, omul pe care Nebucadnețar l-a instalat ca guvernator al Iudeii (II Împ. 25.22, 23; Ier. 40.8-9). El îl informează pe Ghedalia despre complotul urzit contra sa (Ier. 40.13-14). Când acesta a fost asasinat, deoarece nu ținuse seama de avertismentul respectiv, Iohanen se așază în fruntea celor ce vor să răzbune victima (41.11-15). Mai târziu, el îi sfătuiește pe locuitorii lui Iuda să coboare în Egipt și îi conduce acolo, în ciuda opoziției lui Ieremia (41.16 - 43.13).

10. Unul dintre fiii lui Elioenai (I Cr. 3.24).

11. Fiul lui Hacatan, din clanul lui Azgad. Împreună cu alți 110 oameni, acest Iohanen îl însoțește pe Ezra, cu prilejul întoarcerii lor din Babilon (Ezra 8.12).

12. Fiul unui oarecare Eliașib, probabil altul decât marele preot cu același nume. Doborât de întristare din pricina păcatului israeliților căsătoriți cu femei străine, Ezra se retrage în camera lui Iohanen, refuzând să mănânce și să bea apă (Ezra 10.6).

13. Fiul lui Tobia, amonitul. El s-a însurat cu o iudeică pe vremea lui Neemia (Nem. 6.18).

14. Un mare preot (Nem. 12.22), nepotul lui Eliașib (v. 23; cf. v. 11). În v. 11, numele respectiv apare sub forma de Ionatan, datorită, desigur, unei denaturări a textului. Templul iudeilor din Elefantina (în fața orașului Assuan, în Egipt) a fost distrus în anul 410 î.Cr., la instigația unor preoți egipteni. Acești iudei l-au informat imediat pe Iohanen despre sacrilegiul respectiv, sperând că marele preot i-ar fi putut ajuta să li se facă dreptate.

În fine, conform papyrusurilor elefantine, templul respectiv a fost reconstruit în anul 402 î.Cr. (V. *Papyrus; Assuan*). Iosephus Flavius (care este îndreptățit să-l numească Ioan) declară că el l-a ucis în Templu pe fratele său, numit Isus; istoricul afirmă că Iohanen se temea ca fratele său să nu-i ia locul ca mare

preot. Această crimă a avut loc sub domnia lui Artaxerxe Mnemon, între anii 405 și 362 î.Cr. (Ant. 11.7.1; cf. 5.4).

15. Un preot. Căpetenia casei patriarhale a lui Amaria, pe vremea marelui preot Ioiachim (Nem. 12.13).

16. Unul dintre fiii lui Bebai, căsătorit cu o femeie străină. Ezra l-a înduplecat să o trimită acasă (Ezra 10.28).

17. Unul dintre preoții care slujeau cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului, pe vremea lui Neemia (Nem. 12.42).

(Notă. În N.T., acest nume apare sub forma de *Ioan*. A se vedea și *Ioanan*).

IOIACHIM, IEHOIACHIM, JOIAQIM, JEHOJAKIM, YOYAOQIM, YEHIOYAOQIM = *Domnul ridică*.

I. Un fiu al regelui Iosia. Mamă-sa se numea Zebuda (II Împ. 23.34, 35). Numit inițial Eliachim = *Dumnezeu ridică*. La moartea lui Iosia, poporul l-a așezat pe tron pe Ioahaz, al treilea dintre fiii lui Iosia. Însă, trei luni mai târziu, faraonul Neco l-a pus în lanțuri, l-a dus captiv în Egipt și a instalat ca rege, în locul său, pe Eliachim, fratele lui mai mare, căruia i-a schimbat numele în acela de Iehoiachim. Prințul acesta avea 25 de ani când a început să domnească, pe la anul 608 î.Cr. Ioiachim a silit poporul să plătească un tribut uriaș, pe care l-a remis faraonului. Acest fiu al lui Iosia l-a părăsit pe Domnul, deși tatăl lui îi slujise cu atâta credincioșie, și s-a dedat la idolatrie. Ieremia a scris un sul de carte care conținea o seamă de avertismente la adresa poporului și a regelui, venite din partea Domnului și chemându-l la pocăință, dar regele a disprețuit cuvintele proorocului. După citirea a 2-3 pasaje, el a tăiat sulul de carte cu un briceag și a aruncat-o în foc (Ier. 36). Babilonul caldeilor era pe atunci cea mai mare putere din Asia. În al 4-lea an al domniei lui Iehoiachim, Nebucadnețar l-a învins pe Neco la Carchemish (Karkemich), în anul 605 î.Cr.; apoi, s-a îndreptat contra Ierusalimului, probabil după obținerea victoriei respective. Iehoiachim a fost silit la plata unui tribut (II Împ. 24.1; Ier. 46.2; Dan. 1.1-2) (V. *Cronologie*). Trei ani mai târziu, Iehoiachim a comis imprudența să se răzcoale contra lui Nebucadnețar. Apoi, o altă serie de tulburări au contribuit la devastarea împărăției: sirienii, moabiții, amoniții au jefuit teritoriul întregi; de asemenea, și niște cete de caldei, trimiși probabil de împăratul Babilonului, când a luat cunoștință de declanșarea

rebeliunii respective (II Împ. 24.2). Nebucadnețar a sfârșit prin a se deplasa personal la Ierusalim și a-l pune în lanțuri pe Iehoiachim, spre a-l duce în captivitate la Babilon (II Cr. 36.6). Însă proiectul acesta a trebuit să fie abandonat: Iehoiachim moare, fie de o moarte naturală, fie asasinat. Cadavrul său a fost târât și aruncat în afara porților Ierusalimului, fiind înmormântat „ca un măgar” (Ier. 22.19; 36.30; Ant. 10.6.3). Iehoiachim a domnit 11 ani, după care tronul a revenit fiului său Ioiachin (II Împ. 23.36; 24.6).

2. Un mare preot și fiu al marelui preot Iosua (Nem. 12.10; 12.21-26), sub domnia lui Artaxerxe (Ant. 11.5.1).

IOIACHIN, IEHOIACHIN, JOJAKIN, JEHOJAKIN, YOYAQIN, YEHYOYAQIN = *Domnul așază* sau *Domnul întemeiază*. Koldewey a descoperit la Babilon, între anii 1898 și 1917, un lot de vreo 300 de tablete, o bună parte dintre acestea conținând liste cu rațiile acordate ostatecilor lui Nebucadnețar. Astfel, o tabletă cu dimensiunile de 15 cm lungime și 7 cm lățime, sfărâmată în 3 cioburi, notează rațiile cuvenite lui „Ya'ukin, regele lui Yahud” (adică:

Schița sigiliului lui Eliachim, intendentul lui Ioiachin.

Iehoiachin, regele lui Iuda) și celor 5 fii ai săi. Data tabletei este următoarea: anul al 13-lea al domniei lui Nebucadnețar (592 î.Cr.). Au mai fost găsite 3 tablete pe care figurează numele lui Iehoiachin. Lucru foarte interesant, Ioiachin este privit de fiecare dată ca fiind împăratul lui Iuda, în pofida domniei unchiului său Zedechia. Însemnătatea lui Ioiachin ca rege „oficial” este atestată în genealogia din Mt. 1.11-12. Amprenta unei peceti, în 3 exemplare, datând din aceeași perioadă, vine să confirme lucrul acesta. Iată conținutul ei: „aparținând lui Eliachim, băiatul lui Iehoiachin.” Așadar, deși Ioiachin era reținut ca ostatec la Babilon, cei rămași în țara lui Iuda îi erau atașați și nu depindeau, în exclusivitate, de

Zedechia. „Băiatul lui Iehoiachin” s-ar putea traduce mai degrabă prin „mai-marele peste casa împăratului” (adică exact titlul folosit în II Împ. 18.18).

Fiul și succesorul lui Iehoiachin pe tronul lui Iuda; el accede la domnie în anul 597 î.Cr. Potrivit cu II Împ. 24.8, avea pe atunci 18 ani, însă în II Cr. 36.9 este vorba de 8 ani. Această nepotrivire apare atât în Septuaginta, cât și în textul ebraic. Se crede, în general, că el a fost considerat ca asociat la domnie tatălui său și că a rămas singur în fruntea țării la vârsta de 18 ani. Ioiachin a făcut ce este rău înaintea Domnului, la fel ca tatăl lui. În realitate, el nu a domnit decât 3 luni și 10 zile, timp în care generalii împăratului Babilonului au asediat Ierusalimul. Orașul s-a predat la începutul celui de al 8-lea an al domniei lui Nebucadnețar (cf. II Împ. 24.12 și Ier. 52.8) (V. *Cronologie*, IV). Babilonienii i-au deportat pe Ioiachin, nevestele lui, mama sa, slujitorii săi și pe toți demnitarii țării, precum și pe toți muncitorii calificați (II Împ. 24.8-16; II Cr. 36.9-10). Se pare că regele a stat câtva timp și în închisoare, dar în al 37-lea an al exilului său, respectiv în anul 562 î.Cr., Evil-Merodac ajunge pe tronul Babilonului. Acesta îl pune în libertate pe Ioiachin și îngrijește, în continuare, de nevoile lui (II Împ. 25.27-30; Ier. 52. 31-34). Profetul Ieremia, care a proorocit în timpul și după scurta domnie a lui Ioiachin, îl numește adesea Ieconia sau Conia. (Pentru aceste variante ale numelui, v. *Ieconia*).

IOIADA, IEHOIADA, YOYADA = *Domnul a cunoscut*.

1. Fiul lui Paseah. El a reparat una din porțile Ierusalimului (Nem. 3.6).

2. Un mare preot. Strănepot al marelui preot Iosua (Nem. 12.10). Unul dintre fiii lui și-a luat de nevastă pe una dintre fetele lui Sanbalat. Acest Sanbalat, originar din Horonaim, o cetate moabită, era guvernatorul Samariei. Ginearele lui Sanbalat a fost exclus din preoție și alungat din Ierusalim din pricină că se căsătorise cu o păgână (13.28).

IOIARIB, IEHOIARIB, JEHOJARIB, YOYARIB, YEHYOYARIB = *Domnul pledează* sau *apără*.

1. Un urmaș al lui Aaron. Familia sa, devenită casă patriarhală, a fost așezată de David în primul rang al cetelor preoțești (I Cr. 24.1, 6, 7). Familia aceasta locuia la Ierusalim (9.10). (V. *Iehoiarib*).

2. O căpetenie a preoților care s-a întors din Babilon împreună cu Zorobabel (Nem.

12.6-7). În generația următoare, o casă patriarhală purta acest nume (v. 19; cf. I Mac. 2.1). (În ebr., cele două forme – Ioiarib și Iehoiarib – sunt echivalente, iar forma grecească este Ioiarib).

3. Un bărbat inteligent și cultivat pe care Ezra l-a adus din Babilon. Din tabăra instalată pe malul râului Ahava, Ioiarib și alți capi au fost trimiși să caute leviți și slujitori ai Templului pentru a fi repuși în slujba Domnului (Ezra 8.16-17).

4. Un bărbat din sem. lui Iuda. Urmaș al unui oarecare Zaharia (Nem. 11.5)

IONA, JONAS = *porumbel*.

1. Un prooroc israelit. Fiul lui Amitai din Gat-Hefer (Galileea). Înainte de sfârșitul domniei lui Ieroboam II, el a proorocit că Israel își va recăpăta teritoriile ale căror hotare se vor întinde de la intrarea Hamatului până la marea Câmpiei (II Împ. 14.25; Iona 1.1).

2. Tatăl lui Simon Petru (Mt. 16.17; Ioan 1.41; 21.15). După unele manuscrise, acest om se numea Ioan. (V. *Bar-Iona*).

IONA - CARTEA.

Autorul

Cartea Împăraților (II Împ. 14.25) ne spune că Iona era originar din Gat-Hefer, un târgușor galilean, situat la distanța de un ceas de mers de Nazaret. Domnul Isus a putut vedea acolo mormântul compatriotului Său, singurul profet cu care Se compară El (Mt. 12.38-41; Lc. 11.29-32). Cartea lui Iona nu ne oferă suficiente indicii privind personalitatea profetului, așa încât să ne putem face o idee corectă despre caracterul lui. Ea nu ne spune nimic referitor la viața sa, nici cu privire la activitatea sa anterioară misiunii de la Ninive. Poate că popularitatea sa în Israel (cf. II Împ. 14.25) constituie o explicație pentru șovăiala sa de a aduce la îndeplinire o sarcină de natură să-i afecteze prestigiul.

Criticii contestă cu vigoare autenticitatea cărții lui Iona și o consideră o legendă, un mit, o parabolă. Ei pretind că nu se poate admite elementul miraculos conținut în carte, dar trebuie subliniat că minunile citate aici nu sunt mai incredibile decât plăgile Egiptului, trecerea de către israeliți a Mării Roșii, stâlpul de foc și de nor, mana, stânca Horebului sau învierea lui Cristos. Cei ce refuză să admită posibilitatea producerii unor asemenea miracole plasează redactarea cărții după întoarcerea israeliților de la Babilon, de ex. prin sec. IV. Însă caracterul istoric și unitatea cărții se justifică prin argumentele următoare:

1. Stilul cărții este narativ, iar numele personajelor nu sunt simbolice. Cititorul lipsit de prejudecăți are impresia că este vorba de o istorisire adevărată. Nu încapă nici o îndoială că Iona însuși a fost un personaj istoric. Isus afirmă că Iona a stat 3 zile și 3 nopți în pântecul unui pește mare. El vorbește, de asemenea, de minunea pocăinței locuitorilor din Ninive la propovăduirea lui Iona. Așadar, întreaga povestire istorică cuprinsă în cartea lui Iona a fost confirmată și autenticată cu autoritatea lui Cristos. Importanța acordată de Domnul minunii lui Iona este atât de mare încât El ajunge să declare că nu i se va da generației Sale un alt semn (Mt. 12.39-41; Lc. 11.29-32). De vreme ce noi admitem autoritatea Fiului lui Dumnezeu, cum am putea refuza atunci autenticitatea cărții lui Iona și caracterul ei supranatural? Cum am putea-o considera ca fiind o legendă sau o simplă parabolă?

2. A fost îndelung ridiculizată istoria „balenei” lui Iona, motivându-se că balenele au un gâtulej prea strâmt spre a fi în stare să înghită corpul unui om și că, în definitiv, balena nici nu trăiește în apele Mediteranei. Fapt este că textul nici nu vorbește despre o balenă, ci de un pește mare. Începând cu Bochart, opinia generală a specialiștilor a fost că peștele respectiv trebuie să fi aparținut speciei rechinilor, *Lamia canis carcharias*. Într-adevăr, trupuri întregi de oameni au fost găsite în pântecul unor astfel de monștri marini, și s-ar putea cita chiar exemple recente de persoane care au fost scoase cu viață din pântecul rechinilor. Fără îndoială că asta nu schimbă nimic din realitatea minunii lui Iona, minune care nu a pus pentru Dumnezeu nici o problemă.

3. Suprafața imensă a cetății Ninive (Iona 3.3; 4.11), odinioară pusă la îndoială de unii critici, a fost confirmată ulterior de descoperirile arheologice. Orașul interior avea 14 km de jur-împrejur și se continua cu numeroase cartiere îndepărtate considerabil între ele. (V. *Ninive*).

4. Unii critici au fost de părere că prezența unor termeni aramaici în text ar trebui să conducă la fixarea unei date tardive pentru redactarea cărții. Dar asemenea termeni apar și în scrierile de la Ras Shamra, care datează din jurul anului 1400 î.Cr. Pretinsele similitudini cu cartea lui Ieremia și unii Psalmi nu merită a fi luate în considerare, așa cum o

demonstrează R. D. Wilson (*The Authenticity of Jonah*, în *Princeton Theol. Rev.* nr. 16, p. 280-298, 430-456).

5. S-a pus întrebarea de ce regele Asiriei este numit, în Iona 3.6, „împăratul din Ninive.” Dar exemple asemănătoare se mai întâlnesc și în alte locuri în V.T. De ex., împăratul lui Israel este numit împăratul Samariei (I Împ. 21.1), iar regele Siriei, împăratul Damascului (II Cr. 24.23).

6. Criticii Bibliei resping, în marea lor majoritate, „psalmul” din cap. 2, însă, prin gestul acesta, ei distrug simetria cărții, fiecare jumătate a acesteia fiind alcătuită din câte două capitole. Acești critici îi reproșează lui Iona faptul de a fi rostit, nu o rugăciune, dar o cântare de izbăvire. Susținătorii unei asemenea opinii uită, cu siguranță, că însăși esența rugăciunii este mulțumirea. La rândul său, Wellhausen, apropos de v. 5, a declarat că Iona nu ar fi ajuns în pântecul peștelui, „pentru că acolo nu crește papură” !!! Ed. J. Young (*Introd. to the O.T.*, 1949, p. 257), arată că Wellhausen și alți critici nu au pătruns semnificația acestui psalm. Iona aduce mulțumiri Domnului, nu pentru că a ieșit nevătămat din pântecul peștelui, ci fiindcă a scăpat de la înec. Toate expresiile folosite în rugăciunea sa sunt o dovadă în acest sens.

7. În opinia criticilor, întreaga noțiune a unei mântuiri universale ar fi tardivă și chiar post-exilică. Însă o asemenea susținere este total arbitrară, pentru că, chiar de la începutul ei, Biblia afirmă că scopul lui Dumnezeu este mântuirea întregului neam omenesc și a tuturor națiunilor (Gen. 9.17; 12.3; 18.18; 49.10; Ps. 72.8-11).

8. Este perfect plauzibil ca ninivenii să se fi pocăit. Imperiul lor era, la data respectivă, într-o situație precară, iar istoria lor menționează epidemii de ciumă în anii 765 și 759 î.Cr., precum și o eclipsă totală de soare în anul 753, toate acestea fiind considerate drept niște semne ale mâniei divine. Evident că nu știm ce legătură a existat între aceste semne și persoana lui Iona, dar apariția unui profet străin despre ale cărui stranii peripeții ei vor fi auzit, fără îndoială, a avut darul să-i miște. De notat că este vorba de pocăința lor, și nu de o întoarcere totală, radicală la Dumnezeu. La fel și locuitorii lui Iuda au cunoscut o trezire națională sub domnia lui Ezechia și apoi pe vremea lui Iosia, dar întoarcerea lor la Dumnezeu nu a fost durabilă și nu a împiedicat producerea catastrofei. Să mai adăugăm

că tăcerea istoriei profane cu privire la minunea petrecută în Ninive nu are de ce să ne impresioneze. Până acum 25 de ani, deoarece nu s-a găsit nici o urmă despre hitiți în documentele profane, cele 47 aluzii biblice la acest popor au fost considerate total eronate. Însă descoperirile arheologice intervenite în ultimele decenii au redus la zero aceste aserțiuni. Nu ne-ar mira faptul ca, într-o bună zi, să fie exhumate din nisipurile Ninivei niște tablete îngropate în urmă cu 26 de secole care să constituie o nouă și strălucită confirmare a relației lui Iona.

Așteptând un asemenea eveniment, nu putem decât să acceptăm mărturia profetică și pe aceea a Domnului Isus Cristos Însuși și să credem că această cântică de numai 4 capitole poartă, pe bună dreptate, subtitlul: „Cuvântul Domnului... adresat lui Iona, fiul lui Amitai” (1.1). (A se mai vedea: Aalders, *The Problem of the Book of Jonah*).

Data redactării

S-au acordat acestei cărți date privind redactarea cuprinse între sec. VIII și II î.Cr. Unii critici văd în aceasta o scriere tardivă sub motiv că ea ar „presupune cunoașterea învățăturii marilor prooroci” și ar „conține multe cuvinte aramaice.” Însă, după cum au arătat unii exegeți, aramaismele pot fi descoperite și în alte documente apărute începând cu sec. XV, iar cartea lui Iona nu conține nici un cuvânt persan sau babilonian care să nu fi fost folosit în texte anterioare sec. VIII. Cât privește conținutul cărții, acesta ne trimite, în mod categoric, spre o dată îndepărtată. Într-adevăr, după distrugerea cetății Ninive în anul 612, cartea lui Iona nu ar mai fi avut nici un sens. Cuvintele: „să nu-Mi fie milă de Ninive...” (4.11) ar fi fost, după această dată, o exprimare de prost gust. Dar pe la mijlocul sec. VIII, din contră, mesajul lui Iona era chiar unul foarte indicat: Asiria biruise Siria, dar era acum slăbită de pe urma eforturilor depuse pentru obținerea victoriilor respective și, de asemenea, ca urmare a disensiunilor interne. Pe de altă parte, ea era acum amenințată de *urartu*, populații instalate pe teritoriul Armeniei de azi. Așa fiind, mesajul lui Iona nu avea nimic incredibil pentru oamenii din Ninive. Evenimentele respective s-au putut petrece foarte bine sub domnia lui Ieroboam II (793-753). În legătură cu acesta situează cartea Regilor pe Iona, fiul lui Amitai, care a proorocit restabilirea poporului israelit în vechile sale hotare (II Împ. 14.25). Profetia aceasta a fost împlinită

de către Ieroboam II care i-a învins pe sirienii slăbiți de asirieni.

Cartea lui Iona ar fi putut să fie redactată ceva mai târziu, respectiv între anii 745-727, sub domnia regelui Ninivei Tiglat-Pileser III, când ascensiunea rapidă a acestui monarh asirian făcea să atârne deasupra lui Israel o amenințare iminentă. Israelii ar fi putut deduce din toate acestea, la data respectivă, că dacă Domnul avusese milă de Ninive și revocase amenințarea rostită de Iona contra cetății, El ar fi avut milă și de ei, dacă s-ar fi pocăit - în ciuda amenințărilor lui Amos și Osea care vesteau distrugerea iminentă a Samariei. Lucrarea lui Dumnezeu nu este dirijată de un determinism fatal, o adevărată pocăință putând schimba întotdeauna cursul evenimentelor.

Locul redactării

Iona, prooroc israelit, este trimis la o cetate păgână, asemenea înaintașilor săi Ilie și Elisei (I Împ. 17.8-9; II Împ. 5.1 și urm.). În mai multe rânduri Ninive este numită „cetatea cea mare” în vreme ce la 4.5 se spune simplu: „cetatea”. În prima denumire, unii au văzut o expresie echivalentă cu „marele Paris”, adică orașul propriu-zis (4.5) și localitățile suburbane. Efectiv, Ninive nu avea decât 19 km de jur-împrejur, însă deja în Gen. 10.12 se acordă titlul de „cetatea cea mare” unui ansamblu de 4 localități din regiunea respectivă, Ninive fiind cea mai importantă dintre ele. Însă nici celelalte nu erau deloc neglijabile: astfel, una dintre ele, Calah, număra pe timpul lui Iona vreo 70 000 de locuitori, adică ½ din populația Ninivei propriu-zise. Perimetrul total al celor 4 așezări era de vreo sută de km, justificându-se astfel cele 3 zile de mers, în vreme ce capitala celorlalte 3 nu cerea decât o singură zi (3.4).

Conținutul

Iona, israelit și rob al lui Dumnezeu, este trimis să predice națiunilor, ceea ce dovedește că Dumnezeu dorește să Se servească de poporul Său ales pentru aducerea națiunilor la pocăință și credință. Iona nu este singurul israelit care ilustrează acest adevăr: Ilie este trimis la o văduvă din Sarepta Sidonului (I Împ. 17); Elisei îl vindecă pe sirianul Naaman (II Împ. 5); Cristos îi vorbește despre Dumnezeu femeii samaritence și îi vindecă fiica unei siro-feniene (Ioan 4; Mc. 7).

Proorocul Iona caută să evite prin fugă îndeplinirea sarcinii ce-i fusese încredințată, dar este salvat de la moarte tocmai pentru a-și putea împlini misiunea respectivă. Unii comentatori

au dat acestui episod o interpretare alegorică: astfel, în opinia lor, Iona ar simboliza poporul Israel, ales de Dumnezeu spre a fi martorul adevărului divin în fața națiunilor. Trimis la Ninive, profetul refuză să transmită mesajul lui Dumnezeu, tot așa cum Israel l-a respins pe Mesia și a cerut să fie răstignit de păgâni, în loc să le aducă acestora Evanghelia mântuirii lor. Proorocul, fugind cu o corabie, este întâmpinat de furtună și, în final, înghițit de un pește; tot așa și poporul israelit, trecând prin niște încercări extraordinare, este „înghițit” prin deportare (cf. Ier. 51.34, 44), apoi prin risipirea în lumea întreagă. Dar Iona nu a fost digerat de pește, după cum nici iudeii nu au fost asimilați de popoarele lumii; profetul cheamă Numele Domnului în ajutor (Iona 2), după cum poporul Israel, aflat departe de țara sa, își aduce aminte de Dumnezeul lui și se roagă stăruitor pentru restaurarea sa ca națiune. Peștele îl varsă pe Iona pe coasta palestiniană de unde plecase, iar popoarele trebuie să-l arunce pe Israel pe pământul țării sale. Dumnezeu îi adresează lui Iona o a doua chemare. Acum, proorocul ascultă, se duce la Ninive și, la auzirea mesajului său, întreaga cetate se pocăiește. La fel și Israel, revenit în Palestina, se pocăiește acolo și primește o nouă vocație de a evangheliza popoarele păgâne care se vor întoarce la Dumnezeu la glasul lui (Is. 2.2-4; 66.18-20; Zah. 8.20-23).

Aruncat în adâncimile Locuinței morților, Iona se ridică viu din abis (Iona 2.2, 7). După Mt. 12.40, el este un tip al lui Mesia îngropat și înviat a 3-a zi.

Înainte de toate, cartea lui Iona este o povestire istorică, ea prezentând o istorie a relațiilor dintre Dumnezeu și proorocul Lui. Dar este vorba de o istorisire adevărată sau de o parabolă? Trebuie să fie remarcate următoarele elemente:

1. Stilul povestirii este unul istoric. Într-adevăr, Dumnezeu îi învață deseori pe oameni o seamă de adevăruri cu ajutorul unor experiențe trăite (cf. F.A. 10.1 - 11.18)

2. Eroul cărții este un om care apare în altă parte a Scripturii ca un personaj care a existat realmente (II Împ. 14.25).

3. Cartea oferă unele indicii cu caracter istoric, care nu și-ar fi avut nicidecum locul într-o parabolă.

4. Iudeii considerau această relatare ca fiind istorică (Tobit 14.4; III Mac. 6.8).

5. Domnul Isus era de aceeași părere (Mt. 12.40; Lc. 11.32).

6. Întâmplări asemănătoare s-au petrecut cu marinari din zilele noastre care au fost înghițiți de niște pești mari (nu este vorba nicăieri în povestire despre vreo balenă) și recuperați vii. Cele relatate de aceștia au fost pe deplin autentificate.

7. Pocăința locuitorilor din Ninive, tot așa de incredibilă ca aventura lui Iona, nu are nimic improbabil. Renumele Dumnezeului lui Israel devenise mult prea cunoscut în țările vecine pentru ca mesajul unui prooroc al Lui să nu poată fi tratat cu toată seriozitatea. Pocăința aceasta este atestată, în termeni foarte preciși, de către Fiul lui Dumnezeu (Mt. 12.41).

Mesajul cărții este profund revoluționar în contextul unui naționalism îngust, iar includerea unei asemenea scrieri în canonul ebraic este, poate, o minune la fel de mare ca acelea pe care le raportează.

Din cartea lui Iona se desprind cel puțin următoarele învățături:

1. Dumnezeu este plin de îndurare, chiar și față de păgâni (idee care se mai întâlnește, de ex., în Is. 40-55). El vrea să acorde „și Neamurilor pocăința, ca să aibă viața” (F.A. 11.18). Domnul dezavuează naționalismul îngust al proorocului Lui.

2. Neascultarea unora dintre slujitorii Lui nu-L împiedică pe Dumnezeu să-și aducă planurile la îndeplinire. Dacă ei nu manifestă credincioșie față de vocația lor - ca Iona - El îi va pedepsi, folosindu-Se, la nevoie, chiar de păgâni (asemenea marinarilor care l-au aruncat pe prooroc în mare). Dar judecata aceasta are un caracter corectiv și-l face pe slujitorul Domnului în stare să-și ducă la îndeplinire misiunea încredințată. Cel ce s-a depărtat de Dumnezeu trebuie să revină la locul de unde a părăsit drumul ascultării de voința divină.

3. Răspunsul pozitiv al ninivenilor, după un singur mesaj de chemare la pocăință, contrastează, în mod extraordinar, cu starea spirituală a israeliților ale căror inimi rămăneau împietrite, chiar și după auzirea mai multor mesaje divine. Acest aspect a fost revelat de Cristos Însuși.

4. Dumnezeu este gata să-i ierte pe toți cei ce se pocăiesc. El i-a iertat pe marinari, pe Iona și pe locuitorii din Ninive. Domnul va ierta și pe copiii poporului Lui, dacă se pocăiesc cu adevărat. În toată profetia aceasta, este un element care se reflectă într-un mod surprinzător: singurul lucru neschimbător în caracterul lui Dumnezeu este mila.

5. Dumnezeu este Stăpânul istoriei: El controlează deopotrivă istoria lui Israel și istoria

Asiriei. El conduce inima împăraților - și a supușilor lor - ca pe niște râuri de apă (Pv. 21.1; cf. Ezra 7.27; Nem. 2.1-8).

Se pare că lecția aceasta a fost învățată de copiii lui Israel care citesc cartea lui Iona la fiecare sărbătoare de Yom-Kippur, în sinagoga lor: ispășirea celebrată în această zi mare se răsfrânge și asupra păgânilor. Iona a refuzat sarcina care îi fusese încredințată de teamă că și-ar fi putut pierde prestigiul în cazul când ninivenii ar fi făcut apel la îndurarea lui Dumnezeu și ar fi fost astfel salvați (4.2), dar Domnul Isus Cristos a acceptat să-și piardă demnitatea, murind, învăluit de ocară, pe crucea Golgotei (Mt. 27.42), pentru ca Dumnezeu cel „*milostiv și bogat în îndurare*” să-i poată mântui pe toți cei ce aveau să creadă în El. De aceea, a fost Isus mai mare decât Iona (Mt. 12.41)!

Scopul cărții

Este, în primul rând, acela de a învăța că planurile pline de îndurare ale lui Dumnezeu nu-i vizează doar pe copiii lui Avraam, dar și pe păgâni, care sunt încă ignoranți cu privire la Legea lui Israel. Pe lângă această foarte importantă lecție, cartea lui Iona ilustrează următorul adevăr: Ninive se pocăiește la propovăduirea unui singur profet, în vreme ce Israel rămâne indiferent și nepăsător, deși o mulțime de profeți i-au fost trimiși din partea Domnului (cf. Mt. 12.41). Avem de-a face aici cu un fapt care se va repeta în viitor: păgânii acceptă mai repede ca israeliții învățătura divină. Într-adevăr, națiunile nu urmează, cu mai multă ușurință, Legea morală, dar acceptă mai rapid totalitatea Revelației (cf. Is. 2.2-4 cu v. 5).

Destinatarii cărții lui Iona

Mesajul lui Iona era adresat, în primul rând, iudeilor naționaliști din timpul lui; apoi, celor ce refuzau să se pocăiască la apelul făcut de Domnul prin profeții Săi. Acest mesaj îi vizează pe toți creștinii din vremea noastră care sunt însuflețiți de aceleași sentimente: pe toți cei care circumscriu mântuirea în niște limite politice, rasiale, etnice sau intelectuale prea înguste, pe cei ce refuză să asculte porunca Domnului Isus de evanghelizare a lumii (Mt. 28.20), precum și pe cei ce se zăvorăsc în propria lor neprihănire și văd în Dumnezeu mai ales pe Suveranul care îi pedepsește pe cei necredincioși.

Planul cărții

În cartea aceasta, mesajul central este comunicat, nu prin niște discursuri, ci prin niște fapte de viață, printr-o experiență vie. Și alți prooroci vor face anumite gesturi simbolice

(de ex., Ieremia, Ezechiel). Căsătoria lui Osea și conduita lui față de soția sa infidelă i-au fost poruncite de Dumnezeu Însuși. Dar aici, tocmai neascultarea lui Iona are o semnificație profetică, ilustrând atitudini pe care Dumnezeu le condamnă. Dimpotrivă, rugăciunea rostită de Iona în pântecul peștelui (cap. 2) a putut fi reluată ca atare de israeliți atunci când Dumnezeu i-a pedepsit pentru neascultarea lor și rămâne valabilă pentru toți aceia pe care încercările și necazurile îi determină să se întoarcă la Dumnezeu.

IONADAB, JONADAB, YONADAB, YONADAV = *Domnul este darnic, generos*.

1. Fiul lui Șimea, fratele lui David (II Sam. 13.3).

2. Fiul lui Recab, chenitul (Ier. 35.6; cf. I Cr. 2.55). El devine șeful clanului și îi imprimă acestuia un caracter aparte prin trăirea unei vieți nomade, renunțarea la muncile agricole și abținerea de la consumul băuturilor fermentate (Ier. 35.6-7), cu scopul păstrării obiceiurilor simple ale oamenilor primitivi. Constatând că Ionadab era favorabil abolirii cultului lui Baal, Iehu, regele lui Israel, l-a dus la Samaria. Ionadab, recabitul, l-a ajutat pe Iehu să scoată afară din templul lui Baal pe toți cei ce nu erau preoți ai acestei divinități, pentru a-i feri astfel să piară în masacrul iminent (II Împ. 10.15, 23).

IONAM, IONAN, JONAM, JONAN, YONAM. Un strămoș al lui Cristos. A trăit la vreo 200 de ani după moartea lui David (Lc. 3.30).

IONATAN, JONATHAN, YONATHAN, YEHONATAN = *Domnul a dat*.

1. Un levit. Fiu sau urmaș mai îndepărtat al lui Gherșom, fiul lui Moise (Jud. 18.30). Fără îndoială că levitul acesta a locuit în Betleemul lui Iuda, iar mai târziu, a părăsit localitatea pentru a-și alege o nouă reședință. Pe muntele lui Efraim, el a consimțit a servi ca preot plătit în casa lui Mica. Contrar dispozițiilor clare ale Legii lui Moise, acest tânăr oficia înaintea unui chip cioplit care reprezenta o divinitate (17.7-13; cf. Lv. 26.1). Niște oameni din sem. lui Dan, care căutau un loc unde să se stabilească de-a lungul Iordanului de sus, au luat idolul lui Mica și l-au înduplecat pe preotul plătit să-i urmeze. Ei l-au asigurat pe Ionatan că nu va mai fi preotul unei singure case, ci al unei întregi seminții. În felul acesta, preotul Ionatan devine primul dintr-o lungă serie de

preoți care vor oficia în fața altarului dedicat acestui idol furat. Un asemenea cult idolatru a fost celebrat tot timpul cât chivotul Domnului s-a aflat la Silo și până în momentul când poporul a fost dus în robie (Jud. 18. 3-6, 14-31). Ionatan, descendent al lui Moise, a dezonorat memoria acestuia din urmă, motiv pentru care litera ebraică *nun* (n) a fost inserată în numele ebraic al lui Moise pentru a-l transforma în acela de Manase în Jud. 18.30. Litera nu a fost incorporată în text, ci plasată deasupra rândului respectiv.

2. Fiul cel mai mare al lui Saul (I Sam. 14.49; cf. 20.31). Împăratul a strâns, la un moment dat, o oaste de vreo 3 000 de oameni și a plasat 1 000 dintre aceștia la Ghibea, sub comanda lui Ionatan. Fără să stea prea mult pe gânduri, fiul lui Saul bate garnizoana (sau poate o delegație) filistenilor la Gheba, act care a dus la declanșarea războiului (13.3). La un moment dat, Ionatan, însoțit doar de tânărul care îi purta armele escaladează, cu multă dificultate, coasta abruptă a strâmtorii Micmaș și ajunge la un avanpost al filistenilor, aflat pe panta nordică a muntelui. Dovedind un mare curaj, fiul lui Saul se aruncă asupra dușmanului și omoară 20 de filistenii. Zarva de la avanpost a declanșat panica în tabără, astfel că, la sosirea lui Saul, filistenii se măcelăreau unul pe altul. Învălmășeala ia proporții. Saul rostește anatema asupra oricui se va opri să mănânce în timpul urmăririi vrăjmașilor lui Israel. Ionatan nu știa nimic despre acest jurământ și, zărind niște miere sălbatică, consumă puțin din ea. Pentru a se ține de cuvânt, Saul a voit să-l ucidă pe fiul său, dar poporul i s-a împotrivit, astfel că Ionatan a scăpat cu viață (I Sam. 14). Mai târziu, când Goliat sfida pe Israel, Ionatan a putut constata noblețea sufletească a lui David și râvna acestuia pentru Domnul oștirilor. El se împrietenește atunci cu David și îi rămâne fidel acestuia chiar și atunci când Saul l-a avertizat că fiul lui Isai se va sui pe scaunul de domnie în locul lui însuși. Și astfel Ionatan continuă să-l țină la curent pe David în legătură cu intențiile și planurile tatălui său. Mâniat din pricina atitudinii fiului său, Saul a vrut, la un moment dat, să-l străpungă cu lancea, așa cum încercase s-o facă și cu David, de câteva ori (cap. 18-20). Ionatan sondează terenul pentru a se încredința dacă o reconciliere între Saul și David mai era posibilă, spre a pregăti o discuție decisivă cu David (cap. 18-20). Cei doi prieteni se mai întâlnesc o dată în pădurea Zif (I Sam. 23.16-18). Ionatan a fost ucis în

bătălia de la Ghilboa, împreună cu Saul și doi dintre frații săi. Cadavrele lor mutilate au rămas atârinate de zidurile Bet-Șeanului până la sosirea oamenilor din labesul Galaadului care au luat și au îngropat osemintele celor învinși (I Sam. 31.1, 11-13; I Cor. 10.2, 8-12). David deplânge moartea lor și compune un cântec funebru (II Sam. 1.17-27). Ionatan lasă un singur fiu, numit Mefiboșet și Merib-Baal. Acest tânăr prinț era infirm (II Sam. 4.4). David se poartă cu el deosebit de frumos, ca un semn de prețuire pentru tatăl său Ionatan. Mențiunea referitoare la numeroși urmași ai lui Mefiboșet demonstrează că pericolul stingerii acestei spițe de neam a fost înlăturat (II Sam. 9; I Cr. 8.33-40; 9.39-44).

3. Unchiul lui David, un sfetnic priceput și cărturar (scrib) iscusit (I Cr. 27.32). Unii comentatori sunt de părere că cuvântul ebraic însemnând *unchi* este folosit aici cu sensul general de *rudă*. Și ei îl identifică pe acest consilier cu Ionatan, nepotul lui David (a se vedea rubrica nr. 5).

4. Fiul marelui preot Abiatar. A fost unul dintre cei doi tineri ascunși la En-Roguel, lângă Ierusalim, cu prilejul răscoalei lui Absalom; el aducea la cunoștința lui David cele petrecute în cetate (II Sam. 15.36; 17.15-22). Când Adonia a încercat uzurparea tronului și celebrarea unei sărbători, Ionatan a adus știrea că Solomon fusese proclamat împărat; acest inteligent demers a determinat dizolvarea adunării (I Împ. 1.41-49).

5. Nepot al lui David și fiu al fratelui său Șimea. El s-a remarcat printr-un mare curaj, omorând pe unul dintre uriașii Gatului (II Sam. 21. 20-21).

6. Unul dintre vitejii lui David, fiul lui Șaghe, sau mai degrabă al lui Șama din Harar (I Cr. 11.34; cf. II Sam. 23.11). Textul din II Sam. 23. 32-33 ar trebui să fie pus de acord cu pasajul corespondent din cartea Cronicilor.

7. Fiul lui Ozia. Slujbaş numit de David și însărcinat cu administrarea bunurilor posesate de rege în diferite locuri, aflate în afara Ierusalimului (I Cr. 27.25).

8. Unul dintre leviții trimiși de Iosafat să învețe Legea lui Moise în cetățile lui Iuda (II Cr. 17.8).

9. Un fiu al lui Careah. După ce Nebucadnețar a pus mâna pe Ierusalim, Ionatan a intrat sub protecția lui Ghedalia (Ier. 40.8).

10. Un logofăt în casa căruia a fost închis Ieremia (Ier. 37. 15-20).

11. Un fiu al lui Iuda (I Cr. 2.32).

12. Un urmaș al lui Adin (Ezra 8.6).

13. Un adversar al lui Ezra, cu prilejul discuțiilor purtate pe tema repudierii femeilor străine cu care se însuraseră unii dintre copiii lui Iuda (Ezra 10.15).

14. Un levit din neamul lui Asaf (Nem. 12.35; cf. 11.15, 17).

15. Un preot și mai-marele casei patriarhale a lui Meluchi, pe vremea marelui preot Ioiachim (Nem. 12.14).

16. Un mare preot. Fiul lui Iolada (Nem. 12.11) (V. *Iohanan*, 11).

17. Un preot și mai-marele casei patriarhale a lui Șemaia, pe vremea lui Ioiachim (Nem. 12.18).

IONAT-ELEM-REHOCHIM, JONATH-ELEM-REKHOKIM = *porumbel din stejarii îndepărtați*. Probabil că era vorba de melodia pe care se cânta Ps. 56 (a se vedea titlul acestuia).

IOPE, IAFO, JAFFA, JAPHO, JOPPE. Actualmente se numește Jaffa (*lafo* este forma evreiască, iar *lope* forma grecească). Semnificația numelui este *frumusețe*. O foarte veche cetate fortificată, menționată pe lista lui Thutmes III și pe scrisorile de la Tell el-Amarna (respectiv sec. XV și XIV î.Cr.). Localitatea a fost atribuită sem. lui Dan (Ios. 19.46). Iope era portul Ierusalimului și se afla la o depărtare de cca 55 km de oraș. Lemnul tăiat în Liban, spre a fi utilizat la construirea Templului din Ierusalim, a fost adus cu plutele Tyrului la Jaffa (v. II Cr. 2.16). Iona s-a imbarcat la Iafo, cu scopul de a ajunge la Tars, pe când căuta să fugă de Fața Domnului (Iona 1.3). Cu prilejul lucrărilor de reconstrucție întreprinse la Ierusalim, după întoarcerea evreilor din Babilon, plute ale tirienilor au adus la Jaffa lemnul de cedru necesar (Ezra 3.7). Pe vremea Macabeilor, sirienii au instalat acolo o garnizoană (I Mac. 10.75), dar Simon, Macabeul, a pus mâna pe cetate, a plasat trupe în interiorul ei, a rezidit și a dezvoltat portul, prevăzându-l cu fortificații (I Mac. 12.33-34; 14.5, 34). La o dată mult mai târzie, Tabita, o creștină care a făcut multe fapte bune, a locuit la Iope. Când aceasta a murit, rugăciunea lui Petru a readus-o la viață (F.A. 9. 36-42). Apostolul acesta a locuit câțva timp la Iope, la un tăbăcar numit Simon (v. 43). Aici l-au găsit slujitorii sutașului Corneliu, veniți să-l solicite pe Petru să se deplaseze împreună cu ei la Cezareea (10.5-48).

Astăzi, Jaffa se întinde pe coasta mediteraneană, pe o colină care atinge cca 35 m înălțime. O cornișă stâncoasă, paralelă cu țărmul, formează un mic port, în timp ce câteva stânci

submarine barează accesul spre S. Cât despre extremitatea nordică, aceasta este deschisă, dar mai puțin adâncă, și prezintă doar o singură trecere de vreo 3 m lărgime. În antichitate, în Iafu se întindeau livezi renumite pentru fructele lor. În sec. IV d.Cr., orașul a devenit reședința unui episcop. Jaffa este acum, în cadrul Statului Israel, o localitate prosperă. Unul din foburgurile sale, fondat în anul 1909, a devenit importantul oraș cunoscut sub denumirea de Tel-Aviv, cu o populație de cca 400 000 de locuitori.

IORA. (V. *Harif*).

IORAI, JORAI, YORAI. Un urmaș al lui Gad (I Cr. 5.13).

IORAM, JORAM, YORAM = *Domnul este înălțat*.

1. Fiul lui Toi, regele Hamatului. Tatăl său l-a trimis să-l felicite pe David, cu prilejul victoriei obținute de regele lui Israel asupra lui Hadadezer (II Sam. 8.10). În I Cr. 18.10, acest Ioram poartă numele de Adoram.

2. Un levit. Urmăș al lui Eliezer care a fost fiul lui Moise (I Cr. 26.25; cf. 23.15,17).

3. Un fiu al lui Ahab, regele lui Israel. El i-a succedat lui Ahazia, fratele său mai mare, și a domnit până la anul 842 î.Cr. Ioram a înlăturat stela lui Baal, pe care o ridicase Ahab, dar a menținut cultul vițelului de aur inițiat de Ieroboam. La moartea lui Ahab, Meșă, regele Moabului, s-a răsculat și nu a mai vrut să plătească tribut israeliților. Pentru a-și supune Moabul, Ioram și-a asigurat sprijinul lui Iosafat, regele lui Iuda, aliindu-se, de asemenea, cu suveranul Edomului. Ocolind extremitatea sudică a Mării Moarte, armatele aliate s-au aflat pe punctul de a muri de sete. Atunci, proorocul Elisei a poruncit să se sape niște tranșee. A doua zi, apa a țâșnit din ued, a umplut gropile respective și a potolit setea ostașilor. După aceea, Ioram și aliații săi i-au bătut pe moabiți și le-au invadat teritoriul, dar nu au reușit a-i supune pentru totdeauna (II Împ. 3.1-27) (V. *Piatra Moabului*). Desigur că la Ioram a fost trimis Naaman de către împăratul Siriei, spre a fi tămăduit de lepră (II Împ. 5.1-27). Elisei îl informa pe Ioram cu privire la orice mișcare făcută de invadatorii sirieni. Domnul a lovit cu orbire o ceată de sirieni care intenționaseră să pună mâna pe proorocul Domnului. Urmare a intervenției divine, profetul s-a așezat în fruntea sirienilor și i-a condus la Samaria, sfătuindu-l apoi pe regele lui Israel să-i

trimită acasă, fără a-i molesta (6.8-23). În timpul unei perioade de foamete, pe când Ben-Hadad asedia Samaria, Ioram a găsit cu cale să se răzbune pe Elisei, căruia îi atribuia el cauzele acestei urgii (v. 24-31). La v. 32, se poate vedea că profetul îl numește pe rege „*fiu de ucigaș*.” Acest suveran are parte de un sfârșit tragic. Aflat la Izreel, pentru a -și vindeca rănilor prilejuate de luptele date la Ramot în Galaad, el este ucis de Iehu, în ogorul lui Nabot, pe care Izabela, mama lui Ioram, îl făcuse să piară (9.14-26). Moartea lui Ioram a marcat sfârșitul dinastiei lui Omri și începutul aceleia a lui Iehu.

4. Unul dintre preoții trimiși de Iosafat să instruiască poporul în căile lui Dumnezeu (II Cr. 17.8).

5. Un fiu al lui Iosafat, împăratul lui Iuda. Începând cu anul 854 î.Cr., el l-a asistat pe tatăl său în guvernarea țării. În anul 849 î.Cr., al 5-lea an al lui Ioram, împăratul lui Israel, el începe să domnească singur (II Împ. 8.16; cf. 1.17; 3.1). După consolidarea autorității sale regale, el a poruncit să fie omorâți toți frații săi, precum și câteva dintre căpeteniile lui Iuda (II Cr. 21.1-4). Nevastă-sa, o fiică a lui Ahab, l-a influențat să se dedea unor teribile practici păgâne, tot așa cum și Izabela îl antrenase, în această direcție, pe Ahab (II Împ. 8.18; II Cr. 21.6, 11). Apostazia lui Ioram a avut o serie de consecințe nefaste asupra popoului, lucru constatat și sub domnia altor regi necredincioși. Edomiții s-au răsculat, și Ioram nu i-a mai putut împiedica să devină independenți. De asemenea, Libna reușește să scuture jugul asupra lor (II Împ. 8.20-22; II Cr. 21.8-10). O ceată de filistenii și arabi puși pe jaf, pătrund pe teritoriul lui Iuda, golesc vistierile împărătești, iau ostateci pe soțiile și copiii lui Ioram, cu excepția lui Ioahaz (Ahazia), cel mai tânăr fiu al monarhului (II Cr. 21.16, 17; 22.1). La un moment dat, i s-a transmis regelui o scrisoare provenită de la profetul Ilie, prin care omul lui Dumnezeu îl mustră pentru apostazie și conduită inadmisibilă, amenințându-l cu o boală incurabilă (v. *Ilie*). Ceva mai târziu, Ioram avea să fie atins de dizenterie, boală de care va suferi vreme de 2 ani (II Cr. 21.11-15, 18, 19). Pe durata acestei boli, Ahazia a guvernat în locul tatălui său (cf. II Împ. 9.29; 8.25, 26). Ioram dispăre în anul 842 î.Cr., fără să lase în urmă păreri de rău. El domnise singur doar 8 ani. Numai unul dintre fiii săi i-a supraviețuit - Ahazia. Acesta a devenit împărat al lui Iuda (II Împ. 8.24; II Cr. 21.12 - 22.1).

IORCHEAM, IORKEAM, JORKEAM, YOR-QOAM, YORQEAM. Un loc populat de membrii fam. lui Hebron și ai casei lui Caleb (I Cr. 2.44). Unii comentatori biblici consideră că ar putea fi vorba de Iocdeam (v. ac. nume).

IORDAN = *cel care curge la vale, cel care coboară*. Cel mai important curs de apă al Palestinei. El are mai multe izvoare. *Sursa orientală* se află la Banias, vechea Cezaree a lui Filip, unde un pârâiaș abundent, numit Banias, țâșnește dintr-o peșteră înaltă. *Sursa centrală*, și cea mai importantă, este la Tell el-Kadi, probabil vechea cetate Dan. De aici pornesc apele care curg înăbușit și formează apoi pârâiașul numit Leddan. *A treia sursă*, aflată mai spre N și la cea mai mare înălțime dintre toate, nu seacă niciodată. Izvorul respectiv țâșnește ceva mai jos de satul Hasbeya, și dă naștere cursului de apă numit Hasbany. Potrivit afirmațiilor lui Thomson, râul acesta are vreo 64 de km, fiind mai lung decât celelalte două laolaltă, în timp ce Leddanul este mai lat, iar Baniasul, cel mai frumos. Acesta din urmă străbate o distanță de cca 19 km, înainte de a se vărsa în Lacul Huleh. Joncțiunea dintre Banias și Leddan se face cam la jumătatea distanței dintre localitatea numită Banias și Lacul Huleh. Confluența acestui nou râu cu Hasbany se produce după cca 1,5 km. Lacul Huleh are o lungime de peste 6 km. Iordanul iese prin marginea sudică a acestui lac și curge aproape 17 km înainte de a atinge Lacul Galileii care măsoară cam 21 km lungime. După ce a traversat și această întindere de ape, Iordanul își continuă drumul sinuos; apoi, se varsă în Marea Moartă, într-un loc situat - dacă măsurăm în linie dreaptă - la 105 km depărtare de țărmul sudic al Lacului Galileii. De la Banias la Marea Moartă, Iordanul măsoară ceva mai bine de 167 km, cu condiția să luăm în calcul și cele două lacuri și să facem abstracție de meandre. El este, după cum știm, singurul râu din lume al cărui curs se desfășoară, în cea mai mare parte, sub nivelul mării. Când pornește din grota Banias, Iordanul se află la vreo 300 m deasupra Mediteranei. La vărsarea în Lacul Huleh, el depășește doar cu 2 m nivelul Mării Mediterane. El curge la 208 m sub acest nivel, în momentul când se aruncă în Lacul Galileii (Tiberiada), iar la intrarea sa în Marea Moartă, se află la 366 m sub nivelul Mediteranei. Acest sinuos curs de apă își merită pe deplin numele de Iordan, care înseamnă *cel care coboară* sau *cel care curge la vale*. De la Lacul Galileii și până la Marea Moartă

se numără 27 căderi de nivel periculoase și un mare număr de mici cascade. Mențiunile biblice despre Iordan vizează mai ales porțiunea dintre Lacul Galileii și Marea Moartă. Desigur, tufșuri, copăcei, îndeosebi cătină, rododendri (mirdari), sălcii etc. se întindeau de-a lungul râului în trecut, situație existentă și în zilele noastre. Numeroase fiare sălbatice, de exemplu lei, cutreierau desigururile (Ier. 49.19; Zah. 11.3). În partea de miazăzi a văii Iordanului, locurile cele mai de jos ale depresiunii reprezintă un ținut cu o climă tropicală. Iosephus Flavius (Răzb. 4.8.3) afirmă că folosirea irigațiilor permitea obținerea unor recolte foarte bogate. Lot a ales această regiune deosebit de fertilă spre a se stabili acolo, fără să țină seama și de considerentele de ordin moral (Gen. 13. 8-13). Înainte de venirea romanilor, nu existau poduri peste Iordan, trecerea de pe un mal pe celălalt fiind asigurată de prezența vadurilor. Astfel de vaduri se întâlnesc până la gura Iabocului, pe unde a trecut și Iacov (Gen. 32.10; 33.18). Mai jos, râul poate fi trecut cu piciorul în anumite perioade ale anului. În împrejurimile Ierihonului, curenții de apă sunt atât de puternici, încât numeroșii pelegrini care se scaldă în râu își riscă viața. S-au semnalat și foarte multe cazuri de înec.

Fără minunea produsă ca rezultat al unei intervenții supranaturale, care a condus la tăierea apelor, cu prilejul trecerii israeliților, sub conducerea lui Iosua, poporul nu ar fi putut traversa Iordanul (Ios. 3.1-17; 4.1-24; Ps. 114.3, 5). Cetatea Adam (Ios. 3.16), numită și Adamah (actualmente Damieh) se afla la cca 26 km depărtare de Ierihon și Sitim, în amonte. Așezarea de altădată este indicată de prezența unui *tell*, care datează din epoca bronzului, aflat la mai puțin de 1 km de cel mai bun vad al Iordanului mijlociu. În apropiere, deseori se produc alunecări de teren, creându-se baraje naturale. Se cunosc numeroase asemenea cazuri. Astfel, în sec. XIII d.Cr., sultanul Bibars a ordonat construirea unui pod peste Iordan, în apropiere de Damieh. Creșterea nivelului apelor făcea tot mai dificilă desfășurarea lucrărilor. În noaptea de 7/8 decembrie 1267, o movilă foarte înaltă, aflată la V, s-a prăbușit și a astupat albia Iordanului, oprindu-i cursul timp de 16 ore. O prăbușire asemănătoare a avut loc în anul 1906. În anul 1927, o bucată de stâncă a căzut de-a curmezișul Iordanului și l-a barat definitiv. Apele sale au fost reținute timp de 21½ ceasuri. Locuitorii au trecut de pe un mal pe celălalt pe uscat. Un eveniment asemănător va fi avut loc și pe vremea

lui Iosua. În urma acestui miracol, produs chiar în clipa când israeliții se aflau pe malul Iordanului, ei au putut trece dincolo, pentru a ajunge în Palestina. Dumnezeu Se servește câteodată și de forțele naturii pentru împlinirea planurilor Sale, iar enumerarea unor asemenea exemple nu a fost făcută nicidecum cu scopul de a se exclude elementul supranatural. Creșterea nivelului apelor Iordanului și revărsarea lor peste malurile râpoase, pe vremea secerișului (martie/aprilie, în această vale cu climat cald) se produc odată cu topirea zăpezilor Hermonului (Ios. 3.15). Madianiții care fugeau să scape de urmărirea lui Ghe-deon, treceau prin vad, la vărsarea Iabocului, precum și ceva mai sus în amonte (Jud. 7.24; 8.4,5). Fugind de Absalom, David trece Iordanul, între Ierihon și Iaboc. De asemenea, la întoarcerea sa acasă, după ce pericolul dispăruse (II Sam. 17.22, 24; 19.15-18). Printre evenimentele miraculoase care au marcat sfârșitul carierei lui Ilie, s-a numărat și trecerea Iordanului, împreună cu Elisei, nu departe de Ierihon (II Împ. 2.5-8, 13-15). În urma sfatului dat de Elisei, sirianul Naaman se scaldă de 7 ori în Iordan, în amonte (la N sau la S de Lacul Galileii), și lepra dispare (II Împ. 5.14). Ioan Botezătorul își datorează supranumele său botezului pocăinței pe care li-l administra iudeilor în Iordan și cu care a fost botezat Domnul Isus Însuși (Mt. 3.6, 13-17).

IORIM, JORIM, YORIM. Un strămoș al lui Cristos. A trăit la vreo 350 de ani după moartea lui David (Lc. 3.29).

IORKEAM. (V. *Iorcheam*).

IOSAFAT, JOSAPHAT, YEHOSHAFAT = Domnul a judecat.

1. Fiul lui Ahilud și arhivar sub domnia lui David și a lui Solomon (II Sam. 8.16; 20.24; I Împ. 4.3).

2. Unul dintre vitejii lui David; originar din Mitni (I Cr. 11.43).

3. Unul dintre preoții rânduiți să sune din trâmbiță, înaintea chivotului legământului, cu prilejul transportării acestuia din casa lui Obed-Edom în cetatea lui David (I Cr. 15.24).

4. Fiul lui Paruah. Intendentul lui Solomon pentru teritoriul lui Isahar (I Împ. 4.17).

5. Împărat al lui Iuda, fiul și succesorul lui Asa. După toate probabilitățile, el a fost asociat tatălui său din al 37-lea an al domniei acestuia, respectiv în al 11-lea an al lui Omri (I Împ. 16.28-29, vers. Septuaginta), pentru a

domni apoi singur, 5 ani mai târziu, deci pe la anul 871 î.Cr. (I Împ. 22.41, 42; II Cr. 17.1). Așa că Iosafat a împărățit timp de 25 de ani, dacă includem și perioada când a fost asociatul lui Asa. Avea 35 de ani la începutul celor 25 de ani de domnie. Mama lui se numea Azuba și era fata lui Șilhi (I Împ. 22.42). Iosafat a fost un rege credincios Domnului. El l-a iubit pe Domnul și l-a slujit. Iosafat „*nu a căutat pe Baali*” (I Împ. 22.43; II Cr. 17.3), deși poporul mai aducea jertfe pe înălțimi (I Împ. 22.44). De aceea, Dumnezeu i-a acordat regelui o mare prosperitate. În al 3-lea an al domniei sale, Iosafat a luat niște măsuri menite să favorizeze instruirea poporului: el a trimis căpetenii și leviți care să învețe pe oameni Legea Domnului, în cetățile lui Iuda (II Cr. 17.7-9). Groaza Domnului a pus stăpânire pe popoarele vecine. Filistenii și arabii i-au adus tribut lui Iosafat (v. 10, 11). El a instalat garnizoane în cetățile fortificate ale împărăției sale (v. 12-19) și a pus capăt stării de ostilitate care se perpetuase între Israel și Iuda de pe vremea lui Roboam. El a încheiat pace cu Israel și a acceptat ca Ioram, fiul său, s-o ia de nevastă pe Atalia, fiica lui Ahab (I Împ. 22.45; II Împ. 8.18, 26). Când Iosafat a constatat că Dumnezeu continua să-l binecuvinteze, a prins și mai mult curaj și a făcut să dispară din țara lui Iuda înălțimile, cultul Astarteelor (II Cr. 17.5-6), precum și sodomii care încă se mai aflau în țară (I Împ. 22.47).

În anul 853 sau 852 î.Cr., Iosafat i-a făcut o vizită regelui Ahab care l-a convins să i se alăture, împreună cu armata lui Iuda, într-o campanie militară menită să smulgă sirienilor Ramotul din Galaad. Îmbrăcat cu hainele regale ale lui Ahab, Iosafat a participat la bătălie. Grav rănit, Ahab a murit, iar Iosafat s-a întors acasă rușinat, după ce a trecut printr-o mare primejdie (I Împ. 22.1-38; II Cr. 18.1-34). Când a ajuns la Ierusalim, el a fost muștrat aspru de profetul Iehu, fiul lui Hanani, care l-a blamat din pricină că se aliase cu Ahab (II Cr. 19.1-2). Iosafat a continuat introducerea unor reforme în domeniile religios și civil. Astfel, el a încurajat cultul Domnului, a numit judecatori în cetățile întărite ale lui Iuda, a fondat la Ierusalim o curte supremă de justiție, alcătuită din leviți, preoți și autorități civile (II Cr. 19.4-11). Pe când Iosafat începuse să-și pună în aplicare această reformă, amoniții, moabiții și edomiții au pus bazele unei coaliții îndreptate contra împărăției lui Iuda și au atacat-o dinspre SE, luând ca punct de plecare localitatea En-Ghedi. De țărmul occidental al Mării

Moarte. Iosafat l-a reamintit lui Dumnezeu promisiunea de izbăvire pe care o implorase Solomon (cf. II Cr. 6.24-30; 20.9). Iahaziel a proorocit intervenția divină. Iosafat l-a mulțumit anticipat Domnului și a pus, în fruntea oștirii, niște cântăreți care să-l laude Numele. Oastea lui Iuda a câștigat biruința fără luptă. Aliații s-au certat între ei, i-au exterminat pe edomiți, după care s-au omorât unii pe alții (II Cr. 20.1-30). Mai târziu, Iosafat, care construise niște corăbii la Ețion-Gheber, i-a cerut lui Ahazia, împăratul lui Israel, să participe la o expediție cu caracter comercial. Dar profetul Eliezer îl muștră pe Iosafat din pricina acestei alianțe cu Ahazia. Flota naufragiază. Când Ahazia și-a exprimat dorința de a se lansa într-o nouă aventură de felul acesta, împreună cu Iosafat, împăratul lui Iuda a respins propunerea sa (II Cr. 20.35-37; I Împ. 22.48-49). Pe la anul 850 î.Cr., Ioram, împăratul lui Israel, vrând să-și supună Moabul, cere sprijinul lui Iosafat. Ioram efectuase deja niște reforme susceptibile să-l facă să treacă drept un rege evlavios (II Împ. 3.2). Iosafat acceptă colaborarea cu Ioram, însă expediția are un succes limitat. (V. *Piatra Moabului*). Iosafat moare la vârsta de 60 de ani, respectiv la anul 850 î.Cr., și este îngropat în cetatea lui David. În locul său, domnește Ioram, fiul lui (I Împ. 22.51).

6. Fiul lui Nimși și tatăl lui Iehu, regele lui Israel (II Împ. 9.2, 14).

IOSAFAT - VALEA LUI. Valea unde va judeca Domnul, la sfârșitul vremurilor, națiunile adunate laolaltă (Ioel 3.2, 12). Deja pe vremea lui Eusebiu, în sec. IV d.Cr., valea lui Iosafat a început să fie identificată cu valea Chedronului, astfel că, în prezent, evreii, romano-catolicii și musulmanii situează acolo locul judecății de apoi. Dar o asemenea identificare este doar o simplă supoziție, bazată pe versetele de mai sus, cărora li se adaugă Zah. 14. Din cât cunoaștem până în prezent, nici o vale nu a purtat vreodată numele lui Iosafat. S-ar putea ca profetul Ioel să fi ales numele lui Iosafat datorită valorii sale simbolice, el având semnificația următoare: *Domnul a judecat*.

IOSE, JOSES, JOSET: forma gr. a numelui ebr. *Iosif*. Unul dintre frații Domnului Isus (Mc. 6.3). Pasajul paralel din Mt. 13.55 dă forma *Iosif* care apare și în alte manuscrise.

IOSEH, JOSECH, IOSIF, JOSEPH: forma gr. a numelui aramaic *Iose* (Yose), contracție a

lui *Iosif* (Joseph). Un strămoș al lui Cristos. A trăit după robia babilonică (Lc. 3.26).

IOSIA, JOSIAS, YOSHIYYA = Domnul vindecă.

1. Fiul și succesorul lui Amon pe tronul lui Iuda. La vârsta de 8 ani, el ajunge rege, respectiv pe la anul 638 î.Cr. Se pare că, în tinerețe, el l-a avut ca și consilier pe marele preot Hilchia, de cuvântul căruia a ținut foarte mult seama. În al 8-lea an al domniei sale, Iosia a început să-și potrivească viața după prescripțiile Legii Domnului, efectuând totodată o reformă la Curte. În al 12-lea an al domniei sale, pornește o campanie de înlăturare a idolatriei și de desființare a cultelor potrivnice Legii lui Dumnezeu. Împăratul Iosia continuă această redresare, timp de mai mulți ani, nu numai în Iuda și Ierusalim, dar chiar și în împărăția lui Israel (II Împ. 22.1, 2; II Cr. 34.1-7, 33). În al 18-lea an al domniei sale, respectiv 621 î.Cr., Iosia ia niște măsuri energice, menite să conducă la restabilirea și înfrumusețarea Templului. Lucrătorii, dovedind multă înflăcărare, l-au ajutat pe rege și au întrebuințat, cu o cinste deosebită, argintul ce le fusese încredințat pentru executarea acelor lucrări. Cu prilejul reparațiilor efectuate, marele preot Hilchia a găsit în sanctuar cartea Legii, pe care i-a dat-o cărturarului Șafan, iar acesta a citit-o în auzul împăratului. Iosia a fost profund impresionat de proorocia care anunța teribile consecințe asupra poporului din pricină că-l părăsise pe Domnul. Regele și-a sfâșiat hainele și s-a smerit înaintea lui Dumnezeu care a luat aminte la lucrul acesta și, în bunătatea Lui, l-a asigurat că urgiile amenințatoare nu vor lovi poporul în timpul vieții lui Iosia (II Împ. 22.8-20; II Cr. 34.15-28). Profetia care a atins atât de mult inima regelui se află în cap. 28-30 ale cărții Deuteronom (a se vedea mai ales pasajul din Dt. 29.25-28). Cartea găsită de Hilchia conținea cel puțin Deuteronomul, dacă nu chiar întregul Pentateuh. În timpul apostaziei și persecuțiilor care au avut loc sub lunga domnie a lui Manase, a fost dat, cu siguranță, consemnul privitor la înlăturarea și distrugerea cărților sfinte (II Împ. 21.16; II Cr. 33.9). Probabil că Hilchia a descoperit cartea Legii, respectiv cartea care aparținea Templului. Sulul Legii fusese ascuns sau aruncat la coș, cu prilejul profanării sanctuarului (Dt. 31.9, 26) sau poate că, potrivit unui vechi obicei, acest exemplar fusese înzidit cu prilejul construirii primului Templu. Criticii pretind că această „găsire a Legii lui Moise”, sub domnia lui Iosia,

ar fi fost doar o simplă înscenare. Ei spun că preoții, pentru a-și da o oarecare importanță, ar fi elaborat o lucrare rezumativă a Deuteronomului, făcând-o să treacă drept o scriere a lui Moise. Acest document poartă, în uzanța acestor critici, indicativul „D”, pentru a-l putea distinge de toate celelalte surse pe care și le-au imaginat Wellhausen și discipolii săi („J” = Iehovist; „E” = Elohist; „P” = Preotul sau Codul sacerdotal, etc.). Însă este foarte evident faptul că Deuteronomul oglindește situația lui Israel cu mult timp înainte de domnia lui Iosia, astfel că scrierea respectivă era deja o carte veche pe vremea acestui rege. Într-adevăr, Moise le poruncește israeliților să-i extermine pe canaaniti și amaleciți (Dt. 20.16-18; 25.17-19), lucru care nu avea nicidecum în vedere timpul lui Iosia. Pe de altă parte, Deuteronomul anticipează războaiele de cucerire duse de israeliți (20.10-15), pe când, sub domnia lui Iosia și chiar cu un secol înainte de suirea lui pe tron, a fost vorba nu de o cucerire, ci de menținerea existenței împărăției lui Iuda. Apoi, Deuteronomul acordă autoritatea supremă, sub guvernarea teocratică, unui judecător și preoților (leviți); cartea anticipează că, mai târziu, israeliții vor intenționa și vor izbuti să instaureze monarhia; de aceea și conține, în acest sens, porunci clare cu privire la viitorul suveran (Dt. 17.8-20; 19.17). Or, pe vremea lui Iosia, monarhia exista deja de câteva secole. În altă ordine de idei, Deuteronomul stabilește o distincție în favoarea Edomului, în comparație cu amoniții și moabiții (23.3-8). Dar, sub domnia lui Iosia, și deja cu mult timp înainte de nașterea acestui rege, edomiții deveniseră dușmani aprigi ai poporului lui Dumnezeu (Is. 63.6; Ioel 3.19; Ob. 1). Cât despre Ieremia, acest prooroc vestește restaurarea Moabului și a copiilor lui Amon, precum și nimicirea Edomului (Ier. 48.47; 49.6, 17, 18). Legislația Deuteronomului era în vigoare deja cu mult timp înainte de nașterea lui Iosia. Ea a fost aplicată, de exemplu, chiar cu prilejul încoronării lui Ioas, pe la anul 836 î.Cr. (II Împ. 11.12). Și Amația, fiul și succesorul lui Ioas, s-a conformat acestei legislații (II Împ. 14.6; cf. Dt. 24.16) (V. *Deuteronom*).

Citirea cărții a străpuns și inima poporului, nu numai a regelui Iosia. Impresia produsă asupra israeliților a fost atât de profundă, încât a declanșat o a doua ofensivă contra idolatriei, de o mai mare anvergură decât prima. După ce au jurat că nu vor adora decât pe Domnul, regele și slujitorii săi au pus mână

pe obiectele de cult ale lui Baal, Astartelei și astrilor cerești. Le-au dat foc iar cenușa au aruncat-o în pâraul Chedron. Așerele (v. *Așera*), ridicate în Casa Domnului, au fost, la rândul lor, date pradă flăcărilor. Au fost dărâmate casele sodomitorilor, distruse înălțimile, iar lucrul acesta s-a produs nu numai pe teritoriul lui Iuda, dar și în ținuturile ocupate inițial de celelalte 10 seminții. Regele Iosia a profanat valea fiilor lui Hinom și sanctuarul Tofetului, unde se arseseră altădată copii în cinstea lui Moloc. Împăratul a mai efectuat și alte reforme importante. La Betel, Iosia a dezgropat osemintele preoților idolatri și le-a ars pe altar, împlinind astfel profeția rostită de un om al lui Dumnezeu, pe vremea lui Ieroboam (I Împ. 13.2). Regele nu s-a sfiit să ucidă preoții idolatri la altarele unde ei obișnuiau să-și aducă jertfele. După ce a terminat purificarea țării, Iosia a poruncit prăznuirea Paștelor. Prin respectarea riguroasă a tuturor prevederilor Legii și prin caracterul său deosebit de solemn, această sărbătoare nu a mai fost egalată de pe vremea profetului Samuel (II Împ. 23.1-25; II Cr. 34.29 - 35.19). Treisprezece ani mai târziu, faraonul Neko, împăratul Egiptului, se deplasează, împreună cu oștile sale, de-a lungul coastei maritime a Palestinei, cu intenția de a lupta în ținuturile de miazănoapte. Nu se poate stabili, cu precizie, dacă acest faraon dorise să-și măsoare forțele cu marea putere asiriană, aflată acum într-un oarecare declin, și să acapareze Siria, sau dacă plecase pentru a le veni în ajutor asirienilor. Și aceasta, din pricină că este foarte frecventă în V.T. confuzia făcută de copiii manuscriselor între *el* (spre) și *al* (contra). Oare Iosia se considera încă un vasal al regelui Asiriei, în ciuda faptului că Ninive, capitala sa, căzuse în anul 612, și, prin urmare, se simțea obligat să lupte contra lui Neko II (Nekao)? Da, în cazul când Neko se îndrepta contra (*al*) Asiriei. Dar dacă faraonul se îndrepta spre (*el*) Asiria, pentru a o ajuta, atunci Iosia va fi voit să-l împiedice s-o facă. Oricum, se pare că Iosia intenționa să-și sporească autoritatea asupra teritoriului vechii împărății a lui Israel. Din nefericire, el s-a amestecat în lucruri care nu-l priveau, în ciuda avertismentului dat de Neko și care „*veneă din gura lui Dumnezeu*” (II Cr. 35.21-22), și s-a angajat într-o bătălie, lângă Meghidu, în câmpia Ezdrelonului, unde a fost grav rănit (v. *Neko II*). Slujitorii săi l-au scos din carul său de luptă și l-au adus la Ierusalim, unde a și murit. Profetul Ieremia a compus, în cinstea lui Iosia, un cântec funebru, și tot

poporul l-a jelit mult. Moartea lui Iosia a fost o pierdere ireparabilă pentru țară. Reformele religioase inițiate de el au fost compromise. Independența relativă, de care poporul se bucurase sub domnia lui Iosia, a fost pierdută. El s-a aflat pe tronul lui Iuda timp de 31 de ani, însă nu avea decât 39 de ani când a murit, lucru petrecut probabil pe la anul 608 î.Cr. (II Împ. 22.1; 23.29-30; II Cr. 35.20-27; cf. Zah. 12.11). Ieremia și Țefania au proorocit în cursul ultimei perioade a domniei lui Iosia (Ier. 1.2; 3.6; Țef. 1.1).

Un detaliu arheologic

Hilchia, mare preot sub domnia lui Iosia, și unul dintre principalii responsabili ai reformelor întreprinse de rege, avea un fiu numit Hanan. Noi luăm cunoștință despre acesta datorită unei magnifice peceți de agată, încrustată pe un inel de argint, cu o inscripție pe 3 rânduri care, tradusă, înseamnă: „(aparținând) lui Hanan, fiul (lui) Hilchia, marele preot.” Acest inel, care s-a aflat într-un muzeu particular, a fost recunoscut abia în anul 1984, fiind datat din anul 600 î.Cr.

Inelul de argint al fiului lui Hilchia

2. Fiul lui Țefania, pe vremea profetului Zaharia (Zah. 6.10). S-ar putea să fie una și aceeași persoană cu Hen de la v. 14.

IOSIBIA. (V. *Ioșibia*).

IOSIF = „El (Domnul) să adauge”, de la verbul ebr. *yasaf*. Ac. subst. are și rezonanța unei forme verbale provenite din rădăcina *'asaph*, care înseamnă *El ridică*. În Gen. 30.23-24, scriitorul face un joc de cuvinte, oprindu-se asupra numelui și a celor două etimologii, dând, nu rădăcina cuvântului, ci motivul pentru care a fost atribuit numele respectiv.

1. Al 11-lea fiu al lui Iacov și întâiul-născut al Rahelei. La nașterea lui, mama sa a spus: „*Domnul să-mi mai adauge un fiu*,” motiv pentru care ea l-a numit Iosif (Gen. 30.22-24). El s-a născut la Padan-Aram, în Mesopotamia, cu vreo 6 ani înainte de întoarcerea lui Iacov în Canaan (v. 25; cf. 31.41). Pe atunci, Iacov avea 90-91 de ani. Iosif a fost fiul său favorit, fiind născut la bătrânețe și având-o ca mamă pe Rahela, soția lui preferată. A fost îmbrăcat cu o haină pestriță (sau „*lungă, cu mâneci*”), de tipul celor purtate de tinerii de viță nobilă (37.3). Preferința din partea tatălui a stârnit gelozia fraților săi mai mari. Când Iosif le-a istorisit două visuri care prevesteau că tatăl, mama și frații săi se vor prosterna înaintea sa, ceilalți fii ai lui Iacov l-au urât și mai mult. Avea 17 ani (37.2) când tatăl său l-a trimis să-i aducă știri de la frații lui care pășteau turmele la Sihem (v. 14). Ajuns acolo, el află că frații lui plecaseră la Dotan. Iosif nu se lasă până nu îi găsește. Dar, în timp ce se apropia de ei, frații săi iau hotărârea de a-l omorî și a comunica ulterior tatălui lor că Iosif ar fi fost sfâșiat de o fiară sălbatică. Ruben reușește totuși să-i convingă să nu-l ucidă, ci să-l arunce de viu într-o groapă. El intenționa să-l scape și să-l ducă înapoi la tatăl lor. În absența lui Ruben, trece prin apropiere o caravană de ismaeliți care țineau drumul principal ce ducea spre Egipt. Iosif este vândut negustorilor madianiți care făceau parte din caravană. Frații au înjunghiat apoi un țap și au muiat în sângele lui haina pe care au smuls-o de pe Iosif. Aceasta a fost trimisă la Iacov care, la vederea veșmântului pătat, a tras concluzia că o fiară sălbatică îl făcuse bucăți pe fiul său drag (Gen. 37.1-35).

Ajuns în Egipt, Iosif este vândut lui Potifar, comandantul gărzii lui Faraon. În scurt timp, stăpânul descoperă îndemânarea tânărului său sclav și îi încredințează administrarea bunurilor sale. Calomniat, fiul lui Iacov este aruncat într-o temniță, unde va rămâne câțiva ani. Câștigând încrederea mai-marelui temniței, Iosif este însărcinat cu supravegherea tuturor deținuților. Dumnezeu îi dă capacitatea de a tălmăci visurile a doi înțemnițați, mai-marele paharnicilor și mai-marele pitarilor faraonului. Evenimentele care au urmat au dovedit justetea celor două interpretări. După doi ani, împăratul Egiptului are două visuri profetice ale căror explicație nu i-a putut-o da nimeni. Mai-marele paharnicilor îi vorbește faraonului despre Iosif. Suveranul cere să fie adus imediat deținutul. Cele două visuri primesc aceeași interpretare: 7 ani de foamete vor urma altor

7 ani de prosperitate. Iosif își permite să-l sfătuiască pe împărat să așeze un om competent în fruntea Egiptului, care să pună deoparte surplusul recoltelor din cei 7 ani de belșug, spre a acoperi nevoile populației de-a lungul celor 7 ani de foamete. Faraonul acceptă și, remarcând înțelepciunea lui Iosif (41.9-13, 25-36), îl numește administrator-șef al grânelor regale și ministru de stat, fiind astfel plasat printre oficialitățile cele mai apropiate suveranului (41.39, 44). Cei 13 ani de suferințe și încercări au contribuit la formarea caracterului său ales. Faraonul i-a dat de nevastă pe Asnat, o tânără provenită dintr-o familie preoțească din On (Heliopolis). Înainte de începutul perioadei de foamete, aceasta i-a născut doi fii: Manase și Efraim (41.50-52). Foametea a survenit după cum prezisese Iosif. (V. *Nil*). Această calamitate a afectat și țările vecine (41. 54, 56, 57). Egiptul având provizii de cereale, frații lui Iosif s-au pogorât acolo pentru a cumpăra grâu. Fiii lui Iacov nu l-au recunoscut pe fratele lor, dar acesta și-a dat seama imediat cu cine stătea de vorbă. Când ei s-au aruncat la picioarele sale, Iosif și-a adus aminte de visurile sale, înțelegând că acum avea loc împlinirea acelor visuri care i-au atras animozitatea familiei. După ce i-a supus la diverse teste, Iosif le-a dezvăluit adevărata lui identitate, cu prilejul celei de-a doua vizite a fraților lui. Iertându-le tot răul pe care aceștia i l-au făcut, Iosif îi convinge să se mute împreună cu tatăl lor în Egipt. Iosif moare la vârsta de 110 ani. Corpul lui a fost îmbălsămat și depus într-un sicriu, potrivit obiceiurilor egiptene. Iosif a prezis ieșirea neamului său din Egipt și le-a cerut israeliților să ducă cu ei și rămășițele sale pământești când vor pleca spre Canaan (Gen. 32 - 50; Evr. 11.22). Mai târziu, israeliții i-au îngropat osemintele aproape de Sihem, chiar în centrul Țării Făgăduinței (Ex. 13.19; Ios. 24.32).

După cronologia biblică a textului ebraic masoretic, istoria lui Iosif se situează prin anul 1871 î.Cr., sub a XII-a dinastie. Dominația semiților hyksoși (v. *Egipt II, 3, d*) cuprinde aproximativ intervalul 1730 - 1555 î.Cr. Opinia generală a specialiștilor biblici este că Israel se mai afla acolo pe parcursul acestei lungi epoci de tulburări, din nefericire foarte puțin cunoscută în prezent. Împăratul „care nu-l cunoșcuse pe Iosif” (Ex. 1.8) și care i-a oprimat pe israeliți, era unul dintre suveranii Noului Imperiu, un om plin de ură față de hyksoșii semiți și asiatici care fuseseră expulzați de curând. Fapt este că israeliții se instalaseră

în împrejurimile capitalei hyksoșilor în Egipt, în câmpiile Țoanului sau Tanis (Ps. 78.12, 43).

Confirmare arheologică

Detaliile vieții lui Iosif privind moravurile egiptene sunt coroborate, de o manieră extraordinară, prin intermediul unor monumente și scrieri pe papyrus. O culoare locală autentică abundă pe aceste pagini unde întâlnim, de exemplu: nume egiptene (Potifar, Țafnat-Paeneah, Asnat, Poti-Fera, On; Gen. 39.1; 41.45 ...); titluri ale unor slujbași (39.1; 40.2-3); mențiuni referitoare la cazuri de foamete semnalate în Egipt (cap. 41). O inscripție datând din anul 100 î.Cr. menționează un timp de foamete de 7 ani sub faraonul Zoser din a III-a dinastie, către anul 2700 î.Cr. Arheologii au descoperit o reprezentare a unui grup de semiți emigrând în Egipt către anii 1900 î.Cr. Dedesubtul acesteia, figurează următoarea inscripție: „*Sosirea a 37 de asiatici care aduc fard pentru ochi*”.

„*Piatra Rosetta*” atestă că, cel puțin în timpul domniei Ptolemeilor, suveranul avea obiceiul să pună în libertate niște înțemnițați, cu prilejul aniversării zilei sale de naștere sau al altor mari sărbători. Au fost găsite, într-o mulțime de documente vechi, aluzii la magicieni și ghicitori. De asemenea, o mare importanță era acordată visurilor, acestea fiind considerate ca un mesaj provenit din partea zeilor. În Gen. 41.14, se relatează că, în ciuda grabei cu care a fost scos Iosif din temniță, i s-a poruncit să-și radă barba și să-și schimbe hainele. Egiptenii nu purtau barbă, iar ceremonialul lor religios cerea ca preoții să fie rași. Monumentele și papyrusurile oferă, cu privire la investirea unor personaje în funcții importante, aceeași descriere ca și cartea Genezei. Și acolo este vorba de inele cu sigiliu, haine de în, coliere. O bulversare economică ducea la vânzarea către faraon și către preoți a tuturor ogoarelor (v. *Egipt II, 3*). Potrivit regulilor de etichetă ale egiptenilor, masa era servită separat lui Iosif, fraților săi și oaspeților egipteni (Gen. 43.32). Iosif mânca singur din pricina funcției sale și a apartenenței lui la clasa preoților, care nu se amesteca nicio dată cu laicii. Exista o masă specială pentru egipteni, căci ei trebuiau să rămână distanțați de străini. Preoții nu mâncau și nu beau nici un produs provenit din import (cf. Porphyrius, *De Abstinencia ab Usu Animalium*, IV, 7). Oamenii, în general, considerau ca ceva abominabil folosirea cuțitelor și ustensilelor de bucătărie de origine grecească (Herod. 2.11.41). Erau excluși din viața publică (ostracizați) păstorii, porcarii, văcarii, chiar egipteni fiind, deoa-

rece îngrijirea animalelor era considerată ca incompatibilă cu nivelul de rafinament și curățenie pe care și-l impuneau egiptenii (Gen. 46.34; Herod. 2.47; cf. 164). Probabil că din pricina acestei repulsii față de păstorii turmelor și-a plasat Iosif familia la Gosen, unde evreii nu se aflau în contact direct cu egiptenii.

O povestire egipteană, numită *Istoria celor doi frați*, relatează ispita care îl asaltează pe un tânăr în casa fratelui său mai mare. Propria sa cumnată se comportă față de el la fel ca nevasta lui Potifar cu Iosif (Gen. 39). Dumnezeu soarelui intervine pentru a-l pune pe mezin la adăpost de furia fratelui său. Zeul face să curgă între cei doi frați un râu plin de crocodili, pentru a-i despărți. În cele din urmă, după o serie de aventuri fabuloase, cei doi frați ajung la pace. Povestea aceasta a fost transcrisă sub domnia lui Sethi II (a XIX-a dinastie), la câteva secole după moartea lui Iosif. Data compunerii sale este necunoscută. (A se consulta și J. A. Thompson, *La Bible à la lumière de l'archéologie*, LLB, p. 47-51).

Semințiile lui Manase și Efraim au descins din fiii lui Iosif. Binecuvântările date de Iacov, pe patul de moarte, fiului său Iosif se adresau, tot așa de bine, lui și semințiilor lui Manase și Efraim (Gen. 48.8-22; 49.22-26). Numele lui Iosif, în Ps. 80.1, este folosit simbolic pentru sem. lui Manase și Efraim.

2. Tatăl iscoadei trimise de seminția lui Isahar (Num. 13.7).

3. Fiu al lui Asaf și conducătorul unei cete de cântăreți, sub domnia lui David (I Cr. 25.2, 9).

4. Un strămoș al lui Cristos. A trăit între epoca lui David și robia babilonică (Lc. 3.30).

5. Un urmaș al lui Bani. Ezra l-a convins să renunțe la femeia străină pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.42).

6. Un preot. Căpetenia clanului lui Șebania pe vremea marelui preot Ioiachim (Nem. 12.14).

7. Un strămoș al lui Cristos. A trăit după întoarcerea iudeilor din Babilon (Lc. 3.26) (V. *Ioseh*).

8. Fiul lui Matatia. Strămoș al lui Cristos (Lc. 3.24-25).

9. Soțul Mariei, mama Domnului Isus (Mt. 1.16; Lc. 3.23) (V. *Genealogie*). Când a descoperit că Maria, logodnica sa, era însărcinată înainte de căsătoria lor, Iosif, care era un bărbat neprihănit, a vrut să rupă logodna în ascuns, pentru a evita un scandal public. Însă un înger al Domnului i-a făcut cunoscut lui Iosif, într-un vis, că Pruncul fusese zămislit, într-un mod miraculos, de către Duhul Sfânt. Atunci, Iosif nu a mai ezitat a se căsători cu Maria (Mt. 1.18-25). Cum el descindea din

David, a trebuit să se deplaseze în cetatea strămoșilor săi, împreună cu soția sa, când Cezar August poruncise efectuarea unui recensământ. Așa se face că Isus S-a născut la Betleem (Lc. 2.4, 16). Iosif a asistat la prezentarea lui Isus la Templu și a auzit profețiile făcute de Simeon și Ana cu privire la Prunc (v. 33-38). Avertizat printr-un alt înger de faptul că Irod plănuise să ucidă Pruncul, Iosif ia pe Maria și pe Isus și coboară în Egipt (Mt. 2.13, 19). După moartea lui Irod, familia sfântă se întoarce la Nazaret (v. 22-23). Iosif și Maria obișnuiau să se suie la Ierusalim, în fiecare an, pentru a sărbători Paștele. Părinții L-au luat cu ei și pe Copilul Isus, pe atunci în vârstă de 12 ani (Lc. 2.42-50). Apoi, familia se întoarce la Nazaret (v. 51). El era tâmplar (dulgher) (Mt. 13.55). În tinerețe, Isus l-a ajutat pe tatăl Său pământesc în practicarea acestei meserii (Mc. 6.3). Lucrarea publică a lui Isus pare să fi început în timpul vieții lui Iosif (Mt. 13.55). Cum nu se spune nimic despre el cu prilejul răstignirii lui Cristos, s-ar putea deduce că Iosif murise înainte de acest eveniment. Și tocmai de aceea, de la înălțimea crucii, Isus o încredințează pe Maria apostolului Ioan. El nu ar fi făcut lucrul acesta dacă Iosif, protectorul ei natural, s-ar fi aflat în viață (Ioan 19.26-27).

10. Persoana cunoscută sub numele de Iose (cf. Mt. 13.55; Mc. 6.3) (V. *Frații Domnului*).

11. Iosif din Arimateea, membru al sinedriului și sfetnic distins care aștepta Împărăția lui Dumnezeu (Mc. 15.43). El nu și-a dat consimțământul când sinedriul a pronunțat sentința condamnării la moarte a lui Cristos, pentru că era unul dintre ucenicii Lui, dar pe ascuns, asemenea lui Nicodim, un alt membru al sinedriului care crezuse în Domnul Isus. Însă ambii au prins curaj la vederea Celui Răstignit. Iosif a îndrăznit chiar să se ducă la Pilat ca să-l ceară trupul Domnului, și l-a pus în propriul său mormânt pe care și-l săpase în stâncă (Mt. 27.57-60; Lc. 23.50-53; Ioan 19.38).

12. Creștin numit și Barsaba, adică fiul lui Saba (Sabbas). Un alt nume al său a fost Justus. Deoarece el a umblat cu Domnul și apostolii Lui, începând de la botezul Nazarineanului, a fost unul dintre cei doi bărbați considerați apți pentru apostolat, spre a ocupa locul vacant rămas prin moartea lui Iuda apostatul. Dar sorțul a căzut pe Matia (F.A. 1.21, 26). Probabil că acest Iosif era fratele lui Iuda, zis și Barsaba (F.A. 15.22).

13. Primul nume al lui Barnaba (F.A. 4.36).

IOSIF FLAVIUS. (V. *Josephus*).

IOSIFIA, JOSIPHIA, YOSSIFIA = *Domnul va adăuga*. Căpetenie a clanului lui Șelomit. S-a întors din Babilon odată cu Ezra (Ezra 8.10).

IOSUA. În ebr. *yehochua'* care înseamnă *Domnul este mântuirea*.

1. Colaborator și succesor al lui Moise. Numele său inițial a fost Hosea, adică *mântuire* (Num. 13.8, 16). Un urmaș al lui Efraim și fiu al lui Nun (Num. 13.8, 16). El s-a aflat în fruntea israeliților când aceștia luptau contra lui Amalec, la Refidim (Ex. 17.8-16). Iosua se găsea cu Moise pe Muntele Sinai, atunci când, la poalele acestuia, poporul făcea vitelul de aur. El a interpretat zarva produsă de orgia din tabără drept aclamațiile unor asediatori (Ex. 24.13; 32.17-18). Lui i-a fost încredințată supravegherea primului Cort al întâlnirii (Ex. 33.11). La vârsta de 40 de ani, Iosua, în calitate de reprezentant al lui Efraim, a fost desemnat, împreună cu alți 11 israeliți, să se deplaseze în Canaan pentru a descoperi punctele slabe ale țării. Iosua și Caleb au depus eforturi serioase pentru a convinge poporul să nu dea înapoi ci să înainteze cu curaj în vederea cuceririi pământului făgăduit (Ios. 14.7; Num. 13.1-2, 6, 8; 14.6-9). Din pricina atitudinii manifestate cu acest prilej, cei doi viteji au fost pe punctul de a fi uciși cu pietre de poporul necredincios (Num. 14.10). Însă Dumnezeu a răsplătit din plin credințioșii lor și încrederea manifestată în puterea Lui, lungindu-le zilele și permițându-le să intre în Țara Făgăduinței (v.30-38). La capătul celor 40 de ani de pribegie prin pustie, Moise, la porunca Domnului, l-a pus pe Iosua înaintea marelui preot și a întregii adunări israelite, la Sitim, pentru a-l face, în mod public, succesorul său (Num. 27.18-23; Dt. 1.38). Cu puțin timp înainte de moartea lui Moise, cei doi bărbați au intrat în cort, pentru ca Iosua să fie consacrat de Dumnezeu însuși în funcția de conducător al poporului (Dt. 31.14, 23). Imediat după această investire, Iosua a declanșat pegătirile în vederea trecerii Iordanului. Poporului i s-a acordat un răgaz de 3 zile pentru a-și aduna proviziile necesare (Ios. 1.10-11). Iosua reamintește celor două seminții și jumătate, stabilite pe malul răsăritean al Iordanului, obligația pe care și-au asumat-o de a-i sprijini pe frații lor prin forța armelor (v. 12-18), și trimite niște iscoade pentru a explora Ierihonul (2.1). Tabăra se oprește pe malul Iordanului și poporul primește un ordin de marș minuțios alcătuit (3.1-6). Planul militar elaborat de Iosua pentru cucerirea

Canaanului dovedește iscusința și abilitatea sa de mare strateg. El a prevăzut: o tabără centrală, așezată într-o zonă strategică; luarea cetăților menite să asigure înaintarea acestei tabere de comandă; ofensive spectaculoase declanșate în urma primelor victorii obținute. Însă Iosua comite eroarea de a concepe un tratat de alianță cu gabaoniții și de a nu plasa o garnizoană în citadela iebusiților. Aceste două greșeli au contribuit foarte mult la izolarea lui Iuda de semințiile din N țării (cap. 9). Potrivit poruncii date de Moise, Iosua conduce poporul pe munții Garizim și Ebal, pentru a auzi acolo cuvintele de binecuvântare și blestem (8.30-35). Expedițiile militare conduse de Iosua au zdrobit puterea canaanienilor, dar nu au avut ca efect exterminarea lor. (V. *Canaan*, 2). Deși se întrezăreau perspectivele unor noi campanii militare, sosise momentul potrivit pentru stabilirea israeliților în țară. Ajutat de marele preot și o comisie specială, Iosua prezidează partajul ținuturilor deja cucerite. Distribuția pământurilor începe în cursul șederii în tabăra de la Ghilgal (14.6 - 17.18). Odată terminată această lucrare, Iosua stabilește niște cetăți de scăpare, acordă cetăți leviților și așază chivotul Domnului la Silo (cap. 18-21). Iosua obține pentru sine cetatea Timnat-Serah, în muntele lui Efraim (19.50). Când el a ajuns la o vârstă foarte înaintată, a convocat pe copiii lui Israel la Sihem, adică tocmai acolo unde Avraam, intrând în Canaan, a ridicat Domnului primul său altar. La Sihem, israeliții au invocat binecuvântările și blestemele Domnului. Iosua a rostit un discurs impresionant, sfătuind poporul să nu-l părăsească pe Domnul (24.1-28). El a murit la scurt timp după aceea, în vârstă de 110 ani. A fost înmormântat în localitatea aleasă de el însuși: Timnat-Serah (v. 29,30).

2. Un locuitor din Bet-Șemeș. Proprietarul unui ogor unde a fost oprit carul tras de vaci cu care era transportat chivotul Domnului trimis înapoi de domnitorii filistenilor (I Sam. 6.14).

3. Guvernator al Ierusalimului, sub domnia lui Iosia (II Împ. 23.8).

4. Urmaș al lui Aaron. Pe vremea lui David, această familie devenise casă patriarhală și reprezenta a 9-a din cele 24 de cete în care fuseseră repartizați de David preoții Domnului (I Cr. 24.1, 6, 11).

5. Sub domnia lui Ezechia, acest Iosua era unul dintre leviții însărcinați cu colectarea și distribuirea darurilor de bunăvoie aduse la Templu (II Cr. 31.15).

6. Mare preot, fiul lui Ioțadac. El s-a întors din Babilon, odată cu Zorobabel (Ezra 2.2; Nem. 7.7). El clădește altarul arderilor-de-tot și încurajează meșteșugarii și restul poporului să procedeze la rezidirea Templului Domnului (Ezra 3.2-9; Hag. 1.1, 12, 14; 2.2-4). În calitate de mare preot, el îi reprezintă înaintea lui Dumnezeu pe deportații întorși din exil și primește asigurarea ajutorului divin (Zah. 3.1-9; 6.11-13). Numele lui Iosua, eforturile depuse de el în vederea restaurării Templului, cele două profeții rostite cu privire la el de către proorocul Zaharia, toate acestea fac din acest personaj un tip al lui Cristos.

7. Un bărbat din casa lui Pahat-Moab ale cărui rudeni se întorc din captivitatea babilonică odată cu Zorobabel și alți israeliți (Ezra 2.6; Nem. 7.11).

8. Un levit, cap de familie. Se întoarce din robie împreună cu alte persoane din neamul lui, odată cu Zorobabel (Ezra 2.40; Nem. 7.43; 12.8). El îi este de un real folos marelui preot Iosua, încurajându-i pe meseriașii care lucrau la reconstrucția Templului (Ezra 3.9). În calitate de reprezentant al casei patriarhale cu același nume, el își pune pecetea pe legământul făcut înaintea Domnului (Nem. 10.9). Din v. 9 aflăm că acest Iosua era fiul lui Azania. În Nem. 12.24, cuvântul *ben* care înseamnă *fiul lui* ar putea fi o alterație a numelui de Bani (cf. 9.4,5). Este foarte posibil ca acest levit cu numele de Iosua să fie însuși tatăl lui Ezer, mai-marele Mitpei, care a restaurat o porțiune a zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.19).

9. Un levit, aparținând probabil familiei citate anterior. El l-a asistat pe Ezra, a explicat poporului cuvintele Legii lui Moise (Nem. 8.7), pregătindu-i pe copiii lui Israel pentru o adorare mai sinceră a Domnului (9.4,5).

IOSUA - CARTEA

Titlul cărții

Cartea poartă numele eroului ei principal, Iosua, nume care înseamnă: *Domnul mântuiește* și care descrie, într-un chip strălucit, cariera sa. Este prima carte din ciclul care a fost numit *Profeții anteriori*, cărți istorice în ce privește conținutul, dar scrise dintr-un punct de vedere profetic, adică interpretând evenimentele istorice în lumina semnificației lor în cadrul istoriei mântuirii.

Autorul

Toate scrierile din ciclul *Profeții anteriori* sunt anonime. Tradiția evreiască atribuia cartea aceasta lui Iosua. Apoi, Eleazar ar fi adăugat

istorisirea morții lui Iosua, iar fiul său, Fineas, pe aceea a morții tatălui său. Numeroase elemente indică rolul jucat de Iosua în redactarea cărții: astfel, în pasajul din 5.1, 6, povestirea curge la pers. I plural; apoi, entuziasmul relatării despre cucerirea țării și detaliile reținute ne duc cu gândul la un martor ocular. Alte elemente care dovedesc vechimea cărții ne îndreptătesc să situăm redactarea sa înaintea epocii lui Solomon (cf. 16.10 și I Împ. 9.16), înaintea epocii lui David (iebusiții se aflau încă în Ierusalim; cf. Ios. 15.63 și II Sam. 5.6), înaintea epocii lui Saul (gabaoniții sunt încă în viață; cf. Ios. 9.27 și II Sam. 21.1-9). Pasajul din Ios. 6.25 lasă să se înțeleagă că Rahav însăși încă trăia. Sidonul era cetatea feniciană de cea mai mare importanță (13.4-6), preponderență pe care ea a pierdut-o în avantajul Tyrului în sec. VII; filistenii nu constituiau încă o amenințare serioasă (cum se va întâmpla după anul 1200). Aceștia nici nu sunt măcar menționați printre locuitorii țării (12.8). Așezările canaanite sunt indicate încă prin vechile lor nume (15.9, 49). Toate aceste detalii fac dovada unei redactări cvasi-contemporane cu evenimentele raportate. Textele din 18.8 și 24.26 ni-l prezintă pe Iosua ca scriind el însuși unele fragmente. Prin urmare, nu avem nici un motiv pentru a nu-i atribui lui însuși redactarea celei mai mari părți a textului respectiv. Pe de altă parte, anumite indicii dovedesc efectuarea unor adăugiri sau aduceri la zi, intervenite ulterior: expresia „*până în ziua de azi*” care revine de 14 ori arată că evenimentele au avut loc într-un trecut deja mai îndepărtat. Debirul și Lachișul nu au fost cucerite decât după moartea lui Iosua. Cartea Dreptului (10.13) și alte documente (18.9) sunt indicate ca surse. Unele fapte par să dateze de pe vremea Judecătorilor (cf. 15.13-17 cu Jud. 1.9-13; 19.47 cu Jud. 18.27-29), ca să nu mai spunem că Iosua nu avea cum să-și povestească propria sa moarte (24.29 și urm.). Așadar, putem crede că unul dintre bătrânii poporului, care i-a supraviețuit lui Iosua, a finalizat un text provenit de la Iosua însuși și de la alți martori ai evenimentelor relatate în carte. Apoi, niște copiiști ulteriori au putut foarte bine să facă o aducere la zi, prin includerea unor detalii suplimentare.

Data redactării

Un timp destul de lung s-a scurs între Ios. 11.23 și 19.51. Cucerirea a durat câțiva ani buni. Se poate aprecia că Iosua a condus poporul circa un sfert de veac. Cartea s-ar putea

deci întinde de-a lungul unei perioade de vreo 25 de ani, pe la începutul sec. XIV.

Conținutul cărții

Iosua istorisește lucruri care constituie continuarea Deuteronomului (de care se apropie atât de mult, prin stilul și spiritul ei, încât unii critici au crezut, la un moment dat, că această carte ar putea fi atașată Pentateuhului). Tema este cucerirea Țării Făgăduinței, dar nu se relatează toată campania de cucerire: diversele relatări au fost selecționate pentru a se arăta, în toată frumusețea ei, intervenția lui Dumnezeu în favoarea poporului Lui. Evenimentele inițiale sunt mai detaliate decât cele posterioare. Pasajul din 21.43-45 implică faptul că au avut loc și alte bătălii. Tabletele de la Tell el-Amarna, care datează din aceeași perioadă, relatează evenimentele respective din perspectiva canaanitilor. Conținutul lor corespunde relatării biblice în privința numelor, a religiei canaanite și a anarhiei politice care caracteriza pe atunci împărățiile palestiniene.

Scopul cărții

Scopul istoric al cărții lui Iosua este acela de a arăta generațiilor posterioare cum a luat în stăpânire poporul lui Dumnezeu Țara Făgăduinței și cum au împărțit cele 12 seminții Canaanul. Pe de altă parte, scopul ei spiritual era să sublinieze credincioșia lui Dumnezeu (21.43): promisiunea făcută de El lui Avraam (Gen. 13.14-15) s-a realizat întru totul, în ciuda actelor de necredincioșie ale poporului (17.13; 18.3). Ca și pe vremea Exodului, Dumnezeu a luptat pentru ai Săi, sau mai degrabă alături de ei, pentru că, deși darurile Lui sunt gratuite, ele trebuie să fie totuși cucerite prin credință.

După moartea lui Iosua, a mai rămas de luat în stăpânire încă o bună parte din teritoriul țării. Dumnezeu dorește ca poporul Lui să cucerească toată moștenirea care i-a fost făgăduită. Este un alt mesaj pe care cartea aceasta vrea să-l transmită. Dar, atenție! Dumnezeu nu le dă biruința decât celor ce-L servesc cu toată inima (cap. 7; 14.9) și care caută să facă voia Lui în toate lucrurile (cap. 9) și să asculte de legile Lui (23.6). Nici un compromis cu religia canaanitilor (23.7-9), nici un amestec cu popoarele păgâne (23.11-13).

În lumina pasajului din Evr. 4.8 și urm., creștinul găsește, în aceste povestiri, secretul victoriei în luptele spirituale: credință, curaj și ascultare. Dumnezeu este credincios, chiar dacă El nu intervine în favoarea noastră decât în ultimul moment (5.13-15). Dacă situația o

cere, El va acționa chiar prin intermediul legilor naturii (10.1-43). Al nostru binecuvântat Iosua (*Iosua* este o variantă a numelui *Iosua*) ne va conduce în Țara Odihnei, dacă noi îl urmăm cu credincioșie.

Caracterul profetic al cărții se reflectă și din istoria lui Rahav, această gazdă păgână care, din pricina credinței sale, intră în poporul lui Dumnezeu și va figura printre eroii credinței (Evr. 11.31).

Planul cărții

1. Intrarea în țară (cap. 1-5)

- a) Pregătirea poporului (cap. 1-2)
- b) Trecerea Iordanului (cap. 3-4)
- c) Curățirea poporului (cap. 5)

2. Cucerirea țării (cap. 6-12)

- a) Bătăliile inițiale (cap. 6-8)
- b) Campania spre sud (cap. 9-10)
- c) Campania spre nord (cap. 11)
- d) Împărțirea biruiți (cap. 12)

3. Împărțirea (partajul) țării (cap. 13-21)

4. Epilog (cap. 22-24)

- a) Chestiunea transiordaniană (cap. 22)
- b) Cuvântarea de rămas bun și moartea lui Iosua (cap. 23-24).

Confirmare arheologică

Unii exegeți și arheologi consideră că un ecou al cuceririi Canaanului de către israeliți ar trebui căutat în scrisorile de la Tell el-Amarna (v. ac. cuv.). Astfel, Gleason Archer, în *Introduction à l'A.T.* (Emmaüs, 1978), susține această teză. Însă trebuie să recunoaștem că alți specialiști, cum ar fi K. A. Kitchen, Alan Milard, nu văd la fel lucrurile. Totuși, aceștia din urmă sunt partizanii „cronologiei scurte”, în vreme ce G. Archer opinează pentru „cronologia lungă” (v. *Exod - Data*). Oricum, niște paralele clare între relatarea biblică și aceste documente sunt greu de stabilit. Însă, din scrisorile de la Tell el-Amarna, se poate deduce că o stare de anarhie prelua pe teritoriul Canaanului. Mai știm, de asemenea, că, în pofida apelurilor insistente și repetate ale regilor canaaniti, faraonul egiptean nu le-a venit în ajutor. Religia canaanită, revelată cu ajutorul documentelor de la Ras Shamra (v. ac. cuv.), prezintă o serie de ritualuri abominabile denunțate de Moise și Iosua (Lv. 18.21-24) (V. *Zeități păgâne*, 1). Principalii zei, El și Baal, precum și zeițele Așera (Asherah), Anat (Anath) și Aștoret (Ash-toreth sau Astarteea), patroanele sexului și războiului, prezentate în textele de la Ras Shamra, scot în evidență un politeism grosolan, total incompatibil cu monoteismul unor conducători ai lui Israel ca Moise și Iosua.

Toate aceste divinități laolaltă exprimau tocmai corupția morală a acestor popoare. Asemenea descoperiri confirmă nu numai Biblia, dar și afirmațiile lui Philon și explică logica poruncii date de Dumnezeu lui Israel cu privire la distrugerea canaanitilor. Aceasta era, pe de o parte, o judecată divină rostită contra unei stricăciuni insuportabile, iar pe de alta, o măsură de siguranță realizată prin înlăturarea unei gangrene în stare să corupă chiar și pe copiii lui Israel (Ex. 23.24; Dt. 7.1-5; 12.29-31; Ios. 6.17-18; 8.24-25; 11.12-15, 19-20). De altfel, este imposibil să citim Sf. Scriptură și să luăm cunoștință de unele elemente istorice, fără a vedea că Dumnezeu pedepsește, cu mare asprime, păcătoșii împietriți. Iată și câteva exemple în acest sens: generația potopului, cetățile Sodoma și Gomora (asemănătoare, sub toate aspectele, localităților canaanite); apoi, Babilonul, Ninive, până și Ierusalimul în două reprize, ca să nu mai vorbim de unele popoare din epoca modernă. Domnul Isus Însuși, precum și Ioan, apostolul dragostei, vestesc astfel de judecăți, și mai ales nu pot fi trecute cu vederea declarațiile lor cu privire la pedeapsa veșnică (cf. H. E. Guillebaud, *Some Moral Difficulties of the Bible*, p. 135, unde chestiunea războaielor din V.T. este tratată pe larg).

Prelungirea zilei în care a avut loc bătălia de la Gabaon (Ios. 10.12-14) a întâlnit mult scepticism și a suscitat numeroase teorii. Acest miracol a fost interpretat ca fiind un fenomen excepțional de refracție a luminii solare sau un fenomen astronomic. Oricare ar fi explicația, noi nu avem nici un motiv să ne îndoim de istoricitatea sa. Zarva produsă acum câțiva ani, în cercurile evanghelice, cu privire la *o zi pierdută* și acum descoperită cu ajutorul ordinatorilor de la Houston, pare să fi fost lipsită de orice fundament.

IOȘA, JOSCHA, YOSHA. Un bărbat din sem. lui Simeon. Fiul lui Amația (I Cr. 4.34).

IOȘABEAT. (V. *Ioșeba*).

IOȘAVIA, JOSHAVIA, YOSHAVYA. Unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.46).

IOȘBECAȘA, JOSCHBEKASCHA, YOSHBE-QASHA. Cântăreț. Fiu al lui Heman (I Cr. 25.4). Mai-marele celei de a 17-a ceată de cântăreți (v. 24).

IOȘEBA, IEHOȘEBA, IOȘABEAT, IEHOȘABEAT, JOSCHEBA, JOSCHABEATH, YEHOSHEBA, YEHOSHAVATH = *Domnul este jurământ-*

tul său. Fiica lui Ioram și sora lui Ahazia, ambii împărați ai lui Iuda. A fost nevasta marelui preot Iehoiada. Cu prilejul uciderii lui Ahazia și măcelării neamului împărătesc, Ioșeba l-a salvat pe Ioas, fiul lui Ahazia, care era încă un copil. Ea l-a ținut ascuns în Templu până a fost posibilă proclamarea lui ca împărat (II Împ. 11.2; II Cr. 22.11).

IOȘEB-BAȘEBET, JOSEB-BASSEBETH, JOSCHEB-BASSCHEBETH, IȘEBAAL, ISHBAAL = *cel ce ocupă un scaun într-un consiliu*. Tașchemonitul (Tahkemonit), liderul unui grup de 3 persoane dintre vitejii lui David (II Sam. 23.8). Numit Iașobeam în I Cr. 11.11.

IOȘIBIA, JOSCHIBIA, JOSHIBIA, YOSHIVYA = *cel ce locuiește împreună cu Domnul*. Un urmaș al lui Simeon, din familia lui Asiel (I Cr. 4.35).

IOTA (în gr. *iôta* = i; cf. ebr. *yod* = y). Discursul din care face parte și Mt. 5.18 a fost rostit, desigur, în aramaică. Deci *iota* se referă la litera ebr. *yod* (y). În Scripturile ebraico-aramaice, la modă pe vremea Domnului Isus, *yod* era cea mai mică literă a alfabetului. La figurat, *iota* indica ceva de mică importanță. (V. *Alfabet*).

IOTAM. (V. *Iotham*).

IOTHAM, JOTHAM, YOTHAM = *Domnul este perfect, sincer* (cf., în Mt. 1.9, cu forma gr. Yotham).

1. Fiul cel mic al lui Ghedeon. Cei 70 de frați ai săi (proveniți de la alte mame), au fost masacrați de Abimelec, fratele lor vitreg. Iotam a scăpat cu viață, s-a suit pe muntele Garizim și a stigmatizat uzurparea, adresând un mesaj parabolic locuitorilor Sihemului, aflați în vale (Jud. 9.1-21).

2. Împărat al lui Iuda. El a început să domnească, în calitate de regent, în timpul vieții lui Ozia, tatăl său (numit și Azaria), care se îmbolnăvisese de lepră (II Împ. 15.5). Regența sa a început pe când Ieroboam II mai domnea peste Israel (I Cr. 5.17). Această simultaneitate se confirmă de vreme ce un cutremur de pământ s-a produs sub domnia lui Ozia și a lui Ieroboam II (Am. 1.1; Zah. 14.5) și dacă el a avut loc în momentul când Ozia a vrut să-și însușească preoția sau imediat după aceea (Ant. 9.10.4). Iotam a urmat calea Domnului, însă nu a distrus înălțimile unde poporul practica acte de cult idolatre. El a zidit poarta superioară a Templului și a extins zidul care trecea dincolo de colina Ofel, la S de sanctuar. Acest împărat a clădit cetăți în munții lui Iuda, cas-

tele și turnuri în păduri. A zdrobit pe amoniți și i-a supus la un bir. Isaia și Osea au proorocit în timpul domniei sale. Către finalul domniei lui Iotam, trupele israeliților din N, coalizate cu sirienii, au invadat țara lui Iuda. Iotam a murit la vârsta de 41 de ani. Se pare că i-a supraviețuit tatălui său aproape un an. I-a succedat fiul său Ahaz (II Împ. 15.32-38; II Cr. 27.1-9). Pasajul din II Împ. 15.30 prezintă un curios sincronism: „*Osea... a domnit... în al 20-lea an al lui Iotam*.” Unii au considerat că ar putea fi vorba de al 20-lea an de la preluarea puterii de către Iotam, fapt menționat la v. 5. Totuși, autorul cărții a II-a a Împăraților nu tratează în acel pasaj domnia ci moartea lui Iotam. Oricare ar fi explicația, acest indiciu contribuie la stabilirea unei concordanțe între documentul ebraic și cronologia asiriană.

Detaliu arheologic

Făcută la Etion-Gheber, în anul 1940, descoperirea unui inel purtând o pecete cu inscripția „*aparținând lui Iotam*” și, dedesubt, efigia unui berbec (probabil simbolul cetății), prezintă un mare interes. Pecetea respectivă ar fi putut aparține fie însuși împăratului Iotam, fie guvernatorului cetății Etion-Gheber, oraș care făcea parte din împărăția lui Iuda în fruntea căreia se afla Iotam.

3. Fiul lui Iahdai (I Cr. 2.47).

IOTBA, JOTBA, YOTVA = *grație, bunătate*. Cetatea bunicului regelui Amon (II Împ. 21.19). Identificare posibilă: Iotapata (Jotapata, Khirbet Jefat), la cca 11 km N de Sepphoris.

IOTBATA, JOTHBATHA, YOTVATA = *bunătate, farmec, grație*. Un loc unde au poposit israeliții, în pustie, în apropiere de Etion-Gheber (Num. 33.33). În zona respectivă, existau numeroase cursuri de apă (Dt. 10.7). Datorită, într-o oarecare măsură, obținerii acestei informații, evreii din timpurile moderne au căutat acolo apa necesară alimentării actualului Eilat. Identificare probabilă: et-Taba.

IOȚADAC, IEHOȚADAC, JOTSADAK, JEHOTSADAK, YOSADAQ, YEHOSADAQ = *Domnul este drept*. Tatăl marelui preot Iosua (Ezra 3.2, 8). El a fost deportat în Babilonia de către Nebucadnețar (I Cr. 6.15).

IOV.

1. (Gen. 46.13) (V. *Iașub*).

2. (În ebr. *Iyyob*; etim. incertă). Un bărbat integru și evlavios al V.T. El locuia în țara Uț (Iov 1.1). Prima mențiune despre acest cre-

dincios (în afară de cartea cu același nume), apare în Ez. 14.14, 16, 20. Acest patriarh locuia undeva la răsărit de Palestina, în apropierea pustiei, într-o vreme când chaldeii făceau dese incursiuni spre V (Iov 1.17). Nu există nici cel mai mic motiv pentru a pune la îndoială istoricitatea lui Iov și autenticitatea remarcabilelor sale experiențe pe care le descrie, cu o rară măiestrie, cartea cu același nume. Tema este următoarea: *de ce îngăduie Dumnezeu suferința în viața celui neprihănit?* Experiențele lui Iov au furnizat materialul necesar unui splendid poem filozofic.

IOV - CARTEA.

Autorul cărții

Autorul cărții nu este numit nici în cartea respectivă, nici altundeva în Biblie, dar Ezechiel (14.14, 20) și Iacov (5.11) vorbesc despre Iov ca fiind o persoană care a existat realmente.

Unii critici au pus la îndoială importante porțiuni din cartea aceasta:

1. prologul și epilogul;
2. cap. 28, poem consacrat înțelepciunii divine;
3. cuvântările lui Elihu (32.1 - 37.24);
4. descrierea leviatanului (hipopotam, în alte traduceri) și a crocodilului (behemot, în alte versiuni) (40.15 - 41.34). Celor de mai sus li se poate răspunde, mai întâi, că nu există un motiv valid pentru a se atribui prologul și epilogul unui autor posterior. Toată argumentația celor 3 prieteni și a lui Iov presupune suferințele acestuia din urmă și pierderea copiilor săi (cf. 7.5; 8.4; 11.16; 13.28; 16.7; 29.5; 30.30; ...). Este imposibil să dovedim introducerea cap. 28 ca o interpolare, chiar dacă acest fragment poetic de o frumusețe aparte ar putea fi privit oarecum ca o digresiune. În definitiv, dacă ar trebui să scoatem din carte cele mai frumoase secțiuni literare, oare aceasta nu ar constitui o puternică diminuare a valorii poemului original și o pretenție potrivit căreia „interpolatorii” ar fi avut mai mult talent decât autorul însuși? La fel stau lucrurile și cu privire la descrierea leviatanului și crocodilului, stilul și vocabularul folosite aici fiind perfect asemănătoare cu restul cărții (cf. de ex., 41.1 și 3.8). Elihu este respins deoarece el nu apare în prolog, dar nu se poate susține, sub aspect filologic, că discursurile lui ar fi de o dată posterioară. Pe de altă parte, cuvintele sale reprezintă tranziția necesară, pentru că „*ele pregătesc intervenția Domnului, în mijlocul furtunii, și descriu măreția lui Dumnezeu*”

(J. H. Raven). Apoi, nementiunea lui Elihu în epilog se datorează faptului că Dumnezeu nu a avut nimic de reproșat la adresa lui, nu tot așa stând lucrurile cu ceilalți 3 prieteni ai lui Iov.

Data redactării

Relatarea aceasta conține o seamă de elemente caracteristice epocii patriarhilor (longevitatea lui Iov, modul de viață, rolul sacerdotal al capului familiei, bogăția apreciată în funcție de mărimea turmelor de animale, pericolele pe care le reprezentau năvălirile sabeenilor și chaldeilor, niște populații rămase nomade până în jurul anilor 1000 î.Cr.).

Numele de Iov apare în scrisorile de la Tell el-Amarna, în textele egiptene de la Mari și Alakh, precum și în documentele ugaritice, ca dovadă că era un nume foarte cunoscut în antichitate.

În Orientul antic, scrierile cu caracter sapiențial s-au bucurat de o largă circulație, chiar mai devreme de anul 2000 î.Cr. Unele detalii indică o redactare foarte timpurie a istoriei lui Iov (de ex., folosirea unei monede foarte vechi – chesita, 42.11 – piesă care circula încă înainte de epoca lui Iosua: Gen. 33.19; Ios. 24.32).

Nu încapă nici o îndoială că această povestire a circulat inițial pe cale orală, fiind redactată în scris mult mai târziu. Dar când anume? Fiecare epocă, de la Moise până la Ezra, a fost propusă ca dată a redactării.

Pe de o parte, nu ar trebui să ne întoarcem prea mult în istoria antică, dată fiind absența unor forme de exprimare specifice limbajului antic și caracterizând Pentateuhul, și, de asemenea, ținând seama de reflecțiile filozofice despre care dă mărturie cartea Iov. Pe de altă parte, nu i se poate acorda o dată prea tardivă, deoarece câteva fragmente din Iov, scrise în paleo-ebraică, au fost găsite printre manuscrisele de la Marea Moartă. Majoritatea specialiștilor biblici consideră că epoca lui Solomon (sau cea imediat următoare) ar fi cea mai indicată pentru o scriere caracterizată deopotrivă de eleganța limbajului, adâncimea cugetării și perfecțiunea elaborării literare. Deși autorul ne rămâne necunoscut, ni se pare cel mai potrivit să ni-l închipuim ca aparținând acelei pleiade de înțelepți formați la școala lui Solomon și manifestând interes pentru problemele umane și frumusețile naturii (v. Iov 36.22 - 37.24; cap. 38-41). Autorul reacționează față de nedreptățile sociale, asemenea contemporanilor săi (24.2-12; cf. Isaia și Mica). Într-un asemenea caz, cartea ar trebui datată

mai devreme de sec. VIII î.Cr. Alți specialiști sunt de părere că, în pasajul de la 12.17-25, autorul ar descrie deportarea consilierilor, nobililor și preoților cu o precizie care trădează prezența unui martor ocular. Într-un astfel de caz, cartea ar fi fost redactată după deportarea lui Iuda în Chaldeea, adică după anul 587 î.Cr. (cf. II Împ. 24.13-15).

Locul redactării

Numele Uț apare în Gen. 10.23 și în 22.20-22, iar Elifaz și Teman se întâlnesc în genealogia lui Esau (Gen. 36.15), strămoșul edomiților. Edom era renumit prin înțelepciunea sa (Ier. 49.7; Ob. 8). Or, în Pl. 4.21, Uț este pus în paralel cu Edomul. Originară din Edom, această povestire a trebuit să fie elaborată mai târziu, sub forma în care ni s-a păstrat, de către un evreu care a scris sub inspirația Duhului Sfânt.

Conținutul cărții Iov

Tema principală a cărții este problema suferinței. Începând din mileniul III î.Cr., numeroase scrieri egiptene, sumeriene, babiloniene... pun următoarea întrebare: „*Dacă Dumnezeu este bun, de ce îngăduie El atâta suferință în viața făpturilor Sale?*” În general, răspunsurile date în aceste diverse eseuri, sună astfel: Dumnezeu este puternic, dar El nu este și bun cu oamenii, astfel că, dacă cineva vrea să-L înduplece să evite suferința, omul acela trebuie să se supună la tot felul de exerciții de pietate și cazne alese intenționat. A doua alternativă este următoarea: Dumnezeu este bun și puternic, iar suferința este o pedeapsă binemeritată pentru păcatele săvârșite în public sau în ascuns.

În cartea aceasta, un om bogat, care trăia o viață fericită cu familia sa, se pomenește deodată copleșit de niște încercări teribile: toate bunurile materiale și toți copiii i se smulg într-o singură zi, el însuși fiind lovit de o boală nemiloasă și incurabilă. De ce? Teza tradițională consideră suferința ca o pedeapsă pentru păcat, și ea este susținută, în cartea noastră, de către cei 3 prieteni ai lui Iov. O serie de nenorociri de o asemenea anvergură trebuie să fie indiciul unor păcate cu totul ieșite din comun. Elifaz, un bărbat foarte înțelept și venerabil, declară că orice om este păcătos: deci fiecare trebuie să sufere, dar vinovatul care se umilește va fi iertat și restabilit. Bildad este un învățat versat în tradiția părinților săi, el insistând îndeosebi pe dreptatea lui Dumnezeu care nu poate pedepsi pe un nevinovat. Țofar reprezintă dogmaticul raționalist care manifestă o năvalnică impetuositate ce-l împinge

spre o anume intoleranță. Dacă Dumnezeu ar vrea să-i vorbească lui Iov – conchide Toifar – ar trebui să-i spună că l-a tratat încă prea indulgent. Confrunțați cu protestele vehemente ale lui Iov, cei 3 prieteni strâng tot mai mult rândurile contra lui și acuzațiile lor devin din ce în ce mai dure, mai serioase: el nu vrea să-și recunoască nelegiuirile, ceea ce presupune o revoltă fățișă contra lui Dumnezeu; ar fi cazul ca el să ia bine seama cum se poartă, dacă nu vrea să fie zdrobit deodată și fără leac.

O altă teză vede în suferință un mijloc de educație pentru om. Și explicația aceasta este atinsă tangențial de Elifaz (5.17-27), urmând a fi susținută energic de către Elihu (33.14-20).

Când suferința își va fi făcut lucrarea sa salutară, Dumnezeu va interveni pentru a-i pune capăt. Iov să se supună deci disciplinei divine, să se pocăiască de păcatele sale și totul va fi din nou bine pentru el. Primele discursuri ale celor 3 prieteni se termină pe un ton optimist și încurajator (5.17-27; 8.20-22; 11.13-20).

Însă Iov nu vede cum se pot împăca teoriile susținute de prietenii săi cu experiența lui. La început, după ce a pierdut totul, îi mai rămăsese certitudinea dragostei lui Dumnezeu și a dreptății providențiale (2.10), dar încetul cu încetul, el pierde convingerea unei juste guvernări divine. Iov cedează tentației de a crede că Dumnezeu nu-l mai iubește, de vreme ce l-a făcut pe el – un om neprihănit – ținta săgeților Sale (10.13-17; 13.24). Pe ce se mai poate sprijini el? Pe propria lui neprihănire? El știe bine că omul nu poate fi fără prihană înaintea lui Dumnezeu și că, dacă acesta ar vrea să se certe cu Domnul, nu s-ar putea îndreptăți nici măcar în unul din 1 000 de cazuri (9.2-3). Și atunci, pe ce să se bazeze el? Pe credința sa? Dar ce mai rămâne din încrederea lui într-un Dumnezeu care s-ar părea că-l urmărește cu înverșunare (16.11-17)? Iov nu mai are nici un suport. În final, singurul lucru pe care-l mai poate face este să recurgă el însuși la Dumnezeu și să-și susțină pricina înaintea Lui (13.3), chiar dacă nu este deloc sigur cu privire la ceea ce s-ar putea întâmpla (13.15). Asistăm la o totală dezbrăcare de sine și la o profundă umilire a unui om înaintea lui Dumnezeu, însă nu orice om și nu un Dumnezeu oarecare: omul acesta este Iov, adică cel ce a fost pregătit treptat pentru o asemenea acțiune. Și el se află înaintea Dumnezeului atotputernic care va pune capăt încercării, în momentul când El va socoti că aceasta și-a atins ținta. Este vorba însă mai ales de un

Dumnezeu care își iubește creaturile Sale cu o dragoste părintească și le dă din nou, la momentul oportun, tot ceea ce contribuie la propria lor fericire pământească.

Finalul cărții, care zugrăvește triumful binelui asupra răului, corespunde, într-un mod fericit, prologului. Ni se oferă aici garanția bunătații și credincioșiei lui Dumnezeu: El va avea grijă de sufletele și trupurile noastre, la vremea potrivită, și ne va da, fie în lumea aceasta, fie mai ales dincolo, tot ce ne-a pregătit în dragostea Lui.

Adevăratul motiv al încercării lui Iov se află în prolog, în provocarea pe care Satan l-o lansează lui Dumnezeu Însuși (1.9) și care îl atinge mai mult pe El decât pe Iov, căci „*dacă și cel mai evlavios dintre oameni este incapabil să-L iubească pe Dumnezeu dezinteresat, aceasta presupune că un asemenea Dumnezeu nu este capabil să Se facă iubit. Or, dacă perfecțiunea unei ființe constă în a iubi, gloria ei este a fi iubită. Prin urmare, lovitura cea mai puternică ce se poate da onoarei divine este a dovedi că până și cel mai evlavios adorator al lui Dumnezeu de pe pământ îi slujește conducându-se după acest unic gând: «Ce câștig eu din toată treaba aceasta?» Or, dacă așa stau lucrurile, Dumnezeu nu este decât un suveran atotputernic pe care îl linguesc cei slabi, El neavând nici prieteni, nici copii, ci numai mercenari și sclavi. Aruncând săgeata aprinsă, care să prefacă în cenușă pietatea lui Iov, Diavolul urmărea să lovească însăși inima lui Dumnezeu... și el trage la țintă.*” (F. Godet, *Etudes bibl. A.T.*, 1900, p. 208-209).

Numai încercarea va scoate la iveală adevărul. Și Dumnezeu este nevoit să răspundă provocării satanice, dându-i mână liberă pentru a se dovedi dacă insinuarea lui este justă. În chipul acesta, Iov devine „campionul” lui Dumnezeu, în sensul pe care acest cuvânt îl avea în Evul Mediu: el va trebui să apere onoarea Domnului.

Dar modul în care pune Satan problema atinge și demnitatea umană. Oare omul nu este nimic altceva decât un simplu consumator care cumpără favorurile divine prin pietatea lui? Este omul, cum susține Diavolul, o ființă preocupată numai de interesele sale, sau, cum gândesc prietenii lui Iov, o făptură cu totul stricată și urâcioasă? Viața și atitudinea lui Iov sunt răspunsul la această chestiune, salvând deopotrivă demnitatea umană și prestigiul lui Dumnezeu. Privită din această perspectivă, cartea apare atât ca o apărare a omului, cât și ca o justificare a lui Dumnezeu.

Scopul cărții

Scopul cărții este acela de a confrunța diferitele soluții date problemei suferinței: pedeapsă pentru păcat, corecție, învățătură, aprofundare spirituală, apărarea onoarei lui Dumnezeu. În alte părți ale Sf. Scripturi, sunt prezentate rând pe rând, toate aceste soluții: suferința poate fi pedeapsă pentru păcat, din pricină că blestemele și binecuvântările depind de comportamentul omului (Lv. 26; Dt. 27-30); ce seamănă el, aceea va și secera (Pv. 22.8; Gal. 6.7; I Pet. 3.10). Suferința poate avea un rol educativ, disciplinar. Fiul lui Dumnezeu a învățat să asculte prin lucrurile pe care le-a suferit (Evr. 5.8), iar apostolul Pavel aduce mulțumiri lui Dumnezeu pentru relele pe care le-a îndurat, deoarece acestea l-au făcut și mai apt pentru slujba de a mângâia și a îmbărbăta pe alți credincioși (II Cor. 1.3-7). Anii de încercare au fost pentru Iosif, Moise, David, Ieremia și Daniel un timp de maturizare și creștere spirituală care i-a pregătit pentru sarcinile pe care Dumnezeu avea să li le încredințeze ulterior. Încercarea și disciplinarea produc, mai devreme sau mai târziu, în cei ce au trecut prin școala suferinței, roada dătătoare de pace a neprihănirii (Evr. 12.11).

Însă cei 3 prieteni ai lui Iov apără îndeosebi teza tradițională: suferința reprezintă pedeapsa pentru păcat. Iov se opune cu tot mai multă hotărâre. Prietenii devin din ce în ce mai violenți în acuzațiile lor, de altfel nu rău intenționați, pentru că, în opinia lor, pocăința este singurul mijloc care i-ar putea asigura vindicarea. Ei doresc din toată inima să-l ajute să iasă bine din situație și să-i curme suferințele. De altfel, V.T. declară adesea că neprihănirea asigură prosperitatea și că răutatea aduce nenorocirea (Ex. 23.20-33; Lv. 26; Dt. 28; Ps. 1; 37; 73; Is. 58.7-13; Ier. 7.5-7; 17.5-8, 19-27; 31.29-30; Ez. 18). Însă, în realitate, ei își apără propriile convingeri, pentru că dacă Iov este nevinovat - cum pretinde el - atunci tot sistemul lor teologic se prăbușește. Pe ce s-ar mai putea sprijini aceștia? Dacă asemenea nenorociri pot lovi pe un om neprihănit, ce suport mai pot avea ei înșiși? Cei 3 prieteni nu se pot întoarce acasă ușurați fără să-i fi smuls lui Iov mărturisirea că el a păcătuit, recunoaștere care ar fi dat câștig de cauză sistemului lor teologic și ar fi consolidat adăpostul sub care ei se refugiaseră. Însă cum eforturile de a-l constrânge pe Iov să-și facă „autocritica” au eșuat, ei devin tot mai furioși, în cele din urmă se abțin să mai spună ceva,

ceea ce nu înseamnă nicidecum că ei renunțaseră la convingerile lor.

Un altul din scopurile cărții Iov este să demonstreze că o asemenea poziție teologică absolută este falsă. Inocența lui Iov este clar atestată de autorul cărții (1.1), de Iov însuși (6.30; 9.15) și confirmată de Dumnezeu (42.7, 8), dar nici unul dintre personajele cărții nu cunoaște situația reală. În felul acesta, cartea Iov se situează pe același plan cu unii psalmi biblici ca, de ex., 37 și 73, cu cele scrise de Ieremia (12.1; 31.29-30) și Habacuc (1.13-14), toate aceste texte afirmând că suferința nu survine totdeauna pe merit și că nu trebuie să ne așteptăm de fiecare dată la triumful dreptății în viața aceasta. Cartea mai arată ce rol nefast poate juca această teologie totalitară și îngustă asupra celor ce nu admit nici o derogare de la convingerile lor. În loc să-i ușureze suferințele prietenului lor, cei 3 „mângâietori” i-au pricinuit altele, pentru că ei erau prizonierii propriului lor sistem determinist: păcat = suferință, deci: suferință = păcat. Dar Iov nu vede cum se puteau împăca afirmațiile prietenilor săi cu propria sa experiență, deoarece el nu se știa vinovat de nici unul din păcatele pe care i le imputau aceștia. De altă parte, Dumnezeu nu i-a putut descoperi adevăratul motiv al suferinței, nici înainte și nici în timpul suferinței sale. El a găsit potrivit s-o facă numai după aceea. De unde și perplexitatea lui Iov și neliniștea sa adâncă. El ajunge astfel să-și blesteme ziua nașterii (3.11, 20), ceea ce, indirect, era un reproș adresat lui Dumnezeu care l-a făcut să vină pe lume. Iov ajunge cu aceasta foarte aproape de punctul în care ar fi dorit să-l știe Satan, adică să blesteme pe Dumnezeu, însă el evită cu strășnicie una ca asta. Dimpotrivă, rămâne ferm și nu pune deloc la îndoială dragostea lui Dumnezeu. La acest Dumnezeu drept apelează Iov și îi cere să-l apere contra acuzatorilor săi (23.3-17). Încetul cu încetul, vedem crescând în inima sa acea siguranță și acea liniște care îl pregătesc pentru confruntarea cu Dumnezeu.

Dacă identificăm nodul problemei lui Iov în prolog, cartea devine o critică fundamentală a filozofiei ebraice din acel timp care închisese viața într-o ortodoxie rigidă, unde nu mai era loc decât pentru două destine: acela al neprihănitului convins de obținerea răsplății în viața aceasta, și destinul celui rău care se îndreaptă rapid spre o pierzare sigură. Sub influența unei asemenea filozofii, pietatea

devenea un calcul făcut din interes, conduita corectă o monedă cu ajutorul căreia se putea procura fericirea, iar înțelepciunea un mijloc prin care se putea asigura o existență fără probleme.

Dar oare atunci când Dumnezeu l-a creat pe om după chipul Său l-a dotat cu o minte care să gândească a trage cât mai multe foloase din comuniunea cu Creatorul său? Să fie Dumnezeu incapabil de a trezi în om sentimente de afecțiune sinceră și dezinteresată?

Dacă teologul găsește, în cartea aceasta, numeroase răspunsuri la problema suferinței, omul care suferă descoperă în atitudinea lui Iov un model de conduită după voia lui Dumnezeu (Iac. 5.10-11). Pentru el, problema nu se pune: *De ce sufăr?* ci mai ales: *Cum sufăr? În ce spirit trebuie să accept suferința? Ce am de făcut?* Și la toate aceste întrebări Iov ne oferă răspuns: acceptarea cu calm a voinței unui Dumnezeu suveran (Iov 1.21; 2.10) a rămas pentru creștinii replica credinței față de loviturile neașteptate ale vieții. Recunoștința pentru binefacerile trecutului îi permite să depășească dificultățile prezentului și să vadă, în continuare, în mâna care lovește, iubirea nemărginită a Dumnezeului îndurării. Dar pentru Iov, ca de altfel pentru toți aceia care sunt atinși în străfundurile ființei lor, vine un moment când răul nu mai este acceptat cu calm și încredere în Dumnezeu. Ce se întâmplă într-o asemenea situație? El își varsă toată amărăciunea sufletului său (7.11), strigă cu disperare și groază, dar nu spre om sau într-o altă direcție greșită, ci spre Dumnezeu Însuși. El nu-și oprește privirea spre niște cauze secundare (sabeenii, forțele naturii ...), ci se îndreaptă spre cauza primară, spre adevăratul Autor al suferințelor sale, Căruia îi mărturisește nevinovăția dar și nedumerirea sa. Deoarece Iov rămâne puternic alipit de Dumnezeu, „Răscumpărătorul” i Se descoperă (38-41) și-l declară neprihănit (42.7).

Valoarea actuală a cărții

Cartea și-a păstrat o valoare actuală incontestabilă. Cei ce trec prin încercări găsesc în Iov un tovarăș de suferință și un exemplu rar de statornicie (cf. Iac. 5.11), cartea aceasta permițându-le să-și exprime durerea în termeni vehemenți poate, dar în nici un caz ca o blasfemie. Dovadă că Dumnezeu nu-l trage pe Iov la răspundere pentru cuvintele pe care le-a rostit. Într-adevăr, una din lecțiile îndrăznețe ale cărții este aceea că *a avea credință, nu înseamnă a alunga întrebările care ne încol-*

țesc în inimă sau a face dovada unei supunerii oarbe, impuse.

O altă învățătură care se desprinde din carte este că atunci *când trecem prin încercări, numai Dumnezeu știe și poate să ne mângâie cu adevărat.* Nici unul dintre prietenii lui Iov nu i-a adus o reală ușurare, ci a fost nevoie ca Dumnezeu Însuși să-i vorbească pentru a restabili liniștea sa interioară. Credincioșii încercați fac uneori aceeași experiență ca Iov: tot ceea ce găsim de cuviință să le spună prietenii lor ține, în esență, de discursurile celor 4 interlocutori ai cărții: „*Dumnezeu este drept; dacă tu suferi, înseamnă că este un lucru interzis în viața ta; cercetează-te, pocăiește-te și El te va restabili.*” Este foarte indicat ca cei ce suferă să se cerceteze, cu toată seriozitatea și sinceritatea, înaintea lui Dumnezeu, dar cartea lui Iov ne învață că este incorect să punem orice suferință pe seama păcatului.

Poate că unii sfinți se vor opri asupra tezei lui Elihu, abordând suferința ca un mijloc de educare. Și lucrul acesta este adevărat: nimeni nu iese dintr-o încercare așa cum a intrat în ea. Însă dacă suferința îi topește pe unii, pe alții îi împietrește, pentru că ea este încercare în adevăratul înțeles al cuvântului, adică un examen care se poate câștiga sau pierde. Nimic nu este automat pe plan spiritual. Dacă Iov a crescut pe parcursul încercării sale, ajungând la o stare înaltă care i-a permis să se roage pentru prietenii care l-au rănit fără să vrea (42.10; cf. Lc. 6.28), aceasta s-a datorat, desigur, harului lui Dumnezeu, dar și experienței pe care el a trăit-o, chiar dacă experiențele sale au fost uneori contradictorii, căci disperarea alterna cu speranța, sau apela la Dumnezeu pentru ca apoi să se îndepărteze de El (7.16, 21; 10.20; 19.22), strigând la cei din jur (14.15). Dacă pentru un observator extern caracteristica omului care trăiește în comuniune cu Dumnezeu este pacea lăuntrică, Iov nu reușește la acest examen, deoarece spiritul său este agitat și tulburat. El nu disprețuiește bunurile materiale, nu-și înăbușe cu stoicism emoțiile temându-se să nu-și piardă prestigiul prin aceasta. Iov este un om în adevăratul înțeles al cuvântului, pentru că nimic din ceea ce este omenesc nu-i este străin. Prin toate acestea, el este foarte aproape de cei ce suferă și înțeleg că *biruința înseamnă negarea unei oarecare părți din personalitatea lor* care este un dar de la Dumnezeu.

Cartea lui Iov a fost întotdeauna o mare pricină de îmbărbătare pentru mulți credincioși.

Ea prezintă un rezumat a ceea ce se petrece dincolo de „perdeaua dinăuntru”. Ea scoate la iveală gândurile care pot tulbura mintea omenească, atunci când suferințele năvălesc copleșitor, și indică atitudinea care trebuie să fie adoptată în mijlocul furtunilor neînțelese, dar devastatoare, care ne pot asalta în orice moment. *„Domnul a dat, Domnul a luat: fie Numele Lui binecuvântat!”* este o frază care nu poate fi pronunțată cu ușurință, nici în mod spontan, însă pe care cartea aceasta ne pregătește și ne ajută să o spunem atunci când lucrul acesta va fi necesar.

În sfârșit, Iov este un tip al lui Isus Cristos, adevăratul om al durerii, *„obișnuit cu suferința și așa de disprețuit că își întorcea fața de la El”* (Is. 53.3). Toate sensurile suferinței despre care vorbește cartea aceasta converg spre Domnul Isus! El a fost educat prin suferință (Evr. 5.8), a fost ispitit în toate lucrurile ca și noi (Evr. 4.15), a suferit din partea prietenilor care nu L-au înțeles (Mc. 9.32), a fost părăsit de Dumnezeu Însuși (Mt. 27.46) și a cunoscut suprema încercare ca pedeapsă pentru păcat, însă această suferință avea un caracter unic, deoarece El suferea pentru păcatele noastre, nu pentru ale Lui Însuși: *„El suferințele noastre le-a purtat și durerile noastre le-a luat asupra Lui, și noi am crezut că El este pedepsit, lovit de Dumnezeu și smerit”* (așa cum credeau prietenii lui Iov despre acesta), *„dar El era străpuns pentru păcatele noastre, zdrobit pentru fărâdelegile noastre; pedeapsa care ne dă pacea a căzut peste El, și prin rănilor Lui noi suntem tămăduiți”* (Is. 53.4, 5).

Valoarea supremă a cărții rezidă, nu în discursurile pe care le conține, cât în istoria propriu-zisă, adică în prolog (care ne dă cheia încercării lui Iov), la care se adaugă discursurile lui Dumnezeu din ultimele capitole. Dumnezeu este suveran. El își cunoaște „atribuțiile” Sale în această calitate, știe prea bine de ce trimite încercarea peste fapăturile Lui, urmând să o folosească pentru sfințirea lor și pentru gloria Lui. Cu o asemenea viziune pozitivă a suferinței, vom putea trece biruitori prin încercări. Deoarece Domnul nostru Isus Cristos, Omul durerii, a purtat El Însuși pedeapsa pentru păcatele noastre, aceasta nu se va mai răsfrânge asupra noastră, căci Dumnezeu este drept și El nu poate pedepsi păcatul de două ori. În chipul acesta, putem înfrunta orice suferință cu pieptul deschis, văzând în fiecare încercare un semn al bună-

tății lui Dumnezeu, Tatăl nostru, și a grijii Sale față de noi, copiii Lui. De aceea Iacov putea să scrie: *„Frații mei, să priviți ca o mare bucurie când treceți prin felurite încercări... Ferice de cel ce rabdă ispita”* (în textul fr.: *care suportă încercarea*, N. Ed.), *„căci, după ce a fost găsit bun, va primi cununa vieții pe care a făgăduit-o Dumnezeu celor ce-L iubesc”* (Iac. 1.2, 12).

Citind cu mare atenție și meditând cu profund interes asupra conținutului acestei cărți, dobândim forța necesară pentru a înfrunta cele mai mari încercări și a trece biruitori peste toate dificultățile.

Planul cărții

Caracterul unic al cărții lui Iov apare și mai clar când o comparăm cu scrierile care tratează aceeași chestiune, în literatura antică sau modernă. Ea este unică și ca specie literară. Într-adevăr, este vorba de o epopee, de un poem, de o piesă dramatică, sau de un amestec din toate acestea, adică un gen literar propriu care ține și de istorie și de poem și de scrieri cu caracter simbolic, cum a sugerat rabinul Gordis.

Este unică prin compoziție. Chiar dacă schema A-B-A (proză - poezie - proză) se regăsește în multe scrieri antice similare, totuși structura detaliată este remarcabilă: două intervenții ale lui Dumnezeu la începutul și două la sfârșitul cărții încadrează discursurile lui Iov și ale prietenilor săi. Prologul este construit după o schemă strict simetrică: două întrevederi ale lui Dumnezeu cu Satan (1.6-12; 2.1-7a), urmate de șirul de nenorociri dezlanțuite contra lui Iov (1.13-19; 2.7b-8) și de reacțiile acestuia (1.20-22; 2.9-13). Discursurile sunt articulate de aceeași manieră simetrică: 4 cicluri de dialoguri între Iov și cei 3 prieteni ai lui, al 4-lea fiind un monolog al lui Iov (cap. 29-31), menit să continue monologul inițial (cap. 3), după care urmează cele 4 cuvântări ale lui Elihu (cap. 32-37). De altfel, cifra 4 revine în mod frecvent.

Cartea este unică și prin poezia sa. Vocabularul folosit este unul din cele mai bogate dar, desigur, și cel mai dificil dintre toate vocabularele cărților biblice, trăsătură specifică tuturor textelor poetice ale oricărei limbi. Descoperirea tabletelor ugaritice de la Ras Shamra a permis rezolvarea a numeroase enigme și a condus la revelarea amploarei culturii literare a autorului. Acesta mănuieste cu o dibăcie perfectă toate procedeele stilistice și poetice ale limbii sale: paralelisme sinonimice, antitetice, sintetice, chiasme... Îndeosebi descri-

erile sunt de un lirism inegalabil și fac din cartea aceasta „*poemul cel mai grandios al tuturor timpurilor*” (Tennyson): el cântă frumusețea creațiunii (36.22 - 37.24; 38.41), evocă profunzimile suferinței omenești (3.6; 7.19); dar ceea ce face îndeosebi caracterul unic al cărții lui Iov este adâncimea sa de gândire. Cartea nu ne aduce doar o singură soluție la problema suferinței, ci face o inventariere a tuturor soluțiilor care au fost date acestei chestiuni. Toate răspunsurile pe care le-au găsit oamenii la tulburătoarele lor *de ce*-uri, precum și toate acelea pe care le-a furnizat Dumnezeu în revelația Sa, sunt cuprinse în cele 42 de capitole ale cărții lui Iov. Nu prezentarea unor teorii sterile, ci reflecții integrate într-o experiență de viață, o istorie plină de sentimente și pasiuni, care este normală pentru un om cufundat într-o teribilă suferință.

Cea mai mare parte a cărții constă din poeme. Au fost scrise în proză: prologul (1.1 - 3.2), introducerea la diferite discursuri, în special aceea care introduce cuvântarea lui Elihu (32.1-5), epilogul care istorisește fericirea acordată lui Iov prin binecuvântarea Domnului (42.7-17).

I. *Prologul: punerea la încercare a lui Iov (cap. 1-2)*

II. *Falsele mângâieri date lui Iov de către cei 3 prieteni ai săi (cap. 3-31):*

1. *Primul ciclu de discursuri (cap. 3-14)*

(a) Tânguirea lui Iov: „blestemată să fie ziua nașterii mele” (cap.3)

(b) Intervenția lui Elifaz și răspunsul lui Iov (cap. 4-7)

- Elifaz = Nimeni nu este fără prihană. Umilește-te și Dumnezeu te va restabili (cap. 4-5)

- Iov = Mai degrabă moartea decât această suferință. De ce a venit peste mine o asemenea încercare? (cap. 6-7)

(c) Intervenția lui Bildad și răspunsul lui Iov (cap. 8-10)

- Bildad = Dumnezeu este drept (cap. 8)

- Iov = De ce îl întristează Dumnezeu pe cei nevinovați? Sunt sătul de viață! (cap. 9-10)

(d) Intervenția lui Țofar și răspunsul lui Iov (cap. 11-14)

- Țofar = Îngâmfatule, pocăiește-te! (cap. 11)

- Iov = Dumnezeu este suveran. Eu am apelat la El (cap. 12-13). Viața este fragilă și atât de scurtă! (cap. 14)

2. *Al doilea ciclu de discursuri (cap. 15-21)*

(a) Intervenția lui Elifaz și răspunsul lui Iov (cap. 15-17)

- Elifaz = Cei răi au o soartă tristă (cap. 15)

- Iov = Dumnezeu este martorul meu, în cine mi-aș mai putea pune nădejdea? (cap. 16-17)

(b) Intervenția lui Bildad și răspunsul lui Iov (cap. 18-19)

- Bildad = Lumina celor răi se va stinge (cap. 18)

- Iov = Eu știu că Răscumpărătorul meu este viu (cap. 19)

(c) Intervenția lui Țofar și răspunsul lui Iov (cap. 20-21)

- Țofar = Triumful celor răi nu durează (cap. 20)

- Iov = Eu sunt perplex (cap. 21)

3. *Al treilea ciclu de discursuri (cap. 22-31)*

(a) Intervenția lui Elifaz și răspunsul lui Iov (cap. 22-24)

- Elifaz = Ai tu curajul să-L înfrunți pe Dumnezeu? (cap. 22)

- Iov = Sunt nevinovat! Căile lui Dumnezeu nu pot fi pătrunse (cap. 23-24)

(b) Intervenția lui Bildad și răspunsul lui Iov (cap. 25-31)

- Bildad = Cum va fi omul neprihănit înaintea lui Dumnezeu? (cap.25)

- Iov = El ține universul în mâna Lui (cap. 26)

Cel rău va pieri (cap. 27)

Unde se poate găsi înțelepciunea? (cap. 28)

Unde sunt binecuvântările de altădată? (cap. 29)

O, cât de tristă este soarta mea! (cap. 30)
Dumnezeule, arată-mi dacă am păcătuit! (cap. 31)

III. *Discursurile lui Elihu (cap. 32-37)*

Cuvânt introductiv (cap. 32)

Cum vorbește Dumnezeu (cap. 33)

El este pururea drept (cap. 34)

Așteaptă, căci Dumnezeu va interveni! (cap. 35)

El ne educă prin suferințe (cap. 36)

Ce mare este Dumnezeu! (cap. 37)

IV. *Dumnezeu intervine (38.1 - 42.6)*

Ce știi tu, Iov?! (cap. 38)

Vrei să te așezi în locul Meu? (cap. 39)

Două specimene ale naturii dovedesc înțelepciunea nemărginită a Creatorului (cap. 40-41)

Răspunsul dat de Iov lui Dumnezeu

= Mă pocăiesc (42.1-6) V. *Epilog (42.7-17)*

Iov este restabilit (42.7-17).

IOZABAD, JOZABAD, YEHOSABAD, ZOZABAD = *Domnul a acordat*.

1. Unul dintre fiii lui Obed-Edom (I Cr. 26.4). Un ușier coreit.

2. Fiul unei moabite. Slujitor al regelui Ioas și unul dintre asasinii săi (II Împ. 12.21; II Cr. 24.26). A fost pedepsit cu moartea din pricina acestei crime (II Cr. 25.3).

3. Un beniamit. Ofițer superior în armata lui Iosafat (II Cr. 17.18. În unele versiuni, apare Zozabad).

4. Un om din Ghedera. S-a alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.4).

5 și 6. Doi bărbați cu același nume care i-au dat ajutor lui David contra amaleciților când aceștia din urmă au atacat Țiclagul (I Cr. 12.20).

7. Unul dintre leviții însărcinați cu supravegherea strănerii zecuielilor și darurilor poporului (II Cr. 31.13).

8. Unul dintre capii leviților, pe vremea regelui Iosia (II Cr. 35.9).

9. Un levit, fiul lui Iosua (Ezra 8.33). Probabil una și aceeași persoană cu acel Iozabad căruia i-a poruncit Ezra să-i învețe pe copiii lui Israel Legea Domnului, împreună cu alte persoane (Nem. 8.7). Una dintre căpeteniile leviților însărcinate cu problemele exterioare ale Casei lui Dumnezeu (Nem. 11.16). Levitul Iozabad a fost convins de Ezra să-și trimită acasă la ea femeia străină pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.23).

10. Un preot. Urmaș al lui Pașhur. Acceptă sfatul lui Ezra și renunță la străina cu care se însurase (Ezra 10.22).

IOZACAR, JOZAKAR, YOZABAD, YEHOSABAD = *Domnul și-a amintit*. Fiul unei femei amonite și unul dintre cei doi asasini ai regelui Ioas (II Împ. 12.21). În II Cr. 24.26, el este numit Zabad.

IPOCRIZIE. (V. *Fățarnicie*).

IR. (V. *Iri*).

IRA.

1. Slujbaş de stat al lui David, originar din Iair (II Sam. 20.26).

2. Unul dintre vitejii lui David, originar din Tecoa. Fiul lui Icheș (II Sam. 23.26; I Cr. 11.28).

3. Un bărbat din Ieter și unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.38; I Cr. 11.40).

IRAD. Un urmaș al lui Cain (Gen. 4.17-18).

IRAM. Unul dintre capii Edomului (Gen. 36.43; I Cr. 1.54).

IREIA. (V. *Iiria*).

IR-HA-HERES, YR-HAHERES, CETATEA SOARELUI. Un oraș egiptean (Is. 19.18). Potrivit opiniei unor specialiști biblici, numele acesta ar însemna *cetatea soarelui*, adică Heliopolis. Alții însă l-au tradus prin *cetatea nimicirii*.

IR-HAMELAH, IR-HAMMELAKH, CETATEA SĂRII. Localitate din pustia lui Iuda. Identificare probabilă: Qumran. În Ios. 15.62, i se asociază: Midin, Senaca, Nibșan și En-Ghedi (v. ac. nume). În cele 5 așezări, a fost descoperit un nivel de ocupare datând de cca 9 secole î.Cr. (Fer II), care s-ar putea datora regelui Ozia (II Cr. 26.9). La Senaca, au fost scoase la iveală rezervoare de apă și fortificații.

IRI, IR. Un beniamit. Urmaș al lui Bela (I Cr. 7.7, 12).

IRIA. (V. *Iiria*).

IRMEIA. (V. *Jeremia*).

IROD. Numele unora dintre suveranii Palestinei și regiunilor învecinate sau numai ai unei părți din aceste teritorii. Noul Testament menționează 3 Irozi și un Irod Agripa.

1. Irod cel Mare. Al doilea fiu al idumeanului Antipas (numit și Antipater) și al lui Cypros, prințesă din același neam (Ant. 14.1.3; 7.3). Așadar, Irod nu era realmente iudeu, prin nici unul din părinți, deși idumeenii pe care i-a învins Ioan Hyrcanus în anul 125 î.Cr. și cărora acesta le-a impus tălerea împrejur și religia iudaică au devenit, cu numele, iudei.

Antipater a primit de la Cezar, în anul 47 î.Cr., titlul de procurator al Iudeii (Ant. 14.8.3,5). El i-a încredințat fiului său cel mai mare, Phasael, guvernarea Ierusalimului și suburbiilor sale și i-a atribuit Galileea lui Irod care avea pe atunci vreo 25 de ani (Ant. 14.9.2). După asasinarea lui Antipater, în anul 43 î.Cr., Marc-Antoniul le-a acordat celor doi frați titlul de tetrarhi și responsabilitatea politicii evreiești (Ant. 14.13.1). Ei au fost puși într-o postură dificilă de către Antigona, ultimul rege din familia Macabeilor și, de asemenea, s-au aflat sub amenințarea părților. Phasael cade în mâinile părților și se sinucide pentru a evita omorârea sa de către aceștia (Ant. 14.13.10). Atunci, Marc-Antoniul îi influențează pe romani

să-i ia apărarea lui Irod. Ierusalimul este luat și Irod devine împărat al Iudeii în anul 37 î.Cr.

Irod, supranumit cel Mare, a avut 10 neveste care, împreună cu copiii pe care i-au născut împăratului, au fost implicate în numeroase intrigi, adesea înspăimântătoare, pentru a-și asigura cel puțin o parte din putere. Au fost urzite numeroase comploturi contra lui Irod. Unele erau, în realitate, doar niște simple supoziții, însă el, pe jumătate nebun sub obsesia bănuielilor, poruncește să fie omorâți, unul după altul: Mariamne, soția lui și prima cu acest nume, până atunci nevasta lui favorită; apoi, cei doi fii ai acesteia, Alexandru și Aristobul, urmați de un altul dintre fiii săi, Antipater, cu 5 zile înainte de propriul său deces (Ant. 15.7.4; 16.11.7; 17.3.2; Răzb. 1.29.2; 1.33.7). Nu-i de mirare că Cezar August l-a ridiculizat pe acest tiran, spunând: „*Mai bine să fii porcul lui Irod decât fiul lui!*” O asemenea trăsătură de caracter ne face să înțelegem bine că regele a fost pur și simplu scos din sărite ca urmare a întrebării puse de magi: „*Unde este împăratul de curând născut al iudeilor?*” Orbît de furia geloziei, el poruncește îndată să fie măcelăriți toți pruncii Betleemului (Mt. 2.13, 16),

incident care nu a fost confirmat de istoria profană. Convins că propriul său sfârșit va fi pricina unei mari bucurii, Irod a poruncit să fie închiși la hipodrom mai-marii iudeilor și să fie uciși chiar în clipa morții sale, pentru a-și asigura, cel puțin în aparență, „*un doliu onorabil, cu prilejul funeraliilor sale.*” Din fericire, acest ordin monstruos nu a fost executat (Ant. 17.6.5; Răzb. 1.33.8).

Irod avea pasiunea construcțiilor grandioase și ostentative. Cum actele sale de cruzime i-au măcinat popularitatea, el a încercat să recâștige favoarea iudeilor reconstruind, în toată splendoarea sa, vechiul lor templu (v. *Templu*). De asemenea, și-a adus o mare contribuție la înfrumusețarea Ierusalimului. A construit Samaria pe care a numit-o Sebasta și a clădit Cezareea, care a devenit capitala romană a Palestinei. Aceste ruine impresionante sunt vizitate și astăzi fără dificultăți.

2. Irod tetrarhul. Fiul lui Irod cel Mare și al samaritencei Malthace. Așadar, el era pe jumătate samaritean. Probabil că nu avea nici o picătură de sânge evreiesc. I se spunea fie Antipas, fie Irod (Ant. 17.1.3; 18.5.1; 6.2; Răzb. 2.9.1), dar pentru a-l distinge de ceilalți membri ai familiei sale, era numit, de obicei, Irod Antipa. Era frate bun cu Arhelau și mai tânăr ca acesta (Ant. 17.6.1; Răzb. 1.32.7; 33.7). A fost crescut la Roma, împreună cu Arhelau și Filip, un frate vitreg (Ant. 17.1.3). Un testament al lui Irod cel Mare îi asigura moștenirea împărăției (Ant. 17.6.1), însă, în cele din urmă, tatăl său și-a modificat clauzele testamentului, astfel că Arhelau a primit coroana regală (Ant. 17.8.1), iar Irod Antipa a obținut doar tetrarhia Galileii și a Pereii (Ant. 17.11.4; Lc. 3.1). A ridicat un zid de jur-împrejurul localității Sepphoris, stabilindu-și aici capitala. A mai înconjurat cu ziduri Betharamphtha, în Pereea, și a clădit acolo un palat. I-a pus numele Julias Livias, în onoarea împărătesei, soția lui Cezar August (Ant. 18.2.1; Răzb. 2.9.1) (v. *Beth-Haran*). Irod Antipa a mai construit Tiberias (Ant. 18.2.3). S-a căsătorit cu o fiică a lui Aretas, regele arabilor nabateeni, care își avea capitala la Petra. Mai târziu, locuind la Roma, la fratele său vitreg Irod-Filip, a cedat unei pasiuni vinovate pentru cumnata sa Irodiada, care se va căsători cu el, repudiindu-și soțul legitim. Ea va deveni pentru Irod o unealtă a Satanei și va face din el o jucărie, așa cum făcuse altădată Izabela cu Ahab. Aretas, indignat de atitudinea aceasta prin care fiica sa fusese înjosită, hotărăște să se răzbune și pornește cu război contra lui

Împărăția lui Irod cel Mare

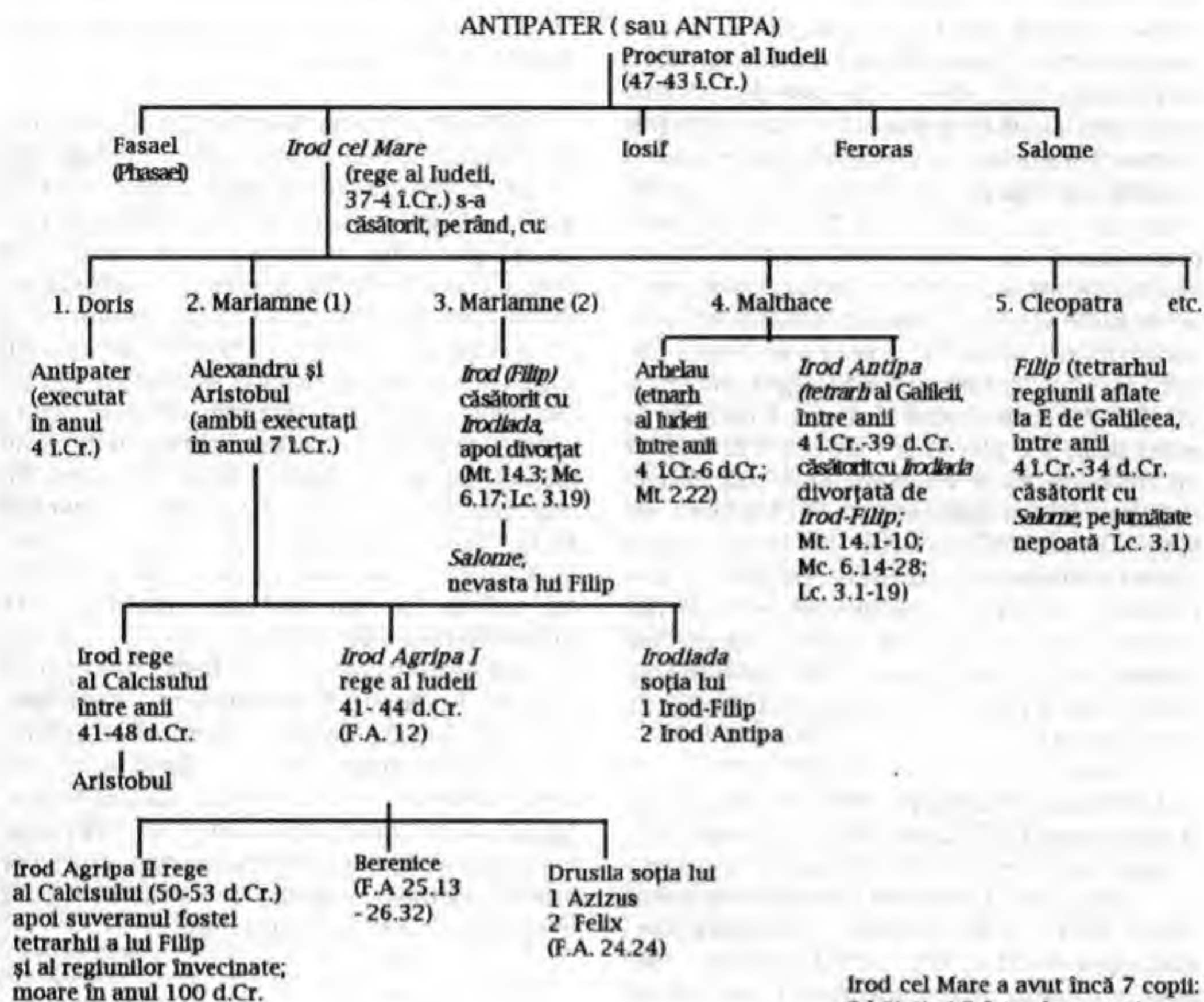
Irod, pe care îl și învinge (Ant. 18.5.1). Irodiada a fost aceea care a instigat asasinarea lui Ioan Botezătorul (Mt. 14.1-12; Ant. 18.5.2). Domnul Isus, vorbind despre viclenia acestui tetrarh, l-a numit „*vulpe*” (Lc. 13.31-32). Probabil că acesta a avut o influență foarte puternică asupra partizanilor săi de vreme ce Isus vorbește despre „*aluatul lui Irod*” (Mc. 8.15) (V. *Irodiani*). Când vestea despre Isus din Nazaret se răspândește din ce în ce mai mult, Irod, cu conștiința apăsată, se teme ca nu cumva Ioan Botezătorul să îi învie (Mt. 14.1-2). Irod se afla la Ierusalim cu prilejul răstignirii Mântuitorului, astfel că Pilat îl trimite la el pe Cristos. Nădăjduind să-l vadă făcând vreo minune, tetrarhul rămâne dezamăgit. În aceeași zi, Irod și Pilat, care până atunci fuseseră învrăjbiți, se împacă unul cu altul (Lc. 23.7-12, 15; F.A. 4.27). Orgolioasa Irodiada devine foarte geloasă pe Agripa, propriul ei frate, care obținuse coroana regală a Iudeii, în vreme ce soțul ei era doar tetrarh, astfel că ea îl înduplecă pe Irod să se ducă la Roma pentru a revendica tronul. Dar Agripa îi scrie împăratului Caligula, acuzându-l pe Irod de o alianță secretă cu parții. Atunci, Irod este surghiunit la Lyon, în Galia, în anul 39 d.Cr. (Ant. 18.7). Potrivit cu cele relatate în Răzb. 2.9.6, el ar fi murit, în cele din urmă, în Spania.

3. Irod Agripa I. Istoricul Josephus Flavius îl numește simplu Agripa, însă de obicei i s-a spus astfel pentru a-l distinge de Irod Agripa II, înaintea căruia a compărut și Pavel. Agripa era fiul lui Aristobul, acesta din urmă fiind fiul lui Irod cel Mare și al Mariamnei, nepoata lui Hyrcanus. El a fost crescut la Roma, împreună cu Drusus, fiul lui Tiberiu, și cu Claudiu (Ant. 18.6.1, 41), dar moartea lui Drusus și lipsa de fonduri l-au readus în Iudeea (Ant. 18.6.2). În anul 37 d.Cr., el se înapoiază la Roma pentru a-l acuza pe Irod tetrarhul (Ant. 18.5.3). După ce și-a depus și susținut plângerea, Agripa a rămas în metropolă și a frecventat câteva persoane susceptibile să-i fie mai târziu de vreun folos. Astfel, a intrat în grațiile unor importante personaje, printre acestea numărându-se Caius, fiul lui Germanicus, viitorul Caligula (Ant. 18.6.4; Răzb. 2.9.5). Tiberiu a ordonat punerea lui Agripa în lanțuri, deoarece îndrăznise să-i ia apărarea lui Caius. Șase luni mai târziu, acesta din urmă ajunge împărat și îi acordă lui Agripa titlul de rege și guvernarea a două tetrarhii, respectiv cea care aparținuse unchiului său Filip și o alta guvernată până atunci de Lisania (Ant. 18.6.10). În anul 39 d.Cr., im-

păratul roman, după ce-l exilează pe tetrarhul Irod, adaugă tetrarhia Galileii împărăției lui Agripa (Ant. 18.7.2). Acesta își stabilește, pentru o vreme, reședința la Roma și îl înduplecă pe Cezar să-și ridice o statuie în Templul de la Ierusalim (Ant. 18.8.7-8). După asasinarea lui Caligula, Agripa, aflat pe atunci la Roma, se interpune între Senat și noul împărat Claudiu pe care reușește să-l convingă să-și asume conducerea imperiului. Drept recompensă pentru serviciile sale, Agripa mai primește Iudeea și Samaria, astfel că teritoriul aflat sub cărmuirea lui ajunge la fel de vast ca cel stăpânit cândva de Irod cel Mare (Ant. 19.3-5; Răzb. 1.11.1-5). Agripa începe construirea unui zid împrejmuitoare care să includă în orașul Ierusalim zona suburbană dinspre N, însă i se ordonă încetarea lucrărilor (Ant. 19.7.2).

Agripa a fost acela care a cerut decapitarea lui Iacov, fratele lui Ioan (F.A. 12.1-2), precum și întemnițarea lui Petru (v. 3, 19). Deoarece el a acceptat să i se aducă la Cezareea niște onoruri cuvenite numai lui Dumnezeu, a fost lovit imediat de o boală care i-a adus sfârșitul, ajungând mâncarea viermilor (F.A. 12.20-23; Ant. 19.8.2). Murind în anul 44 d.Cr., înainte de a fi împlinit vârsta de 54 de ani, Agripa a lăsat în urmă 4 copii. Sf. Scriptură îi menționează pe 3 dintre aceștia: Agripa, Berenice și Drusila (vezi și Răzb. 2.11.6; F.A. 24.24; 25.13).

4. Irod Agripa II a fost fiul lui Irod Agripa I și strănepotul lui Irod cel Mare. Avea două surori, Berenice și Drusila, ambele cu o tristă reputație (Răzb. 2.11.6). La moartea tatălui său, în anul 44 d.Cr., el avea 17 ani și locuia la Roma, fiind crescut și educat la curtea imperială (Ant. 19.9). Fiind încă tânăr, împăratul Claudiu a fost determinat de consilierii săi să renunțe a-l instala pe tronul tatălui său, și astfel un procurator este investit cu guvernarea Iudeii, Agripa rămânând în continuare la Roma. Aici, el sprijinește cu succes pe ambasadorii iudei veniți să-i ceară împăratului permisiunea de a controla oficiile marelui preot (Ant. 20.1.1). Când moare Irod, împăratul Kalkisului (Halicarna) și unchi al lui Agripa, pe la anul 48 d.Cr., împăratul Claudiu îi acordă acestuia din urmă mica împărăție situată pe flancul occidental al munților Anti-Liban (Ant. 20.5.2; Răzb. 2.12.1). Astfel, Agripa primește titlul de rege. Ceva mai târziu, i se adaugă tetrarhia lui Filip, care îngloba Batanee, Trahonita, Golanitida, tetrarhia lui Lisania și pro-

vincia Abilena (Ant. 20.7.1; Răzb. 2.12.8). Relațiile dintre el și sora sa Berenice încep să fie, deja de pe vremea aceea, o pricină de scandal (Ant. 20.7.3). Când Festus i-a succedat lui Felix, în calitate de procurator al Iudeii, Agripa, însoțit de Berenice, s-a dus la Cezareea pentru a-l felicita. Pe atunci, apostolul Pavel era în închisoare. Festus îl introduce pe Agripa în procesul lui Pavel și a doua zi i se permite apostolului să-și susțină cauza în prezența procuratorului, a împăratului și a lui Berenice. Nevinovăția lui Pavel este recunoscută, dar el făcuse ceva mai înainte apel la Cezar (F.A. 25.13 - 26.32). La declanșarea mișcărilor de revoltă populară care au condus la izbucnirea războiului contra Ierusalimului și la distrugerea acestuia, Agripa s-a străduit să-i convină pe evrei să renunțe la gândul de a opune rezistență armată procuratorului Florus și romanilor (Răzb. 2.16.2-5; 17.4; 19.3). Când a izbucnit războiul, Agripa a luptat alături de

Vespasian și a fost rănit cu prilejul asedierii Gamalei (Răzb. 3.9.7,8; 10.10; 4.1.3). După căderea Ierusalimului, el s-a retras cu Berenice la Roma, fiind investit ca pretor. A murit în anul 100 d.Cr. (V. *Templu*).

IROD - PALATUL LUI. Un palat menit să slujească drept fortăreață și construit de Irod cel Mare pe la anii 24/23 î.Cr. (Ant. 15.9). Clădirea aceasta se înalță în partea de NV a orașului de sus; învecinându-se cu fațadele turnurilor lui Hippicus, Phasael și Mariamne, constituie împreună cu acestea o fortăreață care stârnea admirația generală, romanii înșiși fiind impresionați de frumusețea ei (Răzb. 5.4.4; 5.8; 6.8.1; 9.1). Acest palat se afla pe amplasamentul citadelei moderne, lângă Poarta Jaffa. Cele 3 turnuri erau lucrate din piatră albă, având dimensiuni considerabile. Palatul era înconjurat, de jur-împrejur, de niște ziduri înalte de 30 de coți și întărite din loc în loc de nume-

roase turnulețe (turele). În interiorul acestei împrejuriri, se găseau niște boschete și locuri de plimbare în aer liber, spre care dădeau mai multe săli. Două dintre acestea, extrem de frumoase și spațioase, se numeau *apartamentele* lui Cezar și Agripa, după numele amicilor lui Irod (Ant. 15.9.3; Răzb. 1.21.1; 5.4.4). Sabinus, procuratorul Siriei (Ant. 17.10.2-3; Răzb. 2.3.2-3), a ocupat acest palat. Pilat a poruncit să se pună acolo niște scuturi de aur, în onoarea împăratului Tiberiu. Edificiul acesta a fost apoi numit *casa procuratorilor* (Philon, *Legat. ad Gaium*, 38 și 39). Procuratorul Florus s-a instalat în acest palat și a pus să se clădească în fața lui un tribunal, unde vinovații erau osândiți la flagelare și răstignire (Răzb. 2.14.8-9). La începutul războiului pornit de iudei contra Romei, răsculații au incendiat palatul lui Irod cel Mare, dar cele 3 turnuri au rezistat flăcărilor. Romanii nu le-au distrus din pricină că ele atestau gloria orașului de altădată pe care Roma îl făcuse una cu pământul (Răzb. 2.17.8; 7.1.1).

IRODIADA, IERODIAS. Fiica lui Aristobul și soră vitregă a lui Irod Agripa I. S-a măritat cu unchiul ei Irod-Filip, fiul lui Irod cel Mare și al Mariamnei II, care era fiica marelui preot Simon. În N.T., primul bărbat al Irodiadei poartă numele de Filip (Mt. 14.3; Mc. 6.17). El nu avea dreptul la titlul de tetrarh și nu trebuie să fie confundat cu Filip tetrarhul. A fost numit, de obicei, Irod-Filip deoarece se pare că purta ambele nume (v. *Filip*, 4). Fratele său vitreg, tetrarhul Irod, cedând unei pasiuni vinovate, își repudiază soția, fiica împăratului Aretas al Arabiei, și se căsătorește cu Irodiada, chiar în timpul vieții primului ei soț (Ant. 18.5.1,4; 6.2; 7.2; Răzb. 2.9.6). Cum Ioan Botezătorul a condamnat această unire nelegitimă, Irodiada a pus la cale moartea proorocului. Salome, fiica Irodiadei, a câștigat favoarea lui Irod printr-un dans executat înaintea acestuia, cu prilejul unui banchet oferit de el demnitarilor tetrarhiei. El s-a grăbit să-i promită împlinirea oricărei dorințe, și fata a cerut, la îndemnul mamei sale, capul lui Ioan Botezătorul. Tetrarhul s-a întristat profund la auzul acestei cereri, dar, din cauza jurământului făcut, a cedat (Mt. 14.3-12; Mc. 6.17-29; Lc. 3.19-20). Când Irod a fost exilat, Irodiada nu l-a părăsit (Ant. 18.7.2; Răzb. 2.9.6).

Salome, fiica Irodiadei, s-a măritat cu unchiul ei Filip, tetrarhul Trahonitei, fiul lui Irod cel Mare. Rămasă văduvă, s-a căsătorit cu vărul

ei Aristobul, fiul lui Irod, regele Halicarnei, fratele regelui Agripa.

IRODIANI. Cine au fost irodianii? Pentru a se răspunde acestei întrebări, s-au emis mai multe ipoteze. Descoperirile recente par să indice că aceștia nu alcătuiau o sectă religioasă și nici un partid politic. În Galileea, ei s-au alăturat fariseilor pentru a complota contra lui Isus (Mc. 3.6; cf. 8.15). Nu credem că ei au aparținut cetelor de slujitori ai casei lui Irod, căci fariseii nu s-ar fi asociat în nici un caz unor oameni care îndeplineau niște funcții inferioare la Curte. Și la Ierusalim irodianii s-au unit cu fariseii pentru a-l întinde o cursă lui Isus, cerându-l să le răspundă dacă se cuvenea să se plătească bir Cezarului (Mt. 22.16; Mc. 12.13). Acest incident ne permite să credem că irodianii nu erau nici oameni ai legii, caz în care fariseii s-ar fi folosit de ei mai degrabă pentru a-l intimida pe Isus decât să-l întindă o cursă. În Orient, perceptorii nu obișnuiesc să-i chestioneze pe niște inferiori cu privire la legalitatea impozitelor. Irodianii erau, probabil, niște iudei care ocupau posturi importante și erau favorabili Irozilor (deci și romanilor, care îi susțineau). Ei erau partizanii Irozilor într-o țară unde majoritatea cetățenilor erau irevocabil opuși acestui regim.

IRON. (V. *Ireon*).

IRPEEL. (V. *Iirpeel*).

IR-ŞEMEŞ, IR-SCHEMESCH, IR-SHEMESH = *cetatea soarelui*. Oraș atribuit lui Dan (Ios. 19.41). Una și aceeași localitate cu Bet-Şemeş.

IRU, IR. Unul dintre fiii vestitului Caleb (I Cr. 4.15).

ISAAC = *râset*. Fiul lui Avraam și al Sarei, născut în S țării, desigur la Beer-Şeba (Gen. 21.14, 31), pe când tatăl său avea 100 de ani, iar mamă-sa aproximativ 90 (17.17; 21.5). Când Dumnezeu i-a promis lui Avraam un fiu, acesta nu a crezut că Sara va mai putea naște, și a râs (17.17-19). Mai târziu, auzind aceeași promisiune din gura unui străin care se opriese în fața cortului lor, Sara nu l-a crezut și a râs (18.9-15). După nașterea copilului, ea a recunoscut cu bucurie că Dumnezeu i-a dat, într-adevăr, un motiv de râs, atât ei, cât și prietenilor de familie (21.6). Pentru a păstra aducerea aminte a acestor evenimente și a cre-

dincioșiei lui Dumnezeu, Avraam i-a pus fiului său numele Isaac, care înseamnă: „*el râde*” (v. 3). El l-a tăiat împrejur a 8-a zi (v. 4). Isaac, fiul făgăduinței și moștenitorul legal, se bucura de mai multe privilegii decât Ismael, fiul lui Avraam și al roabei sale (17.19-21; 21.12; 25.5-6).

Pentru a pune la încercare și a consolida credința lui Avraam, Dumnezeu i-a poruncit să-l aducă pe Isaac ca ardere-de-tot (22.6). Josephus Flavius este de părere că Isaac avea pe atunci vreo 25 de ani. Din respect față de tatăl său și supus poruncii lui Dumnezeu, Isaac consimte. În clipa când Avraam l-a așezat pe fiul său pe altar și a dovedit astfel că era gata să-l dea lui Dumnezeu tot ce avea mai scump, Îngerul Domnului intervine pentru ca să împiedice consumarea sacrificiului și, în locul tânărului Isaac, este jertfit un berbec. Pe de o parte, acest fapt constituia și o condamnare clară a practicii de a jertfi copii, lucru săvârșit de canaaniti și de alte popoare idolatre, și scotea în evidență oroarea pe care o resimțea Dumnezeu față de asemenea sacrificii (22.1-18; Lv. 18.21; 20.2; Dt. 12.31). Din jertfirea lui Isaac, mai avem de învățat două lecții minunate. Potrivit cu Evr. 11.17-19, Avraam face dovada unei credințe sublime. Dumnezeu îi promisese o posteritate numeroasă, ieșită din Isaac (Gen. 17.19; 21.12). Pe de altă parte, tocmai fiul acesta trebuia să fie adus ca ardere-de-tot. Atunci patriarhul a conchis foarte simplu că Dumnezeu îl va învia din morți. În al doilea rând, jertfirea lui Isaac este, în mod incontestabil, un tip al Golgotei. Unicul fiu, preaiubit, promis și așteptat cu atâta dor, este oferit ca jertfă pe Moria, foarte aproape de Calvar (Gen. 22.2; II Cr. 3.1). El acceptă de bunăvoie să meargă la moarte, îl însoțește hotărât pe tatăl său către locul supliciului spre care merg numai cei doi bărbați, tatăl său ridică mâna pentru a-l înjunghia (Is. 53.4, 6, 10). Isaac, salvat de la moarte prin vărsarea sângelui unui înlocuitor (berbecul) este dat înapoi lui Avraam printr-un fel de „înviere”. Dar Isus, împlinind tipul până la capăt, moare El însuși ca Locuitor al nostru, suferind pedeapsa lui Dumnezeu care-L primește iarăși printr-o veritabilă înviere.

Isaac a locuit în ținutul de la miazăzi (Neghev), lângă fântâna Lahai-Roi (Gen. 24.62). El iubea singurătatea. Contemplativ și sensibil, el resimte o durere profundă la moartea mamei sale (v. 63, 67). S-a căsătorit la vârsta de 40 de ani, dar avea deja 60 de ani când i s-au

născut cei doi fii (25.20, 26). Într-o vreme de foamete, el înaintază spre N, parcurgând o distanță de peste 80 km, și ajungând la Gherar (26.1, 6). Acolo, Domnul i Se arată și îi cere să nu coboare în Egipt, repetându-i jurământul făcut tatălui său (v. 2-5). Aflat într-o țară străină, Avraam a acționat cu prudență (20.13) și a prezentat-o pe Sara drept sora lui. Isaac, a cărui soție se expunea aceluiași risc la Gherar, a încercat s-o convingă pe Rebeca să apară ca fiind sora lui, dar stratagema nu a reușit (26.6-11; cf. 12.10-20). Isaac părăsește cetatea și își întinde corturile în valea Gherar (26.17). Apoi, repune în folosință fântânile săpate de tatăl său după care se va deplasa la Beer-Șeba, localitate care va fi vreme îndelungată principală sa reședință (26.23; 28.10). Într-o noapte, Domnul i Se arată ca să-l îmbărbăteze. Isaac, urmând exemplul tatălui său, zidește acolo un altar Domnului (26.24-25). Abimelec, regele Gherarului, îi face o vizită lui Isaac și încheie un tratat de alianță cu el (v. 26-31). Pactul respectiv îi dă lui Isaac ocazia de a reactualiza numele de Beer-Șeba pe care Avraam îl dăduse deja locului aceluia pentru a perpetua amintirea unui jurământ (în ebr. *chebha* = șapte; *chabha* = a jura; *chebhou'ah* = jurământ; 26.33; cf. 21.31).

Esau, întâiul-născut al lui Isaac, era favoritul său, deși Dumnezeu declarase că cel mai mare va fi robul celui mai mic (25.28). Rebeca și Iacov au abuzat de bătrânețea lui Isaac, care avea acum peste 100 de ani (cf. 27.1 cu 25.26; 26.34), și de cecitatea sa. Înșelat în privința identității fiilor săi, Isaac îi conferă celui mai mic binecuvântarea lui Avraam. Ceva mai târziu, sub influența Rebecăi, care voia să-l ferească pe Iacov de furia lui Esau, dar folosind un alt motiv, Isaac îl trimite pe Iacov la Haran, pentru a-și găsi o nevastă în casa lui Laban (27.46 - 28.5).

După circa 20 de ani, Isaac se afla aproape de Hebron, unde locuise și spre finalul vieții tatălui său (35.27; cf. 23.2). Acolo a murit și el la vârsta de 180 de ani (35.28-29). Cei doi fii ai săi l-au îngropat în peștera Macpela, mormântul lui Avraam, al Sarei și Rebecăi (49.30-31). N.T. face aluzie la Isaac, fiul făgăduinței (Gal. 4.22-23) și afirmă că acesta și-a manifestat credința în Dumnezeu, în cursul vieții sale de nomad, când locuia în cort, binecuvântându-i pe Iacov și Esau „*având în vedere lucrurile viitoare*” (Evr. 11.9, 20).

Tabletele de la Nuzu (actualmente Yorghana Tepe), descoperite nu departe de modernul Kirkuk (Irak), între anii 1925-1941, nu numai

că ilustrează viața și obiceiurile patriarhilor, dar relatează circumstanțe asemănătoare cu acelea legate de nașterea lui Ismael (Gen. 16.1-6). *Codul căsătoriei* descoperit la Nuzu stipula că o femeie sterilă trebuia să-i dea soțului ei o sclavă cu care acesta urma să aibă relații intime. Dacă sclava aceasta năștea un fiu, el nu trebuia să fie alungat, fapt care explică ezitarea lui Avraam de a-l izgoni pe Ismael la cererea Sarei. Un asemenea procedeu era contrar obiceiurilor locale, și Avraam nu a cedat cererii Sarei decât în urma intervenției lui Dumnezeu și a promisiunii clare făcute cu privire la Ismael (21.9-13) (V. *Nuzu*).

ISAHAR, ISSAKAR, ISSACHAR = *El* (Dumnezeu) *va da o răsplată*.

1. Al 9-lea fiu al lui Iacov și al 5-lea dintre copiii Leii (Gen. 30.17, 18; 35.23). Fiii lui Isahar au fost: Tola, Puva, Iov (numit și Iașub) și Șimron (Gen. 46.13; Num. 26.23-24; I Cr. 7.1). Însoțit de fiii săi, Isahar coboară în Egipt împreună cu Iacov (Gen. 46.13; Ex. 1.3). Cu puțin timp înainte de a muri, Iacov îi descrie, în chip profetic, pe Isahar și urmașii săi, sub asemănarea unui măgar robust care se culcă în grajduri. El acceptă sarcinile impuse de niște stăpâni străini cu condiția ca aceștia să-i permită să rămână în țara sa, unde el se simte foarte bine (Gen. 49.14-15). Descendenții lui Isahar alcătuiau un trib (seminție), compus din 5 clanuri mari, posteritate a celor 5 fii ai săi (Num. 26.23-24). La începutul călătoriilor prin pustie, șeful tribului a fost Netaneel, fiul lui Tuar (Num. 1.8; 2.5; 7.18; 10.15), iar mai târziu, Paltiel, fiul lui Azan (34.26). Cu prilejul primului recensământ făcut în pustie, seminția lui Isahar număra 54 400 de combatanți (1.28-29); la al doilea recensământ, au fost găsiți 64 300 luptători (26.25). Sub domnia lui David, s-au înregistrat 87 000 de războinici în Isahar (I Cr. 7.5). Igual, fiul lui Iosif, din sem. lui Isahar, a fost unul din cei 12 inși trimiși să iscodească țara Canaanului (Num. 13.7). Oamenii lui Isahar se aflau printre cei ce au binecuvântat poporul de pe muntele Garizim (Dt. 27.12). Binecuvântând semințiile lui Israel, Moise a profetit că Isahar va avea parte de bucurie și liniște (33.18). Tola, unul dintre judecătorii israeliți, provenea din seminția lui Isahar (Jud. 10.1). Baeșă, care a ajuns rege, de asemenea (I Împ. 15.27). Mai-marii lui Isahar, dotați cu un simț politic pătrunzător, au putut discerne momentul potrivit pentru a părăsi familia lui Saul și a recunoaște suveranitatea lui David

asupra adunării lui Israel (I Cr. 12.32). La acea dată, în fruntea copiilor lui Isahar, se găsea Omri, fiul lui Micael (27.18). Mulți membri ai sem. lui Isahar s-au dus la Ierusalim, în ciuda apartenenței lor la împărăția lui Israel, pentru a participa la prăznuirea Paștelor sub domnia lui Ezechia (II Cr. 30.18). În viziunea apocaliptică, figurează și un număr de 12 000 de persoane din sem. lui Isahar, marcate cu pecetea lui Dumnezeu (7.7). Numărul acesta, după toate probabilitățile, este unul simbolic.

Când a fost împărțită țara Canaanului între cele 12 sem. ale lui Israel, al 4-lea lot, după transferul chivotului legământului la Silo, i-a revenit lui Isahar și se mărginea, la N, cu Zabulon și Neftali, la E, cu Iordanul, la S și V, cu Manase și, probabil pe o mică porțiune, cu Așer. Izreelul și Sunemul se găseau în interiorul hotarelor sale. Chesulotul și muntele Tabor erau pe hotarul de N, En-Ganimul aproape de hotarul de S (Ios. 19.17-23). Manase dispunea de mai multe cetăți pe teritoriul lui Isahar (17.10-11); la fel și leviții care proveneau din Gherșon (Ios. 21.6, 28, 29; I Cr. 6.62-72). Tribul lui Isahar ocupa cea mai mare parte a câmpiei Izreelului, numită și câmpia Ezdrelonului. Pârâul Chison udă aceste terenuri joase și fertile. Particularitățile teritoriului locuit de ei, precum și caracterul oamenilor din această seminție explică de ce, potrivit profeției lui Iacov, acceptau ei servituția fără dificultăți. Abundența de care se bucurau i-a expus adesea expedițiilor carelor dușmane care nu întâlneau obstacole, terenul fiind neted. Locuitorii munților au fost scutiți de asemenea invazii. Oamenii lui Isahar nu erau lipsiți de curaj. Laudele pe care li le-a adresat Debora (Jud. 5.15) au fost o mărturie despre rezistența lor față de Sisera.

2. Un levit care a fost pus ca ușier, sub domnia lui David (I Cr. 26.5).

ISAI, IESE. (În ebr. *yichai*, *'ishai*, I Cr. 2.13). Fiul lui Obed, din familia lui Pereș. Un urmaș al lui Nahșon, căpetenia sem. lui Iuda pe vremea lui Moise, și al lui Rut, moabita (Rut 4.18-22). A fost tatăl a 8 fii, cel mai mic dintre ei fiind David (I Sam. 17.12-14). A mai avut și două fete care erau surori vitrege cu David (I Cr. 2.16; cf. II Sam. 17.25). Isai locuia la Betleem, și Samuel a fost trimis la el pentru a conferi ungerea împărătească unuia dintre fiii săi. După trecerea celor 7 frați ai săi pe dinaintea proorocului, David, care era la păscut oile, a fost chemat imediat acasă, fiind apoi uns ca rege

al lui Israel (I Sam. 16.1-13). Devenind gelos pe David, Saul îl numea, de cele mai multe ori, „fiul lui Isai” (20.31; 22.7; 25.10), pentru a sublinia mediocritatea originii sale. Împăratul se prefăcea că nu știe că și tatăl său aparținuse unei categorii sociale la fel de modestă ca Isai, betleemitul. La un moment dat, tatăl, mama și frații lui David vin la el în peștera Adu-lam. El acceptă ca frații săi să împartă cu el riscurile unei vieți foarte nesigure, dar își plasează părinții sub protecția regelui Moabului, țara natală a lui Rut, străbunica sa. David a spus că-i va lăsa acolo până când Dumnezeu își va face cunoscută voia Sa (22.1-4). Data morții lui Isai este incertă. Deși avea o origine sănătoasă și aptitudini deloc neglijabile, Isai a preferat să rămână un om simplu. Toți cei ce refuzau să se supună casei lui David nu se fereau să facă aluzie la această situație umilă (II Sam. 20.1; I Împ. 12.16; II Cr. 10.16). Starea smerită a lui Isai a fost menționată, uneori, și de prooroci (Is. 11.1, 10; cf. Mica 5.1; Rom. 15.12).

ISAIA - CARTEA

Autorul

Isaia, fiul lui Amoi (1.1), a trăit în sec. VIII î.Cr. Numele lui, care înseamnă: *Domnul mântuiește* sau *mântuirea este în Domnul* rezumă, în bună parte, mesajul cărții. Tradiția evreiască face din tatăl său fratele regelui Amația, ceea ce ar putea fi, după opinia lui F. Godet, „doar impresia simbolică a maiestății suverane a gândirii și stilului său.” El a fost căsătorit cu o femeie numită *proorocița* (8.3); poate că și aceasta va fi exercitat o misiune profetică (a se vedea II Cr. 34.22). Isaia a avut cu ea cel puțin doi copii care au purtat nume simbolice (8.1-3, 18). El s-a născut sub domnia lui Ozia (între anii 780-760), a proorocit pe vremea regilor Ozia, Iotam, Ahaz și Ezechia și a mai trăit câțva timp sub domnia lui Manase. Tradiția evreiască susține că el ar fi murit la vârsta de 90 de ani, tăiat în două cu fierăstrăul în trunchiul scorburos al unui copac unde se ascunsese. El ar fi murit în momentul când fierăstrăul călăilor i-ar fi ajuns la gură. Poate că Evr. 11.37 face aluzie la martirajul său.

Cartea lui Isaia ne dă foarte puține indicii despre personalitatea sa. Din cele câteva pasaje de acest fel, rezultă că el a fost un bărbat umil și compătimitor (6.5; 16.9; 21.3; 65.2). Avem puține indicații și cu privire la familia sa. Tatăl lui era Amoi, acesta fiind menționat și în II Împ. 19.2.

Isaia a fost cronicar (II Cr. 26.22; 32.32), secretar regal, percepător al lui Ezechia, poate

chiar și medic al Curții (II Împ. 20.7) și consilier de stat, având acces la Curte chiar și pe vremea nelegiuitului Ahaz.

Cartea sa conține o mare varietate de genuri literare. (V. *Planul cărții*). Ca urmare a deosebiriilor existente între prima parte (cap. 1-39) și a doua (cap. 40-66), autenticitatea acesteia din urmă a fost vii contestată către sfârșitul sec. XVIII. Deoarece ea cuprinde profeții foarte precise cu privire la întoarcerea israeliților din exilul babilonian, cartea aceasta ar fi, în opinia acelor critici, opera unuia, a doi sau mai mulți autori care ar fi trăit în sec. VI-III î.Cr. Stilul, vocabularul și ideile ar fi prea diferite pentru a le putea atribui unuia și aceluiași autor. Numeroși exegeți, examinând cap. 44-53, au emis, referitor la identitatea Robului Domnului, următoarele opinii:

1. După unii, profetul ar fi văzut, sub trăsăturile lui Cyrus, pe eliberatorul exilaților (44; 45), dar această opinie este foarte discutabilă. Pe lângă faptul că, în cap. 44-45, nu este vorba decât de restaurarea Ierusalimului și a Templului, Cyrus nu primește niciodată epitetul de Ebed Yahve. Proorocul îl numește „*păstorul Meu*” (rege) (44.28), „*unsul Domnului*” (45.1), „*eliberatorul*” (45.13).

2. Potrivit opiniei altor comentatori, profetul ar fi avut o dublă viziune: a) mai întâi, el ar fi văzut în Robul Domnului o colectivitate, al cărei nume ar fi fost Iacov, Israel (44.1-2, 21; 45.4; 48.20; 49.3, 5). Bineînțeles că aici ar fi vorba de o elită. Israelii duși în Babilon au fost, la fel ca strămoșii lor, în majoritate necredincioși Domnului (48). Și atunci, profetul ar vedea în Robul Domnului o rămășiță evreiască, umilită și purificată prin suferințele robiei și ieșită biruitoare spiritualicește din încercarea respectivă (45.20-25). De unde și apelul adresat rămășiței credincioase acolo unde atâția dintre frații lui au cedat ispitelor Babilonului. În felul acesta, s-ar justifica amintirea duioasă și mișcătoare a vocației lui Israel (46.3; 49.6). b) Apoi, proorocul, realizând că nici o rămășiță, nici o colectivitate nu ar putea îndeplini opera mesianică intenționată de Dumnezeu, ar fi fost condus să reducă *viziunea robului* la o singură persoană. Împletirea viziunii-colectivitate cu viziunea-persoană ar fi perceptibilă mai ales în porțiunea 50.1 - 52.12. Desigur că nici poporul Israel în ansamblu, nici o elită a acestui popor nu putea pretinde împlinirea voii lui Iahve-Mântuitorul, dar un individ singur putea face lucrul acesta, o persoană pusă deoparte, diferită de fiii oamenilor

(52.14), aptă, din pricina dublei Sale naturi - umană și divină - să poarte suferințele noastre și să se încarce cu nelegiuirile noastre (53.4-5).

Dar dacă aceste două planuri ni se prezintă succesiv în mesajul mesianic al lui Isaia, de ce ne-ar surprinde o asemenea prezentare? În definitiv, Israel nu fusese ales pentru a fi lumina Neamurilor și spre a duce mântuirea până la marginile pământului (Is. 49.6)? Reamintind această vocație pe care cel puțin o rămășiță credincioasă ar fi trebuit s-o poată realiza, și, în același timp, reducând imaginea robului credincios la o anumită persoană, profetul adresa un reproș poporului său. Așa s-ar putea explica aparenta suprapunere a celor două viziuni despre Robul Domnului. Dar ceea ce se poate afirma cu certitudine este faptul că, atunci când profetul primește toată revelația Duhului, viziunea robul-Persoană capătă un loc proeminent. Și creștinii, luminați de cuvintele Evangheliei, nu pot decât să identifice persoana Robului unic, așa cum apare ea în porțiunea 52.13 - 53.12, cu persoana lui Isus Cristos. Fără îndoială că inspirația profetică nu a atins niciodată o asemenea culme.

Mesajul lui Isaia depășește cadrul istoriei și mântuirii spirituale a lui Israel și a Neamurilor. El descrie timpurile mesianice, adică vremea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. A se citi, spre edificare, cap. 24-27; 60-65; 8.23 - 9.6; 11. Așadar, mesajul lui Isaia este unul escatologic. După cum vedem, opera lui Isaia este monumentală. Ea îmbrățișează, dincolo de viața îndelungată a proorocului, secolele următoare, ajungând până la a doua venire a lui Cristos. Deci mesajul cărții ar putea fi ordonat în jurul acestor 3 teme fundamentale:

1. Tema specific istorică (1-39, excepție făcând aici câteva pasaje escatologice, cum ar fi: 8.23 - 9.6; 11; 24-27).

2. Tema mesianică (40-55).

3. Tema escatologică (55-66; 8.23 - 9.6; 11; 24-27).

O ipoteză.

Isaia ar fi scris cap. 1-39, cu excepția unor pasaje care nu i s-ar putea atribui cu nici un chip. Cap. 40-55 ar avea ca autor pe un anonim din timpul robiei babilonice, care a fost numit și deuterio-Isaia. Proorocul descrie aici o situație total diferită de cea relatată în capitolele precedente, și anume împrejurările la care trebuie să fi fost martor la întoarcerea evreilor din Babilon. Diferite ar fi atât stilul, cât și vocabularul. Pe de altă parte, cum ar fi putut anunța Isaia numele lui Cir cu aproape două secole

înainte de nașterea acestui rege? Scrierea aceasta ar data astfel de prin anii 540 î.Cr. În sfârșit, cap. 56-66, cu un stil mai liric și mistic totodată, având o temă esențialmente escatologică, ar aparține unui alt autor și mai greu de localizat în timp (unii opinează pentru anii 300 î.Cr., alții se opresc chiar la anii 200 î.Cr.). Acest pretins autor a fost numit trito-Isaia. Fără a intra în detaliile acestei controversă, vom remarca următoarele: a) tradiția evreiască îi atribuie, în unanimitate, toată cartea aceasta lui Isaia. Ecclesiasticul (cartea lui Isus Ben-Sirah) 48.24, datând din sec. II î.Cr., spune că „Isaia a îmbărbătat pe cei îndoliați din Sion”, citând aceleași cuvinte pe care Septuaginta le folosește în Is. 40.1 (decă a doua parte a cărții). Marile manuscrise ale lui Isaia, descoperite la Qumran și datând din sec. I î.Cr., nu poartă nici cel mai mic semn de împărțire a cărții, și cu atât mai puțin manuscrisele folosite de Septuaginta (în sec. III î.Cr.). Când a avut loc unirea lor? b) Domnul Isus și apostolii Săi introduc de peste 20 de ori citate din Isaia (atât din prima, cât și din a doua parte), folosind cuvintele: „cum zicea profetul Isaia” sau: „Duhul Sfânt zice prin proorocul Isaia...” (cf. Mt. 3.3; 8.17; 12.17-21; Lc. 3.4; Ioan 1.23; 12.38; F.A. 28.25; Rom. 9.27-33; 10.16, 20...). c) Stilul unui om poate suferi unele schimbări în funcție de înaintarea sa în vârstă sau de specificul subiectului pe care îl tratează. Fără îndoială că partea a doua a cărții lui Isaia a fost redactată mult mai târziu ca prima. Apoi, cum aceste profeții au fost scrise și nu pronunțate, tema lor este foarte diferită de aceea abordată în primele capitole. Acum autorul intenționează să mângâie și să îmbărbăteze, pe când altădată căuta să avertizeze, să înștiințeze. În ciuda acestor diferențe apreciabile, sunt de notat și unele asemănări izbitoare: aceleași imagini survin în cele două părți (1.31; 10.17; 57.14; 62.10), precum și aceleași expresii tipice (11.9; 27.13; 56.7; 57.13; 65.25; 66.20). d) Vocabularul prezintă, în egală măsură, similitudini și deosebiri: Dumnezeu este Acela care *întocmește* (22.11; 29.16; 44.2), care este foarte înălțat (6.1; 57.15), țaria lui Israel, Puternicul lui Iacov (1.24; 49.26; 60.16) și îndeosebi Sfântul lui Israel, expresie tipică lui Isaia (1.4; 17.7; 37.23; 45.11; 55.5; 60.14). În plus, au fost relevate 25 de cuvinte ebraice care apar doar în cele două părți ale cărții lui Isaia, fără a mai fi întâlnite altundeva în Biblie. e) Anumite citate din Isaia sau aluzii la textul cărții apar și la alți profeți pre-exilici (Is. 41.7; 44.12-15; 47.8,

10; 51.15; 52.7; Ier. 10.1-16; 31.35; Naum 2.1; Tef. 2.15). f) Criteriile care îi determină pe unii critici să-i refuze lui Isaia cap. 40-66, îi aduc în situația de a nu-i recunoaște nici redactarea cap. 13.24-27; 36-39 și îi fac să postuleze, pentru cap. 40-66, un număr de 2-10 autori diferiți. Or, unitatea perfectă a cărții dă mărturie contra unei asemenea decupări a textului ei. g) Cum s-ar putea explica faptul ca un autor atât de genial ca acela care a scris Is. 40-66 (sau mai mulți autori dacă, într-adevăr, așa ar sta lucrurile) să fi rămas anonim (i) de vreme ce tradiția evreiască a reținut numele tuturor „micilor” profeți? h) Deoarece Is. 44.28 și 45.1 îl numesc pe Cir, unii au fost de părere că această parte a cărții nu poate data decât din sec. VI. Dar I Împ. 13.2 dă numele lui Iosia cu foarte mult timp înainte. Josephus povestește că Cir a citit cele scrise cu privire la el în profețiile lui Isaia (Ant. 11.1.1). De altfel, ce rost ar fi avut producerea unei profeții după consumarea evenimentelor respective? Realitatea este că principalul motiv care a condus la apariția acestor ipoteze este tocmai refuzul supranaturalului și, mai precis, negarea inspirației biblice. Înalta Critică refuză să admită că un Isaia din sec. VIII ar fi putut indica numele unui personaj care avea să se nască abia în sec. VI î.Cr., respectiv Cir, deoarece exponenții acestei școli nu cred Biblia care este însuși Cuvântul lui Dumnezeu. Pentru orice om care recunoaște, împreună cu apostolul Pavel, că „*toată Scriptura este însoțită de Dumnezeu*” (II Tim. 3.16), problema unui singur autor pentru cartea lui Isaia nu prezintă nici o dificultate. Profetul Isaia care a semnat cartea și care a indicat timpul scrierii sale este unicul ei autor (1.1).

În sfârșit, ar mai trebui subliniat faptul că unitatea cărții lui Isaia este confirmată și prin **sulul complet al lui Isaia**, descoperit în grota 1 a *Manuscriselor de la Qumran*, în anul 1947. Sulul acesta, datat între anii 100-120 î.Cr., este un manuscris care reproduce profeția, în integralitatea ei, și nu conține nici o remarcă de natură să confirme ipotezele Înaltei Critici. (V. *Manuscrisele de la Marea Moartă*).

Împreună cu W. H. Guiton (*Introduction à la Bible*, p. 142, ed. I), putem spune despre cartea lui Isaia că aceasta „*este un edificiu majestuos unde toate stilurile literare par să-și dea întâlnire, însă de o manieră care dă impresia de o perfectă armonie. Pe frontispiciul acestui edificiu apar, scrise cu litere de foc, aceste cuvinte: «Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul*

oștirilor! Tot pământul este plin de mărirea Lui!»” (V. Is. 6.3) (Pentru o abordare mai detaliată a chestiunii critice, cf. *The Unity of Isaiah*, în O.T. Allis, Tyndale Press, London, 1951).

Data redactării cărții

Misiunea lui Isaia s-a desfășurat de-a lungul unei perioade de cel puțin 40 de ani (740-700 î.Cr.). Tinerețea lui s-a scurs pe vremea domniei lui Ozia, cea mai lungă și mai prosperă după Solomon (792-740). Iuda trăia în lux (cap. 1-2), însă, la data respectivă, se puneau o problemă foarte importantă, și anume: această situație de prosperitate, rod al trezirii spirituale datorate activității desfășurate de Samuel și David, avea să mai dureze sau i se apropiase sfârșitul? Doi dușmani o amenințau, unul din interior: descompunerea morală care începea să se manifeste în cadrul acestei îndelungate prosperități. Sub regularitatea activităților religioase, a pompei ceremoniilor, se ascundeau tot mai mult îndepărtarea oamenilor de Dumnezeu și împlinirea inimilor lor. Sub invocarea aparentă a Numelui lui Iehova lua proporții dragostea pentru lux, bucurii și plăceri pământești. O ureche ageră ca aceea a lui Isaia auzea răsunând din cer această dureroasă afirmație: „*poporul acesta Mă cinstește cu gura și cu buzele, dar inima lui este departe de Mine.*” (29.13). Nivelul moral al poporului scădea văzând cu ochii. Dar un alt dușman îl amenința din exterior: era puterea asiriană care dobândeau un rol tot mai important în Orient. Asemenea unui torent devastator, ea făcea să se audă la celălalt capăt al pustiei vuiete înspăimântătoare. Plasată între această națiune în plină ascensiune și vechea monarhie egipteană, mica împărăție a lui Iuda putea fi tentată să se arunce în brațele acesteia din urmă pentru a scăpa de Asiria, sau să-și găsească în ea un sprijin, dacă nu mai curând un stăpân, pentru a para loviturile cu care Egiptul o amenința fără încetare. Era vorba, așadar, de două politici între care prudența omenească putea să ezite, dar pe care credința în Domnul, Conducătorul și Protectorul unei împărății teocratice le condamna de asemenea. Stricta neutralitate între aceste puteri vecine era pentru Iuda atât linia de fidelitate față de Dumnezeuul său, cât și cea mai sigură garanție a independenței sale. (F. Godet, *Etudes Bibliques A.T.*).

Odată cu venirea lui Tiglat-Pileser III pe tronul Asiriei, presiunea exercitată asupra tuturor micilor state din Palestina a început să se intensifice. Se pare că, la un moment dat,

împărații lui Israel și Siriei au vrut să-l antreneze pe împăratul lui Iuda într-o alianță anti-asiriană. Ahaz refuză această propunere dar, în loc să se sprijine pe Domnul, el cere ajutorul regelui Asiriei. Acesta învinge Damascul, anexează Israelul (732) și instalează acolo un rege-marionetă. Când și acesta se răscoală, asirienii asediază Samaria și o cuceresc (722), astfel că acum Asiria se învecina cu împărăția lui Iuda care nu voia să accepte suzeranitatea sa. Atunci Sanherib (705-681) asediază Ierusalimul (Is. 28-31; 36-37) care este salvat *in extremis* doar datorită intervenției lui Dumnezeu.

Într-o asemenea epocă frământată și-a scris Isaia primele sale profeții (1-39).

După o întorsătură promițătoare sub domnia lui Ezechia, poporul se cufundă iarăși în întuneric, chiar mai adânc ca altădată, sub domnia lui Manase. Isaia își dă seama că judecata este inevitabilă și iminentă (II Împ. 21.10-15) și prevestește că ducerea în robie a națiunii sale, despre care proorocise deja (5.5, 15; 10.20-24...), se va produce în curând, locuitorii lui Iuda urmând a fi strămutați la Babilon (39.5-7). În timpul domniei lui Manase, Isaia nu-și mai poate permite să apară în public, fiind astfel nevoit să-și scrie în taină mesajele pe care le adresează atât credincioșilor persecutați din vremea lui, cât și israeliților care aveau să sufere în viitor asprimea pedepsei divine.

Locul redactării cărții

Isaia a trăit cel mai mult la Ierusalim (7.1-3; 37.2). Chiar dacă mesajele sale se adresau, în primul rând, locuitorilor capitalei și tuturor copiilor lui Iuda, avertismentele sale vizează și cele 10 seminții ale lui Israel, precum și națiunile vecine.

Scopul cărții

„Există în viața fiecărui om și a fiecărui popor anumite ceasuri tragice când li se decide viitorul pentru o bună perioadă de timp. Epoca lui Isaia a fost pentru Israel cel mai solemn din ceasurile acestea. Înaintea lui se profilase o pantă, alunecarea deja începuse. Pentru națiunea evreiască era momentul alegerii: fie să-și reazeze piciorul pe drumul cel drept, fie să se lase pradă forței care începea să pună stăpânire pe ea. În al doilea caz, nu trebuia întreprins nimic: era suficient să se lase în voia soartei. A nu acționa însemna, de fapt, a acționa. A acționa greșit, bineînțeles. În primul caz, din contră, era vorba de un act cugetat îndelung, voluntar, energic, de o mișcare categorică. Însă, pentru a întreprinde un astfel de demers, era nevoie de o puternică emoție, de

un strașnic stimulent. Or, misiunea lui Isaia a avut tocmai menirea de a crea acest impuls.” (F. Godet).

Primul obiectiv al cărții era salvarea lui Iuda din mreaja idolatriei și ridicarea lui din starea de degenerare morală și politică. Viața socială depindea de cea religioasă; trebuia să se producă, mai întâi, o refacere a legăturii lui cu Dumnezeu. El este „*Sfântul lui Israel*”. De aceea, și poporul Lui trebuie să umble în sfințenie. Dacă acesta nu vrea să se pocăiască, Dumnezeu va trebui să-l treacă pe sub toiagul judecății și, din încercarea divină, nu va ieși decât o mică rămășiță. Primul rol consta, așadar, în a mustra, a cerceta, a îndemna la schimbare și a avertiza de consecințele stăruinței într-o stare de împietrire.

A doua misiune, atunci când devine foarte limpede că întoarcerea poporului la Dumnezeu nu se va produce imediat, constă în pregătirea copiilor lui Iuda pentru ducerea lor în robie: pedeapsa inevitabilă va fi benefică, aceasta va conduce la purificarea lui Israel de zgura sa, o rămășiță credincioasă va ieși din cupotul încercării, o rămășiță va fi mântuită de Mesia.

Al treilea mesaj se adresează celor ce se vor afla în exil: *„Mângâiați, mângâiați pe poporul Meu, zice Dumnezeuul vostru. Vorbiți bine Ierusalimului și strigați-i că robia lui s-a sfârșit, că nelegiuirea lui este ispășită.”* (40.1).

Conținutul cărții

Trei gânduri principale rezumă profeția lui Isaia: *„destinația sfântă impusă lui Israel ca popor al Domnului; judecata sfântă care atârna permanent deasupra capului său atâta vreme cât el nu se conformează acestei destinații care constituie însăși legea existenței sale; rămășița sfântă și nepieritoare care se curățește din judecată în judecată și prin intermediul căreia se va realiza împărăția glorioasă care va trebui să strălucească la sfârșitul vremurilor”* (F. Godet).

Cartea conține:

1. *Sfaturi practice.* Isaia denunță relele care au condus la îmbolnăvirea lui Iuda (1.4, 21, 23), vanitatea femeilor (3.16-24), poftetele bogaților (5.7-8).

2. *Mesaje de îmbărbătare și speranță:* Dumnezeu are milă de păcătoși (1.18; 4.4-6; 12.1-2; 29.24; 45.7) și le asigură un viitor fericit (25.4, 8; 26.3-4; 32.17, 18; 35.1, 2, 10; 40.29-31; 42.16; 43.2; 51.11).

3. *Profeții cu privire la națiunile vecine:* Babilonul (13.1-14; 14.4-23; 21.1-10; 24), țara Fi-

listenilor (14.28-32), Moabul (15-16), Siria (17), Etiopia și Egiptul (18-20), Edomul (21.11-12), Arabia (21.13-17), Fenicia (23).

4. *Proorocii cu privire la Mesia și la domnia Sa* (2.4; 9.1; 40.11; 52.13 - 53.12). Isaia a fost numit „*profetul evanghelic*” care a adus, cu cea mai mare claritate, vestea mântuirii (12.1-2; 40.10; 52.7; 61.1), a iertării păcatelor (6.7; 40.2; 53.5; 55.7) și a curățirii lor (1.18, 25; 27.9), conducând la pace sufletească (9.6; 26.12; 32.17; 53.5) pentru toți oamenii (11.10; 42.6; 45.22). Mântuirea aceasta va fi adusă de Emanuel (7.14; 9.5-6; 11.10; 55.3; 61.1 ...).

Planul cărții

Cartea se împarte, fără dificultăți, în două secțiuni (care coincid, într-un mod curios, cu structura Bibliei noastre: primele 39 capitole amintesc de cele 39 cărți ale V.T., ultimele 27 de N.T.).

I. Dumnezeu Se pregătește să judece:

- poporul lui Iuda și Ierusalimul (1-12)
- națiunile păgâne (13-27)
- pe Iuda sub dominație asiriană (28-39).

II. Dumnezeu își îmbărbătează poporul, în mijlocul suferințelor pricinuite de judecata divină:

- plecarea din Babilon (40-48)
- sosirea la Ierusalim (49-55)
- după robie (56-66).

Capitolele nu curg întotdeauna în ordine cronologică. (De ex., 28.1-6 conține una din primele profeții, cap. 17 una din ultimele proorocii). Genurile literare folosite în carte sunt foarte variate: interludiul istoric (36-39) este scris în proză iar restul în poezie, unde apar diferite stiluri poetice: liric (5.1-7), satiric (14.4-23), apocaliptic (24-27), sapiențial (28.23-29), elegiac (63.7 - 64.11).

Vocabularul este unul din cele mai bogate ale V.T. (2 200 de cuv. ebr.), procedeele literare numeroase (personificări: 24.23; 27.1; 30.7; 35.1; 51.17; 63.3). Isaia recurge la sarcasm (44.9-20), aliterații (24.17), jocuri de cuvinte (5.7). Pe drept a fost el numit „*prințul proorocilor*”.

Alte personaje cu numele de Isaia

1. Un fiu al lui Iedutun și cântăreț pe vremea regelui David (I Cr. 25.3).

2. Un levit, fiul lui Rehabia. A trăit sub domnia lui David (I Cr. 26.25).

3. Un fiu al lui Hanania, descendent al lui Zorobabel (I Cr. 3.21).

4. Un fiu al Ataliei. Mai-marele casei patriarhale a Elamului. Însoțit de 70 de persoane, el se întoarce din Babilon odată cu Ezra (Ezra 8.7).

5. Un levit, din fam. lui Merari. Și acesta se întoarce din Babilon cu copiii lui Iuda menționați la pct. 4 (Ezra 8.19).

6. Un beniamit. Tatăl lui Itiel (Nem. 11.7).

ISCA, JISKA, YISKA. Fiica lui Haran și sora Milcâi (Gen. 11.29), deci sora lui Lot (v. 27). O versiune ebraică a V.T. considera numele Isca o altă variantă pentru Sarai (Ant. 1.6.5; Targumul lui Ionatan), însă, într-o asemenea eventualitate, Sarai ar fi fost nepoata lui Avraam și nu sora sa vitregă (Gen. 20.12).

ISCARIOT, ISCARIOTEANUL. Termen grecesc care probabil înseamnă: *un om din Cariot* (Karioth). Un supranume al lui Iuda vânzătorul (Mt. 10.4; Lc. 6.16). Și Simon, tatăl său, a purtat numele acesta (Ioan 6.71; 13.26). Porecla respectivă permitea evitarea confundării lui Iuda cu un alt apostol cu același nume (Lc. 6.16; F.A.1.13, 16). S-ar părea că Iuda era originar din Karioth, localitate aflată în S ținutului lui Iuda, numită Cheriot în Ios. 15.25. Câțiva exegeți cred că ar putea fi vorba de Koreae, localitate de la hotarul de NE al Iudeii (Ant. 14.3.4; Răzb. 1.6.5). Ac. cuv. figurează pretutindeni sub forma de *apo Karuôtu* în Evanghelia după Ioan a *Codexului Beza*. Aceeași este ortografia sa la Ioan 6.71 în *Codex Sinaiticus*. S-ar părea deci că Iuda provenea din Iudeea, fiind astfel singurul iudeu printre apostoli, care erau galileeni.

ISIA. (V. *Ișia*).

ISMACHIA, JISMAKIA, YISMAKYAHU = *Domnul susține*. Intendent aflat în serviciul Templului, sub domnia lui Ezechia (II Cr. 31.13).

ISMAEL = *Dumnezeu ascultă*.

1. Fiul lui Avraam și al Agarei, roaba egipteană. El s-a născut după ce Avraam, în vârstă de 86 de ani, locuise deja 10 ani în Canaan (Gen. 16.3, 15; cf. 12.4). Ismael a fost rodul înțelepciunii omenești, firești, nu fiul făgăduinței, obținut prin credință. El a fost fiul unui tată care, în fața promisiunii lui Dumnezeu, s-a lăsat orbit de niște imposibilități aparente și a căutat să obțină, prin mijloace omenești, firești, împlinirea acestei promisiuni divine. Când tăierea împrejur a fost introdusă în familia lui Avraam, Ismael avea 13 ani (Gen. 17.25). În anul următor, s-a născut Isaac. Mama sa depășise cu mult vârsta favorabilă concepției. Isaac era fiul făgăduinței și răspunsul lui

Dumnezeu la îndoiala părinților săi (21.5). Cu prilejul sărbătorii care a avut loc la înțărirea lui Isaac, Ismael s-a făcut remarcat printr-o atitudine ironică. Pentru prima dată în fam. lui Avraam, cel ce se născuse din carne și necredință își bătea joc de moștenitorul făgăduinței. Apostolul Pavel a extras o alegorie din acest incident (Gal. 4.22-31). Comportamentul răuvoitor al lui Ismael a determinat expulzarea sa și a mamei sale. Ei răătăcesc prin pustia Beer-Șeba până în clipa când se află pe punctul de a muri de sete. Îngerul Domnului o conduce pe Agar spre un izvor, în mijlocul unor tufișuri, salvând astfel viața mamei și a fiului ei. Acesta a crescut în pustia Paran, în S țării Canaanului și a trăit din arcul său, căci devenise un iscusit vânător. Ismael și-a luat de nevastă o egipteană, din aceeași națiune cu mama lui (Gen. 21.3-21). Fiul Agarei a fost strămoșul a 12 voievozi, potrivit promisiunii făcute de Dumnezeu lui Avraam (17.20; 25.12-16) (V. *Ismaelit*). Ismael a avut și o fată care s-a măritat cu Esau (28.9; 36.10). Ismael și Isaac l-au înmormântat pe tatăl lor (25.9). Ismael a murit în vârstă de 137 de ani (25.17) (V. *Isaac*; *Nuzu*).

2. Un urmaș al lui Ionatan (I Cr. 8.38; 9.44).

3. Un bărbat din sem. lui Iuda. Tatăl lui Zebadia, un slujbaș însemnat, investit cu autoritate juridică (II Cr. 19.11).

4. Un fiu al lui Iohanan. A participat la complotul care a condus la răsturnarea Ataliei (II Cr. 23.1).

5. Unul dintre fiii lui Netania, care aparținea casei regale a lui Iuda. Părăsind Palestina, după cucerirea Ierusalimului, Nebucadnețar a lăsat în Iudeea, ca guvernator, un iudeu numit Ghedalia. Acesta le-a promis ocrotire tuturor învinșilor care ar fi fost dispuși să se supună de bunăvoie noilor autorități. Inițial, Ismael se preface că recunoaște autoritatea lui Ghedalia, însă, în scurt timp, la instigația regelui amoniților, el și oamenii săi îl asasinează pe Ghedalia, precum și pe iudeii și chaldeeii aflați în anturajul său. După ce a comis și alte ticăloșii, Ismael a căutat să ia niște captivi, printre ostăteci aflându-se și fiicele împăratului Ezechia, și să fugă cu aceștia în țara copiilor lui Amon. Iohanan, fiul lui Careah, și alții se pregătesc de luptă. Ajungându-i la Gabaon, Iohanan îi eliberează pe ostăteci, dar Ismael reușește să scape, refugiindu-se, împreună cu alți 8 oameni, la regele amoniților, care, de altfel, îl împinsese să comită crimele respective (II Împ. 25.25; Ier. 40.7-16; 41.1-18).

6. Fiul lui Pașhur. Ezra îl convinge să renunțe la femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.22).

ISMAELIT. Urmaș al lui Ismael. În vinele ismaeliților, curgea sânge egiptean prin mama lor și erau urmași lui Avraam prin Ismael. Un număr de 12 prinți ieșiseră din Ismael (Gen. 17-20; 25.12-16). Împărțiți în 12 clanuri, ismaeliții locuiau în colonii sau tabere mobile, în pustia Arabiei de Nord, regiune cuprinsă între Havila, Egipt și Eufrat (Gen. 25.18; Ant. 1.12.4). Unul din aceste triburi devine, la un moment dat, sedentar și dobândește o anumită civilizație (nabateeni). Dar majoritatea acestei populații avea caracterul strămoșilor săi și a locuit mai departe în pustie, ca un „*măgar sălbatic*” (Gen. 26.12). Urmașii lui Ismael erau renumiți, ca și el, din pricina abilității lor de a trage cu arcul (Is. 21.17). Frații lui Iosif l-au vândut pe acesta ismaeliților care călătoreau cu cămilele lor între Galaad și Egipt. Textul precizează că Iosif a fost scos afară din groapă de „*niște negustori madianiți*”. Fără îndoială că aceștia făceau parte din caravana respectivă. Ps. 83.6 menționează pe ismaeliți împreună cu edomiții, moabiții și hagareniții. Denumirea de ismaeliți desemnează, într-un sens mai larg, triburile nomade din Arabia de Nord, iar aceasta fie din pricină că numele ismaeliților, principalii locuitori ai pustiei, devenise sinonim cu acela al oricărui trib nomad din această regiune, fie datorită faptului că ar fi existat o anumită ligă, zisă ismaelită, care înglobase și niște triburi provenite din alte rase (Jud. 8.24; cf. 7.25; 8.22, 26). Toți arabii, urmând exemplul lui Mahomed, se proclamă urmași ai lui Ismael.

ISOP. (În ebr. *'ezob*). Plantă aromată care crește în Egipt și Palestina, aparținând familiei *labiate*, și care cuprinde, de asemenea, toate soiurile de mentă (izma). Isopul este un arbust cu ramurile stufoase, întortocheate, înalt de 30-45 cm, cu frunze mici și țepoase. Crește în crăpăturile zidurilor și pe stânci (I Împ. 4.33). Un „*mănunchi de isop*” era folosit frecvent în vederea stropirii cu sângele ispășitor în ziua Paștelor (Ex. 12.22), precum și pentru purificarea unui lepros (Lv. 14.4-7) sau a unei case atinse de lepră (v. 48-53). Isopul mai era folosit la obținerea și apoi la stropirea apei de curățire, apă care rezulta prin arderea, într-un anumit mod, a vacii roșii (Num. 19.2, 6, 18; cf. Evr. 9.19). Când psalmistul strigă: „*Cură-*

Isop

Jește-mă cu isop, și voi fi curat!" (Ps. 51.7), el gândește, în realitate, la stropirea făcută cu sângele ispășitor cu ajutorul buchetului de isop, sânge care este singurul în măsură să înlăture păcatul (Evr. 9.22).

Când Domnul Isus a fost ținut pe cruce, I s-a apropiat de buze un burete mulat în oțet și fixat pe o ramură de isop (Ioan 19.29). Pe de altă parte, Mt. 27.48 și Mc. 15.36 vorbesc despre o trestie (în gr. *kalanxos*). Referitor la această aparentă nepotrivire, s-au emis diferite opinii: ramura de isop ar fi fost înfiptă într-o trestie, sau poate cuvântul isop a fost pus aici pentru a indica o ramură lungă de isop. Haley este de o altă părere, el considerând că băutura I-ar fi fost oferită Domnului Isus în două momente diferite: o dată, folosindu-se trestia, și a doua oară, ramura de isop.

ISPĂȘI, ISPĂȘIRE. A ispăși este termenul care redă cuv. ebr. *kaphar*, care, inițial, însemna: a acoperi. Astfel, în Gen. 6.14, verbul întrebuințat în legătură cu construirea corăbiei lui Noe este *kaphar*: „s-o tencuiești cu smoală.” Ulterior, ac. cuv. a dobândit sensul de a înlătura, a șterge, a ispăși. Un păcat ispășit este unul „*luat dinaintea ochilor lui Dumnezeu*”, sustras, acoperit. Psalmistul zice: „*Ferice de cel cu fărădelegea iertată și de cel cu păcatul acoperit.*” (Ps. 32.1).

Lucrarea de ispășire are loc în urma jertfei aduse de Domnul Isus Cristos pe crucea Golgotei. El, Mielul fără prihană, împacă acolo pe Dumnezeu cel de 3 ori sfânt cu păcătosul vinovat. Moartea lui Cristos constituie un mijloc de ispășire tocmai din pricină că sângele Său acoperă păcatul oamenilor și îi oferă lui

Dumnezeu posibilitatea de a-i ierta, întrucât dreptatea Lui a fost pe deplin satisfăcută. A ispăși ar însemna deci, pentru cel vinovat, ca o altă persoană să îndure pedeapsa ce i se cuvenea lui însuși. Dar pentru Cel Nevinovat, adică pentru Domnul Isus Cristos, ispășirea este lucrarea prin care El a suportat pedeapsa cuvenită altora. Aceasta înseamnă a suferi în locul altora (I Pet. 2.24; 3.18). Aceasta este semnificația teologică a ispășirii.

Ispășirea are, ca punct de plecare, principiul sancțiunii = răul trebuie să fie pedepsit, principiu formulat foarte des în Biblie: „*nu socotește pe cel vinovat drept nevinovat.*” (Ex. 34.7). Domnul Isus a acceptat să poarte povara acestei sancțiuni, a acestei condamnări universale. Cel ce vine la El prin credință se identifică cu El, pentru a putea fi pedepsit în El și apoi să fie iertat în sau prin Isus. Doctrina aceasta a făcut obiectul multor comentarii, conducând la diverse teorii, de la Părinții Bisericii și până în zilele noastre. Dar, pentru a pătrunde adânc și deplin semnificația ispășirii, noi trebuie să ne sprijinim numai pe Cuvântul lui Dumnezeu, străbătând cele 4 importante etape ale Revelației (Legea, Proorocii, învățătura lui Cristos și propovăduirea apostolică). Iar aceasta deoarece noi credem că toată Scriptura, mai ales pe terenul răscumpărării, este orientată spre Isus Cristos și, de o manieră mai precisă, spre crucea de pe Golgota unde a fost ispășit păcatul lumii.

1. Legea lui Moise și ispășirea

a) *Jertfele de ispășire.* Cartea Leviticului se deschide cu descrierea acestor jertfe. Vedem aici gestul plin de semnificații al celui ce avea să-l aducă Domnului o ardere-de-tot: „*El să-l aducă... înaintea Domnului, ca să fie plăcut Domnului (ca să obțină favoarea Domnului, o altă traducere. N. Ed.). Să-și pună mâna pe capul dobitocului adus ca ardere-de-tot, și va fi primit de Domnul ca să facă ispășire pentru el.*” (Lv. 1.3, 4; cf. 16.21). Prin acest gest, cel ce caută pe Domnul se face una cu jertfa sa, face din animalul adus ca dar Domnului propriul lui reprezentant: așază pe capul dobitocului păcatele sale (ale lui însuși sau ale poporului său). Așadar, substituția este primul element al jertfei de ispășire. Al doilea element constă în caracterul *sângeros al acestei jertfe*: „*Fără vărsare de sânge nu este iertare.*” (Evr. 9.22). Ispășirea este făcută, pentru că sângele a fost vărsat. Nu „*țapul pentru Azael*”, care are menirea să ducă, în mod simbolic, păcatul lui Israel în pustie, este acela care face ispășirea propriu-zisă (Lv. 16.20-28), ci

țapul înjunghiat, pentru că acesta și-a dat sângele (Lv. 16.6-19). Dar de ce neapărat sânge și nu altceva? Din pricină că acesta prefigurează, într-un mod impresionant, sângele lui Cristos care avea să fie vărsat într-o zi pe Golgota, căci „*este cu neputință ca sângele taurilor și al țapilor să șteargă păcatele*” (Evr. 10.4). Sângele constituie dovada, înaintea lui Dumnezeu, că jertfa a fost adusă, semnul că dobitocul a fost înjunghiat, deci mărturia că moartea – care este tocmai plata păcatului – a avut loc (Rom. 6.23).

Pentru israelit, sângele este *sufletul* cărnii, căci sângele este viața trupului (cf. Gen. 9.4; Lv. 17.11, 14). A-și pierde cineva sângele este tot una cu a-și pierde viața. Vărsându-și sângele pe cruce, Domnul Isus Cristos și-a dat viața, și El a făcut lucrul acesta în mod vizibil și pe deplin. Prin urmare, crucea este dovada ispășirii făcute de El. De aceea apostolii au putut afirma categoric: „*Noi suntem socotiți neprihăniți (îndreptați) prin sângele Lui*” (Rom. 5.9). Dumnezeu a putut astfel „*să împace totul cu Sine prin El, făcând pace, prin sângele crucii Lui*” (Col. 1.20) și: „*sângele lui Isus, Fiul Lui, ne curățește de orice păcat*” (I Ioan 1.7). ...

b) *Mielul pascal*. În Ex. 12 se dă o altă imagine profetică a jertfei de pe cruce, și aceasta prin intermediul mielului pascal care trebuia să fie unul fără cusur și fără prihană (Ex. 12.5; I Pet. 1.19). Sângele său trebuia să fie răspândit prin stropire pe ușorii uși și pe pragul de sus al caselor evreiești și să-i protejeze astfel pe copiii lui Israel contra judecăților lui Dumnezeu revărsate asupra Egiptului. „*Sângele vă va sluji ca semn pe casele unde veți fi. Eu voi vedea sângele și voi trece pe lângă voi, așa că nu vă va nimici nici o urgie, atunci când voi lovi țara Egiptului. Domnul va trece pe lângă ușă și nu va îngădui Nemicitorului să intre în casele voastre ca să vă lovească*.” (Ex. 12.13, 23). Imaginea mielului pascal se regăsește adesea sub pana scriitorilor N.T., pentru a caracteriza lucrarea lui Cristos care a fost înjunghiat pe Calvar. „*Iată Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii*”, proclama Ioan Botezătorul (Ioan 1.29). „*Cristos, Paștele nostru, a fost jertfit*”, zice Pavel la I Cor. 5.7. În Apocalipsa lui Ioan, regăsim această imagine de peste 20 de ori.

2. Profeția

Imaginea Mielului a fost zugrăvită, în culori extraordinare, de către Isaia în inegalabilul său cap. 53, căci dacă expresia „*Robul Domnului*” poate reprezenta uneori pe Israel ca popor

ales de Dumnezeu pentru un scop special, sau alteori doar o anumită rămășiță valoroasă (o elită a acestui popor), Isaia prezintă, în cap. 53 al cărții sale, cu deosebită claritate, o individualitate supremă. În plus, această individualitate coincide, trăsătură cu trăsătură, cu persoana Domnului Isus Cristos într-un tablou ce cuprinde suferințele, moartea și îngroparea Mântuitorului. Rareori viziunea profetică a mai atins o asemenea treaptă de inspirație. Ispășirea este menționată aici de 7 ori:

1. mort din cauza păcatelor noastre (v. 5)
2. zdrobit din pricina fărădelegilor noastre (v. 5)
3. pedeapsa care ne dă pacea, a căzut peste El și, prin rănilor Lui, noi suntem tămăduiți. Domnul a făcut să cadă asupra Lui nelegiuirea noastră a tuturor (v. 5-6)
4. lovit pentru păcatele poporului meu (v. 8)
5. Iși va da viața ca jertfă pentru păcat (v. 10)
6. va lua asupra Lui povara neleguirilor lor (v. 11)
7. a purtat păcatele multora (v. 12).

Scriitorii N.T. au reluat expresia profetică: *a purta păcatele* (Is. 53.4, 11, 12): „*El a purtat păcatele noastre, în trupul Său, pe lemn*” (I Pet. 2.24). „*Cristos, după ce S-a adus jertfă o singură dată, ca să poarte păcatele multora, Se va arăta a doua oară, nu în vederea păcatului („fără povara păcatelor”, o altă traducere. N. Ed.), să aducă mântuirea celor ce-L așteaptă*” (Evr. 9.28).

3. Învățătura Domnului Isus

Când Cristos spunea: *Trebuie să se împlinească cu Mine aceste cuvinte scrise: «El a fost pus în numărul celor fără de lege»*” (Lc. 22.37), El Se gândea la mesajul profetic din Is. 53.12. El spusese că venise „*nu ca să strice (abolească) Legea și Proorocii, ci ca să le împlinească*” (Mt. 5.17), iar lucrul acesta avea să-l facă tocmai prin moartea Sa ispășitoare. Chiar de la botezul Lui, deci din zorii misiunii Sale pe pământ, Domnul Isus a arătat clar că El era conștient de necesitatea lucrării de pe Golgota, însă El urma să facă din aceasta mai târziu un punct de învățătură, și anume după cele petrecute în Cezareea lui Filip. Venind spre Ioan Botezătorul pentru a fi botezat, El accepta întreg simbolul care, în propria Sa moarte, avea să devină o realitate. El a acceptat să fie prezentat de Ioan ca „*Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii*” (Ioan 1.29). În apele Iordanului, Isus murea profetic,

și de fiecare dată când El mai vorbește despre botez o face în legătură cu moartea Sa (Mc. 10.38; Lc. 12.49).

După mărturia de la Cezareea lui Filip, Domnul Isus începe să-i inițieze pe ai Săi cu privire la necesitatea morții Sale pentru răscumpărarea păcătoșilor. Într-adevăr, această nevoie arzătoare, acest caracter de necesitate dat de Isus morții Sale, merită toată atenția în cadrul învățaturii Sale: „*Trebuie...*”, „*Eu am venit pentru ca...*” (Mc. 8.31; 10.45; Mt. 20.22). La Cezareea lui Filip, El „*a început să-i învețe (pe ucenici) că Fiul omului trebuie să pătîmească mult... să fie omorât...*” (Mc. 8.31). Prin urmare, Isus Cristos nu a fost nevoit să moară pe Calvar, nu a fost constrâns de voința iudeilor ostili și datorită circumstanțelor exterioare, ci El S-a dat pe Sine Însuși la moarte de bunăvoie și nesilit de nimeni. El a acceptat calea jertfei ca fiind o lege *sine qua non* a slujirii Sale, pe însăși linia trasată de Vechiul Legământ și de întreaga profeție vechi-testamentală, ca fiind singura lege voită de Dumnezeu pentru ispășirea păcatului lumii și pentru mântuirea oamenilor păcătoși. Viața oferită în dar de Domnul Isus Cristos pe Golgota a fost finalul normal al slujirii intenționate de El. Nimeni nu l-a luat viața, ci a dat-o El Însuși de bunăvoie (Ioan 10.18). Rațiunea acestui dar liber consimțit este exprimată prin termenul *lutron* = preț de răscumpărare. Acest cuvânt exprimă, pe paginile N.T., ca și în Septuaginta și în greaca clasică, ideea de răscumpărare, de plătire a unui preț pentru cumpărarea unui obiect oarecare, de substituie. Lucrarea lui Cristos de pe Golgota a fost îndeplinită *în locul* operei imposibil de săvârșit de mâna omului păcătos. Nimeni nu-și poate ispăși în vreun fel fărădelegile. De aceea a trebuit ca Mântuitorul să moară *în locul păcătosului, în folosul vinovatului*, pentru că „*Fiul omului nu a venit să l se slujească, ci El să slujească și să-și dea viața ca răscumpărare pentru mulți*” (Mt. 20.28; Mc. 10.45).

Amenințarea care apăsa asupra tuturor oamenilor era moartea, pierzarea veșnică. Însă Domnul Isus își dă viața Lui pentru a-i răscumpăra pe oameni de la o moarte ca aceasta. Ceea ce omul, prin natura sa, era incapabil să facă, Cristos și-a dat viața pentru a o face în locul lui. Viața Lui sfântă și divină a fost darul oferit lui Dumnezeu ca preț de răscumpărare a vieților noastre subjugate de păcat. Prețul eliberării noastre a fost plătit de Domnul Isus pentru noi.

Această teologie a ispășirii a fost formulată de Domnul Isus, într-un mod solemn, atunci când a instituit *Sf. Cină*, căci Frângerea pâinii concretizează toată învățătura Mântuitorului și totodată rezumă semnificația jertfei în V.T.: „*Acesta este sângele Meu, sângele legământului cel nou, care se varsă pentru mulți, spre iertarea păcatelor*” (Mt. 26.28). Realizând taina profetică a jertfelor V.T., și anume sfârșitul acestor jertfe, Masa Domnului definea, în termeni foarte clari, moartea Lui pe Golgota: o jertfă cu sânge, o jertfă îndeplinită pentru instituirea unui legământ care se sprijină pe împăcarea omului cu Dumnezeu, reconcilierea dintre Dumnezeu și omul păcătos, o jertfă substitutivă care, prin ispășirea făcută de Cel Drept pentru cei nedrepți, îi dă posibilitatea lui Dumnezeu să acorde iertare multor păcătoși, adică tuturor celor ce cred în jertfa Fiului Său.

4. Propovăduirea apostolică

Pentru apostolul Pavel, întreaga lucrare a lui Cristos se concentrează asupra morții Sale pe Golgota. El declară, într-adevăr: „*Căci n-am avut de gând să știu între voi altceva decât pe Isus Cristos și pe El răstignit*” (1 Cor. 2.2). Apoi, El le arată galatenilor că Legea mozaică, departe de a-l elibera pe păcătos, îl pune sub blestem, dar „*Cristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcându-Se blestem pentru noi*” (Gal. 3.13). Nici unul din cei ce contau pe Lege pentru a obține mântuirea, nu reușea s-o pună în practică și să fie îndreptățit prin ea. Cu toții cădeau sub condamnarea Legii. Și atunci Domnul Isus Se așază în locul nostru și, fiind Singurul în măsură să împlinească Legea, El poate zdrobi jugul ei în favoarea celor care, prin credință, acceptă izbăvirea pe care le-o oferă Mântuitorul doar pe temeiul harului. Pentru a-i putea mântui pe cei ce sunt dispuși să creadă în El, Cristos a acceptat să moară în locul lor. Da, El a acceptat blestemul care atrăgea după sine moartea josnică, rușinoasă pe cruce.

Prin propovăduirea sa, care este esențialmente una a ispășirii, apostolul Pavel rămâne fidel învățaturii Mântuitorului. În Epistola sa către Romani, după ce a afirmat caracterul universal al păcatului – „*toți au păcătuit*” – el revelează îndreptățirea prin har, prin intermediul răscumpărării îndeplinite în Isus Cristos, pe care „*Dumnezeu l-a rânduit mai dinainte să fie, prin credința în sângele Lui, o jertfă de ispășire*.” Termenul *hilasterion* înseamnă, în cel mai adânc înțeles al cuvântului, ispășire, evocând capacul ispășirii, acoperișul chivotului peste care marele preot stropea sângele

jertfelor de ispășire (Lv. 4.7, 18, 20, 25, 30, 34; Evr. 9.5). Dumnezeu îi iartă pe toți cei ce cred în valoarea ispășitoare a sângelui vărsat pe Golgota. Pasajul din Rom. 3.23-26 rezumă această doctrină. Noțiunea de pedeapsă suferită de Domnul Isus Cristos în locul păcătoșului se regăsește în toată literatura paulină. În acest sens, texte ca Rom. 3.23 și Gal. 3.13 sunt confirmate, de exemplu, de II Cor. 5.19-21; Ef. 5.2... Cristos, „*făcut păcat pentru noi*”, a suferit în locul nostru condamnarea pe care am meritat-o noi înșine. „*El S-a dat pe Sine pentru noi ca un prinos și ca o jertfă de bun miros lui Dumnezeu*.” Mort pentru noi, dat pentru noi toți – iată principalul leitmotiv al propovăduirii apostolului Pavel cu privire la ispășire (I Cor. 15.3; Ef. 5.2; Gal. 1.4; Rom. 8.32; Gal. 2.21; Rom. 5.6; Tit 2.14). Trebuie să fie cineva dominat de prejudecăți pentru a afirma că Epistola către Evrei elimină noțiunea de ispășire pentru a insista asupra curățirii prin sângele lui Cristos. Această Epistolă evocă valoarea profetică și provizorie a jertfelor ispășitoare ale Vechiului Legământ și, printr-o serie întreagă de texte, scoate în evidență principiul ispășirii prin sângele lui Cristos. Este suficient să amintim aici câteva: Domnul Isus este „*un mare preot milos și vrednic de încredere, ca să facă ispășire pentru păcatele norodului*.” (2.17). El „*a gustat moartea pentru noi toți*” (2.9). „*Fără vărsare de sânge nu este iertare*.” (9.22). El „*a căpătat o răscumpărare veșnică*” (9.12). „*Cristos S-a adus ca jertfă o singură dată, ca să poarte păcatele multora*.” (9.28). Curățirea asupra căreia insistă această Epistolă, departe de a se opune ispășirii, subliniază legătura strânsă ce trebuie să existe întotdeauna între aceste două binecuvântări divine. Mesajul sfîntirii nu ar putea fi separat de acela al răscumpărării. „*Păcatele îți sunt iertate!*” zice Domnul Isus. (Acesta este harul obținut prin lucrarea Sa ispășitoare). „*Du-te, și să nu mai păcătuiești!*” (Acesta este harul purificării complementare, Ioan 8.11).

Prima Epistolă a lui Petru face, de asemenea, să răsune mesajul ispășirii prin sângele lui Cristos: „*...răscumpărați din felul deșert de viațuire pe care-l moșteniserăți de la părinții voștri... cu sângele scump al lui Cristos, Mielul fără cusur și fără prihană*.” (1.18-20). „*El a purtat păcatele noastre în trupul Său pe lemn... prin rănilor Lui ați fost vindecați*.” (2.24). Se simte aici foarte puternic influența gândului profetic exprimat în Is. 53. „*Cristos, de asemenea, a suferit odată pentru păcate, El, Cel Neprihănit, pentru cei nelegiuți*.” (I Pet. 3.18).

În prima Epistolă a lui Ioan (ca și în Epistola către Evrei), iertarea este legată de curățire: „*sângele lui Isus Cristos ne curățește de orice păcat*.” (I Ioan 1.7). Mijlocirea menționată de apostol (I Ioan 2.2; 4.9-10) este legată de ispășire. Prin ispășirea făcută de Domnul Isus, mânia lui Dumnezeu față de păcătoși este potolită, astfel că El le devine propice, favorabil.

În sfârșit, Apocalipsa prezintă ispășirea sub imaginea Mielului înjunghiat, imagine deja familiară cititorului celor două Testamente. Cel ce va primi omagiul cântărilor de laudă ale celor răscumpărați este tocmai Acela care S-a adus pe Sine Însuși ca jertfă de ispășire pentru păcătoși. Sacrificiul Lui este pricina laudelor celor preafericiți din ceruri: „*Vrednic ești Tu să iei cartea și să-i rupi pecețile, căci ai fost înjunghiat și ai răscumpărat pentru Dumnezeu, cu sângele Tău, oameni din orice seminție, de orice limbă, din orice norod și de orice neam*.” (5.9). „*Vrednic este Mielul care a fost înjunghiat să primească puterea, bogăția, înțelepciunea, tăria, cinstea, slava și lauda*” (v. 12).

Sângele lui Cristos, Mielul lui Dumnezeu, ocupă un loc de seamă în ultima carte a Bibliei. Acolo, la fel ca în toată învățătura Domnului Isus despre moartea Sa, în toată învățătura apostolică, în Lege și în Prooroci, care au un profund caracter cristocentric, răscumpărarea își găsește sensul și împlinirea sa în ispășire.

Noi am putea cerceta diversele sisteme teologice ale celor ce au încercat să explice sau să raționalizeze doctrina ispășirii, începând cu Augustin și continuând cu Atanase, Anselme de Cantorbery, Toma d'Aquino ș.a. Dar nici unul din sistemele acestea nu întrece și nu poate să întrecă lumina pe care noi o primim direct din Cuvântul inspirat. De cele mai multe ori, rațiunea este singurul martor citat pentru a stabili fundamentul teoriei acestor teologi și alunecă pe o pantă metafizică sau morală de care N.T. este cu totul străin. Reformatorii au dat un nou curs și în acest domeniu, întorcându-se la Cuvântul lui Dumnezeu. Calvin mai ales a reacționat contra vechiului sistem teologic insistând, îndeosebi, asupra faptului că ispășirea nu are numai menirea să reglementeze niște socoteli, să conducă la achitarea unei datorii, dar și aceea de a produce o viață nouă prin comuniunea cu Cristos.

ANDRE LAMORTE

ISPĂȘIRE - ZIUA. (V. Sărbătoarea Ispășirii).

ISPITĂ, TENTAȚIE. (În ebr. *massah*; în gr. *peirasmós*).

Incitarea de a păcătui. Ispita ne asaltează, în primul rând, din exterior: Satan, ispititorul, caută fără încetare să ne împingă la rău (Mt. 4.3; I Cor. 7.5; II Cor. 11.3; I Tes. 3.5). La rândul ei, lumea ne atrage prin tot ce ne-ar putea îndepărta de Dumnezeu (I Ioan 2.15-17). Însă, pe de altă parte, sursa cea mai de temut a ispitei este propria noastră carne (fire pământească): „*Fiecare este ispitit când este atras de pofta lui însuși și momit.*” (Iac. 1.14). Așadar, nu Dumnezeu este Cel ce ne ispitește (v. 13), însă deoarece El ne-a creat ca ființe libere și dotate cu o voință proprie, El îngăduie ca, prin ispită, să fim puși în fața unei alegeri. În definitiv, toate creaturile conștiente sunt chemate, prin natura lor, să-și exercite voința: îngerii (Iuda 6; II Pet. 2.4), Adam și Eva (Gen. 3), Cristos Însuși ca Fiu al omului (Evr. 4.15), cetățenii Împărăției mileniale care, până aproape de finele acestei perioade, vor fi fost la adăpost de influența nocivă a Ispititorului (Ap. 20.3, 8). Cu toate acestea, Dumnezeu este credincios și El nu va îngădui niciodată să fim ispitiți peste puterile noastre. Odată cu ispita, El a pregătit și mijlocul de a ieși din ea, pentru a o putea suporta (I Cor. 10.13). În vederea importantei perioade de tentații care va veni peste lumea aceasta, El face o promisiune cu totul specială (Ap. 3.10). Cristos S-a întrupat tocmai pentru a putea veni în ajutorul celor ce sunt ispitiți (Evr. 2.18) și le arată până la ce punct le înțelege El slăbiciunea (4.15). Natura noastră este atât de slabă încât trebuie să veghem și să ne rugăm pentru a nu cădea în ispită (Mt. 26.41; cf. Lc. 8.13).

Omul poate să-L ispitească pe Dumnezeu!!!

Ce vrea să spună această expresie, de vreme ce Dumnezeu, prin definiție, nu poate comite nici un lucru rău? Numeroase exemple din V.T. arată că a-L ispiti pe Dumnezeu înseamnă a-L provoca, a-L sfida, a căuta să-L determini să acționeze într-un mod care nu este în armonie cu voia Lui. Israelii L-au ispitit pe Dumnezeu în pustie de foarte multe ori: prin murmurele și reclamațiile lor, prin felul lor de a spune: „*Dacă Dumnezeu este în mijlocul nostru să ne-o dovedească!*” (Ex. 17.2, 7; Ps. 78.18-19, 40-41), prin refuzul lor de a intra în Țara Făgăduinței (Num. 14.22, 27, 34). În mânia Lui, Domnul a jurat că ei nu vor intra în odihna Sa (Evr. 3.7-11). Evident că și noi îl putem ispiti pe Dumnezeu, cum au făcut-o, de exemplu, Anania și Safira (F.A. 5.9), sau asemenea creștinilor care voiau să ceară imposibilul din partea păgânilor convertiți de curând (15.10). Apostolul Pavel scrie clar: „*Să nu-L ispitiți pe Domnul!*”

prin dorințe vinovate, prin acțiuni și gesturi pe care le-au comis deja israeliții de altădată (I Cor. 10.9; Num. 21.4). Porunca este categorică și se înțelege de la sine: „*Să nu ispitiți pe Domnul, Dumnezeul vostru!*” (Dt. 6.16) (V. rugăciunea *Tatăl nostru*).

Nu ne duce pe noi în ispită

Traducătorii au redat în mod diferit această a 6-a cerere din rugăciunea *Tatăl nostru*: „*nu ne duce pe noi în ispită*” (dar Iac. 1.13 ne spune că Dumnezeu nu ispitește pe nimeni); „*nu ne supune ispitei*” (vers. ecum. fr.) – compromis între traduceri catolice și protestante și cea mai îndepărtată de text – (A. Maillot), „*nu ne lăsa să cădem în ispită*”, expresie care are două sensuri: „dacă noi suntem ispitiți, nu ne lăsa să cădem, adică nu ne părăsi”, și: „nu ne permite să cădem atunci când suntem ispitiți.” Dar I Cor. 10.13 răspunde unei asemenea temeri, de unde a rezultat traducerea catolică: „*nu ne lăsa să sucombăm în ispită.*” Cum cuvântul tradus prin *ispită* semnifică și *încercarea*, unele versiuni au: „*nu ne face să trecem prin încercare*”, însă Domnul i-a supus pe oameni la diferite încercări (Gen. 22.1; Iov 1.12; 2.3-6; Evr. 11.17). El și-a pus tot poporul la încercare (Ex. 15.25; 16.4; 20.20; Dt. 8.2; 13.3; Jud. 2.22; 3.1,4). Încercarea permite testarea calității unui lucru sau a unei persoane (aurul este încercat prin foc, I Pet. 1.7; la fel și credința). Tocmai de aceea Iacov ne recomandă să considerăm diferitele încercări prin care trebuie să trecem „*ca o mare bucurie*” (în vers. Cornilescu; textul fr. sună astfel: „*ca un motiv de bucurie desăvârșită*”. N. Ed.), pentru că, după cum aurul iese curat din cuptor, la fel și credința încercată produce răbdare. Și atunci, de ce ar trebui să-I cerem lui Dumnezeu să nu ne pună la încercare? Verbul *eispherō* care, literal, înseamnă *a duce în* (v. Evr. 13.11), a introduce (Lc. 5.18-19), este utilizat de autorii Septuagintei pentru: a face să intre, a introduce sub puterea, etc. Am putea cita, ca o paralelă, o rugăciune evreiască din Talmud: „*Nu mă face să intru sub puterea păcatului și nici sub puterea ispitei.*” (cf. *Berakot B 60 b*). Diavolul vrea să folosească încercarea pentru a ne supune puterii lui (Mt. 4.1-11; I Cor. 7.5; I Tes. 3.5; I Pet. 5.9; Ap. 2.10). Conștienți de fragilitatea și slăbiciunea noastră, noi îi cerem ajutor lui Dumnezeu în momentul când suntem ispitiți. Atitudinea aceasta este contrară celeia adoptate de apostolul Petru în Mt. 26.33. Vegherea și rugăciunea ne pot păzi în momentul crucial: „*Vegheați și rugați-vă ca să nu cădeți în ispită.*” (Mc. 14.38) (în textul fr.:

„să nu intrați în ispită.” N. Ed.). Traducerea după sensul frazei în aramaică ar suna astfel: „*Rămâneți vigilenți și rugați-vă, pentru ca să nu sucombați în ispită*” (F. F. Bruce), de unde sensul următor: „*Nu îngădui să eșuăm în încercarea credinței noastre*”, adică: „*Dă-ne harul de a ieși biruitori din încercare.*” În sfârșit, unii au remarcat că ebraica și aramaica, traduse literal, au uneori o nuanță cauzală care ar trebui redată, în limba noastră, printr-o formă pasivă. Astfel, *nu face* devine *nu lăsa să se facă*. De exemplu, traducerea literală a Ps. 141.4: „*Nu-mi înclina inima spre lucruri rele*” este redată în New International Version în felul următor: „*Nu îngădui ca inima mea să fle atrasă spre ceea ce este rău.*” Desigur că Dumnezeu nu va înclina inima noastră spre lucruri rele, însă noi putem face lucrul acesta. De unde au rezultat traduceri ca: „*Nu ne lăsa să intrăm în ispită*” (Osty), „*Fă să nu intrăm în ispită*” (J. Cormignac), „*Nu îngădui să ne expunem ispitei*”... Această interpretare se apropie de rugăciunile evreiești citate mai sus, care continuă astfel: „*Înclinațiile bune să mă stăpânească și înclinațiile rele să nu domine peste mine. Ocrotește-mă de o întâlnire primejdioasă... Fă să fiu izbăvit de instincte rele... și de Satan nimicitorul.*” (Cf. Berakot B 16 b, 60 b). Domnul Isus adaugă acestei cereri cuvintele: „*și izbăvește-ne de Cel Rău*” sau mai bine, cum traduce TOB (traducerea ecumenică a Bibliei, în fr. N. Ed.): „*smulge-ne Ispititorului*” (pentru a se evita sensul particular – și mai degrabă favorabil – al celui rău în fr.). Iată cum a explicat Luther această cerere: „*Noi Te rugăm, Părintele îndurărilor, să ne ajuți să nu ne aruncăm noi înșine în ispită, să nu consimțim la aceasta, pentru ca nu cumva sucombând, să cădem sub puterea răului. Căci oricine devine, de bunăvoie, complice ispitei, păcătuiește și ajunge rob al păcatului, potrivit cu Rom. 6.16... Tată, nu îngădui ca voința mea să fie ingenunchetă, nu mă lăsa a sucomba!*” „*Ferice de cel ce mănuiesc, în mod corect, arma aceasta!*” (Cf. *Explication de l'oraison dominicale*, Neuchâtel, 1844, p. 94-95). O soluție care să împacă ambele formulări („*Nu ne lăsa să cădem în ispită*” și „*Nu îngădui să ne expunem de bunăvoie ispitei*”) ar fi: „*Nu ne lăsa să cedăm ispitei*”.

ISPITIREA LUI ISUS CRISTOS. Această expresie indică cele 40 de zile pe care le-a petrecut Domnul Isus în pustie, după ce a fost botezat, și în cursul cărora a fost încercat de Diavolul (Mt. 4.1-11; Mc. 1.12-13; Lc. 4.1-13). Locul tra-

dițional al ispitirii este un munte arid, aflat la vreo 10 km NV de Ierihon. Dar ispitirea ar fi putut foarte bine să se desfășoare pe o faleză a Mării Moarte, nu departe de Qumran. Pentru Cristos, prima ispită a fost invitația de a-și folosi puterea divină pentru a răspunde propriilor Sale nevoi fizice (schimbarea pietrelor în pâini). Avea să folosească El prerogativele divinității Lui pentru a depăși toate dificultățile inerente naturii umane? Deci: era El un om veritabil sau luase doar o aparență omenească? Împărăția Lui ar fi fost destinată, înainte de toate, satisfacerii nevoilor fizice? Este ea „*din lumea aceasta*” (Ioan 18.36)? În al doilea rând, urmând ordinea indicată de Matei, era vorba pentru El de săvârșirea unui act extraordinar (sărind de pe streșina Templului) pentru a-i duce pe oameni la credință și ascultare. Totodată, testul acesta ar fi urmat să demonstreze încrederea Lui în Dumnezeu. Dar Isus nu consimte să depășească domeniul volii lui Dumnezeu nici sub aspect material, nici sub aspect spiritual. A se plasa de bunăvoie într-o situație periculoasă nu este un semn de credință ci o provocare la adresa lui Dumnezeu. În sfârșit, în ultima ispită, Satan propunea să-I acorde Domnului Isus stăpânirea asupra lumii cu condiția ca El să i Se închine. Tentația aceasta pune în discuție însuși scopul venirii Sale în lume. Cristos „*a venit să caute și să mântuiască ce era pierdut*” (Lc. 19.10), iar mântuirea aceasta nu se putea face decât prin moartea Lui pe cruce, și nu printr-o dominație politică asupra unei lumi păcătoase și pierdute. În toate cele 3 cazuri, Vrajmașul căuta să împiedice desfășurarea activității mesianice a Domnului Isus, căci el știa că moartea lui Cristos se afla la originea mântuirii oamenilor și, în consecință, ar fi redus la zero puterea Domnului asupra sa.

Relatarea cea mai scurtă (Marcu) care ar putea fi un rezumat al tradiției orale primite de Matei și Luca, conține un detaliu ignorat de celelalte Evanghelii sinoptice: prezența fiarelor sălbatice. Această Evanghelie ne face să înțelegem că locul respectiv nu era nicidecum unul ideal pentru o contemplare liniștită. Ar putea fi vorba, așadar, de pustia Iudeii la care face aluzie Mc. 1.1-11. De asemenea, poate că ar trebui să vedem în arierplanul acțiunii, asocierea pustiei cu activitatea demonică (cf. Lc. 11.24).

Principală deosebire dintre Matei și Luca este inversarea ordinii pentru ultimele două ispите. Specialiștii acordă preferința autenticității relatării lui Matei, pentru că: a) numai

el folosește cuvântul *tote* (apoi), pentru a lega primele două ispite (4.5) (Luca are *kai*). b) Luca a schimbat deseori o ordine cronologică din rațiuni teologice sau literare. Aici, faptul de a plasa a doua ispită pe ultimul plan, ca fiind tentația supremă, pare să fie pus în legătură cu considerarea Templului ca loc al lucrării mântuitoare a lui Dumnezeu. c) De asemenea, s-a tras o paralelă între ordinea folosită de Matei și un comentariu (midrash) la Dt. 6.5 care adaugă la: „*Să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta*” cuvintele: „*în ciuda poftelor tale trupesti*”; la: „*cu tot sufletul tău*” cuvintele: „*chiar dacă ar trebui să-ți pierzi viața*” și la: „*cu toată puterea ta*” cuvintele: „*chiar dacă ar trebui să renunți la tot ce ai*” (cf. *Berakoth* 9.5).

Ispitirea lui Cristos ilustrează anumite aspecte ale ispitirii în general: atunci când Satan este Ispititorul, Duhul lui Dumnezeu poate pune o persoană oarecare în situația de a se confrunta cu ispita (Mt. 4.1). Ispita aceasta își poate găsi uneori un aliat într-o nevoie personală (v. 2-3). Ispititorul știe foarte bine să ne readucă în memorie cuvintele Sf. Scripturi (v. 6), dar Domnul Isus restabilește adevărul citând, de asemenea, Scriptura și luându-și replicile dintr-o carte astăzi contestată (Dt. 8.3; 6.16; 6.13), dând acestor cuvinte o autoritate divină incontestabilă. Cele 3 ispite nu puneau în discuție mesianitatea lui Cristos, însă îi propuneau niște mijloace speciale pentru a o demonstra și a o activa, mijloace care se aflau în total dezacord cu calea aleasă de Dumnezeu, și anume moartea de cruce. Nevoile și dorințele sugerate nu erau rele în ele însele, ci încercarea de a le acorda prioritate față de voia lui Dumnezeu făcea din ele un păcat (cf. Iac. 1.14-15). Or, aceasta este tocmai ceea ce Domnul Isus a refuzat, de fiecare dată să facă. S-a tras o paralelă între cele 3 ispite ale Sale și acelea cu care s-a confruntat Eva însăși (Gen. 3.6) și pe care apostolul Ioan le amintește în epistola sa („*pofta firii pământești, pofta ochilor și lăudăroșia vieții*”, I Ioan 2.16). În *Legenda marelui inchiizitor* (din *Frații Karamazov*), Dostoievski a relevat că aceste 3 ispite au fost tocmai acelea pe care Biserica nu a știut să le refuze de-a lungul istoriei sale: impulsul predominant de a-și satisface trebuințele materiale, minunile vizibile menite să reducă intensitatea umblării prin credință și dominația politică. În cursul activității Sale mesianice, Domnul Isus a fost deseori ispitit (sau încercat) și în alte chipuri: prin înțebări-capcană puse de iudei (Mt. 19.3; 22.15-18; Lc. 11.

53-54), prin cererea de semne (Mt. 12.38; 16.1; Lc. 11.16), prin sugestii adresate de frații Lui (Ioan 7.2-5), toate acestea putând fi comparate cu a doua ispită din pustie, precum și prin intermediul mulțimii care voia să-L facă împărat (asemănătoare cu a 3-a ispită, Ioan 6.15). Satan revine în forță în Ghetsimani pentru a-I sugera să evite moartea de cruce (Lc. 22.44) și îl ispitește chiar și acolo, în momentul când iudeii îl acuza că nu Se poate mântui nici pe Sine Însuși (Mt. 27.42). Pasajele din Evr. 2.18 și 4.15 ne amintesc că Domnul Isus a fost ispitit ca și noi, în toate lucrurile, prin ceea ce a suferit. El a fost ispitit, dar „*fără păcat*”. Această declarație nu vrea să spună că El nu a fost ispitit prin păcat – într-un asemenea caz, nu ar mai fi fost ispitit „*în toate lucrurile, ca și noi*” – dar că, în ispită și în ciuda ei, El nu a comis niciodată vreun păcat. Reflecțiile teologice cu privire la ispitirea Domnului Isus trebuie să evite două erori contrare: a) că Isus nu ar fi *putut* ceda ispitei și nu ar fi avut posibilitatea de a cădea în păcat (într-o asemenea eventualitate, El nu ar fi fost realmente părtaș naturii omenești; chiar și Adam înainte de cădere avea posibilitatea de a păcătuși, lucru pe care l-a și demonstrat). b) Că, deoarece El putea fi ispitit să păcătușască, Isus ar fi avut o natură păcătoasă (într-un asemenea caz, El nu ar mai fi putut face ispășirea păcatelor noastre, Evr. 2.17). Natura păcătoasă nu este necesară perfectei umanități (cf. Adam înainte de cădere). „*Isus Cristos ar fi putut păcătuși, dar El, în mod sigur, nu a vrut nicidecum să păcătușască*” (M. Erickson). Realitatea ispitei dovedește amploarea riscului pe care și l-a asumat Fiul lui Dumnezeu prin faptul că S-a făcut părtaș naturii umane.

ISRAEL = *cel ce luptă cu Dumnezeu*.

1. Istoria.

1. Nume dat lui Iacov cu prilejul întoarcerii sale în Mesopotamia, în momentul trecerii pârâului Iaboc și după lupta sa cu Îngerul Domnului la Peniel (Gen. 32.22-32) (V. *Iacov*).

2. Numele purtat de majoritatea urmașilor lui Iacov, încă pe timpul când trăia tatăl lor (Gen. 34.7). Denumirea aceasta era folosită frecvent în cursul șederii israeliților în pustie (Ex. 32.4; Dt. 4.1; 27.9), dar li se zicea mai degrabă *copiii lui Israel*. Până la moartea lui Saul, termenul *Israel* și expresia *copiii lui Israel*, luate într-un sens național, înglobau ansamblul evreilor fără distincție pe criteriul seminției. Însă diverse rațiuni, mai ales de ordin geografic, tindeau deja să-l separe pe Iuda de restul lui Israel. Distincția era recunoscută

Stela lui Merneptah (1200 î.Cr.) constituie cel mai vechi document al lumii antice care menționează existența Israelului.

chiar mai înainte de a se produce sciziunea în două împărății (I Sam. 11.8; 17.52; 18.16) (V. *Iuda*). În tot timpul cât a existat o singură împărăție, s-a păstrat întrebuințarea termenului general de *Israel* (I Împ. 11.42). În paralelismul tipic al poeziei ebraice, numele de Israel, plasat în al doilea vers, corespunde adesea numelui lui Iacov care figurează în primul vers (Num. 23.7, 10, 21; 24.5; Ps. 14.7). După robia babilonică, termenul *Israel* se referă frecvent la diferitele seminții întoarse la Ierusalim (Ezra 9.1; 10.5; Nem. 9.2; 11.3).

3. Semințiile care au trăit independent de tribul lui Iuda. Prima sciziune, în două împărății, s-a produs la moartea lui Saul.

Semințiile din N și E țării l-au proclamat ca rege pe Iș-Boșet, fiul lui Saul, în timp ce seminția lui Iuda i-a rămas credincioasă lui David. Încă de pe atunci, cele 10 seminții au fost numite adesea *Israel*. Iș-Boșet a domnit doi ani, după care a fost asasinat, însă au trebuit să treacă 7 ani înainte ca tot Israelul să-i confere lui David ungerea împărătească (II Sam. 2.10-11; 5.1-5). Totuși, niște rivalități între seminții s-au menținut, și, la moartea lui Solomon, acestea au condus la dezbinarea finală: 10 seminții l-au urmat pe Ieroboam, iar Iuda s-a alipit în întregime casei lui David. Sem. lui Simeon își avea moștenirea „în mijlocul

moștenirii fiilor lui Iuda” (Ios. 19.1). Cele 10 seminții care s-au separat de dinastia davidică au fost: Ruben, Gad, jumătatea sem. lui Manase de pe malul răsăritean al Iordanului și cealaltă jumătate de pe malul său occidental, Efraim, Isahar, Zabulon, Neftali, Așer, Dan și, în cele din urmă, Benjamin din teritoriul căruia o parte, care includea cele mai importante localități ale sale: Betel, Ghilgal și Ierihon, aparținea împărăției lui Israel.

Iată care au fost cauzele dezbinării împărăției:

a) Dreptul de întâi-născut atribuit lui Iosif (I Cr. 5.1) și vechea pizmă dintre cele două triburi puternice ale lui Efraim și Iuda. Această rivalitate a condus la o ruptură temporară a împărăției, după moartea lui Saul. Divergențele s-au manifestat din nou după înfrângerea lui Absalom, pentru că Iuda a fost prima seminție care i-a urât lui David „*bun-venit*” (II Sam. 19.15, 40-43). Înfrumusețând somptuos Ierusalimul, Solomon a provocat, între Iuda și ținuturile de miazănoapte, o reizbucnire a geloziei care a dus la despărțirea definitivă la moartea împăratului.

b) Luxul exagerat al suveranului a stârnit nemulțumirea cetățenilor care gemeau sub povara birurilor. Pentru a acoperi cheltuielile ocazionate de întreținerea luxului de la Curte, precum și de traducerea în faptă a unor importante proiecte de construcție, Solomon a sporit tot mai mult corvezile și impozitele (I Împ. 4.22, 23, 26; 5.13-16).

c) Idolatria, favorizată de căsătoriile israeliților cu femei străine (I Împ. 11.1-13). Corupția morală pe care o încurajau, în mod subtil, adepții cultelor idolatre a atins toate paturile sociale. Atașamentul față de cultul Domnului scăzând, principalul factor de unitate era distrus.

d) Nesăbuința dovedită de Roboam prin refuzul de a acorda poporului răspuns la cererea sa legitimă de ușurare a birurilor. Opoziția regală a favorizat tendințele de dezintegrare și a grăbit prăbușirea împărăției (I Împ. 12.3-5, 12-16).

Împărăția de nord, cu cele 10 seminții ale sale, avea de două ori mai mulți locuitori decât Iuda și o suprafață de aproape 3 ori mai mare. Dar poziția sa geografică o expunea, într-o mai mare măsură, năvălirilor dușmane și o făcea mai vulnerabilă decât teritoriul lui Iuda. Pe de altă parte, împărăția lui Israel era, de acum încolo, o națiune apostată. Or, este bine cunoscut faptul că îndepărtarea de Dumnezeu a unui popor erodează puternic la temelia statului respectiv și-i amenință stabilitatea. În

împărăția lui Israel, nivelul moral era foarte scăzut și, de aceea, elementele cele mai valoroase din sânul populației au renunțat să mai urmeze practicile unei religii contrafăcute: preoții și leviții au emigrat în împărăția lui Iuda (II Cr. 11.13-14). Prima capitală a împărăției lui Israel a fost Sihemul, urmat de Tirța. Omri a zidit Samaria, stabilindu-și acolo reședința (I Împ. 12.25; 14.17; 15.21; 16.23-24). Ieroboam, primul rege al împărăției lui Israel, se temea că poporul, suindu-se la Ierusalim pentru a se închina Domnului, s-ar fi putut întoarce la împăratul aparținând dinastiei legitime. De aceea, el a ridicat două sanctuare: unul la Dan, în partea de miazănoapte a țării, și altul la Betel, în regiunea de miazăzi. În fiecare din aceste localități, Ieroboam a ridicat câte un vițel de aur, adăugând cultului Domnului (I Împ. 12.26-32). Dumnezeu a trimis un sol care să rostească judecata contra lui Ieroboam și a urmașilor săi, ca urmare a acestei apostazii, deși parțiale. După ce Nadab, fiul lui Iero-

boam, domnise doar doi ani, această dinastie a și fost nimicită (I Împ. 15.25-31). Nouăsprezece împărați s-au succedat pe tronul lui Israel (v. *Cronologie, IV*). Numărul total al anilor lor de domnie abia a atins cifra de 210. Șapte dintre acești împărați au domnit sub doi ani, 8 au fost asasinați ori s-au sinucis și coroana a trecut asupra altor familii. Numai în două cazuri 4 membri ai aceleiași familii au deținut succesiv puterea regală. Nici unul dintre acești suverani nu a făcut să dispară vițelii de aur de la Betel și Dan. Ahab, sub influența nevestei sale, păgâna și idolatra Izabela, a dus apostazia pe culmile cele mai înalte, înlocuind cultul Domnului cu religia lui Baal. Dumnezeu a ridicat, pe vremea aceea, numeroși profeți care au luptat fără încetare, cu riscul vieții lor, pentru menținerea poporului pe calea Domnului. Cei mai marcanti au fost Ilie și Elisel. După nimicirea cultului lui Baal, alți profeți, îndeosebi Osea și Amos, au depus eforturi pentru asanarea morală a națiunii. Numeroase răz-

Levant Photo Service

Arcul lui Titus. După distrugerea Ierusalimului, în anul 70 d.Cr., romanii au luat din Templu obiectele sacre.

boaie devastatoare s-au purtat, de-a lungul istoriei, între Israel și Iuda. Cele două împărății nu s-au aliat decât atunci când dinastia lui Omri a ajuns pe tronul lui Israel. Ioram, fiul cel mai mare al lui Iosafat, împăratul lui Iuda, s-a însurat cu Atalia, fiica lui Ahab, împăratul lui Israel. Propășirea regatului Siriei, cu capitala la Damasc, exercita o puternică influență asupra împărăției lui Israel, vecinul său apropiat. Chiar dacă între Iuda și Israel s-au dus numeroase războaie, cele două împărății s-au unit contra sirienilor, pe vremea lui Ahab. După 120 de ani, Siria și împărăția lui Israel au încheiat un legământ, cu scopul de a cuceri Ierusalimul. Ahaz, regele lui Iuda, s-a îngrozit la gândul de a-și pierde tronul și chiar viața. În loc să se încreadă în Domnul și să asculte sfaturile date de profetul Isaia, Ahaz nu ezită să ceară ajutor lui Tiglat-Pileser, împăratul Asiriei, cu prețul pierderii independenței. Iuda a trebuit să plătească un tribut anual regelui Asiriei, și Ahaz s-a dus să-i aducă omagii lui Tiglat-Pileser (II Împ. 16.8-10). Acesta l-a scăpat pe Iuda de amenințarea dușmană, a făcut ravagii în ținutul lui Israel, i-a bătut pe filisteni, a asediat Damascul, l-a cucerit și l-a ucis pe Rezin. Împăratul Asiriei i-a deportat pe locuitorii seminției lui Neftali și pe israeliții stabiliți pe malul răsăritean al Iordanului, s-a amestecat în asasinarea lui Pecah – sau poate chiar a ordonat omorârea acestuia – și l-a instalat pe Osea pe tronul lui Israel, pe la anul 730 î.Cr. După moartea lui Tiglat-Pileser, Osea s-a răsculat contra Asiriei. Oștile asiriene au invadat din nou teritoriul lui Israel. În anul 722/721, Samaria cade și un mare număr dintre locuitorii ei au fost deportați în Asiria. (V. *Captivitate, 1; Sargon*).

Coloniștii aduși din 5 ținuturi siriene au luat locul israeliților deportați. Acești străini, amestecați cu israeliții din Palestina centrală care au scăpat de pericolul captivității, s-au aflat la originea populației samaritene.

Deportarea israeliților a constituit pedeapsa pentru păcatele lor din partea Domnului de care se lepădaseră. Ei au început să se închine altor dumnezei și au urmat obiceiurile națiunilor păgâne, fiind influențați în acest sens de regii lor decăzuți (II Împ. 17.7-8). Israelii, devenind necredincioși Dumnezeului lor, au rupt legământul Lui (II Împ. 17.15; cf. Ex. 20-22; Os. 6.7; 8.1) și au disprețuit legile și orânduirile Sale. Apostazia lor s-a manifestat în două moduri: au adoptat obiceiurile Neamurilor lepădate de Domnul (II Împ. 17.8, 15, 17; cf. Os. 2.13; 4.2, 11, 15; Am. 2.6-9);

apoi, s-au dedat cultului vișeilor de aur instituit de Ieroboam și idolatriei generale care a rezultat de aici (II Împ. 17.8, 16; Os. 8.4-6; 10.5, 8; 13.2-4). Ei au continuat să păcătuiască, deși Dumnezeu i-a avertizat prin prooroci și prin intervențiile Sale dramatice (II Împ. 17.13; Am. 2.9-11; 4.6-13). Păcatele lor au atras după ele dezbinarea, degradarea morală, judecata. Separați de seminția lui Iuda, deci slăbiți ca națiune, ei au fost deseori înfrânți de vrăjmașii lor. Idolatria, necumpătarea, desfrâul i-au slăbit pe oameni și le-au smuls dorința de a rezista răului. Lipsiți de caracter, de un ideal moral superior, soldații împărăției lui Israel nu valorau mai mult decât războinicii egipteni, asirieni și babilonieni.

II. Vocația și destinația profetică a lui Israel

L. *Vocația lui Israel* este aceea de a fi poporul ales de Dumnezeu după cele 3 eșecuri suferite de omenire cu prilejul evenimentelor legate de Eden, potop și Babel (Gen. 2-11), pentru a aduce lumii Revelația divină și Mântuitorul făgăduit. Chemându-l pe Avraam, Dumnezeu i-a promis următoarele: a) o țară care va aparține totdeauna urmașilor săi: Palestina. b) Posteritatea lui va fi o națiune extrem de privilegiată. c) Urmașii săi vor deveni canalul unei binecuvântări universale (Gen. 12.1-3). Legământul încheiat cu Avraam (15.18; 17.3-8; 22.16-18) este confirmat, într-un mod solemn, întregului Israel adunat la Sinai (Ex. 19.4-6; 24.7-11). Apostolul Pavel rezumă binecuvântările speciale acordate poporului ales în termenii următori: evreii „*au înfierea, slava, legământele, Legea, slujba dumnezeiască, făgăduințele, patriarhii și din ei a ieșit după trup Cristosul care este mai presus de toate lucrurile, Dumnezeu binecuvântat în veci.*” (Rom. 9.4-5). Niciodată noi nu vom fi destul de recunoscători poporului evreu pentru cele 2/3 din Biblia noastră și, pe deasupra, pentru cunoștința adevăratului Dumnezeu și a Mântuitorului nostru Isus Cristos. Căci nu trebuie să uităm un lucru, spus de Domnul nostru Însuși: „*Mântuirea vine de la iudei.*” (Ioan 4.22).

2. *Deportarea, întoarcerea din robie, răstignirea Mesiei și risipirea mondială a lui Israel.* Lepădarea teocrației, neascultarea de Domnul și idolatria au atras asupra poporului evreu judecata, pierderea independenței naționale și deportarea, pentru cele 10 seminții în Asiria iar pentru Iuda la Babilon (II Împ. 17.1-23; II Cr. 36.14-21). Cele 10 seminții au rămas în diasporă (v. *Dispersare; Împrăștiere*), pe când o parte din Iuda a revenit la Ierusalim după 70

Werner Braun

Fortăreața din Masada, loc de rezistență al evreilor, în sec. I d.Cr.

de ani de robie (cf. Ezra și Neemia). Templul a fost reconstruit și comunitatea evreiască reconstituită, dar poporul nu și-a mai regăsit niciodată unitatea și „*scaunul de domnie al lui David*” n-a mai fost restabilit. Totuși, sub influența suferințelor îndurate în captivitate, iudeii au fost eliberați de înclinația lor spre idolatrie și au devenit mai atașați ca oricând de monoteism. Astfel că, în mijlocul lor, a putut să Se nască Mesia cel făgăduit. Recunoscut și acceptat de către „*cei ce așteptau mângâierea lui Israel*” (Lc. 2.25-32, 38; Ioan 1.45, etc.), Isus „*nu a fost primit de către ai Săi*” (la nivel național) și, în cele din urmă, a fost răstignit (Ioan 1.11; 5.18; 7.5; 8.59; 9.22; 10.31; 11.47-50; 12.10-11, 37-40; 19.6-16; cf. Mt. 13.3, 10-15; 21.38; 22.2-7; 23.37-39; 26.59; 27.20-26; Lc. 11.29-32; 19.14, etc.). Deja, proorocii vestiseră mai dinainte, în termeni foarte clari, respingerea Mesiei de către poporul Său (Is. 49.7; 52.14; 53.1-8; Ps. 2.1-2; cf. F.A. 4.25-27; Ps. 22.7; Zah. 11.12-13; 12.10, etc.). Cuvintele lui Cristos pun în legătură faptul acesta cu dărâmarea Ierusalimului și risipirea evreilor în lumea întreagă (Mt. 21.38-43; 22.7; 23.36, 38; 24.2; Lc. 19.41-44; 21.20-24; 23.28-31). Împrăștierea lui Israel pe toată suprafața pământului, vestită de profeții V.T. (Dt. 4.27; 28.64, 68; Ier. 9.16; cf. 29.14; 31.8; Is. 43.5-6) a fost și mai mult intensificată după luarea Ierusalimului de către Titus în anul 70 d.Cr.

Începând din acel moment, un număr de 3 preziceri biblice și-au găsit împlinirea de o manieră uimitoare: a) Dumnezeu a vegheat la menținerea existenței poporului Său, potrivit promisiunii Lui de a-l păstra până la sfârșitul vremurilor (Ier. 31.35-36; Lv. 26.44-45; Ez. 11.16). b) Acest popor deportat a cunoscut suferințe teribile, dar Dumnezeu își rezervă dreptul de a-l judeca El Însuși pe toți aceia care i-au făcut rău, potrivit cu Gen. 12.3; Dt. 28.65-67; Lv. 26.36, 38-39; Ier. 30.11; Os. 3.4; Zah. 2.8, etc. Persecuțiile pornite contra evreilor de așa-zise popoare creștine sunt, într-adevăr, o mare rușine națională. c) În timpul absenței evreilor, Palestina a devenit o pustietate (Lv. 26.33-34; Dt. 29.22-25; Is. 5.6; 6.11-12; Zah. 7.14).

3. *Învierea națională și întoarcerea la Dumnezeu a evreilor.* Ezechiel a avut o vedenie extraordinară cu privire la strângerea laolaltă și reînvierea națională a lui Israel, poporul risipit printre toate națiunile lumii (37.1-14). Dumnezeu a promis clar că va aduce înapoi poporul Lui în țara părinților săi (34.13-14; 36.24; 37.25; Is. 14.1-2; 34.16-17, etc.), și lucrul acesta El a început să-l facă sub ochii noștri prin întoarcerea evreilor în Palestina. *Pustietatea și țara fără apă vor înflori din nou* (35.1-10; 36.10-11, 33, 38), este ceea ce se întâmplă în zilele noastre. Au fost plantați milioane de

arbori, încercându-se chiar și repopularea Neghevului. Această operă de înnoire exterioară pregătește drumul spre convertirea finală, spre întoarcerea evreilor la adevăratul lor Mesia, act pe care proorocii V.T. l-au vestit, cu atâta claritate (Ez. 36.24-27; 39.28-29; Zah. 12.10; 13.8-9; F.A. 3.19-20; Rom. 11.11-15, 23, 25-31). Convertirea evreilor va fi semnalul unor minunate binecuvântări pentru lumea întreagă și preludiul stabilirii Împărăției glorioase a Domnului Isus. Datoria noastră, în calitate de copii ai lui Dumnezeu, știind că aceste lucruri se vor întâmpla în curând, este să ne rugăm, cu credință, „*pentru pacea Ierusalimului*” (Is. 62.6-7).

III. Statul Israel

Spre finele sec. XIX, evreii au început să înființeze în Palestina numeroase colonii agricole, fiind încurajați, într-o anumită măsură, de baronul Ed. de Rothschild. *Mișcarea sionistă*, fondată în anul 1897, a jucat un rol important în vederea întoarcerii evreilor în vechea lor patrie. Un nou impuls a fost dat de faimoasa *Declarație Balfour*, promițând, în numele statelor aliate că, după terminarea primului război mondial, un Cămin Național Evreiesc avea să fie constituit pe pământul părinților lor. Apoi, persecuția hitleristă, deși a nimicit în Europa 1/3 din populația evreiască, i-a împins pe mulți evrei să emigreze în Palestina, în ciuda opoziției crescânde a arabilor. În sfârșit, *la 15 mai 1948*, când Anglia abandona mandatul ei asupra Palestinei, *a fost proclamat statul independent Israel*. De la cucerirea sa de către Nebucadnețar, în anul 607 î.Cr., Israel a cunoscut 2555 de ani de subjugare și dispersare. Intervenția Națiunilor Unite a acordat Iordaniei vechiul oraș al Ierusalimului și partea centrală a țării, la V de Iordan. Statul Israel astfel format era mic și decupat, într-o manieră curioasă: o suprafață de 20 000 km.p., inclusiv partea deșertică a Neghevului la S, cu 951 km de frontiere terestre și 254 km de hotare maritime. Gaza devenea o enclavă egipteană și, într-un anumit punct aflat la NV de Ierusalim, teritoriul israelian abia dacă măsura vreo câțiva km în lățime.

În continuare, Palestina a cunoscut o perioadă foarte agitată. În anul 1956, Israelul a lansat un atac-fulger contra Gazei și Sinaiului, exact în momentul când Anglia și Franța declanșau un război contra Egiptului și Canalului de Suez. Intervenția marilor puteri a impus încetarea focului și retragerea israelienilor, nu însă înainte ca aceștia să fi luat o

pradă inimaginabilă și să fi forțat deschiderea Golfului Aqaba pentru navigația lor.

Războiul de 6 zile din iunie 1967 a avut niște rezultate și mai spectaculoase. Fiind convins că era amenințat cu exterminarea, Statul Israel pur și simplu a busculat armatele care-l încercuiau. În mai puțin de o săptămână, el a ocupat orașul vechi al Ierusalimului și tot malul occidental al Iordanului, Gaza, Sinaiul până la Canalul de Suez și masivul Golan în Siria, care domină Galileea de Sus. Statele arabe, rănite, nu au admis niciodată existența Statului Israel, pierderile lor teritoriale și situația refugiaților.

În octombrie 1973, a izbucnit un al 4-lea război, chiar în ziua de Yom-Kippur, care a răsturnat din nou anumite date instabile ale situației din Orientul Apropiat. Războiul s-a terminat, într-un mod onorabil, pentru toți beligeranții. În termenii *Tratatului de la Washington* (1979), Egiptul a recunoscut o frontieră definitivă cu Israelul care i-a restituit Sinaiul în 1982. În anul 1981, au fost anexate Înălțimile Golan. Israelul a ocupat Libanul până la Beirut, dar s-a retras în S țării în 1982/1983.

Începând din 1987, teritoriile ocupate din Cisiordania și fâșia Gaza sunt teatrul unei nemulțumiri populare palestinienilor (*Intifada* = războiul pietrelor). La 31 iulie 1988, regele Hussein anunță ruperea legăturilor legale și administrative dintre Iordania și Cisiordania ocupată pentru a se „dezangaja”. În consecință, la data de 20 august următor, locuitorii din Cisiordania devin cetățeni palestinieni. Suveranul iordanian recunoaște *Organizația pentru Eliberarea Palestinei* drept *singurul reprezentant legitim al populației palestinienilor*. Cu toate acestea, confruntat cu izolarea crescândă a Statului Israel pe scena internațională, primul ministru israelian Itzhak Shamir prezintă un plan pentru organizarea de alegeri în teritoriile ocupate în vederea acordării autonomiei administrative, conform acordurilor de la Camp David (1979). În același timp, se relansează procesul de implantări israeliene în aceste regiuni.

În mai 1989, Yasser Arafat, liderul OEP, recunoaște dreptul la existență al Statului Israel. În noiembrie 1989, OEP acceptă, la Alger, principiul celor două state (israelian și palestinian) în Țara Sfântă, recunoaște dreptul lui Israel la existență, respinge terorismul și adoptă Rezoluția 242 a Consiliului de Securitate al ONU, ca bază de negocieri în cadrul unei conferințe internaționale de pace în Orientul Apropiat.

Credincioșii evanghelici nu pot să nu fie puternic impresionați de actualitatea, deja deosebit de frapantă, a pasajului din Lc. 21.24. Într-adevăr, Domnul Isus a zis: „*Jerusalimul va fi călcat în picioare de Neamuri, până se vor împlini vremurile Neamurilor.*” Am ajuns noi oare la capătul „*vremurilor Neamurilor*” și ne aflăm în zorii unor evenimente profetice încă și mai impresionante? Vom vedea!

Să aruncăm acum o privire și asupra impresionantei progresii a populației lui Israel. Au existat în Palestina:

în anul 1908	41 000 de evrei
în anul 1932	175 000 de evrei
în anul 1939	420 000 de evrei
în anul 1948	655 000 de evrei
în anul 1952	1 405 000 de evrei
în anul 1972	2 650 000 de evrei în Statul Israel, plus

	344 000 de musulmani
în anul 1987	3 590 000 de evrei și 785 000 de musulmani.

Cum să nu ne gândim la Ez. 36.10-11, 33-38? Orașul Tel-Aviv-Jaffa, fondat în anul 1909, numără deja 322 800 de locuitori. Ebraica a devenit iarăși o limbă vie. Cea mai mică parcelă de pământ este valorificată și irigațiile se fac prin toate mijloacele posibile. Au fost redescoperite și redat în exploatare vechile mine de cupru ale lui Solomon de lângă Eilat (închise pe atunci din cauza scăderii valorii cuprului), noi puțuri petroliere au fost forate și bogățiile minerale ale Mării Moarte au început a fi exploatare, în timp ce industrializarea țării se desfășoară vertiginos. Statul Israel are nevoie, pe de altă parte, de sporirea producției și amplificarea schimburilor comerciale cu alte state pentru echilibrarea balanței sale financiare.

Viitorul Israelului încă mai pune o serie de probleme destul de serioase. Va ajunge el oare să dispună de întregul teritoriu promis lui Avraam în Gen. 15.18 (de la râul Egiptului până la fluviul Eufrat)? De altă parte, nu toți evreii par a fi dispuși să emigreze în Israel.

În Sf. Scriptură, smochinul este adesea un tip al lui Israel. Vreme îndelungată tulpina acestui pom a fost uscată. Acum însă, din toate părțile se văd făcându-și apariția lăstari, muguri și frunze. Nu constituie lucrul acesta un semn al apropiatei venituri a Domnului Isus Cristos? (V. Mt. 24.32-33).

ISRAELIT. Urmaș al lui Israel, adică al lui Iacov (Ex. 9.7). Cunosând adevărata religie, israelitul credincios Domnului trebuia să fie moștenitorul promisiunilor Lui (Ioan 1.47; Rom. 9.4-13; II Cor. 11.22).

ISRL (V. Itri).

ISTORIE.

Istoria biblică a consemnat evenimentele care constituie baza religiei revelate (cf. Mc. 10.2-9; Rom. 15.4; I Cor. 10.11). Ea poate fi împărțită în 4 perioade distincte:

1. Relatarea creației, arătând relația dintre Dumnezeu și lume și redând originea omenirii.

2. O schiță a începuturilor istoriei care indică raporturile dintre Dumnezeu și neamul omenesc și stabilește necesitatea alegerii unui popor.

3. Istoria poporului ales de Dumnezeu, atitudinea lui Dumnezeu față de acest popor și pregătirea venirii lui Cristos în lume.

4. Istoria întemeierii Bisericii creștine, chemate să evanghelizeze toate națiunile pământului.

1. Relatarea facerii lumii, relația dintre Dumnezeu și lume, originea omenirii (Gen. 1.1 - 2.3) (V. *Creațiune; Sabat*). Doctrină fundamentală: Dumnezeu este Creatorul și Stăpânul universului. Istoria creației enunță și învață monoteismul, respingând materialismul și politeismul. Afirmând personalitatea și atotputernicia lui Dumnezeu, prezintă logica manifestărilor Sale supranaturale în istoria omenirii.

2. Schița începuturilor istoriei arată legătura existentă între Dumnezeu și neamul omenesc și stabilește necesitatea alegerii unui anumit popor (Gen. 2.4 - 11.26). Evenimentele petrecute în această perioadă, pe care potopul o împarte în două etape, se situează, aproape în întregime, în timpurile preistorice. Povestirea este construită de o manieră simetrică: 10 generații înainte de potop, de la Adam la Noe; 10 generații după potop, de la Sem la Avraam (cap.5; 11.10-26). Perioada de după potop se împarte, la rândul ei, în două, pornind de la Peleg (nume care înseamnă partaj, împărțire; 10.25), pe vremea când oamenii își repartizează terenurile. De la Sem la Peleg, au existat 5 generații și alte 5 de la Reu la Avraam.

Evenimentele din perioada antedeluviană sunt: legământul lui Dumnezeu cu Adam, eșecul lui din cauza neascultării, decăderea omenirii datorată păcatului, sancțiunea divină aplicată (potopul), izbăvirea lui Noe.

Perioada postdeluviană cuprinde legământul nou și necondiționat încheiat cu Noe; noua poruncă impusă omului, creșterea populației, independența crescândă a oamenilor față de Dumnezeu, pedepsirea lor prin încurcarea limbilor și împrăștierea pe suprafața pământului. Apoi, este redată genealogia de la Set la

Avraam, trecând prin Sem. Totodată, este pusă în lumină comunitatea de origine a acestui neam cu celelalte familii de pe pământ. Evenimentele respective se desfășoară în regiunea cuprinsă între Tigru și Eufrat. Cel puțin indiciile geografice precise ne trimit spre această zonă (2.14; 8.4; 10.10; 11.2, 28) (V. *Geneza; Eden; Adam, 1; Satan; Șarpe, 1; Abel, 1; Cain, 1; Enoh, 3; Potop; Noe, 1; Babel*).

3. Istoria poporului ales atitudinea lui Dumnezeu față de el, pregătirea venirii în lume a lui Isus Cristos. Această perioadă diferă de precedentă prin aceea că centrul ei istoric se deplasează din valea Tigrului și Eufratului în Palestina, în Canaan. Dumnezeu Se manifestă frecvent patriarhilor, prin numeroase teofanii. Din cele 4 epoci marcate de semne și minuni importante, 3 se regăsesc în acest interval: izbăvirea israeliților din robia egipteană și instalarea lor în Canaan, pe vremea lui Moise și Iosua; lupta pe viață și pe moarte dintre adepții cultului Domnului și aceia ai lui Baal, pe vremea lui Ilie și Elisei; robia babilonică. Cu mici excepții, secole fără minuni despart perioade de timp în care acestea abundă. Istoria poporului ales poate fi împărțită, în funcție de etapele în care se desfășoară, astfel:

(i) *Un trib independent, sub conducerea lui Avraam, Isaac, Iacov în Canaan.*

Patriarhul era totodată conducător și preot. Elementele componente ale acestei istorii se găsesc la rubricile: *Avraam; Melhisedec; Isaac; Iacov; Vedenie; Teofanie.*

(ii) *Un popor alcătuit din 12 seminții, vreme îndelungată aflat sub robie egipteană* (v. *Egipt, III; Iosif, 1; Minune; Exod; Mara; Mana; Prepelță; Refidim*).

(iii) *O națiune independentă, constituită la Sinai.* Când a acceptat legământul propus de Dumnezeu, descendența lui Israel a devenit o națiune: acest pact conținea cele 10 porunci și reprezenta legea fundamentală a națiunii, al cărei rege era Dumnezeu Însuși. Prezent încă de pe atunci în Cortul Întâlnirii, în mijlocul poporului Său, Dumnezeu Își revela voia Lui prin intermediul profeților și preoților. Prin legile pe care le promulga, prin judecățile pe care le rostea, prin instrumentele pe care Și le alegea dintre copiii lui Israel, Dumnezeu Și-a exercitat, în toată perioada aceasta, autoritatea legislativă, executivă și judiciară. Astfel că națiunea a devenit de acum încolo:

a) *O comunitate alcătuită din 12 seminții, guvernată printr-o constituție teocratică și dispunând de un locaș de închinare comun*

(Ex. 19 - I Sam. 7). Marele preot era reprezentantul poporului înaintea lui Dumnezeu. Acesta era ajutat de prooroci, iar uneori chiar și de căpetenii, ca în cazul lui Moise. (V. *Sinai; Teocrație; Cort; Cortul Întâlnirii; Levit; Levitic; Tabără*).

De la Sinai, israeliții s-au dus la Cades. Lipsa lor de credință în Dumnezeu i-a determinat să ajungă din nou în pustie, unde au pribegit 38 de ani. (V. *Numeri; Pustie; Core, 4*). În final, copiii lui Israel ocolesc țara Edomului și găsesc un loc de trecere în amonte de Arnon. Cucerirea teritoriului de pe malul răsăritean al Iordanului se va produce ulterior. (V. *Sihon; Og*). Tabăra este instalată pe valea Iordanului. (V. *Sitim, 1; Balaam; Peor; Zeități păgâne; Madian, 2; Deuteronom*). După moartea lui Moise, israeliții traversează Iordanul și cuceresc țara Canaanului. (V. *Iosua; Canaan; Silo*). Iosua moare după instalarea israeliților în Canaan. Dumnezeu ridică oameni capabili și influenți - în număr de 15 - care îi succed, la diferite intervale de timp. Acești judecători conduc expedițiile îndreptate contra vrăjmașilor poporului și-l guvernează. Pe vremea aceea, se manifestă unele tendințe unioniste și sentimentul național se afirmă sporadic, dar poporul permite prea adesea piedicilor naturale, sentimentelor meschine de pizmă, unor interese locale etc. să fie tot atâția factori de divizare. Istoria lui Israel oferă strălucite exemple de pietate, dar, de asemenea, arată cât de ușor poate aluneca poporul în necredincioșie față de Domnul. (V. *Judecători; Samuel*).

Beneficiarii legământului și-au dat în vileag slăbiciunile și defectele de-a lungul acestei întregi perioade. Chiar de la început, lipsa credinței în Dumnezeu s-a descoperit la Cades. Gelozia dintre seminții s-a dezvoltat atunci când Core și partizanii săi s-au răzvrătit contra preoției lui Aaron și a autorității lui Moise. Incidentul cu vitelul de aur, căderea în lațul lui Baal-Peor au demonstrat cât de înclinați spre idolatrie erau israeliții. Legământul cu gabaoniții, făcut de Iosua, amânarea ocupării Ierusalimului, iată unele din gravele greșeli politice comise tot în acea perioadă. Toate aceste elemente negative au influențat puternic istoria ulterioară a lui Israel.

b) *O monarhie de 12 seminții.* Poporul nu realizase unitatea pe care religia lui o stipula și, pe vremea Judecătorilor, „fiecare făcea ce-i plăcea” (21.25). Atitudinea amenințătoare a națiunilor vecine l-a determinat pe Israel să-și dorească o guvernare autoritară și un coman-

dant militar respectat. La acea dată, Samuel era înaintat în vârstă. Israelii s-au întors de la idealul teocrației și au cerut un împărat, altul decât Domnul (I Sam. 8.5-7). Pe lângă marele preot și prooroc, a mai existat de atunci un monarh terestru, investit cu autoritate supremă, domnind permanent în locul judecătorilor pe care Dumnezeu îi ridicase din când în când. Saul a fost primul împărat al lui Israel. Îngâmfat și incapabil să admită superioritatea marelui preot și a profetului, el a pierdut privilegiul de a fonda o dinastie. Tronul i-a fost luat. Dumnezeu S-a depărtat de el; de asemenea, și proorocul Samuel, iar aceasta din pricină că regele a încălcat conștient poruncile categorice ale lui Dumnezeu. David a fost ales în locul lui. (V. *Samuel; Saul, 2; David*). Sub domnia lui David, cele 12 seminții se unesc, la capătul a 7 ani de război civil. Ierusalimul, smuls iebusiților, devine capitala și centrul religios al împărăției ale cărei hotare se întind, în urma cuceririlor efectuate, până la NE de Damasc. Teritoriile cucerite au fost supuse la plata unui tribut. De asemenea, Israel instalează garnizoane în Edom. (V. *Ierusalim III, 1 și 2*). Solomon, succesorul lui David, construiește Templul, înfrumusețează mult Ierusalimul, dezvoltându-i sistemul de fortificații și dă o mare strălucire și propășire lui Israel. Însă deturnările făcute de el prin abuz de putere (exacțiuni) nemulțumesc poporul. Fiul și succesorul lui, nereușind să discearnă gravitatea situației, 10 seminții s-au răsculat contra casei lui David. În consecință, Iuda și Benjamin alcătuiesc împărăția de S. (V. *Solomon; Roboam*).

c) *Două împărății rivale*: o monarhie constituită, în principal, din sem. lui Iuda, și o împărăție schismatică și apostată, creată de cele 10 seminții răsculate. O serie de cauze mai vechi au condus la această sciziune. (V. *Israel, 3*). Împărăția lui Iuda, mai solidă, avea puterea materială: situația sa o făcea mai ușor de apărat de atacurile dușmane; ea posedea capitala, o guvernare stabilă și centrul cultural cu care poporul era obișnuit. Mai avea și forța morală: istoria a dovedit că însăși convingerea de a adera la o dinastie considerată a fi cea legitimă a constituit întotdeauna un factor de putere. Pe deasupra tuturor acestor avantaje, împărăția lui Iuda beneficia de influența înălțătoare a adevăratei religii și avea simțul credincioșiei datorate Domnului. Regatul lui Iuda a dispus și de regi mai pioși ca aceia ai împărăției lui Israel. Pentru a menține în sânul ome-

nirii cunoștința și cultul adevăratului Dumnezeu, Domnul a ocrotit împărăția lui Iuda și a pregătit drumul Mesiei. Totuși, istoria religioasă a acestei perioade acuză un declin pe vremea lui Roboam (I Împ. 14.22), a lui Abiam (15.3) și din nou sub domnia lui Ioram și a lui Ahazia (II Împ. 8.27). Nevestele lui Solomon, introducând în Israel culte idolatre, au pus bazele acestei degenerări de ordin religios. Mama lui Roboam era amonită. Solomon a clădit pentru ea un sanctuar dedicat lui Milcom (Moloc), unde aceasta a adus jertfe în cinstea abominabilului idol al poporului ei. Ioram era ginerele lui Ahab și al Izabelei. Fiecare din perioadele acestea de declin religios a fost urmată de câte o trezire: prima a avut loc sub domnia lui Asa, a doua sub Ioas. Apoi, Ioas însuși s-a abătut de la Domnul, fapt care a făcut necesară o nouă trezire religioasă, urmată mai târziu de un nou val de idolatrie datorat influenței nefaste a regelui Ahaz. Incursiunile asiriene pe teritoriul copiilor lui Israel au început tocmai pe vremea aceea. Națiunea dezbinată, în mare parte retrogradă pe plan religios, nu era în stare să facă față situației. Încet, dar sigur, încă de pe timpul lui Ahab, asirienii și-au continuat campania de cuceriri până când s-a ajuns la prăbușirea regatului de nord. (V. *Israel, 3; Samaria; Sargon*).

d) *Monarhia lui Iuda continuă să subziste*, numai că, rămânând în picioare după prăbușirea împărăției lui Israel, aceea a lui Iuda este mereu ținta atacurilor asiriene și apoi chaldeene. (V. *Ezechia, 1; Asiria; Manase, 4; Nebucadnețar*). Starea spirituală a poporului era una rea, deși numeroși profeți, dintre care unii foarte însemnați ca Isaia și Ieremia cărora le-a urmat Mica, au dat o mărturie curajoasă pentru adevărul divin. Cu excepția lui Ezechia și Iosia, împărății lui Iuda nu au fost nici drepti, nici credincioși Domnului, iar poporul a dovedit aceeași lipsă de sinceritate. Partizanii idolatriei au triumfat pe vremea lui Ahaz. Cultele false s-au înrădăcinat în popor, iar reformele regale nu au avut decât un efect superficial. Trăiau în țara lui Israel și numeroși străini care erau dedați, în mod deschis, idolatriei. Națiunea evreiască mergea în derivă. În cursul unei perioade de numai 20 de ani, armatele lui Nebucadnețar au pătruns de mai multe ori în Ierusalim. Câteva deportări ale evreilor în Babilon au avut loc în acest interval. În final, Ierusalimul a fost cucerit și incendiat (586 î.Cr.). Israelii nu au păstrat cu strășnicie elementele fundamentale care făceau forța națiunii

lor. Nemaivrând să rămână „la umbra Celui Atotputernic” ei au fost doborâți. (V. *Iuda, 2*).

(iv) Un popor subjugat

1. *Iuda în timpul robiei babilonice.* (V. *Captivitate, II*).

2. *Iuda în Palestina.* În primul an al suveranității sale asupra Babilonului (539-538 î.Cr.), Cyrus a promulgat un edict prin care li se permitea israeliților să se întoarcă în Palestina și să-și reclădească templul. Un număr de 43 000 de persoane au prins prilejul și s-au întors la Ierusalim sub conducerea lui Zorobabel. Această colonie evreiască era:

a) *Opărtică din imperiul persan, subordonată provinciei de dincolo de Eufrat.* Colonia respectivă a rămas în această stare timp de 200 de ani și a avut, de două ori, guvernatori locali, de neam evreiesc, numiți de suveranul Persiei. (V. *Zorobabel; Neemia, 3*). Însă, în cea mai mare parte, satrapul persan „de dincolo de Râu” era acela care exercita jurisdicția asupra chestiunilor civile ale coloniei. El delega un guvernator în Iuda, investindu-l cu dreptul de a ridica oameni și argintul datorate Curții, dar lăsa administrația locală pe seama marelui preot care a ajuns, încetul cu încetul, să fie considerat conducătorul politic și religios al națiunii. La întoarcerea lor din Babilon, evreii au pus temelile Templului. Profeții Hagai și Zaharia i-au îndemnat pe compatrioții lor să continue această operă de reconstrucție, care s-a terminat în anul 515 î.Cr., cu toate întreruperile pricinuite de adversari. La porunca lui Artaxerxe, Neemia a condus lucrările de restaurare a zidurilor cetății, în anul 444 î.Cr. (V. *Ierusalim III, 2*). Tot pe vremea aceea, cărturarul Ezra, un om plin de râvnă pentru Legea Dumnezeuului său, se afla la Ierusalim și întreprindea cu succes reformele de ordin religios. (V. *Ezra, 3; Canon*). Pe la anul 365 î.Cr., doi frați și-au disputat funcția de mare preot, astfel că unul l-a ucis pe celălalt în incinta Templului. Din cauza acestei crime, Bagoses, general de armată al lui Artaxerxes Mnemon, pătrunde în Templu (Ant. 11.7.1). În primăvara anului 334 î.Cr., Alexandru cel Mare trece Helespontul și-i învinge pe satrapii persani. În anul următor, el iese biruitor asupra lui Darius Codoman, regele perșilor, la Issos, un defileu din apropierea țărmului nord-estic al Mediteranei. Alexandru își supune Siria și intră în Ierusalim. După un întreg șir de cuceriri, atinând la E India și Punjabul, Alexandru moare la Babilon, în anul 323 î.Cr. (V. *Alexandru, 1*).

b) *Iudeea supusă Egiptului.* În anul 320 î.Cr., Ptolemeu Soter smulge Siriei Palestina care o

deținea de la moartea lui Alexandru. Cu excepția unor foarte scurte perioade, dinastia Ptolemeilor păstrează Iudeea până în anul 198 î.Cr., data victoriei lui Antiochus cel Mare asupra generalului egiptean Scopas, în apropiere de Paneas (Banias). În timpul acestor 122 de ani, evreii au fost guvernați de marele lor preot, el însuși supus împăratului Egiptului. În vremea aceea, au fost traduse la Alexandria (Egipt) Sfintele Scripturi ebraice. Această versiune tradusă în grecește a fost numită Septuaginta. (V. *Versiuni ale Bibliei I, 1*).

c) *Iudeea supusă Siriei.* Prin victoria obținută asupra armatei lui Ptolemeu V, la Paneas, Antiochus cel Mare a smuls Egiptului Palestina, în anul 198 î.Cr. Sirienii nu s-au mărginit să-i sprijine pe aceia dintre iudei care încercau să elenizeze Iudeea, dar s-au străduit chiar să le impună idolatria copiilor lui Israel. Tirania și sacrilegiile sirienilor devin insuportabile pentru israeliții evlavioși, care ajung astfel să se răscoale sub conducerea Macabeilor, în anul 166 î.Cr. (V. *Iason, 2; Antiochus 1, 2*).

d) *Perioada de independență sub Macabei.* Aceștia erau mari preoți și regi totodată. (V. *Macabei*). Acest timp de libertate a durat între anii 166 și 63 î.Cr., data luării Ierusalimului de către Pompei. Macabeilor li s-a permis totuși să rămână pe tron până în anul 40 î.Cr., data când Senatul roman i-a conferit sceptrul regal lui Irod cel Mare. Acesta a început să domnească luând Ierusalimul în anul 37 î.Cr. Fariseii și saducheii, partide recunoscute oficial, exercitau pe atunci o mare influență politică și religioasă. (V. *Farisei; Saducheii; Sinedriu*).

e) *Iudeea sub dominație romană.* Autoritățile romane i-au încredințat inițial puterea administrativă lui Irod cel Mare, apoi lui Arhelau și, mai târziu, unor procuratori, exceptând timpul domniei lui Irod Agripa I, respectiv în anii 41-44 d.Cr. (V. *Iudeea; Irod; Procurator*). Proasta gestiune a acestor mandatarî a exasperat poporul și l-a împins să se răscoale. Un război îndârjit se desfășoară între anii 66-70 d.Cr., data căderii Ierusalimului. Iudeilor care au supraviețuit și au rămas în Palestina li s-a interzis accesul în capitală și, de asemenea, au încetat a mai fi considerați ca o națiune. Isus din Nazaret S-a născut pe când neamul evreiesc încă suferea sub dominația romană, pe vremea împăratului Irod. Acesta a fost începutul unei noi perioade biblice.

IV. Istoria fondării Bisericii creștine, chemate să evanghelizeze națiunile.

1. *Cristos pregătește crearea Bisericii Sale* prin exemplul Său personal, prin învățătura

dată oamenilor și prin lucrarea Sa de răscum-părare. (V. *Isus Cristos; Evanghelie; Apostol*).

2. *Biserica în mijlocul evreilor*. Cristosul înviat își întemeiază Biserica. Duhul Sfânt, care fusese făgăduit, este trimis în ziua Rusalilor. Cuvântările lui Petru, creșterea numărului credincioșilor, botezul lor au marcat începuturile activității Bisericii. (V. *Rusalii; Duhul Sfânt; Limbi; Botez; Biserica*).

Ulterior, timp de vreo 6 ani, Biserica se confruntă cu dificultățile datorate unor greșeli ale credincioșilor și cu persecuția. Dar ea câștigă fără încetare în domeniul curăției, și numărul membrilor ei merge mereu crescând. (V. *Anania, I; Diacon; Ștefan*). Prigoana survenită la moartea lui Ștefan îi împrăștie pe credincioși care încep să-i evanghelizeze pe evreii din Palestina și Siria. Evanghelia este predicată în Samaria și localitățile de pe litoral, de la Gaza până la Cezareea. (V. *Filip*). Saul se deplasează spre Damasc pentru a-i prizoni pe creștinii din colonia evreiască, dar el este convertit la creștinism și chemat la apostolat printre păgâni. Vedenia avută de Petru la Iope, urmată de convertirea lui Corneliu și de experiența sa cu privire la botezul Duhului Sfânt deschid ochii Bisericii asupra acestui adevăr pe care ea nu-l cunoștea pe atunci decât teoretic: Duhul Sfânt este promis tuturor celor ce cred în Domnul Isus, evrei și Neamuri. (V. *Corneliu*). Niște creștini evrei, originari din Occident, sunt alungați din Ierusalim prin prigoana dezlănțuită după moartea lui Ștefan. Ei le vestesc Evanghelia și grecilor (F.A. 11.20). De atunci, numele de „creștini” se aplică ucenicilor lui Isus care încetează a mai fi identificați cu evreii. Biserica este de acum încolo pregătită să întreprindă evanghelizarea lumii. Ea știe că nu trebuie să facă nici cea mai mică deosebire între creștinii proveniți din iudaism și creștinii ieșiți dintre Neamuri. Dumnezeu a ridicat, în persoana lui Pavel, un apostol al celor netăiați împrejur, și el a început să lucreze printre păgâni.

3. *Biserica în mijlocul evreilor și Neamurilor*. Pavel și Barnaba, chemați de Duhul Sfânt, încep să-i evanghelizeze pe evreii și păgânii din Asia Mică. Apare problema datoriilor pe care le incumbă creștinilor dintre Neamuri noua lor poziție. *Conferința de la Ierusalim* se pronunță categoric pentru libertatea creștină și refuză să impună acestor convertiți tăierea împrejur și păzirea Legii lui Moise. Se insistă doar pe anumite îndatoriri de ordin moral și pe câteva chestiuni de bună cuviință

care trebuiau să fie respectate din pricina stării de spirit existente. Drepturile creștinilor ieșiți din păgânism sunt de acum încolo asigurate. Cu prilejul celei de a doua călătorii misionare, Pavel, condus de Duhul Sfânt, ajunge la Troa. Chemat printr-o vedenie să treacă în Macedonia, el ascultă și, de la Filipi până la Roma, evanghelizează Europa. (V. *Pavel; Ioan; Petru*).

ISUS (nume latin, provenit din gr. *Iēsus* care, la rândul său, vine din cuv. ebr. *yechua'*, acesta fiind o formă tardivă a lui *yehochua*, adică Iosua) = *Domnul este mântuire*.

1. Numele Mântuitorului (V. *Isus Cristos*).

2. Strămoș al lui Cristos. A trăit la cca 400 de ani după David (Lc. 3.29). Alte versiuni au Iose.

3. În apocrifele Septuagintei, numele acesta apare de mai multe ori. Așa se numea autorul Ecclesiasticului.

4. Creștin de origine evreiască. Se mai numea și Iust (Justus). A fost unul dintre colaboratorii lui Pavel (Col. 4.11). În afară de referirile sale la Iosua (v. ac. cuv.) și la Cristos, istoricul Josephus Flavius menționează un număr de 12 persoane care poartă numele de Isus, nume curent la evrei în epoca elenistă.

ISUS CRISTOS. Mântuitorul a fost numit *Isus* pe baza indicațiilor date de un înger lui Iosif (Mt. 1.21) și Mariei (Lc. 1.31). Acordat unui copil oarecare, acest nume putea exprima credința părinților în Dumnezeu, Mântuitorul poporului Său, precum și certitudinea lor cu privire la mântuirea viitoare a lui Israel. Decernat copilului Mariei, numele respectiv trebuia să reveleze funcția specială, misiunea specifică pe care urma s-o îndeplinească Purtătorul acestui nume: „*Îi vei pune numele Isus, pentru că El va mântui poporul Lui de păcatele sale*” (Mt. 1.21). Titlul de *Cristos* vine din cuv. gr. *Christos* (Unsul), traducerea din aram. a cuv. *mechi-Ha'*, a cuv. ebr. *machiaH* (Unsul, Mesia). Așadar, Isus era numele personal al Domnului nostru, iar Cristos titlul Său. Dar și acest al doilea nume a fost folosit de timpuriu tot ca un nume propriu, fie singur, fie însoțit de numele Isus, așa cum facem și noi acum. Ne propunem să schițăm etapele vieții pământești a Domnului nostru, pentru a prezenta principalele evenimente în ordinea probabilă și potrivit cu raporturile reciproce dintre ele.

I. Cronologie

Dacă nu pot fi stabilite, cu precizie, data nașterii, a botezului și a morții Domnului Isus,

majoritatea specialiștilor sunt de acord acum în a le delimita cât mai strict. Calendarul nostru obișnuit este opera lui Denys cel Mic, un abate roman care a murit înainte de anul 550 d.Cr. El a ales *anul întrupării* ca punct de reper care să permită situarea datelor anterioare și posterioare venirii lui Cristos. După ce a asimilat anul 754 al Romei cu data nașterii Domnului, el a putut astfel să determine anul 1 al erei creștine. Dar potrivit afirmațiilor lui Josephus Flavius, Irod cel Mare, care a decedat la scurt timp după nașterea Domnului Isus (Mt. 2.19-22), ar fi murit cu câțiva ani înainte de anul 754 al Romei. Irod a murit după 37 de ani de la proclamarea sa ca rege de către romani, proclamație care a avut loc în anul 714 al Romei. Data morții sale este deci 751 sau 750 (nu știm dacă Josephus a luat sau nu în calcul fracțiunile de ani ca ani întregi). Anul 750 pare plauzibil, căci Josephus relatează că, cu puțin timp înainte de decesul său, Irod a condamnat la moarte doi rabini evrei și că o eclipsă de lună s-a produs în noaptea execuției lor. Calculele astronomice dovedesc că, în anul 750, a avut loc o eclipsă parțială de lună, și anume în noaptea de 12/13 martie. Or, în anul 751 nu a mai survenit nici o eclipsă. Josephus mai spune că Irod a murit cu puțin timp înainte de Paște, sărbătoare care începea la 12 aprilie 750. Așadar, a situa decesul lui Irod la 1 aprilie a anului 750 al Romei, cu alte cuvinte în anul 4 î.Cr., înseamnă a așeza această dată pe o bază solidă. Evenimentele relatate în Evangheliile între nașterea lui Isus și moartea lui Irod, trebuie să fie plasate înaintea acestei date și probabil că ele se petrec într-un interval de 2-3 luni. Deci trebuie să situăm nașterea Mântuitorului la finele anului 5 î.Cr. sau la începutul anului 4. Sărbătoarea Crăciunului la 25 decembrie nu a apărut decât în sec. IV și nu există nici un mijloc prin care să se poată demonstra că data aceasta ar fi exactă. Se poate admite totuși că ar putea fi aproximativ corectă, fixând Nașterea Domnului la 25 decembrie al anului 5 î.Cr. În chipul acesta, Crăciunul s-ar situa cu 5 ani mai devreme față de calendarul lui Dionysius, care a fixat-o la 25 decembrie al anului 1 e.n.

Data când Domnul nostru și-a început activitatea publică se determină îndeosebi după Lc. 3.23: *„Isus avea aproape 30 de ani când a început să învețe norodul.”* Dacă Isus s-a născut la 25 decembrie anul 5 î.Cr., El avea 30 de ani la 25 decembrie al anului 26 d.Cr., și atunci botezul Lui a putut avea loc la în-

ceputul anului 27. Oarecum, evreii au confirmat data aceasta declarând, la scurt timp după botezul lui Isus: *„Au trebuit 46 de ani ca să se zidească Templul acesta.”*

Irod a început reconstruirea Templului pe la anii 20/19 î.Cr., lucru deja dovedit. Presupunând că cei 46 de ani se scurseseră deja în momentul când evreii au făcut remarcă aceasta, noi ajungem din nou la anul 27 d.Cr., pentru data începutului activității publice a Domnului Isus. De altă parte, dacă al 15-lea an al domniei lui Tiberiu (Lc. 3.1), data când și-a început activitatea Ioan Botezătorul, este calculat corect, adică din momentul când Tiberiu a fost asociat lui August în guvernarea imperiului (11/12 d.Cr.), acest an corespunde, de asemenea, anului 26 d.Cr. și celorlalte calcule ale noastre. Este adevărat că cineva ar putea avansa niște argumente în favoarea unor opinii diferite cu privire la unele din punctele acestei argumentații; totuși, datele pe care le-am avansat noi sunt cele mai susceptibile de a fi probate și cele mai concordante.

Durata activității publice a Domnului Isus Cristos și, prin urmare, anul morții Sale, se poate determina după numărul sărbătorilor de Paște pe care le menționează Evangheliile după Ioan. Dacă nu am fi avut decât Evangheliile sinoptice (v. *Evangheliile*), puteam presupune că lucrarea publică a Domnului Isus nu a durat decât un an. De altfel, opinia aceasta a fost destul de curentă altădată. Dar Evanghelia după Ioan vorbește de cel puțin 3 praznice ale Paștelor (2.13; 6.4; 13.1) și este foarte probabil ca sărbătoarea menționată în Ioan 5.1 să fi fost tot Paștele. Dacă lucrurile stau astfel, atunci lucrarea lui Cristos a inclus 4 Paști, ultimul dintre acestea având să coincidă cu moartea Lui. Dacă Domnul Isus a fost botezat la începutul anului 27 d.Cr., primul Paște care a urmat a avut loc în luna aprilie a aceluiași an. El ar fi murit, prin urmare, în anul 30, an când celebrarea Paștelor începea la 7 aprilie. Unii exegeți care consideră că Ioan 5.1 nu se referă la o sărbătoare de Paște plasează moartea lui Cristos în anul 29.

II. Circumstanțele politice

La nașterea Domnului Isus, Irod cel Mare era rege al iudeilor. Acest suveran abil dar crud, domnea peste Samaria, Galileea și Iudeea. Deși originar din Idumeea, Irod profesa religia evreiască. Antipater, tatăl său, fusese instalat ca guvernator al Iudeii de către Iulius Cezar. Irod însuși, după o carieră frământată, a fost pro-

clamat de către romani ca împărat al iudeilor, în anul 40 î.Cr. Monarh independent, în anumite privințe, el nu domnea totuși decât grație romanilor. El depindea de ei, care erau efectiv stăpânii lumii cunoscute pe atunci. În anul 4 î.Cr., la moartea lui Irod, împărăția sa a fost împărțită între fiii lui. Arhelau a primit Iudeea și Samaria; Irod Antipa a luat Galileea și Perea, iar Irod-Filip teritoriul situat la NE de Lacul Galileii (Lc. 3.1). În al 10-lea an al domniei sale, respectiv anul 6 d.Cr., Arhelau a fost destituit de către August. Pornind de la această dată, niște guvernatori romani, purtând titlul de procuratori, au administrat Iudeea și Samaria, până la distrugerea Ierusalimului, excepție făcând anii 41-44 în cursul cărora și-a exercitat suveranitatea Irod Agripa I (F.A. 12.1). În timpul lucrării publice a Domnului Isus, Galileea și Perea, unde și-a petrecut El cea mai mare parte a timpului, erau supuse lui Irod Antipa (Mt. 14.3; Mc. 6.14; Lc. 3.1, 19; 9.7; 13.31; 23.8-12), în timp ce romanii guvernau direct Samaria și Iudeea prin procuratorul lor care, la acea dată, era Ponțiu Pilat. Dominația directă sau indirectă a romanilor i-a iritat peste măsură pe iudei. În timpul vieții Domnului Isus, țara s-a aflat aproape necurmat într-o stare de efervescență politică. Romanii căutau oarecum să acorde națiunii evreiești o autonomie relativă, astfel că sinedriul (tribunalul suprem) exercita jurisdicția în numeroase cazuri. Cuceritorii acordaseră evreilor numeroase privilegii, mai ales în privința practicilor religioase. Cu toate acestea, poporul își reținea cu greu resentimentele sub o dominație străină care știa, când socotea potrivit, să-și facă puternic simțită prezența. Într-adevăr, stăpânitorii romani nici nu se gândeau să le redea evreilor libertatea de care dispuneau la o dată anterioară. Cu toate acestea, aristocrația evreiască, incluzând majoritatea *saducheor*, nu era ostilă romanilor. *Fariseii*, cărora li se alipeau adepții unei vieți evlavioase mai rigide, voiau să păstreze iudaismul cu orice preț, dar ei ocoleau complicațiile politice. Scrierile vremii mai vorbesc și de *irodiani*, care susțineau pretențiile familiei lui Irod la coroana regală. După cele relatate de Josephus Flavius, un partid patriotic a inițiat mai multe acțiuni menite să conducă la scuturarea jugului roman, dar fără succes. În asemenea circumstanțe, orice om s-ar fi prezentat drept Mesia risca să fie rapid antrenat în niște conflicte politice. Pentru a putea proclama, pe plan spiritual, adevărata

împărăție a lui Dumnezeu, Domnul Isus, precum vedem, evita cu mare grijă să Se lase antrenat într-un asemenea angrenaj.

III. Starea religioasă a iudeilor

Evident că circumstanțele politice au influențat foarte mult situația religioasă a evreilor. Cercurile evreiești oficiale aproape că uitaseră promisiunile spirituale ale V.T. Împreună cu majoritatea populației, ei așteptau îndeosebi o împărăție pământească, văzută, care să le asigure independența și gloria. Evangheliile ne prezintă două partide conducătoare: fariseii și saducheeii. *Fariseii* erau niște oameni religioși și aveau mai multă influență asupra poporului ca saducheeii, dar ei puneau tradiția lor teologică, ceremoniile și subtilitățile cazuisticii în locul Cuvântului lui Dumnezeu. Adesea, ei au transformat religia lui Moise și a profeților într-un formalism îngust, steril, lipsit de spiritualitate. Fariseii – aproape că nu mai este cazul s-o spunem – s-au opus învățăturii Domnului Isus, religiei Sale spirituale contrară tuturor uzanțelor și, mai presus de toate, ei nu agreau deloc faptul că El pune Sf. Scriptură deasupra tradiției. Cât despre *saducheei*, aceștia erau reprezentanții aristocrației. Familiile marilor preoți se alipiseră acestei partide. Înebuniți după cultura păgână, saducheeii respingeau tradițiile fariseilor și se interesau mai mult de politică decât de religie. Ei au sfârșit prin a l se opune Domnului Isus din pricina fricii că succesul Lui ar putea deranja *statu quo*-ul lor politic (Ioan 11.48). În aceste condiții, iudeii continuau cu somptuoasele lor ceremonii în Templul din Ierusalim. Mari mulțimi de oameni frecventau, cu fidelitate, sărbătorile religioase. Fervoarea națiunii, a unei națiuni geloase față de privilegiile religioase și tradițiile sale, nu a fost niciodată mai mare ca atunci. Din când în când câte o explozie de patriotism, amestecat cu fanatism, trezea din nou speranțele poporului. Totuși, au existat și numeroși israeliți care au păstrat spiritul și principiile unei credințe fără compromisuri. În cea mai mare parte, evreii erau oameni simpli, inferiori sub aspect social, astfel că ei așteptau cu ardoare apariția unui Salvator, a unui Liberator de sub puterea păcatului. Domnul Isus a apărut în mijlocul unor astfel de oameni evlavioși. Pe vremea Lui, poporul evreu încă era o națiune religioasă, cunoscătoare a Vechiului Testament care se citea în sinagogi și din care se dădeau învățături copiilor. Națiunea mani-

feșta interes pentru problemele religioase și se agita pe plan politic. Toate acestea explică efervescența generală stârnită de propovăduirea lui Ioan Botezătorul și a Domnului Isus, ostilitatea cu care ambii s-au confruntat din partea claselor conducătoare, succesele metodei folosite de Cristos în răspândirea Vestii Bune, soarta tragică pe care El o prevăzuse chiar de la început ca inevitabilă, chiar și pe plan uman.

IV. Viața Domnului Isus

1. *Familia, nașterea, copilăria.* Circumstanțele nașterii Domnului redată în Evangheliile concordă admirabil cu măreția lui Cristos și cu profețiile mesianice. Împrejurările respective se armonizează totodată cu înfățișarea umilă pe care Mântuitorul trebuia s-o aibă pe pământ. Maleahi (3.1; 4.5-6) prevestise că un crainic, dotat cu duhul și puterea lui Ilie, avea să preceadă venirea Domnului. De aceea, Luca relatează mai întâi nașterea lui Ioan Botezătorul, precursorul lui Cristos. Zaharia, preot sincer și evlavios, lipsit de urmași și foarte înaintat în vârstă, era ocupat în Templu cu îndeplinirea sarcinilor specifice slujbei sale. După obiceiul statornicit între preoți, sorțul l-a destinat să aducă pe altar, în Locul sfânt, tămâia care simboliza rugăciunile lui Israel. Îngerul Gavril i s-a arătat lui Zaharia și i-a comunicat că avea să devină tatăl înainte-mergătorului anunțat de prooroci. Această apariție a îngerului pare să fi avut loc în anul 6 î.Cr. Îndată după aceea, Zaharia și Elisabeta, nevasta lui, s-au întors acasă, într-un sat din ținutul muntos al Iudeii (Lc. 1.39-40). Ei așteptau împlinirea promisiunii. Șase luni mai târziu, îngerul i s-a arătat Mariei, o fecioară din familia lui David. Această locuitoare din Nazaret era logodită cu un bărbat numit Iosif care, în mod incontestabil, descindea din David, marele rege al lui Israel (Mt. 1.1-16; Lc. 1.27) (V. *Genealogie; Maria, 2*). Iosif, un israelit pios, dar cu o situație modestă, în ciuda nobilei sale ascendențe, era un dulgher oarecare. Îngerul i-a vestit Mariei că, prin puterea Duhului Sfânt, avea să devină mama Mesiei (Lc. 1.28-38). Copilul, al Cărui nume trebuia să fie Isus, avea să moștenească tronul lui David, strămoșul Lui. Îngerul i-a mai spus Mariei că Elisabeta, rudenia sa, era și ea însărcinată. După plecarea îngerului, Maria s-a grăbit să se ducă la Elisabeta. Când cele două femei s-au întâlnit, au fost cuprinse de duhul proorociei. Elisabeta, salutând-o pe Maria, a numit-o mama Domnului

ei. Atunci Maria, ca și Ana de altădată (I Sam. 2.1-10), a intonat o cântare de laudă, celebrând eliberarea viitoare a lui Israel și onoarea care îi fusese ei acordată. Pe vremea când Elisabeta trebuia să nască, Maria s-a întors la Nazaret. Dumnezeu Însuși a intervenit pentru a o împiedica să ajungă de ocară. Iosif, observând situația Mariei, a vrut s-o părăsească pe ascuns, fără s-o acuze în mod public. Dar Dumnezeu l-a împiedicat să procedeze astfel. Un înger i-a descoperit în vis cum se face că Maria era însărcinată. El i-a spus că Pruncul va fi Însuși Mesia și că El trebuia să Se nască dintr-o fecioară, după cum proorocise Isaia. Iosif l-a crezut, deoarece credința lui era la fel de profundă ca aceea a Mariei, și astfel nu și-a mai pus în aplicare planul de a o abandona. Copilul S-a născut din Fecioara Maria, dar, din punct de vedere legal, El a avut un tată omenesc ale cărui dragoste și cinste au protejat-o pe Maria. Desigur că ea a fost aceea care, ceva mai târziu, a făcut cunoscute toate aceste lucruri.

Nici Cristos și nici apostolii Lui nu au făcut caz de zămislirea miraculoasă a Pruncului divin pentru a dovedi că Isus era Mesia. Dar tăcerea aceasta nu ne permite nicidecum să contestăm veridicitatea povestirii. Faptul nașterii miraculoase nu putea fi invocat în public fără a se semnala anumite dificultăți. Însă toate aceste relatări referitoare la modul cum S-a întrupat Cristos se acordă admirabil cu ceea ce știm noi despre măreția Mesiei și despre misiunea Lui pe pământ. Mesia trebuia să fie floarea perfectă a spiritualității israelite, și Domnul Isus S-a născut într-o familie evlavioasă care practica, în toată puritatea ei, religia V.T. Mesia trebuia să apară în sărăcie, și Mântuitorul a venit din căminul unui dulgher din Nazaret. Trebuia ca Mesia să fie Fiul lui David. Or, Iosif, tatăl său legal, descindea din David; la fel, probabil, și Maria, mama Sa. Mesia trebuia să fie întruparea (v. ac. cuv.) lui Dumnezeu. El unea, în persoana Sa, firea divină și firea omenească: Isus S-a născut dintr-o femeie, după ce a fost zămislit, într-un mod miraculos prin puterea Duhului Sfânt.

Luca relatează nașterea lui Ioan Botezătorul și citează cântarea profetică ce a ieșit de pe buzele lui Zaharia, tatăl său (după ce i s-a deschis gura), cu privire la Precursorul Mesiei (1.57-79). Apoi, el explică de ce S-a născut Domnul Isus la Betleem (2.1-6).

August a poruncit efectuarea unui recensământ pentru toți supușii imperiului, iar

decretul său includea, desigur, Palestina care se afla sub jurisdicția lui Irod. Însă numărarea evreilor s-a făcut după metoda iudaică: nu în locul de reședință a fost înregistrat fiecare cap de familie, ci în localitatea sa de origine. Astfel că Iosif a trebuit să se ducă la Betleem, leagănul casei lui David, și Maria l-a însoțit. Hanul unde străinii aveau permisiunea să poposească era deja plin când au ajuns acolo Iosif cu Maria. Ei nu au mai găsit adăpost decât într-un staul, care s-ar putea să fi fost tocmai o peșteră din apropierea Betleemului, după cum susține o mai veche tradiție. În vecinătatea Betleemului, asemenea grote serveau adesea drept staule. Povestirea biblică nu ne spune că peștera respectivă adăpostea animale, în momentul acela. Poate că aceasta era nefolosită. Contrar concepțiilor noastre actuale, a locui ocazional într-un staul nu-i ofusca nicidecum pe oamenii din țara aceasta. Dar Mesia a venit pe lume într-un loc foarte umil. El era destinat pentru o asemenea poziție, și Maria l-a culcat într-o iesle (Lc. 2.7). În ciuda acestei umiliri profunde, venirea Mântuitorului a fost atestată în mod solemn. Niște îngeri li s-au arătat păstorilor care petreceau noaptea în câmpie, în apropierea Betleemului. Ei le-au revelat nașterea Mesiei, locul unde Se afla Pruncul și au intonat un imn ceresc: *„Slavă lui Dumnezeu în locurile preaînalte și pace pe pământ între oamenii plăcuți Lui”* (Lc. 2.14). Păstorii s-au dus în grabă la Betleem, au găsit Pruncul, au istorisit ce văzuseră și apoi s-au întors la turmele lor. Toate elementele acestea concordau, de o manieră frapantă, cu misiunea Mesiei. De notat că faptele respective s-au petrecut în cercul unor oameni simpli și au trecut aproape neobservate de lume. Iosif și Maria au locuit câțva timp la Betleem. În ziua a 8-a, Pruncul a fost tăiat împrejur (Lc. 2.21) și a primit numele Isus, după porunca transmisă prin înger. La 40 de zile după nașterea Sa, Iosif și Maria au adus Pruncul la Templu, potrivit rânduielilor Legii (Lv. 12). Maria și-a adus darul pentru curățire și *„a prezentat Pruncul înaintea Domnului.”* Semnificația acestei expresii era că orice întâi-născut israelit trebuia să fie răscumpărat cu prețul a 5 sicli de argint (Num. 18.15-16). În plus, mama trebuia să aducă o ardere-de-tot, o jertfă de mulțumire. Luca ne informează că Maria a adus jertfa săracilor: *„două turturele sau doi pui de porumbel”* (Lv. 12.8). Circumstanțele modeste ale familiei sunt dovedite din nou. Dar Mesia, în ciuda umilinței Sale, nu trebuia să părăsească

Templul *incognito*. Simeon, un bătrân foarte pios, s-a dus la Templu și, la vederea Pruncului, a fost cuprins de Duhul Sfânt. Dumnezeu îi promisese că nu va muri înainte de a-L vedea pe Mesia. Luând Pruncul în brațe, Simeon l-a mulțumit lui Dumnezeu și a proorocit că viața Lui va fi deopotrivă glorioasă și tragică (Lc. 2.25-35). Ana, proorocița foarte înaintată în vârstă, care stătea permanent în Templu, a mărturisit și ea că venise Cristosul (Lc. 2.36-38). Apoi, a avut loc o atestare și mai frapantă a caracterului Copilului. La scurt timp după sosirea lui Iosif cu Maria la Betleem, niște magi din Răsărit au sosit la Ierusalim, întrebând unde Se afla *„împăratul de curând născut al iudeilor”*. Fără îndoială că oamenii aceștia au ziseră de la evreii dispersați în Orient că ei așteptau un Rege care trebuia să apară în Iudeea și să mântuiască omenirea. Dumnezeu le-a dat ca semn o stea călăuzitoare (v. *Stea*), apărută în Răsărit, vestindu-le, cu câțva timp înainte (Mt. 2.2), nașterea acestui Izbăvitor. Desigur că le fusese revelată și natura divină a Copilului, pentru că ei au declarat fără echivoc că *„au venit să I se închine.”* Cuvintele lor l-au intrigat pe Irod, care a convocat cărturarii pentru a afla unde trebuia să Se nască Mesia. Aflând că la Betleem, Irod i-a trimis acolo pe magi, dar le-a smuls promisiunea că-l vor informa și pe el despre identificarea Pruncului. În drum spre Betleem, magii au văzut din nou steaua, care s-a oprit deasupra localității. Când l-au găsit pe Isus, ei l-au adus daruri valoroase: tămâie, aur și smirnă. Unii au văzut în tămâie ofranda cuvenită lui Dumnezeu, în aur imaginea tributului datorat Împăratului și în mir o profecie despre suferințele Mesiei (Ioan 19.39; cf. Mt. 26.12; Lc. 24.1). Ne putem ușor da seama ce sentimente de frică și admirație au încercat Iosif și Maria în momentul când s-au aflat în prezența acestor străni vizitatori. Venirea lor era un semn reiterat al înaltei destinații rezervate Copilului și al lucrării pe care El avea s-o îndeplinească în folosul națiunilor celor mai îndepărtate. După aceea, Dumnezeu îi înștiințează pe magi să nu mai dea pe la Irod, pentru că acest om pervers voia să se folosească de informațiile furnizate de magi pentru a face să piară Copilul. Astfel că s-au întors acasă pe un alt drum. (V. *Magi*). Un înger l-a prevenit pe Iosif și i-a cerut să plece cu Pruncul și mama Lui în Egipt, pentru a se sustrage urmăririi lui Irod. Într-adevăr, acest monarh crud despre care Josephus istorisește că nu ezita să dea la moarte pe

proprii săi copii, a trimis niște ostași la Betleem pentru a ucide toți pruncii de la doi ani în jos. Irod spera să-și poată aduce la îndeplinire planul pe care magii i l-au dejucat, plecând acasă fără a-i spune unde Se afla Copilul. Călăii nu vor fi ucis poate un număr mare de prunci, pentru că Betleemul era un mic târg, dar masacrul a fost oribil prin cruzimea sa. Isus scăpase cu viață. Nu cunoaștem durata șederii Sale în Egipt. Probabil că a fost vorba doar de câteva luni, pentru că Irod a murit în anul 4 î.Cr. Numeroși iudei locuiau în țara aceasta, astfel că Iosif trebuie să fi găsit un loc de adăpost fără dificultăți. Când a venit momentul, îngerul l-a informat pe Iosif despre dispariția tiranului și i-a cerut să se întoarcă în țara lui Israel. Se pare că inițial Iosif și-a propus să crească Pruncul la Betleem, dar, de frica lui Arhelau, fiul lui Irod, a ezitat și, după o nouă înștiințare din partea lui Dumnezeu, s-a întors împreună cu ai săi în Galileea, la Nazaret. Când Domnul Isus și-a început activitatea publică, a fost numit „*proorocul din Nazaret*” sau „*Nazarineanul*.”

Acestea au fost cele câteva indicii transmise de evangheliști cu privire la nașterea lui Isus. Ele sunt scumpe inimilor noastre, dar au trecut aproape neobservate la vremea lor. Cele câteva persoane direct interesate au uitat aceste evenimente sau nu le-au dat publicității. Fără îndoială că Maria a fost aceea care le-a transmis cu prilejul întemeierii Bisericii creștine. Matei și Luca ni le-au relatat cu totul independenți unul de altul: Matei, pentru a demonstra că Isus este Împăratul, Mesia, în Care și-au găsit împlinirea profețiile V.T.; Luca, pentru a arăta originea lui Isus și începutul istoriei Sale.

2. Copilăria și tinerețea. După revenirea la Nazaret, nu ni se mai spune nimic despre viața lui Isus, cu excepția incidentului petrecut cu prilejul vizitei la Templu când, în vârstă de 12 ani, El își însoțește părinții (Lc. 2.41-51). Acest episod semnificativ revelează pietatea profundă a lui Iosif și Maria, care s-au străduit să-l dea Copilului o creștere evlavioasă. De asemenea, evidențiază dezvoltarea spirituală precoce a lui Isus, care Se interesa în mod special de problemele religioase, tratate de rabinii evrei în lecțiile lor, de așa manieră că a uitat de părinții Lui timp de 3 zile. Toți erau uimiți de inteligența Lui, de întrebările și răspunsurile Sale. Acest fragment din Evanghelia după Luca ilustrează și latura omenească a vieții lui Isus: „*El creștea în înțelepciune, în*

statură, și era tot mai plăcut înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor” (v. 52). Probabil că Iosif și Maria nu au divulgat faptele uimitoare din primii ani ai copilăriei lui Isus. Nici camarazii Lui, nici membrii familiei Sale nu L-au socotit o ființă supranaturală, dar El a trebuit să le apară remarcabil prin vigoarea Sa intelectuală și prin curăția Lui morală.

Sintetizând celelalte fapte pe care le prezintă incidental evangheliștii, ne-am putea imagina, într-o oarecare măsură, circumstanțele copilăriei și tinereții lui Isus. El făcea parte dintr-o familie care mai număra 4 băieți și câteva fete (Mc. 6.3, etc.). Unii exegeți presupun că ar putea fi vorba de niște copii proveniți dintr-o altă căsătorie a lui Iosif, iar alții au pretins că aceștia ar fi fost verii lui Cristos. Nouă ni se pare mai natural și mai conform cu spusele Scripturii să credem că ei erau copiii lui Iosif și ai Mariei, născuți după Isus. (V. *Frații Domnului; Iacov, 3*). În orice caz, Isus a crescut într-un cămin unde a cunoscut și bucuriile și disciplina. Devenit dulgher, ca și Iosif (Mc. 6.3), El era deprins cu munca fizică. În același timp, a primit o învățătură scripturară foarte intensă. În mod clar, citatele pe care Domnul nostru le ia din Sf. Scriptură dovedesc că El o cunoștea foarte bine (cf. Ioan 7.15). Parabolele Sale ni-L arată ca o ființă sensibilă la ceea ce ne învață natura și întotdeauna uimit de a putea întui gândul lui Dumnezeu așa cum este el descoperit în lucrările Lui. Nazaretul se găsea la marginea regiunii cu cea mai intensă activitate din lumea evreiască, nu departe de locurile unde s-au desfășurat unele din cele mai faimoase evenimente din istoria lui Israel. De pe înălțimile falezei aflate lângă cetate, putea fi văzută o bună parte din aceste locuri istorice. În apropiere de Nazaret, se întindea Lacul Galileii împrejurul căruia se concentrau, în miniatură, diversele aspecte ale vieții umane. După cum am văzut mai sus, era vorba de o perioadă caracterizată printr-o mare efervescență politică. Rumoarea evenimentelor senzaționale penetra adesea căminele evreiești. Nu avem nici cel mai mic indiciu că Isus ar fi crescut în izolare. Dimpotrivă, noi credem că El a fost foarte sensibil la evoluția evenimentelor din Palestina. Isus vorbea aramaica, limbă care înlocuise ebraica veche la evreii din epoca tardivă, dar El trebuie să fi auzit deseori vorbindu-se în grecește, și nu este exclus chiar să fi cunoscut această limbă. Evangheliștii trec sub tăcere toată perioada aceasta a vieții Sale, căci scrierile lor nu și-au

propus să redea biografia Domnului Isus, ci doar să relateze activitatea Sa publică. Tot ceea ce cunoaștem despre El ne permite să ni-L imaginăm pe Mântuitorul sub aspectul Lui omenesc și ne prezintă mediul unde El Se pregătește pentru activitatea Lui viitoare. Câteva trăsături oferite de evangheliști prezintă frumusețea caracterului Lui și dezvoltarea graduală a naturii Sale umane, orientată spre momentul când El Se va prezenta poporului ca Mesia cel trimis de Dumnezeu.

3. *Botezul lui Isus.* Acest ceas important din viața Lui a sunat, poate în vara anului 26 d.Cr., când Ioan, fiul lui Zaharia (Lc. 1.80), a primit din partea lui Dumnezeu misiunea de a chema poporul la pocăință, în vederea apropiatei apariții a Mesiei. Ioan părăsește pustia unde trăise ca ascet și merge de-a lungul Iordanului, botezând din loc în loc pe toți aceia care primeau mesajul lui. El vorbea în stilul proorocilor de altădată, îndeosebi asemenea lui Ilie, soma națiunea în ansamblu și pe fiecare persoană în parte să se pocăiască, anunțând apropiata venire a Mesiei, ale Cărui judecăți aveau să curățească Israelul și a Cărui moarte avea să facă ispășire pentru păcatele lumii întregi (Mt. 3.1-12; Mc. 1.1-8; Lc. 3.1-18; Ioan 1.19-36). Activitatea desfășurată de Ioan Botezătorul a avut un puternic și profund impact asupra poporului. Oamenii alergau să-l asculte, venind chiar și din Galileea. Sinedriul a trimis la el niște farisei care să-l întrebe cu ce drept își arogase el o asemenea autoritate. Fruntașii nu au răspuns apelului lui Ioan (Mt. 21.25), dar poporul de rând l-a ascultat, l-a admirat și a fost profund impresionat de cuvintele sale. Propovăduirea radicală a lui Ioan Botezătorul, îmbibată de spiritul Scripturilor Vechiului Testament, convingea sufletele cu adevărat evlavioase că Mesia cel așteptat vreme îndelungată era pe punctul să-și facă apariția. După ce Ioan a desfășurat o parte a activității sale publice – 6 luni sau poate chiar ceva mai mult – Domnul Isus a apărut în mijlocul mulțimii și i-a cerut lui Ioan să-L boteze. Profetul a înțeles, sub inspirația Duhului Sfânt, că Isus nu avea nevoie de pocăință și a discernut în El pe Mesia. *„Eu am trebuință să fiu botezat de Tine, și Tu vii la Mine?”* I-a zis el (Mt. 3.14). Desigur că Domnul nostru era atunci pe deplin conștient de mesianitatea Sa. O dovadă este răspunsul acordat protestului lui Ioan: *„Lasă-Mă acum, căci așa se cade să împlinim tot ce trebuie împlinit.”* (v. 15). Semnificația botezului lui Isus era aceea că El Se de-

dica operei vestite de Ioan și că voia să ia asupra Lui, de bună voie, toate păcatele poporului pe care venise să-l mântuiască.

La ieșirea din apă (Mc. 1.10; Ioan 1.33-34), Ioan vede cerul deschizându-se și pe Duhul lui Dumnezeu coborându-Se, în chip de porumbel, și oprindu-Se asupra Domnului Isus. A fost auzit un glas din cer care zicea: *„Acesta este Fiul Meu preaiubit, în care Îmi găsesc toată plăcerea Mea.”* (Mt. 3.17). Așadar, puterea Duhului Sfânt a fost pe deplin conferită naturii omenești a Domnului nostru, în vederea lucrării pe care urma s-o îndeplinească (cf. Lc. 4.1, 14). Exercitând-o, El S-a dovedit îndată a fi *om adevărat și Dumnezeu adevărat.*

4. *Ispitirea Domnului Isus.* Mesia nu trebuia să-și înceapă lucrarea Sa publică mai înainte de a fi fost suficient de pregătit pentru aceasta. Cunoscându-și perfect vocația Lui, El a urmat îndemnul Duhului Sfânt care L-a dus în pustie, fără îndoielă pentru a Se dedica meditației. Satan s-a înfățișat atunci înaintea Lui și a căutat să-L deterneze de la ținta pe care și-o propusese, să-L determine să acționeze din egoism și ambiție firească. Ucenicii trebuie să fi luat cunoștință despre toate acestea chiar din gura Domnului. Nu ne îndoim deloc de intervenția personală a Ispititorului, nici de realitatea scenei care ne este descrisă (Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13). Reținem totuși că puterea ispitei consta în subtilitatea cu care îi era prezentată Domnului lumea, cu mult mai seducătoare decât o viață de austeră ascultare de Dumnezeu, viață care avea să conducă, cu siguranță, la un final tragic. Încercarea a durat 40 de zile. Consacrat pe deplin destinului de umilire și suferință pe care îl știa ca fiind voia lui Dumnezeu pentru Mesia, Domnul Isus S-a întors pe valea Iordanului.

5. *Chemarea apostolilor.* Isus și-a început activitatea publică fără o proclamație zgomotoasă. Ioan Botezătorul i-a condus pe câțiva dintre proprii săi discipoli spre Acela pe care L-a desemnat ca fiind Mielul lui Dumnezeu (Ioan 1.29, 36). Doi dintre aceștia – Andrei și, probabil, Ioan – s-au dus după noul Învățător (v. 35-42). Peste puțin timp li s-a alăturat și Simon (v. 35-42). A doua zi, Domnul Isus i-a chemat pe Filip și pe Natanael (v. 43-51). Acest mic grup s-a deplasat împreună cu Isus în Galileea. La Cana Galileii, Învățătorul a făcut prima Sa minune și ucenicii au văzut în aceasta primul semn al gloriei Sale viitoare (2.1-11). De remarcat că Domnul Isus nu a întreprins

o mare manifestare publică. Noua mișcare a început prin credința câtorva galileeni necunoscuți. Dar, potrivit relatării lui Ioan, Isus știa perfect de bine cine era El și care îi era misiunea. Pentru a Se înfățișa lui Israel ca Mesia cel făgăduit, Domnul nostru aștepta momentul potrivit.

6. *Începutul lucrării în Iudeea.* Acest prilej s-a ivit în preajma Paștelor, în luna aprilie a anului 27. Din Capernaum, unde S-a dus împreună cu familia și ucenicii Lui (Ioan 2.12), Domnul Isus S-a suit la Ierusalim. El a alungat traficanții care profanau Templul. Reprimarea abuzurilor și efectuarea unei reforme în ceea ce privește serviciul divin erau gesturi profetice, dar cuvintele Domnului Isus: „*Nu faceți din Casa Tatălui Meu o casă de negustorie*” (v. 16) dovedeau că El afirma că este mai mult decât un prooroc. Această apostrofă echivala cu o somație publică adresată lui Israel, pentru a-l invita să-L urmeze în opera Sa de redresare religioasă. Totuși, El era convins că neamul evreiesc nu-l va primi mesajul și că El nu va întemeia poporul cel nou al lui Dumnezeu, Biserica viitorului, decât după ce va fi fost lepădat de evrei. Prezicerea, puțin voalată, despre moartea Lui în mâinile lor, dovedește ce mult Se aștepta El la o asemenea respingere (v. 19). Cu prilejul convorbirii cu Nicodim, Domnul Isus proclamă nevoia nașterii din nou a omului și necesitatea suferințelor Mesiei (3.1-21) care vor face accesibilă oamenilor Împărăția lui Dumnezeu pe care dragostea Tatălui L-a trimis s-o întemeieze. Ioan este acela care relatează începuturile lucrării lui Isus în Iudeea (2.13 - 4.3), care a durat circa 9 luni.

După Paște, Isus a părăsit Ierusalimul și S-a retras în câmpia Iudeii. Națiunea arătându-se puțin dispusă să-L urmeze, El a început să propovăduiască necesitatea pocăinței, lucru pe care și Ioan Botezătorul continua să-l facă. Un anumit timp, au lucrat împreună. Isus nu a voit să-și înceapă o lucrare independentă mai înainte ca misiunea providențială a lui Ioan să se fi terminat în mod evident. Lucrarea lor comună viza trezirea spirituală a națiunii. Deoarece numărul ucenicilor Domnului Isus începuse să-l depășească pe acela al ucenicilor lui Ioan, El a decis să părăsească Iudeea, căci nu voia să fie considerat ca un rival al lui Ioan (4. 1-3).

7. *Lucrarea în Galileea.* Traversând Samaria, Domnul Isus întâlnește la fântâna lui Iacov o femeie cu care are o conversație memorabilă (Ioan 4.4-42). Apoi, El S-a grăbit să ajungă în

N țării. La sosirea Sa în Galileea, Domnul Isus a trebuit să constate că vestea despre El l-o luase înainte (v. 43-45). Un ofițer regal vine din Capernaum la Cana, unde Se afla Domnul Isus, pentru a-i vindeca fiul (v. 46-54). Era vădit că în Galileea trebuia să lucreze Isus, căci holdele erau gata pentru seceriș (v. 35). O circumstanță tragică a indicat că sosise momentul când, potrivit voii lui Dumnezeu, Domnul Isus trebuia să întreprindă misiunea Sa personală: El a aflat că Irod Antipa îl aruncase în temniță pe Ioan Botezătorul. Misiunea înainte-mergătorului era acum terminată. El îi chemase pe iudei la pocăință și trezire spirituală, dar totul fusese zadarnic. Și atunci a început imediat să propovăduiască în Galileea Împărăția lui Dumnezeu, să expună principiile fundamentale ale noii dispensațiuni și să grupeze împrejurul Lui pe acela care aveau să constituie nucleul Bisericii Sale viitoare.

Marea lucrare a Domnului Isus în Galileea a durat circa 16 luni. Învățătorul a ales Capernaumul ca centru al activității Sale, localitate cu o bogată activitate comercială. În Galileea, Domnul Isus Se afla în mijlocul unei populații majoritar evreiască, dar într-o regiune unde autoritățile religioase ale națiunii nu interveneau câtuși de puțin din cauza distanței prea mari. Evident că El își propunea să vestească Împărăția spirituală a lui Dumnezeu și să reveleze poporului, prin intermediul unor puternice lucrări care reprezentau autoritatea Sa personală, și natura acestei împărății. Domnul Isus cerea oamenilor să creadă în El. Cristos revela adevăratul caracter al lui Dumnezeu și exigențele Sale față de oameni. Isus nu-și atribuia deloc titlul de Mesia (exceptând cazul din Ioan 4.25-26), căci niște ascultători firești ar fi dat ușor o interpretare denaturată acestui nume (noi am văzut, totuși, că cuvântul *Cristos* era echivalentul, în greacă, al termenului *Mesia*). În general, El își spunea „*Fiul omului*”. La început, Învățătorul nu a făcut nici o aluzie la moartea Sa, căci oamenii nu erau pregătiți să-L audă vorbind despre asta. El îi învăța principiile adevăratei religii și le interpreta cu deplină autoritate. Minunile Sale extraordinare suscitau cel mai mare entuziasm. El a atras atenția oamenilor de așa manieră încât țara întreagă a devenit dornică să-L vadă și să-L audă vorbind. Dar, așa cum prevăzuse El însuși, oamenii au fost decepționați de ideile Sale pe care le estimau imposibil de pus în aplicare. Numai un mic grup de oameni îl urmau cu credincioșie. Or, tocmai aceș-

tia au fost aceia care au propagat în lume, după moartea Sa, adevărurile pe care El îi învățase.

Pentru a cunoaște ordinea desfășurării evenimentelor, prilejuite de prima lucrare în Galileea, v. Armonia Evangheliilor în art. *Evanghelie*. Vom aminti aici doar fazele principale.

Prima etapă, care coincide cu începutul lucrării, se distinge printr-o serie de minuni surprinzătoare, prin îndemnul de a crede Evanghelia și prin trezirea printre galileeni a unui interes puternic pentru lucrurile spirituale. Înglobând evenimentele menționate în armonie, această fază începe cu prima respingere la Nazaret și se termină cu ospățul dat de Levi. La finele acestei perioade, care a durat vreo 4 luni, Domnul Isus, devenit ținta întregii Galilei, era însoțit de o mică ceată de ucenici devotați. Până atunci, nu știm mare lucru despre învățătura Lui. După relatarea acestor principii enunțate de El și a minunilor semnificative pe care le-a săvârșit atunci (vindecarea unui demoniac, Mc. 1.23-27; a leprosului, v. 40-45; a paralticului, 2.1-12; pescuirea minunată, Lc. 5.1-11), devine evident că fondul mesajului Lui corespundea proclamației de la Nazaret: „*Duhul Domnului este peste Mine pentru că M-a uns să vestesc săracilor Evanghelia; M-a trimis să tămăduiesc pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc robilor de război slobozirea și orbilor căpătarea vederii; să dau drumul celor apăsați și să vestesc anul de îndurare al Domnului.*” (4.18-21).

A doua etapă a lucrării în Galileea. Lucrurile au luat o cu totul altă întorsătură, în scurt timp, căci fariseii au început să ațâțe noroade împotriva Lui. Atunci, Domnul Isus S-a dus în Ierusalim și a vindecat acolo un paraltic în ziua sabatului (Ioan 5.5-10). Autoritățile și rabinii au trecut imediat la atac. Se pare totuși că Domnul Isus a provocat intenționat acest conflict, pentru a face să rezulte diferența dintre spiritul învățăturii Sale și acela al iudaismului curent. De atunci, vedem în Domnul Isus interpretul ideal al V.T., al cărui sens veritabil îl revelează (cap. 5). Procedând astfel, El apelează, de fapt, la propria Sa autoritate de Fiu al lui Dumnezeu și de Învățător al lui Israel, însărcinat cu instruirea oamenilor. În această fază se situează, pe lângă episodul din Ioan 5, culegerea spicelor și vindecarea omului cu mâna uscată (Mt. 12.1-15). (V. *Evanghelie*).

Conflictul cu fariseii și intensitatea crescândă a interesului oamenilor L-au determinat pe Domnul Isus să organizeze grupe de ucenici. Aceasta a constituit cea de a 3-a fază

a lucrării Sale în Galileea. Învățătorul a ales 12 apostoli și a rostit *Predica de pe munte*, descrierea a ceea ce trebuia să fie caracterul și faptele adevăraților membri ai Împărăției lui Dumnezeu. Aceasta constituie o expunere sublimă a vieții spirituale autentice, a bucuriei de a accepta voia Tatălui ceresc, a consacrării în slujba Lui pentru mântuirea lumii și a adevăratei traduceri în fapte a prescripțiilor Legii divine. Această nouă învățătură se opunea categoric formalismului și religiei superficiale a fariseilor; era un ideal de încredere în Dumnezeu și de comuniune cu El. Domnul Isus nu-și propunea doar să-i învețe pe oameni *Predica de pe munte* care indică drumul mântuirii, și nici să expună Evanghelia Sa în întregime. Înainte de a Se prezenta ca Mântuitorul absolut necesar și unic, jertfa ispășitoare care ridică păcatele noastre și cere o credință deplină din partea noastră, Domnul Isus voia, prin predica aceasta, să-i încredințeze de păcat pe ascultătorii Săi. Dacă cerințele lui Dumnezeu sunt absolute, atunci orice om sincer se va simți condamnat. O lege atât de spirituală devine „*pedagogul*” care îl conduce la Cristos (Gal. 3.22-24). De altă parte, credinciosul îndreptățit și regenerat prin Duhul Sfânt, își va găsi fericirea în împlinirea principiilor spirituale ale *Predicii de pe munte* (Rom. 8.2-4). În sfârșit, aceste pagini sunt Carta Împărăției viitoare, legea dragostei a cărei aplicație perfectă va caracteriza domnia glorioasă a Mesiei (cf. Ps. 72.2-4, 12-14; Is. 11.1-5).

În cursul celei de a 4-a faze, îl vedem pe Domnul Isus însoțit de apostolii Săi, făcând o minune după alta și întinzându-și influența prin numeroasele călătorii întreprinse de-a lungul și de-a latul Galileii de Jos. În *Armonia celor 4 Evanghelii*, această fază merge de la finele *Predicii de pe munte* până în momentul când Irod caută să se informeze despre noul Învățător. În cursul acestor luni, interesul mulțimilor față de Domnul Isus crește direct proporțional cu ostilitatea fariseilor. Această perioadă este caracterizată îndeosebi prin pildele rostite de Cristos și care sunt niște capodopere inegalabile în arta învățării oamenilor. Aceste alegorii urmăreau comunicarea adevărului minților receptive, evitându-se, totuși, furnizarea unor argumente dușmanilor. Întrebuințarea parabolilor tocmai în aceste momente este o dovadă clară despre creșterea pericolului, fiind nevoie de o anumită prudență din partea Domnului Isus (Mt. 13.10-17). Cu o iscusință incomparabilă, El

ascunde, în aceste povestiri foarte simple, adevărurile cele mai profunde cu privire la originea, dezvoltarea, riscurile și destinația Împărăției spirituale pe care venise s-o întemeieze în lumea aceasta. Însă tot atunci se declanșează o criză în Galileea. Tetrarhul Irod Antipa continua să facă cercetări cu privire la Isus Cristos, iar Domnul a discernut, în acest fapt, un indiciu de avertizare privind unele posibile complicații, asemănătoare celor care au condus recent la întemnițarea și la decapitarea lui Ioan. În definitiv, poporul avusese destule ocazii pentru a lua poziție față de învățătura lui Cristos. Dar iată că un anumit eveniment tranșează chestiunea: Isus a încercat să Se retragă împreună cu cei 12 apostoli, dar mulțimea le iese înaintea, într-un loc pustiu, pe malul de NE al Lacului Galileii. Copleșit de mila celor înfometați, Isus îi hrănește, făcând o minune, înmulțind cele 5 pâini și cei doi pești. Mulțimea respectivă număra vreo 5 000 de bărbați, în afară de femei și copii. Entuziasmați din cale afară, galileenii au vrut să-L ia cu sila pe Isus pentru a-L face împărat (Ioan 6.15), dovadă că ei se înșelau amarnic cu privire la sensul misiunii Sale. Sosise vremea ca Domnul Isus să-și termine misiunea printre ei. Chiar de la început, învățătorul dăduse de înțeles că El venise în lume ca să moară, că numai moartea Sa făcea din El Mântuitorul păcătoșilor (3.14-15). Deja, El Se pregătea pentru a depune jertfa supremă. A doua zi după înmulțirea pâinilor, Isus a rostit la Capernaum cuvântarea în care Se proclama Pâinea vieții și insista asupra nevoii ca oamenii să mănânce trupul Lui și să bea sângele Lui (Ioan 6.22-65). Apoi, după ce combate niște interpretări tendențioase ale fariseilor cu privire la anumite practici rituale (Mc. 7.1-23), El pune capăt lucrării Sale publice în Galileea și părăsește regiunea împreună cu ucenicii Lui.

Lucrarea lui Isus la hotarele Galileii. (V. *Armonia celor 4 Evanghelii* în art. *Evanghelia*). Lucrarea aceasta a durat circa 6 luni. Atunci Isus ajunge, pentru prima dată în viață, pe teritoriul Neamurilor, adică în părțile Tirului și Sidonului. Ulterior, trecând, fără îndoială, în partea de S, a călătorit de-a lungul malului răsăritean al Iordanului superior și a Lacului Galileii, ajungând la Decapole. Apoi, El S-a întors iarăși la hotarele nordice ale Galileii și a sfârșit prin a Se duce din nou la Capernaum. În cursul acestei perioade, Cristos S-a străduit îndeosebi să-i pregătească pe ucenici cu privire la moartea Lui și la viitoarea lor sarcină

de a propovădui Evanghelia printre toate națiunile lumii. Nu a rostit decât niște scurte alocuțiuni și S-a adresat, în special, păgânilor sau populațiilor semi-palestiniene, care locuiau la S și la E de Lacul Galileii. În sfârșit, aproape de Cezareea lui Filip, la poalele Hermonului, Isus ascultă mărturisirea de credință a lui Petru și a celorlalți ucenici, afirmând că El era Mesia. Isus prinde prilejul pentru a le vesti, în mod clar, iminența morții și învierii Sale, afirmând că fiecare dintre ucenicii Lui trebuia să fie dispus a-și duce propria lui cruce (Mc. 8.27-38). La scurt timp după această convorbire, a avut loc Schimbarea la față, eveniment cu prilejul căruia 3 ucenici au contemplat gloria lui Cristos. Se pare că, din clipa aceea, Isus S-a dăruit definitiv, într-o sublimă înălțare spirituală, înjunghierii pe care Legea și Proorocii au vestit-o și pe care Moise și Ilie l-au reamintit-o (Mc. 9.2-13; Mt. 17.1-8; Lc. 9.28-36). El le-a repetat apoi ucenicilor prezicerea despre apropiata Sa moarte. Întors la Capernaum, El a continuat să-i învețe (Mt. 18) că slujirea lui Dumnezeu implică umilință, sacrificiu de sine și dragoste. Propria Sa înjunghiere trebuia să le fie, în acest sens, un exemplu permanent. Acestea se petreceau, probabil, pe la începutul anului 29, toamna. Părăsind definitiv Capernaumul, Cristos „*Și-a îndreptat fața hotărât să meargă la Ierusalim*” (Lc. 9.51).

8. *Călătoriile în direcția Ierusalimului și lucrarea în Perea.* Este imposibil să stabilim exact șirul deplasărilor Domnului, căci relatarea lui Luca, principala sursă de informații pentru această perioadă, nu urmărește o ordine cronologică precisă.

Dar faptele esențiale sunt bine cunoscute. Domnul caută de acum să atragă atenția întregii țări, inclusiv a Iudeii; El trimite 70 de ucenici care să anunțe venirea Lui; El Se duce la Ierusalim în timpul sărbătorii Corturilor (Ioan 7). Apoi, din nou, cu prilejul praznicului Înnoirii (10.22-23). În aceste două ocazii, El Se prezintă poporului în câteva rânduri. El declară că este Lumina lumii, Păstorul cel bun al turmei lui Dumnezeu, și combate cu îndrăzneală pe iudeii din fruntea națiunii care se opuneau învățaturii Lui. El mai străbate Iudeea și Perea, explicând poporului, de o manieră mai frumoasă și mai concretă ca oricând, în ce constă viața spirituală autentică și arătând care trebuie să fie concepția noastră despre Dumnezeu și slujirea Lui.

Aici se plasează pilda samariteanului milostiv (Lc. 10.25-37), pilda celor poftiți la cină

(Lc. 14), a oii rătăcite, a drahmei pierdute, a fiului risipitor (Lc. 15), pilda ispravnicului necredincios, a bogatului și a lui Lazăr (Lc. 16), a văduvei și a judecătorului nedrept, a fariseului și vameșului (Lc. 18. 1-14). În timp ce ostilitatea mai-marilor poporului cunoaște o puternică intensificare, Învățătorul proclamă Evanghelia de o manieră tot mai completă. Un fapt neprevăzut împinge agitația la paroxism. Domnul Isus află că prietenul Său Lazăr din Betania s-a îmbolnăvit. Când Învățătorul ajunge în Betania, trecuseră deja 4 zile de când Lazăr se afla în mormânt. Isus îl înviază, iar minunea aceasta le-a întrecut pe toate celelalte de până atunci (Ioan 11.1-46). Acest eveniment prodigios, petrecut foarte aproape de Ierusalim, pur și simplu a bulversat capitala. La instigația lui Caiafa, mare preot în anul acela, sinedriul a estimat că numai moartea „perturbatorului” ar putea nimici influența Lui (v. 47-53).

Domnul S-a făcut imediat nevăzut (v. 54). El a decis, desigur, să nu moară înainte de Paște. Cum sărbătoarea aceasta se apropia, Isus a pornit spre Ierusalim, traversând Perea (Mt. 19.1; 20.17, 29; Mc. 10; Lc. 18.31 - 19.28), învățând pe oameni și vestind din nou moartea și învierea Sa iminentă. Și astfel, ajunge în Betania cu 6 zile înainte de Paște (Ioan 12.1).

9. *Ultima săptămână.* La Betania, Maria, sora lui Lazăr, unge capul și picioarele lui Isus, în timpul cinei. Învățătorul a văzut, în acest gest, semnul profetic al apropiatei Sale îngropări. În ziua următoare, El intră triumfal în Ierusalim, călare pe un măgăruș. Procedând astfel, El stârnea mânia mai-marilor norodului, căci Se prezenta, în mod public, ca Mesia și concretiza caracterul pașnic al Împărăției pe care venise s-o întemeieze. A doua zi, întorcându-Se în oraș, Isus a blestemat un smochin care era lipsit de fructe, deși avea un aspect promițător. Era un simbol frapant al iudaismului îngâmfat, dar steril. După aceea, la fel cum făcuse cu 3 ani în urmă, Domnul i-a alungat din Templu pe vânzătorii care profanau curtea. Gestul acesta era un nou apel adresat națiunii israelite, somând-o să se curățească (Mc. 11.15-17). În ciuda mulțimii de pelerini care L-au aclamat ca Mesia, cu prilejul intrării Sale triumfale în Ierusalim și care continuau să se înghesuie în jurul Lui, căpeteniile poporului și-au păstrat, cu hotărâre, atitudinea lor ostilă. În ziua următoare (marți), Isus Se afla din nou în oraș. Când a ajuns la Templu, niște delegați ai sinedriului L-au întrebat pe temeiul

cărei autorități acționa El de o asemenea manieră. Știind că deja ei plănuiseră moartea Sa, Învățătorul refuză să le răspundă, dar rostește pilda celor doi fii, pilda vierilor și aceea a nunții fiului de împărat (Mt. 21.23 - 22.14), alegorii care descriu neascultarea căpeteniilor de poruncile divine, degradarea comorilor sacre încredințate națiunii prin atitudinea mai-marilor lor, catastrofa care va lovi, în curând, comunitatea evreiască și orașul. Fruntașii au căutat să-I întindă curse, pentru a găsi, în cuvintele Sale, un motiv de acuzație sau de denigrare. Fariseii și irodianii L-au întrebat dacă era legal să se plătească tribut lui Cezar. Saducheii L-au chestionat în problema învierii. Un învățător al Legii s-a interesat care este cea mai mare poruncă. După ce i-a redus la tăcere unul după altul, Domnul Isus îi tulbură cu întrebarea privitoare la sensul cuvintelor lui David când se adresează Mesiei ca Domn al său. Într-adevăr, Ps. 110 implică, în mod clar, că Isus nu hulea când Se dădea drept Fiul lui Dumnezeu și Se făcea una cu Tatăl. Pe parcursul acestei zile, conflictul se agravează și Cristos nu ezită să-i stigmatizeze pe conducătorii nedemni (Mt. 23.1-39). Demersul unor greci care doresc să-L vadă pare a fi o prezicere a faptului că iudeii îl vor regreta, că păgânii îl vor urma și că sfârșitul Lui era iminent (Ioan 12.20-50). Părăsind Templul, El le spunea, cu tristețe, ucenicilor Lui că, în curând, acest superb edificiu avea să fie distrus. Apoi, într-o convorbire cu 4 dintre ucenicii Săi, vorbește mai detaliat despre distrugerea Ierusalimului, despre răspândirea Evangheliei, despre suferințele viitoare ale apostolilor și despre a doua venire a Sa (Mc. 13). Această declarație dovedește că, în mijlocul împotrivirii dezlănțuite contra Sa, Isus și-a păstrat o viziune foarte limpede. El mergea fără șovăire spre tragedia vieții Sale, convins că finalul va fi victoria.

Probabil că planul atentatului a fost urzit tocmai în noaptea aceea. Iuda, unul din cei 12 apostoli, se detașase deja de mult timp de idealul spiritual al Învățătorului. Iscarioteanul suferea din pricină că Cristos nu intenționa să întemeieze o împărăție pământească. Ioan zice despre Iuda că el era un lacom de bani. În timpul cinei din Betania, avarul și-a dat, în sfârșit, seama de antipatia sa ireductibilă față de Isus. Turbând de furie pentru că și-a văzut speranțele sale spulberate, el a luat hotărârea de a-L vinde mai-marilor norodului pe Învățătorul lui. Trădarea lui Iuda a schimbat planurile iudeilor. Adversarii lui Isus luaseră decizia

să aștepte până după Paște, când mulțimile aveau să se risipească. Neștiind ce învinuire să-l aducă lui Isus, ei au răsuflat ușurați când au auzit propunerea lui Iuda. Se pare că a doua zi, respectiv miercuri, Isus S-a izolat în Betania. Joi după-amiază, trebuiau să fie înjunghiați mieii pascali, iar cina comemorativă la care se impunea participarea tuturor israeliților evlavioși, se celebra după asfințitul soarelui. Era începutul sărbătorii Azimilor, care dura 7 zile. În ziua aceasta, Domnul Isus i-a trimis pe Petru și Ioan să pregătească Paștele în oraș, pentru El și apostolii Săi. El i-a trimis, cu siguranță, în casa unui ucenic sau a unui prieten (Mt. 26.18). Poruncindu-le să urmeze, chiar de la intrarea în cetate, pe un om care ducea un ulcior cu apă, Domnul Isus intenționa să păstreze secret locul cinei, evident pentru a-l împiedica pe Iuda să-L divulge căpeteniilor norodului, ceea ce ar fi putut întrerupe ultima și valoroasă întreținere a Învățătorului cu apostolii Lui. Joi seara, El a celebrat cu ai Săi cina pascală. (Pentru ordinea desfășurării evenimentelor din seara aceasta, v. *Armonia* în art. *Evanghelie*). După unii exegeți care se bazează pe Evanghelia după Ioan (13.1, 29; 18.28; 19.31), Isus ar fi fost răstignit la 14 Nisan, ziua înjunghierii mielului pascal, și El nu ar fi mâncat Paștele la timpul său, ci cu o zi mai devreme. Dar această opinie se acordă dificil cu ceea ce spun Matei (26.17-19), Marcu (14.12-16) și Luca (22.7 - 13.15). Expresiile folosite de Ioan în pasajele aflate în discuție pot fi explicate prin ipoteza de mai jos.

(Notă. Ioan 13.1 nu vrea să spună că toate faptele relatate în cap. 13 s-au petrecut „*înainte de praznicul Paștelor*”. Aceste cuvinte servesc ca introducere, arătând spiritul de dragoste care îl anima pe Domnul Isus la începutul acestui Paște tragic. V. 29 din cap.13: „*Cumpără ce ne trebuie pentru praznic*” ar fi putut să fie o aluzie la cumpărăturile necesare pentru a doua zi, când poporul avea să-și aducă darurile de bună voie. Pasajul din Ioan 18.28: „...*ca să poată mânca Paștele*” poate să însemne simplu: „*să observe ritualul pascal*”. În Ioan 19.31, cuvântul *pregătire* nu implică pregătirile de Paște, ci pe acelea de sabat).

După toate probabilitățile, Iuda s-a retras înainte ca Domnul să instituie Cina sfântă și Domnul Isus a prezis căderea lui Petru. El o anunță, mai întâi, în odaia de sus; apoi, din nou, în drum spre Ghetsimani. Evanghelia după Ioan nu redă instituirea Cinei Domnului, ci doar ultimele discuții ale lui Isus cu apostolii. El îi pregătește pentru moartea Sa și le

dezvăluie faptul că, grație lucrării Duhului Sfânt, comuniunea lor spirituală va fi menținută, devenind și mai rodnică (Ioan 14-16). Ioan ne-a mai păstrat și sublima rugăciune preoțească (cap.17). În drum spre Ghetsimani, Domnul Isus îi avertizează pe apostoli că vor fi risipiți și le fixează o întâlnire după înviere, în Galileea. Agonia din grădină a marcat renunțarea totală și definitivă la persoana Sa, pentru a o aduce ca sacrificiu suprem. Iuda apare pe neașteptate, însoțit de cohorta trimisă de garnizoana aflată în apropierea Templului, sub pretextul că trebuia să fie arestat un revoluționar primejdios (Ioan 18.3, 12). Printre acești oameni, se aflau și câțiva leviți din garda Templului, precum și câțiva slujitori ai preoților celor mai de seamă. Iuda știa că Isus frecventa regulat grădina Ghetsimani. Unii exegeți presupun că trădătorul s-ar fi dus, mai întâi, în camera de sus și că, negăsindu-L acolo pe Isus, a mers la poalele Muntelui Măslinilor, unde se afla grădina Ghetsimani. După câteva cuvinte de protest, Domnul Isus Se lasă arestat, în vreme ce ucenicii se fac nevăzuți.

Gărzile îl duc, mai întâi, la Ana (Ioan 18.13), socrul lui Caiafa. Urmează un interogatoriu preliminar, din partea Anei, în timp ce se desfășoară convocarea sinedriului (v. 13-14, 19-24). Este posibil ca Ana și Caiafa să fi locuit în același imobil, căci povestirea spune că tăgăduirea lui Petru a avut loc în curtea palatului, în timp ce se desfășura interogatoriul la Ana și apoi la Caiafa. Domnul Isus a refuzat, la început, să răspundă întrebărilor puse și a cerut să compară martorii acuzării. Ana L-a trimis legat la reședința lui Caiafa, unde sinedriul se adunase în mare grabă. Depozițiile referitoare la blasfemie și crimă care se încerca a l se imputa, erau contradictorii. Nu a putut fi avansată nici o dovadă convingătoare. În final, marele preot a adjurat solemn acuzatul să spună dacă El era Mesia. Domnul Isus a afirmat-o categoric. Tribunalul, furios, L-a condamnat la moarte pentru blasfemie. Abandonând condamnatul unor batjocuri cumplite, judecătorii au dovedit, prin acest act, în ce spirit nelegiuit au rostit ei sentința (Mc. 14.53-65). Dar Legea cerea ca promulgarea hotărârilor sinedriului să aibă loc ziua, astfel că tribunalul se reunește din nou, dis-de-diminează, și reia aceeași procedură (Lc. 22.66-71). Cum iudeii nu aveau dreptul să execute un criminal fără asentimentul procuratorului roman, sinedriul s-a grăbit să-L trimită pe Isus înaintea lui Pilat. Graba ieșită din comun a acestei proceduri

dovedește că tribunalul se temea de intervenția poporului, susceptibilă să împiedice execuția. Pilat probabil că își avea reședința în palatul lui Irod, pe colina Sionului, nu prea departe de casa marelui preot. Era destul de devreme când membrii sinedriului s-au dus în pretoriu pentru a-l ruga pe procurator să vină să asculte reclamația lor. Iudeii ar fi vrut ca Pilat să le permită executarea Condamnatului fără ca el să-L mai judece, dar acesta a refuzat (Ioan 18.29-32). Atunci, ei au început să-L acuze pe Isus, spunând că El „*ațâță neamul la răscoală, oprind a plăti bir Cezarului și zicând că El este Cristosul, Împăratul*.” (Lc. 23.2). Când Isus a admis regalitatea Sa înaintea procuratorului (Lc. 23.3), acesta L-a interogată în particular (Ioan 18.33-38), și a descoperit rapid caracterul apolitic și inofensiv al pretențiilor Sale. Atunci Pilat declară că Isus este nevinovat și că intenționează să-L pună în libertate. În realitate însă, procuratorul nu îndrăznește să se opună supușilor săi încăpățânați. Când aceștia îi cer, cu îndârjire, răstignirea lui Isus, Pilat recurge la niște modalități mizerabile de a ieși din dificultate, urmărind să se scuture de orice responsabilitate. Aflând că Isus era galilean, i-L trimite lui Irod Antipa (Lc. 23.7-11), care se afla atunci la Ierusalim, dar Irod refuză să-L judece. Numărul mulțimii creștea fără încetare. Existând un obicei potrivit căruia se pune în libertate câte un înțemnițat, cu prilejul Paștelor, guvernatorul consultă noroadalele cu privire la opțiunea lor. El spera, evident, că popularitatea lui Isus L-ar fi putut scăpa de furia căpeteniilor și preoților celor mai de seamă, însă aceștia au înduplecat gloatele să-l ceară pe Baraba. Mesajul nevestei lui Pilat prin care era atestată nevinovăția Galileanului, face să crească și mai mult dorința lui de a-L scăpa de la moarte. Însă, în ciuda intervențiilor sale repetate în favoarea lui Isus, mulțimea se dovedește implacabilă și avidă de sânge. Procuratorul, înspăimântat, nu mai are curajul de a acționa potrivit convingerii sale personale și acceptă să-i fie smuls ordinul de execuție. În timp ce, în curtea dinăuntru a palatului, Isus suferea supliciul flagelării, care preceda întotdeauna răstignirea, Pilat era pur și simplu perplex. Aducând înaintea lor acuzatul plin de sânge și încoronat cu spini, el a căutat din nou să-i satisfacă pe iudei. Dar aceștia, încurajați de ceea ce deja obținuseră, au început să strige și mai tare: „*Trebuie să moară, pentru că S-a făcut pe Sine Fiul lui Dumnezeu!*” (Ioan

19.1-7). Aceste cuvinte au sporit și mai mult teama superstițioasă a lui Pilat. Încă o dată el îl mai chestionează pe Isus în particular și caută iarăși să-I dea drumul (v. 8-12). Atunci, iudeii, cunoscând ambiția politică a guvernatorului, îl acuză de sprijinirea unui rival al Cezarului și de nesinceritate față de acesta. Această calomnie a demolat toate ezitățile lui Pilat. El a resimțit sumbra bucurie de a-i auzi pe iudei proclamându-și deplina lor supunere față de Tiberiu Cezar (v. 12b-15) și L-a lăsat pe Nazarinean în mâinile vrăjmașilor Lui. Deși nevinovat, Isus a fost, totuși, condamnat la moarte, și încă fără procedură legală. Moartea Lui a fost, într-adevăr, un asasinat juridic. (V. *Procesul lui Isus*). Un număr de 4 ostași L-au executat (Ioan 19.23), sub supravegherea unui centurion. Doi tâlhari au fost supuși supliciului odată cu Isus. De obicei, condamnații își duceau ei înșiși cele două piese ale crucii lor, sau numai partea transversală. Se pare că, inițial, Domnul Isus și-a dus El însuși crucea întreagă (Ioan 19.17), apoi a fost silit Simon din Cirena să l-o ducă (Mt. 27.32; Mc. 15.21; Lc. 23.26). Locul răstignirii se afla în afara zidurilor, la o mică depărtare de cetate (v. *Calvar*). De obicei, condamnatul era așezat și ținut pe cruce înainte de înfigerea acestuia într-o groapă săpată anterior. Crima celui osândit la moarte era indicată pe o tăbliță, pusă deasupra capului lui. Pentru Isus, inscripția a fost scrisă în evreiește, latinește și grecește. Ioan este evanghelistul care o redă, sub forma sa cea mai lungă: „*Isus din Nazaret, Împăratul iudeilor*” (19.19). Marcu spune că, atunci când a fost răstignit Isus, „*era ceasul al treilea*” (15.25), adică ora 9 dimineața. Dacă ne aducem aminte că sinedriul s-a întrunit când s-a făcut ziuă (Lc. 22.66), am putea admite că răstignirea a avut loc pe la ora 9 a.m. ceea ce concordă cu graba iudeilor chiar de la începutul dramei.

În legătură cu răstignirea, Evangheliile relatează o seamă de episoade, însă nu vom intra în detalii aici. Unii răstigniți rămăneau cu viață, pe cruce, mai mult timp, dar trupul deja epuizat al Domnului Isus nu a rezistat o atât de lungă agonie. Pe la ceasul al 9-lea (adică 3 p.m.), după ce țara a fost cufundată în întuneric vreme de 3 ceasuri, Cristos și-a dat duhul, scoțând un strigăt puternic. Cuvintele pronunțate de la înălțimea crucii dovedesc că El a fost conștient până în ultimul moment și că înțelegea perfect semnificația tuturor celor petrecute cu El. În ultimele clipe ale vieții Sale,

la piciorul crucii se mai aflau doar câteva persoane. Mulțimea care însoțise cortegiul se întorsese în oraș; de asemenea, și preoții cei mai de seamă care îl batjocoriseră. Doar câțiva ucenici și soldații sunt aceia a căror prezență până la sfârșit o atestă Evangheliile. Așadar, căpeteniile poporului nu au fost informate despre moartea lui Cristos. Pentru ca trupurile răstigniților să nu rămână atârdate pe cruce în timpul sabatului, iudeii i-au cerut lui Pilat să zdrobească fluierile picioarelor condamnaților. Dar când ostașii s-au apropiat de Domnul Isus, pentru a face lucrul acesta, ei au observat că El deja murise. Pentru a se asigura de moartea Lui, un soldat l-a străpuns coasta cu o suliță. Ioan, care era de față, a văzut sânge și apă ieșind din rana respectivă (Ioan 19.34-35). Probabil că moartea lui Isus s-a produs ca urmare a ruperii inimii Sale. Iosif din Arimateea, un om care era ucenicul lui Cristos pe ascuns, în ciuda poziției sale de om bogat și de membru al sinedriului, nu a consimțit la condamnarea Învățătorului său (Lc. 23.51). El a mers la Pilat să ceară trupul lui Isus. Însoțit de câteva persoane, el l-a pus apoi într-un mormânt nou pe care și-l săpase în stâncă, în grădina sa.

10. *Învierea și înălțarea Domnului.* Desigur că arestarea bruscă și sfârșitul rapid al Învățătorului le-au produs ucenicilor Săi multă durere și le-au ridicat mari semne de întrebare. Evangheliile menționează cel puțin 3 ocazii solemne când El le-a prezis moartea și învierea Lui a treia zi. Totuși, ei au fost prea zdrobiți de suferință. Cine a cunoscut vreodată în viață asemenea stări de cumplită descurajare și adâncă decepție, nu se miră deloc de comportamentul ucenicilor și nu se îndoiește de relatarea evanghelică. Evangheliștii nu au pretenția că au redat o descriere completă a faptelor, nici o listă a tuturor dovezilor învierii. Evangheliile atestă realitatea celor petrecute pe baza mărturiei apostolilor, cărora Domnul Isus li S-a arătat de câteva ori (I Cor. 15.3-8). Evangheliștii au reținut doar faptele care au prezentat un interes esențial sau sunt de natură să edifice pe cei credincioși.

Ordinea aparițiilor Celui Înviat a fost următoarea: în dimineața zilei întâi a săptămânii, două grupe de femei evlavioase din Galileea s-au dus la mormânt spre a unge trupul Domnului, în vederea îngropării Sale. Printre acestea, se aflau Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov și Salome (Mc. 16.1). Ioana și alte femei ale căror nume nu ne sunt indicate s-au aflat în a doua ceată. Pasajul din Lc. 24.10 menționează

istorisirea prezentată de toate aceste femei, laolaltă.

Prima ceată a văzut piatra rostogolită de pe mormânt. Maria Magdalena a crezut că trupul Domnului fusese furat și a alergat să le dea de veste lui Petru și Ioan despre lucrul acesta (Ioan 20.1-2). Intrând în mormânt, celelalte femei au văzut un înger care le-a informat despre învierea Domnului și le-a indicat să ducă ucenicilor această veste (Mt. 28.1-7; Mc. 16.1-7). Noi credem că, grăbindu-se să plece de la mormânt, ele au întâlnit celălalt grup de femei și s-au întors împreună la mormânt, unde acum doi îngeri le-au repetat, în mod solemn, că Isus nu Se mai afla printre cei morți, ci înviase (Lc. 24.1-8). Părăsind mormântul, ele au alergat spre Ierusalim pentru a transmite cele întâmplate. Dar iată că pe drum, Domnul Însuși li Se arată acestor femei (Mt. 28.9,10). Între timp, Maria Magdalena îi informase pe Petru și pe Ioan că mormântul era gol. Cei doi ucenici s-au dus în grabă la mormânt și au găsit întocmai după cum li se spusese (Ioan 20.3-10). Maria Magdalena a mers după ei. Ucenicii au părăsit grădina, dar ea a rămas acolo, și Domnul i S-a arătat și ei (v. 11-18). În cele din urmă, femeile s-au dus la ucenici și le-au adus noua veste. Dar cum credința ucenicilor în învierea Domnului Isus nu trebuia să se întemeieze numai pe mărturia acestor femei, în aceeași zi, Domnul i S-a arătat lui Simon Petru (Lc. 24.34; I Cor. 15.5), apoi la doi ucenici care se duceau în satul lor Emaus (Lc. 24.13-35). În seara aceleiași zile, Domnul Isus li Se arată apostolilor, Toma nefiind prezent în mijlocul lor (Lc. 24.36-43; Ioan 20.19-24). De data aceasta, El a mâncat înaintea lor, pentru a le dovedi realitatea învierii Sale corporale. Ucenicii au rămas, în continuare, în Ierusalim, în vreme ce Toma persista în necredință. În duminica următoare, Domnul li S-a arătat din nou și a oferit dovada învierii Sale apostolului necredincios (Ioan 20.24-29). Probabil că atunci apostolii s-au dus în Galileea. Evanghelia vorbește despre 7 apostoli care pescuiau în Lacul Tiberiada când li S-a arătat Domnul (Ioan 21). El le-a dat întâlnire pe un munte din Galileea. Acolo le-a transmis Marea Trimitere, le-a promis puterea Sa și i-a asigurat de prezența Sa permanentă (Mt. 28.16-20). Probabil că cei peste 500 de ucenici despre care se vorbește în I Cor. 15.6 au asistat la această solemnă delegare a autorității. Mai târziu, Domnul i S-a arătat lui Iacov (v. 7), dar nu știm unde a avut loc această întâlnire. În

sfârșit, El conduce apostolii la Ierusalim și apoi pe Muntele Măslinilor, într-un punct de unde se vedea Betania (Lc. 24.50-51). De acolo, El a fost răpit la cer și un nor L-a ascuns de ochii lor (F.A. 1.9-12). Așadar, N.T. menționează 10 arătări ale Mântuitorului înviat, cărora le-o adaugă pe aceea care a avut loc pe drumul Damascului (I Cor. 15.8). Probabil că au avut loc și alte apariții ale Domnului care nu au fost relatate. Potrivit cu F.A. 1.3, „*după patima Lui, li S-a înfățișat viu, prin multe dovezi, arătându-li-Se deseori, timp de patruzeci de zile.*” Totuși, El nu Se afla în contact cu ucenicii Lui ca mai înainte, ci li Se arăta doar cu anumite ocazii (Ioan 21.1). Cele 40 de zile dintre învierea și înălțarea Domnului au constituit o perioadă de tranziție, destinată formării ucenicilor în vederea viitoarei lor misiuni. Trebuia ca Domnul Isus să le demonstreze, cu claritate, în multe rânduri și chipuri, că El înviase cu adevărat. Și, după cum am constatat, El le-a dat din plin asemenea dovezi. Domnul trebuia să-și completeze învățătura acordată apostolilor despre necesitatea morții Sale și despre caracterul Bisericii pe care avea să o stabilească grație activității lor. De asemenea, trebuia să le arate ucenicilor în ce mod lucrarea Lui constituia o împlinire a Scripturilor. Era singurul mijloc pentru a-i face să înțeleagă că noua dispensațiune era continuarea celei vechi. Înainte de moartea Domnului Isus, ai Săi nu erau pregătiți să primească o astfel de învățătură. Ea le-a fost acordată în cursul acestor 40 de zile, așa cum se menționează în numeroase texte (Lc. 24.44-48; Ioan 20.21-23; F.A. 1.3-8). În sfârșit, experiențele acestor câteva săptămâni i-au ajutat pe apostoli să se obișnuiască cu gândul că Învățătorul lor, deși absent, era, totuși, viu și foarte aproape de ei, chiar dacă nevăzut; că El intrase într-o nouă viață și avea un trup care amintea de acela pe care ei îl iubiseră și care, totuși, acum era glorificat. În ciuda noii Sale poziții, de după înviere, ai Săi L-au recunoscut și au fost gata, din acel moment, să proclame pretutindeni divinitatea Fiului unic al lui Dumnezeu, adevăratul Rege al lui Israel, dar și Omul din Nazaret și Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii.

În același timp, evreii au declarat că ucenicii li furaseră trupul Domnului. În ziua răstignirii, mai-marii lui Israel îi ceruseră lui Pilat ca mormântul să fie păzit de niște ostași, pentru ca nu cumva ucenicii să-l fure trupul. Și când învierea s-a produs, fiind însoțită de cobo-

rârea unui înger care a dat la o parte piatra de pe mormânt (Mt. 28.1-7), străjerii au fost pur și simplu terifiți, după care au luat-o la fugă. Păgâni și superstițioși, ei nu au fost mai mișcați de cele văzute decât oamenii ignoranți care cred în existența unor fantome. Mai-marii iudeilor se prefac a lua cele întâmplătoare drept o înșelăciune din partea ucenicilor și explică, în felul acesta, afirmațiile ostașilor, iar pe aceștia îi mituiesc pentru a reduce la tăcere orice glas care ar fi căutat să vorbească despre învierea lui Cristos. Așa s-a răspândit zvonul că trupul Domnului ar fi fost sustras pe când dormeau străjerii (Mt. 28.11-15). În ziua Cincizecimii, apostolii au început să dea mărturie despre învierea Domnului. Numărul credincioșilor a crescut vertiginos (F.A. 2). Mai-marii norodului au căutat atunci, nu cu argumente, dar prin violență, să înăbușe această mărturie și să zdrobească „noua sectă” (F.A. 4.1-31). Totuși, două fapte rămân imposibil de zdruncinat, și anume: 1. Nici un om nu a fost capabil să arate trupul lui Isus. Iudeii ar fi fost cei mai avantajați prin aceasta, pentru că le-ar fi închis definitiv gura ucenicilor. Pe de altă parte, dacă creștinii s-ar fi aflat în posesia trupului, ei nu s-ar fi putut abține să nu-l îmbălsămeze și să-l înconjoare cu un adevărat cult. Dar așa ceva nu s-a întâmplat. 2. Dacă ucenicii ar fi afirmat, pe nedrept, învierea Învățătorului lor, nu s-ar fi ajuns niciodată să se moară cu miile pentru a susține o veritabilă șarlatanie. Biserica primară a fost pe deplin convinsă de realitatea învierii. Marea transformare petrecută cu apostolii și dinamismul nemaiauzit al primilor creștini nu se pot explica, sub aspect psihologic și spiritual, decât în chipul acesta.

Acest articol nu a urmărit să expună învățătura Domnului Isus, ci să prezinte cadrul exterior și schița istorică a existenței Sale terestre. Evangheliile ne revelează gradat fizionomia Domnului Isus și mesajul Lui. Revelația aceasta constituie una din probele cele mai solide despre veracitatea povestirilor care stau la baza informațiilor noastre. Prin natura Sa omenească, Cristos Se situează într-un plan istoric dat și într-un anumit mediu. Viața Lui se desfășoară foarte natural, fără oprire, până la atingerea unui scop precis. Această existență autentic umană aparține istoriei, dar Domnul Isus declară categoric că El este mai mult decât un om (cf. de ex., Mt. 11.27; Ioan 5.17-38; 10.30; 17.5, etc.). El S-a revelat treptat apostolilor Săi care au fost frapați de demnitatea Lui suverană (Mt. 16.16; Ioan 20.28). Apoi, în

lumina Duhului Sfânt, prin intermediul reflecțiilor și experiențelor zilnice, au ajuns să fie tot mai convinși de divinitatea lui Isus. Acela dintre apostoli care le-a supraviețuit tuturor celorlalți a devenit al 4-lea evanghelist. Retrasând cariera terestră a Domnului său, el o prezintă ca fiind întruparea Aceluia care este Cuvântul lui Dumnezeu. Dar Ioan nu a neglijat și nu a disimulat niciodată aspectul uman al lui Isus, ci l-a făcut un portret absolut fidel Invățătorului fără seamăn. „*La început era Cuvântul, și Cuvântul era cu Dumnezeu, și Cuvântul era Dumnezeu*” (Ioan 1.1). „*Și Cuvântul S-a făcut trup și a locuit printre noi, plin de har și de adevăr. Și noi am privit slava Lui, o slavă întocmai ca slava singurului născut din Tatăl*” (v. 14). „*Lucrurile acestea au fost scrise pentru ca voi să credeți că Isus este Cristosul, Fiul lui Dumnezeu, și crezând, să aveți viața în Numele Lui.*” (Ioan 20.31). (V. Cele 7 cuvinte.)

ISUS CRISTOS-NUMELE. (V. *Miel; Cristos; Dumnezeu - Numele; Emanuel; Fiul lui Dumnezeu II; Isus; Mesia; Unsul; Cuvântul; Rabi; Împărat; Mântuitor; Domnul; Robul Domnului*).

IȘBAC. (V. *Ișbac*).

IȘBAH. (V. *Ișbah*).

IȘBI-BENOB. (V. *Ișbi-Benob*).

IȘ-BOȘET = *omul rușinii*. Unul dintre fiii mai mici ai lui Saul. Inițial, a fost numit Eș-Baal („*omul Stăpânului*” sau „*omul lui Baal*”), nume care a fost apoi schimbat în Iș-Boșet, fie în timpul vieții acestui prinț, când slava casei sale dispăruse, fie ulterior, când numele lui Baal căzuse în dizgrație pentru că evoca idolatria (cf. II Sam. 2.8 cu I Cr. 8.33; 9.39). Se pare că Iș-Boșet nu a participat la bătălia de la Ghilboa, sau dacă se va fi aflat acolo, a reușit să scape cu viață. La moartea lui Saul, David a domnit peste Iuda, dar celelalte seminții nu au vrut să i se supună, și astfel l-au proclamat ca rege pe Iș-Boșet, în locul lui Saul, tatăl său. Iș-Boșet, în vârstă de circa 40 de ani, a avut o domnie tulburată, timp de vreo doi ani (II Sam. 2.8-10). Capitala lui era Mahanaim, pe malul răsăritean al Iordanului (2.8,12). A fost înfrânt în războiul pe care l-a dus contra lui David, pentru a-și asigura puterea asupra celor 12 seminții (2.12 - 3.1). Iș-Boșet a adus o acuzație foarte gravă la adresa lui Abner, cel mai de

seamă sprijinitor al său. Ofensat, acesta și-a oferit serviciile lui David. Fiul lui Isai îi cere lui Iș-Boșet să i-o trimită pe Mical pe care Abner o aduce la David (3.6-21). Când Abner a fost asasinat la Hebron, Iș-Boșet și-a pierdut tot curajul (3.27; 4.1). Peste puțin timp, a fost el însuși omorât. Doi bărbați îi aduc lui David capul său. La porunca împăratului, capul lui Iș-Boșet este îngropat cu onoruri speciale, în mormântul lui Abner la Hebron. Asasinii săi au plătit cu propria lor viață crima pe care o comiseseră (4.5-12). Decesul lui Iș-Boșet a marcat sfârșitul dinastiei lui Saul, deși mai rămăsese cu viață un nepot al acestui rege (4.4).

IȘEI, JISCHEI, YISCHEI = *salutar*.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda. Fiul lui Apaim, din casa lui Ierahmeel (I Cr.2.31).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda și tatăl lui Zohet (I Cr.4.20).

3. Un urmaș al lui Simeon. Fiii săi au fost capii unei cete care i-a învins pe amaleciții din muntele Seir și s-au așezat în locul lor (I Cr. 4.42).

4. Căpetenia unei case patriarhale din sem. lui Manase, la E de Iordan (I Cr.5.24).

IȘEMAIA. (V. *Ișmaia*).

IȘFA. (V. *Ișfa*).

IȘHOD, IȘEHOD = *omul măreției*. Un urmaș al lui Manase. Mama lui se numea Hamolechet (I Cr. 7.18).

IȘIA. (V. *Ișia*).

IȘMA. (V. *Ișma*).

IȘMAIA. (V. *Ișmaia*).

IȘMERAI. (V. *Ișmerai*).

IȘPAN. (V. *Ișpan*).

IȘVA. (V. *Ișva*).

IȘVI. (V. *Ișvi*).

ITA-CAȚIN, ET-CAȚI, ETH-CASSIN, ITTA-QATSIN. Un punct de la frontiera lui Zabulon. (Ios.19.13). Neidentificat.

ITAL.

1. Fiul lui Ribai, din Ghibea, în sem. lui Beniamin. Itai a fost unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.29).

2. Locuitor din Gat și căpetenia a 600 de oameni. Acest filistean a părăsit cetatea filisteană Gat pentru a i se alătura lui David, căruia i-a rămas totdeauna fidel. În bătălia care a antrenat moartea lui Absalom, Itai comanda o treime din oștile lui David (II Sam. 15.18-22; 18.2, 5).

ITALIA. În sec.V î.Cr., acest termen geografic nu indica decât un mic teritoriu de la marginea de S a peninsulei italiene. Cu timpul însă, avea să capete o semnificație mai întinsă, astfel că din sec. I d.Cr., reprezenta regiunea cunoscută astăzi sub acest nume. Pe vremea apostolilor, Roma era aceea care guverna Italia și cea mai mare parte a lumii civilizate. O ceată de ostași (cohortă) numită „Italiana” aparținea de garnizoana din Siria (F.A. 10.1). Acvila și Priscila, care erau evrei, au locuit o bucată de vreme în Italia (18.2). Recursul adresat de apostolul Pavel Cezarului a impus călătoria sa, pe mare, în Italia (27.1, 6). Corabia a mers, de-a lungul coastei italiene, de la Regio la Puzole (28.13-16). Salutarea care încheie Epistola către Evrei: „*Cei din Italia vă trimit sănătate*” (Evr. 13.24), indică prezența creștinilor, nu numai la Roma, dar și în alte localități ale țării (cf. F.A. 28.14).

ITALIANA. Numele unei cete de ostași romani (F.A. 10.1).

ITAMAR. Fiul cel mai mic al lui Aaron (Ex. 6.23; I Cr. 6.3; 24.1). Itamar a fost consacrat în slujba de preot odată cu tatăl său și cu cei 3 frați ai lui mai mari decât el (Ex. 28.1; I Cr. 24.2). El a primit sarcina să inventarieze materialele adunate în vederea confecționării Cortului Întâlnirii (Ex. 38.21). De asemenea, i s-a cerut să supravegheze activitatea leviților proveniți din Gherșon și Merari (Num. 4.21-33). El a fondat o familie sacerdotală (I Cr. 24.4-6), care a supraviețuit robiei babiloniene (Ezra 8.2). Marele preot Eli și familia sa, care au îndeplinit oficiul de mare preot, în cursul mai multor generații, proveneau din Itamar. (V. *Mare preot*).

IIEL. (Semnificație posibilă: *Dumnezeu este cu mine*).

1. Una dintre cele două persoane cărora le-a adresat Agur proorocia sa (Pv. 30.1). (V. *Ucal*).

2. Un beniamit și fiul unui oarecare Isaia ai cărui urmași s-au întors din Babilon (Nem. 11.7).

ITINERARUL ISRAELIȚILOR. (V. *Pustie - traversarea*).

ITMA. (V. *Iitma*).

ITNAN, JITNAN, YITNAN. Un oraș al lui Iuda, la marginea hotarului sudic (Ios. 15.23). Neidentificat.

ITRA. (V. *Iitran*).

ITRAN. (V. *Iitran*).

ITREAM. (V. *Iitream*).

ITURIA = „*țara lui Ietur*.” O mică provincie de la hotarul de NV al Palestinei, la poalele Hermonului, menționată ca făcând parte din tetrarhia lui Filip (Lc. 3.1). Probabil că denumirea aceasta provine de la Ietur, fiul lui Ismael (Gen. 25.15; I Cr. 1.31), ai cărui urmași s-au instalat pe aceste locuri. S-au purtat războaie între Ietur și sem. israelite care s-au așezat pe malul răsăritean al Iordanului (I Cr. 5.19). Pe vremea asmoniților, Aristobul a cucerit o parte din Ituria, a anexat-o Iudeii și le-a impus învinșilor tăierea împrejur (Ant. 13.11.3). Această regiune muntoasă includea o parte din Anti-Liban. Ptolemeu, fiul lui Menaeus, dispunea de niște teritorii în Coelesiria. El a fortificat Chalcisul și s-a dovedit a fi un vecin periculos pentru Damasc (Strabon 16.2, 18, 20; Ant. 13.6.3). În anul 66 î.Cr., Ptolemeu a dobândit de la Pompei, în schimbul unui tribut, protecția și imunitatea (Ant. 14.3.2). Antoniu a cerut să fie omorât Lisania, fiul lui Ptolemeu (Ant. 15.4.1). Pe la anul 20 î.Cr., Ituria, devenită o mică provincie la hotarul de NV al Palestinei, a fost luată de romani și acordată lui Irod cel Mare, care i-a lăsat-o ca moștenire fiului său Filip (Lc. 3.1). Caligula i-a transmis-o lui Irod Agripa I, după care a trecut sub administrarea procuratorilor Siriei. Textul biblic citat mai sus constituie un exemplu convingător cu privire la exactitatea informațiilor transmise de evanghelistul Luca.

ITEHAR. (V. *Iifehar*).

ITERI. (V. *Iiferi*).

IUBAL, JUBAL, YUBAL. Fiul cel mic al lui Lameh și al Adei. I se atribuie inventarea harpei și flautului (Gen. 4.21).

IUBIRE, DRAGOSTE. Un specialist în psihologia sentimentelor a definit dragostea ca fiind „*o valorificare extremă a ființei iubite și o subordonare a tuturor lucrurilor spre binele*”.

ei" (E. de Greff). Alții văd, în dragoste, „o căutare a comuniunii, inspirată de bunăvoință și plăcere, tinzând la dăruirea reciprocă în vederea realizării unor obiective comune” (Th. Häring: „*Calwer Bibellexikon*”). Pierre de Benoit spunea mai simplu: „A iubi pe cineva înseamnă a te gândi la el.” Toate aceste definiții – și multe altele asemănătoare – sunt adevărate. Dictionarele fac distincție între înclinațiile dictate de natura umană (dragostea maternă, sexuală) și niște afecțiuni mai dezinteresate (dragostea de Dumnezeu, iubirea de patrie). Biblia nu pare să facă asemenea distincții, deoarece majoritatea cuvintelor pe care le utilizează se pot referi la diferite domenii, la dragostea de Dumnezeu și la iubirea de oameni.

V.T. are 8 cuvinte sau o familie de cuvinte pentru a exprima diferitele nuanțe ale dragostei: unul dintre cele mai curențe este *ahabh*, care se folosește pentru a vorbi de plăcerea pentru o mâncare (Gen. 27.4), iubirea înțelepciunii (Pv. 4.6), a somnului (Pv. 20.13), pasiunea pentru agricultură (II Cr. 26.10), dragostea pentru bunurile materiale (Am. 5.15), precum și pentru a exprima iubirea față de Dumnezeu și oameni. Termenul corespunzător *'ahabbah* este folosit de vreo 30 de ori, îndeosebi pentru dragostea omenească și uneori pentru a exprima dragostea față de Dumnezeu (Is. 63.9; Ier. 31.3; Ief. 3.17). *Hesed* (tradus adesea prin *îndurare*) exprimă dragostea constantă, statornică, bunăvoința divină manifestată în cadrul legământului cu Israel. *Do* se referă esențialmente la dorințele sexuale ale omului (Cânt. 1.13-14. 16; 2.3). Este singurul cuvânt din familia respectivă care nu a fost folosit nici o dată în Biblie pentru a defini dragostea de Dumnezeu. Prin toate aceste aspecte, Sf. Scriptură subliniază deopotrivă latura afectivă (înclinații, sentimente) cât și latura juridică (credincioșie, angajament).

V.T. pune pe primul plan dragostea lui Dumnezeu față de om: din pricina dragostei Lui a ales El pe Israel (Dt. 7.6-8; Ier. 12.7-9; Os. 11.1), a intervenit, pentru binele israeliților, în istoria lor (Dt. 4.37; Ier. 31.3; Os. 3.1; 11.7-9), i-a mântuit și le-a iertat păcatele (Dt. 23.5; Ps. 86.5; Is. 43.25; Os. 14.4). El a făcut toate aceste lucruri ca un Tată iubitor (Dt. 8.5; Os. 11.4). „Vă iubesc” sunt cuvintele refrenului care răsună de la un capăt la altul al V.T. (cf. de ex., Malh. 1.2).

Din această dragoste a lui Dumnezeu decurge dragostea noastră pentru El (Dt. 6.5;

10.12; Ps. 18.1), pentru sfântul Lui Locaș (Ps. 26.8), pentru Legea Sa (Ps. 119.97...). De aceea „a iubi pe Dumnezeu” este legat adesea de „a păzi poruncile Lui” (Ex. 20.6; Dt. 5.10; 7.9; Nem. 1.5), a-I sluji (Dt. 10.12; 11.13; Is. 56.6), a umbla pe căile Lui (Dt. 11.22; 19.9; Ios. 22.5) și a urî răul (Ps. 97.10).

Dragostea de Dumnezeu implică ascultarea, respectul și credincioșia. Israel trebuie să fie, pentru toate popoarele, o mărturie a dragostei lui Dumnezeu (Gen. 12.3; Dt. 33.3; Is. 42.6).

Cel care experimentează această dragoste a lui Dumnezeu (Dt. 5.10) care îi asigură pacea lăuntrică (Ps. 119.165) și îl protejează (Ps. 145.20) resimte și nevoia de a mărturisi dragostea aproapelui său (Lv. 19.18, 34). V.T. vorbește de diferite forme de iubire reciprocă: 1. dragostea dintre bărbat și femeie (Gen. 29.20), care ilustrează iubirea lui Dumnezeu față de poporul Lui (Ez. 16; Os. 1.2; cf. Ef. 5.22-23). 2. Raporturile amicale dintre doi oameni (I Sam. 18.3; II Sam. 1.26. V. *Prietenie*). 3. Dragostea părintească, care acționează, de asemenea, cu severitate pentru binele copilului (Pv. 13.24; cf. Evr. 12.5-11). 4. Dragostea de aproapele, care se referă, mai întâi, la compatrioții noștri (Lv. 19.18; Dt. 22.1-4), însă care trebuie să-i cuprindă și pe străini (Lv. 19.34) și chiar pe dușmani (Ex. 23.4; Pv. 25.21-22), cărora trebuie să li se remită animalul răătăcit (Ex. 23.4-5). „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Lv. 19.18) constituie rezumatul diferitelor porunci divine care explică, într-o anumită măsură, ceea ce implică o asemenea dragoste.

N.T. utilizează două grupuri de cuvinte pentru dragoste: *philia* și *agapē*. Eros, care caracterizează aspectul pasional, nu este întrebuințat. *Philia*, *phileō* se folosesc pentru a exprima un sentiment de prietenie foarte intens, uneori fiind caracterizat de anumite gesturi de afecțiune (Lc. 7.38, 45; 15.20; 22.47; F.A. 20.38). Cei doi termeni sunt utilizați în legătură cu dragostea dintre părinți și copii (Mt. 10.37), precum și pentru iubirea Tatălui față de Fiul Lui, Isus (Ioan 5.20). În Ioan 21.15b, 16b și 17, Domnul Isus îl opune lui *agapao*: El îl întreabă pe Petru dacă-l iubește (*agapao*), iar acesta îi răspunde: „Da, ... Te iubesc” (*phileō* = am amicitie față de Tine, neîndrăznind să folosească termenul *agapao*, după ce se lepădase de Domnul). A treia oară, Domnul Isus folosește El Însuși cuvântul *phileō*. Iată cum s-ar putea traduce v. 17: „Petru s-a întristat că-ți zisese a treia oară: «Ești tu prietenul

Meu?» (îndoindu-se chiar de sentimentele sale față de El). Poate că ar trebui arătat, totuși, că unii eleniști pledează pentru o sinonimie totală a celor doi termeni și nu văd, în alternanța lor, decât un procedeu stilistic.

Agapē și *agapaō* sunt două cuvinte puțin utilizate în greaca profană, dar foarte des apar în N.T. Ele se raportează mai mult la sfera spirituală și morală; dragostea *agapē* depinde mai mult de voință decât de sentimente. Ea caracterizează dragostea lui Dumnezeu pentru om (Ioan 3.16; Rom. 5.8) și aceea care decurge din aceasta manifestându-se prin iubirea de aproapele (Mt. 22.39), chiar și dragostea pentru vrăjmași (Mt. 5.44); uneori se aplică iubirilor vinovate, cum ar fi dragostea pentru onoruri (Lc. 11.43; Ioan 12.43), pentru lume (II Tim. 4.10; I Ioan 2.15), pentru bani (Mt. 6.24; II Pet. 2.15), într-un singur cuvânt: dragostea pentru întuneric (Ioan 3.19).

Dumnezeu este dragoste (I Ioan 4.8, 16). Dragostea Lui ne face capabili să înțelegem de ce a creat El lumea și oamenii: El dorea să-și extindă și la alte făpturi fericirea de care Se bucura în cadrul relațiilor Sale cu Fiul Lui (Mc. 12.6; Ioan 15.9). Dragostea lui Dumnezeu se află la originea dorinței Sale de a ne mântui (I Tim. 2.4). Aceasta „*s-a arătat prin faptul că Dumnezeu a trimis în lume pe singurul Său Fiu, ca noi să trăim pentru El*” (I Ioan 4.9). Și Fiul Lui Și-a manifestat, în multe feluri, dragostea Lui față de oameni (Mt. 9.9 și următoarele; Mc. 10.21; Lc. 15.2; Ioan 11.3, 36; 13.1) și a pecetluit nemărginita Lui iubire față de oameni prin aceea că Și-a dat viața pentru ei pe crucea de pe Golgota (Rom. 5.6-8), pentru a-i răscumpăra (Mc. 10.45). Prin moartea aceasta, noi am fost împăcați cu Dumnezeu (Rom. 5.9-11; Ef. 2.4-6).

Cel ce crede în dragostea Tatălui și a Fiului primește iertarea păcatelor și devine capabil să iubească, la rândul lui (Rom. 8.37; I Tes. 3.6; Gal. 5.6), prin Duhul lui Dumnezeu pe care L-a primit (Rom. 15.30; Gal. 5.22). El îl iubește pe Dumnezeu (Rom. 5.5), adică vrea să-L asculte și să-L slujească (Mt. 22.37; Mc. 12.30, 33; Lc. 10.27; Rom. 13.8; I Ioan 4.20; 5.3; II Ioan 6). Problema care se pune în prezent pentru cel credincios este de a rămâne în dragostea aceasta (Ioan 15.9-10); relația sa cu Dumnezeu depinde de lucrul acesta (II Pet. 1.7-8; I Ioan 4.7-8; Ap. 2.4). De asemenea, el este capabil să-l iubească pe aproapele său. Dragostea de aproapele este un criteriu al relației noastre cu Dumnezeu (I Ioan 3.10, 14; 4.20-21). Cel

care-L iubește pe Dumnezeu este recunoscut de El ca și copil al Său (I Cor. 8.3). Toate lucrurile concură pentru realizarea binelui său veritabil și durabil (Rom. 8.28). Chiar și în încercări, creștinul recunoaște mâna iubitoare a Tatălui său (Evr. 12.6 și următoarele; Ap. 3.19).

Dragostea pe care ne-a arătat-o Dumnezeu ne împinge să facem cunoscut și altora marea Lui iubire pentru păcătoși (II Cor. 5.14-21). Dragostea face credința noastră lucrătoare (Gal. 5.6). Ea este piatra de încercare pentru întreaga noastră slujire (I Cor. 13.1-7). Cele mai însemnate daruri sunt acelea prin care putem dovedi cel mai bine dragostea pentru frații noștri. O astfel de dragoste îl conduce pe ucenic să-L urmeze pe Învățătorul până la sacrificiu (Mt. 20.23; Mc. 10.39; Ioan 21.18-19; Ef. 5.2; I Ioan 3.16). Dragostea este semnul caracteristic al fiecărui creștin ca persoană și al Bisericii lui Cristos în ansamblu (Ioan 13.34-35), unde copiii lui Dumnezeu își slujesc unii altora (Mc. 10.43-44) și fac lucrul acesta de o manieră crescândă (II Tes. 1.3; Fil. 1.9). Dragostea este împlinirea Legii (Rom. 13.10). Îndemnul la dragoste este unul din cele mai des întâlnite în Epistole (Fil. 2.2; Col. 3.14; Evr. 10.24; 13.1; I Pet. 1.22; 2.17; 4.8; I Ioan 4.7). Dragostea aceasta transformă, din interior, toate relațiile sociale: în cadrul cuplului conjugal (Ef. 5.22-23; Col. 3.18 și următoarele; I Pet. 3.1, 7), între părinți și copii (Ef. 6.1-4; Col. 3.20-21), patroni și angajați (Ef. 6.5-9; Col. 3.22 - 4.1; I Pet. 2.18-21). Dragostea nu va pieri niciodată (I Cor. 13.8-13); ea este unul din elementele care vor alcătui lumea viitoare din dulceața căreia noi deja am gustat.

IUCAL, JUCAL, YEHUKAL = *Domnul poate*. Fiul lui Șelemia. Căpetenie a lui Iuda. Împăratul Zedechia l-a trimis, împreună cu alte persoane importante, să-l roage pe Ieremia să intervină la Domnul, cerându-I îndurare în momentul când împăratul Babilonului era pe punctul de a ataca Ierusalimul (Ier. 37.3). Apoi, Zedechia a vrut să-l omoare pe Ieremia: împăratul considera că profeția despre luarea Ierusalimului de către chaldei ar fi descurajat pe apărătorii orașului (38.1-6).

IUDA I = *Lăudat să fie Domnul*.

I. Al 4-lea fiu al lui Iacov și al Leii. El nu li s-a alăturat fraților săi Simeon și Levi, pentru a răzbuna, prin trădare, ultrajul făcut Dinei, sora dreaptă a celor 3 bărbați (Gen. 34). Iuda s-a căsătorit cu o canaanită, fiica unui om nu-

mit Șua, originar din Adulam. El a avut 3 fii: Er, Onan și Șela. Dumnezeu a lovit de moarte pe primii doi, din pricina conduitei lor inadmisibile (38.1-10). Mai târziu, prin unirea sa cu Tamar, văduva lui Er, Iuda a devenit tatăl a doi gemeni: Pereț și Zerah (v. 11-30; 46.12; Num. 26.19). Iuda a fost strămoșul lui David, prin Pereț (Rut 4.18-22) și, în final, strămoșul lui Cristos (Mt. 1.3-16). Iuda l-a scăpat pe Iosif de la moarte, propunând să fie vândut și nu ucis (Gen. 37.26-28). Când Iosif, pe care frații săi nu l-au recunoscut, a vrut să-l rețină pe Benjamin în Egipt, Iuda a rostit o pledoarie emoționantă pentru a nu se ajunge aici și a sfârșit prin a se oferi pe sine însuși, ca să fie închis, în locul lui Benjamin (44.18-34). Discursul lui Iuda a fost atât de convingător, încât Iosif nu s-a mai putut stăpâni și și-a descoperit identitatea fraților săi (45.1). Deși Iuda nu era întâiul-născut al lui Iacov, patriarhul îl trimite pe el să-l informeze pe Iosif cu privire la descinderea sa în ținutul Gosen (46.28). Din cauza anumitor greșeli grave, Ruben, Simeon și Levi au pierdut calitatea de fii de primul rang, astfel că Iacov, pe patul de moarte, i-a dat lui Iuda binecuvântarea profetică ce decurgea din dreptul de întâi-născut (49.3-10).

2. *Seminția (tribul) lui Iuda* se împărțea în 5 clanuri, provenite din cei 3 fii și doi nepoți ai lui Iuda (Num. 26.19-21; I Cr. 2.3-6). La începutul călătoriei israeliților prin pustie, șeful tribului lui Iuda era Nahșon, fiul lui Aminadab (Num. 1.7; 2.3; 7.12-17; 10.14). O altă căpetenie a sem. lui Iuda a fost Caleb, fiul lui Iefune (13.6; 34.19). Cu prilejul primului recensământ, efectuat în pustie, s-a constatat că sem. lui Iuda număra 74 600 de bărbați în stare să poarte armele (1.26-27). După a doua numărătoare, făcută la Sitim, înaintea intrării în Canaan, această seminție dispunea de 76 500 de bărbați (26.22). Tribul lui Iuda s-a numărat printre acelea care au stat pe muntele Garizim, pentru a binecuvânta poporul (Dt. 27.12). Acan, omul a cărui lăcomie a pricinuit tulburarea întregului popor, aparținea seminției lui Iuda (Ios. 7.1, 17, 18). După moartea lui Iosua, această seminție a fost prima pe care Domnul a trimis-o să ia în stăpânire teritoriul ce-i fusese atribuit. Războinicii săi, asistați de bărbații lui Simeon, au pus mâna pe cetățile ocupate de canaaniti și au devenit stăpânii munților de unde i-au alungat pe locuitori (Jud. 1.1-20). Seminția lui Iuda s-a instalat în cea mai mare parte a Palestinei meridionale. Frontiera indicată de Iosua începea de la marginea de S a Mării

Moarte, trecea probabil prin uedul el-Fikrah, la S de muntele Acrabim, atingea pustia Țin, se îndrepta apoi spre S de Cades-Barnea, după care se apropia de râul Egiptului și de Mediterana. Marea Moartă constituia hotarul de răsărit al ținutului lui Iuda. Frontiera de N pornea de pe malul de miazănoapte al Mării Moarte, de la vărsarea Iordanului. Trecea prin Bet-Hogla, se apropia de Ierihon, urma suișul Adumim, ajungea la En-Șemeș, atingea En-Roguelul și valea fiilor lui Hinom, la S de Ierusalim, venea până la Chiriat-Iearim și, prin Bet-Șemeș și Timna, la N de Ecron, se întâlnea cu Iabneel și Mediterana. Marea constituia limita occidentală a seminției lui Iuda, dar o parte din regiunea aceasta a rămas aproape tot timpul sub stăpânirea filistenilor (Ios. 15.1-12; cf. v. 13-63; 18.11-20). Măsurat de la N la S, pe linia localităților cu cea mai densă populație, teritoriul lui Iuda avea circa 80 km lungime, însă el măsoară vreo 153 km de la Ierusalim la Cades-Barnea; de la Iordan la câmpia filistenilor, țara lui Iuda atinge 72 km. Particularitățile geografice ale acestui teritoriu îl împart în 3 regiuni: ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.48; Lc. 1.39); regiunea mai joasă, numită Șefela (Ios. 15.33), și câmpia maritimă ce se întinde de-a lungul Mediteranei. Regiunea din împrejurimile Beer-Șebe se numea Neghev (țară stearpă) sau ținutul de miazăzi. O mare parte din teritoriul lui Iuda este ne-productiv, dar acesta este foarte prielnic viticulturii și creșterii animalelor (Gen. 49.11-12). Coastele dealurilor, acoperite altădată de numeroase terase întreținute cu grijă, permiteau obținerea unor recolte bogate. Unele locuri din Iuda erau socotite pustietăți, mai ales terenurile aflate la S de Arad (Jud. 1.16), precum și pământurile de la S de Marea Moartă (Ps. 63, titlul). „*Cetatea lui Iuda*” (II Cr. 25.28) nu era alta decât „*cetatea lui David*” (II Imp. 14.20).

La scurt timp după cucerirea țării Canaanului, israeliții au fost asupriți de împăratul Mesopotamiei. Otniel, un bărbat din seminția lui Iuda, a izbăvit poporul de sub dominația străină (Jud. 3.8-11). Însă perioade lungi de frământări au venit peste israeliți din pricină că-l părăseau pe Domnul, se manifesta pizmă între seminții și neglijau cucerirea tuturor localităților acordate prin tragere la sorț. Astfel, Iuda, Dan și Simeon au alcătuit un grup aparte, separat de semințiile care locuiau în N, printr-o fâșie de pământ lată de câțiva km și caracterizată de obstacole ca: pe de o parte,

prezența amoritilor, a gabaoniților și a iebusiților, iar pe de altă parte relieful accidentat și deșertic al terenului tăiat de niște văi adânci, transversale, între Ierusalim și Ierihon. La răsărit, Iordanul și Marea Moartă îi separau pe Gad și Ruben de grupul alcătuit din Iuda, Dan și Simeon. Seminția lui Iuda avea de luptat contra filistenilor care o strângeau de aproape (Jud. 3.31; 10.7; 13.1) și astfel nu participa aproape deloc la luptele duse de celelalte seminții contra asupritorilor lor. Însă, pe vremea când trăiau Boaz și Rut la Betleem, Iuda li s-a alăturat celorlalți israeliți pentru a-l pedepsi pe Beniamin (20.1, 18). Pe vremea lui Ilie și Samuel, când filistenii îi asupreau deopotrivă pe Iuda și Beniamin, relațiile cu semințiile din N au devenit mai strânse, iar Iuda a fost inclus în împărăția lui Saul. După moartea acestui rege, bărbații lui Iuda îl sprijină pe David, compatriotul lor, care fusese chemat să preia puterea împărătească. Ei vor lupta alături de acesta timp de 7 ani. Ieșind biruitor, David face din Ierusalim, oraș situat între Iuda și Beniamin, capitala întregului Israel. Regele a primit făgăduința perpetuității casei sale (II Sam. 7.13-16; I Cr. 17.12, 14, 23), dar și avertismentul că urmașii lui vor fi pedepsiți dacă vor părăsi pe Domnul. Cum Roboam a încălcat principiile elementare ale unei înțelepte guvernări, s-a ajuns la pierderea de către casa lui David a 10 seminții (v. *Israel*, 3).

Iuda și o parte din Beniamin au rămas credincioși dinastiei davidice și au constituit principalele elemente ale împărăției lui Iuda care a dăinuit circa 935 de ani, adică până la căderea Ierusalimului în anul 586 î.Cr. În această perioadă, un număr de 19 împărați, toți descendenți ai lui David (cu excepția Ataliei, care a fost o uzurpatoare) au domnit peste Iuda (v. *Cronologie*, IV).

Teritoriul acestei împărății corespundea, în linii generale, cu acela aparținând seminției lui Iuda și Beniamin, dar hotarul de N a variat, căci Iuda a fost, câteodată, stăpânul Betelului, îndeosebi după prăbușirea Samariei. Înălțarea celor doi vâți de aur al căror cult Ieroboam l-a propus supușilor săi a exercitat o mare influență asupra istoriei și destinului final ale celor două monarhii rivale. Una din consecințele acestei apostazii a fost faptul că toți israeliții rămași fideli Domnului au emigrat în împărăția lui Iuda, ceea ce a determinat creșterea sa din punct de vedere spiritual, și chiar politic (I Împ. 12.26-33; 13.33; II Cr. 10.16-17). Cele două împărății rivale au avut, vreme îndelungată, relații

de vrăjmășie, lucru de care au profitat națiunile vecine pentru a se amesteca în treburile lor. În anul al 5-lea al domniei lui Roboam, Șişac, împăratul Egiptului, a prădat Ierusalimul (I Împ. 14.25-28; II Cr. 12.1-12). S-au purtat războaie, aproape fără încetare, între Iuda și Israel, în timpul primilor 60 de ani care au urmat dezbinării împărăției (I Împ. 14.30; 15.7, 16; II Cr. 12.15; 13.2-20), după care, sub Ahab și Iosafat, cele două case împărătești nu s-au mulțumit cu un simplu tratat de pace, dar au încheiat o alianță politică și familială. Acest compromis a determinat introducerea cultului lui Baal în țara lui Iuda, ceea ce a constituit unul dintre factorii decisivi care au condus la distrugerea acestei împărății. Au luat ființă două mari partide: una fidelă cultului Domnului, cealaltă adorând pe Baal și alte divinități păgâne. Aceste două tabere s-au aflat într-un permanent conflict, în perioada imediat următoare, jucând rolul principal când una, când cealaltă, în funcție de atitudinea împăratului care domnea peste Iuda și care favoriza sau combătea fiecare din aceste partide. Ca de altfel în decursul întregii istorii a lui Israel, credincioșia față de Domnul făcea să se reverse asupra națiunii binecuvântări materiale și spirituale, în timp ce apostazia se lăsa cu uriașe nenorociri. Printre împărații buni s-au numărat: Asa, Iosafat, Ezechia, Iosia, în timp ce Ahaz, Manase și alții au fost extrem de corupți.

Legăturile lui Iuda cu popoarele vecine au avut serioase repercusiuni asupra destinului împărăției. Egiptul, vecin cu Iuda, la SV, a fost deseori implicat în istoria sa. Faraonii Șişac, Zerah și, la o dată mult mai târzie, Neco au atacat împărăția lui Iuda. Pe de altă parte, Iuda a căutat să se alieze cu Egiptul pentru a lupta contra puternicelor împărății de pe valea Tigrlui și Eufratului. Orbiți de gloriosul trecut al Egiptului, locuitorii țării lui Iuda s-au amăgit cu speranțe deșarte, și partida care a fost favorabilă alianței cu Egiptul a contribuit la grabirea nimicirii națiunii. Cuvintele lui Rabșache în legătură cu Egiptul (Is. 36.6) redau corect starea de decădere în care se afla, la acea dată, statul egiptean: o trestie frântă care înțepa și străpungea mâna oricui se sprijinea pe el. Cu prilejul ultimului asalt al caldeilor contra Ierusalimului, starea de asediu, ridicată pentru moment, a fost din nou declarată după înfrângerea armatei egiptene care se apropiase de oraș. Când caldeii au luat Ierusalimul, mulți iudei s-au refugiat pe valea Nilului (Ier. 42-44).

Iuda suferă, un timp oarecare, și influența asiriană. Acestei perioade i-a urmat epoca neo-babiloniană, numită și chaldeană. Perioada asiriană a început în anul 734 î.Cr., când împăratul Ahaz a solicitat ajutorul lui Tiglat-Pileser III, pentru a lupta contra coaliției alcătuite din regii lui Israel și Siriei. Ahaz s-a dus apoi la Damasc pentru a aduce omagiile convenite lui Tiglat-Pileser (II Împ. 16.1-10). Când Asiria a cucerit împărăția de N, în anul 722, Iuda suferă, timp de aproape 125 de ani, rapacitatea și violența asirienilor, până la căderea Ninivei, în anul 612 î.Cr. Sargon, Sanherib, Esar-Hadon și Asurbanipal, care s-au succedat pe tronul Asiriei, vorbesc de cuceriri mai mult sau mai puțin întinse pe care le-au operat în țara lui Iuda. Documentele ebraice îi menționează pe 3 dintre acești suverani (Is. 20.1; 36.1; 37.38). (Referitor la ultimul dintre ei, v. *Asurbanipal; Osnapar*).

Perioada neo-babiloniană sau chaldeană a început în anul 605, când Nebucadnețar I-a învins pe Ioiachim, împăratul lui Iuda. După mai puțin de 20 de ani, Ierusalimul a fost demolat iar populația lui Iuda deportată în Babilonia. Promisiunea divină făcută lui David nu i-a împiedicat pe urmașii lui să fie, pentru un timp, lipsiți de sceptrul regal.

Cauzele căderii Ierusalimului și deportării locuitorilor lui Iuda au fost următoarele: a) dezmembrarea împărăției de N și luarea Samariei, fapt care a dus la izolarea împărăției lui Iuda (v. *Israel*, 3). b) Nerespectarea poruncii lui Dumnezeu cu privire la exterminarea canaanitilor. Deoarece nu au putut, sau mai degrabă nu au vrut, să ducă la capăt această operă de înlăturare a răului, israeliții nu au făcut altceva decât să păstreze în mijlocul lor aluatul stricăciunii. c) Legămintele cu caracter social și politic făcute cu populațiile idolatre. d) Pierderea forței morale, datorită apostaziei, și lipsa de entuziasm față de marele ideal terestru: stabilirea Împărăției lui Dumnezeu. e) Refuzul de a se pocăi și a asculta apelul profeților. f) Acești diferiți factori au ruinat statul și au moleșit pe ostașii săi, iar când a venit momentul ca împărăția lui Iuda să se supună, ea s-a sprijinit, cu încăpățănare, pe niște alianțe mizerabile și a urmat o politică oarbă, fără aprecierea justă a situației inconjurătoare și neluând în considerare puterea crescândă și rolul tot mai decisiv al marelui imperiu care se consolida de la o zi la alta. Mica împărăție a lui Iuda nu ar fi trebuit să se vândă Asiriei, ci să cedeze, în final, în fața

babilonienilor. Era exact lucrul pe care Ieremia îi îndemna pe locuitorii lui Iuda să-l facă. Pentru a putea subzista în mijlocul puterilor acestei lumi, poporul iudeu ar fi trebuit, chiar de la începutul existenței sale naționale, să se consacre pe deplin salvagărdării tuturor resurselor sale fizice, politice, morale și spirituale. După întoarcerea din robie, Zorobabel, urmașul lui David, a fost guvernatorul civil al lui Iuda, dar el nu era decât un magistrat local, dependent de perși. I-a urmat Neemia, din aceeași seminție. Excepție făcând perioada când acești doi oameni au administrat țara lui Iuda, aceasta a avut în fruntea sa pe guvernatorul provinciei persane „*de dincolo de Râu*”, adică de pe malul occidental al Eufrațului (cf. Ezra 4.10; Nem. 2.7), căci Iuda fusese alipit acestei provincii. După dezmembrarea imperiului lui Alexandru cel Mare, Iudeea a fost atașată Egiptului, apoi Siriei. Răscoalele succesive ale Macabeilor contra Siriei au condus la fondarea unei dinastii de preoți-regi care, deși leviți, au urcat pe tronul lui David (v. *Macabei*). A urmat o dinastie idumeană. Irod cel Mare a fost primul monarh al acesteia, fiind supus autorității Romei (v. *Irod, I; Istorie III, 4; Ierusalim III, 2*).

Când a apărut Cristos, Leul din seminția lui Iuda, moștenitorul tronului lui David (Lc. 1.32), El S-a prezentat ca împărat, dar a fost respins de iudei (Mt. 2.2; 4.17; 21.5-8; Mc. 11.10; Ioan 19.12, 15). Pentru moment, împărăția Lui nu este din lumea aceasta, dar El va reveni în curând pentru a stabili domnia Sa glorioasă (Lc. 19.12, 15; F.A. 1.6; 3.20-21; Ap. 19.15-16).

3. Un levit. Frate sau strămoș al lui Cadmiel (Ezra 3.9) (v. *Hodavia*, 4).

4. Un levit care s-a întors din Babilon cu Zorobabel (Nem. 12.8).

5. Un levit pe care Ezra l-a convins să renunțe la femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.23).

6. Un beniamit, fiul lui Șenua. A doua căpetenie în administrarea Ierusalimului (Nem. 11.9).

7. Un personaj care, după toate probabilitățile, era una dintre căpeteniile Ierusalimului. El a asistat la dedicarea zidurilor cetății sfinte (Nem. 12.34).

8. Un strămoș al lui Isus. A trăit la scurt timp după robie (Lc. 3.30).

IUDA II, IUDAS. (Forma gr. a cuv. ebr. *ye-houdah* = Iuda).

1. Iuda Iscarioteanul, fiul lui Simon (Ioan 6.71). Deși a fost unul dintre cei 12 ucenici aleși pentru apostolat, el l-a trădat pe divinul său Învățător. A fost supranumit Iscarioteanul pentru a-l distinge de un alt apostol care purta același nume (Lc. 6.16; Ioan 14.22). Acest supranume a fost interpretat, în general, ca însemnând că Iuda era originar din Cheriote (v. *Iscarioteanul*), ceea ce pare să indice că el nu era din Galileea. Judecând după caracterul lui, el a mers după Isus din pricină că urmărirea să obțină niște avantaje materiale, grație stabilirii împărăției Sale mesianice. Fără a-i dezvălui numele, Domnul Isus a făcut foarte devreme aluzie la viitoarea Lui trădare de către unul dintre cei 12 apostoli (Ioan 6.70). Lui Iuda i se încredințase punga, dar el s-a dovedit a fi un lacom și un hoț. El înșela încrederea prietenilor lui, însușindu-și o parte din banii lor. Maria din Betania a spart un vas de alabastru și a uns, din dragoste, trupul Domnului cu un parfum de mare preț. Vorbind în numele lui și al celorlalți ucenici, Iuda a calificat această faptă drept o risipă fără rost. Intervenția lui nu era determinată de grija pentru cei săraci, ci de dorința de a-și însuși prețul mîrului, în cazul că acesta ar fi fost depus în punga lui (Ioan 12.5-6). Domnul l-a muștrat cu blîndețe. Atins în amorul său propriu, Iscarioteanul s-a dus la preoții cei mai de seamă și le-a propus să li-l vîndă pe Isus. Ei cad la învoială și consimt să-i dea în schimb 30 de arginți, prețul unui sclav obișnuit. De atunci, Iuda căuta un prilej nimerit pentru a-l da pe Isus în mâinile lor (Mt. 26.14-16; Mc. 14.10-11; cf. Ex. 21.32; Zah. 11.12-13). Isus, care nu voia să fie răstignit decât în cursul Paștelor, a pomenit în timpul cinei apropiata trădare a unuia dintre cei 12 apostoli. Diavolul deja pusese în inima lui Iuda acest gând criminal (Ioan 13.2). Când Domnul a declarat solemn: „*Unul dintre voi Mă va vinde*”, fiecare ucenic l-a întrebat: „*Nu cumva sunt eu, Doamne?*” iar Petru i-a făcut semn lui Ioan să-l întrebe pe Domnul cine avea să fie vânzătorul. Dar Cristos a răspuns de o manieră enigmatică, afirmând că trădătorul a întins mîna în blid cu El (Mt. 26.23; Mc. 14.20) și că acela căruia avea să-i întindă El bucată era vânzătorul (Ioan 13.26); cu alte cuvinte, acesta se număra printre intimii Lui cu care Domnul își împărțea pâinea (v. 18; cf. Ps. 41.10). Fără îndoială că Isus și Iuda erau pe punctul de a-și muia pâinea în același blid, potrivit obiceiului oriental. Atunci Învățătorul a muia bucată

pe care o avea în mîna și i-a întins-o lui Iuda (Ioan 13.26). În acel moment, Satan a intrat în el (v. 27). Iuda a întrebat: „*Nu cumva sunt eu, Învățătorule?*” Isus i-a răspuns: „*Da, tu ești!*” (Mt. 26.21-25). Nici în acel moment ucenicii nu au înțeles sensul exact al acestui răspuns. Când Domnul a adăugat: „*Ce ai să faci, fă repede*”, ei au presupus că Învățătorul îi cerea casierului să se grăbească să cumpere lucrurile necesare pentru sărbătoare ori să dea ceva săracilor. Vânzătorul s-a dus repede la preoții cei mai de seamă. El participase la masa de Paște, împreună cu ceilalți 11 apostoli (Mt. 26.20), dar a ieșit îndată după ce i se întinsese bucată de pâine muia în blid (Ioan 13.30). Domnul nostru a instituit Cina sfântă după masa pascală (Mt. 26.26-29; Mc. 14.22-25; Lc. 22.19-20). Relatarea lui Luca prezintă incidente petrecute la cina pascală într-o ordine diferită, tocmai pentru a face să iasă în relief contrastul dintre starea de spirit a lui Cristos și aceea a ucenicilor (cf. 22.15-20 și v. 21-23). După plecarea lui Iuda, tonul discuțiilor s-a schimbat. După ce au mâncat, Domnul Isus i-a condus pe cei 11 apostoli în grădina Ghetisimani. Iuda s-a dus și el acolo însoțit de o mulțime de oameni înarmați cu săbii și cio-mege. Aceștia erau trimiși de către capii religioși și bătrânii poporului. Iuda convenise cu ostașii să li-l facă cunoscut pe acuzat printr-o sărutare. Vânzătorul s-a apropiat și l-a sărutat pe Isus, iar soldații l-au arestat imediat. (Mt. 26.47-50). A doua zi dimineața, Iuda și-a schimbat atitudinea. Văzând că Isus fusese condamnat și urma să fie executat, el și-a dat seama de enormitatea crimei sale, s-a dus la preoții cei mai de seamă și le-a zis: „*Am păcătuit, căci am vîndut sânge nevinovat!*”, și a vrut să le restituie cei 30 de arginți. Conștiința lui nu era la fel de împietrită ca aceea a mai-marilor religioși ai poporului care, după ce l-au indus să facă acest târg, i-au întors spatele, zicând: „*Ce ne pasă nouă? Treaba ta.*” Atunci, „*Iuda a aruncat arginții în Templu și s-a dus de s-a spînzurat*” (Mt. 27.3-5). El a căzut cu capul în jos, a plesnit în două prin mijloc și i s-au vărsat toate măruntaiele (F.A. 1.18). Apostolul Petru (F.A. 1.20) citează, în cuvîntarea sa, pasaje profetice din Ps. 69.25 și 109.8. Iuda a împlinit ceea ce era scris despre cel rău, răsplătind binele cu rău și răspunzând cu trădare la dragostea adevărată. Apostolii s-au sprijinit pe aceste citate biblice pentru a justifica alegerea unui alt apostol în locul lui Iuda. Nici o constrângere supranaturală nu

l-a forțat pe fiul pierzării (Ioan 17.12) să-și aleagă propria lui soartă. Îndurarea divină nu i-ar fi fost refuzată, însă el nu a solicitat-o.

Cum se poate explica diferența dintre relatarea aflată în Mt. 27.5 și pasajul din F.A. 1.16-25? Se pare că evenimentele s-au desfășurat în ordinea următoare: cuprins de remușcări, Iuda a aruncat arginții în Templu și s-a spânzurat, probabil cu cingătoarea sa. Aceasta s-a desfășurat ori s-a rupt și trupul lui s-a izbit de stânci care l-au spintecat, cum se spune la F.A. 1.18. Nu era permisă punerea în vistieria sacră a unor bani dobândiți în mod ilicit (cf. Dt. 23.19). Conștiința preoților celor mai de seamă a fost deranjată de chestiunea celor 30 de arginți. Astfel, după ce i-au refuzat la început, considerându-i banii trădătorului, au cumpărat, în numele lui, țarina olarului (v. *Hakeldama*).

2. Un locuitor al Damascului. Acesta locuia pe strada numită *Dreaptă*. După ce s-a convertit la creștinism, Pavel a locuit la el câțva timp (F.A. 9.11).

IUDA III (o altă formă a cuv. ebr. *yehudah*).

1. Unul dintre cei 12 apostoli, diferențiat cu grijă de Iscarioteanul (Ioan 14.22). Probabil că a fost frate cu Iacov cel mic (Lc. 6.16; F.A. 1.13). Acest apostol se mai numea și Tadeu, lucru care se poate deduce din faptul că el apare pe alte liste de unde lipsește numele de Iuda (Mt. 10.3; Mc. 3.18). Unele versiuni au, la Mt. 10.3: „*Levi, zis și Tadeu*.”

2. Unul dintre cei 4 frați ai Domnului (Mt. 13.55; Mc. 6.3). Probabil că el a fost autorul Epistolei lui Iuda. (V. *Frații Domnului; Iuda - Epistola*).

3. Iuda, supranumit și Barsaba, membru influent al Bisericii din Ierusalim. Ales odată cu Sila pentru a-i însoți pe Barnaba și Pavel la Antiohia, și pentru a transmite scrisoarea *Conferinței de la Ierusalim* Bisericii din Siria și Cilicia. Iuda avea darul proorociei. Restul vieții sale ne-a rămas necunoscut (F.A. 15.22, 27, 32). Poartă același supranume cu Iosif, ucenicul propus pentru apostolat. S-ar putea ca Iuda să fi fost fratele lui Iosif (1.23).

IUDA - EPISTOLA

„*Odată pentru totdeauna*” S-a arătat Cristos pentru a șterge păcatul prin jertfa Sa (Evr. 9.26) și „*a intrat odată pentru totdeauna în Locul preasfânt... după ce a câpătat o răscumpărare veșnică*” (Evr. 9.12). „*Cristos a suferit, odată pentru totdeauna, pentru păcate*” (1 Pet.

3.18). „*Prin această «voie» am fost sfințiți noi, și anume prin jertfirea trupului lui Isus Cristos, odată pentru totdeauna*” (Evr. 10.10). Aceasta este esența credinței care, la rândul ei, a fost „*dată sfinților odată pentru totdeauna*” (Iuda 3).

Dar această credință a fost, chiar de la primele sale începuturi, ținta atacurilor celor care vor să se folosească din plin de harul lui Dumnezeu, dar refuză să accepte renunțările pe care harul acesta le pretinde (Tit 2.12). Oamenii aceștia „*schimbă în desfrânare harul lui Dumnezeu*” (Iuda 4).

Luând în considerare rezultatele obținute de acești făuritori de dezordine și dezbinări (v. 19), Iuda se simte obligat să-i îndemne pe creștinii pe care îi cunoaște să rămână alipiți profund de „*credința preasfântă*” (v. 20) și să fie gata să lupte pentru ea (v. 3).

Această mică Epistolă, una dintre cele mai scurte ale N.T., prezintă numeroase particularități: $\frac{3}{4}$ din conținutul ei se regăsesc în II Petru, iar textul acesta este alcătuit, în cea mai mare parte, din lucruri negative, fiind îndreptat contra învățătorilor mincinoși. Epistola a fost scrisă de un autor care trebuie să se fi bucurat de o mare autoritate în Biserica primară, însă N.T. nu ne spune nimic despre el, mulțumindu-se să ne lase doar numele lui: Iuda.

Autorul cărții

Numele de Iuda este unul obișnuit, N.T. menționând mai multe persoane numite astfel (F.A. 15.22-34). Numai două dintre acestea ar putea fi considerate ca eventuali autori ai acestei Epistole: un frate al lui Isus și al lui Iacov, al lui Iose și al lui Simon (Mt. 13.55; Mc. 6.3), și Iuda apostolul, fiul lui Iacov (Lc. 6.15-16; F.A. 1.13), numit și Tadeu (Mc. 3.18; Mt. 10.3), „*nu Iscarioteanul*” (Ioan 14.22). Dar autorul Epistolei nu se prezintă ca făcând parte dintre apostoli (v. 1); el vorbește despre aceștia la persoana a III-a (v. 17) și invocă, în sprijinul autorității sale, înrudirea cu Iacov care era probabil unul dintre conducătorii Bisericii din Ierusalim, autorul Epistolei care-i poartă numele (Gal. 1.19; 2.9). „*Prin stilul și vocabularul său, Epistola lui Iuda se aseamănă cu aceea a lui Iacov. Ambele sunt concise și bogate în imagini. Ambele conțin multe cuvinte și expresii folosite în vorbirea curentă a omului care trăiește în mijlocul naturii. Ambele sunt caracterizate de o anumită rigoare morală*” (M. Tenney).

Prin urmare, Iuda acesta este unul dintre frații lui Isus (indicat în Mc. 6.3 ca fiind „*fratele lui Iacov și al lui Iuda*”) dar la fel ca Iacov, el

nu se prevalează de această înrudire, preferând să se dea drept „*robul*” Domnului. El era căsătorit (tradiția orală vorbește despre nepoții săi) și străbătea, împreună cu soția sa, (I Cor. 9.5), Asia Mică și Grecia pentru a transmite Vestea Bună.

Epistola este cunoscută și citată destul de devreme de către autorii postapostolici: unele urme incerte apar în scrierile lui Clement de Roma, Hermas, Justinian, în epistola lui Barnaba, Didache, însă citate certe găsim la Polycarp, Athenagoras, Teofil de Antiohia, Tertullian. Clement de Alexandria o comentează. A fost inclusă și pe Lista Muratoriană, iar Eusebiu o clasează printre cărțile discutate, dar „*bine cunoscute și recunoscute de majoritatea creștinilor*” (Ist. Ecl. III, 25). Ea este utilizată pentru lectura publică în majoritatea Bisericilor. Pe la anul 200, Epistola lui Iuda era acceptată în Canonul alexandrin (Clement), în Canonul roman (Lista Muratoriană) și în acela de Cartagina (Tertullian). „*Este un fapt cu totul remarcabil ca o scriere atât de scurtă să cunoască o răspândire atât de rapidă*” (J. Chaine).

Dacă unii autori din primele secole aveau îndoieli cu privire la canonicitatea Epistolei lui Iuda, este datorită faptului că autorul citează niște cărți apocrife evreiești ale căror autoritate era tot mai contestată în sânul Bisericii creștine.

Destinatarii epistolei

Unii creștini nu prea știu ce să creadă de faptul că autorul s-a folosit de niște scrieri apocrife evreiești (cartea lui *Enoh*, *Adormirea lui Moise*, poate *Testamentele celor 12 patriarhi*, *Targumul lui Ionatan* ș.a.). Ei bine, aceste scrieri erau cunoscute și apreciate de către destinatarii Epistolei. Iuda le citează tot așa cum apostolul Pavel citează o tradiție rabinică (I Cor. 10.4; II Tim. 3.8) sau un poet păgân (F.A. 17.28; Tit 1.12).

„*Adresându-se, în primul rând, unor oameni dintr-o anumită epocă, autorul trebuie să folosească un limbaj care să-i permită să se facă înțeles. Tot astfel și Iuda nu-și exprimă învățătura și adevărul revelat decât servindu-se de datele de care dispune și care sunt caracteristice vremii sale.*” (J. Chaine). „*Aceste citate nu lasă loc nici unei presupuneri despre valoarea pe care Iuda le-ar atribui-o cărților respective*” (M. Ray).

Citatele acestea, ca și alte detalii, ne permit să presupunem că destinatarii Epistolei puteau fi niște comunități din Asia Mică sau din Egipt,

în sânul cărora trăiau și o seamă de evrei convertiți pentru care aceste scrieri din *haggada* prezentau o anumită valoare. Pe de altă parte, viciile acestor eretici care se aflau pe punctul de a-i antrena în rătăcire pe membrii Bisericilor ne duc mai curând cu gândul la niște credincioși proveniți dintre Neamuri. Într-adevăr, păgânismul – inclusiv religiile misterelor – împăca foarte bine, până și în felul său de închinare, devoțiunea cu dezmațul. Dacă autorul, care este evreu (numeroșii termeni semitici folosiți în Epistolă ne îndreptătesc să credem aceasta), se adresează unor Biserici ai căror membri sunt, în majoritate, păgâni, atunci devine și mai inteligibilă expresia „*mântuirea noastră de obște*”.

Data redactării

Numeroși exegeți contemporani văd în Epistola lui Iuda o lucrare datând de la finele sec. I, din cauza unor expresii ca: „*mântuirea noastră de obște*”, „*credința care a fost dată sfinților odată pentru totdeauna*” sau „*vorbele vestite mai dinainte de apostolii Domnului nostru Isus Cristos*”, care ar indica o dată târzie, posterioară morții apostolilor. Dar, pentru majoritatea specialiștilor, asemenea expresii nu constituie un argument decisiv în favoarea unei date posterioare anilor 70-80. Or, dacă Iuda era mai tânăr decât Isus, el ar fi putut foarte bine să trăiască până la această dată.

Locul redactării

Epistola nu conține nici o indicație geografică. Dacă ea a fost scrisă după anul 70, autorul și destinatarii trebuiau să se afle în afara Palestinei. S-a sugerat, ca loc al redactării, Alexandria sau Efesus, dar nu prezintă importanță care localitate din diasporă a fost aleasă.

Conținutul și scopul

Un anumit mod de a citi v. 3, ne lasă să presupunem că Iuda se afla pe punctul de a scrie o epistolă mai lungă, dar iată că niște împrejurări neprevăzute l-au silit să le adreseze, mai întâi, un bilețel destinatarilor săi, pentru a-i avertiza asupra pericolului cu care se confruntau aceștia.

Împrejurările la care face aluzie Iuda erau caracterizate tocmai prin infiltrarea insidioasă a unor eretici periculoși în sânul Bisericilor creștine. Era vorba de niște oameni care uzurpau harul lui Dumnezeu, urmărind ca sub îndurarea divină să-și ascundă viața lor imorală. Dacă ei acceptau pe Isus Cristos ca Mântuitor personal, în același timp „*Il tăgăduiau pe singurul nostru Stăpân și Domn*” (v. 4). „*Visările*” lor (v. 8) îi antrenau în niște

speculații sterile, compatibile cu viața lor imorală. Aceștia erau „*oameni supuși poftelor firii, care nu aveau Duhul Sfânt*” (v. 19). Totuși, se lăudau că erau depozitarii unei cunoașteri depline. Materia era pentru ei sediul răului, motiv pentru care pretindeau că dereglările sexuale nu le afectau sufletul și duhul ci, din contră, vedeau în aceste dereglări un mijloc de a domina trupul. Ei exaltau instinctele naturale (v. 10). De asemenea, disprețuiau stăpânirea. „*Licența spirituală și neorânduiala la care conduce ea nu se pot acomoda cu o lege sau cu autoritatea stabilită pentru a impune ascultare față de aceasta. Tocmai de aceea cei nelegiuți nu manifestă adesea decât dispreț față de orice autoritate care ar încerca să pună capăt visărilor lor și acțiunilor pe care acestea le generează.*” Oamenii respectivi erau iubitori de bani (v. 11) și flatau persoanele de la care sperau să obțină vreun profit (v. 16).

Aceste tendințe nu sunt noi: apostolul Pavel le-a denunțat și el în Epistolele sale (I Cor. 15; II Cor. 11; Ef. 3.19; Col. 2.4; I Tim. 6.20-21; II Tim. 3.5-7; Tit 1. 13-16). Le regăsim și în Epistolele lui Ioan (I Ioan 1.8-10; 2.18-23; 4.1-3; II Ioan 7,11) și în Apocalipsa (cap. 2-3). Ele sunt oricând actuale și-i pândesc pe toți aceia care nu veghează pentru a-și păzi „*credința preasfântă*” de atacurile Vrajmașului.

În toate timpurile, unii oameni au fost tentați să adapteze mesajul evanghelic ideilor și gusturilor vremii, în speranța că astfel îl vor face mai accesibil contemporanilor lor. În vremea noastră, aceste tentative s-au înmulțit fără încetare și, chiar dacă ele cunosc o vogă efemeră, totuși nu reușesc câtuși de puțin să-i atragă pe oameni la Isus Cristos, în vreme ce bătrâna Evanghelie, așa cum le-a fost ea transmisă primilor creștini, „*odată pentru totdeauna*”, continuă să facă ucenici.

De aceea, această Epistolă, în ciuda caracterului ei polemic, își păstrează actualitatea pentru Biserică. Adevărul nu are nevoie doar de a fi proclamat, ci trebuie să fie și apărat contra celor care-l falsifică, pentru că, de regulă, falsa doctrină face casă bună cu o conduită păcătoasă. Cu totul pe nedrept a fost exclusă Epistola lui Iuda din „*canonul practic al Bisericii*.” Atâta vreme cât oamenii vor trebui să fie muștrați pentru conduita lor, Epistola lui Iuda va rămâne actuală. „*Neglijarea Epistolei lui Iuda reflectă mai degrabă superficialitatea celor ce o neglijează decât inactualitatea mesajului său arzător.*” (D. Guthrie).

Iuda își termină scrisoarea printr-una din cele mai frumoase formule de benedicție ale N.T., formulă care ar fi ea însăși în măsură să justifice prezența acestei Epistole în colecția scrierilor insuflate de Duhul Sfânt. Ea este inseparabilă de restul Sf. Scripturi. Dumnezeu nu poate „*să ne păzească de orice cădere și să ne facă să ne înfățișăm fără prihană și plini de bucurie înaintea slavei Sale*” decât dacă ne apucăm, cu toată puterea, după cum ne îndeamnă și Iuda, de „*credința care a fost dată sfinților odată pentru totdeauna*” și dacă luptăm pentru ea.

Planul Epistolei

Salutări (v. 1-2)

Ocazia și scopul scrisorii (v. 3-4)

I. Avertisment împotriva falșilor învățători (v. 5-16)

A. Exemple, din istoria lumii, despre judecata apostazilor (v. 5-7)

B. Caracteristici actuale ale falșilor învățători (v. 8-13)

C. Judecata viitoare a falșilor învățători (v. 14-16)

II. Indemnuri adresate credincioșilor (v. 17-23)

Doxologie finală (v. 24-25).

IUDAIZANȚI, IUDAIZATORI. Cuv. *iudaizant* nu apare în N.T., ci a fost derivat de la *a iudaiza* (Gal. 2.14) = a trăi ca iudeii, și a fost aplicat emisarilor de la Ierusalim care voiau să-i forțeze pe creștinii galateni, proveniți dintre păgâni, să adopte ritualurile și modul de viață ale evreilor, îndeosebi tăierea împrejur. Pentru ei, existau două categorii de creștini: cei care erau tăiați împrejur (Gal. 6.12) și respectau sărbătorile și practicile evreiești (4.10) aparțineau categoriei superioare. O asemenea distincție, semnalată și la Antiohia (2.12-13), și presiunea care rezulta de aici asupra creștinilor „*de mâna a doua*” (2.14), este pentru apostolul Pavel o „*altă Evanghelie*” (1.6, 8-12) care face propovăduirea crucii zadarnică (3.3-4; 4.11) și care nu corespunde gândirii apostolilor de la Ierusalim (2.1-1; cf. F.A. 15.1-29).

Pavel a mai descoperit influența iudaizatorilor: la Corint unde unii creștini se sprijineau pe autoritatea apostolilor de la Ierusalim (I Cor. 1.12; 3.21-23; II Cor. 11.4-5), la Filipi (Fil. 3.2-3), la Colose (Col. 2.8, 16-23) și chiar pe vremea când au fost scrise Epistolele Pastorale (I Tim. 1.7; Tit 1.10, 14; 3.9). În spatele acestor iudaizatori, noi discernem veșnica

problemă a legalismului, preocuparea celor ce socotesc că mântuirea prin har nu este de ajuns și că ar trebui să se adauge ceva credinței, pentru a câștiga favoarea lui Dumnezeu și a obține toată binecuvântarea Lui. În sensul acesta, iudaizării au avut numeroși descendenți de-a lungul istoriei Bisericii. Argumentele lui Pavel, în pasajele citate, își păstrează toată valabilitatea și în zilele noastre în fața tuturor adeptilor a ceea ce s-a numit „*Evanghelia plus...*” (adică: Evanghelia și încă ceva).

IUDEEA. (Termen latin derivat din gr. *Iudaea* care, la rândul lui, provine din ebr. *yehudah*). Termen geografic care nu apare decât în N.T. Această regiune corespunde, în mare, cu teritoriul vechii împărății a lui Iuda. Cu prilejul exilului lui Arhelau, Iudeea a fost anexată provinciei romane Siria, iar împăratul roman numea procuratorii însărcinați s-o administreze. Domnia lui Irod Agripa (41-44 d.Cr.) a întrerupt, pentru puțin timp, șirul procuratorilor. Cezareea, port la Marea Mediterană, era sediul procuratorului Iudeii. Imediat deasupra acestui magistrat se afla proconsulul (un fel de guvernator general) Siriei, care locuia la Antiohia (Lc. 3.1; Ant.17.13.5; 18.1.1). În chipul acesta, era guvernată țara în timpul lucrării pământești a lui Isus Cristos. N.T. menționează frecvent Iudeea (Lc. 23.5-7; Ioan 4.3; 7.3; F.A. 1.8). Frontiera de N a Iudeii se întindea de la Jaffa (Iafo), pe Mediterana, până într-un punct unde Iordanul atinge 16 km depărtare de Marea Moartă. Se poate trasa din nou limita sudică, pornind de la uedul Ghuzzeh, situat la circa 11 km SV de Gaza, trecând prin Beer-Șeba și ajungând la S de Marea Moartă.

Lungimea Iudeii, de la N la S, este de circa 88 km, iar lățimea, de la E la V, aproximativ aceeași. (V. *Istorie*).

IUDEICA, IEHUDIA. Una din soțiile lui Mered Cealaltă, numită Bitia, era o prințesă egipteană. Iehudia nu este un nume propriu, ci un adjectiv, însemnând „iudeică”. Este un indiciu care ne permite să nu confundăm iudeica cu egipteanca (I Cr. 4.17-18).

IUDEICĂ. Femeie din seminția lui Iuda (I Cr. 4.18), sau din neamul evreiesc (F.A. 16.1; 24.24).

IUDEO-CREȘTINI. Creștini de origine evreiască (F.A. 6.1: eleniști). La Ierusalim, Iacov, fratele Domnului, era conducătorul comuni-

tății iudeo-creștine (Gal. 1.19; 2.9-12). Iudeo-creștinii respectau anumite prescripții ale Legii și obiceiurile evreiești, fără să fie versați în excesele iudaizării (F.A. 11.2; Gal. 2.14-16). Datorită distrugerii Ierusalimului, în anul 70 d.Cr., comunitatea iudeo-creștină a fost dispersată. Epistola către Romani și Epistola către Efeseni au putut fi adresate unor Biserici compuse din creștini proveniți, atât dintre evrei, cât și dintre Neamuri, și între care se semnalaseră unele neînțelegeri.

IUDEU. (În lat. *Iudaeus*, în gr. *Iudaios*, în ebr. *yehudi*). Cel ce aparținea seminției lui Iuda sau Împărăției lui Iuda (II Împ. 16.6; 25.25). Ulterior, acest cuvânt a căpătat o semnificație mai largă, desemnându-i pe toți evreii întorși din robia babilonică. În final, termenul de iudeu includea toate persoanele aparținând rasei evreiești, risipite în lumea întreagă (Est. 2.5; Mt. 2.2). Limba vorbită de iudei era ebraica, numită mai târziu limba iudaică (II Împ. 18.26; Nem. 13.24). (Referitor la istoria evreilor în Palestina, v. *Istorie III, 4-2*).

În N.T., iudeii sunt prezentați ca adversari ai lui Isus și ca opozanți ai propovăduirii Evangheliei. Rolul lor nefast apare mai ales în relatările despre patimile și răstignirea Domnului Isus: mai-marii norodului (Mc. 14.1-2, 10-11, 43, 53-65; 15.1, 10), precum și mulțimea adunată pentru sărbătorirea Paștelor (Mt. 27.25; Mc. 15.11-15) au cerut moartea Lui. Așadar, ei poartă răspunderea pentru aceasta (F.A. 2.23; 7.52; I Tes. 2.14-15), chiar dacă o anumită responsabilitate le revine și romanilor. Abia în sec. II (de ex., în evanghelia apocrifă a lui Petru) rolul romanilor în răstignirea lui Cristos a fost minimalizat, autorii morali ai morții Sale fiind considerați iudeii. În multe din aluziile Evangheliei după Ioan vizându-i pe evrei (5.10-18; 6.41; 7.1,13...) s-ar putea înlocui cuvântul *iudei* prin *autoritățile iudaice*.

Cartea Faptele Apostolilor arată că cele mai multe împotriviri față de propovăduirea Evangheliei proveneau din partea iudeilor (9.22-23; 13.45-50; 18.12-15; 20.19; 21.11; 26.7; cf. I Tes. 2.14-16), deși ea relatează, de asemenea, despre numeroase convertiri în sânul iudeilor (2.41; 5.13-14; 13.43; 14.1; 17.4; 21.20).

Eșecul evanghelizării evreilor („*cei tăiați împrejur*”, Gal. 2.7) este considerat de apostolul Pavel ca o tragedie (Rom. 9.1-5, 30-33; 10.1-3; 11.7-10), în ciuda prezenței unui oarecare număr de iudei în Biserica primară (Rom.

11.1-5). Totuși, apostolul nu cade în deznădejde: el vede că Dumnezeu le-a rezervat evreilor un loc important în planurile Sale de viitor (Rom. 11.11-31).

IUDITA, YEHUDIT. (Forma fem. a cuv. ebr. *yehudi* = iudeu).

1. Nevasta lui Esau și fiica hititului Beerî (Gen. 26.34). Se mai numea Oholibama (36.2) (V. *Ana, 1*).

2. Eroina cărții Iudita (V. *Apocrifă, 4*).

IULIA. (Forma fem. a numelui lat. *Julius*). O creștină din Roma (Rom. 16.15). Poate că era soția lui Filolog.

IULIU, IULIUS, JULIUS. Numele lat. al unei familii romane. Unul din centurionii cohorții Augusta. Însărcinat să conducă la Roma pe Pavel și alți prizonieri (F.A. 27.1), el s-a arătat binevoitor față de apostol și i-a permis să-și viziteze prietenii la Sidon (v. 3). Pe insula Creta, el nu a dat crezare cuvintelor lui Pavel care vestise iminența unei furtuni (v. 11), dar când aceasta a izbucnit, sutașul a luat în considerare sfatul apostolului și a împiedicat mateloții să abandoneze corabia (v. 31). În cursul naufragiului, ostașii au intenționat să omoare prizonierii, pentru a-i împiedica să evadeze, însă Iuliu s-a opus masacrului, cu scopul de a-l scăpa pe Pavel (v. 42-43).

IUNIA, IUNIAS, JUNIAS. Un creștin evreu, care locuia la Roma. Compatriot sau poate rudă cu Pavel căruia îi fusese și tovarăș de temniță. Venise la Cristos înaintea apostolului (Rom. 16.7).

IUNIAS. (V. *Iunia*).

IUST, JUSTUS, JUSTUS.

1. Un supranume al lui Iosif, candidat care nu a fost desemnat când s-a tras la sorț pentru alegerea succesorului lui Iuda (F.A. 1.23).

2. Un bărbat evlavios, care locuia la Corint. Pavel a stat un timp oarecare în casa lui, aceasta învecinându-se cu sinagoga (F.A. 18.7).

3. Supranumele unui evreu al cărui nume adevărat era Isus. El se alătură lui Pavel pentru a saluta pe sfinții din Colose (Col. 4.11).

IUȘAB-HESED, JUSHAB-HESED, YUCHAB-HESED = *bunătatea este răsplătită*. Un fiu al lui Zorobabel (I Cr. 3.2).

IUTA, JUTA, YUTTA = *înclinat*. Cetate din ținutul muntos al lui Iuda, pomenită odată cu Maon, Carmel și Zif, ceea ce pare să indice că se afla în aceeași regiune cu acestea (Ios. 15.55). Iuta și împrejurimile sale a fost atribuită preoților (21.16). Localitatea aceasta, numită acum Yatta (Yutta) se află pe o ridicătură de teren nu prea înaltă, la circa 9 km SV de Hebron. Unii exegeți au sugerat că Iuta ar putea fi cetatea din ținutul muntos al lui Iuda unde s-a dus Maria spre a o vizita pe Elisabeta (Lc. 1.39). Alții însă sunt de părere că Hebronul ar fi fost cetatea Elisabetei. Nu se știe unde s-a născut Ioan Botezătorul.

IVA, IVVA, AVA, IWWA. Cetate despre care solii lui Sanherib spuneau, cu mândrie, că fusese cucerită de asirieni (II Împ. 18.34; 19.13; Is. 37.13). Probabil una și aceeași localitate cu Ava. (V. *Ava*).

IVNEIA. (V. *Iibneia*).

IVNIA. (V. *Iibnia*).

IVRL. (V. *Ibri*).

IZABELA.

1. Fiica lui Etbaal, rege al sidoniților și, înainte de aceasta, preot al Astartei (I Împ. 16.31; *Con. Apton* 1.18). Izabela s-a căsătorit cu Ahab, împăratul lui Israel. Având un temperament masculin, ea a făcut din soțul ei tot ce a dorit. Ferventă adoratoare a lui Melqart, Baal al locuitorilor Tirului, ea lupta față în față cu slujitorii Domnului, Dumnezeu lui Israel, și nu tolera nici o altă religie în afară de a ei. Pentru a-i face pe plac nevestei sale, Ahab a ridicat la Samaria un templu și un altar consacrate lui Baal, precum și o statuie care reprezenta Astartea fenicienilor (I Împ. 16.32-33). Deși nu era decât soția regelui, Izabela a făcut să piară toți proorocii Domnului pe care i-a putut aresta (18.4-13), propunându-și să-l omoare și pe profetul Ilie (19.1-2). Ea a pus la cale înscenarea soldată cu moartea lui Nabot, acționând în contul împăratului care, ulterior, a motivat crima Izabelei (21.1-22). „*Căinii vor mânca pe Izabela lângă întăritura Izreelului*” (21.23), așa a sunat judecata lui Dumnezeu asupra acestei femei ca urmare a faptelor sale viclene și a altor încălcări ale legii morale. Și profeția s-a împlinit întocmai. La 11 ani după moartea lui Ahab, Iehu a fost autorul unei răzbunări de o cruzime cumplită asupra mem-

brilor familiei regale. Izabela, fardată și cu părul aranjat, se uita pe fereastră. Văzându-l pe Iehu, a strigat: „*Pace, noule Zimri, ucigașul stăpânului său?*” Iehu a poruncit să fie aruncată pe fereastră și a fost călcată sub copitele cailor. Ceva mai târziu, amintindu-și că Izabela era fiică de împărat, a trimis slujitorii s-o îngroape, dar câinii, care consumă resturile menajere în orașele orientale, nu au mai lăsat din trupul reginei decât craniul, picioarele și palmele (II Împ. 9.7, 30-37).

2. Femeie menționată în a 4-a din scrisorile adresate celor 7 Biserici în cartea Apocalipsei (2.20-23). Socotindu-se proorociță, ea antrenează pe membrii comunității creștine din Tiatira la o viață de necurăție și-i incită să mănânce din lucrurile jertfite idolilor. Numele Izabelei are aici o semnificație simbolică. Ea devine un tip al persoanelor tot mai numeroase care, începând din sec. I, corup doctrina și viața normală a Bisericii, căutând să unească Evanghelia cu anumite ceremonii preluate din sânul păgânismului.

IZBĂVI, IZBĂVIRE. În V.T., Dumnezeu izbăvește, adică repune în libertate (în ebr. *pele-tah*), omul subjugat de păcat. În ebr., la fel ca în gr., cuvântul *a izbăvi* este înrudit îndeaproape cu *a dezlega*, *a da drumul*. Dumnezeu răscumpără oamenii și îi eliberează din strâmtorare, din robie, de la moarte; El îi izbăvește din toate temerile lor, le alungă vrăjmașii, le dăruiește idoli, etc. (Ex. 6.6; Dt. 7.8; Jud. 15.18; II Împ. 13.17; I Cr. 11.14; Ps. 18.47-48; 25.22; 33.19; 34.4; 78.42; Ier. 31.11; Os. 7.13; 13.14; Mica 4.10; Zah. 10.8...). El mântuiește prin dreptate (Is. 1.27). Uneori, Dumnezeu Se folosește de om pentru a aduce izbăvirea (II Împ. 5.1). În V.T., izbăvirea israeliților din robia egipteană a fost tipul oricărei izbăviri (Ex. 20.2; Mica 6.4). Dumnezeu a eliberat poporul Lui, nu numai pentru a-l scoate de sub jugul asupririi și robiei, dar și pentru a-l face capabil să-I slujească Domnului în slobozenie deplină. Gândul acesta este fundamentul legământului de pe Sinai. Dar israeliții aspirau la o altă izbăvire, de ordin spiritual: „*O, de ar porni din Sion izbăvirea lui Israel!*” (Ps. 14.7). Natura suspină și ea în așteptarea unei izbăviri viitoare (Rom. 8.21 și urm.).

În V.T., izbăvitorul (în ebr. *mochia'*, *mep-hallet*), Răscumpărătorul (în ebr. *go'el* și *padah*, a răscumpăra) (Jud. 2.16; 3.9; Is. 43.1-3; cf. Rom. 11.26; Ef. 1.7; Is. 59.20) era Dumnezeu Însuși. Dar profeții au prezis venirea Mesiei

care urma să înfăptuiască opera de mântuire a lumii. N.T. vestește că Domnul Isus era Izbăvitorul făgăduit (în gr. *rhuomenos*, *lytrôtēs*) care a venit în lume pentru răscumpărarea noastră (Lc. 1.71-74; Evr. 2.14-15), prin moartea Lui pe cruce (Mt. 20.28; Ef. 1.7; I Tim. 2.6; Evr. 2.19). Domnul Isus ne izbăvește, nu numai de păcat, dar și de sub blestemul Legii (Gal. 3.13; 4.5), de mânia lui Dumnezeu (I Tes. 1.10) și de la moarte (Rom. 7.24 și urm.; Evr. 2.15). El oferă lumii întregi această izbăvire, care va fi atinsă desăvârșirea odată cu învierea morților și arătarea Împărăției lui Dumnezeu. (V. *Răscumpărare, Sabat*).

IZGONI, IZGONIRE. (II Sam. 14.14; Ezra 7.26; Pl. 2.14). Izgonirea nu a fost o pedeapsă poruncită de Legea lui Moise, ea nefiind adoptată de iudei decât după întoarcerea din robia babilonică. Romanii au folosit-o ca pe una din pedepsele lor cele mai severe. Persoana alungată își pierde cetățenia și era exilată de împărat pe vreo insulă îndepărtată pentru a fi expulzată pentru totdeauna. În chipul acesta, apostolul Ioan a fost izgonit pe insula Patmos (Ap. 1.9). Biblia folosește, cu o semnificație analogă, cuv. ebr. *daHah* (a expulza), folosit pentru o femeie repudiată de soțul ei (Ier. 30.17; cf. Is. 62.4). Din pricină că Israel L-a respins pe Mesia, evreii au fost alungați din Palestina și risipiți printre Neamuri (Is. 11.12).

IZIA, JIZZIJA, YIZZIYA. Unul dintre fiii lui Pareoș. Ezra l-a convins să repudieze femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.25).

IZLIA. Un beniamit, fiul lui Elpaal. Urmas al lui Șaharaim (I Cr. 8.18).

IZRAHIA, JIZRAKHIA, YIZRAHYA = Domnul Se scoală (cf. Is. 60.2).

1. Un bărbat din sem. lui Isahar, din fam. lui Tola. Fiul lui Uzi (I Cr. 7.3).

2. Mai-marele cântăreților pe vremea lui Neemia (Nem. 12.42).

IZRAHIT. Membru al familiei lui Izra sau locuitor al cetății sale (I Cr. 27.8). Poate că era una și aceeași persoană cu ezhahitul din I Împ. 4.31.

IZREEL, JIZREEL, YIZREEL.

1. Numele unei cetăți întărite, cu ziduri de apărare (I Împ. 21.23), cu turn și porți (II Împ. 9.17; 10.7-8), și al câmpiei unde se afla cetatea aceasta. Izreelul se găsea între hotarele lui

Isahar (Ios. 19.17-18), nu departe de muntele Ghilboa (I Sam. 31.1-5; cf. 29.1 și II Sam. 4.4). Înaintea bătăliei de la Ghilboa, israeliții au tăbărit în apropierea unei surse de apă, lângă Izreel (I Sam. 29.1; cf. II Sam. 4.4). Filistenii i-au urmărit până în această localitate (I Sam. 29.11). Iș-Boșet a domnit peste Izreel și alte localități (II Sam. 2.9). Cetatea Izreel a fost una din capitalele lui Ahab (I Împ. 18.45). De asemenea, Izreelul a fost capitala lui Ioram, fiul său (II Împ. 8.29). Nabot era originar din Izreel. Via lui se afla foarte aproape de palatul lui Ahab și el a fost ucis cu pietre în afara zidurilor Izreelului (I Împ. 21.1, 13). La Izreel a pierit Izabela, lovită de o moarte violentă (I Împ. 21.23; II Împ. 9.10, 30-35). Iehu a poruncit să se stivuiască, la intrarea porții Izreelului, capetele celor 70 de fii ai lui Ahab (II Împ. 10.1-11). Proorocul Osea a înflăcărat acest odios masacru, vestind răzburarea Domnului pentru această vărsare de sânge (Os. 1.4). Cruciații nu s-au înșelat identificând Izreelul cu „*Parvum Gerinum*”, ceea ce corespunde, în prezent, satului Zer'in. Deși așezată la marginea unei câmpii, localitatea întrunește toate condițiile caracteristice unei cetăți întărite, deoarece se află în vârful unei denivelări foarte abrupte și stâncoase, de circa 30 m, orientată spre NE. Din incinta Izreelului se deschidea o prăvălie minunată până pe valea Iordanului. În partea de sus a așezării, curge abundenta sursă a Izraelului, furnizând o apă excelentă, care a fost numită 'Ain el-Meiyiteh. Un alt izvor, și mai important, numit Harod (v. ac. cuv.), curge în apropiere. Podgoriile de altădată se întindeau probabil la E de Izreel, pentru că acolo pot fi văzute și astăzi teacuri săpate în stâncă.

Expresia *Câmpia Izreelului* indică marele triumf drept care taie Palestina, ceva mai la N de Carmel. El măsoară 35 km în lungime, și, la E, 25 km lățime. Un alt nume mai cunoscut al acestei suprafețe de teren este acela de *Câmpia Ezdrelonului* sau *Ezdraelonului*, modificarea grecească a numelui ebr. Izreel. I se mai spune și *Câmpia Meghido* (cf. Iudita 1.8; 3.9; 4.6; 7.3). Cetatea Izreelului era situată la intrarea propriu-zisă a văii Izreelului, care se deschide, la E, largă și profundă și coboară până la Iordan (Ios. 17.16; Os. 1.5). În V.T., expresia „*valea Izreelului*” indica acea porțiune pe care locuitorii cetății Izreel o vedeau înclinându-se până la Iordan, și nu câmpia care se expunea privirii în direcția Carmelului.

Pe vremea lui Ghedeon, madianiții și amaleciții și-au ridicat corturile pe valea Izreelului (Jud. 6.33). În vechime, câmpia Izreelului a fost, în repetate rânduri, câmpul de luptă pentru multe popoare. Aceasta reprezintă unul dintre puținele locuri palestinene care permit desfășurarea unor mari efective militare, ca să nu mai vorbim de faptul că regiunea respectivă este și punctul strategic al țării. Pe vremea Judecătorilor, Sisera și canaanii au suferit o mare înfrângere la apele Meghido (Jud. 5.19). Acolo și-a găsit moartea Ahazia, regele lui Iuda (II Împ. 9. 27), precum și Iosia, care a fost lovit de faraonul Neco (23.29; Zah. 12.11). Potrivit profetiilor biblice, în câmpia Ezdrelonului se va desfășura ultima bătălie din istoria omenirii (Ap. 16.16). (V. *Armagedon*).

2. Cetate din ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.56). Ahinoam, una dintre soțiile lui David, era originară din Izreel (I Sam. 25.43; 27.3). Neidentificată.

3. Numele unui bărbat din sem. lui Iuda, descendent din Hur (I Cr. 4.3).

4. Unul dintre fiii proorocului Osea. Copilul a primit acest nume, pentru că Domnul voia să-i amintească poporului că El avea în vedere pedepsirea casei lui Iehu din cauza masacrului de la Izreel (Os. 1.4-5).

IZVOR, SURSĂ, FÂNTÂNĂ. Apă care iese dintr-o stâncă, în munți, sau din sol în văi (Dt. 8.7). Geografia Palestinei impune să se facă o distincție între sursele de apă curgătoare și simplele puțuri, bazine, rezervoare sau mlaștini cu apă stătătoare. Țara dispune de multe surse abundente (peste 70) care se află la originea cursurilor sale de apă și îi fertilizează pământurile. Numele unor așezări, cum ar fi En-Dor și multe altele compuse cu *Eyn*, *Ein* sau *Ain*. Izvoarele apei vieții simbolizează binecuvântările spirituale permanente, inepuizabile, pe care ni le aduce prezența lui Dumnezeu (Ps. 36.9-10; Ier. 2.13; Ioan 4.14; Ap. 7.17; 21.6). Căminul israelit este comparat cu un izvor aparte (Pv. 5.15-18; Dt. 33.28) de unde apar copiii (Ps. 68.26, vers. Nițulescu).

IZVORUL BALAURULUI, IZVORUL DRAGONULUI, IZVORUL ȘACALULUI. Un izvor al Ierusalimului, aflat, după toate aparențele, între Poarta Văii și Poarta Gunoii (Nem. 2.13; cf. 3.13-14). Unele traduceri îi spun Izvorul Dragonului sau Izvorul Șacalului. (V. *Ierusalim II*, 2).

I

ÎMBĂLSĂMA, ÎMBĂLSĂMARE. Obiceiul îmbălsămării morților era practicat de evrei pe o scară foarte redusă (Gen. 50.2, 26; II Cr. 16.14; Ioan 19.39), însă egiptenii au făcut lucrul acesta foarte de timpuriu. Îmbălsămătorii de cadavre alcătuiau o corporație numeroasă ai cărei membri locuiau în necropole. Ei se împărțeau în 3 cete: prima se ocupa cu tăierea cadavrelor, a doua aplica miresmele, iar a treia conducea ceremoniile religioase ocazionate de depunerea mumiei în mormânt. În timpul dinastiei a XVIII-a, arta îmbălsămării atinsese o înaltă treaptă de perfecțiune. Mirodenii speciale înlocuiau creierul care era scos prin nări cu ajutorul unui cârlig metalic. Apoi, se scoteau măruntaiele și se injecta ulei de palmier în cavitatea abdominală, pentru a o curăți, după care era umplută cu mir, casie, scorțișoară și alte arome prin pulverizare. În continuare, întreg corpul era scufundat într-o baie de carbonat de sodiu, aflat în stare naturală, unde cadavrul respectiv rămânea timp de 70 de zile. Apoi, acesta era înfășurat în fâșii de pânză de 7-10 cm lățime și care atingeau 600-900 m lungime. Fâșiile erau lipite cu gumă arabică. În cele din urmă, corpul mumificat era depus într-o ladă de lemn sau într-o cutie de carton care imita forma unui chip de om. Aceste sicrie, prevăzute cu sculpturi sau picturi, reprezentau persoana defunctului.

Adesea, mumia era închisă într-un al doilea cufăr exterior, făcut din lemn, sau într-un sarcofag de piatră. Împărați ca faraonul Tutankhamon au fost îngropați cu un fast incredibil. Coșciugul său de aur masiv era împodobit cu pietre prețioase și *lapislazuli* (silicat de sodiu, de calciu și de aluminiu natural, de culoare albastră. N. Ed.). În mormintele din antichitate, se depuneau giuvaere de mare preț și scarabei care purtau pecetea prințului moștenitor. O

altă metodă de îmbălsămare, mai puțin costisitoare, nu cerea, în mod obligatoriu, efectuarea unei incizii, ci se obținea dizolvarea măruntaielor prin injectarea abdomenului cu ulei de cedru. În cazul cadavrului unui om sărac, întregul proces se limita la curățirea intestinelor după care avea loc scufundarea trupului defunctului în carbonat de sodiu (natron, Herod 2.85-88). Potrivit afirmațiilor istoricului Diodore din Sicilia, funeraliile unui bogătaş

*Îmbălsămători egipteni
înfășurând o mumie în pânze.*

Îmbălsămători pictând o mumie.

le costau o sumă considerabilă pe rudele acestuia, dar se semnalau și îmbălsămări pentru a căror realizare se apela la specialiștii aparținând cetei a 2-a sau a 3-a. Sistarea îmbălsămarilor a avut loc abia pe la anul 700 d.Cr. Numeroase muzee dispun de asemenea mumii. În lipsa fâșiilor de pânză și expus contactului cu aerul, cadavrul intra în descompunere.

ÎMBRĂCA, ÎMBRĂCARE, ÎMBRĂCĂMINTE. În Biblie, cuvântul *a îmbrăca* (în ebr. *labach*, în gr. *enduô*), întrebuintat la propriu, apare, pentru prima dată în Gen. 3.21: „*Domnul Dumnezeu a făcut lui Adam și nevestei lui haine de piele și i-a îmbrăca cu ele.*” În alte texte, este vorba de îmbrăcarea unor veșminte sfinte (Ex. 28.35, 41; 29.5; 40.13; Lv. 16.32) sau a unei armuri (I Împ. 20.11).

Acest termen, folosit de cele mai multe ori cu sens figurat, apare, de exemplu, în Is. 61.10, unde poporul răscumpărat își exprimă bucuria de a-și vedea asigurată mântuirea: Dumnezeu l-a îmbrăcat pe ai Lui cu hainele mântuirii. David și Solomon l-au rugat pe Domnul să-i îmbrace pe preoții sfântului Locaș cu mântuire (II Cr. 6.41; Ps. 132.16) și neprihănire (= dreptate, iertare, Ps. 132.9). În Is. 59.17, Dumnezeu „*Se îmbracă cu neprihănirea ca și cu o platoșă*”; în Ps. 93.1 și 104.1, Domnul Se îmbracă cu măreție, putere și strălucire. În Ps. 35.26 și 109.29, psalmistul îi cere lui Dumnezeu să-i îmbrace pe vrăjmașii lui cu rușine și ocară.

Omul îmbrăcat cu „*hainele mântuirii*” (o altă expresie pentru cuv. *mântuire*) trăiește sub protecție divină într-o lume potrivnică.

N.T. folosește o jumătate de duzină de termeni pentru a exprima noțiunea de îmbrăcare: *amphiennumi* = a îmbrăca, apare, de ex., în Mt. 11.8 și Lc. 7.25; *enduô* indică vestimentația și purtatul hainelor: Ioan Botezătorul „*era îmbrăcat cu o haină de păr de cămilă*” (Mc. 1.6). Ac. cuv. este folosit, la figurat, în II Cor. 5.4-3. Apostolul Pavel dorește să fie găsit *îmbrăcat* (cu trupul său) înaintea Domnului (și nu dezbrăcat de acesta, adică deja mort). *Endi-duskô* are același sens cu *enduô* (Mc. 15.17; Lc. 16.19). *Ependuomai* se aplică „*locașului ceresc*” (adică trupul ceresc) cu care apostolul dorea fierbinte să fie îmbrăcat (II Cor. 5.2). *Himatizô* înseamnă a se îmbrăca (Mc. 5.15; Lc. 8. 35). *Periballô*, care vrea să spună *a pune pe el*, de unde a rezultat *a se îmbrăca*, apare, de ex., în Mt. 25.36, 38, 43.

Pavel îi invită pe creștini să se îmbrace cu armele luminii (Rom. 13.12), adică platoșa cre-

dinței și a dragostei, precum și coiful nădejdi mântuirii (I Tes. 5.8). Pasajul din Col. 3.12 îi sfătuiește pe credincioși să se îmbrace cu „*o inimă plină de îndurare, cu bunătate, cu smerenie, cu blândețe, cu îndelungă răbdare.*” Poate că imaginea aceasta conține și ideea că aceste lucruri trebuie să fie văzute de alții în noi tot așa cum ni se pot remarca hainele cu care suntem îmbrăcați. Textul din I Cor. 15.33 merge și mai departe: aleșii lui Dumnezeu trebuie să se îmbrace cu neputrezirea care este în Cristos. În Ef. 4.24 și Col. 3.10, Pavel îi îndeamnă pe credincioși să se îmbrace cu firea cea nouă, cu „*omul cel nou*” care vine de la Cristos Însuși, adică tocmai calitățile care au caracterizat modul de a trăi al Domnului Isus.

În V.T., omul umplut cu Duhul Sfânt era „*îmbrăcat cu Duhul lui Dumnezeu*” (I Cr. 12.18; II Cr. 24.20). Expresia corespunzătoare în N.T. este „*îmbrăcat cu putere de sus*” (Lc. 24.49).

ÎMPĂCARE, RECONCILIERE. Din clipa când omul s-a îndepărtat de Creatorul său, prin încălcarea poruncii divine, Biblia vorbește despre nemulțumirea și mânia lui Dumnezeu față de fapta omenească. Domnul a rupt orice relație de părtășie cu păcătosul (Gen. 3.23-24), a nimicit generația din vremea potopului (6.5-7), a lăsat, în voia pornirilor lor rele, națiunile ale căror limbi au fost încurcate la Babel (11.8-9). Pentru poporul Israel, posibilitatea unei reconcilierii cu Dumnezeu se ivește, pentru prima dată, prin intermediul ispășirii (v. *Ispășire*). De fapt, este vorba, mai întâi, de o *acoperire*: când păcatul a fost ispășit și acoperit cu sângele jertfei, cerințele Legii au fost îndeplinite, dreptatea divină satisfăcută și judecata lui Dumnezeu a făcut loc îndurării Sale. *Capacul Ispășirii* (v. ac. cuv.) este singurul loc unde Dumnezeu Se întâlnește cu Aaron, reprezentantul întregii națiuni (Ex. 25.22). Totuși, Sf. Scriptură nu spune niciodată că Dumnezeu ar fi Acela care are trebuință să Se împace cu omul, pentru că, în dragostea Lui, El a dorit întotdeauna să-i arate îndurare. Marea sărbătoare a Ispășirii exprima, în chip simbolic și profetic, importanta amnistie pe care venirea Mesiei avea s-o proclame într-o zi (Lv. 16).

„*Dumnezeu era în Cristos, împăcând lumea cu Sine*” (II Cor. 5.19). Prin crucea de pe Golgota, Cristos a ridicat păcatul, a nimicit vrăjmașia, a instaurat pacea și a împăcat oamenii (evrei și Neamuri), nu numai cu Dumnezeu, dar și între ei (Ef. 2.16). Reconcilierea realizată

pe Calvar afectează până și cerul (Col. 1.20-22; Ef. 1.10), unde oprește revolta îngerilor. Domnul Isus a plătit tot prețul necesar reconcilierii noastre. Pe Golgota, El ia într-o mână a Sa mâna păcătosului care se pocăiește, iar în cealaltă mâna lui Dumnezeu și împacă, prin sângele Său ispășitor, sfîntenia și dragostea divină.

Ceea ce se cere păcătosului răzvrătit este ca acesta să-și recunoască propria sa vinovăție și să accepte a fi împăcat cu Dumnezeu. Căci cum ar fi posibil ca cineva care pretinde că nu a făcut niciodată nici un rău să se întoarcă la Dumnezeu? Inima copiilor lui Israel era „*dărză și răzvrătită*” (Ier. 5.23), iar noi toți suntem, prin natura noastră, „*copii ai neascultării*” (Ef. 2.2-3). Ce har minunat și ce măreață izbăvire să știm că „*atunci când eram vrăjmași, am fost împăcați cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său*” (Rom. 5.10). Și acest act nu este doar o experiență care ține de domeniul trecutului, căci dacă noi credem, în mod sincer, în Isus Cristos, avem parte acum de această împăcare și suntem, realmente, reconciliați cu Dumnezeu (v. 10-11).

De acum încolo, în urma încheierii păcii între noi și Dumnezeu, ne este încredințată „*slujba împăcării*.” El face din noi ambasadorii lui Cristos care roagă fierbinte pe oamenii de pretutindeni să se împace cu El (II Cor. 5.18-20). Aceasta nu este o simplă proclamare a unei mântuirii universale pe care toți oamenii ar avea-o deja, fie că ei o ignoră sau nu. Este adevărat că mulți oameni încă nu au auzit despre această Vestă Bună, dar marea tragedie este că mulți păcătoși, deși au auzit Evanghelia, nu vor să accepte pacea cu Dumnezeu: ei nu se întorc de la păcatele lor, nu se supun lui Isus Cristos și, ca urmare, „*mânia lui Dumnezeu rămâne peste ei*.” (Ioan 3.18, 36; cf. Mt. 23.37).

ÎMPĂRĂȚIA LUI DUMNEZEU, ÎMPĂRĂȚIA CERURILOR. Ce este Împărăția lui Dumnezeu? Este sfera unde domnește Dumnezeu, unde voia Sa este respectată și poruncile Lui sunt îndeplinite. De la un capăt la celălalt al Bibliei, Împărăția lui Dumnezeu este prezentată sub 7 faze succesive:

1. Paradisul (raiul). Dumnezeu nu este numai Creatorul universului, dar și Împăratul său slăvit, de-a lungul veșniciei (Ps. 10.16; 24.1, 2, 9, 10; 29.10; 47.7-8; 93.1; Dt. 10.14). El este Împăratul tuturor națiunilor lumii și Domnul întregului pământ. Raiul era o teocrație unde Adam fusese chemat să stăpânească asupra animalelor și să-și supună pământul, într-o

strânsă dependență de Dumnezeu (Gen. 1.28; 2.15-17). Prin păcat, omul s-a smuls de bunăvoie de sub stăpânirea Domnului și s-a supus influenței Diavolului, astfel că Satan a devenit, prin uzurparea autorității umane, domnul lumii acesteia, dispunând de toate împărățiile pământului și dă toată slava acestora (Lc. 4.5-6). De acum încolo, toate eforturile depuse de Dumnezeu de-a lungul istoriei se vor concentra în vederea restaurării împărăției pierdute, pe niște baze perfecte și indestructibile.

2. Teocrația în Israel. Lăsând deoparte, în mod provizoriu, națiunile lumii după evenimintele de la Babel, Dumnezeu ridică un popor ales care trebuie să fie înaintea Lui „*o împărăție de preoți*” (Ex. 19.4-6). Domnul însuși este Judecătorul, Legiuitorul, Împăratul, Mântuitorul lui Israel (Is. 33.22; 44.6). El conduce poporul prin intermediul lui Moise și al judecătorilor, succesorii săi. Apoi, vine clipa când poporul îi dă de înțeles lui Samuel că ar prefera Împăratului divin, preasfânt și înfricoșător (I Sam. 8.4-9, 17-20), un suveran pământesc, supus slăbiciunii omenești.

3. Împărăția lui Dumnezeu vestită de prooroci. În momentul când teocrația își încetase existența, Domnul vestește o restabilire a domniei Sale cu mult mai glorioasă. Într-o zi, Fiul lui David va ocupa, pentru veșnicie, tronul lui (II Sam. 7.15-16). El Se va naște dintr-o fecioară, la Betleem, va suferi pentru a face ispășirea păcatelor și va stabili o împărăție universală de dreptate și pace pe pământ, apoi în cerurile cele noi și pe pământul cel nou (Is. 7.14; Mica 5.1; Is. 53; 2.1-4; 11.1-10; 65.17-25; Ps. 2.6-9; 72.8, 11).

4. Împărăția oferită, dar respinsă, la prima venire a lui Cristos. Chiar de la nașterea Sa, Isus a fost prezentat ca împărat (Mt. 2.1-6; Lc. 1.32-33). Ioan Botezătorul și Cristos însuși au adus la cunoștința iudeilor că Împărăția lui Dumnezeu era aproape (Mt. 3.2; 4.17; 12.28; Lc. 10.9), că se afla în mijlocul lor (17.20-21). În calitate de împărat S-a prezentat Isus la Ierusalim (Mt. 21.4-9; Lc. 19.38), și în această postură a fost El respins de poporul Său (v. 11-14; Ioan 18.37; 19.15, 19-22).

5. Împărăția lui Dumnezeu ascunsă în inimile oamenilor. De vreme ce Împăratul a fost respins, împărăția vizibilă și glorioasă este amânată pentru moment. Cristos „*S-a dus într-o țară depărtată ca să-și ia o împărăție și apoi să Se întoarcă*” (Lc. 19.12). În cursul absenței Sale, pe pământ se desfășoară epoca Bisericii, caracterizată prin „*tainele împărăției ceru-*

rilor" (Mt. 13.11). Într-adevăr, ea prezintă o serie de aspecte surprinzătoare care necesită o revelație specială. Împărăția lui Dumnezeu, sub această formă, începe la Rusalii, și noi intrăm, încă de pe acum, prin nașterea din nou, în această împărăție duhovnicească a lui Dumnezeu (Mt. 16.28; 11.11-12; Ioan 3.3, 5; Col. 1.12-13; F.A. 20.24-25). Așa-numitele „*pilde ale împărăției cerurilor*” ilustrează amestecul de bine și rău care caracterizează dispensațiunea actuală. Să luăm, de ex., pilda neghinei (Mt. 13.24-30, 36-43): Cristos însămânțează lumea, plasând pretutindeni „*fiii împărăției*”; la rândul lui, Satan „seamănă” printre ei „*fiii Celui Rău*”. În îndelunga Lui răbdare, Dumnezeu îi lasă să subziste laolaltă până la seceriș. Totuși, aici se cere să subliniem că este vorba de *lume* (v. 38), și nu de *Biserică*, în sânul acesteia din urmă trebuind să se exercite o strictă disciplină (Mt. 18.15-17; I Cor. 5.11-13). Perioada aceasta se va termina cu o judecată din partea lui Dumnezeu.

O gravă eroare comisă frecvent a fost aceea de a confunda epoca actuală cu împărăția glorioasă viitoare. Adesea, câte o Biserică foarte bine organizată a căutat să devanseze timpul când a doua venire a lui Cristos va instaura, de o manieră autoritară și vizibilă, împărăția Lui pe acest pământ. S-a încercat curmarea necredinței și a „ereziei” prin foc și sabie. S-a urmărit instaurarea autorității Bisericii prin mijloace lumești și firești cum ar fi: unirea tronului cu altarul (legământul dintre religie și stat), manevrele politice, influența și bogăția materială a persoanelor eclesiastice. În chipul acesta, creștinătatea a uitat că, în timpul cât Regele divin este absent, Biserica, Mireasa Lui, este umilită și respinsă, la rândul ei, de oamenii acestei lumi. Și totuși, ea este mica turmă căreia Tatăl a găsit cu cale să-i dăruiască Împărăția (Lc. 12.32). La venirea Domnului Isus, dar nu înainte de acest eveniment, ea se va așeza împreună cu El pe scaunul Lui de domnie.

6. Împărăția glorioasă stabilită pe pământ în cursul Mileniului (Ap. 20.1-10). (V. *Mileniu*). Atunci, se vor împlini promisiunile proorocilor, după care vor avea loc nimicirea pământului și judecata de apoi (v. 11-15).

7. Împărăția veșnică în ceruri. Triumful deplin al Domnului Isus va fi urmat de stabilirea stăpânirii Sale definitive și desăvârșite. Noi vom avea parte, pentru totdeauna, de această domnie a lui Dumnezeu, ca unii care am fost primiți, pe temeiul harului Său, în

împărăția Lui cerească (I Cor. 15.24-28; Dan. 7.14, 27; Ap. 22.3-5; II Tim. 4.18).

Există vreo deosebire între *împărăția cerurilor* și *împărăția lui Dumnezeu*? Unii specialiști consideră că prima expresie se referă la o împărăție a Domnului stabilită pe pământ, pentru o perioadă determinată, în timp ce a doua se aplică, într-un sens mult mai vast, domniei Sale universale, fără limite în timp și spațiu. Totuși, se poate observa că numai Matei vorbește de „*Împărăția cerurilor*”, în timp ce Marcu și Luca, în pasajele paralele, folosesc expresia „*Împărăția lui Dumnezeu*” (Mt. 3.2; 13.24, 31, 33, 44-45; 18.3-4; cf. Mc. 1.15; 4.11, 26, 30; 10.14-15; Lc. 14.15; 17.20). Unul din motivele acestei exprimări diferite ar putea fi faptul că Matei scria iudeilor care evitau, cât mai mult cu putință, să pronunțe Numele lui Dumnezeu, temându-se să nu-L ia în deșert (a se vedea perifrazele utilizate de ei pentru a nu jura pe Numele Domnului, Mt. 5.34-36).

Acestei interpretări dispensaționaliste a Împărăției lui Dumnezeu și a Împărăției cerurilor, i s-ar putea adăuga și alte opțiuni sprijinite, de asemenea, pe niște date biblice.

Majoritatea exegeților care au studiat expresia *Împărăția lui Dumnezeu* îi văd originea în V.T. și în gândirea evreiască din perioada intertestamentară. Cu toții sunt de părere că „*noțiunea de Împărăție a lui Dumnezeu este esențială pentru înțelegerea mesajului Domnului Isus*” (J. Bright, *Le royaume de Dieu*, SCE Paris, fără dată, p. 7).

În V.T. Cum spuneam mai înainte (3), proorocii și psalmiștii celebrează pe Domnul ca Împărat al universului: El stă pe scaunul Lui de domnie și stăpânește peste întregul pământ (Ps. 47; 93; 97-99; 103. 19); El este „*Dumnezeul tuturor împărățiilor pământului*” (II Împ. 19.15), stăpânește peste toate națiunile (Is. 24.23; Ob. 21; Mica 4.6-7; Zah. 14.9-17), în veci de veci (Ps. 74.12; 93.2; 145.11-13; 146.10; Dan. 2.44; 7.27), dar chiar în Israel „*Împărăția lui Dumnezeu nu include decât pe cei ce se supun Legii lui Dumnezeu* (Is. 65.13-15) și cuprinde, de asemenea, pe acei cetățeni ai națiunilor străine care îl cunosc și se întorc la El.” (J. Bright, *op. cit.*, p. 107).

Perioada intertestamentară

După întoarcerea din Babilon, Israel nu și-a mai recăștigat independența națională și gloria din timpul monarhiei davidice. Speranța lui s-a concentrat asupra viitorului când Dumnezeu Își va stabili domnia și când va

conduce El Însuși oamenii din „*orice popor, orice națiune și orice limbă*”. Numai cei neprihăniți vor intra în această împărăție (I Enoh 91.7-11); printre condițiile de intrare în această împărăție, sărăcia contează mai mult decât apartenența la poporul Israel (I Enoh 48.8 cf. Lc. 6.20). Împărăția aceasta va fi adusă de Mesia (I Enoh 45.3 - 46.6; 48.2-10; Psalmii lui Solomon 17.3; Oracolele Sibiline 3.46-47, 55-56; 5.346-352), în punctul culminant al istoriei lumii (90.20-42), când toți vor recunoaște domnia absolută a lui Dumnezeu (Test. Dan. 5.13; 10.7; Oracolele Sibiline 3.88). Pentru rabinii din această perioadă, *Împărăția lui Dumnezeu* se referă la acțiunile săvârșite de El în calitate de Stăpân absolut al universului.

Tot din această perioadă datează expresia „*Împărăția cerurilor*”, găsită în Targumurile aramaice și utilizată pentru a se evita pronunțarea numelui de nerostit al lui Dumnezeu. Probabil că este vorba de expresia folosită de Domnul Isus și pe care Matei a păstrat-o de 32 de ori din respect pentru cititorii săi evrei, în timp ce evangheliștii ceilalți au tradus-o prin „*Împărăția lui Dumnezeu*”, aceasta din urmă având un mai mare impact asupra grecilor. „*Împărăția cerurilor este forma semitică, iar Împărăția lui Dumnezeu forma grecească a aceleiași expresii. Aceste două expresii sunt interschimbabile și, în plus, sinonime cu viața veșnică.*” (G. E. Ladd, *L'Evangile du Royaume*, Vida, 1985, p. 38).

În N.T. Învățătura Domnului Isus

Această expresie apare, sub o formă sau alta, de 120 de ori în Evanghelii (de 80 de ori după eliminarea paralelelor). Ioan Botezătorul și Domnul Isus și-au început lucrarea publică anunțând apropierea Împărăției. A. Schweitzer și J. Weiss erau de părere că Isus Cristos Se aștepta la un cataclism care să conducă la instaurarea Împărăției lui Dumnezeu („escatologie consecventă”). C. H. Dodd vedea această proximitate realizată în prezența Domnului Isus (v. Mt. 10.7; 11.12; 12.28... „escatologie realizată”). Kümmel, Ladd, H. Marshall ș.a. au subliniat caracterul actual și totodată viitor al împărăției unde stăpânește Domnul Isus, împărăție pe care a vestit-o El Însuși.

Împărăția actuală

Aceste cuvinte se referă clar la prezența deja realizată a Împărăției acolo unde este prezent Împăratul: El este prezent „*în mijlocul*” oamenilor (Lc. 17.20-21), trebuie căutat aici și acum, în timpul vieții Sale pământești

(Mt. 5.20; 7.21; 18.3); împărăția acesta se realizează într-o viață ascultătoare de regulile stabilite de Dumnezeu (Mt. 5.3, 10; 6.33). Acest aspect al Împărăției este deci „*un domeniu în care ucenicii lui Isus Cristos intraseră deja*” (G. E. Ladd, *op. cit.*, p.16).

Rabinii deja foloseau în sensul acesta expresia „*a lua asupra sa jugul Împărăției lui Dumnezeu*” pentru a vorbi de ascultarea de bunăvoie de cele scrise în Torah sau de acceptarea stăpânirii lui Dumnezeu (Mișna: Ber. 2.2.5 cf. Mt. 11.28-30). Prin urmare, Împărăția lui Dumnezeu este mai degrabă o realitate spirituală decât o entitate politică (Mc. 9.1; 10.14; 12.34). În toate aceste pasaje, cuvântul *domnie* se potrivește mai bine decât acela de *împărăție*, care ne duce cu gândul la un anumit teritoriu asupra căruia regele își exercită autoritatea. Ebraica dispune de termeni diferiți pentru a exprima noțiunile de *domnie, regalitate, împărăție* (*melukhah, malkut, mam-lakhah*), în timp ce greaca are unul singur (*basileia*), corespunzător pentru termenii ebraici de mai sus. Ar trebui, deci, să se traducă cuv. *basileia*, ținând cont de semnificație și context, prin unul din cei 3 termeni amintiți, sau prin: autoritate regală, suveranitate, stăpânire, putere... Uneori, dat fiind conținutul speranței pe care o implică Împărăția, aceasta din urmă este sinonimă cu viața veșnică, cu mântuirea (Mt. 25.34, 46; Mc. 9.43-47; 10.17, 24-25). „*Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu este unul și același lucru cu mesajul mântuirii* (F.A. 28.30-31). *Vestea Bună a Împărăției lui Dumnezeu era mesajul lui Pavel atât pentru iudei, cât și pentru Neamuri*” (Ladd p. 168).

Împărăția viitoare

Aceste pasaje nu trebuie să ne facă să uităm de realitatea escatologică evocată, și ea, prin această expresie. Împărăția lui Dumnezeu va veni atunci când Dumnezeu va pune un hotar istoriei omenirii și când Domnul Isus Se va întoarce pentru a-și așeza Împărăția Lui pe pământ (Mt. 16.28; Mc. 9.1; Lc. 9.27). Creștinii trebuie să se roage ca această Împărăție să vină (Mt. 6.10), să fie gata pentru a intra în ea (Mt. 25.1-13). Domnul Isus Însuși i-a învățat pe apostoli că între moartea Lui și venirea Împărăției Sale trebuie să treacă un anumit interval de timp (Mt. 16.18-19; 24.14; Lc. 19.11-27).

Cele două realități se întrepătrund în învățătura Domnului Isus și a apostolilor Săi: prin venirea Împăratului pe pământ, Împărăția lui Dumnezeu a început deja (cf. Mt. 16.28 și Mc.

11.9-10). Satan este, într-adevăr, un dușman deja învins (Lc. 10.18). Vindecările și exorcismele sunt dovezi grăitoare că puterile lumii viitoare sunt deja active. Cei ce se supun autorității lui Dumnezeu le experimentează în timpul vieții lor pământești. Ei pot, încă de pe acum, să caute Împărăția lui Dumnezeu (Mt. 6.33), s-o primească (Lc. 12.32), să intre în ea prin pocăință și credință (Mc. 1.15), să accepte legile ei (Mt. 5.19), să învingă ispitele (Mc. 9.47). Și totuși realitatea ultimă nu este încă pentru vremea de acum, căci noi vom intra în ea în viitor (Mc. 10.17, 25, 26). „N.T. afirmă că Împărăția lui Dumnezeu a venit și, totodată, că ea... trebuie să vină” (J. Bright, *op. cit.*, p. 183).

În cartea Faptele Apostolilor, „propovăduirea Împărăției” trece pe un plan secundar, deși ea continuă să rămână una dintre formulele care indică mesajul evanghelic (8.12; 14.22; 19.8; 20.25; 28.23, 31). Apostolii vorbesc mai mult despre Împărat decât despre Împărăția Lui (17.7), evitând astfel o expresie care ar fi condus pe ascultătorii lor greci pe niște piste greșite.

În Epistole, aspectul actual al Împărăției apare în Rom. 14.17 care ne dă o definiție a sa foarte largă: „neprihănire, pace și bucurie în Duhul Sfânt” și în I Cor. 4.20: „Împărăția lui Dumnezeu stă... în putere”.

Însă pentru apostolul Pavel este evident că Isus Cristos domnește acum în ceruri (I Cor. 15.25), ca Împărat al Împăraților și Domn al domnilor (I Tim. 6.15) și că El primește mereu oameni în Împărăția Lui (Col. 1.13). Dar Împărăția lui Dumnezeu este și o realitate viitoare (I Tes. 2.12; II Tim. 4.1, 18) care va fi moștenită de cei ce ascultă de poruncile Domnului (I Cor. 6.9-10; Gal. 5.21; Ef. 5.5; II Tes. 1.5; II Tim. 2.12). Într-o bună zi, Cristos Însuși va pune Împărăția în mâinile Tatălui Său (I Cor. 15.24).

Cele două aspecte ale Împărăției - actuală și viitoare - apar și în alte cărți ale N.T. (Evr. 1.8; 12.28; Iac. 2.5, 8; I Pet. 2.9; II Pet. 1.11; Ap. 1.8; 4.8; 11.17; 15.3; 17.14; 19.6, 15).

Expresia „Împărăția lui Dumnezeu” constituie puntea dintre Vechiul și Noul Testament. „Împărăția lui Dumnezeu este sfera unde se exercită autoritatea lui Dumnezeu” (Ladd, p. 82). „Cele două Testamente sunt legate organic unul de celălalt. Raportul existent între ele se exprimă... prin începutul și sfârșitul lor, prin idealul propus și speranța împlinită. Da, puntea care leagă cele două Testamente este tocmai conceptul dinamic al autorității divine”

(J. Bright, *op. cit.*, p. 150). „În esență, Împărăția lui Dumnezeu este domnia suverană a lui Dumnezeu, însă domnia aceasta se manifestă, în mod diferit, de-a lungul istoriei Răscumpărării. Într-adevăr, oamenii pot intra în sfera domniei divine cu diversele ei stadii de manifestare și pot face experiența binecuvântărilor domniei Sale la diferite nivele... Există o sferă a binecuvântărilor spirituale unde avem acces încă de pe acum și unde ne putem bucura, parțial dar realmente, de binefacerile Împărăției (domniei) lui Dumnezeu. Noi ne rugăm astfel: «vină Împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ.» Convins că această rugăciune va fi ascultată în momentul când Dumnezeu va pune capăt istoriei omenirii, instaurând ordinea divină, creștinul își poate păstra echilibrul și sănătatea mentală într-o lume ca aceea în care trăim noi astăzi. Slavă Domnului, Împărăția Lui va veni cu siguranță și domnia Lui va cuprinde tot pământul.” (G. E. Ladd, *op. cit.*, p. 24).

ÎMPIETRI, ÎMPIETRIRE. În versiunile noastre, numeroși termeni ebraici și grecești au fost redați prin cuv. *împietrire* sau sinonimele acestuia. În ebr., *qashah*, urmând conjugarea causală, înseamnă: a (se) face dur, rigid; *hizek*: a (se) face rezistent sau dur; *kavad*: a (se) face greu sau vârtos; *'imets*: a (se) întări, a se împietri, a se încăpățâna. În grecește, termenul *sklērunō* (de la *sklēros*: uscat, dur) are sensul de a (se) face dur la atingere. *Pōroō* (de la *pōros*: piatră poroasă, tuf) vrea să spună: a (se) face aspru, dur ca piatra, vârtos. *Pachynomai* (de la *pachys*) este redat prin: a se împietri, a se învârtoșa, gros, a se îngroșa.

Împietrirea, care reprezintă refuzul, respingerea harului lui Dumnezeu, este opera Satanei iar, în anumite cazuri, a lui Dumnezeu Însuși (Ex. 4.21; 7.3; Rom. 9.18). Împietrirea inimii este o atitudine pe care Dumnezeu o pedepsește (Is. 6.9-12). Ca rezultat al împietririi, Cuvântul lui Dumnezeu este împiedicat să pătrundă într-o inimă pentru a o transforma (II Cor. 3.14). Omul insensibil își face fața ca o stâncă (Ier. 5.3), devine tare de urechi (Is. 6.10), grumazul i se aseamănă cu un drug de fier (Is. 48.4), iar inima îi devine literalmente ca o piatră (Is. 6.10). Un asemenea om nu poate învăța lecțiile pe care i le oferă evenimentele cu care se confruntă (Mc. 6.52; 8.17). Faraonul a cărui inimă s-a împietrit, nu a vrut să-i permită poporului Israel să părăsească Egiptul (Ex. 7.13-14, 22; 8.11, 15, 28; 9.7, 34, 35). De

fiecare dată când faraonul își împietrea inima, Dumnezeu i-o împietrea și mai mult (Ex. 9.12; 10.1, 20, 27; 11.10; 14.4, 8, 17).

Împietrirea inimii duce la întreruperea comuniunii dintre Dumnezeu și om (Ez. 3.7). În Ps. 95.7-8, autorul îi cheamă pe israeliți să nu-și împietrească inimile (v. și Evr. 3.7-8).

Copiii lui Israel și-au împietrit inima, căci ei au refuzat să asculte de proorocii trimiși de Domnul (Ez. 2.3; 3.7). Israelii i-au ucis cu pietre sau i-au omorât pe mesagerii lui Dumnezeu (Mt. 23.37). De asemenea, generația care a avut privilegiul de a primi revelația completă a lui Dumnezeu în persoana Fiului Său și-a împietrit inima față de El. Minunile repetate ale lui Isus Cristos au fost puse de iudei pe seama puterii lui Beelzebub, domnul dracilor (Lc. 11.18); nici miracolul învierii din morți nu i-a putut determina să-și schimbe atitudinea (Ioan 11.45-57). Acestei împietririi a inimii omenești li s-a adăugat însăși intervenția lui Dumnezeu care i-a împietrit pentru a nu putea crede în Fiul Lui (Mt. 13.14-15; Ioan 12.39-40). Dar accesul spre mântuirea lui Dumnezeu nu a fost blocat întregului popor evreu: este vorba de o împietrire parțială a israelienilor „care va ținea până va intra numărul deplin al Neamurilor” (Rom. 11.25). Remarcând zidul pe care l-au ridicat iudeii pentru a se sustrage influenței Cuvântului lui Dumnezeu, apostolul Pavel s-a consacrat lucrării printre păgâni (F.A. 28.25-27).

Credincioșii trebuie să se îndemne unii pe alții în cele bune pentru a nu cădea pradă înșelăciunii păcatului care are ca rezultat împietrirea inimii (Evr. 3.13, 15-19).

ÎMPLINI. (V. *Împlinire; Îndeplini*).

ÎMPLINIRE. Cuvintele *telos* (scop, realizare, sfârșit, perfecțiune) și *eschatos* (lucrurile de pe urmă, sfârșitul tuturor lucrurilor) indică faptul că istoria omenirii se află în mișcare către o țintă precisă, că se desfășoară în vederea împlinirii planului lui Dumnezeu cu privire la lumea noastră. Vremea împlinirii acestui plan rămâne o taină pe care o cunoaște numai Dumnezeu-Tatăl (Mt. 24.35; F.A. 1.7), dar semnele premergătoare sfârșitului lumii sunt chiar de pe acum perceptibile: răul ia proporții pe plan politic (Mt. 24.6), social (II Tim. 3.1 și urm.) și religios (II Tes. 2.3; II Pet. 3.3; I Ioan 2.18). În paralel, Evanghelia este propovăduită în lumea întreagă (Mt. 24.14), pentru ca numărul deplin al Neamurilor să primească mântuirea (Rom. 11.25).

Aducerea la îndeplinire a planului lui Dumnezeu este legată de cea de-a doua venire a lui Cristos (Mt. 24.27; F.A. 1.11; Ap. 1.7), când se vor împlini și profețiile referitoare la vrăjmașii Lui (Ap. 19.11 - 20.3). Scopul acestei împliniri este instaurarea Împărăției lui Dumnezeu și manifestarea gloriei Sale în cerurile cele noi și pe pământul cel nou (II Pet. 3.13) (V. *Îndeplini; Revenirea lui Cristos*).

ÎMPRĂȘTIERE, DISPERSARE, DIASPORĂ. (În gr. *diaspora*). Acest termen îi poate desemna atât pe evreii risipiți, în afara hotarelor lui Israel (Ioan 7.35; I Pet. 1.1), cât și ținuturile unde locuiesc ei (Iac. 1.1).

Origine. Este greu de stabilit când a început dispersarea evreilor, însă deja în I Împ. 20.34 este menționată existența unei colonii la Damasc. Probabil că însăși politica expansionistă a lui Solomon a contribuit la stabilirea de *colonii* în afara granițelor israelite. Pe vremea lui Ieremia (sec. VI î.Cr.), mulți evrei au fugit în Egipt pentru a scăpa de amenințarea caldeilor, în ciuda avertismentelor proorocului (Ier. 41.17-18; 42; 43; 44.1). Asirienii și babilonienii au deportat numeroși iudei (II Împ. 15.29; 17.6; 24.14 și urm.; 25.11 și urm.). În ținuturile deportării lor, mulți exilați își pierdeau identitatea națională și religioasă, dar la Babilon comunitatea evreiască, dispunând de profeți și locuri de întrunire (sinagogi), a continuat să-L adore pe Dumnezeu (chiar fără Templu și jertfe). În epoca romană, Pompei a adus sute de captivi evrei la Roma.

În cursul perioadei greco-romane, un mare număr de iudei s-au stabilit în țările învecinate cu Palestina, precum și în numeroase alte orașe mai îndepărtate pentru a desfășura acolo o intensă activitate comercială. Așa se face că mulți evrei au ajuns în Siria, Egipt sau Asia Mică. Siria era țara care dispunea de cel mai ridicat procent de imigranți evrei. În Asia Mică, ei erau prezenți în peste 100 de orașe. Ca urmare a cuceririlor teritoriale întreprinse de Alexandru cel Mare (sec. IV î.Cr.), emigranții evrei se puteau deplasa, fără dificultăți, pe tot cuprinsul imperiului grecesc. Sub Selecizi, Ptolemei și romani, iudeii s-au bucurat de pace și prosperitate. Totuși, în câteva rânduri, ei au avut de îndurat disprețul celorlalte popoare și uneori au fost ținta unor acte de violență.

În Imperiul Roman, evreii erau marginalizați și deveniseră nepopulari (F.A. 16.21; 19.34). Cu toate acestea, ei erau tolerați, în ciuda

naturii lor intransigente, a interdicțiilor de neînțeles cărora li se supuneau și a religiei lor fără compromisuri. Erau scutiți de a lua parte la sărbătorile religioase păgâne și, din cauza respectării sabbatului, nu satisfăceau serviciul militar. Deja în anul 139 î.Cr., a fost promulgat un decret de expulzare a comunității evreiești din Roma. La fel a procedat și Claudiu în timpul domniei sale (41-54 d.Cr.) (cf. F.A. 18.2). Evreii erau prezenți în toate țările mediteraneene (F.A. 2.9-11), dar frații lor din Palestina nu-i dăduseră uitării, mai ales că o serie întreagă de profeții anunțau strângerea laolaltă, în vremurile din urmă, a tuturor israeliților risipiți (Is. 11.12; Ps. 147.2).

Viața comunităților evreiești

La Alexandria și Cirena, comunitățile evreiești erau independente față de societatea civilă, însă trebuiau să întrețină relații cu autoritățile locale. Israelii din Berenice (Cirenaica) aveau în fruntea lor un număr de 9 arhonți. Evreii din Roma erau împărțiți în câteva comunități independente, fiecare dintre acestea având propria sa sinagogă, comitetul său de bătrâni (în gr. *gerousia*) și reprezentanții săi oficiali. Comunitățile respective aveau dreptul să-și administreze fondurile materiale. În general, erau considerate drept niște asociații private ale imigranților, beneficiau de protecție din partea legii și se bucurau de o seamă de privilegii. În vechile orașe din Asia Mică, Siria și Fenicia, titlul de cetățean era acordat uneori și evreilor (F.A. 21.39).

Israelii risipiți printre celelalte popoare păzeau Legea, frecventau sinagoga și țineau obiceiurile evreiești (cf. Fil. 3.5-6: mărturisirile lui Pavel, unul dintre evreii din *diasporă*). Ei păstrau anumite contacte unii cu alții și cu cetatea sfântă, de ex. prin plata dării pentru Templu (cf. F.A. 28.21-22). Cu prilejul principalelor sărbători, în funcție de posibilități, ei se deplasau la Ierusalim (F.A. 2.5 și urm.; 8.27). În sec. II î.Cr., Onias, un evreu refugiat în Egipt, a edificat un templu la Leontopolis, cu scopul de a realiza profeția din Is. 19.18 și urm.

Exilații care trăiau în lumea greacă, vorbeau grecește, ceea ce i-a determinat să traducă V.T. în grecește (versiunea Septuaginta). Ei practicau un prozelitism intens (Mt. 23.15), dar, în Rom. 2.17-24, apostolul Pavel critică semnificația pe care ei o dăduseră misiunii lor. La Alexandria, evreii culți și înstăriți întrețineau legături cu notabilitățile grecești.

Credința monoteistă, înalta moralitate și modelul vieții de familie exercitau o mare

atracție asupra păgânilor. În cadrul călătoriilor misionare ale lui Pavel, numeroși neevrei au participat cu regularitate în sinagogile unde el propovăduia Evanghelia (F.A. 13.4 și urm.; 14.1; 17.1-2; 18.4 și urm.). Însă pe de altă parte, Neamurile credeau că evreii erau dotați cu niște puteri magice și că anumite cuvinte magice, rostite de aceștia, în cadrul descântețelor, aveau o mare influență. Astfel, în F.A. 13.6 și urm., un prooroc fals numit Bar-Isus profită de această convingere. Printre evreii sincretiști și sectari, se numărau și unii care practicau ocultismul.

Relațiile cu creștinismul

Dispersarea evreilor a avut și un rol pozitiv, în sensul că ea a pregătit drumul pentru răspândirea Evangheliei. Astfel, sinagogile erau o „trambulină” pentru transmiterea Vestii Bune. Oamenii cucernici, temători de Dumnezeu – copiii dispersiunii – care au primit Evanghelia, au avut de jucat un rol vital în istoria Bisericii primare. Înainte de convertirea lor, aceste suflete beneficiaseră deja de o anumită cunoaștere a lui Dumnezeu; ei fuseseră avertizați referitor la pericolele generate de idolatrie și imoralitate, asemenea avertismente constituind o parte integrantă a învățământului evreiesc. La rândul ei, Septuaginta a jucat un rol misionar printre păgânii veniți la sinagogă: unii dintre Părinții Bisericii au dat mărturie despre modul în care această traducere a V.T. a contribuit la întoarcerea lor la Dumnezeu.

În Iac. 1.1 și I Pet. 1.1, Iacov și Petru – ambii evrei palestinieni – se adresează creștinilor dispersați, numindu-i „*cele douăsprezece seminții care sunt împrăștiate*”. Asemenea evreilor de altădată care fuseseră risipiți printre Neamuri, ei sunt străini și călători pe pământ, dar uniți prin legături solide și plini de o slăvită speranță.

ÎMPRUMUT. Acordarea unei sume de bani sau a unui obiect unei persoane cu scopul de a fi restituite ulterior. Inițial, israelii nu cereau bani (argint) cu împrumut, ci doar niște bunuri de primă necesitate. Legea lui Moise recomanda ajutorarea israelitului aflat în lipsuri (Dt. 15.7-11), fără a pretinde dobândă (camătă) (Ex. 22.25; Lv. 25.35-37), lucru îngăduit însă când debitorul era străin (Dt. 23.20). Israelitul săracit se putea vinde fratelui său ca mercenar (om tocmit cu ziua) (Lv. 25.39, 40; II Împ. 4.1). În cazul când creditorul pretindea un zălog, el nu avea dreptul să intre în casa debitorului pentru a-l lua, ci trebuia

să aștepte să-i fie adus afară de proprietar (Dt. 24.10-13). Dacă obiectul reținut în gaj era o haină, creditorul trebuia să i-l restituie debitorului înainte de apusul soarelui, veșmântul respectiv servindu-i ca învelitoare (Ex. 22.26-27). Era interzisă luarea în gaj a ambelor pietre de rășniță sau a celei de deasupra, fapt prin care săracul ar fi fost împiedicat să-și macine grăunțele necesare hranei sale zilnice (Dt. 24.6). Veșmântul unei văduve nu putea fi luat ca zălog (v. 17). Din 7 în 7 ani, la anul de iertare, intervenea un moratoriu (amânare) pentru încă un an (15.1-11). Din nefericire, cu timpul, procedeul cautiunii s-a implantat (Pv. 6.1). La o dată ulterioară, cei ce dădeau cu împrumut au început să pretindă o camătă, în ciuda avertismentelor profeților (Ier. 15.10; Ez. 18.13). După întoarcerea evreilor din Babilon, nu s-a mai ținut deloc seama de reglementările salutare ale Legii, astfel că Neemia s-a văzut nevoit să condamne cu vehemență abuzurile semnalate (Nem. 5.1-13).

Legislația romană, foarte dură pentru debitor, contrasta profund cu dispozițiile mozaice. Legea celor Douăsprezece Table îi permitea creditorului să-l arunce în temniță pe debitorul insolubil și pe familia acestuia. Este tocmai aspectul la care face aluzie Domnul Isus în pilda robului nemilosiv (Mt. 18.25, 34). Pe vremea lui Cristos, tranzacțiile valutare se efectuau în cadrul unor bănci (Mt. 25.27; Lc. 19.23). La Ierusalim, exista o instituție unde se depuneau documentele referitoare la împrumuturile cu și fără dobândă (*Răzb. 2.17.6*) (V. *Bancă*).

ÎMPUTERNICIT, AMBASADOR, MESAGER, SOL. În ebr. *mal'ah*, mesager; *tsir*, sol (Ob. 1.1): un om, de obicei de rang înalt, trimis într-o altă țară cu o ocazie specială, de ex. pentru a transmite un mesaj de felicitare (II Sam. 8.10; 10.2; I Împ. 5.1), pentru a avansa propunerea încheierii unei alianțe (Ios. 9.6), pentru a solicita o favoare (Num. 20.14-17) sau a protesta contra unui abuz (Jud. 11.12). Solii respectivi trebuiau să fie tratați cu respect; în caz contrar, întreaga națiune se simțea ofensată (v. II Sam. 10.2-5). Vreme îndelungată, poziția izolată a Israelului în Palestina făcea inutil un asemenea oficiu, dar pe măsura sporirii relațiilor sale diplomatice cu popoarele vecine, funcția de ambasador căpăta o importanță crescândă. În N.T., Domnul Isus evocă acest oficiu în două din pildele Sale (Lc. 14.32; 19.14), a doua făcând aluzie la un eve-

niment istoric recent cu prilejul căruia evreii din Palestina trimiseseră realmente o delegație (ambasadori itineranți) la Roma, pentru a protesta contra investiturii lui Irod Arhelau din partea Senatului roman.

Ap. Pavel folosește verbul *presbeyō* (a face oficiul de ambasador), termen înrudit cu *presbys* = bătrân, spre a reda imaginea unui reprezentant al lui Cristos care transmite mesajul reconcilierii omului cu Dumnezeu (II Cor. 5.20; Ef. 6.20) (V. *Trimite*).

ÎNALT, ÎNĂLȚIME. În V.T., adj. ebr. *gabhoah*, care înseamnă înalt, ridicat, elevat, se întâlnește pentru prima dată în Gen. 7.19, unde se aplică înălțimilor muntoase ale pământului care au fost acoperite de apele potopului. De asemenea, acest adjectiv desemnează un om de talie înaltă (Saul îi depășea pe toți israeliții cu un cap: I Sam. 9.2), o personalitate importantă (Ecl. 5.7) sau una pe care Domnul o înalță (Ez. 21.31). Termenul *gabhoah* mai implică aroganța și îndrăzneala (I Sam. 2.3). Un alt cuvânt, *'elyon*, care înseamnă înalt sau superior, apare de 53 de ori. În visul pitarului (Gen. 40.16-17), el se referă la coșul cel mai ridicat. În Ez. 42.5, se aplică odăilor de sus ale Templului. La figurat, acest termen este întrebuințat pentru a indica nivelul faimoasei domnii a lui Solomon (II Cr. 7.21). În Ps. 89.27, Mesia, Regele așezat de Dumnezeu, este „*cel mai înalt dintre împărații pământului*”. Cuv. *'elyon* este și un calificativ pentru Dumnezeu (*El Elyōn* = Cel Preaînalt) (Gen. 14.18). Verbul ebr. *gabhah*, care înseamnă a fi înălțat, se aplică și arborilor impunători (Ez. 19.11), cerurilor (Iov 35.5) și omului de talie înaltă (I Sam. 10.23). Dumnezeu este Acela care ridică pe împărați (Iov 36.7). *Gabhah* mai este redat și prin a întări, a încuraja (pozitiv și negativ) (II Cr. 17.6; 26.16). Dumnezeu îl înalță pe cel neprihănit (Ps. 37.34). Dumnezeu este înălțat prin închinarea adusă de un credincios sau de o întreagă adunare (Ps. 99.5,9). Omul trufaș își înalță fruntea (Ps. 75. 5,6) (V. *Frunte*).

În N.T. Două adj. gr. au fost traduse prin *înalt*. Este vorba de *hypsēlos*, care descrie munții înalți (Mt. 4.8; 17.1; Mc. 9.2; Ap. 21.10). În sens figurat, acest termen este utilizat pentru brațul puternic al lui Dumnezeu (F.A. 13.17) sau pentru locurile înalte, adică cerurile (Evr. 1.3). În Lc. 16.15, Domnul Isus condamnă orgoliul fariseilor, subliniind că ceea ce este înălțat înaintea oamenilor constituie o urâciune în ochii lui Dumnezeu. Adj. superlativ

hypsistos (prea înalt) se aplică lui Dumnezeu, Cel Preaînalt (Mc. 5.7; Lc. 1.32, 35, 76; 6.35; 8.28; F.A. 7.48; 16.17; Evr. 7.1). Două subst. gr. au fost traduse prin *înălțime*: subst. *hyp-sos*, folosit cu *ek* (= afară din), indică cerul (de sus) de unde Dumnezeu ne-a trimis un Mântuitor și, de asemenea, pe Duhul Sfânt (Lc. 1.78; 24.49). Același cuvânt este folosit cu privire la Isus Cristos care S-a suit în locurile cele mai înalte (Ef. 4.8). *Hypsos* mai vizează și un calificativ al dragostei divine (Ef. 3.18). Subst. *hypsōma* se referă, de asemenea, la cer (Rom. 8.39), dar este aplicat și trufiei omenești care se ridică împotriva cunoștinței de Dumnezeu (II Cor. 10.5). Domnul Isus Cristos a fost înălțat de Dumnezeu nespun de mult din pricina ascultării Sale totale (Fil. 2.5-11). Astfel, El a fost ridicat în glorie și investit ca Stăpân suprem al celor vii și al celor morți (I Tim. 3.16) (V. *Smeri; Înălța; Frunte; Ceafă*).

ÎNĂLȚA. Imaginea ar putea proveni de la tronurile regilor care erau instalate întotdeauna pe un fel de podium la care se ajungea cu ajutorul unor trepte. Dumnezeu este Suveranul înălțat în veci (Ps. 93.4; 118.16), mai presus de toți dumnezeii. De aceea, credinciosul îl înălță (lit. îl ridică), adică proclamă înălțimea maiestății Sale (Ps. 34.4; 99.5). Uneori, cuv. a înălța este sinonim cu a alege, a unge (Ps. 89.19-20): Dumnezeu alege și unge pe Robul Lui (Is. 53.1-12; Fil. 2.9). De asemenea, El îi înălță pe cei ce se încred în El (I Sam. 2.1) (V. *Smeri; Mândrie*).

ÎNĂLȚAREA DOMNULUI. La 40 de zile după învierea Sa din morți, Cristos S-a înălțat la cer din mijlocul ucenicilor Săi și S-a dus la Tatăl pentru a fi glorificat la dreapta Lui (Mc. 16.19; Lc. 24.50-51; F.A. 1.9-12). Această încununare a lucrării Sale de răscumpărare fusese prevăzută în V.T. (Ps. 68.18; 110.1). Cristos Însuși a anticipat, de mai multe ori, evenimentul acesta (Lc. 9.31, 51; 19.12; Ioan 6.62; 7.33; 12.32; 14.12, 28; 16.5, 10, 17, 28; 17.5, 13; 20.17). Pe de altă parte, revenirea Sa pe norii cerului presupunea înălțarea Lui prealabilă (Mt. 24.30; 26.64). Apostolii au insistat foarte mult asupra celor întâmplare în ziua respectivă: *Petru* (F.A. 2.33-36; 3.21; I Pet. 3.22); *Pavel* (Ef. 1.20-22; 2.6; 4.8-10; Fil. 3.20; I Tes. 4.16; II Tes. 1.7; I Tim. 3.16); *autorul Epistolei către Evrei* (1.3, 13; 2.9; 6.20; 9.11-

12. 24, 28); *Ioan* (în afară de pasaje deja citate din Evanghelia sa, v. Ap. 3.21; 5.6, 13). Înălțarea Domnului este pecetea învierii Sale și consecința inevitabilă a acesteia. După smeriarea Sa nespun de adâncă, El este înălțat acum mai presus de toate lucrurile (Fil. 2.5-11). Așezat de acum încolo la dreapta lui Dumnezeu, El a primit toată puterea în cer și pe pământ (Mt. 28.18; Evr. 12.2). După ce a intrat în Locul preasfânt, adică exact în prezența lui Dumnezeu, Cristos îndeplinește pentru noi oficiul de Mijlocitor și slujba de Mare Preot (Rom. 8.34; Evr. 7.25; 9.24). El a primit din partea Tatălui Duhul Sfânt care fusese făgăduit și L-a revărsat asupra Bisericii Sale, cu toate darurile Lui (F.A. 2.33). El este Avocatul nostru înaintea lui Dumnezeu, întotdeauna dispus să ne primească la scaunul harului (I Ioan 2.1; Evr. 4.14-16). În Casa Tatălui, El ne pregătește un loc (Ioan 14.2), așteptând El Însuși triumful definitiv asupra tuturor vrăjmașilor Lui (Evr. 10.12-13).

Înălțarea lui Cristos se află într-o relație foarte strânsă cu a doua Sa venire. Domnul nostru Se va întoarce în același fel cum S-a înălțat la cer (F.A. 1.9-12), adică: personal (Ioan 14.3), corporal și vizibil (Mt. 24.30; Ap. 1.7), pe norii cerului și împreună cu ei (Ap. 1.7; Dan. 7.13), pe neașteptate (I Tes. 5.2-3), în gloria Lui și a sfinților îngeri (Mt. 16.27; 24.30), pe Muntele Măslinilor (Zah. 14.2-4).

ÎNĂLȚIMI. Locuri alese de oameni pentru a sluji, fie adevăratului Dumnezeu, fie idolilor. Înălțimi li se spunea sanctuarelor înseși, acestea fiind edificate în locurile cele mai înalte (Num. 22.41; I Împ. 11.7; 14.23), în interiorul sau în apropierea cetăților (II Împ. 17.9; 23.5, 8) și chiar de-a lungul văilor (Ier. 7.31; cf. Ez. 6.3). Israelitilor li s-a poruncit, în mod expres, ca odată cu intrarea lor în Țara Făgăduinței, să distrugă templele canaanite (Num. 33.52; Dt. 33.29). Și locuitorii Moabului își ridicaseră numeroase înălțimi (Num. 21.28; 22.41; Ios. 13.17; v. *Bamot-Baal*; Is. 15.2; Ier. 48.35). Cultele celebrate pe înălțimi erau însoțite de prostituție sacră (Os. 4.11-14), iar imoralitatea se manifesta și printre cei ce făceau pelerinaj către sanctuarele respective (Ier. 3.2; cf. II Cr. 21.11). După ce se alegea un teren favorabil unei asemenea construcții, acesta era amenajat și nivelat, stabilindu-i-se dimensiunile. Apoi, se ridica un altar (I Împ. 12.32), care putea fi parte integrantă din stânca rămasă în picioare, ca la Petra de exemplu. De pe porțiunea nivelată, un șir de trepte ducea spre acest altar, lângă

care se afla o Așeră de lemn. În apropiere, era o stelă sau un șir de stele, pietre necioplite, măsurând 1,80 m sau chiar și mai mult. Acestea erau puse vertical, ca la Ghezer și Petra (I Împ. 14.23; Ier. 17.2) (V. *Așeră, Divinități păgâne, Monument, Piatră*). Niște case, clădite în apropierea acestor sanctuare (I Împ. 12.31; II Împ. 23.19), slujeau ca adăpost idolului (II Împ. 17.29, 32), precum și altor scopuri. Șiruri de bănci erau întinse împrejurul locului sacru. Uneori, existența unei săli, anume amenajată, le permitea credincioșilor respectivi să ia loc și să mănânce porțiile care le reveneau din jertfe (I Sam. 9.12-13, 22). Niște preoți slujeau pe acele înălțimi (I Împ. 12.32; II Împ. 17.32-33), arzând tămâie și aducând jertfe (I Împ. 13.2; cf. 3.3; 11.8).

În anumite perioade, israeliții celebrau cultul Domnului pe înălțimi, dar Legea interzicea categoric o asemenea practică, stipulând existența unui singur altar pentru întregul Israel. Scopul urmărit de Dumnezeu printr-o asemenea poruncă era multiplu: favorizarea dezvoltării sentimentului național, ferirea poporului de sciziuni, împiedicarea practicării unui cult idolatru și a pierderii contactului cu adevărata religie acceptată de Dumnezeu sau denaturarea acesteia. Porunca aceasta urmărea apoi să garanteze existența unui locaș de închinare național, permițând celebrarea, în cinstea Domnului, a unui cult splendid, vrednic de nemărginita Lui măreție și depășind cu mult ceremonialele păgâne. Practicarea cultului Domnului în alte locuri nu a fost autorizată decât temporar, atunci când nu exista un locaș de închinare național (lucru care s-a produs, de exemplu, când Dumnezeu părăsise Silo, precum și înainte de zidirea Templului lui Solomon) (Ps. 78.60-61, 67-69; I Împ. 3.2, 4; II Cr. 1.3). Israeliților pioși din Împărăția lui Israel care nu se puteau sui la Ierusalim, li s-a permis să aducă jertfe altundeva decât în cetatea sfântă și potrivit vechilor rânduieli; în caz contrar, ei nu ar fi avut nici o posibilitate să practice cultul Domnului (I Împ. 18.30-32) (V. *Altar*).

Pentru a da curs cererilor formulate de soțiile sale păgâne, Solomon a comis păcatul de a le ridica înălțimi pe „*muntele pierzării*” (o porțiune a Muntelui Măslinilor), în onoarea Astartei, a lui Chemoș, a lui Milcom care se mai numea și Molok (II Împ. 23.13). Pentru a diminua valoarea sanctuarului de la Ierusalim, Ieroboam a poruncit să se clădească niște locașuri de închinare pe înălțimile Betelului și a pus

acolo niște preoți care să officieze (I Împ. 12.31-32; 13.33). Sub pretextul organizării, la Betel, a cultului Domnului, el a amestecat adevărata religie cu simboluri idolatre (12.28-33; 13.2). Profeții au stigmatizat aceste înălțimi (I Împ. 13.1-2; Os. 10.8). Au existat înălțimi concurente, nu numai la Betel, dar și în cetățile Samariei (I Împ. 13.32; II Împ. 17.32; II Cr. 34.3). Eforturile pentru însănătoșirea vieții religioase depuse de regi ca Asa și Iosafat nu au avut efecte durabile (I Împ. 15.14; II Cr. 14.4; 15.17; 17.6). Ioram, fiul lui Iosafat, a ridicat înălțimi în munții lui Iuda (II Cr. 21.11). Ahaz, regele lui Iuda, a clădit și altare unor divinități păgâne: le-a adus jertfe și a ars tămâie în cinstea unor dumnezei străini (28.4, 25). Ezechia a nimicit idolii (II Împ. 18.4, 22), dar Manase i-a așezat din nou la loc de cinste (II Împ. 21.3; II Cr. 33.3). A urmat regele Iosia, care i-a suprimat iarăși (II Împ. 23.5, 8, 13). Proorocii Domnului au tunat și fulgerat contra înălțimilor (Ez. 6.3) și au declarat că Sionul era locuința Domnului, Templul Lui, un munte sfânt (Is. 2.2-3; 8.18; 18.7; 33.20; Ioel 2.1; 3.17, 21; Am. 1.2; Mica 4.1-2).

Săpăturile arheologice efectuate în zeci de *tell-uri* din Palestina, au scos la iveală ruinele multor înălțimi (la Ghezer, la Meghido, la Hațor...). Unele din aceste înălțimi au fost datate înaintea cuceririi țării, fiind, așadar, opera canaanitilor; dar au fost descoperite și sanctuare ridicate de israeliți. În unele localități au fost găsite doar altare de piatră „cu coarne”, ceea ce pare să indice că acolo s-a ars doar tămâie, fără jertfe cu sânge.

Prezența acestor înălțimi ne permite să facem următoarele constatări:

1. În cursul cuceririi Canaanului de către israeliți, nu a avut loc o eradicare totală a religiei idolatre, cum poruncise Moise.

2. Înălțimile și altarele destinate dumnezeilor străini erau foarte numeroase, atât pe vremea Judecătorilor, cât și în timpul monarhiei.

Este tocmai ceea ce relatează cărțile istorice ale Bibliei care tratează această epocă. În istoria lui Israel, rare au fost momentele când nu a existat decât un sanctuar central. În definitiv, lucrul acesta a avut loc doar pe vremea regilor Ezechia și Iosia. Moise anunșase deja că urma să existe un singur sanctuar central (Dt. 12.5), precizând totodată că acesta nu avea să fie stabilit definitiv imediat după cucerirea țării (Dt. 12.10-11).

În așteptarea precizării divine referitor la locul ales pentru amplasarea sanctuarului

central, Domnul a acceptat existența altor altare decât acela din Cortul de la Silo. Însă, începând cu domnia lui David și Solomon și mai precis odată cu zidirea Templului din Ierusalim, lucrurile s-au schimbat radical, căci Ierusalimul era însuși locul ales de Dumnezeu, pentru a face să locuiască acolo Numele Său.

Totuși, se pare că Domnul a găsit cu cale să îngăduie existența altor altare, și chiar să răspundă rugăciunilor care Îi erau adresate acolo de unii israeliți evlavioși (de exemplu, Ilie: I Împ. 18.30-32), deși, începând de pe vremea lui David, aceste altare și sanctuare nu au mai corespuns pe deplin voii Sale.

Dacă noi înțelegem evoluția cultului Domnului de-a lungul acestei întregi perioade, nu mai avem nevoie de o redatare a cărților Deuteronomului, Leviticului și Numerilor, atribuindu-le alți autori - o sursă „D” preexilică sau o sursă „P” exilică. De altfel, documentele ugaritice de la Ras Shamra, datate din sec. XV și XIV î.Cr., cu vocabular „levitic”, deci aparținând epocii mozaice, demonstrează - dacă mai era nevoie - că noi nu putem nega posibilitatea ca Moise să fi fost autorul acestor cărți.

ÎNCARNARE. (V. *Întrupare*).

ÎNCĂLȚĂMINTE. (V. *Pantofi*).

ÎNCĂLZIRE. (V. *Cărbune*).

ÎNCEPUT. În V.T., cuv. ebr. *re'chit* (= primul, derivat din *ro'ch* = capul trupului) desemnează:

1. „prima parte” a vieții, adică începutul existenței (Iov 42.12);
2. întâiul-născut al unei familii (Gen. 49.3);
3. începutul domniei unui suveran (Ier. 28.1);
4. pârga secerișului, adică cele dintâi roade ale pământului (Lv. 23.10);

5. creația sau începutul zidirii universului (geneza) (Gen. 1.1; cf. Is. 40.21; 41.4; 46.10).

În N.T., verbul gr. *archomai* și subst. *arché* desemnează începutul unei acțiuni, de ex.: a începe să vorbească (Lc. 7.15), să predice (Mt. 4.17), să facă minuni (Ioan 2.11), să smulgă spice pentru a le mânca (Mc. 2.23). De asemenea, este vorba de începutul „durerilor”, semn prevestitor al apropiatei reveniri a Domnului Isus Cristos (Mt. 24.8), etc. Termenii grecești respectivi se aplică, după cum urmează:

1. creației (Mt. 19.4, 8; 24.21; Mc. 10.6, 13, 19; Ioan 8.44; II Tes. 2.13; Evr. 1.10; II Pet. 3.4; I Ioan 2.13-14; 3.8);

2. Domnului Isus Cristos, începutul tuturor lucrurilor, căci El există mai înainte de facerea lumii și a participat la întemeierea ei (Ioan 1.1, 3-4, 10; Col. 1.15-18; I Ioan 1.1; Ap. 3.14; 21.6; 22.13). Cuvântul corespunzător pentru început se aplică debutului lucrării lui Isus și a apostolilor Lui (Lc. 1.2 cf. 4.16 și urm.; Ioan 6.64; 15.27; 16.4; F.A. 11.15; Fil. 4.15). Este folosit și la începutul Evangheliei după Marcu: „*Începutul Evangheliei lui Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu...*” (1.1). Adj. gr. *archaios* (lit. *cel ce aparține începutului*), tradus prin: vechi (e), din vechime... indică:

a) vremea lui Moise (= „*din vechime*”, „*din vremuri străvechi*”, F.A. 15.21);

b) patriarhii (Mt. 5.21, 33);

c) proorocii (Lc. 9.8, 19);

d) un vechi ucenic (F.A. 21.16);

e) Biserica primară (= „*din primele zile*” sau: „*de o bună bucată de vreme*”; F.A. 15.7);

f) „*cele vechi*”, adică vechea creatură în comparație cu „*făptura cea nouă în Isus Cristos*” (II Cor. 5.17);

g) lumea veche în relație cu lumea viitoare (II Pet. 2.5);

h) „*șarpele cel vechi*”, adică Satan (Ap. 12.9; 20.2; cf. Gen. 3.1 și urm.).

ÎNCERCA, ÎNCERCARE. (Pentru detalii suplimentare, v. *Tentație*).

1. Ideea biblică principală redată de termenii *a încerca, încercare, a tenta, tentație* este aceea de a supune o persoană unei încercări, cu un scop favorabil: pentru a-i dovedi sau a-i ameliora calitățile. În subsidiar, poate fi vorba de o rea intenție: a expune slăbiciunile cuiva sau a-l incita pe cineva să cadă într-o cursă pentru a comite o acțiune negativă. Două grupe de cuvinte au sensuri care parțial se aseamănă: a) verbul ebr. *bahan* = a încerca, a pune la încercare; de ex., un metal rafinat prin foc; verbul gr. *dokimazō* = a încerca, a testa, a examina (în adâncime), de unde au rezultat subst.: *dokimē* = încercare și *dokimion* = încercare, și adj. *dokimos* = încercat. Continuarea acestui articol este consacrată acestei grupe. b) verbul ebr. *nissah* = a tenta; subst. *massah* = tentație; verbul gr. *peirazō*; subst. *peirasmos*, cu aceleași sensuri. (V. *Tentație*). Utilizate uneori cu sensul de a testa, a pune la încercare (II Cor. 13.5).

2. a) Dumnezeu Își pune poporul la încercare, plasându-l în situații care scot în evidență calitatea credinței sale (Gen. 22.1; Ex. 16.4; Dt. 8.2, 16; etc.). În chipul acesta, El îl curăță

asemenea unui metal purificat în cuptorul aprins (Ps. 66.10; Is. 48.10; I Pet. 1.6-7; etc.); îi sporește răbdarea și îi cizelează caracterul (Iac. 1.2 și urm., unde verbul *peirazô* produce *dokimion*, încercare binefăcătoare); Își manifestă dragostea pentru ai Săi (Rom. 5.3 și urm.). Rămânând credincioși în timpul încercării, creștinii devin *dokimoi* = încercați în ochii lui Dumnezeu (Iac. 1.12; I Cor. 11.19). b) Fiecare creștin trebuie să se cerceteze pe sine însuși înainte de a lua parte la Masa Domnului (I Cor. 11.28); de asemenea, trebuie să-și cerceteze faptele, ca nu cumva să se rătăcească și să-și piardă răsplata (Gal. 6.4). Această examinare sobră, realistă, care conduce la auto-disciplină este un element fundamental al pietății biblice. c) Dumnezeu interzice popoului Său să-L provoace, punându-L la încercare de o manieră negativă (Ex. 17.2, 7, *massah*; cf. Mt. 4.7; I Cor. 10.9 și urm., *peirazô*). El îi invită pe ai Săi, când se află la strâmtorare, să-L pună la încercare, în sensul bun al cuvântului (Mal. 3.10), adică având o atitudine de ascultare și încredere pașnică, și știind că, potrivit promisiunilor Lui și la momentul ales de El, va răspunde nevoilor lor (Ps. 37.7, 40; Pl. 3.25 și urm.; Fil. 4.19; etc.).

ÎNCHINA, ÎNCHINARE, ADORA, ADORARE. Cuv. rom. *a adora* provine din lat. *orare* care a însemnat inițial *a rosti o pledoarie, o formulă rituală, o rugăciune*; semnificația cuv. lat. *adorare* este *a adresa o rugăciune către... (ad)*.

Verbul *a adora* a căpătat sensul de *a aduce omagii unei persoane divine*. Verbul ebr. *cha-Hah* (170 x) evocă gestul de a se înclina, a se prosterna sau chiar a se arunca cu fața la pământ înaintea cuiva sau a altarului unei divinități. Era un semn de respect față de un superior - om sau înger (Gen. 18.2; I Sam. 24.9; I Împ. 1.16, 23, 31). Așadar, *a adora* pe Dumnezeu înseamnă, în primul rând, a recunoaște superioritatea Lui, a se prosterna înaintea Lui (câteodată se adaugă un termen care subliniază gestul fizic, Ex. 34.8).

N.T. folosește numeroși termeni. Cel mai curent, *proskyneô* (N.T.: 59 x; Septuaginta 90 x) exprimă aceeași idee cu cuv. ebr. *chaHah*: *a se prosterna cu fața la pământ* (de la *kyneô* = a săruta [pământul] și *pros* = spre).

Numai Dumnezeu are dreptul la adorarea noastră (Mt. 4.10; Ioan 4.21-24; I Cor. 14.25; Ap. 4.10; 5.14; 7.11; 11.16). Petru îl muștră pe Corneliu care căuta să se arunce cu fața la pământ înaintea lui (F.A. 10.25); îngerul face

la fel cu Ioan (Ap. 19.10; 22.8-9). Dar deoarece Cristos este Dumnezeu, El are dreptul la adorarea oamenilor și acceptă ca ei să se închine înaintea Sa (Mt. 2.2, 8, 11; 8.2; 9.18; 14.33; 15.25; 20.20; 28.9, 17; Evr. 1.6).

N.T. mai folosește și următoarele cuvinte pentru a vorbi de închinare sau cult: *latreuô* (N.T.: 21 ori; *latreia*: 5 ori; Septuaginta: 90 ori) = a sluji (în sensul religios, a aduce omagii). Utilizat în Septuaginta pentru slujirea lui Dumnezeu de către orice om spre deosebire de *leitourgeô* (N.T.: 15 ori; Septuaginta: 100 ori) care indică exclusiv slujba preoților și leviților (Ex. 28.35; 35.19; Num. 8.22; 16.9), de unde și subst. *leitourgia* (care a dat liturghie), indicând slujba leviților (Num. 16.19; 18.4, 6; I Cr. 9.13, 29). Folosit în N.T. pentru a desemna slujba proorocilor și învățătorilor Bisericii din Antiohia, cu post și rugăciune (F.A. 13.1-2), colecta benevolă a membrilor Bisericii (Rom. 15.27; II Cor. 9.12), vestirea Evangheliei (Rom. 15.16). *Sebomai* = a cinsti, a manifesta un sentiment de teamă față de Dumnezeu (Mt. 15.9; Mc. 7.7; F.A. 16.14; 18.7, 13). *Sebazomai* = a cinsti, a onora în sens religios (Rom. 1.25). *Eusebeô* = teamă reverențioasă, pietate (F.A. 17.23). *Threskeia* = venerație, cinstire (mai ales sub aspectul ritual și ceremonial al religiei), utilizat în Iac. 1.26-27 (religie). *Eulabeia* = teamă reverențioasă (Evr. 12.28). Toți termenii aceștia implică ideea unei supunerii respectuoase față de Dumnezeu, recunoscut ca fiind infinit superior omului, precum și conceptul de slujire adusă Domnului.

Abel a oferit Domnului, în semn de omagiu, din întâii-născuți ai turmei sale (Gen. 4.4). În Gen. 4.26, Enos a invocat Numele Domnului. Noe (6.9; 8.20) și-a exprimat recunoștința față de Dumnezeu, aducând ca ardere-de-tot din dobitoacele curate. În Gen. 12.7-8; 13.4; 18... Avraam și urmașii lui au ridicat altare pretutindeni unde și-au întins corturile, pentru a putea chema Numele Domnului și a-și exprima recunoștința lor prin jertfe și libațiuni (Gen. 35.14). Ca o regulă generală, cu mici excepții (Ex. 33.9 - 34.8), adorarea privește colectivitatea, „adunarea copiilor lui Israel” (Ps. 42.4; I Cr. 29.20).

Sf. Scriptură menționează diferite forme exterioare care exprimă închinarea: așezarea pe genunchi (Gen. 41.43; 43.26), scoaterea încălțămintelor (Ex. 3.5; Ios. 5.15), sărutările (Ps. 2.12; Iov 31.26-28; Lc. 7.38).

Moise a legiferat adorarea israeliților, transmitându-le din partea lui Dumnezeu directive

precise cu privire la locul de închinare, persoanele care aveau să exprime închinarea (preoția lui Aaron), vremile liturgice, precum și felul de închinare.

Deoarece, sub Vechiul Legământ, adorarea se exprima, în mod esențial, prin acte și gesturi rituale, exista întotdeauna pericolul de a se acorda prea multă importanță aspectului ceremonial, în detrimentul celui spiritual (Ps. 40.6; 50.7-15; Mica 6. 6-8). Totuși, numeroși iudei au folosit momentele de rugăciune în comun (Ps. 60; 79; 80) și de laudă publică (Ps. 93; 95-100) ca prilejuri de a-și exprima dragostea și recunoștința față de Dumnezeu (Dt. 11.13). Deoarece gândurile și sentimentele noastre, pentru a putea fi exprimate, trebuie neapărat să îmbrace forma unor cuvinte, atitudini și gesturi, problema nu rezidă în aceste manifestări exterioare ale credinței, ci în armonizarea realităților interioare cu expresia lor simbolică.

În N.T., când cuv. a adora este folosit singur, se referă la slujbele din Templu (Ioan 4.20; 12.20; F.A.8.27; 24.11). La nașterea lui Isus, magii au venit să I se închine (Mt. 2.2, 11), adică să-I adreseze omagii ca unui Rege, aducându-I daruri foarte valoroase. În timpul vieții Sale pământești, oamenii s-au prosternat înaintea Domnului Isus, recunoscându-I astfel puterea și autoritatea divină (Mt.8.2; 9.18; 14.33; 15.25; 20.20; Mc. 5.6; Ioan 9.38). Înaintea lui Cristos cel înviat, gestul acesta își recapătă toată însemnătatea sa (Mt. 28.9, 17; Lc. 24. Isus i-a spus femeii din Samaria că „Dumnezeu este Duh, și cine se închină Lui, trebuie să I se închine în duh și în adevăr.” (Ioan 4.23-24).

Atât Vechiul, cât și Noul Testament prezintă actul închinării înaintea lui Dumnezeu ca o datorie a omului (Ex. 20.5; Dt. 4.19; 6.13; Mt. 4.10), care le revine tuturor oamenilor (Rom. 14.11; I Cor. 14.25; Ef. 3.14; Ap. 14.7; 15.4). Numai Dumnezeu are dreptul de a fi adorat (F.A. 10.25; Ap. 19.10; 22.8-9).

Sf. Scriptură vorbește despre adorarea lui Dumnezeu-Tatăl de către îngeri (Nem. 9.6; Is. 6.3), de către Dumnezeu-Fiul (Mt. 11.25). Epistolele lui Pavel sunt pline de cuvinte de adorare la adresa Domnului (Rom. 11.36; Gal. 1.5; Ef. 3.21; I Tim. 1.17; II Tim. 4.18). A adora înseamnă a anticipa slujba locuitorilor cerului (Ap. 4.10; 5.14; 7.11; 11.16; 19.1).

Diavolul și emisarii lui pretind închinare (Mt. 4.9; Ap. 9.20; 13.4, 8, 15; 14.11; 19.20), însă ucenicii lui Isus preferă să moară decât să le-o acorde (Ap. 13.15).

Prima mențiune a unui termen în Sf. Scriptură este adesea semnificativă pentru folosirea lui de la un capăt la celălalt al Cărții Sfinte. Astfel, cuvântul *a adora* apare, pentru prima dată, în Gen. 22.5. Avraam le spune celor doi slujitori care îl însoțiseră: „*Rămâneți aici cu măgarul; eu și băiatul ne vom duce până acolo să ne închinăm.*” Din această istorisire învățăm că adorarea se bazează pe o revelație din partea lui Dumnezeu (v. 1-2). Ea este condiționată de credința și de ascultarea de revelația respectivă (v. 3; cf. Evr. 11.17). Avraam este dispus să-I ofere lui Dumnezeu ceea ce avea el mai scump: pe fiul său, pe singurul său fiu (v. 2; cf. II Sam. 24.24). Adorarea Domnului impune, în anumite momente, o separare de acela care nu fac parte din „*casa credinței*” (Gen. 22.5). Scopul închinătorului este gloriificarea lui Dumnezeu (v. 16; cf. Ps. 50.23) care îi va binecuvânta, cu siguranță, pe cei ce îl adoră în felul acesta (v. 17-18) (V. *Prosterna*).

ÎNCREDERE. (În ebr. *bethaH* = încredere, siguranță; în gr. *pepoithêsis* = asigurare, încredere [în sine]. Conform dicționarelor, încrederea este „*speranța fermă, certitudinea celui care se bazează pe cineva sau pe ceva*” (Jud. 8.11; II Împ. 18.19; Ecl. 9.4; Is. 36.4; II Cor. 10.2; Evr. 11.1). Potrivit învățăturii Sf. Scripturi, omul trebuie să se încreadă în Dumnezeu, căci El este unica persoană absolut fidelă și demnă de încredere (Dt. 7.9; 32. 4; Ps. 84.12; Is. 26.4; Ier. 17.7). Este foarte greșit ca cineva să-și pună încrederea în bogățiile materiale sau în profeții mincinoși (Ps. 41.10; Ier. 29.31; Mc. 10.23). Încrederea în Dumnezeu poate fi demonstrată, când ne aflăm într-o strâmtoare, mai ales prin refuzul de a recurge la acțiuni neconforme voii lui Dumnezeu și rămânerea în așteptarea intervenției divine care să ne asigure ieșirea din încurcătură. Din pricină că Dumnezeu este credincios (Is. 49.7; Os. 12.1), El așteaptă ca omul să se încreadă în harul Lui (Ps. 37.5; Pv. 22.19; Is. 30.15). În Dumnezeu, nu există nici schimbare, nici umbră de mutare (Iac. 1.17), iar „*Cuvântul Domnului este adevărat și toate lucrările Lui se împlinesc cu credincioșie.*” (Ps. 33.4). Cei ce se încred în El ajung să cunoască credincioșia Lui și izbăvirile Sale (Ps. 17.7; Ier. 39.18). El este ca un scut pentru ei (Ps. 18.30). Fiul lui Dumnezeu este la fel de vrednic de încredere ca Dumnezeu-Tatăl în care El S-a încrezut întotdeauna, chiar și atunci când Se afla pe crucea Golgotei (Mt. 27.40, 43; Evr. 2.13, 17; Ap. 1.5; 3.14; 19.11).

„*Isus Cristos este același ieri și azi și în veci*”: El nu Se schimbă (Evr. 13.8). Cuvintele Lui se împlinesc întocmai (Mt. 24.35) și sunt vrednice de încredere (Lc. 5.5). Într-un sens aparte, încrederea apare în promisiunea de căsătorie intervenită între cei doi logodnici, ca expresie a fidelității (Dt. 28.30; Mt. 1.18; Lc. 1.27; cu sens figurat în Os. 2.21). Evanghelia este încredințată oamenilor vrednici de încredere (fideți, credincioși) pentru ca să fi transmisă lumii (Lc. 16.11; Gal. 2.7; I Tes. 2.4; I Tim. 1.11).

ÎNDEMÎN, ÎNDEMÎNA. (În ebr. *nîHam* = a consola; în gr. *parakaleō*) a încuraja. În V.T., discursurile preoțești (Dt. 4-11), profetice (Is. 1.16 și urm.; Ier. 4.1 și urm.) sau sapiențiale (Pv. 1-9) au ca scop să-i îndemne pe israeliți să asculte de Dumnezeu și să stăruie în umblarea pe drumul voii Sale. În N.T., cuv. gr. *parakaleō* înseamnă lit.: a chema (pe cineva) alături de sine însuși. Chemăm pe cineva în ajutorul nostru atunci când ne aflăm într-o situație dificilă. Cel la care se apelează în chipul acesta se numește *paraklētōs* (avocat). Este tocmai numele pe care Domnul Isus L-a dat Duhului Sfânt (Ioan 14.16, 26; 15.26; 16.7. În unele traduceri, apare nu cuvântul Mângâietorul, ci Paraclet). Domnul Isus Însuși este Paracletul nostru înaintea lui Dumnezeu-Tatăl (I Ioan 2.1).

Așadar, a îndemna (consola) pe alții înseamnă a fi pentru ei ceea ce Duhul Sfânt este pentru noi, mângâietorul lor, apărătorul (avocatul) lor, o persoană care îi ajută, îi încurajează, îi îmbărbătează, îi ridică.

Septuaginta folosește îndeosebi verbul *parakaleō* atunci când vorbește de mângâierea adusă persoanelor îndoliate. Alți scriitori evrei îl utilizează cu sensul de a calma, a liniști, a încuraja, a spune un cuvânt bun. Este dat exemplul generalilor greci care îi „îndemnau” pe soldații lor înaintea bătăliei; ei le vorbeau despre importanța luptei care le stătea înaintea, despre încrederea pe care ofițerii respectivi le-o acordau și îi invitau să depună toată energia pentru a obține victoria.

Verbul *parakaleō* este folosit în 3 sensuri diferite în N.T.: în primul rând, el semnifică actul de a invita, a ruga pe cineva să facă ceva, de ex.: a) numeroase persoane *L-au rugat* pe Isus să le vindece (Mc. 6.56; 7.32; 8.22). b) Lidia i-a *rugat* pe Pavel și Sila să rămână în casa ei (F.A. 16.15). c) Niște prieteni ai lui Pavel l-au *rugat* să nu se ducă la teatrul din Efes unde apostolul s-ar fi putut expune unor mari pericole (F.A. 19.31). La Roma, reprezentanții co-

munității evreiești sunt invitați de Pavel la o întrevedere (F.A. 28.20). În al doilea rând, *parakaleō* are sensul de a apela la, a sfătui, a mustra cu blândețe (II Cor. 5.20; Fil. 4.2; I Tim. 5.1). Într-un sens spiritual, apostolii sfătuiesc pe credincioși să persevereze în adevăr și să trăiască potrivit cu învățăturile care le-au fost transmise (F.A. 15.32; Ef. 4.1). Îndemnarea (sfățuirea) este una din laturile profeției (I Cor. 14.3, 31). În Epistolele lor, apostolii îi îndeamnă mereu pe credincioși să se consacre lui Dumnezeu (Rom. 12.1), să stăruiască în rugăciune (Rom. 15.30), să vegheze (Rom. 16.17), să sporească în dragoste și să trăiască în rânduală (I Tes. 4.10; 5.14; Tit 2.6; I Pet. 2.11). Învățătura și îndemnarea sunt cele două componente esențiale ale propovăduirii creștine, îndemnarea făcând apel la voință pentru a pune în aplicare învățăturile primite cu mintea (F.A. 20.2). Sfatul este rudă cu mustrarea atunci când auditoriul se dovedește a fi refractar față de cuvintele lui Dumnezeu (II Tim. 4.2; Tit 1.9). Sfățuirea este în special sarcina conducătorilor Bisericii (I Tim. 4.13; II Tim. 4.2; Tit 1.9; 2.6, 15), însă în I Tes. 5.11, apostolul Pavel le cere tuturor creștinilor să se îndemne unii pe alții. În al 3-lea rând, cuv. *parakaleō* este redat uneori prin a mângâia, a îmbărbăta sau a sfătui (Mt. 5.4; F.A. 20.12; II Cor. 7.6; I Tes. 3.2; 4.18). Dumnezeu ne mângâie ori de câte ori suntem întristați pentru ca și noi să putem mângâia pe alții care se află în vreun necaz (II Cor. 1.4).

Cum să îndemnăm? Epistolele ne oferă un model în această privință. Scrisori întregi se intitulează „*cuvinte de sfățuire*” (Evr. 13.22; I Pet. 5.12; Iuda 3). Adeseori, partea practică a unor epistole începe cu cuvintele: „*Vă îndemn dar* (deci)...” (Rom. 12.1; Ef. 4.1; a se mai vedea: II Cor. 10.1; Fil. 4.2; I Tim. 2.1; I Pet. 2.11; 5.1). Prin ac. mic cuv. *dar* (deci), apostolul indică faptul că, pentru sfatul pe care-l dă cititorilor săi, el înțelege să se sprijine pe tot ceea ce spusese mai înainte, adică pe ceea ce a făcut Dumnezeu pentru noi în Isus Cristos. În chipul acesta, el poate să îmbărbăteze, să încurajeze, să cheme pe creștini la trăirea unei vieți vrednice de Evanghelie datorită tocmai lucrării făcute de Dumnezeu pentru noi și în noi.

În concluzie, sfățuirea creștină nu are nimic de-a face cu un simplu apel moral: tu trebuie - sau ar trebui - să fii mai amabil, mai cinstit, mai smerit. Noi nu suntem chemați să facem apel la eforturile și voința omului natural, nenăscut din nou, ci trebuie să ne

sprijinim pe ceea ce Cristos a făcut pentru noi și pentru fratele pe care-l sfătuim, pe vocația pe care El ne-o adresează, pe demnitatea de copii ai lui Dumnezeu pe care El ne-o conferă, pe promisiunile pe care El ni le face. Pe de altă parte, remarcăm că apostolii le spun corespondenților lor o mulțime de lucruri pozitive, aspectele negative ocupând un loc foarte redus în scrierile lor. Noi toți avem mai multă nevoie de încurajare decât de reproșuri.

Textul din Rom. 15.14-16 ne arată condițiile în care îi putem îndemna pe alți credincioși: fiind „*plini de bunătate, plini și de orice fel de cunoștință*” și urmărind să fim pentru Dumnezeu „*o jertfă bine primită, sfințită de Duhul Sfânt*.” În pasajul din Col. 3.16 se adaugă următoarele: „*Cuvântul lui Cristos să locuiască din belșug în voi, în toată înțelepciunea*.” Prin urmare, darul sfătuirii creștinești funcționează pe baza unei cunoașteri intime a Cuvântului lui Dumnezeu. Aici, apostolul asociază îndemnării reciproce instruirea mutuală, aceste două lucruri trebuind să se facă „*în toată înțelepciunea... cu psalmi, cu cântări de laudă și cu cântări duhovnicești*.” Textul din I Tes. 5.11 adaugă edificarea, iar Evr. 13.12-14 și 10.24-25 vegherea reciprocă a tuturor membrilor comunității. Sfătuirea și vegherea trebuie să aibă loc zilnic pentru a se putea preveni înșelăciunea păcatului.

Îndemnarea reciprocă implică schimburi frecvente între membrii Bisericii. Sfătuirea mutuală presupune existența între credincioși a unei atmosfere de prietenie și încredere astfel ca sfaturile, observațiile, ba chiar avertismentele și muștrările să fie primite nu cu susceptibilități, prejudecăți sau ranchiună, ci cu recunoștință și considerație (potrivit cu Pv. 10.17; 12.1; 15.31; 17.10; 19.20; 25.12).

ÎNDEPLINI, ÎNDEPLINIRE, ÎMPLINI, ÎMPLINIRE, DESĂVÂRȘI, DESĂVÂRȘIRE. Verbele noastre: a îndeplini, a împlini, a desăvârși redau 7 verbe grecești care au semnificații analoge: *exartizō* [a echipa complet, a face desăvârșit, II Tim. 3.17; a se împlini zilele, F.A. 21.5 (lit.: „*cele șapte zile fiind complete*”)]; *plēroō*: (a completa, a umple o lacună, a împlini o așteptare, a perfecționa, a sfârși (Lc. 9.31); *ekplēroō*: a ranforșa, a adânci ceea ce a fost mai înainte (F.A. 13.33); *teleō*: a sfârși, a duce un lucru la bun sfârșit (*telos*), a duce până la capăt (Lc. 1.45; 2.39; 22.37; F.A. 13.29; Rom. 9.28; Ap. 10.7; 11.7...); *epiteleō*: a intensifica ceea ce s-a făcut mai înainte, a duce

la îndeplinire, a perfecționa (Rom. 15.28; II Cor. 7.1; 8.6, 11; Gal. 3.3; Evr. 8.5; I Pet. 5.9); *teleiōō*: a desăvârși, a face perfect (Ioan 4.34; 5.36; 17.4; F.A. 20.24; ac. cuv. apare de 9 ori în Epist. către Evrei); *plethō*: a umple, a împlini, a îndeplini (Lc. 1.23; 2.21-22).

Deja autorii V.T. au insistat pe faptul că Dumnezeu aduce la îndeplinire promisiunile și amenințările scrise în Cuvântul Lui (Dt. 4.30-31; 30.6-7; Ios. 23.15; Is. 55.11; Ez. 6.10; 36.27). Ceea ce El a prezis, se împlinește întocmai (Dt. 18.2; I Împ. 8.15, 20, 24; II Cr. 36. 21-22; Ezra 1.1-2; Is. 48.3; Ier. 29.10; Ez. 12.21-28; Zah. 1.6).

Și N.T. insistă pe aceste două aspecte: Isus Cristos a venit să îplinească Legea (Mt. 5.17), adică El a satisfăcut toate cerințele lui Dumnezeu față de om, tot ceea ce era drept înaintea Lui (Mt. 3.15), tot ceea ce îi cerea prin Lege (Rom. 8.3-4). De asemenea, a adus la îndeplinire toate profețiile V.T. referitoare la El: de 10 ori Matei repetă formula: „*ca să se îplinească ce fusese vestit...*” (1.22; 2.5, 15, 17, 23; 4.14; etc.). Și ceilalți evangheliști folosesc expresii asemănătoare (Lc. 18.31; 22.37; Ioan 15.25; 19.28, 30). În El „*totul s-a împlinit*”, „*s-a săvârșit*”, toată istoria Vechiului Legământ se rezumă la El, toate promisiunile sunt „*da*” în El (II Cor. 1.20). El a venit să îplinească Scripturile (F.A. 3.18; 13.27). Autorii N.T. subliniază îndeosebi împlinirea Scripturilor referitor la evenimentele care țin de săptămâna Patimilor (Mc. 15.28; Ioan 18.9; 19.24, 36-37; F.A. 4.25-28; 8.32-35; 13.27). Învierea Domnului (Ioan 20.9; F.A. 2.31; 13.32-37) și înălțarea Lui la ceruri (F.A. 2.34-35) constituie împlinirea proorociilor și dovada faptului că Isus este Cristosul (Lc. 24.27, 32, 45; F.A. 17.2-3; 28.23; I Cor. 15.3-4), Fiul promis lui David (II Sam. 7.12 și urm.; Lc. 1.32-33). În chipul acesta, prin venirea Sa în lume „*s-a împlinit vremea*” (Gal. 4.4; Ef. 1.10).

Afirmând că El venise, nu pentru a strica ci pentru a împlini Legea, Domnul Isus voia să dea de înțeles că El a venit pentru a o întregi, a o desăvârși, a o face să atingă culmea perfecțiunii, a realiza perfecțiunea intenției divine care o inspirase. În momentul de față, prin Duhul Său, El îl face pe creștin capabil să îndeplinească neprihănirea cerută de Lege (Rom. 8.3-4; Gal. 5.6). Turnând dragostea Duhului în inima credinciosului (Rom. 5.5), Domnul Isus îl face pe acesta apt să satisfacă toate cerințele Legii (Rom. 13.8; Gal. 5.14; 6.2; Iac. 2.8).

ÎNDEPLINIRE. (V. Împlinire).

ÎNDOIALĂ. (V. *Necredință*).

ÎNDREPTĂȚIRE, JUSTIFICARE, DEZVINOVĂȚIRE. Actul prin care Dumnezeu cel de 3 ori sfânt declară că păcătosul care crede în El a devenit drept, neprihănit, acceptabil în fața Lui, din pricină că Cristos a purtat păcatele sale pe cruce când „a fost făcut de Dumnezeu... neprihănire” în folosul lui (I Cor. 1.30). Îndreptățirea este gratuită, adică total nemeritată (Rom. 3.24). Totuși, actul acesta se află în deplină armonie cu dreptatea lui Dumnezeu; îndreptățirea păcătosului nu constituie o desființare a legii Sale sfinte, pentru că El nu poate trece cu buretele, în modul cel mai simplu, peste păcatele noastre. Această lege a fost pe deplin satisfăcută în Persoana lui Isus Cristos care a răspuns tuturor cerințelor ei și a primit, în locul nostru, pedeapsa cuvenită pentru fărâdelegile noastre. „În vremea îndelungii Sale răbdări”, (adică în V.T.), Dumnezeu ar fi putut să pară nedrept evitând să pedepsească oameni ca David, de ex., însă acum, după ce a împăcat dreptatea și dragostea Lui la cruce, El poate îndreptăți, fără nici o problemă, chiar și pe cel mai vinovat păcătos (3.25-26; 4.5). Domnul Isus ne îndreptățește (ne socotește neprihăniți, în vers. Cornilescu. N. Ed.) prin sângele Lui (5.9), pe temeiul harului Său (Tit 3.7). Așadar, neprihănirea se capătă prin credință, și nu pe baza faptelor bune (Rom. 3.26-30; 4.5; 5.1; 11.6; Gal. 2.16; Ef. 2.8-10). Îndreptățirea este un act suveran al Aceluia care, în Cristos, ne-a chemat, ne-a îndreptățit și ne-a proslăvit. „Cine va ridica pâră împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Acela care-i socotește neprihăniți!” (Rom. 8.30-34). Păcătosul acuzat de Lege (Gal. 3.10-14), de Satan (Zah. 3.1-5; Ap. 12.10-11) și de conștiința sa (I Ioan 3.20), nu numai că este izbăvit de pedeapsă de către Judecătorul Suprem, dar este *socotit neprihănit (declarat drept)* și făcut mai alb decât zăpada (Is. 1.18). Acum nu mai există nici o osândire pentru el (Rom. 8.1), pentru că Dumnezeu îl vede „în Cristos”, îmbrăcat cu dreptatea (neprihănirea) desăvârșită a divinului Său Fiu (II Cor. 5.21).

Punctul cel mai controversat, de-a lungul veacurilor, referitor la această minunată doctrină, rămâne următorul: este realmente credința singura condiție a îndreptățirii, sau faptele bune adăugate credinței sunt la fel de necesare pentru a fi justificat înaintea lui Dumnezeu? Opiniile formulate în această privință sunt diametral opuse. Deja unii dintre

primii creștini socoteau că ar fi suficientă o simplă adeziune intelectuală la doctrina evanghelică, fără consecințe practice în ceea ce privește viața lor morală și slujirea lui Dumnezeu. Apostolul Pavel s-a străduit mereu să combată această gravă eroare (Rom. 6.1). Cap. 12-16 din Epistola către Romani completează magistrala sa expunere referitor la mântuirea prin credință, insistând asupra faptelor care sunt roadele implicite îndreptățirii (cf. Gal. 5.16-25; Tit 2.14; 3.1, 5, 8, 14 etc.). Apostolul Iacov spune și el același lucru, declarând că „*credința fără fapte este moartă*.” Credința pe baza căreia a fost îndreptățit Avraam era una vie deoarece aceasta producea fapte, „*și prin fapte, credința a ajuns desăvârșită*.” (Iac. 2.17-26). Argumentația celor doi autori sacri poate fi rezumată astfel: păcătosul este îndreptățit, fără plată, numai prin credință, înainte de a fi putut face vreo faptă bună (Pavel); de îndată ce a primit harul lui Dumnezeu, credința lui produce fapte care dovedesc realitatea îndreptățirii sale (Iacov). Dacă credința lui ar rămânea fără fapte, aceasta ar fi însemnat, în realitate, lipsa îndreptățirii. Să luăm un exemplu practic: se altoiește un copac sălbatic pentru a se obține niște fructe bune de mâncat. Urmărind un asemenea scop, este absolut necesar să i se dea o nouă natură; altfel, el va da mereu roade sălbatice. Însă dacă altoirea a avut loc și pomul tot nu produce roadele așteptate, înseamnă că greșa nu a reușit.

Mulți credincioși sinceri confundă îndreptățirea cu sfîntirea. Ei spun: „Cum aş putea eu oare să mă consider un om îndreptățit, de vreme ce încă descopăr în mine atâtea nedesăvârșiri și chiar anumite căderi în viața mea spirituală?” În realitate, îndreptățirea ne este acordată chiar în momentul când am crezut în Domnul Isus și am fost născuți din nou. În harul Său și pe temeiul lucrării de la cruce, Dumnezeu șterge păcatele noastre din trecut și ne naște din nou. Însă exact din clipa aceasta începe să crească și să se dezvolte „*făptura cea nouă*”. Acest „om nou în Cristos” va trebui să facă progrese și să obțină biruințe zi de zi. Asemenea unui copil de școală, el va învăța lecție după lecție, în ciuda și prin intermediul greșelilor comise, pentru a cunoaște din ce în ce mai bine tainele mersului în lumină, grație puterii și plinătății Duhului Sfânt (I Ioan 1.6 - 2.2). (V. *Sfîntire*).

În cursul Evului Mediu, în Bisericile Romano-catolică și Greco-ortodoxă, doctrina îndreptățirii prin credință a fost umbrită printr-o

falsă concepție despre rolul faptelor bune. Moartea lui Cristos nu ar mai fi fost suficientă pentru a plăti întreaga noastră datorie, ceea ce presupune că omul ar trebui să suporte cel puțin o parte din aceasta, prin intermediul unor fapte meritorii, pelerinaje la locurile sfinte, ceremonii religioase și suferințe personale în purgatoriu. Prin redescoperirea strălucitei învățături a apostolului Pavel, în special în Epistolele către Romani și Galateni, Reformatorii au redat credincioșilor siguranța mântuirii (v. ac. cuv.) și slobozenia glorioasă a copiilor lui Dumnezeu.

ÎNFĂȚIȘARE, IMAGINE, CHIP. Cuv. ebr. *tselem* (de la *tsele* = umbră) semnifică reprezentarea unui obiect, o copie conformă, un chip, o imagine, o asemănare; *demout* (de la *damah* = a se asemana cu) are aceleași conotații: reproducere, imitație, replică, înfățișare (II Împ. 16.10), aspect, asemănare (Ez. 1.5, 13), imagine decorativă (II Cr. 4.3), asemănare cu tatăl (Gen. 5.3). Uneori, cele două cuvinte sunt folosite în paralel (Ez. 8.2; 23.14-15); *temounah* indică mai curând silueta unei persoane privită din spate, chipul ei, forma sa, înfățișarea acesteia (Ex. 20.4; Dt. 4.12, 15).

N.T. folosește cuvintele *charagma*, *charaktēr* = amprentă sculptată, chip cioplit, de unde avem: idol (F.A. 17.29), semn de proprietate (Ap. 13.16-17; 14.9-10), expresie a lui Dumnezeu (Evr. 1.3), *eikōn* = ceea ce reproduce, mai mult sau mai puțin exact, o anumită realitate (Ap. 13.14-15), *homoiōō*, *homoiōma*, *homoiōsis* = asemănare, identitate (Rom. 5.14).

În Gen. 1.26-27; 5.1-2; 9.6, se spune că omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu: Duhul lui Dumnezeu i-a fost insuflat (Gen. 2.7; Iov 32.8), el are o personalitate inteligentă, capabilă să creeze și să decidă, Dumnezeu i-a dat stăpânire asupra creației (Gen. 1.26, 28; Ps. 8.7). El a fost creat în stare să comunice cu Dumnezeu (Gen. 2.15-16; 3.8).

Pasajele din I Cor. 11.7 și Iac. 3.9 se fac ecoul textului din Gen. 1.26-27, reafirmând că omul este chipul (*eikōn*) și slava lui Dumnezeu. Iacov vorbește de asemănare (*homoiōsis*, termen folosit de Septuaginta). Totuși, nu omul este imaginea perfectă a lui Dumnezeu, ci Cristos, „*oglinzirea slavei Lui și întipărirea (charaktēr) Ființei Lui*.” (Evr. 1.3). Realitatea a luat locul umbrei. Într-adevăr, „*Cuvântul S-a făcut trup și a locuit printre noi*” (Ioan 1.14) și astfel cine îl vede pe Isus, îl vede pe Dumnezeu-Tatăl (12.45; 14.9). El este „*chipul*

Dumnezeului nevăzut” (Col. 1.15 cf. II Cor. 4.4), al doilea Adam, „*un duh dătător de viață*” (I Cor. 15.45). „*În El locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii*.” (Col. 2.9; 1.19). În Domnul Isus Cristos, omul căzut în păcat poate deveni „*o făptură nouă*” (II Cor. 5.17), „*un om nou*”, și astfel, într-o bună zi, „*vom fi ca El*” (I Ioan 3.2), „*asemenea chipului Fiului*” (lui Dumnezeu) (Rom. 8.29), ca unii care ne-am îmbrăcat „*în omul cel nou, făcut după chipul lui Dumnezeu*” (Ef. 4.24) „*care se înnoiește (mereu)... după chipul Celui ce l-a făcut*” (Col. 3.10), fiind „*părtași firii dumnezeiești*” (II Pet. 1.4; cf. I Pet. 5.1). Astfel, „*după cum am purtat chipul celui pământesc, tot așa vom purta și chipul Celui ceresc*” (I Cor. 15.49), pentru că Domnul Isus „*va schimba trupul stării noastre smerite și îl va face asemenea trupului slavei Sale*” (Fil. 3.21). Însă chiar de pe acum „*noi toți privim cu fașa descoperită, ca într-o oglindă, (sau: reflectăm) slava Domnului, și suntem schimbați în același chip al Lui, din slavă în slavă, prin Duhul Domnului*” (II Cor. 3.18).

ÎNFIA, ÎNFIERE, ADOPTIUNE. Admiterea unei persoane în poziția și privilegiile specifice unui copil legitim [în gr. *hyiothesia* = a plasa ca fiu, a considera (pe cineva) ca atare, a-i atribui această calitate]. În antichitate, de regulă, numai un băiat sau un bărbat putea fi adoptat (ca succesor sau moștenitor legal), Estera fiind o excepție în această privință. În Pv. 17.2; 19.10; 29.21 se vorbește despre înfierea unor sclavi. În V.T., Avraam l-a adoptat, cu siguranță, pe Eliezer (Gen. 15.3). Iacov i-a înfiat pe cei doi fii ai lui Iosif: Efraim și Manase (Gen. 48.6). În chipul acesta, el a acordat o îndoită parte de moștenire fiului său preferat (și de aceea nu a existat seminția lui Iosif, ci triburile lui Efraim și Manase). De obicei, un om care nu avea cel puțin un băiat, își mărita fiica cu un sclav pus în libertate pe care îl adopta; alteori, omul respectiv îi înfia pe copiii acelui rob eliberat (I Cr. 2.34). Sara l-a adoptat pe Ismael, fiul Agarei (Gen. 16.1-2). Rahela și Leea au făcut la fel cu copiii roabelor lor (Gen. 30.1-7, 9-13). În astfel de cazuri, copiii adoptați se bucurau exact de aceleași drepturi ca aceia ai soției legitime. Evreii se considerau copii adoptați de Dumnezeu (Os. 11.1; Is. 1.2; Ier. 3.19 cf. Rom. 9.4, 25-26; II Cor. 6.18).

În legislația romană, problemei înfierii i se rezerva un spațiu foarte întins. Copilul adoptat dobânda toate drepturile unui fiu legitim și primea numele tatălui său adoptiv. Legătura

juridică astfel constituită se opunea cu aceeași rigoare ca și legăturile de sânge, căsătoriei cu o persoană din noua rudenie. Persoana înfiată devenea, în optica legii, o „nouă creatură”; cel în cauză era „născut din nou”, intra într-o nouă familie. Textul din Rom. 8.14-16 se referă, desigur, la această practică. Grecii și alte popoare din Orientul Mijlociu aveau obiceiuri și legi asemănătoare, subliniate prin gesturi simbolice ca acela pe care l-a făcut Ilie față de Elisei (I Împ. 19.19).

În scrierile ap. Pavel, imaginea celui înfiat este folosită pentru a se vorbi despre reșezarea omului decăzut și păcătos în poziția și drepturile de mădular al familiei lui Dumnezeu, în privilegiile de moștenitor al cerului. În Cristos, creștinii sunt înfiați, devenind astfel copii ai lui Dumnezeu (Rom. 8.15; Gal. 3.26; 4.4-6; Ef. 1.5 cf. Evr. 12.5-8; I Ioan 3.15). Adopțiunea spirituală are ca temelie îndreptățirea și nașterea din nou: deoarece păcatele sale au fost iertate, el a fost declarat fără prihană (drept) înaintea lui Dumnezeu și a fost născut din nou prin Duhul lui Dumnezeu, credinciosul poate, de asemenea, să fie adoptat de Dumnezeu și să devină părtaș tuturor privilegiilor Fiului Său legitim (Isus). Înfierea ne vorbește mai degrabă de poziția noastră în Cristos decât de relațiile noastre cu El. Ea ne îndreaptă privirile spre viitor, când va avea loc actul final al adopțiunii, adică răscumpărarea trupului nostru (Rom. 8.23).

ÎNFRÂNARE. (V. *Stăpânirea de sine*).

ÎNGENUNCHEA, ÎNGENUNCHERE, GENUNCHI. Poziția verticală și mersul în picioare ale omului depind, într-o mare măsură, de existența genunchilor. Când genunchii ajung „slăbănogiți”, deci când nu-și mai îndeplinesc rolul, avem de-a face cu semnul unei slăbiciuni fizice (Ps. 109.24), slăbiciune interpretată simbolic ca o stare de leșin, de sfârșeală spirituală (Is. 35.3; Evr. 12.12), sau ca o dovadă a unei frici copleșitoare (Naum 2.11; Ez. 7.17; 21.12). Gestul de a îngenunchea în fața cuiva exprimă supunerea (Mc. 1.40; 10.17) și venerația (F.A. 10.25), cu o tentă religioasă (II Împ. 1.13). Refuzul de a-și pleca genunchii înaintea unui om (Est. 3.2) sau a unui idol (I Împ. 19.18; Rom. 11.4) echivalează cu refuzul de a-i onora.

Prin îngenuncherea în fața lui Dumnezeu, ne exprimăm atât micimea și slăbiciunea, cât și supunerea noastră cu umilință înaintea Lui. Gestul respectiv mai reflectă atitudinea cuiva

care imploră favoarea superiorului său, care își recunoaște micimea și sărăcia și așteaptă totul din partea aceluia înaintea căruia se smerește astfel (cf. a se prosterna. V. *Închina*).

În afară de poziția „stând în picioare, cu mâinile ridicate”, atitudinea „în genunchi” este poziția clasică de rugăciune, mai ales când este vorba de înălțarea unei rugăciuni deosebit de stăruitoare. În V.T., rugăciunea „pe genunchi” este pomenită de 4 ori: la sfârșitul rugăciunii lui Solomon pentru dedicarea Templului (I Împ. 8.22-53); după biruința câștigată de Ilie asupra preoților lui Baal, când profetul roagă pe Dumnezeu să trimită ploaia (I Împ. 18.42); când Ezra află că niște bărbați evrei se însuraseră cu femei străine (Ezra 9.5) și, în sfârșit, când se vorbește despre Daniel care se ruga de câte 3 ori pe zi în camera sa (Dan. 6.11).

În N.T., îngenuncherea apare ca un semn al pocăinței (Lc. 5.8) și al credinței (Ioan 9.38). Domnul Isus Se roagă astfel în timpul agoniei din Ghetsimani (Mt. 26.39; Mc. 14.35; Lc. 22.41; aruncat cu fața la pământ). Și cartea Faptele Apostolilor menționează rugăciunea pe genunchi în anumite împrejurări dramatice: Ștefan, în cursul martirajului său (7.59); Petru, pentru învierea Tabitei (9.40); Pavel, cu prilejul despărțirii de bătrânii Bisericii din Efes (20.36); toți creștinii din Tir înainte de a-și lua rămas bun de la apostol (21.5). Textul din Ef. 3.14 lasă să se înțeleagă că aceasta reprezintă poziția normală pentru rugăciunea de cerere și adorare (cf. Rom. 11.4; 14.11; Ap. 19.10). Îngenuncherea generală va fi semnul supunerii finale a întregului univers sub domnia lui Cristos (Fil. 2.10).

ÎNGER: *mesager, sol, trimis.*

1. *Ființă cerească, cu puțin superioară omului* (Ps. 8.5; Evr. 2.7). Este vorba de niște ființe spirituale, duhuri slujitoare (Evr. 1.14), care nu se însoară și nu se mărită (Mt. 22.30). Datorită dragostei lor pentru Dumnezeu și naturii lor, îngerii sunt numiți, cel puțin în poezia biblică, fii ai lui Dumnezeu (Iov 1.6; 38.7). Ei sunt numiți „*sfinți*”, din pricina caracterului lor (Iov 5.1; Ps. 89. 6-7). Termenul „*îngeri*” arată slujba lor. Ultimele cărți ale Bibliei lasă să se înțeleagă că îngerii se deosebesc unii de alții prin rang și demnitate, căci există arhangheli (îngeri principali) și îngeri mai puțin importanți (I Tes. 4.16; Iuda 9; Ap. 12.7). Pe de altă parte, apostolul Pavel menționează, printre îngerii căzuți sau nu, scaune de domnie,

căpetenii, domnii, puteri și stăpâniri (Rom. 8.38; Ef. 1.21; 3.10; Col. 1.16; 2.15). Heruvimii și serafimii se pare că aparțin, la rândul lor, lumii îngerilor. Ps. 104.4 numește forțele neînsuflețite ale naturii „*soli*” (mesageri) și „*slujitori*” ai lui Dumnezeu, dar ciurma și pustiirea, ca judecăți divine, sunt trimise oamenilor prin intermediul îngerilor (II Sam. 24.16; II Împ. 19.35; Zah. 1.7-17). Aceștia tăbărăsc, nevăzuți, în jurul celor ce se tem de Dumnezeu (Ps. 34.7; Gen. 28.12; 48.16; II Împ. 6.17; Is. 63.9). Îngerul Domnului (v. ac. cuv.), sub o înfățișare omească, Se apropie de Avraam, de Agar, de Lot, de Moise, de Iosua, de israeliți la Bochim, de Ghedeon și de Manoah. Un înger li s-a arătat lui Ilie și lui Daniel. De asemenea, este frapant să observăm rolul jucat de îngeri în istoria Domnului Isus; ei „prezidează” nașterea Sa și aceea a înainte-mergătorului Său, vestesc păstorilor venirea Sa în lume, îl susțin după biruința obținută în urma ispitirii în pustie și, mai târziu, în grădina Ghetsimani (Lc. 22.43). Îngerii transmit ucenicilor vestea învierii lui Cristos, precum și a înălțării Sale la ceruri. Un înger l-a izbăvit pe Petru din temniță și un altul a stat lângă Pavel. Numele unor îngeri sau arhangheli sunt menționate în Biblie: Gavril (Gabriel) (Dan. 8.16; 9.21; Lc. 1.19, 26) și Mihail (Micael) (Dan. 10.13, 21; 12.1; Iuda 9; Ap. 12.7). Cărțile apocrife mai pomenesc de Rafael și Uriel. (V. *Mihail, 11*). Vechii perși, precum și adepții cultului lui Zoroastru din zilele noastre, au recunoscut existența îngerilor de diferite ranguri și le-au acordat nume unora dintre aceștia.

Îngerii nu beneficiază de lucrarea de răscumpărare săvârșită de Domnul Isus pe Golgota (Evr. 2.16), cel puțin din două motive: cei ce au păcătuț, au făcut-o în prezența luminii depline a lui Dumnezeu și sunt în întregime răspunzători de fapta lor, pentru că ei nu au fost antrenați în rău ca noi, oamenii, solidari rasei umane. Cât despre îngerii fideli, aceștia sunt din ce în ce mai uimiți de frumusețea Evangheliei și tot mai dornici s-o aprofundeze (I Petru 1.12; I Tim. 3.16; Ef. 3.10). Viața noastră pământească este o priveliște pentru îngeri (I Cor. 4.9; 11.10; I Tim. 5.21) și ei se bucură ori de câte ori un păcătos se întoarce la Dumnezeu (Lc. 15.10).

Poziția și rolul care le sunt rezervate îngerilor nu trebuie cu nici un chip să ne antreneze a le celebra un cult, a le aduce închinare (Ap. 19.10; 22.8-9; Col. 2.18-19), iar aceasta mai ales știind că într-o zi, părtași lui Cristos în

judecată și domnie, vom judeca pe îngeri (I Cor. 6.3).

Îngerii îi sunt supuși lui Cristos, din pricină că ei au fost creați de El și pentru El (Col. 1.16; Mt. 26.53; II Tes. 1.7-8). Ei îl adorau în ceruri încă înaintea întrupării Sale, dar I s-au supus și mai mult cu prilejul proslăvirii Lui (Evr. 1.4, 6; I Pet. 3.22; Ef. 1.21). Îngerii îl vor însoți pe Cristos la venirea Lui, pentru a aduce la îndeplinire ultimele planuri ale lui Dumnezeu (Mt. 16.27; 24.31; Ap. 14.10).

2. *Reprezentantul unei Biserici.* Nu se poate preciza dacă este vorba de sfatul bătrânilor care conduc o Biserică locală, de un „mesager” al fiecăreia din cele 7 Biserici din Asia care s-ar fi deplasat la apostolul Ioan sau de o ființă angelică (Ap. 1.20; 2.1, 8, 12, 18; 3.1, 7, 14).

ÎNGERI DECĂZUȚI. Sf. Scriptură face distincție între îngerii decăzuți care se află în închisoare și cei ce sunt liberi. Aceștia din urmă, numiți și demoni, ascultă de Satan, stăpânul lor. Ei au fost expulzați din locurile cerești împreună cu Balaurul, au fost aruncați pe pământ (Ap. 12.7-9) și sunt destinați focului veșnic, pregătit pentru ei și pentru Diavolul (Mt. 25.41 cf. Ap. 20.10). Îngerii decăzuți cunoscuți sub denumirea de „*duhuri în închisoare*” au fost „*aruncați în Adânc, unde stau înconjurați de întuneric, legați cu lanțuri și păstrați pentru judecată*” (II Pet. 2.4), pentru judecata pe care o vor rosti contra lor creștinii (I Cor. 6.3). Ei sunt „*puși în lanțuri veșnice, în întuneric*” pentru că „*nu și-au păstrat vrednicia, ci și-au părăsit locuința*” (Iuda 6). În general, în aceste creaturi sunt identificați îngerii decăzuți care au încălcat porunca divină și au coabitat cu muritorii (Gen. 6.1-2). Aceste texte biblice sunt singurele care vorbesc despre îngerii decăzuți. Sf. Scriptură este foarte discretă asupra acestui punct pe care unele cărți apocrife îl tratează în detaliu, dar fără o bază biblică. Pasajul din I Pet. 2.19 care vorbește, de asemenea, despre niște „*duhuri în închisoare*” nu se raportează la îngerii decăzuți, ci se poate aplica duhurilor contemporanilor lui Noe care au rămas necredincioase, atunci când Duhul lui Cristos le predica prin gura patriarhului, și care, din pricina necredinței, se află în prezent „*în închisoare*”, în Locuința morților (unde au rămas prizonieri ai propriei lor necredințe).

ÎNGERUL DOMNULUI. Orice înger pe care-l trimite Dumnezeu pentru a executa poruncile Sale ar putea fi numit îngerul Domnului (II Sam.

24.16; I Împ. 19.5, 7). Dar ființa misterioasă numită *Îngerul Domnului* este total diferită de aceștia, fiind distinctă de Domnul și totodată una cu El, asemănătoare Lui. El vorbește ca fiind, când Dumnezeu însuși, când o persoană asemănătoare: Domnul (Gen. 16.7, 10; 18.10, 13-14, 33; 22.11-12, 15-16; 31.11, 13; Ex. 3.2, 4; Ios. 5.13-15; 6.2; Jud. 6.12-22; 13.13-22; Zah. 1.10-13; 3.1-2).

Îngerul Domnului descoperă Fața lui Dumnezeu (Gen. 32.30). Numele Domnului este în El (Ex. 23.21) și prezența Lui echivalează cu însăși prezența divină (Ex. 32.34; 33.14; Is. 63.9). Numele Lui este „*minunat*” (Jud. 13.18) și se regăsește în profetia din Is. 9.5, fiind aplicat Mesiei: „*Îl vor numi Minunat*” (este vorba exact de unul și același cuv. ebr.).

Din toate acestea rezultă că apariția Îngerului Domnului este o veritabilă *teofanie* (v. ac. cuv.), sau o apariție a lui Dumnezeu. Domnul este invizibil, și nimeni nu a putut vreodată să-L vadă (Ex. 33.20; Ioan 1.18; I Tim. 6.16). Singurul Lui Fiu este Acela care L-a făcut cunoscut, nu numai prin întruparea Sa în N.T., dar deja în V.T. prin aparițiile Îngerului Domnului. În chipul acesta, se armonizează textele biblice care, pe de o parte, afirmă că nimeni nu poate vedea și nici nu L-a văzut vreodată pe Dumnezeu și, pe de altă parte, spun că anumiți credincioși din Vechiul Legământ au avut o întâlnire reală cu Divinitatea (Gen. 32. 30; cf. Ex. 24.10 și F.A. 7.38; Îngerul Domnului îi vorbea lui Moise, etc.).

Să mai amintim textul din Zah. 3.1-5, unde Îngerul Domnului intervine tot așa cum o face Cristos, Avocatul nostru, pentru a-i lua apărarea lui Iosua, acuzat de Satan înaintea lui Dumnezeu (cf. Ap. 12.10 și I Ioan 2.1-2).

ÎNGROPARE, ÎNMORMÂNTARE

În Vechiul Testament.

1. Pe vremea patriarhilor, toți membrii unei familii erau îngropați în același mormânt (peșteră, mormânt săpat în stâncă). Sara (Gen. 23.19), Avraam (25.9), Isaac și Rebeca, Leea (49.31) și Iacov (50.13) au fost îngropați în peștera Macpela, la E de Hebron. Uneori, distanțele mari făceau înhumarea în mormântul familiei imposibilă (Gen. 35.19-20). Într-un asemenea caz, mormintele erau marcate printr-un stejar și un monument.

Persoanele îndoliate vărsau lacrimi, își sfâșiau hainele și îmbrăcau un veșmânt de stofă groasă (pânză de sac), care se numea, simplu, *sac* (Gen. 37.34-35). Doliul putea dura o săp-

tămână (Gen. 50.1-2) sau și mai mult. Îmbălsămarea corpurilor sau punerea acestora în sicriu erau cu totul excepționale (Gen. 50.2-3, 26). Mumifierea practică în Egipt (de ex. în cazul lui Iosif) necesita scoaterea măruntaielor care sufereau un anumit tratament în vederea conservării. Restul trupului era uscat în sare. După aceea, corpul era înfășurat în pânză de in impregnată, peste care se așternea un strat de papyrus. Din rațiuni economice, în unele cazuri, se folosea papyrus utilizat anterior la scris, fapt care a permis descoperirea a numeroase documente egiptene prin desfacerea fâșiilor de papyrus care înfășuraseră mumii. De obicei, îmbălsămarea și doliul durau 70 de zile. Timpul necesar îmbălsămării putea fi și mai scurt, ca, de exemplu, în cazul lui Iacov.

2. **Legea mozaică și doliul.** Ca regulă generală, cadavrele – inclusiv acelea ale criminalilor spânzurați – erau rapid îngropate (Dt. 21.22-23). Orice atingere a unei persoane de un cadavru o făcea necurată. Când un membru al familiei lor decedase, fiilor lui Aaron le era îngăduit să plângă, să-și sfâșie hainele și să-și smulgă părul (Lv. 21.1-4). Dar marele preot sau nazireul care făcuse o juruință nu puteau face lucrurile acestea (Lv. 21.10-11; Num. 6.7). Israelii nu aveau voie să-și facă tăieturi în carne, să-și taie părul astfel ca să le rămână locuri pleșuve pe cap (sau între ochi) și să-și radă colțurile bărbii (Lv. 19.27-28; 21.5; Dt. 14.1), toate acestea fiind niște practici specifice canaanitilor. Femeile luate ca prizoniere de război aveau dreptul să-și jelească rudele (adică să poarte doliu) timp de o lună înainte de a se mărita (Dt. 21.11-13). Un doliu național de 30 de zile a avut loc la moartea lui Moise (Dt. 34.8). În II Sam. 1.1-12 se vorbește despre doliul ținut de David pentru Saul și Ionatan (a se mai vedea: II Sam. 14.2; Is. 3.24; 22.12; Ier. 7.29; Ez. 7.18; Ioel 1.8; Am. 8.10; Mica 1.16).

3. **Doliul în Palestina.** În cursul mileniilor II și I î.Cr., doliul se exprima prin: a) rasul capului și bărbii; b) facerea unor tăieturi în piele; c) sfâșierea hainelor și îmbrăcarea în sac; d) aruncarea cu țărână în văzduh și rostogolirea în cenușă; e) plânsul și tânguirea. Legea lui Moise interzicea unele dintre aceste practici. După deces, corpul era depus pe o brancardă (II Sam. 3.31). Uneori, la moartea unei persoane important, se compuneau cântece de jale (II Sam. 1.17, 27; II Cr. 35.25). Unele femei făceau oficiul de bocitoare (Ier. 9.16-17; Am. 5.16). După înmormântare, se dădea o masă persoa-

nelor îndoliate (Ier. 16.7). La moartea unui rege, de obicei se ardea tămâie (II Cr. 16.14; 21.19; Ier. 34.5).

Pocăința se manifesta prin intermediul unor semne specifice doliului (Ex. 33.4; Ezra 9.3, 5; Ioel 1.13; 2.12-13).

Pentru israeliți, era o mare nenorocire să nu poată îngropa un mort (I Împ. 13.22; Ier. 16.6). În general, mormintele se aflau în afara orașelor. Ca pretutindeni în lumea antică, și în Palestina se ridicau monumente în semn de aducere aminte (II Sam. 18.18). La marginea Ierusalimului, era rezervat un loc anumit pentru înmormântarea oamenilor de rând (II Împ. 23.6; Ier. 26.23). Uneori, o grămadă de pietre semnală mormântul unui criminal sau al unui răufăcător (Ios. 7.26; 8.29; 10.27). Evreii ardeau trupurile morților doar în cazuri speciale, impuse de regulile igienice (I Sam. 31.12-13). Regii erau înmormântați într-un loc anumit, în apropierea zidurilor Ierusalimului. Expresiile „*mormintele împăraților lui Israel*” (II Cr. 28.27), „*mormintele lui David*” (Nem. 3.16) sau „*mormintele fiilor lui David*” (II Cr. 32.33) indică mormintele regale ale lui Iuda în cetatea lui David (II Cr. 21.20). Acestea erau situate în apropierea grădinii împăratului și a piscinei Siloamului (Nem. 3.15-16). Unii regi și-au amenajat propriile morminte (Asa, II Cr. 16.14; Manase, II Împ. 21.18; Amon, II Împ. 21.26). Numeroși împărați au murit în afara hotarelor Palestinei (în Egipt, la Babilon).

În Noul Testament.

În F.A. 9.39, defuncta era întinsă în odaia de sus. Lazăr și Isus aveau brațele și gambele înfășurate în fâșii de pânză de în parfumate. Un ștergar era înfășurat împrejurul capului (Ioan 11.44; 20.6-7). Corpurile erau învelite într-un lînțoliu. În sec. I, erau imediat unse cu miresme. Maxilarele erau prinse unul de altul. În Betania, Maria a uns cu mir picioarele și capul lui Isus (Mc. 14.3-9; Ioan 11.2), care a interpretat acest gest ca o ungere în vederea îngropării Sale. În casa lui Iair, persoanele îndoliate plângeau și scoteau țipete amare (Mc. 5.38; cf. F.A. 8.2). Unii își băteau pieptul de durere (Lc. 18.13; 23.48). Muzicanți cântând la flaut interpretau imnuri funebre (Mt. 9.23). După funeralii, doliul dura încă 7 zile (în cazuri excepționale, 30 de zile) (V. *Doliu; Îmbălsăma; Sarcofag; Mormânt*).

ÎNMULȚI, ÎNMULȚIRE. (În ebr.: *rabhah* ș.a.; în gr.: *plêthunô; pleonazô* = a fi abundent).

În V.T., cuv. *a înmulți* se aplică mai întâi reproducerii vitelor sau creșterii semințelor, fiind subînțeles faptul că Dumnezeu este Acela care conduce și controlează totul (Dt. 7.13; 28.4). „*Creșteți și înmulțiți-vă!*” este prima poruncă dată atât animalelor (Gen. 1.22; 8.17), cât și oamenilor (1.28; 35.11). Promisiunea divină adresată lui Avraam comporta, printre altele, și înmulțirea posterității sale (Gen. 16.10; 17.2; 26.4, 24; repetată în Ex. 32.13; cf. Evr. 6.14). Poporul evreu s-a înmulțit foarte mult în timpul șederii sale în Egipt (Ex. 1.12, 20; F.A. 7.17).

În II Împ. 4.42-44, minunea înmulțirii pâinilor dă mărturie despre Cuvântul lui Dumnezeu rostit de profet. Dumnezeu înmulțește zilele omului care ascultă de El (Pv. 9.11). În Ier. 30.19 și Ez. 36.37, Dumnezeu promite că va înmulți poporul Israel pe vremea restaurării sale. În Os. 4.7, Dumnezeu stabilește o relație între propășirea lui Israel și alunecarea sa în apostazie: „*Cu cât s-au înmulțit, cu atât au păcătuț împotriva Mea.*” În 10.1 citim: „*Israel era o vie mănoasă, care făcea multe roade. Cu cât roadele sale erau mai multe, cu atât mai multe altare a zidit.*”

În N.T., Isus înmulțește pâinile pentru a sătura mulțimile, semnalând prin aceasta mesianitatea Sa (Mt. 14.13-21; 15.32-38; Mc. 6.30-44; 8.1-10; Lc. 9.10-17; Ioan 6.1-14). Procesul înmulțirii se aplică și creșterii Bisericii primare: „... *numărul ucenicilor se înmulțea...*” (F.A. 6.7). În sfârșit, apostolul Petru și Iuda își exprimă dorința, în formula lor de salut, ca, printre altele, cititorilor epistolelor lor să le fie înmulțită pacea (I Pet. 1.2; II Pet. 1.2; Iuda 2).

ÎNȘELĂCIUNE, ÎNȘELARE, ÎNȘELĂTOR, ÎNȘELĂTOARE. În ebr., cuv. *ramah* și derivatele sale: *mirmah, remiyyah* și *tarnit* înseamnă *a trăda, a înșela încrederea (cuiva)*. Astfel, ele se aplică, de ex., unui trădător (Ps. 78.57), sărutărilor unui dușman (Pv. 27.6) sau unei limbi care „*urzește vicleșuguri*” (Ps. 50.19; cf. Ps. 34.13; 52.4; 120.2-3). Se spune despre un mator că este înșelător (atunci când el nu spune adevărul), despre un cântar (cumpănă) (când nu exprimă greutatea reală), despre un arc (Ps. 78.57, când nu face ca săgețile să-și atingă ținta propusă). Apoi, mâncărurile alese sunt alimente înșelătoare (Pv. 23.3). La fel și sărutările unui dușman, pentru că ele nu constituie expresia unor sentimente reale (Pv. 27.6). De asemenea, grația feminină este înșelătoare și frumusețea este deșartă, zadarnică, fără prezența și binecuvântarea Domnului (Pv. 31.30).

Cuv. ebr. *cheqer* indică ceva fals sau care este destinat să înșele. Termenul *'akhzabh* (decepție, înșelăciune) este folosit de Mica (1.14) într-o serie de jocuri de cuvinte cu privire la cetățile amenințate de judecata divină: Akzib va fi *'akhzabh*.

În N.T., ideea de a fi rătăcit, de a se rătăci sau de a induce pe cineva în eroare este conținută în verbul grecesc *planaō* și termenii înrudiți (Mt. 18.12; 24.4, 5, 11, 24; Ioan 7.12; I Pet. 2.25). În Ap. 12.9, forma de participiu prezent a verbului *planaō* este folosită pentru Satan, înșelătorul. Uneori, *planaō* este utilizat pentru cei ce se înșală singuri (I Cor. 15.33; Iac. 1.16). *Apataō* și cuvintele din aceeași familie conțin ideea de seducție (Rom. 7.11; II Tes. 2.10) sau de înșelare prin cuvinte (Rom. 16.18; Ef. 5.6; Iac. 1.16). Ele se aplică nu numai celui înșelat, dar și înșelătorului, adică celui ce dă o falsă impresie, de ex.: păcatul (Evr. 3.13) sau bogățiile materiale (Mt. 13.22; Mc. 4.19). *Dolos* și termenii înrudiți semnifică vicleșugul, înșelătoria, trădarea, de unde și expresia „*lucrători înșelători*” (II Cor. 11.13). Inițial, verbul *doloō* avea semnificația de a prinde (pe cineva) într-un laț, iar mai târziu a corupe. În N.T., acest termen apare de mai multe ori, de reținut fiind II Cor. 4.2 unde se aplică denaturării Cuvântului lui Dumnezeu prin intermediul unor false doctrine. (V. *Minciună*).

ÎNȘELĂTORIE. (V. *Fraudă*).

ÎNTÂI-NĂSCUT. Întâii-născuți ai oamenilor și animalelor îi aparțin, de drept, lui Dumnezeu care nu numai că i-a dat (cf. Gen. 4.4), dar i-a și răscumpărat în Egipt din robie și de sub judecată. În cursul celei din urmă dintre cele 10 urgii, întâii-născuți ai egiptenilor au fost uciși, în vreme ce întâii-născuți ai israeliților erau salvați grație sângelui stropit pe ușorii ușilor și pragul de sus ai porților caselor lor (Ex. 12.12-13, 23, 29). Prin urmare, întâii-născuți, obiect al unei asemenea răscumpărări, aparțineau de două ori Domnului. Orice întâi-născut de parte bărbătească al oamenilor și animalelor era pus deoparte pentru Domnul (13.2; 34.19): omul nu avea nici un drept asupra lor. Întâii-născuți ai animalelor trebuiau să fie aduși ca jertfă Domnului, iar întâii-născuți ai oamenilor erau răscumpărați (Ex. 13.13, 15; 34.20, cf. Lv. 27.6). De aceea, orice întâi-născut de parte bărbătească al unei familii era prezentat înaintea Domnului, în Locașul Lui cel sfânt (Lc. 2.22; cf. Num. 18.15).

Mai târziu, leviții i-au înlocuit pe întâii-născuți ai israeliților (Num. 3.12, 41, 46; 8.13-19; cf. Ex. 32. 26-29) și au fost consacrați preoției. Printre întâii-născuți ai animalelor, de asemenea consacrați Domnului, se făceau anumite distincții. Astfel, întâiul-născut al unui animal curat era adus ca jertfă. Animalelor necurate, din numărul cărora se citează măgarul ca specimen tipic, li se frângea gâtul sau erau înlocuite printr-un miel (Ex. 13.13, 15; 22.29-30; 34.20). Când Moise, la poalele muntelui Sinai, a instituit preoția, în Numele Domnului, a specificat lucrurile referitoare la animale. Astfel, grăsimea animalului curat trebuia să fie mistuită de foc, iar carnea lui dată preotului. Animalul necurat era răscumpărat sau vândut (Lv. 27.27; Num. 18.15-18). Mai târziu, ca urmare a noilor circumstanțe în care se anticipase că aveau să se afle israeliții în Palestina, precum și datorită faptului că o călătorie la Locașul sfânt al Domnului putea fi dificilă și costisitoare, s-a acordat o dispensă de prezentare a întâiului-născut. Astfel, s-a permis să fie reținut peste cele 8 zile prescrise inițial, respectiv până la data celei mai apropiate sărbători anuale. Carnea, în loc să fie dată preotului, era lăsată pelerinului care adusesse animalul la sanctuar. Israelitul respectiv, împreună cu familia sa, o consumau în acest loc (Dt. 15.19-20). Animalele cu cusur nu erau aduse la Casa Domnului, ci erau mâncate acasă, fără o ceremonie cultică (v. 21-23) (Referitor la privilegiile juridice ale întâiului-născut, v. *Dreptul de întâi-născut*).

ÎNTÂRZIA, ZĂBOVI. Cuv. *a întârzia* apare în Biblie de vreo 30 de ori. El are următoarele semnificații:

1. A se lăsa așteptat. Se spune despre oameni (Ex. 32.1; II Sam. 20.5; Mt. 25.5; Lc. 1.21) sau despre o nădejde amănată (Pv. 13.12).

2. A zăbovi îndelung în vederea săvârșirii unei acțiuni sau a acționa într-un ritm inadmisibil de lent. Astfel, în Ios. 10.13, soarele întârzie să apună. Eclesiastul recomandă împlinirea neîntârziată a juruințelor (5.3). Ezițările, lipsa de convingere îl pot reține pe cineva să acționeze corespunzător: „*Și acum, de ce zăbovești? Scoală-te, primește botezul...*” (F.A. 22.16).

3. A aștepta cu nerăbdare. Isus era nerăbdător să fie botezat, adică să moară și să învieze (Lc. 12.50). Dumnezeu nu întârzie să vină în ajutor (II Cr. 12.7). El răspunde rugăciun-

nii psalmistului când acesta îi cere stăruitor ajutor (Ps. 40.17; 70.5). Dumnezeu, care vede păcatele poporului Său, întreabă cu durere: „Nu vrei să te curăți? Cât vei mai zăbovi?” (Ier. 13.27). Prin gura lui Isaia, El vestește venirea Mesiei spunând: „*mântuirea Mea nu va zăbovi*” (46.13 cf. 56.1). Astăzi, „*Domnul nu întârzie în împlinirea făgăduinței Lui*” (revenirea glorioasă a lui Isus Cristos, Evr. 10.37), *cum cred unii*.” Cauza amânării intervenției Sale este dragostea Lui pentru păcătoși: „*are o îndelungă răbdare pentru voi, și dorește ca nici unul să nu piară, ci toți să vină la pocăință*” (II Pet. 3.9).

ÎNTEMNIȚAT. (V. *Prizonier*).

ÎNTOARCE, ÎNTOARCERE. În Septuaginta, cuv. ebr. *sub* (Gen. 3.19; Dt. 3.20; Iov 1.21) este redat prin derivații lui *strephō* (a se întoarce, a se apleca, a se încovoia; a se converti: Mt. 18.3), de ex.: *anastrephō* (a reveni, a se reîntoarce: F.A. 5.22; 15.16); *epistrephō* (a se reîntoarce, Mt. 10.13; Lc. 2.39) și *hypostrephō* (a se întoarce acasă, a se duce înapoi: Lc. 1.56; 2.20).

În Biblie, cuvântul *întoarcere* exprimă adesea ideea de pocăință, pentru că omul care se pocăiește, în realitate, își schimbă direcția: el *întoarce spatele* păcatului și *se întoarce cu fața* către Dumnezeu (Dt. 4.30; Iov 22.23; Is. 55.7). Proorocii V.T. au îndemnat mereu pe israeliți să se pocăiască, invitându-i în numele îndurării și bunătății lui Dumnezeu care Se declarase gata să-i primească cu bunăvoință (Ioel 2.12-13). Astfel, pocăința este considerată ca fiind o schimbare definitivă a conduitei și mentalității. Din contră, apostazia constituie o întoarcere spre rău (Ier. 11.10). Când evreii păcătuiau și aveau impresia că fuseseră părăsiți de Dumnezeu, ei îl rugau să Se întoarcă (Ps. 6.4; 80.14; 90.13), dar Zah. 1.3 și Mal. 3.7 arată limpede că întoarcerea lui Dumnezeu către evrei depinde de pocăința lor.

În sfârșit, cuv. *întoarcere* mai indică înapoierea israeliților din exilul babilonian (Ezra 2.1; Nem. 7.6), precum și Revenirea (a doua venire) Domnului Isus Cristos (v. *Revenirea Domnului*).

ÎNTOARCEREA ISRAELIȚILOR DIN ROBIA BABILONICĂ. (V. *Istorie III, 4* și *Cronologie V*, pornind de la anul 539 î.Cr.).

ÎNTOARCERE LA DUMNEZEU. (V. *Convertire*).

ÎNTRUPARE, ÎNCARNARE. În lat. *in* și *caro* (trup, carne): faptul de a lua un trup de carne. Acest termen indică actul prin care Fiul lui Dumnezeu S-a îmbrăcat de bună voie cu un trup omenesc și S-a făcut părtaș naturii umane.

Întruparea lui Isus Cristos este punctul culminant al revelațiilor și manifestărilor precedente ale lui Dumnezeu față de om. Prin însăși esența firii Sale care este dragoste, Dumnezeu nu Se putea cantona în singurătate. Trebuia ca El să Se exteriorizeze și, în cele din urmă, să Se încarneze. Așa se face că El a creat, mai întâi, îngerii și făpturile cerești, adică duhurile aflate în slujba Lui (Evr. 1.14); apoi, universul sensibil care glorifică măreția Lui înaintea creaturilor cerești (Ps. 19.1). Materia nu este un dușman al lui Dumnezeu, ci un instrument de care El Se servește pentru manifestarea puterii și slavei Sale. Această mărturie a puterii divine este atât de clară, în ciuda haosului și dezordinii pe care le-a introdus Satan în lumea fizică, încât cei ce refuză s-o ia în considerare nu au nici o dezvinovățire (Rom. 1.20, cf. F.A. 14.17).

Mai mult decât cerurile înstelate și anotimpurile, mai mult decât natura, în toată complexitatea ei, *omul* creat „*după chipul lui Dumnezeu*” (Gen. 1.26,27) trebuia să manifeste în trup gloria Creatorului său: dragostea, sfințenia, inteligența, ordinea etc. care sunt trăsăturile esențiale ale Divinității. Se știe cum planul acesta divin a fost violat în Eden, unde omul, amăgit de vrăjmașul Domnului, a devenit un fiu al Diavolului (I Ioan 3.10). Atunci, Dumnezeu S-a manifestat prin niște *oameni-martori*, cum au fost, de ex., Enoh, care a umblat cu Dumnezeu (Iuda 14); Noe cel neprihănit (Gen. 7.1); Avraam, prietenul lui Dumnezeu (Iac. 2.23). Prin intermediul acestor oameni, Dumnezeu Și-a descoperit voia Lui. Acestor mărturii *individuale*, le-a urmat o mărturie colectivă: *Israel*, care trebuia să servească drept martor al lui Dumnezeu printre națiunile lumii.

Pe de altă parte, Dumnezeu S-a manifestat prin *Sf. Scriptură*. Putem afirma, împreună cu Ad. Monod, că Biblia (atât Vechiul cât și Noul Testament) este „*o încarnare spirituală*”. Astfel, Dumnezeu le-a vorbit oamenilor prin mesajul scriitorilor sacri (profeți și apostoli), care sunt niște instrumente ale Revelației Sale și vehicule ale gândurilor Lui.

Însă în pofida tuturor acestor demersuri și mijloace utilizate de Dumnezeu, o prăpastie continua să existe între Creator și creatura Lui. Dumnezeu acționase, vorbise, dar El încă

nu venise personal să înfăptuiască mântuirea oamenilor și să restabilească legăturile rupte în Eden. Isaia, cel mai mare dintre profeți, se face eco-ul strigătului cumplit al unei omeniri copleșite de suferință: „O, de ai despica cerurile și Te-ai coborî...” (64.1); apoi, el aduce minunata promisiune: „Fiți tari și nu vă temeți! Iată, Dumnezeuul vostru... El însuși va veni, și vă va mântui.” (35.4).

Au avut loc numeroase teofanii (v. ac. cuv.), manifestări ale Domnului în văzul patriarhilor și poporului Israel (Gen. 18.1; 32. 28-30; Ex. 3.2-7; 19.20; 24.10; 33.11; etc.), dar acestea nu au avut decât un caracter excepțional și trecător. Planul de mântuire conducea, în mod inevitabil, la *întrupare*, la venirea în trup a lui Dumnezeu în Isus Cristos.

Potrivit învățăturii V.T., Mesia trebuia să fie Domnul Însuși, Fiul lui Dumnezeu și Singurul în stare să mântuiască pe păcătoși (Ps. 2; 45.6-7; 110; Is. 7.14; 9.5; 35.4; 40.9-11; Ier. 23.5-6; Mica 5.1; Zah. 12.1, 10; 14.3-5). Pe de altă parte, acest Mesia trebuia să fie posteritatea femeii, urmașul lui Avraam, al lui Iuda, al lui David (Gen. 3.15; 22.18; 49.10; II Sam. 7.12-16); El urma să devină Omul durerii și să-și dea viața pe cruce ca jertfă pentru păcat (Is. 53; Ps. 40.6-8; 22.1-22). Cum aveau să fie posibile toate acestea?

Noul Testament ne dă luminoasă explicație a acestui fapt: „Cuvântul (Verbul divin) S-a făcut trup și a locuit printre noi, plin de har și de adevăr” (Ioan 1.14). „După ce a vorbit în vechime părinților noștri prin prooroci... la sfârșitul acestor zile, ne-a vorbit prin Fiul” (Evr. 1.1-2). Numai această manifestare a lui Dumnezeu în Cristos este în măsură să astâmpere setea omului: setea de a înnoda firul rupt cu Creatorul lui, de a primi asigurarea dragostei Sale totale și a mântuirii Lui veșnice. „Avem de ales între a trăi fără religie, fără Dumnezeu în lume și fără nădejde și, respectiv, a primi taina întrupării.” (Vinet).

Când s-a împlinit vremea, Dumnezeu L-a trimis în lume pe Isus Cristos. Or, *Cristosul*, a doua Persoană a Sfintei Treimi, este Dumnezeu. „În El locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii... Toate au fost făcute prin El și pentru El” (Col. 2.9; 1.16; a se citi Ioan 1.1-18). El este „Mielul fără cusur și fără prihană. El a fost cunoscut mai înainte de întemeierea lumii și a fost arătat la sfârșitul vremurilor pentru noi” (I Pet. 1.20). „El este chipul Dumnezeului cel nevăzut, Cel întâi-născut din toată zidirea. Pentru că prin El au fost făcute toate lucrurile

care sunt în ceruri și pe pământ... El este mai înainte de toate lucrurile, și toate se țin prin El” (Col. 1.15-17). El este „Fiul, pe care (Dumnezeu) L-a pus moștenitor al tuturor lucrurilor, și prin care a făcut și veacurile. El, care este oglindirea slavei Lui și întipărirea Ființei Lui, și care ține toate lucrurile cu Cuvântul puterii Lui” (Evr. 1.1-3). Isus a zis despre El Însuși: „...mai înainte ca să se nască Avraam, sunt Eu” (Ioan 8.58).

Pe de altă parte, Mântuitorul este om adevărat, asemănător nouă în toate privințele, în afară de păcat (Evr. 2.17; 4.15). Dacă El este Cristosul veșnic, El este totodată și Isus din Nazaret, Acela pe care Evangheliile Îl numesc de peste 80 de ori „Fiul omului”, Isus Cristos. Ioan Botezătorul a spus cu privire la El: „După mine vine un om, care este înaintea mea, căci era înainte de mine... Și eu am văzut lucrul acesta și am mărturisit că El este Fiul lui Dumnezeu” (Ioan 1.30, 34). Ap. Pavel vorbește despre Acela care, ieșit după trup din Israel, este totodată „Dumnezeu binecuvântat în veci” (Rom. 9.5; cf. 1.3-4).

Cum s-a produs întruparea Fiului lui Dumnezeu și cum a fost posibilă unirea în Isus Cristos a celor două firi: divină și umană? Fără a explica acest mister care depășește capacitatea noastră de înțelegere, Sf. Scriptură afirmă simplu faptul nașterii miraculoase a lui Cristos. Născut prin Duhul Sfânt și Fecioara Maria (Mt. 1.20-25; Lc. 1.31-35), Domnul Isus este Om perfect și Dumnezeu perfect: om, pentru a fi solidar cu neamul omenesc și a ne reprezenta înaintea Tatălui Său; Dumnezeu, pentru a ridica păcatele noastre și a crea, în favoarea noastră, o nouă umanitate. Pe cine ar pretinde că nu poate accepta o doctrină atât de inexplicabilă, l-am întreba: cum vă lămurii unirea, în unul și același om, a trupului și duhului? Unde începe unul și unde sfârșește celălalt? Aceasta este taina vieții, pe care o constatăm, dar nu o putem explica, tot așa cum nu putem explica unirea celor două naturi în Persoana lui Cristos. În Evanghelii, Domnul Isus vorbește foarte liniștit despre ultimele consecințe ale faptului întrupării Sale: „Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl” (Ioan 14.9). „Eu și Tatăl una suntem” (10.30). La auzul acestor cuvinte, pe care le-au înțeles foarte bine, iudeii au fost gata să-L ucidă cu pietre pentru că, ziceau ei, „Tu care ești un om, Te faci Dumnezeu” (v. 33).

Atacurile contra doctrinei întrupării lui Cristos au fost numeroase încă din primele

secole. Astfel, *gnosticii* negau realitatea sa, reducând-o la o simplă aparență (*docetism*). *Arienii* respingeau divinitatea lui Cristos, văzând în El doar o simplă creatură. În zilele noastre, concepția *liberală* sau *raționalistă* continuă să pretindă că Isus este un simplu om, fiul lui Iosif. Dar ap. Ioan ne avertizează, cu toată seriozitatea, contra unei asemenea negații (I Ioan 4.2-3; II Ioan 7-11), afirmând că aceasta se datorează spiritului lui Anticrist!

Importanța întrupării lui Cristos este, cu adevărat, fundamentală. Cu ajutorul ei, putem înțelege o parte din trăsăturile divine ale lui Cristos: eternitatea Lui, minunile Sale, puterea Lui, pretențiile Sale absolute. În același timp, întruparea Sa explică o seamă de fapte care, văzute în același context, ar putea părea contradictorii: umilința Lui, limitele Sale omenesti, suferințele Lui, agonia Sa. Căci este clar că, dacă „*El S-a făcut părtaș sângelui și cărnii*”, aceasta a avut loc tocmai pentru ca El să poată muri pentru noi (Evr. 2.14). Așadar, scopul încarnării Lui nu era doar să vină să ne vorbească și să ni-L arate pe Dumnezeu, ci mai ales să poată cunoaște experiența morții de cruce. Cel ce „*avea chipul lui Dumnezeu*” „*S-a dezbrăcat pe Sine Însuși și a luat un chip de rob, făcându-Se asemenea oamenilor. La înfățișare a fost găsit ca un om, S-a smerit și S-a făcut ascultător până la moarte, și încă moarte de cruce*” (Fil. 2.6-11). Dumnezeu, în absoluta perfecțiune a cerului, nu putea decât să ne judece, dar El S-a coborât la noi, în persoana lui Cristos, pentru a Se dăruia în vederea mântuirii noastre. „*Dumnezeu era în Cristos, împăcând lumea cu Sine... Pe Cel ce n-a cunoscut nici un păcat* (înaintea și în timpul întrupării Sale), *El L-a făcut păcat pentru noi, ca noi să fim neprihănirea lui Dumnezeu în El*” (II Cor. 5.19, 21).

Ca expresie a unui har cu neputință de explicat, reluându-și locul la dreapta Tatălui, Cristosul înviat și-a păstrat semnul încarnării Sale. Ca Fiu al omului glorificat S-a prezentat El ap. Ioan (Ap. 1.12-18) și, sub aceeași înfățișare, va apărea El pe norii cerului (Dan. 7.13-14; Mt. 16.27; 24.30; Ap. 1.7). De asemenea, cu stigmatul suferințelor și morții Sale va fi El veșnic adorat în ceruri (5.6-14). Da, cu adevărat taina evlaviei este mare: „*Cel ce a fost arătat în trup... crezut în lume, a fost înălțat în slavă!*” (I Tim. 3.16) (V. *Kenoză*).

ÎNTUNERIC. În Biblie, acest termen apare pentru prima dată în Gen. 1.2-3, unde descrie

starea existentă în lume înainte ca Dumnezeu să fi creat lumina. Despărțirea dintre lumină și întuneric a făcut să apară ziua și noaptea. Întunericul este ceva mai mult decât absența luminii, el fiind sinonim cu nenorocirea (Is. 45.7). Succesiunea regulată dintre zi și noapte este sub controlul lui Dumnezeu, care poate s-o modifice după bunul Lui plac. Astfel, în Ios. 10.12-13, ziua a fost mai lungă pentru a-i permite lui Israel să câștige bătălia. În Mt. 27.45, în timp ce Domnul Isus Se apropia de clipa morții Sale, întunericul a acoperit pământul. În Ex. 10.22, un întuneric gros a cuprins țara Egiptului timp de 3 zile (urgie a 9-a). Minele sunt pline de întuneric (Iov 28.3); la fel și Locuința morților (Șeol) (Iov 10.21-22; Ps. 88.10-12). Întunericul nu este întunecos pentru Dumnezeu, căci pentru El, noaptea strălucește ca ziua (Ps. 139.11-12), ceea ce vrea să spună că Dumnezeu cunoaște totul și nimic nu se poate ascunde de ochii Lui (v. *Omniștiință*). Pentru Isaia, un orb este un locuitor al întunericului (Is. 42.7; 49.9).

La figurat, întunericul reprezintă o suferință cumplită (Is. 5.30; 9.1), jalea (47.5), nedumerirea și deruta (Iov 5.14), ignoranța (Iov 12.24-25; Mt. 4.16). Secretele sunt cuvinte spuse „*la întuneric*” (Mt. 10.27). Ziua Domnului va fi întuneric, și nu lumină (Am. 5.18). Aceasta vrea să spună că ea nu le va aduce păcătoșilor consolarea și ușurarea la care speraseră; din contră, ziua Domnului va fi pentru ei o zi de judecată. Pe plan spiritual, întunericul reprezintă păcatul, nelegiuirea, lipsa oricărei evlavii, adică tot ce se opune lui Dumnezeu, inclusiv puterile satanice (Is. 9.1; 42.7). Dumnezeu „*este lumină, și în El nu este întuneric*” (I Ioan 1.5). Oamenii necredincioși se află în întuneric (Ioan 1.4-5), căci ei au fost orbiți de puterea Diavolului (F.A. 26.18). Ochiul cuprins de poftă aruncă tot trupul în întuneric (Mt. 6.25). Oamenii preferă întunericul luminii deoarece se tem că faptele lor rele vor fi condamnate ori de câte ori vor fi evaluate în lumina lui Cristos (Ioan 3.19-20). În Ef. 5.8, Pavel numește omul nenăscut din nou „*întuneric*”. În Ef. 6.11-12, forțele răului sunt denumite „*stăpânitorii întunericului*”. Numeroase pasaje biblice – de ex. Mt. 8.12 – afirmă că cei răi vor fi aruncați în întunericul de afară. Creștinii trebuie să evite a umbla în întuneric, adică în păcat, dacă vor să nu întrerupă comuniunea cu Dumnezeu (I Ioan 1.6). În Is. 60.2, profetul anunță că popoarele întunecate vor fi luminate de slava Domnului (cf. Ap. 21.23-25).

Proverbele lui Solomon	Întelepciunea lui Amenemope
22.17. <i>Pleacă-ți urechea și ascultă cuvintele înțelepților și ia învățătura mea în inimă. Căci este bine să le păstrezi înăuntrul tău.</i>	III. 9-10. <i>Pleacă-ți urechea, ascultă ce se spune, dă-ți toate silințele să înțelegi învățăturile. Căci este util să le pui în inima ta...</i>
22.28. <i>Nu muta hotarul cel vechi pe care l-au așezat părinții tăi.</i>	VII. 12-13. <i>Nu smulge borna de pe marginea ogorului și nu schimbă poziția frânghiei de măsurat.</i>
16.11. <i>Cânțarul și cumpăna dreaptă vin de la Domnul; toate greutatea de cântărit sunt lucrarea Lui.</i>	XVIII. 2. <i>Care Dumnezeu este atât de mare ca Thoț, care a proiectat fabricarea acestor obiecte? Nu-ți face pentru tine însuși niște greutatea false, căci ele îți vor aduce pagube prin voia lui Dumnezeu.</i>

ÎNTELEPCIUNE. *Legea* expune poruncile și cerințele Domnului. La rândul ei, *profeția* apreciază și judecă, din perspectiva volii lui Dumnezeu, comportamentul oamenilor și revelează desfășurarea planului Său veșnic. Cât privește *întelepciunea*, aceasta se străduiește, cu ajutorul observației, a experienței, a cugetării etc. să ajungă la cunoașterea omului și a lui Dumnezeu. Cum *Legea* și *profeția* vin direct de la Dumnezeu, ele exprimă însuși Cuvântul Lui. *Întelepciunea*, ca expresie a bunului simț omenesc, este și ea un dar al lui Dumnezeu și implică frica de Domnul și ascultarea de poruncile Sale (Ps. 111.10; Pv. 9.10; Ecl. 12.13). *Întelepciunea* este personificată în primele capitole ale cărții *Proverbelor*, în cartea lui Iov și în *Întelepciunea lui Solomon* (v. *Filozofie*).

Persoane care dau sfaturi înțelepte se întâlnesc pe tot parcursul istoriei lui Israel (Ier. 18.18), din numărul cărora amintim aici: femeia avizată din Tecoa (II Sam. 14.2); femeia abilă din Abel-Bet-Maaca (20.16); cei 4 înțelepți renumiți: Etan, Heman, Calcol și Darda (I Împ. 4.31). Acești oameni se serveau de parabole (II Sam. 14.4-11), de precepte (Pv. 24.27-29), de proverbe (v. 23-26), de enigme (v. 1.6), de învățăminte desprinse din experiențele vieții (24.30-34). Iată și câteva *specimene ale genului*: fabula lui Iotam (Jud. 9.7-20; enigma (ghicitoarea) lui Samson (14.14); pildele rostite de Natan (II Sam. 12.1-7), de femeia din Tecoa (II Sam. 14.4-17) și de un profet necunoscut (I Împ. 20.35-43); fabula regelui Ioas (II Împ. 14.9-10). Capodoperele înțelepciunii ebraice sunt: Iov, *Proverbele*, *Eclesiastul*, iar, printre scrierile apocrife, *Eclesiasticul* și *Întelepciunea lui Solomon*.

O notă arheologică. Evreii nu sunt singurul popor care a scris și a păstrat cărți ale înțelep-

ciunii. În Ier. 49.7, sunt menționați, de ex., înțelepții din Teman (Edom). La egipteni, akkadieni și alte populații din Cornul Abundenței, arheologii au descoperit numeroase texte conținând cuvinte înțelepte (v. *Egipt* II, 5 și 6).

Unele din textele acestea prezintă similitudini cu textul biblic (învățăturile lui Amenemope se aseamănă cu cartea *Proverbelor* lui Solomon), fapt care i-a incitat pe unii critici să vorbească despre evrei ca un popor care a împrumutat din înțelepciunea altor etnii. Însă opiniile specialiștilor sunt împărțite și, cu siguranță, cărțile sapiențiale ale V.T. sunt și rămân revelația și Cuvântul lui Dumnezeu.

În I Cor. 1.19, înțelepciunea înțelepților pe care Domnul o va anihila indică discursurile filozofice ale corintenilor care erau opuse propovăduirii crucii lui Isus Cristos. În Is. 29.14, pasaj citat de ap. Pavel, este vorba de sfaturile care au fost date vrăjmașilor pentru a-l ataca pe Iuda. (V. *Enigmă; Proverbe - cartea*).

ÎNTELEPCIUNE (A VORBI DESPRE), CUVÂNT DESPRE ÎNTELEPCIUNE. Darul de a vorbi despre înțelepciune este citat pe primul loc în lista din I Cor. 12.8. El poate desemna un discurs caracterizat de înțelepciune, așa cum este aceasta definită în V.T. (v. *Întelepciune*), unde oratorul a fost dotat „prin Duhul Sfânt cu capacitatea de a înțelege adâncimile bogăției lui Dumnezeu, de a recunoaște relațiile existente între diferitele elemente ale planului divin și de a face să rezulte de aici care este voia lui Dumnezeu.” (S. Grossmann).

Acest „cuvânt despre înțelepciune” ar mai putea fi un cuvânt potrivit rostit „într-o situație dificilă sau periculoasă, cuvânt care rezolvă problema respectivă sau reduce adversarul la tăcere.” (A. Bittlinger).

Un asemenea dar era acordat de Dumnezeu chiar sub Vechiul Legământ. Iosif a beneficiat de el în vederea interpretării visului faraonului egiptean (Gen. 41.39-40). La fel s-a întâmplat și cu Daniel într-o situație asemănătoare (Dan. 2.23). Un exemplu clasic, în această privință, este judecata lui Solomon (I Împ. 3.16-28), omul căruia Domnul i-a promis o înțelepciune excepțională (II Cr. 1.10-12) și a cărei faimă s-a răspândit la mari depărtări (I Împ. 10.6-8).

În aceeași categorie s-ar putea încadra cuvintele rostite de Domnul Isus înaintea fariseilor și irodianilor care voiseră să-L prindă într-o cursă, punându-I o întrebare-capcană referitor la impozitul datorat Cezarului (Lc. 20.20-26; cf. 13.17; 14.6; 20.40).

Domnul Isus le-a promis ucenicilor Lui o înțelepciune irezistibilă (Lc. 11.11-12), pentru a putea răspunde acuzatorilor lor (Mt. 10.19-20). Cartea Faptelor Apostolilor oferă câteva exemple privitoare la împlinirea acestei promisiuni (4.8-9; 5.29-30; 6.10; 9.22; 21.1-2; 23.1-2; 24.10-11; 25.6-7; 26.1-2). De asemenea, ei aveau trebuință de înțelepciune pentru a se conforma recomandării următoare: „*Fiți totdeauna gata să răspundeți oricui vă cere socoteală de nădejdea care este în voi, dar cu blândețe și teamă*” (I Pet. 3.15). Domnul Isus le-a închis gura celor ce încercau să-L combată (Mt. 22.46). La rândul lui, ap. Pavel le-a răspuns filozofilor din Atena (F.A. 17.17 și urm.) și iudeilor din Efes (18.19) și din Corint (19.8). Cuvântul înțelepciunii își găsește caracteristicile în definiția înțelepciunii care vine de sus, definiție dată în Iac. 3.17-18.

ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON. (V. Apocrife).

ÎNVĂȚA, ÎNVĂȚĂTURĂ. (În gr. *didaskô* = a învăța; *didaskalia* = cel ce este învățat; *didachê* = doctrină, învățătură). Învățătura ocupă un loc de primă importanță în N.T. Verbul a învăța este cel folosit mai frecvent pentru a caracteriza propovăduirea Domnului Isus (Mc. 1.21; 2.13; 4.1-2; 6.2; Lc. 5.3, 17; Ioan 18.20...). A învăța pe alții este lucrarea pe care le-a cerut-o Cristos ucenicilor înainte de a Se înălța la ceruri. (Într-adevăr, pasajul din Mt. 28.19-20 conține două aspecte ale învățării:

1. a-i învăța pe cei necredincioși, pentru a face din ei ucenici;

2. a-i învăța pe cei botezați pentru ca aceștia să-și conformeze viața învățaturii lui Cristos și doctrinei apostolilor Săi). Cuvântul *a învăța* se aplică, într-adevăr, și evanghelizării (I Tim. 2.7; II Tim. 1.11).

Învățământul evanghelic ocupa un loc foarte important în Biserica primară. Sinedriul le-a interzis apostolilor „*să mai vorbească... și să mai învețe pe oameni în Numele lui Isus*” (F.A. 4.18), însă apostolii „*au intrat dis-de-dimineață în Templu și au început să învețe pe norod*” (5.21; cf. 5.25, 42).

Timp de un an întreg, Barnaba și Saul i-au învățat pe noii convertiți în Antiohia (11.26). Pavel „*a rămas un an și șase luni (la Corint) și învăța printre corinteni Cuvântul lui Dumnezeu*” (18.11; cf. 19.9-10; 20.20; 21.28). În multe alte pasaje din Faptele Apostolilor (2.42; 4.2; 5.28; 13.1; 15.35; 28.31) și Epistole (Rom. 6.17; 16.17; I Cor. 4.17; 11.23; Gal. 6.6; Col.2.7; I Tim. 3.2; 4.11, 16; 5.17; II Tim. 2.2, 24; 3.10; Tit 2.7; Evr. 5.12) apare cuvântul *a învăța* pentru a caracteriza propovăduirea apostolică.

Pavel prezintă capacitatea de a învăța ca un dar al Duhului (Rom. 12.7) pe care îl poseau, în afară de el însuși (II Tim. 1.11), Barnaba (F.A. 15.35), Apolo (F.A. 18.24-25) ș.a. Acest dar constă în prezentarea adevărului sub o formă foarte simplă, astfel ca cei ce sunt învățați să-l poată asimila cu ușurință. „*A complica ceea ce este simplu se află la îndemâna oricui, dar a face inteligibil un lucru greu de priceput este un semn al unui bun învățător.*”

Aceasta implică, mai întâi, din partea învățătorului, o asimilare personală a adevărului; apoi, o selecție a materialului pentru a reține elementele corespunzătoare nevoilor și nivelului de înțelegere ale celor ce urmează să fie instruiți; după selecție, va surveni o restructurare a materialului respectiv pe baza unei orânduirii logice și lesne de memorat; în sfârșit, alegerea mijloacelor de comunicare și, eventual, a materialelor auxiliare necesare și adecvate auditoriului.

Potrivit cu I Tim. 3.2, bătrânul (episcopul) trebuie să fie „*în stare să învețe pe alții*”, calificativ care îl distinge de diacon, de unde se poate trage concluzia că, în mod normal, bătrânul are de jucat un anumit rol și în lucrarea de vestire a Evangheliei.

În cazul darului de *învățător*, trebuie să facem distincție între definirea doctrinei și transmiterea ei. Definirea marilor doctrine biblice, formularea lor clară în limbajul vremii, alcătuirea unor tablouri cuprinzătoare, a unor adevărate fresce, care să redea interferența diferitelor aspecte ale adevărului, elucidarea punctelor dificile și descifrarea textelor obscure a fost – și rămâne – misiunea „*învățătorilor Bisericii*” (cum au fost Atanasie, Augustin,

Luther, Calvin...). Dumnezeu a dat și în vremea noastră oameni cu dar de învățator care reformulează adevărurile veșnice într-un limbaj actual și știu să scoată din Cuvântul lui Dumnezeu răspunsuri clare la preocupările contemporanilor noștri. (V. *Doctrină; Copil*).

ÎNVĂȚĂTOR. Acest cuvânt se aplică învățătorilor lui Israel (Lc. 2.46; 7.30; Ioan 3.2, 10; Rom. 2.20; v. art. următor), precum și creștinilor care au darul de a învăța pe alții. În Biserica din Antiohia, se aflau prooroci și învățători (F.A. 13.1). Pavel îi cere lui Tit să îngrijească de călătoria lui Zena, un învățător al Legii (Tit 3.13), devenit creștin, și care și-a pus darul și cunoștințele sale în slujba Bisericii. De altfel, „Dumnezeu a rânduit în Biserică... al treilea (după apostoli și prooroci), *învățători*” (I Cor. 12.28). Aceste trei slujiri constituie „un fel de rezumat al principalelor funcții în cadrul Bisericii” (F. J. Leenhardt). În Ef. 4.11, ap. Pavel conjugă cuv. *învățător* cu acela de *păstor*, căci „cel ce este păstor, trebuie să fie și un *învățător*” (Hieronimus). Pavel a cerut ca orice bătrân „să fie în stare să învețe pe alții” (I Tim. 3.2). Acest calificativ îl deosebește de diacon, de unde se poate trage concluzia că, în mod normal, bătrânul are de îndeplinit o anumită sarcină în propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu.

Ce se înțelege prin doctrină (învățatură)? Învățătura se deosebește de profeție prin caracterul ei sistematic și atemporal: profetul rostește viguros un cuvânt al lui Dumnezeu valabil pentru astăzi, pe când învățătorul expune, în mod sistematic, toate adevărurile Cuvântului divin, dându-i fiecăruia dintre acestea locul care i se cuvine.

Cuvântul *învățatură* se poate aplica la fel de bine evanghelizării și instruirii creștinilor. Domnul Isus și apostolii învățau pe oamenii neîntorși la Dumnezeu, ceea ce vrea să spună că le prezentau adevărul sub o formă sistematică. Pavel spune: „eu am fost pus... să învăț pe Neamuri credința și adevărul” (I Tim. 2.7; II Tim. 1.11).

Și pe lista din Rom. 12 apare darul de a învăța pe alții (v. 7). Dacă în *cuvântul despre înțelepciune* și *cuvântul despre cunoștință* din I Cor. 12.8 trebuie să vedem două aspecte complementare ale acestui dar și în „a cunoaște toate tainele și toată știința” din I Cor. 13.2 o altă formulare a aceleiași charisme, înseamnă că darul de a învăța pe alții figurează pe toate listele pauline.

Învățătura ocupă un loc de primă importanță în N.T., iar verbul *a învăța* este utilizat frecvent pentru a defini una din trăsăturile propovăduirii lui Cristos (Mc. 1.21; 2.13; 4.1-2; 6.2; Lc. 5.3, 17; Ioan 18.20...). *A-i învăța* pe oameni este unul din lucrurile pe care Domnul Isus, înainte de a Se înălța la cer, le-a poruncit ucenicilor să-l facă. Griffiths a remarcat că porunca Marii Trimiteri din Mt. 28.19-20 conține două verbe care se referă la învățare: primul redat prin „faceți ucenici”, cu alte cuvinte: a-i învăța în vederea luării unui angajament pentru Cristos; în al doilea rând, acești ucenici botezați trebuie să fie învățați să păzească tot ce ne-a poruncit Domnul Isus. „*Învățătura care determină luarea unui angajament trebuie să fie urmată de o învățatură care generează schimbarea comportamentului*” (*Cinderella's betrothal Gifts*, p. 36).

Învățarea ocupă un loc important în sânul Bisericii primare (F.A. 4.18; 5.21, 25, 42; 11.26; 18.11; 19.10; 20.20). În multe alte pasaje din cartea Faptelor (2.42; 4.2; 5.28; 13.1; 15.35; 28.31) și din Epistole (Rom. 6.17; 16.17; Col. 2.7; I Cor. 4.17; 11.23; Gal. 6.6; I Tim. 3.2; 4.11, 16; 5.17; II Tim. 2.2, 24; 3.10; Tit 2.7; Evr. 5.12) apare cuvântul *a învăța* pentru a caracteriza propovăduirea apostolică.

Darul de a învăța pe alții. Pavel prezintă învățătura ca o charismă (Rom. 12.7). Pavel avea acest dar (II Tim. 1.11). La fel, Barnaba (F.A. 15.35), Apolo (18.24-25) ș.a. Trăsătura principală a acestei charisme este prezentarea adevărului de o manieră suficient de simplă încât cei învățați să-l poată asimila. (V. *Învățatură; Doctrină*).

ÎNVĂȚĂTOR AL LEGII. (În gr. *didaskalos* = cel ce învață pe alții, învățător, maestru). Persoană specializată în Legea lui Moise și preocupată de interpretarea ei (Lc. 2.46; 5.17; F.A. 5.34). Învățătorii evrei predau elevilor lor fie în particular, fie în public. Asemenea grecilor, ei foloseau metoda de a răspunde întrebărilor puse de cei pe care îi instruiău. Cum nu ocupau o poziție oficială, erau susținuți prin darurile de bunăvoie oferite de discipolii lor și, în general, acești învățători erau alipii partidei fariseilor. După ce au respins, împreună cu aceștia din urmă, propovăduirea lui Ioan Botezătorul (Lc. 7.30), ei considerau că nu aveau nevoie nici de învățătura lui Isus Cristos. Dacă unul dintre acești învățători ai Legii cata-dicsea să intre în contact cu Cristos, o făcea doar pentru a-i adresa vreo întrebare stânjenitoare

(Mt. 22.35; Lc. 10.25; cf. Lc. 14.3). Domnul declarase că ei puneau pe umerii poporului sarcini grele și-l împiedicau să cunoască adevărul (11.45-52). Învățătorii Legii constituie pentru noi o dovadă că cineva poate avea cea mai adâncă cunoaștere cu mintea a adevărilor religioase, fără să priceapă lucrurile cele mai elementare la care se poate ajunge doar prin iluminarea Duhului Sfânt și nașterea din nou (Ioan 3.10, 3, 5).

ÎNVIEREA LUI ISUS CRISTOS. Răstignirea lui Cristos și întoarcerea Lui la viață cu un trup glorificat, la 3 zile după moartea Sa, constituie însăși temelia Evangheliei (I Cor. 15.3-4). Fără slăvitul act al învierii Domnului, credința noastră ar fi absolut zadarnică (v. 14-19).

Învierea Mesiei a fost *profețită în V.T.* (Lc. 24.44-46; Gen. 22.2-5; cf. Evr. 11.19; Num. 16. 1-11; cf. Rom. 1.4; Is. 53.10-12; Mt. 12.39-40; Ps. 16. 9-10; 110.1; cf. F.A. 2.29-36). *Domnul Isus Însuși l-a încunoștințat pe ucenici* despre învierea Lui (Mt. 16.21; 17.22-23; 20.19; Ioan 2.18-22; Mc. 9.9-10).

După o moarte constatată în toată regula și luarea tuturor măsurilor de precauție de către autorități pentru împiedicarea oricărei înșelăciuni, *faptul învierii este demonstrat cu prisosință.* Mărturiile sunt numeroase și concordante: femeile mironosițe, Maria Magdalena, ucenicii, Petru, Ioan, Iacov, Toma, străjerii, bătrânii, ucenicii din Emaus, cei 500 de frați despre care se vorbește în I Cor. 15.6, cei 11 apostoli, Saul din Tars (cf. cele 4 Evanghelii; F.A. 10.40-41; I Cor. 15.5-8). Ucenicii, departe de a făuri ei înșiși niște apariții imaginare, au întâmpinat serioase dificultăți în a se lăsa convinși de producerea unui fapt atât de neobișnuit. Domnul Isus i-a muștrat aspru pentru necredința și împietrirea inimii lor (Mc. 16.13-14; Lc. 24.22-25, 37-39) și le-a furnizat astfel de probe încât ei au fost convinși în unanimitate. O asemenea credință le-a transformat viața și i-a făcut în stare să moară ca martiri pentru Domnul lor înviat din morți. Pe de altă parte, mormântul lui Isus era gol, în vreme ce vrăjmașii Bisericii pe cale să ia ființă nu au putut pune la dispoziția publicului trupul Celui Răstignit. După cele 40 de zile petrecute împreună cu apostolii Săi, Cristosul glorificat S-a înălțat la cer și, la vremea hotărâtă, le-a trimis Duhul Sfânt (F.A. 1.3-9). Din acel moment, ucenicii devin pretutindeni *martori ai învierii* (1.22; 2.32; 3.15; 4.10, 33; 5.31-32; 10.40-42; 13.30-37; 25.19, etc.).

Care sunt consecințele învierii lui Cristos?

1. *Pentru El Însuși:* Domnul Isus este dovedit cu putere Fiul lui Dumnezeu (Rom. 1.4); toată puterea Îi este dată în cer și pe pământ (Mt. 28.18); de acum încolo, El este așezat la dreapta lui Dumnezeu, fiind încununat cu slavă și cinste (F.A. 2.32-34; Evr. 2.9) și așteptând clipa întoarcerii Sale pentru instaurarea împărăției mesianice (F.A. 17.31).

2. *Pentru cei credincioși: învierea Domnului Isus face posibilă mântuirea noastră* (Rom. 4.25). Cristosul înviat mijlocește pentru noi și ne asigură o mântuire desăvârșită (Evr. 7.23-25; I Pet. 3.21). Cristos, al doilea Adam, creează o nouă omenire căreia îi aparținem și noi (I Cor. 15.45-49). El este pârga celor înviați din morți, iar învierea Sa este garanția propriei noastre învieri. Cristos este Învierea și Viața, adică este realmente Cel Înviat (I Cor. 15.20-23; Ioan 11.25-26).

ÎNVIEREA CREDINCIOȘILOR. În Biblie, acest articol fundamental al credinței noastre face obiectul unei revelații progresive. Unii au opinat adesea că V.T. nu ar vorbi explicit despre învierea credincioșilor, măcar că el conține, în această privință, aluzii și profeții uluitoare. Un număr de 3 *învieri* demonstrează că puterea lui Dumnezeu a triumfat asupra morții (I Împ. 17.21; II Împ. 4.34; 13.21). *Răpirea la cer a celor doi credincioși* constituie o dovadă că preaiubiții Domnului pot scăpa fără să vadă mormântul (Gen. 5.24; II Împ. 2.11). *Trei tipuri ale învierii* au fost deja menționate mai sus cu privire la Isus Cristos (Gen. 22.5, cf. Evr. 11.19; Num. 17.8; Mt. 12.39-40). *Ezechiel* prezintă un tablou izbitor referitor la învierea unei întregi națiuni (cap. 37). *Iov* tresaltă de bucurie la gândul viitoarei sale întâlniri cu Dumnezeu (19.25-27). *Psalmistul* știe că Dumnezeu îl va scoate din Locuința morților (Ps. 49.15). *Isaia* vestește biruința definitivă asupra morții (25.7-8; 26.19). *Daniel* vorbește clar despre două feluri de învieri (12.2). În sfârșit, *Osea* cântă triumful asupra mormântului (13.14). Chiar și Domnul Isus vede în Ex. 3.6, 15-16, o afirmație a actului învierii (Lc. 20.37-38). Cărțile apocrife arată că doctrina învierii era larg acceptată în sânul evreilor (Înt. 3.1; 4.15; II Mac. 7.14; 23.29, etc.). Pe vremea Domnului, doar saducheii o tăgăduiau (Mt. 22.23; F.A. 23.6-8).

În N.T., mai avem alte 6 învieri (printre care nu figurează nicidecum aceea a Fecioarei Maria; Lc. 7.13-16; 8.55; Ioan 11.44; Mt. 27.52-53; F.A. 9.40; 20.9-10), dar este clar că fiecare dintre

aceste persoane chemate la viață a trebuit să moară iarăși. Numai Isus Cristos a înviat odată pentru totdeauna. În ceea ce ne privește, și noi așteptăm „o înviere mai bună” (Evr. 11.35). În concluzie, atâtea exemple și promisiuni sunt suficiente pentru a servi ca bază învățării mai complete pe care Pavel a avut sarcina să ne-o transmită.

Cum se va produce învierea credincioșilor?

1. *Așa cum ne învață însăși natura.* Într-adevăr, lecția pe care ne-o dă creația este că pretutindeni moartea dă naștere vieții (cf. Ioan 12.24), că sămânța este disproporționat de mică în comparație cu viitoarea plantă, că Creatorul nu obosește dând fiecărei semințe un trup al ei (I Cor. 15.35-41).

2. Potrivit cu I Cor. 15.42-44, *trupul cel nou* va fi nesupus putrezirii, slăvit, plin de forță, spiritual.

3. De fapt, aceste trupuri vor fi *asemănătoare aceluia cu care a înviat Cristos Însuși* (v. 45-49; Fil. 3.20-21). Expresia următoare din Crezul catolic: „*Eu cred... în învierea cărnii (trupului)*” nu este tocmai fericită, deoarece Sf. Scriptură vorbește clar despre „*un trup duhovnicesc*”. În cazul primului trup, accentul este pus pe suflet: acesta este un corp psihic (animal), pe când pentru trupul cel nou accentul cade pe spirit (I Cor. 15.44-45).

Când va avea loc învierea credincioșilor? La venirea lui Cristos (v. 23), în ziua de apoi (Ioan 6.39, 40, 44, 54), la răpirea Bisericii (I Cor. 15.51-53; I Tes. 4.13-18). Cei aflați în viață pe pământ în clipa aceea nu vor mai muri ci, transformați într-o clipeală de ochi, vor fi răpiți împreună cu credincioșii înviați ca să-L întâmpine pe Domnul în văzduh. Aceasta va fi prima și glorioasă înviere, de care vor beneficia și martirii din timpul necazului cel mare ce vor fi fost readuși la viață la începutul împărăției mileniale (Ap. 20.4-6). Pentru moment, noi suntem spiritualicește deja înviați împreună cu Cristos, act care s-a produs la nașterea noastră din nou (Ioan 5.24; Rom. 6.1, 4; Ef. 2.4-6; Col. 3.1-4), dar așteptăm încă înfierea, adică învierea trupurilor noastre (Rom. 8.23).

Cine va beneficia de prima înviere? Cei ce sunt ai lui Cristos (I Cor. 15.22-23), cei pe care Tatăl I i-a dat (Ioan 6.39-44), cei care sunt „*în Cristos*” (I Tes. 4.16). Din nefericire, nu toți oamenii sunt ai Lui; de aceea este vorba aici despre „*învierea dintre cei morți*” (Fil. 3.11; Mc. 9.9-10).

O asemenea doctrină ne uimește prin plinătatea, spiritualitatea și, de asemenea, originalitatea ei. Aceasta este total diferită de concep-

ția vechilor greci care pretindeau că sufletul este preexistent și nemuritor în el însuși și că mântuirea lui ar fi constat doar în eliberarea sa definitivă de trup. Maniheștii (eretici din primele veacuri ale erei creștine) susțineau existența unui antagonism ireductibil între carne și spirit, carnea reprezentând răul și sufletul fiind degradat prin unirea sa cu trupul. Sf. Scriptură ne învață tocmai contrariul: trupul și sufletul, ambele create de Dumnezeu, sunt sfinte și destinate împreună nemuririi (cf. I Cor. 6.15, 19). Astfel că Vinet a putut spune: „*Eu nu cred în nemurirea sufletului, ci în nemurirea omului, care este trup și suflet*” (Lettres, IV, p. 77, Payot 1949).

ÎNVIEREA MORȚILOR. Biblia arată lămurit că vor exista două învieri: aceea a credincioșilor, pentru viața veșnică, și învierea oamenilor rămași fără Mântuitor, pentru judecată și rușine veșnică (Dan. 12.2; Ioan 5.28-29; F.A. 24.15; Ap. 20.4-5). Prima înviere are loc la începutul Mileniului, iar cealaltă imediat după aceea, și anume cu prilejul judecății de apoi (v. 5, 12-13). Din textele amintite mai sus, reiese că vor învia în acest moment: oamenii neglijați, cei care vor fi făcut răul, cei ce nu sunt ai lui Cristos și nu vor fi fost găsiți vrednici să aibă parte de prima înviere; cei care, nefiind mântuiți prin credința în jertfa Domnului Isus Cristos, vor fi judecați după faptele lor. Fericii și sfinți sunt răscumpărații lui Isus Cristos care au parte de prima înviere! (v. 6).

ÎNVINGE, BIRUL

În V.T., cuv. *a învinge* (în ebr. *yakol*), apare în diferite contexte. Astfel, în Gen. 30.8, Rahela, care suferă de sterilitate, jubilează deoarece roaba ei i-a născut un al doilea fiu lui Iacov, gest prin care onoarea personală a Rahelei este salvată. Ea exclamă: „*Am luptat cu Dumnezeu împotriva sorei mele (Leea) și am biruit.*” În Gen. 32.26, Îngerul Domnului luptă cu Iacov și, văzând că nu-l poate birui, îl lovește la încheietura coapsei. În Ier. 20.10-11, vrăjmașii lui Ieremia vor să-l seducă pe profet și să-l împiedice să-și îndeplinească misiunea, dar el obține asigurarea că, grație ajutorului divin, nu va putea fi învins. În Is. 28.1 și Ier. 23.9, se vorbește despre oameni biruiți de vin, folosindu-se cuvântul *halam*. Isaia îi stigmatizează astfel pe bețivii lui Efraim. Cât despre Ieremia, el își compară experiența profetică cu starea pricinuită de consumul băuturilor alcoolice. Într-un context

militar, acțiunea de a învinge implică cucerirea de teritorii ale inamicului, a birui fiind astfel sinonim cu a cuceri (Ex. 17.13).

În N.T., cuv. gr. cel mai mult folosit pentru a birui este *nikaō*, fie că este vorba de biruința obținută într-o luptă corp-la-corp, fie că se are în vedere victoria care pune capăt unui conflict armat (de ex. Lc. 11.22). Ca și subst. corespunzătoare: *nike* (I Ioan 5.4) și *nikos* (Mt.12.20; I Cor. 15.54-55, 57), verbul *nikaō* se folosește îndeosebi pentru victoriile în domeniul spiritual sau escatologice, obținute de Domnul Isus Cristos care a biruit lumea, adică păcatul, moartea, Anticristul, etc. (Ioan 16.33), o victorie căreia credincioșii îi sunt părtași prin credință (I Ioan 2.13-14; 4.4; 5.4-5), creștinii fiind cei ce trebuie să biruiască răul și să practice binele (Rom. 12.21), însușindu-și biruința deja obținută de Cristos pe Golgota (Rom. 5.1-5; 6.3-11; I Cor. 15.57). Domnul nostru a anticipat această victorie asupra Satanei în pilda cu omul cel tare (Lc. 11.21-22), precum și cu prilejul întoarcerii celor 70 de ucenici (Lc. 10.17-20). Prima Epistolă a lui Ioan afirmă că credincioșii deja l-au biruit pe Cel Rău (2.14) și pe falșii profeți (4.4). Pasajul din Evr. 11.33 evocă pe eroii din V.T. care, „*prin credință au cucerit împărății*.” În II Pet. 2.20, apostolii sunt prezentați ca unii care au fost biruiți de rău și a căror stare de pe urmă este mai rea decât

cea dintâi, însă Rom. 8.37 garantează că adevărații credincioși sunt „*mai mult decât biruiitori*” în toate încercările pe care le traversează „*prin Acela care ne-a iubit*”, adică Domnul Isus Cristos. Acesta este și principalul mesaj pe care ni-l transmite cartea Apocalipsei. *Nikaō* apare deseori acolo și el nu indică nimicirea adversarului, ci dominarea lui prin forță, sfințenie sau dragoste (5.5; 6.2; 11.7; 12.11; 13.7; 15.2; 17.14; 21.7). *Nikaō* este redat prin termenul *biruitor* care, în cartea aceasta, este o denumire curentă pentru creștin. Biruitorul nu recunoaște asupra voinței sale o altă autoritate decât aceea a lui Dumnezeu; el îndură persecuțiile și le rezistă falșilor învățători. În cap. 2-3, la sfârșitul fiecăreia din cele 7 scrisori adresate Bisericii, Dumnezeu promite o recompensă pentru biruitori (2.7, 11, 17, 26; 3.5, 12, 21). Biruința lui Cristos este deja câștigată, după moartea Lui pe cruce și învierea Sa din morți (Ioan 12.31; 16.33). Totuși, această victorie nu va fi manifestată decât la sfârșitul vremurilor, când Mielul va fi biruit pe toți vrăjmașii Lui (Ap. 17.14). În acest pasaj, puterea absolută a lui Isus Cristos este pusă în contrast cu stăpânirea temporară acordată Fiarei în 13.7. În nici unul din pasajele acestea, biruitorii nu constituie o categorie de creștini aparte. A fi biruitor este datoria și privilegiul fiecărui copil al lui Dumnezeu.

J

JAAKAN. (V. *Iaacan*).

JAAKOBÄ. (V. *Iaakoba*).

JAALA. (V. *Iaala*).

JAAR. (V. *Iaar*).

JAARE-OREGHIM. (V. *Iair, II*).

JAAREŚIA. (V. *Iaaresia*).

JAASAI. (V. *Iaasai*).

JAASIEL. (V. *Iaasiel*).

JAAZANIA. (V. *Iaazania*).

JAAZIEL. (V. *Iaaziel*).

JAAZIJA. (V. *Iaazia*).

JABAL. (V. *Iabal*).

JABBOK. (V. *Iaboc*).

JABES. (V. *Iabes*).

JABET. (V. *Iaebet*).

JABIN. (V. *Iabin*).

JABNE. (V. *Iabne*).

JABNEEL. (V. *Iabneel*).

JACDO. (V. *Iahdo*).

JACHAZIEL. (V. *Iahaziel*).

JACMAI. (V. *Iahmai*).

JACZERA. (V. *Iahzera*).

JADA. (V. *Iada*).

JADDAI. (V. *Iadai*).

JADDUA. (V. *Iadua*).

JADON. (V. *Iadon*).

JAEBET. (V. *Iaebet*).

JAECAN. (V. *Iaecan*).

JAEBAN. (V. *Iaeban*).

JAEL. (V. *Iael*).

JAELAM. (V. *Iaelam*).

JAENAI. (V. *Iaenai*).

JAERA. (V. *Iaera*).

JAERER. (V. *Iaerzer*).

JAFFA. (V. *Iope*).

JAGUR. (V. *Iagur*).

JAHALEEL. (V. *Iehaleleel*).

JAETH. (V. *Iahat*).

JAETH. (V. *Iahat*).

JAHAZIEL. (V. *Iahaziel*).

JAHEBET. (V. *Iaebet*).

JAHCAN. (V. *Iaecan*).

JAHDAL. (V. *Iahdai*).JAHDIEL. (V. *Iahdiel*).JAMLAM. (V. *Iaelam*).JAHLEEL. (V. *Iahleel*).JAHNAL. (V. *Iaenai*).JAHTSA. (V. *Iahṣa*).JAHRA. (V. *Iaera*).JAHZER. (V. *Iaezer*).JAHZERA. (V. *Iahzera*).JAHZIA. (V. *Iahzia*).JAIR. (V. *Iair*).JAKAN. (V. *Iaekan*).JAKE. (V. *Iache*).JAKHATH. (V. *Iahat*).JAKHAZIEL. (V. *Iahaziel*).JAKHDO. (V. *Iahdo*).JAKHDIEL. (V. *Iahdiel*).JAKHLEEL. (V. *Iahleel*).JAKHMAI. (V. *Iahmai*).JAKHZIA. (V. *Iahzia*).JAKIM. (V. *Iachim*).JAKIN. (V. *Iachin*).JAKOB. (V. *Iacov*).JAKOBA. (V. *Iacoba*).JALA. (V. *Iaala*).JALAM. (V. *Iaelam*).

JALE, DOLIU, DEZOLARE. La popoarele Orientului Apropiat, doliul și durerea se manifestă cu ostentație. Israelii își exprimau pu-

blic amărăciunea prin evitarea punerii podobelor și neglijarea ținutei lor (Ex. 33.4; II Sam. 14.2; 19.24; Mt. 6.16-18). Ei își spintecau tunica la nivelul gâtului și își sfășiau roba sau mantaua (Lv. 10.6; II Sam. 13.31; Ioel 2.13); își rădeau capetele, sau își smulgeau părul (Ezra 9.3; Ier. 7.29); se îmbrăcau cu sac (Ioel 1.8); își presărau în cap țărână sau cenușă (II Sam. 15.32); posteau (Ps. 35.13); plângeau, se tânguiau (Ioel 1.8, 13). De obicei, evreii făceau mai multe dintre lucrurile acestea simultan (Gen. 37.34; II Sam. 3.31-32; 13.19; 15.32; Ezra 9.3; Iov 1.20; Ier. 41.5). Prietenii se duceau la casa de jale. Cântăreți cu flaute, bocitori, mai ales bocitoare plătite, se tânguiau și făceau mare zarvă (Ier. 9.17-18; Mt. 9.23; F.A. 9.39) (V. *Muzicant*). Se dădea o masă numeroaselor persoane venite să participe la funeralii (Ier. 16.7; Baruc 6.32). A doua zi, dis-de-dimineată, niște femei se duceau la mormânt ca să-l plângă pe cel decedat, să se roage, să intoneze cântece de jale, bătându-se în piept (Mc. 16.1-2). Pe lângă bocitoare, se mai aflau rudeniile și cunoștințele defunctului (Ioan 11.31). Egiptenii, perșii, sciții aveau ritualuri asemănătoare (Herod. 2.66.85; 4.71; 8.99; 9.24). Durata doliului era variabilă. Astfel, Aaron și Moise au fost jeliți câte 30 de zile fiecare (Num. 20.29; Dt. 34.8), Saul 7 zile (I Sam. 31.13). Egiptenii au ținut doliu după Iacov 70 de zile; apoi, au organizat alte 7 zile de funeralii în aria lui Atad (Gen. 50.3, 10) (V. *Îngropare*).

JALEEL. (V. *Iahleel*).JALON. (V. *Ialon*).

JAMBIERĂ, GHETRĂ, TURECI. (În ebr. *mitsah*; în Septuaginta: *knemides*). Ostașii filistenii, grecii și romani purtau uneori, cu rol de protecție, mai jos de genunchi, niște plăci subțiri de metal, aplicate pe partea din față a tibiei. Din I Sam. 17.6 se poate vedea că Goliat avea gambele protejate cu niște jambiere de bronz.

JAMIN. (V. *Iamin*).JAMLEC. (V. *Iamlec*).JAMNIA. (V. *Iabneel*).JANAI. (V. *Iaenai*).JANNA. (V. *Iana*).JANNAL. (V. *Iana*).

JANNE. (V. <i>Iana</i>).	JAZIZ. (V. <i>Iaziz</i>).
JANOAH. (V. <i>Ianoah</i>).	JEARIM. (V. <i>Chiriat-Iearim</i>).
JANOAKH. (V. <i>Ianoah</i>).	JEATHRAI. (V. <i>Etni</i>).
JANUM. (V. <i>Ianum</i>).	JEBUS. (V. <i>Iebus</i>).
JAPHET. (V. <i>Iafet</i>).	JEDAHIA. (V. <i>Iedaia</i>).
JAPHIA. (V. <i>Iafia</i>).	JEDAIA. (V. <i>Iedaia</i>).
JAPHLETH. (V. <i>Iaflet</i>).	JEDIAEL. (V. <i>Iediael</i>).
JAPHO. (V. <i>Iope</i>).	JEDIDA. (V. <i>Iedida</i>).
JARA. (V. <i>Iaera</i>).	JEDIDIA. (V. <i>Iedidia</i>).
JAREB. (V. <i>Iareb</i>).	JEDITHUN. (V. <i>Iedutun</i>).
JARED. (V. <i>Iared</i>).	JEDUTHUN. (V. <i>Iedutun</i>).
JARHA. (V. <i>Iarha</i>).	JEEDO. (V. <i>Ieedo</i>).
JARIB. (V. <i>Iarib</i>).	JEGAR-SAHADUTHA. (V. <i>Iegar-Sahaduta</i>).
JARKHA. (V. <i>Iarha</i>).	JEHALLELEEL. (V. <i>Iehaleleel</i>).
JARKON. (V. <i>Iarcon</i>).	JEHDAI. (V. <i>Iahdai</i>).
JARMUTH. (V. <i>Iarmut</i>).	JEHDIA. (V. <i>Iehdia</i>).
JAROAH. (V. <i>Iaroah</i>).	JEHDO. (V. <i>Ieedo</i>).
JAROAKH. (V. <i>Iaroah</i>).	JEHIEL. (V. <i>Iehiel</i>).
JASCHOBEAM. (V. <i>Iaşobeam</i>).	JEHIELI. (V. <i>Iehieli</i>).
JASHUB. (V. <i>Iaşub</i>).	JEHIJA. (V. <i>Iehia</i>).
JASHUBI-LEKHEM. (V. <i>Iaşubi-Lehem</i>).	JEHOADDA. (V. <i>Iehoada</i>).
JASUB. (V. <i>Iaşub</i>).	JEHOADDAN. (V. <i>Iehoadan</i>).
JASUBI-LEHEM. (V. <i>Iaşubi-Lehem</i>).	JEHOJADA. (V. <i>Iehoiada</i>).
JATHNIEL. (V. <i>Iatniel</i>).	JEHOJAKIM. (V. <i>Ioiachim</i>).
JATHSEEL. (V. <i>Iahţeel</i>).	JEHOJAKIN. (V. <i>Ioiachin</i>).
JATSEEL. (V. <i>Iahţeel</i>).	JEHOJARIB. (V. <i>Ioiarib</i>).
JATTHIR. (V. <i>Iatir</i>).	JEHOSHABBATH. (V. <i>Ioşeba</i>).
JATTIR. (V. <i>Iatir</i>).	JEHOSHEBA. (V. <i>Ioşeba</i>).

JEHOTSADAK. (V. *Iofadac*).

JEHOVAH. (V. *Iehova*).

JEHOVAH-JIREH. (V. *Iehova-lire*).

JEHUD. (V. *Iehud*).

JEHUDI. (V. *Iehudi*).

JEHUDIJA. (V. *Iehudia*).

JEHUEL. (V. *Ieuel*).

JEHUSH. (V. *Ieuș*).

JEHUTS. (V. *Ieuf*).

JEIEL. (V. *Ieiel*).

JEKAMEAM. (V. *Iecameam*).

JEKAMIA. (V. *Iecamia*).

JEKHDIA. (V. *Iehdia*).

JEKHIEL. (V. *Iehiel*).

JEKHIELI. (V. *Iehieli*).

JEKHIJA. (V. *Iehia*).

JEKOLIA. (V. *Iecolia*).

JEKONIAS. (V. *Ieconia*).

JEKUTHIEL. (V. *Iecutiel*).

JEMIMA. (V. *Iemima*).

JEMUEL. (V. *Iemuel*).

JEPHUNE. (V. *Iefune*).

JERAH. (V. *Ierah*).

JERAHMEEL. (V. *Ierahmeel*).

JERAKH. (V. *Ierah*).

JERAKHMEEL. (V. *Ierahmeel*).

JERED. (V. *Iered*).

JEREMAI. (V. *Ieremai*).

JEREMOTH. (V. *Ierimot*).

JERIBAI. (V. *Ieribai*).

JERICHO. (V. *Ierihon*).

JERIEL. (V. *Ieriel*).

JERIJA. (V. *Ieria*).

JERIMOTH. (V. *Ierimot*).

JERIOTH. (V. *Ieriot*).

JEROBOAM. (V. *Ieroboam*).

JEROHAM. (V. *Ieroham*).

JEROKHAM. (V. *Ieroham*).

JERTFE, SACRIFICII, OFRANDE, ARDERI-DE-TOT, LIBAȚIUNI.

1. Chiar de la începutul istoriei lor, oamenii l-au oferit lui Dumnezeu felurite daruri și jertfe. Iată câteva din cele menționate în V.T. și care aparțin unor epoci foarte îndepărtate: jertfă de mâncare (ofrandă) din roadele pământului (Gen. 4.3); jertfă de mâncare din întâli-născuți ai turmelor de oi (4.4); ardere-de-tot (8.20; Ex. 10.25); masă rituală (Gen. 31.54); jertfă de băutură (libațiu) (35.14). Cu mult timp înainte de Moise, babilonienii, egiptenii și alte popoare jertfeau dumnezeilor lor pe baza unui ritual minuțios. (Referitor la jertfele canaanitilor în epoca lui Moise, v. *Ras Shamra*).

Abundența și varietatea darurilor de bună-voie și a jertfelor constituiau o caracteristică importantă a cultului israelit, lucru care rezultă limpede din Lv. 1-7 și alte texte ale V.T. Se distingeau ofrandele publice făcute în numele națiunii și darurile personale ale unui israelit. Ofrandele respective erau de 3 feluri:

1. *Băuturi*.
2. *Roade ale câmpului sau floarea făinii*.
3. *Animale*.

Stropirea cu sânge însoțea orice jertfă adusă Domnului, pentru că „*fără vărsare de sânge, nu este iertare*” (Evr. 9.22). În lipsa sângelui, omul, care este păcătos prin natură și trăire, nu are dreptul să se apropie de Dumnezeu. O jertfă fără sânge adusă pentru ispășirea păcatelor nu era agreată de Dumnezeu. În cazul unor oameni extrem de săraci, se putea aduce o asemenea ofrandă, însă aceasta nu era acceptată decât împreună cu sângele vărsat pe marele altar public (Lv. 2.2, 8; 5.11-13).

1. *Jertfa de băutură* trebuia să fie însoțită de o ofrandă din floarea făinii, dar care era nelipsit în cazul tuturor arderilor-de-tot (excepând poate cel din Lv. 12.6). Toate jertfele de mulțumire care aveau de-a face cu nazireatul, juruințele sau darurile de bunăvoie erau însoțite de libațiuni (Num. 6.17; 15.1-12). Jertfele pentru vină și cele de ispășire se aduceau fără libațiuni.

2. Produsele agricole constituiau *ofrandele fără sânge*. Din această categorie făceau parte: floarea făinii, azimile, turtele cu miere, plăcintele, spicele prăjite. Acestor daruri trebuia să li se adauge sare și, excepție făcând jertfa pentru vină, ulei de măsline (Lv. 2.1, 4, 13, 15; 5.11). O parte din această jertfă (oblațiune) era pusă pe altar, iar restul îi revenea preotului; așa se întâmpla cu darurile individuale de bunăvoie, precum și în cazul când o persoană foarte săracă aducea o asemenea oblațiune și nu un animal ca jertfă pentru păcat (5.11-13). Dar o astfel de ofrandă putea fi consumată integral pe altar, ceea ce corespundea atunci unei arderi-de-tot. Se proceda astfel pentru consacrarea marelui preot și curățirea unui lepros (8.18-21; 14.10, 20). Darul din roadele pământului putea însoți o altă jertfă: el se adăuga, în mod obligatoriu, arderii-de-tot (excepție făcând poate cazul din Lv. 12, curățirea femeii lăuze), jertfelor de mulțumire (cu excepția celor aduse la Rusalii). În cazul acesta, potrivit tradiției, darul din roadele pământului era în întregime mistuit pe altar. În celelalte cazuri, nu se pune pe altar decât o parte a ofrandei, restul fiind acordat preotului. Astfel, el primea din plăcinte la consacrarea preoților (8.26-28), apoi de la jertfele de mulțumire (7.12-15) și de la cele aduse de nazirei după isprăvirea nazireatului (Num. 6.13-20).

3. Termenul de *jertfă (sacrificiu)* se referă mai ales la *înjunghierea* unor animale: tauri, boi, vaci, berbeci, oi, țapi, capre. Jertfele de porumbel sau turturele se aduceau mai rar. Animalele destinate a fi jertfite trebuiau să fie fără cusur și nu mai tinere de 8 zile. Sângele tuturor acestor jertfe făcea ispășire (Lv. 1.4; 17.11). Jertfele cu sânge erau de 3 feluri:

a) *Arderea-de-tot* a unui miel, berbec, țap sau taur. Cazul din I Sam. 6.14 a constituit o excepție. Sângele era stropit împrejurul și deasupra altarului. Animalul adus ca jertfă era mistuit de foc în întregime. Jertfa exprima consacrarea totală a victimei, imagine a lui Cristos care S-a dăruit în întregime lui Dumnezeu, și a credinciosului gata el însuși a-L urma pe Domnul

său în acest act de predare deplină și necondiționată.

b) *Jertfa de ispășire și jertfa pentru vină* (numită și *jertfa pentru reparație*). Jertfa de ispășire cerea un taur, un țap sau o capră, o mielușea, o turturică sau un pui de porumbel (Lv. 4.4, 23, 28, 32; 5.7). Jertfa pentru vină necesita un berbec, dar pentru lepros și nazireu era nevoie de un miel (5.25; 14.12, 21; Num. 6.12). Sângele victimelor, stropit după diferite ritualuri, prefigura sângele Domnului Isus Cristos. La jertfa de ispășire, cu o parte din sânge se stropea înaintea Domnului și pe coarnele altarului tămâierii; restul era vărsat la picioarele altarului arderilor-de-tot; această prescripție viza păcatul comis de marele preot sau de întreaga adunare. Când păcătuia un om de rând, cu o parte din sânge se stropea pe altarul arderilor-de-tot iar restul era vărsat la baza acestuia, cum s-a arătat mai sus (Lv. 4.6-7, 17-18, 25, 30, 34). În cazul jertfelor pentru vină, tot sângele era stropit pe altarul arderilor-de-tot, numai grăsimea fiind arsă pe altar. Carnea jertfelor de ispășire al căror sânge fusese dus în sanctuar era arsă afară din tabără, în timp ce carnea celorlalte jertfe de ispășire și a jertfelor pentru vină le revenea preoților (Lv. 6.19, 23; 7.6-7; cf. Ex. 29.14; Lv. 4.3, 12, 13, 21; 16.27; Evr. 13.11-12). Persoana care aducea una din jertfele respective nu avea dreptul să mănânce din carnea lor. Victima arsă afară din tabără ca un lucru necurat îl reprezenta pe Cristos încărcat cu păcatele și greșelile noastre, blestemat și „*făcut păcat pentru noi*” (Evr. 13.11-12; II Cor. 5.21; Gal. 3.13). Dăruitorul se prezenta ca fiind nevrednic de comuniunea cu Dumnezeu, în momentul când își aducea jertfa. Jertfa de ispășire viza faptele comise împotriva lui Dumnezeu, în timp ce jertfa pentru vină (reparație) se referea la acțiunile care îl afectau mai ales pe aproapele și din pricina cărora, pe lângă jertfa adusă înaintea Domnului, trebuiau operate anumite restituiri. Preotul restituia persoanei lezate contravaloarea pentru paguba produsă. Dacă cel frustrat murise fără să lase moștenitori, ceea ce fusese restituit îi revenea preotului (Lv. 5.16, 24; Num. 5.7-8). Cât despre delictele comise intenționat și pasibile de moarte, acestea nu puteau fi ispășite (Num. 15.30-31). Puteau fi aduse jertfe de ispășire pentru iertarea greșelilor involuntare și a unor păcate mai puțin grave: de ex., furtul, care era urmat de pedeapsă și restituire. Jertfele de ispășire mai erau admise pentru acele păcate cu voia care fu-

seseră mărturisite și, în funcție de posibilități, reparate.

c) *Jertfele de mulțumire* erau oferite:

1. Ca semn de recunoștință pentru binecuvântările primite: nemeritate și neașteptate.

2. Pentru împlinirea unei juruințe.

3. Ca o ofrandă voluntară, probabil nu spre a-I mulțumi lui Dumnezeu pentru o favoare specială, ci ca o dovadă concretă a dragostei și consacrării. Nevoia profundă de reînnoire a comuniunii cu Dumnezeu suscita adesea o jertfă de mulțumire (Jud. 20.26; 21.4; II Sam. 24.25). Orice animal, mascul sau femelă, admis pentru a fi jertfit, putea fi înjunghiat, cu excepția păsărilor. Sângele era stropit, iar grăsimea arsă pe altar. Dacă era vorba de o jertfă de ordin personal, pieptul și umărul îi reveneau preotului; dăruitorul și prietenii săi mâncau restul de carne în apropiere de Locașul Domnului (Lv. 3; 7.11-21; cf. v. 22-27; Ex. 29.20-28; Dt. 12.7, 18; I Sam. 2.15-17) (Referitor la darul legănat într-o parte și în alta, v. *Legănarea darurilor*). Masa servită în apropierea sanctuarului era o sărbătoare de mulțumire, semnificând că Dumnezeu era Oaspetele prezent spiritualicește.

4. În cazul jertfelor cu sânge, sacrificarea animalului comporta 5 etape deosebit de semnificative:

a) *prezentarea animalului* la intrarea sanctuarului de însăși persoana care-l aducea ca jertfă. Era gestul său personal.

b) *Punerea mâinilor*. Cel ce oferea victima trebuia să-și pună mâinile pe capul animalului, ritual care însemna, printre altele, că el îl dedica lui Dumnezeu, se identifica cu victima și-i transfera acesteia păcatul său (cf. Lv. 16.21) (V. *Punerea mâinilor*).

c) *Înjunghierea animalului* de către cel ce-l adusesese, gest simbolic prin care acesta accepta pedeapsa pentru păcatul său. Victima îl reprezenta pe Cristos de a Cărui moarte pe cruce s-a făcut vinovat fiecare păcătos în parte (Is. 53.4-6). La o dată mai târzie, animalele destinate jertfelor erau înjunghiate chiar de preoți.

d) *Aplicarea sângelui ispășitor*. Preotul stropea sângele pe altar și la baza acestuia. În anumite cazuri, o parte din sânge era stropită asupra celui ce aducea jertfa (Lv. 8.23, 30); o altă parte era stropită înaintea perdelei dinăuntru a sanctuarului (4.6). Sângele era introdus în Locul sfânt (6.30) sau chiar în Locul preasfânt (16.14).

e) *Arderea în întregime a jertfei* sau, după caz, numai a *grăsimei*, pe altarul arderilor-de-

tot. Jertfa respectivă era de un miros plăcut înaintea Domnului.

II. *Isus Cristos și jertfele levitice*. Epistola către Evrei insistă mult asupra faptului că cultul și jertfele mozaice erau „*umbra lucrurilor cerești*” (8.4-5). Ele reprezentau, sub o formă simbolică și profetică, marea jertfă de pe crucea Golgotei și aveau menirea de a grava în mintea copiilor lui Israel extraordinarul adevăr că „*fără vărsare de sânge, nu este iertare*” (7.27-28; 9.7-8, 11-14, 18-28; 10.1-22). Vom încerca să rezumăm aici mesajul spiritual al acestor jertfe, precum și insuficiența lor în lumina Evangheliei.

1. *Cristos reprezentat prin jertfele V.T.*

a) *Jertfa de ispășire* ni-L arată pe Domnul Isus, oferit lui Dumnezeu fără cusur și fără prihană, înjunghiat în locul păcătosului. Sângele Său vărsat pe Golgota este singurul mijloc de ispășire (Lv. 17.11; Evr. 9.22). El a intrat chiar în Locul preasfânt (v. 12-14; Evr. 9.24); trupul Lui, blestemat și făcut păcat pentru noi, a fost scos „*afară din tabără*”, unde noi trebuie să-L urmăm, purtând ocară Lui (Evr. 13.12-13; Lv. 4.11-12).

b) *Jertfa de mulțumire* îl reprezintă pe Cristos devenit hrana sufletelor noastre, precum și veriga de legătură între noi și Dumnezeu pe de o parte, între noi și semenii pe de altă parte. Credinciosul și ai săi mâncau din carnea victimei ale cărei sânge și grăsimi fuseseră aduse pe altar (Lv. 3.2-5) iar pieptul oferit preotului (7.14, 31-32). În chipul acesta, se stabilește pentru israelit comuniunea cu altarul (I Cor. 10.18), iar pentru noi părtășia cu Dumnezeu-Tatăl, cu Fiul Lui și cu ceilalți credincioși (I Cor. 10.16-17; Ioan 6.54).

c) *Darul din floarea făinii* (Lv. 2; 6.7-16) este tipul lui Cristos care oferă lui Dumnezeu viața Sa perfectă „*ca un miros de bună mireasmă*” (2.1; Ef. 5.2), fără aluat - un tip al păcatului (I Cor. 5.6-8; Lv. 2.11). Ofrauda aceasta era consumată de preoți (v. 10), așa cum creștinii, care sunt membri ai unei „*preoții împărătești*” trebuie să-și sature sufletele cu perfecțiunile lui Cristos.

d) *Arderea-de-tot* îl reprezintă pe Cristos dându-Se pe Sine Însuși, fără rezerve, lui Dumnezeu, în moartea Sa pe cruce, până a ajuns pe deplin mistuit pe altar (cap. 1; 6.1-6). Pe cruce, Cristos a fost total dezbrăcat, zdrobit, nimicit; El a venit pentru a face în totul totulul tot voia lui Dumnezeu-Tatăl (Evr. 10.7; Mt. 26.39, 42). Arderea-de-tot trebuia să fie o jertfă necurmată (Lv. 6.3-6; Num. 28.3), tot așa

cum Cristos este pentru totdeauna, înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, „*Mielul care a fost înjunghiat*” (Ap. 5.6).

2. *Insuficiența jertfelor Vechiului Legământ este mai mult decât evidentă.* Utile din punct de vedere simbolic și profetic, ele nu puteau mântui pe nimeni:

a) „...*este cu neputință ca sângele taurilor și al țapilor să șteargă păcatele*” (Evr. 10.4); curățirea adusă de sângele jertfelor vechi-testamentale nu era decât rituală, exterioară și trecătoare (9.12-13). Dumnezeu îi ierta pe păcătoși, în mod provizoriu, în așteptarea venirii Mesiei (Rom. 3.25-26).

b) *Jertfele levitice* erau ineficiente, ele trebuind să fie repetate în fiecare zi, în fiecare an, permanent (Evr. 10.1-3), în vreme ce Fiul lui Dumnezeu, aducându-Se pe Sine Însuși ca jertfă o dată pentru totdeauna, a șters păcatul prin cruce (9.25-28).

c) Jertfele erau prezentate Domnului de preoți păcătoși și muritori ca noi. Preoția aaronică putea servi, la rândul ei, ca tip și profeție, dar ea nu putea face acceptabile înaintea lui Dumnezeu niște jertfe deja imperfecte în ele însele (7.23-28). Este deci indispensabil ca noi să avem un mare preot așa cum este Cristos Însuși, în stare să aducă unica jertfă valabilă și eficientă (10.10-14).

III. *Profeții și jertfele levitice.* Unele declarații ale proorocilor i-au determinat pe numeroși critici să creadă că aceștia nu aveau cunoștință de legea jertfelor, dată prin Moise la Sinai. Realitatea este că, vorbind într-o perioadă de declin spiritual, când ceremoniile și jertfele deveniseră o rutină legalistă, profeții se exprimă cu vehemență contra acestui tip de evlavie ipocrită. Într-adevăr, „*ascultarea face mai mult decât jertfele*” (I Sam. 15.22), și Dumnezeu urăște înmulțirea arderilor-de-tot de vreme ce mâinile închinătorilor sunt mânjite de sânge (Is. 1.11-15). Însă chiar din acest pasaj rezultă limpede că Dumnezeu respinge orice altă formă de religie lipsită de sinceritate: adunări sfinte, ofrande, sărbători, sabate, rugăciuni. În sensul acesta declară Osea: „*Căci bunătate voiesc, nu jertfe, și cunoștință de Dumnezeu mai mult decât arderi-de-tot*” (6.6). Mica (6.6-8) și David (Ps. 51.16-17) lasă să se înțeleagă clar că, înainte de orice jertfă, Dumnezeu dorește o inimă smerită, zdrobită și mâhnită; ceea ce nu-l împiedică pe David să dorească a fi curățit cu isop (v. 7), care servea la stropirea cu sânge ispășitor asupra celui bolnav de lepră (Lv. 14.4-7; cf. Ex. 12.22) și să promită

Domnului arderi-de-tot care să-l fie pe plac (Ps. 51. 19; a se vedea același gând în Mal. 2.13-14 și 3.3-4). Dumnezeu întreabă, în Am. 5.25-26, dacă poporul Lui l-a adus jertfe și ofrande în timpul celor 40 de ani petrecuți în pustie. Oesterlay arată în cartea sa, *Sacrifices in Ancient Israel*, că răspunsul este pozitiv. Dar v. 26 ar putea să mai indice faptul că, prin alipirea lor de idoli, israeliții au neglijat să aducă adevăratului Dumnezeu jertfele cuvenite (cf. Dt. 12.14). O mărturie, în acest sens, ar părea să fie F.A. 7.41-43. Alți cercetători au apreciat că, în pustie, ca urmare a lipsei șep-telului, aducerea jertfelor personale de către copiii lui Israel a fost ceva aproape imposibil. Pasajul din Ier. 7.21-23 ar părea la prima vedere, greu de explicat: Dumnezeu nu i-ar fi dat lui Israel nici o poruncă cu privire la arderi-de-tot și jertfe la ieșirea sa din Egipt, ci i-ar fi cerut mai degrabă să umble în căile Lui. Totuși, unii ebraiști au arătat că expresia tradusă la v. 22 prin „*cu privire la...*” semnifică adesea „*din pricina...*” sau „*în vederea...*” (ca, de ex., în Dt. 4.21; cf. W. R. Harper, *Int. Crit. Com.* și Binns, *Westminster Com.*). În felul acesta, sensul devine clar: Dumnezeu nu le-a vorbit celor dintâi israeliți în vederea jertfelor, ci în vederea ascultării lor (Manley, *Nouv. Manuel de la Bible*, p.148; *Nouveau Commentaire biblique*, Ier.7.22, Ed. Emmaüs, 1978, p. 658). Interpretarea aceasta este sprijinită de toate confirmările date de Ieremia revelației transmise poporului prin intermediul lui Moise. Într-adevăr, el menționează ieșirea din Egipt cu minunile sale, Legea, preoții, chivotul legământului, legământul însuși, persoana lui Moise, porunca referitoare la sabbat, anul sabbatic etc. Toate lucrurile acestea provin direct din Pentateuh, pe care profetul îl cunoștea cu exactitate; și atunci cum ar fi putut ignora el existența jertfelor? Însă el le ignoră doar în măsura în care ar dori să vadă poporul întors la toată Legea Domnului, aducând în Casa Lui toate felurile de ofrande și jertfe poruncite răspicat în Lv. 1-7 (Ier. 17. 22, 26) (V. *Ispășire - ziua*).

JERUBBAL. (V. *Ierubaaal*).

JERUEL. (V. *Ieruel*).

JERUSA. (V. *Ierușa*).

JERUSALEM. (V. *Ierusalim*).

JERUSHA. (V. *Ierușa*).

JESANA. (V. *Iesana*).JESAREELA. (V. *Asareela*).JESARELA. (V. *Asareela*).JESCHANA. (V. *Iesana*).JESCHER. (V. *Ieşer*).JESCHISCHAI. (V. *Ieşişai*).JESCHOHAJA. (V. *Ieşohaia*).JESHER. (V. *Ieşer*).JESHIMON. (V. *Ieşimon*).JESHISHAI. (V. *Ieşişai*).JESHOKHAIA. (V. *Ieşohaia*).JESEBAB. (V. *Ieşebeab*).JESHEBEAB. (V. *Ieşebeab*).JESHUA. (V. *Ieşua*).JESHURUN. (V. *Iesurun*).JESIMIEL. (V. *Iesimiel*).JESHAJA. (V. *Ieşohaia*).JESSE. (V. *Isai*).JESUA. (V. *Ieşua*).JESURUN. (V. *Iesurun*).JETHER. (V. *Ieter*).JETHETH. (V. *Ietet*).JETHRO. (V. *Ietro*).JETHUR. (V. *Ietur*).JETSER. (V. *Iefer*).JETUR. (V. *Ietur*).JEUEL. (V. *Ieuel*).JEUSH. (V. *Ieuş*).JEUTS. (V. *Ieuţ*).JEZIEL. (V. *Ieziel*).JIBHAR. (V. *Ibhar*).JIBKHAR. (V. *Ibhar*).JIBLEAM. (V. *Ibleam*).JIBNEIA. (V. *Ibneia*).JIBNIA. (V. *Ibnia*).JIBSAM. (V. *Ibsam*).JIDBASCH. (V. *Idbaş*).JIDBASH. (V. *Idbaş*).JIDDO. (V. *Iido*).JIDEALA. (V. *Iideala*).JIDLAPH. (V. *Iidlaf*).JIGAL. (V. *Igual*).JIGDALIA. (V. *Igdalia*).JIGUEAL. (V. *Igual*).JIMLA. (V. *Imla*).JIMNA. (V. *Imna*).JIMNAH. (V. *Imna*).JIMRA. (V. *Imra*).JIPHDEIA. (V. *Ifdeia*).JIPHDEJA. (V. *Ifdeia*).JIPHTAH. (V. *Iiftah*).JIPHTAH-EL. (V. *Iiftah-El*).JIREIJA. (V. *Iireia*).JIREON. (V. *Iireon*).JIRIJA. (V. *Iiria*).JIRPEEL. (V. *Iirpeel*).

JISCHMAEJA. (V. *Iișmala*).JISCHMERAI. (V. *Iișmerai*).JISCHPHA. (V. *Iișfa*).JISCHPAN. (V. *Iișpan*).JISCHVA. (V. *Iișva*).JISCHVI. (V. *Iișvi*).JISHBAKH. (V. *Iișbah*).JISHBI-BENOB. (V. *Iișbi-Benob*).JISHIJA. (V. *Iișia*).JISHMA. (V. *Iișma*).JISIJA. (V. *Iișia*).JISKBAK. (V. *Iișbac*).JISMA. (V. *Iișma*).JISMAIA. (V. *Iișmala*).JISMAKIA. (V. *Iișmachia*).JISMERAI. (V. *Iișmerai*).JISPAN. (V. *Iișpan*).JISPHA. (V. *Iișfa*).JISVA. (V. *Iișva*).JISVI. (V. *Iișvi*).JITHLA. (V. *Iitla*).JITHMA. (V. *Iitma*).JITHRA. (V. *Iitra*).JITHRAN. (V. *Iitran*).JITHREAM. (V. *Iitrean*).JITSAR. (V. *Iifehar*).JITSEHAR. (V. *Iifehar*).JITSERI. (V. *Iiferi*).JIZRAKHIA. (V. *Iizrahia*).JIZREEL. (V. *Iizreel*).JIZZIJA. (V. *Iizia*).JOACH. (V. *Ioah*).JOACHAS. (V. *Ioahaz*).JOACHAZ. (V. *Ioahaz*).JOAKH. (V. *Ioah*).JOANAN. (V. *Ioanan*).JOAS. (V. *Ioas*).JOASCH. (V. *Ioas*).JOASH. (V. *Ioas*).JOADDAN. (V. *Iehoadan*).JOB. (V. *Iov*).JOBAB. (V. *Iobab*).

JOCURI. Numeroase aluzii la jocurile (întrecerile) practicate de sportivi antici greci figurează în N.T. Au existat 4 tipuri de întreceri sportive mai însemnate: *jocurile olimpice*, care se desfășurau la Olimpia, în Elida (Peloponez); *jocurile pitice*, la Delfi (Focida); *jocurile nemeice*, desfășurate la Argos, în Argolida (Peloponez); *jocurile istmice*, în Istmul Corintic. Aceste întreceri includeau următoarele probe: curse de care, de cai, alergări, aruncarea discului, box, lupte, aruncarea suliței etc. Concurenții se supuneau inițial unui antrenament dificil și îndelungat. Numărul spectatorilor care asistau la concurs era adesea foarte ridicat. Deși recompensa oferită învingătorului nu era decât o coroană de frunze (de măslin sălbatic, la Olimpia; de pin în Istmul Corintic; de lauri, la Delfi; de pătrunjel la Nemeea), onorurile conferite recordmanului de către concetățenii și compatrioții săi erau de neimaginat. Eleniștii (iudeii care vorbeau grecește) au introdus niște jocuri asemănătoare în Iudeea, sub domnia lui Antiochus Epiphanes, iar Irod cel Mare a încurajat astfel de manifestări sportive (I Mac. 1.10-14; Ant. 15.8.1).

Cum jocurile istmice se desfășurau în apropierea orașului Corint, iar celelalte 3 mari

centre sportive se aflau relativ aproape de Corint, nu este deloc surprinzător faptul că cele două epistole adresate de ap. Pavel corintenilor conțin imagini împrumutate acestor sporturi. Astfel, în I Cor. 9.24-27, apostolul face aluzie la disciplina pe care și-o impune atletul, antrenându-se în vederea obținerii premiului visat. O serie de aluzii asemănătoare întâlnim în Gal. 2.2; 5.7; Fil. 2.16; 3.14; II Tim. 2.5. În această ordine de idei, pasajul din Evr. 12.1-2 este unul remarcabil. Mulțimea bărbaților și femeilor care au dat mărturie despre credința lor în Dumnezeu sunt comparați cu marele public spectator aflat pe un stadion. Alergătorul dă la o parte tot ce l-ar putea îngreuna, renunțând chiar și la lunga sa haină care, fluturând în vânt, l-ar putea împiedica să se deplaseze ori i-ar pricinui căderea. El are nevoie de răbdare, de perseverență, dar câștigă cursa privind la arbitrul care îl așteaptă la punctul de sosire, pregătit să acorde învingătorului premiul promis. Fiecare din aceste detalii care simbolizau o experiență spirituală precisă îi mișca profund pe cititorii epistolei, cu toții fiind foarte familiari cu astfel de competiții.

JODA. (V. *Ioda*).

JOED. (V. *Ioed*).

JOEL. (V. *Ioel*).

JOELA. (V. *Ioela*).

JOEZER. (V. *Joezer*).

JOGBEHA. (V. *Iogbeha*).

JOHA. (V. *Ioha*).

JOHANAN. (V. *Iohanana*).

JOHANNA. (V. *Ioanana*).

JOJADA. (V. *Iehoiada*).

JOKDEAM. (V. *Iocdeam*).

JOKEBED. (V. *Iochebed*).

JOKHA. (V. *Ioha*).

JOKHANAN. (V. *Iohanana*).

JOKIM. (V. *Iochim*).

JOKMEAM. (V. *Iocmeam*).

JOKNEAM. (V. *Iocneam*).

JOKSCHAN. (V. *Iocșan*).

JOKTEEL. (V. *Iocteel*).

JOKTHAN. (V. *Ioctan*).

JOKHTHEEL. (V. *Iocteel*).

JOJADA. (V. *Ioiada*).

JOJAKIN. (V. *Ioiachin*).

JOJAQIM. (V. *Ioiachim*).

JONADAB. (V. *Ionadab*).

JONAM. (V. *Ionam*).

JONAN. (V. *Ionan*).

JONAS. (V. *Iona*).

JONATHAN. (V. *Ionatan*).

JONATH-ELEM-REKHOKIM. (V. *Ionat-Elem-Rehochim*).

JOPPE. (V. *Iope*).

JORAI. (V. *Iorai*).

JORAM. (V. *Ioram*).

JORDAN. (V. *Iordan*).

JORIM. (V. *Iorim*).

JORKEAM. (V. *Iorcheam*).

JOSABATH. (V. *Ioșeba*).

JOSAPHAT. (V. *Iosafat*).

JOSCHA. (V. *Ioșa*).

JOSCHABEAT. (V. *Ioșeba*).

JOSCHAVIA. (V. *Ioșavia*).

JOSCHBEKASCHA. (V. *Ioșbecașa*).

JOSCHEBA. (V. *Ioșeba*).

JOSCHEB-BASSCHEBETH. (V. *Ioşeb-Başebet*).

JOSCHIBIA. (V. *Ioşibia*).

JOSEBA. (V. *Ioşeba*).

JOSEB-BASSEBETH. (V. *Ioşeb-Başebet*).

JOSEH. (V. *Iose*).

JOSEPHUS (FLAVIUS). Descendent dintr-o familie de preoți, născut la Ierusalim în anul 37 sau 38 d.Cr. Adept al partidei fariseilor, el își începe la vârsta de 26 de ani cariera de avocat și se duce la Roma, unde obține achitarea câtorva preoți iudei. În anul 66, participă la răscoala evreilor contra romanilor. Făcut prizonier, apoi eliberat, el intră în serviciul acestora din urmă. Îl însoțește pe Titus în ultima campanie a sa în Palestina și asistă la căderea Ierusalimului în anul 70. Stabilizat la Roma și bucurându-se de favoarea imperială, el se dedică scrierii operelor sale și moare spre finele sec. I.

Opera. *Războiul iudaic* redă, destul de exact, ultima revoltă evreiască, aceea care a precedat distrugerea Templului și a Ierusalimului. *Antichitățile iudaice* este o colecție de 20 de volume care expun istoria generală a poporului evreu. Autorul dă o mulțime de detalii prețioase referitoare la epoca Macabeilor și Irozilor. Tendința sa permanentă este să apropie, pe plan cultural, poporul evreu de greci și romani. Astfel, el compară concepțiile rabinelor cu ideile filozofilor greci. Celebrul pasaj despre Isus (18.2.4) constituie, în opinia multor specialiști, o adăugire posterioară. Alții însă îi apără autenticitatea, bazându-se pe următoarele argumente:

1. Toate manuscrisele conțin acest text.
2. Stilul fragmentului respectiv seamănă perfect cu acela al lui Josephus.
3. Josephus prezintă, într-o lumină favorabilă, figura lui Ioan Botezătorul și vede distrugerea Ierusalimului ca o judecată din partea lui Dumnezeu (cf. mesajul lui Isus, apoi acela al Bisericii).

Scrierea *Contra lui Apion* este o apărare a iudaismului, plină de informații utile despre convingerile și obiceiurile evreilor din diasporă (v. ac. cuv.).

JOSES. (V. *Iose*).

JOSHIBIA. (V. *Ioşibia*).

JOSIAS. (V. *Iosia*).

JOSIBIA. (V. *Ioşibia*).

JOSIPHIA. (V. *Iosifia*).

JOTBA. (V. *Iotba*).

JOTHAM. (V. *Iotam*).

JOTHBATHA. (V. *Iotbata*).

JOTSADAK. (V. *Iotadac*).

JOZABAD. (V. *Iozabad*).

JOZAKAR. (V. *Iozakar*).

JUBILEU, ANUL DE VESELIE. Cuv. *jubileu* provine din termenul ebr. *yobhel*, care înseamnă: corn de berbec, trâmbiță. Al 50-lea an, survenit după 7 x 7 ani, pornind de la instituirea sărbătorii sau de la ultimul jubileu (Lv. 25.8-10; a se compara cu calculul referitor la Cincizecime, 7 x 7 săptămâni). Cuv. *jubileu* provine de la obiceiul de a se proclama începutul său cu sunet de trâmbiță. Fiecare al 7-lea an fiind un an de odihnă sabatică, anul de veselie urma imediat după un an sabatic. În acest al 50-lea an, în ziua a 10-a a lunii a 7-a (ziua cea mare a Ispășirii), se proclama în sunetul trâmbiței eliberarea tuturor israeliților aserviți compatrioților lor, precum și recăpătarea proprietății familiale de către orice om care o înstrăinase forțat de sărăcie. În timpul anului de veselie, pământul trebuia să rămână necultivat, cu toate că nici în anul precedent (anul sabatic) nu fusese arat. Terenurile agricole neputând fi vândute decât pentru un timp care expira la primul jubileu, cumpărătorul nu plătea, în realitate, decât un uzufruct proporțional cu durata folosirii sale temporare. Dimpotrivă, cumpărătorul unei case situate într-o cetate înconjurată cu ziduri de apărare avea dreptul s-o păstreze pentru totdeauna, dacă aceasta nu fusese răscumărată înainte de finele anului posterior vânzării. Loturile aflate în cetăți se pare că erau independente de porțiunile din pământul canaanit acordate inițial familiilor israelite. Casele din satele fără ziduri erau asimilate cu terenurile agricole și, în anul de veselie, se întorceau la adevăratul lor proprietar. Casele levitelor, indiferent de locul unde se găseau, erau supuse acelorași prescripții

(Lv. 25.8-55; 27.17-18; Num. 36.4). Ar putea fi vorba de o aluzie la anul de veselie în Is. 61.1-3; Ez. 46.17 (cf. Nem. 5.1-13).

Îndeplinirea obligațiilor referitoare la anul sabatic putea genera serioase dificultăți. Totuși, Dumnezeu a promis pentru anul al 6-lea o recoltă abundentă, în măsură să satisfacă nevoile până la culesul recoltei din anul al 9-lea (Lv. 25.20-22). Unii exegeți presupun că ar fi fost posibil ca lăsarea în paragină a terenurilor agricole, din 7 în 7 ani, să se facă prin rotație, pentru a se evita întreruperea totală a lucrărilor agricole. Nu avem probe istorice despre respectarea cu strictețe a prevederilor referitoare la anul de veselie. Totuși, chiar dacă nu se aplica deplin această legislație, ea prezenta o mare valoare socială, deoarece învăța respectul pentru libertatea individuală, restituiră proprietăților înstrăinate și trăirea unei vieți simple. De asemenea, este o imagine sugestivă despre „*așezarea din nou a tuturor lucrurilor*”, (F.A. 3.20-21), restabilire pe care o va prilejui revenirea Domnului Isus: tot poporul lui Dumnezeu își va regăsi prosperitatea, libertatea și proprietățile dobândite pe temeiul glorioasei sale moșteniri.

JUDECA, JUDECATĂ. Cuv. ebr. cel mai frecvent este *sopet*, care înseamnă: a decide, a rosti o sentință. Acesta este folosit, în Biblie, cu privire la judecători în general, la Dumnezeu și la magistrații însărcinați cu soluționarea chestiunilor de ordin civil în perioada premonarhică (judecători, v. ac. cuv.). Termenul corespunzător din N.T. este *krites*, el referindu-se la aceleași personaje. Apostolii Ioan și Pavel folosesc diferite forme ale verbului *krinō* (a lua o decizie) înrudit cu subst. *krites*.

Dumnezeu, Judecătorul suprem

Prima mențiune referitoare la un judecător în Biblie, se aplică lui Dumnezeu, „*Cel ce judecă tot pământul*” (Gen. 18.25). El este Judecătorul indivizilor și națiunilor (Gen. 3.14-15; 15.14; 16.5; 20.3; 31.53). Orice autoritate judiciară provine din partea Lui (cf. Mt. 22.15-22; Rom. 13.1-7; I Tim. 2.2; I Pet. 2.13-14). Dumnezeu își va prelua iarăși rolul de judecător suprem la judecata de apoi (Dt. 32.35-36; Mt. 5.21-26; Rom. 3.6; Evr. 10.30; 12.23; Iac. 4.12; 5.9), însă va da judecata Fiului Lui, Isus Cristos (Mt. 25.31-46; Ioan 8.16; F.A. 10.42; 17.31; I Cor. 15.24-28; II Tim. 4.1; I Pet. 4.5).

Organizarea juridică în Israel

În epoca patriarhală, capii de familie și bătrânii diferitelor triburi exercitau și puterea

judecătorească. Autoritatea lor era fondată pe tradiția și obiceiurile vremii. Moise a fost unicul judecător al poporului Israel până în ziua când socrul său Ietro l-a sfătuit să-i împartă pe israeliți în cete de 1 000, 100, 50 și 10 persoane și să afecteze fiecareia dintre acestea câte un om înțelept care să judece pricinile de mică însemnătate. Numai cauzele majore urmau să fie soluționate de conducătorul națiunii (Ex. 18.13-26; Dt. 1.9-17). Se pare că structura aceasta s-a menținut până pe vremea monarhiei, când vedem oameni din popor aducând înaintea regelui cazurile dificile (II Sam. 15.2-3; I Împ. 7.7; cf. Pv. 20.8), însă suntem siguri de existența unor instanțe judecătorești locale pe vremea lui David și Solomon (I Cr. 23.4; 26.29). În Dt. 16.18-19, se ceruse deja stabilirea de judecători în fiecare localitate israelită. Cazurile mai grave fiind judecate de un judecător „supra-local” asistat de niște preoți (Dt. 17.8-13), Iosafat a organizat o „curte supremă” de justiție (II Cr. 19.5-6). La întoarcerea evreilor din exilul babilonian, Ezra a numit magistrați și judecători (Ezra 7.25-26) (V. *Judecător, 1*).

Pe vremea N.T., sub stăpânirea romană, sinedriul constituia instanța judiciară supremă. Acesta îl putea condamna pe cei găsiți vinovați cu flagelarea sau, după caz, cu expulzarea din sinagogă (Ioan 9.22; 12.42; 16.2; F.A. 5.40; II Cor. 11.24), dar sinedriul nu putea pronunța pedeapsa capitală (Mt. 27.1-2). Pentru cauze minore, existau alți judecători pe cuprinsul țării (cf. Mt. 5.25; Lc. 12.14, 58; 18.2, 6).

Cărțile profetice și cele sapiențiale se plâng adesea de corupția instanțelor judecătorești, care acceptă mita și mărturia mincinoasă (Ex. 1.23; 5.23; 10.1; Mica 3.11; 7.3; Pv. 6.19; 12.17), în ciuda avertismentelor categorice ale Legii lui Moise (Ex. 23.2, 6-8; Dt. 16.19). Câteodată, și regii pronunțau sentințe incorecte (I Sam. 22.6-19; I Împ. 21.1-13; II Împ. 21.16; Ier. 36.26).

Nu judecați:

Atribuția esențială a judecătorului este să se pronunțe asupra culpabilității sau inocenței acuzaților. Pentru aceasta, el beneficiază de formarea sa profesională, de experiența proprie, de depozițiile martorilor, de anumite expertize judiciare, de recomandările asesorilor săi... Însă judecătorii improvizați, care își arogă dreptul de a rosti o judecată contra aproapelui, nu beneficiază de majoritatea acestor elemente. Și tocmai de aceea Domnul Isus ne avertizează să nu judecăm, pentru că, spune El, „*cu ce judecată judecați, veți fi*

judecați; și cu ce măsură măsurați, vi se va măsura.” (Mt. 7.1-2; Lc. 6.37). La rândul lui, ap. Pavel îi atacă pe cei ce judecă pe robul altuia (Rom. 2.1; 14.13; cf. Iac. 4.11-12).

Pe de altă parte, *„omul duhovnicesc poate să judece totul”* (I Cor. 2.13-15), și Pavel le cere creștinilor din Corint să judece profețiile rostite în adunările lor (I Cor. 14.29). Semnificația pe care o are aici același verb este mai degrabă a discerne, a-și formula o opinie despre lucrurile spirituale, despre ceea ce vine din partea Duhului Sfânt, pentru a le distinge de ceea ce este carnal, firesc, omenesc, inutil. De asemenea, creștinii sunt chemați să judece păcatele *„celor dinăuntru”*, adică ale membrilor Bisericii (I Cor. 5.11-12; I Tim. 5.20, 24). Copiii lui Dumnezeu erau sfătuiți să nu recurgă niciodată la instanțele judecătorești necreștine pentru soluționarea unor litigii intervenite între ei (I Cor. 6.1-8). Dacă un frate cade într-o greșală, cei ce sunt *„duhovnicești”* au datoria ca, sub călăuzirea Duhului Sfânt și în prezența acuzatului (Gal. 2.11, 14; I Tim. 5.20) și a 2-3 martori (II Cor. 13.1; I Tim. 5.19), să avertizeze, să redreseze sau eventual, în cazul când cel vinovat se împotrivește, să se procedeze la excluderea acestuia din comunitate. În Mt. 18.15-18, Domnul Isus a stabilit filiera ce trebuie să fie urmată într-o asemenea situație. Scopul este ca cel în cauză să fie *„câștigat”*, să i se acorde iertare (Col. 3.13) și să fie repus în toate drepturile sale. Astfel de măsuri disciplinare nu ar fi necesare *„dacă noi ne-am judeca singuri”* (I Cor. 11.31; cf. Lc. 12.57).

JUDECĂTOR.

1. Magistrat însărcinat cu soluționarea unor chestiuni civile (Ex.21.22; Dt. 16.18). La recomandarea socrului său, Moise, în vederea evitării propriei lui epuizări, așază judecători în poporul israelit, lui însuși nemairămânându-i de rezolvat decât pricinile cele mai dificile. El alege ca lideri peste 1 000, 100, 50 și 10 persoane, niște bărbați competenți, aceștia urmând să soluționeze litigii de mai mică însemnătate (Ex. 18.13-26). Căpeteniile respective, numite dregători sau bătrâni, exercitaseră deja o anumită autoritate civilă și religioasă printre copiii lui Israel. Moise i-a introdus în noua structură judiciară și ei au devenit titularii postului de judecător transmis urmașilor pe cale ereditară (Dt. 1.15-17; cf. 21.2. V. *Mie*). Înainte de a muri, Moise le-a cerut israeliților care urmau să intre în curând în Canaan să

aleagă judecători și magistrați în toate cetățile lor. De asemenea, le-a recomandat să transmită preoților diferendele pe care judecătorii le-ar fi considerat prea dificile pentru ei (16.18-20; 17.2-13; 19.15-20; cf. Ios. 8.33; 23.2; 24.1; I Sam. 8.1). Cu prilejul instaurării monarhiei, regele a devenit judecătorul suprem în materie de drept civil (II Sam. 15.2; I Împ. 3.9, 28; 7.7; cf. I Sam. 8.5). David a acordat leviților anumite atribuții judecătorești, numind 6 000 dintre aceștia ca magistrați și judecători (I Cr. 23.4; 26.29). Regele Iosafat a perfecționat organizarea judiciară în țara lui Iuda, a așezat judecători în cetățile întărite și a instituit la Ierusalim un tribunal suprem, compus din leviți, preoți și căpetenii ale unor case patriarhale. Instanța respectivă delibera sub conducerea marelui preot asupra chestiunilor religioase, și sub președinția mai-marelui casei lui Iuda asupra problemelor de ordin civil (II Cr. 19.5-11). Dar activitatea judecătorilor nu se mărginea la tranșarea unor litigii. Acești magistrați sunt deseori comparați cu regii (cf. Ps. 2.10; 148.11; Pv. 8.15-16; Is. 33.22; 40.23).

2. Om ridicat de Dumnezeu pentru a conduce oștile lui Israel, mobilizate contra unor asupritori străini. După ce reușea să izbăvească poporul și să dovedească, prin aceasta, că Dumnezeu îl chemase, bărbatul respectiv era considerat apărătorul drepturilor naționale. Potrivit cărții Judecătorilor, au existat 12 asemenea eliberatori, dacă nu-l punem la socoteală pe Abimelec, care nu a fost decât un rege neînsemnat (cap. 9). *Otniel*, din sem. lui Iuda, a izbăvit pe Israel de sub asuprirea regelui Mesopotamiei. *Ehud* i-a alungat pe moabiți și amoniți. *Samgar* a ucis, într-o singură luptă, 600 de filistenii și a izbăvit pe israeliți. *Debora* s-a alăturat lui *Barac* și, sub conducerea lor, oamenii din Neftali și Zabulon au zdrobit pe canaaniții din ținuturile nordice. *Ghedeon* i-a expulzat pe madianiți de pe teritoriul lui Israel. Alți doi judecători au fost *Tola* și *Iair*. *Iefta* i-a biruit pe amoniți. Biblia mai vorbește despre *Ibțan*, *Elon*, *Abdon* și *Samson*, adversarul filistenilor. Pe lângă acești 12 judecători, au mai exercitat puterea judecătorească *Eli* și *Samuel* (I Sam. 4.18; 7.15); primul, în calitate de mare preot, iar al doilea ca profet al Domnului. Judecătorii de tipul acesta nu îndeplineau o funcție ereditară, ci apăreau din când în când, uneori ca eroi regionali, acționând în zone limitate. Potrivit unui anumit mod de stabilire a cronologiei cărții Judecătorilor, oamenii aceștia și-ar fi exercitat

autoritatea în poporul Israel vreme de 410 ani, dar această estimare pare exagerată și nu concordă cu I Împ. 6.1, care dă 480 de ani de la Exod și până la al 4-lea an al domniei lui Solomon. Apoi, trebuie să nu uităm că unele perioade de opresiune au depășit durata vieții unui singur judecător și că aceste intervale de timp au fost, de la caz la caz, calculate de două ori. De ex., Șamgar a fost contemporan cu Ehud; într-adevăr, aluzia la acțiunea desfășurată de el se inserează în povestirea referitoare la lucrarea lui Ehud (Jud. 3.31). Apoi, filistenii au asuprit pe locuitorii lui Iuda în același timp când amoniții stăpâneau ținuturile de pe malul răsăritean al Iordanului și atacau teritoriile lui Iuda, Benjamin și Efraim (Jud. 10.7) (V. *Cronologie, III*).

Iată cum se explică situația deosebit de frământată a națiunii israelite pe vremea Judecătorilor. Teritoriile ocupate de Israel erau separate între ele de apele Iordanului și de un alt obstacol important: păgânii instalați între Iuda și israeliții din ținuturile nordice. Cântarea Deborei și istoria lui Iefta dovedesc fragilitatea legăturilor naționale, descoperind totodată care seminții puteau și erau dispuse să-și unească resursele și eforturile (cf. cap. 6; 8.1-9; 12.1-6). Izolarea lui Iuda este pur și simplu frapantă. (V. *Iuda*). Însă tendința de centralizare începuse să se manifeste. Sentimentul național începuse să se dezvolte. Astfel, războiul de exterminare dus contra sem. lui Benjamin dovedește că poporul avea conștiința culpabilității și responsabilității sale ca națiune. Nu exista decât un singur chivot al legământului pentru toate semințiile, acesta fiind depus în Cortul Domnului de la Silo (Ios. 18.1; Jud. 21.19; cf. Ex. 23.14-17). Chivotul a fost transportat la Betel, unde israeliții s-au adunat pentru luptă, și au consultat pe Domnul, pentru a ști care seminție să declanșeze prima atacul contra lui Benjamin (Jud. 20.8-29). Când vrăjmașii copiilor lui Israel au început să-i asuprească de o manieră tot mai violentă, poporul a devenit și mai conștient de nevoia unirii pentru a face față situației deosebit de critice. Pe de altă parte, eliberatori influenți au stârnit în sânul israeliților sentimente de loialitate și demnitate care au contribuit la gruparea lor sub același steag. Rezultatele spectaculoase obținute pe seama unirii eforturilor lor au consolidat legăturile existente între triburile israelite. Gloria unei victorii comune adâncea și mai mult procesul de unificare națională.

Vremea Judecătorilor a fost numită epoca fierului din istoria lui Israel, fiind caracteri-

zată de acte de cruzime, barbarism, vărsări de sânge. Numeroase texte biblice ne permit să constatăm că societatea era dominată de anarhie (Jud. 17.6; 21.25): „*În vremea aceea, nu era împărat în Israel. Fiecare făcea ce-i plăcea.*” Poporul se cufunda deseori în idolatrie. Deplasarea la sanctuarul național pentru a se închina Domnului era dificilă din pricina numeroaselor tulburări care se semnalau în țară. Iael asasinează pe Sisera; Iefta se pripește să facă o juruință necugetată și astfel își înjunghie fiica; Ghedeon pedepsește locuitorii din Sucot; oamenii din Ghibea se dedau la perversiuni sexuale; toate acestea demonstrează caracterul înspăimântător de crud al epocii. Și totuși, din această sumbră frescă, se detașează, într-o lumină splendidă, pietatea filială și supunerea încrezătoare a fiicei lui Iefta; chipul lui Rut care refuză să se despartă de soacră-sa; figura binevoitoare și comportarea cinstită a lui Boaz (Rut 1.1...).

JUDECĂTORI - CARTEA.

Titlul cărții

În Biblia ebr. și gr., această carte este desemnată printr-un cuvânt care indică denumirea eroilor pe care îi prezintă. Termenul *chophetim* indică mai puțin niște magistrați cu atribuții judiciare și mai degrabă niște dictatori militari, eliberatori (2.16), guvernanți și administratori. Uneori, autoritatea acestora se mărginea la câteva seminții.

Autorul

Cartea Judecătorilor, asemenea altor scrieri cu caracter istoric, este anonimă. Talmudul o atribuie lui Samuel. Editorul ei a utilizat, fără îndoială, o seamă de documente foarte vechi, contemporane evenimentelor relatate (de ex., cap. 5). El a realizat o sinteză, pentru a sublinia învățăturile care se desprind din acea întreagă perioadă, și a expus lecția respectivă în pasajul de la 2.11 - 3.6. Această secțiune, care constituie un tot unitar, este marcată de refrenurile care revin la fiecare ciclu, precum și de modul de structurare a materialului în jurul unor numere sacre (7 perioade de apostazie, 7 perioade de opresiune, 7 izbăviri, 12 judecători). Desemnarea unui eventual autor depinde de data atribuită redactării cărții (v. *Data*). Unii cercetători sunt de părere că Samuel ar fi adunat documentele care au fost după aceea elaborate și editate de unul dintre proorocii din școala sa (Natan, Gad?).

Data redactării

Cronologia acestei epoci frământate este greu de stabilit. Ea depinde, într-o mare măsură,

de data atribuită ieșirii israeliților din Egipt, dată care, la rândul ei, depinde de interpretarea celor 480 de ani la care se referă I Împ. 6.1: literală sau figurată (12 generații de câte 40 de ani?). În *cronologia lungă*, adoptată de mulți autori evanghelici, epoca Judecătorilor se întinde de la anul 1380 la 1050, ceea ce lasă suficient timp pentru diferitele perioade menționate în carte. Afirmatia lui Iefta (11.26) concordă cu această ipoteză. Adunând toate perioadele indicate în textul biblic, s-ar obține un total de 410 ani pentru epoca Judecătorilor, însă domnia unui judecător într-o seminiție sau în mai multe s-a suprapus adesea cu domnia altuia.

Data redactării cărții este determinată de diferite indicii interne. Refrenul: „*În vremea aceea, nu era împărat în Israel*” (17.6; 18.1; 19.1; 21.25) presupune alcătuirea cărții pe vremea monarhiei, deci după anul 1050. Pe de altă parte, menționarea iebusiților la Ierusalim (1.21, alungați de David în anul 1003), a Ghezerului (1.29, cucerit în anul 970), a sanctuarului din Silo (18.30-31, abandonat mai târziu: I Sam. 6.21) a lăsat să se presupună că redactarea cărții ar fi putut avea loc pe la începutul domniei lui Saul (18.30 poate să constituie și altceva decât o aluzie la captivitatea asiriană). Cel ce-i atribuie lui Samuel redactarea cărții și care văd în conținutul ei o pleoarăie contra monarhiei, opinează că profetul ar fi alcătuit-o înainte de instaurarea monarhiei, pentru a descuraja poporul să se angajeze pe drumul acesta. Unii teologi evanghelici (ca, de pildă, F. F. Bruce) împing alcătuirea cărții spre mijlocul sec. VI, după reformele înfăptuite de Iosia. Într-un asemenea caz, mențiunile citate mai sus ar fi fost păstrate ca atare, în documentele utilizate, din respect pentru tradiție. Majoritatea criticilor au căzut de acord pentru a recunoaște marea vechime a cântării Deborei, poem alcătuit chiar pe vremea evenimentelor pe care le relatează.

Mențiunea despre „*robirea țării*” (ducerea locuitorilor săi în captivitate, 18.30), a fost interpretată de unii specialiști ca o aluzie la ravagiile săvârșite de Tiglath-Pileser în ținuturile nordice (II Împ. 15.29) sau la deportarea celor 10 seminiții după căderea Samariei. Dar aceasta nu concordă cu declarația din Jud. 18.31: „*În tot timpul cât a fost casa lui Dumnezeu la Silo.*” Numeroși exegeți au interpretat expresia „*robirea țării*” (v. 30) ca semnificând luarea chivotului de către filistenii, când Domnul a abandonat Silo; opinia aceasta este sprijinită

pe ipoteza lui Houbigant (1777), presupunând că ultima literă a expresiei „*robirea țării*” a fost alterată: textul ebraic original ar fi avut un *nun* (n) în loc de *tsade* (s), ceea ce ar da atunci „*robirea chivotului*”. La rândul lui, Keil gândește că ar fi vorba de o cucerire în teritoriul daniților din N și de o supunere a populației respective de către vecinii săi: sirienii din Damasc. Oricum, ipotezele acestea suscită mai puține probleme decât aceea care face să continue cultul instituit de Mica până la căderea Samariei. Expresia „*de la Dan până la Beer-Seba*” (Jud. 20.1) era potrivită chiar și pe timpul Judecătorilor.

Locul redactării

Poporul este instalat în Palestina, dar el încă nu ocupă în întregime teritoriul care i-a fost atribuit. O bună parte se mai află sub stăpânirea filistenilor. Descoperirile arheologice au confirmat veridicitatea detaliilor geografice și topografice semnalate în carte.

Conținutul

Cartea relatează istoria lui Israel, de la moartea lui Iosua și până la nașterea lui Samuel, printr-o serie de povestiri menite să ilustreze tezele prezentate de autor. Israel a uitat prea repede vocația sa de popor ales al lui Dumnezeu. El s-a amestecat cu canaanii, adoptând obiceiurile lor, întorcându-se spre dumnezeii lor pentru a-și asigura binecuvântarea familiilor, turmelor și ogoarelor. Adevăratul Dumnezeu al israeliților a fost abandonat. După Iosua, cartea biruinței, a libertății și progresului, avem Judecătorii, carte a înfrângerilor, a sclaviei și declinului. După punerea israeliților în posesia țării urmează opresarea lor de către vecinii locuitori.

De 7 ori regăsim același scenariu: apostazie - robie - chemare în ajutor - eliberare (2.11 - 3.6). Șapte neamuri păgâne intervin succesiv pentru a-i subjuga pe israeliți, drept pedeapsă din partea Domnului care, în chipul acesta, face să vină asupra lor blestemele și nenorocirile prevăzute cu prilejul încheierii legământului în cazul infidelității poporului (Lv. 26.14-45; Dt. 28.15-68).

Referințe	Asupriți de:	Durata	Eliberați de:
3.7-11	regele Mesopotamiei	8 ani	Otniel
3.12-31	moabiti, amoniți, amaleciți, filistenii	18 ani	Ehud
4 - 5	Iabin, rege canaanit	20 ani	Samgar
6.1 - 8.32	madianiți	7 ani	Debora
8.33 - 9.57	Abimelec, război civil	3 ani	Ghedeon
10.1-5	vrajmași anonimi	45 ani	o femeie
10.6-12	amoniți	18 ani	Tola, Iair
13 - 16	filistenii	40 ani	Iefta ș. a. Samson

Scopul cărții

Cartea aceasta vrea să arate, în primul rând, ceea ce s-a petrecut în intervalul de timp dintre Iosua și Samuel. Totuși, scopul istoric este subordonat celui spiritual: să arate că neascultarea conduce la robie, apostazia la pedeapsă, dar pocăința și rugăciunea condiționează restaurarea. Unitatea politică a lui Israel depinde de unitatea sa religioasă: dacă sanctuarul unic al Domnului este abandonat, poporul își pierde ființa națională și este asimilat de națiunile vecine (5.8-9, 16-18). Dacă autorul relevă mânia lui Dumnezeu care pedepsește păcatul (2.11, 14) omului total depravat (2.19), el subliniază cu aceeași forță răbdarea și îndurarea aceluiasi Dumnezeu care intervine iar și iarăși în favoarea alor Săi, când ei apelează la ajutorul Lui.

Refrenul care amintește de 4 ori că haosul și dezordinea erau legate de absența împăratului se pare că are în vedere stârnirea recunoștinței poporului pentru ordinea care domnește acum grație prezenței regelui acordat de Dumnezeu. Apendicele (cap. 17-24) care conțin refrenul: „*nu era împărat în Israel*” subliniază necredincioșia *leviților* și respingerea *leviților* de către restul națiunii. Or, respingerea *leviților* (singura autoritate religioasă citată în carte) implică însăși respingerea lui Dumnezeu. „*Nu era împărat în Israel*” semnifică faptul că Dumnezeu, Împăratul națiunii israelite, fusese respins. Vicisitudinile monarhiei, fie ea și de drept divin, îl vor determina pe Israel să aștepte cu nostalgie ziua când însuși Regele-Mesia va prelua sceptrul. În perspectiva aceasta, diverșii judecători pot fi considerați ca niște prefigurări imperfecte, mult prea imperfecte (!) ale Liberatorului Isus Cristos care va veni să-l izbăvească pe ai Lui de sub orice asuprire și să instaureze o împărăție a dreptății. Dacă, în multe privințe, epoca Judecătorilor când „*fiecare făcea ce-i plăcea*” (17.6; 21.25) este o imagine a vremii Bisericii, numeroasele mențiuni vizând pe Duhul Sfânt (3.10; 6.34; 11.29; 13.24; 14.6, 19; 15.14) sunt, nici mai mult nici mai puțin decât promisiunea unei intervenții divine, proporționale cu amploarea nevoilor poporului.

Samson care, printr-o serie de trăsături pe care le întrunește, reprezintă poporul Israel (naștere miraculoasă, vocație, forță prodigioasă provenită de la Dumnezeu, slăbiciune repetată în fața ispitei, aservire...), reamintește că Dumnezeu poate foarte bine să Se folosească de niște instrumente nedesăvârșite pentru a-Și aduce la îndeplinire planurile Sale. Ghedeon,

figura centrală a cărții, ne învață că Dumnezeu poate izbăvi prin intermediul unor mijloace slabe, tocmai pentru ca toată gloria să-I revină Lui.

Planul cărții

Prologul evocă trecutul și lasă loc constatării că Israel a eșuat în misiunea care îi fusese încredințată - țara nu este nici cucerită, nici purificată (1.1 - 2.5). În continuare, se dă rezumatul modului în care a lucrat Dumnezeu cu poporul Lui răzvrătit (2.6 - 3.6), introducând formulele care vor fi utilizate mai târziu (2.11, 14).

Corpul cărții este consacrat unor diferite cicluri: apostazie - opresiune - izbăvire, cu 6 *judecători importanți* (Otniel, Ehud, Debora, Ghedeon, Iefta, Samson) și 6 mai puțin importanți.

Epilogul (17-21) insistă asupra depravării religioase (17-18) și morale (19-21) care caracteriza această epocă.

JUG. Piesă de lemn astfel confecționată încât putea fi ajustată pe grumazul boilor înjungați la car sau la plug (Num. 19.2). În ebr. și în gr., cuv. *jug* desemna adesea o pereche de animale care trăgeau împreună un car sau un plug (I Împ. 19.19). La figurat, acest termen, sinonim cu povară, simbolizează subjugarea, robia (I Împ. 12.4; Mt. 11.30; F.A. 15.10).

JULIUS. (V. *Iuliu*).

JUNCĂ, JUNINCĂ. Vacă tânără (Gen. 15.9; Dt. 21.3; I Sam. 16.2). (V. *Vacă; Curățire*).

JUNIAS. (V. *Iunia*).

JUPITER. Divinitatea supremă la romani, corespunzător lui Zeus al grecilor. În unicul pasaj al N.T. unde figurează acest nume (F.A. 14.12-13), textul grecesc are *Zeus*. Acestui zeu i se ridicase un templu devenit celebru la Olimpia, în Elida (Herod. II.7), de unde provine supranumele său de Olimpicul. Antiochus Epiphanes i-a zidit un sanctuar cu acest nume la Atena și a dedicat templul evreiesc din Ierusalim lui Jupiter Olimpicul. Potrivit relatărilor lui Josephus, Antiochus, la cererea samaritenilor, a dat numele de Jupiter, Protectorul străinilor, sanctuarului de pe Muntele Garizim (II Mac. 6.2; Ant. 12.5.5). Cultul lui Jupiter de care iau cunoștință Pavel și Barnaba la Listra, era practicat, pe vremea aceea, în toată Grecia și în lumea romană. Acest zeu avea templele și preoții săi. I se aduceau ghirlande și diferite daruri de mâncare (ofrande). Viței, boi și oi erau sacrificați în cinstea lui. (V. *Divinități păgâne*, 3).

JURA, JURĂMÂNT. Act prin care cineva își ia angajamentul, mai ales luându-l ca martor pe Dumnezeu, că va spune adevărul sau că-și va ține o promisiune (Gen. 21.23; 31.53; Gal. 1.20; Evr. 6.16). Violarea jurământului era, în ochii lui Dumnezeu, o crimă de lezmajestate (II Cr. 36.13; Ez. 17.13, 18). Câteodată, se lua ca martor împăratul sau ceva considerat a fi sacru (Gen. 42.15; II Sam. 11.11; Mt. 5.33; 23.16-22). Domnul a găsit cu cale să confirme printr-un jurământ promisiunea făcută lui Avraam (Gen. 22.16; Evr. 6.13-20). De obicei, un om depunea jurământul cu mâna ridicată spre cer (Gen. 14.22; Ap. 10.5; Homer, *Iliada*, 9.254). Uneori, se jura cu mâna pusă sub coapsele aceluia căruia i se făcea promisiunea respectivă (Gen. 24.2; 47.29). Probabil că gestul acesta viza să facă jurământul intangibil prin invocarea posterității ieșite din coapsele respectivului (după expresia literală a textului ebr. din Gen. 46.26; Ex. 1.5; Jud. 8.30), pentru ca urmașii să respecte jurământul și să răzbune violarea lui. În cazuri excepționale, se jura înaintea altarului (I Împ. 8.31). Avraam i-a dat lui Abimelec 7 mieiușele, ca garanție a jurământului (Gen. 21. 27-31). Pentru întărirea unui jurământ, se despică un animal în două bucăți și se trecea printre jumătățile așezate una în fața celeilalte (15.8-18), gest având următoarea semnificație: soarta animalului s-o albă cel ce ar fi rupt legământul. În cazul când alte probe nu se puteau administra, legislația mozaică cerea ca acuzatul, pentru a-și dovedi nevinovăția, să rostească un jurământ invocând Numele Domnului (Ex. 22.11; Num. 5.19-22). Orice persoană care ar fi făcut un jurământ sau o juruință înaintea Domnului era legată prin acest angajament, inclusiv fecioara al cărei tată nu ar fi dezaprobat jurământul și soția al cărei soț ar fi tăcut la auzul hotărârii luate de nevastă-sa (Num. 30). Cel ce jura strâmb în timp ce folosește Numele adevăratului Dumnezeu, se face vinovat de un sacrilegiu (Lv. 5.22; 19.12; cf. Is. 48.1; Ier. 12.16; Malh. 3.5). Israelitilor le era interzis să jure în numele unui dumnezeu străin (Ios. 23.7). În Ps. 15.4 este apreciat omul integru, care se ține de cuvânt, deși a jurat în paguba lui. Domnul Isus condamnă abuzul de jurământ, spunând: „*Felul vostru de vorbire să fie: «Da, da; nu, nu». Ce trece peste aceste cuvinte, vine de la Cel Rău*” (Mt. 5.33-37). El spune lucrurile acestea în *Predica de pe munte*, vizând învățătura cărturarilor care denaturau Legea. În chipul acesta, Domnul interzice jură-

mântul în relațiile zilnice de la om la om. Cât privește jurământul în fața unei instanțe de judecată, acesta era poruncit chiar prin Legea lui Moise. Aflat înaintea sinedriului, Domnul Isus nu ezită să răspundă conjurării marelui preot. Apostolii au invocat și ei Numele lui Dumnezeu pentru a atesta că spuneau adevărul (II Cor. 11.31; Gal. 1.20). Cazul tetrahului Irod, care a devenit, fără voie, ucigașul lui Ioan Botezătorul, constituie o dovadă grăitoare a riscului asumat de cei ce jură cu ușurătate (Mt. 14.3-12).

JURUINȚĂ. Un angajament voluntar de a se consacra lui Dumnezeu sau de a-I dăruia fie un copil, fie niște bunuri materiale. Sub imperiul fricii, uneori în vederea împlinirii unei dorințe mistuitoare, omul de orice neam are tendința de a face o juruință pe care se angajează s-o aducă la îndeplinire (Gen. 28.20-22; Num. 21.2; I Sam. 1.11; II Sam. 15.8; Iona 1.16). Prima juruință menționată în Biblie este cea făcută de Iacov la Betel. Acesta se angajează să-I dea lui Dumnezeu zeciuială din toate veniturile sale și să-I rezerve un lăcaș de cult, dacă El îi va binecuvânta călătoria (Gen. 28.18-22).

Legea lui Moise nu le pretindea israeliților să facă juruințe, dar reglementa modul în care urmau să fie puse în practică.

1. Juruința de consacrare. Persoanele, animalele și lucrurile care îi aparțineau de drept Domnului nu puteau face obiectul unei juruințe (Lv. 27.26; Ex. 13.11-15). Ceea ce era închinat Domnului prin făgăduință nu putea fi răscumărat (Lv. 27.28-29). La fel era și cu animalele destinate jertfelor (v. 9-10). Cu excepția cazurilor menționate mai sus, exista posibilitatea răscumpărării de la preoți, potrivit normelor stabilite prin Lege, a persoanelor și lucrurilor consacrate lui Dumnezeu (27.1-25). Săracul plătea potrivit resurselor sale (v. 8); terenurile agricole erau taxate în funcție de cantitatea de sămânță necesară (v. 16). Juruințele, odată făcute, trebuiau împlinite (Ps. 66.13; 116.18; Ecl. 5.4). Un teren închinat Domnului și apoi vândut altuia, fără să fi fost răscumărat, rămânea în posesia cumpărătorului până la anul de veselie (V. *Jubileu*). La acea dată, ogorul nu revenea vânzătorului, ci trecea în proprietatea sanctuarului, respectiv a preoților (Lv. 27.20-21). Primul proprietar era astfel pedepsit pentru a nu-și fi ținut promisiunea. Persoanele închinat lui Dumnezeu îi slujeau uneori în Cortul întâlnirii (I Sam. 1.11, 24, 28),

însă de obicei erau răscumpărate deoarece leviții își asumau ei înșiși această slujbă (II Împ. 12.4). Prețul răscumpărării varia în funcție de vârstă și sexul persoanei închinată Domnului.

2. **Juruința de abstenență** era renunțarea, pentru slava lui Dumnezeu, la un lucru legitim. În această categorie se înscriau postul și juruința de nazireat. (V. *Nazireu*).

3. **Juruința de anatema**. Din Ex. 22.20 și Dt. 13.6, s-a dedus că numai închinătorii la idoli puteau fi dați spre nimicire și astfel înlăturați din poporul Domnului. Judecata aceasta era aplicată la porunca lui Dumnezeu asupra celor ce refuzau să se pocăiască, în ciuda tuturor avertismentelor adresate. Sentința de anatema trebuia să-i împiedice pe israeliți să se cufunde în vicii contra naturii și în fărădelegile comise de canaaniți (Lv. 18.24-30). Israelii nu au respectat decât parțial porunca aceasta. De aceea, majoritatea înfrângerilor suferite de ei s-au datorat refuzului de a exercita o asemenea judecată (I Sam. 15.1-30). A se despărți de rău sau a se lăsa contaminați prin exemplul abominabil al închinătorilor la idoli era pentru Israel o chestiune de viață sau de moarte (V. Mt. 5.29-30).

Principii referitoare la juruințe.

1. Nimeni nu era obligat să facă o juruință, dar, odată făcută, aceasta trebuia neapărat să fie respectată (Num. 30.3; Dt. 23.21-23). Nazireatul a fost prescris doar unor persoane chemate să îndeplinească o misiune specială, cum ar fi: Samson, Samuel, Ioan Botezătorul etc.

2. Juruințele făcute de o fecioară sau de o femeie măritată deveneau nule dacă tatăl sau, respectiv, soțul le contestau la o dată stabilită (Num. 30.3-16).

3. Banii dobândiți pe căi ilicite erau o urâciune înaintea Domnului și nu puteau face obiectul unei juruințe (Dt. 23.18; v. *Câine*).

4. Israelii erau avertizați cu privire la o juruință făcută în pripă, mai ales prin exemplul lui Iefta (Jud. 11; Pv. 20.25).

JUSHAB-HESED. (V. *Iușab-Hesed*).

JUST. (V. *Drept*).

JUSTIFICARE. (V. *Îndreptățire*).

JUSTUS. (V. *Iust*).

JUTA. (V. *Iuta*).

K

KAB. (V. <i>Cab</i>).	KARSHENA. (V. <i>Carsena</i>).
KABBON. (V. <i>Cabon</i>).	KARTHA. (V. <i>Carta</i>).
KABTSEEL. (V. <i>Cabfeel</i>).	KARTHAN. (V. <i>Cartan</i>).
KABUL. (V. <i>Cabul</i>).	KASIFYA. (V. <i>Casifla</i>).
KADES. (V. <i>Cades</i>).	KASIPHYA. (V. <i>Casifla</i>).
KADMIEL. (V. <i>Cadmiel</i>).	KASSIFIA. (V. <i>Casifla</i>).
KAIN. (V. <i>Cain</i>).	KATTATH. (V. <i>Catat</i>).
KAINAM. (V. <i>Chenan</i>).	KAVUL. (V. <i>Cabul</i>).
KALAH. (V. <i>Calah</i>).	KEBAR. (V. <i>Chebar</i>).
KALKOL. (V. <i>Calcol</i>).	KEDAR. (V. <i>Chedar</i>).
KALLAI. (V. <i>Calai</i>).	KEDEMOTH. (V. <i>Chedemot</i>).
KALNE. (V. <i>Calne</i>).	KEDESH. (V. <i>Chedes</i>).
KALNO. (V. <i>Calno</i>).	KEDMA. (V. <i>Chedma</i>).
KANA. (V. <i>Cana</i>).	KEDOR-LAOMER. (V. <i>Chedorlaomer</i>).
KANNE. (V. <i>Cane</i>).	KEFFAR-AMMONA. (V. <i>Chefar-Amonai</i>).
KAPHTOR. (V. <i>Caftor</i>).	KEPHAR-HA-AMMONI. (V. <i>Chefar-Amonai</i>).
KAREACH. (V. <i>Careah</i>).	KEFIRA. (V. <i>Cefira</i>).
KARKAA. (V. <i>Carcaa</i>).	KEHATH. (V. <i>Cehat</i>).
KARKEMICH. (V. <i>Carchemiş</i>).	KEHELATHA. (V. <i>Chehelata</i>).
KARKEMISH. (V. <i>Carchemiş</i>).	KEHILA. (V. <i>Cheila</i>).
KARKOR. (V. <i>Carcor</i>).	KEILA. (V. <i>Cheila</i>).

KELA. (V. *Calah*).

KELAIA. (V. *Chelaia*).

KELAL. (V. *Chelal*).

KELITA. (V. *Chelita*).

KELITHA. (V. *Chelita*).

KELUB. (V. *Chelub*).

KELUHU. (V. *Cheluhu*).

KELUV. (V. *Cheluv*).

KEMOSH. (V. *Chemoș*).

KEMUEL. (V. *Chemuel*).

KENAANA. (V. *Chenaana*).

KENAN. (V. *Chenan*).

KENANI. (V. *Chenani*).

KENANZAHU. (V. *Chenanía*).

KENATH. (V. *Chenat*).

KENAZ. (V. *Chenaz*).

KENOZĂ, CENOZĂ. În gr. *kenôsis*, de unde a rezultat adj. *kenos* (18 x) = gol (Mc. 12.3; Lc. 1.53; 20.10-11), deșert, zadarnic (F.A. 4.25; I Cor. 15.10, 14, 58; II Cor. 6.1; Gal. 2.2; Ef. 5.6; Fil. 2.16; Col. 2.8; Iac. 2.2), fără rezultat, zadarnică (I Tes. 2.1), degeaba (I Tes. 3.5). Verbul *kenoô* (5 x) = a deveni (sau a face) zadarnic (Rom. 4.14; I Cor. 1.17), a lua (I Cor. 9.15), a nimici (II Cor. 9.3), a dezbrăca de sine (Fil. 2.7). Subst. *kenôsis* nu este folosit în N.T., dar a fost adoptat, începând cu scrierile Părinților Bisericii, ca un sinonim al întrupării lui Cristos (v. *Întrupare*), cu un accent aparte pe umilința și bunăvoința care L-au marcat. Termenul acesta este fondat pe afirmația din Fil. 2.7: Cristos „S-a dezbrăcat de Sine Însuși”. Iată și alte texte care vorbesc despre smerirea Sa: „...slava pe care o AVEAM la Tine” (Ioan 17.5); „Isus Cristos, măcar că era bogat, S-A FĂCUT SĂRAC pentru noi” (II Cor. 8.9).

Puține doctrine creștine au fost atât de mult dezbătute și atât de puțin înțelese! Dificultatea face parte din taina Întrupării: de ce S-a dezbrăcat de Sine Cristos? Ce anume a lă-

sat El deoparte din gloria, bogăția, atributele și puterea Lui când a devenit om? Cu riscul de a ne lăsa antrenați, în cercetările noastre, în niște profunzimi insondabile, am putea totuși, manifestând o grijă sporită pentru a rămâne fideli învățaturii biblice, să încercăm a pătrunde, pe cât posibil, în taina aceasta. Iar, ca un punct de plecare, avem pericopa Fil. 2.1-11.

După ce adresează credincioșilor un apel la umilință și renunțare de sine (v. 2-4), ap. Pavel evocă exemplul lui Cristos Isus (v. 5). Scopul etic și pastoral – deci practic – al acestui îndemn exclude interpretarea potrivit căreia Cristos S-ar fi dezbrăcat de natura Sa divină. Apostolul nu încearcă nicidecum să lămurească problema *teologică* pusă de *kenoză*, și cu atât mai puțin să prezinte Întruparea ca un exemplu ce trebuie urmat! De aceea el nici nu ne explică „starea” anterioară întrupării Sale, adică ceea ce a însemnat „chipul lui Dumnezeu” sau „deopotrivă cu Dumnezeu” (v. 6). Greutatea argumentelor sale apasă pe diferitele etape parcurse de Cristos pentru a *cobori pe pământ*, a *Se umili*, deoarece comunitatea creștină pe care El a creat-o trebuie, pentru a rămâne unică, să păstreze spiritul Său de abnegație:

1. Starea Sa (în gr. *morphê* = chip, natură) inițială era aceea a lui Dumnezeu Însuși (v. 6a).

2. El nu socotește ca un lucru de apucat să fie deopotrivă cu Dumnezeu, lucru care I se cuvenea pe bună dreptate, ci își asumă, în relațiile Sale cu Tatăl, un rol de subordonare (v. 6b).

3. El Se dezbracă de Sine Însuși, adică, în lumina a ceea ce se spune mai departe în text, Se „golește”, lăsând deoparte *chipul (forma)* lui Dumnezeu, manifestările divinității Sale (v. 7a).

4. El ia condiția (chipul) (în gr. *morphê*) unui sclav devenind, în această mișcare continuă de umilință, un rob, nu numai al lui Dumnezeu, dar și al oamenilor (v. 7b; cf. Mt. 26.39; Ioan 4.34; 5.30; 14.28; 17.4, 18; Mt. 20.28; Lc. 22.26-27).

5. El Se face asemenea oamenilor, asumându-și plenar natura lor (v. 7c).

6. El coboară și mai adânc, acceptând, în spiritul unei ascultări totale, să treacă prin moartea fizică (v. 8a).

7. Moartea pe care o acceptă Cristos este moartea de cruce, un motiv de repulsie pentru romani, o pricină de poticnire pentru evrei, o nebulie pentru greci (v. 8b).

În rezumat, am putea spune că Pavel scoate în evidență, din rațiuni etice, dragostea lui

Cristos care Se sacrifică, umilirea și ascultarea Lui. Dacă am face abstracție de un scop teologic care să fi motivat acest text, am putea găsi un răspuns la întrebările următoare: care este lucrul de care S-a dezbrăcat Cristos? În ce măsură perfectă umanitate a lui Isus L-a obligat să Se „golească” de natura Lui divină? În ce măsură Și-a păstrat și Și-a exercitat El prerogativele Sale divine? Au fost propuse, *grosso modo*, 5 categorii de răspunsuri la aceste întrebări:

1. Prin întruparea Sa, Cristos a renunțat la toate atributele Sale divine, încetându-și toate funcțiunile Sale cosmice (teoria „*kenotică*” din sec. XIX).

2. El a renunțat la atributele Sale *relative*, dar nu la cele *esențiale*.

3. În ascultarea Lui de Tatăl, Cristos a renunțat la exercitarea, *într-un spirit de independență*, a puterilor Sale divine, fără însă să Se dezbrace de acestea.

4. Natura Sa omenească era de așa fel încât El nu Și-a exercitat pe deplin prerogativele Sale divine.

5. Întruparea Lui a fost mai degrabă un proces decât un act produs într-o singură clipă, astfel că natura Sa divină S-a unit progresiv cu natura Sa umană și, în cele din urmă, divinitatea Lui a fost pe deplin consumată la învierea Lui din morți.

Ne-am putea desprinde cu ușurință de prima și ultima dintre aceste ipoteze, reținând-o pe a 3-a drept cea mai verosimilă, cu toate că interpretarea unor texte înrudite comportă, cu siguranță, și numeroși factori de risc. O astfel de hazardare extremă provine din faptul că, în toate cazurile menționate mai sus, utilizarea verbului grecesc *kenoō* este cu semnificație figurativă, și astfel nu suportă greutatea unei semnificații literale pe care unii exegeți caută s-o impună acestui verb în Fil. 2.7. Pe de altă parte, unele texte afirmă că Isus era conștient de natura Sa divină și relatează exercitarea puterilor Sale divine (Lc. 2.49-50; Ioan 1.14, 48; 5.19-24; 8.58; 10.30; 11.41; 13.1-3; 17.25), precum și minunile pe care El le-a săvârșit (cu precizarea că acestea au fost, de fiecare dată, în folosul altora) (Mt. 4.3-4; 14.15-21; 15.32-39). În plus, drept răspuns la o întrebare ce I-a fost adresată, Domnul Isus admite o limitare a cunoașterii Sale, însă declară că dispune de cunoașterea divină în legătură cu alte subiecte, domenii în care Își pune omniștiința în serviciul dragostei Sale pentru oameni și a operei de mântuire a păcătoșilor (Mt. 11.27; Mc. 13.32; Ioan 3.12-13).

Interpretarea modernă tinde să contureze aceste probleme teologice și să insiste pe faptul că Cristos S-a dezbrăcat, nu de *puterile* Sale, ci de *poziția* Lui, părăsind Gloria pentru Cruce. Lightfoot, în comentariul său la Fil. 2.7 și urm., formulează următoarea concluzie: „*Cristos S-a dezbrăcat, nu de natura Sa divină - ceea ce era imposibil - ci de gloria și prerogativele divinității Sale. Și El a făcut lucrul acesta luând un chip de rob.*”

KEPHIRA. (V. *Chefira*).

KERAN. (V. *Cheran*).

KEREN-HAPPUC. (V. *Cheren-Hapuc*).

KERITH. (V. *Cherit*).

KEROS. (V. *Cheros*).

KERUB-ADAN. (V. *Cherub-Adan*).

KERYGMA. În gr. *kērygma* (în N.T. 8 x) = proclamare, propovăduire (Mt. 12.41; Lc. 11.32; Rom. 16.25; I Cor. 1.21; 2.4; 15.14; II Tim. 4.17; Tit 1.3), a verbului *kēryssō* (în N.T. 61 x) = a predica, a propovădui, a proclama, a vesti. Potrivit etim, gr., termenul acesta indică o proclamație făcută de un crainic.

În exegeza modernă, *kerygma* a dobândit o semnificație mai tehnică și restrânsă: aceea de propovăduire a Evangheliei, la început de către apostoli și Biserica primară, potrivit celor relatate în Faptele Apostolilor. Principalele discursuri kerygmatiche apostolice pomenite în cartea Faptelor sunt următoarele: a) cel rostit de Petru în ziua Cincizecimii (2.14-39); b) cel rostit de Petru după vindecarea ologului din naștere (3.12-26); c) cel rostit de Petru în prezența sinedriului (4.9-12); d) al doilea discurs al lui Petru în prezența sinedriului (5.29-32); e) discursul lui Petru în casa lui Corneliu (10.34-43); f) al lui Pavel la Antiohia Pisidiei (13.16-41); g) al lui Pavel la Listra (14.15-17); h) al lui Pavel la Atena, discurs-model în prezența unui auditoriu păgân (17.22-31).

Conținutul.

Punctele principale ale *kerygmei* sunt următoarele:

1. Timpul *împlinirii* sau *realizării* Scripturilor a venit, mai ales cu privire la profețiile mesianice.

2. Acest timp a fost marcat de *venirea lui Isus*, care le-a vorbit și le-a slujit oamenilor.

3. Eveniment central al credinței creștine, în împlinirea Scripturilor, *moartea și învierea*

lui Cristos constituie elementul esențial al *kerygmei* în jurul căruia se învârt toate celelalte.

4. Cristosul înviat a fost *proslăvit* sau *înălțat* la dreapta lui Dumnezeu.

5. Din cer, unde a fost stabilit ca Autor al mântuirii noastre, Isus și-a împlinit promisiunea de a ne trimite *Duhul Sfânt* care a fost însărcinat să continue lucrarea începută de Cristos.

6. *A doua venire în slavă* a Domnului Isus va marca judecata oamenilor.

7. Propovăduirea în formă kerygmatică se termină cu un *apel la convertire*, adică un angajament din partea ascultătorilor de *a se pocăi* și *a crede* în Isus din Nazaret, Mesia, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul și Domnul.

Într-un sens mai largit, în unele Biserici, *kerygma* se prelungește cu niște învățături (*cateheza*), în care sunt arătate consecințele lucrării de mântuire săvârșite de Domnul Isus, precum și exigențele care decurg din aceasta pentru cei credincioși.

Trei aspecte ale propovăduirii lui Cristos.

N.T. folosește 3 familii de cuvinte care accentuează, rând pe rând, diferite aspecte ale propovăduirii lui Cristos: a) *o veste bună* (în gr. *euaggelion*), care trebuie să fie transmisă ca atare (verbul gr. *euaggelizomai*); aici accentul fiind pus pe caracterul aducător de bucurie al mesajului. b) Cei ce transmit această veste bună sunt martori (în gr. *martus*), care depun mărturie (în gr. *marturomai*), despre ceea ce au văzut, au auzit, au experimentat; aici accentul cade pe angajamentul, sinceritatea și competența martorilor. c) Apoi, este vorba de *a proclama în auzul tuturor* (în gr. *kêryssô*) *kerygma* respectivă; în acest caz, accentul cade pe modul cel mai eficient de a o transmite, și anume cuvântul proclamat (căruia i se adaugă, ca un element necesar și indispensabil, exemplul vieții personale).

Dezbaterile teologice în epoca modernă cu privire la termenul *kerygma* s-au concentrat pe relația dintre mesajul proclamat și Cristosul istoric. Fără a căuta să scoată viața pământească a lui Isus din mesajul *kerygmatic*, Rudolf Bultmann, de ex., declară că credința trebuie să se bazeze, nu pe rezultatele cercetării istorice, ci exclusiv pe *kerygmă*. Și astfel numeroși teologi au sfârșit prin a vedea în Evanghelii, nu niște relatări biografice, ci o „*mărturie kerygmatică* (a Bisericii primare) *despre Cristosul înviat*.” Totuși rămâne chestiunea următoare: ce loc trebuie să i se rezerve Cristosului istoric în schema teologică? Este

clar că, în gândirea autorilor N.T., nu a existat nici o despărțire între proclamația *kerygmatică* și istoria lui Isus din Nazaret întrupat, activ, mort și înviat. A lipsi aceste relatări de caracterul lor istoric înseamnă a surpa întregul fundament solid al credinței. Într-adevăr, ce credit li s-ar putea acorda unor „adevăruri” spirituale inspirate de niște mituri?

KESALON. (V. *Chesalon*).

KESED. (V. *Chesed*).

KESIL. (V. *Chesil*).

KESULOT. (V. *Chesulot*).

KETSIA. (V. *Chetia*).

KETURA. (V. *Chetura*).

KEZIB. (V. *Czib*).

KEZIV. (V. *Czib*).

KIBROTH-HATTAAVA. (V. *Chibrot-Hataava*).

KIBTSAIM. (V. *Chibțaim*).

KIDON. (V. *Chidon*).

KILAV. (V. *Chileab*).

KILEAB. (V. *Chileab*).

KILION. (V. *Chilion*).

KILMAD. (V. *Chilmad*).

KIMHAM. (V. *Chimham*).

KINA. (V. *China*).

KINNEROTH. (V. *Chineret*).

KINNERETH. (V. *Chineret*).

KIR. (V. *Chir*).

KIR-HARESETH. (V. *Chir-Hareș*).

KIRIATH. (V. *Chiriat*).

KIRIATHAIM. (V. *Chiriataim*).

KIRIATH-ARBA. (V. *Chiriat-Arba*).

KIRIATH-BAAL. (V. <i>Chiriat-Baal</i>).	KONANIA. (V. <i>Conania</i>).
KIRIATH-HUTSOTH. (V. <i>Chiriat-Huſot</i>).	KONANYAHU. (V. <i>Conania</i>).
KIRJATH-JEARIM. (V. <i>Chiriat-Jearim</i>).	KORAH. (V. <i>Core</i>).
KIRJATH-SANNA. (V. <i>Chiriat-Sana</i>).	KORE. (V. <i>Core</i>).
KIRJATH-SEPHER. (V. <i>Chiriat-Sefer</i>).	KOSAM. (V. <i>Cosam</i>).
KIR-MOAB. (V. <i>Chir-Moab</i>).	KOZBI. (V. <i>Cozbi</i>).
KISCHJON. (V. <i>Chiſlon</i>).	KOZEBA. (V. <i>Cozeba</i>).
KISLEV. (V. <i>Chiſleu</i>).	KOZEVA. (V. <i>Cozeba</i>).
KISLON. (V. <i>Chislon</i>).	KUB. (V. <i>Cub</i>).
KISLOTH-TABOR. (V. <i>Chislot-Tabor</i>).	KUSAIA. (V. <i>Cuſaia</i>).
KISON. (V. <i>Chison</i>).	KUSCHAIA. (V. <i>Cuſaia</i>).
KIŞ. (V. <i>Chiş</i>).	KUSHAJA. (V. <i>Cuſaia</i>).
KITHLIS. (V. <i>Chitliş</i>).	KUSCHAN-RISHEATAYIM. (V. <i>Cuſan-Riſeataim</i>).
KITTIM. (V. <i>Chitim</i>).	KUSH. (V. <i>Cuş</i>).
KITRON. (V. <i>Chitron</i>).	KUSHAN. (V. <i>Cuſan</i>).
KIUN. (V. <i>Caivan</i>).	KUSHL. (V. <i>Cuşi</i>).
KIYN. (V. <i>Caivan</i>).	KUTA. (V. <i>Cut</i>).
KOHELET. (V. <i>Eclesiaſtul</i>).	KUV. (V. <i>Cub</i>).
KOLAJA. (V. <i>Colaia</i>).	KZIB. (V. <i>Czib</i>).
KOL-HOZE. (V. <i>Col-Hoze</i>).	

L

LABAN, LAVAN = *alb*.

1. Fiul lui Betuel și nepotul lui Nahor, fraatele lui Avraam. A trăit la Haran, în Mesopotamia (Gen. 24.10, 15; 28.5, 10; 29.4-5). Era fratele Rebecăi. Laban consimte ca sora sa să plece în Canaan pentru a se mărita cu Isaac, ale cărui daruri trimise prin Eliezer erau o dovadă a bogăției sale materiale (Gen. 24). Pentru a scăpa de mânia fratelui său Esau, Iacov fuge la unchiul lui, pe atunci șef de clan, tatăl mai multor fii (30.35; 31.1) și a cel puțin două fiice (29.16). Laban era proprietar de sclavi (v. 24, 29) și dispunea de turme de oi și capre (v. 9; 31.38). După 20 de ani de ședere la Laban, timp în care s-a căsătorit cu cele două fiice ale acestuia, Iacov fuge împreună cu familia și turmele sale. Mâniat de purtarea ginerelui său, Laban îl ajunge în Galaad, dar, din pricina intervenției lui Dumnezeu, nu-l poate molesta. Socrul și ginerele încheie un legământ, după care se despart pentru totdeauna (29-31). Laban se închina Domnului, însă se deda și unor practici idolatre (31.53; 24.50; 30.27; 31.30; cf. 35.4), precum și ghicitului (30.27).

2. Un loc neidentificat în peninsula Sinai (Dt. 1.1). Unii exegeți îl asimilează cu Libna din Num. 33.20.

LACHAI-ROI. (V. *Lahai-Roi*).

LACHIS, LAKIS, LAKISCH. Cetate întărită din Șefela (v. ac. cuv.), aparținând sem. lui Iuda, situată la cca 45 km SV de Ierusalim și la vreo 23 km V de Hebron. Cetatea aceasta are o istorie lungă, iar săpăturile arheologice întreprinse la Lachis au revelat o bună parte din trecutul ei. Biblia și istoria profană fac numeroase aluzii la această fortăreață care controla toată regiunea de SV a țării lui Israel.

Așezare. Amplasamentul Lachisului, căutat inițial la Umm Lâchis și apoi la Tell-el-Hesi, a fost ulterior identificat de Albright la Tell ed-Duweir. Suprafața înălțimii *tell*-ului măsoară cca 9 ha, ceea ce dovedește importanța sa în raport cu Meghido (6,5 ha) sau cu Colina Ophel din Ierusalim (5,5 ha).

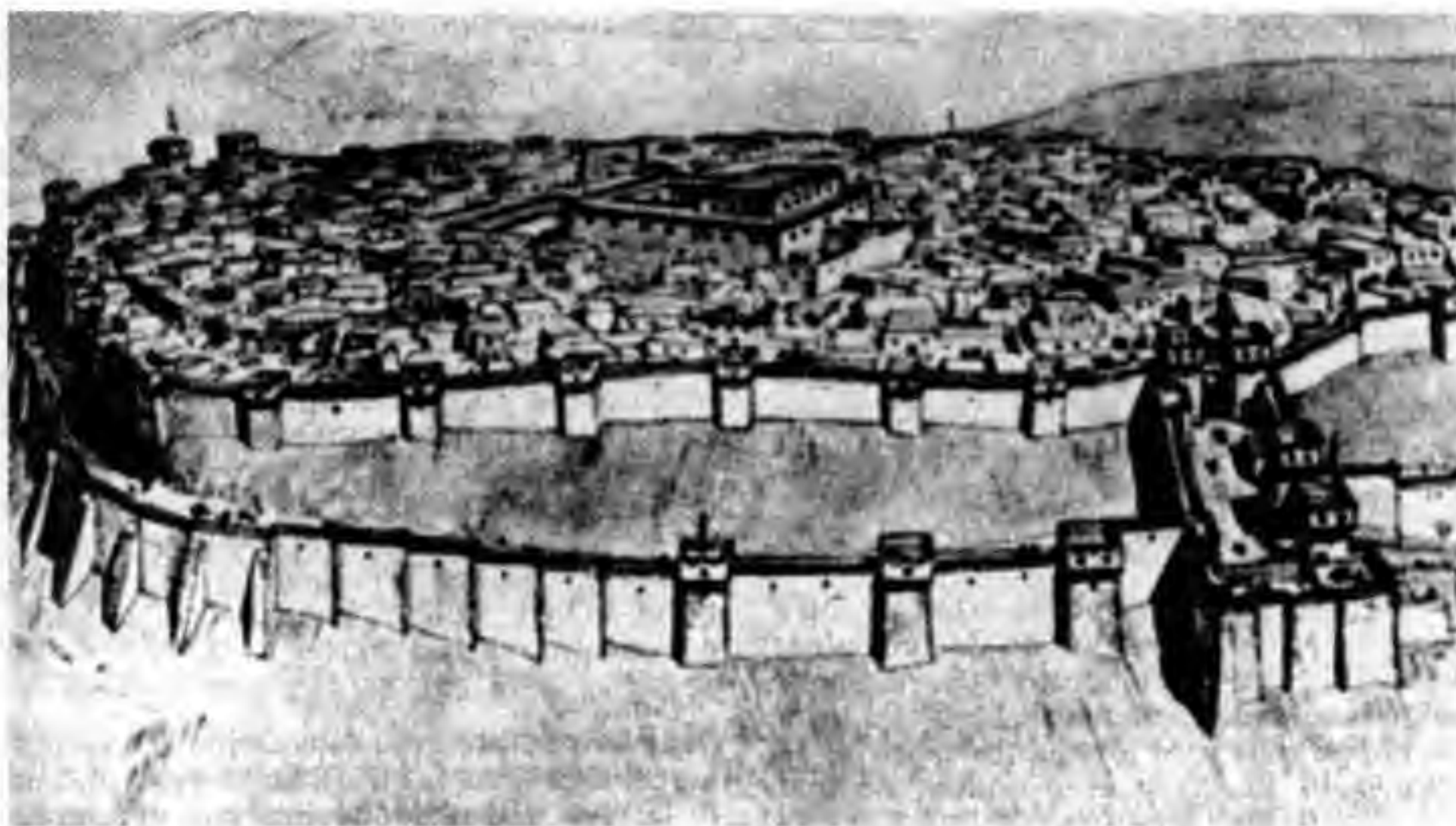
Săpături arheologice. Lachisul a fost excavat, pentru prima dată, între anii 1933-1938, în cadrul expediției Wellcome-Marston al cărei director era pe atunci J. L. Starkey. (Acesta a fost asasinat de niște tâlhari în anul 1938). A doua expediție a început în 1966, iar a treia în 1973.

Istoric.

1. *Primii locuitori.* Oameni ai cavernelor au locuit la poalele acestei coline naturale în paleoliticul superior, în calcolitic și în epoca bronzului timpuriu.

2. *Șederea israeliților în Egipt și cucerirea Canaanului.* În timpul domniei hyksoșilor în Egipt (1700-1550), Lachisul a fost o fortăreață protejată de un șanț de apărare și un povârniș. După aceea, către anul 1400 î.Cr., cetatea este menționată pe numeroase tablete de la Tell el-Amarna (v. ac. cuv.). Poate că ne aflăm acum în perioada cuceririi Canaanului (v. *Exod - Data*). De pe una din tablete, luăm cunoștință că împăratul Lachisului era favorabil cetelor de Hapiru (evreii?) invadatoare. Totuși, în momentul când israeliții au pornit cucerirea Canaanului, Iafia, regele Lachisului, a făcut parte din coaliția celor 5 împărați din S țării care au luptat contra lui Iosua (Ios. 10). O explicație posibilă este următoarea: poate că este vorba de un alt rege a cărui politică era total diferită de aceea a predecesorului sau a succesorului său, lucru care s-a petrecut adesea de-a lungul istoriei.

În aceeași perioadă, un mic templu, aparent canaanit, a fost construit în șanțul de apărare,

Fortăreața Lachisului cu cele două ziduri de apărare și întreita sa poartă. A fost cucerită de Nebucadnețar în anul 587 î.Cr.

fiind apoi distrus către anul 1200 î.Cr. Altarul acestui templu a fost făcut din pietre brute (cf. Ios. 8.31), iar accesul spre el era asigurat cu ajutorul unor trepte. De jur-împrejur au fost găsite oase de oi și capre, oase provenite, în majoritate, de la piciorul drept din față al animalelor respective (cf. Lv. 7.32). Aceasta ne permite să presupunem că au existat unele similitudini între religia canaanită și cultul israelit, dacă nu cumva, în epoca Judecătorilor, canaanii și israeliții au celebrat împreună un cult sincretist. (V. istoria lui Ghedeon). Au fost găsite numeroase inscripții în caractere protosinaitice, datând tocmai din acea vreme: un pumnal, gravat cu câteva litere, un bol și un ceainic care aveau 13 litere aparținând acestui alfabet.

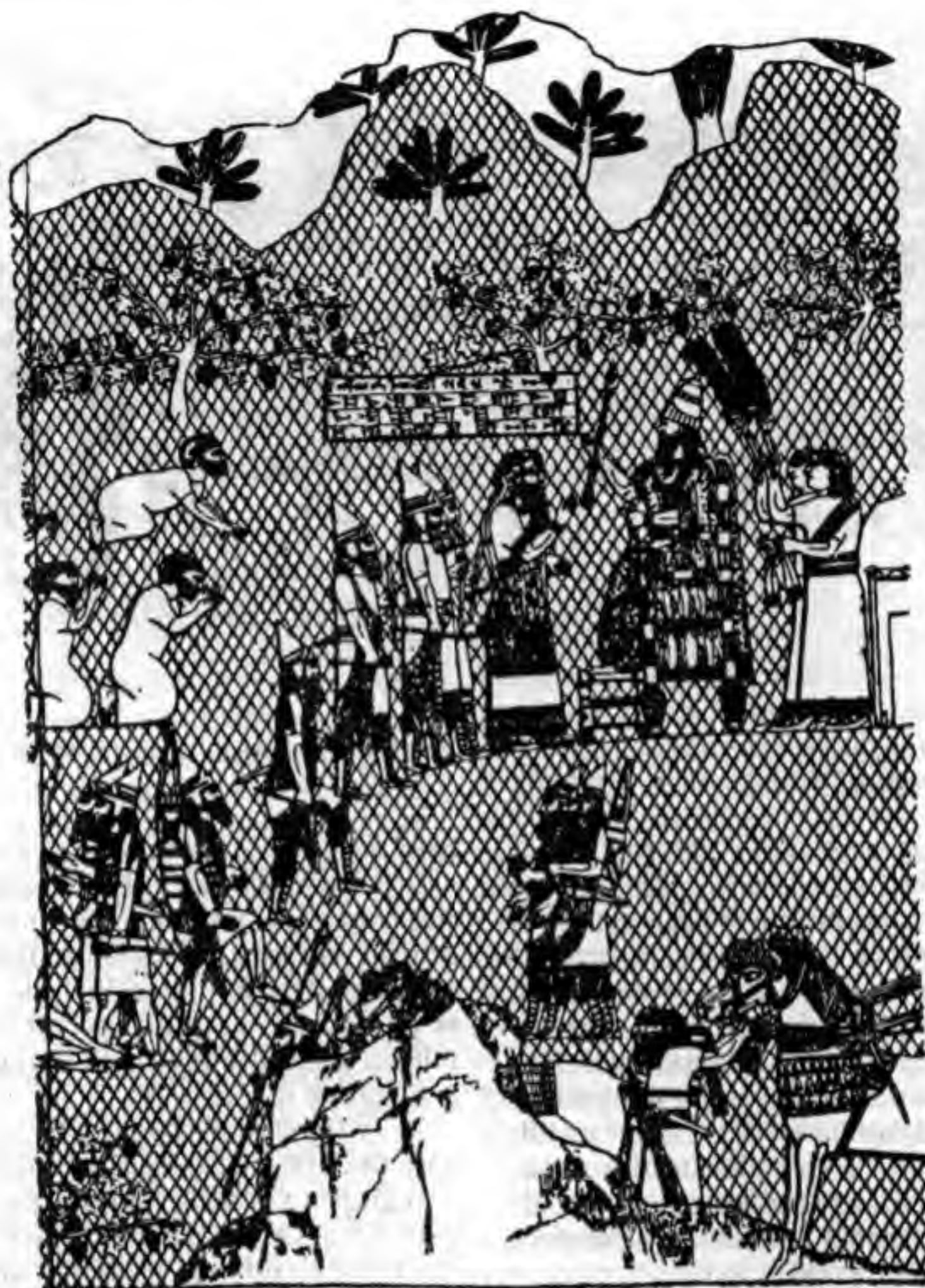
3. Epoca Judecătorilor și cea anterioară dezbinării împărăției. Distrugerea prin foc a Lachisului, în jurul anului 1200 î.Cr., nu a fost neapărat opera evreilor, aceasta putându-se datora, de ex. egiptenilor, dacă Merneptah a invadat Palestina tocmai în această perioadă. (V. *Faraon; Merneptah*). Dar spre finele epocii Judecătorilor, probabil că Lachisul a fost locuit, în permanență, de israeliți. A fost găsit un trident într-un mormânt datând de pe vremea împărăției unite (Saul, David), care ar fi putut să fie utilizat de preoți (v. I Sam. 2.13). Au mai fost scoase și alte obiecte dintr-o fostă sală publică, datând din jurul anului 925 î.Cr.: un altar, niște cădelnițe, câteva figurine cultice. Oare canaanii au recucerit cetatea în vre-

mea aceea sau continuaseră să ocupe doar câteva cartiere? Sau cultul israelit local (care continua să fie practicat, în ciuda centralizării religiei mozaice la Ierusalim) fusese total deviat? De altfel, în ținutul lui Iuda, câteva cetăți se pare că au menținut un cult local, în ciuda religiei instituite în timpul domniei lui David și Solomon la Ierusalim.

4. În împărăția divizată. Pe vremea dezbinării împărăției, Roboam a fortificat 15 cetăți în regiunea sudică a lui Iuda, printre care s-a numărat și Lachisul (II Cr. 11.5-10). Săpăturile efectuate au dovedit existența unei reședințe a guvernatorului, a unui dublu zid de apărare, unul pe creasta dealului și un al doilea la poalele acestuia (v. schița de mai sus).

Aceste fortificații ar fi rezistat 2-3 secole. În cursul perioadei respective (cca 770 î.Cr.), regele Amația a fugit la Lachis unde a fost omorât (v. II Împ. 14.19; II Cr. 25.27). În anul 701 î.Cr., pe când Ezechia era împărat peste Iuda, Lachisul este asediat și cucerit de Sanherib. Niște basoreliefuri, înfățișând luarea cetății și prada adusă lui Sanherib după predarea locuitorilor, au fost sculptate, pe niște plăci de calcar, pe pereții palatului său de la Ninive (v. schița de la pag. 232).

Pe prisma lui Taylor care relatează despre acțiunile militare ale lui Sanherib (v. *Sanherib*), acest rege vorbește despre deportarea a 200 150 de persoane din Lachis. Dacă cifra aceasta este corectă, înseamnă că numeroși

Alături de regele așezat pe tron, se vede o inscripție, în caractere cuneiforme, care zice: „Sanherib, regele multimilor, împăratul Asiriei, șade pe tronul lui înalt și prada luată din cetatea Lachiș trece pe dinaintea lui”. British Museum

israeliți locuind în zonele învecinate s-au refugiat în spatele zidurilor impunătoare ale cetății (6 m cele mai înalte, 4 m cele mai joase), cu prilejul invaziei asiriene (II Împ. 18.13). Ce umilire avea să sufere apoi (și chiar la foarte scurt timp după aceea) regele Sanherib, când Îngerul Domnului a lovit de moarte în tabăra sa 185 000 de războinici!

Pe baza vestigiilor clădirilor identificate pe amplasamentul cetății, s-a stabilit că ulterior a fost construită la Lachis reședința unui guvernator asirian.

Numeroase inscripții datează din timpul împărăției divizate: a) primele 5 litere ale alfa-

betului ebr., înscrise în ordine pe o treaptă a ceea ce pare să fi fost o citadelă datând de pe la anul 800 î.Cr.; b) pecetele puse pe un număr considerabil de toarte de ulcioare („*pentru împăratul*”), într-o scriitură asemănătoare celei folosite pentru inscripțiile Siloamului (v. *Siloam*). Acestora li se adaugă alte obiecte provenite de pe urma invaziei asiriene: vârfuri de săgeți, partea de sus a unui coif asirian, pietre de praștie, fragmente de armură, precum și vreo 1 500 de schelete omenești amestecate, într-o groapă, cu oase de porc!!!

5. Finele împărăției lui Iuda. Sub domnia lui Zedechia, Lachisul este din nou asediat și, în

cele din urmă, va fi nimicit prin foc de babilonieni. Totuși, cetatea opune câțva timp rezistență trupelor lui Nebucadnețar, după cum o dovedesc cele câteva ostraca găsite într-un corp de gardă, lângă poarta cetății. Au fost descoperite 21 de ostraca (v. ac. cuv.), însă doar 1/3 din acestea sunt descifrabile. Un ostrakon dintre acestea dezvăluie intrigile de ultim moment cu Egiptul. Astfel, un oarecare Koniah (Conia), fiul lui Elnatan (cel din Ier. 26.22?), aflat în drum spre Egipt, trecea prin Lachis (v. Ier. 37.1-10). Aceeași scrisoare face mențiunea „*profetului*”, dar nu se poate stabili despre cine este vorba: Urie (Ier. 26.20-23)? Ieremia? Un alt prooroc din acea perioadă? Oricum, aceasta este prima dată când termenul „*profet*” (*nabi*) este găsit pe un text profan.

O altă scrisoare spune: „*Să știe domnul meu că noi recepționăm semnalele de la Lachis, potrivit indicațiilor date de domnul meu, căci noi nu vedem Azeqa.*” Semnalele în discuție trebuie să fi fost niște nori de fum prin intermediul cărora o cetate anunța o altă localitate de pericolul unui atac iminent. Or, cum nu se mai vedeau niște semnale transmise de la Azeqa, nu este exclus ca orașul să fi căzut deja ca urmare a atacurilor babilonienilor (cf. Ier. 34.7).

A mai fost descoperită amprenta unui sigiliu, purtând numele lui Ghedalia (v. *Ghedalia*).

După robia babilonică, Lachisul a fost locuit din nou un anumit timp (Nem. 11.30), dar către anul 150 î.Cr. a fost părăsit complet (cf. W. F. Albright, *Bull. Am Schs.* 79, 1938, p. 11-17; 80, 1940, p. 11-13; 82, p. 24; Jack Finegan, *Life from the Ancient Past*, p.162) (v. *Bet-Hacherem; Ieremia*).

LACMAȘ, LAHEMAS, LAHMAȘ, LAKHMAS. Un sat din câmpia lui Iuda (Ios. 15.40). Identif. posibilă: Khirbet el-Lahm, la 4 km S de Beit-Jibrin.

LACMI. (v. *Lami*).

LACUM, LAKKUM, LAQQUM = *obstrucție, astupare* (cf. cuv. arab *lakama* = a bara un drum). O cetate a lui Neftali (Ios. 19.33), amplasată, după toate probabilitățile, la Mansura, în apropiere de Tayyarer ed-Delakeh, în partea de sus a văii Fejjas.

LADA, LAEDA, LAHDA. Bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Șela. Tatăl locuitorilor din Mareșa (I Cr. 4.21).

LADAN, LAEDAN, LAHDAN.

1. Urmaș al lui Efraim și strămoș al lui Iosua (I Cr. 7.26).

2. Urmaș al lui Gherșon și strămoșul a numeroase case patriarhale (I Cr. 23.7-9; 26.21).

LAEDA. (v. *Lada*).

LAEDAN. (v. *Ladan*).

LAEL = *cel ce aparține lui Dumnezeu*. Căpetenia gherșoniților și tatăl lui Eliasaf (Num. 3.24).

LAEMI. (v. *Lami*).

LAHAD. (Cf. cuv. arab *lahada* = a oprima). Fiul lui Iahat, bărbat din sem. lui Iuda (I Cr. 4.2).

LAHAI-ROI, LACHAI-ROI, BEER-LAKHAI-ROI = *fântâna Celui viu care mă vede*. În unele versiuni apare *fântâna lui Lahai care mă vede*. O fântână aflată în pustie, între Cades și Bared. Îngerul Domnului i S-a arătat Agarei lângă fântâna aceasta (Gen. 16.7, 14). Beduinii au identificat-o cu 'Ain Muweileh, la 80 km S de Beer-Șeba.

LAHDA. (v. *Lada*).

LAHDAN. (v. *Laedan*).

LAHEMAS. (v. *Lahmaș*).

LAHMAȘ. (v. *Lacmaș*).

LAHMI. (v. *Lami*).

LAIS, LAISCH, LAISH, LAIȘ, LAYISH = *Ieu*.

1. Locuitor din Galim. Tatăl lui Palti (I Sam. 25.44).

2. Cetate canaanită de la extremitatea nordică a Palestinei. Daniții au cucerit-o și i-au pus numele Dan (v. *Dan*, 3).

3. Un sat al lui Benjamin (Is. 10.30), la NE de Muntele Măslinilor. Identif. la el-Isawizeh.

LAISCH. (v. *Lais*).

LAISH. (v. *Lais*).

LAIȘ. (v. *Lais*).

LAKHMAS. (v. *Lahmaș*).

LAKIS. (v. *Lachis*).

LAKISCH. (V. *Lachis*).

LAKKUM. (V. *Lacum*).

LAMEH, LEMEC.

1. Fiul lui Metușael, din neamul lui Cain. Una din nevestele sale i-a născut pe Tubal-Cain, făuritorul instrumentelor de aramă și fier (Gen. 4.18-24). Discursul rostit de Lameh în auzul nevestelor sale poate fi interpretat în diferite feluri, însă majoritatea comentatorilor văd în el o fanfaronadă.

2. Un patriarh antediluvian, descendent din Set prin Metusala, și tatăl lui Noe. Lameh se temea de Domnul și credea în promisiunile sale (Gen. 5.25, 28-31).

LAMENTAȚIE, PLÂNGERE. Elegie, cântare de jale, cum ar fi, de ex., cea compusă de David cu prilejul morții lui Saul și a lui Ionatan (II Sam. 1.17-27).

LAMI, LACMI, LAEMI, LAHMI, LAKHMI. Fratele lui Goliat. A fost ucis de Elhanan, fiul lui Iair (I Cr. 20.5) (V. *Elhanan*, 1).

LAMPĂ. (V. *Candelă*).

LANCE, SULIȚĂ. Această armă, numită în ebr. *Hanit*, se compunea dintr-o bucată de fier ascuțit, fixată pe un mâner (I Sam. 13.19; 17.7; Is. 2.4). În timpul cât ostașul nu folosea acest tip de suliță, o înfigea în pământ (I Sam. 18.10-11; 26.7-8; II Sam. 2.23; Ioan 19.34). Lancea era atât o armă de aruncare, cât și de lovire. Evreii mai foloseau o lance, numită *romah* (Jud. 5.8; I Cr. 12.8, 24; Nem. 4.13; Ier. 46.4), cu ajutorul căreia își străpungeau adversarul (Num. 25.7-8), nefiind utilizată prin aruncare (I Împ. 18.28).

LANȚURI. (În ebr. *kebel*, *zeq*; în gr. *halusis*).

1. Prizonierii de război erau legați cu niște lanțuri de bronz (Jud. 16.21; II Împ. 25.7; II Cr. 33.11). Aceste lanțuri sau piedici erau alcătuite din două verigi, unite între ele cu ajutorul unei bare de metal. Verigile respective erau fixate pe gleznele prizonierului, făcând foarte dificilă deplasarea acestuia. Ap. Pavel nu s-a rușinat de lanțurile în care a fost pus din pricina Evangheliei (F.A. 28.20; Ef. 6.20; II Tim. 1.16). În Ier. 40.4, sunt menționate niște lanțuri purtate la mâini (acestea sunt subînțelese în F.A. 12.6-7; 21.33; Ef. 6.20 și II Tim. 1.16). Alienații mintal și cei posedați de duhuri necurate erau legați cu lanțuri (Mc. 5.3-4; Lc.

8.29). În Ap. 20.1, un înger îl pune în lanțuri pe Satan. (V. *Butuci*).

2. Un alt termen ebr. este *sarsah*. Lănțișoare de aur curat, împletite ca niște sfori, ornau pieptarul marelui preot (Ex. 28.22 și urm.; 39.15). În Templul lui Solomon, niște împletituri de lănțișoare (rețele) decorau coloanele de aramă și lemn (II Cr. 3.5, 16).

3. Anumite lănțișoare de metal prețios erau folosite și ca podoabe (v. *Podoabă*). În Is. 40.19, este vorba de idoli ornați cu lănțișoare de argint.

LAODICEEA. Inițial, localitatea s-a numit Diospolis, adică cetatea lui Zeus. Se pare că Antiochus II (261-246 î.Cr.) a mărit-o când i-a schimbat numele în acela al soției sale, Laodiceea. Capitala Frigiei Pacatiene, în Asia Mică. Situată aproximativ la S de Colose și Ierapole (Hierapolis), pe Lycus, un afluent al Meandruului. Aici se fabrica o stofă din lână neagră a unei rase de oi autohtone, stofă utilizată apoi la confecționarea unor haine vestite. În Laodiceea se mai afla un centru medical unde se obținea celebra pudră frigiană utilizată în tratarea oftalmiei. În oraș trăiau, la un moment dat, foarte mulți evrei (Ant. 4.10.20). Epafra, presupusul fondator al Bisericii din Laodiceea, a activat în acest oraș (Col. 4.12-13). Pavel a dus o mare luptă spirituală în favoarea creștinilor din Laodiceea (Col. 2.1). El le-a adresat salutări (4.15). Unii specialiști consideră că scrisoarea menționată la v. 16 ar fi putut să fie o copie a Epistolei către Efeseni. Biserica din Laodiceea este una din cele 7 comunități din Asia cărora le este adresată Apocalipsa. Reproșurile foarte aspre rostite la adresa ei fac aluzie mai ales la marea bogăție a locuitorilor și la produsele obținute acolo (Ap. 1.11; 3.14-22). Pe la anul 60 d.Cr., un cutremur de pământ a distrus Laodiceea, Colose și Ierapole. Laodiceenii și-au reclădit orașul, fără însă a recurge la ajutorul romanilor. Ruinele localității de altădată pot fi văzute la Eski Hissar, la 88 km E-SE de Smirna.

LAPIDOT = *torță*, *făclie*. Soțul proorocii Debora (Jud. 4.4).

LAPTE. Aliment de bază în Orient, unde se mai consumă și astăzi lapte de vacă, de oaie (Dt. 32.14), de capră (Pv. 27.27), de cămilă (Gen. 32.15). Acesta din urmă are un gust excelent, este foarte hrănitor, dar nu conține glucide. Laptele se consuma fiert, prins sau sub formă de brânză (Dt. 32.14; Jud. 5.25; II Sam.

17.29). Se păstra în burdufuri și se servea în pahare (Jud. 4.19; 5.25).

LAQQUM. (V. *Lacum*).

LASAIA. (V. *Lasea*).

LASARON, LASCHARON, LASHARON, LAȘARON, SARON. O cetate al cărei rege a fost biruit de Iosua (Ios. 12.18). Textul ebr. ar putea fi citit și astfel: „regele Saronului”. Autorii Septuagintei sunt de părere că textul original ar fi sunat astfel: „regele Afecului (care aparține) Saronului”.

Cum Eusebiu, în cartea sa intitulată *Omas-ticon*, pomeneste o regiune, numită „Saronă”, între Muntele Tabor și Marea Galileii, la 10 km SV de orașul Tiberiada, s-ar putea ca Lasaronul de altădată să se fi aflat în ținutul respectiv.

LASCHARON. (V. *Lasaron*).

LASEA, LASAIA. Port al insulei Creta, la o distanță de 8 km, spre E, de Limanuri-Bune, prin dreptul căruia a trecut corabia cu care călătorea Pavel spre Roma (F.A. 27.8).

LASHARON. (V. *Lasaron*).

LAȘARON. (V. *Lasaron*).

LATINĂ. Limba vorbită de romani, care au exercitat autoritatea supremă în Palestina, începând din sec. I î.Cr. și și-au păstrat acest rol multe sute de ani. Totuși, latina nu s-a impus, evreii împrumutând doar câteva cuvinte latinești. *Praetorium* și *centurio* figurează cu caractere grecești în Mc. 15.16, 39, 45. Latina fiind limba vorbită de autoritățile romane, inscripția de pe crucea lui Cristos a fost formulată nu numai în grecește și evreiește, dar și în latinește (Ioan 19.20). Alte cuvinte de origine latină, folosite în N.T. grecesc, sunt: *charta*, *colonia*, *denarius*, *forum*, *membrana*, *speculator*, *sudarium*, *titulus* etc.

LAȚ, CAPCANĂ, PLASĂ.

1. *Lațul păsărarului*. Evreii îl întrebuințau foarte mult (Ps. 124.7; Pv. 1.17). Desigur că acesta era, ca și la egipteni, un fel de capcană care se închidea automat. Dispozitivul respectiv era alcătuit, de regulă, din două semicercuri (ochiuri), mascate de o plasă și fixate pe o scândurică ce servea ca ax celor două ochiuri. Atingând momeala pusă în

centrul capcanei, pasărea declanșa un resort și plasa se închidea prinzând pasărea înăuntru.

2. *Lațul vânătorului* (Is. 51.20) se arunca asupra vânatului (Iov 19.6; Ez. 12.13; 19.8). De asemenea, lațul se întindea pe pământ, pentru a prinde animalul de picioare (Ps. 9.15; 25.15; 57.6; Pl. 1.13). Sculpturile și povestirile antice arată că lațurile se întindeau pe niște țăruiși ce înconjurau un țarc prevăzut cu o singură ieșire. Erau apoi goniți către această împrejmuire: iepuri, mistreți, cerbi etc., lovirea lor fiind mult ușurată. Cu ajutorul unor lațuri de mici dimensiuni se închideau spațiile libere dintre tufișurile învecinate, barându-se drumul animalelor urmărite. Niște plase în formă de buzunar se puneau la intrarea vizuinilor. Animalele hăituite intrau în aceste pungi, ca într-un tunel fără ieșire.

3. *Plasa pescarului*: năvodul, mreaja (Hab. 1.15; Mt. 13.47-48; 4.18; Ioan 21.6; Herod. 1.141). Pescarii evrei utilizau mrejele, la fel ca egiptenii (Is. 19.8). Această plasă uriașă, confecționată din fire de in, prevăzută cu niște plumbi la partea de jos, se cufunda la mare adâncime. Partea superioară era menținută la suprafața apei cu ajutorul unor plute de lemn. Acest tip de năvod era folosit pe scară foarte largă (cf. Homer, *Odissea*, XXII, 384-387; Pliniu, *Ist. Nat.*, XVI, 8.13).

4. *Fileu*, o plasă, o rețea subțire și deasă cu ajutorul căreia evreicele își fixau părul (Is. 3.18) (în unele versiuni biblice, apare cuv. „sorișori”. N. Ed.).

LAUDĂ, LAUDE. (V. *Lăuda*).

LAZĂR. (În ebr. *el'azar* = *Dumnezeu a ajutat*).

1. Numele săracului despre care vorbește istoria din Lc. 16.19-31. Acesta era dus și lăsat la ușa bogatului în speranța de a putea mânca din firimiturile care cădeau de la masa lui. Câinii veneau și-i lingeau bubele sărmanului om. Domnul Isus nu face nici un comentariu cu privire la caracterul lui, nici la acela al bogatului. Ambii au murit. Îngerii au dus pe cel sărac în *sânul lui Avraam*, în vreme ce bogatul a ajuns într-un loc de chinuri cumplite. Faptul de a fi fost bogat sau sărac nu a avut nici cea mai mică influență asupra soartei finale a celor doi oameni. Se pare că bogatul a trăit în nepăsare, materialism și cel mai oribil egoism. Frații săi, asemenea lui, nu i-au luat în serios pe Moise și pe profeți, refuzând să se pocăiască (v. 27-31). Este limpede că soarta de pe urmă a celor bogați și săraci depinde de atitu-

dinea lor morală și spirituală. O altă învățătură care se desprinde din cuvintele foarte serioase ale Domnului Isus este aceea că soarta omului este definitiv stabilită în clipa morții sale. (V. *Locuința morților*).

2. Un locuitor din Betania, fratele Martei și al Mariei. Foarte prețuit de surorile sale și de Isus, el a avut marea onoare de a fi fost înviat. Marta și Maria L-au informat pe Cristos, pe când El Se afla dincolo de Iordan că fratele lor era grav bolnav, dar Învățătorul nu a răspuns imediat invitației lor. Două zile mai târziu, Lazăr moare și Domnul pornește spre Betania. Marta îi iese în întâmpinare. Declarând că El este Învierea și Viața, Cristos face apel la credința Martei. Însoțit de cele două surori și de un grup de prieteni, Isus S-a deplasat la peștera care servea ca mormânt, potrivit obiceiurilor evreiești. Domnul a poruncit să fie dată la o parte piatra de la intrarea în mormânt și a adresat o rugăciune de mulțumire către Dumnezeu, pentru a le dovedi celor aflați acolo că Dumnezeu-Tatăl Îl trimisese să facă minunea respectivă. Apoi a strigat: „*Lazăre, vino afară!*” și mortul a ieșit din mormânt (Ioan 11.1-44). Extraordinara minune a făcut multă vâlvă, vestea răspândindu-se vertiginos până la Ierusalim, însă sinedriul a luat decizia să-L omoare pe Cristos pe care poporul voia să-L facă împărat. Sinedriul nu era nicidecum de acord cu întemeierea acestei împărății spirituale, care ar fi împiedicat răscoala contra romanilor și restaurarea vechii guvernări teocratice. Mai-marii poporului au considerat preferabil, suprimându-L pe Isus, ca un singur om, vinovat sau nu, să piară pentru tot norodul (11.45-53; 12.9-19). Lazăr a participat în Betania la cina pe care a dat-o Simon leprosul în cinstea lui Isus, cu 6 zile înainte de Paște (12.1-2). Iudeii, văzând în faptul acesta o creștere a popularității lui Isus, s-au mâniat și au plănuit să-L omoare și pe Lazăr. El este menționat, pentru ultima oară, la v. 10-11. Părerea noastră este că el a supraviețuit unui eventual atentat și a murit de o moarte naturală în împrejurări care nu ne sunt cunoscute.

Identificarea unui mormânt, presupus a fi fost acela al lui Lazăr din Betania (el-Ayariyeh), pe versantul estic al Muntelui Măslinilor, se datorerază „Pelerinului din Bordeaux”, un pelerin anonim care a întreprins o călătorie în Țara Sfântă în anii 333-334 d.Cr., pe vremea când Elena, mama lui Constantin cel Mare, căuta la Ierusalim locurile sfinte. S. J. Saller a stabilit că la finele sec. IV, deasupra acestui

mormânt exista o biserică. Treptele care duceau acolo nu ar fi fost tăiate decât în sec. XVII.

LAYISH. (V. *Lais*).

LĂCUSTĂ, LARVĂ, CRICHET. Un număr de 8 cuv. ebr. definesc diferite specii sau stadii ale lăcustei, astfel că este aproape imposibil să determinăm foarte exact nuanța indicată de fiecare dintre ele. Tocmai de aceea, traducătorii noștri utilizează, de la caz la caz, termeni ca: lăcustă, locustă (Nițulescu), larvă (Nițulescu, Naum 3.17) (în unele versiuni străine, apar și cuvintele: larvă, nimfă, omidă. N. Ed.), sau păstrează, nemodificate, cuv. ebr. ca: *solam, hargol, hagab, gazam, hasil, yelek* (Jud. 6.5; Lv. 11.22; Naum 3.17; Ier. 46.23; Ioel 1.4; 2.25). Ortopterele săritoare se subîmpart în două subordine: a) *locustare* [lăcustele cu antene lungi și delicate, depășind, în general, lungimea corpului. Ponta femelelor sau oviscaptul este foarte dezvoltată și are forma de sabie (*Locusta viridissima*)]. b) *Acridienele* (crichele) se disting, în special, prin antenele lor scurte și puternice (*Pachytylus migratorius*).

Lăcusta trece prin 3 stadii de dezvoltare: femela își depune ouăle într-o cavitate cilindrică a solului, prin aprilie-mai. Noua insectă, apărută în iunie, este o *larvă* fără aripi. Ea trece în stadiul de *nimfă*, când are aripi rudimentare, închise într-o teacă. O lună mai târziu, ea devine insectă adultă, cu aripi perfect dezvoltate, iar lăcomia sa este proverbială. Devastările produse de lăcuste constituie o calamitate, demnă de a fi numărată printre urgiile care au lovit Egiptul pe vremea lui Moise (a 8-a urgie; Ex. 10.4). Cele două specii de lăcuste mai cunoscute sunt *Aedipoda migratoria* și *Acridium peregrinum*. Ele pot fi întâlnite mereu în pustiurile din SE Palestinei, dar din când în când aceste insecte se înmulțesc enorm, invadează țara și lasă în urmă prăpăd și pustiire. Cărțile poetice și profetice ale Bibliei abundă în descrieri cvasidramatice ale puterii lor de distrugere și a incapacității omului de a li se opune. Locuitorii Orientului Mijlociu s-au hrănit întotdeauna cu lăcuste, insecte clasate printre animalele curate din punct de vedere ritual (Lv. 11.21-22; un exemplu este Ioan Botezătorul, Mt. 3.4). După ce au fost puțin prăjite, lăcustele se usucă la soare și li se adaugă sare. Se consumă părțile carnoase, după ce au fost înlăturate capul, aripile și măruntaiele.

Lăcustă

Jahn (*Bibl. Archeol.* § 23 și urm.) oferă o minunată descriere a lăcustelor. Uriase stoluri de crichete migratoare, numite de locuitorii Orientului „oștile lui Dumnezeu”, devastează regiuni întinse, mergând în șiruri ca un regiment. Seara se lasă la pământ, instalându-și „tabăra”. Dimineața, când soarele este deja sus, își reiau zborul și, dacă nu găsesc hrană, se lasă duse de vânt (Pv. 30.27; Naum 3.16-17). Lăcustele se deplasează în șiruri fără număr, alcătuind adesea un nor de 16-18 km lungime și 6-8 km lățime, atât de gros încât nici razele soarelui nu-l pot pătrunde. Aceste insecte schimbă ziua în noapte și răspândesc întunericul peste vaste regiuni (Ioel 2.2, 10; Ex. 10.15. Zgomotul produs de aripile lor este înspăimântător (Ioel 2.5). Când coboară pe pământ, lăcustele alcătuiesc un strat de până la 40 cm grosime. Dacă aerul este rece și umed, sau dacă trupurile le-au fost udate de rouă, ele rămân acolo... până când soarele le usucă și le încălzește (Naum 3.17). Nimic nu poate opri înaintarea lăcustelor. Ele umplu gropile săpate pentru a le tăia drumul și sting, prin marele lor număr, focurile aprinse pentru a le pricinui moartea. Escaladează zidurile, intră în case pe uși și ferestre (Ioel 2.7-9). Devorează toată verdeața, mănâncă scoarța copacilor, reușind chiar să frângă crengile acestora prin greutatea lor (Ex. 10.12-19; Ioel 1.4-12; 2.2-11).

În limbajul figurat al Apocalipsei, lăcustele sunt simbolul unui flagel supranatural, anunțat pentru sfârșitul vremurilor. Lăcustele respective ies din fântâna Adâncului, avându-l pe Apolion în frunte. Ele nu afectează verdeața, dar chinuiesc oamenii care nu au pe frunte pecetea lui Dumnezeu (Ap. 9.1-11).

LĂNȚIȘOR. Un lănțug metalic cu care își legau femeile gleznele pentru a fi astfel obligate să pășească mărunț. Împreună cu inelele purtate la glezne, acest lănțisor producea, în timpul mersului, un sunet plăcut, un zornăit (Num. 31.50; Is. 3.20).

LĂUDA, LAUDĂ. Cuv. ebr. și gr. utilizate pentru acest concept sunt numeroase. Termenul ebr. cel mai curent este *hillel*, derivând dintr-un cuvânt care înseamnă a face zgomot (II Sam. 14.25; I Cr. 16.4; Ezra 3.10; Nem. 5.13; Ps. 22. 22; Pv. 12.8; Is. 38.18; Ier. 20.13; Ioel 2.26), de unde adj. *mehalal* = vrednic de laudă, valoros (II Sam. 22.4; Ps. 18.3). Un alt cuv. este *tehillah*, care înseamnă cântec de laudă, preamărire, glorificare (Ex. 15.11; I Cr. 16.35; Nem. 9.5; Ps. 9.14; Is. 42.8) și care este folosit de peste 160 de ori pentru „a cânta laudele lui Dumnezeu” (prima dată în Gen. 12.15). Din ac. cuv. a rezultat *Aleluia* (Lăudați pe Yah, Domnul), preluat de majoritatea limbilor. Un alt cuv. este *Zimmer* = a juca, a cânta pentru Dumnezeu, a-L celebra (Jud. 5.3; II Sam. 22.50; I Cr. 16.9; Ps. 7.17; Is. 12.5), de unde au provenit *zimra* și *zamir* (Is. 24.16) = cântări de laudă (Ex. 15.2; Is. 51.3). *ChabhaH* înseamnă, lit., a răspândi, a publica, a celebra (Ps. 117.1; Dan. 2.23); *rum* = a înălța (Ps. 30.1); *romam* = înălțare, preamărire, cântec de laudă (Ps. 66.17). Unii termeni sunt asociați cu niște gesturi corporale, de ex.: *barakh* = a-și pleca genunchii, de unde sensul de a aduce omagii, a lăuda (Gen. 9.26; Dt. 8.10; II Sam. 22.47; I Cr. 29.10; Nem. 8.6; Ps. 16.7; Ez. 3.12; Dan. 2.20); *yadah* era, inițial, asociat unor gesturi care însoțeau cântarea de laudă, mărturisirea Numelui lui Dumnezeu (120 x : Gen. 29.35; 49.8; Ps. 49.18...).

Un număr de 14 cuv. gr. exprimă aceleași nuanțe. Cele mai frecvente sunt: *aineō* (Lc. 2.13, 20, folosit de 8 ori, de 6 ori numai în Ev. Luca); *epaineō* (I Cor. 11.2, 17, 22); *eulogeō* (Mt. 14.19; lit.: a zice de bine), de unde au rezultat: *ainos* (Mt. 21.16; Lc. 18.43), referindu-se inițial la o povestire în care erau relatate niște fapte extraordinare și fiind folosit numai în N.T. pentru a exprima lauda la adresa lui Dumnezeu, *epainos* (Rom. 2.29; forma amplificată a termenului precedent, denotând aprobarea, recomandarea), *ainesis* (jertfă de laudă, Evr. 13. 15), *eulogia* (laudă și binecuvântare, Ap. 5.12-13). Diferite cuvinte sunt asociate cântărilor de laudă: *hymneō* (F.A. 16.25), *hymnos* (Ef. 5.19), *a(i)dō* (a cânta, Col. 3.16), *psallō* (a cânta Psalmi, Iac. 5.13), *allēlouia* (Ap. 19.1, 3, 4, 6). Termeni înrudiți: *eucharisteō* = a aduce mulțumiri; *anthomologeomai* = a mulțumi lăudând. În fața unei asemenea abundențe de termeni cu nuanțe atât de multiple, ne putem ușor da seama de sărăcia vocabularului nostru, fapt care demonstrează că ideea aceasta nu ne este prea familiară.

O posibilă definiție. Ideea comună tuturor acestor termeni este aceea a unei profunde admirații, exprimată prin cuvinte, strigăte și cântări adresate persoanei care a suscitat aceste sentimente. În N.T., laudele sunt adresate tot așa de bine lui Dumnezeu-Tatăl, ca și lui Cristos (Mt. 21.9; Lc. 1.46-55, 68-79; 2.29-32; F.A. 19.17; Evr. 13.21; Ap. 1.4-7; 5.9-14; 15.3-4). Cuv. gr. *aineō*, precum și termenul ebr. *hillel*, au avut inițial semnificația de a scoate un strigăt de admirație (în fața unei femei, Gen. 12.15; cf. 6.9; a unui bărbat oarecare, II Sam. 14.25; a unui rege II Cr. 23.12), apoi de bucurie, de unde a aclama, a celebra pe Dumnezeu (Ps. 35.18; 69.34; Is. 38.18; 62.9; Ier. 20.13). În scurt timp, cuvintele nu au mai fost suficiente pentru a exprima sentimentele de venerație care umpleau inima credinciosului. Laudele se exprimau deci prin ovații explozive (I Cr. 23.5; II Cr. 5.13; 7.6; Ezra 3.11), niște strigăte lansate pentru a-i încuraja pe alții să se alăture celor ce aduceau laude (Aleluia) și îndeosebi cântărilor, adesea însoțite de o orchestră și o corală (I Cr. 15.16; II Cr. 5.12-13; Nem. 12.27-28; Ps. 149.1-2; 150.1-2). Aceasta era compusă, în mod frecvent, din două coruri care cântau de o manieră antifonată, sau se răspundea unui solist prin refrenuri ca acesta: „*căci este bun, căci în veac ține îndurarea Lui*” (I Cr. 16.34; Ps. 107.1; 136.1-2; Ier. 33.11). Uneori, laudele erau exprimate prin mișcarea întregului corp, într-un dans ritual (Ex. 15.20; II Sam. 6.14).

Laudă și mulțumire.

Două noțiuni înrudite, adesea asociate și totuși distincte. Când mulțumim, noi ne exprimăm față de Dumnezeu recunoștința pentru binefacerile acordate, pentru toate dovezile dragostei Sale pentru noi; dar atunci când îl lăudăm, noi trecem dincolo de domeniul personal și, în loc să ne mai ocupăm cu darurile, ne concentrăm asupra Dăruitorului, admirând frumusețea calităților Sale și măreția Persoanei Lui. Ralf Luther exprimă lucrul acesta în felul următor: „*Eu aduc mulțumiri pentru pâinea de pe masa mea și laud pe Acela care, din țărână, apă și boabe, face să țâșnească grâul care ne hrănește; eu aduc mulțumiri pentru raza de soare care îmi inundă camera și laud pe Creatorul nenumăraților sori, care conduce toți aștrii într-o ordine perfectă. În definitiv, lăudând pe Dumnezeu, eu mă gândesc mai mult la Dumnezeu decât la darurile Sale. Lauda deschide drumul adorării care ne face să cădem cu fața la pământ înaintea Aceluia care este, care era și care vine*”

Esențialul cultului.

Lauda și mulțumirea erau caracteristicile dominante ale cultului vechi-testamental. Jertfa zilnică, precum și acelea aduse în zilele de sabat erau însoțite de cântarea Psalmilor și sunetul instrumentelor muzicale (Ps. 104.33). Cu prilejul diferitelor sărbători, se cântau psalmi (Ps. 113-118).

Lauda este strâns legată de jertfe care, în ultimă instanță, exprimă darul de sine adus lui Dumnezeu (Ps. 119.108; Os. 14.3; Evr. 13.15). Tocmai de aceea jertfa lui Cristos este deopotrivă obiectul suprem al laudelor noastre și expresia cea mai perfectă a laudei noastre (Mt. 11.25-26; Mc. 14.22-23, 26; Ioan 17.1-2).

Lauda și mulțumirea sunt trăsături specifice oamenilor din poporul lui Dumnezeu (Ef. 1.13-14; Fil. 1.11; I Pet. 2.9), sunt lucruri pe care păgânii refuză să le adreseze Domnului (Rom. 1.21; Ap. 16). Omul a fost creat pentru a se bucura de lucrările lui Dumnezeu (Ps. 90. 14-16) și își îndeplinește menirea acceptând darurile Sale (Eccl. 8.15; 9.7; 12.1; Fil. 4.4, 8), astfel că lauda este răspunsul normal la generozitatea divină (Ps. 40.3; F.A. 4.21). Recunoștința credinciosului se exprimă prin cuvinte de adorare pentru rostirea căroră Dumnezeu însuși îl dezleagă limba (Rom. 2.29).

Lauda poate fi și individuală, însă locul ei normal este în adunarea celor răscumpărați (Ps. 22.23; 34.3; 35.18; 96.3). Comunitatea credincioșilor care laudă pe Dumnezeu face lucrul acesta împreună cu natura (Ps. 69.34; 103. 22; 135.1-2; 148.3; 150.6) și în părtășie cu corurile cerești (Ps. 103.20; 148.2; Is. 6.1-4; Lc. 2.13-14; Ap. 5.11-12).

De ce îl lăudăm noi pe Dumnezeu?

Lauda țâșnește spontan din inima credincioșilor (Mc. 2.12; Lc. 18.43; F.A. 2.47; 3.8; 11.18; 16.25) confrunțați cu bunătatea și dreptatea Lui (Ps. 145.6-7), cu dragostea și credințioșia Sa (Ps. 89.1; 117.2), cu slava Lui (Ex. 15.21), cu puterea Lui (Ps. 29.4), cu sfințenia Sa (Is. 6.3), din pricina ajutorului Său (I Sam. 2.1), a mântuirii Sale (Ps. 40.9-10; 71.15), a isprăvilor Lui (Ps. 105.1-2; 106.2); credinciosul laudă pe Dumnezeu când meditează la lucrările Lui (Ps. 77.11-14; Ap. 15.3-4), când enumerează toate binefacerile Sale (Ps. 103.2) și îndeosebi când își aduc aminte de darul Lui nespus de mare oferit în Persoana Fiului Său (II Cor. 9.15).

Minunile creației ne incită să-L lăudăm pe Dumnezeu (Rom. 1.25). O altă pricină de laudă este intervenția Sa în istoria omenirii (Mt. 21.9;

23.39; Mc. 11.9-10; Lc. 13.35; 24.53; Ioan 12.13), precum și revelația Lui în Persoana lui Isus Cristos (II Cor. 1.3; 11.31; Ef. 1.3).

Nici chiar dificultățile și încercările nu-i pot împiedica să laude Numele lui Dumnezeu (Iov 1.20-21; 35.10; F.A. 16.25) pe toți aceia care recunosc dreptatea Lui (Is. 12.1-6).

Într-o zi, tot ce este în ceruri și pe pământ va intona un cântec de laudă spre slava lui Dumnezeu și a Unsului Său (Rom. 11.33-36; I Tim. 1.17; Iuda 25; Ap. 5.9-14; 14.3). Toată creația se va uni cu poporul lui Dumnezeu ca să laude Numele Lui (Ps. 96.11-13; Is. 9.2). Este foarte important ca noi să experimentăm încă aici pe pământ ceea ce vom face de-a lungul veșniciei (Ef. 5.19; Col. 3.16-17; Evr. 13.15; Iac. 5.13).

LĂUTĂ, ALĂUTĂ, LIRĂ, PSALTERION. Corespondentul termenului ebr. *nebel*, când ac. cuv. desemnează un instrument muzical (Is. 5.12; 14.11; Am. 5.23; 6.5). În gr. *nebel* devine *nabla*, cuvânt considerat a fi de origine sidoniană. Autorii Septuagintei folosesc de obicei *nabla* (I Sam. 10.5; II Sam. 6.5; I Cr. 13.8; 15.16, 20). Corpul instrumentului, inițial din lemn (II Sam. 6.5; II Cr. 9.11), a fost confecționat mai târziu din metal (Ant. 8.3.8). Nu se cunoaște numărul coardelor alăutei. Ele erau făcute din intestine de animale. O liră de un tip special avea 10 coarde (Ps. 33.2; 92.3). Soprani se acompaniau cu alăutele (I Cr. 15.20), instrumente portative (I Sam. 10.5). Josephus Flavius relatează că *kinnura* (în ebr. *kinnor*, liră, harpă) avea 10 coarde, care se atingeau cu ajutorul unei baghete, în timp ce *nabla* avea 12 strune pe care se cânta cu degetele (Ant. 12.3). Potrivit lui Eusebiu, psalterionul avea la israeliți numele de *nabla* iar cutia sa de rezonanță se afla în partea de sus. Sf. Augustin, comentând Ps. 42, afirmă că psalterionul, spre deosebire de chitară, are cutia de rezonanță în partea superioară a coardelor.

Saul întâlnește o ceată de prooroci care cântau cu alăuta (I Sam. 10.5), instrument care a fost utilizat și cu prilejul aducerii chivotului la Ierusalim (II Sam. 6.5). Când David a organizat muzica sacră, a însărcinat niște leviti să cânte cu psalterionul (I Cr. 15.16, 20, 28; 16.5; 25.1, 6), instrument a cărui utilizare pentru cultul public s-a perpetuat (II Cr. 5.12). Lăutele erau auzite cu prilejul diferitelor sărbători evreiești (Is. 5.12; Am. 6.5). Deseori, însoțeau arfele (I Sam. 10.5; II Sam. 6.5; II Cr. 9.11; Ps. 81. 2; 108.2). (Referitor la întrebuințarea lăutei în sanctuar, v. *Muzică*).

LÂNĂ. (V. *Oale; Tesut; Tors*).

LEEA. Fiica cea mai mare a lui Laban. Nu la fel de frumoasă ca Rahela, sora sa mai mică, Leea „*avea ochii slabi*” (în textul fr. *delicati*. N. Ed.). Ea a fost dată de nevastă lui Iacov, prin șiretlic. Acesta slujise 7 ani pentru Rahela. Leea a născut pe Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Isahar, Zabulon și Dina, sora lor (Gen. 29.16-35; 30.17-21).

LEAC, REMEDIU, MEDICAMENT. (V. *Medic*).

LEBANA, LEVANA. Fondatorul unei familii dintre urmașii căreia o parte s-au întors din captivitatea babilonică (Ezra 2.45; Nem. 7.48).

LEBAOT, LEVAOT = leoalce. O cetate de la extremitatea de miazăzi a lui Iuda (Ios. 15.32).

LEBĂDĂ. În ebr. *tinchemet* = *suflare, umflare*, nume aplicat unei păsări necurate din punct de vedere ritual (Lv. 11.18; Dt. 14.16). Unii traducători au redat ac. cuv. prin *cucuvea*. Realitatea este că semnificația sa este incertă. Unii exegeți consideră că ar putea fi vorba mai curând de găina purpurie (*Porphyrio caeruleus*) sau de ibisul lucios (*Ibis falcinellus*), deoarece lebăda nu este întâlnită în Palestina și, cu siguranță, nu ar fi fost considerată o pasăre necurată.

LEBONA, LEVONA = tāmāle. Cetate aflată la N de Silo (Jud. 21.19), identificată la Lubban, pe drumul care duce de la Sihem la Ierusalim, la 5 km NV de Silo.

LECA, LEKA. Judecând după context, un sat al lui Iuda (I Cr. 4.21). Neidentificat.

LECHI. (V. *Lehi*).

LEGA ȘI DEZLEGA. (În ebr. *'asar; charah*; în gr. *deō; luō*). În Mt. 16.19, această expresie, provenită din religia iudaică, este aplicată ap. Petru, căruia Domnul Isus i-a încredințat „*puterea cheilor*”, adică puterea de a condamna și de a absolve de vină (de a reține păcatele sau de a le ierta). El are privilegiul de a închide sau a deschide oamenilor porțile Împărăției cerurilor, arătând astfel că păcatul închide drumul spre Dumnezeu în timp ce harul îl deschide. El a folosit puterea aceasta creând acces spre Împărăția lui Dumnezeu iudeilor, în Ziua Cincizecimii (F.A. 2), samaritenilor

(F.A. 8.14-17) și Neamurilor (F.A. 10). Dar Domnul Isus a încredințat aceeași autoritate ucenicilor (cf. Mt. 18.18) și, prin ei, tuturor credincioșilor, pentru că, în Ioan 20.23, El spune: „*Celor ce le veți ierta păcatele, vor fi iertate; și celor ce le veți ține, vor fi ținute.*”

Expresia *a lega și a dezlega* este proprie mediilor rabinice. Într-adevăr, sinagoga practica excomunicarea, își rostea judecățile prin *a lega și a dezlega*, de ex. dezlegarea cuiva de o juruință pe care o făcuse. Deciziile doctrinale sau juridice erau luate de aceeași manieră. Tradus literal, textul ar suna astfel: „*Ce vei lega pe pământ, va fi legat în ceruri, și ce vei dezlega pe pământ va fi dezlegat în ceruri.*” *A lega și a dezlega* însemna, în limbajul rabinic: a interzice și a permite. Se pare așadar că Domnul Isus voia să-i confere lui Petru, prin aceste cuvinte, autoritatea de a declara care era conduita corectă a unui creștin. Promisiunea aceasta viza lucrarea Evangheliei în ansamblu: evanghelizarea (cheia Împărăției) și învățătura, consilierea spirituală, disciplina în Biserică (*a lega și a dezlega*). Epistolele sunt un comentariu practic al acestor versete, ele fiind pline de indicații referitoare la ceea ce le este interzis și la ceea ce le este îngăduit creștinilor. Apostolii luau ca temelie al spuselor lor autoritatea divină: „*...cine nesocotește aceste învățături, nesocotește nu pe un om, ci pe Dumnezeu.*” (I Tes. 4.8; cf. Lc. 10.16). Alte traduceri interpretează acest verset astfel: „*Cel pe care vei refuza să-i primești în lumea aceasta, nu vor fi cu nici un chip primiți în ceruri, și cel pe care îi vei elibera pe pământ vor fi socotiți liberi și în ceruri.*” (V. *Legătură*).

LEGĂMÂNT, ALIANȚĂ. Un acord, o convenție intervenită între două sau mai multe persoane. Scripturile menționează diferite legăminte încheiate între oameni pe o durată determinată (Gen. 21.27, 32; I Sam. 18.3; 23.18; I Imp. 20.34). Cu totul altfel stau lucrurile când Dumnezeu este El însuși una din părțile contractante: El îi face omului o propunere generoasă care, în general, nu va fi împlinită fără îndeplinirea unor condiții precise din partea acestuia. Dumnezeu îi promite omului viața veșnică și ocrotire cu condiția ca acesta să asculte; nesupunerea va antrena o sancțiune (Gen. 2.16-17). Domnul face un legământ cu Noe, făgăduind că el nu va pieri împreună cu lumea veche (6.18) și că nu va mai avea loc un asemenea cataclism, curcubeul fiind un semn al legământului (9.12, 15-16). Dumnezeu

încheie cu Avraam și urmașii lui un legământ al cărui semn avea să fie tăierea împrejur. Domnul S-a angajat să fie Dumnezeul lor și să le dea țara Canaanului ca moștenire (13.17; 15.18; 17.2, 4, 7, 11, 13, 14, 19; II Imp. 13.23; I Cr. 16.15-18; Ps. 105. 9-11; F.A. 7.8; Rom. 4.13, 17). El a făcut un legământ cu poporul Israel, certificându-i că va fi Dumnezeul lui și că va face din el un neam mare, cu condiția ca el să păzească cele 10 porunci (Dt. 4.13, 23). Acest legământ, al cărui semn era sabatul (Ex. 31.16), a fost conceput la Horeb (Dt. 5.2; 29.1) și înnoit, cu generația următoare, în câmpiile Moabului (Dt. 29.1). Dumnezeu face un legământ cu leviții (Mal. 2.4, 8), și în mod special cu Fineas, potrivit cărui acesta împreună cu urmașii lui să asigure o preoție permanentă (Num. 25.12-13). Domnul încheie un legământ cu David și promite un tron veșnic posterității sale (Ps. 89.20-30, 34-38; cf. II Sam. 7.1-29 și I Cr. 17.1-27; II Cr. 7.18; Ier. 33.21). Un *nou legământ*, total diferit de cel de pe Sinai, și mai spiritual decât legămintele precedente este vestit de proorocii V.T. El îi vizează și pe israeliți (Ier. 31.31-34; Evr. 8.8-11). Dispensatorul lui este Duhul Sfânt (Ioan 7.39; F.A. 2.32-33; II Cor. 3.6-9); întemeiat pe credință (Gal. 4.21-31) acest legământ este destinat tuturor națiunilor (Mt. 28.19-20; F.A. 10.44-47), iar Mijlocitorul său este Cristos (Evr. 8.6-13; 9.1; 10.15-17; 12.24). Poate că ar fi fost preferabil ca Vechiul și Noul Testament să se fi numit *Vechiul și Noul Legământ*. Cele două table de piatră pe care erau gravate cele 10 porunci, care constituiau legea fundamentală a convenției încheiate între Dumnezeu și Israel, au fost numite „*tablele legământului*” (Dt. 9.11, și chivotul în care se aflau aceste table se numea „*chivotul legământului*” (Num. 10.33). Cartea legământului, prefăcută poate de cele 10 porunci, se compunea dintr-o serie întreagă de dispoziții și ordonanțe divine, preluate în Ex.20.22 - 23.33. Moise le-a consemnat într-o carte, israeliții le-au acceptat oficial, legământul dintre Domnul și poporul Lui a fost astfel ratificat (Ex. 24.3-8) (V. *Teocrație*). Expresia „*cartea legământului*” devine mai târziu sinonimă cu „*cartea Legii*” (II Imp. 23.2; 22.8, 11), care cuprindea Deuteronomul (Dt. 31.9, 26; II Imp. 14.6; cf. Dt. 24.16).

Grație săpăturilor arheologice, ne-au parvenit din Orientul antic o seamă de legăminte și tratate internaționale. Legămintele acestea vin să lămurească, până la un anumit punct, legămintele biblice, mai ales pe cele încheiate

între Dumnezeu și diferiți oameni, cum ar fi legământul de pe Sinai (Ex. 19.20), cel din Deuteronom și Ios. 23 - 24, I Sam. 12, etc. Prezentarea legământului din Deuteronom, cu preambulul său, prologul istoric, dispozițiile sale generale și specifice, martorii, binecuvântările și blestemele sale se aseamănă foarte mult cu structura tratatelor din mileniul II î.Cr. Faptul acesta este util pentru o datare corectă a Deuteronomului, cartea pe care numeroși exegeți liberali au atribuit-o epocii lui Iosia. Tratatetele formulate în mileniul I î.Cr. respectau, mai mult sau mai puțin, aceeași schemă, însă lipsea prologul, element existent în pactele încheiate în mileniul II, cum a fost cazul legământului din Deuteronom (1.6 - 4.49).

LEGĂMÂNT - CARTEA LUI. „Cartea legământului” este denumirea acordată colecției de legi preluate în Ex. 20.23 - 23.33) și care se referă la ratificarea legământului de pe Sinai. Uneori, numele acesta se referă la „cuvintele legământului, cele 10 porunci” (34.28; 20.1-17). Cartea legământului conține, sub o formă indiscutabilă („să faci... să nu...”) sau cazuistică („dacă un om...cel care...”) o serie de dispoziții privitoare la sclavie (21.2-11), atingeri aduse persoanelor sau bunurilor lor (21.18 - 22.15) și procedurile legale (23.1-9). Ea este caracterizată prin spiritul ei de echitate și reciprocitate (legea talionului: ochi pentru ochi, etc. care limita tentativa de a se răzbuna la pedepsirea fărădelegii comise: 21.23-25), precum și prin dispozițiunile sale profund umanitare în favoarea dezmoșteniților, văduvelor, orfanilor, străinilor (22.21-30).

LEGĂNAREA DARURILOR. Ritualul legănării (balansării, agitării) darurilor viza:

1. Jertfele de mulțumire. Spata dreaptă (sau umărul drept) a animalului adus ca jertfă era ridicată înaintea Domnului și pieptul era legănat în fața Lui. Numai după aceea putea preotul să mănânce această carne sfințită.

2. Primul snop al secerișului, oferit lui Dumnezeu în a doua zi de Paște și legănat înaintea Lui. Snopul respectiv simboliza învierea, precum și consacrarea întregii recolte (Lv. 23.10-11).

3. Cele două pâini din făina nouă și cei doi miei de la jertfa de mulțumire erau legănate și oferite în ziua Cincizecimii, 50 de zile după snopul celor dintâi roade (Lv. 23. 15, 20).

4. Jertfa de reparație, legănată înaintea Domnului, oferită de israelitul vindecat de

lepră (Lv. 14.12, 21): ritual care simboliza curățirea morală și o nouă consacrare în slujba lui Dumnezeu.

5. Darul pentru gelozie (din făină de orz, Num. 5.15, 25). (V. *Ape amare*).

În cazul jertfei de mulțumire cu caracter particular, pieptul legănat și umărul sau spata oferită prin ridicare îi reveneau preotului. Aducătorul darului și casa lui mâncau restul cărnii (Lv. 7.30-34; 10.14-15; Num. 18.18). De la jertfa de mulțumire a nazireului, preotul primea, pe lângă gratificațiile obișnuite, umărul fiert al berbecului (Num. 6.17-20). La Cincizecime, cei doi miei și pâinile din făina nouă reveneau preoților (Lv. 23.20). Ritualul îndeplinit de preot consta din așezarea mâinilor sale sub mâinile celui ce aducea darul și mișcarea lor (Ex. 29.24-25; Num. 6.19-20). Talmudul și tradiția rabinică arată că era vorba de 4 mișcări succesive: înainte și înapoi, în sus și în jos (ridicare).

LEGĂTURĂ, LEGĂTURI. (În gr. *desmos*, derivat de la *deō* = legătură). Pe plan material, acest termen definește funiile cu care a fost legat Samson (Jud. 15.14); măgarul sălbatic nu știe ce înseamnă să fii legat (Iov 39.5); lanțurile cu care a fost legat Iosif (Ps. 105.18) sau demonizatul din Gadara (Lc. 8.29). Ac. cuv. este utilizat și la figurat: „Eu am rupt legăturile jugului vostru” (Lv. 26.13). De asemenea, angajamentul pe care și-l asumă cineva este o legătură (Num. 30.2, 4, 12; I Cor. 7.27). Termenul este folosit și pentru a sugera o stare de asuprire, un șir de necazuri (Ps. 116.16; F.A. 20.23), sclavia (Naum 1.13). De aceea se poate vorbi de legăturile (jugul) robiei (Is. 58.6; Ier. 2.20; Ez. 34.27). În sens pozitiv, Biblia vorbește de legăturile legământului (Ez. 20.37) și de legături omenești (de dragoste) (Os. 11.4). Sub aspect negativ, Iov vorbește de legăturile adversității (nenorocirii) (36.8); autorul Proverbelor menționează legăturile păcatului (Pv. 5.22) sau ale nelegiuirii (F.A. 8.23), iar alți autori vorbesc despre legăturile Locuinței morților (II Sam. 22.6; Ps. 18.5-6; 116.3; F.A. 2.24). În pasajele acestea, Locuința morților este personificată sub înfățișarea unui tiran care încatușează sufletele oamenilor. În Col. 3.14, dragostea este privită ca fiind legătura desăvârșirii. În Ef. 4.3, legătura păcii, adică pacea, este considerată mijlocul de păstrare a unității Duhului între toți cei credincioși.

LEGE. Acest termen are două sensuri în Sf. Scriptură:

1. Forță determinantă, acționând într-un singur sens și impunându-se asupra voinței omului (Rom. 7.23).

2. Regulă de conduită, impusă de o autoritate competentă, sub amenințarea cu sancțiuni, în caz de neascultare. Biblia se servește de cuvântul *lege* îndeosebi în această accepțiune. Numeroase obiceiuri, inerente vieții sociale, au fost codificate în cele din urmă, dar o lege poate fi impusă de către o autoritate terestră sau divină și fără să decurgă neapărat dintr-o obișnuință sau dintr-o legislație anterioară. Cuv. rom. *lege* (provenit din cuv. lat. *lex* și *ligare*, a lega) redă: termenul ebr. *torah*, instrucțiune, cuv. aram. *Dath*, decret și subst. gr. *nomos*, obicei, lege. Excepție făcând sensul exprimat la pct. 1, cuv. *lege* semnifică regula de conduită emanând de la o autoritate și revelându-se cugetului sau impunându-se din exterior. Legea poate fi decretată de autoritățile guvernamentale (Ezra 7.26; Est. 1.19; Dan. 6.8) sau poate proveni direct de la Dumnezeu, printr-o revelație supranaturală inteligibilă, audibilă, cum a fost cazul pe Sinai, sau prin intermediul unor profeți insuflați (Zah. 7.12). De asemenea, legea morală se face cunoscută prin intermediul conștiinței (Rom. 2.14-15). Înțelepciunea provine din frica de Dumnezeu, din ascultarea de poruncile Sale, din studierea Cuvântului Său scris, din cunoașterea inimii omenești, din experimentarea unei vieți sfinte. Cine învață pe alții această înțelepciune divină face să țâșnească un izvor de viață (Pv. 13.14). Cine urmează sfaturile înțelepte ale părinților săi își asigură o cunună grațioasă (Pv. 1.8,9).

Legea Vechiului Testament.

Cuv. *lege*, însoțit de art. hot., fără nici un epitet, se aplică uneori V.T. în ansamblu (Ioan 12.34; I Cor. 14.21; cf. Ioan 10.34; 15.25), însă de cele mai multe ori el indică Pentateuhul (Ios. 1.8; Num. 8.2, 3, 14; Mt. 5.17; 7.12; Lc. 16.16; Ioan 1.17). Dumnezeu S-a folosit de Moise pentru a transmite poporului Israel cuvintele Legii (Ex. 20.19-22; Mt. 15.4; Ioan 1.17). Este vorba de Legea Domnului (Ios. 24.26; II Cr. 31.3), scrisă într-o carte (Ios. 1.7-8), conținând poruncile din Exod, Levitic, Numeri, Deuteronom (cf. Mc. 12.26 și Ex. 3.6; Mc. 7.10 și Ex. 20.12; 21.17; Lc. 2.22 și Ioan 7.22-23; Lv. 12.2-3; Mt. 8.4 și Lv. 14.3; Mt. 19.8; 22.24 și Dt. 24.1; 25.5). Pentateuhul (v. ac. cuv.), prima secțiune a Canonului, era numit Legea (Lc. 24.44). Cele 10 porunci date pe Sinai și regulamentele care decurg din acestea reprezintă Constituția statului evreiesc teocratic. Promulgarea acestei

legi fundamentale are loc în auzul întregului popor. Ansamblul ordonanțelor care reglementează modul de desfășurare a cultului mozaic, salvgardează drepturile omului, inspiră conduita individuală, prescriu ritualurile specifice jertfelor și sărbătorilor; toate acestea au fost date simultan cu cele 10 porunci, dar transmise prin Moise (v. *Teocrație*).

Legislația care reglementa în detaliu modul de a se apropia de Dumnezeu a fost promulgată cu prilejul construirii Cortului întâlnirii (v. *Levitic*). Treizeci și opt de ani mai târziu, Moise a amintit cuvintele Legii noii generații și a introdus modificările impuse de condițiile create prin intrarea israeliților în Țara Făgăduinței (v. *Deuteronom*).

Abrogarea poruncilor cu caracter local și temporar nu a antrenat desființarea Decalogului, imperativ divin, valabil nu numai pentru evrei, dar și pentru creștini (Ex. 20.12; Dt. 5.16; cf. Ef. 6.2-3). Nici o societate omenească nu se poate lipsi de cele 10 porunci, expresie a naturii imuabile a lui Dumnezeu. Principiile spirituale și morale care decurg din Decalog rămân valabile câtă vreme vor exista oameni pe pământ: închinarea în duh și în adevăr adusă singurului Dumnezeu adevărat; teama de Numele Lui; nevoia odihnei pentru toți oamenii (însă nu și sărbătoarea ceremonială a sabatului, v. ac. cuv.), considerația și ascultarea datorate părinților; respectul pentru viața aproapelui, a onoarei sale, a familiei și bunurilor sale. Fiecare dintre aceste principii este reluat, în esența sa, în N.T. (cf. Mt. 19.18-19; 22.37-39; Rom. 13.8-9; Ef. 4.25-5.5; 6.1-2; Evr. 4.9-11, etc.). Totuși, poruncile ceremoniale ale Vechiului Legământ (Evr. 8.7) fiind perimate (v. 13; cf. cap.8-10), apostolii au refuzat să le impună noilor convertiți proveniți dintre Neamuri (F.A. 15.23-29, etc.). Preoția levitică, jertfele, ceremoniile, sărbătorile, toate aceste lucruri poruncite de Lege îl prefigurau pe Cristos, Marele nostru Preot, și jertfa Sa ispășitoare. Aceste tipuri, împlinite prin venirea Mântuitorului, nu mai sunt de acum încolo necesare, deși semnificația lor simbolică rămâne valabilă. Codul civil și cel de procedură penală ale israeliților erau adaptate de o manieră admirabilă la nivelul lor de civilizație. Referitor la similitudinile dintre Legea lui Moise și Codul lui Hammurabi, a se vedea art. *Hammurabi*. Contextul legislației mozaice a fost în mare măsură clarificat prin *descoperirile arheologice*, îndeosebi prin cele întreprinse în ultimii 30 de ani. În afară de

Codul lui Hammurabi, descoperit la Susa în anii 1901-1902, au mai fost date la iveală coduri de legi sumeriene, babiloniene, asiriene, hitite și canaanite care au contribuit la o mai bună înțelegere a valorii legislației mozaice. Legile lui Lipit-Ishtar, rege al Isinului, în Babilonia centrală (câtre anul 1875 î.Cr.), precum și altele mai vechi, cum ar fi cele din Eshunna, o veche așezare situată la NE de Bagdad, demonstrează că însuși Codul lui Hammurabi era o consecință. Alte documente asiriene și babiloniene de același gen au fost descoperite la Kanish în Capadocia (sec. XIX î.Cr.), și numeroase texte juridice (sec. XV î.Cr.) s-au găsit la Nuzu, aproape de localitatea modernă numită Kirkuk, începând din anul 1925. Niște savanți germani au dat la iveală la Assur, pe Tigru, texte de legi asiriene din numărul cărora o bună parte aparțin epocii lui Tiglat-Pileser (aprox. 1110 î.Cr.). Legile hitite descoperite de arheologi sunt cu 1-2 secole mai vechi. În comparație cu aceste diverse legislații, „*această Carte a Legământului prezintă o simplitate în viața economică și o morală umanitară în relațiile dintre indivizi cum nu puteau exista decât în Israelul primitiv*” (W. F. Albright, *The O.T. in Modern Study*, 1951, p. 39 și urm.).

Rolul spiritual al Legii. Cu ce scop a fost dată Legea lui Moise?

1. Pentru a face cunoscute cerințele lui Dumnezeu și a pune în evidență greșelile omenești (Gal. 3.19). Înainte de Lege, omul comitea lucruri rele fără ca păcatul să-i fie imputat ca atare (Rom. 5.13; I Ioan 3.4), însă odată venită, Legea atâta pofta cu și mai multă forță prin atracția spre „fructul oprit” (Rom. 7.7-9), fără a oferi fie și cea mai mică putere naturii stricate a omului spre a o face în stare să înfăptuiască binele (v. 11-25).

2. După ce i-a convins pe oameni de transgresiunile lor, de încălcarea voii lui Dumnezeu (3.19-20, 23; Iac. 2.10-11), Legea îi condamnă pe toți la moarte și pierzare veșnică (Gal. 3.10, 22).

3. Acțiunea Legii este temporară: ea durează până la apariția posterității lui Avraam (Cristosul, v. 16, 19), până pe vremea când credința poate să se exercite (v. 23).

4. Așadar, Legea „*ne-a fost un îndrumător (pedagog) spre Cristos*” (v. 24). La greci și la romani, „pedagogul” (de cele mai multe ori, un sclav) era însărcinat cu educarea și îngrijirea unui copil până când acesta atinge vârsta majoratului; de îndată ce acesta înceta să fie un copil (4.1) pentru a deveni un fiu (v. 1-7), rolul pedagogului lua sfârșit. Legea, închi-

zându-ne sub păcat și plasându-ne sub incidența blestemului teribil rostit de un Dumnezeu preasfânt, nu ne-a lăsat decât o singură ieșire, și anume șansa de a ne putea refugia prin credință în Cristos, Mântuitorul, care a luat asupra Lui blestemul convenit nouă (3.24, 11-13).

5. Acum, noi nu mai suntem sub autoritatea acestui pedagog (v. 25); după ce, în mod simbolic, am murit față de Lege, îi aparținem de acum încolo lui Cristos care ne-a înviat împreună cu El (Rom. 7.4, 6). Astfel, avem privilegiul să ne aflăm nu sub Lege, ci sub Har (6.14).

6. Fiind născut din nou prin prezența lui Cristos în inima sa, credinciosul poate de acum încolo, într-o stare de libertate și bucurie, să împlinească prin Duhul Sfânt cerințele Legii (8.2-4; Gal. 2.19-20); Legea aceasta nu îi mai este exterioară, fiind scrisă pe niște table de piatră sau într-o carte, ci cuvintele sale sunt săpate pe însăși inima lui (Evr. 8.10). Fiul ajuns la majorat îndeplinește acum de bunăvoie ceea ce făcea altădată de teama pedagogului, iar dacă se mai întâmplă totuși să greșească, chestiunea aceasta se rezolvă direct între Tatăl său și el, nemaifiind de resortul pedagogului (Evr. 12.5-10; I Ioan 2.1-2).

7. Deși este izbăvit de Lege, creștinul nu devine nicidecum un libertin: el rămâne supus, în continuare, legii eterne a dragostei, singura garanție a libertății sale și a semenilor săi (Gal. 5.13-14); călăuzit de Duhul Sfânt (v. 18, 22-23), el împlinește legea cea nouă, adică legea lui Cristos (6.2; Rom. 13.8-10) (V. *Torah*).

LEGIUNE. Principală unitate militară în cadrul armatei romane (Răzb. 3.4.2). Inițial, o legiune număra 3 000 de infanteriști și cavaleri, însă începând cu anul 100 î.Cr. și până la căderea imperiului, numărul ostașilor unei legiuni oscila între 5 000 și 6 200 de oameni. La data respectivă, legiunea era alcătuită din 10 cohorte, fiecare dintre acestea având 3 subunități; fiecare subunitate (manipulă) cuprindea două centurii (cf. Mt. 27.27). Comanda era încredințată tribunilor și centurionilor (Răzb. 3.5.3; F.A. 21.31-32; 23.23). Pe vremea imperiului, într-o legiune se aflau 6 tribuni și 60 de centurioni. Termenul *legiune* este uneori sinonim cu o mare mulțime (Mt. 26.53; Mc. 5.9). La început, însemnele legiunii reprezentau un vultur și 4 animale; după anul 104 î.Cr., a rămas doar vulturul (Pliniu, *Ist. Nat.* 10.4). Emblema era purtată de centurion. De regulă, în afară de vultur, aceasta conținea și o imagine miniaturală a împăratului. Ponțiu Pilat a

Soldat roman, în sec V î.Cr.

introdus asemenea chipuri în Ierusalim, ceea ce a provocat o mișcare de revoltă din partea iudeilor (Ant. 18.3.1; Răzb. 2.9.2). Vulturul era însemnul legiunii întregi, însă cohortele și centuriile își aveau propriile lor embleme, mai mici și de formă variată.

LEGUME, ZARZAVATURI. Plante leguminoase, sau semințele acestora, îndeosebi mazărea și bobul; alimente foarte hrănitoare solicitate de Daniel și tovarășii săi (Dan. 1.12, 16) (În II Sam. 17.28, este vorba de boabe prăjite).

LEHAB, LEHABIMI, LEHAV. O populație de origine egipteană sau cel puțin încorporată printre egipteni (Gen. 10.13; I Cr. 1.11). Ar putea fi vorba de libieni (v. ac. cuv.).

LEHAV. (V. *Lehab*).

LEHI, LECHI, LEKHI = *falcă, maxilar, obraz*. O ridicătură de teren din țara lui Iuda (Jud. 15.9, 11, 14). Filistenii au ocupat-o cu scopul de a-l prinde pe Samson. Lehi putea fi o creastă năuntoasă, iar numele ei provine fie de la niște stânci zimțate, abrupte, dantelate, asemănătoare unui maxilar, fie se datorează faptei curajoase a lui Samson care a ucis, cu o falcă de măgar, 1 000 de filistenii. Oricare ar fi fost situația, un lucru este limpede: locul unde Samson i-a bătut pe filistenii, probabil în timp

ce aceștia se retrăgeau în învâlmășeală, și unde a aruncat el falca de care se servise ca armă, a fost numit Ramat-Lehi, colina falcii (v. 17).

LEKA. (V. *Leca*).

LEKHI. (V. *Lehi*).

LEMEC. (V. *Lameh*).

LEMUEL = *închinat lui Dumnezeu*. Numele regelui care a scris Pv. 31, unde el relatează învățăturile date de mamă-sa (v. 1).

LEOPARD, PANTERĂ, PARDOS. (În ebr. *namer* = *animal târcat*; în gr. *pardalis*). Animal foarte floros, cu blana târcată (Ier. 13.23), foarte sprinten (Hab. 1.8). Pardosul sfășie iezii (Is. 11.6); uneori atacă și omul (Os. 13.7-8). Stă la pândă în apropierea așezărilor omenești (Ier. 5.6), mediul său preferat fiind muntele (Cânt. 4.8). Bătrânii și chiar unii savanți moderni au ajuns să creadă că leopardul (*Felis pardus* sau *leopardus*) ar putea proveni dintr-o încrucișare între leu și panteră, numele leopard provenind astfel de la *leo* = leu și *pardus* = panteră. În prezent, opinia generală este că leopardul ar fi o specie de panteră. Leopardul și pantera trăiesc în Africa și S Asiei. Leopardul poate fi întâlnit pretutindeni în Palestina, mai ales pe malul răsăritean al Iordanului. Evident că, în vremurile biblice, era mai răspândit și pe malul occidental al Iordanului. Pielea sa târcată magnific este foarte apreciată.

În Dan. 7.6, leopardul reprezintă o națiune feroce, desigur Grecia și regele ei (8.21). Fiara din Ap. 13.2 întrunește trăsăturile celor 4 fiare ale lui Daniel. Cu un corp de leopard, ea simbolizează ansamblul puterilor terestre, reunite în împărăția lui Anticrist. Termenul ebr. *namer* ar putea include și alte specii de feline târcate, de ex. ghepardul.

LENE, LENEȘ. (În gr. *argos* = trândav, puturos; *oknēros* = leneș). Lenevie, trândăvie (Pv. 19.15; 26.15). Cartea Proverbelor cercetează fenomenul lenei și condamnă omul leneș. Lenea este, așadar, o absurditate, o nebunie (12.11), stârnește poftă fără a pune la dispoziție mijloacele necesare satisfacerii lor (21.26). Lenea cauzează sărăcia (28.19), nimicirea (18.9); un leneș face rușine rudelor sale (10.5) și este o povară pentru semenii lui (10.26). Efectele trândăviei sunt zugrăvite de o manie-

ră foarte pitorească: drumul lui (viața sa) este presărat cu spini (15.19), gospodăria lui se ruinează (24.30-33), nu este capabil nici măcar să-și frigă vânatul (12.27), nu are măcar dorința de a-și duce mâna la gură (19.24). Este orgolios (26.16), fricos (22.13; 26.13), ține cuvântări stupide (14.23). În loc să se întoarcă pe partea cealaltă în patul său, el ar trebui să ia exemplu de la furnică, a cărei activitate este foarte intensă (6.6-8). Dumnezeu muștră foarte aspru pe profeții leneși (Is. 56.10), pe creștinii trândavi (Mt. 25.26), pe văduvele tinere care lenevesc (I Tim. 5.13). Locuitorii insulei Creta sunt stigmatizați ca oameni leneși (Tit 1.12). În Mt. 25.26 și urm., lenevia robului necredincios constituie un motiv de condamnare (cf. Rom. 12.11).

LEPĂDA, LEPAĐARE, RESPINGE, RES-PINGERE. În V.T., omul nelegiuit leapădă pe Dumnezeu (I Sam. 8.7; 10.19), Cuvântul Lui (I Sam. 15.23, 26; Is. 30.12) și pe Mesia, trimisul Lui (Ps. 118.22; Os. 8.3). În consecință, un asemenea om este, la rândul lui, lepădat, respins, disprețuit de Dumnezeu (II Împ. 17.20; Ps. 78.67; Ier. 6.30; 7.29; 14.19; Pl. 5.22; Os. 4.6; 9.17; cf. Evr. 12.17), iar cetatea sfântă, Ierusalimul, sau Templul ei nu vor putea înlocui protecția oferită de Dumnezeu (II Împ. 23.27). De aceea, evreul pios îl roagă pe Dumnezeu împreună cu David să nu-l lepede pentru totdeauna (Ps. 51.11). Dar Biblia ne asigură, de asemenea, că Dumnezeu rămâne credincios legământului Său: El nu leapădă pentru totdeauna (Lv. 26.44).

În N.T., Isus Cristos, Mesia, trimisul lui Dumnezeu, este lepădat de evrei (Mt. 21.42; Mc. 8.31; Lc. 9.22; 17.25); El este „*piatra din capul unghiului pe care au lepădat-o zidarii*” (Mc. 12.10; Lc. 20.17; I Pet. 2.4, 7), Piatra pe care Dumnezeu vrea să-și zidească Biserica. Cine leapădă pe Mesia, respinge totodată pe Dumnezeu, Cuvântul Lui și Legea lui Moise (Mc. 7.9; Lc. 10.16; Ioan 12.48). În afară de Cristos nu există mântuire (Mc. 16.16; Ioan 3.16, 18).

LEPAĐARE DE CREDINȚĂ, APOSTAZIE. În gr. *apostasis*: acțiunea de a se îndepărta de ceva sau cineva, abandonarea unei cauze, dezertare. Ac. cuv. este folosit de două ori în N.T., pentru a exprima abandonarea credinței. Ap. Pavel a fost acuzat pe nedrept că îi învăța pe evrei să „*se lepede de Moise*” (lit. „*apostazie de Moise*”, F.A. 21.21). Același apostol vestește apostazia finală care va surveni înainte de a

doua venire a lui Cristos (II Tes. 2.3). Mulți oameni și-au închipuit că Evanghelia, propovăduită oricărei creaturi omenești, avea să cucerească lumea întreagă, dar Sf. Scriptură nu afirmă nicidecum lucrul acesta. Biblia nu spune doar că majoritatea oamenilor nu vor accepta mesajul mântuirii (Mt. 13.4-8; 22.3-8, 14; Lc. 12.32; I Cor. 1.26), ci ea vestește că, la finele vremurilor, un foarte mare număr de creștini cu numele se vor lepăda de credință. Prin apariția unor Cristoși falși și a unor prooroci falși, prin înmulțirea fărădelegii, „*dragostea celor mai mulți se va răci*” (Mt. 24.4-5, 11-12; cf. v. 23-26, 37-39). Nu încapă îndoielă că proliferarea vertiginoasă a sectelor religioase și a doctrinelor mincinoase, precum și indiferența generalizată față de Evanghelia constituie începutul împlinirii acestei profeții. Domnul Isus a prezis extraordinara seducție a erorii (v. 4, 5, 11, 24) care pare să aibă mai multă atracție decât mesajul, considerat prea exigent, al pocăinței și al supunerii depline față de Dumnezeu și Cuvântul Lui. Și apostolii au insistat asupra unei viitoare apostazii a maselor: „*Duhul spune lămurit că, în vremile din urmă, unii se vor lepăda de credință, ca să se alipească de duhuri înșelătoare și de învățăturile dracilor*” (I Tim. 4.1). În zilele din urmă, „*oamenii vor fi... iubitori mai mult de plăceri decât iubitori de Dumnezeu; având doar o formă de evlavie dar tăgăduindu-și puterea. Căci va veni vremea când oamenii nu vor putea să sufere învățătura sănătoasă... și își vor da învățători după poftele lor. Își vor întoarce urechea de la adevăr...*” (II Tim. 3.1-5; 4.3-4; cf. II Pet. 3.1-4; Iuda 17-19). Așadar, „*nu se poate spune că Domnul Isus nu vine deoarece lumea nu este încă destul de creștină, ci El nu Se întoarce pentru că oamenii nu sunt încă destul de necredincioși*” (Erich Sauer, *Der Triumph des Gekreuzigten*, 1946, p.135).

Culmea apostaziei va fi apariția lui Anticrist (v. ac. cuv.) și adorarea acestui personaj de întreaga lume răsculată contra lui Dumnezeu (cf. Ap. 13.2-3, 8, unde Anticrist este numit *fiara*; II Tes. 2.4). O aberație de felul acesta comportă o singură explicație: „*o lucrare* (în alte versiuni: *putere*. N. Ed.) *de rătăcire*” va antrena pe toți oamenii care au preferat adevărului nedreptatea și „*au iubit mai mult întunericul decât lumina*” (v. 9-12; Ioan 3.19-20). Lepădarea de credință finală va încheia o listă lungă: apostazia îngerilor (Iuda 6), a lui Adam și Eva (Gen. 3.6-7), a generației de la potop (6.5-7), a oamenilor de la turnul Babel (11.4),

a unei părți din Israel (Is. 1.5-6; Ier. 2.11-13). Asemenea tuturor acestor renegați din trecut, falsa religie care îl va abandona pe Cristos pentru a se alipi de Anticrist, va fi demascată și judecată la venirea glorioasă a Domnului Isus (cf. Ap. 3.16 și cap. 17; II Tes. 2.8) (V. *Babilon, 2; Cădea din nou*).

LEPĂDĂTURĂ, RACA. Cuv. aram. *rega* înseamnă: gol, nevrednic, derbedeu, om fără căpătâi. Este un termen care exprimă disprețul, desconsiderarea (Mt. 5.22).

LEPRĂ

1. O maladie, numită în ebr. *tsara'at*. Textul din Lv. 13.1-46 indică simptomele sale. Se cerea o atenție specială, pentru a nu o confunda cu alte afecțiuni ale pielii. Inițial, lepra se manifestă sub aspectul unei umflături, a unei bube care prinde crustă, sau a unui punct neted, de culoare albă, care se întinde pe toată suprafața porțiunii atinse de maladia respectivă (13.2, 3, 7, 8, 10, 24, 25, 27, 35, 36). Pe alocuri, prin atacarea pielii, apar mici suprafețe cu carne vie (v. 10, 14-16, 24). Această boală înspăimântătoare atacă mai ales pielea capului, devenită pleșuvă, zona buzelor, bărbia, fruntea. Lepra poate apărea și pe urma unor arsuri (24.29, 30, 42). Persoana suspectă de lepră trebuia să se prezinte, de câteva ori, înaintea preotului, pentru stabilirea diagnosticului (1-44). Dacă plaga înceta, pacientul era supus unui ritual de purificare și aducea o jertfă (14.1-32). Descrierea făcută bolii în Lv. 13 nu menționează culoarea albă a pielii despre care se vorbește, de ex., în cazul Mariei (Num. 12.10), al lui Ghehazi (II Împ. 5.27) sau al lui Moise, atins el însuși, pentru moment, de rana leprei (Ex. 4.6). Maladia aceasta îi afecta uneori chiar pe privilegiații societății: Naaman, comandantul oștirii siriene (II Împ. 5.1-14); Ozia, în cursul ultimilor ani ai domniei sale (15.5; II Cr. 26.21). Israelii scoteau pe leproși în afara taberei sau, respectiv, a localității, după instalarea lor în Canaan (Num. 5.1-4; 12.10, 15; II Împ. 7.3, 8, 10; 15.5; II Cr. 26.21; cf. Lc. 17.12). Sirienii nu luau în calcul posibilitatea de contaminare în cazul acestei boli respingătoare, astfel că împăratul se sprijinea pe brațul lui Naaman care trăia în mijlocul familiei sale și al servitorilor săi (II Împ. 5.18).

Diagnostic modern.

Lepra, numită altădată *Elephantiasis graecorum* iar în prezent *maladia lui Hansen* apare sub două forme. Prima, și cea mai curentă,

numită *lepra tuberculoasă*, este caracterizată de niște nodule care rănesc pielea și mucoasele. Cea de-a doua formă, așa-zisa *lepra anestezică*, atacă în special sistemul nervos periferic, prilejuind tulburări ale sensibilității. Simptomele celor două forme, tuberculoasă și anestezică, adeseori se asociază sau se succed. Boala este precedată de o stare de moleșală care poate dura luni în șir sau chiar câțiva ani. Apoi, niște pete circulare, roșii, variind ca dimensiuni și formă, apar pe frunte, membre, pe corp. După câțiva timp, centrul petelor respective capătă o culoare albă, iar părțile atacate amorțesc, se întepenesc. În cazurile mai grave, falangele degetelor de la mâini și de la picioare se detașează puțin câte puțin, iar lepra se întinde producând deformarea mădurelor și mutilarea trupului. *Thompson* a spus: „*Formarea crustei se produce gradat, în diferite zone ale organismului. Părul, sprâncenele, unghiile, articulațiile, falangele, gingiile, dinții... dispar încetul cu încetul. Uneori chiar și nasul, ochii, limba, cerul gurii.*” *Thompson* relatează că în apropierea porții Jaffa din Ierusalim a fost pur și simplu stupefiat la vederea unei mulțimi de cerșetori cărora le lipseau ochii, nasul sau părul capului. Ei își ridicau brațele fără mâini, le lipsea cerul gurii și scoteau niște sunete care nu aveau nimic omenesc.

Specialiștii nu sunt pe deplin convinși dacă termenul biblic *lepră* indică realmente *hansenoză* (maladia lui Hansen). Boala menționată în Lv. 14.3 pare să fie vindecabilă, în timp ce maladia lui Hansen este incurabilă, chiar dacă se tratează imediat după apariție. Sir Risdon Bennett (*Diseases of the Bible*, p. 15-52) și alți autori consideră că Lv. 14.3 nu se referă la maladia lui Hansen, ci la pecinginea uscată, *Psoriasis vulgaris*. Aceasta este o afecțiune netransmisibilă, caracterizată prin descuamații, care apar, de obicei, în faza primară pe coate și genunchi, sub forma unor pete circulare unde pielea se cojește; porțiunile atinse ajung până la dimensiunea unei monede, având o culoare alb-argintie. După descuamarea pielii, rămân niște pete roșii care, la un moment dat, se unesc. Pe urmă, boala afectează abdomenul, pieptul, spatele și, în final, ce-i drept în cazuri mai rare, pielea capului, fața, mâinile. Este vorba de o boală vindecabilă, deși susceptibilă să reapară, dar fără să pună viața în pericol. O altă chestiune care îi preocupă pe specialiști este dacă nu cumva „*lepra albă*” de care vorbește V.T. ar fi *Pso-*

riasis guttata, ale cărei pete albe lasă impresia că pielea a fost stropită cu var. În definitiv, cuv. ebr *tsara'at* ar putea fi luat ca un termen colectiv care indică mai multe maladii, printre acestea numărându-se *Elephantiasis* și *Psoriasis*. Este posibil ca acestea să se fi manifestat sub formă de endemie (boală specifică unei anumite țări sau regiuni. N. Ed.), în diferite epoci. Evanghelistul Luca, de profesie medic, folosește cuv. gr. *lepra*, care indica *psoriasisul* (5.12-13). Dacă termenul *lepră* din N.T. indică aceeași boală cu termenul folosit în V.T., este vorba, cu siguranță, de *psoriasis*. Modul în care descrie lepra Josephus Flavius etalează această opinie. El spune: „*Leprosul este un om a cărui piele își schimbă profund culoarea.*” Istoricul nu menționează simptome mai alarmante (Ant. 3.11.4). El mai adaugă faptul că neevreii nu exclud leproși din societate, acești bolnavi fiind în stare chiar să dețină funcții politice importante.

2. Cuv. *tsara'at* indica și maculele de culoare verzuie sau roșiatică ale unei haine, precum și diferite forme de mușgai, de aceeași culoare, care apăreau pe pereții caselor (Lv. 13.47-59; 14.33-57). Probabil că era vorba de o criptogamă minusculă, de niște alge sau ciuperci, apărute pe haine sau pe ziduri, după trecerea anotimpului ploios. Aceasta constituia o dovadă că haina sau casa respectivă devenise un factor nociv, curățirea impunându-se de la sine. În caz de recidivă, măsura era radicală: distrugerea.

Semnificația figurativă a leprei.

1. Asemenea păcatului, lepra este o boală ascunsă, extrem de gravă, care la început se reduce la o simplă pată (Lv. 13.2).

2. Lepra face din persoana afectată un om necurat, care întrerupe orice comuniune cu sanctuarul și cu poporul lui Dumnezeu și astfel cunoaște o adevărată moarte civilă (v. 45-46).

3. Măsuri la fel de radicale sunt luate pentru a împiedica înspăimântătoarea extindere a răului.

4. Curățirea (v. ac. cuv.) leprosului și a păcătosului este identică (cf. 14.2-7 și 16.20-22; cf. 14.14-17 și 8.23, 30). Sângele și untdelemnul erau necesare pentru unul ca și pentru celălalt.

5. Un alt fapt izbitor este acela că ungerea cu untdelemn este aplicată leprosului (14.18), marelui preot (8.12) și împăratului (I Sam. 10.1). Tot astfel noi, păcătoșii, suntem făcuți, prin ungerea sfântă, împărați și preoți ai lui Dumnezeu (Ap. 1.5-6; I Ioan 2.20,27).

LEPROS. O persoană atinsă de lepră (II Împ. 7.8; Mt. 10.8). La evrei, leprosul era alungat

afară din tabără, departe de sanctuar și de toată adunarea lui Israel. El trebuia să poarte haine sfâșiate (ca semn al doliului) și să-i avertizeze pe oameni să-l evite de la distanță, strigând: „*Necurat, necurat!*” (Lv. 13.45; Lc. 7.12-13). Leprosul era considerat un om mort (Num. 12.12). Dacă simptomele se precizau, omul era declarat necurat dar, lucru foarte curios, dacă afecțiunea se întindea pe întreg corpul, preotul îl declara curat pe cel bolnav (Lv. 13.6, 12, 13). Unii comentatori consideră că manifestarea bolii atrăgea după sine impuritatea legată, dar presupun că odată ce evoluția bolii atingea punctul culminant, aceasta nu mai avea caracterul unui blestem divin. Alți exegeți apreciază că leprosul nu putea beneficia de ispășire decât în momentul când maladia (ca simbol al păcatului) îl cuprinsese în întregime. În sfârșit, iată și o altă opinie: manifestarea rapidă a bolii asupra întregului corp presupunea intrarea într-un stadiu mai puțin virulent când procesul de însănătoșire era pe punctul de a se declanșa (v. *Curățire*).

LESCHA. (V. *Leșă*).

LESCHIM, LESHEM, LESEM. (V. *Dan, 3*).

LEȘA, LESCHA. Una dintre cetățile aflate în Câmpie (Gen. 10.19). Hieronimus, Jonathan și Targumul de la Ierusalim o situează la Callirrhoe, depresiune celebră prin sursele sale cu apă termală, la E de Marea Moartă. Cu prilejul ultimei sale îmbolnăviri, Irod cel Mare s-a deplasat acolo pentru tratament. Izvoarele respective se găsesc la vreo 5 km în amonte de cursul de apă numit acum Zerka Ma'in, care se varsă în Marea Moartă, pe țărmul estic, la 18 km de gura Iordanului.

LESEM. (V. *Dan, 3*).

LETUSCHIM. (V. *Letușimi*).

LETUSIM. (V. *Letușimi*).

LETUȘIMI, LETUSCHIM, LETUSIM. O populație provenită din Dedan (Gen. 25.3) și instalată în Arabia.

LEU. Cunoscută sub denumirea științifică *Felis leo*, fiara aceasta este răspândită în toată Africa și în unele regiuni din Asia meridională, ajungând, spre E, până în provincia hindusă

Asurnasirpal, împăratul Asiriei (885-860 î.Cr.) cerea să i se împodobească palatul cu imagini care reprezentau scene de vânătoare a leilor. Basorelief. British Museum.

Gujarat. Leul a trăit cândva în pădurile Greciei, dar acum nu mai este întâlnit nicăieri în toată Europa. În vremurile biblice, leii erau foarte numeroși în Palestina. Israelii foloseau pentru leu 6 termeni specifici, corespunzând diferitelor stări sau stadii de dezvoltare. Cuvintele curente *'aryeh* și *'ari* apar de 80 de ori în V.T., unde se menționează: forța leului (II Sam. 1.23; Pv. 30.30); curajul său (II Sam. 17.10; Pv. 28.1); dinții lui (Ioel 1.6); obiceiul lui de a se culca pe labe înainte de a ataca prada (Gen. 49.9); ravagiile pe care le face el printre turmele de oi, vitei și alte animale (I Sam. 17.34; Is. 11.6-7), nesfiindu-se să atace omul (I Împ. 13.24; Ier. 2.30); mugetul, răcnetele leului (Iov 4.10; Pv. 20.2; I Pet. 5.8). Este descris stând la pândă prin tufișuri (Ier. 4.7), în păduri (5.6) sau în vizuini (25.38). Leii colindau în special desigurile din lunca Iordanului (49.19). Toate fapăturile vii din vedenia lui Ezechiel aveau, pe partea dreaptă, o față de leu (Ez. 1.10; cf. 10.14).

LEUMIM, LEUMIMI = *popor, națiune*. Un trib care a descins din Dedan (Gen. 25.3) și s-a așezat în Arabia.

LEVANA. (V. *Lebana*).

LEVAOT. (V. *Lebaot*).

LEVI, LEBEU. (V. *Iuda, 1*).

LEVI = *alipire, atașare*.

1. Al treilea fiu al lui Iacov și al Leii (Gen. 29.34). Împreună cu Simeon, al doilea fiu al Leii, el i-a masacrat pe Hamor, Sihem și pe locuitorii cetății, pentru a răzbuna ultrajul comis împotriva sorei lor, Dina (34.25-31). Când s-a aflat pe patul său de moarte, Iacov le-a amintit celor doi fii crima aceasta: „**Blestemată să fie mânia lor, pentru că a fost prea turbată!**” (49.7). Levi a avut 3 fii: Gherșon, numit și Gherșom, Chehat și Merari (46.11). El a murit în Egipt, în vârstă de 137 de ani (Ex. 6.16) (V. *Leviți*).

2 și 3. Doi strămoși ai lui Cristos: unul a fost fiul lui Simeon, celălalt al lui Melhi (Lc. 3.24, 29, 30).

4. Un alt nume al apostolului Matei (cf. Mt. 9.9-13; Mc. 2.14-17; Lc. 5.27-32).

LEVIATAN = *cel încolăcit în spirale*. Cuvânt folosit în pasaje poetice pentru a desemna, după toate aparențele, crocodilul (Iov 40.20 - 41.25; Ps. 74.14) sau un monstru marin în general (Ps. 104.26). La figurat, leviatanul repre-

zintă o putere vrăjmașă (Iov 3.8) și poate chiar pe Satan însuși, Șarpele cel vechi pe care Dumnezeu îl va zdrobi la sfârșitul vremurilor (Is. 26.20 - 27.1; cf. Ap. 12.3, 9).

LEVIRAT. (V. *Căsătorie*).

LEVIȚI. Urmașii lui Levi, fiul lui Iacov. Acesta a avut 3 fi: Gherșon, numit și Gherșom, Chehat și Merari, fiecare dintre aceștia formând un clan (Gen. 46.11; Ex. 6.16; Num. 3.17; I Cr. 6.16-48). Leviții Moise și Aaron, aparțineau casei lui Amram, respectiv familiei lui Chehat (Ex. 6.16, 18, 20, 26).

Vocația leviților. Bărbații din sem. lui Levi trebuiau să se ocupe de problemele sanctuarului, însă Aaron și fiii săi au fost puși deoparte pentru preoție, aceasta devenind ereditară. Paza și transportul prețiosului Cort al întâlnirii, pregătirea lucrurilor necesare slujbelor levitice nu puteau fi încredințate unei singure persoane și nici chiar unei singure familii. Un mare număr de oameni aveau să îndeplinească această misiune onorifică. Cine trebuia să fie investit pentru asemenea lucrări? Când întâii-născuți ai Egiptului au fost loviți cu moartea, a trebuit ca sângele mieilor pascali să fie stropit pe pragul de sus și pe cei doi stâlpi ai ușii fiecărei case unde se aflau întâii-născuți ai israeliților. Ei au devenit atunci proprietatea Domnului și I-au fost consacrați Lui (Ex. 13.11-16). Dar în loc să fie afectați slujbelor din sanctuar întâii-născuți ai tuturor semințiilor, aceștia au fost înlocuiți de leviți. Dar de ce tocmai ei? Pentru că leviții au fost singurii dintre copiii lui Israel care s-au întors la Domnul de bunăvoie și și-au dovedit râvna pentru Numele Lui atunci când poporul, călcând legământul, adorase vițelul de aur (32.26-29; Num. 3.9, 11-13, 40, 41, 45 și urm.; 8.16-18). Când s-a făcut recensământul la Sinai, au fost găsiți 22 273 de întâi-născuți de parte bărbătească, în afară de copiii lui Levi (Num. 3.43, 46). Leviții au atins cifra de 22 000 de inși (v. 39), însă adunând cifrele indicate la v. 22, 28 și 34, obținem 22 300. S-a pus întrebarea dacă este vorba de o eroare de transcriere, sau dacă nu cumva cei 300 de leviți erau ei înșiși întâi-născuți care nu puteau fi înlocuiți de alții aparținând altor seminții. Cei 22 000 de leviți au servit ca înlocuitori, iar cât privește pe cei 273 de întâi-născuți care depășeau numărul leviților, ei au fost răscumpărați cu prețul de 5 sicli pentru o persoană (v. 46-51).

Îndatoririle leviților erau următoarele: transportul Cortului și materialelor sale când

era mutată tabăra; instalarea Cortului, paza lui și acordarea ajutorului necesar preoților pentru îndeplinirea diferitelor lor sarcini (Num. 1.50-53; 3.6-9, 25-37; 4.1-33; I Sam. 6.15; II Sam. 15.24). Urmașii lui Aaron, care erau leviți și preoți totodată, poartă adesea denumirea de leviți (Dt. 33.8-10; Ios. 14.3; 21.1, 4; Malh. 3.3). Ca înalți demnitari și fii ai lui Levi, ei puteau oricând să facă orice slujbă levitică.

Limita de vârstă. Leviții intrau în slujbă la vârsta de 30 de ani (Num. 4.3; I Cr. 23.3-5), apoi la 25 de ani (Num. 8.24) și mai târziu la 20 de ani (I Cr. 23.24, 27). Cap. 4 al cărții Numeri conține definiția slujbei leviților în vârstă de 30 de ani: *„În stare să facă vreo slujbă și să ducă Cortul întâlnirii... Moise... arătând fiecăruia slujba pe care trebuia s-o facă și ce trebuia să ducă”* (v. 47, 49). Întregul capitol se referă la sarcinile care le reveneau leviților. Se pare că, la vârsta de 30 de ani, leviții erau acceptabili pentru orice fel de slujbă în sanctuar și pentru transportul Cortului și a uneltelor sale. La o dată ulterioară, ei au avut acces la funcții onorifice care cereau înțelepciune și discreție (Num. 4.1-33; I Cr. 23.3-5), dar la vârsta de 25 de ani, leviții începeau serviciul normal care consta dintr-o serie de îndatoriri obișnuite; de altfel, nu se spune nicăieri în Biblie că funcțiile mai importante ar fi fost exercitate de leviți sub 25 de ani (Num. 8.24-26; I Cr. 23. 25-32). David a coborât nivelul vârstei cerute pentru îndeplinirea unor lucrări mai umile, stabilindu-l la 20 de ani, vârsta la care ceilalți israeliți erau considerați apți pentru satisfacerea serviciului militar (I Cr. 23.24, 27). Într-adevăr, cum chivotul era de acum instalat la Ierusalim (v. 25-26) iar slujbele sanctuarului bine precizate, era indicat ca un tânăr levit să se inițieze de timpuriu cu privire la sarcinile levitice. De acum încolo, leviții aveau să intre în slujbă la vârsta de 20 de ani (II Cr. 31.17; Ezra 3.8). Debutanții erau un fel de ucenici ai preoților și mai-marilor leviților (I Cr. 23.28-31; cf. II Cr. 29.34; 35.11), dar probabil fără a fi încă admiși pentru sarcini speciale (păzitori ai porților, cântăreți în orchestra sacră, administratori, judecători), la care aveau acces după împlinirea vârstei de 30 de ani (I Cr. 23.3-5). La 50 de ani, leviții ieșeau din slujbă, însă, dacă doreau, le era îngăduit să-i asiste pe succesorii lor (Num. 8.25-26).

Îmbrăcămintea, locuințele și împărțirea leviților în cete. Nu le era impusă o anumită ținută oficială, dar cu prilejul marilor sărbători, ei purtau haine de în subțire (I Cr. 15.27; II Cr.

5.12). În sec. I d.Cr., leviții însărcinați să cânte cântările Domnului, au obținut de la împăratul Agripa, cu avizul sinedriului, dreptul de a purta permanent haine de în, asemenea preoților (Ant. 20.9.6). Leviții nu erau obligați să petreacă tot timpul în sanctuar și nici să locuiască, în permanență, în apropiere de Casa Domnului. La împărțirea țării Canaanului, ei nu primiseră, asemenea celorlalte seminții, o porțiune de teren. Consacrați pe deplin slujbelor sanctuarului, ei îl aveau pe Dumnezeu Însuși ca moștenire (Num. 18.20; Dt. 10.9). Un număr de 4 cetăți, cu împrejurimile lor, le-au fost acordate leviților din partea fiecărei seminții: 13 pentru preoții care proveneau din Aaron, în teritoriul lui Iuda, Simeon și Beniamin (Jos. 21.4) și alte 35 de cetăți luate de la semințiile instalate în N și E țării (v. 5-7; Num. 35.1-8). Pentru a-și asigura existența, leviții primeau zeciuielele cuvenite Domnului din partea copiilor lui Israel (Lv. 27.30-33; cf. Num. 18.21-24), cele dintâi roade ale secerișului (Ex. 23.19; Lv. 2.14; 23.17, etc.), întâii-născuți ai turmelor de animale (Ex. 13.12-13; Lv. 27.26; Num. 18.15-16), precum și anumite părți din carnea jertfelor (v. 8-11, 19). Leviții dădeau, la rândul lor, preoților zeciuială din zeciuielele primite (v. 26-27). În cea mai mare parte a anului, ei locuiau în cetățile lor și se suiau la Ierusalim la date fixe pentru a-și exercita funcțiile specifice. David i-a repartizat pe leviți în 4 cete:

1. Cei ce asistau preoții în slujba sanctuarului.
2. Judecătorii și cărturarii (logofeții).
3. Ușierii (păzitorii porților).
4. Cântăreții.

Fiecare ceată, exceptând poate cea de a 2-a, se subîmpărțea în 24 de secțiuni (familii), care slujeau alternativ (I Cr. 24-26; cf. 15.16-24; II Cr. 19.8-11; 30.16-17; Ezra 6.18; Nem. 13.5). După dezbinarea împărăției, numeroși leviți și preoți care locuiseră în ținutul lui Efraim, au părăsit regatul de nord pentru a se muta la Ierusalim și în restul teritoriului lui Iuda (II Cr. 11.13-15).

LEVITIC - CARTEA.

Titlul

Numele cărții provine din Septuaginta: cartea leviților (membri ai sem. lui Levi, consacrați cultului public). Evreii o numesc după primele cuvinte: „*Și El (Domnul) a chemat*”. Talmudul o desemna ca fiind „*legea preoților*”.

Autorul

(V. *Pentateuh*). De 56 de ori se spune în cartea aceasta că Dumnezeu i-a transmis

cuvintele Sale lui Moise (1.1; 4.1; 5.14, 20...). Moise, *secretarul* cărții, apare foarte puțin în Levitic, adevăratul autor fiind Dumnezeu Însuși; astfel, putem citi de 31 de ori: „*Eu sunt Domnul*”, de 21 de ori: „*Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru*” și de 3 ori: „*Eu sunt*” (de reținut relația cu numerele sacre 3 și 7). Aluziile N.T. la cartea Leviticului îi asociază numele lui Moise (Mt. 8.4; Lc. 2.22; Evr. 8.5). Tabletele de la Ras Shamra (1500-1300 î.Cr.) conțin dispoziții foarte asemănătoare în vederea reglementării jertfelor (ceea ce răspunde argumentului lansat de criticii care susțin că acest cod ar fi prea detaliat pentru a putea fi atât de vechi). Excepție făcând două foarte scurte povestiri (10.1-7; 24.10-14), totul este „*Cuvântul Domnului*” sau descrierea cultului prescris de Moise. Cu toate acestea, criticii negativiști resping mozaicitatea și autenticitatea Leviticului și fac din el un așa-numit *Cod sacerdotal* scris de P (literă pusă pentru *Preoți*), pe la anul 500 î.Cr. sau ceva mai târziu, cu prilejul întoarcerii israeliților din Babilon. Preoții evrei din acea vreme, dornici să obțină o poziție mai înaltă înaintea conaționalilor lor, ar fi făurit acest întreg ritual, folosindu-se de numele lui Moise pentru a-i da credit suplimentar și a-l face mai ușor acceptabil. Dar o asemenea teorie, niciodată demonstrată convingător, se lovește de o serie de obiecții grave. În ciuda opiniei potrivit căreia autorilor din vechime le-ar fi lipsit noțiunea de proprietate literară, a numi de 56 de ori pe Moise autorul unei asemenea „*fraude ploase*” intră într-un conflict flagrant cu morala și respectul pentru adevăr ale israeliților. Pe de altă parte, constituie o absurditate istorică să-și închipuie cineva că un cod de legi, fabricat atât de târziu, ar fi fost acceptat de toți evreii și, lucru cu atât mai incredibil, primit fără șovăire ca venind direct de la Moise la o asemenea dată. Devine evident, lecturând textul, că poruncile Leviticului au fost date pe Sinai (1.1; 7.38; 26.46; 27.34), în timpul vieții lui Moise și a lui Aaron (8.1, etc.), înaintea intrării israeliților în Canaan (14.34; 25.1), în pustie (16.22), în timp ce Israel trăia într-o tabără (4.12; 10.4; 24.10) și că exista un singur sanctuar recunoscut, Cortul Întâlnirii (1.3, etc.). Pe de altă parte, preoții din vremea lui Ezra ar fi trebuit să depună niște eforturi de neimaginat pentru a reda „culoarea locală” a pustiei, produsului imaginației lor, aproape 1000 de ani mai târziu! Aceasta contrazice orice probă internă

a cărții. S-a pretins apoi că ceremoniile levitice ar fi prea detaliate și tipizate pentru a putea fi atribuite epocii lui Moise. Or, descoperirile arheologice au demonstrat că, în Orientul Apropiat, codificarea legilor s-a produs cu mult mai devreme decât și-au închipuit criticii. Ceremoniile religioase ale marilor civilizații din vremea aceea erau reglementate cu multă grijă. Tabletele de la Ras Shamra, care datează de pe vremea Exodului, menționează „jertfe pentru păcat” și prezintă numeroase puncte comune cu Leviticul. Apoi, descoperirea printre Manuscrisele de la Marea Moartă, a unei însemnate părți din cap. 17-26 ale Leviticului, aduce un puternic argument suplimentar contra tezelor formulate de critici. Nu există nici un motiv serios care să permită punerea la îndoială a mozaicității cărții și a veracității sale.

Data redactării

După ridicarea Cortului, între 1 aprilie și 20 mai ale primului an de după ieșirea israeliților din Egipt (1445), deci pe parcursul unei perioade de 50 de zile.

Locul

La poalele muntelui Sinai (25.1-2; 26.46; 27.34).

Conținutul cărții

1. Dispoziții referitoare la *jertfe* (1.1-7; cf. 7.37-38): ardere-de-tot (cap. 1; 6.8-13); darurile de mâncare din floarea făinii (2; 6.14-23); jertfele de mulțumire (3; 7.11-21, 28-38); jertfa de ispășire (4; 6.24-30).

2. *Consacrarea lui Aaron și a fiilor săi pentru preoție* (8-9).

3. *Pedepsirea lui Nadab și Abihu*, vinovați de profanarea sanctuarului; porunci suplimentare a căror necesitate s-a impus la data respectivă (10).

4. *Legi privitoare la curăție*, vizând alimentele întinate, bolile contagioase, funcțiile fiziologice (11-15). Aceste legi datează de pe vremea șederii israeliților în pustie (14.34; cf. 16.1).

5. *Marea zi a Ispășirii* (16), deja prevăzută în Ex. 30.10.

6. *Codul sfînșeniei* (17-22).

7. *Sărbătorile și legi cu caracter social* (23-25).

8. *Avertismente și dispoziții cu privire la juruințe și zeciuieli* (26-27).

Caracteristici ale cărții

În Levitic, întâlnim de 87 de ori cuvintele *sfânt* și *sfînșenie*. Tema sa centrală este următoarea: cum să te apropii de Dumnezeu cel sfânt și să rămâi în comuniune cu El, cum să duci o viață sfântă? Geneza ne-a arătat decadența crescândă a neamului omenesc, Exodul:

eliberarea poporului pe care Dumnezeu și l-a ales pentru a aduce la El toate celelalte națiuni. Leviticul arată cum poate acest popor curățit să-L adore și să-L slujească Dumnezeului său. Versetul-cheie se află în Lv. 11.44 (repetat la 20.26): „...*fiți sfinți, căci Eu sunt sfânt*”. Cartea aceasta subliniază nevoia ca justificarea (Exod) să fie urmată de sfînșire. Singurul mijloc de a veni la Dumnezeu este jertfa (cap. 1-6). „*Fără vărsare de sânge, nu este iertare*” (Evr. 9.22 cf. Lv. 17.11).

Jertfele. Potrivit Ep. către Evrei, cultul levitic era chipul și umbra lucrurilor cerești, iar jertfele aduse pe altar constituiau un tip al măreței jertfe de pe Golgota (8.4; 9.12, 23; 10.1, 11-12). În Lv. 1-7, jertfele sunt prezentate într-o ordine care duce de la Dumnezeu spre om: *arderea-de-tot* și *darul de mâncare din floarea făinii*, mistuite pe altar (cap. 1-2) îl reprezentau pe Cristos dăruit în întregime lui Dumnezeu, atât în viața Sa curată, cât și în moartea Lui (cf. Ef. 5.2). *Jertfa de mulțumire* (cap. 3) ilustrează comuniunea stabilită între Dumnezeu și om pe temeiul acesta. *Jertfa de ispășire* (sau *jertfa pentru vină*, cap. 4-5) arată că numai sângele ispășitor îi permite păcătosului să fie acceptat într-o asemenea comuniune cu Domnul. (V. *Jertfe*).

Pe lângă aceste adevăruri fundamentale, cartea mai conține o seamă de învățături foarte avansate pentru acea dată. *Lecțiile de igienă* din Lv. 11-15 sunt remarcabile. Dumnezeu Se ocupă și de bunăstarea materială, nu numai de situația spirituală, a poporului Vechiului Legământ. Sfînșirea spiritului trebuie să meargă mână în mână cu curăția trupească. Este considerat *necurat* tot ce dăunează sănătății și conduce la moarte (în ambele domenii). Remarcați modul în care sunt notate *simptomele* anumitor maladii (cap. 13). *Sursele de contaminare* sunt: obiectele murdare (11.32, 34; 13.47; etc.), persoanele bolnave, cu stadii contagioase și necontagioase (13.8, 13, 45-46), atingerea trupurilor necurate (11.24, 26, 32), alimentele alterate (11.40), scuipatul (15.8), excrementele (15.31; Dt. 23.13-14). *Dezinsecția* se făcea prin spălarea cu apă curgătoare (14-15), prin foc (13.52, 55), cu ajutorul briei (14.8-9), prin carantină (14.8, etc.), prin îndepărtarea cauzelor (14.40-45). *Profilaxia* se bucură de o atenție specială (13-14). Pe de altă parte, *alimentația* joacă un rol foarte important în domeniul sănătății publice. De aceea, sunt interzise cu desăvârșire: animalele moarte

sau vătămătoare (11), cărnurile cu termen de valabilitate depășit (7.17-18; 19.6-8), apa stătătoare (11.34, 36), sângele, care intră foarte repede în putrefacție într-o țară cu climat cald (7.26-27). Ne uluiește să găsim expresia populară a unei științe medicale atât de sigure, la o dată când domneau ignoranța și superstițiile cele mai pronunțate. Moise vorbea de parcă ar fi fost la curent cu cele mai recente descoperiri în domeniul igienei, lucru pe care el nu l-ar fi putut face în lipsa revelației divine.

Legislația socială a Leviticului este, de asemenea, net superioară epocii sale, și întrece chiar legislația contemporană în acest domeniu! Într-adevăr, dispoziții izvorâte din dragoste, omenie, echitate socială reglementau *situația lucrătorilor, a săracilor, a străinilor, a handicapaților și a bătrânilor* (cap. 19). Banii (argintul) nu trebuia să fie dați cu dobândă sau pentru camătă (25.36-37). În Israel să nu existe nici *slavi evrei*, nici *prostituete* (25.39-55; 19.29). *Terenurile agrare*, repartizate echitabil între familii, nu pot fi înstrăinate pentru totdeauna, poate fi vândut doar uzufructul până la următorul jubileu (25.10; v. *Jubileu*). Este prevăzută, din belșug, *odihna* pentru toți: sabatul (23.3), sărbătorile cu prilejul cărora se suspendă orice activitate socială (câteva săptămâni pe an, cap. 23), anul sabatic (25.4) și cel jubiliar (25.10-11). Care regim politic - sau cel puțin care partid - ar avea curajul să-și propună astăzi un asemenea program social? Numai Dumnezeu putea face lucrul acesta (25.18-22; Ps. 127.1-2) (V. *Leviți; Jertfe; Ispășire; Pentateuh*). Pe de altă parte, avertismentele Leviticului referitor la ocultism, astrologie și spiritism (19.26, 31; 20.6, 27) sunt deosebit de actuale.

Scopul cărții

Cortul întâlnirii este ridicat. Problema care se pune acum este reglementarea cultului care urmează să fie celebrat în acest sanctuar. De aceea, conținutul acestei cărți era destinat, în primul rând, preoților și leviților pentru a le indica modul în care trebuiau să-și îndeplinească slujbele. Dar cum fiecare israelit era direct interesat de modul cum putea să se apropie de Dumnezeu și să păstreze comuniunea cu El, cartea le era destinată tuturor. Jertfele le reaminteau faptul că erau cu toții niște păcătoși care depindeau de iertarea divină, că Dumnezeu aștepta din partea lor o viață sfântă, însă pe care ei nu o puteau trăi prin propriile lor eforturi. Singurul mod de a restabili comuniunea cu Dumnezeu era

ispășirea făcută prin înlocuirea vinovatului cu un animal nevinovat adus ca jertfă (cap. 4-5); în anumite cazuri, mai era necesară o jertfă de reparație pentru acoperirea prejudiciilor aduse aproapelui (5.20-26). Primele 3 jertfe, dimpotrivă, ilustrau principiile unei vieți sfinte: consacrarea în slujba lui Dumnezeu (cap. 1), generozitatea (cap. 2), mulțumirile și laudele aduse Domnului (cap. 3). Jertfa Domnului Isus de pe Golgota a inclus toate aceste aspecte. Citind Leviticul în lumina Epistolei către Evrei, putem descoperi, sub aceste simboluri, cerințele lui Dumnezeu, drepturile Sale asupra întregii noastre vieți și modul în care dorește El să trăiască răscumpărării Săi.

Planul cărții

Leviticul răspunde la două întrebări: 1. Cum poate cineva să se apropie de Dumnezeu (cap. 1-10). 2. Cum se poate trăi o viață sfântă înaintea Domnului (cap. 11-27).

1. Drumul spre Dumnezeu (cap. 1-10)

- prin jertfe și daruri de mâncare (cap. 1-7)
- prin mijlocirea preoților (cap. 8-10)

2. Drumul comuniunii cu Dumnezeu (cap. 11-27)

- prin trăirea unei vieți de curăție (cap. 11-15)
- prin cult (cap. 16-17)
- prin relații cu semenii: familie, societate (cap. 18-22)
- prin sărbători și diferite porunci (cap. 23-25)
- prin juruințe și zeciuiele (cap. 26-27)

LEVONA. (V. *Lebona*).

LIBAN = *alb*. Lanț de munți cu zăpezi persistente (Ier. 18.14), de unde pleacă în toate direcțiile vârfuri mai joase (Os. 14.5). Văile acestor munți își datorau excepționala lor fertilitate numeroaselor cursuri de apă care le străbat. Vița-de-vie acoperea zonele joase (v. 6-7), însă munții Libanului erau vestiți prin pădurile lor de cedri uriași. De asemenea, creșteau din belșug chiparoșii și ienuperii (I Împ. 5.6-10; II Împ. 19.23; Is. 40.16; 60.13; Zah. 11.1). Leii și leoparzii bântuiau prin aceste păduri (II Împ. 14.9; Cânt. 4.8). Materialul lemnos obținut din defrișări era utilizat pentru construirea de palate și edificii religioase. Solomon și-a adus pe mare în plute lemnul necesar pentru edificarea Templului din Ierusalim (II Cr. 2.8-9, 16). Fenicienii își făceau

catarge din cedri Libanului și au furnizat lemnul necesar reconstruirii Templului din Ierusalim după întoarcerea israeliților din robia babilonică (Ez. 27.5; Ezra 3.7). Împăratul Asiriei a folosit cedri pentru confecționarea mașinilor sale de război (Is. 14.8; 37.24; Ez. 31.16). La fel au procedat și egiptenii, astfel că aceste păduri falnice altădată s-au redus cu timpul la câteva pâlcuri de arbori. Remarcabil prin măreția și frumusețea peisajelor sale, Libanul a furnizat adesea imagini frapante autorilor sacri (Ps. 72.16; 104.16-18; Cânt. 4.15; Is. 2.13; 35.2; 60.13; Os. 14.5). El devenise un simbol care indica tăria și măreția (Is. 10.34; 29.17; Ier. 22.6, 23; Hab. 2.17).

Libanul constituia hotarul de NV al Țării Făgăduinței (Dt. 1.7; 11.24; Ios. 1.4; 11.17; 12.7; 13.5). Are o structură calcaroasă și se compune din două lanțuri paralele care se întind de la N spre S, separate între ele de valea râului Litani și de fluviul Oronte. În cursul epocii grecești, termenul *Liban* indica doar lanțul occidental; cel oriental a fost numit *Anti-Liban*. Distincția aceasta a subzistat. Valea dintre Liban și Anti-Liban este Coelesiria (Siria Goală), numită și Bekâa (el-Biqā'). Acolo se află impozantele ruine ale Baalbekului. Libanul începe la cca 24 km SE de Sidon și se întinde până la 20 km N-NE de Homs-Tripoli, având o lungime de aprox. 160 km. Vârful cel mai înalt al Libanului, Djebel Makmal (3 048 m) se află la extremitatea nordică, iar vârful cel mai înalt din Anti-Liban este Hermonul, în S (2 759 m). Pe Liban, mai spre S, se înalță marele con retezat al gebelului numit Djebel Sannin (2 608 m). Lanțul coboară după Sannin și urcă din nou la Kenaise, atingând aici 2 032 m. Defileul drumului Damascului, la Khan Muzhir, se află la 1 524 m. „Contraforturile” lui Djebel Baruk și al lui Djebel Niha se găsesc la 1 981 m. Ultima creastă se termină cu niște vârfuri îngemănate de un pitoresc aparte (Tomat Niha). În sfârșit, Djebel Rihaan coboară până la platoul Merj 'Ayun. Datorită izolării lor, în centrul lanțului muntos, Djebel Kenaise și Djebel Sunnin, sunt piscurile cele mai impunătoare, fără să fie și cele mai înalte.

LIBAȚIE, LIBAȚIUNE. (V. *Jertfe*).

LIBERTATE, SLOBOZENIE. (În ebr. *Houp-pach* = a fi izbăvit, eliberat; se spunea despre un sclav; *Houphchah* = izbăvire; *devôr* = eliberare. În gr. *eleutheria* = izbăvire, eliberare).

În Biblie, ideea de libertate este întotdeauna opusă aceleia de sclavie sau de înțemnițare (Ps. 105.20; F.A. 26.32). Ea implică neapărat o stare de robie sau de înțemnițare anterioară. De aceea, libertatea este, prin definiție, starea binecuvântată a omului care a fost izbăvit de sub jugul robiei și ocazia de a experimenta o fericire necunoscută până atunci. Pentru evrei, libertatea însemna izbăvirea de sub robia diferitelor popoare păgâne care îi subjugaseră de-a lungul istoriei lor. În N.T., libertatea semnifică mântuirea. În lumea romană și greacă, libertatea, adică statutul omului liber, era conferită cetățenilor, dar nu și sclavilor. În domeniul filozofic, libertatea – în sensul de absență a oricărei legături – era scopul urmărit de stoici sau cinici.

Libertatea poporului evreu. Pe vremea Exodului, Dumnezeu a izbăvit națiunea evreiască din robia Egiptului pentru ca ea să-L slujească, cu credincioșie, pe temelul legământului (Ex. 19.3 și urm.; 20.1 și urm.; Lv. 25.55; cf. Is. 43.21). Așadar, libertate însemna independență politică și prosperitate economică, atâta timp cât israeliții nu aveau să alunece în idolatrie și erau dispuși să păzească poruncile Domnului (Dt. 28.1-14). Prin libertate se mai înțelegea izbăvirea de sub influența puterilor rele care-l împiedică pe om să slujească lui Dumnezeu și să fie fericit. Starea de slobozenie era, de asemenea, expresia unei vieți binecuvântate, de părtășie cu Domnul. Libertatea este un dar al îndurării divine, însă evreii nu s-au putut bucura de ea decât atâta timp cât au urmat căile Domnului, împlinind poruncile Dumnezeului suveran.

Dacă uneori, din motive de sărăcie, un israelit era nevoit să se pună în slujba unuia dintre frații săi, el nu avea totuși condiția de sclav (Lv. 25.44-45), astfel că, după o perioadă de 7 ani, el putea, dacă dorea lucrul acesta, să plece sloboad de la stăpânul lui. Izbăvirea aceasta trebuia să le aducă aminte israeliților de izbăvirea strămoșilor lor din robia egipteană (Dt. 15.12 și urm.). Dispoziția aceasta era completată cu un alt articol de lege care le dădea dreptul evreilor, din 50 în 50 de ani, să recupereze un teren care fusese înstrăinat (Lv. 25.10).

Slobozenia creștină. În epistolele pauline, vrăjmașii libertății creștine sunt: păcatul, Satan, Legea mozaică și moartea. Lucrarea Domnului Isus are și un caracter izbăvitor (cf. Lc. 4.16 și urm.): El a declarat că venise în

lume pentru a izbăvi pe oamenii robiți de păcat (cf. Ioan 8.34-36, 41-44), după ce a făcut inofensiv „omul tare”, pentru a reda libertatea captivilor săi (Mc. 3.27; Lc. 10.17-18; Ioan 12.31-32). Exorcizarea lui (Mc. 3.22-23) și vindecările săvârșite (Lc. 8.40-56; 13.16) au dovedit această puternică intervenție în împărăția Satanei. În opinia ap. Pavel, Domnul Isus Cristos îl izbăvește pe credincioși de sub robia păcatului și de sub jugul Legii (Rom. 6.14, 18-23; 7.5-13; 8.2; I Cor. 15.56; Gal. 2.19; 4.21 și urm.; 5.1), precum și de sub puterea întinericului (Col. 1.13), de sub influența superstițiilor (Gal. 4.8), a legalismului iudaic (Gal. 2.4) și îi scapă de frica morții (I Cor. 15.55; II Tim. 1.10; Evr. 2.14-15). La venirea Sa cu slavă, Domnul Isus va izbăvi pe cei credincioși de stricăciunea trupului lor, adică de moarte (Rom. 8.18-21). În vremea noastră, mulți oameni sunt eliberați prin puterea Domnului din cătușele alcoolului sau ale drogurilor. Ca și în timpurile vechi-testamentare, omul, pentru a dobândi libertatea, trebuie să se pună în slujba lui Dumnezeu și să se dăruiască pe deplin Domnului Isus Cristos (Rom. 6.17-22; I Cor. 7.22). Procedând astfel, el se supune de bună voie „legii lui Cristos” (Gal. 6.2), „legii slobozeniei” (Iac. 1.25; 2.12) sau „legii dragostei” (Gal. 5.13-14; cf. Mc. 12.28 și urm.; Ioan 13.34). Ca ființă pe deplin liberă, creștinul nu se mai slujește pe sine însuși, ci caută să slujească lui Dumnezeu și semenilor săi. Totuși apostolii îi avertizează pe credincioși să nu facă din slobozenia pe care au dobândit-o prin Cristos o pricină de a trăi „pentru firea pământească”, adică de a ceda poftelor naturii lor neregenerate (Gal. 5.13; I Pet. 2.16). Pavel scrie Epistola către Galateni pentru a lupta contra unor elemente iudaizatoare care amenințau libertatea noilor convertiți de origine păgână. În opinia sa, numai credința (și nu faptele) putea asigura mântuirea.

Voința liberă (liberul-arbitru). Dezbaterile asupra acestui concept au început de multă vreme și ele nu au nimic comun cu principiul libertății, așa cum este aceasta văzută în lumina Scripturii. Totuși, câteva remarci pot fi făcute aici. Biblia lasă să se înțeleagă că omul posedă o *voință liberă* morală și psihologică. De asemenea, ea afirmă că Dumnezeu cunoaște totul mai dinainte, că nu există nimic nedeterminat pentru El (v. *Predestinație*). Din perspectiva biblică, omul nu este liber să asculte și să creadă atâta vreme cât harul lui Dumnezeu nu l-a smuls de sub stăpânirea păcatului (cf.

Rom. 8.5-8; Ef. 2.1-10; Ioan 6.44), dar el are capacitatea de a accepta sau a respinge ajutorul divin pentru a scăpa de această sclavie. (V. *Răscumpărare*).

LIBERTINI, IZBĂVIȚI, LIBERȚI = oameni liberi. O fracțiune a comunității evreiești. Izbăviții își aveau propria lor sinagogă la Ierusalim. Ei s-au opus lui Ștefan, primul martir al Bisericii creștine (F.A. 6.9). Probabil că aceștia au fost niște evrei care, după ce au fost luați prizonieri de Pompei și alți generali romani, au fost puși în libertate.

LIBIA, LIBIENI. Țara și locuitorii regiunii aflate între Egipt și Cartagina. Niște iudei din „Libia vecină cu Cirena” se aflau la Ierusalim în ziua Cincizecimii (F.A. 2.10; cf. Lc. 23.26, Simon din Cirena). Traducătorii V.T. au redat prin *Libia* termenul ebr. *Lubhim* (Dan. 11.43). Septuaginta traduce *Put* prin *libieni* în Ier. 46.9; Ez. 30.5; 38.5, lucru pe care îl face și Josephus (Ant. 1.6.2).

Subst. ebr. *put* (v. *Puth*) și *lubhim* (trad. prin *libieni*), provin, desigur, din lb. egipt. și desemnau două popoare diferite. Grecii au dat inițial numele de *Libia* întregului teritoriu african situat la V de Egipt. Mai târziu însă, ac. cuv. desemna doar porțiunea cuprinsă între Egipt și Provincia Romană Africa. Hotarul de V trecea pe la Philaenorum Arae, în centrul golfului Sirta Mare. *Libia Romană*, țară imensă, cu limite imprecise, începea de la Delta și valea Nilului, îngloba spre V tot N Africii, exceptând micile colonii grecești Cirena, Barca, precum și coloniile feniciene Cartagina, Utica și Hipona. Libia romană era un uriaș pustiu nisipos, presărat din loc în loc cu oaze unde creșteau palmieri. Libienii, oameni destul de curajoși de altfel, nu puteau alcătui o națiune unită, puternică, din pricina uriașei lor răspândiri. Romanii au împărțit teritoriul libian în două secțiuni: districtul oriental, numit Libia Inferioară (Marmarica) și districtul occidental, Libia Superioară (Cirenaica). Hotarul de S nu era stabilit definitiv. Cirenaica, numită și Pentapolis de Cirena, includea următoarele orașe: Barca, cu portul ei Ptolemaida, Euesperide, Apolonia și Tenchira (sau Arsinoe). În anul 67 î.Cr., Cirenaica și Creta au format o provincie cu capitala la Cirena.

Libienii, menționați de regulă în legătură cu egiptenii și etiopienii, alcătuiau o aripă a oștilor faraonului Șişac (II Cr. 12.3) și ale lui

Zerah (16.8). De asemenea, No-Amon a primit ajutor libian (Naum 3.9).

LIBNA, LIVNA = *albeață*.

1. Un loc unde au tăbărit israeliții în pustie (Num. 33.20). Neidentificat. (V. *Laban*, 2).

2. Cetate din Câmpie (Şefela), situată între Macheda și Lachis (Ios. 10.29-31), cucerită de Iosua (v. 30, 39; 12.15). Inclusă în teritoriul atribuit sem. lui Iuda (15.42) și redistribuită ulterior urmașilor lui Aaron (21.13; I Cr. 6.57). În timpul domniei lui Ioram, fiul lui Iosafat, Libna s-a răsculat contra lui Iuda (II Împ. 8.22; II Cr. 21.10. Sanherib, împăratul Asiriei a atacat Libna (II Împ. 19.8; Is. 37.8). Tatăl Hamutalei, mama lui Ioahaz și Zedechia, provenea din Libna (II Împ. 23.31; 24.18; Ier. 52.1). Amplasament posibil al acestei cetăți: Tell Bornat, la vreo 3 km spre NV de Eleutheropolis (Beit Djibrin). O altă sugestie este Tell es Safi.

LIBNI, LIVNI = *alb*.

1. Fiu al lui Gherșon și nepot al lui Levi. Fondatorul unei case patriarhale de mai mică importanță (Ex. 6.17; Num. 3.18, 21; 26.58).

2. Levit din fam. lui Merari, din casa lui Mahli (I Cr. 6.29).

LICAONIA, LYCAONIA. Un district cu relief accidentat, în interiorul Asiei Mici. Limitele sale erau: la N, Galatia; la S, Cilicia și Isauria; la E, Capadocia; la V, Frigia și Isauria. Abundența pășunilor făcea teritoriul Licaoniei propice creșterii vitelor. Idioma licaonean, probabil un amestec de greacă și siriană, se mai vorbea în timpul vizitei lui Pavel, care a predicat în 3 orașe ale Licaoniei: Iconia, Derbe și Listra (F.A. 13.51 - 14.23; cf. v. 11; 16.1-2).

LICHI, LIKKHI, LIQHI = *cel ce știe*. Un bărbat din sem. lui Manase și fiu al lui Șemida (I Cr. 7.19).

LICIA, LYCIA. O provincie din Asia Mică. Ea înaintea spre S, până la Mediterana, sub forma unui pinten. Hotarele sale, la N, erau: Caria, Frigia, Pisidia, Pamfilia. Cu prilejul ultimei sale călătorii spre Ierusalim, Pavel s-a imbarcat pe un vas care a atins insula Rodos, în largul coastei occidentale a Licie și a acostat la Patara, port al Licie. Aici a făcut o transbordare, luând o altă corabie care mergea spre Fenicia (F.A. 21.1-2). Mai târziu, călătorind spre Roma, Pavel a debarcat la Mira, un alt oraș al Licie, unde a trebuit să ia o corabie din Alexandria care a ridicat ancora spre Italia (27.5-6).

LIDA, LYDA. Localitate aflată la 18 km SE de Jaffa (F.A. 9.38; Ant. 20.6.2). În V.T., era cunoscută sub denumirea de Lod. Până către anul 153 î.Cr., orașul și împrejurimile sale se bucurau de o anumită autonomie și aparțineau Samariei; dar în anul 145 î.Cr., acest teritoriu a fost atribuit Iudeii (I Mac. 11.34; cf. 28; 10.30, 38). Creștinismul a fost introdus acolo foarte devreme. Ap. Petru, trecând prin Lida, l-a vindecat pe paralizatul Eneea, eveniment care i-a determinat pe numeroși locuitori să-L primească pe Cristos ca Mântuitor (F.A. 9.33-35). Sub domnia lui Nero, romanul Cestius a ars Lida. Ulterior, cetatea a fost reconstruită (Răzb. 2.19.1) (V. *Lod*).

LIDIA, LYDIA. (Nume provenit de la *Lydos*, presupusul fondator al acestui stat, potrivit cu Herod. 1.7.).

1. Regiune de pe coasta occidentală a Asiei Mici, cu capitala la Sardes. Orașele Tiatira și Philadelphia se aflau în Lydia, ținut de o mare fertilitate, cu climat blând, dens populat. Locuitorii aveau obiceiuri specifice semitelor și o religie înrudită cu cultele sirian și frigian (Dunckert). Statul lydian ajunge puternic pe la anul 689 î.Cr., sub Gyges, care își supune grecii de pe coasta maritimă, precum și alte populații din Asia Mică. În anul 549 î.Cr., Cyrus îl învinge pe Creso, ultimul rege al Lydiei, și transformă țara într-o provincie persană care nu-și va mai recăpăta niciodată independența. Antiochus III al Siriei a fost nevoit să le cedeze Lydia romanilor (cf. I Mac. 8.8). Numeroși evrei trăiau acolo (Ant. 12.3.4). Și creștinii au plantat câteva Biserici în regiunea respectivă (Ap. 1.11).

2. O femeie din Tiatira, oraș din Lydia. Nu se știe dacă numele acestei comerciante provenea din termenul geografic sinonim. Tiatira era renumită prin vopseala sa de purpură. Lidia se stabilise la Filipi și își câștiga existența vânzând, fie această vopsea, fie stofe vopsite cu purpură. Femeia aceasta, de origine păgână, dar devenită prozelită iudaică, și-a deschis inima pentru Evanghelie și astfel a devenit prima creștină din Macedonia și, respectiv, din Europa, grație propovăduirii lui Pavel. Apostolul și tovarășii săi de lucru au acceptat să rămână în casa Lidiei. Când Pavel și Sila au ieșit din închisoare, unde fuseseră aruncați din pricina unei răscoale provocate prin mărturia lor evanghelică, s-au dus iarăși la Lidia (F.A. 16.14, 15, 40).

LIGHEAN, BAZIN, REZERVOR. Ustensilă portabilă conținând apa necesară diferitelor spălări (Ioan 13.5) sau destinată și altor întrebuințări. În unele versiuni, cuvântul *lighean* desemnează vase de diferite forme, cupe și recipiente, dintre care amintim aici:

1. O mică ustensilă (numită în ebr. *'aggan*, Is. 22.24), folosită pentru vin (Cânt. 7.3) și alte lichide (Ex. 24.6).

2. Un vas adânc (în ebr. *saph*), utilizat în gospodărie (II Sam. 17.28), precum și pentru colectarea sângelui provenit din jertfirea animalelor (Ex. 12.22). Astfel de vase erau folosite și în Templu (Ier. 52.19; II Împ. 12.13).

3. Un mare recipient (în ebr. *mizraq*), folosit în cadrul slujbelor levitice din Cortul întâlnirii și apoi la Templu, în special la altarul arderilor-de-tot (Num. 4.14). În astfel de vase, se depozita făina necesară pregătirii darului de mâncare (Num. 7.13), ori se aduna sângele animalelor aduse ca jertfă (Zah. 9.15; 14.20). Aceste ustensile încăpătoare erau confecționate din metal lustruit: aur, argint, aramă (Ex. 27.3; Num. 7.84; I Împ. 7.45, 50). Consumatorii de băuturi alcoolice recurgeau uneori la pahare largi (Am. 6.6).

LIGHEAN, BAZIN, CUVĂ, MARE DE ARAMĂ.

1. Un bazin de bronz sau de aramă, așezat pe un soclu din același metal, între altarul arderilor-de-tot și poarta Cortului. Cuvă aceasta folosea preoților pentru spălările rituale. Bazinul și soclul său fuseseră făurite din oglinzile femeilor care îndeplineau o slujbă la intrarea Cortului (Ex. 38.8; cf. 33.7). Poate că femeile acestea făceau o lucrare asemănătoare cu a leviților (Num. 4.23; 8.24); ele sunt menționate în I Sam. 2.22. Ca leviții și preoții (Dt. 18.6; Lc. 1.8, 23), probabil și ele veneau la intervale regulate, pentru a executa dansuri rituale, muzică instrumentală și vocală (Ex. 15.20; Jud. 21.21; Ps. 68.25). Ligheanul de aramă servea la curățirea preoților aflați în exercițiul funcției (Ex. 30. 17-21; Lv. 8.11). Templul lui Solomon dispunea de o cuvă de aramă de dimensiuni uriașe, numită și marea de aramă. Aceasta avea formă rotundă, măsura 10 coți în diametru și 5 coți în înălțime. Din I Împ. 7.23-26 rezultă că avea o circumferință de 30 de coți. Se presupune că această măsură a fost luată în interior, sau la nivelul apei. Grosimea cuvei era de o palmă (18 cm), iar marginea de sus perfect rotundă. Două șiruri de *dovlecei* serveau ca ornament exterior (II Cr. 4.3, vers. Sinodală. Cuv. *dovlecei* pare mai plauzibil

decât *bol* care apare în numeroase versiuni rom. și străine. Cf., în fr., Synodale, Second și Darby. N. Ed.). Marea de aramă era fixată pe 12 bol care priveau spre cele 4 puncte cardinale. Capacitatea ei era 2 000 de bați (I Împ. 7.26). Cifra de 3 000 de bați din II Cr. 4.5 se datorează, desigur, unei erori de copiere. Solomon a mai făcut 10 lighene sau cuve portabile în care se spălau anumite părți din carnea animalelor aduse ca ardere-de-tot (I Împ. 7.38-39; II Cr. 4.6). Mai târziu, regele Ahaz a degradat totul (II Împ. 16.17).

Semnificație spirituală. Ligheanul de aramă este un tip al lui Cristos, care curățește credinciosul devenit preot al lui Dumnezeu (I Pet. 2.9-10) de contaminarea păcatului (Ioan 13.2-10; Ef. 5.25-27). Înainte de a oficia la altarul de aramă (tip al crucii unde Cristos S-a adus ca jertfă pentru răscumpărarea noastră), sau înainte de a intra în prezența lui Dumnezeu manifestată în Locul sfânt, preoții trebuiau, spre a evita pedeapsa cu moartea, să-și spele mâinile și picioarele (Ex. 40.30-32).

2. Un vas în care se depuneau strugurii la culesul viilor (Ioel 2.24; Is. 63.2).

LICKHI. (V. *Lichi*).

LILIAC. (În ebr. *'atalleph*). În Legea lui Moise, liliacul era clasat laolaltă cu păsările și declarat necurat din punct de vedere ritual (Lv. 11.13, 19; Dt. 14.11-12, 18). Se ascunde în locuri întunecoase (Is. 2.20). Referința biblică vizează nu doar o singură specie ci întregul ordin al liliecilor care, potrivit lui Tristram, numără cel puțin 17 specii palestiniene. Liliacul nu este o pasăre, ci un mamifer: corpul îi este acoperit cu piele, și nu cu pene; are dinți, și nu cioc; nu se înmulțește prin ouă, ci naște pui pe care îi alăptează; nu are aripi ca păsările, ci o membrană fără pene care unește membrele anterioare cu cele posterioare.

LILIT. (V. *Nălucă*).

LIMANURI-BUNE, PORTURI-FRUMOASE. Port al Cretei meridionale, în apropierea localității Lasea. Corabia cu care naviga ap. Pavel a acostat acolo (F.A. 27.8). Se afla la vreo 8 km E de Capul Matala. Pornind din V Matala, coasta mării o ia brusc spre N.

LIMBĂ, LIMBAJ. Limba este organul vorbirii (Iac. 3.6; Iov 29.10, etc.; a se vedea și Ex. 11.7). Limba, reprezintă și modul de exprimare,

limbajul (Gen. 10.5; F.A. 2.8). Multă vreme după potop, toți descendenții lui Noe vorbeau aceeași limbă (Gen. 11.1). Judecata care i-a lovit pe oameni la Turnul Babel a dus la încurcarea limbilor și la împrăștierea neamului omenesc pe toată suprafața pământului (v. 2-9) (V. *Babel*). De atunci, urmașii lui Noe au început să vorbească diferite limbi și dialecte. Popoarele ieșite din *Iafet* au întrebuințat idiomurile aflate la originea limbilor indo-europene (10.2-5), care includ, printre altele: sanscrita, pracrita și limbile neo-hinduse; limbile iraniene; greaca veche și modernă; limbile italice și romane, celtice, germanice, letono-slave; armeană; albaneză.

Semii vorbeau diferite dialecte semitice (v. 21-31), dintre care amintim aici: akkadiana, inclusiv babiloniană și asiriană, aramaica (v. 22), ebraica, etiopiană. (V. *Semitic*). Descendenții lui Ham se serveau de limbile hamito-semitice. (V. *Aramaica; Grec, 3; Ebraica; Semitic*).

LIMBI - DARUL VORBIRII ÎN LIMBI. Cu prilejul zilei Cincizecimii imediat următoare ultimului Paște al lui Cristos, ucenicii Lui au primit un dar foarte deosebit. Ei erau adunați laolaltă într-o cameră de la etaj (*odaia de sus*), unde se rugau. Deodată a venit din cer un sunet ca vâjâitul unui vânt puternic. Niște *limb* asemănătoare flăcărilor s-au oprit și s-au așezat peste fiecare dintre ei. Cu toții s-au umplut de Duhul Sfânt și au primit abilitatea de a se exprima „în alte limbi” (F.A. 2.1-4). În chipul acesta a fost întemeiată Biserica, a cărei menire este să ducă lumii Evanghelia. Potrivit acestei relatări și învățaturii ap. Pavel (I Cor. 14.2) există două feluri de a vorbi în limbi.

1. La Rusalii, ucenicii au primit abilitatea de a vorbi în limbi străine fără să le fi învățat vreodată, și de o manieră inteligibilă pentru auditoriu: „*fiecare îi auzea vorbind în limba lui*” (F.A. 2.4, 6, 8-11). Or, acolo se aflau oameni din 15 țări diferite. Această minune unică era o dovadă a dorinței lui Dumnezeu de a transmite Vestea Bună oamenilor „*din orice seminție, de orice limbă, din orice norod și de orice neam*”.

2. Vorbirea în limbi semnalată la Corint era un limbaj extatic prin care spiritul se exprimă către Dumnezeu, pentru zidire personală, laudă și închinăciune (I Cor. 14.2, 4). Mintea nu are acces acolo (v. 14-19), astfel că cel în cauză este incapabil să traducă (într-un limbaj clar) ceea ce a spus, afară numai dacă el însuși sau altcineva primește darul tălmăcirii. În lip-

sa interpretării (tălmăcirii), darul vorbirii în limbi rămâne fără nici o utilitate pentru Biserica, și este preferabil ca acesta să nu fie folosit în public (v. 5-6, 9-11). În cel mai fericit caz, doi sau cel mult 3 să vorbească, unul după altul, iar dacă nu are cine să tălmăcească spusurile lor, ei să tacă (v. 27-28). Pe de altă parte, „*limbile*” nu trebuie să fie utilizate în prezența necredincioșilor (v. 23). Așadar, este lesne de înțeles de ce, de două ori, Pavel plasează vorbirea în limbi la sfârșitul listei darurilor spirituale (I Cor. 12.8-10, 28). De asemenea, el are grijă să precizeze că vorbirea în limbi nu este acordată tuturor credincioșilor (v. 10, 30), în vreme ce botezul Duhului Sfânt este apanajul fiecărui credincios (v. 13). Prin urmare, este incorect să pretindem, cum se întâmplă adesea astăzi, că „*darul vorbirii în limbi este semnul necesar botezului Duhului Sfânt*.” Faptele Apostolilor confirmă învățătura lui Pavel, oferind 3 exemple de vorbire în limbi. Cel din cap. 2 este excepțional, după cum am văzut; de asemenea, limbile de foc și sunetul ca vâjâitul unui vânt puternic. Al 2-lea caz este acela al lui Corneliu și al prietenilor săi (10.44-47) cărora un semn exterior le era necesar, pentru ca să nu li se refuze apa botezului acestor primi-converșiți dintre păgâni. Al 3-lea și cel din urmă caz din cartea Faptelor este acela al celor 12 ucenici din Efes (19.6-7). Și Pavel a vorbit în limbi (I Cor. 14.18). El cere să nu fie împiedicată vorbirea în limbi, dar totul să se facă în chip cuvințios și cu rânduială (v. 39-40, 33). Un astfel de îndemn este foarte necesar astăzi când se semnalează atâtea contrafaceri și se respectă atât de puțin toate prescripțiile înțelepte ale apostolului Pavel.

LINGOU. O placă sau o bară de metal prețios, de ex. aur (Ios. 7.21). În acest text, sensul literal este *limbă*. Într-adevăr, babilonienii vorbeau despre *limbi de aur*. Un lingou de aur, asemănător unei limbi, a fost descoperit în ruinele de la Ghezer.

LINTE. O plantă din familia leguminoaselor (II Sam. 23.11). Boabele de linte, cu valoare nutritivă foarte ridicată, foloseau la obținerea unor ciorbe gustoase (Gen. 25. 29, 34). În vremuri de foamete, din linte se făcea pâine (Ez. 4.9). În arabă și în ebr., pentru linte, există același cuvânt: *'adachim*. Este vorba de *Ervum lens*, o papilionacee înrudită cu mazăricea. Frunzele sale penat-compuse, prezintă câte 5-6 perechi de foliole și se termină cu un cârcel

simplu sau bifurcat. Această plantă cu flori albe, cu reflexe albastrui, prezintă niște păstăi în care sunt închise boabele mici și cărnoase din care se obține o mâncare de culoare roșiatică. Esau a mâncat așa ceva (Gen. 25.30) și probabil de aici i s-a tras numele de Edom, roșu (v. însă și vers. 25). Lintea creștea, în stare sălbatică, în țara Moabului; în Palestina însă este o plantă cultivată.

LINUS. Un creștin din Roma. Se alătură lui Pavel pentru a saluta pe Timotei (II Tim. 4.21). După afirmațiile lui Ireneu și Eusebiu, Linus a fost primul episcop de Roma (v. *Episcop*). În Biserica primară, cuv. episcop (supraveghetor sau bătrân) nu implica deloc ideea de superioritate. Nici un epitet nu însoțește numele lui Linus care figurează alături de alți doi membri ai Bisericii din Roma.

LIPITOARE. (În ebr. *'aluqah*) (Pv. 30.15). Numită de naturaliști *Haemopsis sanguisuga*, lipitoarea aceasta uriașă este foarte răspândită în Palestina. Arabii îi spun *'alakah*, deoarece ea aderă pe carne. Lăcomia sa nepotolită este proverbială: o lipitoare de talie mijlocie se îmbuibă cu cca 16 g de sânge. În Orient, diferite specii de lipitori infestază mlaștinile și apele stătătoare. Dacă oamenii sau animalele consumă apa aceasta, puil de lipitori pătrund odată cu ea, și, fixându-se în gâtul lor, provoacă hemoragii deseori foarte riscante.

LIQHI. (V. *Lichi*).

LISANIA, LYSANIA. Tetrarhul Abilenei în al 15-lea an al lui Tiberiu (Lc. 3.1). Unii critici au pretins că ar fi vorba de un oarecare Lisania, fiul lui Ptolemeu, care ar fi domnit la Chalcis, în Coelesiria, între anii 40-34 î.Cr. (Ant. 4.13.3; 15.4.1); el ar fi dat numele său acestei tetrarii iar Luca, citându-l, ar fi comis o eroare cronologică. Realitatea însă este că acel Lisania care a guvernat Chalcisul nu a purtat niciodată titlul de tetrarh, iar Abilena nu figura printre statele sale. De altfel, descoperirea unei inscripții a confirmat că, sub domnia lui Tiberiu Cezar, regiunea care înconjura Abila a fost efectiv guvernată de un tetrarh numit Lisania (v. *Abilena*), ceea ce coroborează în întregime afirmația lui Luca. În anul 37 d.Cr., Caligula îi conferă lui Irod Agripa tetrarhia lui Filip, adăugând-o și pe aceea a lui Lisania (Ant. 18.6.10). Capitala acesteia din urmă era Abila, localitate aflată la cca 29 km NV de Damasc. Tetrarhia

aceasta era distinctă de împărăția Chalcisului (Ant. 19.5.1; 20.7.1; Răzb. 2.11.5).

LISIAS, LYSIAS. (V. *Claudiu Lisias*).

LISTRA, LYSTRA. Cetate a Licaoniei și colonie romană. Pavel a vindecat la Listra un infirm care nu umblase niciodată pe picioarele sale. Inițial, locuitorii orașului au vrut să-i aducă apostolului omagii divine, însă foarte curând l-au improșcat cu pietre și l-au lăsat aproape mort (F.A. 14.6, 21; II Tim. 3.11). La Listra sau la Derbe l-a întâlnit Pavel pe Timotei (F.A. 16.1-2). Identificare: pe o colină situată la 1,5 km NV de Khatyn Serai și la cca 29 km S-SV de Iconium (Konia).

LITERĂ, SCRIERE, SRISOARE.

I. (În ebr. *sepher* = scriptură, scriere). Caracter alfabetic; prin extensie, literatură (Dan. 1.4, 17; II Cor. 3.7). Cuv. gr. *gramma*, derivat din verbul *graphō* = a săpa, a grava, a scrie, desemnează mai ales o inscripție (Lc. 23.38), un bilețel (zapis, Cornilescu. N. Ed.), Sfintele Scripturi (scrierile sacre) (II Tim. 3.15) și litera (slova, Cornilescu. N. Ed.) în contrast cu Duhul (spiritul Evangheliei) (Rom. 2.27, 29; 7.6). În II Cor. 3.6, ap. Pavel afirmă că litera (slova) omoară (adică Legea conduce la moarte, din pricină că ea condamnă pe cei ce o încalcă), în timp ce Duhul dă viață.

II. (În ebr. *'iggeret*, de la *'agar* = a aduna, a asambla; în gr. *epistolē*, derivat din verbul *epistellō* = a trimite o scrisoare). *Litera* poate fi o scrisoare adresată cuiva pentru a-i transmite un mesaj, de ex. un edict emanând de la o autoritate (II Cr. 30.1, 6; Ezra 4.8, 11; Nem. 2.7 și urm.; 6.5; Est. 9.26). Ar mai putea fi vorba de o *scrisoare oficială*, așa cum a fost circulara trimisă de apostoli Bisericii, ca urmare a Conferinței de la Ierusalim (F.A. 15.30; 21.25). Biblia face caz și de *scrisoarea de recomandare*, care conferă autoritatea mandatului deținătorului scrisorii. În II Cor. 3.1 și urm., Pavel, aflat în situația de a-și apăra slujba apostolică, le mărturisește corintenilor că, dacă ar avea nevoie de o scrisoare de recomandare pentru a-și stabili autoritatea, echivalentul acesteia erau ei înșiși: o scrisoare scrisă nu cu cerneală, ci prin Duhul lui Dumnezeu, ceea ce vrea să spună că viața lor schimbată atesta realitatea apostolatului lui Pavel care a făcut să se producă în ființa lor o asemenea transformare. În sfârșit, *litera* poate fi o *epistolă* adresată de un apostol unei comunități

creștine (I Cor. 5.9; II Cor. 7.8; 10.9 și urm.; Col. 4.16; I Tes. 5.27).

În vechime, se scria pe foi de papyrus, de format standard, prinse în suluri (cf. Ezra 6.2; Ez. 2.9; Evr. 10.7); scribul utiliza un condei din trestie (cf. II Cor. 3.3; II Ioan 12; III Ioan 13). Cum papyrusul era un material destul de rar și fin, deseori se recurgea la oficiile unui secretar (Rom. 16.22). Pavel care, de regulă, își dicta epistolele unui caligraf, se mulțumea să le adauge un cuvânt de salut și un autograf (I Cor. 16.21; Col. 4.18, cf. II Tes. 3.17) pe care le scria „*cu slove mari*” (cf. Gal. 6.11).

LITIERĂ, PALANCHIN, PATAȘCĂ. Un fel de pat care permitea deplasarea, sub escortă, șezând sau culcat. Un număr de 2, 4 sau 6 persoane purtau brancardele pe umeri. Uneori, două cămile, doi cai sau doi măgari înlocuiau oamenii. Palanchinul făcut de Solomon pentru logodnica sa avea un cadru de cedru, niște stâlpi de argint, o rezemătoare de aur și un scaun acoperit cu purpură. Se pare că era capitonat cu niște broderii executate de fiicele Ierusalimului (Cânt. 3.9).

LIVADĂ. (V. *Grădină*).

LIVNA. (V. *Libna*).

LIVNI. (V. *Livni*).

LIVRĂ. (V. *Greutăți și măsuri*).

LO-AMI = *nu este poporul Meu*. Nume simbolic dat de profetul Osea celui de-al 2-lea fiu al său (1.9), pentru a sugera decizia Domnului de a lepăda împărăția lui Israel.

LOC PENTRU ÎNGROPĂCIUNE, MORMÂNT. Evreii își îngropau morții, fie în gropi acoperite cu lespezi de piatră, fie în peșteri naturale sau în grote tăiate de mâna omului, când condițiile locale favorizau acest tip de morminte (Gen. 23.9; Is. 22.16; Mt. 27.60; Ioan 11.38). Uneori, peșterile naturale erau amenajate, prin efectuarea unor săpături (Gen. 50.5). Stâncile din împrejurimile Ierusalimului sunt pline de astfel de morminte. Intrarea în peșteri sau în cavourile acestora se închidea cu o piatră uriașă, adusă prin rostogolire și pecetluită (Mt. 27.60). Măsura aceasta urmărea să împiedice șacalii și alte animale să devoreze cadavrele. De regulă, mormintele erau amplasate la o anumită depărtare de locuin-

țele omenești; dacă uneori erau săpate în grădinile unor case (II Împ. 21.18, 26), sau în interiorul zidurilor unei cetăți (I Împ. 2.10), în majoritatea cazurilor, locul lor era în afara localității. Dar chiar și atunci, mormintele erau înconjurate cu arbori, cu grădini (Ioan 19.41). De asemenea, nișele funerare, situate destul de sus în pereții abrupti ai stâncilor, erau prevăzute cu intrări greu accesibile. În fiecare an, în luna Adar, se văruia exteriorul mormintelor (Mt. 23.27), nu numai pentru a le face mai curate, dar și pentru a avertiza pe trecători să nu le atingă, gest prin care ar fi devenit necurați din punct de vedere ritual. Mormântul destinat unei singure persoane era săpat în solul unei grote și acoperit cu o lespede; sau tăiat în pereții stâncii, în formă de nișă; sau forat ca o fântână (și apoi acoperit cu o lespede sau o ușă) în marginea unei peșteri. Interiorul unor morminte prezenta un banc circular, decupat în perete, pentru a primi rămășițele pământești, dispuse câteodată pe două niveluri de nișe sau cavități. Mormintele mari puteau primi 8-13 corpuri. Sicriele nu erau absolut obligatorii. Unele din mormintele celor bogați erau dotate cu sarcofage. Intrarea în cavouri era deseori lucrată cu multă migală, edificându-se, în anumite cazuri, monumente: o simplă coloană (II Împ. 23.17) sau un maușoleu (I Mac. 13.27). Evreii și popoarele vecine țineau să aibă morminte de familie (Gen. 49.29-31; II Sam. 2.32; I Împ. 13.22; I Mac. 9.19; 13.25). Existau cimitire comunale pentru săraci, precum și locuri de îngropăciune pentru străini (II Împ. 23.6; Ier. 26.23; Mt. 27.7) (V. *Ozia; Șebna; Mormânt; Îmbălsăma; Hiram*).

LOCUI, LOCUINȚĂ.

În V.T.

1. Termeni care redau câteva cuv. ebr.: subst. *mochabh* și verbul *yachabh*; *michkan* și verbul *chakhan*; *ma'on*, *naveh* etc.

2. Vom rezuma sensurile, fără a intra în detalii: a) lit.: un loc de locuit (corturi, Ps. 69.25; locaș, 104.13; peșteră, Is. 22.16; locuințe permanente, Hab. 1.6). b) Sens fig.: locuința lui Dumnezeu sub aspectele Sale de transcendență și imanență. Dumnezeu șade sau locuiește în ceruri (*yachabh*, *ma'on*, Dt. 26.15; II Cr. 30.27; Ier. 25.30), dar El locuiește și pe pământ, în mijlocul poporului Său (*michkan*, *chakan*) – în Palestina, la Ierusalim, și mai precis, provizoriu în Cort și permanent în Templu (Ps. 132.5, 7, 13, 14). Dreptatea și judecata sunt temelia scaunului Său de dom-

nie (Ps. 89.14), și El locuiește în mijlocul laudelor lui Israel (Ps. 22.3).

În N.T.

1. Corespondentul mai multor cuv. gr. din care prezentăm următoarele familii mai importante: *monê* = locuință, domiciliu, casă, de la *menô* = a rămâne, a locui; de unde și niște verbe compuse: *epimenô* = a rămâne perseverând, *katamenô* = a locui permanent sau a reveni frecvent în același loc de reședință, *paramenô* = a rămâne aproape de ceva sau alături de ceva, a continua, *hypomenô* = a rămâne „sub”, adică a nu părăsi locul respectiv, și *prosmenô* = a continua cu, a rămâne pentru mai multă vreme. Alți termeni sunt: *oikos* = casă, locuință, și *oikia* = casă, toți ai casei (familia și persoanele care locuiesc sub același acoperiș), provenite de la *oikeô* = a locui. Subst. și verbele derivate de aici sunt numeroase: *oikêtêrion* = locuință, *katoikêtêrion* = locuință permanentă sau cămin, *katoikia* = colonie, implantare, locuință desemnată, *paroikia* = domiciliu flotant; la acestea se adaugă alte forme, mai puțin uzitate: *katoikeô* = a-și stabili domiciliul definitiv, *katoikizô* = a face să rămână într-o locuință, *enoikeô* = a rămâne în, etc. Semnificața termenilor: verbul *menô* poate avea un sens local, pentru Dumnezeu (I Ioan 4.15), pentru Domnul Isus (Ioan 6.56), pentru Duhul Sfânt (Ioan 1.32-33), credincioși (Ioan 6.56), etc; un sens temporal pentru credincioși (Ioan 21.22), Cristos (Ioan 12.34), Cuvântul lui Dumnezeu (I Petru 1.23), păcat (Ioan 9.41), etc. De asemenea, ac. cuv. se poate referi la niște calități care rămân: credința, nădejdea, dragostea (I Cor. 13.13), necazuri (F.A. 20.23), etc. Subst. *monê* (Ioan 14.2, 23) indică locuința pe care Domnul Isus o pregătește pentru ai Săi, precum și prezența actuală în inima credinciosului a Tatălui și Fiului. *Oikeô* (a locui): Dumnezeu locuiește în lumină (I Tim. 6.16), Duhul lui Dumnezeu locuiește în cel credincios (Rom. 8.9) și în Biserică (I Cor. 3.16), păcatul – mai degrabă decât binele – locuiește în om (Rom. 7.18, 20), soții trebuie să locuiască împreună (I Cor. 7.12-13). *Katoikeô* (a locui permanent): toată plinătatea lui Dumnezeu locuiește în Cristos (Col. 1.19; 2.9). Cristos își stabilește reședința pentru totdeauna în inima credinciosului (Ef. 3.17), în viitor, neprihănirea va locui în cerurile noi și pe pământul cel nou (II Pet. 3.13). *Enoikeô* (a locui în): locuiesc, sau ar trebui să locuiască în inima celui credincios: Dumnezeu (II Cor. 6.16), Duhul Sfânt (Rom. 8.11), Cuvântul lui Cristos (Col. 3.16), credința (II Tim. 1.5).

Vom mai menționa câteva utilizări interesante ale subst. *katoikêtêrion* (locuință permanentă): Biserica, locuința Duhului Sfânt (Ef. 2.22), Babilonul mistic, locuința demonilor (Ap. 18.2); *paroikia* (ședere provizorie, în străinătate): credincioșii locuiesc un timp limitat pe pământ (I Pet. 1.17).

LOCUL SFÂNT. (V. *Cortul întâlnirii; Templu*).

LOCUINȚA MORȚILOR, HADES, GHEENA. (În ebr. *che'ol*, în gr. *Hads* (Ps. 16.10; F.A. 2.27). Etimologia celor două cuvinte este incertă, *che'ol* putând însemna *nesăfios* (Pv. 27.20; 30.15-16). *Hads* vrea să spună *invizibil*).

Evreii numeau *šeol* locul unde se duceau toți morții lor, fericiți și nenorociți (Ecl. 9.3, 10). Când murea un patriarh, se spunea că acesta era „*adăugat la poporul său*” (Gen. 25.8). Samuel le-a declarat lui Saul și fiilor săi că a doua zi ei aveau să fie unde se afla el însuși (I Sam. 28.19). David, jelindu-și fiul, spune că în curând se va duce la el (II Sam. 12.23). Murind, regele „*a adormit cu părinții lui*” (I Împ. 2.10). Evreii vorbeau despre *pogorârea în Locuința morților* ca și cum locul acesta s-ar fi aflat nu departe de mormânt unde erau depuse trupurile morților (Num. 16.30-33, Ez. 31.17; Am. 9.2; cf. Ef. 4.9).

Din perspectiva V.T., Locuința morților era considerată locul uitării și odihnei, mai ales pentru cel credincios (Iov 3.13-19). Sub influența mentalității pământești, caracterizată prin dezamăgire, Ecclesiastul afirmă că totul se întoarce în țărână, atât animalele cât și oamenii (3.19-21); morții nu mai știu nimic, nu mai au nimic, nu mai fac nici o lucrare și nu vor mai avea niciodată parte de ceea ce se face sub soare (5.14). Totuși, alte pasaje ale V.T. merg mai departe, afirmând că sufletele își continuă existența în Locuința morților (cf. Samuel, I Sam. 28.15; Moise și Ilie, Mt. 17.3). Dumnezeu îi spune lui Moise: „*Eu sunt Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacov*” căci, pentru El, toți sunt vii (Mt. 22.31-32; Lc. 20.38). Și cei răi își păstrează personalitatea în lumea de dincolo (Is. 14.9-10; Ez. 32.21-31). Șeolul este ca o carte deschisă înaintea ochilor Domnului: nimic nu se poate sustrage privirii Lui (Iov 26.6; Pv. 15.11) și însăși prezența Sa se face simțită de ai Săi în Locuința morților (Ps. 139.8). Credincioșii Vechiului Legământ erau ferm convinși, de asemenea, de slava viitoare și de învierea trupurilor lor (Iov 19.25-27; Ps. 16.8-11; 17.15; 49.15-17; 73. 23-26; Dan. 12.2-3). Ră-

pirea la cer a lui Enoh și Ilie (Gen. 5.24; II Împ. 2.11) vine să întărească o asemenea certitudine.

În perioada premergătoare nașterii lui Cristos, evreii ajunseseră să distingă în Locuința morților două despărțituri: una rezervată celor nelegiuți, care intrau într-un loc de chin chiar din clipa plecării lor de pe pământ; a doua, rezervată morților fericiți și numită *paradisul* sau *sânul lui Avraam*. Domnul Isus a folosit El însuși aceste expresii și a făcut precizări remarcabile cu privire la Locuința morților (Lc. 16.19-31). Chiar din momentul plecării sale de pe pământul acesta, credinciosul se bucură de mângâiere și odihnă. Acesta este *raiul* promis tâlharului de pe cruce care s-a pocăit chiar în ziua morții sale (Lc. 23.43). Cât despre cel nelegiuit, păstrându-și facultățile și memoria, acesta suferă într-un loc de chin, nemaiavând nici cea mai mică speranță de scăpare. Acest loc de suferință este pentru cel rău ca un fel de arest preventiv: într-adevăr, el așteaptă acolo a doua înviere, judecata de apoi și întemnițarea pentru totdeauna care va fi infernul etern (v. *Pedeapsa veșnică*).

O mare schimbare s-a produs prin coborârea lui Cristos în Locuința morților fericiți. Potrivit profeției, Domnul Isus nu a fost abandonat acolo (Ps. 16.8-11), căci era cu neputință ca El să fie reținut de legăturile morții (F.A. 2.24). Ieșind din mormânt, El „*S-a suit sus, a luat robii (a luat robia roabă, vers. Cornilescu; a făcut mulți robii, vers. Nițulescu; a robii gloată de robii, vers. V. Radu și Gala Galaction. N. Ed.) și a dat daruri oamenilor*” (Ef. 4.8-10). Comentatorii cred că Domnul Isus, cu prilejul proslăvirii Sale, i-a eliberat din *șeol* pe morții credincioși, ducându-i cu El în cer. Cert este faptul că de acum încolo toți cei care mor în credință, în loc să coboare în Locuința morților, se duc direct lângă Domnul lor. Pavel preferă să plece din lumea aceasta, ca să fie împreună cu Cristos (Fil. 1.21-24), iar nouă ne place mult mai mult să părăsim trupul acesta ca să fim acasă la Domnul (II Cor. 5.6-8). Astfel, moartea nu mai este moarte ci un *căștig* pentru noi (Ioan 11.25).

Locuința morților, având un caracter provizoriu, își va înceta existența în momentul judecății de apoi, fiind aruncată „*în iazul de foc*”. Împreună cu cei ce se aflau în ea, ea va fi, *deversată* în iadul veșnic care își va începe atunci existența (Ap. 20. 13-14).

Gheena își trage numele de la expr. ebr. *ge-hinnom* = valea lui Hinom (Mt. 5.22, 29,

30; 10.28; 18.9; 23.15, 33; Mc. 9.47; Lc. 12.5; Iac. 3.6). În locul respectiv, aflat în imediata vecinătate a Ierusalimului, s-au ars trupuri de copii în cinstea lui Molok. Din pricina nelegiurilor și grozăviilor comise acolo (Ier. 32.35), a profanării sale de către regele Iosia (II Împ. 23.10), poate și datorită faptului că era locul unde se ardeau murdăriile cetății, valea lui Hinom a devenit un simbol al păcatului și suferinței. Astfel că numele său a sfârșit prin a indica un loc de pedeapsă și chin veșnice (Mt. 18.8-9; Mc. 9.43). Așadar, cuv. *gheena* este mai apropiat de infernul definitiv decât de Locuința morților provizorie descrisă mai sus. Scenele oribile văzute în valea aceasta au oferit imagini care reprezintă gheena din lumea cealaltă (Mt. 5.22; cf. 13.42; Mc. 9.48).

LOCUL DINTĂI, PRIMUL LOC. Cuv. gr. *protoklisia* din Mt. 23.6; Lc. 14.7-8; 20.46, redat prin „*locul dintâi*”, indica *divanul de onoare* la opețe (v. *Masă*). Domnul Isus i-a muștrat pe cărturari și farisei care erau ahtiați după locurile de onoare.

LOD. Cetate beniamită, clădită de Șemer, fiul lui Elpaal, beniamitul (I Cr. 8.12). Citată împreună cu Ono (Nem. 11.35) și locuită după robia babilonică (Ezra 2.33; Nem. 7.37). Lodul pare să fie localitatea cunoscută sub numele de Lydda în epoca grecească (I Mac. 11.34) și pe vremea N.T. În prezent, orașul se numește din nou Lod și este situat la 17 km SE de Jaffa, adăpostind și principalul aeroport israelian.

LO-DABAR. (V. *Lodebar*).

LO-DAVAR. (V. *Lodebar*).

LODEBAR, LO-DABAR, LO-DAVAR, LO-DEVAR. Localitate din Galaad (II Sam. 9.4-5; 17.27), probabil Debirul (Ios. 13.26). Identif. la Umm el Dabar, la S de valea el-'Arab, pe malul răsăritean al Iordanului. (V. *Debir*, 4).

LOG. Măsură de capacitate. (V. *Greutăți și măsuri*).

LOGODNĂ, LOGODNIC, LOGODNICĂ. (V. *Căsătorie*).

LOGOFĂT. (V. *Cărturar*).

LOGOS.

1. *Întrebuințări anterioare ale acestui termen în filozofia grecească.*

a) *Heraclit* din Efes (sec. VI-V î.Cr.), gânditorul cel mai profund înainte de Platon și cofondator cu acesta al idealismului, a prins ideea de transcendență. El postulează o Putere spirituală, invizibilă, eternă și omnipotentă, pe care o numește Logosul. Filozoful vede în Logos principiul stabilizator și director al universului, sursa de energie și ordine, dar într-un sens impersonal. Heraclit a exercitat o anumită influență asupra lui Philon și chiar a unora dintre Părinții Bisericii, cum a fost Clement de Alexandria.

b) *Platon* menționează ocazional Logosul dar, preocupat de distincția pe care el o vede între această lume materială și lumea cerească, *reală*, a ideilor, nu caută să dezvolte gândirea lui Heraclit. Însă *stoicii* vor fi aceia care, convinși de caracterul rațional al universului vor abandona arhetipurile lui Platon pentru a vedea în Logos principiul sau forța care se află la originea universului și care îl guvernează.

c) *Philon* din Alexandria, contemporan cu Isus Cristos, întrebuințează din belșug termenul Logos (1 300 x), fără a avea totuși, în privința aceasta, o doctrină perfect conturată. „Aceasta - spune Cothenet - se datorează faptului că el depinde deopotrivă de tradiția biblică, referitor la Cuvântul lui Dumnezeu (din acest punct de vedere, Logosul face oficiul de purtător al Revelației) și de filozofia grecească, îndeosebi stoică, ce vede în Logos forța unificatoare a universului.”

Pentru Philon, Logosul este o punte între Dumnezeu transcendent și universul material, dar, folosind un limbaj abstract și poetic, Philon nu precizează dacă pentru el Logosul este sau nu o persoană.

2. În V.T. Cuv. ebr. *dabhar* (*davar*), care a fost tradus prin *Logos* în Septuaginta, afirmă că Dumnezeu lui Israel este un Dumnezeu care vorbește, Se revelează, comunică. În primul rând, creația se realizează prin intermediul *cuvântului* lui Dumnezeu, fapt care stabilește o echivalență semitică între cuvântul rostit și faptul material (Gen. 1.3; Ps. 19.1-4; 33.6; cf. Rom. 10.17-18). De asemenea, Tora este cuvântul revelat al lui Dumnezeu, prin intermediul lui Moise, care face cunoscut oamenilor, prin Cele Zece Porunci - lit. *Cele Zece Cuvinte* - cerințele divine (Ex. 20.1; 34.28; Lv. 4.1). La rândul lor, profeții lui Israel și ai lui Iuda au vorbit atunci când le-a fost adresat Cuvântul Domnului (Is. 38.4; Ier. 7.1; 16.1; 18.1; 25.1; Ez. 1.3; etc.). Cuvântul profetic, în aceste texte, este identic cu *oracol*, și poate

semnifica un decret valid, exprimând o promisiune sau o judecată. Acest cuvânt este purtător al mântuirii și al unei vieți noi (Ps. 107.20; Ez. 37.4-5) și el împlinește planurile lui Dumnezeu (Is. 55.10-11).

Înrudită cu ideea de Logos este tema înțelepciunii în literatura sapiențială a V.T. Aici, accentul cade pe înțelepciunea lui Dumnezeu manifestată în creație, tot așa cum relatarea Genezei subliniază cuvântul Său creator. În Pv. 8.22-31, înțelepciunea personificată este rezultatul primului act creator al lui Dumnezeu (v. 22), pentru a se asocia apoi restului creației (v. 27, 30).

3. În N.T. Cuv. gr. *logos* (330 x) este un termen comun care dobândește o mulțime de sensuri și a cărui traducere de bază este *cuvânt*. Într-adevăr, el trece dincolo de simpla noțiune a *cuvântului rostit* și exprimă ideea de gândire, de rațiune care se ascunde în spațiile acestei gândiri și de exprimare, într-o manieră inteligibilă, a acestei gândiri. Ca termen gramatical, logosul semnifică o frază completă, o afirmație, o definiție sau o judecată; în retorică, el indică un fragment oratoric bine construit. Iată care sunt principalele sale sensuri în N.T.:

a) cuvânt, diferit de faptă, de unde avem: afirmație, cuvinte, grai (Mt. 5.37; 12.37; Mc. 13.31; 14.39; etc.).

b) în sensul ebr. al cuv. *davar*: pricină, treabă, lucru, chestiune (Mt. 5.32; F.A. 8.21; etc.).

c) cuvinte scrise (Ioan 12.38; F.A. 1.1; II Pet. 1.19).

d) cuvânt, poruncă (din partea lui Dumnezeu) (Mt. 15.6; Lc. 5.1; etc.).

e) Calcul, socoteală (Mt. 18.23; Rom. 14.12; Fil. 4.15; etc.).

f) În sfârșit, ceea ce ne interesează aici, într-un sens cristologic: Logosul, Cuvântul, Verbul divin (Ioan 1.1, 14; Ap. 19.13). Ca un titlu acordat lui Cristos, Logosul dobândește un sens cvasi-tehnic în scrierile iohanice. Unii specialiști biblici au considerat că gândirea lui Ioan ar fi fost influențată de Philon, ceea ce ne-a determinat să rezumăm, în acest articol, gândirea acestui filozof. În prezent însă, se încearcă găsirea originii ideii de Logos în gândirea ebraică, anterioară lui Philon și lui Ioan, în special în literatura sapiențială a V.T. O serie de studii recente asupra *Manuscriselor de la Marea Moartă* au condus pe tot mai mulți teologi la următoarea concluzie: cadrul gândirii iohanice este mai degrabă unul evreiesc decât helenist. Cothenet atrage atenția că la Ioan perspectivele cosmologice sunt evocate

cu aceeași sobrietate ca în Gen. 1.1, și conchide: „*Interesul se concentrează imediat asupra istoriei mântuirii, focalizându-se pe rolul profetic al Logosului care a culminat cu întruparea Sa. În asemenea condiții, nu pare cătuși de puțin necesară intervenția lui Filon pentru meditația iohanică.*”

Ioan prezintă despre Logos o idee mai bogată, mai profundă, mai completă decât aceea a predecesorilor săi: pentru el, Logosul nu se reduce la un principiu, ci este o Persoană vie, divină, Izvorul vieții... Dumnezeu Însuși! Semnificația teologică a Logosului, în gândirea iohanică, ar putea fi rezumată în câteva propoziții:

1. Acest termen indică *preexistența* Domnului Isus (1.1; etc.).

2. El declară *divinitatea* lui Isus Cristos (idem).

3. Logosul este *agentul creației*, Acela prin care au fost făcute toate lucrurile (1.3-4).

4. El S-a făcut *trup (carne)* (1.14).

5. În calitate de purtător de cuvânt al *Revelației*, El a venit să reveleze viața (1.4), lumina (1.4-5), harul (1.14), adevărul (1.14), slava (1.14), într-un cuvânt pe Dumnezeu Însuși. Evanghelia lui Ioan este, de la un capăt la celălalt, o elaborare a acestei teme.

LOIS. O evreică evlavioasă; bunica lui Timotei (II Tim. 1.5).

LO-RUHAMA, LO-RUKHAMA = *cea fără îndurare*. Nume simbolic al fiicei profetului Osea pe care i-a născut-o Gomera, nevastă-sa (Os. 1.6, 8). Când Israel va avea iarăși parte de mila divină, i se va spune Ruhama (2.1-3).

LOT, LOTH. Fiul lui Haran, fratele lui Avraam. El l-a însoțit pe unchiul său din Mesopotamia până în Canaan (Gen. 11.31; 12.5), a mers împreună cu el în Egipt și s-a întors de acolo (13.1). Aflându-se în fruntea unor mari turme de animale, păstorii lui Lot s-au certat cu acela ai lui Avraam. Acesta din urmă i-a propus să se despartă și l-a invitat să-și aleagă locurile de pășunat. Lot a procedat într-un mod egoist, alegând valea fertilă a Iordanului și a decis să locuiască în Sodoma. El nu a ținut seama de caracterul oamenilor în mijlocul cărora a găsit cu cale să se instaleze, nici de consecințele pe care exemplul lor le-ar fi putut avea asupra familiei sale; cât despre sine însuși, Lot și-a păstrat integritatea și era foarte întristat din pricina vieții imorale a locuitorilor Sodomei (II Pet. 2.8). Cu prilejul

expediției militare a lui Chedorlaomer și a aliaților săi, Lot a fost făcut prizonier, însă a fost eliberat numai datorită curajului și iscusinței lui Avraam (Gen. 13.2 - 14.16). Doi îngeri trimiși la Sodoma, l-au avertizat pe Lot cu privire la iminența nimicirii cetății. Atitudinea populației față de acești doi străini a dovedit cu prisosință justetea hotărârii divine. Lot scapă cu viață, însă soția lui privește înapoi și este înghițită de potopul de foc și sare. Avertismentul din Lc. 17.31-32 ne lasă să credem că regretul pentru bunurile materiale a făcut-o să-și piardă șansa mântuirii. Cei doi gineri ai lui Lot au rămas în Sodoma și au pierit acolo (Gen. 19.1-29). Ceva mai târziu, sub influența vinului pe care îl consumase, Lot comite un dublu incest. Moabiții și amoniții au fost descendenții săi (v. 30-38).

LOTAN, LOTHAN. Un trib de horiți care locuiau în muntele Seir (Gen. 36.20). A fost condus de o căpetenie al cărei nume și l-a însoțit (v. 29).

LOTH. (V. Lot).

LOTHAN. (V. Lotan).

LOVITURĂ. (V. Bici).

LUCA. (În N.T. gr., *Lukas*, probabil diminutivul de la lat. *Lucanus* sau *Lucius*). Evanghelist, de profesie medic, prieten și tovarăș de slujbă al lui Pavel. S-a alăturat acestuia pentru a saluta Biserica din Colose (Col. 4.14) și pe Filimon (Film. 24) când apostolul le-a scris din Roma. Adresându-li-se colosenilor, Pavel îl numește pe Luca „*doctorul preaiubit*”, iar în epistola trimisă lui Filimon îl pune în numărul tovarășilor săi de lucru. Luca se afla din nou la Roma împreună cu Pavel când apostolul i-a scris a doua epistolă lui Timotei și dă despre el o mărturie mișcătoare: „*Numai Luca este cu mine*” (II Tim. 4.11). N.T. menționează numele lui Luca numai în aceste 3 pasaje. Nu s-a pus problema identificării sale cu Lucius din F.A. 13.1 sau cu acela din Rom. 16.21 (v. *Lucius*).

Autorul celei de a 3-a Evanghelii și al cărții Faptele Apostolilor

Deja începând cu sec. II, tradiția creștină atribuie aceste două cărți lui Luca, autorul lor incontestabil (F.A. 1.1). Cartea Faptele Apostolilor dovedește că Luca l-a însoțit, cel puțin în parte, pe ap. Pavel în ultimele sale călătorii misionare, pentru că el folosește pronumele

noi (F.A. 16.10-17; 20.5 - 21.18; 27.1 - 28.16). Aceste pasaje arată că Luca i s-a alăturat lui Pavel la Troa cu prilejul celei de a doua călătorii misionare a apostolului și l-a însoțit la Filipi. Cu prilejul plecării în cea de a 3-a călătorie, Luca se întâlnește cu Pavel la Filipi și îl însoțește la Ierusalim. În cursul celor doi ani de închisoare petrecuți de Pavel la Cezareea, se pare că Luca a rămas în Palestina, pentru că el se îmbarcă cu Pavel la Cezareea, pentru a merge la Roma (v. *Faptele Apostolilor*). Apostolul face o distincție între tovarășii săi de lucru de origine evreiască și Luca (Col. 4.11; cf. v. 14), care provenea dintre păgâni. O tradiție foarte veche și plauzibilă afirmă că el era originar din Antiohia Siriei. Cert este că el cunoștea foarte bine Biserica din Antiohia și se interesa de ea în mod deosebit (F.A. 6.5; 11.19-27; 13.1-3; 14.26-28; 15.1-2, 22, 30-40; 18.22-23). Nu ne sunt cunoscute data și împrejurările morții sale.

LUCA - EVANGHELIA. Cea de a 3-a Evanghelie este prima parte a unei scrieri în două volume: *Evanghelia-Faptele Apostolilor*, dedicată aceleiași persoane, Teofil, pentru întărirea credinței sale, și, prin intermediul lui, greco-romanilor cultivați care se interesau de învățătura creștină.

Autorul

Acesta nu-și dă numele în cartea sa. El ne apare aici ca o persoană de o vastă cultură științifică și literară, cunoscând bine V.T. grecesc și lit. gr. clasică (Herodot, Thukydides, Polibiu). Printre cunoștințele sale, se numără un om de rang social foarte înalt (Teofil). Fiind de origine păgână, el manifestă un slab interes pentru problemele specifice iudaismului: ebraica este pentru el „*limba lor*” (F.A. 1.19). Din contră, pe el îl preocupă orașele și marea, acestea fiind puțin reflectate în scrierile evreiești.

Identitatea de autor pentru cea de a 3-a Evanghelie și *Faptele Apostolilor* a fost puternic demonstrată (vocabular, stil, teme comune), în prezent fiind admisă în unanimitate. Or, cum unele pasaje, scrise în același stil cu restul cărții, sunt redactate la pers. I pl. (v. *Faptele Apostolilor*), se poate vedea clar că autorul a fost unul dintre însoțitorii lui Pavel. Dintre colaboratorii acestuia, numai Dima, Tit și Luca nu sunt pomeniți în *Faptele*. Dima l-a părăsit pe apostol (II Tim. 4.10). Tit l-a însoțit pe Pavel în cea de-a doua călătorie la Ierusalim (Gal. 2.1-10). Dacă el ar fi fost autorul cărții, pronumele *noi* apărea mai de-

vreme. Pe de altă parte, el era o persoană mai cunoscută decât Luca, și dacă această scriere ar fi provenit de la Tit, în nici un caz ea nu ar fi fost atribuită unui personaj mai puțin celebru. Procedând prin eliminare, nu ne mai rămâne altul decât Luca. El ne este cunoscut din Epistolele lui Pavel. Astfel, în Col. 4.14, apostolul îl numește „*doctorul prealubit*.” Potrivit v. 11, el este un creștin neevreu. În Film. 24, Pavel îl numește colaboratorul său, iar în II Tim. 4.11 suntem informați că Luca era singurul creștin care a rămas cu el, în cursul celei de a doua întemnițări a apostolului la Roma. Conform secțiunilor unde apare pronumele *noi*, în cartea *Faptelor*, Luca s-a alăturat echipei apostolice la Troa și a lucrat cu Pavel la Filipi unde a rămas până la începutul celui de-al 3-lea turneu misionar. De acolo îl ia apostolul când pleacă spre Ierusalim. În cursul celor doi ani cât Pavel a fost întemnițat la Cezareea, probabil că Luca rămâne în regiune, după care îl însoțește pe apostol la Roma.

Deja începând din sec. II, tradiția post-apostolică din toate părțile lumii creștine îi atribuie în unanimitate această carte lui Luca (Lista Muratoriană, Prologul anti-marcionit, Ireneu, Tertullian, Origene, Eusebiu, Hieronimus). De remarcat, ca și în cazul Ev. după Marcu, că această atribuire era justificată, deoarece Luca, nefiind nici apostol și nici martor ocular, nu avea nici un titlu pentru a fi ales ca redactorul unei cărți canonice.

O dovadă suplimentară că această carte a fost scrisă de un medic o constituie alegerea cuvintelor folosite. Numeroși specialiști biblici (W. K. Hobart, Harnack, Zahn) au comparat vocabularul lui Luca cu acela al unor autori de cărți medicale scrise în gr. (Hipocrate, Galienus, Discoride...). Ei au găsit un număr de 400 de termeni comuni. Deși rezultatele acestor cercetări au fost în parte contestate (de către H. J. Cadbury), mai rămân vreo 40 de expresii medicale specifice lui Luca, niște detalii clinice relevate în unele cazuri de vindecări și nementionate de ceilalți evangheliști (de ex. 8.26-36), o atitudine mai indulgentă față de medici (cf. 8.43 cu Mt. 5.26) și un interes special pentru cei bolnavi (cf. relatările din Lc. 4.38; 5.12; 6.6; 8.43-44; 8.55; 9.38-39; 22.44, 50-51 cu relatările paralele din Mc. 1.30, 40; 3.1; 5.26, 29, 42; 9.17-18; 14.47).

Potrivit Prologului anti-marcionit care datează din anii 175-180, Luca ar fi fost originar din Antiohia. El manifestă un interes cu totul

aparte pentru orașul acesta (v. F.A. 6.5; 11.19-27; 13.1-3; 14.26-28; 15.1, 2, 22, 30-40; 18.22-23).

Destinatarul

Cartea este dedicată „*preaalesului Teofil*” (*foarte excelentului*, în fr. N. Ed.), un titlu atribuit în F.A. 23.26; 24.3 și 26.25 guvernatorilor romani ai provinciei Iudeea, titlu acordat de altfel și unor personaje foarte bogate și deosebit de influente. Potrivit afirmațiilor unor istorici, acest titlu caracteriza inițial pe membrii ordinului ecvestru la romani. Luca îi scrie lui Teofil pentru ca „*să poată cunoaște astfel temeinicia învățăturilor pe care le-a primit prin viu grai*” (1.4) (lit.: *pentru ca el să recunoască certitudinea învățăturilor - sau informațiilor - primite*). Oare Teofil era deja un creștin? Nu se poate afirma lucrul acesta. Unii comentatori consideră că el avea să se convertească în urma citirii Evangheliei, pentru că Luca nu mai folosește titlul oficial în a doua carte a sa, procedând aici ca de fiecare dată când cineva se adresa unui creștin. Cu siguranță că Luca nu avea în vedere doar persoana căreia îi dedicase cartea sa, dar și pe grecii și romanii culți care urmau să intre în posesia ei prin intermediul lui Teofil. Într-adevăr, potrivit obiceiului epocii, persoana căreia i se dedicase o carte îi asigura prima difuzare, punând să fie copiată de sclavii-scribi ai săi pentru a fi transmisă celor ce o ascultau la prima lectură, aceștia din urmă procedând la fel pentru prietenii lor. Din această perspectivă, cartea lui Luca îi viza deopotrivă pe creștinii proaspăt-converși și pe acei oameni care erau interesați de creștinism și dornici după o mai bună informare.

Cert este că destinatarii Evangheliei erau de origine păgână și trăiau departe de hotarele Palestinei, trebuind să li se explice chiar și cele mai mici detalii geografice ale Țării Sfinte (1.26; 4.31; 8.26; 21.37; 23.51; 24.13), precum și obiceiurile evreiești (22.1), termenii ebr. sau aram. incluși în celelalte Evanghelii (*rabbi*, *hosanna*, *Golgotha*). O altă remarcă a fost aceea că citatele din V.T. se găsesc de regulă în cuvintele Domnului Isus sau ale interlocutorilor Lui. Pentru a-i ajuta pe cititori să situeze corect evenimentele raportate, Luca le corelează cu istoria profană (2.1; 3.1).

Așadar, Ev. după Luca se adresează, ca și Ev. după Marcu, unor cititori dintre Neamuri, cu precizarea însă că Luca vizează o categorie cu un nivel socio-cultural mai înalt.

Data

Între data redactării Evangheliei și aceea a cărții Faptelor este o strânsă legătură, timpul

scurs între acestea fiind cel puțin câteva luni și cel mult 1-2 ani. Citatele din Luca-Faptele Apostolilor, în srierile patristice de la finele sec. I și începutul sec. II, exclud posibilitatea redactării celor două cărți la datele mult prea tardive pe care le-au avansat unii teologi. De altă parte, exactitatea unor detalii istorice (nume și titluri ale magistraților romani) se explică numai prin faptul că autorul era contemporan cu evenimentele raportate. Omiterea împlinirii profeției cu privire la căderea Ierusalimului și a incendierii Templului (Lc. 21.6, 20-21) ar fi total surprinzătoare, după anul 70, din partea unui autor care a menționat realizarea unor prorocii mai puțin importante (F.A. 11.21-28; 21.11).

Finalul abrupt al cărții Faptelor, unde nu sunt menționate nici moartea lui Pavel, nici chiar rezultatele procesului său, i-a condus pe numeroși teologi să dateze redactarea celor două cărți la începutul anilor 60, în orice caz înainte de judecarea procesului apostolului. Cum nici un eveniment ulterior nu este menționat, prezicerea formulată de Pavel în prezența bătrânilor din Efes (F.A. 20.25), de altfel dezmințită de realitate [v. *Pastorale (Epistole)*], nu este atenuată de nici o remarcă. Faptul că autorul *Faptelor* păstrează tăcerea asupra celor de mai sus a condus la concluzia că, dacă el nu a spus nimic despre ceea ce s-a petrecut după cei „*doi ani întregi*” în cursul cărora Pavel a locuit la Roma într-o casă închiriată, este din pricină că acest timp încă nu luase sfârșit. Unii exegeți sunt chiar de părere că, fiind dedicată unei înalte personalități romane, Evanghelia sa ar fi putut eventual influența favorabil pe unul sau altul dintre prietenii acesteia care ar fi avut acces la tribunalul imperial. Toate aceste considerente ne îndreptățesc să datăm ambele volume prin anii 62-63; Evanghelia ar fi putut să fie schițată, dacă nu chiar redactată, deja în timpul captivității apostolului la Cezareea, în anii 58-59.

Cei ce susțin că Ev. după Luca ar depinde oarecum de aceea a lui Marcu, împing data redactării cel puțin până spre finele anului 60. Chiar dacă această dependență ar fi fost dovedită, un asemenea interval între cele două scrieri nu era necesar, deoarece Luca și Marcu se aflau împreună la Roma, în aceeași perioadă, și ar fi putut să-și confrunte acolo schițele Evangheliilor lor.

Locul

Locul redactării Ev. după Luca pretins de tradiția creștină este Roma. Alții o situează la Antiohia, Efes sau Corint. Cert este că ea a fost *publicată* în afara granițelor Palestinei.

Dacă se optează pentru o datare în prima jumătate a anilor 60, atunci se impune, ca loc al redactării, Roma.

Conținutul

Aproape o jumătate din conținutul Evangheliei lui Luca nu se regăsește nici în Matei, nici în Marcu (6 minuni dintr-un total de 20, 19 pilde din 35, relatări despre copilăria lui Isus, secțiunile 6.20 - 8.3; 9.51 - 18.14), ceea ce dovedește că, în comparație cu ceilalți evangheliști, Luca a beneficiat de surse de informare suplimentare. El a putut culege unele informații direct de la martorii oculari ai evenimentelor respective care mai trăiau în Palestina la acea dată. Într-adevăr, în cursul celor doi ani ai captivității apostolului Pavel la Cezareea, Luca se afla la o depărtare de câteva ceasuri de mers de Galileea sau de Iudeea. În plus, după cum afirmă el însuși, a consultat o serie de documente (1.2): relatări istorice sau selecții ale cuvintelor rostite de Cristos.

Acolo unde relatarea lui Luca are paralele cu celelalte două Evanghelii sinoptice, se poate constata că el și-a pus pecetea personală pe materialul tradițional la care a avut acces. De remarcat, în acest sens: un interes mai mare pentru persoane decât pentru idei, o preocupare aparte pentru săraci (1.53; 2.7, 8, 24; 4.18; 6.20-21; 7.22; 16.20, 23), o considerație specială pentru femei (1.24-56; 2.36-38; 7.11-18, 36-50; 8.1-3; 10.38-42; 13.10-13; 23.27-31; 24.1-11), o atracție pentru viața de familie (masa: 7.36; 10.38-42; 11.37; 14.1; 15.2; 19.1-10; 24.29-31; detalii din viața de toate zilele în pilde: 5.36; 10.35; 11.5-8; 13.21; 15.8; 17.7-9), o atenție sporită pentru umanitatea Domnului Isus, a Cărui viață o schițează începând cu nașterea și copilăria Sa și pe Care îl prezintă ca Omul desăvârșit ce împărtășește viața socială a contemporanilor Săi (7.34-36; 10.38-42; 11.37; 14.1-24; 19.1-10), neavând un loc unde să-și poată odihni capul (9.58), plângând pentru locuitorii Ierusalimului (13.34; 19.41), experimentând agonia până acolo încât transpirația îi curgea pe pământ asemenea unor mari picături de sânge (22.44).

În povestiri, Luca a reliefat interesul lui Isus pentru cei nenorociți: săraci și năpăstuiți (6.20-26; 7.11-17; 12.32; 14.15-24; 19.1-10), pentru cei disprețuiți: cerșetori (16.19-31), vameși (18.9-14), samariteni (10.25-37; 17.11-19). Cuvintele adresate bogăților care se încred în bogățiile lor (12.21) sunt mai dure decât în celelalte Evanghelii (1.52-53; 6.24-25; 12.13-21; 14.13-14; 16.25...). Pentru Luca, cuvintele din

Is. 61.1-2, citite de Isus în sinagoga din Nazaret (Lc. 4.18), apar ca un rezumat al lucrării Lui: „...să vestesc săracilor *Evanghelia* ...să tămăduiesc pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc robilor de război *slobozenia*... să dau drumul celor apăsați.” În relatarea sa despre beatitudini, fericiți sunt săracii, flămânzii, necăjiții și prigoniiți (6.20-23). Pentru aceștia, Evanghelia este un mesaj al bucuriei (1.46-55, 67-79; 2.14, 29-32; 15.5, 9, 25, 32; 24.52-53).

Să mai subliniem numeroasele mențiuni referitoare la Duhul Sfânt (1.15, 41, 67; 2.25-35; 4.1, 14, 18; 10.21; 12.12), la rugăciune (1.10, 46-55; 3.21; 5.16; 6.12; 9.18-22, 29; 10.17-21; 11.1; 22.39-46; 23.34, 46; cele două pilde vizând rugăciunea, care apar numai la Luca: 18.1-8, 9-14).

Scopul

Luca însuși indică scopul său principal în prologul Evangheliei sale: să prezinte istoria lui Isus într-o manieră care să scoată în evidență semnificația și fiabilitatea ei: El este, cu adevărat, *Mântuitorul* tuturor oamenilor. Cuvintele *Mântuitor* și *mântuire* apar la Luca mai des ca în alte locuri (de 6 ori: 1.47, 69, 71, 77; 2.11, 30 în timp ce Ioan le folosește doar de două ori). Cristos este „*lumina Neamurilor*” (2.32), „*toată omenirea (orice făptură, Cornilescu, N. Ed.) va vedea mântuirea lui Dumnezeu*” (3.6; cf. 4.24-27; 24.47). Așadar, mântuirea nu este numai pentru evrei. Numai Luca menționează pilda bunului samaritean (10.25-37), cuvintele lui Isus cu privire la văduva din Sarepta și Naaman, sirianul, care au avut parte de harul lui Dumnezeu (4.25-27). Împărăția lui Dumnezeu este deopotrivă pentru păgâni (7.9; 10.1; 13.29; 21.24) ca și pentru evrei (1.33, 54, 68-79; 2.10); pentru vameși și păcătoși (3.12-13; 5.27-32; 7.37-50; 15.1-2; 18.9-14; 19.2-10; 23.43), ca și pentru oamenii respectabili (7.36; 11.37; 14.1), pentru că „*Fiul omului a venit să caute și să mântuiască ce era pierdut*” (19.10). Această mântuire a fost săvârșită prin moartea lui Cristos pe Golgota: în secțiunea care îi este specifică (9.51 - 18.14), Luca subliniază importanța Ierusalimului spre care Domnul Isus Se îndrepta de bunăvoie, deși știa ce-L aștepta acolo: El voia să *răscumpere* omenirea, împlinind profețiile Scripturii referitoare la acest subiect (24.26-27, 44-47).

Probabil că Luca va fi avut de-a face cu mulți greci și romani culți care aspirau la o religie universală, de natură să satisfacă nevoile cele mai profunde ale sufletului omenesc. Era el

însuși unul dintre aceștia, dar găsisese în credința predicată de Pavel răspunsul scontat la toate așteptările sale. Și acum dorința lui era să transmită mai departe acest mesaj, sub o formă literară acceptabilă în acest mediu intelectual, deci să *evangelizeze* (acest termen îi este specific: 1.19; 2.10 și caracterizează propovăduirea Domnului Isus: 4.18, 43; 7.22 ... precum și aceea a Bisericii primare: F.A. 5.42; 8.4...). În plus, pentru a înlătura un eventual reproș adresat credinței creștine, el arată că creștinismul nu este nici un amalgam de superstiții și nici o mască religioasă a unei politici subversive: de 3 ori, Pilat însuși proclamă nevinovăția lui Isus (23.4, 14, 22); dacă, în final, dregătorul l-a dat în mâinile iudeilor ca să-L răstignească, aceasta a fost doar o concesie din partea lui. Acest scop complementar apare și mai evident în a doua carte a lui Luca (v. *Faptele Apostolilor*).

Dacă Luca vrea să evangelizeze și să fortifice credința noilor convertiți, el intenționează, de asemenea, să pună la dispoziția creștinilor fapte și argumente cu ajutorul cărora să poată transmite și ei mai departe mesajul eliberator.

Stilul

Evangelhia după Luca este scrisă în greaca cea mai bună din tot N.T. Totuși, în unele pasaje, limbajul său este mai puțin elegant ca acela al lui Marcu, iar uneori topica ne amintește de limbile semitice. Oare va fi imitat el, în mod conștient, stilul Septuagintei sau se va fi lăsat influențat de limbajul documentelor care i-au servit ca sursă de inspirație? Dacă Luca era originar din Antiohia, aceasta presupune că el cunoștea limba vorbită odinioară în Siria. Așa fiind, nu întâmpina nici o dificultate în a citi - sau chiar a imita - scrierile aramaice.

Planul Evangheliei

I. Prologul 1.1-4

II. Venirea Mântuitorului 1.5 - 2.52

A. Vestirea nașterii Sale 1.5-56

B. Nașterea lui Isus 1.57 - 2.20

C. Aducerea Lui la Templu 2.21-38

D. Copilăria lui Isus 2.39-52

III. Proclamarea mântuirii 3.1 - 21.38

A. *Lucrarea în Galileea* 3.1 - 9.50

1. Lucrarea lui Ioan Botezătorul 3.1-20

2. Pregătirea Mântuitorului (botezul, genealogia, ispitirea) 3.21 - 4.13

3. Proclamarea mântuirii în Galileea 4.14 - 5.16

4. Controverse cu autoritățile evreiești 5.17 - 6.11

5. Alegerea, instruirea și trimiterea ucenicilor 6.12 - 9.50

B. *În drum spre Ierusalim* 9.51 - 19.28

1. Împotrivirea la proporții 9.51 - 11.54

2. Frunțile se încruntă 12.1 - 13.30

3. Mântuitorul și fariseii 14.1 - 16.31

a) fariseii

b) Mântuitorul

c) fariseii

4. Lupta contra necredinței 17.1 - 18.30

5. Perspective 18.31 - 19.28

C. *Mântuitorul la Ierusalim* 19.29 - 21.38

1. Intrarea triumfală în Ierusalim și curățirea Templului 19.29 - 46

2. Situație tot mai tensionată 19.47 - 20.47

3. Contraatac din partea lui Isus 21.1-38

IV. *Moartea și învierea Mântuitorului* 22.1 - 24.53

A. Suferințele Mântuitorului 22.1 - 23.56

1. Complotul contra Mântuitorului 22.1-6

2. Ultimul Paște 22.7-38

3. Drumul jertfei 22.3-62

4. Mântuitorul în mâinile oamenilor 22.63 - 23.25

5. Execuția și îngroparea lui Isus 23.26-56

B. Triumful Mântuitorului 24.1-53

1. Învierea lui Isus 24.1-12

2. „S-a înfățișat viu” 24.13-49

3. Înălțarea la cer 24.50-53.

LUCIFER, LUCEAFĂR STRĂLUCITOR. Lucifer înseamnă: *cel ce poartă (aduce) lumina*. Planeta Venus. După soare și lună, Venus ne apare ca steaua cea mai strălucitoare. În funcție de răsăritul sau apusul soarelui, această planetă este vizibilă dimineața sau seara. Aproximativ din 19 în 19 luni, Venus revine la poziția sa inițială. Ca astru matinal, anunță revărsatul zorilor. Profetul compară splendoarea împăratului Babilonului cu aceea a acestei stele strălucitoare, numită „*fiul zorilor*” (Is. 14.12). Începând din sec. II, i s-a dat numele de Lucifer lui Satan, îngerul rebel expulzat din cer. Poeții au răspândit această denumire, bazată pe presupunerea că Lc. 10.18 ar explica Is. 14.12.

LUCIU, LUCIUS. Un creștin din Cirena; el dădea învățături credincioșilor din Antiohia (F.A. 13.1). La Corint, Lucius i se alătură lui Pavel pentru a saluta, prin intermediul epistolei scrise de apostol, pe frații din Roma. Se crede că el era rudă cu Pavel (Rom. 16.21).

LUCRURI DATE SPRE NIMICIRE, INTERDICȚIE. Blestem total pronunțat contra unor persoane sau lucruri, dedicate prin aceasta, lui Dumnezeu (în ebr. *Herem*; în Septuaginta *anathema*.) (V. *Anatema*). Interdicția sau anatema era pronunțată numai contra celor ce slujeau altor dumnezei (Ex. 22.20), fie că era vorba de persoane izolate sau de localități întregi. Acestea trebuiau să fie distruse împreună cu locuitorii și animalele lor; casele, cu tot ce era în ele, trebuiau să fie arse (Dt. 13.12-17). Asemenea anateme au fost rostite contra canaanitilor (Dt. 20.17-18), a Ierihonului (Ios. 6.17), a altor cetăți canaanite unde uneori numai locuitorii erau dați morții (Ios. 10.28-29), animalele fiind cruțate (Dt. 2.34-35; 3.6; Ios. 8.21-22; 11.11-12). Cel ce ar fi păstrat un lucru dat spre nimicire, se plasa el însuși sub această anatema (Ios. 6.18; 7.11-12; cf. Dt. 13.17). În iudaismul timpuriu, anatemiizarea era echivalentă cu excluderea din sinagogă. (V. *Anatema*; *Excomunicare*).

LUD.

1. O populație pusă în numărul semiților (Gen. 10.22). Se crede că ar fi vorba de lydieni (Ant. 1.6.4; cf. ordinea de enumerare în Geneza). Totuși, poporul acesta ocupa, în V Asiei Mici, un teritoriu mai întins decât acela al Lydiei. O dinastie de prinți akkadieni pune mâna pe putere după căderea cetății Ur, în jurul anului 2000 î.Cr. Acești regi au înființat o serie de colonii în regiunile estice ale Asiei Mici, prin sec. XX î.Cr. *Tabletele capadociene* provin de la urmașii acestor coloniști (cca 1920-1870) și sunt niște documente comerciale rămase de la negustorii asirieni. Însemnătatea lor, din perspectivă biblică, se datorează referințelor la anumite orașe, de ex. Nabor (Gen. 24.10) și Haran (27.43). De asemenea, tabletele respective folosesc anumite expresii biblice ca: „*dumnezeul părinților tăi*” și „*dumnezeul părinților voștri*” (cf. Gen. 28.13; 31.42, 53). Potrivit cu Herod. 1.7, primul lor rege a fost fiul lui Ninus și nepot al lui Belus, adică un descendent al asirienilor.

2. Popor înrudit cu egiptenii (Gen. 10.13); arcașii armatelor egiptene și siriene (Ier. 46.9; Ez. 27.10; 30.5); poate că este vorba tot de lydieni de la pct. anterior, căci au existat trupe lydiane în armata lui Psammetik I al Egiptului (663-609 î.Cr.). Nu avem nici un motiv să transformăm numele de Ludin în Lubim și să asimilăm Ludul cu libienii, deși poate că ar trebui să situăm ludimii în N Africii, la V de Nil.

LUDIM, LUDIMI. Forma de pl. a cuv. Lud (Gen. 10.13; I Cr. 1.11) (V. *Lud*, 2).

LUHIT, LUKHITH. Cetate moabită, accesibilă printr-un urcuș (Is. 15.5; Ier. 48.5). După Eusebiu și Hyeronimus, ar fi vorba de Luheitha, localitate aflată între Aeropolis (Rabatul Moabului) și Toar.

LUKHITH. (V. *Luhit*).

LUME. Acest termen comportă în Biblie diferite sensuri pe care este interesant să le distingem.

1. **Universul.** Lumea întreagă, toată creația lui Dumnezeu, „*cerurile și pământul*” ieșite din mâinile Sale (Gen. 1.1) pe care N.T. le indică prin cuv. *cosmos*. Dumnezeu a creat, prin puterea Sa, până și atomii pulberii universale (Pv. 8.26; Ier. 10.12). El a făcut lucrul acesta împreună cu Fiul Său (Evr. 1.2) care a coexistat cu Tatăl înainte de întemeierea lumii (Ioan 17.5). El a făcut lumea prin Cuvântul Său (Evr. 11.3; Ioan 1.10). Această lume îi aparține Creatorului ei (Ps. 24.1; 50.12). Atâta timp cât Domnul stăpânește, universul nu se clatină (93.1; 96.10; I Cr. 16.30). Creația este, în ochii tuturor oamenilor, o demonstrație a perfecțiunilor invizibile ale lui Dumnezeu, suficientă pentru a stabili responsabilitatea fapturii înaintea Făcătorului ei (Rom. 1.20).

2. **Pământul locuit** (în gr. *oikoumene*). „...*luați aminte, toți locuitorii lumii*” (Ps. 49.1). Evanghelia va fi propovăduită „...*în toată lumea... tuturor neamurilor*” (Mt. 24.14). Partea de lume cunoscută pe vremea Patriarhilor și a lui Moise era una foarte limitată (Gen. 10). În S, ea pleca de la munții situați la E de Golful Persic și atingea Nilul. În N, mergea de la Marea Caspică până la insulele grecești. Altfel spus, acest teritoriu măsura, de la E spre V, cca 2 500 km; de la N la S, atingea abia 1 500 km. Incluzând Arabia meridională, distanța de la N la S reprezenta cca 2 400 km. Așadar, *lumea* cunoscută pe atunci avea o suprafață de aprox. 6 000 000 km², din care marea ocupa o bună parte, astfel că ceea ce rămânea, echivala cu aproximativ 1/2 din Europa. În partea de N a acestui teritoriu, pe un spațiu de aproximativ 1/4 din suprafața Europei s-au desfășurat principalele evenimente ale Bibliei și Istoriei antice.

În cursul perioadei vechi-testamentale, limitele acestei *lumi* nu s-au schimbat simțitor, în pofida unei ușoare lărgiri a orizontului geo-

grafic. Înainte de finalul acestei epoci, mezii și perșii au devenit națiuni importante. India a ajuns să fie hotarul teritoriului în discuție (Est. 1.1). Se cunoștea existența țării Sinim (Is. 49.12). Spre V, sub domnia faraonului Neko, niște navigatori au reușit să facă turul Africii, fără să realizeze totuși importanța circuitului lor care a durat doi ani. Ceea ce li s-a părut cel mai straniu a fost să observe că soarele răsărea acum în dreapta lor (Herod. 4.42).

În Italia și Africa de N, populația creștea mereu iar civilizația cunoștea o oarecare înflorire. Popoarele aveau rareori cunoștință despre aceste fapte, astfel de informații provenind din rapoartele negustorilor. Spre sfârșitul perioadei ultime a V.T., Grecia, reușind să se împotrivescă atacurilor perșilor, iese din obscuritate.

Alexandru cel Mare a contribuit enorm la sporirea cunoștințelor geografice ale contemporanilor săi. Spre E, armatele sale au traversat fluviul Oxus (numit, în prezent, Amu-Daria), au ajuns în Afganistan și în S Indiei de miază-noapte. Mai târziu, romanii le-au călcat pe urme. Lumea cunoscută pe vremea lui Cristos se întindea de la Marea Britanie și Spania până la Iran și India, de la Sahara la pădurile Germaniei și la stepele rusești și siberiene. Se credea că dincolo de aceste limite ar mai putea exista regiuni locuite de oameni, dar nimeni nu se gândea la atingerea lor din pricina lipsei mijloacelor de comunicație. Când Cezar-August a poruncit „*să se înscrie toată lumea*”, acest recensământ se referea, în realitate, la întregul imperiu roman (Lc. 2.1). Cu toate acestea, chiar dacă ignoranța oamenilor era atât de mare, Biblia nu a încetat niciodată să privească pământul în ansamblul său. Dumnezeu l-a dat în întregime ca moștenire omenirii (Gen. 1.28) și l-a promis Mesiei „*neamurile de moștenire și marginile pământului în stăpânire*” (Ps. 2.8), așa cum i-a făgăduit credinciosului „*că va moșteni lumea*” (Rom. 4.13). Ucenicii Domnului Isus au primit porunca următoare: „*Duceți-vă în toată lumea, și propovăduiți Evanghelia la orice făptură*” (la toată creația, în textul fr. N. Ed.) (Mc. 16.15).

3. Lumea pe care Dumnezeu o iubește și dorește s-o mântuiască (cosmosul).

„*Fiindcă atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, că a dat pe singurul Lui Fiu...*” (Ioan 3.16). Isus, Mielul lui Dumnezeu, „*ridică păcatul lumii*” (1.29). El „*este jertfa de ispășire pentru păcatele... întregii lumi*” (I Ioan 2.2) și „*în adevăr Cristosul, Mântuitorul lumii*” (Ioan 4.42; I Ioan 4.14). El a fost gata

să Se jertfească „*pentru viața lumii*” (Ioan 6.33, 51). Alunecarea evreilor a însemnat „*o bogăție pentru lume*” și „*a adus împăcarea lumii*” (Rom. 11.12, 15). „*Dumnezeu era în Cristos, împăcând lumea cu Sine*” (II Cor. 5.19).

4. Lumea păcătoasă și rea, care întoarce spatele lui Dumnezeu și respinge harul Lui. Este vorba din nou de cuv. gr. *cosmos*. Este mediul unde răul a intrat prin căderea omului în păcat și unde de acum încolo domină moartea (Rom. 5.12). Toți păcătoșii trăiesc „*după mersul lumii acesteia*” (Ef. 2.2), lume care, în întregime, „*zace în Cel Rău*” (I Ioan 5.19). Satan este numit „*stăpânitorul lumii acesteia*” (Ioan 12.31; 14.30; 16.11). Nu este surprinzător că „*înțelepciunea lumii acesteia*” consideră Evanghelia o „*nebunie*” și reciproc (I Cor. 1.20-21), căci „*duhul lumii*” este diferit de „*Duhul lui Dumnezeu*” (2.12). Lumea merge și mai departe: ea urăște deschis pe Cristos și ucenicii Săi, dar iubește și ascultă cu drag pe cei care i se aseamănă (Ioan 7.7; 15.18-19; 17.14; I Ioan 3.13; 4.5). Oamenii lumii și-au închis inima pentru a nu-L primi pe Cristos, Cuvântul Său și lumina lui Dumnezeu (Ioan 1.5, 10; 3.19). În realitate, Domnul Isus a venit să lumineze și să mântuiască lumea (12.46-47), iar Duhul Sfânt caută s-o convingă de păcat (16.8); dar, din cauza împietririi inimii celor răi, a avut loc judecata lumii acesteia și a stăpânitorului ei (v. 8-11; 12.31). Cristos a declarat că lumea nu poate primi Duhul adevărului și, pe de altă parte, El nici nu a inclus-o în rugăciunea Sa de Mare Preot (cf. 14.17; 17.9). Neacceptându-L pe Mântuitorul ei, lumea întreagă este socotită vinovată înaintea lui Dumnezeu (Rom. 3.19).

Care ar trebui să fie atitudinea credinciosului față de o asemenea lume?

a) *Separarea*. Asemenea lui Isus, noi nu suntem din lume (Ioan 8.23; 17.16). Noi avem datoria să ne ferim de întinăciunile lumii (Iac. 1.27; cf. Pet. 2.20). Trebuie să fugim de tot ce este în lume și care nu vine de la Tatăl, și anume: pofta firii pământești, pofta ochilor și lăudăroșia vieții. De altfel, noi nu ne putem permite să iubim lumea care trece, gest care ar constitui un adulter și o răzvrătire față de Dumnezeu (I Ioan 2.15-16; Iac. 4.4). Este de datoria noastră să evităm a fi osândiți odată cu lumea (I Cor. 11.32). Însă, fiind atât de deosebiți de lume, trebuie să fim convinși că ne vom confrunta cu ură din partea ei și că vom avea necazuri: dar să avem curaj, căci Cristos a biruit lumea (Ioan 15.19; 16.33), iar Cel ce

este în noi este mai mare decât cel ce este în lume (I Ioan 4.4). Oricine este născut din Dumnezeu, biruie lumea prin credință (5.4-5), dar aceasta implică faptul ca lumea să fie răstignită față de noi și noi față de lume! (Gal. 6.14).

b) Misiunea. A ne mărgini la o atitudine total negativistă față de lume nu este în concordanță cu voia lui Dumnezeu. Domnul Isus nu S-a rugat ca Tatăl să ne ia din lume (*cosmos*), ci să ne păzească (de *rău*, ca principiu, în textul fr.; de *Cel Rău*, Satan, în vers. Cornilescu. N. Ed.). Mântuitorul ne trimite în lume așa cum a fost El trimis de Tatăl (Ioan 17.15, 18). Cristosul respins de lume și răstignit de ea, S-a dat totuși pe Sine Însuși pentru mântuirea ei. El S-a rugat pentru unitatea adevăraților credincioși „*pentru ca lumea să creadă*” (v. 21). „*Tărîna* (unde sunt trimiși slujitorii Domnului) *este lumea*” (Mt. 13.38). Întunericul spiritual este gros, dar nouă ni se recomandă: „*străluceți ca niște lumini în lume, ținând sus Cuvântul vieții*” (Fil. 2.15). Dacă ne îndeplinim misiunea încredințată, ne vom asemana lui Noe care, prin credința lui, „*a osândit lumea*” (Evr. 11.7): într-adevăr, el a propovăduit neprihănirea și i-a avertizat pe contemporanii săi (II Pet. 2.5); el a plasat sub ochii lor corabia mântuirii, introducând acolo până și animalele, și lăsând-o deschisă până în ultimul moment (Gen. 7.10). În contrast cu o asemenea credință, contemporanii săi nu au pierit din pricina apelor potopului, ci datorită necredinței lor. Dacă noi vom rămâne credincioși Domnului, vom participa, într-o zi, la judecata lumii (I Cor. 6.2).

5. Lumea de acum. Uneori a fost tradus prin *lume* și cuv. gr. *aiôn* = ev, perioadă de timp, veac (cf. expr.: *în vecii vecilor*, Ap. 1.18). Prin „*sfârșitul lumii*” (Mt. 13.39; 24.3, în unele vers. rom. și străine; Cornilescu are „*sfârșitul veacului*”. N. Ed.), trebuie să înțelegem nu sfârșitul cosmosului – eveniment care se va produce mai târziu – ci sfârșitul epocii actuale. Un anumit păcat nu va fi iertat nici în lumea aceasta (*veac*, în unele vers.), nici în cea viitoare (Mt. 12.32). „*Îngrijorările veacului acestuia*” (*lume*, în unele vers.) împiedică să-mănța să crească și să aducă roade (13.22). Însăși forma de singular a cuv. *veac* arată caracterul limitat și provizoriu al lumii de acum.

6. Lumea cealaltă, lumea viitoare. Același cuv. gr. *aiôn* este aplicat „*veacului viitor*”, adică „*lumii viitoare*”, veșniciei care se apropie (Lc. 20.35; Ef. 1.21; 2.7; Evr. 6.5).

Cât de fericiți suntem noi știind că aparținem Aceluia a Cărui împărăție nu este din lumea aceasta (Ioan 18.36)! După ce am gustat „*puterile veacului viitor*”, noi suntem convinși că nu vom fi decepționați (cf. Evr. 6.5, 9. N. Ed.).

LUMINA.

1. Dumnezeu este izvorul oricărei lumini. El luminează omul (Ps. 118.27) și face să dispară întunericul (Ps. 18.28). În Apocalipsa, slava lui Dumnezeu luminează tot pământul (18.1; 21.23; 22.5). Lumina Lui înseamnă viață (Iov. 33.30).

2. În V. T., omul, ca unul care nu poate cunoaște prin propriile sale eforturi voia lui Dumnezeu, are nevoie să fie iluminat și îi cere lui Dumnezeu să facă să lumineze Fața Lui peste el (Ps. 67.2; 119.135) sau să-i lumineze ochii. „*Poruncile Domnului sunt curate și luminează ochii*” (Ps. 19.8). Pentru Isaia, Mesia cel făgăduit este Lumina de care are omul nevoie (Is. 9.2; 42.6; 59.9; cf. Lc. 1.79; 2.32).

3. În N.T., „*Isus Cristos este lumina*” (în gr. *phôs*) *care luminează* (în gr. *phôtizo*) *pe orice om venind în lume*” (Ioan 1.9; cf. v. 5). Evanghelia îl face cunoscut (II Cor. 4.3-6). Apostolii poartă, prin Duhul Sfânt, lumina divină în inimile lor și au sarcina de a o transmite lumii (Ef. 3.9).

4. Omul care îl primește pe Domnul Isus Cristos, trece de la întuneric la lumină. Duhul Sfânt îl însoțește și-l luminează (Ioan 16.13). Judecata se deprinde, prin întrebuintare, să deosebească binele de rău (Evr. 5.14). Omul iluminat de Dumnezeu trăiește în sfințenie, motiv pentru care Pavel îi cere lui Dumnezeu să le lumineze ochii inimii creștinilor din Efes (Ef. 1.18) (V. *Lumină*).

LUMINĂ. (În ebr. *'or*; în gr. *phôs*, termen folosit în N.T. de 70 de ori).

1. Sens lit. = emanație de energie luminoasă pe care o răspândesc anumite corpuri cerești, cum ar fi soarele (Gen. 1.14 și urm.), flăcările (Mc. 14.54) și lămpile (Lc. 8.16; etc.). Creată de Dumnezeu, lumina, potrivit spuselor Sf. Scripturi, a existat cu mult timp înainte de crearea florei și faunei (Gen. 1.3, 5). Pentru a percepe lumina, este necesar un organ care s-o recepționeze; în lipsa acestuia, lumina este inutilă. Puține dintre lucrurile create de Dumnezeu se pot compara cu lumina, iar capacitatea de a o primi și folosi este extraordinară. Ea joacă un rol esențial în viața omului: fără lumină, nu există creștere, cunoștință, satisfacerea

nevoilor fiziologice, curățire, confort, bucurie. Tocmai de aceea nu ne surprinde să constatăm că lumina a exercitat o influență de asemenea proporții asupra minții omului, încât el a ajuns s-o adore.

2. **Sens fig. a)** Ideea de lumină este adesea asociată cu Persoana lui Dumnezeu Însuși, în special când este vorba de declarații absolute: *„Dumnezeu este lumină”* (I Ioan 1.5). În *esența* Lui, El este de 3 ori sfânt, curat, fără pată, glorios. În *lucrările* Lui, Dumnezeu Se manifestă ca Unul care descoperă, atrage, însuflețește, curățește, luminează, păzește și înveselește ființa omenească. El este numit *„Tatăl luminilor”* (Iac. 1.17) și descris ca fiind Acela *„Care locuiește într-o lumină de care nu poți să te apropii (inaccesibilă), pe Care nici un om nu L-a văzut, nici nu-L poate vedea”* (I Tim. 6.16). Un psalmist spune despre Dumnezeu: *„Tu Te învelești cu lumina ca și cu o manta”* (Ps. 104.2), iar profetul Isaia afirmă că El va fi pe vecie lumina poporului Său (Is. 60.19-20). **b)** De asemenea, Cristos este *„adevărată lumină”* (Ioan 1.4, 9; 8.12; 12.35, 46) care îi luminează pe oameni, aducându-le mântuirea (F.A. 13.47) și care duce contra întunericului o luptă încununată de biruință (Ioan 1.9; I Ioan 2.8). Omul trebuie să aleagă între lumină și întuneric, adică între a crede sau nu în Cristos și a iubi sau nu pe fratele său (Ioan 3.19-21; I Ioan 2.10). **c)** Cuvântul lui Dumnezeu este comparat cu o lumină (Ps. 119.105) care, prin puterea strălucirii sale, le comunică oamenilor poruncile și judecățile lui Dumnezeu (Pv. 6.23; Is. 51.4). **d)** Cum era de așteptat, lumina este adesea evocată pentru a descrie lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu sub călăuzirea Duhului Sfânt. Astfel, el luminează sufletul (II Cor. 4.6; Ef. 5.14; I Pet. 2.9), comunică îndrumările lui Dumnezeu (Iov 29.3; Ps. 112.4; Is. 58.10), îi asigură credinciosului prosperitatea și îi umple inima de bucurie (Ps. 27.1; Is. 58.8). **e)** În sfârșit, lumina este un simbol al creștinilor în general (Mt. 5.14; Ef. 5.8). Devenit un *„fiu al luminii”* (I Tes. 5.5), credinciosul vede înfiripându-se în viața lui o purtare ireproșabilă (Rom. 13.12; Ef. 5.9) și își asumă el însuși sarcina de a răspândi împrejurul lui această lumină (Mt. 5.14, 16; Ioan 5.35; Fil. 2.15). În cadrul luptei sale spirituale, este chemat să se înarmeze cu *„armele luminii”* (Rom. 13.12) pentru a-l combate pe Satan, care nu ezită să se deghizeze *„într-un înger de lumină”* (II Cor. 11.14). Ap. Ioan face o descriere detaliată a umblării în lumină: credin-

ciosul autentic practică neprihănirea (I Ioan 1.5 - 2.6), iubește pe frații săi dar refuză să iubească lumea (2.7-17) și se alipește cu toată inima de credința neclintită în Isus care este Cristosul, Fiul Tatălui (2.18-29).

LUNA (planeta). Principalul luminător nocturn (Gen. 1.16; Ps. 136.9), care permite măsurarea timpului, împărțirea lui în luni, stabilirea datei Paștelui și sărbătorilor anuale la evrei (Gen. 1.14; Ps. 104.19; Ecclesiastic 43.6-7; Ant. 3.10.5). Majoritatea popoarelor cu care evreii au intrat în contact adorau luna. Ur în Chaldeea, de unde a ieșit Avraam, Haran, localitatea unde s-a oprit el și unde a locuit Iacov 20 de ani, erau centre cunoscute ale acestui cult. În Canaan, vecinii lui Avraam îl practicau. Egiptenii jertfeau porci când apărea luna plină (Herod. 2.47). Când asirienii și babilonienii au invadat Palestina, evreii s-au aflat din nou în legătură cu popoare care puneau luna în numărul principalelor divinități. În vremea aceea, adorarea lunii și a altor corpuri cerești a împietat serios asupra cultului Domnului (II Împ. 21.3; 23.4-5; Ier. 7.18; 8.2). Unii trimiteau sărutări lunii (Iov 31.26-27) sau ardeau tămâie în cinstea ei (II Împ. 23.5). În templele păgâne, luna era deseori reprezentată sub simbolul semilunii sau printr-o statueta cu înfățișare omenească. Spiritualitatea sublimă a cultului Domnului constituia o adevărată stavilă pentru un asemenea păgânism revolut. Soarele și luna fuseseră create de Dumnezeul lui Israel pentru a furniza omului lumină și îi erau utile pentru măsurarea timpului, însă popoarele păgâne credeau că diversele aspecte ale lunii, datorate condițiilor atmosferice și legilor astronomice preziceau anumite evenimente politice. Profetii au demonstrat nebunia unor astfel de preziceri (Is. 47.13). Pe de altă parte, s-ar părea că evreii credeau în influența lunii asupra sănătății trupului. Numeroase populații din ținuturile tropicale mai împărtășesc această opinie. Oricare ar fi situația, v. 6 din Ps. 121 îl liniștește pe copilul lui Dumnezeu în privința aceasta.

Luna nouă. Lunile anului fiind lunare, *luna nouă* marca începutul lor. Se pare că în ziua aceasta nu avea loc o adunare sfântă, însă se aduceau niște ofrande suplimentare (Num. 28.11-14), se suna din trâmbițe (Num. 10.10; Ps. 81.3), înceta orice activitate socială (Am. 8.5); timpul respectiv putea fi consacrat învățământului religios (II Împ. 4.23; Ez. 46.1, 3) și israeliții îl puneau deoparte cu bucurie (I Sam.

20.5; Iudita 8.6). La fel ca ziua a 7-a a săptămânii, luna a 7-a era socotită sfântă și cădea sub incidența legii sabatice. Prima zi a sa (luna nouă) era sărbătorită suplimentar (Lv. 23.24-25; Num. 29.1-6). După întoarcerea evreilor din Babilon, această festivitate a devenit aceea a Anului Nou. Anul religios începea primăvara (Abib sau Nisan), iar luna a 7-a a acestuia coincidea cu prima lună a anului civil care începea toamna (Tisri, octombrie). Data lunii noi continuă să fie calculată într-o epocă destul de tardivă (I Sam. 20.5, 18).

Astrologii babilonieni așteptau cu nerăbdare apariția lunii noi pentru a-i nota aspectul. Potrivit Talmudului, sinedriul se întrunea de 7 ori pe an în a 30-a zi a lunii. Postați pe înălțimile din împrejurimile Ierusalimului, niște străjeri semnalau apariția noului pătrar. Sinedriul pronunța atunci cuv. *meguddach* (consacrat); așa începea prima zi a lunii noi, consecutivă celor 29 de zile ale lunii precedente. Dacă ceața sau norii făceau să treacă neobservat cornul lunii, ziua respectivă era socotită a 30-a, iar luna nouă începea din cea următoare. Apariția lunii noi era vestită prin aprinderea unui foc pe Muntele Măslinilor. Se dădeau asemenea semnale și de pe alte piscuri. Se spune că samaritenii aprindeau focul în avans pentru a-i induce pe evrei în eroare. Ca urmare, semnalele luminoase au fost înlocuite cu niște crainici.

LUNĂ. (V. *Timp*).

LUNATIC. (V. *Boli*).

LUP. Animal carnivor, sălbatic, feroce (Is. 11.6; Hab. 1.8) care răpește și împrășteie oile (Eclesiastic 13.17; Ioan 10.12). Ziua, lupul se ascunde, iar noaptea vânează (Țef. 3.3). Beniamin a fost comparat cu un lup înspăimântător care sfâșie prada (Gen. 49.27; cf. *ze'ebh*,

lup în ebr.). La figurat, comparația cu lupul implică ideea de abilitate și violență. De ex., căpeteniile ucigașe (Ez. 22.27); proorocii mincinoși (Mt. 7.15; F.A. 20.29); vrăjmașii poporului lui Dumnezeu (Mt. 10.16). Lupul din Palestina (și nu este rar în această țară) este o varietate a speciei europene, *Canis lupus*. Carnivorul palestinian nu vâna în haite ci izolat, deoarece își găsea prada cu ușurință, iarna fiind mai blândă acolo decât în regiunile nordice. Lupul aparține familiei canide; totuși, el nu latră ci urlă.

LUPTĂ. (V. *Război*; *Armată*; *Armătură*).

LUZ = *migdal*.

1. Cetate canaanită, numită ulterior Betel (Gen. 28.19; 35.6; 48.3; Ios. 18.13; Jud. 1.23). În Ios. 16.2, cetatea Luz, încă neidentificată cu Betelul, este situată în V. (V. *Betel*, I).

2. O cetate din țara hitiților (hetiților), construită de un locuitor al Luzului canaanit. Acesta le-a înlesnit israeliților intrarea în vechea localitate Luz din muntele lui Efraim (Jud. 1.22-26). Identif.: la cca 7 km V-NV de Baniyas, se află ruinele lui Luweiziyeh, așezare care a fost propusă de Conder.

LYCAONIA. (V. *Licaonia*).

LYCIA. (V. *Licia*).

LYDA. (V. *Lida*).

LYDIA. (V. *Lidia*).

LYSANIA. (V. *Lisania*).

LYSIAS. (V. *Lisias*).

LYSTRA. (V. *Listra*).

M

MAACA, MAAKA = *opresiune, asuprire*.

1. Localitate siriană (II Sam. 10.6, 8) al cărei nume este asociat uneori termenilor Siria sau sirieni (I Cr. 19.6-7; v. *Aram 2, d*). Locuitorii săi descindeau din Nahor (Gen. 22.24).

2. Nevasta lui Machir, fiul lui Manase (I Cr. 7.15-16).

3. Concubina lui Caleb, fiul lui Hebron (I Cr. 2.48).

4. Nevasta lui Ieiel, strămoșul regelui Saul (I Cr. 8.29; 9.35).

5. Fiica lui Talmai, împăratul Gheșurului. Una dintre nevestele lui David și mama lui Absalom (II Sam. 3.3).

6. Tatăl lui Hanan care a fost unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.43).

7. Tatăl căpeteniei simeoniților, sub domnia lui David (I Cr. 27.16).

8. Tatăl lui Achiș, regele Gatului, care a fost contemporan cu regele Solomon (I Împ. 2.39) (V. *Achiș*).

9. Nevasta lui Roboam și fiica lui Absalom (I Împ. 15.2; II Cr. 11.20-22), sau poate mai curând nepoata lui Absalom (cf. II Cr. 13.2). Mama regelui Abia; după moartea acestuia, ea a păstrat titlul de regină-mamă, dar Asa, nepotul ei, i l-a retras din pricină că aceasta ridicase un altar Astartei (II Cr. 15.16). Numele de Micaia (Mikayahu), figurând în II Cr. 13.2, ar putea fi o alterare a textului, căci femeia aceasta este numită Maaca în toate celelalte 7 pasaje care o menționează (cf., de asemenea, I Împ. 15.10, 13).

MAACATTI. Descendent al unei persoane numite Maaca (Dt. 3.14) sau, la fel de bine, cetățean al micii împărății siriene de la Maaca (Ios. 12.5). Ar mai putea fi vorba și de un locuitor din cetatea lui Neftali numită Bet-Maaca (Ios. 12.5; II Sam. 23.34).

MAADAI, MAEDAI. Fiul lui Bani. Ezra l-a convins să-și repudieze nevasta străină cu care se însurase (Ezra 10.34).

MAADIA, MAADYA = *podoaba Domnului*. Una dintre căpeteniile preoților întorși din captivitatea babilonică (Nem. 12.5, 7). Pe lista generației următoare, o casă patriarhală de preoți figurează ca titulara acelorași funcțiuni, dar sub numele de Moadia (v. 17). Poate că numele acesta trebuia să se pronunțe invariabil Moadia.

MAADYA. (V. *Maadia*).

MAAI. Preot care a sunat din trâmbiță cu prilejul dedicării celui de-al 2-lea templu evreiesc (Nem. 12.36).

MAAKA. (V. *Maaca*).

MAARAT, MAARATH = *localitate fără arbori*. Cetate din ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.59). Identif. pos.: Beit Ummar, la cca 11 km N de Hebron.

MAARE-GHEBA, MAARE-GHIBEA, PĂȘUNILE GHIBEI (GHEBEI) = *o zonă a Ghibei (Ghebei) fără arbori*. Un loc din vecinătatea Ghibei (Jud. 20.33). S-ar mai putea traduce prin *Pășunea (pășunile) Ghibei (Ghebei)*.

MAASEIA, MAHSEYA, MAKHSEIA, MAASEYAHU = *lucrarea Domnului*.

1. Levit de rangul II și ușier sub domnia lui David (I Cr. 15.18). Instrumentist (v. 20).

2. Una dintre căpeteniile peste sute care i-au ajutat marelui preot Iehoiada s-o detroneze pe Atalia și să-l instaleze pe Ioas pe tronul lui Iuda (II Cr. 23.1).

3. Dregător care, sub domnia lui Ozia și asistat de levitul Ieiel, a făcut numărătoarea ostașilor (II Cr. 26.11).

4. Un prinț moștenitor, desigur fiul lui Iotam și nu al lui Ahaz care, fiind foarte tânăr, nu putea avea un fiu adult. Prințul a fost ucis când Pecah a invadat împărăția lui Iuda (II Cr. 28.7).

5. Guvernator al Ierusalimului, sub domnia lui Iosia (II Cr. 34.8).

6. Strămoș al lui Seraia și al lui Baruc (Ier. 32.12; 51.59). Cum aici numele respectiv a fost ortografiat Mahseia, s-a pus întrebarea dacă nu cumva este vorba de aceeași persoană de la nr. 5.

7. Tatăl falsului prooroc Zedechia (Ier. 29.21).

8. Preot. Tatăl lui Țefania (Ier. 21.1; 29.25).

9. Fiul lui Șalum; ușier al Templului (Ier. 35.4), desigur un levit (I Cr. 26.1 are Meșelemia) (V. *Șalum*, 4).

10. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Șela. A locuit la Ierusalim, după robie (Nem. 11.5) (V. *Asala*, 3).

11. Un beniamit. Urmașii lui au locuit la Ierusalim după întoarcerea din Babilon (Nem. 11.7).

12-15. Un membru al fam. lui Pahat-Moab și 3 preoți, respectiv, unul din fam. marelui preot Iosua, altul din casa lui Harim și un al 3-lea din neamul lui Pașhur. Toți aceștia și-au repudiat femeile străine cu care se însuraseră (Ezra 10.18, 21, 22, 30).

16. Tatăl unui oarecare Azaria, care a reparat o porțiune din zidurile Ierusalimului, în preajma casei lui (Nem. 3.23).

17. O căpetenie a poporului care și-a pus pecetea pe legământul Domnului, odată cu Neemia (Nem. 10.25).

18. Preot care a participat la marșul desfășurat cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.41). Probabil că a fost unul din cei 12 inși aflați pe estradă, alături de Ezra, când acesta a citit Legea în auzul poporului (8.4).

19. După toate probabilitățile, un levit; el a participat la marșul desfășurat cu ocazia dedicării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.42). Probabil că a fost unul din cei 13 inși care au tălmăcit poporului cuvintele Legii mozaice (8.7).

MAASEYAHU. (V. *Maaseia*).

MAAT, MAATH. Un strămoș al lui Cristos; posterior lui Zorobabel (Lc. 3.26).

MAATS, MAAT = *mânie*. Urmaș al lui Iuda, prin Ierahmeel (I Cr. 2.27).

MAAT. (V. *Maats*).

MAAZIA, MAAZYAHU = *Domnul este un loc de adăpost*.

1. Urmaș al lui Aaron. Pe vremea lui David, familia sa a devenit casă patriarhală. Cu prilejul împărțirii preoților, al 24-lea și cel din urmă rang i-a fost acordat acestei familii (I Cr. 24. 1, 6, 18).

2. Un preot care, împreună cu reformatorul Neemia, și-a pus pecetea pe legământul făcut cu Domnul, desigur în numele unei familii patriarhale (Nem. 10.8).

MAAZYAHU. (V. *Maazia*).

MACABEII. Numele unei familii evreiești [căreia i s-a mai spus Asmonei (Hasmonei) sau Asmoniți, de la numele lui Asmon (Hasmon), strămoșul lor mai mult sau mai puțin legendar], care a condus lupta de eliberare a patriei sale de sub jugul de mare cruzime al sirienilor, în sec. II î.Cr. Cartea istorică I Mac. relatează faptele eroice ale acestei familii, povestirea continuând în scrierea, ceva mai legendară, cunoscută sub denumirea de II Mac. (V. *Apocrife*).

Antiochus Epiphanes IV, regele Siriei, era cu adevărat, potrivit profeției din Dan. 8.23, „un împărat fără rușine și viclean”. Hotărât să suprima iudaismul odată pentru totdeauna, el jefuiește Templul din Ierusalim, în anul 167 î.Cr., ridică o statuie lui Zeus Olimpicul în Locul sfânt și a poruncit să se jertfească porci pe altar, pentru a-l pângări (cf. Dan. 11.31, *urâciunea pustiirii*). Matatia (Mattathias), primul dintre Macabei, era un preot înaintat în vârstă care trăia retras în satul Modin. El a fost primul care a avut curajul să ridice stindardul răscobilei. El a asasinat un ofițer sirian care voia să impună decretele lui Antiochus și apoi s-a ascuns, împreună cu cei 5 fii ai săi, în munții Iudeii. A fost organizată pe tot teritoriul țării o *mișcare de rezistență*, și, în diferite locuri, altarele idolești au fost sfărâmate și cultul mozaic restabilit. Matatia a murit în anul 166 î.Cr., încredințând celor 5 fii ai săi conducerea războiului de eliberare.

Iuda, zis Macabeul (de la cuv. ebr. *maqgab-hah* = ciocan), a preluat comanda. El a obținut o serie de victorii care erau cu atât mai remarcabile, dacă ținem seama că evreii nu mai lup-

Impărăția Macabellor, pe când a cunoscut cea mai mare întindere a sa (100 î.Cr).

taseră de peste 3 secole. În anul 165, în ziua de 25 a lunii Kisleu, el a poruncit curățirea Templului care fusese profanat cu 3 ani în urmă și a reintrodus jertfa necurmată la Ierusalim. Sărbătoarea națională a Înnoirii Templului îi mai păstra vie amintirea și pe vremea lui Cristos (Ioan 10.22). Iuda pierde într-o bătălie în anul 161. *Ionatan*, fratele lui, îi succede tocmai în momentul când doi pretendenți își disputau tronul Siriei: *Demetrius* și *Alexandru Balas*. Acesta din urmă a încercat să câștige sprijinul lui *Ionatan*, până atunci liderul rebel, și a propus recunoașterea acestuia ca *marele preot al poporului* și *guvernatorul general al Iudeii*. În chipul acesta, neamul lui Aaron a fost dat la o parte. Urmașii lui Aaron au căzut în dizgrație după ce au exercitat această funcție aproape 13 veacuri. *Ionatan* încheie tratate cu Sparta și Roma și supraînalță zidurile de apărare ale Ierusalimului. Dar el sfârșește prin a fi ucis mișelește, în anul 142, de generalul sirian *Tryphon*, un pretins aliat, care râvnea și el să ajungă rege. *Simon*, ultimul supraviețuitor dintre cei

5 fii ai lui *Matatia*, a preluat atunci puterea. El a reușit să obțină recunoașterea independenței Iudeii în schimbul unei alianțe cu *Demetrius II* care, la rândul său, lupta contra lui *Tryphon*. *Simon* pune mâna pe cetățuia Ierusalimului, ocupată de sirieni cca 26 de ani. Portul Iope (Jaffa) trece sub controlul evreilor, comerțul se dezvoltă și țara cunoaște o mare înflorire. Prerogativele de mare preot sunt acordate oficial familiei Asmoniților, urmând a fi transmise ereditar. *Simon* are un sfârșit tragic, fiind asasinat de ginerele său *Ptolemeu*, în anul 135 î.Cr.

Fiul și succesorul lui *Simon* a fost *Ioan Hyrcanus* (135-105 î.Cr.). Acesta reușește să cucerească Samaria și dărâmă templul ridicat pe muntele Garizim (cf. Ioan 4.20). De asemenea, își supune Idumeea pe ai cărei locuitori îi convertește la iudaism, impunându-le tăierea împrejur. Acești urmași ai edomiților devin, în cele din urmă, cei mai înflăcărați adepți ai iudaismului (a se vedea, totuși, Num. 20.14-21). *Ioan Hyrcanus* refuză să mai plătească tribut regilor Siriei, deveniți din ce în ce mai slabi, și începe să bată monedă. Politica aceasta îl înstrăinează de farisei (numiți până atunci *Chasidim*= pioși) și îl determină să se sprijine pe saduchei. Aceștia proveneau îndeosebi din anturajul marelui preot, aparțineau nobilimii israelite și pretindeau a fi descendenți ai preotului *Țadoc*. Ei căutau să se adapteze circumstanțelor și încurajau tendințele eleniste.

Cei din urmă Macabei au constituit un trist exemplu al declinului unei familii nobile. Astfel, *Aristobul I* (105-104), un tip ambițios și fără scrupule, și-a luat titlul de rege. El a lăsat-o pe însăși mama lui să moară de foame în închisoare și l-a ucis pe unul dintre frații lui. A fost răpus de o boală după numai un an de domnie. *Alexandru Jannaeus* (104-78) s-a arătat la fel de crud, imoral și autoritar. La un moment dat, teritoriul său a depășit vechile hotare ale celor 12 seminții. Sprijinit de saduchei și detestat de farisei, el a fost nevoit să facă față unui sângeros război civil care a durat 6 ani. A fost pentru prima dată când evreii au recurs la moartea prin răstignire: *Alexandru Jannaeus* poruncește să fie crucificați la Ierusalim nu mai puțin de 800 de frunțași ai fariseilor. *Alexandra*, văduva sa (78-69), îi succede și guvernează cu pricepere. La moartea sa, cei doi fii ai ei și-au disputat puterea: cel mare, vulnerabilul *Hyrcanus II*, a fost desemnat ca rege și mare preot; cel mic, *Aristobulus II*, a declanșat un război civil pentru a lua locul fratelui său. Antipater, conducă-

torul Idumeii, a trebuit să intervină și, în cursul acestei lupte, cei doi frați au recurs la arbitrajul lui Pompei și al puterii romane. Ajuns în fața Ierusalimului în anul 63, Pompei a trecut de partea lui Hyrcanus II, a cucerit orașul după un asediu de 3 luni, a măcelărit cca 12 000 de evrei și a îndrăznit să intre în Templu până în Sfânta Sfintelor. Potrivit relatării lui Tacitus, Pompei a rămas foarte surprins când nu a găsit în dosul perdelei nici o statuie și nici un obiect de adorare (*Vacam sedem, inania arcana* = Un sanctuar vid, mistere absente). Hyrcanus II, menținut în funcția sa de mare preot, a trebuit să-și schimbe titlul de rege cu acela de *etnarh* și să se mulțumească cu teritoriul restrâns al lui Iuda. Galileea și Samaria au devenit provincii distincte, evreii și-au pierdut independența, iar Pompei l-a dus la Roma, în cortegiul său triumfal, pe Aristobul II, regele iudeilor. Hyrcanus II (63-40) nu a fost decât o simplă jucărie în mâinile lui Antipater pe care Roma l-a numit procurator. Un fiu al lui Aristobul, *Antigona*, a reușit să se impună, pentru scurt timp, cu ajutorul unei armate de parți; dar Senatul roman l-a numit rege al Iudeii pe Irod (cel Mare), fiul lui Antipater, care se căsătorise cu *Mariamne*, nepoata lui Aristobul II. După doi ani de eforturi, Irod a reușit să ia în stăpânire Ierusalimul, în anul 37 î.Cr., și a poruncit decapitarea lui Antigona. Și ultimii 3 supraviețuitori ai Macabeilor au pierit la fel, victime ale suspiciunii sale criminale, inclusiv propria sa soție Mariamne. Așa a sfârșit-o această ilustră familie care a adus inestimabile servicii cauzei evreiești și care s-a prăbușit mai ales datorită discordiilor cărora le-a căzut pradă.

MACABEI - CĂRȚILE. (V. *Apocrife*).

MACAȚ, MAKATS, MAQATS = *sfârșit, limită*. O cetate în care unul dintre intenienții lui Solomon aduna cele necesare întreținerii împăratului și casei sale (I Împ. 4.9). Neidentificată.

MACBANAI, MAKBANAI. Unul dintre vitejii lui Gad care i s-au alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.14).

MACBENA, MAKBENA. După context, o cetate a lui Iuda (I Cr. 2.49) (V. *Cabon*).

MACEDONIA. O regiune situată în N Greciei. Deținem foarte puține informații despre

Macedonia anterior anului 560 î.Cr, iar cele două veacuri care au urmat nu prezintă pentru noi mare interes. Însă țara aceasta a devenit foarte importantă sub domnia lui Filip de Macedonia (359-336 î.Cr.) și în special în cursul domniei fiului său, Alexandru cel Mare (336-323 î.Cr.) (V. *Filip, 1* și *Alexandru, 1*). La moartea lui Alexandru Macedon, generalii săi și-au împărțit imperiul și Macedonia a cunoscut o perioadă de declin. În anul 168 î.Cr., romanii au cucerit-o, iar în anul 142, Macedonia devine *provincie romană*. Numele de Macedonia nu figurează în V.T., dar se fac aluzii la imperiul grec fondat de regele său în Dan. 2.39; 7.6; 8.5, 8.

În cursul celui de-al 2-lea turneu misionar al său, Pavel vede într-o vedenie un macedonean care îl roagă stăruitor să vestească Evanghelia în țara sa. Apostolul se deplasează în Macedonia și, predicând Evanghelia pentru prima dată în Europa, trece prin Neapolis, Filipi, Amfipolis, Apolonia, Tesalonic, Bereea (F.A. 16.9 - 17.14). Când Pavel părăsește aceste locuri, Sila și Timotei vor continua lucrarea începută (17.14-15; 18.5). Ulterior, Pavel va vizita din nou regiunile respective (19.21-22; 20.1-3; cf. II Cor. 2.13; 7.5; I Tim. 1.3). Macedonenii Gaiu și Aristarh, pe atunci însoțitori ai lui Pavel, s-au aflat în primejdie din cauza lui, cu prilejul răscoalei din Efes (F.A. 19.29). Secund, un alt macedonean, a fost unul dintre cei ce l-au așteptat pe apostol în Troa (când el vizita pentru ultima oară orașul Filipi), de unde urma să plece, pe mare, spre Ierusalim (20.4). Macedonenii câștigați de Pavel pentru Cristos i-au dat apostolului banii pe care îi adunaseră pentru a veni în sprijinul creștinilor nevoiași din capitala evreiască (Rom. 15.26). Ei s-au dovedit foarte generoși chiar și față de Pavel (II Cor. 8.1-5), în special filipenii (Fil. 4.15).

MACHAERUS, MAȘERONT. O fortăreață situată la cca 10 km de țărmul estic al Mării Moarte (aproximativ față în față cu En-Ghedi), zidită de macabeul Alexandru Jannaeus (104-78 î.Cr.) (v. *Macabei*), distrusă de romani în anul 57 î.Cr. și reclădită de Irod cel Mare. Potrivit relatărilor lui Josephus Flavius, Irod Antipa se afla acolo împreună cu Irodiada și Salomea, fiica sa, cu prilejul aniversării nefericite a nașterii lui Irod (v. Mc. 6.21-29).

În fortăreața Machaerus a fost întemnițat Ioan Botezătorul de către Irod Antipa și acolo a fost el decapitat, potrivit dorinței Irodiadei și ca răspuns la promisiunea îndrăzneată făcută de Irod Salomeii, după ce aceasta a dansat înaintea oaspeților.

Vestigiiile fortăreței lui Irod de la Machaerus.

MACHATH. (V. *Mahat*).

MACHAVIM. (V. *Mahavim*).

MACHAZIOT. (V. *Mahaziot*).

MACHEDA, MAKKEDA, MAQQEDA = *ținutul păstorilor*. O cetate canaanită din Câmpie, cucerită de Iosua (Ios. 15.41). În apropiere, se afla o peșteră (Ios. 10.16). Eusebiu, în *Omas-ticon*, plasa Macheda la 8 mile romane de Beit Cuvrin, la NE de Lachis. În regiunea respectivă există câteva peșteri și numeroase *tell-uri*. Identif. incertă.

MACHELOT, MAKHELOT, MAQEHE-LOTH = *adunare*. Un loc unde au poposit israeliții în pustie Num. 33.25-26. Neidentificat.

MACHIR, MAKIR = *vândut*.

1. Întâiul-născut al lui Manase și unicul său fiu (Gen. 50.23; Ios. 17.1). Mama lui Machir era de origine aramaică (I Cr. 7.14). Fondatorul familiei machiriților, care ar fi rămas singura familie provenită din Manase, dacă alți întâi-născuți nu ar fi întemeiat și altele (Num. 26.29). Neamul războinic al lui Machir și-a supus Galaadul, ținut care fusese atribuit makiriților, după porunca lui Moise (Num. 32.39-40; Ios. 17.1). În Jud. 5.14, numele de Machir constituie un simbol al sem. lui Manase în ansamblu, situată de o parte și de cealaltă a Iordanului.

2. Fiul lui Amiel, un locuitor din Lodebar, pe malul răsăritean al Iordanului (II Sam. 9.4-5). El i-a oferit lui David bunuri materiale, în timpul răzcoalei lui Absalom (17.27).

MACHLA. (V. *Mahla*).

MACHLI. (V. *Mahli*).

MACHLON. (V. *Mahlon*).

MACHOL. (V. *Mahol*).

MACLA. (V. *Mahla*).

MACLI. (V. *Mahli*).

MACLON. (V. *Mahlon*).

MACNADBAI, MAKNADBAI, MAKNA-DEBAI, MAKNADEVAI. Fiul lui Bani. Ezra l-a convins să-și repudieze femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.40).

MACPELA, MAKPELA. Semnificație probabilă: *dublă, peșteră dublă*. Câmpia situată vizavi de Mamre, cu întinse plantații de arbori și o peșteră. Era proprietatea hititului Efron (Gen. 23.9, 17, 19). Avraam a cumpărat-o cu 400 sicli de argint, ca s-o îngroape pe Sara în peștera respectivă. Acolo a fost îngropat și el de către fiii săi Isaac și Ismael (25.9-10). În peștera Macpela au mai fost depuse trupurile lui Isaac, Rebeca, Leea, Iacov (Gen. 35.29; 47.28-31; 49.29-33; 50.12-13) și poate ale altor persoane nemenționate în Biblie.

Pe vremea lui Cristos, Hebronul dispunea de o serie de monumente care fuseseră ridicate deasupra peșterii patriarhilor, desigur la porunca lui Irod cel Mare (Răzb. 4.9.7). Cavoul

aflat în prezent sub marea moschee din Hebron, numită Haram el-Khalil (*Sanctuarul Prietenului*, adică al lui Avraam însuși, care a fost numit *prietenul* lui Dumnezeu) ar putea fi însăși peștera Macpela. Începând din anul 1268 d.Cr., creștinilor li s-a interzis accesul în moschee și în peșteră. Totuși, persoanele mai jos menționate au obținut permisiunea de a vedea câte ceva: prințul de Wales (7 apr. 1862); principele moștenitor al Prusiei (noiembrie 1869); cei doi fii ai prințului de Wales, dintre care unul a devenit George V (5 apr. 1882). După luarea Hebronului din mâna turcilor (nov. 1917), col. Meinertzhagen a reușit să pătrundă acolo pe o ușă situată la baza monumentului funerar al lui Avraam, dar informațiile furnizate de el nu le-au fost savanților de prea mare folos.

Pe flancul colinei, se ridică cu fața spre V, Haramul (sanctuarul), o împrejmuire de formă dreptunghiulară, edificată de Irod cel Mare orientată de la NV spre SE. Este înconjurată de niște ziduri asemănătoare celor care împrejmueau odinioară Templul din Ierusalim; acestea măsurau, în exterior, 60 m lungime și 33 m lățime. Vechiul templu creștin care ocupa toată marginea de SE a împrejuririi a fost transformat într-o moschee. În interiorul acesteia, în partea opusă peretelui dinspre NV, la cca 3 m spre SV de intrarea principală, există un orificiu rotund cu diametrul de 35 cm, executat în pardoseala din dale. Prin gaura respectivă, se poate observa un culoar care coboară până la 4,5 m adâncime și care duce spre o ușă ce străpunge peretele dinspre SE. Culoarul respectiv ar putea fi anticamera unei *peșteri duble* la SE. Pe pardoseala din dale a moscheii, se remarcă două intrări sigilate care duc în subteran. Pentru a le deschide, ar fi necesară desfacerea carelajului. Poziția celor două intrări pare să indice că ele permiteau altădată accesul spre cavou prin plafonul peșterii. Pavajul moscheii și curtea de la intrare se află cu 4,5 m mai sus decât calea de acces care înconjoară latura de SV a Haramului. În unghiul nord-vestic al împrejuririi se află ceea ce s-a numit *mormântul lui Iosif*; dar, după cum se știe, el a fost înmormântat la Sihem (cf. Ios. 24.32).

Din punct de vedere arheologic, descrierea cumpărării peșterii de către Avraam (Gen. 23) prezintă un interes și mai mare. La hitiți - Efron, proprietarul ogorului Macpela, era unul dintre fiii lui Het (hetit sau hitit) - se notau în contractul scris arborii de pe un ogor vândut (v. 17) și se puneau martori (v. 18). Tabletele de la Alalakh cu nr. 18-23 arată că, într-adevăr, argintul era metalul folosit pentru astfel de tranzacții

(v. 15-16), iar tabletele de la Alalakh nr. 33 și 48 vorbesc de greutatea siclului „după greutatea lui Aleppo” (în v. 16 citim: „care mergeau la orice negustor” sau „în comerț”). Aceste legi nu mai erau în vigoare după anul 1200 î.Cr., ceea ce plasează relatarea despre Avraam adânc în mileniul II î.Cr., adică tocmai în epoca patriarhilor.

MACTEȘ, MACTHESCH, MAKTECH = *mortar*. Cartier al Ierusalimului (Ief. 1.11). Targumul îl identifică cu valea Chedronului. Probabil că locul acesta se afla în partea de N a orașului. Numele său ar putea proveni de la forma de pâlnie a acestei porțiuni a Tyropoeonului, la N zidurilor de apărare. Negustorii străini se adunau în acest cartier numit „*ma-halaua Mortarului*”.

MACTHESCH. (V. *Macteș*).

MADABA. (V. *Medeba*).

MADAI. Un popor provenit din Iafet (Gen. 10.2; I Cr. 1.5). Fără îndoială că era vorba de mezi.

MADIAN = *dispută, ceartă*.

1. Fiul lui Avraam, prin Chetura. Tatăl său i-a acordat daruri și apoi l-a trimis „în țara Răsăritului”, lângă pustie. Numele de Madian indică atât pe fiul lui Avraam, cât și tribul ieșit din acesta (Gen. 25.1-6), prin cei 5 fii ai săi.

2. Regiunea ocupată de madianiți, în N pustiei Arabiei, lângă Golful Akaba. Madianul se învecina la NV cu Edomul, dar limitele sale care nu au fost niciodată stabilite cu exactitate variau mult în dificile perioade, însă regiunea supusă madianiților, pe vremea V.T., corespundea unui spațiu ce măsoară cca 280 km de la N la S. Pe vremea Exodului, Madian stăpânea pășunile de la E de Horeb, în Peninsula Sinai (Ex. 3.1). Madianiții au ocupat și un teritoriu pe care l-au locuit puțină vreme. Acesta atinge Moabul și, de asemenea, se învecina cu împărăția amoriților, a cărei capitală era Hesbonul (Gen. 36.35; Num. 22.4; 25.1, 6; Ios. 13.21). Mai târziu, un teritoriu care se întindea de la E de Edom și până la Marea Roșie aparținea madianiților, care atacau țara lui Israel (Jud. 6.1-10). Învinși în valea Izreelului, ei au fugit spre E. Ghedeon, urmărindu-i, a atins Sucotul și Iogbeha, o cetate a gadiților (Jud. 8.5, 10, 11; cf. Gen. 37.25, 28). Pe vremea lui David, un fugar edomit de viță împărătească, s-a oprit pentru câțva timp în Madian, probabil la SE de

Edom, înainte de a ajunge în Egipt (I Împ. 11.17-18). Madianiții locuiau în special în ținuturile de la E și SE de Golful Aqaba. Numele de Madian se regăsește, pe aceste locuri, în așa-numitele *ruine ale lui Madyan*.

MADIANȚII. O populație foarte numeroasă, risipită prin pustie (Gen. 25.2, 6; Num. 10.29-31; Is. 60.6; Hab. 3.7; Iudita 2.26). Cinci familii au ieșit din Madian, strămoșul madianiților (Gen. 25.4). Niște negustori madianiți l-au cumpărat pe Iosif și l-au dus în Egipt. El însoțeau o caravană a ismaeliților care veneau din Galaad (Gen. 37.25, 28, 36). Socrul lui Moise era madianit (Ex. 3.1). Madianiții împreună cu moabiții l-au *locmit* pe Balaam ca să-i blesteme pe israeliți și să-i antreneze într-un cult idolatru și imoral (Num. 22.4, 6; 25). Domnul i-a poruncit lui Moise să lupte contra lui Madian. Israelii au ucis pe cei 5 regi ai acestui popor, precum și pe toți bărbații din regiunea respectivă și pe toate femeile măritate, care instigaseră pe Israel să păcătuiască (31.3-18; cf. v. 16). Împărații Madianului erau fie aliați, fie vasali ai lui Sihon, regele amoritilor (Ios. 13.21). Pe vremea Judecătorilor, madianiții, amaleciții și filii Răsăritului au invadat Canaanul, ca o năvală de lăcuste. Aceștia le-au răpit israeliților vitele, corturile, recoltele, lăsând în urma lor numai jale și dezastru. După o perioadă de 7 ani, Domnului i s-a făcut milă de poporul Său care s-a smerit și i-a ridicat un eliberator în persoana lui Ghe-deon. Acesta i-a zdrobit pe asupritori într-o bătălie dată pe câmpia Izreelului, a ucis pe cei doi prinți Oreb și Zeeb, apoi pe cei doi regi Zebah și Talmuna. Țara lui Israel s-a bucurat apoi de pace, timp de 40 de ani (Jud. 6 - 8; 9.17; Ps. 83.9-12; Is. 9.4; 10.26).

După aceea, madianiții nu mai sunt pomeniți în Biblie decât ca o reminiscență istorică (Is. 60.6; Hab. 3.7). Probabil că, amestecându-se de timpuriu cu ismaeliții, aceștia au sfârșit prin a fi absorbiți de populația nomadă din N pustiei Arabiei, desemnată prin termenul generic de *arabi*.

MADMANA = *grămadă de gunoi*. O localitate de la extremitatea sudică a lui Iuda (Ios. 15.31; I Cr. 2.49). Probabil că este vorba de așezarea cunoscută și sub numele de Bet-Marcabot (Ios. 19.5). Madmana a fost identif. la Umm Deimneh, la 21 km NE de Beer-Șeba.

MADMEA. (V. *Madmena*)

MADMEN = *grămadă de gunoi*. Cetate moabită (Ier. 48.2). Identif. prob.: Khirbet Dimneh, la 4 km NV de Rabba, la intrarea pe valea Beni-Hammad.

MADMENA, MADMEA = *grămadă de gunoi*. Localitate din apropierea Ierusalimului, în N (Is. 10.31). Prob. în apropiere de Sha'fat.

MADON = *ceartă*. Cetate din N Canaanului. Regele ei a intrat în alianța inițiată de împăratul Hațorului (Ios. 11.1-12; 12.19). Probabil că ar trebui identificată la Khirbet Madin, la ½ km S de Hattin.

MAEDAI. (V. *Maadai*).

MAELA. (V. *Mahla*).

MAESAI, MAHSAI, MASAI = *lucrarea Domnului*. Preot din fam. lui Imer (I Cr. 9.12). Probabil că numele Maesai este o abreviere a lui Maaseyahu, sau o variantă a acestui cuvânt.

MAGADAN, MAGDALA (Mt. 15.39. Unele versiuni au Magadan, altele Magdala. N. Ed.). Localitate în care S-a deplasat Cristos după traversarea Lacului Ghenezaret (Mt. 15.39), situată aparent pe malul apusean al lacului, incluzând probabil și Magdala (cf. Mc. 8.10) (V. *Dalmanuta*).

MAGBIS, MAGBISCH, MAGBIȘ. (Cf. cuv. akkad. *gabshu* = *masiv, puternic*). O persoană sau poate o cetate (Ezra 2.30). Părintele Abel o identifică la Khirbet el-Mahbiyeh, la 5 km SV de Adulam.

MAGBISCH. (V. *Magbis*).

MAGBIȘ. (V. *Magbis*).

MAGDALA = *turn*. Localitate situată, potrivit Talmudului, pe malul apusean al Lacului Ghenezaret, în apropiere de Tiberiada și Hamat, la mai puțin de un drum în ziua sabbatului (cca 1 km) de lac. Vestigiile Magdalei de altădată se regăsesc în sărăcăciosul cătun el-Medjdel, la 5 km N de Tiberiada. La Mt. 15.39, cele mai bune manuscrise au *Magadan*. (V. *Magadan; Magdalena*).

MAGDALENA, MAGDALINA, MARIA DIN MAGDALA. Supranume al uneia dintre Marii, originară dintr-o localitate numită Magdala, care se identifică probabil cu satul cunoscut acum sub numele de el-Medjdel, pe

malul apusean al Lacului Ghenezaret, la 5 km N de Tiberiada (v. *Maria*, 3).

MAGDIEL = *onoarea lui Dumnezeu*. O căpetenie edomită (Gen. 36.43; I Cr. 1.54).

MAGI. (În gr. *Magoi*; din persana veche, *Magav* = *mare*). Nume acordat înțelepților care au venit din Orient pentru a adora Pruncul Isus (Mt. 2.1). Potrivit relatărilor lui Herodot, magii constituiau cândva o clasă sacerdotală numeroasă, care reprezenta una din cele 6 familii ale mezilor (Herod. 1.101). Magii respectivi propagau învățăturile lui Zoroastru, o religie dualistă, născută, după unii specialiști, cu 6 secole î.Cr., iar după opinia altora, cu cca 15 veacuri î.Cr. Când perșii i-au supus pe mezi, magii nu și-au pierdut influența. La un moment dat, ei au încercat, fără succes, să pună mâna pe putere, foarte mulți au fost masacrați, dar supraviețuitorii s-au repliat în scurt timp (Herod. 3.79). Magii adorau aerul, pământul, apa și mai ales focul, al cărui cult se celebra, de regulă, pe acoperișul caselor unde ei întrețineau, zi și noapte, flăcările sacre. Cadavrele nu puteau fi nici arse, nici îngropate, nici aruncate pe ape, nici expuse descompunerii în aer liber, acțiuni prin care s-ar fi profanat unul din elementele cultului zoroastric. În consecință, acestea erau lăsate pradă fiarelor sălbatice sau păsărilor cerului (cf. Herod. 1.140; Strabon 15.3.20). Magii edificau turnuri înalte, numite *turnuri ale tăcerii*, în vârful cărora erau prinse niște bare transversale pe care se cocoșau vulturii și corbii cu țipetele lor sinistre. Costumul preoțesc al magilor se compunea dintr-o robă albă și o scufie înaltă de fetru, prevăzută cu două panglici care le ascundeau obrații. Ei se socoteau a fi mijlocitori între Dumnezeu și oameni, aduceau jertfe (Herod. 1.132; 7.43), interpretau visele și semnele vremurilor, dându-se drept cunoscători ai viitorului (1.107, 120; 7.19, 37, 113). Ei se arătau foarte zeloși pentru a stârpi animalele provenind din ceea ce numeau *o creație rea* (1.140). Străinii acordau puțină atenție doctrinei și ceremoniilor lor, însă manifestau un mare interes pentru descântecul și vrăjitoriile magilor.

Cultul lui Zoroastru era mult mai apropiat iudaismului decât religiilor politeiste babiloniene și asiriene, fapt care explică atitudinea favorabilă față de evrei, a împăraților mezilor și perșilor menționați în Biblie: Cyrus, Darius, Artaxerxes, etc. Toate lucrurile povestite pe seama magilor veniți la Betleem - numele lor,

faptul că erau numai 3, că relicvele lor s-ar găsi în catedrala din Colonia, în Germania - sunt pură ficțiune.

Încetul cu încetul, grecii au numit *mag* pe orice ghicitor care întrebuința metodele și vrăjile specifice Orientului. Iudeul Bar-Isus era magician (F.A. 13.6); de asemenea, Simon acela care îi uimea pe samariteni prin vrăjitoriile sale (8.9) (V. *Magician*).

Cât despre magii din Mt. 2.1, este imposibil să determinăm numărul lor pornind de la simpla mențiune a celor 3 daruri pe care le-au adus aceștia. Nici nu-i putem numi *regi*, sprijinindu-ne pe Ps. 68.29, 31; Is. 49.7; 60.3, 10. La o dată foarte timpurie, credincioșii din Biserica primară au văzut în magii veniți la Betleem primii închinători ai lui Cristos de origine păgână. Așteptarea din partea evreilor a unui Mesia care să domnească peste lumea întreagă era un fapt cunoscut în tot Orientul antic. De aceea, nu era nimic neobișnuit în acțiunea astrologilor păgâni veniți la Ierusalim să se documenteze în această privință (v. *Stea*, 2).

MAGICIAN, VRĂJITOR, DESCÂNTĂTOR, NECROMANT. Personaj considerat a fi înzestrat cu puteri supranaturale, datorate practicării ocultismului și relațiilor sale cu duhurile rele. Cuv. ebr. *Hartom*, tradus prin magician, ghicitor, vrăjitor desemnează adesea un cărturar sau un preot instruit (Dan. 1.20), versat în descântece, practici oculte (Ex. 7.11), interpretarea viselor (Dan. 2.10). Numărul unor asemenea magicieni era foarte ridicat în Egipt (Gen. 41.8; II Tim. 3.8 dă numele lui Iane și Iambre care se împotriveau lui Moise), în Asiria (Naum 3.4), în Babilonia (Is. 47.9; Dan. 2.2), în Canaan și în alte țări păgâne (Dt. 18.10). Un alt cuv. ebr. *'achchaph* a fost tradus, de regulă, prin descântător și se referă la vrăjitorii și exorciștii care foloseau niște formule magice pentru a invoca duhurile rele să le vină în ajutor sau, din contră, pentru a le determina să înceteze a tortura pretinsele lor victime. Efectele supranaturale urmărite vizau oamenii, animalele sau forțele naturii. Textele biblice nu fac întotdeauna o netă distincție între descântec și ghicire (Num. 23.23; 24.1; II Împ. 17.17; Ier. 27.9) și alte forme de ocultism, toate categoric interzise prin Legea lui Moise (Dt. 18.9-14), pe baza căreia trebuia să fie pedepsiți cu moartea magicienii ca și necromanții (cei ce chemau morții; Ex. 22.18; Lv. 20.6, 27). Profeții au prezis pedepsirea lor (Mica 5.11; Malh. 3.5; etc. Cf. Ant. 17.4.1; Viața 31; Înț. lui Solomon 12.4-6).

N.T. dezvăluie aceleași practici și ne prezintă pe Simon vrăjitorul (F.A. 8.9, 11), pe Bar-Isus (13.6, 8), pe exorciștii evrei din Efes, împreună cu adeptii lor preocupați de *artele magice* și cărțile acestora având niște prețuri exorbitante (19.13, 19). Vrăjitoria este, fără îndoială, una din faptele firii pământești (Gal. 5.20). În Ap. 9.21, cuv. redat prin vrăjitorie este *pharmakeia*, sugerându-se utilizarea drogurilor și a unor băuturi magice misterioase. Pedepsa pentru această farmacie diabolică este pierzarea veșnică (21.8; 22.15) (V. *Ghicire; Magi; Astrologi*).

Arta fermecării șarpelui, care previne mușcăturile veninoase, nu era numărată printre descântece (Ecl. 10.11; cf. Ps. 58.5; Ier. 8.17).

MAGIE. (V. *Magician*).

MAGISTRAT. Termen care traduce diferite cuv. ebr. și gr. Moise, David, Ezra etc. au stabilit în Israel magistrați și judecători care să exercite puterea civilă și judecătorească (Dt. 16.18; I Cr. 23.4; Ezra 7.25). Cu precizia care îi este specifică, Luca indică, în gr., că magistrații din Filipi erau niște *arhoni* (F.A. 16.19), cei din Tesalonic *politarhi* (17.6, 8). La Efes, cuvântul corect pentru magistrat era *asiarh*. Unii istorici, cum ar fi W. M. Ramsay, au fost nevoiți a-și revizui criticile aduse la adresa istoricității cărții Faptele Apostolilor din cauza acestor precizări de natură tehnică, referitoare la vocabular, făcute de Luca. Într-adevăr, ele au fost confirmate prin descoperirea unor inscripții arheologice, o parte dintre acestea fiind descoperite de Ramsay însuși (v. *Faptele Apostolilor*).

Domnul Isus i-a avertizat pe ucenicii Săi că aveau să fie târați înaintea magistraților și le-a făcut o promisiune specială (Lc. 12.11-12). De remarcat că El nu vorbește aici de propovăduirea, în condiții normale, a Evangheliei, fapt pentru care o meditație profundă și o pregătire serioasă sunt indispensabile (I Tim. 4.13-16; Ios. 1.7-8).

MAGNIFICAT. (V. *Cântare*).

MAGOG. O populație provenită din Iafet (Gen. 10.2), locuind într-o țară nordică (Ez. 38.2, 15). Josephus Flavius identifică acest popor cu sciții (Ant. 1.6.1). Ezechiel zugrăvește, în mod profetic, triumful final al poporului lui Dumnezeu: împăratul Magogului și hoardele sale vor fi nimicite când vor fi invadat țara lui Israel. Este din nou vorba de Magog în Ap. 20.8-9. (V. *Gog*).

MAGOR-MISABIB = *spaimă din toate părțile*. Nume profetic dat de Ieremia lui Pașhur, prigonitorul lui (Ier. 20.3), preot și surintendent al Templului.

MAGPIACH, MAGPIASCH, MAGPIAȘ. Una dintre căpeteniile care și-au pus pecetea pe legământul făcut cu Domnul, odată cu Neemia (Nem. 10.20).

MAGPIASCH. (V. *Magpiach*).

MAGPIAȘ. (V. *Magpiach*).

MAHALA, FOBURG, PARBAR, PERIFERIE. O împrejmuire în partea apuseană a curții exterioare a Templului (în ebr. *parbar*, I Cr. 26.18). În locul respectiv, se aflau camerele slujbașilor și grajdurile cailor pe care unii regi ai lui Iuda îi închinau soarelui (în ebr., apare forma de pl.: *parvarim*, II Împ. 23.11).

MAHALALEEL, MALELEEL, MELALEEL = *lauda lui Dumnezeu*.

1. Patriarh antediluvian, urmaș al lui Set (Gen. 5.12-17; Lc. 3.37).

2. Membru al sem. lui Iuda, din fam. lui Pereț. A trăit la Ierusalim, după robia babilonică (Nem. 11.4).

MAHALAT, MAHALATH = *maladie, boală*.

1. Termen muzical cu semnificație incertă, aflat în titlul Ps. 53 și 88. (La Cornilescu apare *de cântat pe flaut*; Nițulescu folosește termenul *Mahalat*; vers. Galaction și Radu prezintă *din flaut* în Ps. 53 și *cu glas tânguios* în Ps. 88, variații care apar și în tr. fr. N. Ed.). Posibil ca *Mahalat* să fi fost primul cuvânt al unui cântec ebr. cunoscut, pe a cărui melodie se cântau Ps. 53 și 88.

2. Fiica lui Ismael și una dintre nevestele lui Esau (Gen. 28.9); se mai numea Basmat.

3. Fiica lui Ierimot și una dintre soțiile lui Roboam (II Cr. 11.18).

MAHANAIM, MAHANAYIM. Nume dat de Iacov unui loc de pe malul răsăritean al Iordanului, unde el a întâlnit îngerii lui Dumnezeu care alcătuiau, potrivit aparențelor, două tabere (Gen. 32.2). Situată la hotarul lui Gad cu Manase (Ios. 13.26, 30), localitatea aceasta a fost atribuită leviților care descindeau din Merari (Ios. 21.38; I Cr. 6.80). Inițial un loc sacru, Mahanaimul a devenit ulterior o cetate întărită și capitala lui Iș-Boșet (II Sam. 2.8, 12, 29). David

s-a retras acolo în momentul când Absalom, rebelul, ocupa Ierusalimul (17.24, 27; 18.24; 19.32; I Împ. 2.8). Ahinadab, fiul lui Ido, a fost intendentul lui Solomon în această regiune (4.14). Mahanaimul nu a fost încă identificat, de o manieră definitivă, dar s-a propus Khirbet Mahneh, la cca 7 km N de Ailun.

MAHANAYIM. (V. *Mahanaim*).

MAHANE-DAN = *tabăra lui Dan*. O localitate aflată în spatele lui Chiriat-Iearim, mai precis la V de această așezare (Jud. 18.12), între Torea și Eștaol (13.24). Mahane-Dan și-a datorat numele iscoadelor din sem. lui Dan care s-au oprit în ea.

MAHARAI, MAHRAI, MARAI = *impetuos, năvalnic*. Un bărbat din Netofa și unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.28; I Cr. 11.30). El comanda oastea din luna a 10-a (27.13).

MAHAT, MAHATH, MACHATH, MAK-KATH = *cel ce apucă*.

1. Levit din fam. lui Chehat, din neamul lui Tefania, Tahat, Ebiasaf (I Cr. 6.35). Strămoș al lui Samuel (v. 33).

2. Un alt levit, însărcinat cu depozitarea zeciuieiilor și ofrandelor, sub domnia lui Ezechia (II Cr. 31.13); probabil fiul lui Amasai, urmaș al lui Chehat (29.12).

MAHAVA. (V. *Mahavim*).

MAHAVIM, MACHAVIM, MAHAVA, MAKHAWIM. Epitet cu semnificație necunoscută, alăturat numelui lui Eliel, unul din vitejii lui David (I Cr. 11.46).

MAHAZIOT, MACHAZIOT, MAKHAZIOTH = *viziune*. Un levit, urmaș al lui Heman (I Cr. 25.4). El a obținut, prin tragere la sorț, al 23-lea loc printre cetele de cântăreți din Casa Domnului (v. 30).

MAHER-SCHALAL-CHASCH-BAZ. (V. *Maher-Şalal-Has-Baz*).

MAHER-SHALAL-HASH-BAZ. (V. *Maher-Şalal-Has-Baz*).

MAHER-ŞALAL-HAŞ-BAZ, MAHER-SCHALAL-CHASCH-BAZ, MAHER-SHALAL-HASH-BAZ = *Grăbește de prădează, aruncă-te asupra prăzii!* Cuvinte pe care i-a

poruncit Domnul lui Isaia să le scrie, în văzul tuturor, pe o mare tablă, spre a putea fi citite de oricine. Un an mai târziu, Dumnezeu i-a poruncit lui Isaia să dea acest nume celui de-al doilea fiu al său. Numele respectiv prezicea cucerirea rapidă a Damascului și Samariei de către Tiglat-Pileser III, împăratul Asiriei (Is. 8.1-4). Evenimentul anunțat s-a și petrecut un an mai târziu.

MAHLA, MACHLA, MAKHLA, MACLA, MALA = *maladie*.

1. Fiica lui Telofohad (Num. 26.33; 27.1).

2. O altă descendentă a lui Manase. Mama ei se numea Hamolechet (I Cr. 7.18).

MAHLI, MACHLI, MAKHLI, MALI = *bolnav, fragil*.

1. Levit, fiul lui Merari. Fratele lui Muși. El a fondat un clan (Ex. 6.19; Num. 3.20, 33; 26.58). Nepoții săi s-au însurat cu verișoarele lor (I Cr. 23.23).

2. Levit, din fam. lui Merari, din casa lui Muși (I Cr. 6.47; 23.23; 24.30).

MAHLON, MACHLON, MACLON, MAKHLON, MALON = *bolnăvicios*. Fiul cel mai mare al lui Elimelec și al Naomei. Primul soț al lui Rut (Rut 1.2; 4.10).

MAHOL, MACOL, MACHOL, MAKHOL = *joc, dans ritual*. Tatăl lui Heman, Calcol și Darda, 3 înțelepți renumiți (I Împ. 4.31).

MAHRAI. (V. *Maharai*).

MAHSAL. (V. *Maesal*).

MAHSEIA. (V. *Maaseia*, 6)

MAHSEYA. (V. *Maaseia*, 6).

MAIMUȚĂ. Cvadruman. Cuv. ebr. *qoph*, redat prin *maimuță* pare să indice atât maimuța cu coadă, cât și cea fără coadă, în timp ce cuv. gr. *kēpos* desemnează o maimuță etiopiană cu coadă. În Malabar, această specie se numește *kapi*, iar în sanscrită i se spune *kefi*. Maimuțe de rasă pură nu se întâlnesc nici în Malabar, nici în restul Indiei. Dacă maimuțele aduse în Palestina de corăbiile care făceau trafic cu aur de Ofir proveneau din India (I Împ. 10.22; II Cr. 9.21), acestea erau, fără îndoială, maimuțe cu coadă. Poate că era vorba de specia Hanuman (*Semnopithecus entellus*), cunoscută în toată India, unde este și adorată.

MAINAN, MENA. Strămoș al lui Cristos și posterior apropiat epocii lui David (Lc. 3.31).

MAKATS. (V. *Macaf*).

MAKBANAI. (V. *Macbanai*).

MAKBENA. (V. *Macbena*).

MAKHAVIM. (V. *Mahavim*).

MAKHAZIOTH. (V. *Mahaziot*).

MAKHLA. (V. *Mahla*).

MAKHLI. (V. *Mahli*).

MAKHSEIA. (V. *Maaseia*).

MAKHELOTH. (V. *Machelot*).

MAKHLON. (V. *Mahlon*).

MAKHOL. (V. *Mahol*).

MAKIR. (V. *Machir*).

MAKKATH. (V. *Mahat*).

MAKKEDA. (V. *Macheda*).

MAKNADEBAI. (V. *Macnadbai*).

MAKPELA. (V. *Macpela*).

MAKTECH. (V. *Mactes*).

MALA. (V. *Mahla*).

MALCAM, MALCOM, MILCOM = *regele lor*.

1. Beniamit, fiul lui Șaharaim. Mama lui se numea Hodeș (I Cr. 8.9).

2. Principala divinitate a amoniților (I Împ. 11.5, 33; II Împ. 23.13). Unele versiuni au la Tef. 1.5 Malcam, altele „*regele lor*” sau „*dumnezeul lor*”. La Am. 1.15, în loc de „*împăratul lor*”, s-ar putea pune *Malcom* (V. *Moloc*; *Divinități păgâne*).

MALCHIA, MALKIYA, MALKYAHU, MALKYYAHU = *Domnul este împărat*.

1. Un levit din fam. lui Gherșom, din casa lui Șimei (I Cr. 6.40).

2. Un urmaș al lui Aaron. Familia sa, casă patriarhală sub domnia lui David, a devenit a 5-a ceață preotească (I Cr. 24.1, 9). O subdi-

viziune a ac. fam., casa lui Pașhur, a revenit din Babilon cu Zorobabel (Ezra 2.38). Probabil că acest Malchia este cel din I Cr. 9.12 și Nem. 11.12.

3. Un prinț în groapa căruia a fost aruncat Ieremia (Ier. 38.6, Malkiyahu). Unii l-au identificat pe acest Malchia cu tatăl lui Pașhur, care este menționat în Ier. 38.1; 21.1.

4, 5. Doi descendenți ai lui Pareoș; amândoi au fost convinși de Ezra să renunțe la femeile străine cu care se însuraseră (Ezra 10.25).

6. Fiul lui Harim. Convins de Ezra să-și repudieze nevasta, o femeie străină (Ezra 10.31). Împreună cu un alt israelit, Malchia a reparat o porțiune din zidurile de apărare ale Ierusalimului și din Turnul Cuptoarelor (Nem. 3.11).

7. Fiul lui Recab. El a reparat o porțiune din zidurile Ierusalimului (Nem. 3.14).

8. Un argintar; a participat la restaurarea zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.31).

9. Un preot care, împreună cu alții, a celebrat dedicarea zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.42). Se pare că l-a asistat pe Ezra pentru a explica poporului cuvintele Legii lui Moise (Nem. 8.4).

10. Un preot care și-a pus pecetea pe legământul încheiat înaintea Domnului; desigur, în numele unei case patriarhale (Nem. 10.3).

MALCHIEL, MALKIEL = *Dumnezeu este rege*. Fiul lui Beria și nepot al lui Așer. Strămoșul unui clan (Gen. 46.17; Num. 26.45).

MALCHIRAM, MALKIRAM = *împăratul (Dumnezeu) este înălțat*. Un fiu al lui Iehoiachim (Ieconia, I Cr. 3.18).

MALCHI-SHUA. (V. *Malchi-Șua*).

MALCHI-ȘUA, MALKISCHUA, MALKI-SUA = *împăratul (Dumnezeu) este mântuirea*. Fiu al regelui Saul (I Sam. 14.49; I Cr. 8.33; 9.39). A fost omorât în bătălia de la Ghilboa (I Sam. 31.2).

MALCHUS. (V. *Malhus*).

MALCOM. (V. *Malcam*).

MALEAHI - CARTEA.
Autorul

Nu știm nimic cu privire la ultimul din *cei 12 mici profeți*, în afară de numele său care înseamnă *solul Meu*; de altfel, nu este exclus ca Maleahi să fie un pseudonim, dacă nu cumva - potrivit opiniei autorilor Septuagintei - chiar

un titlu acordat „*profetului anonim*”. O parafrază, în aramaică, a cărților profetice (*Targumul lui Ionatan*), atribuie cartea Maleahi cărturarului Ezra. Această opinie a fost preluată de Hieronymus și Calvin, însă, dacă Ezra ar fi fost autorul acestei scrieri, nu vedem de ce ar fi lăsat-o evreii anonimă sau ar fi atribuit-o unui necunoscut, de vreme ce toate celelalte cărți din *colecția celor 12 mici profeți* poartă numele autorilor lor. Prin urmare, nu avem motive serioase pentru a ne îndoi de faptul că Maleahi ar fi adevăratul nume al profetului.

În orice caz, autorul acestei scrieri este un om animat de o profundă dragoste pentru poporul său și puternic atașat de slujbele din Templul Domnului și un profet care vorbește cu multă autoritate. El insistă asupra practicării cultului și a ceremoniilor acestuia, ca fiind o expresie a credinței în Dumnezeu. Lucrarea lui Maleahi a avut un puternic impact asupra națiunii israelite pe vremea lui Neemia, așa cum s-a întâmplat cu aceea a proorocilor Hagai și Zaharia în timpul domniei lui Zorobabel.

Unitatea și autenticitatea acestei scrieri sunt recunoscute chiar de critica negativistă. Pe de altă parte, N.T. atestă din plin autoritatea canonică și doctrinală a cărții lui Maleahi (cf. Mal. 4.5-6 și Mt. 11.10, 14; 17.11-12; Mc. 9.11-12; Lc. 1.17; cf. Mal. 3.1 și Mt. 11.10; Mc. 1.2; cf. Mal. 1.2-3 și Rom. 9.13).

Data redactării

Toți exegeții opinează pentru situarea cărții Maleahi pe la mijlocul sec. V î.Cr., după întoarcerea israeliților din robia babilonică, din cauza cuv. persan *pêhâh*, care desemnează guvernatorul (1.8). Este același termen pe care îl utilizează Hagai (1.1) pentru Zorobabel și Neemia pentru propria sa funcție (5.14). Așadar, prezența ac. cuv. situează cartea în perioada când Imperiul Persan domina tot Orientul Apropiat (536-332).

Există și alte detalii care permit o datare corectă:

1. Templul este reconstruit și jertfele sunt aduse Domnului cu regularitate (1.7, 10; 3.1). Este vorba, prin urmare, de o dată posterioară anului 516 î.Cr.

2. Ritualul mozaic funcționează iarăși, după o lungă întrerupere: ceremoniile au fost reintroduse deja de multă vreme, pentru că entuziasmul inițial a slăbit, preoții au devenit delăsători și s-au plictisit de slujba lor (1.13), cultul a devenit o formă goală (1.18). Toate aceste elemente dovedesc că trecuseră deja câteva decenii de la inaugurarea Templului lui Zorobabel.

3. Păcatele denunțate de Maleahi sunt identice cu acelea împotriva cărora a trebuit să lupte Neemia în cursul celui de-al 2-lea mandat al său: delăsarea preoților (Mal. 1.6; 2.8; Nem. 13.4-9, 29), căsătoriile mixte (2.10-16; Nem. 13.23-28), neglijență în aducerea zecuielilor (3.7-12; Nem. 13.10-13). În concluzie, cei doi bărbați au fost contemporani.

4. Ezra (cap. 9-10) și Neemia (13.23-30) au luat măsuri menite să reglementeze căsătoriile mixte. Avertismentele lui Maleahi în această privință (2.10-16) au fost date, cu siguranță, înainte de intervenția lor. Pe de altă parte, numele lui Maleahi nu este pomenit nici o dată în cărțile lui Ezra și Neemia. Probabil că el și-a îndeplinit misiunea sa profetică înaintea sosirii lui Neemia la Ierusalim, adică mai devreme de anul 445, sau eventual în perioada dintre cele două șederi ale sale în cetatea sfântă, respectiv după anul 433. (De menționat că Neemia a emis dispozițiile referitoare la căsătoriile mixte în cursul celei de a doua șederi la Ierusalim). Referitor la data redactării cărții lui Maleahi, unii exegeți au opinat pentru 460-450, iar alții pentru o dată posterioară anului 433.

Epoca lui Maleahi este relativ calmă, deoarece nu s-a semnalat nici un eveniment remarcabil. S-ar părea că Dumnezeu uitase poporul Său. Templul fusese reconstruit, dar nimic nu indica prezența slavei divine pe care o prezisese Ezechiel (43.4). „*Datoriile religioase*” erau îndeplinite mecanic, fără participarea inimii. De aceea Maleahi le oferă contemporanilor săi decepționați și sceptici soluția pentru înnoirea credinței în Dumnezeu. El va fi ultima voce profetică a Vechiului Legământ. Mai bine de 4 secole de tăcere l-au separat de Ioan Botezătorul, predecesorul Mesiei: o lungă perioadă când, potrivit spuselor Macabeilor, „*profeții au încetat să apară printre noi*” (I Mac. 9.27).

Locul

Cunoașterea intimă a ritualului mozaic și a abuzurilor care au loc în Templu, ne focalizează, de o manieră evidentă, spre Ierusalim ca loc al profețiilor lui Maleahi.

Scopul cărții

Decretul emis de Cyrus în anul 516 le-a permis evreilor să se reîntoarcă în Palestina, dar nu toți au profitat de această posibilitate: cei ce se îmbogățiseră trăiau confortabil la Babilon. De ce să fie ei nevoiți să înfrunte dificultățile specifice unei vieți de pionierat, întorcându-se în țara de origine? Cei ce s-au dus la Ierusalim s-au confruntat cu o serie întreagă de probleme: trebuia ca ei s-o ia de la

început, să defrișeze terenurile abandonate, să lupte contra locuitorilor țării, să îndure seceta și foametea (cf. Nem. 4.1-10; 5.3). În plus, unii evrei bogați împrumutau bani compatrioților lor săraci în schimbul unor dobânzi usturătoare (Nem. 5.4-8).

„*Viața este grea la Ierusalim*”, gemeau repatriații. Mulți se întrebau cum putea fi luată situația lor ca o dovadă a împlinirii promisiunilor lui Dumnezeu, ajungând chiar să se îndoiască de bunătatea divină (Mal. 1.2) și chiar de dreptatea Domnului (2.17). Ce câștig are cineva din a sluji lui Dumnezeu (3.14-15)? Consecința a fost dintre cele mai dureroase: cultul a devenit o formă goală, preoții înșiși își neglijau îndatoririle (1.6, 13), aducând Domnului animale cu cusur (1.8), scepticismul și apatia au pus stăpânire pe majoritatea israeliților care au ajuns să-L înșele și să-L fure pe Dumnezeu (3.7-12). Nivelul moral era deosebit de scăzut: cazurile de adulter, jurămintele strâmbe, fraudele și nedreptățile se aflau la ordinea zilei (3.5); bărbații abandonau „*nevasta tinereții*” lor (2.15), pentru a se căsători cu femei străine.

Conținutul cărții

1. Dragostea dovedită de Dumnezeu lui Israel prin alegerea lui Iacov în detrimentul lui Esau (1.2-5) nu a fost prețuită la justa ei valoare: a) Preoții și întreg poporul îl necinstesc pe Dumnezeu, înșelându-L în privința darurilor și jertfelor pe care I le aduc (v. 6-14); este iminentă pedepsirea preoților care încalcă Legea Domnului, păzită cu strâșnicie altădată (2.1-9). b) Denunțarea perfidiei, a căsătoriilor cu femei păgâne, a repudierii soțiilor legitime, a violenței (2.10-17).

2. Iminența judecății, a venirii *înainte-mergătorului* Mesiei și a Solului Legământului (Domnul Însuși), care îl va curăți pe leviți și va pedepsi pe cei nelegiuți (3.1-6; cf. Ex. 23.20-23; Mt. 11.10).

3. Îndemn la o grabnică pocăință, deoarece Domnul va veni ca să binecuvinteze, să judece, să anihileze argumentele provocatoare ale celor necredincioși care zic: „*Degeaba slujim lui Dumnezeu*.” Cei ce se vor întoarce de la păcatele lor ca să umble pe calea Domnului, vor fi comoara Lui deosebită, dar toți cei răi vor fi nimiciți (Mal. 4.3). Îndemn ca israeliții să-și aducă aminte de Legea lui Moise; vestirea apariției lui Ilie, care va pregăti înfricoșătoarea zi a Domnului (4.4-6; Mt. 17.10-13; Lc. 1.17).

Când a fost enunțată profeția lui Maleahi, evreii nu aveau împărat, ci un dregător (Mal. 1.8), desigur numit de împăratul Persiei (Nem. 5.14). Templul lui Zorobabel exista, ardere-de-tot se aduceau pe altar ca odinioară (Mal. 1.7-10).

Prin urmare, Maleahi este posterior lui Hagai și Zaharia. După întoarcerea din Babilon, a avut loc o revigorare a vieții religioase, dar aceasta nu a avut ca efect decât reconstruirea Templului și repararea zidurilor Ierusalimului. Corupția preoților și poporului de rând caracteriza epoca lui Neemia (Nem. 13). Această ultimă carte a V.T. se termină cu recomandarea de a păzi Legea lui Moise (Mal. 4.4), o referință la prooroci (reprezențați prin Ilie, 4.5) și vestirea clară a venirii unui Mesia care va judeca poporul pe temelul Legii divine și va mântui pe cei ce se tem de Domnul (3.1-3; 4.1-2, 6). N.T. începe de acolo unde se sfârșește V.T. Înainte-mergătorul apare în persoana lui Ioan Botezătorul (3.1; Mc. 1.2; Lc. 1.76), adevăratul Soare strălucește și aduce vindecare prin razele Sale (Mal. 4.2; Ioan 8.12; 9.5; I Ioan 2.8). Pe Muntele Schimbării la față, Moise și Ilie își fac apariția pentru a atesta că vechea dispensațiune și-a găsit împlinirea pe crucea Golgotei (Mal. 4.4-5; Lc. 9.30-31). Profeția lui Maleahi va mai avea o împlinire: însuși Ilie se pare că va fi precursorul celei de a doua venituri a lui Mesia, când El va veni pentru ziua Domnului cea grozavă și glorioasă (Mal. 3.2-5; 4.1, 5-6; Mc. 9.12).

Dacă israeliții sunt încercați prin diferite calamități, este din pricină că ei au păcătuit și L-au nesocotit pe Dumnezeu (1.6; 3.10-11). Ceea ce li se cere acum este ca ei să se întoarcă la Dumnezeu care îi va binecuvânta (3.7, 10) și va interveni în folosul lor (3.2, 19). Mesia Își va curăți poporul și îl va tămădui (3.20-21).

Ultimul prooroc al Vechiului Legământ reprezintă un fel de verigă intermediară între Vechiul și N.T. care se deschide prin lucrarea lui *Ilie*, vestită în ultimele versete ale Bibliei, în forma pe care o are Canonul nostru (Mal. 4.5; cf. Mt. 17.10).

Planul cărții

Maleahi folosește sistematic o metodă de învățare constând din *întrebări și răspunsuri*, utilizată ocazional și de alți profeți (Am. 5.18-20; Mica 2.6-11; Ier. 2.23-25, 29-30; Is. 40.27-28; Ez. 12.21-28).

Fiecare secțiune principală este introdusă prin:

a. O declarație (Mal. 1.2: „*V-am iubit, zice Domnul*”).

b. O obiecțiune ridicată de popor („*Cu ce ne-ai iubit?*”).

c. Un răspuns al lui Dumnezeu („*Totuși, am iubit pe Iacov*”).

Obiecțiunile nu au fost formulate neapărat de contemporanii lui Maleahi; enunțându-le,

profetul le dovedește că a pătruns în gândurile pe care le exprima atitudinea lor.

În ansamblu, cartea înclină mai curând spre stilul oral decât către o operă bine structurată și îngrijit finisată. Diferitele mesaje ale lui Maleahi se leagă unul de altul de o manieră care amintește felul cum se leagă temele în Epistola lui Iacov:

- Dragostea și ura lui Dumnezeu (1.2-5)
- Păcatele preoților (1.6 - 2.9)
- Păcatele poporului (2.10-16)
- Problema neprihănirii lui Dumnezeu (2.17 - 3.6)
- Binecuvântarea zeciuielilor (3.7-12)
- Promisiunile mântuirii (3.13 - 4.3)
- Concluzie: revenirea lui Ilie (4.4-6).

MALELEEL. (V. *Mahalaleel*).

MALHUS, MALCHUS. (Forma gr. a cuv. sem. *malku* = rege). Slujitor al marelui preot. Petru i-a tăiat urechea dreaptă (Ioan 18.10).

MALI. (V. *Mahli*).

MALKHUS. (V. *Malhus*).

MALKIEL. (V. *Malchiel*).

MALKIRAM. (V. *Malchiram*).

MALKISCHUA. (V. *Malchi-Şua*).

MALKI-SHUA. (V. *Malchi-Şua*).

MALKIYAHU. (V. *Malchia*).

MALKYYA. (V. *Malchia*).

MALON. (V. *Mahlon*).

MALOTI, MALLOTHI. Un fiu al lui Heman (I Cr. 25.4. Desemnat prin sort în fruntea celei de a 19-a ceată de cântăreți (v. 26).

MALLOTHI. (V. *Maloti*).

MALTA. (În gr. *Melitē*; în lat. *Melita*). Insula unde a eșuat corabia cu care călătorea Pavel (F.A. 28.1). În antichitate, două insule purtau numele de Melita: prima dintre acestea se numește acum Meleda, în Marea Adriatică, în largul Dalmației. Dar, în ciuda unei tradiții locale care pretinde că Pavel ar fi eșuat pe această insulă, este mai degrabă vorba de o a doua, actuala

Malta. Probabil că, în zilele noastre, majoritatea comentatorilor consideră Malta ca fiind insula unde a naufragiat corabia lui Pavel. Experiențele maritime ale domnului Smith din Jordanhill confirmă această opinie. Obişnuit să traverseze Mediterana cu yachtul, acest savant a fost cel dintâi specialist care a descoperit din ce direcție suflă vântul Eurachilon (sau Euroclydon, F.A. 27.14). El și-a propus să determine drumul urmat de o navă aflată în derivă și viteza sa probabilă în timp de furtună; astfel a ajuns la concluzia că vasul cu care călătorea Pavel ar fi putut atinge Malta exact în intervalul de timp indicat în cartea Faptelor.

Corabia lui Pavel a fost împinsă înapoi și încolo pe *Adriatica* (vechea denumire a Mediteranei în zona dintre Grecia și Italia, v. 27) (V. *Adriatica*). Golfulețul numit Sf. Pavel este locul atribuit de tradiție naufragiului corăbiei apostolului, pe coasta de NE a insulei. Luca îi numește pe locuitorii Maltei *barbari* (termen gr. care îi desemna pe străini), deoarece ei nu erau nici greci, nici romani.

MALUC, MELICU, MELUCHI, MALLUK = *consilier*.

1. Levit din fam. lui Merari, din casa lui Muși (I Cr. 6.44).

2. Căpetenie a preoților; s-a întors din Babilon odată cu Zorobabel (Nem. 12.2). O casă patriarhală din generația următoare (v. 14) poartă numele său, sub forma de Meluchi, variantă datorată probabil copierii manuscrisului.

3, 4. Unul, fiu al lui Bani; celălalt, fiu al lui Harim. Ezra i-a convins pe amândoi să renunțe la femeile străine cu care se însuraseră (Ezra 10.29, 32).

5, 6. Un preot și o căpetenie care și-au pus pecetea pe legământul conceput de Neemia (Nem. 10. 4, 27).

MALLUK. (V. *Maluc*).

MAMĂ. (În ebr. *'em*, întrebuințat deopotrivă pentru oameni și animale; în gr. *mētēr*). Acest termen se aplică femeii care aduce un copil pe lume, și nu soției în general. De asemenea, Biblia aplică ac. cuv. *mamelor* puilor de animale și dă anumite dispoziții cu privire la aceștia. De ex., nu putea fi luat un animal de lângă mamă-sa, pentru a fi sacrificat, înainte de a fi atins vârsta de 7 zile (Ex. 22.30). Cuv. *mamă* desemnează, de asemenea, o bunică (în Biblie, întrebuințarea termenilor *tată* și *mamă* pentru a desemna un strămoș ilustru era la ordinea zilei: I Împ. 15.3,

10, 11; etc.). Eva este mama tuturor celor vii (Gen. 3.20). Înrudirea se exprimă întotdeauna prin aluzia la *aceeași mamă* (Jud. 8.19). „*Din pântecul mamei mele*” (Ps. 22.9; Gal. 1.15) înseamnă *înainte de nașterea mea*: Dumnezeu consideră embrionul uman ca fiind o persoană cu privire la care El are un anumit plan. *Regina-mamă* (mama împăratului) era, deseori, aceea care exercita prerogativele regale (I Împ. 15.13; II Cr. 15.16).

Nașterea de fii era, pentru femeia israelită, pricina unei nemăsurate bucurii, în timp ce sterilitatea era considerată o mare nenorocire (I Sam. 1.6; 2.5; Is. 54.1). În familia israelită, femeia avea un rol mai important decât la alte popoare. Sf. Scriptură le poruncește copiilor să respecte pe tatăl și mama lor când aceștia au ajuns la o vârstă înaintată (Ex. 20.12; 21.15; Pv. 1.8; 23.22; Mt. 15.4 și urm.; Ef. 6.2-3). Mama exercită o mare influență asupra dezvoltării interioare a copilului. Ea îl poate determina să facă binele sau răul (cf. Rebeca și Iacov, Gen. 27; Ana și Samuel, I Sam. 1-2; Irodiada și Salomea, Mc. 6.21-22; Eunice și Timotei, II Tim. 1.5). Dragostea mamei care nu-și uită niciodată copiii (Is. 49.15; 66.13; I Tes. 2.7) și se preocupă de interesele lor (Gen. 21.16; Ex. 2.2-9; I Împ. 3.26-27) este un simbol al dragostei lui Dumnezeu pentru poporul Lui.

La figurat, o cetate sau o țară (în raport cu locuitorii săi sau cu regiunile învecinate) este considerată ca o mamă (II Sam. 20.19; Is. 50.1; Ier. 50.12; Ez. 19.2; Os. 2.4). Astfel, cei răscumpărați vor considera Sionul spiritual ca mama lor, a tuturor (Ps. 87.5), deoarece acest termen este folosit și pentru a marca originea sau dependența spirituală: în Jud. 5.7, Debora, în calitatea sa de judecătoare, este privită „*ca o mamă în Israel*”. În Gal. 4.26, Ierusalimul ceresc este *mama* tuturor celor credincioși; în sens negativ, Babilonul este mama păcatului (Ier. 50.12).

Relația dintre o mamă și copiii săi ilustrează dragostea lui Dumnezeu față de om (Is. 44.1 și urm.; 66.13). În altă ordine de idei, ascultarea față de Dumnezeu trebuie să meargă mai departe ca dragostea manifestată de cineva față de mama sa (Mt. 10.37; Mc. 3.31-35; Lc. 14.26).

MAMBRE. (V. *Mamre*).

MAMONA. (În gr. *mamōnas*, din cuv. aram. *mamona* = bogăție). Personificare a bogăției (Mt. 6.24; Lc. 16.13).

MAMRE, MAMBRE.

1. *Cetatea* sau poate mai degrabă *ținutul* Hebronului (Gen. 23.19; 35.27), la V de Macpela (23.17). Avraam a locuit, în mai multe etape, în tufișurile din apropierea Hebronului (13.18; 14.13; 18.1; etc.). Pe vremea lui Iosephus Flavius, era denumit *copacul lui Avraam* un stejar bătrân, aflat la o depărtare de 6 stadii (cca un km) de Hebron (Răzb. 4.9.7); în sec. IV, unii opinau pentru un alt stejar, aflat la Ramet el-Khalil, la două mile romane N de Hebron. Împăratul Constantin cel Mare l-a inclus în curtea unei biserici. Vestigiile acestui edificiu se numesc *casa lui Avraam*, iar copacul, numit acum *stejarul lui Avraam*, purta deja numele acesta în sec. XVI. Este un stejar din specia *Quercus pseudococcifera*. Circumferința tulpinii, la partea de jos, măsoară aproape 8 m, iar diametrul coroanei depășește 28 m (Thomson). Stejarul acesta poate fi văzut la cca 2,5 km V-NV de Hebronul modern.

2. O căpetenie amorită care locuia la Mamre. Împreună cu Eșcol și Aner, frații săi, Mamre l-a ajutat pe Avraam să aducă înapoi prizonierii și prada luate de Chedorlaomer (Gen. 14.13, 24). Probabil că acest Mamre purta numele ținutului peste care domnea.

MANACHAT. (V. *Manahat*).

MANAEN, MANAHEN, MANAHEN. Forma gr. a numelui *Menahem* = *mângâietor*. Profet sau învățător creștin în Biserica din Antiohia. Crescut împreună cu Irod tetrarhul, Manaen era fie un prieten al său din copilărie, fie fratele său de lapte (F.A. 13.1); poate un urmaș sau o rudă a lui Manahem esenianul care îi prezisese lui Irod cel Mare că avea să ajungă împărat. Irod a făcut mare caz de Manaen și secta sa, din pricina îndeplinirii acestei preziceri (Ant. 5.10.5).

MANAHAT, MANACHAT, MANAKHATH = *odihnă*.

1. Fiul lui Șobal, horitul (Gen. 36.23), poate chiar ținutul locuit de o ramură a tribului lui Șobal (I Cr. 1.40).

2. Locul unde au fost deportați beniaminiții din Gheba de către membrii altor seminții israelite (I Cr. 8.6). Identif. prob.: Malha, localitate situată la vreo 5 km SV de Ierusalim. Niște urmași ai lui Salma, din fam. lui Caleb, din sem. lui Iuda, reprezentau o jumătate din populația sa, ori a altei localități cu același nume (2.54) (V. *Hați-Hamanati*).

MANAHEM. (V. *Manaen*).

MANAHEN. (V. *Manaen*).

MANAKHATH. (V. *Manahat*).

MANASE (forma gr.) = *cel ce te face să uiți* (Dumnezeu).

1. Fiul cel mare al lui Iosif. S-a născut în Egipt. Mama sa a fost Asnat, fiica lui Poti-Fera, preotul lui On. Manase, ca și fratele său Efraim, era pe jumătate evreu și pe jumătate egiptean (Gen. 41.50-51). Când Iacov a vrut să-i binecuvinteze pe cei doi băieți, Iosif l-a pus pe Efraim la stânga patriarhului și pe Manase la dreapta lui. Dar Iacov, muribund, încrucișându-și brațele, și-a așezat mâna dreaptă pe capul lui Efraim iar stânga pe capul lui Manase, gest prin care voia să indice că Efraim avea să dea naștere unei populații mai numeroase (48.8-21).

2. *Seminția* lui Manase. Aceasta includea 7 clanuri: Machir, fiul lui Manase a întemeiat unul dintre acestea; ceilalți 6 descindeau din Galaad, nepotul lui Manase (Gen. 50.23; Num. 26.28-34; Ios. 17.1-2). Cu prilejul primului recensământ efectuat în pustie, Manase număra 32 200 de oameni în stare să poarte armele (Num. 1.34-35); la a doua numărătoare, 38 de ani mai târziu, manasiții erau în număr de 52 700 de inși (26.34). După ce Moise i-a biruit pe Sihon, regele Heșbonului, și Og, regele Basanului, o jumătate a sem. lui Manase s-a alăturat rubeniților și gadiților pentru a cere permisiunea stabilirii pe malul răsăritean al Iordanului, lucru care li s-a îngăduit cu condiția să treacă înarmați înaintea fraților lor și să-i ajute să cucerească ținuturile de pe malul occidental al Iordanului (32.33-42; cf. v.1-32; 34.14-15; Dt. 3.12-13, 29.8; Ios. 12.4-6; 18.7). Manasiții și-au ținut promisiunea (Ios. 1.12-18; 4.12), și după terminarea războiului, s-au întors în regiunea pe care o preferaseră. O neînțelegere cu privire la ridicarea unui altar risca să compromită armonia dintre cele 12 seminții, dar lucrurile s-au clarificat rapid și pacea s-a restabilit imediat (22.1-34). Regiunea acordată *unei jumătăți a sem. lui Manase*, la E de Iordan, îngloba o parte din *Galaad* și tot *Basanul* (Dt. 3.13-15), plecând de la Mahanaim (Ios. 13.29-33). Teritoriul respectiv măsoară, de la E spre V, cca 100 km și în jur de 65 de la N la S. Cea mai mare parte a suprafeței sale o reprezintă un platou cu o altitudine de 760 m, fiind una din regiunile cele mai bogate ale Palestinei. Acest teritoriu, care constituie și unul din prin-

cipalele grânare ale Siriei, este presărat cu ruine ale vechilor așezări omenești.

Cealaltă jumătate a manasiților a trecut Iordanul și și-a primit moștenirea în *Palestina centrală, pe malul occidental al Iordanului*. Hotarele sale erau: la S, Efraim; la NV, Așer și la NE Isahar. Limita sudică trecea prin Ianoah și Taanat-Silo, în apropierea Sihemului, mergând apoi pe malul nordic al pârâului Cana, până la vărsarea sa în Mediterana (Ios. 16.6, 8; 17.5-10). Însă fiii lui Efraim dețineau cetăți și în mijlocul moștenirii copiilor lui Manase (16.9), iar aceștia din urmă posedau cetăți pe teritoriul lui Isahar și al lui Așer: Bet-Șean, Ibleam, Dor, En-Dor, Taanac, Meghido (17.11; cf. I Cr. 7.29). Urmașii lui Manase nu i-au alungat pe locuitorii acestor cetăți canaanite, ci s-au mărginit să le impună un tribut (Ios. 17.12-13; Jud. 1.27-28). Printre cetățile atribuite de Moise leviților, din moștenirea fraților lor, s-au numărat și cele luate de la manasiți. Astfel, Golan, în Basan, pe malul răsăritean al Iordanului, era una din cele 6 cetăți de scăpare (Ios. 20.8; 21.27). Ghedeon, erou și judecător, a fost cel mai ilustru descendent al lui Manase (Jud. 6.15; cf. 35; 7.23). Niște manasiți i s-au alăturat lui David la Ticiag (I Cr. 12.19-20) și 18 000 de persoane i s-au pus la dispoziție la Hebron (v. 31; cf. v. 37). Jumătatea sem. lui Manase de pe malul răsăritean al Iordanului, împreună cu rubeniții și gadiții, au pornit război contra hagareniților și le-au cucerit teritoriul. Mai târziu, Tiglat-Pileser i-a deportat pe acești israeliți (5.18-26). Niște copii ai lui Manase i s-au alăturat lui Asa, când au văzut că Domnul era cu el (II Cr. 15.9). Un grup de manasiți a participat la prăznuirea Paștelor pe vremea lui Ezechia, precum și sub domnia lui Iosia (30.1, 10, 11, 18; 31.1; 34.6, 9).

3. O modificare intenționată a numelui lui Moise (Jud. 18.30) (V. *Ionatan*, 1).

4 și 5. Unul dintre fiii lui Pahat-Moab și unul dintre fiii lui Hașum. Ezra i-a convins pe amândoi să-și repudieze femeile neevreice cu care se însuraseră (Ezra 10.30, 33).

6. Fiu și succesor al regelui Ezechia. La vârsta de 12 ani, pe la anul 693 î.Cr., s-a urcat pe tronul lui Iuda. Manase a anulat opera reformatoare inițiată de tatăl său, a zidit temple păgâne pe înălțimile țării și a ridicat un altar lui Baal. În plus, a făcut o Așeră, a zidit în cele două curți ale Templului niște altare dedicate cultului astrilor și l-a trecut prin foc pe unul dintre fiii săi. Manase nu a acordat nici o atenție avertismentelor profeților, ci a umplut Ierusalimul cu sânge nevinovat. Regele i-a urmărit

mai ales pe cei ce, în dorința de a rămâne credincioși Domnului, se opuneau legilor date de el (II Imp. 21.1-16). Tradiția rabinică l-a acuzat de moartea lui Isaia, poruncind ca acesta să fie tăiat în două cu fierăstrăul, lucru care însă nu a putut fi dovedit (cf., totuși, Evr. 11.37). Dumnezeu l-a dat pe Manase în mâinile vrăjmașilor lui. Esar-Haddon și Assurbanipal, regi ai Asiriei, afirmă că au primit tribut din partea lui Manase.

După ce i s-a luat împărăția, Manase s-a pocăit profund: a nimicit idolii, care îi pricinuiseră căderea, a restabilit cultul Domnului și a fortificat Ierusalimul (II Cr. 33.12-19). Domnia sa, cea mai lungă din întreaga istorie a împărăției lui Iuda, a durat 55 de ani. Manase a murit pe la anul 639 î.Cr., lăsându-i tronul fiului său Amon (II Imp. 21.17-18; II Cr. 33.20) (Pentru rugăciunea lui Manase, v. *Apocrifă*).

Date arheologice

Analele asiriene nu vorbesc despre ducerea lui Manase la Babilon (II Cr. 33.11), dar o inscripție a lui Esar-Haddon relatează despre o vizită impusă pe care Manase a trebuit s-o facă la Ninive pe la anul 678 î.Cr. Într-adevăr, Esar-Haddon spune: „...și am convocat (după ce zidise un mare palat împărătesc) pe regii Siriei; pe Baali, regele Tyrului; pe Manase, regele lui Iuda; pe Kaushgabri, regele Edomului; pe Missiri, regele Moabului..., în total 20 de împărați. Le-am dat o serie de porunci...” (D. D. Luckenbill, *Ancient Records of Syria and Babylonia*, Sect. 2, 690). Criticii au crezut că Manase ar fi fost deportat la Ninive, și nu la Babilon, cum declară textul biblic. Totuși, inscripțiile cuneiforme dovedesc că Esar-Haddon a reconstruit și înfrumusețat Babilonul, distrus de tatăl său Sanherib (ibid. Sect. 646-647); de aceea, este pe deplin posibil demersul său de a prezenta această splendoare celor 20 de regi adunați în prezența sa. Stela lui Esar-Haddon (*Prisma de la Endjirli*) îl înfățișează pe Baali, regele Tyrului, cu cătușele pe mâini, privind rugător spre împăratul Asiriei; alături de el se află Tirhaqa, împăratul Etiopiei (II Imp. 19.9), cu buzele străpunse de un cârlig prins cu o sfoară de capătul căreia ține Esar-Haddon (S. Caiger, *Bible and Spade*, 1947, pp. 163-164) (V. *Orbire*).

MANĂ. (În gr. *manna*, în ebr. *man*). Cuv. ebr. *man hu* înseamnă: „Ce este aceasta?” (Ex. 16.15), întrebare de unde a provenit numele acestei substanțe. Mana a fost principalul aliment al israeliților în timpul celor 40 de ani petrecuți în pustie. Poporul a primit-o, pentru

prima dată, în pustia Sin, în timp ce murmura din pricina lipsei de hrană. Coborârea manei a fost comparată cu o ploaie de pâine cerească (Ex. 16.1-4, 12; Ps. 78.24; 105.40). Dimineața, când s-a luat roua, au rămas pe sol niște boabe mici, asemănătoare bobitelor de gheață albă. Copiii lui Israel, neștiind despre ce era vorba, au strigat: „*man hu?*” Moise le-a zis: „*Este pâinea pe care v-o dă Domnul ca hrană*” (Ex. 16.13-15; Num. 11.9). Mana aducea aminte de grăunțele de coriandru, era de culoare albă, avea aspectul bedeliumului și gustul unei turte cu miere sau cu untdelemn proaspăt (Ex. 16.31); poporul o măcina la râșniță sau o pisa în piură și făcea turte din ea (Num. 11.7-8). Moise le-a poruncit copiilor lui Israel, din partea Domnului, să strângă în fiecare dimineață câte un omer de mană de persoană (3,5-4 litri) și să nu lase nimic până a doua zi. Viermii au atacat hrana celor neascultători. În ziua a 6-a, Domnul a trimis doi omeri/persoană, iar în ziua sabatului mana a lipsit cu desăvârșire. (Ex. 16.22-30). Un omer de mană, nesupus putrezirii, a fost păstrat de Aaron și urmașii lui, pentru a arăta generațiilor viitoare ceea ce a constituit hrana strămoșilor lor în pustie (v. 32-34). La un an după prima apariție a manei, în același sezon, s-a precizat că poporul mai primea această pâine din cer, care a continuat să cadă până la sfârșitul celor 40 de ani de pribegie prin pustie. Israelii nu au știut să prețuiască această binefacere divină (Num. 11.4-9; 21.5); totuși, Dumnezeu nu le-a retras-o (Ex. 16.35; Dt. 8.3, 16; Nem. 9.20; Ps. 78.24). Mana nu a încetat decât în a doua zi a Paștelui prăznuit la Ghilgal, după trecerea Iordanului și după ce poporul a mâncat din grâul Canaanului (Ios. 5. 10-12).

A fost mana creată anume pentru a satisface nevoile israeliților, sau aceasta era o o substanță naturală, înmulțită printr-o minune? Diferite plante secretă un gel asemănător manei, în mod spontan sau, uneori, ca urmare a înțepăturii unei insecte. Așa este cazul cu *Tamarix mannifera* (o varietate de *Tamarix gallica*), care crește în Peninsula Sinai și pe care o înțeapă o hemipteră, *Chermes cimicoides* sau *Coccus manniparus*. Substanța respectivă, inițial gălbuie, se prelinge și, în contact cu aerul, își schimbă culoarea, devenind albă și solidă. Se întâlnește timp de 6-10 săptămâni, îndeosebi în luna iunie. *Alhagi maurorum* și *Alhagi desertorum*, precum și alte plante de felul acesta, comportă o exsudație asemănătoare. Produsul lor constituie untul și mierea arabilor; îngurgitat în doze mai mari, are un efect purgativ. Evident însă

că aceste substanțe nu întrunesc toate caracteristicile manei. Aceasta era produsă printr-o minune, într-o cantitate suficientă pentru un întreg popor. Această cantitate era dublată în ziua a 6-a și suprimată a 7-a zi. Mana a încetat de îndată ce nu a mai fost necesară.

Semnificația tipologică a manei. Domnul Isus compară mana cu Pâinea vie care S-a coborât din cer. În timp ce mana hrănea trupul pentru câțva timp, Isus, adevărata Pâine a vieții, Și-a dat carnea și sângele Lui pentru hrănirea și mântuirea veșnică a sufletelor noastre (Ioan 6.31-35, 48-58). Fiecare israelit trebuia să-și procure zilnic mana, dis-de-dimineață, într-o cantitate îndestulătoare, lui revenindu-i sarcina de a aduna acest dar venit de sus. Tot astfel, fiecare credincios își caută în Cristos hrana sa, zilnic, înainte de orice activitate, spre a fi săturat pe deplin și însușindu-și prin credință darul ceresc. Cel ce va birui va primi chiar și în cer această mană spirituală și ascunsă (Ap. 2.17), căci Cristos va fi Pâinea noastră vie toată veșnicia.

MANDRAGORĂ. (În ebr. *duda'* = *mărul dragostei*). În vechime, se credea că această plantă plăcut mirositoare avea efectul unei băuturi magice a dragostei și o făcea prolifică (Gen. 30.14-16; cf. Cânt. 7.14). Mandragora (*Mandragora officinarum*) era o splendidă plantă din familia solanaceelor, cu frunze mari și flori liliachii, albe sau bleu-închis. Fructul este mic, de un galben auriu. Rădăcina, în formă de furcă, aduce oarecum cu gambele unui om. Mandragora crește pe valea Iordanului, pe malurile afluenților acestuia, în câmpia Moabului, în Galaad și Galileea. Planta aceasta este mai otrăvitoare decât mătrăguna.

MANIFESTARE, APARIȚIE, ARĂTARE, EPIFANIE. În gr. *epiphaneia*, termen derivat din verbul *phainō* = a apărea, din fam. cuv. *phōs* = lumină; așadar, epifania unui obiect constituie apariția sa vizibilă, grație unei raze de lumină. În gr. profană, *epiphanēs* era un cuv. utilizat pentru apariția glorioasă și maiestuoasă a unui rege (Pseudo-Platon: *Alcibiades* 1.124 c) sau a unei divinități în general ascunse. Termenul respectiv mai era folosit pentru a indica intervenția cu putere a zeilor sau a suveranilor zeificați. Septuaginta caracterizează prin *epiphanēs* Ziua Domnului, această zi mare și *epiphanēs* (Ioel 2.11, 31; Mal. 4.5), adică *înfricoșată* pentru cei ce vor fi pedepsiți, dar *glorioasă* pentru răscumpărații Domnului.

Termenii aparținând ac. fam. de cuv. sunt utilizați numai în Epistole, pentru a desemna apariția (arătarea) slăvită a lui Dumnezeu și a Domnului Isus Cristos (Col. 3.4; II Tes. 2.8; I Tim. 6.14; II Tim. 4.1, 8; Tit 2.13; I Ioan 2.28; 3.2).

Atât în Vechiul cât și în N.T., termenii *a se arăta* (manifesta) și *arătare* (manifestare) se aplică revelației lui Dumnezeu către om. De o manieră caracteristică, Dumnezeu Însuși sau proiectele Sale sunt ascunse de mintea omului păcătos până în clipa când Domnul găsește cu cale să Se manifeste prin cuvinte și fapte (v. *Inspirație*). Acțiunile divine, cu caracterul lor salvator și răscumpărător, sunt preamărite în tot V.T. Psalmiștii laudă minunile și puterea pe care Și-a arătat-o Dumnezeu față de poporul Lui (cf. Ps. 77.14; 92.4). Moise roagă pe Dumnezeu să le arate robilor Lui și copiilor lor voia Sa și lucrarea harului Său (Ps. 90.16).

În N.T., verbul gr. *phaneroō* și toate derivatele sale indică manifestarea lui Dumnezeu și a planurilor Sale. În Cana Galileii, Isus Și-a arătat, pentru prima dată, slava Lui, prin săvârșirea unei minuni (Ioan 2.11). El a vindecat pe orbul din naștere „*ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu*” (Ioan 9.3). El manifestă (face de cunoscut) Numele lui Dumnezeu oamenilor care I-au fost dați, care păzesc poruncile Sale și care Îl iubesc (Ioan 14.21-22). În Mc. 4.22, Cristos afirmă implicit că Dumnezeu Se va manifesta, „*căci nu este nimic ascuns, care nu va fi descoperit, și nimic tănuit, care nu va ieși la lumină*”.

Totuși, pentru Biserica primară, „*taina ținută ascunsă din toată vremea și în toate generațiile*” a fost manifestată prin întruparea lui Isus (I Tim. 3.16; I Pet. 1.20; I Ioan 1.2). Prin Cristos, planul divin de mântuire a fost revelat lumii, și el își va atinge punctul culminant cu darul vieții veșnice „*făgăduite mai înainte de veșniciei de Dumnezeu, care nu poate să mintă*” (II Tim. 1.9-10; Tit 1.2-3). Cristosul întrupat manifestă „*neprihănirea lui Dumnezeu*” (Rom. 3.21), prin lucrarea Sa de răscumpărare care aduce o mântuire gratuită (Rom. 3.24).

Dar manifestarea finală a lui Dumnezeu va avea loc la arătarea Domnului Isus Cristos (I Pet. 5.4; cf. Col. 3.4; I Ioan 3.2). La scaunul de judecată al lui Cristos, lucrarea fiecărui credincios va fi dată la iveală și supusă încercării focului (I Cor. 3.13). Ziua Domnului va fi mare și strălucită (F.A. 2.20). Totuși, în vremea de acum, creștinii sunt uniți cu Cristos în suferință, pentru ca și viața Domnului Isus să se

manifeste în trupul lor (I Cor. 4.10-11). Expresia „*arătarea Duhului*” din I Cor. 12.7 poate fi interpretată în două moduri: a) Duhul Sfânt i Se arată personal credinciosului; b) Duhul îi descoperă ceva creștinului; de ex. darurile care atestă prezența Sa. (V. *Revenirea Mesiei*)

MANOACH. (V. *Manoah*).

MANOAH = *odihnă*. Un danit din Țorea. Tatăl lui Samson (Jud. 13.1-24).

MANTIE (Cornilescu); VEȘMINTE SCUMPE DE PORFIRĂ (Sinod. Radu și Galaction); VEȘMÂNT LARG (Nițulescu).

1. Piesă de vestimentație feminină, deseori bogat ornată. Semnificația exactă a cuv. ebr. *pethigil* (Is. 3.24) încă nu a fost determinată. Se știe doar că este vorba de o componentă vestimentară specifică femeii.

2. O haină largă, fără mâneci, care se purta pe deasupra. Termenul ebr. *me'il*, redat prin *mantie*, indică și o *haină de ocazie*, îmbrăcată între tunică și veșmântul de deasupra. (V. *Haine*).

MANUSCRIS.

Introducere

Dintre toate cărțile scrise în antichitate, pe papyrus sau pergament, nu deținem în prezent nici măcar un singur text original. Orice primă formă de redactare, scrisă de mâna autorului, a fost iremediabil pierdută.

Pentru a cunoaște formularea textului original, savanții trebuie să-l restabilească de fiecare dată, pornind de la o cercetare minuțioasă a copiilor scrise de mână pe care le au la dispoziție. Cu cât este mai mare numărul copiilor existente, și cu cât mai vechi sunt acestea, cu atât le va fi mai ușor să restabilească textul original.

Această muncă uriașă, menită să conducă la fixarea textului inițial, se numește *critică textuală*, sau *critică joasă*, în contrast cu *înalta critică*, ce încearcă să ajungă la surse și să descopere autorul unei anumite scrieri.

Manuscrisele biblice

Manuscrisele biblice ne-au parvenit pe papyrusuri și foițe de pergament. Ele se află astăzi în marile muzee și bibliotecile din lumea întreagă, publice, private sau universitare, rareori fiind expuse marelui public, tocmai datorită valorii lor inestimabile și a fragilității. Într-adevăr, manuscrisele respective sunt mai prețioase decât mărgăritarele.

Cu mai bine de două secole în urmă, tendința îndrăznească a majorității adeptilor *înaltei*

critici a urmărit să acrediteze ideea că prima redactare scrisă a unei cărți biblice s-a făcut, în general, mult mai târziu decât epoca presupusului autor. Între acest autor și primul text scris s-ar fi scurs, în opinia acestor exegeți, o lungă perioadă de tradiție orală.

Însă specialiștii de orientare evanghelică se opun în principiu acestei ipoteze, deoarece o cercetare amănunțită a textului biblic nu pare să susțină ideea existenței acestei îndelungate tradiții orale. Astfel, unele cărți ale V.T. poartă indicii care provin, în mod evident, din partea unui martor ocular și numesc uneori (în termeni foarte preciși) pe autorul cărții sau al unei anumite părți din carte. Datele acestea care, evident, constituie niște elemente ale *înaltei critici* trebuie să fie luate în considerare: a nu ține seama de ele ni s-ar părea o lipsă de seriozitate și de obiectivitate în abordarea subiectului.

Critica textuală

Manuscrisele biblice sunt cu mult mai numeroase decât acelea ale altor cărți antice. Pe de altă parte, o bună parte dintre ele se află cu mult mai aproape de data redactării inițiale decât MS unor scrieri profane. În asemenea condiții, critica textuală ajunge, cu destulă ușurință, să restabilească totalitatea textului biblic original.

Fără îndoială că activitatea de bază poate fi mai îndelungată, în cazul Bibliei, în comparație cu cărțile autorilor clasici greci și latini, dat fiind numărul foarte ridicat al MS biblice. Critica textuală trebuie, mai întâi, să dateze toate aceste numeroase copii – peste 5 000 de MS sau fragmente numai pentru N.T. grecesc. Dacă se adaugă V.T. și versiunile, se depășește cifra de 7 000. Apoi, urmează o altă etapă, constând din clasificarea MS pe *familii* sau *tipuri de texte*. Această clasificare nu depinde neapărat de data efectuării copiei. Pentru N.T., de ex., critica textuală recunoaște cel puțin 4 tipuri de text principale:

a) *alexandrin*: considerat ca fiind cel mai vechi și cel mai bun. *Sinaiticus* și *Vaticanus* sunt MS cele mai importante din această categorie.

b) *cezarean*: se aplică îndeosebi Evangheliilor; acest tip de text nu se găsește în MS din restul N.T.

c) *bizantin*: de unde a provenit „*textul primit*” (a se vedea mai jos).

d) *occidental*: MS reprezentative pentru acest tip sunt *Codex Beza* și *Claromontanus*.

N.B. Un singur codex relevă uneori mai multe tipuri de text. De ex., *Codex Alexandrinus* prezintă Evangheliile din familia bizantină, în timp ce restul N.T. este de tip alexandrin.

Variante

O altă problemă care ține de această preocupare a criticii textuale constă în eforturile de a recunoaște și apoi a corecta erorile provenite din copierea MS. Este imposibil ca un copist să nu facă, din când în când, unele greșeli și care, din nefericire, să fie preluate cu prilejul efectuării de noi copii.

Dar este de remarcat faptul că adesea copişti fac aceleași tipuri de greșeli. Acestea au

fost desemnate printr-o terminologie precisă: *haplografie* (omiterea repetării unei litere sau a unui cuvânt); *ditografie* (repetarea unui element care apare numai o singură dată); *metateză* (inversarea unor litere sau cuvinte); *fuziune* (scrierea legată a două cuvinte separate); *fisiune* (un cuvânt rupt în două); *homofonie* (substituirea unui omonim cu un altul); *homeoteuton* (omiterea unui pasaj intermediar deoarece ochiul copistului a sărit, de la o

British Museum

Exemplu de text masoretic (facsimilul redus al unui manuscris ebraic, conținând pasajul din Dan. 9.17-10.6). Sus, pe partea stângă și jos, avem masora mare (Massorah Magna); în dreapta și între coloane, mica masoră (Massorah Parva).

terminație, la o a doua terminație asemănătoare); *confundarea literelor cu formă asemănătoare*; *omisiune accidentală*, etc. O astfel de clasificare a erorilor contribuie la recunoașterea originii eventualelor variante și, prin urmare, la efectuarea corecturilor de rigoare.

Totuși, cifra astronomică la care se ridică numărul variantelor – se vorbește despre existența a cca 200 000 numai pentru N.T. (inclusiv versiunile) – ne uluiește pur și simplu, iar faptul că toate aceste variante se găsesc doar în vreo 10 000 de locuri diferite în textul N.T., nu ne consolează câtuși de puțin. Numai atunci când constatăm că 98,33 % din text nu prezintă variante, neliniștea noastră dispare. A. T. Robinson sugerează că numai 0,1 % din tot N.T. pune probleme criticii textuale, ceea ce ne dă un text restaurat în proporție de 99,9 %.

Critica textuală a Vechiului Testament

Numărul variantelor textului ebr. al V.T. nu este prea important, mai ales datorită faptului că masoreții (v. ac. cuv.) au fixat deja textul ebr. într-o perioadă cuprinsă între sec. V și X d.Cr.

Acești învățați evrei au adăugat, pe marginea textului biblic pe care l-au recopiat, o serie întreagă de note statistice și date tehnice, făcând și unele „corecții” (*Massorah Parva*, notele mai scurte, plasate pe marginea codicelor; *Massorah Magna*, notele mărite, aranjate în liste și plasate la capul sau la subsolul paginii). *Masorah finallis* se afla, în general, la sfârșitul fiecărei cărți a V.T. În notele respective, masoreții înscrisau, cu scrupulozitate, numărul cuvintelor cărții, precum și cuvântul care figura la mijlocul acelei cărți. Ei mai specificau de câte ori era folosită o literă într-o carte biblică. „*Masoreții au numărat tot ce s-ar fi putut număra*” (W. Robinson). În plus, masoreții au inventat și au introdus, în textul consonantic pe care l-au moștenit, niște semne vocalice sub forma unor puncte și liniuțe (așa-numitele puncte-vocale), plasate îndeosebi sub consoane și precizând pronunțarea corectă a fiecărui cuvânt. De asemenea, ei au adăugat numeroase accente grafice, menite să asigure o rostire melodioasă a textului în sinagogă și servind, într-o oarecare măsură, ca semne de punctuație. În felul acesta, masoreții au desfășurat, în vederea fixării textului, o activitate de asemenea proporții încât aceasta nu va putea fi depășită niciodată (v. *Masoreți*). Textul masoretic (TM), respectiv acela al lui Ben Asher (în jurul anului 900 d.Cr.), a fost standardizat și imprimat de Iacob Ben Chayyim, pe la începutul sec. XVI. Acesta a stat

la baza tuturor traducerilor ulterioare ale V.T. Mai târziu, Ginsburg (1894), apoi Kittel și P. Kahle (1906) au publicat niște ediții incluzând un aparat critic (lista principalelor variante). Aceste ediții, și mai ales o recentă aducere la zi a Bibliei, cunoscută sub denumirea de *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, sunt utilizate, pe scară largă, de traduceri actuale.

Descoperirea *Sulurilor de la Marea Moartă* (1947) a stârnit iarăși interesul pentru critica textuală a V.T. Într-adevăr, fiecare nou MS găsit prezintă, prin forța împrejurărilor, noi variante și uneori un nou tip de text. Și totuși, ceea ce îi frapează, de fiecare dată, pe specialiști, comparând aceste suluri cu TM, este extraordinara lor asemănare, în ciuda uriașului număr de copii efectuate de-a lungul atâtor veacuri care le separă. Majoritatea detaliilor care diferă țin mai degrabă de schimbările ortografice inerente. De ex., din cele 166 de cuvinte (740 de litere) conținute în Is. 53 în primul MS al lui Isaia de la Qumran, vreo 93 de litere diferă în raport cu TM. La prima vedere, s-ar părea că această cifră este ridicată; dar, în realitate, peste 60 % din aceste diferențe au de-a face cu ortografia (anumite vocale *pline*) sau cu o serie de variante gramaticale fără influență asupra semnificației textului (cum ar fi, în rom., *Abraham* în loc de *Avraam*).

O bună parte a celorlalte diferențe afectează foarte puțin sensul, cum ar fi conj. *și*, care apare de mai multe ori în MS de la Qumran. Variantele rămase (cca o duzină) ocupă un spațiu modest. De ex., la v. 3: „*cunoscând suferința*” (Qumran) față de: „*cunoscut suferinței*” (TM, lit.); „*noi l-am disprețuit*” (Qumran) față de: „*(El era) disprețuit*” (TM); sau la v. 8: „*crimele poporului Său*” (Qumran) față de: „*poporul meu*” (TM); și, de asemenea, la v. 11a: „*El va vedea lumina*” (Qumran) față de: „*El va vedea*” (TM, lit.).

Critica textuală a Noului Testament

Reprezentanții eminenți ai criticii textuale a N.T. sunt destul de numeroși. Dintre Părinții Bisericii, cităm pe Origene și Hieronymus. Ar mai trebui să-l amintim și pe Eusebiu din Cezareea, însărcinat de Constantin cel Mare cu copierea a 50 de exemplare ale N.T. pe cheltuiala trezoreriei imperiale. Cât despre Origene și Hieronymus, ei au prelucrat textul întregii Biblie, după cum urmează: Origene a revizuit textul gr. al V.T. în *Hexapala* (o ediție conținând 5 principale traduceri ale V.T. în gr. și o versiune ebr. transliterată în caractere grecești

pe o a 6-a coloană; s-au păstrat doar fragmente din această ediție); Hieronymus a editat *Vulgata*, prima versiune latină oficială a întregii Biblii, tradusă direct din ebr. și gr. În Evul Mediu, Alcuin de York și Théodolphe d'Orléans (sub domnia lui Carol cel Mare) au revizuit textul Vulgatei, pornind de la numeroasele copii pe care le-au avut la dispoziție (v. *Versiuni ale Bibliei*).

În sfârșit, o revizuire profund critică a textului N.T. a fost întreprinsă în epoca Renașterii și a Reformei. La data respectivă, nevoile deveneau tot mai presante, singura Biblie oficială fiind *Vulgata*, iar textul acesteia era foarte denaturat.

Cardinalul Ximene (1437-1517) din Spania și D. Erasmus (1469-1536) din Țările de Jos, au întreprins o lucrare de pionierat, fiecare dintre ei publicând câte un N.T. latin-grec. Ei au fost urmați de Robert Estienne (1503-1559) și Théodore de Bèze (1519-1605) mai ales de Elzeviri (unchi și nepot) care au contribuit la *textus receptus* (text primit) gr., bazat în special pe tipul de text bizantin.

Lista continuă cu Richard Bentley (1662-1742), Johann Albrecht Bengel (1687-1752), J. J. Wettstein (1693-1754), J. S. Semler (1725-1791) și J. J. Griesbach (1745-1812), care s-au depărtat din ce în ce mai mult de textul primit din pricina descoperirii altor MS și mai vechi. Mai târziu, Karl Lachmann (1793-1851), Constantin von Tischendorf (1815-1872, care a descoperit Codexul Sinaiticus), S. P. Tregelles (1813-1875), H. Alford (1810-1871), apoi B. F. Westcott (1825-1901) și F. J. A. Hort (1828-1892) au abandonat textul primit - în ciuda unei serioase opoziții manifestate în Marea Britanie, căci *Versiunea Autorizată* fusese tradusă după acest text gr. În zilele noastre, toți traducătorii N.T. utilizează textul gr. restabilit ca urmare a cercetărilor întreprinse de exponenții criticii textuale din sec. XIX - XX.

Concluzie

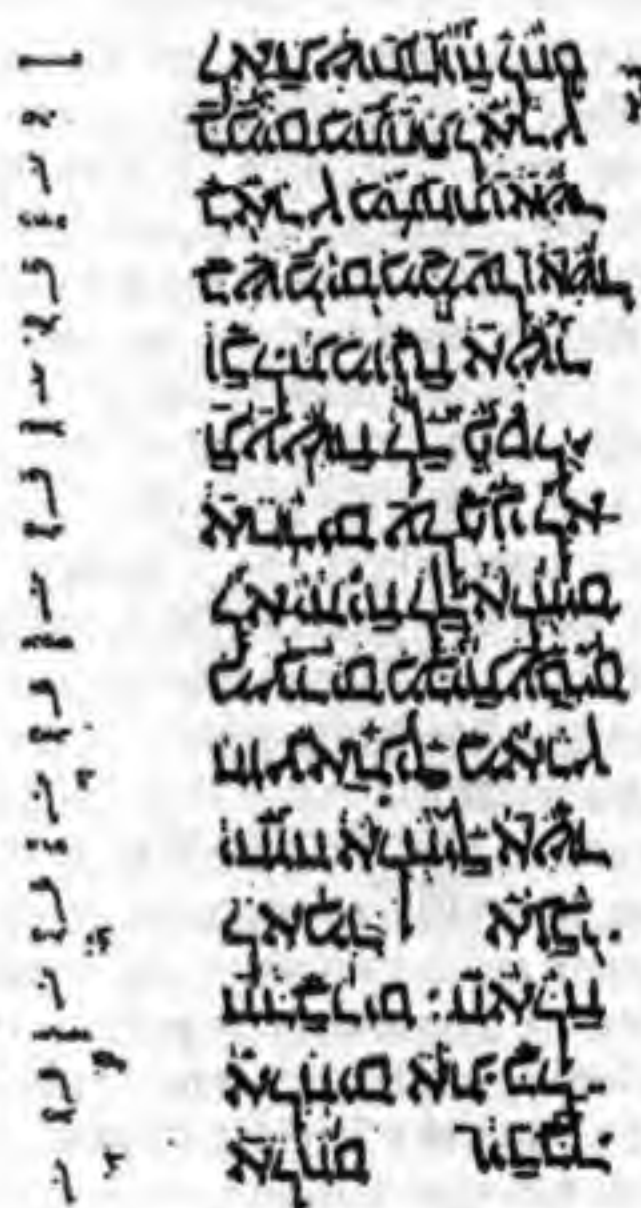
Uneori, bătălia pentru stabilirea celui mai bun text gr., este reluată în țările anglo-saxone. Trebuie totuși să recunoaștem că nu se remarcă deosebiri semnificative între variantele propuse. Într-adevăr, diferențele respective sunt, în majoritatea cazurilor, de natură tehnică, și nu de ordin doctrinal. Cei ce acceptă unul sau altul dintre textele respective semnează, fără probleme, aceleași mărturisiri de credință evanghelică! În orice caz, edițiile biblice de cea mai mare utilitate sunt acelea care poartă

o serie de note textuale la subsolul paginilor. N.T. gr., publicat de Societățile Biblice Reunite (*The Greek N.T.*, editat de K. Aland, M. Black, B. Metzger și A. Wikgren) comportă, din belșug, note de genul acesta, dublate de un al doilea volum de comentarii asupra notelor respective (*A Textual Commentary on the Greek N.T.*, aparținând lui B. Metzger).

Realitatea este că, pentru această lucrare de critică textuală, noi nu putem face economie de nici un tip de text, fie el alexandrin, cezarean, occidental sau bizantin.

A. Manuscrise ale Vechiului Testament

Există un total de peste 2 000 de MS diferite ale V.T. Vom prezenta mai jos, în facsimil, câteva porțiuni din principalele MS de care s-au servit specialiștii criticii textuale pentru restabilirea textului original al V.T. (V. *Pentateuhul samaritean; Manuscrisele de la Marea Moartă; Papyrus; Textul Bibliei*).

Un fragment dintr-o coloană, una din cele 3 care alcătuiesc o pagină a manuscrisului masoretic oriental, care poartă numărul 4 445 la British Museum. El reproduce textul din Ex. 20.1-5 și datează de prin anul 850 d.Cr. Masora mică se află pe partea dreaptă. Punctele și liniuțele care însoțesc consoanele mari sunt vocalele, accentele și alte semne de punctuație introduse de masoreți.

B. Manuscrise ale Noului Testament

Se cunosc peste 5 000 MS sau fragmente de MS grecești ale N.T., fără să mai vorbim despre MS corespunzătoare vechilor versiuni: siriace, latine, gotice, copte, armenie, etc.

Există două tipuri de MS grecești: 1. *Unciale*, scrise cu majuscule. Acestea sunt și cele mai vechi. 2. *Italice*, scrise cu minuscule.

Prezentăm, mai jos câteva porțiuni din principalele MS gr., precum și câteva versiuni.

CINETΩΝΕΒΔΟΜΗΚ
 ΑΡΥΑΒΑΣΙΑΕΥΟΝΤΟΣΚΥ
 ΠΕΡΣΩΝΕΤΟΥΣΠΥ
 ΤΟΥΕΙΣΣΥΝΤΕΛΕΙΑΝ
 ΙΝΜΑΤΟΣΚΥΕΜΣΤΟΜΑ
 ΤΙΕΡΕΜΙΟΥΗΓΕΙΡΕΝ
 ΚΑΤΟΠΝΟΥΜΑΚΥΟΥ
 ΕΑΣΙΑΕΠΕΡΣΩΝΚΑΙ
 ΟΚΗΛΥΣΕΝΟΔΗΤΗΕΛΙ
 ΛΕΙΔΑΥΤΟΥΚΑΤΑΜΑΔΙΑ
 ΓΡΑΠΤΩΝΑΕΓΩΝΤΑ
 ΔΕΑΒΓΕΙΔΕΑΣΙΑΕΥΣΠ
 ΣΩΝΚΥΡΟΣΕΜΕΑΝΕΔΗ
 ΞΕΝΕΑΣΙΑΕΑΤΗΣΟΙΚΥ
 ΜΕΝΗΣΟΚΥΡΙΟΣΤΟΥΕ
 ΡΑΝΑΚΕΟΦΙΣΤΟΣΚΑΙ
 ΟΚΗΛΥΣΕΝΟΔΗΤΗΕΛΙ
 ΔΟΜΗΣΑΙΑΥΤΩΟΙΚΟΝ
 ΕΝΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜΤΗΕΝ
 ΤΗΙΟΥΔΑΙΑΕΙΤΙΣΕΣΤΙ
 ΟΥΝΥΜΩΝΕΚΤΟΥΕΘΗΥ
 ΑΥΤΟΥΕΣΤΩΟΚΣΑΥΤΩ
 ΜΕΤΑΥΤΟΥΚΑΙΑΝΑΒΑΙ
 ΕΙΣΤΗΝΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ
 ΤΗΝΕΝΤΗΙΟΥΔΑΙΑΔΟΙΚ
 ΔΟΜΕΙΤΩΤΟΝΔΙΚΟΝΤΩ
 ΚΥΤΟΥΙΣΙΑΝΑΟΥΤΟΣ
 ΟΚΣΟΚΑΤΑΣΚΗΝΟΥΣΑ
 ΕΝΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜΟΣΟΙ
 ΟΥΝΚΑΤΑΤΟΥΣΤΟΥΕ
 ΔΙΚΟΥΣΙΝΕΟΝΕΙΤΩΕ
 ΑΥΤΩΟΙΕΝΤΩΤΡΩ
 ΑΥΤΟΥΕΝΧΡΥΣΙΩΚΑΙ
 ΕΝΑΡΓΥΡΙΩΚΑΙΘΝΑ
 ΣΕΟΙΗΜΕΘΙΛΠΩΝΚΑΙ
 ΚΤΗΝΩΝΣΥΝΤΟΙΕΛ
 ΛΟΙΣΤΟΙΣΚΑΤΕΥΧΑΣ
 ΠΡΟΤΕΡΕΙΜΕΝΟΙΣΕΙ
 ΤΟΙΕΡΟΝΤΟΥΚΥΤΟΣΕΝΙ
 ΕΡΟΥΣΑΛΗΜΚΑΙΚΑΤΑΤ
 ΣΑΝΤΕΣΟΙΑΡΧΙΦΥΛΑΙ
 ΤΩΝΓΙΑΤΡΙΩΝΤΙΕΙΟΝΑ

Manuscris Rylands p⁵²

Recto (prima fotografie): Ioan 18.31-33. *Verso* (a doua fotografie): Ioan 18.37-38.

Acest fragment al N.T. este cel mai vechi care a fost găsit vreodată. El este păstrat la biblioteca Rylands din Manchester și a fost descoperit, în anul 1920, în Egipt unde a fost copiat, împreună cu restul Evangheliei după Ioan, la vreo 25-50 de ani după redactarea sa de către ap. Ioan la Efes.

O coloană a Codexului Vaticanus (B). Acest manuscris uncial, relevant pentru tipul de text alexandrin, este păstrat la Vatican. El datează din anii 325-350 d.Cr. și însumează 759 de pagini scrise pe pergament din piele de vițel, 617 pentru V.T. și o parte din apocrife și 142 pentru N.T. Textul acestor pagini este repartizat, în general, pe 3 coloane a câte 42 de rânduri.

O pagină din Codex Sinaiticus, numită „aleph”. Acest document a fost descoperit abia în anul 1844, și o altă porțiune în anul 1859, de către Tischendorf, la mănăstirea Sf. Catherina, la poalele Muntelui Sinai (v. Sinai). Acest manuscris uncial este de tip alexandrin și datează de prin anul 340 d.Cr. El conține o jumătate din V.T. în gr., majoritatea apocrifelor V.T și tot N.T. Pasajul de mai sus se află în Lc. 19.13-48b.

Ο ΑΔΙΟΝΑΟΚΑΙΤΟΙΣΟΧΑΥΙΣ'ΟΝ
 ΑΝΤΟΝΕΦΡΑΗΝΑΝΑΤΕΛΑΥΩ
 ΑΤΙΟΔΥΣΜΩΝΕΥΘΕΩΣΧΕΡΕ'
 ΓΑΙΟΤΙΟΜΕΡΟCΕΡΧΕΤΑΙΚΑΙΓΙ
 ΝΕΤΑΙΟΥΤΩCΚΑΙΟΥΤΑΙΝΟΥΤ
 ΤΙΝCΟΥΝΤΑCΙΕΙΘΟΤΙΚΑΥCΩ
 ΕCΤΑΙΚΑΙΓΙΝΕΤΑΙ'ΥΤΟΥΚΡΗΝΑΙ
 ΟΥΠΡΟCΥΠΟΝΤΗCΙΤΙC'ΚΑΙΤ
 ΟΥΝΟΥΟΙΔΑΤΕΔΟΚΙΜΑΖΕΙΝ
 ΓΟΝΔΕΚΑΙΓΟΝΤΟΥΥΝΟΥΤΩC
 ΟΥΔΟΚΙΜΑΖΕΤΕ'ΤΙΔΕΚΑΙΦΕ
 ΛΥΤΩΝΟΥΚΡΙΝΕΤΟΤΩΜΙΩ
 ΑΙCΓΑΡΥΤΑΙΕΙCΜΕΤΑΙΟΥΑΝΤ
 ΛΙΚΟΥCΟΥΟΤΑΡΧΟΝΤΑΕΝΤΗ
 ΟΛΩCΕΡΓΑCΙΑΝΑΤΑΛΑΧΟΙ
 ΑΠΑΥΤΟΥΜΗΠΟΤΕΚΑΤΙCΟΥΡΗ
 CΕΠΡΟCΤΟΝΚΡΙΤΗΝΚΑΙΟΥΚΡΙ
 ΤΗCΕΠΤΑΡΑΔΙΚΕΙΤΩΤΙC'ΚΑΙ
 ΚΑΙΟΥΠΡΑΚΤΩCΕΒΛΗΘΙCΦΥΛΑ
 ΚΗΝΑΥΓΩCΟΥΟΥΜΗΕΖΕΧΘΗC
 ΕΚΕΙΘΕΝΕΩCΤΟΥΚΑΤΥΝΟC
 ΧΑΤΟΝΑΕΠΤΟΝΑΤΩΑΙC
 ΠΑΡΕΙCΑΝΑCΤΕΙΝΕCΕΝΑΥΤΩ
 ΤΙCΑΙCΩΑΤΑΓΕΛΛΟΝΤΕCΑΥΤ
 ΠΕΡΙΤΩΝΓΑΛΙΛΑΙΩΝΩΝΤΟ
 ΔΙΜΑΤΕΡΙΑΛΤΟCΕΜΙΧΕΝΜΟΤΑ
 ΤΩCΚΟΥCΙΩΝΑΥΤΩΝ'ΚΑΙΜΙΟΥ
 ΚΡΙΘΕΙCΟΙCΕΠΤΕΝΑΥΤΟΙC
 ΔΟΚΕΙΤΑΙΟΥΤΙΟΙΓΑΛΙΛΑΙΟΥCΥΒΙ
 ΑΜΑΡΤΩΛΟΙΤΑΡΑΤΑΝΤΑCΙC
 ΓΑΛΙΛΑΙΟΥCΕΓΕΝΟΝΤΟ ΡΗΤΗ
 ΛΥΓΧΗΓΕΠΟΝΟΑCΙΝΟΥΧΙΑΕΝ
 ΥΜΙΝΑΛΛ'ΕΑΝΜΗΜΟΤΑΝΟΗC
 ΤΕΤΤΑΝ'ΕCΩCΑΥΤΩCΑΤΙΩC
 ΗΕΚΕΙΝΟΙΟΥΔΕΚΑΚΑΙΟΥΚΙΤΩ
 ΕΦΟΥCΕΠΕCΕΝΟΤΙΥΓΡΟCΕΝ
 ΤΗCΙΑΩΑΜ'ΚΑΙΑΤΤΕΚΤΕΙΝΕΝ

Manuscrisul uncial Alexandrinus (A), din care prezentăm aici pasajul din Lc. 12.54 -13.4, i-a fost donat, în anul 1627, lui Carol I, regele Angliei, de către patriarhul de Constantinopol, Cyrille Lucar.

Datat din sec. V d.Cr., el este păstrat, împreună cu Codex Sinaiticus, la British Museum.

EAE. 64v. 1002

u. 1. 1002

71 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 72 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 73 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 74 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 75 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 76 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 77 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 78 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 79 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 80 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 81 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 82 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 83 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 84 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 85 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 86 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 87 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 88 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 89 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 90 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 91 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 92 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 93 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 94 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 95 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 96 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 97 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 98 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 99 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 100 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS

101 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 102 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 103 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 104 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 105 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 106 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 107 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 108 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 109 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 110 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 111 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 112 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 113 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 114 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 115 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 116 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 117 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 118 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 119 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 120 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 121 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 122 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 123 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 124 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 125 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 126 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 127 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 128 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 129 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS
 130 EPIPHANIOI APOKATASTANTES DE PHARISAEIS

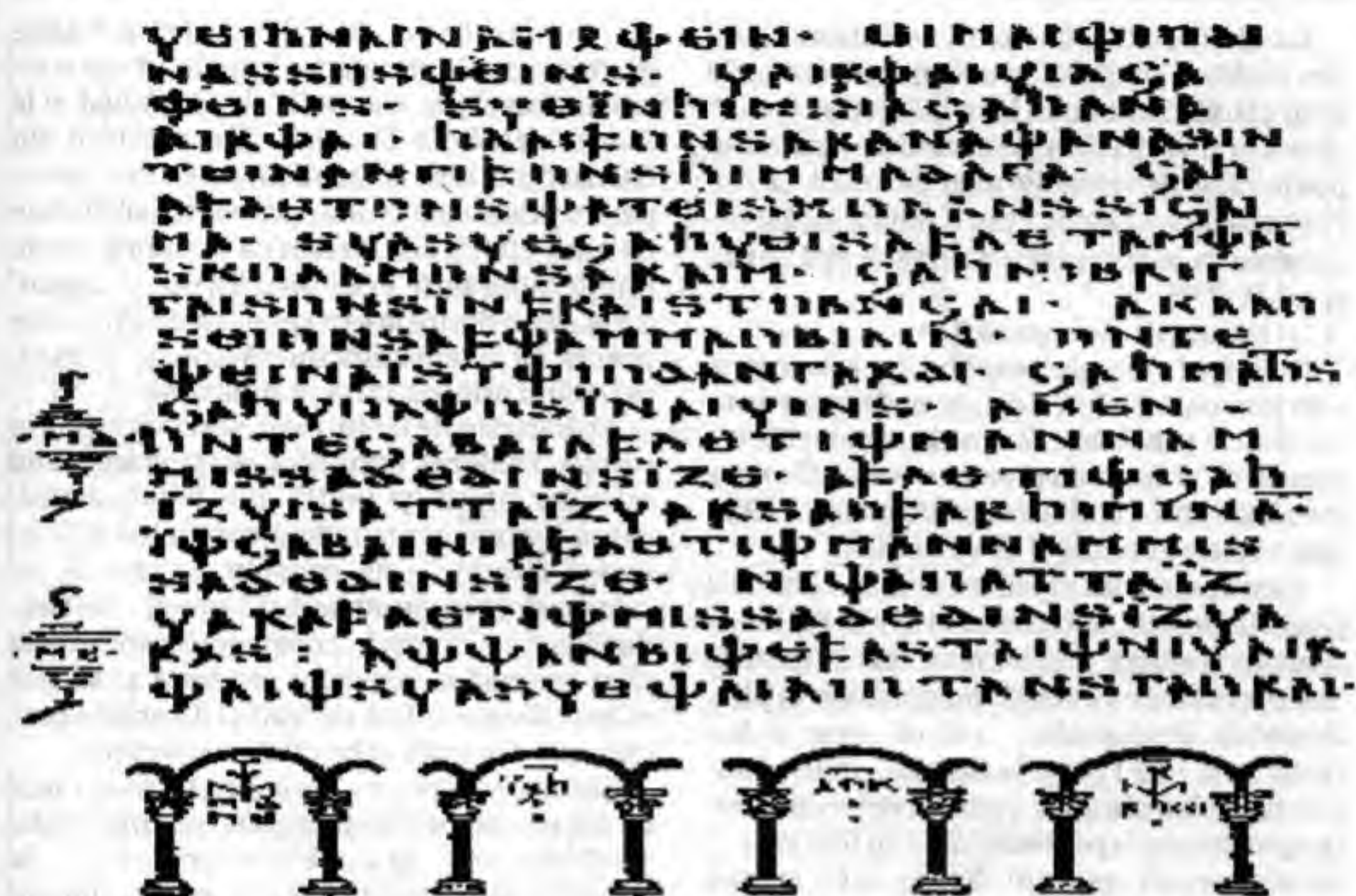
Codex Bezae (D), prezentat de Théodore de Bèze la Universitatea din Cambridge, în anul 1581, este un N.T. bilingv, versiunea greacă în stânga și cea latină în dreapta. Datează din sec. VI d.Cr. și aparține familiei textelor occidentale. Lipsesc numeroase paragrafe din Matei, Ioan și Faptele Apostolilor. Pasajul de mai sus se află în Lc. 23.47 - 24.1.

British Museum, manuscrisul 11 300
 Câteva versete dintr-un manuscris cursiv, în gr., din sec IX sau X d.Cr. Acest pasaj se află în Ioan 20.11-16

113 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 114 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 115 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 116 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 117 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 118 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 119 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 120 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 121 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 122 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 123 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 124 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 125 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 126 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 127 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 128 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 129 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 130 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 131 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 132 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 133 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 134 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 135 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 136 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 137 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 138 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 139 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον
 140 μαρτυροῦντες τὸν ἀντίστοιχον

FACTUM EST AUTEM CUM
 TURBAE INRUERENT IN EUM
 UT AUDIRENT VERBUM DEI
 ET IPSE STABAT SECUS STAGNUM
 GENESARETH
 ET VIDIT DUAS NAUES STANTES
 SECUS STAGNUM
 PISCATORES AUTEM DISCENDE-
 RANT ET LAXABANT RETIA
 ASCENDENS AUTEM IN UNAM
 NAUEM QUAE ERAT
 SIMONIS
 ROGAVIT AUTEM XTERRA
 REDUCERE PUSILLUM
 ET SEDENS DOCEBAT
 DE NAUICULA TURBAS
UT CESSAVIT AUTEM LOQUI
 DIXIT AD SIMONEM
 DUC IN ALIUM ET LAXA RE-
 TIA VESTRA IN CAPTURAM
 ET RESPONDENS SIMON
 DIXIT ILLI
 PRAECEPTOR PER TOTAM
 NOCTEM LABORANTES
 NIHIL CEPIMUS
 IN VERBO AUTEM TUO
 LAXABO RETE
 ET CUM HOC FECISSENT

Lc. 5.1-6 din Codex Amiatinus. Copiat la vreo 700 de ani d.Cr. Text din Vulgata, scris cu litere unciale, aparținând bibliotecii Laurentienne din Florența. Acest codice numără peste 1 000 de pagini scrise pe pergament din piele de vițel. Formatul unei pagini este de 30 x 20 cm.

Mt. 6.9-16, o porțiune din Evangheliile gotice care sunt păstrate la Universitatea din Uppsala, Suedia. Acest manuscris a fost copiat cu caractere unciale de argint și de aur, pe pergament din piele de vițel, de culoare purpurie, de unde a provenit numele său de Codex Argenteus. Datează din sec. VI d.Cr.

MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTĂ. Introducere

În primăvara anului 1947, niște beduini au descoperit, în mod providențial, aparent *la voia întâmplării*, cu prilejul peregrinărilor lor prin munții și falezele care domină regiunea de NV ale Mării Moarte, la cca 12 km S de Ierihon și la 20 km V de Ierusalim, niște MS ebr. și aram. de o incomparabilă valoare. Manuscrisele acestea au fost cunoscute în scurt timp sub numele de *Sulurile de la Marea Moartă*.

Prima grotă cu manuscrise a fost găsită de un tânăr numit Mohammed ahd-Dib, care își căuta o capră rătăcită. Peștera respectivă se află la cca 1,5 km N de Wadi Qumran. Șapte suluri și numeroase fragmente au fost descoperite în această ascunzătoare. Sulurile respective au fost în final achiziționate de Universitatea ebr. din Ierusalim. Numeroși erudiți, printre care se numărau profesorii E. L. Sukenik și W. F. Albright, au stabilit curând marea vechime a acestor MS.

Se vehicula opinia potrivit căreia nu ar fi existat decât o singură grotă conținând MS, dar beduinii, mai optimiști, au început să facă săpături în toate peșterile din regiune, peste 200 la număr. În 25 de grote au fost găsite cioburi de ceramică, iar în altele 11 (printre care se numără și grotă nr. 1), au fost date la iveală MS sau fragmente de MS, unele aflate în ulcioare, altele nu.

La acea dată, arheologii și paleografil știau deja de existența, în apropiere de Wadi Qumran, a unor ruine, numite Khirbet Qumran, dar au trebuit să aștepte terminarea războiului israelo-arab (1948/49), pentru ca o echipă de arheologi, condusă de Lankester Harding și Roland de Vaux, să poată declanșa săparea vestigiilor.

Timp de 5 sezoane (1951-1957), excavațiile au degajat ruinele, scoțând la iveală un complex de clădiri locuite altădată de câteva zeci de persoane. Numeroase piscine se aflau acolo, iar, ceva mai departe, un cimitir cu cca 1 000 de morminte conținea schelete de bărbați, femei și copii.

La Ain Feshkha, la 3 km S de Khirbet Qumran (khirbet = ruină), se ascundeau vestigiile altor clădiri. Excavarea lor a lăsat să se creadă că putea fi vorba de o fostă colonie agricolă și poate chiar de vestigiile unei tăbăcării. La Ain Feshkha (ain = izvor), cum o indică însăși denumirea sa, îțnesc câteva surse de apă amară și caldă (27°).

1) Evaluarea descoperirilor

Pe timpul efectuării săpăturilor arheologice, s-au pus anumite întrebări: de unde proveneau MS biblice și nebiblice? Cine le copiase? Între ruinele de la Qumran și respectivele MS exista vreo legătură? Când fuseseră ocupate clădirile aflate acum în ruine, și de către cine?

Vom spune, din capul locului, că ceramica găsită în peșteri, la Qumran și la Ain Feshkha, aparține aceluiasi gen, iar între cele 3 tipuri de descoperiri există o relație indubitabilă. În plus, monedele descoperite - 143 de piese la Ain Feshkha și 1 223 piese la Qumran, dintre care 945 sunt identificabile - permit determinarea, cu aproximație, a perioadei când au fost locuite vechile așezări, respectiv din sec. I î.Cr. și până la anul 70 d.Cr. (data distrugerii Ierusalimului). Aceste detalii ne îndreptățesc să atribuim munca de copiere a respectivelor MS locuitorilor de la Qumran și Ain Feshkha.

Unii erudiți au înclinat să creadă că sulurile ar fi putut proveni din Templul de la Ierusalim și că ar fi fost transportate în pustia Iudeii în anul 68 d.Cr., adică exact înainte ca oștile romane să fi declanșat asediul Ierusalimului. Dar această ipoteză, deși interesantă, nu concordă cu prezența unor mese, în camera aflată în ruine și botezată *scriptorium*, sau a celor două *călmări*. Este adevărat că nici o urmă de MS nu a fost descoperită în acel complex, fapt destul de bizar pentru un loc unde fuseseră copiate câteva mii de suluri, deși s-ar fi putut ca nu toate acestea să fi provenit de la Qumran. Dacă locuitorii Ierusalimului și Iudeii știau despre copiii qumraniți că aceștia își ascundeau, cu multă grijă, sulurile, de ce nu ar fi căutat ei înșiși să profite de acest fapt, mai ales când s-au pomenit în fața unui dușman comun? Se crede, în general, că locuitorii de la Qumran nu au rămas pasivi în cursul acestui război, dar ceea ce se știe cu siguranță este că, în cursul anului 70, Qumranul a fost atacat și distrus prin foc. De romani, bineînțeles.

2) Cine au fost locuitorii Qumranului?

Cine erau locuitorii acestor clădiri? Fără îndoială că printre ei s-au aflat numeroși copiiști.

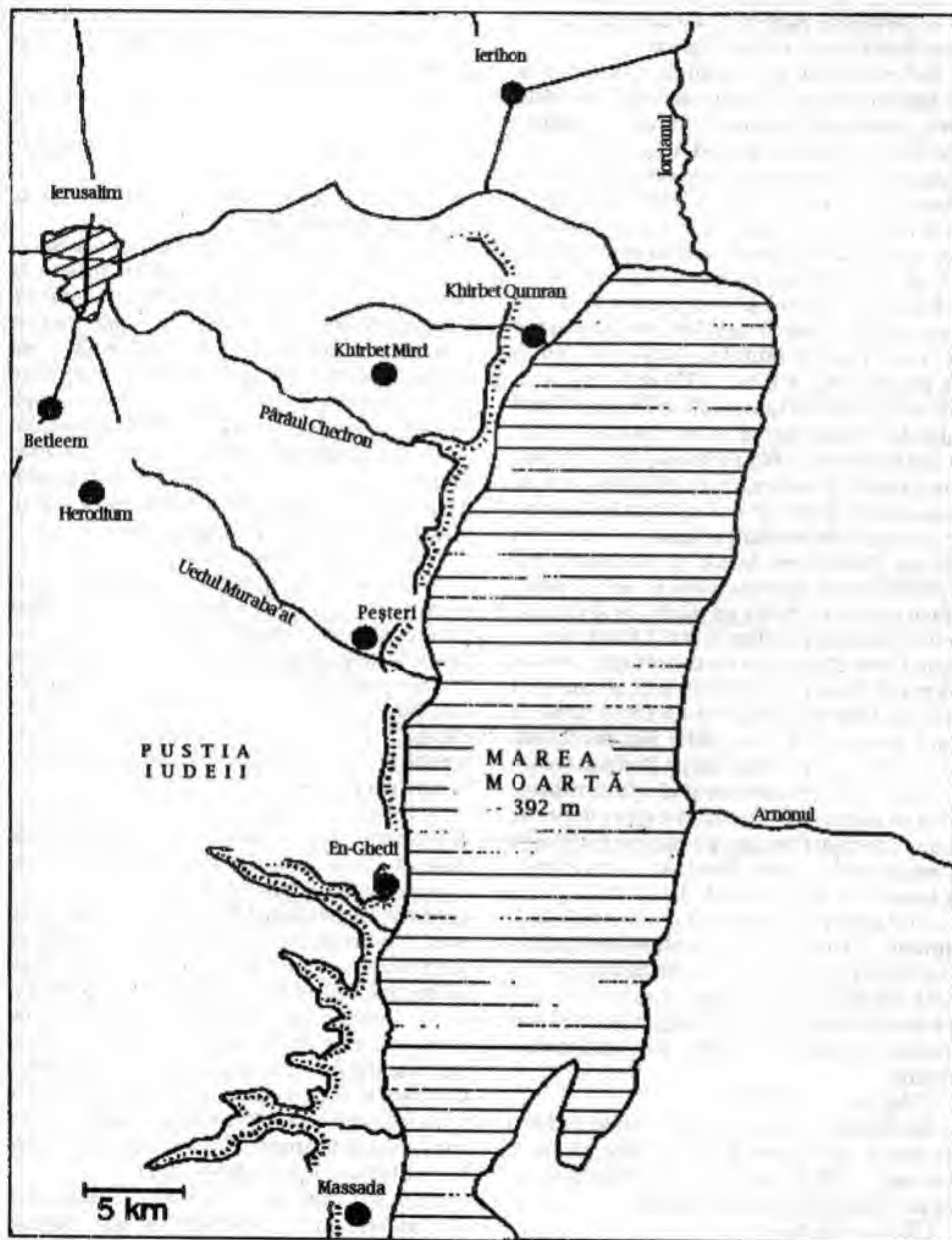
Răspunsul vine desigur din MS nebiblice găsite în grottele qumranite. În multe dintre acestea, îndeosebi în *Manualul de Disciplină* și în *Documentul din Damasc* (Documentul din Damasc, prezent la Qumran, a fost descoperit pentru prima dată în altă parte și cu mult înainte de anul 1947), constatăm că membrii comunității qumranite erau înrudiți cu „*monahii*” evrei - unii dintre aceștia erau căsătoriți - care practicau o autodisciplină foarte strictă, debutând printr-o inițiere riguroasă.

Spălări rituale (abluțiuni), servirea mesei în comun, cântarea imnurilor, respectarea unui calendar precis și multe alte reguli asemănătoare reglementau viața comunitară. O întreagă ierarhie - un consiliu, asistat de un colegiu alcătuit din 12 laici și 3 preoți - prezida, după toate aparențele, congregația care trebuia să-și impună o *conduită modestă* și să manifeste dragoste față de frați și dispreț pentru plăcerile senzuale și bogățiile materiale.

Sub aspect doctrinal, o anumită *gnoză* juca un rol special pentru pătrunderea „*misterelor lui Dumnezeu*” și a „*misterelor științei*”. În definitiv, *qumraniții* se socoteau niște inițiați în cunoașterea viitorului, a ceea ce avea să facă Dumnezeu la sfârșitul vremurilor. *Învățătorul Neprihănirii*, în opinia lor un al doilea Moise, trebuia să le reveleze momentul respectiv pe care credeau, de altfel, că aveau să-l trăiască ei înșiși. În escatologia qumranită, s-ar părea că se vorbește de doi Mesia: unul davidic și un altul aaronic, dar doctrina aceasta nu este exprimată cu claritate.

3) Qumraniți și esenieni

Ar fi anormal să nu ne preocupe găsirea unei denumiri mai exacte pentru locuitorii de la Qumran, luând în considerare mai ales faptul că N.T., precum și numeroși autori profani din epoca respectivă, fac aluzii la numeroase secte evreiești. De altfel, numeroși arheologi i-au apropiat pe qumraniți de esenieni, despre care vorbesc Philon, Josephus, Plinius și, mai târziu, Hipolit de Roma. Totuși, în pofida pretinselor asemănări dintre esenieni (după descrierea pe care le-o fac autorii respectivi) și regulile de viață ale qumraniților, și în ciuda faptului că esenienii locuiau în aceeași regiune, noi nu putem fi de acord cu specialiștii care afirmă sus și tare identitatea lor comună. S-ar putea ca membrii comunității de la Qumran să fi aparținut unei mișcări analoage celei eseniene, dar esenienii despre care vorbesc Philon, Josephus și Plinius nu erau, la drept vorbind, qumraniți. Prea multe diferențe îi despart.

Harta localităților menționate în articol.

4) Pretinsele raporturi ale qumraniților cu Ioan Botezătorul și Isus Cristos

Unii erudiți au scris mult pe tema aceasta. Ne gândim, de ex., la Jean Daniélou, Millar Burrows, profesorii Dupont-Sommer și Sukenik, John Marco Allegro, Edmund Wilson, profesorul Zeitlin, E.-M. Laperrusaz. Este vorba de o veche ipoteză a lui D. F. Strauss (1808-1874), propusă în scrierea sa intitulată *Viața nouă a lui Isus*. Ipoteza aceasta a devenit monedă curentă printre teologi. Unii au ajuns chiar să creadă că Ioan Botezătorul și Isus Cristos ar fi fost esenieni! Ei afirmă că viața lui Ioan „în pustie” (Lc. 1.80 și 3.2) și faptul că Isus a fost ispitit „în pustie” (Lc. 4.1; Mc. 1.12) ar însemna „la esenieni” (adică la qumraniți, se înțelege)! Însă, chiar dacă recunoaștem existența unor similitudini de vocabular în propovăduirea lui Ioan Botezătorul și scrierile qumraniene, noi ne opunem categoric ideii că mesajul lui Ioan nu ar decurge din apelul personal pe care i l-a adresat Dumnezeu Însuși și din împlinirea profețiilor vechi-testamentale. Pe de altă parte, a face din Isus Cristos un plagiator al Qumranului, înseamnă a aduce o gravă atingere persoanei Sale divine și a nu recunoaște ceea ce afirmă Sf. Scriptură cu privire la El, și anume că Domnul Isus nu spunea și nu făcea nimic în afară de ceea ce-I zicea Tatăl Său; înseamnă, de asemenea, să-L coborâm pe Domnul nostru la nivelul unui om oarecare și să refuzăm divinitatea Sa intrinsecă. Uneori, s-a creat impresia că unii specialiști încearcă o plăcere malițioasă în exagerarea tuturor asemănărilor care vizează îndeosebi vocabularul; dar ei uită că este cu totul normal ca membrii comunității de la Qumran și Isus Cristos să utilizeze vocabularul teologic al epocii lor. Prin urmare, avem toate motivele să respingem orice pretinsă apropiere între Învățătorul Neprihănirii și Isus Cristos, așa cum reiese din teza lui Dupont-Sommer.

5) Manuscrisele biblice

Am lăsat loc, în final, pentru câteva reflecții privitor la numeroasele MS biblice găsite la Qumran: 130-200! Acestea constituie, desigur, cea mai importantă descoperire.

Câteva observații

1. Au fost identificate, cel puțin unele porțiuni dacă nu textul integral, din toate cărțile biblice, cu excepția Esteri. Așadar, s-ar putea afirma că întregul canon evreiesc al V.T. era acceptat la Qumran, poate cu excepția Esteri.

2. Fapt că au fost găsite la Qumran și câteva cărți apocrife ale V.T. nu înseamnă nicidecum

că membrii comunității qumranite le considerau canonice, pentru că multe alte cărți religioase se aflau în biblioteca lor.

3. Au fost identificate 3 tipuri de text mai importante:

a) un tip proto-masoretic (poate de origine babiloniană);

b) un tip apropiat textului Septuagintei (prob. de origine egipteană);

c) un tip asemănător cu Tora samariteană.

Pentru detalii suplimentare cu privire la critica textuală reînsuflețită prin descoperirea Sulurilor de la Marea Moartă, v. art. *Manuscrise*.

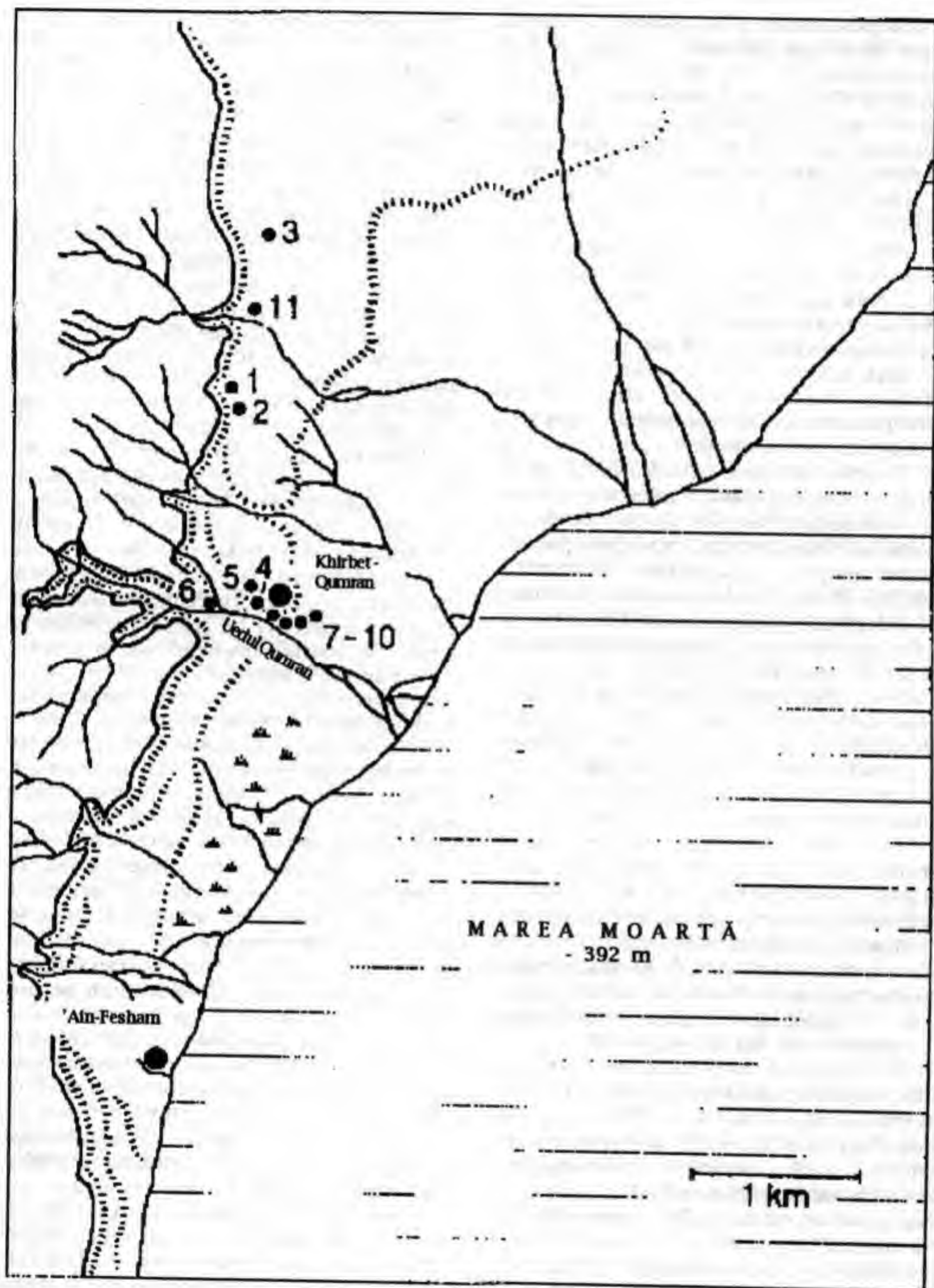
4. Descoperirea acestor suluri a făcut să scadă cu peste 1 000 de ani timpul scurs între textele semnate de autori și cele mai vechi copii pe care le posedăm (cu excepția Papyrusului Nash, a se vedea mai departe). Or, textul este practic același. Și aici îi vom da cuvântul prof. André Lamorte referitor la principalul sul al lui Isaia (1 Q Is), provenit din grota nr. 1.

Sulul complet al lui Isaia

Text scris pe pergament din piele de oaie, repartizat pe 2, 3 sau 4 coloane. În total, sunt 54 de coloane care se întind pe 17 file, de lungime inegală, cusute cap la cap. Lungimea totală a sulului este de 7,34 m iar lățimea măsoară 0,26 m. Textul este scris în ebr. clasică, fără semne de vocalizare. Caracteristicile acestui MS sunt vechimea și starea în care s-a păstrat.

a) *Vechimea sulului lui Isaia*. Până la această descoperire, noi nu dispuneam în realitate, în materie de manuscrise ebr. vechi, decât de *papyrusul Nash* datând din sec. I d.Cr., „sau anterior, și conținând Decalogul”. Or, sulul lui Isaia este recunoscut astăzi în unanimitate ca fiind anterior erei creștine. Nici chiar specialiști necreștini, cum ar fi savantul Dupont-Sommer, de la Sorbona, nu coboară dincoace de începutul sec. I î.Cr. O seamă de arheologi creștini imparțiali, cum ar fi prof. Albright, Millar Burrows, R. P. de Vaux, directorul Școlii Biblice și Arheologice din Ierusalim, André Parrot, conservator la Muzeul Luvru, oscilează între începutul sec. I și finele sec. II î.Cr.

Cum se poate explica absența totală a MS ebr. anterioare sec. IX al erei noastre – făcând abstracție de papyrusul Nash – până la descoperirea sulurilor de la Qumran? Explicația trebuie căutată în obișnuința evreilor de a ascunde, odată cu MS considerate neortodoxe, a oricărui MS sacru devenit impropriu unei lecturi cursive și fără dificultăți de interpretare. Când MS ebr. se aflau într-o asemenea stare,

Regiunea celor 11 peșteri de la Qumran. În celelalte 25 grote s-au găsit obiecte de ceramică. Toate cursurile de apă indicate pe hartă sunt ueduri.

erau depuse într-un *genizath*, adică într-un loc sigur din incinta sinagogii. Când *genizath*-ul se umplea cu MS scoase din uz, dar mai ales în vreme de război sau prigoană, materialele respective erau transportate într-un loc sigur, denumit *pământ sacru*. În felul acesta au dispărut nenumăratele MS ebr., utilizate în sinagogi de-a lungul veacurilor, toate *genizath*-urile căzând pradă uitării.

Grota nr. 1 din vecinătatea Mării Moarte ar fi putut să fie unul din aceste „*pământuri sacre*” unde și-au îngropat iudeii (în preajma declanșării persecuției romane din anul 70?) scrierile lor sfinte. Am putea lua ca dovadă în această privință, marele număr de urcioare sparte și prezența, în peșteră, a unor obiecte datând din epoca romană (lampa romană, numeroasele cioburi de ceramică).

b) *Starea de conservare deosebită*. Pur și simplu rămâi uimit când te apleci asupra acestui sul al lui Isaia, vechi de peste 2 000 de ani, și constăți doar câteva găuri mici (vreo duzină), urmele unor mici reparații lăsate de degetele unui om. În rest, textul se poate citi cu ușurință (cf. fotografiile, publicate în anul 1950, ale acestui MS și a celui numit *Comentariul lui Habacuc*, datat din anii 70-60 î.Cr., de către Millar Burrows: *The Dead Sea Scrolls of St Mark's Monastery*). Ai impresia că visezi când auzi spunându-se că acest MS complet al lui Isaia ar putea fi cel de pe care a citit Domnul Isus în sinagoga din Nazaret și pe care l-ar fi putut atinge înseși mâinile Sale (Lc. 4.16-20).

O asemenea conservare, fenomen unic în analele paleografiei, s-ar putea explica prin: a) grija cu care a fost înfășurat sulul (a fost învelit într-o pânză impregnată cu bitum și ceară); b) impermeabilitatea ulcioarelor în care erau plasate sulurile (ulcioare de lut ars, astupate cu un strat gros de smoală); c) condițiile atmosferice excepționale din regiunea Mării Moarte.

Manuscrisul lui Isaia și Biblia

Din punctul de vedere al textului, similitudinea frapantă dintre Bibliile ebr. din sec. X d.Cr. și manuscrisul complet al cărții lui Isaia, ne interzice să punem la îndoială remarcabila stabilitate a tradiției masoretice. Până la descoperirea din pustia Iudeii, s-ar fi putut pune întrebare: oare nu cumva au alterat masoreții textul original? Or, iată una din cele mai mari cărți ale Bibliei ebr., care este anterioară cu peste 10 secole textului masoretic; care ar putea fi o reproducere a primelor copii făcute după original, iar acest sul prezintă o asemănare aproape totală cu textul masoretic. Numeroase va-

riante ortografice ale consoanelor servind ca vocale (*matres lectionis*), ceea ce nu ar trebui să ne surprindă în cazul unui text încă nevocalizat; un număr foarte redus de adăugiri care par a fi făcute cu scopul de a spori creditul cuvenit profețiilor; câteva variante asupra semnificației unor pasaje mesianice (vreo duzină) lasă să se înțeleagă că scribul aparținuse unei școli destul de puțin mesianice; câteva corecții făcute în text comportând, pe margine, semnăturile autorilor lor. Asemenea modificări nu au putut fi făcute decât după stabilirea textului oficial ebr. (text standard), prin sec. I d.Cr., deci după 100-150 de ani de la fixarea MS, ceea ce explică notele marginale. Modificările acestea nu infirmă deloc soliditatea textului masoretic: ele nu pot decât să confirme și să demonstreze conformitatea acestui text cu originalul pierdut.

Pe de altă parte, sulul complet al cărții lui Isaia conferă o confirmare capitală autorității Bibliei, în calitatea ei de Cuvânt al lui Dumnezeu, infirmând ipotezele avansate de exponenții criticii istorice cu privire la o pluralitate de autori.

Critica formulată de Școala lui Wellhausen, care încerca să găsească în Pentateuh o mulțime de autori posteriori lui Moise, pretindea că scrierea ce poartă numele lui Isaia ar avea cel puțin 3 autori. În opinia acestor critici, *Isaia* ar fi putut scrie cap. 1-39 (cu excepția unui număr de pasaje care îi erau retrase); dar cap. 40-55 trebuiau să aparțină unui scriitor care trăise pe vremea când israeliții se aflau în Babilon și pe care ei l-au numit *deutero-Isaia* sau *profetul exilului*; în sfârșit, cap. 56-66 s-ar datora unui scriitor și mai recent (300 sau chiar 200 î.Cr.).

Pe ce se sprijinea *ipoteza celor 3 autori*? Pe niște elemente de natură psihologică și literară. Oare profetul care prezisese exilul, putea să prevadă și întoarcerea din robie? Vocabularul și stilul cap. 40-55 și 56-66 nu acuzau serioase divergențe între aceste două secțiuni, pe de o parte, și între acestea și cap. 1-39, pe de altă parte? Argumentele psihologice sunt întotdeauna subiective. Cât despre argumentele literare, este dificil să le luăm în considerare în cazul de față. Isaia a scris într-o perioadă de cca 60 de ani. Și nu numai că el și-a situat cartea în timp, dar a și datat-o prin menționarea regilor sub domnia cărora și-a exercitat misiunea (Is. 1.1). Oare nu este absolut normal să se remarce anumite deosebiri de stil, și chiar de vocabular, între ceea ce a scris Isaia în tinerețe și ceea ce a scris în amurgul vieții sale? Gândind ca acești critici, am putea *descoperi* mai mulți autori în opera monumentală a lui V. Hugo, care se întinde de-a lungul a vreo 60 de ani.

Adevăratul motiv care explică ipoteza celor 3 autori este unul de ordin spiritual: *criticii negativiști tăgăduiesc adesea supranaturalul și inspirația Bibliei*. Începând de la cap. 40, Isaia vestește evenimente care s-au produs după cca 200 de ani (întoarcerea evreilor din robia babilonică); dar el schițează un portret de o extraordinară precizie a lui Cristos, care avea să apară 8 secole mai târziu (52.13 - 53.12). În sfârșit, Isaia dă numele lui Cyrus care urma să fie, 150 de ani mai târziu, liberatorul evreilor duși la Babilon. Înalta critică negativistă nu poate admite profeții de o asemenea exactitate. Trebuie deci să se solicite autori contemporani evenimentelor relatate.

Or, sulul complet din grota de la Qumran infirmă în special ipoteza celor 3 autori. Structura MS respectiv nu prezintă nici un indiciu de natură să pună la îndoială unitatea cărții. Dacă ar fi să facem caz de anumite semne plasate între cap. 39 și 40, precum și între cap. 55 și 56, cum am justifica atunci prezența unor semne identice, de la un capăt la altul al MS, semne al căror sens rămâne încă destul de enigmatic? Sulul complet al cărții lui Isaia datează de un secol î.Cr., poate chiar și mai mult. Potrivit opiniei unor specialiști în materie, orice MS presupune un text original anterior cel puțin cu două secole, dar nimeni nu se opune existenței unui original anterior cu 5-8 secole, astfel că sulul respectiv putea foarte bine să fie un MS copiat după alte MS dispărute.

Oricare ar fi situația, vechimea sulului lui Isaia anihilează teza unui al 3-lea autor care ar fi trăit în sec. II î.Cr.

Originalul nu ar putea fi contemporan cu MS. Or, dacă științific vorbind, nu se poate adăuga că sulul lui Isaia dăruiește el însuși teza unui al 2-lea autor din sec. VI, putem spune, totuși, că această ultimă ipoteză este serios zdruncinată, cum este de altfel însăși critica negativistă, prin discreditarea aruncată asupra ipotezei unui al 3-lea autor atât de tardiv.

Înainte de a termina acest articol, ar trebui să mai menționăm descoperirea unor MS biblice și nebiblice în peșterile din Wadi Murabba'at și la Khirbet Mird, de fiecare dată de aceiași neobosiți beduini, precum și descoperirile făcute la Massada, în 1956, de către Yigael Yadin.

MS găsite la Wadi Murabba'at, la 16 km S de Qumran, se referă îndeosebi la răscoala condusă de Simon Bar-Kochba (Simon Ben Koseva), în anul 135 d.Cr. Textele biblice care, din păcate, reprezintă doar fragmente din

Geneza, Exod, Deuteronom și Isaia (cărți biblice copiate adesea la Qumran), aparțin, în mod evident, tipului masoretic și sunt datate asemenea celor de la Qumran. Cât despre textele nebiblice, acestea nu au o relație directă cu qumraniții.

Grotele de la N de Massada au oferit câteva scrisori, probabil originale, scrise de Bar Kochba sau de secretarul său. MS descoperite de Yadin, foarte fragmentare, conțin câteva texte din V.T.

Săpăturile întreprinse la Khirbet Mird, unde s-a aflat cândva o mănăstire creștină, au scos la iveală câteva texte din N.T., scrise în gr., precum și în alte limbi (siro-palestiniană și arabă).

P. W.

Bibliografie

André Lamorte, *Les Découvertes archéologiques de la mer Morte, fantaisie ou histoire*, Action Chrétienne par la Radio et Presse (fără dată).

J. A. Thompson, *La Bible à la lumière de l'archéologie*, Ed. rév., Ligue pour la Lecture de la Bible, 1988.

Biblical Archaeologist Vol. 48 No. 2/1985; Vol. 49 No. 3/1986; Vol. 49 No 4/1986; Vol. 50 No. 1/1987.

W. S. Lasor, *The Dead Sea Scrolls and the N.T.*, W. B. Eerdmans Publishing Company, 1979.

MAOC, MAOK = *opresiune*. Tatăl lui Achiș, împăratul Gatului (I Sam. 27.2) (V. *Achiș*).

MAOK. (V. *Maoc*).

MAON = *locuință*.

1. Cetate din ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.55), localitatea de reședință a lui Nabal (I Sam. 25.2). Actualmente, Tell Ma'in, la 2,5 km S de Carmel din Iudeea și la 13 km S de Hebron. David și oamenii lui s-au refugiat în pustie, în apropierea Maonului (I Sam. 23.24-25).

2. Fiul lui Șamai, din sem. lui Iuda; strămoș al locuitorilor din Bet-Țur (I Cr. 2.45). În acest pasaj, Maonul ar fi putut desemna, în ansamblu, locuitorii Bet-Țurului (cf. Betleem, v.54). Acest mod de a numi Maonul „tatăl lui Bet-Țur” poate fi comparat cu I Cr. 1.8, 9, 11, 13.

3. Popor care i-a asuprit pe israeliți (Jud. 10.12) (V. *Maoniți*).

MAONIȚI, MEHUNIM. (Forma de pl. a adj. derivat de la Maon și desemnând oamenii lui Maon). O populație a cărei capitală era, după toate probabilitățile, cetatea Ma'-ân, la cca 20 km SE de Petra. Maoniții locuiau în muntele Seir

(II Cr. 20.1; cf. v. 10). Simeoniții au trecut prin ascuțișul săbiei o fracțiune a acestei populații în apropiere de Ghedor, ținutul unde locuia aceasta (I Cr. 4.39-41). Maoniții sunt menționați împreună cu filistenii și arabii (II Cr. 26.7). Unii dintre ei, probabil prizonieri de război, împreună cu urmașii lor, au fost folosiți ca slujitori ai Templului din Ierusalim (Ezra 2.50; Nem. 7.52; Mehunim este forma de pl. a adj. derivat din Maon). Maoniții sunt menționați în Jud. 10.12. Septuaginta are Madiam (= Madian) și asimilează mehunimii cu mineenii. Dacă această identificare este corectă, atunci ar putea fi vorba de o colonie a acestui popor, în ținuturile nordice.

MAQATS. (V. *Macař*).

MAQEHELOTH. (V. *Machelot*).

MAQQEDA. (V. *Macheda*).

MARA = *amar, amărăciune*.

1. Un izvor de apă amară în pustia Șur, pe drumul către Sinai. După 3 zile de mers prin pustie, de la trecerea Mării Roșii, israeliții au tăbărit la Mara. Calitatea rea a apei potabile i-a făcut să cârtească împotriva lui Moise. Un anumit lemn pe care le-a poruncit Dumnezeu să-l arunce în aceste ape, le-a schimbat gustul (Ex. 15.23-25; Num. 33.8-9). Majoritatea specialiștilor situează Mara la 'Ain Hawarah, la 75 km de Suez și la câțiva km de Marea Roșie, de care Mara este separată printr-o serie de coline. Puțul este mai larg în partea de jos decât la suprafață, având o adâncime de 7-8 m. Solul regiunii fiind bogat în sodă, apa are un gust sălcu, amarui.

2. Supranume pe care și l-a luat Naomi, pentru a evoca timpul ei de jale (Rut 1.20).

MARAI. (V. *Maharai*).

MARALA. (V. *Mareala*).

MARANATHA, MARAN-ATHA, MARANATHA. Cuv. aram. însemnând: „*Domnul vine*” (I Cor. 16.22). O altă lectură posibilă este aceasta: „*Marana Tha!*”, adică: „*Vino, Doamne!*” Această era o scurtă rugăciune a primilor creștini, menționând a doua venire a lui Cristos și cerându-I să Se întoarcă în slava Sa (*parousie*) (V. *Anatema*).

MARCU. (În lat. *marcus* = ciocan mare, baros). Evanghelistul căruia îi atribuie tradiția

cea de-a doua Evanghelie. Marcu este un supranume al său (F.A. 12.12, 25). În altă parte, cartea Faptelor îl desemnează sub primul său nume: *Ioan* (13.5, 13). Mama sa, una dintre Marii, pare să fi fost o femeie înstărită, pentru că avea la Ierusalim o casă unde se adunau primii creștini (12.12-17) (V. *Maria*). Numeroși evrei care purtau supranume latinești figurează în N.T. (F.A. 1.23; 13.9), astfel că adjoncțiunea Marcu la numele de Ioan nu însemna nicidecum că el ar fi avut o ascendență dublă: evreiască și păgână. Marcu i-a însoțit pe Barnaba, vărul său (Col. 4.10), și pe Pavel, din Ierusalim până la Antiohia Siriei (F.A. 12.25), apoi în turneul lor misionar (13.5). Dintr-un motiv nespecificat în text, Marcu i-a părăsit pe apostoli la Perga (v. 13) și s-a întors la Ierusalim. Oricare a fost motivul acestui abandon, Pavel l-a dezaprobat, astfel încât s-a opus categoric unei noi călătorii împreună cu Marcu (15.38). Atunci, Barnaba s-a despărțit de Pavel și s-a suit pe o corabie împreună cu Marcu, pentru a continua evanghelizarea Ciprului. După aceea, nu s-a mai vorbit de Marcu timp de vreo 10 ani. Îl vom regăsi la Roma, trimițând salutări creștinilor împreună cu Pavel (Col. 4.10; Film. 24). Diferendul dintre ei încetase. Mai târziu, Pavel vorbește despre Marcu, în termeni elogioși: „*la pe Marcu și adu-l cu tine; căci el îmi este de folos pentru slujbă*” (II Tim. 4.11), mențiune care pare să indice că Marcu se afla în Asia Mică, dacă nu încă și mai departe, spre E. Această supoziție concordă cu pasajul din I Pet. 5.13, cu condiția ca Babilonul să aibă acolo un sens literal. Petru îl numește pe Marcu *fiul* său, epitet care, dacă nu reprezintă în text numai un cuvânt de afecțiune, poate sugera că Marcu ar fi unul dintre convertiții lui Petru. Acesta din urmă, după ce a fost izbăvit din temniță de către un înger, s-a îndreptat spre casa Mariei, mama lui Marcu (F.A. 12.12), gest care ar putea fi un indiciu al relațiilor apostolului cu această familie. Nu știm dacă Marcu s-a numărat printre ucenicii direcți ai Domnului Isus, aspect asupra căruia tradiția creștină nu este unanimă. Mulți cercetători consideră că tânărul care a scăpat fugind în pielea goală, cu prilejul arestării lui Isus, ar fi fost Marcu însuși (Mc. 14.51-52). Cum nici un alt evanghelist nu menționează acest incident, de ce ar fi făcut-o el dacă nu ar fi fost vorba despre o amintire personală? Data și locul morții lui Marcu nu ne sunt cunoscute din Biblie. O tradiție foarte veche îl prezintă ca fiind *interpretul lui Petru*. Printre mărturiile existente, în această privință, Papias din Ierapole

scrie, pe la anul 140 d.Cr., citând cuvintele unui „bătrân”: „*Marcu, devenit interpretul lui Petru, a redactat cu grijă, deși nu în ordine cronologică, toate amintirile lui Petru cu privire la ceea ce Domnul a spus sau a făcut. Mai târziu, după cum am spus, el l-a însoțit pe Petru care îi învăța pe oameni potrivit nevoilor momentului, și nu cu scopul de a reda sistematic cuvântările Domnului. Așternând în scris aceste amintiri, Marcu nu a comis nici o greșală, deoarece el ținea cu tot dinadinsul să nu omită nimic din cele auzite și să nu facă nici o afirmație falsă*” (Eusebiu, *Ist. Ecl.* 3.39). Aluzia la Marcu, interpretul lui Petru, ar putea să însemne că el l-a însoțit, spre finele apostolatului său itinerant, și i-a servit ca purtător de cuvânt în fața ascultătorilor neevrei; sau că el a redat învățătura lui Petru în Evanghelia zisă a lui Marcu. După cum am văzut, Marcu s-a aflat la Roma concomitent cu Pavel. Potrivit unei tradiții incerte, el ar fi fost fondatorul Bisericii din Alexandria Egiptului. Instruirea primită de Marcu, apoi relațiile sale cu apostolii cei mai de seamă, i-au asigurat o pregătire remarcabilă pentru redactarea relatărilor sale.

MARCU - EVANGHELIA.

Începând mai ales cu sec. XIX, această evanghelie s-a bucurat de o faoare specială; considerată de mulți cercetători ca fiind cea dintâi, în ceea ce privește data redactării, ea se pretează, mai bine decât celelalte, la un prim contact cu Vestea Bună a mântuirii și cu Persoana lui Cristos pe Care Îl prezintă atât ca Om de acțiune, cât și ca pe Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul omenirii.

Autorul

Cartea nu poartă numele autorului, însă tradiția creștină o atribuie, în unanimitate, lui Ioan-Marcu (Ioan era numele său evreiesc, iar Marcu, numele său latin), vărul lui Barnaba (Col. 4.10), colaboratorul lui Pavel (F.A. 12.25; II Tim. 4.11) și al lui Petru (I Pet. 5.13). Acesta din urmă îl numește *fiu*, în același sens în care i-a fost aplicat acest termen de către Pavel lui Timotei.

Papias, un discipol imediat al apostolilor (70-150) ne spune că Marcu, „*devenit secretarul lui Petru, a scris tot ce și-a adus aminte, fie lucruri spuse, fie lucruri săvârșite*”, veghind „*să nu omită nimic din cele auzite și să nu le deformeze în nici un fel*” (cit. de Eusebiu în *Ist. Ecl.*, 3.3 - 9.15). Ireneu (*Adv. Haer.*, 3.1.1), *Prologul anti-marcionit* (din sec. II) și întreaga tradiție creștină ulterioară confirmă această mărturie.

Această atribuire nu a fost niciodată pusă la îndoială, căci, deși Marcu nu a fost el însuși un apostol, și-a redactat Evanghelia sub autoritatea lui Petru. Numeroase detalii dovedesc lucrul acesta: aspecte care poartă vizibil amprenta unui martor ocular (1.29-31; 4.34b; 6.13, 52, 56; 9.10; 10.10; 11.20), expr. aram. rostite de Domnul Isus și care nu figurează în celelalte evanghelii (expresii pe care Petru le-a redat, cu siguranță, în cursul propovăduirii sale: 5.41; 7.11, 34; 14.36), episoade care l-ar fi putut onora pe Petru au fost omise (cf. Mt. 14.28-33; 16.17-19; 17.24-27), pe când altele care nu-l avantajează sunt menționate (8.33; 9.5-6; 14.29-31, 66-72), ceea ce constituie o dovadă a smereniei apostolului și a transformării caracterului său.

Numeroși interpreți au văzut, în istoria tânărului care a scăpat fugind în momentul arestării lui Isus (14.51-52), o amintire personală a lui Marcu.

Destinatarii

Clement din Alexandria spune că Marcu și-a scris Evanghelia la Roma, la cererea ascultătorilor lui Petru. Apostolul nu s-ar fi opus acestei cereri, dar nu i-a acordat un sprijin deosebit. Cercetarea atentă a textului Evangheliei confirmă opinia că destinatarii săi ar fi fost neevrei convertiți; evanghelistul le tălmăcește unele expresii aram. sau ebr. pe care eventualii cititori evrei le-ar fi înțeles fără nici o explicație (3.17; 5.41; 7.11, 34; 14.36; 15.22, 34). El dă lămuriri cu privire la unele obiceiuri evreiești (2.26; 7.3-4; 9.43; 12.42; 14.12; 15.22). Pe de altă parte, Marcu recurge la un singur citat din V.T., nu menționează nici o dată Legea și relațiile ei cu Noul Legământ (cf. Mt. 5.17-19; 19.9), nu amintește recomandarea făcută de Domnul Isus apostolilor de a nu se duce la păgâni (Mt. 10.5), nu manifestă un interes special pentru împlinirea profețiilor sau pentru discuțiile purtate de Cristos cu fariseii și cărturarii.

Faptul că romanii erau primii destinatari ai Evangheliei după Marcu este confirmat de cuv. lat. puse în locul termenilor gr. din celelalte Evanghelii (*legio*, 5.9; *speculator*, 6.27; *quadrans*, 12.42; *praetorium*, 15.16; *centurio*, 15.39, 44, 45). Romanii sunt prezentați de pe o poziție de neutralitate (12.17; 15.1-10), dacă nu chiar sub o lumină favorabilă (15.39). Simon din Cirena este identificat ca „*tatăl lui Alexandru și al lui Ruf*” (15.21); or, noi știm că un oarecare Ruf (Rufus) era membru al Bisericii din Roma (Rom. 16.13).

Ar putea fi vorba de niște creștini amenințați de persecuție, dat fiind accentul pus pe suferință în această Evanghelie (v. secțiunea *Scopul*).

Locul

După cum am văzut, Clement din Alexandria (confirmat de Ireneu și cvasi-unanimitatea tradiției) situează locul redactării la Roma. Pasajul din I Pet. 5.13 menționează prezența lui Marcu alături de Petru la *Babilon*, dar majoritatea specialiștilor consideră că acest nume ar fi o criptogramă pentru Roma, adică o desemnare simbolică, destinată să deruteze spionii imperiali care ar fi putut intercepta epistola respectivă. Dacă Evanghelia lui Marcu a fost difuzată, începând din Roma, aceasta ar explica rapiditatea răspândirii sale în toată creștinătatea din vremea aceea.

Data

Mărturiile patristice nu sunt foarte clare în această privință: unii situează redactarea Evangheliei în timpul vieții lui Petru, alții la scurt timp după moartea lui. Petru nu a venit la Roma înainte de anul 63 și a murit ca martir abia un an mai târziu. Data probabilă a redactării Evangheliei ar fi anii 64-68. Cei ce propun o dată mai veche, procedează astfel doar pentru a nu face să întârzie prea mult data redactării Ev. lui Matei și Luca, pe care le consideră într-un fel dependente de Marcu. Pe de altă parte, cei care împing data redactării după anul 70, estimează că profeția atât de precisă privind căderea Ierusalimului nu a putut fi redactată decât după consumarea evenimentelor. În sfârșit, specialiștii care nu sunt legați de nici una din aceste ipoteze, nu au nici un motiv să refuze data tradițională (64-68).

Conținutul

Primele cuv. ale Ev. după Marcu constituie, în definitiv, programul ei: *„Începutul Evangheliei lui Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu.”* Ultima mărturie umană din carte (exclamația unui roman: *„Cu adevărat, OMUL acesta era FIUL LUI DUMNEZEU!”*, 15.39) poate fi privită ca un ecou al programului ei. Divinitatea lui Isus este atestată de la un capăt la altul al Evangheliei, respectiv: de Tatăl (1.11; 9.7), de Cristos Însuși (12.1-11; 13.32; 14.61-62), de demoni (1.24; 3.11; 5.7). Autoritatea Lui asupra forțelor naturii (4.35-41), precum și asupra bolii și morții (1.32-34; 2.11-12; 5.21-43) dovedește din plin calitatea Sa de Fiul al lui Dumnezeu.

Și totuși, El este un om în sensul deplin al cuvântului, predispus foamei și slăbiciunii (4.38; 6.31; 11.12), decepției (8.12), mâniei (3.5; 10.14; 11.15-17), tristeții (14.34), uimirii (6.6).

El este copleșit de milă față de noroade (1.41; 6.34; 8.2), manifestă interes pentru copii (9.36; 10.14-16), îl preocupă natura (4.1-20, 26-32) și viața cotidiană a compatrioților Săi (2.18-22; 4.21). Adesea are nevoie să Se retragă în singurătate pentru a avea părtășie cu Tatăl (1.35, 46; 3.7; 6.30-32, 7.24; 8.27; 9.2; 11.11, 19). El este Fiul lui Dumnezeu și Fiul omului (13.26; 14.62), venit în lume nu ca *„să I se slujească, ci El să slujească, și să-Și dea viața răscumpărare pentru mulți”* (10.45).

Aceste cuvinte sunt un fel de rezumat al întregii Evanghelii: Isus este *Robul Domnului, Omul durerii* anunțat în Is. 53, venit pe pământ pentru a fi Mântuitorul lumii, plătind cu viața Lui izbăvirea noastră din robia păcatului. Umbra crucii planează asupra Lui, chiar de la începutul lucrării Sale publice (2.20) și se profilează cu diferite ocazii (3.6; 8.31; 9.31; 10.33-34; 12.12; 14.1-2; 15.10).

Deoarece știa că speranțele mesianice ale contemporanilor Săi erau amestecate cu multe idei false, Cristos păstrează tăcerea față de oamenii și demonii care L-au recunoscut în El pe Mesia, cel puțin în prima parte a lucrării Sale publice (1.34, 44; 3.12; 7.36-37; 8.26, 30; 9.9). De asemenea, reacțiile pe care le stârnește El sunt dintre cele mai diverse (Marcu le notează cu multă atenție): mirare (1.22, 27; 2.12; 3.37; 5.20; 6.2; 7.37), critică (2.7), teamă (4.41; 5.17), necredință (6.6; 8.12), ură (14.1), dar și: atracție irezistibilă (1.37; 6.33, 55; 8.1; 10.1), laudă (2.12), admirație (*„El... ziceau: «Toate le face de minune»”*, 7.37). Aceste două tipuri de reacții le anticipează pe acelea ce vor fi provocate de răspândirea mesajului Lui în tot Imperiul Roman, fie că va fi transmis verbal de către Petru sau în scris de Marcu: cititorul să tragă învățămintele necesare și să facă o bună alegere!

Majoritatea comentatorilor consideră că *ultimele 12 versete ale Ev. după Marcu* nu s-ar fi aflat în textul original. Unele versiuni le pun între paranteze. Există voci care susțin că ele ar fi fost adăugate foarte devreme, probabil pe la începutul sec. II. Cele 12 versete care par a fi, măcar parțial, împrumutate din celelalte Evanghelii, reflectă fidel convingerile credincioșilor din Biserica primară referitor la punctele tratate. Oricum, v. 8 al cap. 16 reprezintă o concluzie abruptă pentru o asemenea carte. De aceea, unii specialiști sunt de părere că finalul original s-a pierdut la scurt timp după

redactare. Alții, dimpotrivă, cred că Marcu ar fi fost împiedicat să-și termine Evanghelia.

În orice caz, aceste ultime 12 versete (9-20), considerate ca fiind o adăugire foarte veche și un epilog, pot fi luate ca o dovadă că deja celelalte Evanghelii se bucurau de autoritatea cuvenită printre creștini și că aceea a lui Marcu era, în egală măsură, acceptată.

Scopul

A-L prezenta pe Isus ca Mântuitor și Domn și a suscita credință din partea cititorilor este scopul precis al fiecărei Evanghelii. Adresându-se romanilor, Marcu subliniază dimensiunea acestei mântuirii destinate „*tuturor Neamurilor*” (11.17; 13.10). O particularitate a acestei Evanghelii este tendința de a îndrepta atenția nu atât asupra a ceea ce Isus a spus, cât mai ales către ceea ce El a făcut: *lucrările*. Sale demonstau că El era Fiul lui Dumnezeu. Marcu raportează 18 minuni (dintre care două inedite) și doar 4 pilde. El nu-și rezervă timp pentru a retrasa genealogia lui Isus, pentru a povesti evenimentele legate de nașterea Lui, pentru a rezuma cuvântările Domnului; Marcu îl prezintă pe Cristos în plină activitate, vindecând bolnavii, alungând demonii, înmulțind pâinile pentru a sătura pe cei flămânzi. Apoi, el relatează două cazuri când Isus era atât de ocupat încât nu avea timp să mănânce (3.20; 6.31; notații specifice lui Marcu).

Pe de altă parte, Marcu nu ezită să-L prezinte pe Isus ca Învățător: de 39 de ori îi aplică termenii *a învăța* sau *învățător*.

În învățătura lui Cristos, un anumit aspect lese puternic în evidență: suferința. Într-adevăr, Isus a fost *Robul suferind, Omul durerii*, iar ucenicii Lui vor trebui să pășească pe urmele Sale (8.34-35). Legătura dintre calitatea de ucenic și suferință este viguros subliniată în toată Evanghelia după Marcu (1.12-13; 3.22, 30; 8.34-38; 10.30, 33-34, 45; 13.8-13. Din ce cauză? Dacă Marcu și-a scris cartea între anii 65-68, la Roma, motivul este evident: pregătirea creștinilor pentru a accepta ideea suferinței care era strâns legată de mărturisirea credinței lor în Cristos, „*Omul durerii, obișnuit cu suferința*”. Dacă el și-a redactat Evanghelia înaintea marii persecuții declanșate de Nero (64), trebuia să aibă suficientă intuiție și informațiile necesare pentru a realiza ce se petrecea în jurul lui și în lumea romană pentru a putea anticipa furtuna pe cale să se dezlănțuie. Oare nu și-a scris și Petru Epistolele sale înainte de anul 64, în special pentru a-i sfătui pe creștini să rămână

statornici în încercare? În felul ei, Ev. după Marcu completează aceste Epistole, pentru ca suferința să nu-i ia prin surprindere pe creștini: „*nu vă mirați de încercarea de foc din mijlocul vostru... ca de ceva ciudat care a dat peste voi*” (I Pet. 4.12). Apostolul le spune: „*Cristos, de asemenea, a suferit...*” (3.18) „*și v-a lăsat o pildă, ca să călcați pe urmele Lui*” (2.21). Marcu dezvoltă această gândire, împlinind dorința maestrului său pentru ca, după plecarea lui, cei ce sunt părtași aceleiași credințe (II Pet. 1.1) să-și poată aduce aminte de aceste lucruri (II Pet. 1.15).

Planul cărții

Într-un stil alert, apropiat celui oral, Marcu transcrie fidel mărturia dată de Petru despre Învățătorul lui. Frazele scurte, limbajul simplu, absența unor nuanțe subtile, numeroșii *îndată*, toate aceste elemente reflectă caracterul acelui Petru pe care-l cunoaștem din Evanghelia, întotdeauna la fel de direct și tranșant, dar totuși profund schimbat prin harul Mântuitorului său (v. secț. *Destinatarii*). Se trece brusc de la un episod la altul, prezentul istoric alternează cu formele de trecut, conjuncția *și* leagă diferitele părți ale subiectului fără a fi nevoie întotdeauna să căutăm o înlănțuire logică între acestea. Drama se desfășoară inexorabil, fără o încetinire a ritmului, către punctul culminant, astfel încât unii au văzut, în tot cuprinsul Evangheliei, un adevărat „*preludiu*” al „*furtunii*” din „*săptămâna Patimilor*”.

Ev. după Marcu poate fi subîmpărțită în funcție de diferitele locuri unde se desfășoară acțiunea:

- *Detalii pregătitoare* (1.1-13)
- *Lucrarea în Galileea* (1.14 - 9.50)
- *Lucrarea în Perea* (10.1-52)
- *Lucrarea în Iudeea* (11.1 - 13.37)
- *Săptămâna Patimilor* (14.1 - 15.47)
- *Învierea* (16.1-20).

S-ar mai putea structura conținutul Ev. după Marcu în jurul Persoanei Robului Domnului:

1. *Prezentarea Robului* (1.1 - 2.12)
 - a. Înainte-mergătorul Lui (1.1-8)
 - b. Botezul Lui (1.9-11)
 - c. Ispitirea Sa (1.12-13)
 - d. Misiunea Sa (1.14 - 2.12)
2. *Împotrivirea cu care Se confruntă Robul* (2.13 - 8.26)
 - a. Împotrivirea inițială (2.13 - 3.35)
 - b. Pildele Robului (4.1-34)
 - c. Minunile Robului (4.35 - 5.43)
 - d. Împotrivirea la amploare (6.1 - 8.26)

3. *Calificativele Robului (8.27 - 10.52)*

- a. „Tu ești Cristosul” (8.27-33)
- b. Implicațiile acestei mărturii pentru ucenicii Săi (8.34 - 9.1)
- c. Schimbarea la față a Robului (9.2-13)
- d. Alungarea duhurilor necurate (9.14-29)
- e. Instruirea ucenicilor Robului (9.30 - 10.45)
- f. Vindecări (10.46-52)

4. *Respingerea Robului Domnului (11.1 - 15.47)*

- a. Robul aclamat ca Rege (11.1-19)
- b. Învățătură despre rugăciune 11.20-26
- c. Împotrivirea mai-marilor lui Israel (11.27 - 12.44)
- d. Viitorul Robului (13.1-37)
- e. Pătimirea Robului (14.1 - 15.47)

5. *Destinația finală (16.1-20)*

- a. Învierea (16.1-8)
- b. Arătările Celui Înviat (16.9-18)
- c. Înălțarea la cer (16.19-20).

MARDOHEU. Acest nume ar putea proveni dintr-un cuv. persan, care înseamnă *un om mic*, sau din akkad. *Marduk* (principala divinitate a Babilonului) (V. *Estera*).

1. Beniamit. Fiu sau urmaș al lui Iair, fiul lui Șimei, fiul lui Chiș (Est. 2.5). Pron. rel. *care* din v. 6 ar putea să se refere la ultimul nume al genealogiei (cf. II Cr. 22.9) și să indice că Chiș, beniamitul, a fost deportat cu regele Ieconia, în anul 597 î.Cr.; s-ar mai putea ca acest pron. să vizeze un nume precedent, de ex. Iair. În acest caz, Mardoheu ar descinde din Iair, un beniamit deportat la Babilon odată cu Ieconia. El a crescut-o pe Hadasa (Estera), fiica unchiului său. Mardoheu a înfiat-o când ea a rămas orfană de ambii părinți. Estera a respectat instrucțiunile lui în cursul evenimentelor care au făcut din ea o regină a Persiei, una dintre soțiile lui Ahașveroș (Xerxes; Est. 2.7-20), care a domnit între anii 486-464 î.Cr. Mardoheu l-a informat pe împărat, prin intermediul Esterei, despre iminența unui atentat; cei doi conspiratori au fost executați (v. 21-23). Tatăl adoptiv al Esterei a refuzat să-și plece genunchii (gest obișnuit care exprima respectul) înaintea lui Haman, favoritul suveranului. Motivul probabil al acestui refuz a fost fie lipsa de caracter a lui Haman, fie originea sa (urmaș al lui Agag). Demnitarul disprețuit a hotărât să se răzbune pe Mardoheu și pe toți evreii, lucru îngăduit de împărat (3.5-11). În cursul unei nopți de

insomnie, suveranul a cerut să se citească în prezența sa analele regale și a aflat că Mardoheu, care i-a salvat viața, când cei doi fameni au complotat contra lui, nu fusese răsplătit. Astfel că, în dimineața următoare, monarhul i-a poruncit lui Haman să-l plimbe pe Mardoheu, călare pe calul împăratului, pe străzile capitalei Susa, și să proclame: „*Așa se face omului pe care vrea împăratul să-l cinstească!*” Or, Haman se dusesse la Ahașveroș cu scopul de a obține acceptul spânzurării lui Mardoheu. Înălțarea acestuia din urmă a marcat începutul prăbușirii lui Haman, care avea să piară împreună cu fiii săi. Mardoheu ocupă, în scurt timp, locul al doilea în imperiul lui Ahașveroș (Est. 6-10).

2. Un evreu întors din Babilon împreună cu Zorobabel (Ezra 2.2; Nem. 7.7).

MARDUK. (V. *Merodac*).

MARE.

1. Vastă întindere de apă care contrastează cu pământul uscat (Gen. 1.10; Ps. 8.8; Ap. 7.1-3; 21.1).

2. O anumită parte din această vastă întindere de apă (Gen. 49.13; F.A. 10.6). Termenul mai definește un lac întins cu apă dulce sau sărată (Num. 34.11-12; Mt. 4.18). Principalele mări cunoscute israeliților de altădată au fost: Mediterana, Marea Roșie, Marea Moartă și Marea Galileii (Lacul Ghenezaret). Numeroase nume au fost atribuite, în Biblie, Mediteranei: marea cea mare, marea filistenilor, marea de apus (Zah. 14.8) (V. *Mediterana*). Marea Moartă se numea Marea Sărată, marea de răsărit, Marea Arabei sau Marea Câmpiei (v. *Marea Moartă*). Marea Galileii se mai chema Marea Chineret, Lacul Ghenezaret, marea sau lacul Tiberiadei [v. (*Marea*) *Galileii*].

3. O rețea de canale pentru irigații, precum și ambransamentele formate de mari cursuri de apă, cum ar fi Eufratul (Ier. 51.36, 42), Nilul (Naum 3.8).

MAREA DE ARAMĂ. (V. *Lighean*).

MAREALA, MARALA, MARHALA = *tremurând*. Un sat de la hotarele lui Zabulon, spre mare (Ios. 19.11). Identif. prob.: Tell Ghalta, în câmpia Chisonului, la S de Djeida.

MAREA MOARTĂ. Nume dat întinderii de apă pe care Biblia o numește Marea Sărată (Gen. 14.3; Num. 34.12; Dt. 3.17; Ios. 3.16), Marea

Arabei sau Marea Câmpiei (Dt. 3.17; Ios. 3.16) și marea de răsărit (Ez. 47.18; Ioel 2.20; Zah. 14.8). Josephus o mai numește *Marea de Asfalt* (*Asphaltitis*, Ant. 1.9.1). Deja în a doua jumătate a sec. II d.Cr. grecii o numeau Marea Moartă (Pausanias). Aceasta este situată în adâncă depresiune care străbate Palestina de la N la S. Cea mai mare parte a apelor sale provine din Iordan care îi aduce zilnic cca 6 000 000 m³. Cea mai mare adâncime a Mării Moarte este de 393 m, iar nivelul ei se află la 398 m sub acela al Mediteranei. În S, măsoară doar 2-6 m adâncime. Această întindere de apă are forma unui dreptunghi. Coasta de SE este o peninsulă, numită Lisan (Limba). Lungimea medie a Mării Moarte, de la N la S, este de 80 km, dar această lungime variază, o parte a țărmului sudic fiind când uscată, când acoperită de apă. Lățimea ei, ceva mai spre N de En-Ghedi, măsoară cca 16 km, iar suprafața totală este de vreo 1 000 km² (o dată și jumătate cât cea a Lacului Lemman). Cu excepția coastei nordice, la vărsarea Iordanului, Marea Moartă este aproape în întregime înconjurată de maluri abrupte, așa încât pe alocuri plajele sunt foarte înguste sau chiar lipsesc cu desăvârșire, țărmul accidentat înaintând până la marginea apei. Falezele se înalță în terase succesive și se continuă de-a lungul părții inferioare a văii Iordanului. La V de Marea Moartă, spre En-Ghedi, ele domină țărmul, atingând înălțimea de 594 m, iar ceva mai spre N de Râs esh Shufk îl depășesc cu 770 m. Pantele de pe versantul de V conțin bitum solidificat, dar și în stare lichidă. Pe coasta estică, munții abrupti ai Moabului se ridică, deasupra țărmului, cu 762-1 000 m.

Marea Moartă constituie una dintre cele mai interesante întinderi de apă de pe suprafața pământului. Nici o altă mare nu ocupă o depresiune atât de profundă. În timp ce apele oceanului conțin sare într-un procent de 2-3 %, în cazul Mării Moarte salinitatea ajunge la 24-26 %, astfel că oul plutește la suprafața apei, ca, de altfel, și cel ce vrea să facă baie în mare.

La ieșirea din apă, cel ce se scăldase în mare, observă pe corp un strat jenant de sare care îi va produce mari usturimi în zona unde pielea prezintă zgârieturi. Concentrația masivă de sare se datorează, pe de o parte, apei de ploaie care, pornind de pe înălțimile lui Iuda ajunge în mare după ce a spălat munții de sare din regiunea de SV., iar pe de altă parte, naturii fundului mării, foarte bogat în clorură de sodiu, de magneziu, de calciu. Iordanul și afluenții

săi aduc aceste substanțe în mare. Marea neavând ieșire, sarea se menține acolo, cantitatea depusă crescând de la un an la altul, în timp ce apa dispare prin evaporarea deosebit de intensă provocată de temperatura aerului foarte ridicată.

Statul Israel a trecut la exploatarea, pe cale industrială, a acestor bogății minerale și s-a apreciat că acumularea lor este în măsură să acopere, vreme îndelungată, consumul mondial în acest domeniu. În apele Mării Moarte, nu trăiește nici o vietate. Aici nu pot fi întâlnite nici moluște sau corali. Totuși, Lartet afirmă că ar fi văzut uneori câțiva peștișori la S de Lisan. Pentru profetul Ezechiel, asanarea apelor acestei mări, populate din nou cu viețuitoare, este simbolul înnoirii determinate de stabilirea glorioasă a Împărăției lui Dumnezeu (Ez. 47.6-12) (V. *Sodoma*).

MAREA DE RĂSĂRIT. (V. *Marea Moartă*).

MAREA ROȘIE. Evreii o numeau *Yam Suph*, adică *marea trestilor*. Termenul gr., tradus lit. prin Marea Roșie, este *Erythra Thalassa*, pe care îl folosesc Herodot (2.8), Septuaginta (Is. 15.4, 22) și Josephus (Ant. 2.11.1; 15.1). Originea numelui este necunoscută. Grecii îl atribuie lui *Erythras*, un rege fabulos, despre care se credea că ar fi domnit peste o țară al cărei teritoriu se întindea până la marea în discuție (Strabon 16.3.5; 4.20; Pliniu, *Ist. Nat.* 6.23). Numele de *Erythras* ar corespunde Edomului, însemnând, în ebr.: o populație cu pielea de culoare roșu-ărâmiu: edomiții, himariții și fenicienii primitivi. Alții au presupus că numele Mării Roșii ar proveni de la bancurile de corali care acoperă fundul acestei mări și se întind de-a lungul țărmurilor sale. Geografii antici numeau Marea Erytreea (Roșie) nu numai Marea Roșie actuală, dar și Oceanul Indian și Golful Persic. Marea Roșie a geografilor moderni măsoară peste 2 400 km lungime și 240 km lățime. Ea se termină, la N, cu Golful Aqaba și Suezul care închid Peninsula Sinai. Golful Aqaba, la E, are 160 km lungime și 24 lățime. La capătul lui se aflau cetățile Elat și Etion-Gheber. Golful Suez, aflat în partea de V a peninsulei, măsoară 290 km lungime și 32 lățime. Altădată, golful acesta se întindea mai spre N și includea, cel puțin în timpurile preistorice, Lacul Timsah și Lacurile Amare. Malurile acestor două lacuri sunt acoperite cu trestie, ceea ce explică denumirea ebr. de *Marea Trestilor*.

Termenul biblic *Yam Suph* prezintă corect această mare la E de Egipt (Ex. 10.19). Israelii au poposit în preajma Mării Trestilor, nu departe de Sinai (Num. 33.10-11). Ținând drumul spre *Yam Suph*, adică mergând spre Golful Aqaba, Israel a ocolit țara Edomului (21.4). Etion-Gheberul, localitate edomită, se afla pe țărmul Mării Roșii (I Împ. 9.26). Sub conducerea lui Moise, poporul a traversat *Yam Suphul*, sub valurile căreia au dispărut oștile egiptene, lansate în urmărirea lui Israel. Potrivit afirmațiilor reiterate ale Sf. Scripturi, se crede că israeliții au traversat Golful Suez, probabil într-un punct aflat la N sau imediat la S de Lacurile Amare. Navigația pe Marea Roșie comportă riscuri în orice anotimp, deoarece vânturile își schimbă brusc direcția și uneori sunt de o violență extraordinară. De aceea, în antichitate, trecerea Mării Roșii necesita foarte mult timp. În partea de N a acestei mări, vântul suflă în direcția S, timp de 9 luni pe an, iar în partea de S, suflă spre N, aproximativ în același interval. Recifele de corali și insulele presărate ici-colo constituie, de asemenea, un pericol pentru navigație.

MAREA SĂRATĂ. Un nume dat de V. T. Mării Moarte (Gen. 14.3; Num. 34.3, 12; Dt. 3.17; Ios. 15.2, 5) (V. *Marea Moartă*).

MARE DE STICLĂ. În Apocalipsa, Ioan vede de două ori o mare de sticlă (*hōs thalassa hualinē*), asemănătoare cristalului, întinzându-se înaintea tronului lui Dumnezeu (Ap. 4.6; 15.2). În al doilea caz, aceasta îi apare „*amestecată cu foc*”. Imaginea mării cerești se arată la fel de bine în lit. apocrifă (de ex., în Testamentul lui Levi 2.7; II Enoh 3.3) ca și în Gen. 1.7, unde este vorba de apele care se află deasupra întinderii (a se mai vedea Ps. 104.3; 148.4). Transparența cristalului este pusă în contrast cu semi-opacitatea sticlei antice. Cristalul este un element natural, în timp ce sticla este un produs obținut de om pornind de la mai mulți compuși. Cristalul simbolizează o serie de lucruri cerești, cum ar fi sfîntenia, curăția, pacea. Marea de sticlă este plasată în fața tronului sfânt al lui Dumnezeu. Amestecată cu foc, aceasta evocă mânia divină (cf. Gen. 7.11; I Enoh 54.7-8). Stând în picioare pe marea de cristal, biruatorii Fiarei întonează cântarea lui Moise (Ap. 15.3), în amintirea trecerii Mării Roșii (Ex. 15.1 și urm.)

Evocarea mării de cristal ne mai duce cu gândul la ligheanul de aramă din Cortul întâlnirii (Ex. 30.18-21) și la *marea de aramă* din Templul

lui Solomon (I Împ. 7.23-37) care constituiau un simbol al curățirii păcatelor preoților.

MARE PREOT. Cel mai înalt demnitar religios și reprezentantul poporului înaintea Domnului. Aaron a fost investit în această slujbă, după proclamarea legământului de pe Sinai și rostirea poruncii privind confecționarea Cortului (Ex. 27.21; 28). La început, Aaron fusese doar purtătorul de cuvânt, *profetul* lui Moise (4.14-16; 7.1). El a executat dispoziția referitoare la vasul cu mană transmisă, desigur, la o dată mai târzie (16.33-34). Aaron s-a suit pe Sinai, împreună cu fiii săi și cu bătrânii lui Israel (24.1, 9). Până atunci, Moise era singura persoană admisă în prezența Domnului, fie pe munte, fie în cortul rânduit pentru aceasta (19.3, 19; 20.21; 24.12-18; 33.7-11; 40.35). Dar când Cortul întâlnirii a fost edificat și aducerea jertfelor a devenit posibilă, o preoție permanentă era indispensabilă. Aaron și fiii săi au fost consacrați în mod oficial, fiind curățiți, unși cu untdelemn și îmbrăcați cu hainele preoțești (Lv. 8). După ce a adus primele jertfe, pentru el însuși, pentru casa lui și pentru popor, Aaron a binecuvântat, în mod solemn, întreaga națiune (cap. 9). Domnul și-a exprimat aprobarea, arătându-și slava și mistuind ofrandele cu foc coborât din cer (v. 23-24).

Faptul că, odată cu Aaron, au fost investiți ca preoți și fiii săi constituia un indiciu că slujba lui urma să aibă un caracter ereditar (Ex. 28.43). Într-adevăr, Eleazar, fiul său, i-a succedat ca mare preot (Num. 20.25-26), calitate pe care avea s-o aibă ulterior căpetenia legală a neamului lui Aaron. Probabil că dreptul de întâinăscut asigura și dreptul de succesiune, excepând cazurile când posesorul pierdea această calitate ca urmare a unei infirmități prevăzute prin Lege (Lv. 21.16-23). Uneori și anumite considerații de ordin politic jucau un rol în alegerea marelui preot (I Împ. 2.26, 27, 35). Tradiția fixase la 20 de ani vârsta intrării în slujbă; totuși, Aristobulus a fost mare preot la 17 ani (Ant. 15.3.3). Conduita marelui preot era reglementată printr-o lege specială (Lv. 21.1-15).

Funcțiunea cea mai importantă a marelui preot era următoarea: el trebuia, o dată pe an, să facă ispășire (v. ac. cuv.) pentru păcatele poporului. Purtător al sângelui ispășitor, protejat de norul de tămâie, pătrundea de unul singur dincolo de perdeaua dinăuntru, oprindu-se în fața capacului ispășirii (v. ac. cuv.).

Acolo, făcea ispășire pentru sine însuși, pentru casa lui, pentru sanctuar și pentru întregul popor (Lv. 16.11-19). După aceea, punându-și ambele mâini pe capul țapului *emisar*, mărturisea asupra acestuia toate nelegiuirile lui Israel și animalul, alungat în pustie, le ducea departe de Fața Domnului (v. 20-22). În toate acestea, Aaron acționa ca un tip al lui Cristos.

În afară de aceasta, marele preot exercita supravegherea sfântului Locaș, în general, a activității persoanelor care slujeau în sanctuar și a vistieriei (II Împ. 12.7 și urm.; 22.4). El trebuia să consulte pe Dumnezeu, prin intermediul lui Urim și Tumim (Ex 28.30; Num. 27.21; Dt. 33.8). În plus, marele preot avea dreptul să îndeplinească orice lucrare specifică activității preoțești. Se obișnuia, la un moment dat, ca marele preot să aducă jertfe în zilele de sabbat, de lună nouă și cu prilejul sărbătorilor anuale (Răzb. 5.5.7). El prezida sinedriul, când acest consiliu avea de dezbătut probleme religioase (Mt. 26.57; F.A. 5.21).

Hainele marelui preot. În afară de tunica de în subțire, haină pe care o purta fiecare preot, el avea o costumație oficială, alcătuită din:

1. **Pieptarul** (pectoralul). Acesta avea o formă pătrată, era lucrat din aur, din fir subțire: albastru, purpuriu și cărămiziu, și din în subțire răsucit. Prezenta 4 șiruri de câte 3 pietre prețioase, pe fiecare din acestea fiind gravat numele uneia din cele 12 seminții. Urim și Tumim se aflau în interiorul pieptarului (v. *Urim*).

2. **Efodul**, un veșmânt brodat din fire colorate și făcut din aceeași țesătură cu pieptarul. Cele două piese componente, acoperind spattele și pieptul, erau prinse la umeri cu două pietre de onix, fiecare purtând numele a câte 6 seminții. Efodul, prevăzut cu pieptarul pe partea din față, se strângea pe talie cu ajutorul unui brâu, lucrat din același material cu efodul.

3. **Mantia efodului**, ceva mai lungă decât acesta, era purtată pe dedesubt. Caracteristici: era în întregime albastră, fără mâneci, terminată la poale cu o bordură de rodii care alternau cu niște clopoței de aur (v. *Clopoței*).

4. **Mitra** era un turban (bonetă) de în, surmontat, cel puțin la o dată mai târzie, de o altă scufie, de culoare albastră, iar deasupra acesteia se purta o triplă coroană de aur. O placă de aur, având inscripția „*Sfințenie Domnului*” era prinsă pe partea din față a mitrei cu ajutorul

unei panglici de culoare albastră (Ex 28.36-37; Ecclesiastic 45. 8-13; Ant. 3.7.1-6; cf. I Mac. 10.20). Marele preot îmbrăca această costumație oficială pentru îndeplinirea obligațiilor sale personale, dar se schimba în momentul intrării în Locul preasfânt unde oficia în Ziua Ispășirii. În Ex. 29 este descrisă consacrarea marelui preot. Printre altele, ceremonialul includea turnarea untdelemnului ungerii pe capul său (Ex 29.7; Lv. 8.12; Ps. 133.2). De aceea, pentru a-l caracteriza, era numit „*preotul care a primit ungerea*”, „*preotul uns*”, „*preotul având ungerea*” (Lv. 4.3, 5, 16; 21.10; Num. 35.25). Deosebirea dintre consacrarea marilor preoți și a preoților de rând nu este precizată clar (Ex 29.21; Lv. 8.30), dar tradiția rabinică lasă să se înțeleagă că diferența consta în cantitatea de untdelemn folosită pentru ungere. Astfel, dacă pe capul marelui preot, untdelemnul era turnat din belșug, nu tot așa se proceda cu preoții de rând. Inițial, funcția de mare preot era conferită pe viață; însă Irod, apoi romanii, devenind geloși pe marii preoți datorită autorității pe care le-o conferea o investitură pe viață, au început să-i numească și să-i destituie după bunul lor plac.

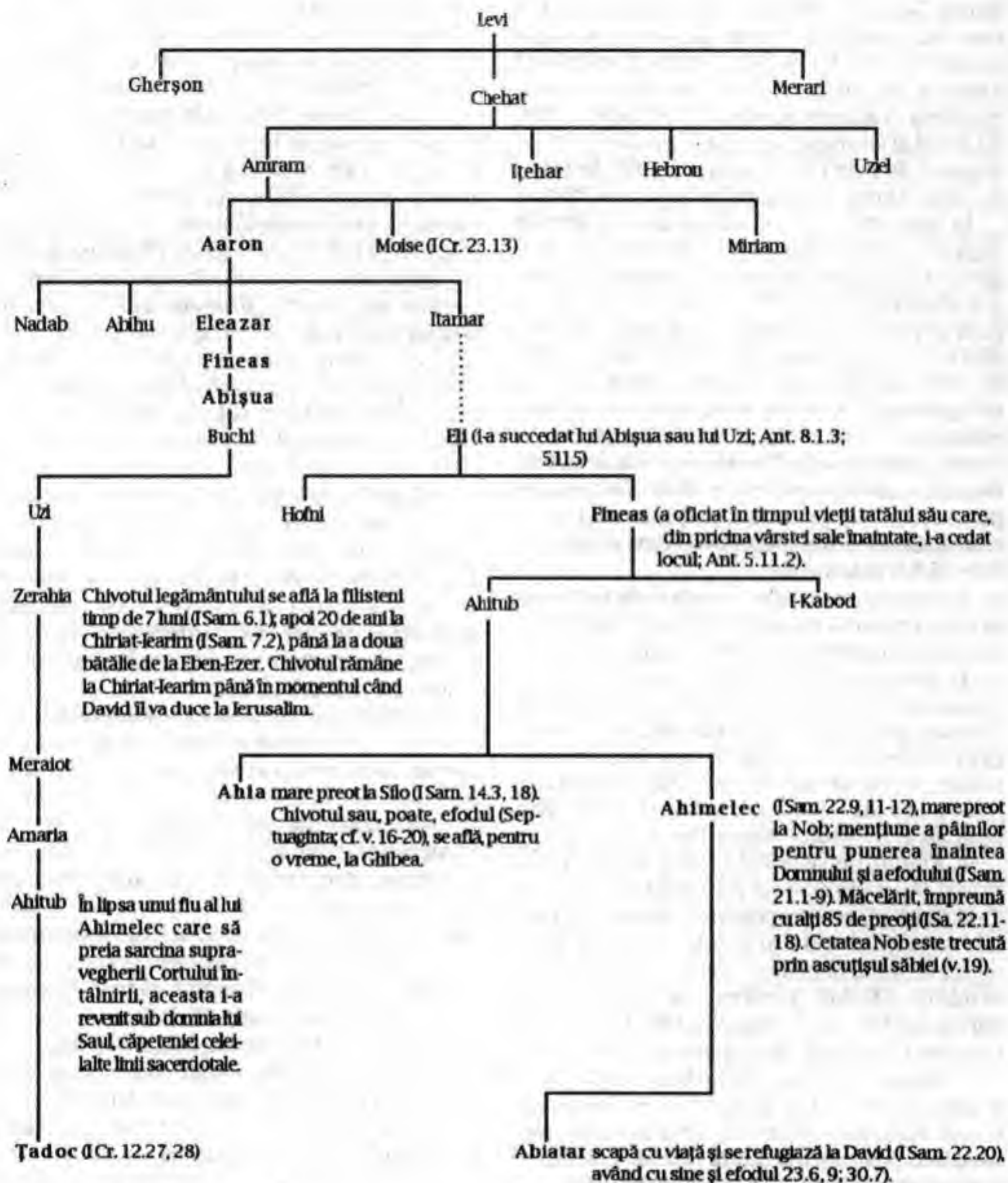
Domnul Isus Cristos este Marele Preot al credinței pe care o mărturisim (Evr. 3.1-3). Aaron a fost un tip al Său. Aaron și succesorii lui erau niște oameni păcătoși, nevoiți să facă ispășire, mai întâi, pentru propriile lor păcate. Ei nu putea oferi decât jertfe de animale, care nu puteau șterge realmente păcatele. Pe de altă parte, preoții din neamul lui Aaron fiind și ei oameni muritori, preoția lor era mereu întreruptă. Cristos, din contră, este veșnic, asemenea lui Melhisedec; absolut fără pată, El a adus singura jertfă în stare să înlăture păcatele; acum, El trăiește pururea, astfel că preoția Lui intransmisibilă este suficientă pentru a ne mântui în mod desăvârșit (Evr. 4.14 - 5.6; 7.21 - 8.6; 9.11-14; 10.11-14). Domnul Isus, după ce a intrat dincolo de perdeaua dinăuntru, chiar în sanctuarul ceresc, cu propriul Lui sânge, pledează acum în favoarea noastră înaintea Tatălui. De acolo, El Se va întoarce în curând pentru a ne aduce o binecuvântare veșnică (9.24-28) (V. *Evrei - Epistola*).

Pentru expresiile „*preoții cei mai de seamă*” și „*căpeteniile preoților*”, v. finalul art. *Preot*.

NEAMUL MARILOR PREOȚI

I. De la înființarea preoției aaronice, până la robia babiloniană.

Au existat două liste biblice cu marii preoți (I Cr. 6.1-15; Ezra 7.1-5). Fiecare dintre acestea omite unele verigi ale lanțului genealogic, potrivit specificului genealogilor evreiești.

Chivotul, luat de la Chiriat-Iearim, este depus în casa lui Obed-Edom (II Sam. 6.1-11; I Cr. 13.13-14). Chivotul este ulterior transportat în cetatea lui David (II Sam. 6.12-16). Preoții Tadoc și Abiatar asistă la acest transfer (I Cr. 5.11-12). Chivotul este instalat într-un cort, și un altar este ridicat (II Sam. 6.17; cf. 7.2). Tadoc și Ahimelec, fiul lui Abiatar, oficiază ca preoți, într-o perioadă neprecizată a domniei lui David (II Sam. 8.17; I Cr. 18.16); poate după răscoala lui Absalom.

Tadoc și leviții rămân cu chivotul la Ierusalim,

Abiatar îl însoțește

pe David, când regele fuge de fiul său Absalom (II Sam. 15.24-29).
 Tadic și Abiatar poartă titlul de preoți (II Sam. 15.35; 17.15; 19.11; 20.25). Fiii lor, respectiv Ahimaț și Ionatan, slujesc ca mesageri (II Sam. 15.27,28,36). Cu prilejul tentativei de excludere a lui Solomon și de promovare a lui Adonia,

Tadic îi rămâne fidel lui David (I Împ. 1.8).

Abiatar îl susține pe Adonia (I Împ. 1.7).

Tadic și Ahimelec, fiul lui Abiatar, prezidează clasificarea preoților (I Cr. 24.3,6,31), în calitate de capi ai caselor patriarhale respective. Datorită unui al doilea complot, care viza să-l pună pe Adonia pe tron, după înscăunarea lui Solomon,

Tadic îi ia locul lui Abiatar, care este destituit (I Împ. 2.26,35).

Destituirea lui Abiatar antrenează eliminarea casei lui Eli (I Împ.2.27) și

Tadic devine singurul mare preot.

Ahimaț

Azaria I

Amaria, căpetenia preoților sub domnia lui Iosafat, pe la anul 853 î.Cr. (II Cr. 19.11).
 Iehoiada, sub domnia Ataliei și a lui Ioas. Moare în vârstă de 130 de ani (II Împ. 11.4-19; 12.2; II Cr. 22.10; 24.15).

Zaharia, fiul lui Iehoiada; se pare că a fost mare preot. A pierit între anii 819-805 î.Cr. (II Cr. 24.20-22) fiind împrăștiat cu pietre la porunca lui Ioas.

Ionatan

Azaria II, mare preot oficiază în Templul din Ierusalim pe la anul 750 î.Cr., sub domnia lui Ozia (I Cr. 6.10; II Cr. 26.17).

Urie, pe la anul 732, sub domnia lui Ahaz (II Împ. 16.10).

Azaria III, pe la anul 727 î.Cr., sub domnia lui Ezechia (II Cr. 31.10,13).

Amaria

Ahitub

Meralot (I Cr. 9.11; Nem. 11.11).

Tadic

Șalum sau Meșulam (I Cr. 6.12; 9.11)

Hilchia în al 18-lea an al lui Ioas, în anul 621 î.Cr. (I Cr. 9.11; II Cr. 34.8-9)

Azaria IV

Seraia

Ioșadac a fost deportat în Babilonia de Nebucadnețar, în anul 586 î.Cr. (I Cr. 6.15). A urmat o întrerupere de 50 de ani, în timpul robiei babiloniene.

II. De la robia babilonică până la preoții din familia Macabeilor

Iosua, fiul lui Ioșadac, se întoarce din captivitate împreună cu Zorobabel și îndeplinește funcția de mare preot cel puțin între anii 538-520 î.Cr. (I Cr. 6.15). A urmat o întrerupere de 50 de ani, în timpul robiei babilonice.

Ioiachim (Nem. 12.10,12), pe vremea lui (Arta) Xerxes (Ant. 11.5.1).

Elișib, în al 20-lea an al lui Artaxerxes I, în anul 445 î.Cr.; mai oficia și după anul 433 (Nem. 3.20; 12.10; 13.4,6-7).

Ioiada

Ionatan (Nem. 12.11) sau, poate, Iohanan (v. 22-23); în gr., Ioan. Mare preot din anul 411 î.Cr. (Papyrusul din Elephantina) și sub domnia lui Artaxerxes II (Mnemon) (Ant. 11.7; cf. 5.4), care a domnit între anii 404 și 359/8 î.Cr.

Iadua, mare preot în momentul când Alexandru cel Mare a intrat în Ierusalim (332 î.Cr.). Moare în același an cu Alexandru: 323 î.Cr. (Nem. 12.11; Ant. 11.8.4,5,7).

Onias I a fost contemporan cu Areius, regele Spartei (309-265 î.Cr.) (I Mac. 12.7,20; Ant. 11.8.7).

Simon cel Drept, fiul lui Onias.

Eleazar, fiul lui Onias și fratele lui Simon, pe vremea lui Ptolemeu II Philadelphul, care a domnit între anii 285-246 (Ant. 12.2.5).

Manase, unchiul lui Eleazar (Ant. 12.4.1).

Onias II, fiul lui Simon cel Drept, pe vremea lui Ptolemeu III Evergetul (246-221 î.Cr.) (Ant. 12.4.1).

Simon II, fiul lui Onias II (Ant. 12.4.10).

Onias III, fiul lui Simon II, pe vremea lui Seleucus IV, numit Filopator, care a domnit între anii 187-175 î.Cr. (II Mac. 3; Ant. 12.4.10).

Iosua, în gr. Isus, fiul lui Simon II, și-a luat numele de Iason. El l-a influențat pe Antiochus Epiphanes (175-163 î.Cr.) să-l destituie pe Onias (II Mac. 4.7-26). După ce a oficiat ca mare preot timp de 3 ani, Iason a fost înlocuit, la anul 171 î.Cr., de către

Menelas, numit și Onias IV, fiul lui Simon II (Ant. 12.5.1; 15.3.1). Potrivit cu II Mac. 4.23, el era frate cu Simon, beniamitul. Menelas oficiază vreme de 10 ani (Ant. 12.9.7), fiind ucis pe timpul lui Iuda, Macabeul (II Mac. 13.1-8).

Iachim, în gr. Alkim, nu aparținea liniei marilor preoți, deși provenea din neamul lui Aaron. Demetrius l-a numit mare preot în anul 161 î.Cr. și a deținut această funcție timp de 3 ani (I Mac 7.5-7, 12-25; 9.1, 54-56; Ant. 12.9.7; 20.10.1).

Timp de 7 ani, funcția de mare preot a rămas vacantă (Ant. 20.10.1).

III. Macabeii, preoții-regi.

Ionatan, din fam. sacerdotal al lui Ioarib (I Mac. 10.20-21; I Cr. 24.7). Făcut mare preot în anul 152 î.Cr., de Alexandru Balas, care lupta pentru a pune mâna pe tronul Siriei (I Mac. 10.18-21); Ionatan îndeplinește, timp de vreo 7 ani, slujba de mare preot (Ant. 20.10.1).

Simon, fratele său, mare preot timp de 8 ani.

Ioan Hyrcanus, fiul lui Simon, a ocupat această funcție 30 de ani.

Aristobulus, fiul lui Hyrcanus, mare preot 1 an.

Alexandru Jannaeus, fiul lui Hyrcanus, 27 de ani.

Hyrcanus II, fiul lui Alexandru, 9 ani.

Aristobulus, fiul lui Alexandru, 3 ani și 3 luni.

Hyrcanus II, pentru a doua oară, 24 de ani, începând din anul 63 î.Cr.

Antigona, fiul lui Aristotel, 3 ani și 3 luni, respectiv până când Irod cel Mare pune stăpânire pe Ierusalim, în anul 37 î.Cr. (Ant. 14.6.4; 20.10.1).

IV. De la Irod cel Mare, până la luarea Ierusalimului de către Titus.

În cursul acestei perioade, s-au perindat 28 de mari preoți (Ant. 20.10.1), de regulă fiecare dintre aceștia luând locul predecesorului său revocat. Irod cel Mare, regele Iudeii, între anii 37 și 4 î.Cr., a numit următorii mari preoți:

Hananel, nume a cărui formă lat. derivată din gr. era Analenus (Ant. 15.2.4).

Aristobulus, nepotul lui Hyrcanus, aflat în funcție timp de un an, în 35 î.Cr. (Ant. 15.3.1,3).

Hananel, numit pentru a doua oară (Ant. 15.3.3).

Isus, fiul lui Phabes sau Phabet (Ant. 15.9.3).

Simon, fiul lui Boethus (Ant. 15.9.3), mare preot între anii 24-5 î.Cr.

Matthias, fiul lui Teofil și ginerele lui Boethus (Ant. 17.4.2) (Iosif, fiul lui Ellemus, mare preot o singură zi, l-a asistat pe Matthias; Ant. 17.6.4).

Ioazar, fiul lui Boethus, care a oficiat foarte scurt timp (Ant. 17.13.1).

Numiți de Arhelau care a domnit între anii 4 î.Cr. și 6 d.Cr.:

Eleazar, fiul lui Boethus, care a oficiat foarte scurt timp (Ant. 17.13.1).

Isus, fiul lui Sie (Ant. 17.6.4; 13.1).

Numiți de Quirinius, guvernator al Siriei:

Ana, numit și Ananus, fiul lui Set, este investit în anul 6 sau 7 d.Cr., Ioazar, pe care no-
roadele îl proclamasera mare preot, fiind destituit (Ant. 18.2.1; cf. 1.1).

Numiți de Valerius Gratus, procurator al Iudeii (14-25 d.Cr.):

Ismael, fiul lui Phabi, oficiază foarte puțină vreme (Ant. 18.2.2).

Eleazar, fiul lui Ana, timp de 1 an (Ant. 18.2.2).

Iosif Caiafa, ginerele lui Ana, între anii 18-36 d.Cr. (Ioan 18.13; Ant. 18.4.3).

Numiți de Vitellius, guvernator al Siriei:

Ionatan, fiul lui Ana, în anul 36 d.Cr. (Ant. 18.4.3; cf. 19.6.4; 20.8.5).

Teofil, fiul lui Ana, în anul 37 d.Cr. (Ant. 18.5.3).

Numiți de împăratul Irod Agripa I (41-44 d. Cr.):

Simon Cantheras, fiul lui Boethus (Ant. 19.6.2).

Matthias, fiul lui Ana (Ant. 19.6.4).

Elionaeus, fiul lui Cantheras (Ant. 19.8.1).

Numiți de Irod, regele Kalkisului, care a murit în anul 48 d.Cr.:

Iosif, fiul lui Camudus (Ant. 20.1.3).

Ananias, fiul lui Nedebaeus (Ant. 20.5.2), trimis la Roma, pus în lanțuri, în timp ce era procurator Cumanus; ulterior, a fost achitat și mai oficia ca mare preot în anul 57 d.Cr., cu doi ani înainte de înlocuirea lui Felix cu Festus (F.A. 23.2; 24.1,27).

Numiți de împăratul Irod Agirpa II:

Ismael, fiul lui Phabi (Ant. 20.8.8); a oficiat pe la anul 59 d.Cr. S-a deplasat la Roma, unde a fost reținut ca ostatec (Ant. 20.8.11).

Iosif, zis și Cabi, fiul lui Simon, care fusese mare preot (Ant. 20.8.11).

Ana, fiul lui Ana; a oficiat 3 luni, în anul 62 d.Cr. (Ant. 20.9.1).

Isus, fiul lui Damnaeus (Ant. 20.9.1).

Isus, fiul lui Gamaliel (Ant. 20.9.4; cf. Răzb. 4.5.2).

Matthias, fiul lui Teofil, numit în anul 64 d.Cr. (Ant. 20.9.7).

Făcut mare preot de popor, în timpul războiului:

Fanas, numit și Phannias, fiul lui Samuel (Răzb. 4.3.8; Ant. 20.10, final).

MARESA. (V. Mareșa).

MARESHA. (V. Mareșa).

MAREȘA, MARESA, MARESHA. = în frunte, frunțaș.

1. Cetate din Câmpia lui Iuda (Ios. 15.44; cf. I Cr. 4.21). Roboam a fortificat-o (II Cr. 11.8). Marea bătălie dintre Asa și Zerah, etiopianul, a avut loc în apropiere de Mareșa (14.9-10). În epoca gr., a fost un oraș important, purtând numele de Marissa și fiind locuit de edomiți (Ant. 13.9.1; 14.1.3, 9). Parții au distrus localitatea în anul 40 î.Cr. Potrivit relatărilor lui Eusebiu, ruinele sale se aflau la două mile romane de Eleutheropolis. Bliss a situat-o la Tell Sandahannah, la 1,5 km S-SE de Beit Djibrin.

2. „Tatăl” lui Hebron (I Cr. 2.42), urmaș al lui Iuda; contextul sugerează că Mareșa ar fi fost fratele lui Meșa, întâiul-născut al lui Caleb. Nu mai este pomenit altundeva.

MARI. Veche cetate de pe Eufratul Mijlociu, pe amplasamentu actual al lui Tell Hariri, la 10 km N de Abu Kemal. Între anii 1933-1939 și 1951-1964, d. André Parrot a condus acolo săpăturile organizate de Muzeul Luvru, care s-au finalizat cu niște rezultate stupefianțe. Localitatea a cunoscut un înalt grad de civilizație în mileniul III î.Cr. Printre altele, a fost descoperit un templu al zeiței Ishtar, un zигurat și, lucru remarcabil, un imens palat regal, (cu o suprafață de 6 ha), cu apartamentele princiare, săli de baie etc., biroul guvernamental și chiar o școală de scribi. O parte din marile picturi murale au fost salvate și au fost descoperite cca 22 000 de tablete din arhivele palatului regal. Multe din aceste documente cuneiforme sunt o corespondență diplomatică între ultimul rege al cetății Mari, Zimrilim și vestitul Ham-

Muzeul Luvru

Ebih-il, intendentul care se închină în templul zeiței Ishtar de la Mari. Măsoară 52 cm înălțime și are ochii din lapislazuli. Aprox. 2 500 î.Cr.

murabi al Babilonului. Scrisorile de la Mari au contribuit la stabilirea perioadei în care a domnit Hammurabi (aprox. 1728-1686 î.Cr., potrivit opiniei lui Albright. Totuși, majoritatea erudiților sunt de părere că Hammurabi ar fi domnit între anii 1792-1750. Săpăturile arheologice efectuate la Mari au avut un rol decisiv în revizuirea noțiunilor istorice și lingvistice privind epoca patriarhilor, respectiv sec. XVII î.Cr.) (cf. André Parrot, *Mari, une ville perdue*, Ed. Je

sers; *Découverte des mondes ensevelis*, 1954, Ed. Delachaux et Niestlé).

Tabletele de la Mari au revelat un detaliu important, și anume existența „profeților”, care erau susținuți, din punct de vedere financiar, din bugetul statului. Profeții respectivi erau numiți „*apil(tu)*”, adică: bărbat sau femeie care dă răspuns, *muhhû* (extatici?) și *qabbatum* (vorbitori). Ei vorbeau uneori la pers. I, în numele unui zeu. Acest tip de profeție era însoțit de diferite practici oculte (ghicire, magie, visuri profetice, citirea voinței zeilor în poziția măruntaielor animalelor jertfite lor). În Israel, proorocii Domnului erau inspirați de o manieră total diferită.

Pe unele din aceste tablete, André Parrot a mai identificat nume foarte asemănătoare cu acelea din Biblie, de ex. *Abarama* (Avraam) și *Yakub-el* (Iacov) (deși nu este vorba de personajele biblice respective). El a mai identificat numele unor localități: *Harran* (Haran), *Nahur* (Nahor), *Til-Turahi* (Terah) și *Sarug* (Serug) (cf. Gen. 11.23-24, unde unele din aceste nume vizează persoane). Studiul acestor nume proprii vine totuși să confirme ceea ce spune Biblia despre originea familiei lui Avraam, în Mesopotamia de S (v. André Parrot, *Abraham et son temps*, Delachaux et Niestlé, 1962).

MARIA (în N.T. gr.: *Maria* sau *Mariam*, derivat din ebr. *Miryam*; în lat. *Maria*) (Pentru Maria, sora lui Aaron și Moise, v. *Miriam*). În N.T., figurează 6 femei cu numele de Maria.

1. **Maria, mama Domnului Isus.** Singurele informații autentice de care dispunem, referitor la această persoană, sunt cele provenite din Sf. Scriptură. La 6 luni de la zămislirea lui Ioan Botezătorul, îngerul Gavril a fost trimis de Dumnezeu la o fecioară, numită Maria. Ea locuia la Nazaret, un târg din Galileea, și era logodită cu un tâmplar care se numea Iosif (Lc. 1.26-27). Potrivit genealogiei biblice, Iosif descindea din neamul lui David. N.T. nu precizează dacă acest lucru era valabil și pentru Maria, însă numeroși comentatori susțin această opinie. Într-adevăr, i s-a spus că Fiul ei avea să primească „*scaunul de domnie al tatălui Său, David*”. În definitiv, următoarele pasaje: Rom. 1.3; II Tim. 2.8; F.A. 2.30 afirmă că El aparținea, după trup, neamului lui David. Pe de altă parte, numeroși exegeți estimează că la Lc. 3.23-38 este redată genealogia lui Cristos din partea mamei, caz în care tatăl Mariei ar fi fost Eli. Oricum, îngerul i-a spus Mariei că ea devenise obiectul îndurării divine, că urma să

aibă un fiu care trebuia să Se cheme Isus: „*El va fi mare și va fi chemat Fiul Celui Preaînalt; și Domnul Dumnezeu îi va da scaunul de domnie al tatălui Său David. Va împărăți peste casa lui Iacov în veci, și împărăția Lui nu va avea sfârșit.*” (Lc. 1.32-33). Maria a întrebat cum avea să se petreacă una ca asta, de vreme ce ea era fecioară, și îngerul i-a răspuns că ea avea să zămislească prin puterea Duhului Sfânt.

„*De aceea Sfântul care Se va naște din tine, va fi chemat Fiul lui Dumnezeu*” (Lc. 1.35). Prin aceste cuvinte, i s-a revelat Mariei că ea fusese aleasă pentru a fi mama Mesiei, și ea a acceptat, cu credință și umilință, onoarea pe care Dumnezeu avea să i-o acorde, într-un mod misterios. Îngerul a informat-o că și Elisabeta, rudenia sa, avea să nască un fiu. Atunci Maria s-a grăbit să se deplaseze într-un sat din ținutul muntos al lui Iuda, unde locuiau Zaharia și Elisabeta. La sosirea Mariei, Elisabeta, încunoscătoare despre onoarea care i s-a făcut Mariei, a rostit, sub inspirația Duhului Sfânt, o cântare de laudă. La rândul ei, Maria L-a glorificat pe Dumnezeu printr-un imn care începea cu aceste cuvinte: „*Sufletul meu mărește pe Domnul*” (Lc. 1.46-55). Titlul de *Magnificat*, dat acestei cântări este tocmai primul cuvânt al versiunii sale în lat. Cântarea Elisabetei și a Mariei revelează pietatea profundă și bucuria imensă a acestor sfinte femei, meditănd asupra puterii și harului lui Dumnezeu, care, prin fiii lor, aveau să împlinească vechile promisiuni făcute lui Israel și să aducă lumii mântuirea. Maria a rămas 3 luni sub protecția Elisabetei și nu s-a întors la Nazaret decât cu puțin timp înainte de nașterea lui Ioan. Iosif, care își propusese s-o repudieze pe Maria pe ascuns, a fost informat, într-un vis, despre cauza reală a situației sale (Mt. 1.18-21). Îngerul i-a poruncit, din partea Domnului, s-o ia acasă pe nevasta lui și să-I pună Pruncului numele Isus, deoarece „*El va mântui poporul Lui de păcatele sale.*” Iosif și-a adus aminte de profeția lui Isaia, potrivit căreia Mesia trebuia să Se nască dintr-o fecioară. El s-a conformat poruncii divine și a luat-o acasă pe soția sa, „*dar n-a cunoscut-o până ce ea a născut un fiu. Și el l-a pus numele Isus*” (Mt. 1.24-25). Această căsătorie a protejat-o pe Maria și a salvat taina ei; Copilul L-a avut pe Iosif ca tată legal, și a devenit astfel moștenitorul lui David.

Pruncul S-a născut la Betleem. Cum împăratul August decretase efectuarea unui recen-

sământ pentru toți cetățenii Imperiului Roman, aveau să fie numărați și locuitorii Palestinei. Iosif a trebuit să se ducă la Betleem, deoarece el descindea din David. Maria l-a însoțit. Negăsind loc în casa de poposire, ei au fost nevoiți să se cazeze într-un staul, probabil nefolosit în acel moment pentru animale. Și nașterea lui Isus a avut loc acolo. Mama Lui „*L-a înfășat în scutece și L-a culcat într-o iesle*” (Lc. 2.7). Plină de o teamă sfântă și cu încredere deplină în Dumnezeu, Maria aude păstorii vorbind despre vedenia lor nocturnă, precum și despre cântarea îngerilor care au vestit nașterea Mântuitorului. Ea nu realizase că Fiul ei era Dumnezeu arătat în trup, ci înțelesese doar că El era Mesia, și aștepta ca Dumnezeu să descopere misiunea Fiului ei. După 40 de zile de la nașterea lui Isus, Maria și Iosif s-au suit la Ierusalim pentru a prezenta Pruncul înaintea Domnului și spre a aduce la Templu jertfa cerută de Lege (Lv. 12.2, 6, 8). Maria a adus jertfa săracilor (o pereche de turturele sau doi pui de porumbei). Bătrânul Simeon a luat Pruncul în brațe, a lăudat pe Domnul care i-a îngăduit să-L vadă pe Mesia, apoi a prezis suferințele de care urma să aibă parte Maria (Lc. 2.35). Apoi, după toate probabilitățile, Iosif și Maria s-au întors la Betleem (Mt. 2.8-11). Magii veniți din Orient ca să se închine lui Isus au fost găzduiți într-o casă (Mt. 2.1-11). Sub călăuzirea lui Dumnezeu, sfânta familie, a fugit în Egipt de unde, după câțva timp, s-a întors la Nazaret. Maria s-a dedicat creșterii și educării Copilului al Cărui viitor o va fi preocupat nespus de mult. Cele petrecute cu Isus la vârsta de 12 ani scot în evidență caracterul mamei Sale. Ea participa, împreună cu Iosif, an de an, la Ierusalim, la sărbătoarea Paștelor (Lc. 2.41), deși Legea nu cerea lucrul acesta din partea femeilor evreice (Ex. 23.17). Iosif și Maria, oameni evlavioși, L-au luat și pe Isus la Templu, când El a împlinit vârsta de 12 ani. Discuția care a avut loc între Fiul lor și învățătorii lui Israel i-a zdruncinat din temelii pe Iosif și Maria. „*Mamă-Sa păstra toate cuvintele acestea în inima ei*” (Lc. 2.51). Maria nu-și putea da seama de măreția Fiului ei și nici de misiunea pe care o avea de îndeplinit El (v. 50); totuși, ea s-a străduit să-L crească în așa fel încât să fie un bun slujitor al lui Dumnezeu. Deoarece „*frații Domnului*” (v. ac. cuv.) erau, după cum se crede, copiii lui Iosif și ai Mariei născuți după Isus, se înțelege că Maria a avut o familie numeroasă. De asemenea, Biblia vorbește despre *surorile* lui Isus (Mc. 6.3). Însă, până la începutul lucrării publice a lui Cristos,

nu mai avem alte detalii despre Maria. Ea își face din nou apariția la nunta din Cana Galileii (Ioan 2.1-10), vede cu bucurie cum Isus Se manifestă ca fiind Mesia și crede în misiunea Lui. Cu toate acestea, El Se opune, cu respectul cuvenit, dar și cu fermitate, intervenției inoportune a mamei Sale (pentru a înțelege semnificația răspunsului Său de la v. 4, cf. Mc. 5.7). Domnul a căutat s-o facă să înțeleagă că ea nu avea dreptul să se amestece în lucrarea Lui. Ca Fiul, El i-a dovedit respect, dar în calitate de Mesia și Mântuitor al păcătoșilor, o pune pe aceeași treaptă cu ucenicii Lui, deoarece Maria are nevoie, ca oricare alt om, de mântuirea adusă de Cristos Domnul. Și într-o altă împrejurare, El îi face Mariei o observație asemănătoare (Mt. 12.46-50; Mc. 3.31-35; Lc. 8.19-21). Pe când învățătorul li Se adresa oamenilor, vorbindu-le în pilde, mama și frații Lui L-au căutat pentru a discuta cu El. Poate că intenționau să-L determine să renunțe la ceea ce ei considerau a fi o carieră riscantă. Atunci Isus le-a amintit că legătura spirituală care-L unea cu ucenicii Săi avea mai multă valoare decât orice relație omenească. „*Căci oricine face voia Tatălui Meu care este în ceruri, acela Îmi este frate, soră și mamă*” (Mt. 12.50). S-ar părea că Maria și frații lui Isus au locuit la Nazaret în timp ce învățătorul își desfășura lucrarea Sa publică. Iosif nefiind menționat, s-ar putea ca el să fi decedat. Spre deosebire de frații lui Isus (Ioan 7.5), Maria nu a încetat niciodată să creadă că Fiul ei era Mesia. De aceea, ea L-a urmat cu prilejul ultimei sale călătorii la Ierusalim. Suferind profund, ca urmare a dublei sale calități de mamă și ucenic, ea a suportat răbdătoare spectacolul oribil al răstignirii. În timpul agoniei Sale, Isus i-a vorbit și a încredințat-o lui Ioan, ucenicul Său preaiubit: „*Și, din ceasul acela, ucenicul a luat-o la el acasă*” (Ioan 19.25-27). După înălțarea Domnului, ea se afla împreună cu ucenicii, în camera de sus (F.A. 1.14). De aici încolo, Sf. Scriptură nu o mai menționează. Nu cunoaștem nici data, nici împrejurările morții ei. Unii au identificat, pe valea Chedronului, ceea ce consideră a fi mormântul Mariei, dar nu avem nici un motiv serios să credem în autenticitatea acestei ipoteze. Legende tardive despre Maria nu conțin nici un element vrednic de crezare. Sf. Scriptură o prezintă simplu ca o figură magnifică a femeii devotate și evlavioase. Ea ocupă un loc unic în calitate de mamă a lui Isus, căci „*toate neamurile îi vor zice fericită*” (Lc. 1.48), dar nu încapă nici o îndoială că Maria nu este „*Imaculata Con-*

cepie", de vreme ce ea însăși îl numește pe Dumnezeu „*Mântuitorul ei*", iar mintea sa este supusă ignoranței și neînțelegerii (Lc. 1.47; 2.50; Mc. 3.21). Ea nu a rămas „*pururea fecioară*", deoarece a devenit realmente nevasta lui Iosif (Mt. 1.25), și nu este nicidecum „*plină de har*" (v. *Har*), căci textul gr. spune cu privire la ea *grătită* sau *primită în har* (Lc. 1.28) iar îngerul adaugă că ea a „*găsit har înaintea lui Dumnezeu*" (sau, în alte versiuni: „*ai căpătat îndurare înaintea lui Dumnezeu*". N. Ed.) (v. 30). Prin urmare, este inexact să pretindem că, așa cum o face Biserica Romano-catolică, „*Maria este mediatoarea tuturor harurilor*" și că, la Rusalii, ea a fost aceea care a primit Duhul Sfânt și apoi l-a împărțit ucenicilor. Domnul Isus Cristos este Singurul Mijlocitor, iar preoția Sa intransmisibilă ne este absolut suficientă (I Tim. 2.5; Evr. 9.24-25). Maria nu este „*Născătoare de Dumnezeu*" în sensul catolic al acestor termeni, pentru că ea l-a transmis lui Cristos natura sa umană, și nu o natură divină. Textele citate mai sus ne arată că Domnul a avut întotdeauna grijă ca nici Maria însăși, nici alte persoane, să nu-i atribue mamei Sale un loc superior celorlalți și să nu i se acorde nici cea mai mică părțică din misiunea încredințată Lui însuși. În sfârșit, dogma „*Adormirii Maicii Domnului*", promulgată în anul 1950, nu are nici o bază scripturistică. Potrivit acestei doctrine, după ce a murit în anul 54 d.Cr., ea ar fi înviat imediat și ar fi fost răpită la cer într-un trup glorificat. Or, ap. Pavel indică fără echivoc ordinea în care înviază oamenii: „*Cristos este cel dintâi rod; apoi, la venirea Lui, cei ce sunt ai lui Cristos*" (inclusiv Maria) (I Cor. 15.23).

2. Maria, nevasta lui Clopa (Cleopa) (Ioan 19.25). Cuv. *femeie* nu se află în textul gr., potrivit uzanței, astfel că unii traducători, rom. și străini, l-au pus între paranteze. Clopa (Clopas) pare să fie una și aceeași persoană cu Alfeu (Mt. 10.3; Mc. 3.18; Lc. 6.15), cele două nume fiind variante ale aceluiași cuv. aram. original. Așadar, Clopa și Maria sunt tatăl și mama apostolului Iacov cel mic și ai lui Iose, (Mt. 27.56; Mc. 15.40; Lc. 24.10). Cei ce pretind că *frații* Domnului ar fi fost verii Săi din partea mamei, avansează ipoteza că această Marie ar fi fost sora Fecioarei și că la Ioan 19.25 ar fi menționate doar 3 femei care se aflau lângă crucea lui Isus. Însă, fără să mai vorbim de imposibilitatea de a se fi dat același nume la două surori, și alte argumente permit combaterea teoriei *verilor* (v. *Frații Domnului*). Se

admite, în cazul acesta, că Ioan vorbește de 4 femei care asistă la răstignire. Una dintre acestea era, desigur, Maria, nevasta lui Clopa. Despre ea însăși nu știm mare lucru, în afară de faptul că ea a văzut cum a fost pus Isus în mormânt (Mt. 27.61). A treia zi, ea a venit acolo cu miresme și Cel Înviat i S-a arătat (Mt. 28.1; Mc. 15.47; 16.1; Lc. 24.10) (V. nr.1 de la acest articol și *Alfeu; Iacov*).

3. Maria din Magdala, Maria Magdalina. Epitetul indică, desigur, localitatea sa de origine (Mt. 27.56, 61; 28.1; Mc. 15.40, 47; 16.1, 9; Lc. 8.2; 24.10; Ioan 19.25; 20.1, 18); Magdala, pe țărmul de SV al Mării Galileii. Domnul Isus a scos din ea 7 draci (Mc. 16.9; Lc. 8.2). Din acel moment, ea s-a aflat printre cei mai devotați ucenici ai Săi. Prima mențiune a acestei Marii (Lc. 8.2) vine imediat după relatarea despre ungerea picioarelor Mântuitorului de către o femeie păcătoasă, într-o cetate din Galileea (7.36-50). De aceea, s-a presupus că cele două pasaje s-ar referi la una și aceeași persoană, ceea ce este foarte improbabil. Supoziția aceasta a dus la considerarea Mariei din Magdala (Maria Magdalina) drept o ființă decăzută. Numele ei a rămas legat de un asemenea portret, deși apropierea arbitrară a două texte nu ar putea justifica această presupunere. Noi nu știm în ce a constatat teribila posesiune demonică de sub puterea căreia a fost ea eliberată. La începutul lucrării lui Isus în Galileea, Maria Magdalina li s-a alăturat celor 12 apostoli și femeilor care-L ajutau pe Domnul și pe apostolii Lui cu bunurile lor (Lc. 8.1-3). O regăsim la piciorul crucii de pe Golgota (Mt. 27.56; Mc. 15.40; Ioan 19.25); ea se așază în fața mormântului când este depus acolo trupul Domnului (Mt. 27.61). A treia zi, în zori, Maria Magdalina se duce la mormânt, cu Maria, nevasta lui Clopa, și Salome, pentru a îmbălsăma trupul Mântuitorului (Mc. 16.1). Piatra de la gura mormântului fiind dată la o parte, ea aleargă la Ierusalim pentru a înștiința pe Petru și Ioan că trupul lui Isus dispăruse (Ioan 20.1-2). Maria Magdalina îi însoțește pe apostoli, se întoarce în grădină și rămâne acolo după plecarea lor. Ea este prima dintre persoanele cărora li Se arată Domnul după înviere (Mc. 16.9; Ioan 20.11-17) și aleargă să dea de veste ucenicilor despre acest lucru (20.18). Informațiile pe care le avem despre Magdalina se opresc aici.

4. Maria din Betania locuia împreună cu Marta, sora ei (Lc. 10.38-39), într-un sat numit Betania (Ioan 11.1; 12.1). Vârful Muntelui Măslinilor se află la 1,5 km de satul respectiv. Cu

oazia primei vizite a Domnului în familia din Betania menționată în Biblie (Lc. 10.38-42), Maria pare foarte însetată după cuvintele Lui. Marta se plânge lui Isus că sora ei neglijase slujirea, dar Învățătorul îi răspunde: „... *un singur lucru trebuie. Maria și-a ales partea cea bună, care nu i se va lua*” (Lc. 10.42). Cap. 11 din Ev. după Ioan relatează învierea lui Lazăr, fratele Mariei. Când, la 4 zile după moartea lui Lazăr, Isus sosește în împrejurimile Betaniei, „*Maria ședea în casă*” (Ioan 11.20). Marta îi spune să meargă în întâmpinarea Învățătorului care o chemase (v. 28). La vederea Lui, Maria exclamă: „*Doamne, dacă ai fi fost aici, nu ar fi murit fratele meu!*” Durerea sufletească a celor două surori îl impresionează profund pe Mântuitorul care săvârșește, spre bucuria lor, una din cele mai mari minuni ale Sale. Mai târziu, Isus Se duce la Betania, cu 6 zile înainte de ultimul Său Paște (Ioan 12.1). I se dă o cină în casa lui Simon leprosul (Mc. 14.3). În timpul servirii mesei, Maria aduce un vas de alabastru, plin cu nard curat, pe care îl sfărâmă și toarnă parfumul de mare preț pe capul lui Isus (14.3) și pe picioarele Lui pe care apoi le șterge cu părul capului ei (Ioan 12.3). Este vorba de un gest de adorare, de recunoștință, o mărturie despre măreția lui Cristos. Iuda și alți ucenici o blamează pentru această pretinsă risipă, însă Isus declară: „*Adevărat vă spun că oriunde va fi propovăduită Evanghelia aceasta, în toată lumea, se va spune și ce a făcut femeia aceasta, spre pomenirea ei*” (Mt. 26.6-13; Mc. 14.3-9). Domnul Isus vede, în această ungere cu mir (oncțiune), a cărei semnificație i-a scăpat, cu siguranță, Mariei, pecetea apropiatei Sale înjunghieri (Ioan 12.7-8).

5. **Maria, mama lui Marcu.** Ucenicii s-au adunat în casa acestei creștine, ca să se roage pentru eliberarea lui Petru care fusese aruncat în temniță de Irod Agripa. Izbăvit de un înger al Domnului, apostolul se duce imediat în casa aceasta (F.A. 12.12). Fiul acestei Marii a scris cea de a doua Evanghelie (v. *Marcu*). Probabil că ea era o femeie înstărită (v. 13). S-a presupus că unul din locurile de întrunire ale creștinilor din Ierusalim a fost casa Mariei. Potrivit cu Col. 4.10, Marcu era vărul lui Barnaba. Nu știm dacă această înrudire venea din partea tatălui sau a mamei. Soțul acestei Marii nu ne este cunoscut.

6. **Maria din Roma.** O creștină căreia Pavel îi transmite salutări (Rom. 16.6). Ea s-a ostenit pentru cauza lui Cristos, la Roma. Numele ei nu mai este pomenit în Biblie. (V. *Nașterea virginală*).

MARMURĂ. Rocă de calcar, foarte dură, cristalizată în stare naturală, care se taie și se lustruiește ușor. Din cauza strălucirii sale, în ebr. se numește *chayich* și *chech*; în gr. *marmaros*. În antichitate, din marmură se făceau stâlpi, pardoseli luxoase (Est. 1.6; Cânt. 5.15). Solomon a folosit multă marmură la construirea Templului (I Cr. 29.2). Descriind zidurile acestui edificiu, Josephus spune că ele erau făcute din piatră albă, dar nu menționează sortimentul (Ant. 8.3.2). Marmura de culoare albă, galbenă, roșie provenea din Liban. La rândul ei, Arabia furniza varietăți de calitate superioară. În regiunile palestiniene de pe ambele maluri ale Iordanului, se utiliza, pentru construirea de palate, în perioada greco-romană, marmură roșie și albă. Coloanele pridvoarelor Templului lui Irod erau lucrate din blocuri de marmură albă, având 25 de coți înălțime (Răzb. 5.5.2).

MARSENA. Unul dintre cei 7 domnitori ai Persiei care aveau permisiunea de a vedea fața împăratului (Est. 1.14). Poate că acest Marsena era însuși faimosul Mardonius, vărul lui Xerxes, unul dintre principalii consilieri ai regelui, la începutul domniei sale (Herod. 7.5.9) (V. *Căpetenie*).

MARTA. Nume aram. care, tâlmăcit, înseamnă: *doamnă, metresă, stăpână*. Sora Mariei și a lui Lazăr din Betania (Ioan 11.1-2), toți trei fiind profund atașați de Isus. Marta intenționase să-și dovedească afecțiunea față de El, rezervându-I o primire demnă de un asemenea oaspete. Maria, fire mai contemplativă decât sora ei, nu dorea decât să-L asculte pe Învățătorul. Marta intervine și-I cere lui Isus s-o mustre, dar El caută s-o facă să înțeleagă că foamea spirituală a ucenicilor Lui era mai importantă decât o îngrijire plină de respect din partea lor (Lc. 10.38-42). Cele două surori aveau o credință vie (Ioan 11.21-32). Casa lor din Betania a fost numită „*casa Martei*” (Lc. 10.38). Cu prilejul unei alte mese oferite în Betania, în casa lui Simon leprosul (Mt. 26.6; Mc. 14.3), Lazăr era de față iar Marta servea la masă; Maria a uns cu mir picioarele Domnului (Ioan 12.1-3). Din interpretarea tuturor acestor elemente, unii au dedus că Marta ar fi putut să fie soția sau văduva lui Simon leprosul.

MARTIR. (V. *Martor al lui Cristos*).

MARTOR, MARTOR ÎN JUSTIȚIE, MĂRTURIE. O mărturie sau dovada certă a unui fapt putea fi:

1. Semnul vizibil, uneori o movilă de pietre, al unei convenții a cărei amintire se dorea a fi păstrată pentru totdeauna (Gen. 31.46-52).

2. Atestarea dată de niște oameni cărora li s-a cerut să asiste la încheierea unei tranzacții (23.10-18).

3. O scrisoare servind ca document, de ex. actul de repudiare (scrisoarea de despărțire) (Dt. 24.1, 3; Ier. 32.10).

De asemenea, li se spune „*mărturie*” preceptelor divine (Dt. 4.45; II Împ. 11.12) și unor obiecte de natură să ateste prezența Domnului, cum ar fi chivotul (Ex. 25.22). Isaia dă numele de mărturie (oracol) învățăturii sale (Is. 8.16), altarului ridicat în Egipt la porunca lui Dumnezeu (19.20) și cărții care se referea la viitor (30.8).

Domnul Isus vorbea adesea despre mărturia dată de El în sprijinul adevărului, mărturie confirmată de Tatăl și de Sf. Scriptură (Ioan 3.11, 33; 5.31-39; 7.7; 8.13-18; 18.37). Duhul Sfânt dă mărturie despre Fiul lui Dumnezeu (15.26). Prin faptul că le-a dat și Neamurilor Duhul Sfânt, Dumnezeu a mărturisit că și credincioșii proveniți din mijlocul lor sunt acceptați în Biserică (F.A. 15.8). Cu mult timp înainte, Dumnezeu dăduse mărturie despre Sine unor persoane, revelându-li-se și binecuvântându-le (Evr. 11.2-39).

Legea mozaică stipula că mărturia unui singur om nu era suficientă pentru a se aplica cuiva pedeapsa capitală (Num. 35.30; Dt. 17.6; Evr. 10.28; cf. I Împ. 21.10, 13; Mt. 26.60). Acest principiu reglementa toată jurisprudența evreiască (Dt. 19.15). Legea lui Moise excludea folosirea torturii pentru smulgerea de mărturisiri din partea celor incriminați, lucru practicat intens de celelalte națiuni (v. *Pedeapsă*). Înainte de interogarea unui martor, era adjurat pentru a spune tot adevărul; dacă martorul ascundea o parte de adevăr, păcatul lui rămânea asupra sa (Lv. 5.1; Pv. 29.24). Decalogul condamnă mărturia mincinoasă (Ex. 20.16). Cel ce ar fi depus o asemenea mărturie era pasibil de pedeapsa cuvenită celui pe nedrept acuzat (Dt. 19.16, 19). Martorii participau la execuția celui condamnat la moarte (v. *Uciderea cu pietre*). Josephus afirmă că Legea mozaică nu le dădea dreptul femeilor și copiilor să depună mărturie. Chiar dacă Legea nu conține nici o poruncă formală în privința aceasta, afirmația lui Josephus pare plauzibilă de vreme ce martorii trebuiau să asiste la execuție. Josephus dezvăluie care era interpretarea curentă a Legii pe vremea lui.

Obligația de a produce două mărturii constituie un principiu excelent, susceptibil de

numeroase aplicații (Is. 8.2; Mt. 17.1-2; 18.16; Ioan 8.17-18; I Tim. 5.19) (V. *Martor al lui Cristos*).

MARTOR AL LUI CRISTOS. În N.T. gr., *martus* sau *martur* = martor, cele două cuvinte fiind folosite de 34 x. Apoi, verbul *martureō* = a da mărturie (79 x); subst. *marturia*, *marturion* = mărturie (57 x). În afară de sensul juridic (v. *Martor*), N.T. utilizează adesea cuvintele martor, a mărturisi etc., în raport cu Revelația și propovăduirea Evangheliei. Dumnezeu este invocat ca martor (Rom. 1.9; II Cor. 1.23; Fil. 1.8). Cristos este Martorul credincios și adevărat (Ap. 1.5; 3.14) și, în sens istoric, creștinii sunt chemați să fie martori ai lui Cristos, îndeosebi în Faptele Apostolilor (1.8, 22; 2.32; 3.15; 5.32; 10.39, 41; 13.31; 22.15; 26.16). Un martor poate plăti scump mărturia pe care o depune. Într-adevăr, el poate fi confruntat cu contestații, angoase, pericole, persecuții și chiar să fie pus în situația de a-și da viața pentru mărturia sa (de ex. Ștefan, F.A. 22.20; Antipas, Ap. 2.13; cei doi martori din Ap. 11.3, 7 și urm.; victimele mării prostituate, Ap. 17.6; cf. Evr. 10; 11; 12.1). În felul acesta, sensul cuv. *martus* = martir a alunecat, pe nesimțite, de la martor și nimic mai mult, la acela de martor care își dovedește credința trecând printr-o moarte violentă (martir).

Pentru a fi cineva martor în înțelesul N.T., trebuie să îndeplinească două condiții: să fi văzut un eveniment cu proprii săi ochi sau să fi trăit o anumită experiență; să fie capabil să comunice, în mod clar și veridic, cele văzute sau trăite. Apostolii au fost martorii oculari ai morții și învierii lui Cristos. Astăzi, Dumnezeu face din noi martorii Lui, capabili de a mărturisi adevărurile referitoare la Cristosul istoric, cu ajutorul a două daruri: unul obiectiv, Cuvântul Său, și un altul subiectiv, Duhul Sfânt (I Ioan 5.9-10). Această mărturie istorică este completată și confirmată de mărturia personală a lucrării Duhului Sfânt în noi.

Dacă cuv. *martor* pune accentul pe persoană – veracitatea, competența, convingerile și chiar suferințele sale –, cuv. gr. *kêrux* = crai-nic subliniază caracterul oficial, solemn, al mesajului care îi este încredințat, în timp ce *euaggelistês* = evanghelist pune în evidență faptul că el este însărcinat să transmită un mesaj aducător de bucurie, o veste bună.

MARTOR ÎN JUSTIȚIE. (V. *Martor*).

MASA, MASSA = *încercare, ispită*.

1. Numele dat de Moise unui loc unde au poposit israeliții și unde nu au mai găsit apă. Dumnezeu i-a poruncit lui Moise să lovească stânca de la Horeb, pentru a face de rușine necredința israeliților, și apa a țâșnit cu putere (Ex. 17.7; Dt. 6.16; 9.22; Ps. 95.8-9). Potrivit cu Dt. 33.8, Domnul a pus astfel la încercare credincioșia leviților, în persoana lui Moise. La Ex. 17.7, locul acesta este numit Meriba (v. ac. cuv.).

2. Un trib care a descins din Ismael (Gen. 25.14; I Cr. 1.30). În gen., Massa a fost identificat cu Masani, un popor din pustiul Arabiei, în apropierea Golfului Persic (Ptolemeu 5.19.2), la NE de Duma. Inscriptiile asiriene menționează Massa, Tema și Nebaiot (Nebayoth) (cf. Gen. 25.13-15).

MASA DOMNULUI. (V. *Cina Domnului*).

MASAI. (V. *Maesai*).

MASĂ. În Sf. Scriptură, ac. cuv. desemnează câteva lucruri diferite:

1. O piesă de mobilier, întrebuințată pentru ritualurile sacre (Ex. 25.23; Num. 3.31; I Împ. 7.48; II Cr. 13.11; Evr. 9.2).

2. O piesă de mobilier pe care se pun alimentele, pentru a fi consumate.

3. Un altar (Malh. 1.7, 12).

4. Masa schimbătorilor de bani (unde se făcea schimbul monedelor străine contra monedei Templului, unde se făceau depunerile spre a fi ridicate cu dobândă: Mt. 21.12; Mc. 11.15; Lc. 19.23; Ioan 2.15). Schimbătorii de bani sau bancherii se numeau *trapezitês* (Mt. 25.27) = oamenii mesei.

5. Tablele (în fr., același cuvânt este utilizat și pentru *masă*. N. Ed.) Legii indicau două plăci de piatră pe care fuseseră gravate cele 10 porunci (Ex. 24.12; 31.18; II Cor. 3.3).

Cuv. *masă* s-ar mai putea aplica alimentelor înseși (F.A. 16.34) sau unui ospăț (Rom. 11.9). În templul care apare în vedeniile lui Ezechiel, niște mese erau destinate pregătirii jertfelor aduse ca arderi-de-tot (Ez. 40.39-43) și un altar era plasat înaintea Locului sfânt (Ez. 41.22; 44.16).

Masa era folosită pentru punerea alimentelor ce urmau a fi consumate (Jud. 1.7; Is. 28.8). Aceasta putea consta, (cum este cazul cu beduinii arabi din zilele noastre) dintr-o simplă piele de animal, un cearceaf sau o bucată de in întinse pe pământ, împrejurul căroră se așezau pe vine persoanele care voiau să mănânce (Ps. 78.19).

Persoanele oficiale și oamenii bogați mâncau la mese, având, de regulă, foarte mulți invitați.

A mânca la masa unui rege era un semn de cinstire (II Sam. 9.7). David pune la masă persoanele față de care se simțea îndatorat (II Sam. 9.7-13; I Împ. 2.7). Solomon avea 12 prefecti care îngrijeau, câte o lună pe an, de hrana împăratului și a casei lui (I Împ. 4.7).

În perioada nou-testamentară, pentru a servi masa, oamenii se întindeau pe un fel de divan (Lc. 7.37). În F.A. 6.2, expresia *a sluji la mese* se referă la distribuirea de alimente și la servirea mesenilor de către apostoli. Când Domnul Isus a curățit Templul, El a răsturnat mesele schimbătorilor de bani (Mt. 21.12; Mc. 11.15; Ioan 2.15).

În sens figurat, masa este o cursă, pentru că alimentele puse pe ea îi pot face pe oameni să se poticnească (Ps. 69.22). Expresia aceasta devine inteligibilă când este pusă în discuție o masă constând dintr-o bucată de pânză întinsă pe pământ: mâncărurile aflate pe ea puteau efectiv să-l facă pe un trecător neatent să se împiedice și să cadă. Psalmistul vede în aceasta un simbol al abundenței și lăcomiei, o posibilă pricină de prăbușire pe plan spiritual.

Masa mai poate reprezenta proviziile, rezervele de bunuri alimentare. Când psalmistul spune: „*Tu îmi întinzi masa în fața potrivnicilor mei*” (Ps. 23.5), el exprimă sentimentul de siguranță și ocrotire inspirat de Dumnezeu. În I Cor. 10.21, Pavel afirmă: „*Nu poți lua parte la masa Domnului și la masa dracilor*”, ceea ce înseamnă că nu poate cineva să participe la Cina Domnului și, în același timp, să continue să aducă jertfe dumnezeilor păgânilor. (V. *Scritere*).

MASĂ. De obicei, israeliții serveau masa de două ori pe zi: dimineața și seara (Ex. 16.12; I Împ. 17.6; Ioan 21.4, 12), dar asta nu înseamnă că nu puteau să mănânce și la alte ore. Lucrătorii luau o gustare la prânz (Rut 2.14). Esenienii nu mâncau decât de două ori pe zi: la ora 5 (ceea ce corespunde la noi cu ora 11 a.m.) și seara (Răzb. 2.8.5). Pe vremea lui Isus, evreii habotnici nu întrerupeau postul nocturn, în condiții normale, înainte de ceasul al 3-lea (9 dimineața), ceasul rugăciunii (F.A. 2.15). În zilele de sabbat, ei nu serveau nimic înainte de ora 6 (la amiază), adică în momentul când se termina slujba religioasă la sinagogă (Josephus, *Viața*, 54). Masa de bază era cina (Răzb. 1.17.4; *Viața*, 44; cf. Gen. 19.1-3; Ex. 12.18; Rut 3.7). Egiptenii și sirienii dădeau câteodată ospete în timpul amiezii (Gen. 43.16; I Împ. 20.16).

În vremuri străvechi, evreii, egiptenii, grecii (*Iliada* 10.578; *Anab.* 6.1.3) se așezau să mă-

nănce, întinși pe rogojini, ca arabii din zilele noastre (Gen. 27.19; Jud. 19.6; I Împ. 13.20). Mai târziu, se mânca stând în poziție semi-culcat, rezemați pe paturi (Est. 1.6; 7.8; Ez. 23.41; Ioan 21.20), obicei care a prevalat în perioada greco-romană (la Mc. 7.4, unele versiuni rom. și străine au: „... *spălarea... și a paturilor*.”). De regulă, 3 divanuri înconjurau o masă pătrată, o latură rămânând liberă pentru servit. Divanul considerat a fi cel mai înalt se afla la dreapta sclavilor care serveau la masă; la stânga lor, se găsea divanul cel mai scund, iar în față divanul intermediar. De regulă, stăteau câte 3 persoane pe fiecare divan, uneori 4 sau 5. Mesenii se așezau în diagonală, cu capul spre masă și picioarele întinse spre marginea divanului. Cotul stâng se sprijinea pe o pernă și susținea bustul, iar mâna dreaptă era liberă. Persoana întinsă în fața altui comesean își rezema capul pe pieptul acestuia (Ioan 13.23; 21.20). Cele 3 locuri ocupate pe fiecare divan se numeau, la rândul lor: „cel mai înalt, intermediarul și cel mai de jos.” Cel mai elevat era locul de pe divanul cel mai înalt, ocupantul său neavând pe nimeni la spatele său: acesta era locul de onoare (Mt. 23.6). Uneori, femeile mâncau împreună cu bărbații (Rut 2.14; I Sam. 1.4; Iov 1.4).

Evreii și grecii își *spălau mâinile* înainte de a se așeza la masă, la fel ca arabii din zilele noastre (Mt. 26.23; *Iliada* 10.577; *Odissea* 1.136), deoarece, în majoritatea cazurilor, se puneau o singură farfurie în care întingeau cu toții. Fariseii au făcut din spălatul mâinilor o rânduială rituală al cărei legalism Cristos l-a condamnat (Mc. 7.1-13). Samuel (I Sam. 9.13), Domnul Isus (Mt. 14.19; 15.36; 26.26) și primii creștini (F.A. 27.35) *mulțumeau lui Dumnezeu* înainte de a se așeza la masă; la fel procedau și iudeii (cf. *Răzb.* 2.8.5). O bucată de pâine servea oarecum ca lingură, fiind muiată în farfuria plină cu grăsimi sau carne. Supa strecurată sau ciorba se lua cu căușul palmei, în loc de polonic, și se turna într-un vas. Uneori, se făceau porții de mâncare (Rut 2.14; I Sam. 1.4; Ioan 13.26). Rugăciunea de mulțumire după mâncare își are originea în Dt. 8.10 (cf. *Răzb.* 2.8.5).

Mesele festive la care participau mai mulți invitați se desfășurau după un anumit ceremonial. Era un gest politicos să se acorde oaspetelui o sărutare, la intrarea lui în casă (Lc. 7.45), și trebuia neapărat să i se aducă apă pentru spălatul mâinilor și picioarelor (Gen. 18.4; 19.2; Lc. 7.44; Ioan 2.6). Invitații, parfumați din creștet până în tălpi, își puneau hainele cele mai bune (Am. 6.6; Înt. lui Solomon 2.7). Câteodată,

cel poftit la masă era uns cu miresme în casa gazdei (Lc. 7.38; Ioan 12.3). Adesea, mesenii aduceau coroane de flori (Is. 28.1; Înt. lui Solomon 2.7.8; *Ant.* 19.9.1). Locul ocupat de musafiri era corespunzător rangului fiecăruia (I Sam. 9.22; Lc. 14.8); la fel și la egipteni (Gen. 43.33).

Înainte fiecărui invitat era pusă câte o porție de mâncare (I Sam. 1.4), iar oaspetele de onoare primea o porție dublă sau i se lăsa libertatea să-și aleagă bucata preferată (v. 5; 9.24; cf. Gen. 43.34). În anumite împrejurări, era desemnată o persoană care ordona ospățul; aceasta gusta mâncarea și întreținea atmosfera (Eclesiastic 32.1-2; Ioan 2.9-10). Muzica instrumentală (Is. 5.12; Eclesiastic 32.5-6), cântecele cântăreților și cântărețelor (II Sam. 19.35; Am. 6.4-6), dansurile (Mt. 14.6; Lc. 15.25), enigmele și ghicitorile (Jud. 14.12) agrementau ospetele. Obiceiurile grecești ilustrează aceste practici de demult (Herod. 6.57; *Iliada* 7.321). La sfârșit, se așteptau ghirlande de flori, diferite parfumuri și vinuri. Ordonatorul ospățului era, de obicei, unul dintre invitați, iar deciziile sale erau literă de lege (*Anab.* 6.1.30). El gusta mâncărurile, băuturile, înainte ca sclavii să le pună pe masă, stabilea câtă apă se putea turna în vin și la ce cantitate de băutură avea dreptul fiecare musafir. De asemenea, el era cel ce propunea divertismentele (Platon, *Sympos.* 2; *Legg.* 671; Xenophon, *Anab.* 6.1.3-13).

MASCH. (V. *Maș*).

MASH. (V. *Maș*).

MASOREȚI. (În ebr. *Massorah* = tradiție, adică ansamblul tuturor informațiilor referitoare la textul sacru, păstrat vreme îndelungată prin tradiție orală). Masoreți, niște rabini evrei din Tiberiada și Babilon, sunt acela care ne-au transmis textul V.T. Activitatea lor se întinde în perioada corespunzătoare sec. V-X d.Cr. Mai întâi, ei au procedat la *fixarea textului*, alegând un MS din toate MS pe care le-au avut la îndemână. Apoi, ei *au copiat textul*, manifestând o grijă deosebită. Potrivit unor erudiți, o eroare vizând o singură literă făcea MS inutilizabil. Ei *au adnotat textul*, pentru a se preveni orice adițiune sau omisiune, indicând pe margine numărul literelor, numărul unor anumite expresii, litera de la mijloc, cuvântul și versetul de la mijloc, în fiecare carte sau colecție de cărți; când un anumit cuvânt li se părea incorrect, ei îl lăsau în text (*kethib*) și plasau la margine consoanele cuvântului modificat (*Keri*).

Masoreții au inventat *punctele-vocale*. Până în sec. V d.Cr., textul ebr. al Bibliei nu conținea decât consoane. Tradiția era de ajuns pentru a se asigura o lectură normală. Dar, pe măsură ce poporul evreu se integra în sânul națiunilor printre care era dispersat, pronunțarea exactă a cuvintelor risca să fie din ce în ce mai compromisă. Pentru a fixa această pronunțare, masoreții au inventat punctele-vocale. Acestea (niște puncte sau liniuțe) au fost plasate între consoane sau dedesubtul lor, căutând să se păstreze integritatea textului consonal tradițional.

În sfârșit, ei au inventat *un sistem special de accente*, menite să păstreze, în lecturarea textului, nuanțele de ton și sentiment, precum și ritmul specific citirii Bibliei ebr. (V. *Vechiul Testament; Manuscrise*).

MASRECA, MASREKA, MASREQA = *dealul viilor, podgorie*. Cetate edomită (Gen. 36.36; I Cr. 1.47). Identif. la Djebel el-Mushrak, la cca 35 km S-SV de Ma'an.

MASREKA. (V. *Masreca*).

MASREQA. (V. *Masreca*).

MAȘ, MASCH, MASH, MESEC, MESHEK, MEȘEC. O ramură a aramelor (Gen. 10.23), numită Meșec în I Cr. 1.17.

MAȘAL. (V. *Mișeal*).

MAȘERONT. (V. *Machaerus*).

MAȘINĂ DE RĂZBOI.

1. Termenul ebr. *hishabon* = mașină desemnează două dispozitive militare (II Cr. 26.15): a) arbaleta sau mașina care servea la aruncarea de săgeți și alte obiecte; b) catapulta, cu ajutorul căreia se proiectau corpuri foarte grele.

2. Un alt termen ebr. era *mehi* = mașină. Berbecul, cunoscut egiptenilor și asirienilor, era o mașină de război compusă dintr-o bârnă groasă, prevăzută la unul din capete cu un cap de berbec, și care servea la dărâmarea zidurilor prin executarea unor breșe (Ez. 26.9).

MATAN, MATHAN.

1. Preot al lui Baal, omorât înaintea altarului acestui zeu în timpul revoluției care a condus la moartea Ataliei și la înscăunarea lui Ioas pe tronul lui Iuda (II Împ. 11.18; II Cr. 23.17).

2. Tatăl lui Șefatia (Ier. 38.1).

MATANA, MATTHANA. Un loc unde au tăbărit israeliții, pe teritoriul moabit sau în apropiere de hotarele Moabului (Num. 21.18-19). Identif.: Khirbet el-Medeiyneh.

MATANIA, MATTHANIA, MATTANIAHU, MATTANYA = *darul Domnului*.

1. Fiul lui Heman și cântăreț pe vremea lui David (I Cr. 25.4, 16).

2. Un levit, fiul lui Asaf, fondatorul unei ramuri a ac. fam. (II Cr. 20.14). Probabil că este unul și același personaj cu cel din I Cr. 9.15; Nem. 13.13 (Matania), reprezentantul casei patriarhale (Nem. 12.8; cf. Ezra 2.41; Nem. 11.17, 22; 12.25).

3. Un levit, urmaș al lui Asaf, care l-a asistat pe regele Ezechia în aplicarea reformei sale religioase (II Cr. 29.13).

4. Fiul regelui Iosia. Nebucadnețar l-a așezat pe tronul lui Iuda și i-a schimbat numele în acela de Zedechia (II Împ. 24.17) (V. *Zedechia*).

5 - 8. Patru israeliți, respectiv fiili lui Elam, Zatu, Pahat-Moab și Bani. Ezra i-a convins să-și repudieze nevestele străine cu care se însuraseră (Ezra 10.26-27, 30, 37).

MATAT, MATTHAT. Numele a doi strămoși ai lui Cristos: unul apropiat și altul foarte îndepărtat (Lc. 3.24, 29).

MATATA, MATTHATTA. Fiul lui Hașum. Ezra l-a convins să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.33).

MATATIAS, MATTHATIAS. (Forma gr. a numelui ebr. Matania, care înseamnă: *darul Domnului*). Nume purtat de doi strămoși ai lui Cristos, aflați la o distanță de 5 generații unul de celălalt, care au trăit după Zorobabel (Lc. 3.25-26).

MATEL (În N.T. gr., *Mathathaios* sau *Matthaios*, din cuv. ebr. *mattityah* = *darul Domnului*). Perceptor de impozite (vameș). Evreu aflat în serviciul Romei sau, poate, al lui Irod. Chemat de Cristos, la Capernaum, să devină ucenicul Lui, Matei a ascultat îndată, a lăsat totul și a mers după Isus (Mt. 9.9; Mc. 2.14; Lc. 5.27). Mai târziu, Domnul l-a ales să facă parte din numărul celor 12 apostoli (Mt. 10.3; Mc. 3.18; Lc. 6.15). În Mc. 2.14; Lc. 5.27, el figurează sub numele de *Levi, fiul lui Alfeu*. De ce aceste două nume? Deseori evreii purtau două nume. Pe de altă parte, s-ar putea ca el să fi fost numit Matei în clipa când a devenit ucenicul Domnului, așa

cum s-a întâmplat cu Simon, supranumit Petru. Pe lista celor 12 apostoli și ca autor al primei Evanghelii, acest Levi este întotdeauna numit Matei. Admiterea lui în numărul ucenicilor, a determinat și alte persoane din categoria socială căreia îi aparținuse acest vameș să-L urmeze pe Mântuitorul, fiind totodată unul din factorii care au contribuit la accentuarea tensiunii dintre farisei și Învățătorul; ostilitatea fariseilor s-a manifestat cu prilejul ospățului pe care Matei, de curând convertit, l-a dat în onoarea lui Isus. Niște *vameși și păcătoși* stăteau la masă cu El. Domnul le-a răspuns fariseilor care se scandalizaseră: „*Eu nu am venit să chem la pocăință pe cei neprihăniți, ci pe cei păcătoși*” (Lc. 5.29-32; Mc. 2.15-17; Mt. 9.10-13). Matei relatează, cu simplitate, că ospățul respectiv a avut loc „*în casă*” (Mt. 9.10); dar noi știm din Mc. 2.15 și Lc. 5.29 că Matei a dat un mare ospăț în propria sa casă. Unii au căutat să-l identifice pe Alfeu, tatăl lui Matei, cu tatăl lui Iacov cel mic. Or, Matei și acest Iacov nu figurează alături în enumerarea apostolilor, așa cum este cazul altor frați. După învierea lui Isus, Matei se află laolaltă cu apostolii (F.A. 1.13). După aceea, N.T. nu-l mai menționează. Potrivit tradiției, el ar fi predeicat mai întâi evreilor, ceea ce ni se pare plauzibil dacă ținem seama de caracterul iudaic al Evangheliei sale.

MATEI - EVANGHELIA. Evanghelia după Matei a exercitat o puternică influență asupra gândirii creștine, fiind cea mai des citată în literatura antică. Câteva secole în șir, aproape toate lecturile duminicale conțineau pasaje din Ev. după Matei. De asemenea, aceasta era folosită în catiheză, din pricina aranjamentului sistematic al învățăturii lui Cristos. Așezarea ei la începutul N.T., se explică prin numeroasele aluzii la promisiunile V.T. care și-au găsit împlinirea în Cristos.

Autorul

Asemenea celorlalte Evanghelii, această scriere este anonimă, dar o tradiție foarte veche datând de la începutul sec. II o atribuie fără rezerve lui Matei, collectorul de impozite chemat de Isus (9.9-13) și figurând pe diferitele liste apostolice (Mt. 10.3; Mc. 3.18; Lc. 6.15; F.A. 1.13). De altfel, încă de la începutul sec. II, cartea aceasta purta numele lui Matei chiar în titlu. Pe la anul 130, Papias spune că Matei a scris o culegere de „*logia*” (cuvinte) în „*limba ebraică*” (după Eusebiu, *Ist. Ecl. III*, 39.16). Această mărturie, deși prezintă multe puncte

neclare, este prețioasă pentru noi deoarece pleacă de la un discipol imediat al apostolilor și atestă redactarea unei Evanghelii – sau cel puțin a unei părți dintr-o Evanghelie – de către apostolul Matei. Să fi completat acesta, mai târziu, colecția cuvântărilor lui Isus cu o istorisire a faptelor Sale? Să fi reformulat el Evanghelia sa în gr. pentru evreii din diasporă (toți specialiștii sunt de părere că Evanghelia după Matei pe care o avem noi nu este o traducere)? Sau poate că materialele adunate de el au fost ordonate de un redactor posterior! Nimic din toate acestea nu prezintă prea mare importanță, principalul fiind că – și acest lucru este puternic atestat de Ireneu, Justin Martirul, Eusebiu ș. a. – conținutul acestei Evanghelii urcă până la acest însoțitor al lui Isus, martor ocular al evenimentelor pe care le relatează. Numeroși teologi consideră că redactorul Ev. după Matei s-ar fi folosit de aceea a lui Marcu; ei conchid că acest redactor nu putea fi Matei, deoarece, după părerea lor, un apostol nu ar fi putut să se inspire din scrierea cuiva care nu era nici apostol, nici măcar un martor ocular al evenimentelor relatate. Dar obiecțiunea nu prezintă greutatea care i se acordă, pentru că, în primul rând, ipoteza unei dependențe literare Matei-Marcu nu a fost dovedită (v. *Evangheliile*); în al doilea rând, chiar dacă o asemenea ipoteză ar fi fost exactă, Marcu nu era *primul venit*: el și-a scris Evanghelia sub autoritatea lui Petru. Printr-o eventuală preluare a formulărilor lui Marcu, Matei ar fi putut face, în mod tacit, dovada unei recunoașteri a elementelor preluate de el de la apostolul Petru.

Potrivit unui foarte vechi punct de vedere tradițional, Matei și-ar fi redactat Evanghelia inițial în ebr. (aram.) Papias, episcop de Ierapole (Hierapolis), în Frigia, scrie pe la anul 140 d.Cr.: „*Matei a compus LOGIA în limba ebraică, și fiecare le-a tradus cât a putut de bine*” (Eusebiu, *Ist. Ecl. III* 39.16). Probabil că Papias a vrut să spună că, la început, fiecare cititor interpreta cât mai fidel posibil, pentru el însuși, acest text aramaic. Cuvintele lui Papias ne fac să credem că el dispunea de Evanghelia după Matei doar în gr. și s-ar părea că el nu văzuse niciodată un text într-o altă limbă. De aceea, unii exegeți nu admit tradiția unui original al lui Matei în aram., din care nu ni s-a păstrat nici un fragment (toate citatele Părinților Bisericii sunt în gr.). Alții au presupus că textul gr. ar fi o traducere sau că Matei ar fi scris două evanghelii, una în aramaică și cealaltă în gr.

În sfârșit, unii specialiști moderni au mai emis și opinia potrivit căreia Matei ar fi asamblat

doar cuvântările (*logia*) lui Isus, scrise în aram. Aceste discursuri ar fi fost integrate în vers. gr. a Evangheliei sale, împreună cu materialul istoric împrumutat de la Marcu. Totuși, această teorie întâmpină câteva obiecții:

1. Cei din vechime declară categoric că vers. gr. a acestei Evanghelii provine de la Matei.

2. N.T. (F.A. 7.38; I Pet. 4.11) ca, de altfel, Philon și primii Părinți ai Bisericii, folosesc termenul *logia* și îl aplică invariabil cărților inspirate, fie că este vorba de ele în ansamblu sau numai de o parte (Rom. 3.2; Evr. 5.12).

3. A pretinde că Matei s-ar fi inspirat din Marcu înseamnă a emite o ipoteză în sprijinul căreia nu dispunem de nici o dovadă (v. *Marcu și Evanghelia*).

4. Este absolut imposibil să credem că un evanghelist original nu ar fi cunoscut decât cuvântările Domnului, fără nici un material istoric; că ar fi redat cuvintele lui Isus, dar ar fi omis faptele Sale, îndeosebi relatarea despre Săptămâna Patimilor.

Numeroși specialiști au revenit acum la tradiția orală pentru a rezolva *problema sinoptică*. Pentru ei, asemănările dintre Matei, Marcu și Luca nu creează niște dificultăți de netrecut: Ev. după Matei reflectă tradiția evanghelică adaptată pentru iudeo-creștini, așa cum au făurit-o Matei și ceilalți apostoli „*ai celor tăiați împrejur*” (Gal. 2.8).

Destinatarii

„*Matei și-a publicat Evanghelia printre iudei*” (Ireneu, discipol al lui Polycarp, tovarășul lui Ioan). Vom enumera câteva argumente în sprijinul ideii că Matei destinase Evanghelia sa, în primul rând iudeilor convertiți:

1. El traduce unele expresii semitice (1.23; 27.33, 46), dar lasă altele în ebr. (5.22; 6.24). Procedând astfel, el lasă să se înțeleagă că presupunea la cititorii săi o anumită familiaritate cu idiomurile semitice.

2. Spre deosebire de ceilalți evangheliști, Matei nu explică anumite obiceiuri evreiești (cf. 5.23; 12.5; 23.5, 23; 26.17, 73).

3. El desfășoară genealogia lui Isus până la Avraam, părintele națiunii iudaice.

4. Matei recurge des la V.T.: cartea lui conține mai multe citate decât oricare altă scriere a N.T.

5. El îl numește adesea pe Isus *Fiul lui David* (1.1; 9.27; 12.23; 15.22; 20.30-31; 21.9, 15; 22.41-45), un titlu de natură să-i sensibilizeze în special pe evrei.

6. Expresia „*împărăția cerurilor*”, specifică lui Matei ține seama de sensibilitatea evreiască

vizavi de folosirea abuzivă a Numelui lui Dumnezeu.

Totuși, el nu uită că Evanghelia are un răsunet universal. Așa se face că includerea a două femei neevreice în genealogia lui Isus (1.5), vizita magilor din Orient (2.1-12), avertismentul dat de Isus iudeilor (8.10-12) și vestirea faptului că păgânii vor crede în El (12.18-21; cf. 21.33-43), porunca dată ucenicilor de a evangheliza „*toate națiunile*” (28.18-20) sunt probe evidente în privința aceasta. Potrivit mărturiilor provenite de la o bună parte din Părinții Bisericii, Matei și-a redactat Evanghelia pentru creștinii palestinieni ieșiți din iudaism. Aceasta se aplică, desigur, cărții scrise în limba ebraică, cea redactată în gr. adresându-se mai degrabă iudeo-creștinilor din diasporă care continuau să păstreze contactul cu evreii și aveau nevoie de a fi întăriți în credință și, de asemenea, resimțeau lipsa unor argumente pentru a răspunde atacurilor vechilor lor coreligionari.

Locul redactării

Spunând că „*Matei și-a scris Evanghelia la* (sau: printre) *evrei*”, Ireneu voia să facă și o precizare privind locul redactării ei, fiind vorba de o localitate diferită de Roma, unde Petru și Pavel lucraseră câțva timp. Această aserțiune implică o origine palestiniană sau siriană (numeroși evrei trăiau în Siria). S-ar părea că pasajul din Mt. 4.24 lasă să se subînțeleagă din partea cititorilor o anumită familiaritate cu geografia Siriei. De aceea, majoritatea specialiștilor au sugerat, ca loc de redactare, Antiohia Siriei, unul din centrele importante ale Bisericii primare, o punte între creștinii proveniți din iudaism și cei ieșiți din păgânism, punctul de plecare al misionarilor care au declanșat evanghelizarea națiunilor. Toate aceste caracteristici ale Antiohiei Siriei se acordă perfect cu preocupările Ev. după Matei.

Data

Cei ce consideră că Matei și-ar fi redactat scrierea sa în aram., înainte de a părăsi Palestina, „*pentru a umple golul care avea să se creeze prin plecarea sa*” (Eusebiu), situează redactarea acestei Evanghelii în jurul anului 45, dar potrivit cu F.A. 15, apostolii se mai aflau la Ierusalim în anul 49. Probabil că plecarea lui Matei și redactarea cărții sale în ebr. au avut loc ceva mai târziu, și anume prin anii 50-55. Pe de altă parte, cei ce opinează pentru o dependență a lui Matei de Marcu se văd nevoiți a acorda cărții în discuție o dată mai târzie. În sfârșit, cei ce apreciază că prezicerile referitoare la căderea Ierusalimului nu au putut fi

formulate decât după împlinirea lor, sunt siliți să împingă data redactării celor 3 Evanghelii sinoptice până în jurul anilor 80 sau și mai departe. Totuși, ei nu pot depăși finele sec. I, deoarece Matei este deja citat de Clement de Roma în anul 90.

Este adevărat că expresia „*până în ziua de azi*” (27.8; 28.15) presupune că, între producerea acestor evenimente și momentul redactării cărții se scursese câțva timp. Dar chiar așa fiind, nu putea fi depășit anul 70, pentru că, după distrugerea orașului, identificarea acestui ogor, precum și epitete ca: „*sfânta cetate*”, „*locul sfânt*”, „*cetatea marelui Împărat*” nu ar mai fi avut nici un sens. De asemenea, avertismentul dat cititorilor de a fugi din cetatea împresurată (24.15-17) ar fi fost anacronic.

Toate aceste considerente i-au condus pe majoritatea teologilor evanghelici să fixeze data redactării Ev. după Matei în jurul anului 65.

Conținutul

Primul verset al lui Matei revelează tema centrală a cărții: Isus Cristos, Fiul lui David și Fiul lui Avraam. Într-adevăr, unul din principalele scopuri ale Ev. după Matei este să prezinte rădăcinile lui Isus, Mesia, în V.T., dovadă cum a împlinit El promisiunile legământului făcut de Dumnezeu cu Avraam și făgăduințele legământului încheiat cu David, precum și toate prezicerile mesianice ale Sf. Scripturi. Tocmai de aceea apar, ca un refren, cuvintele: „*ca să se împlinească Scriptura*”. Etapele principale ale vieții lui Cristos au fost pevăzute în V.T: nașterea Lui (1.23; 2.6), întoarcerea din Egipt (2.15, 19-21), instalarea la Nazaret (2.23), lucrarea lui Ioan Botezătorul, înainte-mergătorul Mesiei (3.3), câmpul de activitate (4.15-16), diferite vindecări (8.17), învățătura prezentată în pilde (13.35), arestarea (26.47-56). Așadar, nu se poate vorbi de o ruptură între Matei și V.T., ci, din contră, de o continuitate: Isus nu a venit pentru a aboli, ci pentru a împlini Legea mozaică (5.17).

Dacă Isus este Fiul lui David (afirmație care apare de 9 ori în Matei și doar de 3 ori în Marcu și Luca, iar în Ioan lipsește cu desăvârșire), El este Împăratul care a venit să-și întemeieze *împărăția* (51 de mențiuni). Această împărăție este *aproape* (4.17), are un caracter spiritual (12.28), dar într-o zi ea se va manifesta, în mod vizibil, când Împăratul va sta „*pe scaunul de domnie al mării Sale*” (19.28; 25.31, expresie întâlnită numai la Matei) și va judeca pe toți oamenii (19.28; 24.29-31; 25.31-46; 26.64).

Chiar dacă Matei se adresează mai întâi iudeilor, el nu uită relațiile antagoniste dintre Cristos și iudaismul oficial contemporan (5.21-48; 6.5-18; 9.10-17; 12.1-13, 34; 15.1-20; 16.1-12; 19.3-9; 21.12-16). Mai-marii iudeilor L-au respins pe Mesia, dar aceștia erau niște căpetenii nedemne (cap. 23); de aceea Isus a prevestit că Împărăția va trece în mâinile păgânilor. Matei este singurul evanghelist care a reprodus cuvintele Domnului Isus cu care a încheiat El pilda vierilor: „*De aceea, vă spun că Împărăția lui Dumnezeu va fi luată de la voi și va fi dată unui neam care va aduce roadele cuvenite*” (21.43). De asemenea, Matei este singurul evanghelist care vorbește despre Biserică (16.18; 18.17), aceasta fiind destinată să preia ștafeta de la iudaismul aflat într-o stare de sfârșeală.

Legile morale și spirituale ale Împărăției, precum și destinația sa viitoare, au fost definite de Domnul Isus în cele 5 principale *instrucțiuni* pe temeiul cărora și-a structurat Matei materialul său evanghelic (cap. 5-7; 10; 13; 18; 23-25).

Scopul

Iudeii din primul veac își puneau, înainte de toate, următoarea întrebare: Isus Cristos era sau nu Mesia cel promis în V.T.? Or, Matei o demonstrează, argumentând-o prin numeroase citate (cu 9 mai mult decât în celelalte Evanghelii). Pentru el, istoria poporului lui Dumnezeu din V.T. este reeditată în anumite aspecte ale vieții lui Isus (de ex.: 2.15 citând Os. 11.1). Prin urmare, scopul lui este identic cu acela al fiecărui evanghelist în parte: să-i determine pe cititori să creadă că Isus este Mesia, Fiul lui Dumnezeu, și că, prin această credință, ei pot obține adevărata viață (Ioan 20.31).

S-a estimat că în Palestina și Siria, mai multe zeci de mii de evrei s-au convertit la creștinism între anii 30 și 50. O bună parte dintre aceștia au fost afectați de o prigoană îndârjită, s-au confruntat cu o împotrivire înverșunată din partea capilor iudaismului, au ascultat argumentele subrede ale acestora și au fost martorii disprețului lor față de Isus Cristos. Apostolii au fost nevoiți să părăsească Ierusalimul, astfel că acești creștini evrei aveau nevoie de îmbărbătare, încurajare și întărire în credință printr-o evocare autorizată a Persoanei, lucrării și învățăturii Domnului Isus; trebuia să li se demonstreze, pe de o parte, că minunile făcute de Cristos și împlinirea în El a profețiilor V.T. dovedeau mesianitatea Sa, iar pe de altă parte

că învățătura Lui era infinit superioară învățăturilor cărturarilor și fariseilor.

Două aspecte ale vieții Sale constituiau puncte nevralgice pentru evrei: nașterea Sa, care era considerată nelegitimă, și scandalul generat de moartea Sa pe cruce. Tocmai de aceea stăruie Matei mai ales asupra acestor două episoade și arată că un număr de 6 dintre profețiile V.T. și-au găsit împlinirea în nașterea și moartea lui Isus.

Și ce dacă El a fost neînțeleș și lepădat de evrei? Moise însuși a fost ținta murmurilor și răzvrătirii poporului. Odihna pe care a oferit-o Mesia (11.28) a fost acceptată doar de un mic număr de oameni? Și Iosua a primit puține răspunsuri din partea copiilor poporului său cărora le procurase odihna. Așa că Mesia S-a situat pe aceeași linie cu oamenii mari ai lui Dumnezeu din Vechiul Legământ, picioarele Lui au călcat pe urmele trasate de Isaia Robului Domnului, Omul durerii (Mt. 8.17).

Matei nu pune la dispoziția iudeo-creștinilor aceste argumente apologetice numai pentru a-i fortifica, pe fiecare în parte, în credința lor, dar el vrea să le transmită și niște elemente pe care ei să le poată folosi ca răspuns (în spiritul pasajului din 1 Pet. 3.15) și contraatac, în vederea evanghelizării foștilor lor coreligionari.

Planul

Matei respectă, în linii generale, același cadru cronologic și geografic cu autorii Evangheliilor sinoptice, dar el prezintă povestirile și învățăturile Domnului într-o ordine diferită. Discursurile, pildele și cuvintele izolate ale lui Isus sunt regrupate în 5-6 secțiuni (5-7; 10; 13; 18; 23; 24-25), iar acestea, la rândul lor, sunt introduse și încheiate prin niște formule de tranziție aproximativ asemănătoare (7.28; 11.1; 13.53; 19.1; 26.1). Anumite vindecări și minuni sunt și ele puse laolaltă (8.1-17; 8.23 - 9.8; 9.18-34). Alternanța povestiri-învățături arată grija autorului pentru structura cărții. Unii au mai remarcat: analogia dintre începutul și finalul Ev. după Matei (povestiri, Dumnezeu cu noi: 1.23; Isus cu noi: 28.20); prima și ultima secțiune conținând învățături (două lungi serii de discursuri, acoperind câte 3 capitole: 5-7; 23-25); a doua și a patra secțiune (cap. 10 și 18) constând din învățături adresate ucenicilor; a treia secțiune (cap. 13: pildele Împărăției cerurilor) constituie pivotul central al cărții. Așadar, structura Evangheliei se bazează pe planul chiasmului, formă specifică gândirii semite (A, B, C, B, A).

În altă ordine de idei, deoarece Matei a dorit ca Evanghelia lui să fie folosită în învățământul

catehetic, a utilizat o seamă de procedee menite să înlesnească memorarea (de 3 ori câte 14 strămoși sunt menționați în genealogie; sunt redate 7 pilde; apar paralelisme: 7.24-27; 13.53-58; 16.26; sunt repetate formule caracteristice: cf.: 8.12; 22.13; 25.30; cf. 8.12; 13.42-50; 22.13; cf. 22.13; 24.51; 25.30; proză ritmată: 12.22-32). Stilul lui Matei este concis și limpede.

Planul

Isus, Împăratul mesianic

1. Apariția Împăratului (1.1 - 4.11)

- a. Genealogia Împăratului (1.1-17)
- b. Nașterea Împăratului (1.18 - 2.23)
- c. Începutul lucrării Sale (3.1 - 4.11)

2. Proclamația Împărăției mesianice (4.17 - 16.20)

- a. Primele activități (4.12-25)
- b. Manifestul Împărăției:
 - primul discurs (5.1 - 7.29):

- 1. Cetățenii Împărăției (5.1-20)
- 2. Legile Împărăției (5.21 - 7.12)
- 3. Criteriile Împărăției (7.13-27)

- c. Manifestări ale autorității mesianice: vindecări și minuni (8.1 - 9.34)

- d. Transmiterea acestei autorități ucenicilor, trimișii Împăratului (9.35 - 11.1)
- al doilea discurs (10.5b-42)

- 1. Pregătirea colaboratorilor (9.35 - 10.4)
- 2. Misiunea (10.5-15)
- 3. Avertismente adresate colaboratorilor (10.16 - 11.1)

- e. Respingerea Împăratului (11.2 - 16.12)

- 1. Nedumeriri și împotriviri (11.2 - 12.50)
- 2. Consecințele respingerii redate în:
 - al treilea discurs (pildele Împărăției) (13.1-53)

- 3. Manifestări ale respingerii Împăratului (13.53 - 14.12)

- a) La Nazaret (13.54-58)
- b) Reacția lui Irod: moartea lui Ioan Botezătorul (14.1-12)

- 4. Activități ale Împăratului respins (14.13-36)

- 5. Ostilitatea la proporții (15.1-20)

3. Pregătirea ucenicilor Împăratului respins (16.13 - 20.28)

- a) Mărturisirea lui Petru și vestirea fondării Bisericii (16.13-28)

- b) Schimbarea la față (17.1-13)

- c) Vindecarea unui lunatic (17.14-23)

- d) Instrucțiuni privind modul de a trăi în cadrul Împărăției (17.24 - 20.28):

- al 4-lea discurs (18.1-35)

4. Patimile Împăratului (20.28 - 27.66)

- a) Recunoscut de doi orbi (20.29-34)
- b) Intrarea triumfală în Ierusalim (21.1-22)
- c) Împăratul este ținta atacurilor diferitelor grupuri de opozanți (21.23 - 22.46)
- d) Împăratul contraatacă (23.1-39)
- e) A doua venire a Împăratului:
- al 5-lea discurs (24.1 - 25.46)
- f) Patimile și moartea Împăratului (26.1 - 27.66)

5. Glorificarea Împăratului (28.1-20)

- a) Mormântul gol: Împăratul li Se arată femeilor (28.1-10)
- b) Reacții din partea vrăjmașilor (28.11-15)
- c) Marea Trimitere, porunca Împăratului privitoare la evanghelizarea lumii (28.16-20).

MATENAI, MATHNAI, MATNAI, MAT-THENAI = *dar*.

1. Preot. Căpetenia casei patriarhale a lui Ioiahib, pe vremea marelui preot Ioiachim (Nem. 12.19).

2 și 3. Doi israeliți, unul fiul lui Hașum și celălalt fiul lui Bani. Urmând sfatul lui Ezra, fiecare dintre ei și-a trimis acasă femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.33).

MATHAN. (V. *Matan*).

MATHNAI. (V. *Matenai*).

MATHRED. (V. *Matred*).

MATHUSALA. (V. *Metusala*).

MATHUSALEM. (V. *Metusala*).

MATIA, MATIAS, MATTHIAS. (Probabil o variantă a lui Matatias, care înseamnă: *darul Domnului*; cf. I Cr. 25.21 în Septuaginta). Acest evreu s-a alăturat ucenicilor de la botezul Domnului Isus și a fost martor ocular al învierii Sale, lucruri care păreau că-l vor califica să ia locul lui Iuda. Apostolii s-au rugat după care au tras la sorț pentru a ști dacă Matia sau un alt ucenic, cu aceleași calități, era destinat pentru apostolat. Sorțul a căzut pe Matia (F.A. 1.21-26). Nu deținem alte informații despre acest ucenic al Domnului.

MATITIA, MATTANYAHU, MATTHITHIA, MATTITYA = *darul Domnului*.

1. Levit. Fiul cântărețului Iedutun (I Cr. 25.3). Matitia era unul dintre cântăreții sanctuarului (15.18, 21). David l-a pus mai târziu în fruntea celei de a 14-a cete de muzicanți (25.21).

2. Levit. Urmaș al lui Core, din fam. lui Chehat. Fiul cel mai mare al lui Șalum, însărcinat să coacă turtele pentru oblațiune (9.31).

3. Fiul lui Nebo. Ezra l-a convins să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.43).

4. Preot (sau levit) care l-a asistat pe Ezra în procesul de instruire, în domeniul Legii, a poporului întors din Babilon (Nem. 8.4).

MATNAI. (V. *Matenai*).

MATRED, MATHRED. Soacra lui Hadar (Hadad), regele Edomului (Gen. 36.39; I Cr. 1.50).

MATRI = *ploios*. Familie de beniamini din care provenea Chiș, tatăl regelui Saul (I Sam. 10.21).

MATTANIA. (V. *Matania*).

MATTANIAHU. (V. *Matania*).

MATTANYA. (V. *Matania*).

MATTHANA. (V. *Matana*).

MATTHANIA. (V. *Matania*).

MATTHATH. (V. *Matat*).

MATTHATIAS. (V. *Matatias*).

MATTHATTA. (V. *Matata*).

MATTHENAI. (V. *Matenai*).

MATTHITHIA. (V. *Matitia*).

MATTHITHIA. (V. *Matitia*).

MATUSALA. (V. *Metusala*).

MĂCINAT. (V. *Moară*).

MĂCIUCĂ, BĂTĂ, CIOCAN, CIOMAG. (În ebr. *mappets* = *spărgător*). Ca armă, măciuca era folosită în antichitate în luptele corp la corp. Se foloseau diferite tipuri de ciomege și bâte. Termenul respectiv a fost redat prin *ciocan* în Ier. 51.20.

MĂDULAR, MEMBRU. În Biblie, prin mădular se indică o parte sau un întreg organ al

corpului omenesc (Iov 17.7), de ex.: limba (Iac. 3.5-6; cf. 4.1), ochiul (Mt. 5.29-30). Acest termen se mai aplică unei persoane care aparține unui grup, de ex.: unui neam împărătesc (Ez. 17.13), unei seminții (I Cr. 5.23), unui consiliu (Mc. 15.43).

În Rom. 6, ap. Pavel le recomandă cititorilor să nu-și mai dea mădularele în stăpânirea păcatului (a se mai vedea I Cor. 6.15), ci să le dedice ca unelte ale neprihănirii (Rom. 6.13). Creștinii trebuie să slujească lui Dumnezeu cu întreaga lor ființă. În Rom. 7.5, Pavel afirmă că păcatul își poate exercita puterea asupra mădularelor unei persoane. În Rom. 12.4-5 și I Cor. 12.12-16, apostolul folosește imaginea mădularelor unui trup (cuv. gr. *melos* are două sensuri), pentru a face o descriere a Bisericii lui Cristos. După cum un trup formează un întreg, deși are mai multe mădulare, tot așa și Biserica este un corp alcătuit din diferite persoane. În Epist. către Efeseni, Pavel folosește imaginea unui trup (3.6; 4.25) și a unei familii (2.19) pentru a reda condiția creștinului (cf. 4.25). Asumarea unui angajament față de Biserică implică o relație personală cu Domnul Isus și impune părtășia cu ceilalți creștini - evrei sau Neamuri - care fac parte din același trup, Trupul lui Cristos.

MĂGAR. Ordinul pe care zoologii îl numesc *asinus* cuprinde mai multe specii și diferite varietăți de măgari sălbatici sau domestici. Măgarul aparține familiei calului (*Equidae*). Biblia menționează 3 specii de măgari:

1. *Măgarul sălbatic*, numit în ebr. 'Arod, adică *cel ce fuge*. În Iov 39.8-11, avem o descriere poetică a acestui animal. Iov mai menționează măgarul sălbatic comun care trăiește în Siria. Măgarul sălbatic figurează în Dt. 5.21. Dacă pasajul nu se referă la măgarul sălbatic amintit mai sus, atunci ar putea fi vorba de *Asinus onager*, care trăiește în Sahara și Arabia. Foarte răspândit altădată, acesta este întâlnit mai rar în prezent. Uneori, măgari din această specie au ajuns până la Havran. Măgarul sălbatic este strămoșul celui domestic.

2. *Măgarul sălbatic din Siria (Asinus hemippus)*, numit în ebr. *Pere'*, adică *cel ce sare*. El este menționat în Iov 24.5; 39.8; Ps. 104.11; Is. 32.14; Ier. 14.6. Acesta este mai mic decât *Asinus onager* (colunul). Tristram afirmă că turme uriașe de coluni pătrund adesea, în cursul verii, în munții Armeniei. Aceștia pot fi văzuți, în orice sezon, în N Arabiei, în Mesopotamia, în Siria și, ocazional, în N Palestinei. Măgarul din această specie este reprezentat pe sculpturile din Ninive.

3. *Măgarul domestic (Equus asinus)*, numit în ebr. *Hamor*. Este o sub-specie, provenită din colun. Măgarul domestic fiind foarte încăpățânat, a devenit un simbol al prostiei, al ineptiei. Dar el este puternic, ușor de întreținut, rezistent, nu este răzbunător. Defectele măgarului se datorează muncii deosebit de grele la care îl supune omul, tiranul său. Măgarul a fost domesticit foarte devreme. Avraam avea măgari (Gen. 12.16), folosindu-i și pentru călărie (22.3). La fel și Iacov (30.43). Măgarii erau folosiți ca dobitoace de povară (49.14; Is. 30.6), la arat (Dt. 22.10) etc. Măgărițele albe erau rezervate persoanelor de rang superior (Jud. 5.10), lucru valabil și astăzi în Palestina. Refuzând calul și urcând pe un măgăruș cu prilejul intrării Sale triumfale în Ierusalim, Cristos și-a dovedit umilința și a manifestat o atitudine specifică regilor din vechime (Zah. 9.9; Mt. 21.5).

MĂLINIȚĂ. (V. *Cipru*).

MĂR. Pom și fructul său (Cânt. 2.3; 8.5; Pv. 25.11). În ebr. *tappuah*. Ac. cuv. pare a fi înrudit cu termenul arab *tuffāh*, care înseamnă măr. Mărul despre care se vorbește în V.T. ar putea fi specia *Pyrus malus*, pe care Thomson o prezintă ca având o mare răspândire la Askalon, în țara filistenilor. Unii specialiști sunt de părere că prin același cuv. ebr. era desemnat și gutuiul, dar Tristram crede că ar fi fost vorba de cais. În Ioel 1.12, mărul este citat printre pomii fructiferi cu cea mai mare răspândire, alături de vița-de-vie, smochin, rodii, palmier. Numeroase așezări israelite purtau numele de *Tapuah*: în Câmpie (Ios. 15.34), lângă Hebron (53) și la hotarele lui Efraim și Manase (17.8), unde se întindeau livezi uriașe de meri.

Lumina ochiului (pupila) era și ea desemnată prin cuv. *tapuah* (Dt. 32.10; Ps. 17.8; Pl. 2.18; Zah. 2.8).

MĂRAR, ANIS, ANASON. Plantă umbeliferă (*Pimpinella anisum*) relativ asemănătoare cu chimenul. Mărarul se cultivă în Orient pentru semințele sale folosite ca purgativ și condiment. Unele versiuni redau termenul gr. *anêthon* (Mt. 23.23) prin *aneth*. În Orient, se cultivă pe o arie mai întinsă o altă specie, *Pencidanum graveolens*, cu aspect și proprietăți asemănătoare.

MĂRĂCINE. (V. *Spin*).

MĂRGĂRITAR, PERLĂ. Un articol de mare valoare și foarte căutat pe piață (Mt. 13.45-46;

Ap. 21.21; Iov 28.18), folosit ca obiect de po-doabă (I Tim. 2.9; Ap. 17.4). Mărgăritarele se găsesc în cochilia multor specii de moluște. Sunt alcătuite din straturi de carbonat de calciu care alternează cu straturi concentrice de substanțe organice și iau naștere prin depunerea unei substanțe sedefii de jur-împrejurul unui corp străin care s-a introdus în lobii mantelei. De ex., un bob de nisip produce o iritație și servește ca nucleu. Substanța aceasta este însuși sedeful care acoperă interiorul cochiliei. Perle mari și foarte fine sunt produse de *scolca perlieră* (*Meleagrina margaritifera*), care abundă în Oceanul Indian, îndeosebi în Golful Persic și în apropiere de Ceylon. Această specie atinge uneori 25-30 cm.

MĂRTURISI, MĂRTURISIRE, CONFESA, CONFESIUNE. (În ebr. *yadah*; în gr. *homologeō* = a spune același lucru, adică: a nu contesta, a admite). Confesarea (mărturisirea) este:

1. Acțiunea prin care se face profesiunea de credință în Dumnezeu sau în Domnul Isus Cristos. Este un act care exprimă adeziunea, angajarea, supunerea, el fiind consecutiv pocăinței și credinței (Lv. 26.40; Ios. 7.19; Ps. 32.5; Mt. 27.4; I Ioan 1.9).

2. Declararea păcatelor comise, o astfel de mărturisire era practică în liturghia iudaică: în Ziua Ispășirii, marele preot mărturisea păcatele poporului, punându-și mâinile peste un țap viu pe care apoi îl alunga în pustie pentru a îndepărta păcatele și greșelile israeliților (Lv. 16.21). Mărturisirea păcatelor are efecte benefice:

a) Dumnezeu acordă iertare pentru fărâdelegile săvârșite și binecuvintează pe cei ce își recunosc și mărturisesc vinovăția (Gen. 32.9-11; I Împ. 8.35; II Cr. 6.26; Nem. 1.4-11; Iov 33.26-28; Ps. 22; 32; 51; 116; Pv. 28.13; Dan. 9; I Ioan 1.9).

b) Păcătosul este ușurat lăuntric și eliberat spiritualicește (Ps. 32.3).

c) Persoana ofensată este dezarmată (I Sam. 25.24 și urm.).

Mărturisirea păcatelor se poate face, prin rugăciune, înaintea lui Dumnezeu (Ps. 32.1-5), înaintea Bisericii (în cadrul serviciului de închinare) (Mc. 1.5; F.A. 19.18), în fața persoanei împotriva căreia a fost comis păcatul (Mt. 5.23-24; Lc. 12.58; 15.18-24), sau în prezența unui martor în cazul când ar exista îndoieli privind acordarea iertării (II Sam. 12.13).

Cuv. ebr. *todah* = mărturisire, mulțumire, laudă se aplică și mărturisirii cu sensul de *elogiu*: israelitul preamărește marile lucrări ale lui Dumnezeu, împlănuite pentru sine însuși sau

pentru poporul său (Ps. 147). Mărturisirea mai este și ocazia *rededicării în slujba lui Dumnezeu*, o mărturie a unității copiilor Săi.

În N.T., credinciosul își mărturisește credința în *Isus Cristos* (sau în *Tatăl și Fiul*, I Cor. 8.6; I Tim. 6.13; în *Sf. Treime*, Mt. 28.19; II Cor. 13.13). Ca și în V.T., mărturisirea credinței este un mod de exprimare a mulțumirii, recunoștinței și laudei (Mt. 11.25; Rom. 15.9; Evr. 13.15). Însă mărturisirea de credință, operă a Duhului Sfânt, este mai mult decât o simplă proclamație: ea constituie expresia *supunerii* și *consacrării* în slujba Domnului Isus Cristos (Fil. 2.10-11; I Tim. 6.12; Evr. 4.14); este *recunoașterea*: a) mesianității Sale (Mt. 16.16; Mc. 8.29; Ioan 1.41; 9.22), b) a calității Sale de Fiu al lui Dumnezeu (Mt. 8.29; Ioan 1.34, 49; I Ioan 4.15); este *declararea* dobândirii iertării păcatelor prin jertfa de pe cruce (I Ioan 1.5-10); este *mărturia* care îi determină pe necredincioși să ia o atitudine pro sau contra referitor la Evanghelie; este *o măsură de apărare* contra falselor doctrine (I Ioan 4.2-3); este *un semn distinctiv* și *o expresie a legăturii spirituale* care îi unește pe credincioși în cadrul Trupului lui Cristos (Mt. 16.16; F.A. 8.37). Mărturisirea trebuia să fie publică și verbală (de ex. să fie rostită în popovăduire și învățătură) (Mt. 10.32; Lc. 12.8; Rom. 10.9; Fil. 2.11; I Tim. 6.12). Ea poate necesita sacrificii (Ioan 12.42). Mărturisirea publică fortifică Biserica (F.A. 19.18; Iac. 5.16). Isus Cristos ne-a dat un exemplu desăvârșit de mărturisire, declarând că El este Cristosul și Împăratul (Mc. 14.62; Ioan 18.36). Frumoasa mărturisire pe care a depus-o El înaintea lui Pilat din Pont este un model pentru credincioși (I Tim. 6.12-13).

Mărturisirea și tăgăduirea sunt niște acte cu bătaie lungă, deschizând o perspectivă escatologică, deoarece ele conduc fie la mântuire veșnică, fie la pierzare veșnică: Isus Cristos îi va mărturisi înaintea Tatălui pe cei ce-L vor fi mărturisit și Se va lepăda de cei ce L-au renegat (Mt. 10.32-33; 16.16-19; Lc. 12.8; II Tim. 2.11-13; cf. I Cor. 12.3; I Ioan 4.2). La sfârșitul vremurilor, orice limbă va mărturisi că Isus Cristos este Domnul (Rom. 14.11-12; Fil. 2.11; Ap. 4.11; 5.12; 7.10).

MĂRTURISIRE DE CREDINȚĂ, CONFESIUNE. Mărturisirea de credință este la fel de veche ca poporul ales al lui Dumnezeu și Biserica. În V.T., ea lua forma simplă de „*YHVH este Dumnezeul nostru*”, iar în N.T.: „*Isus este Cristosul*” (I Ioan 2.22), „*Isus este Fiul lui*

Dumnezeu" (F.A. 8.37; I Ioan 4.15; Evr. 4.14), „*Isus Cristos a venit în trup*" (I Ioan 4.2), etc. Semnul unui pește servea, de asemenea, ca mod de mărturisire a credinței pentru creștinii primelor veacuri, pentru că inițialele cuvintelor care alcătuiesc, în gr., formula corespunzătoare pentru „*Isus Cristos, al lui Dumnezeu Fiul, Mântuitorul*" (în gr.: „*Jesous Christos Theou Hyios Soter*") dau cuvântul ICHTHYS = pește.

În Biserica primară, mărturisirea de credință răspundea nevoii unui rezumat „apostolic” al doctrinei creștine care exista doar sub formă orală. Odată cu apariția, între anii 50-150 d. Cr., a unui mare număr de scrieri creștine, nevoia unui simbol s-a impus.

În timpul serviciului divin, credinciosul rostea o mărturisire de credință, pentru că el dorea să mărturisească înaintea lui Dumnezeu ceea ce-l unea cu frații săi. Una din primele mărturisiri de credință, alcătuită pentru serviciile divine în Biserica primară se află în Fil. 2.6-11: este un imn, o confesiune referitoare la Isus Cristos, care menționează venirea Lui pe pământ, condiția Sa umană, smerirea Lui până la moartea de cruce, înălțarea Sa și proclamarea domniei Lui. Pentru a răspunde nevoilor propovăduirii sau în vederea instruirii catecumenilor, se utiliza probabil mărturisirea de credință pe care ap. Pavel o citează în I Cor. 15.3-7: „*Cristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi; a fost îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi...*”

Botezul era un nou prilej de a formula o mărturisire de credință. Din capul locului, acesta a constituit, dacă nu prima ocazie, cel puțin cea mai frecventă pentru rostirea unei mărturisiri de credință.

O întrebuintare mai puțin curentă, dar foarte veche a mărturisirii de credință, o reprezintă utilizarea ei în exorcisme. Se rostește o mărturisire de credință în Cristos, pentru „*a îndepărta și a supune demonii în Numele Fiului lui Dumnezeu, Cel Întâi-născut din toată zidirea...*” (Justinian, *Dial.* 85.2, aprox. 150 d. Cr), dar recitarea unui simbol apare deja în perioada apostolică (cf. F.A. 3.6, 13-16; 4.10).

Mărturisirea de credință a antrenat moartea de martir pentru numeroși creștini. Într-adevăr, ei refuzau să pronunțe confesiunea de credință civică față de împărat (*Kaisar kyrios*), formulată în termeni relativ asemănători mărturisirii lor de credință în Cristos (*Christos Kyrios*, cf. Rom. 10.9; I Cor. 12.3).

În N.T., găsim urmele unei mărturisiri de credință a cărei existență a fost determinată

de polemica purtată (contra docetismului: I Ioan 4.2; contra păgânismului: I Cor. 8.6; contra celor ce negau învierea lui Isus Cristos: I Cor. 15. 3-8). Confruntându-se cu astfel de doctrine primejdioase, credincioșii formulau niște sentințe care puteau fi ușor reținute și transmise mai departe (II Tim. 1.10; 2.8; 3.16; cf. I Tim. 1.15; 2.3-5; 3.16; 4.10) (V. Oscar Cullman, *Les premières confessions de foi chrétiennes*).

MĂRUNTAIE. La propriu, cuv. ebr. *me'im* și termenul gr. *splanchna* și derivatul său *splanchnizomai* indicau măruntaiele sau organele interne ale omului (II Sam. 7.12; Iov 30.27; Ps. 22.14; Ez. 3.3; intestinale; II Sam. 20.10; F.A. 1.18) și animalelor (Iona 2.1). Cuv. ebr. *rehem* se aplică pântecelui matern (Ps. 71.6).

La figurat, măruntaiele (în unele versiuni, *inima*. N. Ed.) reprezintă sediul sentimentelor mistuitoare (Is. 16.11; Ier. 4.19), al tandreței, afecțiunii și compasiunii (Ps. 25.6; Is. 49.15; Mt. 18.27; Lc. 10.33; 15.20; II Cor. 6.12; Fil. 1.8; Col. 3.12; I Ioan 3.17). În acest sens, este vorba uneori de *lăuntrul* sau de *inima* lui Dumnezeu (Ex. 33.19; 34.6, text original).

MĂSLIN, OLIV (din lat. *oleum* = ulei). În Palestina, existau foarte multe livezi de măslini (Ex. 23.11; Ios. 24.13; Jud. 15.5; I Sam. 8.14); de asemenea, în Asiria (II Împ. 18.32). Măslinul se numără printre pomii fructiferi care cresc în Armenia și pe care îi menționează Strabon. S-a presupus că acest copac ar fi originar din regiunile nordice ale Indiei și zonele cu climă temperată ale Asiei. Lemnul de măslin era folosit ca material de construcție (I Împ. 6.23, 31, 32, 33). Prin tescuirea măslinelor se obținea un ulei prețios, folosit pe scară largă (v. *Unt-delemn*). Plantele noi, rezultate dintr-un sămăbure de măslină sau din butași luați din corpul portaltoluiului, precum și mlădițele apărute la baza tulpinii, dau o varietate sălbatică ce trebuie să fie altoită. Chiar și cei mai de soi măslini se sălbătesc din nou, dacă nu li se acordă îngrijirea necesară. Măslinul sălbatic este un arbust cu fructe mici și fără valoare. Mlădița luată dintr-un măslin sălbatic și altoită pe o varietate cultivată este imaginea folosită de ap. Pavel în Rom. 11.17, 24 pentru a reprezenta greșă făcută în trunchiul poporului ales, greșă reprezentată prin creștinii proveniți dintre Neamuri. Or, în pomicultură, procedeul era diferit. Se aplica, pe un măslin sălbatic, pentru a-i schimba natura, o rămurică luată dintr-un măslin cultivat.

După retragerea apelor potopului, porumbelul trimis de Noe a rupt o rămuriță de măslin și i-a adus-o în cioc (Gen. 8.11). În prezent, acest pom simbolizează pacea. Fructul său era emblema prosperității, a binecuvântării divine, a frumuseții, a tăriei (Ps. 52.8; Ier. 11.16; Os. 14.6). Trunchiul unui măslin bătrân este deseori înconjurat de lăstari viguroși (Ps. 128.3). Cu prilejul unor sărbători, femeile se împodobeau cu ramuri de măslin împletite (Iudita 15.13). Câștigătorul la Jocurile Olimpice grecești primea o coroană făcută din frunze de măslin.

Măslinul palestinian este o specie comună, *Olea europaea*, cu frunze lanceolate, întregi, de un verde persistent care aduce cu pielea prăfuită. Florile sale sunt mici, albicioase, gamopetale, grupate în panicule. Măslinul este cultivat aproape peste tot în Palestina. (V. *Măslin sălbatic*).

MĂSLINILOR - MUNTELE. Un munte aflat la E de Ierusalim, vizavi de cetate (Zah. 14.4), de care o separă valea Chedronului (II Sam. 15.14, 23, 30). Creasta muntelui și versantul cel mai îndepărtat se aflau la o depărtare cât un drum în ziua sabatului (cca 900 m) de oraș (F.A. 1.12). Josephus vorbește de 5-6 stadii (Ant. 20.8.6; Răzb. 5.2.3). Fugind de fiul său Absalom, care se răsculase contra sa, David suie desculț și cu capul acoperit această colină. Unii comentatori au fost de părere că, în vârful muntelui, s-ar fi aflat un sanctuar închinat Domnului (II Sam. 15.32), lucru care totuși nu este absolut sigur. Ezechiel vede slava Domnului strălucind pe acest munte (Ez. 11.23).

Zaharia a avut o vedenie profetică a Domnului, venind împreună cu toți sfinții Lui și punând piciorul pe Muntele Măslinilor ca să izbăvească poporul Său din mâna vrăjmașilor lui (Zah. 14.4-5; cf. F.A. 1.11-12).

Domnul Isus Se deplasa deseori pe muntele acesta (Lc. 21.37; 22.39; Ioan 8.1). În Duminica Florilor, coborând de pe Muntele Măslinilor, Domnul Isus a fost însoțit de aclamațiile mulțimii entuziasmate (Lc. 19.37-38). Zărind orașul și cunoscând mai dinainte soarta care îi era rezervată, Isus a plâns pentru el (v. 41-44). Stând pe muntele acesta, cu fața spre Ierusalim, Învățătorul le-a vorbit ucenicilor despre distrugerea Templului (Mt. 24.3; Mc. 13.3). După prăznuirea ultimului Său Paște, Isus S-a retras pe Muntele Măslinilor (Mt. 26.30; Mc. 14.26). Grădina Ghetsimani se întindea la V, la poalele acestei coline, sau ceva mai sus pe pantă. Betania și

Betfaghe se aflau pe flancul oriental al muntelui (Mt. 21.1; Mc. 11.1; Lc. 19.29). Înălțarea Domnului nostru a avut loc în apropiere de Betania (24.50). Muntele Măslinilor este, desigur, colina căreia arabii îi spun Djebel et-Tur, la E de Ierusalim. Acest *munte* este, la drept vorbind, un mic lanț muntos cu 3-4 vârfuri și două „contraforturi” laterale. Unul dintre acestea din urmă se îndreaptă spre V și începe în punctul de curbură a Chedronului, la 1,5 km N de Ierusalim și atinge înălțimea de 812 m deasupra nivelului Mării Mediterane. În general, acest contrafort septentrional cu *Scopus* (santinela), colină despre care vorbește Josephus (Răzb. 2.19.4). Celălalt contrafort, orientat, de asemenea, spre V, este despărțit de creasta principală de valea Chedronului, iar la S privește către oraș. Acest pisc a fost denumit „*Colina Consiliului cel Rău*”, din pricina unei tradiții tardive și fără prea mare valoare potrivit căreia Caiafa ar fi avut o reședință câmpenească pe această creastă și ar fi convocat acolo pe preoții cei mai de seamă pentru a pune la cale omorârea lui Isus (Ioan 11.47-53). Piscul respectiv atinge altitudinea de 777 m.

Din cele 4 vârfuri ale lanțului muntos al Măslinilor, *Karem es-sayyad*, cel mai dinspre N, este și cel mai elevat (830 m). El purta numele de *Galileea*, fie datorită galileenilor care poposeau acolo când mergeau la Ierusalim pentru a participa la sărbători, fie (potrivit unei tradiții acreditate prin sec. XIV) pentru că acolo era locul unde îngerii le-au vorbit bărbaților galileeni în momentele imediat următoare Înălțării Domnului. Al doilea vârf poartă numele *Înălțarea Domnului*. Deja în anul 315 d.Cr., acesta era considerat locul de unde Cristos S-a înălțat la cer. Împăratul Constantin cel Mare a ridicat pe vârful respectiv o rotundă și o bazilică ce a fost înlocuită, de-a lungul anilor, de biserici care comemorau evenimentul Înălțării Domnului. Acest al doilea vârf este Muntele Măslinilor propriu-zis. Situat vizavi de Poarta de Răsărit a Ierusalimului, el atinge altitudinea de 805 m, întrece cu 113 m nivelul albiei Chedronului și domină cu 63 m esplanada Templului. Al treilea vârf poartă numele de *Colina Profetilor*, din pricină că el include o grotă numită *Mormântul Profetilor*. Epitetele de *Muntele Pierzării*, *Muntele Corupției*, *Muntele Ocării*, aplicate celei de a 4-a coline, se datorează convingerii că Solomon ar fi ridicat acolo altare păgâne pentru nevestele sale idolatre. Pantele care separă colina Înălțării de cea a Profetilor sunt atât de nesemnificative, încât s-ar putea vorbi de 3, și nu de 4 vârfuri.

La poalele Muntelui Înălțării, în punctul unde tradiția așază fosta grădină Ghetsimani, drumul se ramifică, incluzând grădina în bifurcația sa. O ramificație merge spre S și, ridicându-se treptat, ocolește contrafortul meridional, îndreptându-se apoi spre Betania și Ierihon. Acest tronson a fost construit de califul 'Abd al-Malik, în sec. VII d.Cr. Ramura nordică o ia spre E, dar după cca 45 m, se împarte în 3 artere. Tronsonul intermediar, desfundat și cu numeroase povârnișuri, merge, spre vârful muntelui, fără să-l ocolească, și, lăsând în urmă așa-numita Piatră a lui Betfaghe, se îndreaptă spre Betania. Începând din sec. IV, creștinii din Ierusalim obișnuiau să se deplaseze în șiruri lungi pe acest drum pentru a comemora intrarea triumfală a Domnului Isus în Ierusalim. Celelalte două drumuri care flanchează ruta intermediară, caracterizată de pante abrupte, ating, la rândul lor, vârful muntelui, dar mergând mai pe ocolite. În spatele Chedronului, pe înălțime, o cale romană, cu direcția Ierihon, escalada versantul occidental al lanțului, muntos, în apropiere de Ain es-Suwan, atingea vârful la mai puțin de 1 km, la N de piscul cel mai înalt al Muntelui Măslinilor, în declivitatea respectivă, la N de Karem es-Syyad, apoi mergea la vale, traversând uedul nu departe de ruinele Bukei'dan. În continuare, ruta romană lăsa la N și foarte aproape, valea Rawabeh, îndreptându-se către Iordan.

MĂSLIN SĂLBATIC. Expr. ebr. *'ets chemen* (Is. 41.19) înseamnă lit. *arborele de untdelemn*, și a fost tradusă prin *lemn de măslin* (I Împ. 6.23) și *măslin sălbatic* (Nem. 8.15). Se crede că ar putea fi vorba de lemn de eleagnu (*Elaeagnus hortensis*), numit uneori măslin sălbatic. Deși se aseamănă, cei doi copaci nu sunt înrudiți. Eleagnul este un copac cu flori albe, care au un parfum delicat, cu frunze de un gri verde-argintiu. Uleiul său este inferior celui obținut de la măslinul cultivat. Foarte răspândit în Palestina, eleagnul crește îndeosebi în împrejurimile Hebronului, în Samaria, pe Tabor. Unii exegeți identifică *arborele de untdelemn* cu *Balanites aegyptiaca*, căruia arabii îi spun *zakkum* și din fructele căruia extrag untdelemn; dar acest copac crește în vecinătatea Mării Moarte, și nu pe Muntele Măslinilor (Nem. 8.15). Poate că are dreptate G.-E. Post care susține că *arborele de untdelemn* ar fi un pin cu o rășină oleaginoasă.

MĂSURI. (V. *Greutăți și măsur*).

MĂTASE. Fir subțire, fin, delicat, produs de diferite specii de viermi din ordinul *bombyx*. Țesătura obținută din acest fir. Mătasea a ajuns pe piețele occidentale la scurt timp după expedițiile militare ale lui Alexandru cel Mare. Grecii o cunoșteau. Ei o numeau *serikon*, adică *provenind de la seri (serici)*, popor care a fost identificat cu chinezii. Mătasea era o marfă foarte căutată (Ap. 18.12). Din acest material își confecționau haine împărații Romei (Răzb. 7.5.4). Sub domnia lui Aurelian (270-275 d.Cr.), mătasea pură se vindea la preț corespunzător greutateii sale în aur. Hainele scumpe, numite de Ezechiel *meshi*, ar fi putut să fie făcute din mătase (Ez. 16.10, 13), după cum susțin rabinii. Fără îndoială că Ezechiel a văzut mătăsuri la Babilon. Țesătura specială, numită în ebr. *de-meshek* (Am. 3.12) a fost identificată cu damascul.

MÂNĂ. (În ebr. *yad*; în gr. *cheir*). În Biblie, mâna este simbolul activității, administrării, puterii, protecției și legământului. Adesea indică persoana (Gen. 43.9; Iov 17.9; Ier. 51.7), astfel că se poate spune despre un om nevinovat că are mâinile curate (Gen. 20.5) sau, în caz contrar, că mâinile îi sunt pline de sânge și de asuprire (I Împ. 11.27; Iov 16.17; Is. 1.15). Cel ce nu a fost corupt, are mâinile goale, adică nu ține în ele daruri care i-ar fi fost acordate pentru a săvârși vreo nedreptate (I Sam. 12.5).

Ceea ce face sau produce un om este lucrarea mâinilor sale (Dt. 2.7; Ps. 90.17b). În II Sam. 18.18, Stâlpul de aducere aminte al lui Absalom este numit lit. *Mâna lui Absalom*. Creația este lucrarea mâinilor lui Dumnezeu (Ps. 8.6), iar soarta oamenilor se află în mâna Lui (Ps. 31.15). Numai atunci când un om ajunge decepționat de lucrarea mâinilor sale înțelege opera lui Dumnezeu (Iov 37.7). Dumnezeu i-a izbăvit pe israeliți din mâna egiptenilor (Ex. 3.8; Dt. 7.8; Jud. 6.9; I Sam. 10.18). În Mt. 12.10, omul cu mâna uscată reprezintă poporul Israel care se dovedise incapabil de a primi binecuvântarea mântuirii aduse de Mesia. El mai este comparat cu un preot cu mâna frântă (Lv. 21.19), care nu poate aduce jertfe lui Dumnezeu (cf. Lv. 21.17, 21). În Ioan 10.28-29, Domnul Isus spune că nimeni nu poate smulge oile (sufletele răscumparate) din mâna Lui și din mâna Tatălui Său.

Mâna dreaptă simbolizează forța, puterea și suveranitatea (Gen. 49.24; Mt. 26.50; Ap. 1.16). De asemenea, ea este considerată mai îndemnatică decât cea stângă. Mâna dreaptă a lui Dumnezeu săvârșește minunile și izbăvește pe ai Săi din mâinile potrivnicilor lor (Ex.

15.6; Ps. 17.7). Mâna dreaptă este și *mâna de onoare*. Locul de onoare este la dreapta (I Împ. 2.19). Dacă stăm cu fața spre E, mâna dreaptă indică S și mâna stângă N (II Sam. 24.5; Ez. 16.46). După ce a înviat din morți, Domnul Isus Cristos S-a așezat la dreapta Celui Atotputernic (Mc. 14.62; 16.19), loc care simbolizează autoritatea divină. Pentru a transmite puterea unei persoane, alese în acest scop, se pune mâna pe capul său (Gen. 48.14; Num. 27.18). Dumnezeu ocrotește pe cel neprihănit și stă la dreapta sa (Ps. 16.8; 109.31; 110.5). În Mt. 5.30, Domnul Isus spune că, dacă mâna dreaptă este un prilej de cădere pentru cineva, ar fi mai bine ca persoana respectivă să și-o taie. Cu alte cuvinte, el trebuie să se îndepărteze cu orice preț de ispită care ar putea să-l determine să păcătuiască.

A lua pe cineva de mână echivala cu a-l conduce într-o anumită direcție (Gen. 19.16). Orbii și neputincioșii își întind mâinile pentru a găsi o călăuză (Ioan 21.18). În Ex. 17.11, mâinile lui Moise întinse în rugăciune au făcut posibilă biruința lui Israel asupra amaleciților. Copiii lui Israel și-au întins zadarnic mâinile spre Egipt (gest simbolizând cererea ajutorului din partea egiptenilor) (Pl. 5.6). Deoarece nu a rămas credincios legământului Domnului, poporul ales s-a pomenit părăsit de Dumnezeu (Evr. 8.9). Mâna întinsă a lui Dumnezeu spre om simbolizează fie apelul Său fierbinte, îndurarea Lui (cf. Is. 65.2), fie amenințarea judecății divine (II Sam. 24.16; Iov 1.11; Is. 10.4; I Pet. 5.6). O mână închisă sau deschisă reprezintă zgârcenia sau dărnicia (Dt. 15.7-8). Mâinile slăbănogite traduc slăbiciunea și nehotărârea (Ex. 35.3). Domnul Isus a recomandat ca, în cazul milosteniei, să nu știe stânga ce face dreapta, adică să dăm fără a calcula mărimea sau mulțimea darurilor noastre (Mt. 6.3). A-și pune viața în mâna cuiva semnifică o dedicare totală față de acea persoană (Iov 13.14), iar gestul de a turna apă pe mâinile cuiva este un simbol al slujirii (II Împ. 3.11). Călărețul pe brațul căruia se rezema împăratul era însuși aghiotantul său (II Împ. 5.18; 7.2, 17). A da mâna cu cineva era un mod de a întări o afirmație făcută (II Împ. 10.15). A-și pune cineva mâna sub coapsele cuiva constituia modul cel mai solemn de a rosti un jurământ valabil, nu numai față de persoana respectivă, dar și față de posteritatea ei (mâna aflându-se în apropierea organelor genitale) (Gen. 24.9). Prin spălarea mâinilor (în public), cel în cauză se declara nevinovat (Dt. 21.6-7; Iov 9.30; Ps. 26.6; 73.13; Mt. 27.24).

Din rațiuni de ordin ritual, fariseii se spălau pe mâini, cu o grijă aparte, înainte de a se așeza la masă (Mt. 15.2; Mc. 7.2-4). În Lv. 15.11, omul necurat care ar fi atins pe cineva înainte de a-și fi spălat mâinile, îl făcea și pe acesta necurat. Pentru a beneficia de aprobarea și iertarea lui Dumnezeu, israelitul care aducea o jertfă Domnului trebuia să-și pună mâinile pe capul animalului. În acest caz, gestul punerii mâinilor simboliza identificarea închinătorului cu jertfa sa: păcătosul trecea asupra victimei nevinovate păcatele sale, iar aceasta devenea înlocuitorul lui în clipa morții (Lv. 1.4). Actul punerii mâinilor are și în N.T. aceeași semnificație, exprimând identificarea (v. *Punerea mâinilor*).

Bătutul din palme exprima bucuria și jubilația (II Împ. 11.12; Ps. 47.1; Is. 55.12), disprețul (Iov 27.23; Pl. 2.15), mânia sau jalea (Num. 24.10; Ez. 21.19). În semn de umilință și tristețe, cel în cauză își pune mâinile în cap (II Sam. 13.19; Ier. 2.37). Prin punerea mâinilor la gură se exprima rușinea (Pv. 30.32; Mica 7.16).

MÂNCA, MÂNCARE. (În ebr. *akal*; în gr. *esthiô*; *ephagon*). Termenul *a mânca* este foarte frecvent în Biblie (de ex.: Gen. 3.14; Dt. 9.9; Jud. 14.9; Is. 7.15; Dan. 4.30; Mt. 6.25; Lc. 4.2; Rom. 12.20). El apare adesea alături de verbul *a bea* (Gen. 25.34; 26.30; Jud. 19.4; Rut 3.3; I Împ. 13.18).

În Geneza, Dumnezeu le-a interzis lui Adam și Evei să mănânce din pomul cunoștinței bine-lui și răului (Gen. 2.17). Pentru a obține această cunoștință, omul trebuia să rămână dependent de Dumnezeu și să nu decidă, de o manieră autonomă, ce este bine și ce este rău.

Legea le interzicea israeliților să consume carne cu sânge (cf. Gen. 9.4; Lv. 7.26-27) și grăsimi de natură animală (Lv. 7.23-24), deoarece sângele și grăsimea erau rezervate lui Dumnezeu. Legea preciza, de asemenea, care părți ale jertfei le reveneau preoților (Lv. 2.3; 5.13; 7.9, 29-36; 10.12-15), care alimente erau curate și care necurate din punct de vedere ritual (Lv. 11; Dt. 14). Niște reguli speciale se aplicau nazireilor și soldaților (Num. 6.1-4). Legea reglementa, de asemenea, pregătirea și modul de a mânca mielul pascal (Ex. 12.1-13). Domnul Isus a desființat toate aceste prescripții referitoare la alimentație (Mc. 7.19; cf. F.A. 10).

Consfințirea unui legământ sau intrarea în vigoare a unei reconcilierii, între două părți contractante, erau marcate, în majoritatea cazurilor, de o masă festivă (de ex.: Gen. 31.54; Ex. 24.9-11). Ca regulă generală, masa exprima

comuniunea existentă între persoanele invitate să mănânce împreună. Domnul Isus n-a ezitat să stea la masă cu vameșii și păcătoșii, persoane tratate cu dispreț de iudei, tocmai pentru a-și exprima solidaritatea cu ei (Mt. 9.11; cf. Lc. 14.12-14). Datorită acestei semnificații simbolice a mesei, a se întoarce împotriva unei persoane cu care cineva mâncase împreună era considerat un lucru extrem de josnic. Isus nu a fost trădat de un străin, ci tocmai de cel ce întinsese mâna în blid cu El (Mc. 14.18). După învierea Mântuitorului, ucenicii Săi, martori ai lucrurilor petrecute cu Domnul, au mâncat și au băut cu El (F.A. 10.41). Refuzul de a sta la masă cu cineva era expresia ruperii oricărei comuniuni cu persoana respectivă (I Cor. 5.11). Masa este și o prefigurare simbolică a fericirii care va caracteriza epoca mesianică (Is. 25.6-9; cf. I Cor. 11.26; Ap. 3.20).

La mesele păgâne, participanții mâncau carnea închinată idolului (v. *Jertfe*). În felul acesta, ei intrau în comuniune cu idolii, în spațele cărora ap. Pavel a discernut prezența demonilor (I Cor. 10.20). Pavel era convins că, în definitiv, un idol era ceva inexistent (I Cor. 8.4) și astfel, pentru apostol, hrana adusă ca jertfă nu avea o semnificație aparte. Totuși, ca să-i menajeze pe cei *slabi*, care ar fi avut rețineri pentru a mânca din carnea adusă ca jertfă (8.7), el le recomanda creștinilor să se abțină de la consumarea ei (I Cor. 8.10-13). În Rom. 14.15, 17, el cere, de asemenea, cititorilor săi să nu cauzeze pierderea spirituală a unui frate mâncând alimente pe care creștinii cu scrupule de conștiință le consideră interzise. Pentru că *„Împărăția lui Dumnezeu nu este mănca-re și băutură, ci neprihănire, pace și bucurie în Duhul Sfânt”* (Rom. 14.17). Gestul de a mânca este privit deseori ca un semn al binecuvântării divine. Astfel, Dumnezeu le promite celor ce ascultă de El că vor putea mânca în liniște și se vor sătura (Ps. 22.26; Is. 65.13), înfruptându-se cu cele mai delicioase produse ale țării (Is. 1.19). Hrana reprezintă uneori adevărurile spirituale (Is. 55.1-2).

Cuv. *a mânca* (sau sinonimele sale) poate fi luat și în sens figurat. Astfel, Israel *devorează* (adică nimicește) pe dușmanii săi (Dt. 7.16); sabia Domnului îi devorează pe vrăjmașii Lui (Dt. 32.42; Ier. 46.10), judecata Domnului va devora pe Israel (Is. 1.20; Ier. 12.12). Domnul va face ca asupritorii lui Israel să-și mănânce carnea (Is. 49.26) (ceea ce înseamnă că ei vor fi confrunțați cu o situație limită, fiind puși la cea

mai mare strâmtorare). În Ez. 3.1, Dumnezeu îi poruncește profetului să mănânce un sul de carte (conținând mesajul distrugerii Templului și nimicirii împărăției lui Iuda), gest care simboliza faptul că Ezechiel trebuia să asimileze, în chipul cel mai profund, mesajul respectiv și apoi să-l comunice poporului.

În N.T., Domnul Isus a spus că, pentru a fi cineva ucenicul Său, trebuie să mănânce din carnea Lui și să bea din sângele Lui. Dacă apropiem aceste declarații repetate de câteva ori în cuvântarea despre pâinea vieții (Ioan 6) de alte cuvinte ale lui Isus, putem formula unele echivalențe:

Ioan 6.50: *„Pâinea, care se pogoară din cer, este de așa fel, ca cineva să MÂNÂNCE și să nu moară.”*

Ioan 11.26: *„Și oricine trăiește și CREDE în Mine nu va muri niciodată.”*

Ioan 6.51, 58: *„Dacă MÂNÂNCĂ cineva din pâinea aceasta, va trăi în veac.”*

Ioan 3.15: *„...pentru ca oricine CREDE în El, să nu piară, ci să aibă viața veșnică.”*

Ioan 6.54: *„Cine MÂNÂNCĂ trupul Meu și bea sângele Meu are viața veșnică, și Eu îl voi învia în ziua de apoi.”*

Ioan 6.40: *„...oricine vede pe Fiul și CREDE în El să aibă viața veșnică, și Eu îl voi învia în ziua de apoi.”* (v. 47; cf. 5.24).

Așadar, *a mânca și a bea* este o imagine a credinței: după cum luăm din exterior hrana și băutura care, îngurgitate, devin parte integrantă din trupul nostru, tot astfel *a crede* înseamnă a asimila adevăruri exterioare nouă, a le încorpora în propriul nostru sistem de valori și în concepția noastră de viață. *A crede* în Domnul Isus merge și mai departe: înseamnă a deveni una cu El, astfel încât El să ajungă să trăiască în noi (Ioan 14.23; 17.23; cf. Gal. 2.20; Col. 1.27) și să-și reproducă viața Lui în noi. Prin credință, noi asimilăm sau ne însușim moartea Lui (Rom. 6.3-11) (bem sângele Lui) și, de asemenea, devenim părtași vieții Sale (Rom. 8.29) (mâncăm carnea Lui).

Masa Domnului care combină semnificația cinei pascale cu aceea a ospățului mesianic viitor (Mt. 26.29; Ap. 19.9) le amintește aceste adevăruri, prin gestul simbolic pe care ei îl fac, credincioșilor care se împărtășesc. A mânca

din pâine și a bea din vin, în mod nevrednic, înseamnă a dezminți, prin viața de toate zilele, adevărurile care sunt afirmate prin participarea la masa simbolică. Așa s-au petrecut lucrurile în Corint unde, pe de o parte, creștinii afirmău că alcătuiau un singur trup cu toți cei ce participau la Masa Domnului (I Cor. 10.17), iar pe de altă parte, ei se fracționau în partide opuse (1.11-12; 11.18) și disprețuiau pe membrii săraci ai Bisericii (11.21-22). Aceasta însemna să se facă cineva vinovat de trupul și sângele Domnului Isus Cristos (11.27).

Ca oricare alt aspect al vieții creștine, *a mânca* și *a bea* trebuie să se facă pentru slava lui Dumnezeu (I Cor. 10.31).

MÂNGÂIERE, CONSOLARE.

În V.T. În ebr. *niHam* = a mângâia, a consola; subst: *neHamah*, *tanHumot*, *tanHumim*, *taHanunim*. O persoană poate fi mângâiată după un timp de jale (Gen. 24.67; 37.35; 38.12; II Sam. 12.24; Is. 61.2; Ier. 31.15). Dumnezeu, în mila Sa (*niHum*, derivat din *niHam*), este marele Mângâietor care își restaurează și îmbărbătează poporul (Is. 12.1; 40.1-2; 49.13; 52.9), dar și pe fiecare credincios în parte (Ps. 23.4; 71.21; 86.17; 94.19; 119.82).

În N.T. În gr., cea mai importantă fam. de cuv. în acest sens, este aceea a verbului *para-kaleô* și subst. său *paraklēsis*. O traducere literală a ac. subst. ar fi: *o chemare alături de*, și are sensul de îndemnare, îmbărbătare sau consolare (mângâiere) (Lc. 2.25; 6.24; F.A. 9.31; Rom. 15.4-5; I Cor. 14.3; II Cor. 1.3-7; 7.4, 7, 13; Ef. 6.22; Col. 4.8; I Tes. 2.12; 5.11; II Tes. 2.16; etc.).

Alte cuv. gr. sunt: *paramuthia*: un act de consolare exprimat prin niște cuvinte rostite într-un cadru intim (Ioan 11.19; I Cor. 14.3; etc.); *paramuthion*: unealta folosită de cel care consolează (Fil. 2.1); *parégoria*: mângâiere, consolare, ușurare (Col. 4.11).

„Mângâierea lui Israel” (Lc. 2.25) pare să fi fost o expresie curentă printre evreii din epoca neotestamentară, făcând aluzie la anumite promisiuni profetice, cum ar fi cea din Is. 40.1 privind restaurarea escatologică a împărăției lui Israel. Popoarele Orientului Mijlociu sunt mai puțin inhibate decât națiunile occidentale și se exteriorizează într-o mai mare măsură ca acestea, exprimându-și durerea de o manieră ostentativă. Drept urmare, persoana care mângâie se implică sincer, profund, cu toată inima, pentru a alina durerea celui întristat, acordându-i suportul moral necesar și identificând,

împreună cu acesta, căi și mijloace de natură să asigure o atmosferă destinsă (cf. Ioan 11.31, 33) (V. *Avocat*).

F. H.

MÂNIE, FURIE.

În V.T., termenii ebr.: *Harah* (92 x), *Haron* (41 x), *qatsaph* și *Hemah* se aplică mâniei. Toți aceștia sunt redați, în versiunile noastre, prin *mânie* (Gen. 27.44), *mânie aprinsă* (Ex. 32.12; Num. 11.10; Dt. 7.4; Ios. 7.26; Ezra 7.23; Ps. 76.7; etc.) a se mânia (cu sensul de a se indigna: Ex. 16.20; sau a se supăra: Iona 4.1). În Nem. 3.20, cuv. *Harah* este folosit, sub aspect pozitiv, la figurat, și indică *râvna* lui Baruc pentru refacerea zidurilor Ierusalimului.

În N.T., cuv. gr. *orgê*, *parorgismos* și *ag-naktêsis* se aplică indignării și mâniei manifestate de Domnul Isus și oameni (Mc. 3.5; II Cor. 7.11; Ef. 4.26).

În general, o persoană este cuprinsă de mânie când își vede amenințat un lucru care prezintă valoare și interes pentru ea. Mânia se exprimă prin cuvinte de nemulțumire, respirație zgomotoasă (de unde și imaginea *nărilor*, folosită frecvent privitor la mânia lui Dumnezeu) și printr-o atitudine agresivă față de autorul ofensei respective. Mânia se poate rezuma la cuvinte și gesturi, poate fi reținută, dar sunt cazuri când aceasta scapă de sub control. Atunci când arde mocnit și omul se lasă stăpânit de mânie, aceasta poate degenera în ură, în dorințe pătimase, planuri de răzbunare (Gen. 27.41-45).

Mânia și păcatul se află într-o strânsă legătură (Ps. 4.5; Iac. 1.19-20). Cartea Proverbelor avertizează pe oameni contra mâniei și recomandă stăpânirea de sine (Pv. 12.16; 15.1; 21.24; 27.4; 30.33). Domnul Isus le interzice ucenicilor Lui să se mânie (Mt. 5.22); la rândul lui, ap. Pavel reia avertismentul V.T. (Ps. 4.5), cerându-le creștinilor să nu se lase antrenați în păcat sub efectul mâniei și le poruncește să nu păstreze mânia până a doua zi, ceea ce înseamnă că trebuie să clarifice lucrurile și să rezolve conflictul în aceeași zi când s-a produs (Ef. 4.26). Mânia, care este una din faptele firii pământești, nu are ce căuta în viața credinciosului, mai ales în domeniul rugăciunii (Gal. 5.20; Ef. 4.31; I Tim. 2.8). Părinții trebuie să aibă grijă să nu-și irite copiii prin niște accese de mânie sau printr-o severitate excesivă (Ef. 6.4).

Cu o insistență aparte, Biblia vorbește despre *mânia lui Dumnezeu* care se dezlănțuie

din pricina relelor și nedreptăților comise de oamenii păcătoși, numiți, printre altele, și „*copiii ai mâniei*” (Ef. 2.3). Datorită caracterului Său de Dumnezeu curat și sfânt, El Se ridică mânios contra a tot ce constituie o insultă la adresa naturii Sale și nimicește pe cei răzvrătiți (Dt. 29.21-23; Ps. 5.5-7). Necurăția fiind incompatibilă cu firea lui Dumnezeu, păcătosul este invitat să se întoarcă de la păcatele sale (Ez. 18.21-23); în caz contrar, mânia lui Dumnezeu se va revărsa asupra lui (Naum 1.2; Is. 9.11-12). Oamenii Vechiului Legământ au experimentat, pe cont propriu, mânia aprinsă a lui Dumnezeu (Num. 11.1; 22.22; Dt. 32.22; Ios. 7.1; Jud. 3.8; Is. 30.27; 42.25; Ier. 52.3): când Dumnezeu respinge și lovește oamenii în mânia Sa, aceștia tremură de spaimă (Ps. 27.9; 90.7; Ier. 21.5-7). Mânia lui Dumnezeu „*mută munții*” (Iov 9.5); nimeni nu o poate reține când ea se dezlănțuie din pricina păcatelor oamenilor (Iov 9.13; Ier. 17.4). Mânia divină îi vizează și pe păgâni (Ps. 110.5-6; Is. 63.3; Ier. 10.10). Este lesne de înțeles de ce omul îi cere Domnului să-și înceteze mânia (Ex. 32.12; Ps. 85.5; Dan. 9.16) sau de ce caută el să se ascundă (Is. 26.20).

Cu aceeași claritate vorbește N.T. despre mânia lui Dumnezeu, care se descoperă din cer contra tuturor celor răi și nelegiuți (Lc. 21.23; Ioan 3.36; Rom. 1.18; 4.15; Ef. 5.6; Col. 3.6; I Tes. 2.16). Păcătosul care nesocotește bunătatea lui Dumnezeu „*își adună o comoară de mânie pentru ziua mâniei și a arătării dreptei judecăți a lui Dumnezeu*” (Rom. 2.5). Pavel era convins că nefăcând nimic pentru a opri înaintarea imoralității, evreii abuzau de răbdarea și bunătatea lui Dumnezeu care îi îndemna la pocăință (v. 4). După opinia lui, astfel de oameni erau „*vase ale mâniei, făcute pentru pieire*” (9.22). Păzirea Legii lui Moise nu le asigură mântuirea, pentru că „*Legea aduce mânie*” (Rom. 4.15). Într-adevăr, ea cere o ascultare deplină de poruncile Domnului, iar încălcarea acestora nu face decât să-l expună și mai bine pe vinovat mâniei lui Dumnezeu. În Apocalipsa, judecățile divine sunt reprezentate prin „*paharul mâniei*”, din care trebuie să bea oamenii vrednici de osândă (Ier. 25.15 și urm.; Ap. 14.10; 16.19), și prin „*cele șapte potire ale mâniei lui Dumnezeu*” (Ap. 16.1). Dar N.T. ne aduce și Vestea Bună că Dumnezeu L-a dat pe Fiul Său Isus Cristos (Ioan 3.16): prin moartea Sa pe cruce, El a suferit mânia lui Dumnezeu în locul păcătosului, așa încât acesta să fie izbăvit de mânia viitoare (I Tes. 1.10). Pavel afirmă că noi

suntem îndreptățiți prin sângele Lui și „*mântuiți prin El de mânia lui Dumnezeu*” (Rom. 5.9). Cine crede în El „*are viața veșnică, și nu vine la judecată, ci a trecut din moarte la viață*” (Ioan 5.24; cf. I Tes. 5.9).

Credinciosul poate experimenta ceva din această mânie a lui Dumnezeu față de păcatele și nedreptățile omenești. Biblia nu condamnă această mânie a omului față de abaterile semenilor lui, de ex.: mânia lui Moise la vederea vitelului de aur (Ex. 32.19 și urm.); mânia lui Samuel față de Saul care lucrase de capul lui (I Sam. 15.11 și urm.); mânia lui Neemia față de lăcomia fără limite a evreilor întorși din robia babilonică (Nem. 5.6). O asemenea mânie este sfântă și dreaptă (cf. Mc. 3.5 și Ioan 2.13-17) și are ca scop, nu pierzarea ci mântuirea oamenilor, prin întoarcerea lor la Dumnezeu. Și totuși, Domnul Isus le-a interzis ucenicilor să-i nimicească pe samaritenii care nu voiseră să fie ospitalieri cu El (Lc. 9.54 și urm.), deoarece oamenii nu trebuie să dea curs mâniei divine: judecata și răzbunarea aparțin numai lui Dumnezeu (Rom. 12.19) și „*mânia omului nu lucrează neprihănirea lui Dumnezeu*” (Iac. 1.20).

MÂNIA LUI DUMNEZEU. (V. *Mânie*).

MÂNTUIRE, MÂNTUITOR. Religia iudeo-creștină este o „*religie a mântuirii*” sau, cu alte cuvinte, ea se bazează în întregime pe faptul că omul, devenit, prin căderea în păcat, pasibil de moarte și pierzare veșnică, are nevoie să fie răscumpărat și mântuit prin intervenția unui Mântuitor divin. În felul acesta, ea se diferențiază categoric de o simplă morală religioasă care se reduce la a acorda omului niște sfaturi de bună purtare și preconizând ca atare ameliorarea condiției sale prin niște eforturi personale. De asemenea, religia iudeo-creștină se află la o distanță incomensurabilă de un deism rece a cărei divinitate îndepărtată rămâne indiferentă față de soarta creaturilor sale.

În V.T., Domnul Se descoperă ca fiind Dumnezeu Mântuitorul. Acesta este, printre multe altele, cel mai frumos titlu al Său (II Sam. 22.2-3). El este Răscumpărătorul, unicul Mântuitor al lui Israel (Is. 25.9; 41.14; 43.3, 11; 49.26), și poartă din veșnicie Numele acesta (63.8, 16). El a început să Se manifeste astfel israeliților în Egipt, zicând: „*Eu sunt Domnul... Eu vă voi mântui*” (Ex. 6.6). El a scos poporul Lui din cuptorul de foc al robiei, l-a izbăvit din mâinile Nimicitorului, de sub valurile Mării Roșii,

și Moise a strigat: „*Ferice de tine, Israele! Cine este ca tine, un popor mântuit de Domnul...*” (Dt. 33.29). Nu miile de mijloace folosite de Dumnezeu mântuiesc pe oameni, ci El Însuși, prezența Sa, intervenția Lui biruitoare (I Sam. 14.6; 17.47). David exclamă: „*Dumnezeu este stânca mea ... puterea care mă mântuiește*” (II Sam. 22.3). Cine se poate împotrivi când Dumnezeu Se scoală pentru a mântui pe toți nenorociții pământului (Ps. 76.8-10). El scapă pe copiii Săi, răzvrătiți uneori, din pricina Numelui Său, pentru a-și arăta puterea (106.8). Profetul poate zice Sionului: „*Domnul, Dumnezeul tău, este în mijlocul tău ca un viteaz care poate ajuta*” (în textul fr.: „*care mântuiește*”. N. Ed.) (Țef. 3.17), iar psalmiștii nu conținesc să preamărească mântuirea lui Dumnezeu (Ps. 3.8; 18.46; 37.39; 40.16; 42.5; 62.7; 71.15; 98.2-3; etc.). Mântuirea lui Dumnezeu include toate izbăvirile acordate de mâna Lui, atât în domeniul material cât și spiritual. Domnul îi izbăvește pe ai Săi din nenorocire și-i scapă din lațul celor răi (Ps. 37.40; 59.2); El mântuiește pe oameni, acordându-le iertarea păcatelor, ascultându-le rugăciunile, umplându-le inimile de bucurie și pace (79.9; 51.12; 60.5; 18.27; 34.6, 18).

Cu toate acestea, Dumnezeu, Mântuitorul oamenilor de sub Vechiul Legământ, este încă îndepărtat, chiar ascuns uneori (Is. 45.15). Unei omeniri în suferință care îl imploră să-i vină în ajutor: „*O, de ai despica cerurile și Te-ai pogori...*”, Domnul îi răspunde: „*Fiți tari și nu vă temeți!... Iată, Dumnezeul vostru... El Însuși va veni și vă va mântui*” (35.4).

În N.T., Domnul Isus Cristos este prezentat, din capul locului, ca fiind Mântuitorul, și nu doar ca un Învățător, un Prieten, un Model, căci îngerul i-a zis lui Iosif: „*Îi vei pune numele ISUS (Domnul mântuiește), pentru că El va mântui poporul Lui de păcatele Sale*” (Mt. 1.21). Zaharia L-a binecuvântat pe Domnul, pentru că „*ne-a ridicat o mântuire puternică*” (în textul fr.: „*un Mântuitor puternic*”. N. Ed.) (Lc. 1.67-69). Ap. Petru a declarat: „*În nimeni altul nu este mântuire*” (F.A. 4.12). Domnul Isus este Căpetenia mântuirii noastre (Evr. 2.10), urzitorul unei mântuirii veșnice (5.9). Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Lui pentru a fi Mântuitorul lumii (I Ioan 4.14), nu pentru a judeca lumea, ci pentru ca lumea să fie mântuită prin El (Ioan 3.17; 12.47). Fiul omului a venit să caute și să mântuiască ceea

ce era pierdut (Lc. 19.10); El a venit pe pământ nu pentru a pierde sufletele oamenilor, ci pentru a le mântui (9.56). Ferice de cei ce pot exclama: „*Știm că acesta este în adevăr Cristosul, Mântuitorul lumii!*” (Ioan 4.42).

În Noul Legământ, termenul *mântuire* este aplicat aproape în exclusivitate răscumpărării și mântuirii veșnice. Mântuirea vine de la iudei (Ioan 4.22). Evanghelia este Cuvântul mântuirii propovăduit păcătoșilor de pretutindeni (F.A. 13.26; 16.17; 28.28; Ef. 1.13) și puterea lui Dumnezeu pentru mântuirea fiecăruia care crede (Rom. 1.16). Harul lui Dumnezeu este sursa mântuirii (Tit 2.11), care se află în Domnul Isus Cristos (II Tim. 2.10). Dumnezeu ne-a rânduit să căpătăm mântuirea (I Tes. 5.9; II Tes. 2.13). Prin mărturisirea cu gura se ajunge la mântuire (Rom. 10.10). Este datoria noastră să ne ducem mântuirea până la capăt cu frică și cutremur (Fil. 2.12). Pe de altă parte, noi suntem păziți prin credință pentru mântuirea gata să fie descoperită în vremurile de apoi, și astfel vom obține mântuirea sufletelor noastre (I Pet. 1.5, 9). Acum, noi așteptăm din cer ca Mântuitor pe Domnul Isus Cristos (Fil. 3.20), căci se apropie clipa când mântuirea adusă la Calvar va fi pe deplin descoperită (Rom. 13.11; Ap. 12.10). „*Cum vom scăpa noi dacă stăm nepăsători față de o mântuire atât de mare?*” (Evr. 2.3). „*Singurului Dumnezeu, Mântuitorul nostru, prin Isus Cristos, Domnul nostru, să fie slavă, măreție, putere și stăpânire, mai înainte de toți vecii, și acum și în veci. Amin.*” (Iuda 25) (V. Răscumpărare; Întrupare; Ispășire).

MEA, MEAH, MEEA = *o sută*. Turn al Ierusalimului, situat în apropiere de Turnul lui Hananeel și Poarta oilor (Nem. 3.1; 12.39) (V. Ierusalim, II, 3).

MEARA = *peșteră*. O localitate de lângă Sidon (Ios. 13.4). Identif. incertă.

MEBUNAI, MEVUNAI = *clădit*. Unul dintre vitejii lui David, originar din Hușa (II Sam. 23.27). De cele mai multe ori este numit Sibecai (21.18; I Cr. 11.29; 20.4; 27.11).

MECHA. (V. Meșa).

MECHAK. (V. Meșac).

MECHEK. (V. Meșec).

MECHELEMIA. (V. Meșelemia).

MECHERA, MEKERA. Nume de persoană sau denumire geografică necunoscută (I Cr. 11.36).

MECHEZABEEL. (V. *Meșezabeel*).

MECHILLEMITH. (V. *Meșilemot*, 2).

MECHILLEMOTH. (V. *Meșilemot*).

MECHIR, MEHIR, MEKHIR = *pref.* Un bărbat din sem. lui Iuda (I Cr. 4.11).

MECHOBAB. (V. *Meșobab*).

MECHULLAM. (V. *Meșulam*).

MECHULLEMETH. (V. *Meșulemet*).

MECONA, MEKONA = *temelle*. Cetate a lui Iuda (Nem. 11.28), pomenită împreună cu Țiclagul și alte localități din extremitatea sudică a acestei împărății. Neidentificată.

MED. Persoană originară din Media, sau locuitor al acestei țări (II Împ. 17.6; Est. 1.19; Is.13.17; Dan. 5.28, 31) (V. *Media*).

MEDABA. (V. *Medeba*).

British Museum.

Nobili mezi aducând crini suveranului. Basorelief din Persepolis.

MEDAD = *dragoste*. Un om peste care Se odihnea Duhul Sfânt, deși el nu-l primise înaintea Cortului întâlnirii în același timp cu bătrânii lui Israel (Num. 11.26-29) (V. *Eldad*).

MEDAN. Un trib provenit din Avraam și Chetura și menționat împreună cu Madian (Gen. 25.2; I Cr. 1.32).

MEDBA. (V. *Medeba*).

MEDEBA, MEDABA, MADABA, MEDBA. Veche cetate moabită, pomenită împreună cu Heșbonul și Dibonul (Num. 21.30). Atribuită sem. lui Ruben (Ios. 13.9, 16). Amoniții, aflați în război cu israeliții, pe timpul lui David, au angajat ca mercenari o armată de aramei, care au tăbărit în fața Medebai (I Cr. 19.7) (V. *Raba, 1*). Cetatea a ajuns din nou în posesia moabiților (*Piatra Moabului, 30*; Is. 15.2). Ruinele sale, numite Madaba, pot fi văzute la 26 km E-SE de gura Iordanului și la vreo 10 km S de Heșbon, pe o măgură de unde orașul vechi se întindea spre E, până la Câmpie. Au fost descoperite vestigii ale unor ziduri de apărare, precum și ruinele unor biserici și altor edificii care datează din era creștină. În afara zidurilor cetății, se mai văd ruinele unui frumos rezervor de apă, măsurând 100 m în lungime, 95 m în lățime și peste 3,5 m în adâncime; în prezent, este fără apă.

În anul 1986, a fost descoperită la Medeba cea mai veche hartă a Palestinei. Este lucrată în mozaic și a fost inclusă în pardoseala de piatră a unei biserici construite în sec. VI d.Cr. Această furnizează numeroase informații importante despre țările biblice, începând de la Byblos și Damasc și continuând până la No-Amon (Teba) în Egipt.

MEDIA. Un ținut din Asia, care se întindea la E de Munții Zagros, la S de Marea Caspică, la V de regiunile stăpânite de parți și la N de Elam. Media ocupa o suprafață care măsoară cca 1 000 km în lungime și 400 km în lățime. Când imperiul a atins apogeul, depășea aceste limite, în special în partea de NV. Un platou de cca 900 m altitudine reprezenta o bună parte a teritoriului Mediei propriu-zise, restul constând din 7 lanțuri muntoase paralele, orientate în direcția NV-SE și despărțite între ele prin niște văi fertile și bine udate. Această țară, renumită pentru caii săi, dispunea de excelente pășuni. Populația băștinașă a fost înfrântă, la un moment dat, de un popor indo-european, numit Madai în Gen. 10.2 (cf. Herod. 7.62).

Istoria Mediei începe în sec. IX î.Cr. Numele de mezi apare, pentru prima dată, pe inscripțiile lui Salmanasar III al Asiriei care a invadat Media către anii 835. Un număr de 27 de regi neînsemnați, care erau adepții religiei lui Zoroastru, îi plăteau tribut. Atacurile au continuat cu Shamishi-Adad (825-812) și Adad Nirari III (812-782) care a condus numeroase expediții contra Mediei (între anii 801 și 787). În anul 737, Tiglat-Pileser III a invadat și a anexat anumite teritorii. Când Sargon a pus mâna pe cetatea Samariei, în anul 722 î.Cr., el i-a deportat pe israeliți și i-a instalat în unele cetăți ale mezilor (II Împ. 17.6; 18.11). Pe la anul 710, Sargon a finalizat procesul de supunere a mezilor și le-a impus un tribut substanțial constând din caii renumiți ai Mediei. La rândul său, Sanherib a lăsat mărturie în care se făcea că ar fi primit tribut din partea mezilor. Esar-Hadon a pus peste țară mai mulți guvernatori. Se pare că, până la acea dată, mezii nu se constituiseră încă într-o națiune unită sub conducerea unui rege, contrar celor afirmate de Herodot (Herod. 1.96 și urm.). Sub Fraortes (674-653 î.Cr.), Media a devenit o importantă putere politică. Pe la anul 625, Cyaxare (Kyaxares), fiul lui Fraortes, aliat cu Nabopolassar al Babilonului, a asediat cetatea Ninive, a cucerit-o și a pus bazele Imperiului Asirian (Ant. 10.5.1). Învingătorii și-au împărțit prada: Cyaxare a luat Asiria propriu-zisă și regiunile dependente de ea din N și NV. Căsătoria lui Nebucadnețar, fiul lui Nabopolassar, cu Amyitis (Amuhia), fiica lui Cyaxare, a strâns și mai mult relațiile dintre Babilon și Media, consolidând cele două monarhii. Lui Cyaxare (652-612) i-a succedat Arbace (612-585). Astyage, fiul lui Cyaxare, a domnit între anii 584-550. În anul 550, perșii stabiliți în S și SE Mediei s-au răsculat. Cyrus, regele Anshanului, devine împăratul Mediei și Persiei. Învingătorii și învinșii erau deopotrivă de neam arian, astfel că medo-perșii vor constitui o națiune dublă. În anul 330 î.Cr., Media devine parte integrantă a imperiului lui Alexandru. După moartea acestui suveran, Media a fost alipită Siriei (I Mac. 6.56) iar, mai târziu încorporată imperiului parților.

V.T. îi pune pe mezi în numărul popoarelor care vor cuceri Babilonul (Is. 13.17-18; cf. Ier. 51.11, 28). Profeții au vestit că cei ce vor cuceri Babilonul vor veni din Elam și Media (Is. 21.2, 9). Sub Cyrus, în anul 539, Darius Medul (v. ac. cuv.), aflat în fruntea oștilor medo-persane, ia Babilonul (Dan. 5.31; cf. v. 28). Imperiul medo-persan este a doua împărăție din cartea lui

Daniel (2.39), simbolizată prin urs (7.5) și berbecul cu două coarne (8.3-20). Unul din coarne era mai înalt decât celălalt și a crescut ultimul (v. 3), ceea ce înseamnă că a existat mai întâi puterea mezilor, în curând depășită de aceea a perșilor.

MEDIATOR. (V. *Mijlocitor*).

MEDIC, MEDICINĂ. Iscusița medicilor egipteni a fost cunoscută din vremuri străvechi. Cyrus, împăratul Persiei, a cerut să i se aducă un medic oftalmolog din Egipt, iar Darius avea la Susa numeroși medici egipteni (Herod. 3.1.129). Existau în Egipt specialiști în toate bolile (2.84), practicienii se ocupau cu îmbălsămarea (Gen. 50.2), tratarea afecțiunilor oftalmologice, a bolilor de picioare (Herod. 3.1.129); egiptenii aveau moașe (Ex. 1.15); erau folosite remedii eficiente (Ier. 46.11). Onorariile medicilor depindeau de condiția socială a bolnavului, cum s-a putut vedea deja din Codul lui Hammurabi. Unii oameni și-au cheltuit tot ce aveau cu doctorii (Mc. 5.26; Lc. 8.43). Chirurgii se serveau de bisturie de bronz, reușind să opereze și cataracte.

Cei mai vestiți medici ai grecilor proveneau din Croton (?), dar și doctorii din Cirena (Africa) erau foarte renumiți (Herod. 3.131). Biblia pomeneste arta preparării de medicamente și iscusința de a vindeca pe cei bolnavi (II Cr. 16.12; Ier. 8.22; Mt. 9.12; Mc. 5.26; Ex. 30.35; Nem. 3.8; Ecl. 10.1; cf. *Răzb.* 2.8.6; Ecclesiastic 38.1-15). Se foloseau pansamente (Is. 1.6), untdelemn pur sau amestecat cu vin pentru ungerea rănilor (Is. 1.6; Lc. 10.34; Iac. 5.14; *Răzb.* 1.33.5), alifii, cataplasme (II Împ. 20.7; Ier. 8.22), rădăcini, frunze (Ez. 47.12; *Răzb.* 2.8.6), vin (I Tim. 5.23; Ecclesiastic 38.4).

Luca este numit „*doctorul preaiubit*” (Col. 4.14). Dimpotrivă, regele Asa este blamat din pricină că, bolnav fiind, „*nu a căutat pe Domnul, ci a întrebat pe doctori*” (II Cr. 16.12). Contextul nu precizează dacă acești medici erau israeliți sau străini. Oricum, se știe bine că, în antichitate, o bună parte din pretinsa *medicină* era legată de o serie de practici magice: deseori se recurgea la vrăjitorii, amulete, descânțece, tot așa cum oamenii zilelor noastre se îndreaptă spre pendul și ocultism sau spre *vrăcii-tămăduitori*. Încercându-se în asemenea practici și nu în intervenția lui Dumnezeu, Asa a comis un mare păcat (o atitudine similară a manifestat Ahazia, II Împ. 1.2-4). Ar fi, la fel, o mare greșală din partea unui creștin să se bizuie mai

mult pe medicul lui decât pe Dumnezeu, de care depinde, în definitiv, viața sa. Însă dacă credinciosul bolnav caută, cu supunere, voia și ajutorul Domnului, el poate foarte bine să se lase condus, spre a-și recăpăta sănătatea, prin intervenția și medicația administrată de doctori, străduindu-se apoi să respecte regulile sanitare care, din nefericire, sunt atât de des încălcate. (V. *Boală; Magician*).

MEDITAȚIE, CUGETARE, REFLECȚIE. (În ebr. *hâghâh* = a medita, a murmura; în gr. *meletaô, promeletaô* = a medita, a cugeta). Meditația este un act de pietate care constă în a reflecta cu atenție la niște adevăruri sau taine spirituale. Ea este însoțită de rugăciune și de o seamă de schimbări în conduita celui ce meditează. Meditația, căreia îi revine un loc bine meritat în viața oricărui om pentru care problemele spirituale sunt prioritare, ar trebui să fie voluntară, susținută, permanentă (Ps. 1.2; 119.97). Care ar trebui să fie subiectele cugetării celui credincios? Creația (Ps. 19), perfecțiunile lui Dumnezeu (Dt. 32.4); legile și promisiunile divine (Ps. 97. 1-2; 119); Isus Cristos, Persoana și lucrarea Lui (Evr. 12.2-3); atributele și lucrarea Duhului Sfânt (Ioan 15; 16); păcatul și harul, sufletul (Mc. 8.36), etc.

MEDITERANA, marea de la mijlocul pământului. Această mare se întinde între Europa și Africa. Biblia o numește simplu „*marea*,” din pricina importanței sale (Num. 13.29; F.A. 10.6), sau „*marea cea mare*” (Num. 34.6; Ios. 15.47), „*marea de apus*” (Dt. 11.24; Ioel 2.20), „*marea filistenilor*” (Ex. 23.31). Epitetul *Mediterrana* este tardiv. Marea aceasta are o lungime de 3 220 km; între Sicilia și Africa, măsoară doar 127 km. În timpurile biblice, fenicienii o străbăteau în lung și în lat, de la hotarele Siriei până la strâmtoarea Gibraltar, pe care grecii și romanii o numeau *Coloanele lui Hercule*.

MEEA. (V. *Mea*).

MEFAAT, MEPHAATH = frumusețe. Cetate a rubeniților (Ios. 13.18, atribuită leviților din fam. lui Merari (21.37; I Cr. 6.79). Pe vremea lui Ieremia, moabiții au locuit-o (Ier. 48.21). Identif. pos.: Tell Jawa, la cca 10 km S de Amman.

MEFIBOȘET, MEPHIBOCHETH, MEPHIBOSCHETH = distrugătorul lucrurilor rușinoase (adică al idolilor).

1. Fiul lui Saul și al Ritpei, fiica lui Aia. Executat la cererea gabaoniților (II Sam. 21.8-9).

2. Fiul lui Ionatan. El avea 5 ani atunci când tatăl și bunicul lui mureau la Ghilboa. Însălmântată la auzirea acestei vești cumplite, doica sa l-a înșfăcat și, fugind cu el, l-a scăpat, lăsându-l olog pentru toată viața (II Sam. 4.4). Mefiboșet locuia la Lodebar, pe malul răsăritean al Iordanului. Dorind să-i arate bunăvoință, în amintirea lui Ionatan, David l-a chemat la curte, l-a concesionat domeniile lui Saul și i-a asigurat un loc la masa împăratului (9.1-13). Cu prilejul răscoalei lui Absalom, acest prinț a rămas la Ierusalim, dar Tiba, slujitorul lui, l-a acuzat de trădare. Îndus în eroare, David l-a luat pe cuvânt și i-a transmis lui pământurile lui Mefiboșet. După întoarcerea împăratului, fiul lui Ionatan încearcă să se disculpe. David îi restituie 1/2 din moșiile lui Saul, însă Mefiboșet declară că el nu dorește nimic altceva decât întoarcerea în pace a împăratului (16.1-4; 19.24-30). Mica, nepotul lui Ionatan, a împiedicat stingerea acestui neam (9.12).

În I Cr. 8.34 și 9.40, *Mefiboșet* poartă numele de *Merib-Baal*, care înseamnă: „Domnul luptă” sau poate: „Domnul luptă contra lui Baal”. Probabil că primul nume al lui Mefiboșet a fost Merib-Baal, dar cuv. *Baal* (domnul) căzând în dizgrație din cauza idolatriei pe care o evoca, a fost înlocuit, la o dată mai târzie, prin *boșet* (rușine). David îl mai scapă odată de la moarte pe Mefiboșet, din dragoste pentru Ionatan, cu prilejul răzbunării cerute de gabaoniți (II Sam. 21.7).

MEGGIDO. (V. *Meghido*).

MEGHIDO, MEGGIDO, MEGHIDON = *amplasamentul trupelor*. Localitate palestiniană de o foarte mare importanță strategică. Ea controla câmpia Ezdrelonului și defileul care o unea, de cealaltă parte a munților, cu câmpia Saronului. Așezarea respectivă, numită în prezent Tell el Mutsellim, a fost explorată între anii 1903-1905, mai întâi de arheologii germani, apoi, în special între anii 1925-1939, de către Institutul Oriental al Universității din Chicago. Rezultatele acestor săpături arheologice au fost cele mai valoroase din tot ce s-a întreprins în Palestina. Au fost descoperite 20 de orașe suprapuse, constituind un *tell* de 23 m înălțime și acoperind o suprafață de 6 ha. Fără îndoială că, dintre toate *tell*-urile biblice, Meghido a fost așezarea unde s-au efectuat cele mai multe săpături arheologice.

Înainte de timpurile biblice

În calcolitic, cu 4500 de ani î.Cr., amplasamentul lui Meghido era deja ocupat, după cum o dovedesc vestigiile de zidărie foarte impozantă scoase la iveală. A fost descoperit un altar rotund, având 5-6 m în diametru, construit din pietre necioplite și datând din epoca bronzului timpuriu (straturile XVIII-XVI). Altarul respectiv a fost mult utilizat, căci de jur-împrejurul lui au fost găsite oase de animale și vase de lut.

Apoi, în epoca bronzului mijlociu, sub influența egiptenilor (sau canaanienilor?), au fost construite niște temple cărora acest altar le-a fost *punctul focal*. În anul 1468 î.Cr., în epoca bronzului târziu (straturile VIII și VI), cea mai bine redată bătălie a lumii antice a fost cea angajată de Thutmes III (faraonul care l-a asuprit pe israeliți?) contra asiaticilor. Ca urmare a acestei bătălii, egiptenii și-au asigurat dominația asupra regiunii. Un text găsit la Taanah vorbește despre un general egiptean care îi cerea regelui Taanahului trimiterea unui tribut: „*Cail și cărușaii, cadourile mele și toți prizonierii voștri, să-mi fie trimiși mâine.*” Amenophis II (faraonul Exodului?), succesorul lui Thutmes III, a purtat și el o serie de războaie în această regiune. Sub palatul din stratul VII, arheologii au găsit o ascunzătoare în care se aflau 200-300 de obiecte de fildeș sculptat, datând din această epocă. Printre obiectele aparținând acestui prețios lot se numărau: o cutie cu penițe, niște castronașe de cosmetică, linguri, piese de fildeș tălate în formă de hieroglife egiptene, o placă prin care se comemora o victorie regală, o cutie de fildeș ornată cu heruvimi și lei sculptați în relief înalt – o adevărată capodoperă a antichității.

La o dată ulterioară, Meghido a trebuit să întrețină anumite contacte cu Mesopotamia, deoarece a fost descoperit și un fragment din epopeea lui Ghilgameș (v. *Potopul*). După caracterele cuneiforme utilizate, se pare că această copie datează din sec. XIV î.Cr.

Timpurile biblice

În Biblie, cetatea Meghido este menționată, pentru prima dată, cu prilejul cuceririi Canaanului de către Iosua, adică anii 1400 sau 1200 î.Cr., în funcție de cronologiile adoptate (v. *Exod - Data*). Pe 6 tablete provenite de la Tell el-Amarna, Biridya, regele cetății Meghido cere un ajutor în oameni din partea lui Amenhotep IV (Akhenaton), ajutor de care însă nu a beneficiat.

Pe vremea aceea, regele de la Meghido (Biridya?) a fost omorât de israeliți (Ios. 12.7, 21),

dar, potrivit cu Jud. 1.27-28, sem. lui Manase, care trebuia să moștenească orașul, nu l-a ocupat. Totuși, ceva mai târziu, canaanitilor din Meghido li s-a impus un tribut. Printre obiectele de cult aparținând acestei epoci, care au fost scoase la iveală, se numără niște brasiere sacre și un altar de calcar cu coarne folosit la arderea tămâiei. Probabil că aceste obiecte au fost utilizate în cadrul cultului canaanit.

În sec. XII î.Cr., pentru aducerea apei în oraș, sub conducerea specialiștilor, a fost săpat în stâncă un puț adânc de 40 m, apoi un apeduct având 100 m lungime care conduce către un izvor subteran, situat în afara zidurilor cetății. Acest obiectiv constituie una dintre capodoperele civile ale epocii.

Arheologii au descoperit o poartă a orașului, construită după același model cu porțile Gherului și Hațorului (v. I Împ. 9.15-19). Porțile respective au fost supranumite *Porțile lui Solomon*. Cu prilejul săpăturilor întreprinse între anii 1960-1971, Y. Yadin a redatat pentru epoca lui Ahab staulele lui Solomon, destinate să adăpostească vreo 450 de cai. Regele acesta avea, cu siguranță, mulți cai: în analele sale militare, regele asirian Salmanasar III relatează că Ahab a putut să i se opună cu un efectiv de 2 000 de care de luptă cu prilejul bătăliei de la Carcar (854 î.Cr.). Turiștii care escaladează astăzi *tell*-ul Meghido mai pot vedea ieslele din care mâncau caii.

Potrivit listei gravate la Karnak în Egipt, Meghido era una din cetățile luate de faraonul Șişac în anul 924, pe vremea regelui Roboam. Mai târziu, partizanii lui Iehu l-au rănit pe Aha-zia, regele lui Iuda, care a fugit la Meghido unde a și murit (II Împ. 9.27). Sub domnia lui Ieroboam II, un oarecare Șema, slujitorul împăratului (fără îndoială, *primarul* localității Meghido), și-a sculptat o magnifică pecete (în centrul căreia putea fi văzut un leu care răcnea) cu următoarea inscripție: „*aparținând lui Șema, slujitorul lui Ieroboam*.” Gura larg deschisă a leului ne duce cu gândul la profeția lui Amos, care a fost contemporan cu Ieroboam: „*Leul răcnește: cine nu se va speria?*” (Am. 3.8) (v. *Ieroboam*).

Cu prilejul bătăliei date contra faraonului Neko, regele Iosia și-a pierdut viața în câmpia Meghido (II Împ. 23.29; II Cr. 35.22). Durerea resimțită de popor prin pierderea lui a fost cumplită (35.25; Zah. 12.11). Ulterior, orașul respectiv nu mai este menționat în istoria lui Israel.

În cursul primelor 2-3 secole ale erei creștine, o citadelă romană se profila pe vârful dea-

lului Tell el-Mutesellim. Cazarma se afla la o distanță de 5 minute de mers de cătunul numit el-Lyjim (sau Lejon), denumire provenită din cuv. lat. *legio*, legiune. Au fost găsite, la fața locului, cărămizi marcate cu pecetea *legiunii a 6-a*.

Istoria lui Meghido nu este încă terminată, deoarece localitatea și (sau) câmpia sa sunt menționate în Zah. 12.11 și Ap. 16.13-16 (*Armagedon* = muntele Meghido). Oare numele Meghido are, în aceste texte, o semnificație simbolică? Unii exegeți cred lucrul acesta, dar alții iau pasajele respective în sens literal (v. *Armagedon*).

MEGHIDON. (v. *Meghido*).

MEHETABEEL, MEHETAVEEL, META-BEEL = *Dumnezeu binecuvintează*.

1. Nevasta lui Hadar, regele Edomului (Gen. 36.39; I Cr. 1.50).

2. Tatăl unui oarecare Delaia (Nem. 6.10).

MEHETAVEEL. (v. *Mehetabeel*).

MEHIDA, MEKHIDA = *unire*. Fondatorul unei familii de netinieni (slujitori ai Templului). O parte din membrii ei s-au întors din captivitatea babilonică (Ezra 2.43, 52).

MEHIR. (v. *Mehir*).

MEHIYAEL. (v. *Mehiuel*).

MEHOLA, MEHOLATIȚI. Numele unei localități (I Sam. 18.19) și al locuitorilor ei. Ar putea fi vorba de Abel-Mehola, locul natal al profetului Elisei (I Împ. 19.16).

MEHUIAEL, MEHIYAEL, MEHUJAEI, MEHUYAEL, MEYUYAEL. Fiul lui Irad și tatăl lui Metușael, din neamul lui Cain (Gen. 4.18).

MEHUJAEI. (v. *Mehiuel*).

MEHUMAN. Unul dintre cei 7 șambelani ai lui Ahașveroș (Est. 1.10) (v. *Abagta*).

MEHUNIM. (v. *Maoniti*).

MEHUYAEL. (v. *Mehiuel*).

MEL. Gramineu folosit în alimentația omului (*Panicum miliaceum*) (în ebr.: *doHan*, în arabă: *duhn*). Domnul i-a poruncit lui Ezechiel să-și prepare o pâine din diverse cereale, adăugându-i și mei (Ez. 4.9). Planta aceasta cunoaște

o largă utilizare în regiunile din V și S Asiei, N Africii și S Europei. Din tulpinele sale, se obține un furaj excelent iar grăunțele, foarte hrănitoare, sunt utilizate pentru îngrășarea păsărilor de curte, precum și pentru prepararea, de către oameni, a unor mâncăruri nutritive și delicioase. Cuv. ebr. *dofhan* indica probabil și alte specii de cereale, printre acestea numărându-se meiul de India (*Sorghum vulgare*), un gramineu de talie mai înaltă, cultivat pe suprafețe întinse în India și SV Asiei, unde poartă denumirea de *dura*.

ME-IARCON, ME-HAY-YARKON, YARCON, YARQON = *ape de culoare galbenă*. O localitate din teritoriul lui Dan, în apropiere de Iafu (Jaffa; Ios. 19.46). Unii specialiști au opinat pentru situarea ei pe malul râului 'Aujah. Acesta, după ce iese dintr-o zonă mlăștinoasă, se strecoară printre trestii, păpuși și sălcii, după care pătrunde într-o albie adâncă al cărei pământ gras și galben colorează apa. Nu seacă niciodată, iar în cursul iernii nu poate fi trecut cu piciorul. Se varsă în Mediterana, la 5 km N de Jaffa.

ME-HAY-YARKON. (V. *Me-Iarcon*).

MEKERA. (V. *Mechera*).

MEKHIDA. (V. *Mehida*).

MEKHIR. (V. *Mechir*).

MEKONA. (V. *Mecona*).

MELATIA, MELATYA = *Domnul a eliberat*. Un gabaonit care a ajutat la repararea unei porțiuni din zidul de apărare al Ierusalimului (Nem. 3.7).

MELATYA. (V. *Melatia*).

MELC.

1. Termen care redă cuv. ebr. *Homet* = cel ce se întinde pe pământ (Lv. 11.30).

2. Termen care redă cuv. ebr. *chabbelul* = umed, cleios (Ps. 58.8), melcul veritabil aparținând familiei moluște (*Limacidae*).

MELCHI. (V. *Melhi*).

MELCHISEDEC. (V. *Melhisedec*).

MELEA. Strămoș al lui Cristos. A trăit la scurt timp după regele David (Lc. 3.31).

MELEC, MELEK = *rege*. Fiul lui Mica. Urmas al lui Ionatan, fiul lui Saul (I Cr. 8.35; 9.41).

MELEK. (V. *Melec*).

MELHI, MELCHI, MELKI. (Nume grecesc care apare în N.T.; prob. o contracție a cuv. ebr. *Malkiyyah* = Domnul este împărat). Acest nume a fost purtat de doi strămoși ai lui Cristos. Unul dintre ei a trăit înainte, iar celălalt după Zorobabel (Lc. 3.24, 28).

MELHISEDEC, MELCHISEDEK, MELKISEDEQ = *împărat al neprihănirii*. Împărat al Salemului (probabil un alt nume al Ierusalimului; cf. Ps. 76.2) și preot al Celui Preaînalt (Gen. 14.18). El a mers în întâmpinarea lui Avraam, biruitor asupra împăraților care îl luaseră captiv pe Lot; el i-a oferit lui Avraam pâine și vin și l-a binecuvântat. La rândul lui, patriarhul i-a dat zeciuială din prada sa. Epist. către Evrei face o aplicație tipologică remarcabilă a acestei misterioase apariții. Aaron, împreună cu succesorii săi, era un antetip al lui Cristos, Marele nostru Preot, privit mai ales din perspectiva lucrării Sale de ispășire (Lv. 16; Evr. 9.11 - 12.24). Dar Aaron fiind păcătos și muritor, preoția lui trebuia să se transmită cu permanente întreruperi; pe de altă parte, ea era insuficientă, deoarece nu putea oferi decât niște simboluri (jertfele de animale) ale glorioasei jertfe de pe Golgota (7.23, 27; 10.1-4). Răscum-părătorul lumii, considerat din perspectiva învierii și a slujbei Sale veșnice, trebuia să exercite o preoție total diferită, aceea a lui Melhisedec. Într-adevăr, Melhisedec era:

1. Împărat și preot (Gen. 14.18), după cum Cristos Însuși va fi Împărat și Preot pe scaunul Lui de domnie (Zah. 6.12-13).

2. Împărat al neprihănirii și împărat al păcii, după semnificația numelui său (Evr. 7.2), două cuvinte care îl caracterizează și pe Mesia (Is. 11.5; 9.5; 32.1; Ier. 23.5-6; Ps. 72.1-3, 7).

3. Melhisedec este „fără tată, fără mamă, fără spiță de neam, neavând nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții” (Evr. 7.3). Începutul și sfârșitul lui sunt ignorate; el nu figurează pe nici o genealogie și nu-i sunt cunoscuți nici măcar tatăl și mama. Prin aceste elemente, Melhisedec este un tip al Cristosului veșnic care apare subit în mijlocul lui Israel, fără să descindă din Aaron, fără să aparțină neamului preoțesc și Care, prin puterea învierii Sale, rămâne Mare Preot în veac (v. 8, 13-16, 24; Ioan 1.1; 8. 58; Rom. 6.9).

4. Spre deosebire de Aaron, Dumnezeu îi conferă direct Fiului Său, prin jurământ, o asemenea preoție, după cum consacrarea lui Melhisedec nu s-a produs pe calea stabilită în Israel (Ps. 110.4; Evr. 7.20-22).

5. Melhisedec oferă lui Avraam pâine și vin, la o masă a comuniunii (Gen. 14.18). Cum să nu ne ducem cu gândul la pîinea și vinul luate la Cina Domnului în amintirea jertfei depuse pe crucea Golgotei (Lc. 22.15-20)?

6. Melhisedec preia de la Avraam și, prin intermediul acestuia, de la Levi care avea să se nască mai târziu, zeciuală din toată prada de război. El este superior patriarhului pe care îl binecuvintează; prin urmare, el ocupă și o poziție cu mult mai înaltă decât preoții-leviți și Aaron însuși (Evr. 7.4-10). Tot astfel, preoția lui Cristos depășește, prin excelență, orice altă preoție, El fiind „sfânt, nevinovat, fără pată, despărțit de păcătoși și înălțat mai presus de ceruri... El n-are nevoie, ca și ceilalți mari preoți, să aducă jertfe în fiecare zi... căci lucrul acesta l-a făcut odată pentru totdeauna, când S-a adus jertfă pe Sine Însuși... (El fiind)... Fiul, care este desăvârșit pentru veșnicie” (v. 26-28). Jertfa lui Cristos este temelia Noului Legământ, vestit de profeți și înfinit superior Vechiului Legământ (7.11-12, 22; 8.6-12).

Așadar, acest Melhisedec constituie o anticipare înălțătoare a lucrării unice, total eficiente și intransmisibile a Fiului veșnic al lui Dumnezeu. Și atunci, cum mai poate Biserica Romano-catolică să aplice fiecăruia dintre preoții ei aceste redutabile cuvinte: „Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melhisedec”? Evident că o asemenea pretenție este lipsită de orice fundament. De acum încolo, împreună cu Domnul Isus Cristos, toți credincioșii aparțin preoției împărătești la care El a binevoit să ne asocieze (I Pet. 2.5, 9-10; Ap. 1.5-6; 5.9-10). În sfârșit, să mai menționăm aici confuzia totală cu care și mormonii au pretins perpetuarea în cultul lor, *Biserica Sfinților Zilelor din Urmă*, nu numai a preoției lui Melhisedec dar, în paralel, și a aceleia a lui Aaron.

Notă arheologică

În Evr. 7.3, Melhisedec ne este prezentat ca fiind fără tată, fără mamă, fără genealogie..., ceea ce semnifică faptul că, în contrast cu procedeul ei obișnuit, Sf. Scriptură nu ni-l prezintă ca pe „fiul lui... fiul lui...” În cazul lui Melhisedec, autorul textului din Gen. 14 nu avea nevoie să precizeze toate aceste elemente, el fiind „*asemănat cu Fiul lui Dumnezeu*” (Evr. 7.3).

La o dată ulterioară din istoria cetății Ierusalim, pe vremea scrisorilor de la Tell el-Amarna, în epoca bronzului târziu (sec. XV î.Cr.), niște scrisori ale lui Abdi-Khiba, rege al Ierusalimului, conțin o expresie foarte curioasă în timp ce el solicită ajutor din partea faraonului Amenophis IV contra triburilor de *habiru*. De 3 ori, acest Abdi-Khiba spune că „*nici tatăl meu, nici mama mea nu m-au stabilit în acest loc...*” Unii specialiști au apropiat această declarație de cele scrise în Evr. 7.3 referitor la Melhisedec (v. *Ierusalim*).

MELKI. (V. *Melhi*).

MELKISEDEQ. (V. *Melhisedec*).

MELICU. (V. *Maluc*).

MELUCHI. (V. *Maluc*).

MEMBRANĂ, PRAPUR. În ebr. *yoteret*: membrana care învelește măruntaiele; membrana ficatului, care pornește din punctul unde se despart cei doi lobi (drept și stâng) și apoi, o parte a sa se întinde pe deasupra stomacului iar cealaltă merge până în regiunea rinichilor (Ex. 29.13, 22; Lv. 3.4, 10, 15) (Unele versiuni traduc prin *prapurul* ficatului).

MEMFIS, MEMPHIS. (Forma gr. a cuv. egipt. *Mn-nfr*, care înseamnă *ședere bună*, și care a fost numele piramidelor lui Pepi II). Important oraș egiptean. Potrivit lui Herodot, fondatorul Memfisului a fost primul rege istoric al Egiptului, Menes (Menei), care l-a clădit pe terenurile smulse Nilului prin desecare. Orașul fusese amplasat în câmpie, pe malul occidental al Nilului, la cca 16 km în amonte de marginea Deltei. Potrivit spuselor lui Manethon (preot și istoric egiptean din sec. III î.Cr.), Memfisul a fost capitala Egiptului de Jos în perioada corespunzătoare următoarelor dinastii: a 3-a, a 4-a, a 5-a, a 7-a și a 8-a. Locuitorii orașului se închinau zeului Ptah. Când Teba a devenit capitală, Memfisul a continuat să fie un oraș înfloritor, declinul său începând abia după căderea Alexandriei. Evreilor le era cunoscut sub numele de Nof (Is. 19.13) sau Mof (Os. 9.6, text ebr.). După căderea Ierusalimului și asasinarea lui Ghedalia, numeroși evrei au fugit în Egipt. Unii dintre ei s-au stabilit la Nof (Memfis, Ier. 44.1). Profeții Ieremia și Ezechiel au vestit judecata Memfisului (Ier. 46.19; cf. 2.16; 46.14; Ez. 30.13, 16; cf. Is. 19.13; Os. 9.6). O parte considerabilă

din Memfisul antic a dăinuit până în Evul Mediu, însă cantități uriașe de materiale de construcție au fost recuperate de aici pentru construirea orașului Cairo. Pe amplasamentul cetății de altădată, mai există astăzi doar două sate arabe, însă cele nu mai puțin de 20 de piramide (necropola antică) și faimosul sfinx, aflate în apropiere, atestă cu prisosință grandioarea apusă pentru totdeauna.

MEMORIE. (V. *Aduce aminte*).

MEMORII, COMENTARII. În ebr. *midrash*, adică interpretarea istoriei din perspectivă religioasă și expunerea sa cu scop didactic. De ex., comentariul făcut de profetul Ido cu privire la acțiunile și cuvintele regelui Abia (II Cr. 13.22) și memoriile din cărțile Împăraților care au revelat greaua misiune a regelui Iosia și au oferit detalii despre reparațiile făcute la Casa Domnului (24.27) (V. *Midrash; Mishna; Talmud*).

MEMPHIS. (V. *Memfis*).

MEMUCAN, MEMUKAN. Unul dintre cei 7 domnitori ai Persiei și Mediei care aveau acces liber la împăratul Ahașveroș. El l-a sfătuit pe suveran s-o îndepărteze pe împărăteasa Vasti, din pricina refuzului ei de a se supune poruncii împărătești (Est. 1.14, 16, 21).

MEMUKAN. (V. *Memucan*).

MENA. (V. *Malnan*).

MENAHEM = consolator, mângâietor. Fiul lui Gadi. Aflând la Tirța că Șalum îl omorâse pe regele Zaharia, Menahem s-a deplasat la Samaria, l-a ucis pe Șalum și a domnit în locul lui (II Împ. 15.14). Locuitorii Tifsahului au refuzat să i se supună; atunci Menahem a pornit cu război împotriva cetății, a învins-o și a comis acolo numeroase atrocități (v. 16). Dorind să-și consolideze tronul, obiectiv pe care totuși nu l-a putut atinge, și încercând să scutească împărăția de devastările pe cale să le săvârșească invadatorul, respectiv Tiglat-Pileser III (Pul), împăratul Asiriei, Menahem i-a dat acestuia 1 000 de talanți de argint. El a obținut argintul respectiv prin impunerea unor taxe speciale israeliților foarte bogați. Însă, cum aceasta a constituit o sumă colosală, a trebuit să constrângă peste 60 000 de israeliți, fiecare dintre aceștia plătind câte 50 de sicli.

Monumentele asiriene atestă că Tiglat-Pileser l-a numărat pe Menahem printre regii cărora le-a impus plata unui tribut. Ca și Ieroboam I, Menahem a practicat cultul vițelilor de aur. El a domnit 10 ani (744-735 î.Cr.). Tronul a fost moștenit de fiul său Pecahia (II Împ. 15.17-22). La Kalah Nimrud (Irak), a fost descoperit un ostracon pe care s-a gravat numele de Menahem (în aram.), însă nu se poate garanta că ar fi vorba de împăratul lui Israel.

MENE. Primul cuvânt al unei inscripții aram., operate de degetele unei mâini misterioase pe tencuiala zidului palatului regal, în timpul ospățului dat de Belșațar (Dan. 5.25). *Mene, Mene,*

Scrierea în arameică (caractere din sec. V î.Cr.)	Scrierea cu caractere românești	Scrierea în românește cu vocale	În termeni românești aproximativi	Traducere literală în românește	Interpretarea dată de Daniel
𐤌𐤍𐤏	M N ^o	M. ^e N ^e	1 kg	numărat	Dumnezeu (l-a numărat zilele domniei și l-a pus capăt
𐤌𐤍𐤏	M N ^o	M. ^e N ^e	1 kg	numărat	
𐤌𐤍𐤏	TR L	Te Ke L (în iude, țigai = sicli)	câteva grame	cântărit	Ai fost cântărit în cumpănă și ai fost găsit ușor.
𐤌𐤍𐤏	PR S.	Pe Re S	1/2 kg	împărțit	Împărăția ta va fi împărțită și dată mezilor și persilor.
Așezate orizontal, ac. cuv. s-ar părea că au fost scrise fără spațiu între ele.	NB: UPHARSIN vrea să spună „și împărțit”, într-un singur cuv. PERES = împărțit.				NB: Aici apare un dublu joc de cuvinte cu PRS, care se poate scrie și cu alte vocale PaRaS = Peres.
𐤌𐤍𐤏 𐤌𐤍𐤏 𐤌𐤍𐤏 𐤌𐤍𐤏 𐤌𐤍𐤏					

Thekel, Upharsin, adică: *numărat, numărat, cântărit și împărțit*. Aceste litere, scrise pe pereți, nefiind vocalizate, puteau fi pronunțate în diferite moduri. În cazul că unul dintre înțelepții Babilonului ar fi identificat pronunțarea corectă, nu putea dovedi totuși că avea dreptate și nici nu ar fi fost în stare să dea o interpretare acestor cuvinte. Daniel a dezlegat enigma (v. 25-28). Tabloul de la pag. 350 ne poate ajuta să înțelegem această scriitură enigmatică.

MENI = *soartă, destin*. Divinitate al cărei nume nu se întâlnește în Biblie decât la Is. 65.11. Israelii căzuți în idolatrie o adorau ca *dumnezeu al norocului*.

MENTĂ, IZMĂ. Plantă din familia labiadelor. Se cunosc mai multe varietăți de mentă. În gr. se numește *hedyosmon*, adică *parfum suav* (Mt. 23.23). Menta sălbatică (*Mentha sylvestris*) este specia cea mai curentă în Siria, unde crește, în stare naturală, pe toate colinele. Nu se știe, cu exactitate, ce specie de mentă cultivau evreii.

MEONOTAI, MEONOTHAI = *locuințele mele*. Un bărbat din sem. lui Iuda și tatăl locuitorilor din Ofra (I Cr. 4.14).

MEONOTHAI. (V. *Meonotai*).

MEPHAATH. (V. *Mefaat*).

MEPHIBOCHETH. (V. *Mefiboșet*).

MEPHIBOSCHETH. (V. *Mefiboșet*).

MERAB, MERAV = *creștere, înmulțire*. Fiica cea mai mare a lui Saul (I Sam. 14.49). Tatăl ei i-a promis-o de nevastă lui David, însă ulterior se răzgândește și, încălcându-și jurământul, o mărită cu Adriel din Mehola (18.17-19). Mai târziu, regele David i-a dat pe cei 5 fii ai lor în mâinile gabaoniților, care i-au spânzurat, din pricina unei ticăloșii comise de Saul (II Sam. 21.8).

MERAV. (V. *Merab*).

MERAIA, MERAJA, MERAYA, MERA-YAH = *rebeliune, răzvrățire*. Preot și căpetenia casei patriarhale a lui Seraia, pe vremea marelui preot Ioiachim, generația imediat următoare întoarcerii evreilor din captivitatea babilonică (Nem. 12.12).

MERAIOT, MERAIOTH, MERAJOTH, MERAYOTH = *rebel*.

1. Preot. Fiul lui Zerahia (I Cr. 6.6-7, 52). A trăit în timp ce casa lui Eli slujea în Cortul întâlnirii.

2. Preot. Fiul lui Ahitub și tatăl lui Tadic. Provenea din neamul marilor preoți (I Cr. 9.11; Nem. 11.11). A trăit cu aproape 50 de ani înainte de strămutarea lui Iuda la Babilon.

3. Casă patriarhală și sacerdotală, pe vremea marelui preot Ioiachim (Nem. 12.15) (V. *Meremot, 1*).

MERAIOTH. (V. *Meralot*).

MERAJA. (V. *Meraia*).

MERAJOTH. (V. *Meralot*).

MERARI, MERARIȚI = *amar, trist*.

1. Fiul lui Levi și fondatorul uneia din cele 3 familii levitice (Gen. 46.11; Ex. 6.16; Num. 26.57).

2. Una din cele 3 mari familii din sem. lui Levi. Merariții tăbărau în pustie de-a lungul laturii de miazănoapte a Cortului întâlnirii (Num. 3.35). În paza și grija acestei familii se aflau: scândurile Cortului, drugii, stâlpii și picioarele (soclurile) lor, precum și toate uneltele sanctuarului (v. 36; 4.29-33). Merariții erau conduși de Itamar, ultimul fiu al lui Aaron (4.33). Ei au primit 4 care și 8 boi pentru transportul tuturor acestor materiale (7.8). Familia lui Merari s-a împărțit în două ramuri: Mahli și Muși (3. 20, 33). La prima numărătoare a israeliților în pustie, merariții s-au înscris cu 6 200 de bărbați de la vârsta de o lună în sus (v. 33-34). (Vers. Cornilescu conține aici o eroare de transcriere, care nu apare și în celelalte trad. rom. N. Ed.). Celelalte două familii levitice erau mai numeroase. Din cei 6 200 de merariți, 3 200 aveau între 30 și 50 de ani (4.42-45), la această categorie de vârstă fiind mai numeroși decât frații lor din celelalte două familii. Merariților li s-au atribuit 12 cetăți: 4 de la sem. lui Zabulon, 4 de la Ruben și 4 din teritoriul lui Gad. Două din aceste localități, Ramot în Galaad și Bețer, erau cetăți de scăpare (Dt. 4.43; Ios. 21.34-40; I Cr. 6.63, 77-81). Regele David i-a reorganizat pe merariți (I Cr. 23.6, 21-23). Împreună cu ceilalți leviți, ei trebuiau să asigure executarea muzicii sacre în sanctuar și îndeplineau 6 din cele 24 de funcții de acest gen (I Cr. 6.31, 44; 25.3). Niște merariți s-au aflat printre israeliții pioși care l-au ajutat pe Ezechia la curățirea Templului (II Cr. 29.12). De asemenea, câțiva urmași ai lui Merari cu o

bună reputație s-au întors din Babilon odată cu Ezra (Ezra 8.18-19).

MERAYA. (V. *Meraia*).

MERAYAH. (V. *Meraia*).

MERAYOTH. (V. *Meraiot*).

MERCENAR, MUNCITOR CU ZIUĂ. În Israel, existau două tipuri de salariați: soldatul mercenar (străin) și agricultorul. În Ier. 46.21 și Ioan 10.12-13, mercenarul este caracterizat prin neglijența sa. În Iov 7.1-2 și Mal. 3.5, salariatul lucrează pentru ca să supraviețuiască.

Legea mozaică ocrotea israelitul care, din motive de sărăcie, era nevoit să-și vândă forța de muncă unui stăpân. El avea statut de salariat și rămânea în serviciul stăpânului său până la anul de vesellie, data la care putea să plece unde ar fi dorit (Lv. 25.39-55). Salariul i se plătea zilnic (Lv. 19.13; Dt. 24.14-15). Potrivit cu Dt. 15.18, plata unui mercenar trebuia să fie echivalentul dublu a ceea ce se acorda unui servitor (sclav evreu). În Iov 7.1, se subliniază caracterul penibil și precar al vieții unui salariat. În Israel, mercenarii aparțineau cetei servitorilor, nefiind socotiți ca membri ai familiei.

Saul a fost cel dintâi rege israelit care a angajat soldați plătiți (I Sam. 14.52), începând cu tineri din seminția sa (I Sam. 22.7), apoi din mijlocul celorlalte seminții și din străinătate (I Sam. 16. 18 și urm.; 18.2; 21.8). Mercenarul aflat în solda regelui era scutit de impozite și corvezi (I Sam. 17.25), primea pământuri și argint provenit din zecuieli (I Sam. 8.14-15). După moartea suveranului, el trecea în serviciul moștenitorului tronului (II Sam. 2.9-12). Corpul mercenarilor alcătuia garda regală. Membrii ei locuiau în palatul regal.

David s-a înconjurat de mercenari pentru a-și asigura conducerea treburilor împărăției (II Sam. 8.18). Cu prilejul fugii sale dinaintea lui Saul și-a recrutat 400, apoi 600 de mercenari (I Sam. 22.2; 25.13).

MERCUR. (V. *Hermes*).

MERED = *rebeliune, răzvrătire*. Fiul lui Ezra, înregistrat cu sem. lui Iuda. Nevasta lui era fiica unui faraon egiptean. Probabil că el avea și o a doua soție, care era evreică (I Cr. 4. 17-18).

MEREMOT, MEREMOTH = *locuri înalte, înălțimi*.

1. Una dintre căpeteniile preoților care s-au întors din Babilon odată cu Zorobabel (Nem. 12.3, 7).

2. Preot, fiul lui Urie. El a cântărit argintul și aurul pe care le-a adus Ezra din Babilon (Ezra 8.33); a reparat o porțiune a zidurilor de apărare ale Ierusalimului (Nem. 3.4, 21). De asemenea, se pare că și-a pus pecetea pe legământul conceput de Neemia (10.5).

3. Unul dintre fiii lui Bani, convins de Ezra să-și repudieze străina cu care se însurase (Ezra 10.36).

MERES. Unul dintre cei 7 domnitori ai Persiei și Mediei care aveau intrare liberă la împăratul Ahașveroș (Est. 1.14).

MERIBA = *contestatie, ceartă*.

1. Un nume care figurează alături de Masa, pentru a indica un loc de la Horeb, lângă Refidim, unde poporul evreu s-a răsculat contra lui Moise (Ex. 17) datorită crizei de apă. Dumnezeu a rezolvat problema, făcând să țâșnească apă din stâncă (v. 1-7) (V. *Masa*).

2. O altă localitate, respectiv Cades-Barnea (cf. Ios. 14.6-7), în pustia Țin. Acolo, poporul s-a răsculat din nou contra lui Moise și împotriva Domnului. Moise s-a înfuriat și a lovit stânca de unde apa a țâșnit în mod miraculos (Num. 20.3, 13; 24; 27.14; Dt. 32.51; Ps. 106.32; cf. Ez. 47.19; 48.28). Date fiind circumstanțele, nu ni se pare de necrezut ca penuria de apă să fi provocat de mai multe ori nemulțumirea israeliților, în locuri aflate la mare distanță unul de altul și în momente diferite ale vieții lui Moise.

MERIB-BAAL, MERIBAAL. (V. *Mefiboșet*).

MERIT, MERITA, DEMNITATE, VREDNICIE. Meritul este ceea ce face ca o persoană să fie vrednică de stimă sau demnă de o recompensă, când se ia în considerare valoarea conduitei sale sau dificultățile depășite.

În V.T., cuv. ebr. *Hayil*, care lit. înseamnă *putere, bogăție*, desemnează o persoană *cu vază, valoroasă, cinstită, vitează* (Rut 3.11; I Împ. 1.42, 52; Pv. 12.4; 31.10).

În N.T., adj. *hikanos* este folosit de Ioan Botezătorul, care declară că nu este vrednic să poarte încălțămintele lui Isus (Mt. 3.11; Mc. 1.7; Lc. 3.16). În Mt. 8.8 și Lc. 7.6, sutașul roman se socotește nevrednic de a-L primi pe Domnul Isus în casa lui. Unele versiuni (străine) au redat acest termen, de o manieră mai adecvată, prin cuv. *necalificat*. Într-adevăr, acest roman știa

că nu-i era îngăduit unui iudeu să intre în casa unui păgân.

Ideea de *merit* mai este exprimată prin verbul *axioō*: a socoti vrednic de... Acest verb este folosit de Pavel în II Tes. 1.11, unde apostolul îl roagă pe Dumnezeu să-i considere pe corespondenții săi „*vrednici de chemarea Lui*” (o altă trad.: „*vrednici de viața la care El v-a chemat*”). Bătrânii care cârmuiesc bine trebuie „*să fie învredniciți de îndoită cinste*” (sau onorar) (I Tim. 5.17). Domnul Isus „*a fost găsit vrednic să aibă o slavă cu atât mai mare (superioară) decât a lui Moise*” (Evr. 3.3). În Evr. 10.29, *axios* se aplică retrogradului care „*va fi găsit vrednic*” să sufere pedeapsa cuvenită în ziua judecății. [Vom prezenta aici câteva moduri în care diferite versiuni, rom. și fr., au redat acest pasaj: „*va fi pedeapsa meritată de cel care va fi călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu*” (Colombe, fr.); „*pedeapsa pe care o merită*” (Français Courant); „*Gândiți-vă, cu cât mai aspră pedeapsă se va cuveni celui care a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu*” (GBV); „*De cât mai aspră pedeapsă vi se pare că va fi socotit vrednic cel ce va fi călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu*” (N.T. by CLV, Bielefeld, 1993). N. Ed.].

Adj. *axioō* (demn, vrednic) se mai aplică persoanelor care merită (sunt vrednice) să-i primească pe ucenicii Domnului Isus (Mt. 10.13) sau, în sens negativ, celor poștiți la nuntă care, prin refuzul invitației, au demonstrat că nu merită harul divin (Mt. 22.8). Acest adj. mai figurează în Ef. 4.1: „*Vă sfătuiesc... să vă purtați într-un chip vrednic de chemarea pe care ați primit-o*”, în Fil. 1.27: „*într-un chip vrednic de Evanghelia lui Cristos*”, în Col. 1.10 și I Tes. 2.12: „*vrednic de Domnul*”. Cuv. gr. *anaxiōs*, cu semnificație negativă, apare în I Cor. 11.27: a mânca pâinea și a bea vinul de la Masa Domnului cu nevrednicie. Aici nu este vorba de o nevrednicie morală și nici de lipsa unui oarecare merit, ci de faptul că unii corinteni nu acordau însemnătatea cuvenită semnificației simbolice a Mesei Domnului și nu luau în considerare ceea ce implica pentru ei faptul de a aparține aceluiasi trup cu aceia cu care frângeau pâinea împreună.

Cuv. *merit* se mai aplică lucrătorului care merită (lit.: *este vrednic de*) hrana sau plata muncii sale (Mt. 10.10; Lc. 10.7; I Tim. 5.18). Într-un sens negativ, faptele criminale își merită pedeapsa (Lc. 23.41). Potrivit lui Pilat, Isus Cristos nu a făcut nimic pentru a merita pedeapsa cu moartea (Lc. 23.22). În Fil. 4.8, Pavel

îi îndeamnă pe credincioși să-și încarce mintea, să se lase însuflețiți de acele lucruri care merită aprobarea divină.

Noțiunea de *merit*, în sensul faptelor pe care ar trebui să le săvârșim pentru a obține mântuirea sau favorurile divine nu intră în perspectiva teologiei harului care, potrivit cu Sf. Scriptură, controlează toate relațiile omului cu Dumnezeu.

MERODAC. MERODAK. (În akkad. *Marduk*). Divinitatea protectoare a Babilonului (Ier. 50.2) (V. *Divinități păgâne*, 2).

MERODAC-BALADAN. Forma ebr. a numelui akkad. *Marduk-apla-iddina II* care înseamnă *Marduk a dat un fiu*. (În II Împ. 20.12, Berodac în loc de Merodac ar putea fi o greșeală făcută de copist, cu condiția ca *b* să nu reprezinte un sunet intermediar între *m* și *b* în akkad.). Rege al Babilonului, fiul lui Baladan (II Împ. 20.12), originar din Bit-Yakin, un ținut mlăștinos de la gura Eufratului, locul de origine al chaldeilor. Capabil, curajos și întreprinzător, el a devenit conducătorul acestora. Vom reda, pe scurt, istoria relativ complicată a acestui rege.

La anul 731 î.Cr., el s-a supus lui Tiglat-Pileser III, împăratul Asiriei; dar în anul 722, cu prilejul asedierii Samariei de către armata asiriană, babilonienii au aflat de moartea lui Salmanasar V, împăratul Asiriei. Merodac-Baladan profită de această situație, pentru a se urca pe tronul Babilonului. Se pare că Sargon, împăratul Asiriei, recunoaște independența lui în anul 721. Merodac-Baladan a domnit 11 ani. În anul 710, Sargon pune stăpânire asupra Babilonului; în anul 709, el ia Bit-Yakinul și-l prinde pe Merodac-Baladan, care se refugiase acolo. Totuși, se pare că el s-a impus asirienilor, deoarece aceștia i-au recunoscut calitatea de principe al Bit-Yakinului. În anul 703, el revine în Babilon și face din Borsippa reședința sa preferată, însă această a doua domnie nu a durat decât un an. Sanherib, fiul și succesorul lui Sargon, îl bate pe Merodac-Baladan și-l expulzează la Bit-Yakin. Belibni este investit cu guvernarea Babilonului, dar se dovedește incompetent. Cam în această perioadă, Merodac-Baladan îi trimite lui Ezechia niște ambasadori itineranți care, sub pretextul unei vizite de curtoazie (II Împ. 20.12-19; II Cr. 32.31; Is. 39.1-8), aveau sarcina de a-l determina să agreeze ideea unei coaliții antisiriene care să includă pe suveranii Babilonului, Susiane, Fenicie, Moabului, Edomului, Filistiei și Egiptului. La anul 700, Sanherib îl

trimite pe însuși fiul său, Ashur-nadin-shum, pentru a pacifica această țară, astfel că Mero-dac-Baladan a trebuit să fugă pentru a-și scăpa viața. În anul 694, Sanherib proiectează supunerea caldeilor. El construiește, pe malurile Tigrului, niște corăbii cu care coboară pe apele fluviului până la Opis, de unde ambarcațiunile respective sunt transferate pe Eufrat cu ajutorul cămilelor. Asirienii, împreună cu marinarii fenicieni și ciprioți, ajung pe țărmul Golfului Persic, subjugă pe locuitorii Bit-Yakinului și iau în stăpânire ținuturile elamite învecinate. Planurile lui Merodac-Baladan eşuează, dar caldeii, al căror suveran fusese, devin de atunci casta dominantă a Babiloniei. (V. *Ezechia*).

MEROM = *loc înalt*. Israelii, sub conducerea lui Iosua, au învins, în apropiere de apele Merom, regii canaaniti din N și pe aliații acestora (Ios. 11.5, 7). De obicei, aceste *ape* au fost identificate cu lacul format de Iordan, la cca 18 km N de Lacul Galileii, precum și de alte pâraie care ajung acolo. Lacul respectiv măsoară 6,5 km în lungime și 5,5 km în lățime, aflându-se cu 210 m mai sus de nivelul Lacului Galileii și cu 2 m sub nivelul Mediteranei. Probabil că aici este vorba de Lacul Semechonit, descris de Josephus (Ant. 5.5.1; Răzb. 4.1.1). El se întinde în partea sudică a unei zone mlăștinoase care are o lungime de peste 24 km și o lățime de 8 km. Aceste terenuri mocirloase poartă acum numele de Huleh, iar întinderea de apă se cheamă Bahret el-Huleh, adică Lacul Huleh. Acest termen arab, care desemnează și câmpia de la S de Hamat, constituie probabil o perpetuare a numelui ținutului Ulatha, cuprins între Trahonita și Galileea (Ant. 15.10.3).

Totuși, unii comentatori nu acceptă interpretarea tradițională. Cum Merom (mm) figurează pe lista lui Thutmes III (Tuthmosis) (datând de prin anul 1482 î.Cr.), ei l-au asimilat cu actualul Meiron, localitate situată la poalele lui Djebel Jermak, la V de Safed; alții însă opinează pentru Marun er-Ras, în apropiere existând cca 100 de izvoare.

MERONOT, MERONOTT. Meronotul este o localitate neidentificată (I Cr. 27.30; Nem. 3.7); meronotitul, un locuitor al acesteia.

MEROZ, MEROZA. Cetate ai cărei locuitori nu i-au ajutat pe israeliți să lupte contra lui Sisera (Jud. 5.23). Identif. pos., dar cu unele rezerve, la Khirbet Marus, la 12 km S de Chedeș (Neftali).

MESAGER, SOL, TRIMIS. (În ebr. *mal'akh*; în gr. *aggelos*, de unde a rezultat, în fr. *ange*, în rom. *înger* = *apostolos*). În Orientul antic, alergătorii și mesagerii jucau un rol important, deoarece ei permiteau stabilirea și menținerea comunicării între oameni și între grupurile îndepărtate unul de altul. Niște mesageri au fost trimiși de Iacov la fratele său (Gen. 32.3-5). Moise a trimis soli regelui Edomului (Num. 20.14-17). Ghedeon a trimis o depeșă efraimitelor (Jud. 7.24), etc. (V. Jud. 11.12-28; II Sam. 11.18-25; I Împ. 19.2; 20.1-12; II Împ. 19.9-14; Iov 1.13-19; Is. 37.9-14). Termenul ebr. *mal'akh* se mai aplică unei iscoade (Ios. 6.17, 25; cf. Iac. 2.25), persoanelor care au descoperit prada ascunsă de Acan (Ios. 7.22), oamenilor trimiși de Saul pentru a-l prinde pe David (I Sam. 19.11-21), etc. (A se mai vedea: II Sam. 5.11; I Cr. 14.1). În Ps. 104.4, se spune că Dumnezeu din vânturi își face soli, imagine pe care Septuaginta (citată în Evr. 1.7) o aplică îngerilor.

Profeții sunt și ei mesageri ai lui Dumnezeu, trimiși de El pentru a vesti Cuvântul Său (cf. II Cr. 36.15-16; Is. 44.26; Hag. 1.13). În Mal. 2.7, preotul este numit solul Domnului oștirilor; în 3.1, Dumnezeu promite trimiterea solului Său înaintea Mesiei (mesager pe care N.T. l-a identificat în persoana lui Ioan Botezătorul; cf. Mt. 11.10; Mc. 1.2; Lc. 7.27).

Cuv. gr. *prodromos* este un termen militar folosit pentru soldații care mergeau în recunoaștere. În Evr. 6.20, el se aplică Domnului Isus Cristos, Înainte-mergătorul nostru. În calitate de Căpetenie Supremă a Bisericii, El S-a dus să ne pregătească un loc în casa Tatălui Său (Ioan 14.2-3). Îngerii sunt niște mesageri cerești (Gen. 28.12; Ex. 23.20; 33.2; Num. 20.16; II Cr. 32.21).

Îngerul Domnului este o apariție omească (teofanie) a lui Dumnezeu Însuși (Gen. 16.9 și urm.; 22.11, 15; Ex. 3.2; Num. 22.22 și urm.; Jud. 5.23; 6.11; II Sam. 24.16; Is. 37.36; F.A. 10.3) (V. *Îngerul Domnului*).

În N.T., mai este vorba despre îngeri, soli sau emisari ai Satanei (Mt. 25.41; II Cor. 12.7; Ap. 12.7-8). În Ap. 1.20; 2.1, 8, 12, 18; 3.1, 7, 14, *îngerii* sau *mesagerii celor 7 Biserici* sunt fie reprezentanții acestor Biserici, fie îngeri protectori ai Bisericilor respective aflați înaintea lui Dumnezeu. De asemenea, se mai poate apropia acest termen cu acela de apostol, care înseamnă *trimis*, deci mesager al lui Dumnezeu, purtător al mesajului divin (v. *Împuternicit*).

MESCHA. (V. *Meşa*).

MESCHAC. (V. *Meşac*).

MESCHEC. (V. *Meşec*).

MESCHELEMIA. (V. *Meşelemia*).

MESCHEZABEEL. (V. *Meşezabeel*).

MESCHILLEMTH. (V. *Meşilemot*, 2).

MESCHILLEMOTH. (V. *Meşilemot*).

MESCHOBAB. (V. *Meşobab*).

MESCHULLAM. (V. *Meşulam*).

MESCHULLEMETH. (V. *Meşulemet*).

MESEC. (V. *Maş*; *Meşec*).

MESEZABEEL. (V. *Meşezabeel*).

MESHAK. (V. *Meşac*).

MESHEK. (V. *Maş*; *Meşec*).

MESHELEMYA. (V. *Meşelemia*).

MESHEQ. (V. *Meşec*).

MESHEZAVEEL. (V. *Meşezabeel*).

MESHILLEMTH. (V. *Meşilemot*, 2).

MESHILLEMOTH. (V. *Meşilemot*).

MESHOVAV. (V. *Meşobab*).

MESHULLAM. (V. *Meşulam*).

MESHULLEMETH. (V. *Meşulemet*).

MESIA. (Forma gr. a cuv. aram. *mechiHa'*, din ebr. *machiaH* = *Unsul*; în gr. *Christos*). În ebr., cuv. *mesia* îl desemna pe cel ce era uns cu untdelemnul sfânt, respectiv marele preot (Lv. 4.3; 10.7; 21.12) şi împăratul (II Sam. 1.14, 16). Acest titlu a fost deferit patriarhilor Avraam, Isaac, şi lui Cyrus, regele Persiei, cărora le-au fost încredinţate interesele Împărăţiei lui Dumnezeu (Ps. 105.15; Is. 45.1). Când Dumnezeu i-a promis lui David că tronul şi sceptrul vor rămâne pentru totdeauna în posesia familiei sale

(II Sam. 7.13), cuv. *unsul* a dobândit sensul special de „*reprezentant al liniei regale a lui David*” (Ps. 2.2; 18.51; 84.9; 89.38, 51; 132.10, 17; Pl. 4.20; Hab. 3.13). Proorocii vorbesc despre un rege din neamul lui David care va fi Marele Eliberator al poporului evreu (Ier. 23.5-6); originea Lui „*se suie până în vremuri străvechi, până în zilele veşniciei*” (Mica 5.1-5); El va instaura pentru totdeauna tronul şi împărăţia lui David (Is. 9.5-6). Titlul de Mesia, prin excelenţă, vizează Persoana acestui Prinţ pe care L-au vestit profeţii (Dan. 9.25-26; Num. 24.17-19; *Targumul lui Onkelos*), numit deopotrivă şi în permanenţă „*Mesia*” şi „*Fiul lui David*” (Ioan 1.41; 4.25; textul din Mt. 1.1 nu are cuv. *Mesia*, ci corespondentul lui în gr.: *Christos*. A se vedea numeroasele referinţe la Cristos în această Evanghelie). Pentru credincioşii evrei şi creştini, Mesia este Unsul, adică Cel ce a primit din partea lui Dumnezeu, prin Duhul Sfânt care Se odihnea peste El, puterea de a izbăvi poporul Său şi a întemela Împărăţia Sa. Expresia „*profeţie mesianică*” indică orice proorocie referitoare la Persoana, lucrarea şi Împărăţia lui Cristos. Prin extensie, este numită astfel orice profeţie care vesteşte mântuirea, slava viitoare, venirea Împărăţiei lui Dumnezeu, chiar fără să-L menţioneze direct pe Mesia. Astfel, expresia „*vremurile mesianice*” nu se referă exclusiv la perioada când Cristos Se afla pe pământ, ci cuprinde toată perioada în care El Îşi exercită autoritatea suverană şi media-toare, inclusiv epoca Mileniului. (V. *Cristos*; *Isus Cristos*).

MESOPOTAMIA. În gr.: *ἡ γὰρ dintre fluvii*, termen împrumutat autorilor Septuagintei; în ebr. *Aram-Naharaim* (v. *Aram*, 2a). Denumirea grecească este posterioară epocii lui Alexandru cel Mare. Geografii greci şi romani foloseau ac. termen pentru a desemna toată regiunea situată între Tigru şi Eufrat, exceptând ţinuturile muntoase de unde izvorăsc aceste fluvii, precum şi, la celălalt capăt, extremitatea câmpiei babiloniene. În interiorul acestor limite, distingem Mesopotamia de Sus, cu relief accidentat şi câmpii fertile, şi Mesopotamia de Jos, care este doar o pustie sărată, îndeosebi în apropiere de Tigru. Actualmente, arabii numesc Mesopotamia *Djezireh*, adică insula.

Câţiva evrei din Mesopotamia se aflau la Ierusalim în Ziua Cincizecimii, când a avut loc coborârea Duhului Sfânt (F.A. 2.9). Ştefan situează cetatea Ur din Chaldeea, în Mesopotamia (7.2). Comentatorii moderni, la rândul lor,

acordă această semnificație lărgită termenului de Mesopotamia.

Solul acestei regiuni este extrem de fertil, permițând obținerea, cu ajutorul irigațiilor, a unor mari producții de grâu, orz, porumb, smochine, curmale, rodii, etc. În antichitate, o întreagă rețea de canale de irigație permitea unei populații foarte dense să cunoască un înalt grad de civilizație. Regi vestiți ca Rim-Sin al Larsei și Hammurabi al Babilonului se făleau cu importante obiective realizate de ei în acest domeniu. Țara fiind cucerită de musulmani, în sec. VIII d.Cr., și de mongoli în sec. XIII, acest vast sistem de irigații a dispărut cu desăvârșire. Datorită lipsei apei, temperaturilor foarte ridicate și cumplitelor furtuni de nisip, regiunea a devenit o adevărată pustietate. Ea a fost supusă turcilor până la ocuparea Bagdadului de către englezi, în anul 1917. Actualmente, țara se numește Irak și se depun eforturi uriașe pentru restabilirea vechiului sistem de irigații.

De la Mesopotamia la Egipt, trecând prin văile pline de vegetație ale Siriei și câmpia marină a Palestinei, se întinde ceea ce s-a numit *Cornul Abundenței*, termen inventat de Breasted (v. harta).

La S și SV de aceste pământuri, leagănul marilor imperii ale antichității, se află pustia Siriei, unul din cele mai sterile pustii ale lumii. Când împărații Mesopotamiei și Egiptului au ajuns puternici, au căutat să se extindă unul spre celălalt, fie în timp de pace, fie în vreme de război; în felul acesta, ei treceau forțat prin Palestina, care a devenit puntea dintre Mesopotamia și Egipt și un punct de răscruce de o extremă importanță strategică.

MEŞA, MECHA, MESCHA.

1. Un loc din Arabia, învecinat cu regiunea ocupată de urmașii lui Ioctan (Gen. 10.30). S-ar părea că, în contrast cu Sefar, Meşa se afla la V de teritoriul ioctaniților. Hommel a sugerat Djebel Shammar, precum și Gof (identificare la fel de plauzibilă), o regiune bogată în curmală.

2. Beniamit, fiul lui Şaharaim și al lui Hodeş (I Cr. 8.8-9).

3. Un membru al sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Caleb. Strămoș al locuitorilor de la Zif (I Cr. 2.42).

4. Rege al Moabului, fiul lui Chemoş-Melec. El îi plătea lui Ahab, împăratul lui Israel, un

Mesopotamia, Siria, Palestina și Egiptul constituie Cornul Abundenței. Vreme de mii de ani, în această regiune a lumii, s-au desfășurat marile evenimente ale antichității.

tribut de 100 000 de miei şi tot atâţia berbeci cu lâna lor (II Împ. 3.4). În anul 853 î.Cr., Ahab a fost ucis în bătălia de la Ramot în Galaad, care a avut loc probabil la începutul primăverii, „pe vremea când ies împăraţii la război”. Fiul său Ahazia i-a succedat. Înfrângerea lui Israel şi a lui Iuda şi moartea lui Ahab l-au încurajat pe Meşa să se răscoale, refuzând a mai plăti tribut în anul următor care era al doilea an al lui Ahazia (Ant. 9.2.1; II Împ. 1.1). Iosafat, împăratul lui Iuda, se întoarce la Ierusalim, în luna mai, de la Ramot din Galaad şi declanşează reforma sa religioasă (II Cr. 19). Îndată după aceea (20.1), amoniţii şi moabiţii, aliaţi cu edomiţii, au invadat ţara lui Iuda. Iosafat zdrobeşte coaliţia, îşi supune din nou Edomul şi regatul lui Iuda se bucură de un timp de pace (v. 30). Ahazia moare şi Ioram, fratele lui, devine regele lui Israel (II Împ. 1.17). În anul următor (852 î.Cr. sau, poate, ceva mai târziu), Ioram, în dorinţa de a impune din nou Moabului plata unui tribut, solicită sprijinul lui Iosafat (3.7). Probabil că regele lui Iuda ar fi dorit să se răzbune pe moabiţi, deoarece ei iniţiaseră invadarea lui Iuda. Împăratul lui Israel, însoţit de aliaţii săi, Iosafat şi un rege edomit cu nume necunoscut, merg de-a lungul ţărmului sudic al Mării Moarte. La un moment dat, criza apei ameninţă cu moartea trupele aliate. Dar atunci profetul Elisei prevesteşte apariţia apei, cu condiţia ca soldaţii să sape nişte tranşee. Dimineaţa, pe când răsărea soarele, valea s-a umplut de apă. Regele moabiţilor (desigur Meşa), a crezut că vede sânge şi a tras concluzia că ostaşii celor 3 armate s-au ucis unii pe alţii. Bucuros, el a ordonat jefuirea taberei lui Israel, dar israeliţii s-au ridicat la contraatac, au pus în învâlmăşeală pe moabiţi şi le-au nimicit cetăţile (v. 24-25). Văzându-se biruit la Chir-Hareşet, regele Moabului îşi jertfeşte fiul în cinstea zeului său Chemoş, arzându-i trupul pe zidul cetăţii. Profund dezgustaţi de acest gest oribil, israeliţii ridică starea de asediu şi se întorc acasă fără să fi constrâns Moabul la plata unui tribut (II Împ. 3.25-27). Dorinţa de a comemora acest succes a fost una din raţiunile care l-au determinat pe regele Moabului să ridice faimoasa stelă numită *Piatra Moabului*. (V. *Moab; Piatra Moabului*).

MEŞAC, MECHAK, MESCHAC, MESHAK. Numele acordat, de căpetenia famenilor dregători ai Babilonului, lui Mişael, unul dintre cei 3 iudei credincioşi care au fost salvaţi din cuptorul de foc (Dan. 1.7; 2.49; 3.13-30).

MEŞEC, MECHEK, MESCHEC, MESHEK, MESHEQ.

1. Popor provenit din Iafet (Gen. 10.2). Practicase comerţul cu sclavi şi unelte de bronz pe pieţele Tyrului (Ez. 27.13). Aliat cu Tubal şi, de asemenea, aliat sau supus lui Gog, domnul Roşului, Meşecului şi Tubalului (32.26; 38.2-3; 39.1). Meşecul şi Tubalul figurează împreună pe inscripţiile asiriene ca, de altfel, şi pe paginile Bibliei. Pe vremea lui Tiglat-Pileser I (aprox. 1115-1102 î.Cr.) şi a lui Salmanasar III (860-825), *Musku*, adică Meşec, este localizat în N Asiriei, într-o regiune muntoasă şi la hotarele Tubalului (Tabal), în partea de V. Aceste două popoare au fost împinse treptat până în vecinătatea Mării Negre. Herodot le numeşte *moschoi* şi *tibarenoi*. El le plasează în munţii de la SE Mării Negre (Herod. 3.94; 7.78). *Moschoi* locuiau teritoriul cuprins între râurile Phasis şi Cyrus (Pliniu, *Ist. Nat.* 6.4; Strabon, 11.2.14-17).

2. Pentru Meşec din I Cr. 1.17, v. *Maş*.

MEŞELEMIA, MECHELEMIA, MESCHELELIA, MESHELEMYA = *Domnul răsplăteşte*. Levit, din fam. lui Chehat, din casa lui Işehar şi a lui Core. Meşelemia şi fiii săi erau uşieri ai sanctuarului (I Cr. 9.21; 26.1; mai jos, la v. 14, este numit Şelemia).

MEŞEZABEEL, MECHEZABEEL, MESCHEZAVEEL, MESEZABEEL, MESHEZAVEEL = *Dumnezeu eliberează*.

1. Tatăl unui oarecare Berechia (Nem. 3.4).
2. Una dintre persoanele care au semnat legământul lui Neemia (10.21).
3. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Zerah (11.24).

MEŞILEMIT, MEŞILEMOT; MECHILLEMITH, MECHILLEMOTH; MESCHILLEMITH, MESCHILLEMOTH. (V. *Meşilemot*, 2).

MEŞILEMOT, MECHILLEMOTH, MESCHILLEMOTH, MESHILLEMOTH = *răsplată, răsplătire*.

1. Efraimit. Tatăl acelui Berechia care a recomandat eliberarea prizonierilor aduşi din ţara lui Iuda de către Pecah (II Cr. 28.12).
2. Preot, urmaş al lui Imer (Nem. 11.13); numit Meşilemit în I Cr. 9.12.

MEŞOBAB, MECHOBAB, MESCHOBAB, MESHOVAV = *restaurat, restabilit*. Una dintre căpeteniile simeoniţilor care au pus mâna pe păşunile din apropierea Ghedorului (I Cr. 4.34-41).

MEŞULAM, MECHULLAM, MESCHULLAM, MESHULLAM = *prieten*.

1. Beniamit; urmaş al lui Şaharaim, prin Elpaal (I Cr. 8.17).

2. Una dintre căpeteniile gadiţilor, sub domnia lui Iotam (5.13).

3. Un strămoş al cărturarului Şafan (II Împ. 22.3).

4. Preot; fiul lui Țadoc şi tatăl marelui preot Hilchia, care a trăit sub domnia lui Iosia (I Cr. 9.11; Nem. 11.11) (V. *Şalum*, 7).

5. Levit din neamul lui Chehat. Împreună cu alte persoane, el a condus, în mod conştiincios, lucrătorii care au efectuat reparaţii la clădirea Templului, pe vremea lui Iosia (II Cr. 34.12).

6. Preot, fiul lui Meşilemit, din casa lui Imer (I Cr. 9.12).

7. Fiul lui Zorobabel (3.19).

8. Beniamit, tatăl lui Salu (9.7; Nem. 11.7).

9. Un alt beniamit, fiul lui Şefatia (I Cr. 9.8).

10. Una dintre căpeteniile adunate de Ezra pe malul râului Ahava şi trimise să caute leviţii ce urmau să fie duşi la Ierusalim (Ezra 8.16).

11. Unul dintre bărbaţii care s-au opus repudierii femeilor străine cu care se însuraseră israeliţii (10.15).

12. Fiul lui Bani, convins de Ezra să renunţe la străina pe care şi-o luase de nevastă (10.29).

13. Fiul lui Berechiah. A contribuit la repararea a două porţiuni din zidurile Ierusalimului. Era proprietarul unei locuinţe, situate vizavi de cea de a doua secţiune (Nem. 3.4, 30). Iohanan, fiul lui Tobia, amonitul, s-a căsătorit cu fiica acestui Meşulam (6.18).

14. Fiul lui Besodia. Împreună cu un alt israelit întors din robia babilonică, el a reparat poarta cea veche a Ierusalimului (3.6; numită poarta lui Efraim în 12.39).

15. Una dintre persoanele care stăteau la stânga lui Ezra atunci când cărturarul citea şi explica poporului cuvintele Legii lui Moise (8.4).

16. Un preot care a semnat legământul lui Neemia, desigur în numele unei case patriarhale (10.7).

17. O altă căpetenie a israeliţilor care, de asemenea, şi-a pus pecetea pe legământ (10.20).

18. Una dintre căpeteniile lui Iuda care s-a înscris în cortegiul ce a mărşăluit cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (12.33).

19. Un preot şi căpetenia casei patriarhale a lui Ezra, pe vremea marelui preot Ioiachim (12.13).

20. Un alt preot, aparţinând aceleiaşi perioade, şi căpetenia casei patriarhale a lui Ghineton (12.16).

21. Uşier al Templului, pe vremea marelui preot Ioiachim (12.25).

MEŞULEMET, MECHULLEMETH, MESCHULLEMETH, MESHULLEMETH = *prietenă*. Soţia regelui Manase şi mama regelui Amon (II Împ. 21.19).

METABEEL. (V. *Mehetabeel*).

METALE. În antichitate, se întrebuiţau aurul, argintul, arama, ferul, cositorul, plumbul (Num. 31.22; v. ac. cuv.). Probabil că era cunoscut şi stibiul (antimoniul) pentru fardarea pleoapelor şi sprâncenelor. (V. *Fierar; Pictură*).

METEG-AMA, METHEG-AMMA = *fratele* (cârma) *capitalei*. O cetate smulsă filistenilor de regele David (II Sam. 8.1) [Iată cum sună textul respectiv, în diferite versiuni: „...a luat din mâna filistenilor cârmuirea capitalei lor” (Cornilescu); „...controlul capitalei lor” (GBV); „...Gatul cu aşezările lui” (Sinod. Radu şi Galaction); Niţulescu are *Meteg-Ama* şi, între paranteze, *capitala*; etc. N. Ed.]. Aluzia se referă, fără îndoială, la Gat şi împrejurimile sale (I Cr. 18.1).

METEN. (V. *Mitni*).

METHEG-AMMA. (V. *Meteg-Ama*).

METHUSAEL. (V. *Metuşael*).

METSOBAJA. (V. *Meşobaja*).

METSOBAYA. (V. *Meşobaja*).

METUSALA, MATHUSALA, MATHUSALEM, MATUSALA, METUSELAH, METUŞELAH. Semnificaţie prob.: *omul săbiei*. Fiul lui Enoh şi tatăl lui Lameh (Lamec); urmaş al lui Set (Gen. 5.21-27). Dacă numărul anilor care îi sunt atribuiţi se referă la viaţa sa personală şi nu la vârsta totală a unui trib cu acelaşi nume, acest patriarh a trăit mai mult decât orice altă persoană menţionată în istorie (v. *Cronologie*).

METUSCHAEEL. (V. *Metuşael*).

METUSHAEL. (V. *Metuşael*).

METUŞAEL, METHUSAEL, METU-SCHAEEL, METUSHAEL = *omul lui Dumnezeu*. Fiul lui Mehuiael şi tatăl lui Lameh, din neamul lui Cain (Gen. 4.18).

METUŞELAH. (V. *Metusala*).

MEṬOBAIA, METSOBAJA, METSOBAYA, MEṬOBAIT. Aparent un adj. (meṭo-bait) derivat dintr-un nume de clan (I Cr. 11.47). Poate că *din Toba* ar fi traducerea corectă.

MEUNIM. (V. *Maonîi*).

MEVUNAI. (V. *Mebunai*).

MEYUYAEL. (V. *Mehuiael*).

MEZAHAB, ME-ZAHAD, ME-ZAHAV = *apă aurită*. Bunica nevestei lui Hadar, regele Edomului (Gen. 36.39; I Cr. 1.50), sau poate că este vorba de numele ținutului în care s-a născut Matred.

ME-ZAHAD. (V. *Mezahab*).

ME-ZAHAV. (V. *Mezahab*).

MIAMIN. (V. *Milamin*).

MIBCHAR. (V. *Mibhar*).

MIBEHAR. (V. *Mibhar*).

MIBHAR, MIBCHAR, MIBEHAR, MIBKHAR, MIVHAR = *alegere*. Unul dintre vitezii lui David și fiul lui Hagri (I Cr. 11.38). Pe lista din II Sam. 23.36, figurează în locul acestuia, Bani din Gad. Potrivit Septuagintei, inițial, au existat ambele nume.

MIBKHAR. (V. *Mibhar*).

MIBSAM, MIBŞAM, MIVSAM = *parfum suav*.

1. Un trib provenit din Ismael (Gen. 25.13; I Cr. 1.29).

2. Un bărbat din sem. lui Simeon (I Cr. 4.25).

MIBSAR. (V. *Mibşar*).

MIBŞAM. (V. *Mibsam*).

MIBTSAR. (V. *Mibşar*).

MIBṬAR, MIBHAR, MIBSAR, MIBTSAR = *fortăreață*. O căpetenie edomită (Gen. 36.42; I Cr. 1.53).

MICA, MICHEA, MICHEEA = *cine este ca Domnul?*

1. Profet, fiul lui Imia. Regele Ahab i-a poruncit să dezvăluie, odată cu proorocii lui Baal, care avea să fie rezultatul expediției proiectate contra cetății Ramot din Galaad. Mica și-a început prezicerea, exprimându-se în termeni de natură să placă regelui, dar acesta, neîncrezător, l-a silit să spună adevărul. Și atunci profetul a vestit, în Numele Domnului, că Ahab avea să moară în timpul bătăliei. Furios, regele a poruncit ca Mica să fie aruncat în temniță și să stea acolo până când victoria obținută de israeliți avea să dovedească falsitatea profeției lui Mica (I Împ. 22.8-28; II Cr. 18.6-27).

2. Fiul lui Merib-Baal (I Cr. 8.34-35; 9.40-41).

3. Un rubenit care a trăit, anterior cu câteva generații, anului 734 î.Cr. (I Cr. 5.5).

4. Un levit din fam. lui Chehat (I Cr. 23.20; 24.24-25).

5. Tatăl lui Achbor (Abdon). El s-a născut înainte de domnia lui Iosia (II Cr. 34.20; II Împ. 22.12) (V. *Achbor*, 2).

6. Un urmaș al lui Asaf (I Cr. 9.15) (V. *Micaia*, 4).

7. Una dintre căpeteniile trimise de Iosafat să învețe Legea Domnului pe locuitorii lui Iuda (II Cr. 17.7; pt. unele vers. bibl., v. *Micaia*, 2).

8. Fiul lui Ghemaria. Sub domnia lui Ioiachim, el a transmis dregătorilor evrei cuvintele lui Ieremia pe care le consemnase și citise Baruc (Ier. 36.11-13).

9. Unul dintre preoții care au sunat din trâmbiță, cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.41, în unele versiuni; pt. altele, v. *Micaia*, 5).

10. Profet. Autorul cărții cu același nume. Originar, după toate probabilitățile, din Moreșet-Gat (Mica 1.14); este vorba, desigur, de o cetate a lui Iuda situată în apropiere de orașul filistean Gat de care a depins o vreme localitatea natală a proorocului. Mica a proorocit pe vremea împăraților Iotam, Ahaz și Ezechia (1.1; Ier. 26.18). El și-a început cariera profetică ceva mai târziu decât Osea și Isaia, contemporanii săi (Mica 1.1; cf. Is. 1.1; Os. 1.1). Mica, foarte apropiat lui Isaia, tratează, în general, aceleași teme ca acesta, după cum observa Calvin.

MICA - CARTEA

Autorul

Mica (al cărui nume înseamnă: *cine este ca Domnul?*) era originar din Moreșet-Gat, localitate situată în apropierea orașului filistean Gat. El a trăit la țară, în apropierea frontierei cu Filistia, la cca 30 km de Ierusalim. Cum numele

tatălui său nu este citat, unii comentatori au apreciat că el provenea dintr-o familie fără importanță. Poate că aici ar trebui căutată o explicație pentru interesul lui Mica față de clasele sociale inferioare, exploatate de marii bogătași.

Profetul este un bărbat curajos și plin de credință, care suferă din pricina izolării sale (7.6-7), dar își găsește forța necesară îndeplinirii dificilei sale misiuni în promisiunile divine.

Autenticitatea cărții a fost contestată. Unii critici nu-i acordă lui Mica decât primele 3 capitole. Dar G. A. Smith, după ce a spus că „nici o altă carte a Bibliei nu a provocat atâtea discuții interminabile referitor la data redactării diferitelor sale secțiuni”, încheie afirmând că scrierea în ansamblu ne trimite la epoca lui Mica (cf. G.T. Manley, *Le Nouv. Manuel de la Bible*, p. 252). Pe de altă parte, repetarea cuvântului *Ascultați*, urmat de persoanele cărora profetul li se adresează, constituie o dovadă a unității de stil și autor (1.2; 3.1; 6.1; cf. 5.14). Prezentarea rezumativă a unor diverse mesaje, rostite în împrejurări diferite și de-a lungul unei perioade destul de mari, este suficientă pentru a justifica lipsa desfășurării subiectului într-o perfectă înlănțuire logică. Se pot identifica, în textul cărții, un important număr de pasaje paralele cu scrierile altor profeți care au trăit, mai mult sau mai puțin, în aceeași perioadă. Iată, de ex., câteva puncte comune cu Isaia: Mica 1.9 și Is. 10.28-32; Mica 2.2 și Is. 11.11; Mica 7.11 și Is. 5.5. La fel ca Amos, Osea și Isaia, proorocul Mica vorbește despre marea lui Dumnezeu (1.2-4), despre sfințenia Lui (6.8), despre necredincioșia poporului păcătos (6.3-4), despre nedreptățile sociale (v. 10-15), despre preoția degenerată (3.5). Opinia criticilor este viciată de teoria evoluției (aceasta din urmă fiind foarte apreciată pe vremea lui Wellhausen), greșit aplicată noțiunilor religioase ale profeților și autorilor sacri. Conform opiniei respective, unele idei teologice ale lui Mica, Isaia ș.a., nu ar fi putut cunoaște o anumită dezvoltare decât la o dată mai târzie. Or, aceasta este o simplă supoziție, considerată plauzibilă în urmă cu 100 de ani dar căzută total în dizgrație în prezent. De remarcat, în primul rând, că Mica cunoaște Pentateuhul și că se regăsește la el cadrul deuteronomic (3.5-7; cf. Dt. 18.15-22), cu interdicțiile (5.12; Dt. 18.10) și pedepsele sale (6.15; Dt. 28.38). Profetul amintește ieșirea israeliților din Egipt (6.4; 7.15), cucerirea Canaanului (6.5) și citează personalități ca Avraam, Iacov, Moise și Aaron (7.20; 6.4). Cele spuse de Mica referitor la puterile străine și

deportarea copiilor lui Israel (1.15-16; 2.3-5, 10) corespund cu Dt. 28.31-37, 47-53 (cf. Is. 1.19-20; 5.13; 6.11-13; 7.3). În Mica 4.10, se anunță că locul deportării va fi Babilonul, lucru prevestit de altfel și de Isaia (cf. Is. 39.6-7; 11.11, Șinear). De asemenea, elementele mesianice se află în perfectă armonie cu revelațiile anterioare sau contemporane: strângerea laolaltă a copiilor lui Israel care vor triumfa datorită Împăratului lor (Mica 2. 12-13), pacea și prosperitatea Sionului, mântuirea Neamurilor (4.1-8); Persoana Mesiei, nașterea și domnia Lui (5.2-9). Este incontestabil că aceste adevăruri erau cunoscute pe vremea lui Mica (cf. Is. 2.2-4; 4.2-6; 8.23 - 9.7; 10.20-22; 11.1-10; Am. 9.11-15; Os. 11.8-11). La fel stau lucrurile cu privire la noțiunea universalistă a mântuirii (Mica 4.1-3; cf. Gen. 18.18, 25; Ps. 72.8-11; Is. 49.6; 55.5) și la ideea escatologică a unui atac al tuturor națiunilor contra Sionului abia restaurat (Mica 4.11-13; cf. Ioel 3.2, 12) (A se mai vedea: Zah. 12.3, 9; 14.2).

Pasajul din Mica 5. 2-4, citat la Mt. 2.5-6, le este deosebit de scump creștinilor, iar în Mica 6 și 7 se găsesc unele din cele mai frumoase versete ale Sf. Scripturi.

Data

Mica a trăit pe vremea lui Iotam, Ahaz și Ezechia, împărații lui Iuda, adică între anii 745-715, dacă nu și mai mult. El începe să proorocască la o dată când amenințarea asiriană încă nu constituia un pericol real (5.6; 7.12) și Babilonul nu prea era cunoscut. Samaria și împărăția lui Israel încă există (cap. 6), deci ne aflăm înainte de anul 722. Descrierea corupției și imoralității se potrivesc foarte bine domniei lui Ahaz (735-715). Ieremia (26.18-19) confirmă că Mica a proorocit sub domnia lui Ezechia. Mica 7.14 ar putea fi o aluzie la deportarea locuitorilor Basanului de către Tiglat-Pileser. Așadar, activitatea profetică a lui Mica a cuprins o lungă perioadă, iar discursurile adunate în cartea lui au fost rostite la momente diferite. Cum Ezechia a făcut să dispară idolatria, se poate deduce că Mica a proorocit numai la începutul domniei acestui rege. El a fost contemporan cu Isaia și Osea.

Locul

Mica este singurul prooroc care adresează mesaje atât lui Iuda, cât și lui Israel. El vorbește îndeosebi oamenilor de la oraș. Poate că el s-a refugiat la Ierusalim ca urmare a înaintării oștilor asiriene.

Scopul

Situația morală, socială și spirituală a celor două împărății este deplorabilă: minciună (6.10-12),

acte de infidelitate (7.5), disensiuni familiale (7.6), imoralitate, nedreptăți sociale, asuprire, violență (2.2, 8-9; 7.2); bogații nu se mai satură de bani, ei pun mâna pe casele săracilor și alungă femeile din căminele lor (2.1, 9), căpeteniile iau mită (3.1-11), preoții și proorocii sunt la fel de corupți și dau învățături pentru câștig personal (3.5-8, 11), idolatria domnește în Samaria (1.2-8).

Mica dă în vileag, cu mult curaj, aceste păcate și amintește bunătatea lui Dumnezeu dovedită în trecut pentru a aduce poporul la pocăință și a-l feri de pericolele care-l pândesc. În același timp, el caută să-i încurajeze pe cei săraci și asupriți, îndreptându-le privirile spre Dumnezeu: Domnul este drept și El nu va îngădui ca nedreptățile să rămână nepedepsite la nesfârșit; într-o bună zi, El va izbăvi poporul Său, îl va înălța din smerirea lui și va face să domnească dreptatea și pacea (4.1-8).

Conținutul

Mesajul lui Mica ține de numele său: *Cine este ca Domnul?* Potrivit profetului, ceilalți dumnezei sunt o nimica, (idoli deșertați), însă Dumnezeu este drept și sfânt. El urăște răul, nedreptatea, necinstea, formalismul și fățărnicia. El ia apărarea celor slabi. El dorește ca poporul Lui să păzească poruncile pe care i le-a dat. O credință veritabilă se traduce prin fapte și conduce, în mod obligatoriu, la înfăptuirea unor reforme sociale și morale.

Dar Domnul este, de asemenea, un Dumnezeu milostiv, gata să-și ierte poporul. El îi rezervă un viitor glorios, dincolo de judecata apărută la orizont.

Mica a fost numit *profetul neprihănirii, al religiei practice* (ca Iacov pentru N.T.). Temele sale dominante sunt identice cu acelea ale lui Isaia: judecată iminentă - glorie viitoare.

Planul

În general, comentatorii împart cartea sa în 3 părți:

1. Păcat și pedeapsă (cap. 1-3):

a) judecata lui Dumnezeu asupra celor două împărății idolatre (cap. 1);

b) judecata categoriilor sociale superioare (cap. 2-3).

2. Triumful harului: mântuirea adusă de Mesia (cap. 4-5).

3. O etapă a drumului spre mântuire: Dumnezeu Se judecă cu poporul Lui (cap. 6-7).

Stilul

Mica are un stil viguros și vehement, dur dar echilibrat, plin de imagini luate din viața câmpenească (1.6; 3.2, 3, 6...). Profetul pune o

serie întreagă de întrebări (1.5; 2.7; 4.9; 6.3, 6-7...). Mica mănuiește cu măiestrie ironia, jocurile de cuvinte, contrastele bruște. El este un non-conformist extraordinar (3.5-7). Amenințările sale îl ating chiar și pe Ezechia, interpelează căpeteniile israelite și provoacă o trezire spirituală (II Cr. 30.2, 6, 8-27; Ier. 26.16-19).

Influența lui Mica se întinde cu mult dincolo de epoca sa. Cartea lui este cea mai des citată în N.T., în special profeția referitoare la nașterea lui Mesia (5.2).

MICAEL. (V. Mihail).

MICAIA, MIKAJA, MIKAYA, MIKAYAHU.

1. Fiica lui Uriel, din Ghibea; nevasta lui Roboam și mama lui Abiia (II Cr. 13.2). Potrivit cu II Cr. 11.20, mama lui Abiia era Maaca, fiica lui Absalom. Și în alte locuri, mama lui Abiia este numită Maaca (v. *Maaca*, 9).

2. Una dintre căpeteniile trimise de Iosafat în cetățile lui Iuda, să învețe pe oameni Legea Domnului (II Cr. 17.7) (V. *Mica*, 7).

3. Tatăl lui Acbor, anterior epocii lui Iosia (II Împ. 22.12) (V. *Mica*, 5).

4. Un urmaș al lui Asaf (Nem. 12.35) (V. *Mica*, 6).

5. Unul dintre preoții care sunau din trâmbițe, cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.41) (V. *Mica*, 9).

MICAL, MIKAL. Fiica cea mică a regelui Saul (I Sam. 14.49). Când regele, călcându-și jurământul, n-a mai vrut să i-o dea lui David de soție pe Merab, fiica lui cea mare, a fost informat că Mical îl iubea pe tânărul erou; în consecință Saul a consimțit ca aceasta să devină soția lui David, cu condiția ca fiul lui Isai să omoare 100 de filistenii, lucru pe care acesta l-a și făcut (I Sam. 18.27-28). La un moment dat, Mical l-a ajutat pe David să scape de mașinațiile tatălui ei. Pe când acesta era fugar, Saul a măritat-o pe Mical cu un alt bărbat, în ciuda angajamentului pe care și-l asumase față de David (25.44).

Abner, general al lui Iș-Boșet, se aliază cu David. El o solicită pe Mical (II Sam. 3.15). Când David a adus chivotul Domnului la Ierusalim, cuprins de un entuziasm aparte, el dansează înaintea Domnului și Mical îi reproșează ironic o atitudine pe care ea o socotise înjositoare pentru un rege. Împăratul îi răspunde că el se înjosise înaintea Domnului și că va continua să facă lucrul acesta, fără ca slujnicele sale să înceteze a-i da cinstea cuvenită. Mical moare fără să aibă copii (II Sam. 6.14-23).

MICHAMANNA. (V. Mișmana).

MICHEA. (V. *Mica*).

MICHEEA. (V. *Mica*).

MICHMA. (V. *Mişma*).

MICLOT, MIKLOTH, MIQLOT = *nuiele, vergi*.

1. Ofițer superior sub domnia lui David. El avea comanda trupelor în luna a doua (I Cr. 27.4).

2. Un beniamit din Gabaon, urmaș al lui Ieiel (I Cr. 8.31-32; 9.37-38).

MICMASCH. (V. *Micmaș*).

MICMAȘ, MICMASCH, MIKMACH = *ceva (loc) de ascuns*. O cetate din apropierea muntelui Betel (I Sam. 13.2), la E de Bet-Aven (v. 5), la N de Gheba (14.5; Is. 10.28-29). Filistenii au tăbărit la Micmaș pentru a lupta contra lui Saul. Ionatan și tânărul care îi ducea armele au avut curajul să se strecoare printr-o trecătoare periculoasă controlată de filistenii. Oastea lui Israel a mers după ei, finalizând cu succes operațiunea militară inițiată de aceștia (I Sam. 13.5-7, 15; 14.1-23). Niște locuitori ai Micmașului s-au întors din robia babilonică (Ezra 2.27; Nem. 7.31); ei erau beniamiti (11.31). Ionatan, Macabeul, s-a instalat la Micmaș pentru a judeca pe copiii lui Israel (I Mac. 9.73; Ant. 13.1.6). Defileul Micmaș se numește în prezent Mykhmas, nume care mai evocă vechea denumire. Trecătoarea se află la 12 km N-NE de Ierusalim și la 5 km S-SE de Betel. Cum Mykhmas este și numele unui cătun, defileul cu pricina ar putea fi uedul (wadi) es-Suweinit.

MICMETAT, MICMETHATH, MIKMETATH. Cetate de la hotarele lui Efraim și Manase; se afla în fața Sihemului (Ios. 16.6; 17.7). Identif. la Khirbet Djuleidjil.

MIKMETATH. (V. *Micmetat*).

MICNEIA, MICNEYA, MIKNEIA, MIKNEJA, MIQNEYAHU = *posesiunea Domnului*. Levit de rangul II, păzitor al chivotului. El cânta la chitară pe vremea lui David (I Cr. 15.18, 21).

MICNEYA. (V. *Micneia*).

MICRI, MIKRI. Un beniamit (I Cr. 9.8).

MICTAM. Cuv. ebr. cu semnificație necunoscută. El figurează în titlul Psalmilor 16 și

56-60. Septuaginta îl redă prin „*scriere gravată*” sau „*inscripție pe o tăbliță*”.

MIDIN (mai corect ar fi *Madon*). Un sat din pustia lui Iuda (Ios. 15.61). Identif. la Khirbet Abu Tabaq, în câmpia El-Buqei'a, la 5 km V de Qumran. (V. *Ir-Hamelah*).

MIDRASH. (V. *Memorii* pentru midrașele biblice. V. *Talmud* și *Mishna* pentru midrașul ebr.).

MIE. Diviziune în cadrul sem. israelite, constând din 1 000 de bărbați în stare să poarte armele (Num. 31.5; Ios. 22.14). Fără îndoială că acest număr varia, în funcție de circumstanțe: nașteri, decese etc. Bărbații grupați astfel erau afectați armatei sau altor funcțiuni, chiar și judiciare (Ex. 18.21, 25; Num. 31.14; I Sam. 8.12; 22.7; II Sam. 18.1). Probabil că aceste mil corespundeau caselor patriarhale și căpeteniilor lor (cf. Num. 1.2, 4, 16; Jud. 6.15; I Sam. 10.19, 21).

Problema „*mililor*” nu este deloc ușor de rezolvat. Și dacă se vorbește de o problemă, este pentru că unele cifre în Biblie par să fie prea ridicate când se compară cu alte versete din Biblie. Un exemplu frapant, în acest sens, este numărul soldaților israeliți care aveau peste 20 de ani: 603 550, potrivit cu Num. 1.46. Această cifră ar indica o populație israelită totală de 2-3 milioane. Care este atunci interpretarea unui asemenea verset? Același fenomen reapare când se compară numărul leviților cu acela al întâilor-născuți (v. Num. 3.40-51). Dacă ar fi existat o populație totală de peste două milioane, de ce numărul întâilor-născuți era atât de mic? Este greu să credem că exista doar un întâi-născut la o familie de 100 de membri!

Probabil că această problemă apare din pricină că noi nu cunoaștem destul de bine semnificația termenului *mil*. Știm că uneori acest termen vrea să spună *familii* (v. Jud. 6.15; I Sam. 10.19, 21; etc.). În al doilea rând, consoanele cuv. ebr. redat prin *mie* pot fi și altfel vocalizate. În acest caz, același cuvânt ar însemna *căpetenie*. Aceste două fapte nu rezolvă complet problema, dar pot să ne ajute să înțelegem totuși că termenul ebr. tradus prin *mie* nu semnifică întotdeauna 1 000. În plus, evreii, ca popor oriental, nu numărau în toate cazurile cum numără astăzi occidentalii. (Cf., de ex., Mt. 1) (V. *Numeri*).

Un alt element care ar putea fi luat în calcul este faptul că transcrierea cifrelor, de-a lungul

veacurilor, pare să fi prezentat anumite dificultăți pentru copişti. Astfel, constatăm o schimbare de cifre în texte diferite dar care tratează același subiect. De ex., cele 700 de care din II Sam. 10.18 devin 7 000 în I Cr. 19.18; numărul 18 din II Împ. 24.8, care indică vârsta lui Ioiachin la începutul domniei sale, devine 8 în II Cr. 36.9.

MIEL. Folosirea cărnii de miel în alimentație datează din vremuri străvechi (cf. Lv. 3.7 și 7.15; II Sam. 12.4; Am. 6.4). Se jertfeau miei și iezi cu mult înainte de promulgarea Legii mozaice (Gen. 4.4; 22.7). Cu prilejul instituirii Paștelor, în Egipt, Dumnezeu a poruncit să se înjunghie un miel sau un ied de un an, să fie fript în foc și consumat în aceeași noapte; în ziua sabatului, se sacrificau doi miei dimineața și doi miei seara (Ex. 29.39-41; Num. 28.4). Un număr de 7 miei de parte bărbătească, de un an, constituiau o parte a arderii-de-tot, în următoarele cazuri: în ziua întâi a fiecărei luni (Num. 28.11), în cele 7 zile ale Paștilor (v. 16, 19); în ziua Cincizecimii (sărbătoarea săptămânilor) (v. 26-27); la sărbătoarea Trămbițelor (29.1-2); în ziua Ispășirii (v. 7-8). Pentru arderea-de-tot din cursul sărbătorii Corturilor, pe lângă celelalte animale, se mai sacrificau zilnic, timp de 7 zile, câte 14 miei, iar în a 8-a zi numai 7 miei (v. 13-36). În cazul principalelor jertfe, era preferat tot mielul, după cum urmează: un miel pentru arderea-de-tot (Lv. 9.3; 23.12, 18; Num. 6.14; 7.15); o mieluşea, când era vorba de o jertfă pentru păcat care nu implica adunarea israelită în ansamblu sau o căpetenie (Lv. 4.27, 32; Num. 6.14); un miel sau o mieluşea pentru jertfa de reparație (Lv. 5.6; 14.12, 21; Num. 6.12) și pentru jertfa de mulțumire (Lv. 3.6-7; 23.19; Num. 7.17).

Mielul trebuia să fie fără cusur, el fiind un simbol al lui Isus Cristos, din punct de vedere al curăției Sale (I Pet. 1.19), al blândeții, al acceptării suferinței cu eroism (cf. Is. 53.7 și Lc. 23.25; F.A. 8.32; I Pet. 2.21-23). Domnul Isus, jertfit pentru păcatele altora, a fost numit „*Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii*” (Ioan 1.29, 36), „*Mielul care a fost înjunghiat*” (Ap. 13.8), sau, simplu, „*Mielul*” (5.6, 8, 12; 7.14, 17; 14.1, 4). Atât în Vechiul, cât și în Noul Testament, cuv. *miel* are uneori semnificația de copil (Is. 40.11; Ioan 21.15).

MIELUL LUI DUMNEZEU. Cu prilejul primei sale întâlniri cu Isus, Ioan Botezătorul L-a numit „*Mielul lui Dumnezeu care ridică*

păcatul lumii” (Ioan 1.29). A doua zi, el L-a calificat la fel în auzul ucenicilor Săi (v. 36). Trei semnificații au putut fi combinate în mintea sa:

1. Isus face lucrarea de ispășire prefigurată prin miei jertfiți la Templu (v. art. precedent): El ridică păcatul, nu numai al persoanelor care aduceau jertfe în acest scop, nici exclusiv pe acela al israeliților care aveau acces la Templu, ci păcatul întregii lumi.

2. El realizează eliberarea preînchipuită prin mielul pascal (Ex. 12.3, 5).

3. El îndeplinește profeția din Is. 53.7, referitoare la Robul Domnului, Robul care suferă, fără să fie vinovat, din pricina păcatelor noastre. De partea sa, Isaia sublinia, prin această imagine, ca în Ps. 119.176, fragilitatea Aceluia care avea să ne izbăvească de vina păcatelor noastre. În Apocalipsa, *Mielul lui Dumnezeu* este numele cel mai mult folosit pentru Domnul Isus: Ioan îl numește astfel de 29 de ori. El a fost înjunghiat (5.6, 12; 13.8), sângele Lui dovedește lucrul acesta (7.14; 12.11), dar în prezent El este viu și domnește (5.8, 13; 7.9-10; 14.1); El este Suveran, controlând istoria omenirii (6.1, 16-17; 14.1) și izbăvește poporul Său cu puterea unui leu (5.5; 17.14). Cei ce-L urmează (7.17; 14.4; 15.3) vor participa la nunta Mielului (19.7, 9).

MIERE. (În ebr. *debhach*; în gr. *meli*). În Biblie, mierea este foarte apreciată (Gen. 43.11; I Sam. 14.29; II Sam. 17.29; II Cr. 31.5; Ez. 16.19). Ea se găsește, din abundență, în pustia Iudeii, unde albinele sălbatice o depun în crăpăturile stâncilor (Dt. 32.13). Ioan Botezătorul se hrănea cu miere sălbatică (Mt. 3.4; Mc. 1.6). În Jud. 14.8, Samson găsește miere în trupul unui leu, omorât de el cu câțva timp înainte. Mierea se mânca uneori direct din faguri (Ex. 16.31; Cânt. 5.1). În V. T., Canaanul este adesea descris ca o țară unde curgea lapte și miere (Ex. 3.8, 17; Num. 14.8; Dt. 6.3; 11.9; 26.9, 15; Ios. 5.6; etc.), imagine a fertilității și bogățiilor naturale ale acestei țări. În general, mierea înlocuia zahărul.

Cuv. *miere* se mai aplica unor produse de natură vegetală, unui sirop obținut din struguri, curmale sau smochine (numit, în arabă, *dibs*; Josephus, *Răzb.* 4.8.3). Din Lv. 2.11, rezultă că folosirea mierii pentru pregătirea darurilor de mâncare (ofrande) era interzisă, aluatul fermentând la căldură. Mierea constituia un dar apreciat (Gen. 43.11; I Împ. 14.3).

La figurat, laptele și mierea se aplică unui discurs plăcut (Cânt. 4.11). De asemenea, Cu-

vântul lui Dumnezeu este dulce ca mierea (Ps. 19.10; 119.103). A nu abuza de miere era un semn al stăpânirii de sine în domeniul plăcerii (Pv. 25.16, 27) (V. *Albină*).

MIFCAD, MIFKAD, MIPHKAD, MIPHQAD. Probabil una din porțile Ierusalimului (Nem. 3.31) (V. *Ierusalim, II, 3*).

MIFKAD. (V. *Mifcad*).

MIGDAL. Arbore și fruct (Gen. 43.11; Ecl. 12.5). În Gen. 30.37, unele vers. rom. și străine redau cuv. ebr. *luz* prin migdal (ceea ce ni se pare verosimil), altele prin *alun*. Migdalului i se spune în ebr., în majoritatea cazurilor, *chaged* = *cel ce se trezește*, probabil din pricină că el este primul copac care înflorește la sosirea primăverii. Este *Amygdalus communis* al botaniștilor, un copac de peste 6 m înălțime și originar, după toate probabilitățile, din N Africii, răspândit acum în numeroase țări. Se întâlnește în Palestina, în munții Libanului, Hermonului și aproape pretutindeni dincolo de Iordan. Numele Luz (migdal) a fost acordat unei cetăți din muntele lui Efraim. Migdalul creștea odinioară și în Mesopotamia (Gen. 30.37). În prezent, pot fi văzute acolo două varietăți: migdalul amar, cu flori albe, migdalul dulce cu flori roz. Iacov le-a trimis migdale demnitarilor egipteni (Gen. 43.11). Potirasele de pe brațele sfeșnicului de aur aveau forma florii de migdal (Ex. 25.33-34). Toiagul lui Aaron a înmugurit și a dat flori de migdal (Num. 17.8). Ramura de migdal pe care a văzut-o Ieremia în prima sa vedenie simboliza vigilența divină (Ier. 1.11-12). În Ecl. 12.5, perii albi ai bătrâneții sunt comparați cu florile albe ale migdalului amar.

„Migdalul crește în stare sălbatică în Iran și Turkestan. Arabii au fost cei ce l-au adus în bazinul Mediteranei; probabil că acest copac le era cunoscut grecilor și romanilor.” (A. Guillaumin, *Les plantes cultivées*, 1945).

MIGDAL-EL = *turnul lui Dumnezeu*. O cetate întărită a lui Neftali (Ios. 19.38). Identif. pos.: Mujeidil, localitate aflată la 20 km. NV de Cades (Qadesch).

MIGDAL-GAD = *turnul lui Gad, turnul prosperității*. O cetate din câmpia lui Iuda, sau din apropierea acesteia (Ios. 15.37). Prob. Khirbet el-Mejdeleh, la 8 km S de Beit Djibrin.

MIGDOL = *turn*.

1. Loc de popas al israeliților ieșiți din Egipt; se afla lângă Marea Roșie (cf. Ex. 15.4, 22; Dt. 11.4), în fața Pi-Hahirotului și a lui Baal-Ṭefon (Ex. 14.2; Num. 33.7). Poate că era vorba de un turn de pază sau un post militar.

2. Când Nebucadnețar a cucerit Ierusalimul, niște iudei au fugit în Egipt și s-au instalat într-o localitate numită Migdol (Ier. 44.1; 46.14). Cea mai corectă lectură a textelor din Ez. 29.10 și 30.6 pare să fie aceea care face să figureze acolo cuvintele: „*de la Migdol până la Siena*”. Localitatea Migdol de la extremitatea nordică a Egiptului ar purtea fi asimilată cu Magdali de pe Tabletele de la Tell el-Amarna. Migdol corespunde cu Magdôlos din *Itinerarium Antonini*, care este actualul Tell el-Heir, la 18 km S de Pelusa.

MIGRON = *prăpastie*.

1. Un sat al lui Beniamin, la S de Ayath și la N de Micmaș (Is. 10.28). Amplasament posibil la Makrun, la N de Micmaș, pe drumul care duce la Ai.

2. Saul a tăbărât la Migron, la hotarele Ghibei (I Sam. 14.2). Dacă amplasamentul Ghibei este Tell el-Ful, cum se crede de obicei, sau chiar dacă aici este vorba de Gheba, și dacă textul din I Sam. 14.2 nu este alterat, totuși, se pare că au existat două localități cu numele Migron aflate, respectiv, la N și la S de Micmaș.

MIHAIL, MICAEL, MICHAEL, MIKAEEL = *cine este ca Dumnezeu?*

1. Un bărbat din sem. lui Așer. Tatăl iscoadei trimise în Canaan, din partea așeriților (Num. 13.13).

2. Un gadit, urmaș al lui Buz și căpetenia unei case patriarhale a lui Galaad (I Cr. 5.13; cf. v. 11, 14, 16).

3. Un alt gadit, strămoș al celui de la nr. 2 (I Cr. 5.14).

4. Un levit din fam. lui Gherșom și strămoș al lui Asaf (I Cr. 6.40).

5. Unul dintre capii sem. lui Isahar, din fam. lui Tola, din casa lui Uzi (I Cr. 7.3).

6. Un beniamit, din fam. lui Beria (I Cr. 8.16).

7. O căpetenie, urmaș al lui Manase. I s-a alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.20).

8. Tatăl lui Omri, care a cărmuit sem. lui Isahar, sub domnia lui David (I Cr. 27.18).

9. Unul dintre fiii regelui Iosafat (II Cr. 21.2).

10. Tatăl lui Zebadia, unul dintre fiii lui Șefatia (Ezra 8.8).

11. Arhanghel (Iuda 9), una dintre principalele căpetenii cerești; el a ajutat pe cineva

care avea înfățișarea unui fiu al omului (Cristos) să lupte contra ființei spirituale ce acționa cu putere în spatele împărăției Greciei (Dan. 10.13). Mihail luptă pentru Israel (v. 21; 12.1). Împreună cu îngerii săi, el duce un război din care iese victorios, contra dușmanilor poporului lui Dumnezeu (Ap. 12.7). După întoarcerea din robie, israeliții au elaborat o doctrină cu privire la îngeri și a făcut din Mihaıl unul din cei 7 arhangheli. Gabriel (Gavril) era al doilea dintre aceștia (Dan. 8.16; 9.21). Cărțile apocrife mai numesc 5 arhangheli: Rafael (Tobit 3.17), Uriel, Camuel (Chamuel), Iofiel (Jophiel) și Zadkiel. Iuda vorbește despre o dispută intervenită între Mihaıl și Satan referitor la trupul lui Moise (v. 9; cf. II Pet. 2.11). Targumul lui Ionatan menționează acest fapt legat de Dt. 34.6 și atribuie lui Mihaıl și altor îngeri îngroparea lui Moise.

MIAMIN, MIAMIN, MIJAMIN, MIYAMIN, MINIAMIN, MINJAMIN, MINYAMIN = *de la mână dreaptă*.

1. Un urmaș al lui Aaron. Pe vremea lui David, familia sa era casă patriarhală. Împăratul a hotărât ca ea să fie a 6-a din cele 24 de cete preoțești (I Cr. 24.1, 6, 9).

2. Una dintre căpeteniile preoților care s-au întors din Babilon cu Zorobabel (Nem. 12.5, 7). În generația următoare, o casă patriarhală și sacerdotală se numea Miniamin (v. 17). Varianta nu prezintă importanță; într-una din forme, litera *nun* este asimilată, în cealaltă nu. (V. *Miniamin*, 2).

3. Un fiu al lui Pareoș. Ezra l-a convins să renunțe la străina pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.25).

4. Un preot care, desigur în numele unei case patriarhale (cf. nr. 2), și-a pus pecetea pe legământul făcut de guvernatorul Neemia (Nem. 10.7). Poate că acest Miniamin a fost unul dintre cei ce au sunat din trâmbiță cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (12.41) (V. *Miniamin*, 3).

MIJAMIN. (V. *Miamin*).

MIJLOCIRE. (În ebr. *paga* = a se ruga, a cere stăruitor, a implora; în gr. *entygchanō* = a se întreține cu cineva cu scopul de a-i solicita sprijinul pentru altcineva sau pentru ceva, a prezenta o petiție unei persoane oficiale).

Mijlocirea este o rugăciune de cerere făcută în favoarea altei persoane. În V.T., avem cazuri când:

a) un rege mijlocește în favoarea poporului: David (I Cr. 21.17; 29.10-19); Asa (II Cr. 14.10);

Solomon (II Cr. 6.14-42); Iosafat (II Cr. 20.5-12); Ezechia (II Cr. 30.18-19; Is. 37.15-20);

b) un profet mijlocește pentru popor: Ilie (I Împ. 17.19-22; 18.36-37); Samuel (I Sam. 7.5-6); Amos (7.1-6); Ioel (2.17); Maleahi (1.9); Ezechiel (9.8; 11.13); Ieremia (10.23 și urm.; 14.7-9; 42.4); Isaia (63.7 - 64.11);

c) un profet mijlocește pentru împărat: Samuel (I Sam. 9.6 - 10.8);

d) un preot mijlocește pentru rege și popor: Hilchia (II Cr. 34.20-28); Ezra (9.5-15).

Mijlocirea poate constitui o latură a lucrării unui slujitor al lui Dumnezeu: de ex., Moise a mijlocit mult pentru poporul Israel, mai ales după incidentul cu vitelul de aur (Ex. 32.11-14, 31-32; 34.9 cf. Dt. 9.18-21, 25-29. A se mai vedea Num. 11.2, 11-15; 12.13; 14.13-19; 21.7; 27.5, 15-17).

Mijlocirea poate fi motivată de dragostea sau afecțiunea determinată de gradul de rudenie: Avraam a mijlocit pentru Ismael sau pentru Lot (Gen. 17.18; 18.23-33); David s-a rugat pentru copiii săi și pentru casa lui (membrii familiei și slujitorii) (II Sam. 12.16; I Cr. 17.16-27; 29.10-19); Manoah a mijlocit pentru Samson (Jud. 13.8-20); Iov s-a rugat pentru fiii săi (Iov 1.5). Recunoștința datorată cuiva sau prietenia cu cineva pot determina și ele rugăciunea de mijlocire (I Împ. 17.20; II Împ. 4.33; 6.17; Dan. 2.18). În Psalmi, autorii îi cer lui Dumnezeu să binecuvinteze națiunea (Ps. 74; 79; 122). Ps. 67 este o rugăciune de mijlocire pentru toate popoarele. Uneori, întâlnim cereri specifice (Ps. 25.22; 28.9; 35.13; 51.20).

În N.T., lucrările Domnului Isus îi determină pe oameni să se apropie de El pentru a mijloci în favoarea altora. Astfel, niște părinți disperați mijlocesc pentru copilul lor bolnav (Mt. 15.22-28; Mc. 5.22-43; Ioan 4.47-53). Alte persoane aduc la El niște copilași (Mc. 10.13) sau mijlocesc pentru prieteni (Mc. 2.3-12; Lc. 7.3-10). Prin mijlocirea sa, mama lui Iacov și Ioan își dă în vileag ambiția, dorința arzătoare pe care o avea cu privire la fiii ei (Mt. 20.20-21).

Domnul Isus poruncește mijlocirea (Mt. 5.44; 9.38) și promite că va răspunde tuturor rugăciunilor făcute în Numele Lui (Ioan 16.23-26). Timpul nu prezintă importanță (cf. Lc. 11.5-13). În cartea Faptelor, anumite semne sunt acordate ca răspuns la rugăciunea de mijlocire: niște bolnavi sunt vindecați (F.A. 3.16; 9.40; 28.8), Petru este izbăvit din temniță (F.A. 12.8).

Rugăciunea de mijlocire stă la baza activității misionare (F.A. 13.1-3) și este o latură a vieții

de credință (cf. F.A. 1.14; 4.31; 16.25). În Epistolele sale, ap. Pavel mijlocește pentru Biserici (Rom. 1.9; II Cor. 13.7; Ef. 1.16-23; 3.14-21; Fil. 1.3-11; etc.); de asemenea, el se roagă pentru unele persoane nominal (II Tim. 1.3; Film. 4). În concepția sa, mijlocirea „*pentru toți sfinții*” trebuie să facă parte dintr-o viață de dedicare (Ef. 6.18). El caută credincioși dispuși să mijlocească pentru alții (Rom. 15.30; Col. 4.3; I Tes. 5.25), fiind ferm convins de eficacitatea rugăciunii de mijlocire (Fil. 1.19).

Mijlocirea Bisericii aflate pe pământ este legată, prin Duhul Sfânt, de mijlocirea în ceruri a Domnului Isus. Într-adevăr, dragostea și credința care dau naștere rugăciunilor de mijlocire, ba chiar înseși aceste rugăciuni, sunt opera Duhului Sfânt: „*Tot astfel și Duhul ne ajută în slăbiciunea noastră: căci nu știm cum trebuie să ne rugăm. Dar însuși Duhul mijlocește pentru noi cu suspine negrăite*” (Rom. 8.26).

Mijlocirea Domnului Isus Cristos

În timpul vieții Sale pământești, El a mijlocit mult pentru oameni (Mc. 7.32-34; Lc. 22.32). În Ioan 17, El Se roagă nu numai pentru apostoli, dar pentru toți oamenii care își pun încrederea în El. Robul suferind al lui Dumnezeu „*mijlocește pentru cei vinovați*”, adică pentru cei păcătoși (Is. 53.12): în I Ioan 2.1, Domnul Isus este numit *Mijlocitor* sau *Avocat* (în gr. *parakletos*), iar în Evr. 4.15 se spune că „*El are milă de slăbiciunile noastre*.”

MIJLOCITOR, INTERMEDIAR, MEDIATOR. Cineva neutru care intervine între două persoane sau două grupuri antagoniste poate servi ca arbitru și este în măsură să negocieze o reconciliere sau un acord. Iacov invită pe frații săi și pe cei ai lui Laban să fie niște intermediari între el și unchiul său, în diferendul care se ivise între ei: „... *să judece* (în textul fr.: „*să fie arbitri*”. N. Ed.). *ei între noi amândoi*” (Gen. 31.37). Nevoia unui intermediar s-a făcut simțită îndeosebi între Dumnezeu cel sfânt și omul păcătos. Preotului îi revenea, pe bună dreptate, îndeplinirea acestei misiuni: fie capul familiei sau al tribului, oficiind ca preot (Gen. 8.20; 14.18); fie Moise (Ex. 24.4-8); fie preoții în cadrul ritualului mozaic (Ex. 28.1). Preotul aducea înaintea lui Dumnezeu starea de smerire și pocăință a poporului, mărturisirea propriilor sale păcate și rugăciunea prin care implora iertarea copiilor lui Israel (Lv. 9.7; 16.6; II Cr. 26.18); pe de altă parte, preotul reprezenta pe Dumnezeu în mijlocul poporului,

asigurându-l de favoarea și protecția divină (Evr. 5.1-4; 7.27 - 10.11).

Avraam (Gen. 18.23-33), Moise (Ex. 32.30-32), Samuel (I Sam. 7.5; 12.23) și Iov (1.5; 42.7-9) au jucat acest rol de mediator prin mijlocirea lor. Moise a fost însuși mijlocitorul legământului de pe Sinai (Ex. 19.3-8; 20.19-22; Num. 12.6-8; F.A. 7.37-39; Gal. 3.19; Evr. 3.2-5).

Profeții au fost, la rândul lor, mijlocitori în calitate de purtători de cuvânt al lui Dumnezeu (Dt. 18.18-22). Însă deja pe vremea lor s-a făcut simțită nevoia unui alt mijlocitor. Iov era pe deplin conștient de măreția lui Dumnezeu, când spunea: „*El nu este un om ca mine, ca să-l pot răspunde, și să mergem împreună la judecată. Nici nu este vreun mijlocitor între noi, care să-și pună mâna peste noi amândoi*.” (9.32-33). Alte persoane au pus în discuție sistemul jertfelor, apreciind că acestea operau o mediere insuficientă între Dumnezeu și om (Ps. 40.6-8; 51. 16-17; Os. 6.6; Mica 6.6-8). Toate aceste aspirații își vor găsi răspunsul în slujba de profet și preot a Singurului Mijlocitor al Noului Legământ.

În N.T. (în gr. *mesitês*), nu mai există decât „*un singur Mijlocitor între Dumnezeu și oameni: Omul Isus Cristos*” (I Tim. 2.5). Deoarece numai El era deopotrivă Dumnezeu și Om, în sensul absolut al cuvântului, a putut să fie reprezentantul lui Dumnezeu înaintea oamenilor și, respectiv, reprezentantul oamenilor înaintea lui Dumnezeu. De aceea, a devenit El Mijlocitorul unui legământ nou, al unui legământ mai bun, al unui legământ veșnic (Evr. 7.27-28; 8.6; 9.15; 12.24). După ce a fost *Mijlocitorul* creației, Acela prin Care au fost făcute cerurile și pământul (Ioan 1.3, 10; Col. 1.16; Evr. 1.2), El a fost, de asemenea, Mijlocitorul perfect al răscumpărării.

Domnul Isus este, pe de o parte *Mijlocitor între Dumnezeu și oameni*. El a fost Proorocul vestit de Moise (Dt. 18.15), Care L-a făcut cunoscut oamenilor pe Dumnezeu-Tatăl (Mc. 6.15; 8.28), Cuvântul care S-a făcut trup (Ioan 1.14), comunicând mesajul încredințat de Tatăl spre a fi proclamat (Ioan 12.49-50; 14.24), un „*Prooroc puternic în fapte și în cuvinte*” (Lc. 24.19; cf. Ioan 4.19; 7.40), trimis de Dumnezeu (Ioan 7.28) și îndeplinind la perfecție misiunea încredințată de Tatăl (Ioan 14.31).

De asemenea, Cristos este *Mijlocitor între oameni și Dumnezeu*, prin oficiul sacerdotal care l-a fost încredințat. În calitate de Mare Preot, pus peste Casa lui Dumnezeu (Evr. 3.1-6) „*după rânduiala lui Melhisedec*” (5.6),

adică fiind totodată Împărat și Preot, „*sfânt, nevinovat, fără pată, despărțit de păcătoși și înălțat mai presus de ceruri*” (7.26). Pentru a face ispășirea păcatelor noastre, El „*S-a adus ca jertfă pe Sine Însuși o dată pentru totdeauna*” (7.27) și „*a făcut desăvârșiți pentru totdeauna pe cei ce sunt sfințiți*” (10.14), celelalte jertfe devenind astfel inutile (10.18). Prin moartea Sa pe cruce, Domnul Isus ne-a împăcat cu Dumnezeu și a restabilit pacea între noi și El (Rom. 5.1; Ef. 2.12-17). El a intervenit pentru noi, luând asupra Lui păcatele noastre și făcându-L iarăși pe Dumnezeu favorabil oamenilor (I Ioan 2.2). În felul acesta, El ne-a introdus în prezența Tatălui (Ioan 14.6; Rom. 5.2; Ef. 2.18), îngăduindu-ne să ne bucurăm de harul Lui (Rom. 1.5; 5.21; Fil. 1.11). Mântuitorul Își continuă lucrarea Sa de Mediator, mijlocind pentru noi (Rom. 8.34; Evr. 7.25; 9.24; I Ioan 2.1) înaintea lui Dumnezeu și, de asemenea, deschizând drumul rugăciunilor noastre (Ioan 14.14; Col. 3.17; Evr. 13.15; I Pet. 2.5). El este pururea Preot (Evr. 7.21, 24), „*de aceea și poate să mântuiască în chip desăvârșit pe cei ce se apropie de Dumnezeu prin El*” (Evr. 7.25).

MIKAJA. (V. *Micaia*).

MIKAL. (V. *Mical*).

MIKAYA. (V. *Micaia*).

MIKAYAHU. (V. *Micaia*).

MIKMACH. (V. *Micmaș*).

MIKMETATH. (V. *Micmetat*).

MIKNEIA. (V. *Micneia*).

MIKNEJA. (V. *Micneia*).

MIKRI. (V. *Micri*).

MILALAI = *elocvent*. Un levit care a cântat la un instrument, cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.36).

MILĂ. (V. *Greutăți și măsuri*).

MILĂ, ÎNDURARE. [Din lat. *miseriordia*, care, la rândul lui, provine din *miseri cors*, adică „*cel ce are inima (cor) sensibilă în ceea ce privește mila*”]. În Biblie, cuv. *milă* este adesea

sinonim cu compasiune: este atitudinea care îl determină pe cineva să se ocupe de oamenii aflați în suferință, să simpatizeze cu ei. În V.T., verbul ebr. *raam* înseamnă *a arde de milă* sau *de tandrețe* pentru cineva care se află într-o dificultate, slăbiciune sau suferință (cf. Gen. 43.30; I Împ. 3.26). În acest sens, se aplică de ex., dragostei unui tată pentru fiul său (Ier. 31.20), iubirii unei mame pentru pruncul ei (Is. 49.15), a unui bărbat față de preaiubita lui (Is. 54.7).

În V.T., se spune că Dumnezeu este milostiv (Ps. 116.5). Israel a realizat, într-o anumită măsură, că Domnul „*este un Dumnezeu plin de îndurare și milostiv, încet la mânie, plin de bunătate*” (Ex. 34.6). Mila este dragostea manifestată dezinteresat, fără vreo condiție sau obligație prealabilă (Ps. 79.8-9). Dumnezeu nu-și uită legământul făcut cu poporul Lui (adică: El rămâne milostiv) (Dt. 4.31; Pl. 3.22), chiar dacă israeliții s-au arătat nevrednici de îndurarea divină (Nem. 9.17, 19, 27-28, 31). Vrajmașii lui Israel s-au arătat fără milă (Is. 13.18; 47.6; Ier. 6.23; 50.42). De aceea, David preferă îndurarea lui Dumnezeu cruzimii adversarilor săi, chiar dacă Dumnezeu trebuie să-l pedepsească (II Sam. 24.14; I Cr. 21.13).

Îndurarea lui Dumnezeu este împletită cu dragostea Sa nezdruincată (*Hesed*); ea este dovada credincioșiei și bunătății lui Dumnezeu față de poporul Său (Gen. 33.10; Ex. 34.6; Ps. 86. 15; Iona 2.3...). Îndurările lui Dumnezeu sunt veșnice (Ps. 25.6); țin din neam în neam (Dt. 7.9; I Cr. 16.34, 41; II Cr. 5.13; Lc. 1.50). Ele ne dau viață (Ps. 119.77, 156).

Numai din pricină că Dumnezeu este milostiv și îndelung răbdător pot veni păcătoșii la El. Mila lui se arată prin faptul că-l mântuiește pe cei păcătoși (Num. 14.19; Ps. 25.7; Ier. 12.14-15). Daniel s-a apropiat de Dumnezeu, nu pe baza neprihănirii personale, ci fiind convins că la Domnul se află îndurarea și iertarea (Dan. 9.9-10). Păcătoșii care își mărturisesc păcatele și le părăsesc pot conta pe harul lui Dumnezeu dacă apelează la El (Ps. 51.1; Pv. 28.13). Psalmiștii fac mereu apel la îndurările Domnului (Ps. 6.5; 25.6-7; 78.38; 103.17; 119.41; cf. Dt. 3.23). În suveranitatea Lui, Dumnezeu Se îndură de cine vrea și are milă de cine vrea (Ex. 33.19); El Își poate retrage îndurarea (Ier. 16.5; cf. Ps. 77.9).

În sfârșit, mai trebuie notat aici că mila, îndurarea lui Dumnezeu nu se reduce la un simplu sentiment, ci se manifestă întotdeauna prin intervențiile Sale directe în istoria lui Israel: El

are milă de poporul Lui și își înmulțește îndurările față de copiii Săi (Dt. 13.17); El aduce înapoi prizonierii de război (Ier. 33.26; 42.12; Ez. 39.25). Când Dumnezeu își aduce aminte de îndurarea Sa, lucrează pentru binele alor Săi (Lc. 1.54, 72).

În N.T., diferiți termeni exprimă ideea de milă-îndurare: *eleos* = milă, care redă cuv. *Hesed*, în Septuaginta, și *splagchna* = măruntaie, a manifesta dragoste de mamă (traduce cuv. *raHam*, în Septuaginta), *charis* = har (redă termenul *Hanan*, în Septuaginta). Uneori, *splagchna* și *eleos* sunt combinate. Nașterea Mesiei este expresia îndurărilor lui Dumnezeu care vrea să izbăvească poporul Său (Lc. 1.50, 54, 72, 78; cf. Ps. 103.17; I Pet. 1.3 cf. Is. 49.13; 54.10; Os. 11.8). În timpul vieții Sale pământești, Domnului Isus I-au fost mereu adresate apeluri din partea celor necăjiți. Expresia „*I s-a făcut milă*” (Mt. 9.36) caracterizează lucrarea Lui. De aceea, El i-a vindecat pe cei bolnavi și infirmi. Orbii (Mt. 9.27 și urm.; 20.30-31; Mc. 10.47-48; Lc. 18.38-39); femeia cananeancă (Mt. 15.22); tatăl copilului epileptic (Mt. 17.15), cei 10 leproși (Lc. 17.13), toți aceștia au făcut apel la îndurarea Lui.

În Epist. către Evrei, Domnul Isus este prezentat ca fiind plin de milă, deoarece El face ispășire pentru păcatele lumii (Evr. 2.17). Datorită Lui, oamenii se pot apropia de scaunul harului pentru a căpăta îndurare și ajutor (Evr. 4.16). Deoarece Dumnezeu ne-a dovedit atâta îndurare, El dorește ca și noi să fim milostivi cu semenii noștri.

Îndurarea lui Dumnezeu față de toate popoarele

În V.T., dragostea lui Dumnezeu era focalizată asupra poporului legământului (Israel), dar în N.T., ap. Pavel afirmă că îndurarea lui Dumnezeu s-a revărsat peste toate popoarele (Rom. 9 - 11). Împietrirea unei părți a poporului ales a constituit o bogăție pentru lume. Într-adevăr, prin refuzul său, mântuirea a devenit accesibilă păgânilor. „*Cei ce altădată nu erau un popor sunt acum poporul lui Dumnezeu*” (I Pet. 2.10). Cum El este bogat în îndurare, Dumnezeu a adus la viață împreună cu Cristos pe cei ce fuseseră morți în greșelile și păcatele lor (Ef. 2.4-5). El i-a mântuit pe, temeiul îndurării Sale, pe cei ce au crezut (Tit 3.5) și i-a născut din nou la o nădejde vie (I Pet. 1.3). El este, de asemenea, „*Părintele îndurărilor și Dumnezeul oricărei mângâieri*” (II Cor. 1.3). Harul lui Dumnezeu se manifestă și în alte moduri: când Elisabeta ajunsese înaintată în vârstă, Dumnezeu i-a dat un fiu (Lc. 1.58). El l-a izbăvit

pe Epafrodit de la moarte (Fil. 2.27). Prin îndurarea lui Dumnezeu, Saul din Tars, un hulitor și un prigonitor al Bisericii, a devenit un apostol al lui Cristos (II Cor. 4.1; I Tim. 1.13, 16). El a căpătat harul de a fi vrednic de încredere (I Cor. 7.25).

Cei milostivi vor avea parte de milă (Mt. 5.7), dar cei ce au dovedit, în conduita lor, lipsă de îndurare vor fi tratați fără milă căci „*judecata este fără milă pentru cel ce n-a avut milă*” (Iac. 2.13). Ucenicii Domnului Isus trebuie să fie milostivi, după cum și Tatăl lor este milostiv (Lc. 6.36). În pilda din Lc. 10.25-37, bunul samaritean s-a arătat a fi un om foarte milos și a fost dat ca exemplu de Isus atunci când El discuta cu un învățător al Legii. În Lc. 16.19-25, bogatul care ajunsese pradă chinurilor, a strigat către Avraam, cerând milă, dar el nu a fost ascultat deoarece el însuși nu a dovedit milă față de sărmanul Lazăr. Căpeteniile religioase ale evreilor erau deficitare în privința acestei îndatoriri fundamentale. Din cauza legalismului lor implacabil, Isus i-a trimis pe oamenii aceștia să învețe ce semnificație are pasajul din Os. 6.6: „*Milă voiesc, iar nu jertfă!*” (Mt. 9.13), dar cum ei nu au vrut să învețe lucrul acesta, au rămas intoleranți (Mt. 12.7), și tocmai de aceea îi condamnă El cu atâta vehemență: „*Vai de voi...! Pentru că voi dați zeciuială din izmă, din mărar și din chimen, și lăsați nefăcute cele mai însemnate lucruri din Lege: dreptatea, mila și credincioșia*” (Mt. 23.23).

În sfârșit, mila (milostenia) apare pe lista darurilor din Rom. 12.8: „*Cine face milostenie, s-o facă cu bucurie.*” Toți credincioșii sunt invitați să se îmbrace cu „*o inimă plină de îndurare*” (Col. 3.12), adică să-și manifeste sentimentele inimii lor: „*Ferice de cei milostivi*” (Mt. 5.7).

În Biserica creștină, unii credincioși au darul de a se putea pune în situația celor subprivilegiați: bolnavi, infirmi, bătrâni, deprimați, anxioși, handicapați psihic, văduve, orfani... Asemenea creștini se simt atrași către persoanele de care alții se îndepărtează dezgustați și îi apasă pe inimă dorința de a le arăta dragostea cu care Domnul i-a inundat pe ei înșiși. Onisifor avea darul acesta. Ap. Pavel mărturisește despre el: „*...de multe ori m-a mângâiat, și nu i-a fost rușine de lanțul meu... m-a căutat cu multă grijă și m-a găsit*” (II Tim. 1.16-17) (V. Dragoste; Bunătate; Har).

MILCA, MILKA = *sfat, consiliu*.

1. Fiica lui Haran și sora lui Lot. Ea s-a căsătorit cu Nahor și a avut 8 copii, printre care s-a numărat și Betuel (Gen. 11.29; 22.20-23). Bunica Rebecăi (22.23; 24.15, 24).

2. Fiica lui Țelofhad (Num. 26.33).

MILCOM, MOLOC, MOLOK, MALCAM, MALCOM. Autorii Septuagintei au introdus forma Moloc în Am. 5.26, pasaj citat în F.A. 7.43. Textul ebr. are „*împăratul vostru*”, (cuv. ebr. *melekh* = împărat, cu vocalele lui *bo-šet* = rușine, pentru a indica disprețul față de divinitatea păgână) (V. *Malkam*).

Dumnezeul cărula i se închinău amoniții (I Împ. 11.7). Art. care precedă termenul ebr. indică faptul că nu este vorba de un subst. propriu, ci de o expresie care înseamnă: „*cel ce împărățește*”. I se mai spunea Milkom (I Împ. 11.5, 33) și Malkam (Ier. 49.1, 3; Țef. 1.5). Acest dumnezeu reprezenta unul din aspectele lui Baal (Ier. 32.35), cuvânt care este deopotrivă subst. propriu și comun, însemnând *domnul*. Sub denumirea de Melcarth, regele cetății, Baal primea la Tyr jertfe de vieți omenești. Cultul lui Moloc includea jertfe de copii, care erau arși de vii în cinstea zeului. Ca o reacție la acest obicei abominabil, practicat pe scară largă la o dată timpurie, Legea lui Moise condamnă la moarte pe israelitul vinovat de crima aceasta (Lv. 18.21; 20.1-5). Cu toate acestea, Solomon, ajuns la o vârstă înaintată, a ridicat un altar lui Milcom, pentru a le face pe plac soțiilor sale amonite. În cursul secolelor care au urmat, s-au jertfit copii în cinstea lui Moloc pe înălțimea Tofet, în valea Hinom (Ps. 106.38; Ier. 7.31; 19.4-5; Ez. 16.21; 23.37, 39; cf. Is. 30.33). Ahaz și-a dat la moarte proprii săi copii (II Cr. 28.3). Și Manase a procedat la fel, cel puțin cu unul dintre copiii săi (II Împ. 21.6). Și israeliții din regatul de nord au practicat acest ritual înspăimântător (II Împ. 17.17; Ez. 23.37).

Iosia a distrus altarele ridicate de Solomon acestui idol și altora pe Muntele Pierzării (unul din vârfurile Muntelui Măslinilor). De asemenea, regele Iosia a pângărit înălțimea Tofet (II Împ. 23.10, 13) (V. *Zeități păgâne*).

MILENIU. (Termen lat. însemnând *o mie de ani*, expresie inspirată din Ap. 20.1-7). Dispensațiunea având această durată în cursul căreia, după a doua Sa venire, va face Domnul Isus să domnească pe pământ dreptatea și pacea. V.T. vorbește fără încetare despre împărăția glorioasă pe care o va instaura pe pământ Mesia.

După cum noi credem în împlinirea literală a profețiilor referitoare la suferințele Domnului

Isus, viitorul poporului evreu și cumplinele judecăți de la sfârșitul vremurilor, așteptăm, de asemenea, realizarea promisiunilor privitoare la triumful vizibil și terestru al lui Isus Cristos. Într-adevăr, această Împărăție a lui Dumnezeu va umplea în curând *tot pământul*, adică exact spațiul ocupat de împărățiile Neamurilor (Dan. 2.35, 38-39; 7.27; Ps. 72.8-11). Domnului Isus Cristos I-a fost promis „*scaunul de domnie al tatălui Său David*”, care niciodată nu a fost situat în cer (Lc. 1.32; cf. F.A. 1.6). Aleșii Lui vor domni, mai întâi, împreună cu El „*pe pământ*” (Ap. 5.10; 20.4b, 6), înainte de a fi transportați în noile ceruri și pe pământul cel nou.

S-au conturat 3 opinii diferite cu privire la Mileniu:

1. Post-milenariștii învață că prima venire a lui Cristos și progresele obținute prin propovăduirea Evangheliei I-au legat atât de bine pe Satan, încât omenirea va intra încetul cu încetul în epoca de aur. Domnul va trebui să vină doar pentru a o introduce în eternitate. Aceasta este concepția Bisericii Romano-catolice și a unui mare număr de protestanți pentru care termenul de *o mie de ani* reprezintă simbolic o lungă perioadă de timp, nedeterminată, care acoperă cu aproximație epoca Bisericii militante (Biblia Abatelui Crampon, Ap. 20.3). După cele două războaie mondiale, camere de gazare și bomba atomică, ni se pare foarte dificilă admiterea unei asemenea interpretări. În cazul că Satan ar fi actualmente legat, cu siguranță că lanțul lui este mult prea lung!

2. Milenariștii estimează că nu trebuie nicidecum să ne așteptăm la domnia vizibilă a lui Cristos. Toate promisiunile V.T. referitoare la Împărăția mesianică ar fi spiritualizate în favoarea Bisericii, iar *Sionul* reprezintă, simplu, Ierusalimul ceresc. Potrivit acestei opinii, nu se poate vorbi de un anumit viitor pentru evrei: întoarcerea lor în Palestina nu ar avea nici o legătură cu profeția iar restaurarea și convertirea lor, în vremurile din urmă, sunt pură iluzie (cf. totuși: Rom. 11.11-15, 25-26; Zah. 12.10; 13.8-9; v. *Israel*). Pe de altă parte, explicația despre legarea lui Satan (Ap. 20.1-3) nu este nici pe departe satisfăcătoare.

3. Premilenariștii admit că Isus Cristos trebuie să Se întoarcă înainte de Mileniu. Nimeni nu poate tăgădui că societatea omenească se află în pragul falimentului: nici un efort din partea națiunilor sau a Bisericii nu va reuși să asigure stabilirea Împărăției lui Dumnezeu (sau epoca de aur) pe planeta noastră. Singura so-

luție posibilă este instaurarea glorioasă a domniei mesianice. Venirea Mesiei va duce la îndeplinirea planului divin zădărnicit de căderea din Eden: Domnul Își va lua revanșa nu numai judecându-i pe cei răi, dar și prin aceea că va face din pământ un paradis. Opoziția manifestată de anumite persoane față de premilenarism provine îndeosebi din ideea că o împărăție pământească și glorioasă unde Israel va avea de jucat un rol important, ar marca un regres în raport cu mântuirea spirituală adusă prin moartea, învierea și înălțarea lui Cristos. Dar noi credem cu tărie că Domnul Isus Își va aduce la îndeplinire toate promisiunile Sale: cele făcute lui Israel și întregului pământ, dar și acelea care vizează împărăția Sa veșnică.

Caracteristicile Mileniului

a) *Satan este legat*, nemaivând posibilitatea de a înșela națiunile (Ap. 20.1-3).

b) Va avea loc o judecată menită să stabilească cine sunt *cetățenii* Împărăției (v. 4; cf. Mt. 25.31-34).

c) Cei ce au avut parte de prima înviere („*judecătorii*” și martirii din vremea marii strâmtorări) vor domni împreună cu Domnul Isus (Ap. 20.4, 6; 2.26-27; Dan. 7.27; cf. I Cor. 6.2-3).

d) Această domnie durează exact *o mie de ani*, potrivit numărului repetat de 6 ori în Ap. 20.2-7.

e) În sfârșit, vor fi instaurate, pe planeta noastră, *pacea* (Is. 2.2-4; 9.6-7), *dreptatea*, *egalitatea* (11.1-9).

f) *Prezența Domnului* va fi manifestată de o manieră glorioasă (v. 10; 24.21-23).

g) Cetățenii Împărăției cunosc o mare *longevitate* și o imensă prosperitate (65. 18-25).

h) Totuși, Domnul Isus *cârmulește cu un tolag de fier*. El nu tolerează nici un lucru rău, iar păcătosul înveterat moare, lovit de blestem (11.4; 65.20).

i) *Evreii convertiți* devin misionarii întregului pământ (66.18-20).

j) *Sfârșitul epocii mileniale* este decepționant. De ce trebuie să fie dezlegat Satan (Ap. 20.3, 7-9)? Pentru ca cetățenii acestei împărății binecuvântate, dar autoritare, să se poată decide liber pro sau contra lui Dumnezeu (după cum toate creaturile de pe pământ și din ceruri, au fost ispite înaintea lor). Alegerea lamentabilă a multora dintre ei va demonstra, cu prisosință, că inima rea a omului nu s-a ameliorat nici după o mie de ani de prosperitate și pace. După această demonstrație și această revanșă a Domnului, pământul și cerurile de acum vor fi distruse pentru a face loc veșniciei

(20.11; 21.1) (Pentru o dezbatere mai detaliată, cf. René Pache, *Le Retour de Jésus-Christ*, pp. 311-358, ed. a II-a) (V. René Pache, *A doua venire a lui Cristos*, Ed. CLC, 1995, Ghimbav, România. N. Ed.).

MILET. Un port maritim unde s-a oprit ap. Pavel, potrivit cu F.A. 20.15. De la Milet le-a trimis vorbă bătrânilor Bisericii din Efes pentru a-și lua rămas bun de la ei (v. 17-38). În II Tim. 4.20, el spune că l-a lăsat pe Trofim bolnav în Milet. Acest important oraș al Ioniei se găsea la o depărtare de cca 60 km S de Efes, la hotarele Cariei, pe țărmul sudic al Golfului Latmus, unde se vărsa râul Maeander. Orașul natal al filozofilor Thales, Democrit și Anaximander. Miletul dispunea de un templu celebru, dedicat lui Apollon.

MILKA. (V. *Milca*).

MILU = umplutură (de pământ), *terasament*, *citadelă* (în ebr. apare întotdeauna cu art. hot.) (V. *Terasă*).

1. Locuință la Sihem. Probabil o fortăreață (Jud. 9.6, 20).

2. Pe vremea lui David, un bastion al Ierusalimului. Solomon îl reclădește. Ezechia, anticipând asediul plănuț de oștile asiriene, fortifică Milo (II Sam. 5.9; I Împ. 9.15, 24; 11.27; II Cr. 32.5) (V. *Ierusalim, II, 3*).

MILOSTENIE. Ac. cuv. nu se întâlnește în versiunile V.T., cu excepția apocrifelor, dar actul de binefacere pe care îl exprimă ocupa un loc de mare importanță în viața israeliților. Din Iov 29.12-13 se poate vedea că milostenia a fost practică din vremuri foarte îndepărtate. Legea lui Moise precizează clar: „*Totdeauna vor fi săraci în țară; de aceea îți dau porunca aceasta: Să-ți deschizi mâna față de fratele tău, față de sărac și față de cel lipsit din țara ta*” (Dt. 15.11). Ceea ce rămânea de pe urma secerișului și a culesului fructelor trebuia să fie lăsat săracilor și nevoiașilor (Lv. 23.22; Dt. 24.19-21). Din 3 în 3 ani, zeciuielele poporului erau puse la dispoziția acestor categorii sociale subprivilegiate (14.28-29); la fel și roadele pământului în timpul anului sabatic (Ex. 23.11). La ospetele date cu prilejul sărbătorilor anuale, trebuia să fie invitați săracul, străinul, orfanul, văduva și levitul (Dt. 16.11-14). Asemenea dovezi practice de dragoste față de semeni făceau parte din *neprihănirea* adevăratului israelit (Dt. 24.13; Pv.

10.2). Lucru foarte normal, practicarea milosteniei a ajuns să fie considerată ca o virtute, iar refuzul de a face milostenie un păcat grav (Ez. 18.7; Pv. 19.17; Is. 58.6-7). Totuși, când abaterea de la poruncile Domnului și nenorocirile care i-au lovit pe israeliți ca națiune au avut drept rezultat o pauperizare generalizată, a fost poruncită efectuarea unor colecte regulate în alimente și bani.

În N.T., Domnul Isus le recomandă ucenicilor să se facă milostenie cu discreție, și nu „*ca să fie slăviți de oameni*” (Mt. 6.2, 4). Atitudinea donatorului are mai mare importanță decât valoarea materială a darului (Mc. 12.41-44). Adevăratul credincios nu va înceta niciodată să vină în ajutorul celor nenorociți (Lc. 3.10-11; 6.30; 12.33; 14.13-14; 18.22; Mt. 25.35-46). Primii creștini au ajuns să distribuie, de o asemenea manieră, ajutoare materiale săracilor aflați printre ei (F.A. 2.45; 4.34-35; 6.1), încât s-a dovedit necesară numirea unor diaconi care să supravegheze această lucrare (v. 2-3). Tabita făcea multe fapte bune și milostenii (9.36); la fel și Corneliu (10.2, 4). Cât despre apostoli, ei nu au încetat să practice și să recomande și altora facerea de bine (cf. F.A. 11.29; 20.34-35; Rom. 12.8, 13; 15.26-27; I Cor. 16.1-3; II Cor. 8.1-4, 13; 9.6-15; Ef. 4.28; I Tim. 6.18; Evr. 13.16). Dar Biblia nu ne aruncă în extrema cealaltă, încurajând lenea sau nepăsarea și sărăcia care decurge de aici (II Tes. 3.10-12), ci ea înfățișează, în culori admirabile, spiritul care trebuie să inspire toate acțiunile noastre față de creștinii aflați „*în nevoie*” (I Ioan 3.16-17).

MINĂ, MINER, MINERIT. Un loc subteran, amenajat în mod special pentru a face posibilă extracția minereurilor de aur, argint, fier, cupru, activitate descrisă, de un pitoresc aparte, în Iov 28.1-11. Egiptenii practicau mineritul din vremuri îndepărtate. În timpul celei de a 4-a dinastii, ei au descoperit cupru în uedul Magharah, pe Sinai, și au început lucrările de foraj și topire a minereurilor care au continuat multă vreme. De asemenea, egiptenii exploatau zăcămintele de turcoază (peruzea) de la Serabit el-Khadem, în Peninsula Sinai, la vreo 80 km depărtare de Muntele Sinai tradițional. Criminali, prizonieri de război, sclavi, adesea în lanțuri, trudeau sub biciul supraveghetorilor. Minele de altădată aveau guri de intrare largi și puțuri adânci. Coloane tăiate în piatră și groase grinzi de salcâm susțineau bolțile. În I Mac. 8.3, se aduc elogiile minelor de aur și argint din Spania.

Dt. 8.9 descrie țara Canaanului ca o regiune ale cărei pietre sunt de fier și ai cărei munți conțin aramă (v. *Efion-Gheber*). Israelii cunoșteau meșteșugul forării puțurilor; ca dovadă, ei au executat un tunel care ducea de la Izvorul Ghihonului la Piscina Siloe (scăldătoarea Siloam).

În minele de la Serabit el-Khadem, la 80 km de Muntele Sinai tradițional, Sir Flinders Petrie a descoperit, în anul 1904, vreo 40 de inscripții, în scriere proto-sinaitică, datând din sec. XV î.Cr. Se pare că acestea constituie cele mai vechi inscripții care au utilizat o scriere alfabetică. Este frapant că Moise a primit porunca de a scrie cuvintele Legii tocmai în această regiune. Oare păstorul din Sinai, instruit cum era în „*toată înțelepciunea egiptenilor*” (F.A. 7.22), se va fi interesat de aspectele noului său mediu cultural tot așa de mult ca de turma sa, în cursul celor 40 de ani petrecuți în Peninsula Sinai?

MINĂ. (v. *Greutăți și măsuri*).

MINCIUNĂ. Denaturare intenționată a adevărului (v. *Adevăr*), cu scopul de a-și induce în eroare aproapele. Sf. Scriptură condamnă, cu toată fermitatea, minciuna. Porunca a 9-a interzice categoric depunerea unei mărturii strâmbe contra aproapelui (Ex. 20.16; Dt. 5.20). Minciuna este asociată cu idolatria (Ier. 10.14) și respingerea lui Cristos (I Ioan 2.22). Mărturia mincinoasă este o urâciune înaintea Domnului (Pv. 6.16-19; 12.22). Legislația evreiască pedepsește minciuna direct proporțional cu dimensiunea ofensei (Lv. 5.20-26) și Dumnezeu Se poartă, cu toată asprimea, față de credincioșii care Îl mint: Ghehazi devine leproș (II Împ. 5.20-27), Anania și Safira mor (F.A. 5.1-11). La judecata de apoi, locul mincinoșilor nenăscuți din nou va fi în iazul de foc și pucioasă, împreună cu vrăjitorii, adulterii, ucigașii și idolatrii (Ap. 21.8; 22.15).

Motivația vehementei condamnări a minciunii în Sf. Scriptură trebuie căutată în însăși esența firii divine: Dumnezeu-Tatăl este numit „*singurul Dumnezeu adevărat*” (Ioan 17.3); Dumnezeu-Fiul este „*adevărul*” (Ioan 14.6); Dumnezeu Duhul Sfânt este „*Duhul adevărului*” (Ioan 16.13); Cuvântul Domnului este „*adevărul*” (Ioan 17.17). Dumnezeu „*nu poate să mintă*” (Tit 1.2; Evr. 6.18), în timp ce Satan este „*mincinos și tatăl minciunii*” (Ioan 8.44), iar la baza păcatului omului stă voința sa de „*a schimba în minciună adevărul lui Dumnezeu*” (Rom. 1.25).

Dacă învățătura generală a Sf. Scripturi, referitor la minciună, este limpede, totuși apar unele dificultăți în citirea unor texte care, aparent, ar justifica minciuna. Oare nu s-a revărsat binecuvântarea divină asupra unor oameni ale căror buze au mințit pentru a scăpa din anumite situații dificile? Ca urmare a unei minciuni, Avraam a scăpat cu viață de două ori (Gen. 12.10-19; 20.1-18); moașele evreice au fost citate ca exemplu pentru curajul lor (Ex. 1.15-21); Rahav este lăudată în N.T. pentru credința ei (Evr. 11.31; Iac. 2.25; cf. Ios. 2.4-6)! Elisei, profetul prin mâna căruia Domnul a săvârșit minuni imense, nu i-a mințit oare pe soldații sirieni (II Împ. 6.19-20)? Sau și mai rău: oare nu l-a sfătuit Dumnezeu Însuși pe Samuel să mintă (I Sam. 16.1-4) și nu a sugerat El strategii militare de natură să înșele dușmanul (Ios. 8.2)? Nu a trimis Domnul un duh de minciună în gura profeților falși pentru a-l seduce pe regele lui Israel (I Împ. 22.20-23) Pentru a răspunde acestor dificultăți, se impun cel puțin 4 remarci:

1. Binecuvântând pe cineva, Dumnezeu nu aprobă neapărat toate faptele persoanei respective, pentru că Domnul nu așteaptă să devenim perfecți înainte de a ne accepta. Astfel, Rahav este lăudată pentru credința, nu pentru minciuna ei, iar la moașele evreilor este scos în evidență curajul lor.

2. A spune adevărul nu este sinonim cu a spune totul, ceea ce, de altfel, este imposibil (Ioan 21.25). Astfel, Avraam nu a spus nimic fals, pentru că Sara era efectiv sora sa (Gen. 20.12); Samuel a adus, într-adevăr, o jertfă; Elisei a condus pe soldații sirieni în locul unde ei au putut să-l vadă.

3. Trimiterea unui duh de minciună se explică prin faptul că Dumnezeu nu *dorește* răul, dar îl *îngăduie*, folosindu-l pentru împlinirea voii Sale. Astfel, Ahab este lăsat pe seama propriilor săi consilieri infideli (I Împ. 22.22).

4. Starea de conflict armat prezintă uneori situații speciale sub aspect etic. Legitima apărare (Ex. 22.2) și operațiunile militare cu caracter defensiv nu intră sub incidența poruncii a 6-a care interzice omorul. Și atunci nu tot așa stau lucrurile cu porunca a 9-a? Un agresor care amenință viața unui om nu are nici un drept de a cunoaște adevărul. Prin urmare, folosirea vicleșugului pentru amăgirea dușmanului s-ar fi putut justifica, deoarece poruncile Domnului au ca scop protejarea celui nevinovat și nu extinderea nedreptății.

MINI, MINNI. Popor din Armenia, care a locuit în apropierea Lacului Van (Ant. 1.3.6),

probabil între lacurile Van și Urmia. Acest ținut se învecina cu împărăția Araratului, situată pe înaltul platou Araxes. În anul 830 î.Cr., Salmanasar III, regele Asiriei, jefuiește regiunea Miniului. În anul 715 î.Cr., împăratul Miniului se răscoală contra Asiriei, dar fără succes. Miniții vor iniția acte de revoltă, îndeosebi în timpul domniei lui Asurbanipal, împăratul Asiriei (669-626). În anul 612 î.Cr., Miniul s-a aliat cu mezii, simerienii și alte popoare. Aliații au ocupat cetatea Ninive și au zdrobit puterea asiriană. Ier. 51.27 vorbește despre coaliția alcătuită din împărățiile Araratului, Miniului și Așchenazului, având ca scop distrugerea Babilonului.

MINIAMIN, MINJAMIN, MINYAMIN = *de la mâna dreaptă*.

1. Una dintre persoanele care, sub conducerea levitului Core, s-au ocupat de ofrandele aduse la Templu și le-au repartizat leviților, sub domnia lui Ezechia (II Cr. 31.15).

2. Casă patriarhală, din neamul preoților, pe vremea marelui preot Ioachim (Nem. 12.17) (V. *Miamin*, 2).

3. Unul dintre preoții care sunau din trâmbițe, cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.41) (V. *Miamin*, 4).

MINIT, MINNIT, MINNITH. Cetate amonită (Jud. 11.33). Tyrul importa grâu din Minit (Ez. 27.17). Potrivit relatărilor lui Eusebiu, un sat cu numele Manit se afla la o depărtare de 4 mile romane de Heșbon, în direcția Filadelfia.

MINJAMIN. (V. *Miamin*).

MINNI. (V. *Mini*).

MINTE. (V. *Inteligență*).

MINUNE, MIRACOL

I. Definiție

Minunea este o intervenție supranaturală în lumea materială care prilejuiește o descoperire a prezenței și puterii lui Dumnezeu. Un miracol „este, în cadrul funcționării normale a forțelor naturii, o interferență a acestora cu Creatorul. Este vorba nu de un eveniment care constituie rezultatul unei oarecare combinații a forțelor naturii, ci de un fapt care își are originea într-o decizie divină.” (Dr. Barnard, *Dict. bibl. Hastings*, III, p. 384).

Într-un sens mai restrâns, nu este considerat *miracol* orice fapt sau eveniment datorat

unor cauze supranaturale sau coincidențe extraordinare (numite uneori *acte providențiale*).

Din perspectivă biblică, întreaga natură se află sub controlul absolut al Creatorului, și nici nu poate fi vorba de un univers pur material guvernat de niște *legi imuabile*. Din contră, „*orice eveniment natural este considerat, simplu, ca un act al suveranității divine, fie că este vorba de ploaie sau soare, de un cutremur de pământ sau o minune oarecare. Astfel că esența unui miracol nu este caracterul său supranatural, ci faptul că el constituie o dovadă deosebit de clară și de-a dreptul frapantă a puterii lui Dumnezeu și a libertății cu care își aduce El planurile la îndeplinire*” (Schultz, *O.T. Theology*, II, pp. 192-193).

II. Posibilitatea producerii unei minuni

Pentru oricine crede în existența unui Dumnezeu viu și adevărat, posibilitatea săvârșirii unei minuni nu prezintă nici o umbră de îndoială. S-ar putea compara intervenția miraculoasă a Domnului în lumea materială cu aceea a voinței și a forței musculare a omului, care controlează și neutralizează legile naturii. În definitiv, ceea ce ar impune o explicație ar fi mai degrabă lipsa minunilor din partea unui Dumnezeu atotputernic care susține, controlează și conduce toate lucrurile; la fel și din partea Domnului Isus Cristos, care S-a proclamat ca fiind izvorul vieții și mântuirii. În fond, însăși negarea posibilității producerii unei minuni divine caracterizează ateismul (care spune: *Dumnezeu nu există și, ca atare, El nu Se poate manifesta*) și panteismul (care afirmă: *Dumnezeu nu este o persoană, astfel că El nu poate interveni de o manieră inteligentă*).

Fiecare credincios care a experimentat, în inima sa, adevărul evanghelic și lucrarea de înnoire a Duhului Sfânt, cunoaște personal o părticică din puterea lui Dumnezeu și din realitatea revelațiilor Sale; el nu întâmpină nici o dificultate să admită și celelalte intervenții divine care sunt atât de intim legate de istoria mântuirii. El poate spune, împreună cu orbul din naștere: „...eu una știu: că eram orb, și acum văd” (Ioan 9.25). De asemenea, el știe că a devenit „*o făptură nouă*”, pentru că în viața lui s-a produs minunea nașterii din nou (II Cor. 5.17; Ioan 3.3-8). Lui îi este ușor să acorde tot creditul, nu numai Autorului tuturor minunilor posibile, dar și povestirilor inspirate pe care Dumnezeu a găsit cu cale să ni le transmită.

III. Lucrări pline de putere, semne și minuni

N.T. indică minunile prin termeni ca:

a) *dunameis* = puteri;

b) *terata* = minuni, miracole, fapte uimitoare;

c) *semeia* = semne (F.A. 2.22).

Într-adevăr, un miracol este:

1. *O dovadă a puterii divine, o lucrare plină de putere*. Minunile săvârșite în Egipt au avut ca scop să-i demonstreze faraonului puterea lui Dumnezeu (Ex. 9.16), după cum cele prilejuite de cucerirea Canaanului au continuat să arate copiilor lui Israel măreția puterii divine (Ps. 111.6). În aceeași ordine de idei, vindecarea din F.A. 3.6, 12, 16 a demonstrat atotputernicia Numelui lui Isus.

2. *Un lucru nemaipomenit, care stârnește uimirea tuturor, o minune*. Pretutindeni în natură se pot vedea manifestări inexplicabile ale puterii și înțelepciunii lui Dumnezeu (Rom. 1.19-20). Chiar trupul nostru este, într-un anumit sens, un adevărat „*miracol ambulant*”. (Să ne gândim câteva clipe doar la funcționarea creierului nostru!). Însă noi ne-am obișnuit atât de mult cu toate acestea, încât ele nu ne mai impresionează. Și Dumnezeu trebuie să facă uneori semne nemaiauzite spre a-i determina pe oameni să se oprească un moment și să spună ca vrăjitorii Egiptului: „*Aici este degetul lui Dumnezeu!*” (Ex. 8.15; Mc. 2.12; 5.42; 6.51; 7.37; F.A. 3.10).

3. *Un semn*. Minunea nu este un scop în sine, ci ea ne îndreaptă privirile mai departe, ajutându-ne să descoperim prezența imediată a Domnului. Dumnezeu dovedește că omul pe care îl alege să fie instrumentul Său pentru a înfăptui minunea respectivă se află în legătură cu lumea spirituală și devine o pecete a autorității sale în calitate de mesager al lui Dumnezeu (Ioan 2.18, 23; 3.2; 5.36; F.A. 14.3; II Cor. 12.12).

Cu alte cuvinte, minunile se încadrează în domeniul Revelației. Într-adevăr, minunile făcute de Domnul Isus au constituit o *întrupare a cuvintelor* propovăduite prin Evanghelie. Mântuitorul nu S-a rezumat la a-i învăța pe oameni; El și-a arătat puterea și autoritatea asupra naturii și a izbăvit oameni loviți de boli trupești sau duhovnicești (G. T. Manley, *Nouv. Manuel de la Bible*, pp. 65-76). Remarcăm o legătură foarte strânsă între declarațiile lui Isus și faptele Sale. Imediat după ce a spus: „*Eu sunt Lumina lumii*”, El l-a vindecat pe orbul din naștere (Ioan 8.12; 9.5-7). După ce a declarat: „*Eu sunt Învierea și Viața*”, El îl scoate

pe Lazăr din mormânt (11.25, 43). Întreg discursul Său despre Pâinea vieții este un comentariu asupra episodului înmulțirii pâinilor (6.11, 26-58). După ce a vindecat un om bolnav de 38 de ani, Isus a strigat: „*Tatăl Meu lucrează până acum; și Eu, de asemenea, lucrez... și tot ce face Tatăl, face și Fiul întotdeauna*” (Ioan 5.5-19).

Minunile săvârșite de Moise au fost, la rândul lor, niște dovezi ale suveranității lui Dumnezeu care controla deopotrivă pe egipteni și israeliți (Ex. 4.5, 8-9). Fiecare din cele 10 urgii trebuia să aibă următorul efect: „*Egiptenii vor cunoaște că Eu sunt Domnul, când Îmi voi întinde mâna asupra Egiptului*” (7.5). Moartea întâilor-născuți în special a fost o judecată asupra tuturor idolilor fără putere ai țării (12.12). Minunea cu prepelițele a avut menirea să le dovedească israeliților că ei au un Dumnezeu în stare să satisfacă toate nevoile lor (16.12). În concluzie, se poate afirma că minunile au întotdeauna un scop spiritual. De altfel, Cristos a refuzat, în mod deliberat, să facă niște minuni care nu ar fi îndeplinit condiția aceasta (Mt. 4.3-7; 12.38-40; 16.1, 4).

IV. Efectele și insuficiența minunilor

Manifestare a puterii și intervenției lui Dumnezeu, minunile au menirea de a șoca pe oameni și a-i ajuta să creadă. După ce le-a dat interlocutorilor Săi niște dovezi uluitoare cu privire la natura și misiunea Sa divină, Domnul Isus le spune că ei ar fi trebuit să creadă cel puțin din pricina lucrărilor Lui (Ioan 10.25, 37-38). El afirmă că ele constituie o mărturie suficientă a autorității Sale și le adresează reproșuri celor ce nu acceptă mărturia lor (Mt. 11.3-5, 20-21; 12.28; Ioan 5.36; 14.11; 15.24; 20.30-31).

Totuși, minunile nu pot cu nici un chip să ia locul credinței. Faraon, care a solicitat o minune pentru a putea crede, refuză să se lase convins, în ciuda tuturor evidențelor (Ex. 7.9, 13, 22-23; 11.9-10, etc.). Contemporanii lui Cristos care văzuseră (și ceruseră) atâtea semne supranaturale, și-au împietrit inimile, și-au astupat urechile, și-au închis ochii, așa încât nu au mai putut fi câștigați de partea adevărului (Ioan 12.37-40; Mt. 13.13-15). Există un interes față de fenomenul *semne și minuni* care își are izvorul, nu în credință, ci în firea pământească. Așa a fost cazul cu iudeii citați mai sus (Mc. 8.11-12; Ioan 2.18; cf. I Cor. 1.22) sau cu Irod (Lc. 23.8). Unor astfel de oameni, Domnul Isus le declară, pe un ton de reproș: „*Dacă nu vedeți semne și minuni, cu nici un chip*

nu credeți” (Ioan 4.48). În realitate, credinciosul (sau omul dispus să creadă) este cel ce vede minunea și trage din ea un folos spiritual: „*Dacă vei CREDE, vei VEDEA slava lui Dumnezeu*” (11.40; Mt. 9.29). De altă parte, printre necredincioși, Domnul nu face nici o minune (Mt. 13.54, 58).

V. În ce epocă au loc minunile?

Este uimitor să constatăm că semnele și minunile despre care vorbește Biblia au fost săvârșite aproape exclusiv:

a) *pe vremea lui Moise și Iosua*, pentru a confirma izbăvirea poporului ales, promulgarea Legii și a Legământului, instituirea cultului Singurului Dumnezeu adevărat și cucerirea Țării Făgăduinței;

b) *în timpul activității profetice a lui Ilie și Elisei*, pentru a-i susține pe adevărații credincioși într-o luptă foarte îndârjită contra păgânismului triumfător;

c) *în cursul robiei babilonice*, când Dumnezeu salvgardează credința israeliților deportați, manifestându-și puterea și supremația în comparație cu dumnezeii păgâni, prin ajutorul acordat lui Daniel, ca și prietenilor lui;

d) *la începuturile creștinismului*, pentru a acredita Persoana Fiului lui Dumnezeu și lucrarea Sa de mântuire a păcătoșilor; pentru a confirma fondarea Bisericii și misiunea apostolilor; pentru a sprijini trecerea de la Vechiul la Noul Legământ și a demonstra superioritatea Evangheliei în mijlocul oamenilor acelei vremi, idolatri și corupți (Evr. 2.3-4; Rom. 15.18-19; II Cor. 12.12).

În afara acestor perioade, mulți oameni de mare valoare ai lui Dumnezeu au trăit fără să fie folosiți de El pentru săvârșirea unor minuni deosebite. Cităm aici pe Avraam, David și o serie întreagă de prooroci eminenti. Despre Ioan Botezătorul se spune că a fost omul cel mai mare al Vechiului Legământ și totodată că el nu a făcut nici o minune (Mt. 11.11; Ioan 10.41).

Care este situația cu semnele și minunile în vremea actuală?

Desigur că Dumnezeu poate face ori de câte ori dorește orice minune și Duhul Sfânt poate acorda unor credincioși darul de a face minuni sau vindecări (I Cor. 12.9-10, 28-30); totuși, să nu uităm că astfel de manifestări trebuie să fie în perfectă armonie cu Cuvântul lui Dumnezeu și că, pe de altă parte, semnele și minunile au lipsit în anumite perioade (până și în vremuri de trezire spirituală) și n-au însoțit lucrarea unor foarte însemnați oameni ai lui Dumnezeu

(Reformatorii, Hudson Taylor, Spurgeon, Moody, ca să nu-i cităm decât pe aceștia).

Pe de altă parte, am comite un abuz, mărginindu-ne să numim *daruri miraculoase* doar pe acela al vindecărilor, al minunilor și al vorbirii în alte limbi. Fiecare manifestare a Duhului Sfânt este supranaturală prin definiție și, într-un anumit sens, exercitarea cu putere a unui dar de înțelepciune, de cunoștință, de credință, de deosebire a duhurilor, de a învăța pe alții, etc., este la fel de miraculoasă.

VI. Semne și minuni mincinoase

Puterea Satanei este zi și noapte la lucru, pe plan supranatural, motiv pentru care Sf. Scriptură ne pune mereu în gardă. Vrăjitorii Egiptului s-au arătat capabili să imite cel puțin o parte din semnele făcute de Moise (Ex. 7.11, 22; 8.3; cf. v. 14). Vrăjitorul Simon uimea pe toți locuitorii Samariei prin vrăjitoriile sale (F.A. 8.9-11); Luca citează și un alt magician cu numele de Elima (13.6-12). El menționează cărțile care serveau la exercitarea artelor magice (19.19). Evident că atunci, ca și în zilele noastre, s-ar fi putut constata, într-o asemenea magie, multă viclenie și șarlatanism. Dar Cristos și apostolii Săi vorbesc deslușit de semnele mari și minunile îndeplinite de falși profeți, cu scopul de a seduce, dacă le-ar sta în putință, chiar și pe cei aleși (Mt. 24.24). Astfel de semne mincinoase vor fi o trăsătură specifică a carierei lui Anticrist și a vremurilor din urmă; și acum și atunci, la originea lor se află Satan însuși (II Tes. 2.9-12; I Tim. 4.1-2; Ap. 13.13-15).

Cum putem deosebi o minune veritabilă de una mincinoasă?

Utilizând, ca piatră de încercare, Cuvântul lui Dumnezeu. Dacă un semn oarecare contrazice una din poruncile divine, trebuie respins cu hotărâre (Dt. 13.1-5). Dacă minunea respectivă urmărește slava omului, avantajele sale personale, ea nu corespunde spiritului de care a fost însuflețit Domnul nostru care nu a făcut nici măcar o singură dată vreă minune spre folosul Lui (a se mai vedea I Cor. 12.7). Cum minunile autentice manifestă măreția și sfîntenia lui Dumnezeu, semnele absurde și naive nu pot proveni de la El (de ex. cele relatate în evangheliile apocrife sau „legende sfîntilor” din Evul Mediu; de asemenea, cele ce pretind că vin în sprijinul unor dogme antibiblice, cum ar fi transsubstanțierea, imaculata concepție a Fecioarei Maria sau doctrina purgatorului).

În epoca noastră, premergătoare vremurilor din urmă, semnele mincinoase abundă în lumea religioasă și ocultistă. Să ne dea Domnul din

belșug credința care acceptă adevăratele minuni și discernământul care respinge lațul întins de Satan. Iar aceasta cu atât mai mult cu cât știm că, într-o bună zi, Domnul îi va scoate afară din Împărăția Sa pe oamenii care vor pretinde că au făcut multe minuni în Numele Lui (Mt. 7. 22-23) (Pentru o abordare mai detaliată a acestui subiect, cf. Trench, *Notes on the Miracles*).

MINYAMIN. (V. *Milamin*).

MIPHKAD. (V. *Mifcad*).

MIPHQAD. (V. *Mifcad*).

MIQNEYAHU. (V. *Micnela*).

MIR.

1. În ebr. *mor*; în gr. *smyrna*, *myrra*. O substanță odorantă care intra în compoziția untdelemnului cu care au fost unși Aaron și succesorii lui (Ex. 30.23). Mirul era folosit pentru parfumarea paturilor și hainelor (Ps. 45.8; Pv. 7.17; Cânt. 3.6); femeile foloseau untdelemnul de mir pentru a se înmiresma (Est. 2.12). Magii veniți din Orient l-au adus mir Pruncului Isus (Mt. 2.11). Când Se afla pe cruce, Domnul Isus a refuzat vinul amestecat cu mir care I se oferise pentru a-I diminua suferințele (Mc. 15.23). Miresmele destinate îmbalsămării trupului Domnului conțineau mir și aloe (Ioan 19.39). În vechime, mirul era utilizat pentru îmbalsămarea cadavrelor (Herod. 2.86). Copacul care producea această gumă-rășină creștea în Arabia (3.107; Pliniu, 12.16). probabil că era vorba de *Balsamodendron myrrha*, un arbust cu lemnul și scoarța parfumate, cu ramuri scurte, acoperite cu spini. Acest copăcel cu frunzele trifoliolate produce un fruct asemănător unei stafide. Africa orientală și Arabia exportă, printre alte mărfuri, mirul obținut de la *Commiphora abyssinica*.

2. Termen corespondent cuv. ebr. *lot* (Gen. 37.25; 43.11). Aici este vorba, cu siguranță, de *ladanum* (cărui grecii îi spuneau *ledanon* și *ladanon*), o rășină foarte parfumată, care conține o esență uleioasă. Substanța aceasta este produsă de *Cistus creticus*, precum și de alte varietăți de *ciste helianterne*, care cresc pe alocuri în Siria.

MIRACOL. (V. *Minune*).

MIRA, MYRA. Cetate a Liciei. Pavel, deținut, trimis la Roma, a schimbat corabia în portul

Mira (F.A. 27.5-6). Orașul, una din localitățile cele mai de seamă ale Liciei, se afla la 3 km de țărmul mării. Fusese clădit pe o faleză și în împrejurimile acesteia, la intrarea unei trecători care ducea spre regiunea muntoasă. Numele modern al Mirei este Dembre. Aici pot fi văzute niște ruine impresionante și un teatru care s-a păstrat foarte bine.

MIREASMĂ. În Biblie, este vorba de mireasma florilor, a spicelor, a crângurilor Libanului sau de parfumuri care răspândesc un miros de bună mireasmă (II Cr. 16.14; Est. 2.12; Cânt. 1.12; 4.6, 11, 14; Ier. 34.5; Os. 14.7; Ioan 12.3). Anumite extrase odorante erau utilizate uneori sub formă de tămâie. Acestea aveau un miros plăcut (în ebr. *niHoah*) (Lv. 26.31; Dan. 2.46). Alte extrase erau amestecate cu apă și se foloseau la stropirea lenjeriei (Pv. 7.17). Cuv. ebr. *reaH* (miros) este utilizat pentru a indica mirosul specific al apei (Iov 14.9) sau al vinului (Ier. 48.11). În acest din urmă exemplu, Moabul este comparat cu vinul care nu a fost turnat dintr-un vas în altul și, în consecință, gustul i s-a păstrat și mirosul caracteristic nu i s-a schimbat. *ReaH* mai este folosit în legătură cu jertfele „de un miros plăcut Domnului”, adică darurile evreiești care plăceau Domnului (Gen. 8.21; Ex. 29.18; Lv. 1.9, 13, 17, etc.) (A se vedea, în Fil. 4.18, semnificația dată de apostolul Pavel acestei expresii luate din V.T.).

În Os. 14.6, Dumnezeu invită poporul Său să se întoarcă la El și-i promite că, la umbra Celui Atotputernic, „măreția lui va fi ca a măslinului, și miresmele lui ca ale Libanului”.

La figurat, cunoașterea lui Dumnezeu este asemănată cu o mireasmă pe care Dumnezeu o revarsă prin lucrarea apostolilor. Astfel, în II Cor. 2.14, 16, Pavel spune că Dumnezeu „răspândește prin noi în orice loc mireasma cunoașterii Lui.”

Aluzia la „mireasma vieții” și „mireasma morții” („mireasmă de la viață spre viață” și „mireasmă de la moarte spre moarte”, în alte versiuni. N. Ed.) din acest pasaj poate fi înțeleasă, dacă ne gândim la imaginea triumfului, o ceremonie acordată o singură dată în viața lui, unui general care obținuse o victorie: el străbătea străzile Romei, într-o atmosferă solemnă, stând în carul său de luptă, însoțit de sclavi care ardeau tot timpul tămâie în cinstea lui; înaintea și în urma carului său, mergeau capii oștilor înfrânate. Cei ce precedau carul generalului, erau puși în libertate după

terminarea ceremoniei, astfel că, pentru ei, tămâia arsă de sclavi era o mireasmă a vieții. Cei ce defilaseră în spatele carului erau executați: pentru ei, tămâia respectivă era o mireasmă a morții.

Prin extensie, această imagine aplicată apostolilor face ca ei să treacă drept „mireasma lui Cristos” (II Cor. 2.15; în gr. *eyodia*; cf. Ef. 5.2), deoarece ei transmit Vestea cea Bună a Domnului Isus Cristos.

MIRIAM, MIRYAM. În ebr., *miryam* înseamnă: *încăpățănare, revoltă*. Versiunile noastre traduc incorect Miriam prin Maria, nume care se potrivește mai bine N.T. decât V.T.

1. Sora lui Aaron și a lui Moise (Ex. 15.20; Num. 26.59). Probabil că Miriam a fost aceea care a vegheat asupra coșulețului în care se afla micuțul Moise (Ex. 2.4-8). Ea s-a așezat în fruntea femeilor care au slăvit pe Dumnezeu după trecerea de către israeliți a Mării Roșii, dansând în sunetul tamburilor. Miriam le zicea: „Cântați Domnului, căci și-a arătat slava: a năpustit în mare pe cal și pe călăreți!” (15.20-21). Miriam era proorociță, și Dumnezeu a așezat-o lângă frații ei care primiseră sarcina de a conduce poporul Israel (Mica 6.4; Ex. 4.15, 29, 30). Luând ca pretext căsătoria lui Moise cu o femeie etiopiană, Miriam l-a incitat pe Aaron să se revolte contra lui. A fost acoperită de lepră, drept pedeapsă pentru a se fi opus voii lui Dumnezeu. Moise mijlocește pentru sora lui, Dumnezeu o vindecă, însă poporul staționează până la revenirea lui Miriam în tabără (Num. 12.1-16; Dt. 24.9). Când aceasta a murit, a fost înmormântată la Cades (Num. 20.1).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda (I Cr. 4.17). Strămoșul lui, Ezra, nu este cărturarul care s-a întors din robia babilonică.

MIRIȘTE. (V. *Paie*).

MIRODENII. (V. *Aromate*).

MIRMA = *înșelăciune*. Un beniamit ai cărui părinți au fost Șaharaim și Hodeș (I Cr. 8.9).

MIRT. Un copăcel, numit în ebr. *hadas*. El creștea pe munții din vecinătatea Ierusalimului. Cu prilejul sărbătorii Corturilor, ramurile mirtului erau folosite la confecționarea cabanelor (Nem. 8.15). Fără îndoială că este vorba de mirtul comun, *Myrtus communis*, destul de răspândit în Palestina. Este menționat în Is. 41.19; 55.13; Zah. 1.8-11.

MISAEŁ, MISCHAEŁ, MISHAEŁ, MIȘAEŁ = *cine este Dumnezeu?*

1. Un levit din fam. lui Chehat, din casa lui Uziel (Ex. 6.22; Lv. 10.4).

2. Unul dintre cei 3 prieteni ai lui Daniel; babilonienii l-au numit Meșac (Dan. 1.6, 11, 19; 2.17; I Mac. 2.59)

3. Unul dintre bărbații care l-au asistat pe Ezra când el predica în auzul poporului (Nem. 8.4).

MISCHAEŁ. (V. *Misael*).

MISCHEAM. (V. *Miseam*).

MISCHMA. (V. *Mișma*).

MISCHMANNA. (V. *Mișmana*).

MISEAL, MISHEAL, MIȘEAL. Un sat al lui Așer (Ios. 19.26). Împreună cu împrejurimile sale, acesta a fost atribuit leviților din fam. lui Gherșon (Ios. 21.30); numit Mașal în I Cr. 6.74. Amplasament probabil: în Câmpie, la S de Acra, spre Tell Nahl.

MISEAM, MISCHEAM, MISHAM, MISHEAM, MIȘEAM = *rapiditate*. Un beniamit. Fiul lui Elpaal. Împreună cu frații lui, a clădit cetățile Ono și Lod (I Cr. 8.12).

MISGAB = *loc înălțat, citadelă*. O cetate moabită, neidentificată (Ier. 48.1). Poate că nu este vorba de un subst. propriu, ci de unul comun care înseamnă *citadelă*.

MISHAEŁ. (V. *Misael*).

MISHAM. (V. *Miseam*).

MISHEAL. (V. *Miseal*).

MISHEAM. (V. *Miseam*).

MISHMA. (V. *Mișma*).

MISHMANNAH. (V. *Mișmana*).

MISHNA. (V. *Mișna*).

MISIA, MYSIA. O provincie în marginea de NV a Asiei Mici; limitată, la N, de Marea de Marmara; la S, de Lidia; la E, de Bitinia; la V, de Hellespont (vechiul nume al Dardanelelor). Misia includea Troada, pe teritoriul căreia fusese

construită Troia (Ilion). Pavel și Sila au trecut prin Troa, unul din orașele Misiei (F.A. 16.7-8). Însoțitorii lui Pavel i-au luat-o înainte apostolului, ducându-se pe mare la Assos, în Misia, unde aveau să se întâlnească cu Pavel venit pe uscat (F.A. 20.13). Pergamul, orașul unde se găsea una din cele 7 Biserici ale Asiei, aparținea de Misia (Ap. 1.11; 2.12-17).

MISIUNE. (V. *Trîmite*).

MISMANA. (V. *Mișmana*).

MISPA. (V. *Mișpa*).

MISPAR, MISPERET. Una dintre persoanele întoarse din robia babilonică împreună cu Zorobabel (Ezra 2.2). Femininul *Misperet* figurează în Nem. 7.7.

MISPERET. (V. *Mispar*).

MISRAIM. (V. *Mișraim*).

MISREFOT-MAIM, MISREPHOTH-MAYIM = *izvoare calde*. Locul unde a ajuns Iosua, urmărindu-i pe împărații pe care îi biruise la apele Merom (Ios. 11.8). Misrefot-Maimul se afla la hotarele țării Sidonului (13.6). În general, a fost identificat la Khirbet el-Musheirifeh, la 18 km N de Acra, la poalele lui Ras en-Nakurah.

MISREPHOTH-MAYIM. (V. *Misrefot-Maim*).

MISTREȚ. Termen care redă cuv. ebr. *Hazir*, când este vorba de porcul sălbatic, îndeosebi de mascul (Ps. 80.13). Când textul se referă la animalul domestic, versiunile rom. și fr. au purcel sau porc. Mistrețul poate atinge în lungime 1 m, uneori și mai mult, fără să luăm în calcul coada. Caninii, prelungindu-se în exteriorul râului, se constituie în niște colți înspăimântători cu care pahidermul caută să sfâșie pe eventualii săi agresori. Femela, ceva mai mică decât masculul, are colții mai mici. Mistrețul este răspândit și astăzi în Palestina, trăind mai ales în văgăunile de pe malul răsăritean al Iordanului, pe văile din apropierea Ierihonului, în mlaștinile apelor Merom, pe Tabor, în Liban, pe Carmel și în câmpia Saronului.

MIȘAEŁ. (V. *Misael*).

MIȘEAL. (V. *Miseal*).

MIȘEAM. (V. *Miseam*).

MIȘEMA. (V. *Mișma*).

MIȘEMANA. (V. *Mișmana*).

MIȘMA, MICHMA, MISHMA, MISCHMA, MIȘEMA.

1. Un trib care a descins din Ismael (Gen. 25.14; I Cr. 1.30).

2. Urmaș al lui Simeon, fiul lui Iacov (I Cr. 4.25).

MIȘMANA, MICHAMANNA, MISCHMANNA, MISHMANNAH, MISMANA, MIȘEMANA = *gras, împlinit*. Unul dintre gadiții care i s-au alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.10).

MIȘNA, MISHNA = *învățătură, doctrină*. Pe la anul 200 d.Cr., rabinul Yehuda Ha-Nasî a fixat în scris toate tradițiile extrabiblice pe care le-a găsit în colecțiile personale ale înaintașilor săi. Această operă a sa, scrisă în neoebraică, conținând cuv. gr. și lat. ebraizate, poartă numele de *Mișna*. În scurt timp, această scriere s-a impus, bucurându-se de mult credit în școlile rabinice.

După moartea lui Yehuda Ha-Nasî, s-a resimțit nevoia completării și explicării *Mișnei*. Cele două comentarii ale acestei opere făcute de învățații evrei de la școlile din Palestina și Babilon se numesc *Ghemara* (studiu definitiv). Ambele comentarii au fost redactate în aram., unul în dialectul galilean și celălalt în dialectul babilonian ale acestui idiom.

Mișna și *Ghemara* sunt cele două elemente care alcătuiesc Talmudul. (V. *Memorii; Midraș; Talmud*).

MIȘRAIȚI. Familie din Chiriat-Iearim (I Cr. 2.53).

MIT. (În gr. *mythos* = mit). În Septuaginta, ac. cuv. nu apare decât rareori în cărțile deuterocanonice. În N.T., *mythos* se întâlnește doar în epistolele pastorale și în II Petru, unde este folosit întotdeauna în sens negativ. În unele versiuni, este redat prin *basme*. Astfel, în I Tim. 1.4, Pavel îl îndeamnă pe Timotei să poruncească unor creștini „*să nu se țină de basme și de înșirări de neamuri fără sfârșit, care dau naștere mai mult la certuri de vorbe, decât fac să înainteze lucrul lui Dumnezeu*”. În I Tim. 4.7, el este sfătuit să respingă basmele profane și poveștile femeilor bătrâne: „*Ferește-te de basmele*

lumești și băbești.” În II Tim. 4.4, Pavel spune că, în vremurile din urmă, oamenii „*și vor întoarce urechea de la adevăr și se vor îndrepta spre istorisiri închipuite*.” În Tit 1.14, el face aluzie la basmele evreiești, cărora creștinii nu trebuie să le acorde credit. În toate aceste pasaje, basmele sunt puse în contrast cu adevărurile Evangheliei, pentru că ap. Pavel afirmă că L-a întâlnit personal pe Domnul Isus și astfel mărturia lui este demnă de încredere. Restul nu este decât un mit.

Întrebuințarea teologică modernă a cuv. *mit* se datorează lui D. F. Strauss (1835) și termenul desemnează orice afirmație pe care teologii liberali o consideră ca fiind neistorică. Interesul pentru cuv. *mit* a cunoscut o recrudescență aparte mai ales datorită scrierilor lui R. Bultmann, care a propus *demitologizarea* mesajului creștin prin suprimarea tuturor elementelor considerate drept mitice (istoria facerii lumii, potopul, minunile Vechiului și Noului Testament, nașterea virginală a lui Cristos, învierea Lui, înălțarea Sa la ceruri, etc.). Cu siguranță că C. S. Lewis este mai aproape de adevăr, declarând că „*atunci când Dumnezeu Se face om, mitul devine realitate*”, adică un fapt istoric.

MITCA, MITHKA, MITQA = *dulceață*. Un loc unde au poposit israeliții în pustie (Num. 33.28-29). Ar putea fi vorba de uedul Abu Takiyeh, care coboară din Nahb el-Arud și întâlnește uedul Jerafi.

MITHKA. (V. *Mitca*).

MITHREDATH. (V. *Mitredat*).

MITHRIDATE. (V. *Mitredat*).

MITILENE, MITYLENE, MYTILENE. Oraș situat între Assos și Chios (F.A. 20.13-15). Capitala insulei grecești numite altădată Lesbos, din Marea Egee. Localitatea natală a poetului Alceu (Alkaios); a lui Pittacos, bărbat de stat și unul dintre cei Șapte Înțelepți ai Greciei antice, precum și al poetei Sapho. În prezent, întreaga insulă poartă numele de Mitilene.

MITNI, METEN. O cetate (I Cr. 11.43).

MITQA. (V. *Mitca*).

MITRĂ, TURBAN. (În ebr. *mitsnepheth*). Învelitoare a capului marelui preot. Mitra aceasta,

a cărei formă nu este indicată în Sf. Scriptură, avea, ca o caracteristică, o placă de aur pe care erau gravate cuvintele: „*Sfânt Domnului*”. Placa respectivă era fixată pe partea din față a mitrei cu ajutorul unei panglici albastre (Ex. 28.4, 36-39; Lv. 16.4; Ez. 21.31) (V. *Mare Preot; Diademă*).

MITREDAT, MITHREDATH, MITHRI-DATE. Un vechi termen persan care înseamnă *darul lui Mithra* (divinitate persană a luminii, între rai și iad).

1. Vistiernic al Persiei, sub domnia lui Cyrus. El le-a restituit evreilor vasele sacre care fuseseră luate din Templu (Ezra 1.8).

2. Una dintre persoanele care, sub domnia lui Artaxerxe Mână-Lungă, s-au plâns că iudeii începuseră restaurarea zidurilor Ierusalimului (Ezra 4.7).

MITSEAR. (V. *Mișear*).

MITSRAIM. (V. *Mișraim*).

MITYLENE. (V. *Mitilene*).

MIȚEAR, MITSEAR, MUNTE-MIC = *mict-me*. O înălțime de pe versantul răsăritean al Iordanului, probabil vizibilă de pe piscurile Hermonului (Ps. 42.6). Localizare incertă.

MIȚPA, MISPA, MIȚPE = *turn de veghere*.

1. Numele unei grămezi de pietre, adunate la N de Iaboc. A fost numită Galed (Movila mărturiei), pentru a păstra aducerea aminte a faptului că Dumnezeu fusese luat ca garant al legământului încheiat între Laban și Iacov (Gen. 31.44-49) (V. *Galed*).

2. Cetate galaadită, pe malul răsăritean al Iordanului (Jud. 10.17; 11.11). Probabil că este vorba de Mițpe din Galaad (11.29) și Ramat-Mițpe (înălțimile Mițpei) (Ios. 13.26), localitate cunoscută, de asemenea, sub numele de Ramot în Galaad (Dt. 4.43; I Împ. 4.13) și Rama (II Împ. 8.28-29). Era situată la hotarele lui Gad (Ios. 13.26); a fost atribuită leviților (21.38), fiind declarată cetate de scăpare (Dt. 4.43; Ios. 20.8). Iefta locuia la Mițpe (Jud. 11.34), localitatea de reședință, la o dată ulterioară, a unuia dintre cei 12 intendenți ai lui Solomon (I Împ. 4.13). Israelii și sirienii și-au disputat acest oraș (I Împ. 22.3; II Împ. 8.28). Iuda Macabeul cucereste Mițpa și o incendiază (I Mac. 5.35). Potrivit relatărilor lui Eusebiu, localitatea se afla la 15 mile romane, spre V, de Filadelfia, pe valea Iabocului.

3. Un loc de la poalele Hermonului (Ios. 11.3). Expresia „*Iara Mițpa*” pare să fie sinonimă cu valea Mițpa (sau Mițpe, v. 8). Robinson a situat-o la cca 13 km V-NV de Banias, la Mutallah, în extremitatea sudică a lui Merj' Ayum, o câmpie întinsă și fertilă dintre Hasbany și Hitany; dar unii arheologi consideră că amplasamentul vechii așezări ar trebui căutat mai spre E. O altă identificare: On'at es-Subeibeh, la 3 km N de Banias.

4. Un sat din câmpia lui Iuda, sau în apropiere de Șefela (Ios. 15.38). Eusebiu îl plasează la N de Eleutheropolis (Beit Djibrin), în direcția Ierusalimului. În prezent, se propun: Khirbet Safiyeh, la cca 3 km NE de Beit Djibrin, sau Sufiyeh, la vreo 9 km N de Beit Djibrin.

5. Cetate a lui Benjamin (Ios. 18.26), nu departe de Rama (v. 25; I Împ. 15.22), în fața Ierusalimului (I Mac. 3.46). Acolo au fost convocați uneori delegații semințiilor lui Israel (I Sam. 7.5-17; 10.17; Jud. 20.1-3; 21.1, 5, 8). Împăratul Asa a fortificat-o, pentru a se apăra de un eventual atac din partea împărăției lui Israel (I Împ. 15.22; II Cr. 16.6). După distrugerea Ierusalimului, guvernatorul evreu, desemnat de babilonieni, s-a instalat la Mițpa (II Împ. 25.23-25; Ier. 40.6-16; 41.1-16). Mițpa a fost locuită după exilul babilonian (Nem. 3.7, 15, 19). Robinson o situează la Neby Samwil, la cca 7 km NV de Ierusalim; astăzi, se preferă Tell en-Nasbeh, la vreo 13 km N de Ierusalim.

Tell en-Nasbeh era ocupat deja la începutul Epocii bronzului, dar a fost abandonat pe la mijlocul și sfârșitul acestei epoci, pentru a fi din nou locuit în prima parte a Epocii fierului, mai precis în timpul regatului unit, și până pe la anul 400 î.Cr. Așezarea respectivă a fost săpată de arheologi între anii 1926-1935. Fortificațiile cetății sunt impresionante: zidurile de apărare au 4 m grosime și 10 m înălțime. S-au găsit în ruinele acestui *tell* 86 de toarte de ulcioare cu inscripția: „*apartinând regelui*”, câteva ostraca, niște scarabei și o inscripție cuneiformă foarte veche (800-650 î.Cr.), conținând cuvintele: „*împăratul universului*” (fără îndoială că este vorba de vestigii ale unui document asirian) (V. *Lachis* și inscripția basoreliefului, tradusă diferit: *împăratul mulțimilor*, sau *al lumii*, sau *al tuturor*). La Tell en-Nasbeh a fost descoperit și sigiliul lui Iaazania (v. *Iaazania*).

În cursul epocii grecești, cetatea a fost prosperă, lucru confirmat de rămășițele unor tăbăcării și războaie de țesut, precum și de câteva bijuterii lucrate în metal. (V. *Atarot-Adar*).

6. Localitate moabită (I Sam. 22.3). Identif. pos.: Rujim el-Meshrefeh, la V-SV de Madaba. (V. *Iaazania*).

MITPE. (V. *Mitpa*).

MITRAIM, MISRAIM, MITSRAIM. (În ebr. *mitsrayim*).

1. Fiul lui Ham și tatăl ludimilor, ananimilor, lehabimilor, naftuhimilor, patrusimilor, casluhimilor (din care au ieșit filistenii) și caftorimilor (Gen. 10.6, 13-14; I Cr. 1.8, 11-12).

2. Oriunde apare, în afara pasajelor citate mai sus, *Mitram* (nume care pare să exprime o dualitate) indică Egiptul de Sus și Egiptul de Jos, regiuni colonizate de urmașii lui Ham. În acest sens, el este folosit de 87 de ori în Biblie. (V. *Egipt I, 1; II, 1*).

MIVHAR. (V. *Mibhar*).

MIVSAM. (V. *Mibsam*).

MIYAMIN. (V. *Miamin*).

MIZA, MIZZA. Căpetenia unui trib edomit. Descendent al lui Ismael, prin Edom (Gen. 36.3, 4, 13, 17; I Cr. 1.37).

MIZZA. (V. *Miza*).

MLĂDIȚĂ. (V. *Vîja-de-vie*).

MNASON. Unul dintre primii creștini ciprioți. El l-a găzduit pe Pavel și apoi l-a însoțit de la Cezareea la Ierusalim, cu prilejul ultimei călătorii a apostolului (F.A. 21.16).

MOAB = *provenit de la un tată*.

1. *Fiul lui Lot* și al celei mai mari dintre fetele sale (Gen. 19.37).

2. *Urmașii lui Moab*, fiul lui Lot. Moabiții și amoniții erau rude de aproape (Gen. 19.37-38). Populație foarte numeroasă înainte ca israeliții să traverseze Marea Roșie (Ex. 15.15), moabiții ocupau regiunea cuprinsă între câmpia Heșbonului și *pârâul* (uedul) Zered, la marginea de miazăzi a Mării Moarte, care separa Moabul de Edom. Asociindu-se cu amoniții, moabiții asimilează și, în felul acesta, fac să dispară supraviețuitorii unui neam de oameni înalți care ocupaseră înaintea lor ținutul de la E de Iordan (Dt. 2.10, 11, 19-21; cf. Gen. 14.5). Cu puțin timp înainte de venirea israeliților, Sihon, regele amoriților, le-a smuls moabiților pășunile de

la N de Arnon, care au continuat să se numească „*țara Moabului*”, deși moabiții fuseseră împinși, pentru un timp, la S de Arnon (Num. 21.13-15, 26-30). Copiii Moabului au acceptat propunerea israeliților de a efectua schimburi comerciale cu ei (Dt. 2.28-29), dar s-au opus ca aceștia să treacă prin țara lor, în drum spre Canaan (Jud. 11.17; cf. Dt. 23.4). La porunca Domnului, Moise i-a oprit pe israeliți să-i atace pe moabiți, desigur din pricina înrudirii lor (Dt. 2.9; cf. v. 19). Cuprins de neliniște la vederea taberei israelite, regele Moabului l-a trimis pe Balaam să-i blesteme pe noli-veniți (Num. 22-24; Ios. 24.9). Domnul a poruncit lui Israel să excludă din adunarea Lui pe moabiți și amoniți până la a 10-a generație. Poporul lui Dumnezeu nu trebuie să fie interesat nici de prosperitatea, nici de bunăstarea lor (Dt. 23.3-6; Nem. 13.1). Ultimul popas al israeliților, înainte de trecerea Iordanului, a avut loc la Sitim, în câmpiile care aparținuseră cândva Moabului (Num. 22.1; Ios. 3.1). Niște femei moabite și madianite i-au incitat acolo pe israeliți la necurăție și idolatrie (Num. 25; Os. 9.10).

La începutul epocii Judecătorilor, Eglon, regele Moabului, a invadat Canaanul, și-a așezat capitala la Ierihon, a asuprit pe israeliții de pe platoul vecin timp de 18 ani, sfârșind prin a fi asasinat de Ehud (Jud. 3.12-30). Elimelec a locuit câțva timp în țara Moabului, iar Orpa și Rut, nurorile sale, erau moabite. Rut s-a căsătorit cu Boaz și a devenit astfel străbunica regelui David (Rut 1.22; 4.3, 5, 10, 13-17; Mt. 1.5-16). Saul a avut de luptat contra moabiților (I Sam. 14.47). Pe când fugea de Saul, David și-a pus părinții sub protecția regelui Moabului (22.3-4). După suirea sa pe tronul lui Israel, el i-a înfrânt pe moabiți, i-a supus la plata unui tribut și a executat un mare număr dintre ei (II Sam. 8.2, 12; I Cr. 18.2, 11). Supuși lui Omri și fiului său, moabiții s-au răsculat după moartea lui Ahab. Nici Ahazia, rămas infirm de pe urma unui accident, nici Ioram, nu i-au putut birui pe moabiți (II Împ. 1.1; 3.4-27) (V. *Moab - Piatra lui*). Pe atunci, Iosafat era împăratul lui Iuda. Moabiții s-au aliat cu amoniții, cu edomiții și alte națiuni pentru a ataca țara lui Iuda, dar aliații s-au încăierat, ucigându-se unii pe alții, astfel că Iuda nu a mai trebuit să lupte (II Cr. 20.1-30; cf. Ps. 83.6; 108.10). În anul morții lui Elisei, niște hoarde moabite au invadat împărăția lui Israel (II Împ. 13.20); tributare lui Tiglat-Pileser și lui Sanherib, regi ai Asiriei, ele au pătruns în Iuda în timpul domniei lui Ioiachim (II Împ. 24.2). Numeroase localități, situate la N de Arnon, se

aflau iarăși, pe atunci, sub stăpânirea Moabului (cf. Is. 15).

Profeții au stigmatizat deseori Moabul, tip al vrăjmașilor Împărăției lui Dumnezeu (Is. 15; 16; 25.10; Ier. 9.26; 25.21; 27.3; 48; Ez. 25.8-11; Am. 2.1-2; Țef. 2.8-11).

Cățiva iudei au părăsit Ierusalimul, la apropierea lui Nebucadnețar și s-au refugiat în țara Moabului, dar s-au întors de îndată ce Ghedalia a fost numit guvernator (Ier. 40.11 și urm.). Nebucadnețar i-a supus pe moabiți (Ant. 10.9.7). Ei au încetat să joace vreun rol ca națiune, dar neamul lor nu s-a stins (Ezra 9.1; Nem. 13.1, 23; Ant. 1.11.5). Alexandru Jannaeus i-a supus unui tribut (Ant. 13.13.5).

3. *Țara ocupată de moabiți.* Pe la anul 1900 î.Cr., fortărețele și coloniile Moabului fuseseră distruse. Regiunea respectivă nu a fost locuită de o populație sedentară până prin sec. XIII î.Cr., când și-a făcut apariția o nouă civilizație agricolă. La V, Moabul se învecina cu Marea Moartă. *Pârâul* (uedul) Zered, la S, separa țara Moabului de Edom. Porțiunea superioară a acestui ued se numește el-Hesa. Stabilirea cu exactitate a frontierelor Moabului poate fi făcută datorită menționării cetăților moabite. La E, se întindea pustia (Num. 21.11). Amoriții și israeliții recunoșteau Arnonul ca frontiera de miazănoapte a Moabului (Num. 21.13; Dt.2.36; 3.12; Ios. 12.1; Jud. 11.18), dar moabiții au luat în stăpânire, destul de devreme (Num. 21.26), un vast teritoriu, la N de Arnon, pe care l-au ocupat deseori și l-au revendicat totdeauna (Is. 15) (V. *Moab - Piatra lui*, 8-30). Cea mai mare parte a suprafeței Moabului este un platou accidentat, situat la peste 975 m deasupra Mediteranei. Zona respectivă este, în general, acoperită de pășuni. Țărmul occidental coboară direct în Marea Moartă. Niște văi adânci taie această faleză. Fortăreața Machaerus, unde a fost înțemnițat și apoi decapitat Ioan Botezătorul, se afla în Moab, la E de Marea Moartă și la N de Arnon. Numeroasele izvoare care țâșnesc în regiunea respectivă dau o anumită fertilitate acestei părți a țărmului Mării Moarte. Expresia „*câmpia Moabului*” semnifică „*teritoriul Moabului*” (Gen. 36.35; Num. 21.20), și reprezintă ținuturile cuprinse în depresiunea Iordanului care au aparținut, la un moment dat, Moabului. „*Câmpia Moabului*” se întindea la E de Iordan, în fața Ierihonului, de-a lungul țărmului răsăritean al Mării Moarte (Num. 22.1; 33.48-49).

MOAB - PIATRA LUI. O stelă (monument) care prezintă niște inscripții gravate. A fost

descoperită pe teritoriul Moabului, din a cărei istorie relatează o serie de fapte importante. La 19 august 1868, misionarul alsacian F. Klein, de la Church Missionary Society, poposea la Dhiban, lângă ruinele anticei cetăți moabite Dibon. Un șeic l-a informat că, la 10 minute de mers, se afla o piatră plină de caractere gravate. Era un monument răsturnat, lucrat în bazalt negru, cu vârful rotunjit. Stela măsura cca 113 cm în înălțime, 70 cm în lățime și 35 cm în grosime. Inscripția comporta 34 de rânduri orizontale, scrise cu caractere necunoscute, dispuse la intervale de cca 3 cm. F. Klein a luat câteva notițe și a informat, în legătură cu descoperirea făcută, Consulatul Prusac din Ierusalim. În anul următor, Clermont-Ganneau, de la Consulatul Franței, cere să se facă o ștanțare a inscripției, și cele două consulate oferă un preț foarte ridicat în vederea achiziționării pietrei. Guvernul turc și arabii au avut divergențe serioase pe această temă. Aceștia din urmă au aprins un foc mare sub stelă, după care, turnând peste ea apă rece, au făcut-o să se spargă în bucăți. Procedând astfel, arabii nădăjduiau să obțină avantaje sporite, vânzând-o cu bucata mai multor solicitanți. Un număr impresionant din aceste bucățele au putut fi recuperate (669 din 1 100 de caractere ale inscripției) și piatra a fost reconstituită aproape integral, datorită ștanțării operate, deși aceasta s-a făcut în pripă și în condiții dificile. În prezent, stela respectivă se află la Muzeul Luvru din Paris. Un montaj de ipsos înlocuiește partea care lipsește. Cu mici excepții, inscripția este destul de inteligibilă. Ea provine de la Meșa (Mecha sau Mesa), regele Moabului, menționat în II Împ. 3.4-27. Iată textul inscripției:

1. *Eu sunt Meșa, fiul lui Chemoș... regele Moabului, di-*
2. *bonitul. Tatăl meu a domnit 30 de ani peste Moab, și eu am devenit rege*
3. *după tatăl meu. Și am ridicat acest sanctuar pentru Chemoș, în KrHh... ca semn de izbăvire,*
4. *căci el m-a izbăvit din mâna tuturor regilor și m-a făcut să triumf asupra tuturor celor ce mă urau. Omr-*
5. *i, regele lui Israel, a asuprit multă vreme Moabul, deoarece Chemoș se mâniase contra ță-*
6. *rii sale. Și fiul său a domnit după el; și el, de asemenea, a spus: „Eu vreau să umilesc Moabul.” În timpul vieții mele a vorbit el așa...*
7. *Dar eu am triumfat asupra lui și a casei lui, și Israel a pierit pentru totdeauna. Or, Omri luase în stăpânire toată ța-*

8. ra Mehedeba și (Israel) a locuit acolo în vremea lui și jumătate din zilele fiilor lui, 40 de ani; dar

9. Chemoș ne-a dat-o înapoi, în timpul domniei mele. Și eu am zidit Baal-Meonul și i-am făcut rezervorul (?) și am zidit

10. Qiryatanul (Qiryataim). Și oamenii lui Gad locuiau fără Atarot din vremuri străvechi și regele lui Israel zidise pentru el însuși

11. Atarotul. Și eu am atacat cetatea și am luat-o și am omorât pe toți locuitorii

12. cetății, un minunat spectacol pentru Chemoș și pentru Moab. Și eu am pus mâna pe altarul aflat în locașul lui Dodoh (?) și l-am transportat

13. înaintea lui Chemoș la Cheriot. Și am așezat acolo pe oamenii din Sarn (Saron) și pe oamenii din

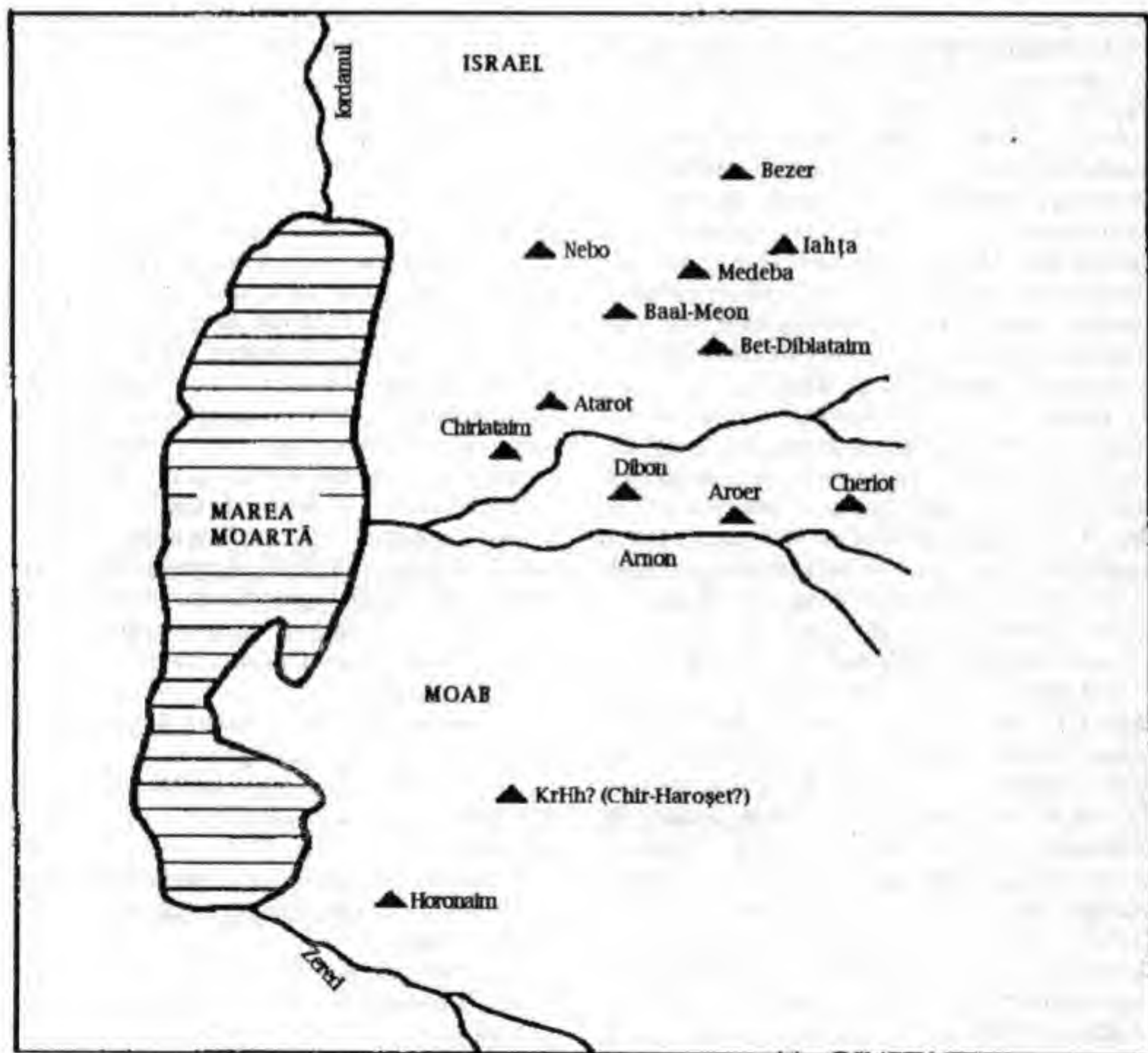
14. MHrt (Mattorath). Și Chemoș mi-a zis: „Du-te și ia Nebo din mâinile lui Israel” și eu

15. m-am dus acolo dis-de-dimineasă, am luptat cu el de la revărsatul zorilor și până la amiază, și l-am luat

16. și l-am omorât pe toți, șapte mii de bărbați și... și femeile și...

17. și servitoarele; căci l-am dat spre nimicire pentru Aștar-Chemoș, și am luat de acolo toate uneltele

18. lui Yahve și le-am dus înaintea lui Chemoș. Or, regele lui Israel zidise

Harta cetăților menționate pe Piatra Moabului. Nu toate așezările au fost identificate cu certitudine. A se mai vedea Atlas de la Bible, Ed. Sator - CLC - Emmaüs, 1986, p. 47.

19. Iahaful, și el a locuit acolo în timp ce lupta contra mea. Dar Chemoș l-a izgonit din fața mea. Și

20. eu am luat două sute de bărbați ai Moabului, toate căpeteniile sale; i-am dus împotriva Iahafului și l-am luat

21. pentru a-l anexa Dibonului. Eu însumi am clădit KrHh, zidul grădinilor și zidul

22. din spatele cetății. Eu am clădit porțile și turnurile lui. Și

23. eu însumi am construit palatul regal și am făcut ecluzele (?) rezervorului (?) pentru apă din mijlocul

24. cetății. Și nu existase nici o cisternă în mijlocul cetății, la KrHh. Și atunci eu am zis întregului popor: „Să-și

25. facă fiecare o cisternă pentru sine însuși în casa lui.” Și i-am pus să sape gropi la KrHh pe prizonierii

26. lui Israel. Eu însumi am zidit Aroerul și am amenajat drumul Arnonului.

27. Eu însumi am zidit Bet-Bamotul, căci el era distrus. Eu însumi am zidit Bejerul, care se afla în ruine,

28. ... cu oamenii de la Dibon, în număr de cincizeci, căci tot Dibonul m-a ascultat. Și am domnit

29. pe deplin în cetățile pe care le-am anexat țării. Și eu am zidit

30. Mehedeba (Medeba) și Bet-Diblatenul și Bet-Baal-Meonul; acolo am adus păstori

31. ... oile țării. Eu am zidit Hauronanul unde locuia (fiul)... Și

32. ... Chemoș mi-a zis: „Coboară și atacă Hauronanul!” Și eu am coborât și...

33. ... și Chemoș mi l-a restituit în timpul domniei mele. Și eu ... de acolo zece (?)

34. ...

După cum s-a putut vedea, această inscripție confirmă și completează, de o manieră remarcabilă, relatarea din II Împ. 3. Ea face dovada că, la vremea respectivă, scrierea alfabetică era cunoscută în țările din împrejurimile Iordanului. „Arta scrisului și cititului nu putea fi de dată recentă. De îndată ce Meșa a scuturat jugul asupririi străine, el ridică un monument care să comemoreze în scris victoriile pe care le-a câștigat... Acesta a fost pentru el lucrul cel mai important și mai natural pe care l-a putut face atunci, și el considera că inscripția sa avea să fie citită de multe persoane... Pe de altă parte, forma literelor de pe Piatra Moabului dovedește că scrierea alfabetică se afla în uz, de multă vreme, în împărăția lui Meșa. Inscripția comportă forme (de caractere) care presupun o practicare îndelungată a artei de a grava inscrip-

ții în piatră și care se deosebesc fundamental de caracterele primitive. În sfârșit, limbajul inscripției este remarcabil; între acesta și limba ebraică, diferențele sunt nesemnificative și puține la număr. Aceasta dovedește că moabiții erau înrudiți cu israeliții, atât ca limbă cât și ca rasă, și că ei adoptaseră împreună vechea „limbă a Canaanului”. Asemănările dintre vorbirea evreilor și a moabiților trec dincolo de expresiile gramaticale și de sintaxă. Este vorba de similitudini care se manifestă până și în felul de a gândi.” (Sayce, *Higher Criticism and the Monuments*, p. 364 și urm.).

Textul inscripției de pe Piatra Moabului, în limba moabită. Numele YAHVE este încercuit.

Data ridicării monumentului a fost stabilită către sfârșitul domniei lui Meșa, după moartea lui Ahab și decăderea casei sale (cca 850 î.Cr.). Probabil că stela a fost ridicată după ce Iehu a exterminat neamul lui Omri și Israel a început să traverseze o perioadă de mari dificultăți. Potrivit cu II Împ. 1.1 și 3.5, răscoala Moabului a avut loc după moartea lui Ahab.

Stela aceasta este cunoscută și sub denumirea de *Stela lui Meșa*. Traducerile inscripției prezintă adesea anumite deosebiri deoarece, cu toate că semnificația generală este foarte clară, unii termeni sunt greu de redat.

MOADIA, MOADYA, MAADYA. Casă patriarhală și sacerdotală pe vremea marelui preot Ioachim (Nem. 12.17) (V. *Maadia*).

MOADYA. (V. *Moadia*).

MOARĂ, PIATRĂ DE MOARĂ, MĂCINAT. În Palestina și în țările vecine, două lespezi rotunde serveau ca pietre de moară (râșniță) (Dt. 24.6). În aceste regiuni, pietrele de moară, în general din bazalt, măsurau cca 50 cm în diametru și 6-10 cm în grosime. Partea de deasupra a pietrei inferioare era ușor convexă. În centrul ei, se găsea un pivot care servea ca ax pietrei superioare; aceasta era ușor concavă la bază și dispunea de un orificiu prin care erau introduse cerealele. Piatra de deasupra era pusă în mișcare cu ajutorul unui mâner, fixat vertical foarte aproape de marginea ei. Făina curgea dedesubtul râșniței, fiind colectată pe o bucată de pânză sau într-un vas de lemn. Măcinatul cerealelor, fiind o îndeletnicire anevoioasă și umilă, le revenea femeilor (Ecl. 12.5; Mt. 24.41), îndeosebi roabelor (Ex. 11.5; Is. 47.2), și prizonierilor (Jud. 16.21). În familiile evreilor cu o stare materială medie, râșnitul nu era considerat ca o activitate înjositoare pentru femei. Ele se sculau dis-de-diminează, în special iarna, pentru a măcina cerealele din care se obținea făina necesară pentru ziua respectivă. Deoarece dispariția râșniței ar fi însemnat lipsa pâinii, Legea lui Moise interzicea luarea ca zălog a ambelor pietre sau chiar a celei de deasupra (Dt. 24.6). Încetarea uruitului morii era semnul unei ruine totale (Ier. 25.10; Ap. 18.22).

Alături de râșnița manuală, era cunoscută o alta, de dimensiuni mai mari, de construcție asemănătoare, dar acționată de un măgar sau de un bou. La o asemenea moară face aluzie Mt. 18.6.

MOARTE. Semnificația curentă a termenului este încetarea vieții. Moartea nu a fost inclusă în planul inițial al lui Dumnezeu, Care a creat omul după chipul și asemănarea Lui, făcând din el „*un suflet viu*”. Dacă omul ar fi mâncat din pomul vieții, care se afla în grădina raiului, ar fi trăit veșnic (Gen. 1.27; 2.7; 3.22). Moartea a fost *plata neascultării* de poruncile divine (2.17; Rom. 5.12; 6.23). Moartea este de două feluri: *fizică*, pentru că trupurile noastre se întorc în țărână (Gen. 3.19) și, mai ales, *spirituală*. Imediat după căderea lor în păcat, Adam și Eva au fost alungați dinaintea Feței Domnului și privați de comuniunea cu El (v. 22-24). De

acum încolo, păcătoșii sunt „*morți în greșelile și păcatele lor*” (Ef. 2.1; fiul risipitor, departe de casa părintească, este mort din punct de vedere spiritual (Lc. 15.24). „*Cea dată la plăceri, măcar că trăiește, este moartă*” (I Tim. 5.6). De aceea, orice păcătos are nevoie de regenerarea sufletului și de învierea trupului. Domnul Isus insistă asupra faptului că orice om *trebuie să se nască din nou* (Ioan 3.3-8), precizând că trecerea de la moartea spirituală la viața veșnică este lucrarea Duhului Sfânt și se primește prin credință (5.24; 6.63). Această înviere a omului nostru launtric are loc prin miracolul botezului Duhului (Col. 2.12-13). Cel ce consimte să-și piardă viața lui personală și să învieze împreună cu Cristos se bucură, de acum încolo, de plinătatea unei vieți noi de părtășie cu Domnul (Rom. 6.4, 8, 13).

Ce se întâmplă în clipa morții fizice?

1. *Pentru cel nemântuit*, se împlinește cumplita amenințare a Scripturii, care zice: „*Grozav lucru este să cazi în mâinile Dumnezeului cel viu*” (Evr. 10.31). El merge la judecată (9.27), total nepregătit pentru aceasta (Lc. 12.16-21). S-ar părea, la un moment dat, că cei răi și păcătoși se vor bucura multă vreme de neleguire (Ps. 73.3-20), dar soarta lor finală demonstrează că „*Domnul râde de cel rău, căci vede că-i vine și lui ziua*” (Ps. 37.13). Cei ce nu a acceptat iertarea lui Dumnezeu „*vor muri în păcatele lor*” (Ioan 8.24). Prin istoria bogatului nemilosiv, Domnul Isus ne învață că sufletul care nu s-a pocăit intră într-un loc de chin și suferință, pe deplin conștient și capabil să-și aducă aminte de viața petrecută pe pământ, despărțit printr-o prăpastie de netrecut de locul de fericire, fără să poată obține chiar și cel mai mic ajutor și făcut în întregime răspunzător prin avertismentele Sf. Scripturi (Lc. 16.19-31) (V. *Locuința morților*).

2. *Pentru cel credincios*, moartea spirituală (care înseamnă despărțirea de Dumnezeu pentru totdeauna) nu mai există. El a primit viața veșnică, trecând prin credință de la moarte la viață (Ioan 5.24). Domnul Isus declară: „*Eu sunt Învierea și Viața... Cel ce crede în Mine, chiar dacă ar fi murit, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine, nu va muri niciodată*” (Ioan 11.25-26; cf. 8.51; 10.28). Chiar din clipa morții sale, săracul Lazăr „*a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam*” (Lc. 16.22, 25). Pavel a putut spune: „*Pentru mine a trăi este Cristos și a muri este un câștig... aș dori să mă mut și să fiu împreună cu Cristos, căci ar fi cu mult*

mai bine." (Fil. 1. 21-23). Și apostolul mai zice: „...ne place mult mai mult să părăsim trupul acesta, ca să fim acasă la Domnul.” (II Cor. 5.2-9). Își poate închipui cineva o mai mareă biruință asupra morții, din perspectiva așteptării glorioasei învieri a trupurilor noastre? (V. *Înviere*). „*Ferice de acum încolo de morții care mor în Domnul!*” (Ap. 14.13).

Ce trebuie să înțelegem prin „moartea a doua”?

Prima moarte este aceea prin care oamenii părăsesc acest pământ; moartea a doua este aceea care îi afectează pe cei răi după judecata de apoi. În Sf. Scriptură, *moartea a doua* este un termen sinonim cu iadul. Dacă prima moarte atrage după sine descompunerea trupului, *moartea a doua* nu va fi urmată de nimicirea sufletului nemântuit? De două ori, Apocalipsa declară că „*iazul de foc este moartea a doua*” (20.14; 21.8). Or, în iazul de foc, sufletele, departe de a fi nimicite, sunt chinuite zi și noapte, în vecii vecilor (14.10-11; 20.10). Tocmai de aceea se pune problema de a fi *vătămat*, adică a suferi moartea a doua (2.11). Totuși, Domnul nu dorește moartea păcătosului, ci mântuirea sa veșnică: „*Pentru ce vrei să muriți... ?... Întoarceți-vă dar la Dumnezeu și veți trăi!*” [(Ez. 18.23, 31-32; cf. R. Pache, *L'Au-Delà*, pp. 27-46) (V. trad. în rom.: R. Pache, *Lumea cealaltă*, CLC, Ghimbav, România. N. Ed.)].

MOAȘĂ. În Biblie, cuv. *moașă* desemnează femeia care asistă gravidele la naștere (Gen. 35.17). În vechime, nu era nevoie, ca în vremea noastră, de o persoană care a făcut niște studii sau a dobândit o instruire de specialitate. Moașa putea fi o rudă sau o prietenă. Misiunea acesteia consta în tăierea cordonului ombilical, scăldatul copilului, frecarea lui cu sare și înfășurarea în scutece (Ez. 16.4). Nou-născutul era înfășat lejer, cu mânuțele întinse de-a lungul corpului. În cazul gemenilor, moașa reținea care dintre ei se născuse primul (Gen. 38.28). Împăratul Egiptului le-a poruncit moașelor evreilor (care, după toate aparențele, erau profesioniste) să omoare toți pruncii de parte bărbătească, dar ele nu au ascultat și i-au lăsat să trăiască (Ex. 1.15-22). Acest act de credință a fost apreciat de Dumnezeu la justa lui valoare.

MOF. (V. *Memfis*).

MOISE. În ebr. *Mosheh* (*scos din*), dar rădăcina este egipteană: *ms'* (*copil, fiu*). Fiica

faraonului l-a numit *fiul* ei pe acela pe care l-a scos din ape (același cuvânt se regăsește în numele următoare: Thutmes, Ahmes: fiul lui Thut, fiul lui Ah, etc.). Marele conducător și legislator al evreilor. Levit, din fam. lui Chehat, din casa lui Amram (Ex. 6.18, 20). Mama lui se numea Iochebed (v. 20). Edictul care cerea ca nou-născuții evrei de sex bărbătesc să fie aruncați în apele Nilului, a pus în pericol viața lui Moise. Fiind un copil de o rară frumusețe, mama lui l-a ținut ascuns în casă timp de 3 luni (F.A. 7.20). Când nu a mai putut face lucrul acesta, ea l-a culcat într-un coșuleț de papură, tencuit cu smoală și lut, pentru a-l face etanș. Apoi, a depus acest coșuleț între trestii, pe malul fluviului. Mama a trimis-o pe Miriam, pe atunci o adolescentă, să supravegheze coșulețul. Fata împăratului a venit să se scalde, împreună cu slujnicele sale. Potrivit afirmațiilor lui Josephus (Ant. 2.9.5), prințesa se numea Thermuthis. Unii comentatori contemporani se întreabă dacă nu cumva este vorba de falmoasa Hathsepsut, care avea să devină mai târziu regină. Totuși, în general, această ipoteză este respinsă. (V. *Egipt II, 3 e*). Zărind coșulețul, fata faraonului a cerut să fie deschis, ajungând să-și dea seama că pruncul care plângea era evreu, și i s-a făcut milă de el. Atunci, Miriam, cu o prezență de spirit admirabilă a întrebat-o: „*Să mă duc să-ți chem o doică dintre femeile evreilor, ca să-ți alăpteze copilul?*” Prințesa a consimțit, și Miriam o cheamă pe mama copilului. Când copilul a fost înjărcat, mama lui l-a adus fetei împăratului care l-a adoptat și l-a numit *Moise*, nume care putea evoca două lucruri deodată: scoaterea lui din apele fluviului și adoptarea sa (Ex. 2.1-10).

Moise a primit o educație distinsă și a fost instruit *în toată înțelepciunea egiptenilor* (F.A. 7.22), poporul cel mai civilizat la acea dată. Ca fiu al prințesei, ar fi fost normal ca Moise să fie investit cu funcții de maximă importanță în Stat, dar Dumnezeu îl pregătea pentru a-l pune într-o zi în fruntea națiunii israelite. Fiind un bărbat extrem de dotat, Moise a primit instruirea necesară îndeplinirii sarcinii speciale care îl aștepta. Papyrusurile și tabletele egiptene demonstrează că scrierea era folosită pe o scară foarte largă în tot Orientul antic. Fără îndoială că tânărul prinț s-a familiarizat cu hieroglifele egiptene, cuneiformele akkadiene și o scriere cuneiformă alfabetică, așa cum a fost cea de la Ugarit și care prezenta pe atunci o similaritate cvasi-totală cu ebraica. De asemenea, Moise s-a familiarizat cu Curtea Egiptului și marile ei

personaje, cu pompa ceremoniilor religioase, cu fastul ritualurilor și simbolurilor; de asemenea, el a luat contact cu curente literare și artistice ale epocii, a urmărit modul de funcționare a instanțelor judecătorești. Cu toate acestea, Moise nu și-a uitat nici o clipă originea sa și era puternic atașat de promisiunile făcute poporului său. Înainte de a lua sfârșit șederea lui în Egipt, Moise a înțeles că Dumnezeu îl chema să fie judecătorul și eliberatorul israeliților. Văzând cum un egiptean îl bătea pe un evreu, el l-a omorât pe egiptean și i-a ascuns trupul în nisip. A doua zi, Moise a încercat să împace doi evrei care se certau. Unul dintre aceștia l-a întrebat: „*Cine te-a pus pe tine mai-mare și judecător peste noi? Nu cumva ai de gând să mă omori și pe mine cum l-ai omorât pe egipteanul acela?*” Dându-și seama că fapta lui din ziua precedentă fusese divulgată și că era imposibil ca împăratul să nu-l pună sub urmărire și să nu-l condamne la moarte, Moise fuge în țara lui Madian. El renunță astfel la titlul de *fiu al fiicei faraonului* și se alătură definitiv poporului lui Dumnezeu. Avea pe atunci 40 de ani (Ex. 2.11-15; F.A. 7.23-28; Evr. 11.24-25).

Sosit în Madian, Moise le ajută pe fetele preotului Ietro să-și adape turmele. Ietro îi acordă ospitalitate, îi dă de lucru în gospodăria lui și îl ia ca ginere. Cu Sefora, fiica lui Ietro, Moise are doi fii: Gherșom și Eliezer (Ex. 2.22; 18.3-4). El a locuit în Madian timp de 40 de ani (F.A. 7.30), trăind laolaltă cu oameni care descindeau din Avraam și poate că se închinau aceluiasi Dumnezeu (cf. Ex. 18.10-12). Această nouă etapă pregătitoare l-a pus pe Moise în legătură cu Ietro, căpetenia unui trib madianit și preot dotat cu mult discernământ (Ex. 18). În cursul șederii la socrul său, gândirea religioasă a lui Moise s-a lărgit. Pe de altă parte, el s-a familiarizat cu secretele pustiei, cu resursele, climatul și modul de viață al locuitorilor acesteia. Grandoarea solemnă a spațiilor deșertice, singurătatea și liniștea profundă au constituit condiții deosebit de favorabile pentru meditație. La sfârșitul acestui sejur, viitorului conducător al lui Israel i s-a dat ocazia să privească un spectacol uluitor: un rug care continua să ardă intens fără ca flăcările să-l mistuie. În momentul când el a încercat să se abată din drum pentru a privi rugul mai de aproape, a fost chemat pe nume de către Dumnezeu însuși. Domnul i-a anulat, una după alta, obiecțiunile formulate de el referitor la: a) propria sa persoană (Ex. 3.11); b) incapacitatea lui de a revela

poporului numele și caracterul lui Dumnezeu care voia să-l scoată din Egipt (v. 13); c) eventuala sa lipsă de autoritate asupra poporului (4.1); d) vorbirea sa încurcată (v. 10); e) în sfârșit, refuzul său categoric de a merge la poporul său (v. 13). Confruntat cu mânia divină, Moise este nevoit să capituleze, și Domnul i-l dă ca asistent pe fratele său, Aaron (v. 14-17).

Apoi, Moise pornește spre Egipt împreună cu soția și cei doi fii ai lor (v. 18-20) dintre care, unul, desigur cel mai tânăr, nu fusese încă tăiat împrejur ca urmare a împotrivirii mamei sale. Cedând presiunilor exercitate de Sefora, Moise a nesocotit porunca divină și s-a dovedit incapabil să-și ducă la îndeplinire mandatul încredințat. Făcându-se vinovat de neglijarea semnului Legământului, Moise este atins de o nenorocire, în cursul nopții, viața sa fiind serios amenințată. Sefora realizează care era cauza acestei situații cumplite și ia decizia de a-și salva soțul, procedând ea însăși la actul circumciziei. Ea spune: „*Tu ești un soț de sânge pentru mine!*” (Ex. 4.24-26). Moise și Aaron s-au întâlnit de mai multe ori la faraon pentru a-i face cunoscută cerința lui Dumnezeu privind plecarea israeliților. Refuzul împăratului a atras asupra lui și a regatului său judecata celor 10 urgii (5.1 - 13.16). În momentul ieșirii israeliților din Egipt, Moise, la porunca Domnului, se afla în fruntea lor.

Pe Sinai, Dumnezeu i s-a arătat lui Moise de o manieră specială: poporul auzea glasul Domnului, fără să vadă pe nimeni, în vreme ce Moise a putut să-i vorbească la fel ca unui prieten (Ex. 24.9-11; 33.11, 17-23; 34.5-29). Dumnezeul lui Israel i-a descoperit treptat slujitorului Său ceea ce el trebuia să-i învețe pe copiii lui Israel. Așa a primit Moise cele 10 porunci și legile care le însoțeau (v. *Teocrație*). Imediat după aceea, profetul a petrecut pe munte 40 de zile, fără să mănânce, în cursul cărora Dumnezeu i-a revelat forma, dimensiunile, materialele și ustensilele Cortului pe care trebuia să-l construiască în pustie (v. *Cortul întâlnirii*). Moise a mai primit și cele două table de piatră pe care au fost gravate cuvintele Decalogului. Constatând, în momentul coborârii sale de pe munte, că poporul adoptase cultul vițelului de aur, profetul, cuprins de indignare, a sfărâmat cele două table de piatră. Gestul acesta trebuia să le dea de înțeles israeliților că legământul cu Domnul era rupt. Apoi, leviții i-au executat pe toți israeliții care s-au încăpățânat să adore, în continuare, vițelul făcut de Aaron. Însă, după ce a procedat în calitate de judecător și a aplicat

sentința divină, Moise și-a asumat rolul de mijlocitor, intervenind la Dumnezeu în favoarea israeliților și arătându-se dispus să renunțe la propria sa mântuire pentru a obține iertarea lor (32.32; cf. Rom. 9.3). Domnul S-a lăsat înduplecat și a promis trimiterea Îngerului Său pentru a duce poporul în Țara Făgăduinței.

Dumnezeu i-a poruncit proorocului să se suie iarăși pe munte. Cum poporul violase poruncile fundamentale privind cultul Domnului, acestea au fost scrise din nou pe două table, asemănătoare celor dintâi (Ex. 19; 20; 32-34). Petrecând de două ori câte 40 de zile pe munte, Moise nu a mâncat și nu a băut nimic (Ex. 24.18; 34.28; Dt. 9.9, 18). La o dată ulterioară, și Ilie a postit 40 de zile și 40 de nopți (I Împ. 19.8). Postul acestor doi profeți era o prefigurare a postului lui Isus (Mt. 4.2). Numele lui Moise a rămas legat pentru totdeauna de legile promulgate pe Sinai și în pustie (v. *Levitic; Numeri*).

Când Moise a coborât de pe Sinai după al doilea post de 40 de zile, niște raze de lumină (*coarne* în ebr.) emanau de pe fața lui, așa încât copiilor lui Israel le-a fost teamă să se apropie de el (Ex. 34.29). Totuși, Moise i-a strâns laolaltă și le-a transmis poruncile Domnului. Numeroase versiuni fr. și rom. redau astfel pasajul din Ex. 34.33-34: *„Când a încetat să le vorbească, și-a pus o mahramă pe față. Când intra Moise înaintea Domnului, ca să-l vorbească, își scotea mahrama, până ce ieșea.”* Așadar, profetul nu purta acest văl în timpul discuțiilor sale cu poporul sau cu Domnul. El și-l pune, nu pentru a-și ascunde strălucirea feței sale, ci pentru a nu fi remarcată dispariția acestei glorii trecătoare. Moise își scotea mahrama în prezența Domnului a Căruia lumină se reflecta din nou pe fața slujitorului Său. Ap. Pavel vorbește în același sens despre lucrul acesta: *„Moise își pune o mahramă peste față, pentru ca fiii lui Israel să nu-și piaronească ochii asupra sfârșitului a ceea ce era trecător”* (II Cor. 3.13; cf. v. 7).

În Num. 12.1, se vorbește despre o femeie etiopiancă, devenită soția lui Moise, cu privire la care Aaron și Miriam i-au făcut reproșuri. Aici se află singura aluzie biblică la persoana respectivă. Comentatorii evrei considerau, în general, că ar fi fost vorba de Sefora, fiica preotului Madianului, a cărei moarte nu este relatată (Ex. 2.21; 4.25; 18.2-6). La o dată mai târzie, evreii au pretins că etiopianca în discuție ar fi fost o prințesă numită Tharbis, de care Moise s-ar fi îndrăgostit pe când conducea niște oști

egiptene în Etiopia, în vreme ce se mai afla la curtea faraonului (Ant. 2.10.2). Dar o asemenea istorie este pură ficțiune.

La scurt timp după tăbărârea la Cades, Core și alte căpetenii israelite s-au răsculat contra lui Moise și Aaron, dar Dumnezeu i-a pedepsit (Num. 16) (V. *Core, 4*). Cu prilejul celui de-al doilea popas făcut la Cades, Moise și Aaron s-au dovedit ei înșiși neascultători față de Domnul (Num. 20). Dumnezeu le-a poruncit să vorbească stâncii pentru a face să țâșnească apă din ea. Or, Moise a zis poporului adunat în preajma sa: *„Ascultați, răzvrătiților! Vom putea noi oare să vă scoatem apă din stânca aceasta?”* Cei doi frați au renunțat la atitudinea de dependență față de Dumnezeu și au încercat să ia locul Domnului, Acela care îi scosese pe israeliți din țara robiei și i-a hrănit, timp de 40 de ani, în pustie. În loc să acționeze în Numele Domnului, ei au intervenit în nume propriu și s-au fălit cu puterea pe care Dumnezeu le-o acordase. Această fărădelege i-a împiedicat să intre în Țara Făgăduinței. Totuși, nici chiar o pedeapsă atât de aspră nu a afectat cătuși de puțin credința lui Moise față de Domnul său: el s-a smerit, adoptând iarăși o atitudine corectă, și a condus poporul spre Canaan. Dumnezeu i-a poruncit să-l suie pe Aaron pe muntele Hor și acolo să transmită calitatea de mare preot lui Eleazar, fiul lui Aaron.

Când israeliții au fost mușcați de șerpii înfocați, Moise a mijlocit pentru ei înaintea Domnului și El a poruncit să atârne pe o prăjină un șarpe de aramă. Oricine privea la acest șarpe era vindecat. Profetul a dus poporul în țara lui Sihon și Og, cucerind-o pentru Israel. Cum tabăra era amplasată într-o vale din munții Abarim, putea fi observată țara promisă lui Avraam, Isaac și Iacov. Moise și-a exprimat profunda sa emoție printr-o rugăciune mișcătoare: *„Stăpâne, Doamne! Tu ai început să arăți robului Tău mărimea Ta și mâna Ta cea puternică... Lasă-mă, Te rog, să trec și să văd țara aceea bună de dincolo de Iordan, munții aceia frumoși și Libanul!”* Dar Domnul a răspuns: *„Destul! Nu-Mi mai vorbi de lucrul acesta... căci nu vei trece Iordanul acesta!”* (Dt. 3.24-27).

Apoi, copiii lui Israel au ridicat tabăra și corturile au fost întinse în valea Sitim. Înștiințat cu privire la apropierea clipei morții sale, Moise dă ultimele dispoziții poporului și rostește cuvântul de adio (v. *Deuteronom*). Dumnezeu îl desemnase pe Iosua ca succesor al lui Moise, și bătrânul profet l-a adus pe fiul lui Nun

Înainte marelui preot Eleazar, și-a pus mâinile peste el în văzul întregului popor, ca dovadă că Iosua avea să-i conducă pe israeliți în țara Canaanului (Num. 27.18-23; Dt. 34.9). Apoi, Moise l-a dus pe Iosua la intrarea Cortului întâlnirii pentru ca Domnul să-i dea porunci noului conducător al lui Israel (Dt. 31.14, 23). După aceste lucruri, Moise i-a învățat pe israeliți o cântare plină de înțelepciune divină (32), a binecuvântat semințiile lui Israel (33), s-a suit pe muntele Nebo de unde a contemplat Țara Făgăduinței și a murit, în vârstă de 120 de ani, pe vârful Pisga. „*Vederea nu-i slăbise și puterea nu-i trecuse.*” Dumnezeu l-a îngropat în vale (34).

Scrierile lui Moise au fost redactate, în cea mai mare parte, în cursul celor 40 de ani de călătorie prin pustie. El a consemnat etapele călătoriei (Num. 33), a notat evenimentele cele mai importante, cum ar fi bătălia purtată cu amaleciții (Ex. 17.14), a scris, în cartea legământului, poruncile date la Sinai (24.4-7) și mai târziu toate prescripțiile conținute în ultimele sale cuvântări (Dt. 31.24). Vocabularul lui Moise dispunea de bogăția, vioiciunea și profunzimea care îi sunt specifice poeziei ebraice, aceasta fiind extrem de simplă, ca structură, și în măsură să exprime sentimente deosebit de intense. Cel mai spontan poem al lui Moise este cântarea pe care a compus-o el imediat după trecerea de către israeliți a Mării Roșii, al cărei text reflectă exaltarea triumfului asupra faraonului (Ex. 15.1-18). Moise preamărește pe Domnul (v. 1-3) pentru această biruință pe care o descrie în detaliu (4-12), anticipează repercusiunile ei asupra vrăjmașilor lui Israel (13-15) și vede în aceasta o garanție a faptului că Domnul va duce poporul în Țara Făgăduinței (16-18). Probabil că această cântare a fost compusă la repezeală, în timp ce Ps. 90 este marcat de atmosfera calmă a meditației profunde. Cântarea de rămas bun a lui Moise rezumă lecțiile celor 40 de ani petrecuți în pustie; acest imn trebuia să fie memorat de copiii lui Israel (Dt. 32; cf. 31.19, 22). Binecuvântarea semințiilor israelite este exprimată, asemenea cuvântului de adio al lui Iacov către fiii săi, sub o formă poetică (33). Moise este un mare scriitor. El recurge la forme literare utilizate de autorii egipteni care l-au precedat. Concepțiile literare și istorice ale acestora, entuziasmul suscitât de punerea bazelor vieții naționale a evreilor, evenimentele extraordinare pe care le-a trăit, toate acestea l-au pregătit pe Moise pentru a scrie istoria sistematică a poporului său, așa cum o găsim în *Pentateuh* (v. *Pentateuh*).

Sub conducerea Domnului, Moise a lăsat moștenire poporului său o seamă de *instituții civile și religioase* pe care contemporanii lui le-au considerat oportune, normale și necesare națiunii. Ele corespundeau idealurilor epocii respective și reprezentau un *summum* al adevărilor morale și religioase. Această legislație, fondată pe Decalog, nu era în întregime nouă: Israel știa deja de multă vreme că Domnul detesta idolatria, interzisă prin porunca a doua (Gen. 35.2). Se pare că ziua de odihnă (sabatul) a fost instituită cu multă vreme înainte de promulgarea poruncii a 4-a pe Sinai (cf. Ex. 16.22-30). De asemenea, omorul, adulterul, furtul, mărturia mincinoasă erau universal considerate, cu mult timp înainte de promulgarea legilor de pe Sinai, fapte deosebit de grave pe care societatea trebuia să le pedepsească. Trăsătura specifică a Constituției israelite era aceea că ea punea, la baza teocrației, obligațiile morale. De ex., porunca a 10-a trece dincolo de fapta comisă de cel vinovat și se oprește la rădăcina păcatului: o dorință necurată a inimii. Legile anexate Decalogului constituie cea mai mare parte a Cărții Legământului (Ex. 21.1 - 23.19). În anumite cazuri, legi vechi au fost din nou proclamate și obiceiuri de demult capătă putere de lege. Descoperirea Codului lui Hammurabi a permis situarea, la o dată anterioară lui Moise, a unui număr de porunci mai mare decât s-ar fi crezut (v. *Hammurabi*). Așadar, codificarea - fenomen atât de evident în Cartea Legământului - a apărut deja cu sute de ani înaintea legislației mozaice.

Legile ecleziastice ale lui Moise au fost, de asemenea, oportune. Ele au instituit un locaș de închinare al cărui plan general făcea trimitere la templul egiptean, precum și la alte temple păgâne de tip canaanit (Hajor, Tell Tainat, etc.). Sanctuarul evreiesc era un edificiu de tip imuabil, simetric, marcat de un simbolism adaptat epocii respective și permițând aducerea jertfelor și desfășurarea ritualului. Asemenea popoarelor din vremea sa, Israel dispunea de o preoție organizată. Cortul întâlnirii și cultul celebrat acolo reprezentau tot ce era mai bun în gândirea religioasă și în obiceiurile lumii civilizate. Religia mozaică, diferită de toate celelalte culte prin monoteismul și spiritualitatea sa, le era inteligibilă nu numai israeliților, dar și celorlalte popoare: ea îi arăta fiecărui păcătos calea către un Dumnezeu sfânt. Fără îndoială că Moise era inspirat ca și alți prooroci ai Domnului; totuși, El nu i-a revelat un cod și o religie total necunoscute înainte de el. Sub

călăuzirea Duhului Sfânt, Moise a transmis, fără erori, gândul și voia Domnului. El a petrecut zile în șir în comuniune cu Dumnezeu, și El l-a luminat mintea, i-a descoperit trăsăturile împărăției Sale, legile corespunzătoare diferitelor circumstanțe și menite să-i disciplineze spiritualicește pe israeliți. Inspirația divină l-a făcut capabil pe Moise să pună la punct Constituția evreiască și să conceapă instituțiile necesare punerii sale în aplicare. Pentru realizarea acestui proiect, el s-a folosit, într-o oarecare măsură, de materiale vechi, dar opera sa este unică deoarece se bazează în exclusivitate pe spiritualitatea și sfințenia Domnului. El îl eliberează astfel pe om de niște obligații pur civile și terestre și îi permite să intre în legătură cu Domnul. În chipul acesta, religia mozaică, transformă viața obișnuită într-o adevărată slujire a lui Dumnezeu.

Moise era înzestrat cu calitățile necesare unui om de stat. Darurile sale l-au expus geloziei unora dintre membrii familiei sale (Num. 12), precum și pizmei unor seminiți, inclusiv aceea a lui Levi, căci nu se puteau împăca cu gândul ca Moise și Aaron să fie mai presus de adunarea Domnului (16). Moise a avut de suferit din pricina materialismului israeliților (32), a lipsei lor de încredere în Domnul, a înclinației lor spre idolatrie. El a luat în calcul slăbiciunile care amenințau însăși existența lui Israel ca națiune. Discursul de rămas bun al lui Moise (Dt. 29; 30; 31) insistă asupra legii altarului unic și asupra spiritualității religiei. Moise vede în aceste lucruri un mijloc potrivit pentru ridicarea nivelului moral al poporului, pentru menținerea purității cultice și doctrinale, pentru cimentarea unității naționale, făcând ca sărbătorile lor religioase să fie cu mult mai grandioase decât acelea ale națiunilor păgâne. (V. *Altar, Deuteronom*). Măreția lui Moise a fost recunoscută, în unanimitate, după moartea sa (Ier. 15.1; Evr. 3.2). Pe Muntele Transfigurării, el a avut onoarea să reprezinte, alături de Cristos, Legea, în timp ce Ilie reprezenta Proorocii, și, de asemenea, să se întrețină cu Domnul nostru (Mt. 17.3-4) (Referitor la aluzia din Iuda 9, v. *Mihail, 11*).

MOLADA = *naștere, origine*. Cetate de la hotarul de miazăzi al lui Iuda (Ios. 15.26), atribuită simeoniților (Ios. 19.2; I Cr. 4.28). A fost locuită după întoarcerea evreilor din Babilon (Nem. 11.26). Este vorba, desigur, de cetatea idumeană care s-a numit Malatha în cursul perioadei grecești. La începutul nu prea strălucit al carierei sale, Irod Agripa I a locuit la

Molada, împovărat de datorii și pradă unor gânduri negre (Ant. 18.6.2). *Onomasticonul* situează Malata la o depărtare de 4 mile romane de Arad, pe drumul care ducea de la Hebron la Aila (Elat). Identif. la Tell el-Milh, pe calea romană, la 12 km SV de Arad; acolo pot fi văzute vestigiile unei importante localități, precum și niște bogate surse de apă. Tell el-Milhul se află la 22 km E-SE de Beer-Şeba și la 35 km S-SV de Hebron. O altă identif. pos.: Quseife.

MOLECHET. (V. *Hamolechet*).

MOLEKETH. (V. *Hamolechet*).

MOLID = *dătător de viață*. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Ierahmeel (I Cr. 2.29).

MOLIE. Fluture distructiv (Iov 13.28; Mt. 6.19; Iac. 5.2) care se hrănește cu lână, cereale, blănuri (Is. 51.8). Larva de molie se învelește cu o teacă de lână (Iov 27.18), lăsându-și capul afară ca să poată roade hainele. În Biblie, este vorba de *molia stofelor* (Tinea). Se cunosc și alte specii.

MOLOC. (V. *Milcom*).

MOLOK. (V. *Milcom*).

MONEDĂ. În epoca primitivă, comerțul se făcea prin schimb în natură (troc). Cuv. lat. *pecunia* (monedă), derivat din *pecus* (vite) dovedește că valoarea mărfurilor se aprecia în animale. Se crede că primele monede au fost puse în circulație în sec. VIII î.Cr., în Asia Mică, printre lidieni și greci. Potrivit relatărilor lui Herodot (1.94), lidienii s-au servit de monedele respective chiar de la apariția lor. Deja între anii 700-650 î.Cr., Lydia (Asia Mică) bătea stater, obținute dintr-un aliaj de aur și argint, numit *electrum*. Se aflau în circulație monede de argint la Egina. În restul Asiei occidentale și în Egipt, se utilizau lingouri de aur și argint, de diferite forme, îndeosebi inelare, pe care probabil că era înscrisă și valoarea, dar acestea nu proveneau din partea autorităților statului (Ios. 7.21; cf. *kikkar* = *cerc*, nume dat talantului). La încheierea unor tranzacții comerciale, nu se lua în considerare inscripția care indica valoarea, metalul respectiv fiind cântărit (Gen. 23.16; 43.21) (V. *Greutăți și măsuri*). Argintul se număra rareori și cu aproximație (II Împ. 12.10 și urm.).

La început, *siclu* nu a fost o piesă marcată, ci o anumită greutate (*Shekel*) de argint. Greutățile se numeau: *talant*, *mină*, *siclu*, *gheră* și *beka* (jumătate de siclu) (V. *Greutăți și măsuri*). Aluziile la sicli sau la alte nume de metale prețioase, anterioare epocii când evreii au început să-și bată propriile lor monede se referă la lingouri, nu la piese monetare. Introducerea monedelor în Persia (Herod. IV.166) este atribuită lui Darius Hystaspe (521-486 î.Cr.). Evreii aveau cunoștință despre asta. *Daricul* (v. ilustrația) obișnuit (Ezra 2.69) era o monedă groasă de aur, purtând pe avers efigia împăratului, ingenuncheat, având într-o mână arcul și în cealaltă sulița. Reversul monedei prezenta o scobitură de formă neregulată, desigur semnul poansonului cu care fusese străpuns metalul la colțuri. *Daricul* valora 25-30 franci de aur (v. *Daric*). După căderea Imperiului persan, sistemul monetar grecesc a prevalat în Palestina. Unitățile sale erau *talantul* și *drahma* (I Mac. 11.28; II Mac. 4.19). Pe la 141-140 î.Cr., Simon Macabeul a obținut dreptul de a emite o monedă națională, cu propriul său chip (I Mac. 15.6), privilegiu care însă i-a fost retras foarte curând (v. 27). Mica monedă de cupru a lui Ioan Hyrcanus poartă pe avers, în interiorul unei coroane de măslin, inscripția: „*Jehonanan, mare preot, și comunitatea iudeilor*.” Reversul are un simbol grecesc: două cornuri pline de fructe și flori, care simbolizau abundența, iar între acestea un mac. Irod cel Mare și succesorii săi (până la Irod Agripa II) au bătut piese de cupru, dar legenda era gravată cu caractere grecești.

Moneda lui Irod cel Mare

Moneda lui Irod Agripa II. Avers: efigia lui Vespasian, care a început războiul contra iudeilor (68-70 d.Cr.). Agripa II a luptat alături de Vespasian (v. Irod, 4). Revers: „Anul 14 al regelui Agripa.” Piesă de bronz.

Monede menționate în Biblie

Dinarul, dragma și alte monede nu erau uniforme: dimensiunile și efigiile se schimbau adesea. Totuși, desenele pieselor menționate în Evanghelii ne permit să ne facem o idee justă cu privire la acestea. Monedele grecești (drahme și tetradrahmele) au continuat să circule în Palestina și după ce evreii au avut o monedă națională. Pe vremea Irozilor și a procuratorilor, *drahma de argint* (Lc. 15.8) era echivalentul aproximativ al dinarului roman, cca 80 centime de aur. *Staterul de argint* sau *tetradrahma* (v. ilustrația) (Mt. 17.27), monedă emisă de cetățile gr. din Siria și Fenicia, și care echivala cu aproximativ 3 franci de aur, s-a devalorizat în scurt timp. *Leptonul* (v. ilustrația), numit și *lepta* (Lc. 12.59; 21.2), nu este leptonul grecesc. Leptonul evreiesc, cea mai mică monedă de cupru a lor, reprezenta $\frac{1}{2}$ dintr-un *quadrant* (v. ilustrația) roman (Mc. 12.42), deci cam $\frac{1}{2}$ dintr-o centimă. Monedă evreiască, datorată probabil lui Ioan Hyrcanus sau altuia dintre Macabei, leptonul avea curs la Templu, unde nu erau acceptate monede străine. Se pare că *didrahma*, corespunzătoare unei jumătăți de siclu (Mt. 17.24), avea o circulație slabă în Palestina. Evreii foloseau *talantul* atic (I Mac. 11.28; Mt. 18.24), care devenise, la porunca lui Alexandru, etalon al întregului imperiu grecesc și s-a bucurat de aceeași apreciere chiar și după moartea suveranului. Dar *talantul* nu era o monedă, ci o unitate de calcul monetar, divizată în *mine* (I Mac. 14.24; Lc. 19.13-25; din cuv. gr. *mina*). *Talantul* echivala cu 60 de mine, adică 6 000 de drahme. Mina, care valora 100 de drahme, s-a depreciat masiv pe vremea primilor Cezari. Unii istorici au evaluat mina la 140 franci de aur (Lc. 19.13; cf. 15.8). Când romanii au ocupat Palestina, ei au introdus acolo propria lor monedă. *Dinarul* (v. ilustrația) (Mt. 18.28) era o monedă de argint. Pe timpul Imperiului, aversul prezenta aproape totdeauna capul suveranului aflat la domnie sau al unui membru al familiei imperiale. Este greu să stabilim valoarea exactă a acestor monede care au suferit numeroase fluctuații și a căror putere de cumpărare era cu mult superioară banilor noștri.

Tributul către Cezar se plătea în dinari (Mt. 22.19). Cuv. gr. *assarion* (Mt. 10.29; Lc. 12.6) desemna asul roman, *banul*, *paraia* (v. ilustrația), o mică piesă de cupru valorând, în anul 217 î.Cr., $\frac{1}{16}$ dintr-un dinar. Procuratorii iudeii emiteau monede. În numele familiei imperiale, ei băteau monede de cupru, a căror legendă figura în caractere grecești. Una din

Stater de argint al lui August (Mt. 17.27).

Lepton de bronz (Mc. 12.42; Lc. 12.59; 21.2).

Dinarul lui Tiberiu (Mt. 18.28)

Assarion de bronz (ban; Mt. 10.29; Lc. 12.6)

ele poartă, pe margine, în grecește, următoarele: „*Ti. Claudius Caesar Germanicus*”. Pe avers, se văd două frunze de palmier cu inscripția: „*anul 14*”. Reversul prezintă numele împărătesei Iulia Agrippina. Moneda aceasta a fost emisă în anul 54 d.Cr., pe când era Felix procurator.

Alte monede. Monedă de aur, curentă în Palestina N.T., *dinarul de aur*, numit de regulă *aureus* (Ant. 14.8.5), echivala cu 26 franci de aur și corespundea sumei de 25 dinari de argint. În cursul Primei Revolte (66-70 d.Cr.), evreii au bătut o monedă națională de argint; ei au procedat la fel și în timpul celei de a Doua Revolte (132-135 d.Cr.). După înăbușirea Primei Revolte și luarea Ierusalimului (70 d.Cr.), Roma a emis monede cu efigia și numele împăratului Vespasian; chipul unei femei captive aflate sub un palmier și cuvintele „*Judeea învinsă*” figurau pe revers (v. ilustrația). Irod Agripa II, care domnea peste o parte a Galileii și regiunile de răsărit, a continuat să emită monede de cupru și după căderea Ierusalimului. Unele din acestea, care datează din timpul domniei lui Titus, au pe avers chipul, numele și titlurile împăratului; pe revers, se poate vedea un personaj înaripat, ținând o coroană și o frunză de palmier, precum și următoarea inscripție: „*anul 26 al Împăratului Agripa*”. Alte monede au, pe revers, imaginea unei femei care ține în mână un corn al abundenței (v. mai jos).

În cursul celei de a Doua Revolte, conduse de Bar-Kochba (Simon Ben Koseva) (132-135 d.Cr.), au fost emise iarăși monede de un siclu și de ¼ de siclu de argint și de cupru, pe care erau gravate vechile inscripții evreiești. Aversul siclului comporta un templu cu 4

coloane (v. ilustrația), desigur un desen stilizat al Porții Frumose a Templului din Ierusalim. Numele lui Simon, conducătorul mișcării de eliberare, apare pe margini și este dominat de o stea, aluzie la supranumele lui Simon, Bar Kochba (= *fiul unei stele*). Pentru a avea la dispoziție sferturi de siclu, s-a procedat la noi emisii ale dinarului roman care, la acea dată, valora aproximativ ¼ de siclu.

Monedă cu efigia lui Vespasian. Avers: capul lui Titus, împodobit cu lauri. Revers: un palmier și, în stânga, o evreică așezată pe o platoșă, iar în dreapta, un bărbat evreu, stând în picioare, cu mâinile la spate și capul întors spre stânga; în fața lui se văd un coif și un scut.

Siclu evreiesc, emis în timpul celei de a Doua Revolte (132-135 d.Cr.).

MONUMENT, STELĂ, STATUIE, STÂLP, COLOANĂ

1. Stelă, stâlp de aducere aminte. Piatră mai mult sau mai puțin fasonată, ridicată pentru a semnaliza caracterul sacru al unui loc (Gen. 28.18), sau pentru a perpetua memoria unei persoane, a unui eveniment (31.45; Ios. 4.5-9; I Sam. 7.12; II Sam. 18.18). Stelele sau monumentele ridicate în trecut simbolizau uneori părțile contractante ale unui legământ (Ex. 24.4). Isaia a proorocit că, într-o bună zi, adepții adevăratului cult aveau să înalțe Domnului, în Egipt, un altar și un monument (Is. 19.19), așa cum au făcut-o Avraam și Iacov în Canaan. Canaanii ridicau stâlpi în cinstea lui Baal. Legislația mozaică le impunea israeliților să demoleze toți stâlpii idolești și să dărâme aceste altare păgâne (Ex. 23.24). Legea interzicea amplasarea de stâlpi (stele) în preajma altarului Domnului (Dt. 16.21-22). Totuși, în regatul de nord, alunecând spre idolatrie, israeliții începușeră să ridice statui (Os. 3.4; 10.1-2), ceea ce aveau să facă apoi și locuitorii lui Iuda (Mica 5.13).

2. Coloană. În arhitectura antică, se foloseau coloane (stâlpi) pentru suspendarea perdelor (Ex. 26.32), sau pentru susținerea acoperișurilor (Jud. 16.26). Termenul ebr. redat prin *stâlp* se folosește și cu semnificație poetică: stâlpul pământului, ai cerului (I Sam. 2.8; Iov 9.6; 26.11), ceea ce totuși nu împiedică o exprimare ca aceasta: „*El întinde miazănoaptea asupra golului și spânzură pământul pe nimic.*” (Iov 26.7). Bărbații caracterizați prin integritate și tărie morală sunt comparați cu niște stâlpi (Gal. 2.9), dar această imagine se aplică îndeosebi Bisericii, care este „*stâlpul și temelia adevărului*” (I Tim. 3.15) (V. *Iachin și Boaz*).

Notă arheologică

Monumentele sau stelele care conțin gravuri sunt, cu siguranță, cele mai interesante pentru arheologi, mai ales atunci când stâlpii respectivi au și anumite inscripții. Piatra Moabului (v. *Moab - Piatra lui*) este probabil cea mai importantă stelă provenită din Palestina și Transiordania, iar stela lui Hammurabi (v. *Hammurabi*) din Babilon și Obeliscul negru de la Ninive (v. *Salmanasar III*) sunt cele mai importante monumente descoperite în Mesopotamia. Dar există multe alte monumente pe tot cuprinsul Orientului Mijlociu, și toate acestea au importanța lor. Stâlpii considerați a fi cei mai *periculoși* pentru copiii lui Israel erau cei ce reprezentau baalii și care puteau fi plasați alături de altarul Domnului (Dt. 16.21-22) (V. *Baal*).

MORE.

1. Terebint (sau stejar) și boschet din apropierea Sihemului (Gen. 12.6; Dt. 11.29-30). Venind din Mesopotamia și intrând în Canaan, Avraam s-a oprit la stejarul lui More. După ce Domnul i S-a arătat acolo, Avraam l-a ridicat un altar (Gen. 12.7). Probabil că sub acest copac a îngropat Iacov amuletele și idolii aduși de familia sa din Haran (Gen. 35.4). În același loc a ridicat Iosua o piatră de aducere aminte pentru a comemora înnoirea legământului, iar bărbații din Sihem s-au adunat la More ca să-l încoroneze ca rege pe Abimelec (Ios. 24.26; Jud. 9.6), deși cuvintele rediate prin terebint, stejar, sunt relativ diferite în aceste pasaje.

2. Colină de pe valea Izreelului, la N de izvorul Harod (Jud. 7.1); probabil că este vorba de Djebel Dahy sau Hermonul Mic, aflat la vreo 13 km NV de Muntele Ghilboa și la 1,5 km S de Nain.

MORECHET. (V. *Moreșet*).

MORECHET-GAT. (V. *Moreșet-Gat*).

MORESCHETH. (V. *Moreșet*).

MORESCHETH-GATH. (V. *Moreșet-Gat*).

MOREȘET, MORECHET, MORESCHETH. Localitatea natală a lui Mica, profet contemporan cu Isaia (Mica 1.1; Ier. 26. 18) (V. *Moreșet-Gat*).

MOREȘET-GAT, MORECHET-GAT, MORESCHETH-GATH = *posesiunea Gatului*. Cetate menționată împreună cu alte localități din ținutul lui Iuda și, evident, situată în regiunea respectivă (Mica 1.14). Hieronimus a plasat-o nu departe de Eleuteropolis. Identif. prob. la 2 km N de Bet-Guvrim, Tell Gudeideh. Elementul *Gat* din acest nume compus, *Moreșet-Gat*, a fost interpretat ca un indiciu al faptului că Moreșetul se afla în apropiere de cetatea filisteană Gat și se pare că el (Moreșet) a fost localitatea natală a profetului Mica (Mica 1.1) (V. *Moreșet*).

MORIA, MORIJA, MORIYA.

1. Regiunea ce includea muntele pe care s-a suit Avraam pentru a-l jertfi pe Isaac. Probabil că pe o colină din ținutul respectiv, numită tot Moria, a fost construit mai târziu Templul lui Solomon (Gen. 22.2; Ant. 1.13.1-2). Locuitorii Samariei și câțiva savanți ai timpurilor moderne (Bleek, Tuch, Stanley) au asimilat More de lângă Sihem cu Moria și au localizat jertfirea lui Isaac

pe muntele Garizim (cf. *Pentateuhul samaritan*). Identificarea făcută de samariteni se baza, cu siguranță, pe faptul că Avraam ridicase un altar la More (Gen. 12.6-7). Or, asimilarea Moria-More ar fi pus Samaria într-o lumină mai favorabilă din punct de vedere religios. Dar etimologia celor două nume, More și Moria, este total diferită.

2. Colina pe care se găsea aria lui Ornan, iebusitul. David a cumpărat-o și a ridicat acolo un altar în cinstea Domnului. Ulterior a servit ca amplasament Templului lui Solomon (II Sam. 24.18; II Cr. 3.1). Mâna omului a modificat mult aspectul inițial al colinei, ca urmare a umpluturilor de pământ (rambleuri) efectuate cu prilejul lucrărilor de construcții. Totuși, specialiștii au reușit să determine profilul inițial. Muntele Moria se înălța între Chedron și Tyropoeon. Vârful lui se profila în fața văgăunii care constituia ambrasaamentul occidental al Tyropoeonului. La N, o mică depresiune separa Moria de îngusta limbă de pământ care o lega iarăși de platoul principal. O evaluare exactă a dimensiunilor inițiale ale muntelui Moria este relativ dificilă, dar iată ce oferă o estimare plauzibilă: de la N la S, cca 180 m; de la E la V, 90 m. Potrivit opiniei lui Warren, punctul cel mai înalt se ridică cu 746 m mai sus de nivelul oceanului. Alte terase, ale căror pante foarte abrupte sunt orientate spre E și V, măsoară 740 și 737 m.

MORIJA. (V. *Moria*).

MORIYA. (V. *Moria*).

MORMÂNT, GROAPĂ FUNERARĂ. O groapă săpată în pământ sau o cavitate naturală unde se depun rămășițele pământești ale unei persoane decedate. Iudeii își îngropau morții uneori în morminte săpate în pământ (Tobit 8.11, 18), dar cel mai adesea în grote, artificiale sau naturale (Gen. 23.9; Mt. 27.60; Ioan 11.38) (V. *Loc de îngropăciune; Sarcofag*).

MORMINTELE ÎMPĂRAȚILOR sau **MORMÂNTUL LUI DAVID.** Locul unde erau îngropați împărații lui Israel din neamul lui David, în cetatea lui David, nu departe de grădina împăratului și de iazul Siloe (I Împ. 2.10; II Cr. 21.20; Nem. 3.15-16). I se mai spunea „*ogorul de înmormântare al împăraților*” (II Împ. 15.7; II Cr. 26.23). Theodoros îl citează pe Josephus, afirmând că acest hipogeu de lângă Siloe este o mărturie a luxului regal. El includea mai

multe săli funerare (Ant. 7.15.3). Ioan Hyrcanus a jefuit mormintele împăraților, sustrăgând mari bogății. Irod cel Mare a vrut să procedeze la fel dar, făcându-i-se frică, și-a întrerupt cercetările și a poruncit ridicarea unui monument din piatră albă, la intrarea hipogeuului (Ant. 13.8.4; 16.7.1; Răzb. 1.2.5). Această necropolă dăinuia și pe vremea Domnului Isus (F.A. 2.29). Toți regii, de la David la Ezechia, au fost înmormântați în cetatea lui David. De regulă, trupurile suveranilor erau depuse în hipogeuul regal, dar Asa și probabil Ezechia și-au făcut propriile lor morminte (II Cr. 16.14; 32.33). Ioram, Ioas, Ozia, Ahaz nu au fost puși în mormintele împăraților (21.20; 24.25; 26.23; 28.27). Manase, Amon și Iosia au fost îngropați în propriile lor morminte (cf. II Împ. 21.18, 26; 23.30 cu II Cr. 35.24). Ioahaz a murit în Egipt, iar Ioiachim și Zedechia s-au stins la Babilon. Cât despre Ioiachim, se pare că trupul lui a rămas neîngropat, fiind lăsat pradă fiarelor sălbatice.

Peșterile împăraților la care face aluzie Josephus (Răzb. 5.4.2) ar putea fi ceea ce se numește acum Peștera lui Ieremia.

Arheologii din zilele noastre s-ar bucura să identifice amplasamentul mormintelor împăraților lui Iuda, loc rămas necunoscut până în prezent. A fost găsită doar o placă dintr-un osuar, purtând o inscripție în aramaică și vorbind de osemintele lui Ozia (v. *Ozia*). Pretinsele *morminte ale împăraților*, la cca 1 km N de Poarta Damascului, săpate în anul 1851 de către F. de Saulcy, au lăsat să se creadă că, în sfârșit, mormintele împăraților lui Iuda fuseseră descoperite. Cel puțin așa crezuse Saulcy, dar ulterior Rochette a demonstrat că, dacă ar fi fost vorba de niște morminte regale, ceea ce fusese dat la iveală era hipogeuul Elenei, regina din Adiabene, datând din primele decenii ale erei creștine.

Există multă confuzie cu privire la mormintele din apropierea Ierusalimului, îndeosebi în legătură cu cele situate în valea Chedronului.

Numele de persoane atribuite acestor morminte (Absalom, Zaharia, Sf. Iacov) deseori nu au nimic comun cu personajele respective. De asemenea, se vorbește de mormântul lui David în orașul vechi al Ierusalimului, dar această amplasare se bazează pe o tradiție populară. La fel stau lucrurile și cu alte morminte.

MORT CHEMAT, NECROMANȚIE (CHEMAREA SPIRITELOR MORȚILOR). O persoană care se dădea drept *medium* pretindea că este în stare să cheme și să consulte spiritul unui mort (Dt. 18.11). Vocea sa părea că vine,

fie din pământ, ca a unei năluci (Is. 29.4), fie chiar din ființa necromantului (Lv. 20.27, text ebr.). Un *medium* era numit *posesorul* sau *stăpânul* unui spirit (I Sam. 28.7, text ebr.); acesta își atribuia capacitatea de a prezice viitorul (Is. 8.19). Se credea că el avea sub control un anumit spirit, întotdeauna gata să răspundă incantațiilor sale și susceptibil să atragă de partea lui și alte spirite; unii au ajuns să creadă chiar că un *medium* putea să comunice cu orice spirit. Textul din I Sam. 28.8: „*Spune-mi viitorul, chemând un mort*” și „*scoala-mi pe cine-ți voi spune*” lasă loc ambelor interpretări. A consulta spiritele și a evoca morții echivala cu a părăsi pe Domnul, a se lepăda de credință (Lv. 19.31; Is. 8.19). Legea lui Moise cerea să fie omorâtă orice persoană care ar fi pretins că are o asemenea putere (Lv. 19.31; 20.6, 27; Dt. 18.10-14). Saul a luat măsurile corespunzătoare pentru punerea în aplicare a acestei porunci. Însă, după câțva timp, profund neliniștit cu privire la propriul său viitor, regele s-a dus să consulte o femeie din En-Dor care avea relații cu spiritele și-i cere să-l cheme pe Samuel. Saul a fost convins că femeia a reușit să facă ceea ce i se solicitase (I Sam. 28.3, 5-25).

Regele Manase a favorizat pe cei ce consultau spiritele și ghiceau viitorul (II Împ. 21.6; II Cr. 33.6). Iosia, nepotul său, a repus în vigoare dispozițiile referitoare la cei ce chemau morții conținute în Legea lui Moise (II Împ. 23.24). Potrivit opiniei autorilor Septuagintei, ventrilocii (cei ce pot vorbi fără a mișca buzele și gura, creând impresia că vorbesc din abdomen. Cf. *Dicționar de Neologisme*, București, 1986. N. Ed.), se numărau printre *medium*-uri: „vocea spiritului” semăna cu un murmur leșit din pământ.

Noi credem că Dumnezeu interzicea, cu atâta strășnicie, orice contact cu morții din pricină că, în realitate, fiecare *medium* se afla în legătură cu demonii. Prezicătoarea din Filipi era posedată de un duh rău, care o făcea capabilă să ghicească (F.A. 16.16-18), lucru perfect valabil și în cazul fiecărui *medium* din zilele noastre când tot mai mulți spiritiști, jucându-se cu focul, sfârșesc prin a deveni victime ale unor adevărate posesiuni diabolice.

MORTALITATE. (V. *Ciumă*).

MORȚI. (V. *Locuința morților; Ghicitor; Magician; Mort chemat*).

MOSERA, MOSEROT = *legătură, piedică*. Un loc unde au poposit israeliții în pustie, lângă

Bene-Iașen (Dt. 10.6). În Num. 33.30, pluralul Moserot este folosit pentru a indica un anumit loc. Amplasament necunoscut. Se știe doar că Mosera se afla lângă Muntele Hor, în apropierea Edomului (Num. 20.23; 33.37), în țara horiților (cf. Gen. 36.20, 27; I Cr. 1.42) (V. *Hor, I*).

MOSEROT. (V. *Mosera*).

MOȘTENIRE, MOȘTENITOR. Acordarea unei succesiuni a început să se practice din vremuri îndepărtate. Avraam avea cunoștință despre lucrul acesta (Gen. 15.3-4), și, în vederea desemnării moștenitorilor săi (mai întâi, Eliezer: Gen. 15.2; apoi, Ismael: Gen. 17.18 și, în sfârșit, Isaac: Gen. 25.5-6), se pare că el a procedat în spiritul legilor descoperite pe tabletele de la Nuzi și a Codului lui Hammurabi (v. *Hammurabi; Nuzi*). Când Sara zicea: „*Fiul (Ismael) roabei acestuia (Agar) nu va moșteni împreună cu fiul meu, cu Isaac*” (Gen. 21.10), atitudinea ei se afla în contradicție cu codul de procedură civilă, motiv pentru care „*cuvintele acestea n-au plăcut deloc lui Avraam*.” Totuși, Avraam a acceptat decizia Sarei, în momentul când Dumnezeu i-a precizat că, într-adevăr, Isaac avea să fie adevăratul său moștenitor (21.10). Avraam le-a acordat daruri fiilor care i-au fost născuți de țiltoarele sale și i-a îndepărtat de lângă Isaac (25.5-6). Cât despre fiii lui Iacov, aceștia s-au bucurat cu toții de drepturi egale. Fiecare moșteneau uneori aceleași titluri cu fiii (Iov 42.15). După Legea mozaică, la moartea unui om, bunurile sale se împărțeau între fiii lui; fiul cel mai mare primea de două ori cât fiecare din frații lui (Dt. 21.15-17). Dacă mortul nu avea fii, moștenirea le revenea fetelor (Num. 27.1-8), însă, ca urmare, acestea nu se mai puteau mărita în afara seminției lor (Num. 36; Tobit 6.10-13). Dacă împrejurările făceau ca un bărbat dintr-o altă casă patriarhală să se însoare cu singura moștenitoare, copiii rezultați din această căsătorie se pare că trebuiau să poarte numele bunicului lor din partea mamei (I Cr. 2.34-41; Ezra 2.61). Dacă defunctul nu avea copii, moștenirea revenea fratelui sau fraților acestuia; dacă mortul nu avea frați, bunurile sale erau atribuite celei mai apropiate rude a sa (Num. 27.9-11). Sub stăpânirea grecilor și apoi a romanilor, au fost introduse noi obiceiuri, astfel că termenii ca: testament, testator le-au devenit iudeilor foarte familiari (Evr. 9.16-17).

În sens spiritual, noi suntem moștenitori ai lui Dumnezeu ca unii care am devenit real-

mente copii ai Lui, prin înfierea Duhului care ne permite să-l spunem: „*Tată!*” (Rom. 8.15-17). Deja Avraam a primit, prin credință, promisiunea „*că va moșteni lumea*”, făgăduință care ne este rezervată și nouă înșine (4.13-16). Altădată, credinciosul se afla sub robia Legii V.T., dar acum, declară Pavel, „*tu nu mai ești rob, ci fiu; și, dacă ești fiu, ești și moștenitor, prin harul lui Dumnezeu*” (Gal. 3.18; 4.1-7; cf. v. 30-31). Cristos, Fiul unic al lui Dumnezeu-Tatăl, este, de drept, moștenitorul tuturor lucrurilor (Evr. 1.2). Prin harul Lui, noi suntem co-moștenitori cu El (Rom. 8.17; Ef. 1.11). Îndreptățiți înaintea lui Dumnezeu, am devenit, în nădejde, moștenitori ai mântuirii și vieții veșnice (Evr. 1.14; Tit 3.7). Dumnezeu însuși ne garantează moștenirea aceasta, acordându-ne pecetea și arvuna Duhului Sfânt (Ef. 1.13-14) și confirmându-și promisiunea printr-un jurământ solemn (Evr. 6.17-18). Ne putem da seama cât de bun este Dumnezeu, din următoarele fapte: El ne descoperă, încă de pe acum, „*bogăția slavei moștenirii Lui*” (Ef. 1.18); „*ne-a învrednicit să avem parte de moștenirea sfinților, în lumină*” (Col. 1.12); ne-a promis „*răsplata moștenirii*” (3.24), din pricină că „*ne-a născut din nou... la o moștenire nestricăcioasă și neîntinată și care nu se poate veșteji, păstrată în ceruri pentru noi*” (I Pet. 1.3-4). Dar să nu uităm că Dumnezeu însuși este moștenirea celor credincioși (Dt. 10.9; 18.2; Ios. 13.14; Ps. 16.5-6), iar aceștia, la rândul lor, sunt moștenirea Sa (Dt. 9.26, 29; I Împ. 8.53; Ps. 2.8; 33.12).

MOSA. (V. *Moșa*).

MOTSA. (V. *Moșa*).

MOSA, MOTSA, MOȚA = *ieșire*.

1. Bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Caleb (I Cr. 2.46).

2. Urmaș al lui Ionatan (I Cr. 8.36-37).

3. Cetate a lui Beniamin (Ios. 18.26). Identif. pos.: Kalunya (Koloniye), la 7 km NV de Ierusalim, pe drumul care duce la Jaffa.

MOTIV, PRICINĂ, RAȚIUNEA DE A FI, ROST, SCOP. În vers. bibl. fr. și rom., cuvântul care a fost redat prin *rațiune* are o mulțime de semnificații. Sensurile cele mai frecvente sunt acelea de *motiv, pricină* (astfel, Iov spune despre Dumnezeu că El îi înmulțește fără *pricină* rănilor: Iov 9.17) și *a avea dreptate* (în fr. *raison*

= *motiv, pricină* și *avoir raison* = *a avea dreptate*. N. Ed.) (Cf. Num. 27.7; Iov 11.2; 13.18; 16.21; 27.5; Ioan 8.48; F.A. 28.25) (În ultimele două pasaje, versiunile noastre au cuv. *bine*, cu sensul de: *pe bună dreptate*. N. Ed.).

De-a lungul vieții sale, Ecclesiastul a căutat să prindă *rostul lucrurilor* (Ecl. 7.25, 27), adică scopul lor, rațiunea de a fi, sensul lor. În I Pet. 3.15, apostolul îi încurajează pe creștini să fie gata a da socoteală de nădejdea lor, adică s-o justifice prin a indica motivele pe care le au ei pentru a nădăjdui în lucrurile viitoare (în special, unul din aceste motive este, după cum se poate vedea din context, învierea lui Cristos). De asemenea, cuvântul care a fost redat prin *motiv* este sinonim cu bunul simț sau cu minte: omul care păzește poruncile lui Dumnezeu are o minte sănătoasă (Pv. 3.4). (În fr., acest termen mai apare în expresia: *à plus forte raison*, redată în rom. prin: *cu cât mai mult*, pe care o găsim în Mt. 7.11; 10.25; Lc. 12.28, precum și în argumentația în stil rabinic a ap. Pavel în Rom. 5.9, 15, 17; 11.24; I Cor. 6.3; Film. 16). Aceasta constituie o dovadă a faptului că Dumnezeu valorifică inteligența („*rațiunea rațională*”) omului pentru a-l face în stare să prindă sensul Revelației.

MULTIME, GLOATĂ, MULTITUDINE.

1. Cuv. ebr. *robh* și *hamon* sunt folosite în V.T., pentru a indica un mare număr de oameni, o mulțime care nu poate fi numărată, cum a fost poporul Israel în timpul călătoriei sale prin pustie (Ex. 16.3), în momentul intrării sale în Canaan (Dt. 10.22) sau în cursul domniei lui David (II Sam. 6.19) ori a lui Solomon (I Împ. 3.8; 8.65), precum și numărul locuitorilor Ierusalimului în viziunea lui Zaharia (2.8).

Această mare mulțime constituie împlinirea promisiunii făcute lui Avraam, cum că el va deveni „*tatăl multor neamuri*” (națiuni) (Gen. 17.4 și urm.; 28.3; 35.11; 48.4, 19). Termenul respectiv este adesea sinonim cu popor (Is. 5.13-14), cu un mare număr de persoane (Iov 31.34) și, în multe cazuri, implică ideea de confuzie, zarvă, răscoală sau chiar debandadă (I Sam. 14.16; II Împ. 7.13; Ez. 7.12-14; 23.42; Dan. 10.6). *Robh* sau *hamon* mai pot indica oștile aliate ale tuturor națiunilor care invadează țara lui Israel și sunt un simbol al forțelor haosului răsculate contra lui Dumnezeu (I Împ. 20.13, 28; II Cr. 13.8; 14.10; 20.2, 12, 15, 24; Is. 29.5, 7-8; Ez. 30.15; 31.2, 18; Dan. 11.10-13; cf. Ps. 3.1).

La figurat, termenul *mulțime* se aplică marelui număr de idoli ai lui Israel (Ez. 14.4), fără-

delegilor sale (Pl. 1.5), nelegiuirilor Tyrului (Ez. 28.18), dar și îndurărilor lui Dumnezeu (Ps. 106.7).

Autorii Septuagintei au tradus cuv. ebr. *robh* și *hamon* prin *plêthos* (mare număr, mulțime, gloată) sau *ochlos* (gloată, populație, norod).

Acești termeni ebr. au fost traduși prin *mulțime* și atunci când indică oastea îngerilor (Lc. 2.13), ceata ucenicilor Domnului (Lc. 19.37; F.A. 6.2; 15.30), gloatele (F.A. 2.6; 5.16). Dragostea acoperă o mulțime de păcate (Iac. 5.20; I Pet. 4.8) (V. Popor).

2. Cuv. gr. *ochlos*, derivat din *echô* (= a duce, a purta, a ține, a avea) semnifică lit. o ceată de oameni care se află într-un anumit loc. O mulțime nu este omogenă, ea include tot felul de oameni. Evangheliile, Faptele Apostolilor și Apocalipsa vorbesc adesea despre gloate, noroade, mulțimi (Mt. 4.25; 5.1; 7.28; Mc. 2.4; Lc. 3.7; Ioan 5.13; F.A. 8.6; 11.26; 16.22; 17.5 și urm.; 19.26-27; 21.27 și urm.).

Domnului Isus mulțimile îi inspirau milă, ele fiind ca niște oi fără păstor. Noroadele au dat mărturie despre autoritatea Sa mesianică (cf. Mt. 14.5); totuși, gloatele nu L-au înțeles întotdeauna (Ioan 7.20; 12.34). Înaintea lui Pilat, mulțimile au depus mărturie contra Domnului Isus (Mt. 27.15 și urm.). În F.A. 14.11, gloatele se ridică împotriva lui Pavel și Sila, comportamentul mulțimilor este imprevizibil. În Apocalipsa, o mulțime imensă îi apare lui Ioan într-o vedenie; este vorba de strângerea laolaltă a Bisericii universale (Ap. 7.9; 17.15; 19.1, 6) (V. Popor).

MULȚUMI, MULȚUMIT, SATISFACE, SATISFACTIE. Toate ac. cuv. redau termenii gr.: *autarkeia* (autosuficiență), *autarkês* și *arkeo*. Mulțumirea sufletească rezultă din satisfacerea tuturor nevoilor personale, este starea celui care nu mai dorește nimic (I Tim. 6.6, 8). Ea implică libertatea, în raport cu celelalte persoane și lucruri, de a ajunge la starea de pace și satisfacție. *Autarkeia* era, de asemenea, unul din bunurile morale la care râvneau stoicii. Totuși, pentru creștin, mulțumirea sufletească nu rezultă dintr-o acceptare pasivă a unui *statu quo*, ci din convingerea că Dumnezeu îngrijește de toate nevoile sale (Mt. 6.25-32). Harul Lui îl satisface pe deplin (II Cor. 9.8; 12.9). Mulțumirea lăuntrică a credinciosului este un răspuns pozitiv dat poruncilor a 9-a și a 10-a din Legea lui Moise (Ex. 20.17), care interzic pofta și care sunt întărite de unele sfaturi din cartea Proverbelor (15.17; 17.1) și de anumite

profeții contra avariției (Mica 2.2), dar mai ales de propovăduirea lui Ioan Botezătorul (Lc. 3.14) și de învățătura Domnului Isus (Lc. 12.13-21), credinciosul trebuind să se bîzuiască pe purtarea de grijă a lui Dumnezeu în vederea satisfacerii nevoilor sale de astăzi și de mâine.

Ap. Pavel ne oferă un exemplu minunat de mulțumire sufletească, sentiment specific copilului lui Dumnezeu, în Fil. 4.11 și declară că, asociată evlaviei, mulțumirea este sursa unui mare câștig (I Tim. 6.5-6).

Pe de altă parte, ap. Iacov pune degetul pe una din cauzele nemulțumirii, relevând pizma și duhul de ceartă care provoacă haosul și neorânduiala (Iac. 3.16).

MUNCĂ, ACTIVITATE, ACȚIUNE, FAPTE, LUCRARE, OPERĂ. Toate aceste cuvinte redau verbele ebr.: *'asah*, *'abhad*; subst.: *'abhodah*; *mela'Khah*, precum și termenii gr.: *ergon*; *energeô*. Activitate fizică sau intelectuală pentru a produce bunuri materiale sau a crea anumite opere de artă. Mijlocul prin care cineva își câștigă existența.

Creația (universul) este opera lui Dumnezeu, și omul a fost creat, pe de o parte pentru a se bucura de comuniunea cu Creatorul său, iar pe de alta pentru a fi o ființă activă. Procesul muncii le permitea primilor oameni să-și întrebuințeze atât forțele fizice, cât și facultățile intelectuale, lucrând grădina Edenului care le fusese încredințată. Inițial, munca era o binecuvântare, dar ea s-a transformat într-o pedeapsă în momentul când ființa omenească a încălcat voia lui Dumnezeu (Gen. 3.17-19). După căderea în păcat, omul a trebuit să lucreze din greu pentru a-și câștiga existența. În opinia Ecclesiastului, truda, adică munca, este o deșertăciune (4.4). Și în zilele noastre munca mai este uneori sinonimă cu exploatarea sau cu asuprirea, deși prin actul de răscumpărare săvârșit de Domnul Isus Cristos a fost restabilit sensul original al muncii.

În V.T., Dumnezeu a reglementat condițiile în care trebuia să se desfășoare activitatea oamenilor; astfel, El a instituit 6 zile lucrătoare și o zi de odihnă (v. *Sabat*), timp în care era absolut interzisă orice activitate. Munca trebuia să fie întreruptă și în anumite zile de sărbătoare (Paște, Rusalii, etc.).

Deseori, Dumnezeu a încurajat poporul evreu să lucreze pentru El. De ex., prin confecționarea Cortului întâlnirii sau zidirea Templului (Ex. 26; I Cr. 28.10). Cartea Proverbelor aduce elogiul omului harnic (14.23; 31.27) și

condamnă lenea și trândăvia (6.6-11; 21.25). Dar munca este încurajată și în N.T. (II Tes. 3.10). Chiar și ap. Pavel a lucrat cu mâinile sale pentru a-și câștiga existența (I Cor. 4.12).

MUNTE. Palestina este o țară cu munți și văi (Dt. 11.11), dar ea dispune de puține vârfuri importante. Trei lanțuri muntoase, orientate în direcția NS, se succed mai mult sau mai puțin paralel. Pornind din V, vom întâlni:

1. Munții Iudeii, care se continuă cu aceia ai Samariei și lanțul Carmelului. De remarcat aici, începând dinspre S: colinele Ierusalimului, Muntele Sionului, Moria și Muntele Măslinilor (Ps. 125. 1-2; 48.3; Gen. 22.2; II Cr. 3.1; Zah. 14.4); Munții lui Efraim (Ios. 17.15), cu Muntele Ebal la N și Muntele Garizim la S (Dt. 11.29; Ios. 8.33); apoi, luând-o spre V, lanțul care se termină cu Muntele Carmel (I Împ. 18.19).

2. Munții Galileii, începând cu Muntele Ghilboa (I Sam. 31.8); Muntele Tabor se înalță, izolat, la marginea Câmpiei Ezdre'oni'ci (Ios. 4.6). Apoi, colinele mărginesc la V Lacul Galileii și se prelungesc la N cu lanțul, mult mai înalt, al Libanului (Dt. 3.25; Jud. 3.3).

3. Un alt lanț de munți, la E de Iordan, pornind din S Mării Moarte, este reprezentat prin: Muntele Seir (Gen. 36.8) și Muntele Hor (Num. 20.22-25), Munții Abarim (27.12; 33.48), Muntele Nebo (v. 47; Dt. 32.49); după ce a delimitat întregul curs al Iordanului, adesea sub forma unui platou înalt, acest lanț muntos se termină cu Hermonul (Dt. 3.8).

La figurat, munții sunt un simbol al eternității (Dt. 33.15; Hab. 3.6), al statorniciei (Is. 54.10); dar muntele mai reprezintă dificultățile, primejdiiile cu care se confruntă omul în viață (Ier. 13.16), obstacolele care, câteodată, i se par insurmontabile (Zah. 4.7; Mt. 21.21).

Folosind expresia „*muntele adunării*” (sau *al întâlnirii*) (Is. 14.13), se pare că profetul intenționează să-i dea prilej împăratului Babilonului să vorbească în felul babilonienilor care indicau, ca loc de reședință al zeilor, vârful munților învăluiți în ceață din N (Delitzsch, *Commentaire*; cf. Olympul grecilor) (V. *Carmel*; *Muntele Măslinilor*; *Sion*; *Tabor*; *Palestina*).

MUNTELE MĂSLINILOR. (V. *Măslinilor - muntele*).

MUNTELE PIERZĂRII. Munte aflat la E de Ierusalim (II Împ. 23.12; cf. I Împ. 11.7). Pe versantul său sudic, Solomon a ridicat altare dumnezeilor cărora li se închinău soțiile sale pă-

gâne. Specialiștii cred că este vorba de partea de miazăzi a Muntelui Măslinilor. Numele tradițional nu este *Muntele Pierzării*, ci *Muntele Scandalului*.

MUPIM. Urmaș al lui Beniamin (Gen. 46.21) (V. *Șufam*).

MURMUR, MURMURA. (V. *Cărti*).

MUSCĂ.

1. Insectă din ordinul dipterelor. Un specimen este musca domestică (*Musca domestica*). Numeroasele specii de muște care trăiesc în țările calde sunt atât de enervante (Is. 7.18; Ecl. 10.1), încât oamenii din Ecron îl adorau pe Baal-Zebub, dumnezeul muștelor, pe care îl considerau capabil să controleze aceste vietăți detestabile (II Împ. 1.2).

2. Cuv. ebr. *'arobh* desemnează o insectă vorace, care înțeapă, răspândită în Egipt. Versiunile noastre redau ac. cuv. prin „*muscă câinească*”, „*muscă otrăvitoare*” (Cornilescu și GBV), „*tăuni*” (Sinod. Galaction și Radu), „*musca câinelui*” (Nițulescu) (Ex. 8.21; Ps. 105.31). Aceste muște devorau (Ps. 78.45) și devastau țara (Ex. 8.17, 20). În opinia autorilor Septuagintei, este vorba de o specie de tăun.

MUSCHI. (V. *Muși*).

MUSHI. (V. *Muși*).

MUȘI, MUSCHI, MUSHI. Levit, fiul lui Merari, fondatorul unui clan sau al unei case patriarhale (Ex. 6.19; Num. 3.20; 26.58; I Cr. 6.19, 47; 23.21, 23; 24.26, 30).

MUȘTAR. Plantă din care se obține un condiment prețios (Lc. 13.19). Muștarul crește mai înalt decât celelalte ierburi, devenind un arbust (Mt. 13.32; Mc. 4.32) ale cărui ramuri atrag păsările căutătoare de semințe. Grăuntele de muștar, numit prin hiperbolă cea mai mică dintre toate semințele (Mt. 13.32), ilustrează dezvoltarea Împărăției cerurilor care, în faza inițială, pare un lucru neînsemnat. Expresia, proverbială la evrei, „*mare cât un grăunte de muștar*” (Mt. 17.20; Lc. 17.6) face aluzie la ceva extrem de mic. Muștar este numele vulgar al plantei numite de botaniști *Sinapis nigra*, muștarul negru, comun în Palestina. El crește în stare sălbatică, atinge înălțimea de 2,5-3 m și se cultivă pentru semințele sale din care se obține un condiment apreciat.

MUT-LABEN, MUTH-LABBEN = mori pentru fiul. Expresie cu semnificație incertă care figurează în titlul Ps. 9. Ar putea fi vorba de primele cuvinte ale unei cântări foarte cunoscute pe melodia căreia se cânta acest psalm.

MUZICĂ.

Origine

Referiri la muzică apar chiar pe primele pagini ale Bibliei. Astfel, în Gen. 4.21, citim că *„lubil a fost tatăl (strămoșul) tuturor celor ce cântă cu alăuta și cu cavatul.”* Prin urmare, Sf. Scriptură acordă muzicii un loc important în cadrul activităților omenești, punând-o alături de agricultură și artizanat (Gen. 4.20, 22).

Muzica în viața israeliților

Muzica a jucat un rol de seamă în viața poporului lui Dumnezeu. Ea ocupa un loc important atât în viața cotidiană a evreilor, cât și în viața religioasă, individuală și colectivă.

În viața cotidiană

Cântece de veselie: cu prilejul sărbătorilor (Gen. 31.27; Jud. 11.34-35 cf. Lc. 15.25), la nunți (Ier. 7.34), acasă și la câmp, în timpul lucrărilor agricole (Is. 9.2; 16.10).

Cântece de jale, în onoarea defunctului. Astfel, David a compus o elegie în onoarea lui Saul și a lui Ionatan (II Sam. 1.17-27), iar Ieremia a alcătuit o cântare de jale la moartea regelui Iosia (II Cr. 35.25).

În viața politică

Preoții convocau adunarea lui Israel, folosind două trâmbițe de argint (Num. 10.1-8). Trâmbițele erau utilizate, de asemenea, pentru a declanșa pregătirea de luptă (Num. 10.9). De fapt, cele mai vechi mențiuni ale muzicii instrumentale și cântecelor, mai mult sau mai puțin improvizate, sunt asociate unor lupte date de copiii lui Israel. Femeile întâmpinau pe vitejii întorși biruitori din război cu cântece și jocuri acompaniate de tamburine (Jud. 11.34; I Sam. 18.6). Israelii evocau, prin cântări, intervenția lui Dumnezeu în istoria lor (Ex. 15.20) și izbăvirea poporului din robia egipteană (Ps. 105; 107...).

La curtea regală

Împărații dispuneau de cântăreți atestați (Ecl. 2.8). Proclamarea unui suveran, căsătoria lui, recepțiile regale se desfășurau cu contribuția unor artiști a căror sarcină era crearea unei atmosfere destinate și înveselirea asistenței (II Sam. 19.33-34; I Împ. 1.40; II Cr. 20.28; Ps. 45.8).

În viața religioasă

Instrumentele muzicale acompaniau profeții în exercitarea activității lor. Încă pe timpul lui Samuel existau cete de profeți care cântau din lăute, harpe, tamburine și sistre (I Sam. 10.5). Elisei a cerut să-i fie adus un cântăreț cu arfa pentru a putea exprima mesajul pe care i-l inspira Dumnezeu (II Împ. 3.15). Muzica era folosită pentru alungarea duhurilor rele (I Sam. 16.16; 18.10).

Muzica sacră era parte integrantă din slujbele desfășurate la Templu, potrivit poruncii clare a Domnului: *„În zilele voastre de bucurie, la sărbătorile voastre și la lunile noi ale voastre, să sunați din trâmbițe, când vă veți aduce arderile-de-tot și jertfele de mulțumire; și ele vor face ca Domnul, Dumnezeul vostru, să-și aducă aminte de voi”* (Num. 10.10). David și toată casa lui Israel au cântat din instrumente înaintea Domnului în timpul transportului chivotului la Ierusalim (II Sam. 6.5). Acordurile muzicii vocale și instrumentale răsunau îndeosebi în timpul zilelor de sabbat și a celorlalte sărbători religioase.

Pe timpul lui David

David și-a adus o contribuție de prim-plan în vederea dezvoltării activității muzicale sub Vechiul Legământ, grație celor 4 talente pe care i le acordase Dumnezeu: darul de a cânta, de a compune poeme, de a inventa instrumente muzicale (I Cr. 23.5; II Cr. 7.6; Am. 6.5) și de a organiza cântarea, corurile și acompaniamentul lor în sanctuar (II Sam. 6.5; I Cr. 15-16). Asaf, Heman și Etan (Iedutun), cei 3 mai-mari ai cântăreților profilați pe muzica sacră l-au asistat pe David. Cântăreții și muzicienii, leviți aflați sub conducerea lui Asaf, aveau sarcina de a lăuda pe Domnul în fața chivotului din Cortul Sionului, în vreme ce corurile conduse de Heman și Iedutun trebuiau să-L slăvească pe Dumnezeu în vechiul Cort de la Gabaon (I Cr. 16.4-6, 39-42). Mai târziu, cele 3 coruri s-au unit și au fost incluse în serviciul religios desfășurat la Templu. Sub domnia lui David, numărul muzicienilor se ridica la 4 000 de persoane (I Cr. 23.5), dintre care 288 erau artiști emerți și aveau sarcina instruirii celor mai puțin abili (I Cr. 25.7-8). Cei 288 de specialiști erau împărțiți în 24 de clase, fiecare incluzând 12 profesori; 4 din aceste clase erau alcătuite din membrii familiei lui Asaf, 6 din ai lui Iedutun și 14 din membrii familiei lui Heman. Cei 3 lideri erau și dirijorii corului. Ei dădeau semnalul de plecare din chimvalele lor. Alți 8 muzicieni con-

duceau executarea melodiei, folosind lira (*Ken-nor*) și erau susținuți de 6 grupuri de harpiști.

Muzica a continuat să aibă o mare importanță în sanctuar, cu prilejul inaugurării Templului zidit de Solomon (II Cr. 5.13), precum și, la o dată mai târzie, respectiv sub domnia regiilor Ezechia și Iosia, care au luat măsurile necesare pentru reintegrarea muzicii în activitatea cultică (II Cr. 29.25; 35.15).

În cursul robiei babilonice (sec. VI î.Cr.), muzica a fost transferată din Templu în sinagogi, unde a fost folosită în special pentru citirea cântată a Scripturilor și a Mișnei, și mai puțin în cadrul cultului propriu-zis.

După exilul babilonian, cântăreții sacri au fost restabiliți în Templul reconstruit. Astfel, Ezra vorbește despre un număr de 200 de cântăreți și cântărețe (2.65).

Talmudul descrie maniera în care erau cântați Psalmii în cel de-al doilea Templu: la un semnal dat de chimvale, 12 leviți se ridicau în picioare și, stând pe treptele unei scări largi care ducea din curtea iudeilor în aceea a preoților, cântau cu 9 lire, două harpe și un chimval, în timp ce preoții turnau jertfele de băutură. Niște tineri leviți cântau la alte instrumente, iar alți leviți cântau vocal. Pauzele (în ebr. *selah*) psalmilor sau secțiunile erau punctate de sunetul trâmbițelor preoților postati de o parte și de alta a chimvalelor.

Instrumente muzicale

În principiu, cântarea era întotdeauna acompaniată cu instrumentele (II Cr. 5.12). Cuv. *psalm* indica, la început, o cântare acompaniată cu lira și destinată serviciului divin.

Evreii aveau 3 feluri de instrumente muzicale: cu coarde, de suflat și de percuție, pe care ei le foloseau pentru slava lui Dumnezeu (Ps. 149.3).

Instrumentele cu coarde erau alcătuite dintr-un corp sonor din lemn (cutie de rezonanță) și aveau niște coarde confecționate din intestin de animale. Pentru a vibra, coardele erau ciupite cu degetele uneia sau a ambelor mâini, ori cu o baghetă (plectrum) confecționată din lemn, fildeș sau metal. Instrumentele reprezentative pentru această categorie erau harpa și psalterionul. Harpa era folosită atât de muzica profană, cât și de cea sacră (v. *Har-pă*). Psalterionul, utilizat îndeosebi în cadrul ceremoniilor religioase, se armoniza cu soprani; harpa scotea sunete cu o octavă mai jos (I Cr. 15.20-21).

Cavalul, cimpoiul și cornul erau principalele *instrumente de suflat*. Flautele cântau adesea împreună cu alte instrumente (I Sam. 10.5;

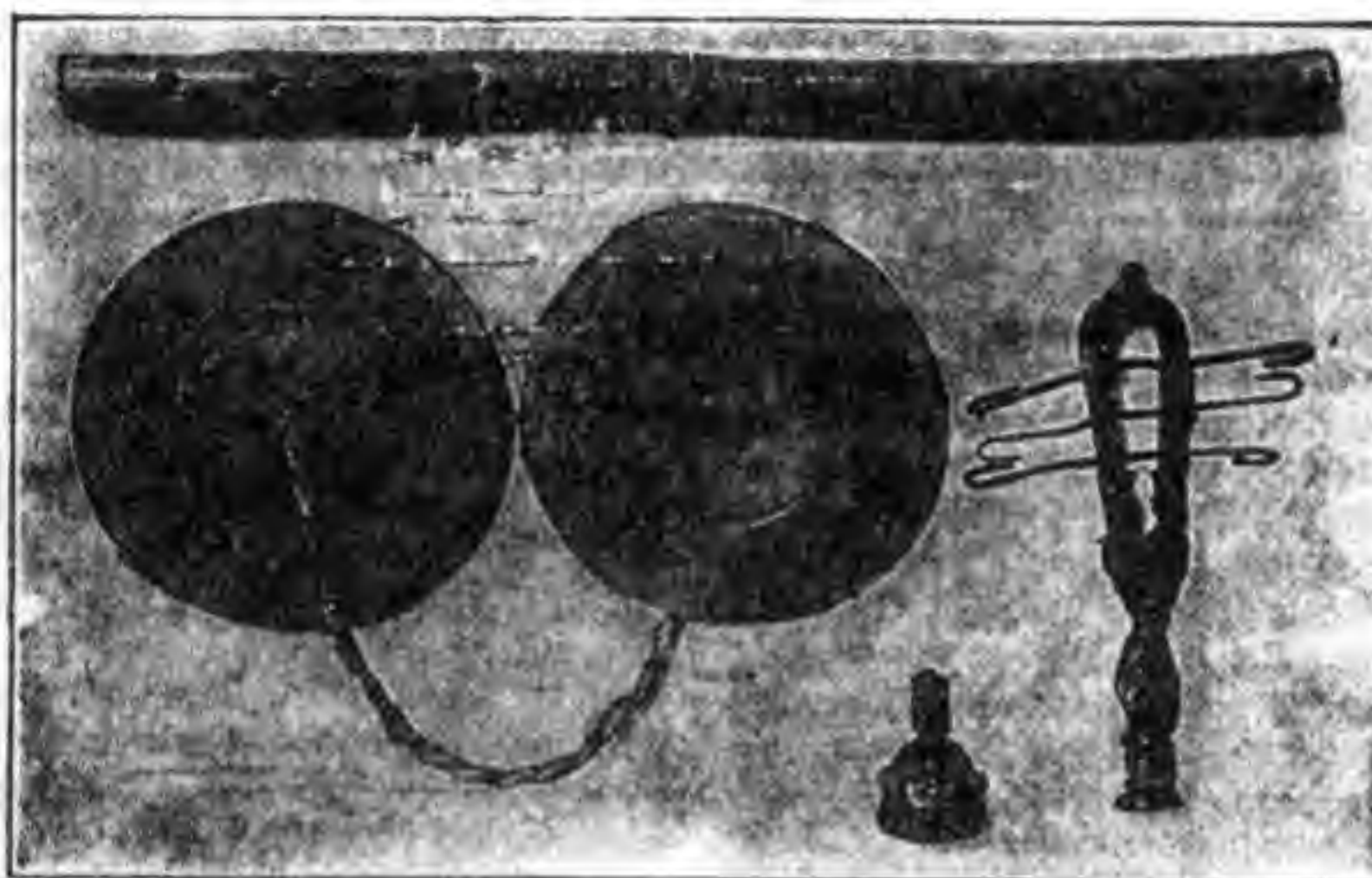
I Imp. 1.40; Is. 5.12; 30.29; Ecclesiastic 40.21); fluierile erau destinate să „*incite*” dansatorii (Mt. 11.17); fluierile erau folosite atât la nunți (I Mac. 3.45; Ap. 18.22), cât și în casele de jale, însoțind strigătele bocitoarelor (Ier. 48.36; Mt. 9.23; Răzb. 3.9.5). Biblia nu menționează prezența flautelor în Templu, dar știm că ele erau folosite în cadrul muzicii sacre (I Sam. 10.5), cu prilejul cortegiilor religioase (Is. 30.29) și au avut un anumit rol în ultimul Templu, mai ales în cursul Paștelor și al sărbătorii Corturilor. Câteodată se sufla dintr-un corn de berbec sau dintr-o altă trâmbiță, pentru a ranforșa sunetul celorlalte instrumente (I Cr. 15.28; II Cr. 15.14; Ps. 98.6), dar, în majoritatea cazurilor, cornul era utilizat în scopuri militare sau pentru diverse proclamații. Preoții anunțau sărbătorile, convocau adunarea Domnului, stimulau ostașii cu ajutorul trâmbițelor de argint. Acestea, numite în ebr. *Hatsotserah* (Num. 10.1-10) erau strâmte și nu depășeau lungimea de un cot. Laicii sunau foarte rar din trâmbițe (Os. 5.8; cf. II Imp. 11.14; II Cr. 23.13).

Instrumentele de percuție. Cel mai răspândit dintre acestea era timpanul (tamburina, toba), aflat de regulă în mâinile femeilor care, cu prilejul sărbătorilor, ritmau dansurile și cântecele (Gen. 31.27; Ex. 15.20; Jud. 11.34; Ps. 81.2). Chimvalele de bronz erau auzite în Templu (I Cr. 15.19). În clipele lor de exaltare, profeții se acompaniau cu diferite instrumente (I Sam. 10.5) care nu sunt menționate în legătură cu cel dintâi Cort al întâlnirii.

Pentru acompanierea cântărilor, se foloseau instrumentele cu coarde, dar și chimvalul, la care se pare că recurgea șeful formației pentru a marca măsura (I Cr. 15.19-21). Din acest ultim pasaj, rezultă că proporția psalterion/harpă era de 8/6.

În Templul lui Irod, muzicanții cântau cu două psalterioane, 9 harpe, un chimval și, în anumite zile, li se adăugau câteva flaute.

Preoții care sunau din trâmbițe li se alăturau, în mod excepțional, muzicanților care executau la instrumente cu coarde (II Cr. 5.12-13; 7.6). În cel de-al doilea Templu, dacă trâmbițele li se adăugau celorlalte instrumente obișnuite, ele nu răsuna decât în pauze sau pentru a da răspunsuri (Ezra 3.10-11). Muzicienii stăteau la răsăritul altarului (II Cr. 5.12). În Templul lui Irod, ei ocupau o scară cu multe trepte care ducea din curtea lui Israel în curtea preoților. În acest Templu, un cor de băieți, care stăteau în picioare la capătul de jos al scării respective, adăugau diapazonul înalt al glasurilor lor acelorale leviților.

Instrumente muzicale ale vechilor egipteni: 1. flaut; 2. chimvale; 3. clopoșel; 4. sistru.

Harpist egiptean. După o frescă murală descoperită la Teba.

Acompaniamentul era supus unor reguli speciale: numai urmașii lui Levi aveau dreptul să cânte la instrumente, în sanctuar; pe de altă parte, ei trebuiau să se limiteze la 4 din cele 8 grupe de instrumente menționate în V.T.

Muzica evreiască

Până de curând, au fost ignorate aproape în întregime caracteristicile muzicii evreiești. Însă grație descoperirilor efectuate de domnișoara S. Haik Ventura, care a descifrat semnele notate pe manuscrisele Bibliei ebraice (V.T.), s-a putut reconstitui „gama” evreiască sau „scara lidiană” cu 8 sunete. Astfel, domnișoara Ventura a putut identifica melodia pe care se cântau toate textele biblice ale V.T. Melodia urmărește semnificația cuvintelor, însuflețește textul și-l îmbogățește. Această cantilenă este foarte

veche; ea ar putea proveni de pe vremea Exodului. Corurile executau, probabil la unison, aceeași melodie sacră, foarte simplă, o partitură fiind rezervată bărbaților și o alta femeilor, cea din urmă fiind cântată în octava superioară. Instrumentele acompaniau la unison (I Cr. 15.20-21). Se pare că titlurile Ps. 9, 22, 45, 56, 57 ș.a. indică aceste melodii.

Se practicau antifonia și răspunsurile (Ex. 15.21; Nem. 12.31-43), deseori chiar și în Templu (Ezra 3.10-11; Ier. 33.11). Modul de aranjare a unor Psalmi (de ex. Ps. 24.7-10; 136) constituie o dovadă în acest sens. În Templul lui Solomon, adunarea lui Israel participa foarte rar la intonarea cântărilor Domnului, limitându-se la a rosti *amin*-ul final (I Cr. 16.36), însă, în Templul lui Irod, uneori și poporul dădea răspunsuri.

MUZICANT, INSTRUMENTIST, MUZICIAN.

1. Persoană care cântă acompaniindu-se la un instrument (Ap. 18.22).

2. Cuv. ebr. *menaggen* (II Împ. 3.15) indică o persoană care cântă la un instrument cu coarde (liră, harpă).

3. Iair angajase cu plată (Mt. 9.23) niște bărbați care cântau din fluier, cântărețe care intonau elegii și bocitoare de profesie. (Cf. II Cr. 35.25; Ier. 9.17-20; 48.31, 36).

MUZICIAN. (V. *Muzicant*).

MYSIA. (V. *Misia*).

MYTILENE. (V. *Mitilene*).

N

NAAM = *bunătate, dulceață, farmec*. Unul dintre fiii lui Caleb (I Cr. 4.15).

NAAMA = *drăgălașă, amabilă, prietenoasă*.

1. Fiica lui Lameh și sora lui Tubal-Cain (Gen. 4.22).

2. Soție a lui Solomon, de origine amonită. Mama regelui Roboam (I Împ. 14.21, 31; II Cr. 12.13).

3. Cetate din Câmpia lui Iuda (Ios. 15.41). Identif. pos.: Khirbet Fered, lângă 'Arak Na'aman.

NAAMATIT. Persoană originară din Naama; locuitor al acestei cetăți, de ex. prietenul lui Iov (Iov 2.11; 11.1; 20.1; 42.9). Ar putea fi vorba de o localitate din nordul Arabiei.

NAAMAN = *plăcut, agreabil*.

1. Nepotul lui Beniamin și fiul lui Bela; fondatorul unei familii (Gen. 46.21; Num. 26.40).

2. Comandantul armatei lui Ben-Hadad, împăratul Damascului. Acest general prin mâna căruia izbăvise Domnul pe sirieni, era lepros. În ciuda caracterului dizgrațios al leprei, cel afectat de boala aceasta nu era exclus din societatea siriană, în contrast cu ceea ce se petrecea în Israel. O tânără evreică, devenită sclava soției lui Naaman, a sugerat că generalul ar fi trebuit să facă o vizită profetului Elisei, la Samaria, pentru a se vindeca de lepra lui. Și Naaman s-a dus. Pentru a determina smerirea orgoliosului general sirian și a-l convinge că vindecarea lui s-ar datora numai lui Dumnezeu, Elisei nu s-a sinchisit să iasă în întâmpinarea lui Naaman și a suitei sale, ci s-a mulțumit să-i trimită vorbă, printr-un slujitor, să se cufunde de 7 ori în Iordan. Ofensat și furios, Naaman a făcut iute cale-ntoarsă, murmurând printre dinți: „*Nu sunt oare râurile Damascului, Abana și*

Parpar, mai bune decât toate apele lui Israel? N-aș fi putut oare să mă spăl în ele și să mă fac curat?” Dar slujitorii lui au încercat să-l liniștească și l-au rugat stăruitor să coboare în Iordan. Sirianul s-a supus, s-a cufundat de 7 ori, după cuvântul omului lui Dumnezeu, și s-a vindecat. Apoi, plin de recunoștință, Naaman a încercat să-l răsplătească pe Elisei, dar acesta a refuzat pentru a-l face să înțeleagă caracterul gratuit al binecuvântărilor divine. Însă Ghehazi, slujitorul profetului, s-a dovedit a fi un om lacom și mincinos. Devenind un închinător al Domnului, Naaman a cerut permisiunea de a duce în Siria, din țara lui Israel, cantitatea de pământ pe care o pot căra doi măgari; fără îndoială pentru a ridica un altar adevăratului Dumnezeu. Trăind în sânul păgânismului, el nu se putea sustrage complet obiceiurilor lumești. Împăratul Siriei se închina lui Rimon. Naaman trebuia să-l sprijine pe stăpânul lui când acesta intra în sanctuarul idolului și se prosterna înaintea sa. Această îndatorire puneă o problemă de conștiință celui vindecat printr-o minune divină. Elisei i-a îngăduit să-și îndeplinească sarcinile sale oficiale, deși aceasta implica prezența lui într-un templu păgân (II Împ. 5). Profetul era convins că Dumnezeu avea să-și termine lucrarea începută în inima lui Naaman, determinându-l, în scurt timp, să rupă orice legătură cu idolatria.

NAARA = *femeie tânără*. Una dintre soțiile lui Așhur, strămoșul locuitorilor din Tecoa (I Cr. 4.5-6).

NAARAI. Unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.37). S-ar părea că Naarai este o variantă,

dacă nu cumva corecția lui Paarai, care figurează în II Sam. 23.35.

NAARAN. (V. *Naarata*).

NAARATA, NAARATHA, NAARAN. O cetate de la hotarele lui Efraim, la E de Betel, nu departe de Ierihon (Is. 16.7). Numele ei a cunoscut numeroase transcrieri, printre care se numără și Naarata. Fără îndoială că este vorba de localitatea numită *Naaran* în I Cr. 7.28 și *Neara* în Ant. 17.13.1. Josephus afirmă că Arhelau a deviat o jumătate din apele Nearei pentru a-și uda palmierii palatului său de la Ierihon. Eusebiu vorbește de un sat numit Norath, aflat la 5 mile romane de Ierihon. Identif. prob.: 'Ain Duk.

NAASON. (V. *Nahşon*).

NABAL, NAVAL = *nebun, smintit*. Un mare bogătaş, proprietarul a numeroase turme de cornute mici. El locuia la Maon, dar turmele sale pășteau în împrejurimile localității Carmel, în Iuda, la marginea pustiei. Soția lui se numea Abigail. David și oamenii lui au locuit pe aceste locuri și au protejat bunurile băștinașilor contra străinilor dedați la jaf. Când Nabal s-a pogorât să-și tundă oile, 10 tineri trimiși de David au venit să-i ceară niște alimente la care, atât ei cât și conducătorul lor, credeau că au dreptul. Om fără pricepere, Nabal i-a tratat cu asprime pe trimișii lui David, refuzând să le dea ceva. Profund indignat, David mobilizează 400 de oameni și pornește în fruntea lor împotriva lui Nabal. Însă Abigail, o femeie inteligentă și chibzuită se grăbește să-l întâmpine pe David, aducând cu sine daruri importante, și reușește, vorbind cu multă înțelepciune, să-l împiedice să-și facă singur dreptate. La întoarcerea ei, Abigail îl găsește pe Nabal beat mort. A doua zi, după ce el se trezește din beție, nevastă-sa îi aduce la cunoștință ce riscuri își asumase prin purtarea lui nechibzuită. La auzul acestor cuvinte, Nabal are un atac de cord și moare 10 zile mai târziu. După moartea soțului ei, Abigail va deveni nevasta lui David (I Sam. 25.1-42).

NABATEENI. Populație de origine arabă. S-ar putea ca nabateenii să fie urmașii lui Nebaiot, fiul lui Ismael (Gen. 25.12-16). Limba vorbită și scrisă de nabateeni era aramaica. În sec. VI-IV î.Cr., acest popor s-a deplasat spre

N și a cucerit unele din cetățile întărite ale Edomului și Moabului. Reușind să-și impună controlul asupra rutelor pe care se deplasau caravanele Orientului Mijlociu, nabateenii au atins un înalt nivel de civilizație și s-au bucurat de o mare influență. Apogeul lor se situează între anii 200 î.Cr. și 100 d.Cr. La un moment dat, teritoriul controlat de nabateeni se întindea, la N, până la Damasc (II Cor. 11.32) și Coele-siria, iar la S, până la Mada'in Salih (al-Hijir) în Hedjazul de N (Arabia Saudită. N. Ed.) (I Mac. 5.25; 9.35; Ant. 13.15.2 și diferite inscripții). Nabateenii și-au stabilit capitala la Petra, la 90 km S de Marea Moartă. Această localitate era cunoscută în V.T. sub numele de Sela (Is. 16.1).

Printre nabateeni s-au remarcat o serie de artiști, arhitecți, ingineri și ceramiști renumiți. Chiar și din roca de Petra, ei au construit case, temple, morminte, prin sec. II d.Cr. Mai mult decât orice popor din vremea aceea, nabateenii au dezvoltat agricultura, pe suprafețe uriașe. Au excelat în arta forării de bazine și rezervoare, în piatră, preluând apa unor surse puternice și transportând-o, prin apeducte, la mari distanțe, în vederea irigațiilor.

Petra, cetate foarte aglomerată, a rămas necunoscută până în anul 1812, când a fost descoperită de elvețianul J.-L. Burckhardt. Apoi, în anul 1900, au fost date la iveală numeroase locuri sfinte unde se aduceau cândva jertfe sub cerul liber. Se presupune că nabateenii se închinau lunii și soarelui. Principalele lor divinități Dushara (Dionysos? Bachus?) și Alat evocau un cult al fertilității.

Pe la anul 312 î.Cr., Antigona, unul dintre succesorii lui Alexandru cel Mare, a condus două expediții militare contra nabateenilor, dar aceștia i-au rezistat cu succes. Regele lor Aretas III (aprox. 85-60 î.Cr.) a intrat pentru prima dată în relații strânse cu romanii. În anul 47, Iulius Cezar i-a solicitat cavaleri lui Malchus I. Nabateenii ating culmea puterii lor sub Aretas IV (4 î.Cr. - 40 d.Cr.), al cărui etnarh a încercat să-l aresteze pe Pavel la Damasc (II Cor. 11.32). În anul 105 d.Cr., Traian pune capăt autonomiei nabateenilor. În anul următor, teritoriul lor devine provincie romană, sub denumirea de Arabia Petrată (Arabia de Petra) (V. *Aretas, I; Sela*). Când dezvoltarea orașului Palmira, în N, a determinat devierea circulației caravanelor comerciale, astfel că acestea nu mai intrau prin Petra, viața economică a nabateenilor a cunoscut un serios declin. Unii exegeți văd în faptul

acesta o împlinire a unora din profețiile lui Oba-dia (de ex. 3, 4).

NABI. (V. *Nahbi*).

NABONIDE. (V. *Belșafar*).

NABOT, NABOTH. Un locuitor al Izreelului. El deținea o vie în această localitate, aflată lângă unul din palatele lui Ahab. Procedând în spiritul Legii lui Moise, el a refuzat s-o vândă împăratului, pentru că o moștenise de la strămoșii lui (Num. 36.7). La instigația Izabelei, Nabot și fiii săi au fost omorâți cu pietre, pe temeiul declarației a doi martori mincinoși (II Împ. 9.26). Câinii au devorat cadavrele celor lapidați, iar Ahab a luat via în stăpânire. Acest asasinat a atras judecata lui Dumnezeu asupra regelui și a nevestei sale, care era mai vinovată decât Ahab (I Împ. 21.1-24; 22.34-38; II Împ. 9.30-37).

NABUCODONOSOR. (V. *Nebucadnețar*).

NACHAM. (V. *Naham*).

NACHAMANI. (V. *Nahamani*).

NACHASH. (V. *Nahaș*).

NACHATH. (V. *Nahat*).

NACHBI. (V. *Nahbi*).

NACHOR. (V. *Nahor*).

NACHRAI. (V. *Naharai*).

NACON, NAKON = *pregătit*. Numele unei arii unde a murit Uza din pricină că atinsese chivotul Domnului (II Sam. 6.6). Locul acela s-a numit de atunci Pereț-Uza, *spărtura lui Uza*, pentru că Domnul făcuse o spărtură (breșă) printre oamenii lui David (II Sam. 6.8) (V. *Chidon*).

NACOR. (V. *Nahor*).

NACȘON. (V. *Nahșon*).

NADAB, NADAV = *generos*.

1. Cel mai mare dintre cei 4 fii ai lui Aaron (Ex. 6.23; Num. 3.2; 26.60; I Cr. 6.3; 24.1). Nadab și Abihu au avut privilegiul să se apropie de Domnul pe Muntele Sinai (Ex. 24.1); mai târziu,

ei au fost consacrați preoției (28.1). Cu toate acestea, Domnul i-a lovit cu o moarte fulgerătoare din pricină că I-au adus tămâie într-o cădelniță aprinsă cu foc „*străin*”, adică un foc care nu provenea de la altarul arderilor-de-tot (Lv. 10.1-7; Num. 26.61). Imediat după această tragedie, Domnul i-a dat lui Aaron o lege valabilă pentru totdeauna și pentru toți preoții, care interzicea consumul oricărei băuturi alcoolice înainte de a intra în sanctuar. O asemenea poruncă lasă să se înțeleagă că Nadab și Abihu s-ar fi aflat sub influența alcoolului, în momentul când au comis profanarea care i-a costat viața (Lv. 10.9). Cei doi vinovați nu au avut copii (Num. 3.4; I Cr. 24.2).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hetron, din casa lui Ierahmeel (I Cr. 2.28, 30).

3. Beniamit, ai cărui părinți se numeau Gabon și Maaca (I Cr. 8.30; 9.36).

4. Fiul lui Ieroboam I și succesorul lui pe tronul lui Israel. Nadab a început să domnească pe la anul 910 î.Cr. El a practicat cultul vițelului de aur, asemenea tatălui său. Pe când Nadab și oștile sale asediau Ghibetonul, Baeșa l-a asasinat; apoi, a pus mâna pe tron și i-a executat pe toți urmașii lui Ieroboam. Domnul S-a folosit de Baeșa pentru a pune în aplicare hotărârea pe care o rostise contra lui Ieroboam și a casei sale. Domnia lui Nadab nu a durat nici măcar doi ani (I Împ. 14.10-11, 20; 15.25, 31).

NAFICH. (V. *Nafiș*).

NAFISH. (V. *Nafiș*).

NAFIȘ, NAFICH, NAFISH, NAPHICH, NAPHISCH. Fiul lui Ismael (Gen. 25.15; I Cr. 1.31) și fondatorul unui clan contra căruia au luptat, la un moment dat, semințiile israelite de pe malul răsăritean al Iordanului (I Cr. 5.18-22).

NAFTUAH (V. *Naftuhimi*).

NAFTUHIMI, NAFTUAH, NAPHTUHIM, NAPHTUKHIM. Un trib egiptean menționat între libienii din Egiptul de Jos și patrusimii din Egiptul de Sus (Gen. 10.13; I Cr. 1.11-12). Poate că este vorba de locuitorii din Delta Nilului.

NAGAI. Strămoș al lui Cristos (Lc. 3.25).

NAG HAMMADI. Numele unui oraș egiptean modern, udat de Nil, aflat la 50 km N de Luqsor (v. harta de la art. *Nil*). Nag Hammadi a

împrumutat numele său unui lot de papyrusuri gnostice, găsite în anul 1945 la Kenoboskion, de cealaltă parte a Nilului. Papyrusurile respective fuseseră îngropate într-un vechi cimitir care aparținea unei mănăstiri fondate de Sf. Pahome, în jurul anului 320 d.Cr.

În cele 13 codice descoperite, s-au numărat 48-52 de documente, dintre care 44 sunt texte diferite. Majoritatea conțin fragmente din Evangheliile, Faptele Apostolilor, Epistole și Apocalipsa. Este vorba de cca 1 000 de pagini de text dintre care vreo 800 se prezintă într-o stare bună. Ele au fost scrise în limba coptă (forma finală a vechii limbi egiptene) și se presupune că au fost traduse din grecește.

O bună parte din textele respective au fost deja publicate; ele au contribuit la îmbogățirea cunoștințelor noastre cu privire la canonul N.T., critica textuală a N.T., exegeza și hermeneutica lui; de asemenea, au oferit elemente interesante referitor la gnosticism. Manuscrisele acestea se găsesc acum la Muzeul Copt din Cairo.

NAHALAL, NAHALOL = *pășune*. Un sat al lui Zabulon (Ios. 19.15). Ac. sem. nu l-a izgonit pe canaaniti (Jud. 1.30). Localitatea a fost atribuită leviților care au descins din Merari (Ios. 21.35). Identif. prob.: actualul Tell en-Nahl, în Câmpie, la S de Acra.

NAHALIEL, NAKHALIEL = *valea sau pârâul lui Dumnezeu*. Un loc unde au tăbărit israeliții, în pustie, între Beer, la E de Moab, și Bamot, situat între Dibon și Baal-Meon (Num. 21.19). Identif. incertă.

NAHALOL. (V. *Nahalal*).

NAHAM, NACHAM, NAKHAM = *consolare*. Fratele soției lui Hodia (I Cr. 4.19).

NAHAMANI, NACHAMANI, NAKHAMANI = *compătimitor*. Una dintre persoanele care s-au întors din Babilon cu Zorobabel (Nem. 7.7).

NAHARAI, NACHRAI, NAHRAI, NAKHARAI = *cel ce sforăie*. Un bărbat din Beerot. El îi ducea armele lui Ioab (II Sam. 23.37; I Cr. 11.39).

NAHAȘ, NACHASH, NAKHASH = *șarpe*.

1. Tatăl Abigalei (Abigail) și Teruiei (II Sam. 17.25; cf. I Cr. 2.16), surorile vitrege ale lui David. S-ar putea ca văduva lui Nahaș (mama

Abigalei și Teruiei), să se fi căsătorit cu Isai și astfel să fi devenit mama lui David.

Alte explicații mai puțin satisfăcătoare ar fi:

a) soția lui Isai s-ar fi numit Nahaș;

b) potrivit unei opinii evreiești tardive, Nahaș ar fi fost un alt nume al lui Isai.

2. Rege amonit, care a asediat Iabesul din Galaad. Locuitorii cetății s-au declarat gata să se predea și să-i plătească un tribut, dar Nahaș a răspuns că nu va trata cu ei decât după ce le va scoate ochiul drept tuturor bărbaților din cetate, spre a umili astfel pe Israel. Înainte de expirarea termenului de 7 zile acordat bătrânilor cetății, Saul, de curând ales ca rege, vine în ajutorul Iabesului, bate pe amoniți și izbăvește populația asediată (I Sam. 11.1-11). Același Nahaș, dacă nu cumva unul dintre fiii săi cu același nume, l-a tratat cu bunătate pe David, poate tocmai datorită faptului că acesta se afla în dezacord cu Saul (II Sam. 10.2).

3. O persoană care locuia în Raba fiilor lui Amon (II Sam. 17.27). Ar putea fi vorba de regele menționat mai sus sau de un israelit stabilit la Raba, după ce David a luat în stăpânire această localitate (II Sam. 12.29).

NAHAȘ (CETATEA) = *cetatea șarpelui*. Probabil că inițial semnificația acestui nume a fost *cetatea de aramă*. Localitate înregistrată cu cetățile lui Iuda (I Cr. 4.12). Numele ebr. se poate traduce prin *cetatea lui Nahaș* (cf. II Sam. 17.25). Gheharașim, adică *valea lucrătorilor*, numele sub care apare în I Cr. 4.14, sugerează că Ir-Nahaș ar putea însemna *valea aramei*. Dacă această vale este Araba, unde se află numeroase mine de cupru, de fier și topitorii, atunci Ir-Nahaș se identifică cu importanta mină din epoca fierului și cu topitoria de la Khirbet Nahas (Ruinele de Aramă), aflată în apropiere de marginea dinspre N a văii Arabah.

NAHAT, NACHATH, NAKHATH = *liniște*.

1. Urnaș al lui Esau, prin tată, și al lui Ismael, prin mamă. A devenit una dintre căpeteniile Edomului (Gen. 36.3, 4, 13, 17; I Cr. 1.37).

2. Levit din neamul lui Chehat (I Cr. 6.26). În alte locuri, se numește Tohu sau Toah (I Sam. 1.1; I Cr. 6.34).

3. Un alt levit. Se ocupa de zeciuieli și de darurile aduse de popor, sub domnia lui Ezechia (II Cr. 31.13).

NAHBI, NABI, NACHBI = *ascuns*. Una dintre cele 12 iscoade trimise în Canaan. Nahbi era reprezentantul sem. lui Neftali (Num. 13.14).

NAHOR, NACOR, NAKHOR = *cel ce gă-
făie, cel ce sforăie*.

1. Fiul lui Serug și bunicul lui Avraam (Gen. 11.24-25).

2. Fiul lui Terah și fratele lui Avraam (Gen. 11.27). El s-a căsătorit cu Milca, nepoată-sa, fiica lui Haran și sora lui Lot (Gen. 11.29). Nu este menționat printre cei ce au plecat din cetatea Ur cu Terah, Avraam și Lot, dar îl găsim mai târziu la Haran, în Mesopotamia (Gen. 24.10; 27.43). Prin Milca, Nahor are 8 fii care vor deveni strămoșii triburilor aramaice. Țiitoarea lui i-a mai născut 4 fii, care au fondat alte națiuni (Gen. 22.21-24). Betuel, fiul lui Nahor și al Milcăi, a fost tatăl Rebecăi și al lui Laban (Gen. 24.15, 29).

Tabletele de la Mari și alte documente mai recente, scrise în asiriana mijlocie, menționează adesea cetatea lui Nahor (Gen. 24.10), numită Nakhur (Nahur). Se pare că aceasta a fost amplasată mai jos de Haran, în valea Balikh. În sec. XVIII î.Cr., această localitate era cărmuită de un dregător amorit. (V. *Mari*).

NAHRAI. (V. *Naharai*).

NAHŞON, NAASON, NACŞON, NAHASON, NACHSCHON, NAKHSHON = *șarpe*. Domnitor al sem. lui Iuda, în perioada primelor călătorii prin pustie (Num. 1.7; 2.3; 7.12, 17; 10.14). Sora lui s-a căsătorit cu Aaron, din sem. lui Levi (Ex. 6.23). Nahşon a fost bunicul sau, poate, un strămoș mai îndepărtat al lui Boaz, soțul lui Rut. În genealogia lui David, el figurează ca al 5-lea ascendent (Rut 4.20-22; I Cr. 2.10-12). Aşadar, Nahşon este unul dintre strămoșii lui Cristos (Mt. 1.4; Lc. 3.32-33).

NAIN. Orașul în care l-a înviat Domnul Isus pe singurul fiu al unei văduve (Lc. 7.11-17). Localitatea a dăinuit până în zilele noastre, numindu-se acum Nein. Se află la capătul de NV al lui Djebel ed-Duhy, colina care se mai numește și Hermonul Mic, la 3 km V-SV de Endor, și la 8 km S-SE de Nazaret. În prezent, Nein este un cătun cu câteva ruine și niște grote care serveau altădată ca morminte.

NAIOT, NAJOTH, NAYOTH, NAVIT. Un cartier al cetății Rama unde duceau o viață comunitară profeții care se grupaseră pentru a lucra sub conducerea lui Samuel (I Sam. 19.18-20.1). Acest cuvânt, a cărui semnificație exactă ne scapă, nu figurează decât aici. Textul ebr.

consonantic este *nvyt* (*naveyat* sau *navit*), pe care o notă marginală a manuscriselor îl corectează în *nayot*. Autorii Septuagintei (Codex Vaticanus și Codex Lucianus) preferă cea de a doua transcriere. Poate că ac. cuv. se înrudește cu termenul ebr. *naveh* (= pășune, locuința păstorilor, a nomazilor, de unde ar fi derivat sensul general de locuință). Pornind de la termenii asemănători ai limbii arabe, s-a dat cuv. *naveyat* sensul de *loc unde se studiază* (colegiu, școală), dar ne îndoiim că, la o dată atât de îndepărtată, ar fi putut avea o asemenea accepțiune. Prin urmare, este preferabil să rămânem la interpretarea obișnuită: *locuință*, sau mai degrabă *locuințe*. (V. *Prooroci - adunarea lor*).

NAKHALIEL. (V. *Nahaliel*).

NAKHAMANI. (V. *Nahamani*).

NAKHARAI. (V. *Naharai*).

NAKHASH. (V. *Nahaş*).

NAKHATH. (V. *Nahat*).

NAKHOR. (V. *Nahor*).

NAKHSION. (V. *Nahşon*).

NAKON. (V. *Nacon*).

NAJOTH. (V. *Naiot*).

NAOMI = *plăcuta (grațioasa) mea*. Soția lui Elimelec. Acesta, din pricina foametei care izbucnise în țara lui Iuda, a luat-o pe Naomi și pe cei doi fii ai lor și s-au instalat în țara Moabului. După moartea lui Elimelec și a celor doi fii, care se căsătoriseră cu fete moabite, Naomi, însoțită de Rut, noru-sa, se întoarce în Betleemul lui Iuda (Rut 1-4).

NAPHICH. (V. *Nafiş*).

NAPHISCH. (V. *Nafiş*).

NAPHTUHIM. (V. *Naftuhimi*).

NAPHTUKHIM. (V. *Naftuhimi*).

NARCIS. (Nume lat., de origine gr.). Un creștin din Roma. Ap. Pavel roagă să se transmită salutări credincioșilor din casa lui (Rom. 16.11).

NARCISĂ; TRANDAFIR; CRIN. Cuvinte prin care diferite versiuni biblice, rom. și fr.,

au redat cuv. ebr. *Habhatselet* (Cânt. 2.1; Is. 35.1). Iată câteva din interpretările moderne cele mai curente:

1. Unii comentatori, printre care se numără și Tristram, au adoptat punctul de vedere al Targumului (parafraza aram. a textului ebr.) la Cântarea Cântărilor. Pornind uneori de la o etim. incertă, ei consideră că floarea aceasta ar fi *Narcissus tazetta*, frumoasa narcisă albă, care are un parfum aparte și se întâlnește, din belșug, primăvara în câmpia Saronului și pe colinele palestiniene.

2. Alții apreciază că termenul ebr. *Habhatselet*, înrudit cu cuv. siriac *hamsalayta*, desemnează zârna (*Colchicum autumnale*) și brândușa (*Crocus Heuffelianus*). Cele două flori asemănătoare, viu colorate, încep să înflorească odată cu revenirea sezonului ploios. Potrivit unei opinii majoritare, planta respectivă ar fi brândușa de toamnă, *Colchicum autumnale*, cu florile de un violet pal.

3. Înrudit cu cuv. akkad. *habasillatu* (planta mlaștinilor), termenul ebr. respectiv ar desemna *Cyperus syriacus*, numit și *Cyperus papyrus*, care crește în câmpia Saronului, pe malurile lui Nahr el-'Aujah și în alte regiuni mlaștinoase ale Palestinei. Florile își fac apariția spre sfârșitul toamnei.

Cât despre *trandafir*, acesta este originar din Media și Persia. Adus la o dată timpurie în ținuturile mediteraneene, trandafirul înflorește și în munții Palestinei.

NARD. (În ebr. *nerd*). O plantă aromată (Cânt. 4.13-14), folosită odinioară pentru obținerea unui unguent numit, în gr., *nardos* (Mc. 14.3). Nardul este, desigur, *Nardostachys jatamansi*, din familia valerianacee, plantă care crește în Himalaia între 3 300 și 5 100 m. Mirul de nard a devenit foarte curând un articol comercial, deoarece hindușii l-au folosit, în medicină și parfumerie, din vremuri străvechi. Prețul foarte ridicat al mirului de nard era determinat de marea distanță de la care era adus. Parfumul de nard curat, turnat de o femeie pe capul Domnului Isus, valora peste 300 de dinari (Mc. 14.3, 5). În Mc. 14.3 și Ioan 12.3, cuv. *nard* este urmat de adj. gr. *pistikos*, variantă plauzibilă a lui *pistos* = curat. Este puțin probabil ca acesta să fi derivat de la *pistos* = lichid. Anumiți exegeți consideră că ac. adj. ar indica locul de unde provenea nardul respectiv.

NAS, NĂRI. În Biblie, cuv. *nări* traduce termenul ebr. *'aph* (la pl.: *'appayim*) care, lit.,

înseamnă: locul pe unde se respiră). Prin nări a dat Dumnezeu viață omului: El i-a suflat în nări o suflare de viață (Gen. 2.7). Așadar, nările, organ prin care trece aerul ce întreține viața, prezintă o însemnătate esențială pentru organism.

La fig., Ieremia vorbește despre un rege ca fiind „*sufllarea nărilor*” (vieții) poporului său (Pl. 4.20). De asemenea, nările sunt considerate a fi sediul mâniei: respirația se precipită și ele se dilată (Pv. 14.17; 22.24; 25.15). Deseori, pentru a fi transportate, bovinelor li se înfigea o verigă în nas. De acolo a rezultat expresia: *a pune o verigă în nările cuiva*, a cărei semnificație este *a controla* sau *a dirija persoana respectivă* (II Împ. 19.28; Is. 37.29). În Ez. 23.25, expr. *a tăia nasul* nu se referă, așa cum au sugerat unii exegeți, la o pedeapsă aplicată în Egipt pentru adulter, ci prezice mutilarea locuitorilor Samariei și Ierusalimului care urmau a fi deportați. În Ez. 8.17, se spune despre oamenii lui Iuda că își apropie o ramură de nas, aluzie posibilă la un ritual idolatru, de origine persană. Dar expresia respectivă ar putea să se refere la o turnură idiomatice: „*a duce ramura la nări*”, adică a irita, a supăra. O altă formă a verbului, redată de o veche tradiție, sugerează a se citi: *ei flutură o ramură sub nasul Meu*, adică: *ei Mă irită* (Mă supără) (prin idolatria lor). Numeroase alte interpretări au fost date acestui verb (a ține ceva în fața Sa, rugându-L să arunce demonii, obscenitate, adulter, idolatrie și vărsări de sânge...).

NAS (VERIGĂ PENTRU). Obiect de poadoabă pe care îl purtau îndeosebi femeile. Veriga respectivă se fixa fie pe peretele lateral al nasului, fie pe septul nasului (Is. 3.21; Gen. 24.47; Ez. 16.12).

NAȘTERE. Aducerea unui copil pe lume (Mt. 1.18). Nașterea era unul dintre cele mai fericite evenimente în viața semiților din antichitate. Cuv. *naștere* apare în anumite expresii, cum ar fi: „*țara nașterii*” (țara de origine, Gen. 11.28) sau „*ziua nașterii*” (Gen. 40.20). În textele poetice, formele substantivate ale cuv. ebr. sunt deseori puse în paralel cu cuv. *pântece* (= mîtră), iar formele verbale se apropie de termeni ca: a asista (o femeie) la naștere, a se afla în durerile nașterii, a da viață. Din relatarea despre Creație, aflăm că Dumnezeu a dat bărbatului și femeii porunca de a procrea. Vocația primară a femeii israelite era aceea de a aduce copii pe lume (cf. Gen. 24.60).

În vechime, evreii nu aveau cunoștințe mai vaste decât celelalte popoare din vremea lor

cu privire la ceea ce se petrecea în trupul mamei între zămislire și naștere. Din descrierea poetică făcută de Iov, este greu de stabilit nivelul cunoștințelor sale în acest domeniu: „*Nu m-ai muls ca laptele? Nu m-ai închegat ca brânza? M-ai îmbrăcat cu piele și carne, m-ai Țesut cu oase și vine*” (Iov 10.10).

În vremuri îndepărtate, femeia era considerată ca fiind *un vas* care primea sămânța bărbatului, din care se forma copilul, iar acesta își datora, în exclusivitate, patrimoniul genetic tatălui său. Lucru valabil, și în zilele noastre, la anumite popoare, evreicilor nu le era îngăduit să alăpteze după ce rămăneau însărcinate (cf. Os. 1.8). Dezvoltarea embrionului în pântecul mamei era înconjurată de mister și servea ca termen de comparație pentru lucrurile care îi rămân necunoscute omului: „*Cum nu știi care este calea vântului, nici cum se fac oasele în pântecul femeii însărcinate, tot așa nu cunoști nici lucrarea lui Dumnezeu, care le face pe toate*” (Ecl. 11.5). Dumnezeu singur este Acela care, în opinia vechilor evrei, acționa pentru formarea trupului copilului: „*Măinile Tale m-au făcut și m-au zidit, ele m-au întocmit în întregime... m-ai lucrat ca lutul*” (Iov 10.8-9; cf. 31.15). „*Tu mi-ai întocmit răunchii, Tu m-ai Țesut în pântecul mamei mele... Trupul meu nu era ascuns de Tine, când am fost făcut într-un loc tainic, Țesut în chip ciudat, ca în adâncimile pământului. Când nu eram decât un plod fără chip...*” (Ps. 139.13-17; cf. Ier. 1.5). Pasajul din Lc. 1.36, 41, 44, 56, 57 evocă cele 9 luni de gestație și mișcările copilului în pântecul mamei sale.

Gravidele erau asistate la naștere de rude, vecine sau moașe (v. ac. cuv.) (Rut 4.14, 16, 17; I Sam. 4.20). „*Scaunul de naștere*” (Ex. 1.16) nu era altceva decât două pietre pe care sta, chircită pe vine, cu mâinile pe coapse (Ier. 30.6), femeia aflată în durerile nașterii. Uneori, travaliul se prelungea (Is. 37.3; Os. 13.13), sau ajungea chiar să pună în pericol viața mamei (Gen. 35.16-19; I Sam. 4.19-20). De asemenea, nașterea este câteodată sinonimă cu suferința (Ps. 48. 6). Avorturile spontane (Ex. 21.22; Iov 3.16; Ecl. 6.3; Ps. 58.8) sau copiii născuți morți (Num. 12.12; Ier. 20.17) erau la ordinea zilei.

Durerile nașterii, consecință a căderii în păcat (Gen. 3.16), sunt folosite deseori ca termen de comparație pentru niște suferințe intense, apărute pe neașteptate (Is. 21.3; 26.17; Ier.

49.24; Gal. 4.19). Intervenția lui Dumnezeu pentru zidirea Noului Ierusalim este asemănată cu o naștere fără dureri (Is. 66.7-8).

Imediat după naștere, mama își uită suferințele (Ioan 16.21). Se tăia cordonul ombilical, copilul era scăldat și frecat cu sare și apoi înfășat în scutece (Ez. 16.4). La scurt timp după aceea, tatăl sau mama, câteodată o vecină (Rut 4.17), îi dădeau nume noului-născut. Pe vremea când s-a scris N.T., băiatul primea nume în momentul circumciziei, a 8-a zi (Lc. 1.59; 2.21). Mama era considerată necurată timp de 7 zile, dacă născuse un băiat, și 14 zile când avea o fată. După aceea, ea trebuia să rămână închisă în casă 33 de zile, dacă născuse un băiat, și 66, pentru o fată, sfârșind prin a aduce o jertfă de curățire la sanctuar (Lv. 12).

Pentru nașterea însăși, N.T. folosește cuv. *tiktô*, însă de cele mai multe ori apare *gennaô*, care include și concepția, precum și *genesis* sau *ginomai* = a deveni. Nașterea fizică a servit ca termen de comparație regenerării (nașterea din nou) (*anagennaô*: a naște din nou, *palig-genesia*: naștere din nou). Pavel își aplică termenul *ektrôma*: o naștere prematură (utilizat de Septuaginta în Iov 3.16 și Ecl. 6.3 și tradus, în general, prin avorton, stărpitură).

A-și blestema cineva ziua nașterii echivala cu a regreta faptul de a fi venit pe lume sau exprima dorința de a nu se fi născut niciodată (Iov 3.11, 16).

În Dt. 32.18, Dumnezeu este numit Stânca lui Israel, Cel ce l-a născut. În Os. 9.11, Dumnezeu rostește judecata împotriva lui Israel, zicând despre Efraim că „*slava lui va zbură ca o pasăre; nu mai este nici o naștere, nici o însărcinare și nici o zămislire*.” (Așadar, nașterea este un har și o binecuvântare divină). În Is. 66.7-9, Sionul se află în travaliu și este pe punctul de a naște. Aici, nașterea se aplică regroupării lui Israel în prezența Dumnezeului său, adică nașterii Noului Ierusalim (V. *Familie*).

NAȘTEREA DIN NOU. Termenul *palig-genesia* (naștere din nou) apare numai de două ori în N.T. Prima din cele două mențiuni (Mt. 19.28), se referă la „*înnoirea tuturor lucrurilor*”, nașterea din nou a cosmosului. Cealaltă referință (Tit 3.5) prezintă regenerarea sub aspectul unei spălări a sufletului omenesc de toate necurățiile acumulate înainte de a se întoarce la Dumnezeu.

Profeții au vestit deja transformarea radicală a omului prin lucrarea Duhului lui Dumnezeu

(Ier. 31.31-34; Ez. 11.19-21; Ez. 36.26-27). Fără îndoială că pe aceste pasaje s-a sprijinit Domnul Isus când i-a vorbit lui Nicodim de nevoia nașterii din nou pentru a putea intra în Împărăția lui Dumnezeu (Ioan 3.3-7). Alte aluzii la nașterea din nou, ceva mai voalate și într-un limbaj mai metaforic, întâlnite în Evanghelii, ar fi la: Mt. 9.16-17; 18.3; Ioan 5.24; 12.24. Toate referirile la viață din Evanghelia după Ioan lasă să se subînțeleagă viața cea nouă care începe odată cu nașterea din nou (Ioan 4.10; 5.21, 26; 6.40, 47; 14.6; 20.31). În prima sa Epistolă, ap. Ioan folosește verbul a se naște (*gennaō*), în sensul său simbolic, pentru a vorbi despre nașterea din nou (I Ioan 3.9; 4.7; 5.1, 4, 18). Ap. Pavel îl utilizează în același sens (I Cor. 4.15; Film. 10). Petru recurge la cuv. *anagennaō* (a renaște: I Pet. 1.3, 23) sau la *artigennetos* (nou-născut, născut de curând: I Pet. 2.2). Iacov folosește *apokyeō* (a zămisli, a da naștere: 1.18). Alți termeni atrag atenția asupra faptului că nașterea din nou trebuie să se continue cu o viață nouă:

a) a înnoi, a schimba (*anakainōō* de la *ana* = din nou și *kainos* = nou, diferit). În II Cor. 4.16, se vorbește de înnoirea zilnică a omului interior; în Col. 3.10, de omul cel nou, în contrast cu natura veche neregenerată. Acest termen nu apare decât în N.T.

b) A reînnoi, *ananeoō*, de la *ana* și *neos* = nou, recent, fără ideea de schimbare. În Ef. 4.23, se vorbește despre a fi înnoiți în duhul minții noastre, în toate facultățile noastre intelectuale.

c) Înnoire (*anakainōsis*): Rom. 12.2, „înnoirea minții”. *Anakainōsis* este folosit cu subst. regenerare în Tit 3.5: „spălarea nașterii din nou, înnoirea făcută de Duhul Sfânt”.

d) Nou (*kainos*): neobișnuit, de calitate superioară, de o altă natură, diferită de cea veche. Este un adj. pe care-l întâlnim în numeroase pasaje pentru a descrie rezultatele nașterii din nou: în Gal. 6.15: o făptură (creatură) nouă (cf. II Cor. 5.17); Ef. 4.24: omul cel nou (cf. Ef. 2.15).

Așadar, întâlnim în Sf. Scriptură o mare diversitate de termeni care se referă la experiența nașterii din nou. Nu este vorba de un gând izolat, ci de o realitate importantă, exprimată sub diferite forme. Toate cuvintele acestea comportă fie ideea de naștere, fie aceea de înnoire. Această nouă stare este ceva recent și totodată un lucru diferit de ceea ce fusese mai înainte.

Apostolii au prezentat nașterea din nou sub diferite aspecte și printr-o varietate de imagini: o făptură nouă (II Cor. 5.17; Gal. 6.15; Ef. 2.10); o viață nouă (Rom. 6.4), o înviere spirituală (Rom. 6.4-6; Ef. 2.1, 5; Col. 2.12; 3.1); un duh nou (Rom. 7.6; cf. Ez. 36.26); un om nou cu care se îmbracă cel întors la Dumnezeu (Ef. 4.24); omul interior (Rom. 7.22; II Cor. 4.16); tăierea împrejur a inimii (Rom. 2.29; Col. 2.11); spălarea nașterii din nou (o baie a regenerării) (Tit 3.5); o participare la natura divină (II Pet. 1.4).

Care sunt efectele nașterii din nou? Noi suntem împăcați cu Dumnezeu (Rom. 5.10-11; II Cor. 5.18-19; Ef. 2.16; Col. 1.20-21), apropiați de El (Ef. 2.13), înflați (Rom. 8.15; Gal. 4.4-5; Ef. 1.5). Așadar, prin nașterea din nou, noi devenim „copii ai lui Dumnezeu” (Ioan 1.12; Rom. 8.16, 21; 9.8; Ef. 5.1; Fil. 2.15; I Ioan 3.1-2, 10), „fii ai lui Dumnezeu” (Rom. 8.14, 19; 9.26; Gal. 3.26), beneficiind de toate privilegiile care țin de această poziție: suntem moștenitori ai lui Dumnezeu (Gal. 3.29; 4.7; Ef. 1.11; Tit 3.7; Iac. 2.5) și co-moștenitori cu Cristos (Rom. 8.17). În momentul nașterii noastre din nou, am fost pecetluiți cu Duhul Sfânt (Ef. 1.13; II Cor. 1.22), am fost unși cu Duhul lui Dumnezeu care a venit să locuiască în inimile noastre (Rom. 5.5; 8.9, 23; I Cor. 2.12; 3.16; 6.19-20; II Cor. 6.16; Gal. 3.2; 4.6; Ef. 2.21-22; 4.30; I Tes. 4.8; II Tim. 1.7, 14, Tit 3.6; I Ioan 3.24...).

Roadele nașterii din nou sunt:

1. Siguranța mântuirii (Ioan 3.36; 5.24; 6.47; Rom. 8.10; I Ioan 5.10-13).
2. O continuă înaintare într-o viață de sfințenie (I Ioan 2.29; 3.6; 5.18).
3. Un duh de rugăciune (F.A. 2.42; 4.24).
4. Foamea după Cuvântul lui Dumnezeu (Ioan 10.3; I Ioan 4.6; I Pet. 1.23; 2.2).
5. Dragostea față de Dumnezeu și Domnul Isus (Lc. 7.36-50; Rom. 5.5; I Pet. 1.8-9; I Ioan 4.18-19).
6. O dorință fierbinte de a sluji lui Cristos (Ioan 1.40-45; I Pet. 3.15).
7. Dragostea de frați și interesul pentru părtășia frățească (Ioan 13.35; I Ioan 3.14, 18; 4.7; 5.1) (V. *Regenerare; Convertire*).

NAȘTERE VIRGINALĂ, NAȘTEREA DIN FECIOARĂ. În Mt. 1.18-25 și Lc. 1.26-35 se spune că Mesia s-a născut dintr-o fecioară: Isus a fost conceput în pântecul Mariei, prin puterea Duhului Sfânt, fără a avea ca tată un om. Menționată chiar în cele dintâi confesiuni de credință (cf. simbolul apostolilor), doctrina

nașterii din fecioară constituie o parte integrantă a credinței creștine. Dar această doctrină nu trebuie să fie confundată cu *virginitatea permanentă a Mariei* sau *imaculata concepție a Mariei*, doctrine fără fundament biblic și mărturisite numai de Biserica Romano-catolică.

Unii critici resping doctrina *nașterii din fecioară*, motivând că mărturia biblică se sprijină doar pe cuvintele unui cuplu (Maria și Iosif) și că ea este prezentată numai în două capitole ale N.T. Criticii respectivi sugerează că aceste texte ale N.T. ar fi suferit influența păgânismului, unde relațiile sexuale între zei și oameni erau frecvente. Însă pentru cel ce acceptă posibilitatea producerii minunilor și inspirația divină a întregii Biblii, nașterea virginală nu constituie deloc o problemă. Fără îndoială că această minune este unică, dar ea nu este mai extraordinară decât altele (trecerea Mării Roșii sau învierea lui Cristos, ca să nu le menționăm decât pe acestea). Și totuși, o credință nestrămutată în inspirația Scripturilor nu ne împiedică să procedăm la o examinare critică a surselor. Cu privire la mărturia, Matei și Luca relevă calitatea morală a acestora: Iosif este un om de bine, care nu vrea s-o compromită pe Maria pe care, în primul moment, o crezuse vinovată de adulter (Mt. 1.19); Maria este elogiată de Elisabeta (Lc. 1.45), o femeie fără prihană înaintea lui Dumnezeu (Lc. 1.6). În privința numărului restrâns al textelor care susțin această doctrină, trebuie subliniat faptul că N.T., în general, și Evangheliile, în special, manifestă o preocupare aparte față de activitatea publică a Domnului Isus (trei ani ai vieții Sale pământești) și mai ales referitor la lucrarea Sa ispășitoare (Marcu i-a consacrat 6, din cele 16 capitole ale sale, ultimei săptămâni a Mântuitorului). În acest context, nașterea virginală ocupă un loc preponderent printre celelalte evenimente din viața lui Cristos. Apoi, mărturiilor lui Matei și Luca trebuie să le-o adăugăm pe aceea a lui Isaia din V.T. (Is. 7.14, citat în Mt. 1.22-23), care a prevestit această naștere virginală. În sfârșit, toate textele care vorbesc despre preexistența Mesiei susțin și această doctrină (de ex. Ioan 1.1-3; Col. 1.15-16).

Semnificația teologică

Semnificația teologică a nașterii virginale este profundă, deși puțin dezvoltată în Sf. Scriptură (această trăsătură specifică Evangheliilor lui Matei și Marcu este determinată de caracterul lor esențialmente istoric).

Nașterea virginală ne arată cât de mult a depins actul răscumpărării lumii de intervenția

lui Dumnezeu. După cum cel dintâi Adam a văzut lumina zilei, ca urmare a unui act creator, al doilea Adam nu a putut veni în lume decât tot printr-o minune. Harul lui Dumnezeu este indispensabil pentru mântuirea omului. Intervenția vindecătoare a lui Dumnezeu în 6 cazuri de sterilitate din V.T.: Sarai (Gen. 16.1-2; 21.1-2), Rebeca (25.21), Rahela (29.31; 30.22), nevasta lui Manoah (Jud. 13.2), Ana (I Sam. 1.5) și Elisabeta (Lc. 1.7) al cărei rezultat a fost nașterea a 6 bărbați care au jucat un rol important în istoria răscumpărării (Isaac, Iacov, Iosif, Samson, Samuel, Ioan Botezătorul), poate fi înțeleasă ca o pregătire, dacă nu chiar ca o anticipare, a răscumpărării finale care avea să depindă de zămislirea lui Mesia în trupul Fecioarei Maria. A 7-a și cea mai importantă intervenție divină, menită să asigure zămislirea unei ființe omenesti atinge, într-adevăr, sterilitatea spirituală și morală a întregului neam omenesc, incapabil să facă binele prin propriile sale eforturi.

De asemenea, dubla natură a lui Cristos (om adevărat și Dumnezeu adevărat) este vizibilă în *nașterea din fecioară* a Mesiei, pentru că nașterea aceasta, pe de o parte, indică o legătură cu trecutul (Isus a crescut în pântecul unei fiice a lui Adam), iar pe de alta, marchează o ruptură cu trecutul (Mesia a fost conceput prin lucrarea Duhului Sfânt). Această ruptură se arată și pe plan moral. Dumnezeu adevărat și om adevărat, Cristos nu este (și nu poate fi) marcat de păcatul original. Asemănător, în multe privințe, lui Adam înainte de căderea lui în păcat, El Se distanțează de acesta printr-o viață de ascultare deplină de Dumnezeu (Evr. 4.15). Ca om adevărat, Cristos S-a făcut părtaș tuturor limitelor neamului omenesc, cu excepția păcatului.

Și pe plan etic, *nașterea virginală* prezintă o importanță capitală. Existând înainte de a fi fost conceput în pântecul unei fecioare, Cristos a intrat în neamul omenesc prin întrupare. Om adevărat din clipa zămislirii Sale (creșterea Lui în pântecul Mariei și nașterea Sa au fost perfect normale), Isus ne demonstrează cu putere că embrionul omenesc este o persoană umană, în adevăratul sens al cuvântului, și nu doar un om „în devenire” (V. *Avort; Maria*).

NATAN, NATHAN = *El (Dumnezeu) a dat*.

1. Fiul lui Atai și tatăl lui Zabad, din casa patriarhală a lui Ierahmeel, din fam. lui Hebron, din sem. lui Iuda (I Cr. 2.36).

2. Un profet remarcabil, care a trăit pe vremea lui David și Solomon. David i-a prezentat

lui Natan proiectul de a construi un templu pentru Domnul. Natan și-a dat consimțământul, însă Dumnezeu i-a poruncit să-l informeze pe rege că nu el va avea onoarea de a zidi edificiul sacru (II Sam. 7.1-17; I Cr. 17.1-15). Mai târziu, Natan a fost însărcinat să-l mustre pe David pentru păcatul comis cu Bat-Șeba și moartea lui Urie, hetitul. Pentru a-l încredința pe rege de vinovăția sa, profetul apelează la o ilustrație (II Sam. 12.1-15; cf. Ps. 51.1-2). În calitate de prooroc, Natan îi acordă lui Solomon numele de Iedidia, preaiubitul Domnului (II Sam. 12.25). Asistat de Natan și Gad, regele David a organizat serviciul muzical al sanctuarului (II Cr. 29.25).

Când Adonia și-a pus în gând să-l submi-neze pe Solomon, nu l-a informat pe Natan despre intențiile sale, intuind probabil că profetul îi era prea loial lui David (I Împ. 1.8-10). Omul lui Dumnezeu a sfătuit-o pe Bat-Șeba să-l avertizeze imediat pe împărat și i-a promis sprijin necondiționat. Luând cunoștință despre cele petrecute, David a poruncit preotului Ta-doc, profetului Natan și lui Benaia, comandantul gărzii regale, să-l proclame rege pe Solomon (v. 11-45). Natan a scris istoria domniei lui David și a mai consemnat o parte a faptelor lui Solomon (I Cr. 29.29; II Cr. 9.29). Cartea respectivă s-a pierdut.

3. Tatăl unuia dintre vitejii lui David și fratele altuia dintre eroii acestui rege (II Sam. 23.36; I Cr. 11.38) (V. *Igual*).

4. Al 3-lea dintre fiii lui David care i s-au născut la Ierusalim (II Sam. 5.14). Acesta sau profetul cu același nume a fost tatăl lui Azaria și al lui Zabud, slujbași ai lui Solomon (I Împ. 4.5). Familia sa este menționată în Zah. 12.12. El figurează, în arborele genealogic al lui Cristos, pe linia directă (Lc. 3.31), în timp ce Iosif, soțul Mariei, descinde din David prin Solomon (Mt. 1.6).

5. Una dintre căpeteniile convocate de Ezra lângă râul Ahava (Ezra 8.16).

6. Fiul lui Bani, convins de Ezra să repudieze străina cu care se căsătorise (Ezra 10.39).

NATANAEL, NATHANAEL = *Dumnezeu a dat*. Ucenic al Domnului, originar din Cana Galileii. Cristos a declarat despre el că era un israelit fără vicleșug. Filip l-a informat că Isus era Mesia cel prezis de prooroci, dar lui Natanael i-a venit greu să creadă lucrul acesta, deoarece Nazaretul nu figura în profețiile V.T. și, în plus, avea o tristă reputație. Însă îndoielile sale au dispărut imediat ce el și-a dat seama de su-

pranaturalul dar de cunoaștere pe care-l avea Isus (Ioan 1.45-51). Natanael se afla în aceeași corabie cu Petru când a avut loc cea din urmă pescuire miraculoasă (21.2). Listele cu numele apostolilor oferite de evangheliștii Matei, Marcu și Luca nu l-au inclus pe Natanael, dar se pare că el figurează acolo sub numele de Bartolomeu.

V.T. menționează și alte persoane cu numele de Natanael, însă el folosește transcrierea ebr. inițială: *netan'el* (V. *Netaneel*).

NATURĂ, NATURAL. În general, în lb. rom., aceste cuvinte au un sens pozitiv: ceea ce este natural este bun, autentic, nefalsificat, însă felul în care folosește Sf. Scriptură termenii respectivi este adesea diferit. Cuv. ebr. *leah* apare numai în Dt. 34.7 cu semnificația de prospecție, tărie, tinerețe: forța naturală a lui Moise nu fusese diminuată ca urmare a vârstei sale înaintate.

În gr., cuv. *genesis* este folosit în Iac. 1.23 (fața firească) și 3.6 (cursul vieții; lit.: roata vieții), pentru a vorbi de ordinea naturală a lucrurilor, adică ceea ce a fost creat de Dumnezeu: aparența feței omenești privite într-o oglindă, ciclurile prin care trece natura supusă decadenței și morții. Filozofi greci și evrei, ca Philon, puneau frecvent eternitatea lui Dumnezeu în contrast cu ordinea naturală a lucrurilor (*genesis*).

Cuv. gr. cel mai des traduse prin *natură* și *natural* sunt *physis*, *physikos* (17 x) și *psychikos* (6 x). Primii doi din termenii de mai sus sunt întrebuințați pentru nașterea fizică (Rom. 2.27; Gal. 2.15), pentru caracteristicile esențiale ale unei specii sau ale unei ființe umane (Iac. 3.7) sau a unei persoane divine (II Pet. 1.4), pentru un caracter înăscut sau dobândit (Ef. 2.3: prin naștere naturală, noi eram copii ai mâniei) pentru un simț moral înăscut (Rom. 2.14) sau un simț natural a ceea ce se cuvine (I Cor. 11.14), pentru forțele sau legile naturale care guvernează lumea (Rom. 1.26; 11.21, 24; Gal. 4.8). Astfel, relațiile naturale între sexe corespund ordinii voite de Dumnezeu (Rom. 1.26). La aceeași ordine divină se referă textul din Rom. 11 unde se vorbește despre cultura măslinului, ca imagine a relației dintre iudei și Neamuri.

Semnificația exactă a cuv. *physis* este adeseori determinată de ceea ce i se opune prin contrast (v. Gal. 4.8; II Pet. 2.12; Iuda 10).

Adj. *psychikos* se referă la ceea ce aparține de *psyche*, adică viața psihică naturală a omului nenăscut din nou (rațiune, sentimente și voință

neregenerate), viața moștenită de la Adam, iar la polul opus se află viața spirituală (*pneumatikos*) dobândită prin unirea cu Cristos. „Carnea și sângele”, adică trupul obținut prin naștere, nu pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 15.50), însă „dacă este un trup firesc, este și un trup duhovnicesc” (15.44). „Omul firesc” (natural), adică cel ce nu dispune decât de facultățile sale naturale nu înțelege „lucrurile lui Dumnezeu” (I Cor. 2.14). Înțelepciunea care nu vine de sus este psihică, sufletească, firească sau carnală; același cuvânt îi caracterizează, în Sf. Scriptură, pe cei ce dau naștere la dezbinări: oameni firești, sufletești sau carnali (Iuda 19).

Referitor la ceea ce numim *natură*, Biblia subliniază numeroase aspecte:

1. Dumnezeu este Creatorul a tot ce există în natură; El susține și cârmuiește universul (Gen. 1.2; Is. 44.24; Am. 4.13).

2. El rămâne omniprezent în natură (Ps. 139.7-12).

3. De asemenea, Isus Cristos este Acela prin care au fost create toate lucrurile. Totul este susținut și condus de El (Ioan 1.3; Col. 1.16-17; Evr. 1.10-12).

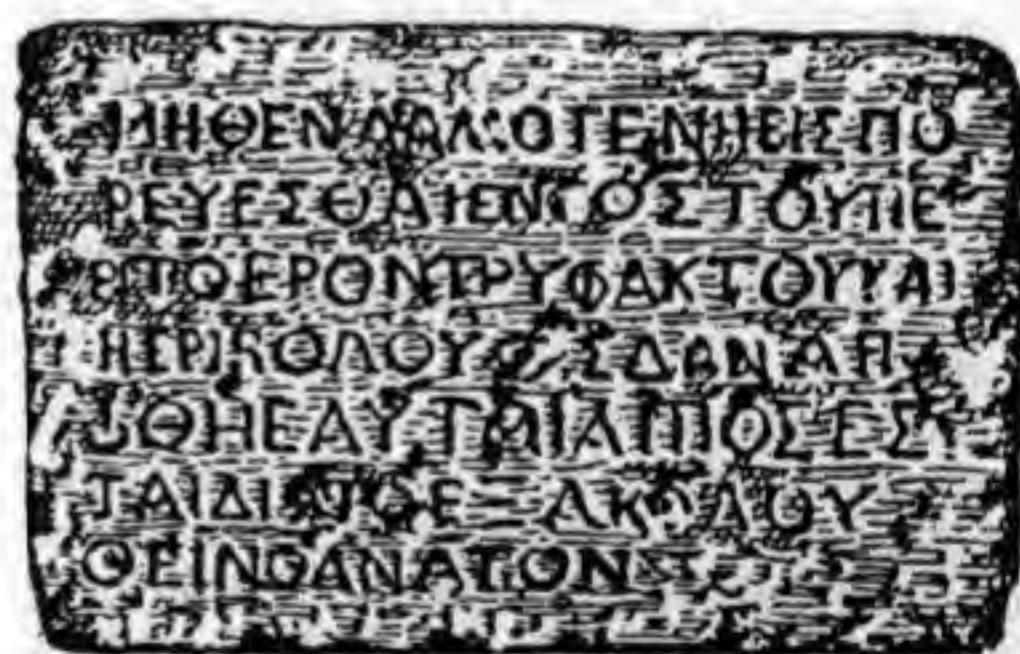
4. Ordinea și frumusețea naturii proclamă existența lui Dumnezeu, reflectă înțelepciunea și puterea Lui (Iov 38.4 - 39.30; Ps. 8.1-4; 19.1-6; 104.1-32; 136.6-9; Pv. 8.22-31; Rom. 1.19-20).

5. Ceea ce face Dumnezeu pentru natură este o imagine și o garanție a providenței Sale în favoarea omului (Mt. 6.25-34; Lc. 12.22-31).

NAȚIUNI, NEAMURI. Acest termen corespunde cuv. ebr. *goy* și celui gr. *ethnos*, două cuvinte care înseamnă națiune, neam, popor (II Împ. 16.3; F.A. 22.21). *Națiunile* apar ca o diviziune caracteristică omenirii după împărștierea oamenilor intervenită la Babel (v. *Națiuni - Tabelul lor*). Israel este o națiune pusă deoparte, un popor sfânt (Dt. 4.34; 14.2). La o dată mai târzie, cuv. *goy* = națiune, a dobândit un sens peiorativ, indicând toate națiunile lumii, în afară de Israel, deci popoarele care nu-L cunoșteau pe Domnul. În Ez. 23.30, este menționată conduita abominabilă a națiunilor, iar la Ezra 6.21, necurăția lor morală. Ignoranța cu privire la adevăr, împotrivirea față de religia veritabilă, sacrilegiile îndreptate contra acesteia și a poporului lui Dumnezeu, mânia divină căreia i se expun ele, toate aceste caracteristici ale națiunilor se găsesc în Ps. 79.1, 6, 10; Ier. 10.25; Pl. 1.3, 10; Ez. 34.28-29; 36.6, 7, 15. Cuv. *păgân*, provenit din *paganus* = locuitor

de la țară, îi desemnează pe cei ce încă nu au acceptat mesajul Evangheliei. Într-adevăr, locuitorii satelor s-au opus, vreme mai îndelungată decât cei de la orașe, eforturilor de evanghelizare. *Păgân* nu este un termen biblic; el nu poate traduce nici cuv. *goy*, nici cuv. *ethnos* (care nu are întotdeauna un sens peiorativ în N.T.), pentru că nu are nici o rezonanță colectivă.

În realitate, Israel trebuia, pe de o parte, să se păstreze la distanță de națiunile lumii, pentru a nu fi contaminat de idolatrie și imoralitate (Lv. 20.23; Ios. 23.7, 12; I Împ. 11.2). Evreii, îndeosebi după întoarcerea din robia babilonică, s-au arătat extrem de stricți cu privire la următoarele două aspecte: puritatea rituală, prescrisă de cartea Leviticului, și interdicția de a se închina idolilor și chipurilor cioplite. Nu numai că ei s-au declarat mai degrabă gata să moară decât să tolereze o statuie a lui Caligula în Templul din Ierusalim (Ant. 18.3.1), dar nu au vrut să accepte nici plasarea unor trofee în teatru sau a vulturului roman la porțile Templului. O serie de reguli extrem de minuțioase, stabilite de cărturari și farisei, aveau menirea de a împiedica orice contact necurat al evreilor cu păgânii. (A se vedea desenul de mai jos).

Templul lui Irod: Inscripție în grecește, interzicând, sub pedeapsa cu moartea, accesul Neamurilor.

Orice om dintre Neamuri, care nu păzea legile referitoare la curățirea rituală, era considerat necurat, atât el, cât și casa lui, precum și orice lucru de care s-ar fi atins el (Ioan 18.28). Un israelit habotnic nu se așeza niciodată la masa unui păgân (F.A. 11.3; Gal. 2.12).

Însă, pe de altă parte, Dumnezeu i-a făcut cunoscut, chiar de la început, poporului ales că el fusese pus deoparte pentru a primi mântuirea și a o duce într-o zi la toate popoarele lumii. Domnul îi promisese lui Avraam

că „*în el vor fi binecuvântate toate neamurile pământului*” (Gen. 18.18; 22.18). De asemenea, El l-a făgăduit Mesiei „*neamurile ca moștenire*” (Ps. 2.8). Într-o zi, toate neamurile îi vor sluji (72.11). Domnul este Judecătorul întregului pământ, căci toate națiunile sunt ale Lui (82.8). Isaia insistă mult asupra caracterului universal al mântuirii pe care o va aduce Robul Domnului, nu numai lui Israel, dar tuturor națiunilor (Is. 42.1, 6; 49.6; 51.4-5; 54.3; 55.5, etc.). Într-o zi, popoarele lumii se vor întoarce la Domnul, și înfățișarea pământului va fi schimbată (Is. 2.2, 4; 11.10, 12). Evreii erau conștienți de acest lucru, fiindcă ei acceptau ca, în anumite condiții, păgânii să devină prozeliti (v. ac. cuv.) ai comunității lor.

Vremurile Neamurilor (Lc. 21.24). Prin această expresie, Domnul Isus face aluzie la rolul națiunilor în planul general al lui Dumnezeu. Chiar de la Creație, Domnul a dorit fericirea întregii omeniri. Dar, după cele 3 eșecuri, care s-au soldat cu, respectiv, izgonirea din Eden, potopul și încurcarea limbilor, El a pus, în mod provizoriu, deoparte națiunile, risipindu-le pe toată suprafața pământului. Alegând pe Avraam, Dumnezeu ridică poporul ales prin care va da lumii cunoștința adevărului Dumnezeu, revelația scrisă și pe Mesia cel făgăduit. Pentru a realiza acest lucru, El instituie în Israel o teocrație, dar poporul respinge foarte curând teocrația aceasta și, sub conducerea regilor săi, devine din ce în ce mai necredincios Domnului. De aceea, Dumnezeu își încetează prezența în mijlocul poporului, pune capăt independenței sale și îngăduie ca Nebucadnețar să distrugă Templul și cetatea Ierusalimului (II Cr. 36.15-21). De acum încolo, hegemonia este preluată de imperiile păgâne (v. *Daniel*), iar Palestina este călcată în picioare, așa cum prezisese profetul Isaia (5.1-7). Distrugerea Ierusalimului, în anul 70 d.Cr., sporește această dezolare, însă Domnul Isus spune răspicat că ea va avea sfârșit (Lc. 21.24). Aceste *vremuri ale Neamurilor* vor înceta în momentul când Ierusalimul va fi pe deplin eliberat și restaurat, potrivit spuselor proorocilor.

Judecata națiunilor

Chiar dacă sunt asigurate niște perspective glorioase pentru toți aceia dintre Neamuri care se întorc la Dumnezeu, o judecată grozavă le este rezervată tuturor celor ce stăruie în răzvrătire și necredință. Într-o zi, Domnul va aduna toate națiunile la Armaghedon, ca să Se judece cu ele (Ioel 3.2, 12; Mica 4.11-12; Zah.

12.2-3, 9; 14.2-3, etc.). Acea „*zi întunecoasă*” va fi „*vremea Neamurilor*” (Ez. 30.3).

Fericiți sunt aceia care, deși nu au avut privilegiul să aparțină poporului Israel (Ef. 2.12), au devenit prin harul Domnului Isus membri ai *neamului sfânt*, ai poporului răscumpărat sub Noul Legământ (I Pet. 2.9-10). Toți aceștia vor face parte din mulțimea fără număr, provenită din toate națiunile, care va adora pururea, în ceruri, pe Mielul ce fusese înjunghiat (Ap. 5.9; 7.9).

NAȚIUNI – TABELUL LOR. Cap. 10 din cartea Genezei, care conține tabelul descendenților lui Noe, este unul deosebit de important, deoarece el se referă la națiunile lumii. Potrivit structurii literare a Genezei, avem în această *carte* (sau *tabletă*) *posteritatea* (*toledot*) fiilor lui Noe (cap. 10) și relatarea despre Turnul Babel (cap. 11.1-9), cu condiția ca mențiunea *toledot*-urilor în Geneza să nu fie *colofonul* (sau *finalul*) diferitelor *cărți* (tablete) (V. *Geneza*).

Ca de obicei, autorul tratează mai întâi subiectele care prezintă pentru el mai mică importanță – aici posteritatea lui Iafet și aceea a lui Ham – pentru a trece apoi la descendenții lui Sem, problema care prezintă pentru el cel mai mare interes. În cap. 10, este vorba de limbi (v. 5, 20, 31, 32) și de Babel (v. 10); relatarea episodului cu Turnul Babel constituie, în definitiv, o explicație asupra conținutului cap. 10.

În general, se crede că cele 70 de nume de persoane și populații sunt clasificate nu numai după criterii etnice, dar, de asemenea, geografice, lingvistice și politice. Ca dovadă, Seba și Havila sunt prezentate ca făcând parte dintre descendenții lui Ham și ai lui Sem (v. 7 și 28), iar Asur și Lud figurează atât printre descendenții lui Ham, cât și ai lui Sem (v. 11, 13 și 22). Printre exegeți, se manifestă o largă unanimitate pentru a identifica unele din popoarele biblice cu acelea menționate în diferite texte vechi; pentru altele, problema identificării nu este deloc ușoară. Pe de altă parte, totalul numelor indicate, respectiv 70, o cifră mai curând simbolică, ar putea sugera că lista nu este completă. În definitiv, și termenul „*pământ*” (v. 32) poate avea două semnificații: *lumea cunoscută* (pe atunci) și *întregul pământ*.

Cu toate aceste inconveniente, textul respectiv este remarcabil și prezintă o valoare inestimabilă, date fiind forma sa actuală și originea lui de pe vremea lui Moise.

NAUM, NAHUM = cel ce are milă.

1. Profet, născut la Elcoș, un sat din Palestina. Naum nu se adresează celor 10 seminții

duse în captivitate, ci locuitorilor lui Iuda (Na. 1.15). Cum el se numără printre Micii Profeți, după Mica și înainte de Habacuc și Țefania, s-ar putea deduce că scrierea lui a fost redactată în perioada cuprinsă între începutul domniei lui Ezechia și sfârșitul aceleia a lui Iosia (Mica 1.1; Țef. 1.1). Naum menționează distrugerea cetății No-Amon (Teba), din Egipt (3.8-10), pe care Asurbanipal, împăratul Asiriei, a transformat-o în ruine în anul 663 î.Cr. Naum prezice căderea Ninivei (v. 7), eveniment care survine în anul 612 î.Cr. Așadar, cartea trebuie să fie situată între aceste două evenimente. Kuenen a sugerat că eșecul suferit de Cyaxare la Ninive, în anul 623, ar fi constituit prilejul enunțării profeției lui Naum. Pe vremea aceea, locuitorii lui Iuda erau descurajați din pricina deselor incursiuni ale asirienilor.

2. Strămoș al lui Cristos, la distanță de El de vreo 3 secole (Lc. 3.25).

NAUM - CARTEA

Autorul

Ceea ce se cunoaște despre el este numele său, care înseamnă: *cel ce mângâie, cel ce are milă*. Or, mesajul lui reflectă tocmai această trăsătură a lui Dumnezeu: mila.

Locul

Naum provenea din Elcoș (1.1), dar noi nu știm unde se afla acest sat. Hyeronimus l-a identificat la Elkesi, în N Galileii, dar alții l-au situat în Asiria. În sfârșit, s-a mai presupus că Elcoș ar fi vechiul nume al Capernaumului (satul lui Naum, botezat astfel în onoarea sa), sau un sat din ținutul lui Iuda, numit Elcesi. Dar ceea ce contează este faptul că el a proorocit pe teritoriul Împărăției lui Iuda, pentru că cele 10 seminții erau deja duse în captivitate. Nu este exclus ca el să-și fi rostit cuvântările în Templul din Ierusalim.

Data

Două evenimente încadrează cronologic profeția sa: căderea cetății Teba, eveniment la care face aluzie ca la un fapt împlinit (3.8-10) și distrugerea iminentă a cetății Ninive. Deci, este vorba de perioada cuprinsă între anii 663 și 612 î.Cr. Unii exegeți situează profeția la o dată destul de timpurie, în jurul anului 650, către finele domniei lui Manase, când nimicirea localității Teba era încă proaspătă în mintea tuturor, iar imperiul asirian se afla în plină glorie; alții plasează cartea lui Naum mai aproape de căderea Ninivei (pe la anul 630, înainte de invazia sciților), sau chiar între anii 621 și 612, la scurt timp după înfăptuirea reformei lui Iosia, care a

reintrodus diferitele ceremonii religioase în Templu (2.1).

Deci, Naum a fost, contemporan cu Țefania și Ieremia.

Scopul

Profeția lui Naum se focalizează pe vestirea căderii Ninivei, mândra capitală a Imperiului Asirian, care își impunea dominația asupra întregii lumi antice în sec. VII î.Cr. În urmă cu cca 150 de ani, Iona fusese trimis la Ninive pentru a avertiza pe locuitorii ei cu privire la iminenta nimicire a cetății lor. Ninivenii s-au pocăit (Iona 3.5), și Dumnezeu a revenit asupra deciziei Sale (Iona 3.10). Însă, ulterior, Ninive „s-a pocăit de pocăința ei” (Campbell Morgan), înmulțindu-și, fără încetare, actele de nedreptate și violență. Cruzimea Ninivei, devenită proverbială, pur și simplu îi teroriza pe oamenii din vremurile acelea. Oștile asiriene lăsau în urmă grămezi de cadavre trase în țeapă, piramide de capete și alte grozăvii de nedescris. Cu ajutorul bogățiilor luate prin jaf, locuitorii capitalei își permiteau să trăiască într-un lux de nelmaginat. Șirul neîntrerupt al victoriilor obținute și sistemul de apărare al cetății, aparent invulnerabile (un zid dublu, înalt de 30m, flancat de 1 500 de turnuri) îi făcea pe regii săi să se îngâmfe (v. Is. 36.18-20; 37.10-13). Omeneste vorbind, nu exista nici o forță capabilă să îngenunche puterea asiriană și să amelioreze soarta popoarelor supuse tiraniei sale.

Influența corupătoare a Asiriei cuprindea, una după alta, toate națiunile subjugate. Manase a introdus în Împărăția lui Iuda practicile idolatre asiriene cu ritualurile lor imorale (II Împ. 21.1-18; 23.8-9; II Cr. 33.3).

Conținutul

Într-o asemenea situație disperată, Dumnezeu vestește locuitorilor lui Iuda, care gemeau sub nuiua asiriană, prăbușirea iremediabilă a cetății pline de trufie. Cel ce ține în mână Lui cârma universului este Dumnezeuul suveran. El este încet la mânia (1.3), desigur, dar răbdarea Lui are capăt: dacă oamenii refuză îndurarea Lui, atunci El este nevoit să Se ridice contra lor, acționând potrivit dreptății Sale: „*Ce seamănă omul, aceea va și secera*” (Gal. 6.7). Sfințenia lui Dumnezeu nu va putea fi ridiculizată la nesfârșit: Ninive va fi nimicită.

O asemenea prezicere, rostită într-un moment când nu exista nici cel mai mic indiciu despre posibilitatea realizării ei, s-a împlinit *ad literam*. Diodor a descris în sec. V căderea Ninivei și relatarea sa confirmă, punct cu punct, profeția lui Naum: inundația (1.8; 2.6), care a

măturat o parte a zidurilor (2.6; 3.14); incendiarea orașului (1.10; 3.15); masacrarea locuitorilor (3.3) și jefuirea locuințelor (1.14; 2.9-13). Distrugerea orașului a atins asemenea cote, încât, timp de secole, a fost ignorat chiar și amplasamentul său.

Profetul face câteva afirmații doctrinale cu privire la Dumnezeu. Primul adevăr fundamental este acela că, deși este încet la mânia, „*Domnul Se răzbună pe potrivnicii Lui*” (1.2-3). Apoi, cartea lui Naum descrie puterea mareașă a lui Dumnezeu descoperită în natură: El „*umblă în furtună și în vârtej, și norii sunt praful picioarelor Lui*” (v. 3). La amenințarea Lui, apele tac și plantele se ofilesc (v. 4); munții și dealurile tremură înaintea Lui (v. 5); nimeni nu poate rezista mâniei Sale (v. 6). Bunătatea Domnului este mare față de poporul Lui, pe care îl cunoaște perfect (v. 7), însă El va înlătura pe toți cei răi și „*va urmări pe vrăjmașii Lui până în întuneric*” (v. 8).

Profetul își bazează prezicerile tocmai pe adevărurile pe care le-a exprimat deja. El reia ideea că este o nebunie să încerce cineva a se împotrivi Domnului; inițial, el exprimă lucrul acesta sub forma unei întrebări (v. 9), apoi repetă concluzia din v. 8. Pe urmă, Naum prezice nimicirea vrăjmașilor Domnului (v. 10-13). Urmează profetia referitoare la izbăvirea poporului lui Dumnezeu (v. 14). În sfârșit, în spiritul celor spuse anterior, proorocul îl îndeamnă pe copiii lui Iuda să continue a sluji Domnului (1.15). Acest verset face legătura între cele două părți.

Dincolo de împlinirea istorică a profețiilor sale, Naum ne transmite niște mesaje mereu actuale; prin urmare, valabile și pentru generația noastră: viziunea unui Dumnezeu sfânt, puternic, drept, suveran; răutatea oamenilor, oricine ar fi ei, îi provoacă mânia. Dumnezeu condamnă relele comise de ei: despotismul și tirania, comerțul necinstit, satisfacerea fără nici o reținere a plăcerilor senzuale, luxul și viciile. Confruntat cu imoralitatea și necinstea, Naum face să se audă „*strigătul unei conștiințe rănite*”: „*Este prea de tot!*” Răutatea omului a întrecut orice măsură, motiv pentru care intervenția divină nu mai poate fi amânată. Dumnezeu nu poate să-și uite nici poporul, nici promisiunile pe care i le-a făcut: El are milă de cei asupriți și, cu siguranță, îi va izbăvi din mâna asupritorilor lor.

Asiria de pe vremea lui Naum reprezintă orice putere mondială care se opune lui Dumnezeu (cf. Ap. 17.1-2, 15-18; 18.23).

Căderea Ninivei și prăbușirea ulterioară a Babilonului prefigurează zdrobirea definitivă, la timpul potrivit, a oricărei forțe care încearcă să se opună lui Dumnezeu: Domnul are primul și ultimul cuvânt în istoria lumii. Într-o vreme ca aceea pe care o trăim, când o civilizație arogantă, trufașă, bazată pe satisfacerea plăcerilor carnale, caracterizată prin setea de putere și generalizarea corupției, vrea să înlătore orice idee despre Dumnezeu, mesajul lui Naum își păstrează, neștirbită, actualitatea.

Planul

Într-un stil clar, bogat, original și plin de forță, Naum descrie asediul orașului și distrugerea sa. Ritmul versurilor sale „*lovește ca un ciocan, se rostogolește, saltă și aruncă scânteii, asemenea carelor și călăreților pe care îi descrie*” (Smith). Adoptând un ton când poetic, când răzbușător sau ironic, el schițează și explică prăbușirea puterii asupritoare.

Cartea lui se împarte în 3 secțiuni:

1. *Vestirea judecării divine (cap. 1):*
 - a. Judecătorul.
 - b. Sentința.
2. *Descrierea judecării divine (cap. 2):*
 - a. Asediul cetății.
 - b. Cucerirea și jefuirea orașului.
 - c. Ruina.
3. *Motivele judecării divine (cap. 3):*
 - a. Păcatele orașului Ninive.
 - b. Comparația cu Teba.
 - c. Puterea și luxul.
 - d. Prăbușirea iremediabilă.

Prima parte (1.2-15) este un fel de poem alfabetic, dar nu un psalm acrostih obișnuit (cum ar fi, de ex., Ps. 119), unde fiecare strofă începe cu o nouă literă, respectând ordinea alfabetică. Pentru a-și introduce temele, Naum recurge, în loc de strofe, la o înlanțuire fonetică. Sunetele se succed, separat sau în grupuri, dând o anumită măreție discursului profetic. În evreiește, urechea reperează plăcut aceste sonorități.

Naum este singurul profet a cărui proorocie nu se termină printr-un cuvânt de consolare sau printr-o viziune optimistă, dătătoare de speranță. Însă tocmai vestirea distrugerii totale a cetății Ninive este o pricină de mare bucurie pentru poporul lui Dumnezeu (cf. 1.7; 2.1-3).

NAVAL. (V. *Nabal*).

NAVIT. (V. *Naiot*).

NAVIGAȚIE, VAS. (V. *Barcă*).

NAYOTH. (V. *Naiot*).

NAZARET, NAZARETH. (Semnificație posibilă: *înverzit, lăstar* sau: *protectoare, păzitoare*). Cetate din Galileea (Mt. 2.23), unde locuiau Iosif și Maria (Lc. 2.39). Isus a fost crescut la Nazaret (4.16); de asemenea, El și-a petrecut acolo cea mai mare parte a vieții Sale pământești (cf. 3.23; Mc. 1.9), motiv pentru care I s-a spus „*Isus din Nazaret*” (Mt. 21.11; Mc. 1.24). Concetățenii Lui Îl stimau (Lc. 2.52; 4.16), dar s-au opus de două ori misiunii Sale (4.28-31; cf. Mt. 4.13; 13.54-58; Mc. 6.1-6). Nazaretul, care era amplasat pe o colină (Lc. 4.29), a cunoscut un anumit grad de ocupare, în Epoca bronzului mijlociu, fiind locuit de oameni cu un nivel de viață destul de scăzut, dar nici V.T., nici scrierile apocrife, nici Josephus nu menționează lucrul acesta. În prezent, Nazaretul se numește en-Nasirah și este amplasat pe o vâlcea singuratică din Galileea de Jos, ceva mai spre N de marea câmpie a Ezdrelonului, la cca 24 km V-SV de Tiberiada, și la peste 140 km de Ierusalim. De la E la V, vâlceaua respectivă măsoară 1,5 km, iar de la N la S, în medie, un sfert din această dimensiune. În partea de NV, există o colină care depășește vâlceaua cu vreo 150 m. Panta răsăriteană, în prezent locuită, este presărată cu numeroase râpe. Calcarul alb, aflat din abundență în apropierea Nazaretului, constituie material de construcție pentru numeroasele edificii înconjurătoare de smochini, măslini și, pe alocuri, de chiparoși. Jos, în vale, în mijlocul livezilor împrejmuite cu smochini originari din Asia occidentală, se află Fântâna Fecioarei, izvorul care alimentează Nazaretul. Mama lui Isus venea deseori la fântâna aceasta ca să ia apă pentru casa ei. În anul 1985, Nazaretul, cu cele 30 de biserici și mănăstiri ale sale, era un oraș cu 47 000 de locuitori. Călugării mănăstirii franciscane consideră ca fiind sfinte multe locuri din Nazaret, însă numai identificarea Fântânii Fecioarei prezintă deplină siguranță. Locul de unde au vrut să-L arunce pe Isus în prăpastie concetățenii Săi (Lc. 4.29), trebuie căutat, probabil, în apropierea bisericii maronite, unde se văd 2-3 pante abrupte a căror înălțime variază între 6 și 15 m.

Referitor la semnificația numelui Nazaret, persistă o serie de nedumeriri. Rădăcina ebr. *netser* și cuv. aram. *nitsra* ar da sensul de *lăstar, odraslă*, și ar explica motivul apropierii dintre Is. 11.1 și Mt. 2.23. Alți specialiști se gândesc mai degrabă la rădăcina ebr. *natsar* care înseamnă: *a păzi, a proteja*. Într-un asemenea

caz, numele Nazaret ar semnifica: *protectoare, păzitoare*, cu sensul de *turn de gardă*.

NAZARINEAN = *din Nazaret*.

1. Persoană născută la Nazaret; un locuitor al Nazaretului (Mt. 2.23; 26.71; Mc. 16.6). În Is. 11.1, Mesia este numit *neser*, odraslă din tulpina lui Isai. El este lăstarul familiei regale, pe atunci privată de gloria ei și redusă la starea inițială de umilință. Unele versiuni au cuv. *Sămânța* (de ex. în: Ier. 23.5; 33.15; Zah. 3.8; 6.12, etc.). Evanghelistul Matei vede împlinirea profeției lui Isaia în intervenția providențială prin care s-a indicat părinților lui Isus să se instaleze la Nazaret (Mt. 2.23). Dacă Nazaret înseamnă păzitoare, atunci Matei vede realizarea proorociei respective în analogia de sunet și prestigiul scăzut al cetății și al locuitorilor acesteia. Însă, dacă numele derivă din aceeași rădăcină cu *neser* (v. *Nazaret*), realizarea profeției se găsește în semnificația comună celor două expresii (Mt. 26.71, gr. *Nazaraios*, din Nazaret sau Nazarinean; cf. Mc. 16.6).

2. Adept al religiei creștine; un cuvânt de dispreț (F.A. 24.5).

NAZIREU = *separat, consacrat (lui Dumnezeu)*. Bărbat sau femeie care era pus deoparte pentru Dumnezeu. Nazireatul, așezământ ebraic, probabil foarte vechi, a fost reglementat prin Legea lui Moise (Num. 6). Nazireul se dedica lui Dumnezeu pentru o perioadă determinată, fără să se retragă din societate. Viața lui nu era, neapărat necesar, aceea a unui ascet. Legea îi interzicea nazireului, pe durata afectată juru-înței sale, să consume vin, băuturi fermentate sau orice alt produs al viței-de-vie. Într-adevăr, încă de pe vremea patriarhilor nomazi, via simboliza existența sedentară, cultura, de care bineînțeles că oamenii aveau dreptul să beneficieze, numai că acestea îi îndepărtau de simplitatea primitivă (v. *Jonadab*, 2). Pe timpul împlinirii nazireatului, nazireul nu avea voie să-și taie părul, ceea ce constituia o dovadă că el își consacraseră trupul și puterea sa lui Dumnezeu care i le dăduse. Părul lung era un simbol al puterii și al unei abundente vitalități (cf. II Sam. 14.25-26); raderea părului constituia un semn de doliu și dezolare (Ier. 7.29; Is. 22.12; Mica 1.16). În sfârșit, nazireului îi era interzis să se atingă de trupul unui mort, nici chiar de al unei rude apropiate. La expirarea timpului stabilit prin juruința sa, nazireul se înfățișa preotului, aducea jertfele cerute prin Lege, își radea părul și îi dădea foc. Dacă ar fi dorit, de acum încolo

putea consuma vin (Num. 6.1-21). Anumite persoane au fost consacrate Domnului, pentru toată viața lor, chiar de la naștere sau și mai înainte: Samson (Jud. 13.4-5), Samuel (I Sam. 1.11, 28). Cât despre Samson, acesta a încălcat nu numai regulile nazireatului, dar și altele. Pe vremea lui Amos, niște oameni pervertiți îi incitau pe nazirei să-și încalce juruințele și să bea vin (Am. 2.11-12). După întoarcerea evreilor din robia babilonică, numărul nazireilor a crescut considerabil (I Mac. 3.49; Răzb. 2.15.1). Ioan Botezătorul a fost închinat nazireatului chiar de la naștere (Lc. 1.15). S-ar părea că și proorocița Ana își luase un asemenea angajament (2.36-37). Prietenii lui Pavel l-au sfătuit pe apostol să suporte, în contul a 4 bărbați, cheltuielile prilejuite de isprăvirea nazireatului. Procedând astfel, el încerca să evite tulburarea pe care risca s-o provoace ultima sa vizită la Ierusalim (F.A. 21.20-26). Uneori, bogații veneau în sprijinul nazireilor săraci, ajutându-i să împlinească prescripțiile Legii.

NĂDEJDE, SPERANȚĂ. (În ebr. *batah* = a avea încredere; *Hasah* = a căuta adăpost; *yihel* = a aștepta; *qivvah* = a aștepta ceva, a spera; *miqveh* = speranță; *tiqvah* = așteptare, nădejde, speranță.

În gr.: *elpis* sau *hypomone* = răbdare, așteptare, speranță; *ekdechomai*, *apekdechomai* = a aștepta). Speranța este specifică ființei omenești. Într-adevăr, ea constituie o „necesitate psihologică”, indispensabilă vieții și echilibrului său interior. Nădejdea este un semn al dorinței omului de a ajunge o ființă împlinită. A nu mai nădăjdui ar echivala, fie cu moartea, fie cu atingerea perfecțiunii. Speranța ne consolează și ne îndepărtează temerile (și aceasta independent de realismul obiectului sperat). Biblia numește „nădejdi înșelătoare” speranțele pe care și le pun oamenii în lucruri inexistente sau trecătoare.

În Vechiul Testament, fundamentul nădejdi poporului lui Dumnezeu era legământul Domnului și promisiunile Lui, ceea ce însemna, în mod concret: pământul făgăduinței, prosperitatea, păstrarea ființei naționale (sau întoarcerea în țara strămoșilor, în cazul ducerii poporului în robie), precum și arătarea lui Dumnezeu în slavă, venirea Mesiei, noul legământ, convertirea Neamurilor, pacea universală realizată prin instaurarea Împărăției lui Dumnezeu.

În Noul Testament, speranța credinciosului se bizuie pe Domnul Isus Cristos. Ea vizează îndeosebi bunurile spirituale, invizibile și viitoare (ceea ce se vede, nu se mai poate nă-

dăjdui: Rom. 8.24-25). A doua venire a lui Cristos (Tit 2.13), descoperirea Lui (I Cor. 1.7), întemeierea împărăției Sale (Fil. 3.20; Evr. 9.28; Iuda 21), eveniment ale cărui rezultate vor fi: învierea morților (F.A. 23.6; 24.15), transformarea credinciosului (I Cor. 15.50-53), „descoperirea fiilor lui Dumnezeu” (Rom. 8.19), răscumpărarea trupurilor noastre (Rom. 8.23), viața veșnică (Tit 1.2; 3.7) în prezența lui Cristos (Fil. 3.12), bunurile viitoare (Gal. 5.5), gloria eternă (II Cor. 3.11-12), victoria finală (Evr. 10.13), judecata de apoi (Evr. 10.27), cerurile noi și pământul cel nou unde va locui neprihănirea (II Pet. 3.13).

Nădejdea credinciosului nu se întemeiază niciodată pe propria sa neprihănire (Iov 4.6), ci numai pe credințioșia lui Dumnezeu (Iov 6.8; 11.18). Într-adevăr, credinciosul din Noul Legământ își găsește o garanție a împlinirii speranțelor sale, în învierea Domnului Isus (F.A. 2.26, 26.23; I Pet. 1.3) și în darul Duhului, care este o arvună a bunurilor viitoare (Rom. 8.23; II Cor. 5.5).

Spre deosebire de „cei ce nu au nădejde” (I Tes. 4.13), credinciosul este caracterizat printr-o nădejde vie prin care el a fost născut din nou (I Pet. 1.3). El așteaptă împlinirea întregului plan al lui Dumnezeu (Tit 1.2; 2.13; 3.7), când El va fi totul în toți (I Cor. 15.28). Însă el a fost făcut, încă aici pe pământ, partaș puterilor lumii viitoare (Gal. 5.5; I Ioan 3.3). De aceea, el nu se poate mulțumi cu niște bucurii trecătoare (Evr. 13.14). Speranța aceasta îl stimulează să se sfințească, să-și curățească viața (I Ioan 3.2-3) și să rabde suferințele din vremea de acum (Rom. 8.18; Fil. 3.10; I Pet. 4.13). Cristos în noi este nădejdea slavei (Col. 1.27).

Nădejdea este una din cele 3 virtuți principale și inseparabile ale creștinului (Gal. 5.5-6; I Tes. 1.3; 5.8; Evr. 6.10-12; I Pet. 1.21), unul dintre cele 3 lucruri care rămân (I Cor. 13.13). Dar oare va putea rămâne speranța și în viața veșnică? Fără îndoială, cu condiția să concepem veșnicia nu ca ceva static și definitiv, ci ca o devenire eternă și ca o necurmată adaptare la „lucrurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei ce-L iubesc” (I Cor. 2.9).

NĂLBITOR, CĂLCĂTOR DE POSTAV. Muncitor care îndepărtează uleiul și grăsimea stofelor încă nesubțiate și le apretează prin procedeul călcării în piuă. Termenul respectiv se mai referă la persoana care curăță complet hainele murdare (Mc. 9.3). În trecut, veșmintele care se murdăriseră erau muiate în apă cu săpun (leșie) (Mal. 3.2) și se presau până se curățau (termenul ebr. utilizat aici indică acest lucru).

Ogorul nălbitorului, un punct de reper cunoscut de oricine pe vremea împăraților, se afla în afara zidurilor Ierusalimului, „la capătul canalului de apă al iazului de sus” (Is. 7.3; 36.2). Ogorul era atât de aproape de cetate, încât locuitorii ei, postați pe ziduri, îi auzeau pe solii asirieni care vorbeau de pe câmpul respectiv (II Împ. 18.17). O tradiție mai veche plasa locul acesta ceva mai spre V, în apropiere de poarta lafo (Jaffa), deoarece pe acolo pătrunde în oraș un apeduct care vine de la Birket Mamilla, situat la capătul de sus al văii Hinomului. În sfârșit, potrivit unei alte opinii, ogorul nălbitorului s-ar fi aflat la N de Ierusalim, deoarece dușmanul ataca orașul din această direcție. Josephus (Răzb. 5.4.2) opinează pentru situarea unui Monument al Nălbitorului în colțul de NE; totuși, ni se pare mai plauzibil ca apeductul în discuție să fie canalul subteran care lega Izvorul Ghihonului (numit uneori și Fântâna Fecioarei) de bazinul Siloamului. Dacă lucrurile stau astfel, atunci ogorul nălbitorului se afla pe valea Chedronului. (V. *Vopsitor*).

NĂLUCA NOPTII, FANTOMĂ, LILITH, SPECTRUL NOPTII. Interpretarea cuv. ebr. *Lilith* = nocturnă, termen susceptibil să indice femela oricărei păsări sau animal care ies la pradă în timpul nopții (Is. 34.14). Tristram crede că ar fi vorba de corbul de noapte (*Syrnium aluco*), pasăre răspândită în Galaad, în Basan, în Liban și pe valea Iordanului. Croncănitul său sfâșie liniștea nopții. În limba asiriană, același termen înseamnă „*demon de noapte*”. (V. *Tap sâlbatic*).

NĂRI. (V. *Nas*).

NEA. Un loc de la hotarele lui Zabulon (Ios. 19.13). Identif. pos.: Tell el-Wawiyat, una din moviștele artificiale de la Sahel el-Battof.

NEAM, RASĂ. Termeni corespunzători cuv. ebr. care desemnează o specie animală sau vegetală (Gen. 1.11-12; 6.20; 7.3, 14). El conține ideea de descendență: neamul (rasa) lui Israel (Gen. 17.12; Lv. 21.17; 22.3; II Împ. 17.20; I Cr. 16.13; II Cr. 20.7; Nem. 9.2), neamul (rasa) iudeilor (Est. 6.13). Deseori, cuv. neam este sinonim cu popor: Pavel vorbește despre cei din neamul (rasa) lui (Rom. 11.14; cf. Fil. 3.5). Același sens are cuvântul neam în Dan. 9.1: neamul mezilor. Într-un sens mai restrâns, termenul se referă la posteritate (Gen. 19.32, 34), familie (a lui Aaron: Lv. 22.4; Num. 16.40; a

lui Avraam: Is. 41.8; F.A. 13.26; a lui Chehat: Num. 4.18). În cuvintele: „*neamul uriașilor*” (sau *refainiților*) (Dt. 3.11), ideea de posteritate se amestecă cu aceea de neam (rasă). Prin „*neamul împărătesc*” (I Împ. 11.14) se transmite atât noțiunea de *apartenență familială*, cât și conceptul de *calitate*. Cu această a doua nuanță este folosit cuv. *neam* când se vorbește despre: o „*sămânță* (posteritatea) *binecuvântată de Domnul*” (Is. 61.9; 65.23); o „*seminție aleasă*” (I Pet. 2.9); un „*neam sfânt*” (Ezra 9.2), în contrast cu un „*neam îndărătnic și stricat*” (Dt. 32.5); un „*neam neascultător și răzvrătit*” (Ps. 78.8); un „*neam rău*” (Ier. 8.3). Aceste expresii au fost reluate de Domnul Isus în Mt. 17.17 („*neam necredincios și pornit la rău*”); „*pui (neam) de năpârci (vipere)*” (Mt. 23.33).

N.T. folosește cuv. gr. *genos* (înrudit cu *genea* = generație, cei doi termeni derivați din *ginomai* = a se naște) pentru specii (feluri) (de pești: Mt. 13.47; de demoni: Mt. 17.21; Mc. 9.29; de limbi: I Cor. 14.10). Termenul respectiv implică originea sau apartenența: greacă, sirofeniciană (Mc. 7.26); din Cipru (F.A. 4.36); din Pont (F.A. 18.2); din Alexandria (F.A. 18.24). Uneori, el este redat prin familie (F.A. 7.13; cf. 4.6), iar în expresia „*din neamul lui Dumnezeu*” (F.A. 17.28-29), împrumutată dintr-un poet grec, s-ar putea traduce prin: „*de origine divină*”.

NEAMURI, NAȚIUNI. (Din lat. *gentiles*, care înseamnă: păgâni, străini). Toate națiunile care nu aparțineau rasei israelite (Is. 49.6; Rom. 2.14; 3.29). Evreii erau poporul pe care îl alesese Dumnezeu; religia sa elevată contrasta, în mod izbitor, cu falsele culte ale celorlalte națiuni. Niște legi riguroase au fost promulgate pentru a împiedica decăderea moravurilor și degradarea adevăratei religii, serios amenințată de promiscuitatea cu popoarele idolatre. Toate aceste elemente i-au determinat pe evrei să disprețuiască Neamurile și să se poarte cu nedreptate față de celelalte națiuni, măcar că Dumnezeu îl destinase pe Israel să fie „*lumina Neamurilor*” (Is. 49.1-6). Unele promisiuni divine vizau și alte popoare (Is. 2.2-4; Am. 9.12; Zah. 9.7). Ap. Petru, instruit prin vedenia avută la lafo, a dărâmat bariera care îi separa pe iudei de Neamuri, s-a deplasat la Corneliu, un păgân, și a stat la masă cu el, ceea ce i-a scandalizat profund chiar și pe iudeo-creștinii din Ierusalim (F.A. 10.28; 11.3). Când Pavel a declarat, de la înălțimea treptelor Turnului Antonia, că Dumnezeu îl însărcinase să predice Neamurilor, iudeii adunați în curtea Templului, au

cerut, cu strigăte puternice, să fie omorât (22.21-22). Bisericiile din primul veac erau alcătuite, în bună parte, din creștini proveniți dintre Neamuri. Prima Conferință de la Ierusalim a refuzat să le impună acestora povara poruncilor mozaice (15.1-29) (V. *Străin*).

NEAPOLE, NEAPOLIS. Nume grecesc care înseamnă *orașul nou*. Port maritim al orașului Filipi. Prima localitate europeană pe care a vizitat-o ap. Pavel (F.A. 16.11). Numele de Neapole este subînțeles în F.A. 20.6. Portul respectiv era amplasat într-un golf la 16 km E-SE de Filipi.

NEARIA, NEARYA = *robul Domnului*.

1. Căpetenie a simeoniților. A participat la expediția militară al cărei rezultat a fost înfrângerea amaleciților, la poalele muntelui Seir, sub domnia lui Ezechia (I Cr. 4.42).

2. Urmas al lui Șecania (I Cr. 3.22-23).

NEASCULTARE. (În gr. *apeitheia* = necredință, neascultare; *parakoē* = refuzul de a asculta). Neascultarea cuiva, gest care presupune o poruncă adresată anterior, este refuzul de a împlini porunca respectivă (Mt. 21.28-29) sau încălcarea propriu-zisă (Gen. 3.1-6). În Ex. 5.2, faraonul nu vrea să dea curs celor poruncite de Domnul, împotrivindu-l-se fățiș. Și israeliții se fac vinovați de neascultare, refuzând să facă ceea ce le ceruse Dumnezeu (Dt. 18.16, 19; Ier. 5.6; Os. 7.14; Rom. 5.19; II Cor. 10.6; Evr. 2.2). Spre deosebire de popoarele păgâne, ei cunoșteau Legea, dar nu voiau s-o păzească (Dt. 9.7; Is. 30.9; Ez. 2.5 și urm.; 3.9; Os. 14.1; Rom. 11.30; Evr. 4.6, 11). Ca rezultat al răzvrătirii lor față de Domnul, ei au parte de mari amărăciuni (cf. Ier. 2.19). Necredința omului este taxată ca un act de neascultare (Rom. 10.16; II Tes. 1.8; Gal. 3.1). Omul care nu se supune lui Dumnezeu are „*fruntea încrunțată și inima impietrită*” (Ez. 3.7). Neascultarea copiilor de părinții lor și a cetățenilor de autoritățile statului este aspru condamnată în Biblie (Pv. 5.13; 30.17; Rom. 1.30; 13.1 și urm.; II Tim. 3.2). Domnul Isus Cristos a venit în lume pentru a izbăvi omul care fusese închis în temnița neascultării (Rom. 3.10; 11.32).

NEBAI, NEVAI, NIBAI, NOBAI. Una dintre căpeteniile israelite care și-au pus pecetea, împreună cu Neemia, pe legământul făcut înaintea Domnului (Nem. 10.19).

NEBAIOT, NEBAJOTH, NEBAYOTH. Fiul cel mai mare al lui Ismael și tatăl unui trib arab

(Gen. 25.13, 16; 28.9; 36.3). Tribul respectiv dispunea de numeroase turme de cornute mici (Is. 60.7). Clanul arab al lui Nebaiot se învecina cu poporul Chedarului (Is. 60.7), iar cele două nume figurează pe inscripțiile lui Asurbanipal (669-626 î.Cr.). Probabil că din neamul lui Nebaiot au provenit nabateenii.

NEBAJOTH. (V. *Nebaiot*).

NEBALAT, NEBALLATH. Cetate beniamită, populată de israeliții întorși din robia babilonică (Nem. 11.34). Actualmente Beit Nebala, la 6 km NE de Lida.

NEBAT, NEVATH = *El (Dumnezeu) privește*. Tatăl lui Ieroboam I (I Împ. 11.26).

NEBAYOTH. (V. *Nebaiot*).

NEBO. Cuv. ebr. *nebo* provine din termenul akkad. *Nabu* (care înseamnă: a chema, a anunța, a vesti), numele unui zeu babilonian. Denumirea geografică ar putea să indice că localitatea respectivă a constituit unul din centrele cultului lui Nebo. De asemenea, ac. cuv. ar putea fi echivalentul termenului arab *naba'a* (a fi elevat), care implică noțiunea de înălțime.

1. Divinitate babiloniană (Is. 46.1), zeul științei și literaturii. Sediul acestui cult era Borsippa, lângă Babilon. Profetul Isaia a prezis căderea acestui zeu (Is. 46.1). În principiu, un templu (Esida = casa cunoașterii) îi era dedicat în fiecare din marile orașe ale Babiloniei și Asiriei (v. traducerea inscripției de pe cărămida lui Nebucadnețar, în art. *Nebucadnețar*) (V. *Divinități păgâne*).

2. Unul din piscurile Munților Abarim, în fața Ierihonului (Num. 33.47; Dt. 32.49), aparent vârful muntelui Pisga (Dt. 34.1). Amplasament prob.: Djebel en-Neba, la 13 km E de vărsarea Iordanului. De pe creasta sa și mai ales de pe piscul numit Ras Siaghah, se poate vedea, când e senin, lanțul munților Hermon, la poalele căruia se afla altădată cetatea Dan. De pe vârful respectiv, se mai observă: colinele lui Efraim și ale lui Iuda; dincolo de Carmel, Marea Mediterană; depresiunea de miazăzi, Marea Moartă și valea Iordanului.

Alți geografi s-au întrebat dacă nu cumva Nebo ar corespunde cu Djebel Osha, vârf ceva mai înalt, de unde se poate observa o mai amplă imagine a Țării Făgăduinței zugrăvite în Dt. 34.2-3, și unde Moise nu a putut intra. (V. *Pisga*).

3. Cetate moabită, situată pe muntele Nebo sau la poalele sale (Num. 32.3). Rubeniții au

Traducerea textului unei ștampile: „Nebucadneșar, împăratul Babilonului, restauratorul lui Esagili și al Ezidei, fiul cel mai mare al lui Nabopolassar, împăratul Babilonului.”

Con. Apion 1.21; Ant.10.11.1). În al 23-lea an al domniei sale (582), el înfrânge Coele-siria, Moabul și țara copiilor lui Amon, deportează câteva sute de iudei (Ier. 52.30; Ant. 10.9.7). În al 37-lea an al domniei sale (567), Nebucadnețar invadează Egiptul (cf. Ez. 29.19).

Probabil că Nebucadnețar a mai întreprins și alte expediții militare, dar documentele referitoare la acestea au dispărut. Politica lui consta în deportarea celor învinși în diverse regiuni ale imperiului, și dispunând astfel de un mare volum de forță de muncă, a realizat obiective de mare importanță: a construit marele zid al Babilonului, magnificul palat regal, restaurând marele templu al lui Marduk din Babilon, templul lui Nebo din Borsippa și multe alte lăcașuri de cult. Se spune că, la porunca lui, au fost construite grădinile suspendate pentru a-i aminti împărătesei Amyitis (Amuheea, Amuhia) de grădinile Mediei, țara ei de origine (Con. Apion 1.19; Ant. 10.11.1).

Se relatează că Nebucadnețar ar fi amenajat, lângă Sippara, pentru irigații, un imens lac artificial, având circumferința de cca 225 km și adâncimea de 55 m.

Nebucadnețar a poruncit să se sape numeroase canale în toată țara, să se construiască cheiuri și stăvilare în Golful Persic. Când inima

i s-a umflat de mândrie, împăratul Babilonului a fost atins de licanthropie, o stare de demență datorită căreia bolnavul își imaginează că a devenit un animal. Nebucadnețar a mâncat iarbă, ca și cum ar fi fost un bou (Dan. 4). Însă, după câțva timp, și-a recăpătat rațiunea. A murit în anul 562 î.Cr., după o domnie de 43 de ani. I-a succedat Evil-Merodac, fiul său.

Nebucadnețar și arheologia

Babilonul lui Nebucadnețar a fost obiectul săpăturilor sistematice, întreprinse între anii 1899-1914 de către Robert Koldowey și Deutsche Orientgesellschaft (cf. Koldowey, *Das Wiedererstehende Babylon*, ed. a 4-a, 1925). Printre alte descoperiri importante, se numără impozanta poartă a zeiței Iștar (Ishtar) care închidea zidul dublu al cetății. Aceasta era ornată cu cărămizi emailate, care reprezentau o serie întreagă de tauri și balauri (cf. R. Koldowey, *Des Ishtar-Tor in Babylon*, 1918). Sala tronului lui Nebucadnețar a fost, la rândul ei, decorată cu magnifice figuri geometrice, lucrate pe cărămizi emailate. Zigguratul regal se găsea în cartierul templelor. Potrivit relatărilor lui Herodot, acesta avea 8 etaje. O tabletă aflată în prezent la Muzeul Luvru, tableta de la Esagili, descoperită în anul 1913, la Uruk (Erek, în Gen. 10.10) ne dă o seamă de indicii referitor la construcția acestui ziggurat de către Nabopolassar, tatăl lui Nebucadnețar. Zigguratul se numea *Etemenanki*, ceea ce înseamnă: *casa fundamentală a cerului și pământului*. De altfel, porunca dată lui Nabopolassar cerea „să asigure punerea temeliei sale în centrul lumii inferioare, iar vârful să-l facă asemănător cerului” (cf. Gen. 11.4). După aceste detalii, ne putem da seama că a fost vorba de o reconstruirea a zigguratului care era altădată însuși turnul Babel (A. Parrot, *La Tour de Babel*, Delachaux et Niestlé, 1954).

Însă la fel de importante ca obiectele descoperite la Babilon sunt textele, în principiu niște tablete mici, acoperite cu inscripții cuneiforme. A mai fost dat la iveală un lot foarte important, o duzină de tablete numite cronicile babiloniene. Acestea au fost traduse și publicate, pentru prima dată în anul 1887. Ele conțin un rezumat al principalelor evenimente, precum și o istorisire a faptelor petrecute în interiorul Babilonului. Multe din consemnările făcute constituie o confirmare a unor relatări biblice. Iată câteva din acestea: 1) asasinarea lui Sanherib (Is. 37.37-38); 2) căderea Ninivei, în anul 612 î.Cr., la care se referă profetul Naum;

Reconstituirea Babilonului din timpul lui Nebucadnețar. În stânga, gigantul ziggurat; în dreapta, templul dedicat lui Marduk.

3) bătălia de la Carchemiș, din anul 605 î.Cr. (Ier. 46.2); 4) luarea Ierusalimului și sfârșitul împărăției lui Iuda, în anul 597 î.Cr. (v. II Împ. 25); 5) căderea Babilonului, în anul 539 î.Cr. (Dan. 5). Un element foarte important îl constituie datele indicate pe aceste tablete, pentru că ele au ajutat pe istorici la datarea evenimentelor biblice. (V. *Babel; Turnul Babel; Babilon; Babilonia*).

NEBUN, NECHIBZUIT, STUPID. O persoană lipsită de înțelepciune și pricepere (I Sam. 21.13; Pv. 7.22; II Cor. 11.16). Cuv. *nechibzuit* (sau *nebun*) indică îndeosebi omul rău și implică ideea că stupiditatea cuiva se descoperă, înainte de toate, prin răutatea sa (Iov 5.2; Pv. 14.9). Cu cât a primit cineva mai multe daruri, cu atât este mai răspunzător înaintea lui Dumnezeu, iar cine își folosește talentele sale în scopuri rele este un om nechibzuit (I Sam. 26.21; II Sam. 3.33; Ps. 14.1; cf. v.2, 3, etc.; Pv. 26.10; Mt. 5.22). Cel ce întoarce spatele lui Dumnezeu pentru a merge după idoli și a urma pornirile inimii sale este, de asemenea, un om fără pricepere (Ier. 4.22; 50.38; Rom. 1.22). În opinia oamenilor acestei lumi, dimpotrivă, credincioșii sunt cei socotiți nebuni (Os. 9.7; F.A. 26.24; I Cor. 4.10). Lucrul acesta nu ne surprinde, deoarece Cristos Însuși a fost tratat în acest mod (Ioan 10.20; Mc. 3.21). Însă Sf. Scriptură ne recomandă: *„Dacă cineva dintre voi se crede înțelept în felul veacului acestuia, să se facă nebun, ca să ajungă înțelept”* (I Cor. 3.18) (V. *Nebunie; Filozofie; Înțelepciune*).

NEBUNIE, NECHIBZUINȚĂ. În sens spiritual, nebunia este lipsa de înțelepciune sau starea de indiferență cu privire la adevărata natură a lucrurilor care au de-a face cu omul și cu Dumnezeu. Prin urmare, nechibzuință înseamnă o atitudine sau o conduită necuviincioasă (Pv. 15.21; Ecl. 1.17; 10.1; II Cor. 11.1), o faptă rea și necugetată, adică o mișelie (Gen. 34.7; Dt. 22.21; Ios. 7.15; Jud. 19.23; 20.6) (V. *Delir*).

NEBUSARSEKIM. (V. *Sarsechim*).

NEBUSHAZBAN. (V. *Nebușazban*).

NEBUSHAZBAN. (V. *Nebușazban*).

NEBUȘAZBAN, NEBUSHAZBAN, NEBUSHAZBAN. Nume provenit din akkad.

Nabusezibanni = Nebo, mântuiește-mă! Un babilonian; căpetenia famenilor-dregători, sub domnia lui Nebucadnețar (Ier. 39.13).

NEBUZARADAN, NEBUZAR-ADAN. Nume provenit din akkad. *Nabuzer-iddina = Nebo a acordat o descendență.* Căpetenia străjerilor în armata lui Nebucadnețar, când acesta a cucerit Ierusalimul; apoi, comandantul suprem al trupelor sale care au finalizat distrugerea orașului și au incendiat Templul (II Împ. 25.8-11, 18-21; Ier. 39.9, 10; 52.12-30; cf. 41.10; 43.6). Nebucadnețar i-a recomandat să se poarte cu bunăvoință față de profetul Ieremia (Ier. 39.11-14; 40.1-5), care i-a sfătuit pe iudei să se supună babilonienilor. Cinci ani mai târziu, Nebuzaradan a procedat la deportarea a câteva mii de evrei la Babilon (52. 25-30).

NECAZUL CEL MARE, MAREA STRĂMTORARE. O scurtă perioadă de judecăți teribile, imediat premergătoare revenirii glorioase a Domnului Isus și care va coincide cu domnia lui Anticrist. Expresia *„necazul cel mare”* (marea strămtorare) este preluată din Ap. 7.14, dar profeții au vorbit adesea despre perioada de suferințe nemaiauzite cu care se va confrunta lumea la sfârșitul vremurilor (Dan. 12.1; Is. 26.20), în ziua cea grozavă a Domnului (Is. 2.12, 17-19; 13.6, 9-13; Ez. 30.2-3; Ioel 1.15; 2.1-2, 11; Am. 5.18, 20; Tef. 1.14-18). Vorbind nu numai despre suferințele care aveau să-i lovească pe locuitorii Ierusalimului în anul 70, dar mai ales în legătură cu starea de lucruri din preajma venirii Sale pentru a doua oară, Domnul Isus a spus: *„Atunci va fi un necaz așa de mare, cum n-a fost niciodată de la începutul lumii până acum, și nici nu va mai fi”* (Mt. 24.21).

Profetul Daniel și Domnul Isus îl pun în legătură pe Anticrist, pe de o parte, cu *„urâciunea pustiirii”* (v. ac. expr.), iar pe de alta cu necazul cel mare (Dan. 7.25; 9.27; 12.1, 7; Mt. 24.15, 21). Apocalipsa precizează că, într-adevăr, domnia acestui personaj va fi marcată de niște persecuții teribile (13.7, 15-17) și judecăți de o înspăimântătoare gravitate. În timp ce unii comentatori văd în judecățile descrise în Ap. 6; 8; 9 și 16, o frescă a sumbrei peripeții care au marcat istoria lumii, alții consideră că, totodată și mai ales, Ioan avea în vedere judecățile divine, din ce în ce mai cumplite, ale celei din urmă strămtorări mondiale. De 8 ori și prin intermediul a 4 expresii diferite, Daniel (7.25;

9.27; 12.7) și Ioan (Ap. 11.2, 3; 12.6, 14; 13.5) anunță că această sumbră perioadă va dura 3½ ani. În cursul acesteia, desigur, Dumnezeu nu Se va lăsa fără mărturie: El va păstra, în mijlocul strâmtorării, un număr fix de evrei (7.3-8; cf. Ez. 9.4-6), va mântui din necazul cel mare o mulțime uriașă de martiri (Ap. 7.9-14); va ridica doi martori făcători de minuni a căror lucrare îi va șoca îndeosebi pe locuitorii cetății sfinte, unde a fost răstignit Însuși Domnul lor (11.1-12).

(Referitor la întrebarea dacă Biserica trebuie sau nu să treacă prin necazul cel mare, v. art. *Răpirea Bisericii*).

Deznodământul violent al mării strâmtorări va fi bătălia de la Armaghedon (v. ac. cuv.), bătălie care se va sfârși, la rândul ei, prin arătarea în slavă a Domnului Isus. Conștienți de faptul că lumea se îndreaptă spre cea mai sumbră perioadă din istoria ei, noi ne-am cutremura de spaimă dacă nu am avea această promisiune expresă a Domnului nostru: „*Fiindcă ai păzit cuvântul răbdării Mele, te voi păzi și Eu de ceasul* (în textul orig. gr.: *în afara ceasului*) *încercării, care are să vină peste lumea întreagă, ca să încerce pe locuitorii pământului. Eu vin curând!*” (Ap. 3.10-11).

NECHEB, NEKEB, NEQEV = *scobitură, pasaj strâmt*. Cetate de la hotarele lui Neftali (Ios. 19.33). Textul nostru, alăturând cuv. Necheb termenului precedent, numește această localitate Adami-Nekeb. Dacă despărțim cele două nume, Necheb indică singur o localitate, care ar putea fi identificată la el-Bossa, la S de de Damieh și la E de Kefr Sabt. (V., totuși, *Adami-Necheb*).

NECHIBZUTT. (V. *Nebun*).

NECHIBZUINȚĂ. (V. *Nebunie*).

NECO. (V. *Faraon*, 5).

NECODA, NEKODA, NEQODA = *punctat, pătat*. Fondatorul unei familii de netinieni (slujitori ai Templului) (Ezra 2.48, 60).

NECREDINȚĂ, ÎNDOIALĂ. După căderea primilor oameni în păcat, omenirea a devenit „*un neam necredincios și pornit la rău*” (Mt. 17.17), care pune la îndoială Cuvântul lui Dumnezeu sau însăși existența Lui (Ps. 53.1-4).

Aceasta nu din pricină că omul ar fi ignorant sau incapabil să creadă, căci Dumnezeu îi vorbește pe cele 3 căi ale Revelației: prin graiul naturii (Rom. 1.18-21), al conștiinței (2.14-15) și al Bibliei (v. 17-20; II Tim. 3.16-17). Cine refuză să creadă, în ciuda tuturor dovezilor, nu se poate dezvinovăți (Rom. 1.20; 2.1; 3.19), și el face lucrul acesta din pricină că „*iubește mai mult întunericul decât lumina*”, pentru că „*oricine face răul, urăște lumina*” (Ioan 3.19-20). Necredința nu provine nicidecum din imposibilitatea de a rezolva o mulțime de probleme intelectuale. Originea ei este de ordin moral și spiritual: în mândria sa, omul alege, în mod deliberat, să rămână independent față de Dumnezeu. El nu vrea să părăsească, fie păcatul său, fie neprihănirea sa personală, dar mai ales nu este dispus să-și supună voința lui răzvrătită voii lui Dumnezeu. După ce le-a oferit evreilor toate probele solicitate, privind divinitatea și dragostea Lui, Cristos a spus: „*ȘI NU VREȚI să veniți la Mine, ca să aveți viața!*” (Ioan 5.40). „*Ierusalime, Ierusalime... de câte ori AM VRUT să strâng pe copiii tăi... și N-AȚI VRUT!*” (Mt. 23.37). Cei poștiți la nunta fiului de împărat NU AU VRUT să dea curs invitației; ei nu s-au sinchisit de invitația care le-a fost adresată, iar unii s-au încumetat să batjocorească și să-i omoare pe solii regelui (22.3-6).

Necredința este atât de înrădăcinată în natura noastră decăzută, încât se găsește, în principiu, în inima fiecăruia (Ioan 3.11, 32): omul nenăscut din nou „*nu primește lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci, pentru el, sunt o nebunie*” (I Cor. 2.14). Cristos „*a venit la ai Săi, dar ai Săi nu L-au primit*” (Ioan 1.11); El nu a fost onorat în patria Sa (Mt. 13.57-58), mai-marii poporului Său L-au respins (Ioan 7.48) și nici chiar frații Lui nu credeau în El (v. 5); până și ucenicii Săi s-au arătat deseori necredincioși (6.60, 66; 20.24-29; Mt. 17.17). Prima manifestare a necredinței are imediat efecte negative: cine nu acceptă Cuvântul Domnului, deja se îndepărtează de El (Ioan 1.5; 5.43; 6.66); apoi, se merge din păcat în păcat (Lc. 15.12-13; Rom. 1.20-25), inima ajunge plină de ură, pentru că mărturia lui Cristos tulbură conștiința (Ioan 7.7; 15.24-25); în sfârșit, intervine persecuția care se manifestă, mai întâi, prin insulte și acțiuni dușmănoase, apoi culminează cu moartea. (A se vedea evoluția în Ioan 7.7, 13, 20; 8.6, 47, 59; 9.22, 34, 41; 10.31; 11.53, etc.).

Judecata celor necredincioși

Judecata care va cădea peste cei ce nu au vrut să creadă în Dumnezeu și în Cuvântul Lui va fi cu mult mai grozavă decât și-ar putea imagina cineva. Într-adevăr, Cristos a purtat pe cruce păcatul lumii întregi, și El oferă iertare deplină oricărui om care se pocăiește (Ioan 1.29; I Ioan 2.1-2). Dar ce ar putea El să dea unui om care refuză să creadă și nu acceptă harul Său? „*Cine nu crede, A ȘI FOST JUDECAT, PENTRU CĂ N-A CREZUT în Numele singurului Fiu al lui Dumnezeu... mânia lui Dumnezeu rămâne peste el*” (Ioan 3.18, 36). O întreagă generație de israeliți a pierit în pustie, deoarece aceștia refuzaseră să intre în Canaan „*din pricina necredinței lor*” (Evr. 3.17-19). Lașii (în versiunile noastre: fricoșii. N. Ed.), adică oamenii care întâmpină întotdeauna dificultăți în a lua o decizie, și necredincioșii sunt primii care vor ajunge în iad (Ap. 21.8). Noi credem chiar că necredința împinsă până la capăt echivalează cu păcatul contra Duhului Sfânt (v. *Duhul Sfânt*); necredința este, prin definiție, păcat care nu se iartă, deoarece ea constă tocmai în refuzul iertării. Vai, ce destin nenorocit le este rezervat celor „*a căror minte necredincioasă a orbit-o dumnezeul veacului acestuia!*” (II Cor. 4.4).

Există vreun remediu pentru necredință? Fără îndoială! Dumnezeu cunoaște slăbiciunea și neputința firii noastre, și El dorește mult să vină în ajutorul celor ce aduc la cunoștința Lui îndoielile și lipsa lor de credință. Astfel, lui Petru care, fiind pe punctul de a se scufunda, a strigat după ajutor, Domnul Isus i-a întins mâna, zicându-i: „*Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?*” (Mt. 14.30-31). Lui Toma, care strigă: „*Dacă nu voi vedea..., nu voi crede*”, Domnul îi răspunde: „*nu fi necredincios, ci credincios!*”, convingându-l totodată de realitatea învierii Sale (Ioan 20.25, 27). Domnului îi place când cineva, exprimându-și starea inimii sale, strigă: „*Cred, Doamne! Ajută necredinței mele!*” (Mc. 9.24). Într-o zi, cerul va fi plin de păcătoși iertați, deci de necredincioșii de altădată care au fost aduși, prin lucrarea Duhului Sfânt, la glorioasa certitudine a credinței (cf. I Tim. 1.12-17).

NECROMANT. (V. *Magician; Mort chemat*).

NECUNOSCUȚ (DUMNEZEU). (În gr. *agnōstos theos*). Inscripție care a fost gravată pe un altar grecesc din Atena și pe care ap. Pavel a citat-o cu prilejul discursului rostit la

Areopag (F.A. 17.22-31). În sec. II d.Cr., geograful grec Pausanias a notat existența, între portul Phalero și orașul Atena, a unor altare ridicate în cinstea unor dumnezei necunoscuți. Diogen Laertius a observat altare identice, edificate cu scopul de a abate urgiile care s-ar fi putut îndrepta asupra Atenei. Meyer crede că atenienii, nefiind siguri cărui zeu i s-ar fi putut datora flagelul respectiv, înălțau un altar dedicat *Dumnezeului necunoscut*. Până acum, nu a fost descoperit nici un altar cu mențiunea „*Unui Dumnezeu necunoscut*” (la sg.). Unii comentatori au dedus de aici că Pavel, în cuvântarea sa, ar fi schimbat pluralul expresiei într-un singular, deoarece acesta se potrivea mai bine credinței monoteiste. Oricum, apostolul a prins prilejul pentru a le prezenta atenienilor politeiști pe Dumnezeu unic, „*Domnul cerului și al pământului*”.

NECURĂȚIE, ÎNTINĂCIUNE. Legea stabilea o distincție între puritatea rituală și sfințenie (Lv. 10.10). De ex., un animal putea fi curat sau necurat, fără a fi vorba, în cazul lui, de sfințenie sau de răutate. Dacă un israelit devenea, în mod involuntar, necurat, din punct de vedere ritual, fapta sa nu era considerată o greșeală morală. Cel întinat fizic era exclus din sanctuar (7.20-21) și din adunarea Domnului, dar starea lui de necurăție nu întrerupea relația sa cu Dumnezeu prin rugăciune. Prescripțiile care defineau necurăția au fost deseori întărite prin porunca: „*Fiiți sfinți, căci Eu sunt sfânt!*” (11.44-45). Ferindu-se de orice necurăție, israelitul își dădea seama că el era pus deoparte pentru a sluji Domnului. *Necurăția rituală simboliza păcatul*. Totuși, Legea făcea distincție între curăția fizică și puritatea rituală. Cei doi termeni nu erau sinonimi. Respectarea unor reguli de igienă influența pozitiv starea de sănătate fizică și viața comunitară a israeliților, independent de exigențele ceremoniale. Totuși, ideea fundamentală este că toți cei ce sunt copii ai unui Dumnezeu sfânt trebuie să se îndepărteze de orice necurăție spirituală și trupească; pentru a se apropia de Domnul, ei vor urmări să fie curați sub ambele aspecte (Ex. 19.10-11, 14; 30.18-21; Ios. 3.5).

Cum ajungea un israelit necurat din punct de vedere ritual?

1. *Prin atingerea unui cadavru* (Num. 19.11-22). Aceasta era cea mai gravă infracțiune, deoarece ea se raporta la consecințele finale ale păcatului (moartea omului, descompunerea și intrarea în putrefacție a trupului). Contrac-

tarea unei întinăciuni făcea persoana respectivă necurată pentru 7 zile, iar înlăturarea ei se putea realiza numai cu ajutorul apei de curățire. Manipularea cenușii, obținute prin arderea vacii roșii și necesară preparării apei de curățire, îl făcea pe preot necurat până la lăsarea serii (v. 7-10). De asemenea, atingerea unui om necurat (v. 22).

2. *Lepra* conducea la excluderea din comunitate (Lv. 13; 14). Mucegaiul care se localiza pe haine sau pe pereții caselor era asimilat cu lepra. Leprosul era izolat de familia sa și de restul societății (13.46). Curățirea lui impunea un ritual special, însoțit de o jertfă de ispășire și de o ardere-de-tot. (V. *Lepros; Lepră*).

3. *Secrețiile*, naturale sau morbide, provenite din organele genitale (Lv. 15). O femeie era considerată necurată, în timpul menstruației și în următoarele 8 zile (cf. 19.25-28; 20.18). După o naștere, raporturile sexuale erau prohibite, pentru aceeași stare de „necurăție”, cel puțin 40 de zile (12.2, 4), ceea ce corespunde pe deplin recomandărilor medicinei moderne. În ceea ce privește actul procreării în sine, acesta nu este nicidecum un păcat, deoarece înmulțirea a fost poruncită de Dumnezeu Însuși (Gen. 1.27-28). Când un psalmist spune: „*Iată că sunt născut în neleguire, și în păcat m-a zămislit mama mea*” (Ps. 51.5), el avea perfectă dreptate să se exprime astfel, deoarece după cădere, un om păcătos nu poate zămisli decât copii după chipul și asemănarea sa (cf. Iov 14.4; Ef. 2.3).

4. *Consumul de carne provenită de la un animal necurat*; de asemenea, o simplă atingere a trupului acestuia sau chiar al unui animal curat, dar care nu fusese tăiat în condițiile prevăzute de Legea mozaică (Lv. 11.27-28) (V. *Animale necurate; Curățire*).

Curățirea nu era numai o măsură igienică, impunând spălarea în apă a trupului sau obiectului contaminat (11.28; 15.27, etc.), ci și un act religios, bazat pe ispășirea făcută în vederea restabilirii comuniunii cu Dumnezeu cel sfânt. Noi am vorbit deja de apa de curățire, obținută din cenușa unei vaci roșii, arse afară din tabără (Num. 19.11-13). Mai era nevoie de o veritabilă jertfă de ispășire pentru proaspăta mamă (Lv. 12.6-8), pentru lepros (14.4-20), pentru bărbatul sau femeia bolnavă (15.13-15, 28-30). Semnificația profundă a acestei învățături este rezumată în Lv. 15.31: credinciosul trebuie să se debaraseze de orice necurăție care întinează sanctuarul și conduce la moartea spirituală, nu numai la cea fizică.

NEDABIA, NEDABYA, NEDAVYA = *Domnul a fost darnic*. Fiul lui Ieconia (I Cr. 3.18).

NEDABYA. (V. *Nedabia*).

NEDAVYA. (V. *Nedabia*).

NEEMIA = *Domnul a mângâiat*.

1. Una dintre căpeteniile revenite din Babilon împreună cu Zorobabel (Ezra 2.2; Nem. 7.7).

2. Fiul lui Azbuc și mai-marele peste o jumătate a ținutului Bet-Țur. El a lucrat în vederea restaurării zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.16).

3. Iudeu aflat în captivitate; fiul lui Hacalia și autorul cărții *Neemia* (Nem. 1.1). În calitate de paharnic al lui Artaxerxes I Mână-Lungă, împăratul Persiei, Neemia îi aducea vin suveranului. Remarcând fața tristă a slujitorului său, regele a solicitat o explicație. Atunci, acesta i-a răspuns că Ierusalimul, cetatea strămoșilor săi, zăcea în ruine și a cerut permisiunea de a se deplasa acolo pentru reconstrucția zidurilor (445 î.Cr.). Împăratul a fost de acord și i-a pus la dispoziție o escortă de călăreți, înmânându-i, de asemenea, scrisori de recomandare pentru guvernatorii persani ai diferitelor districte pe care urma să le traverseze și i-a numit guvernator al iudeii, cum fusese și Zorobabel (1.1 - 2.9; 5.14). Neemia a ajuns la Ierusalim, în al 20-lea an al domniei lui Artaxerxes (444 î.Cr.). Preotul Ezra, întors din Babilon cu 13 ani mai înainte, pentru rezidirea Templului, se afla la Ierusalim în momentul sosirii lui Neemia. Acesta din urmă face, în cursul nopții, turul cetății, cercetând starea zidurilor șubreze; apoi, aduce la cunoștința locuitorilor că voia să procedeze la repararea lor și cere sprijinul poporului în acest sens. Iudeii consimt și fiecare persoană influentă se angajează să repare o porțiune a zidurilor (cap. 3), dar popoarele vecine nu văd cu ochi buni ceea ce se întâmplă la Ierusalim. Trei dintre conducătorii acestora: Sanbalat, horonitul, Tobia, slujitorul amonit și Gheșem, arabul, încearcă să împiedice înaintarea lucrărilor de reconstrucție; dar nu reușesc nici să-l păcălească și nici să-l intimideze pe Neemia. Pentru a preveni un atac prin surprindere, constructorii sunt nevoiți să lucreze cu o mână, iar în cealaltă să țină arma (2.10; 4 - 6; Eclesiastic 49.13). Zidurile au fost reparate în numai 52 de zile (6.15), în anul 444 î.Cr., la cca 70 de ani după reconstruirea Templului.

Levant Photo Service

O porțiune din zidurile Ierusalimului, reconstruite sub conducerea lui Neemia.

Odată terminate lucrările de restaurare, Neemia procedează la îndoctrinarea poporului, instruindu-l în lucrurile privitoare la Legea Domnului (8). Rezultatul este o trezire religioasă după care toate căpeteniile poporului, religioase și civile, și-au pus pecetea, alături de Neemia, pe legământul prin care se angajau să slujească Domnului (9; 10). După ce a guvernat ținutul lui Iuda timp de 12 ani, Neemia s-a înapoiat la Susa, pe la 433/432 î.Cr. Apoi, el a cerut o nouă permisie (13.6) și a revenit la Ierusalim. Marele reformator s-a străduit să-i determine pe toți cei ce făcuseră compromisuri să ia decizia de a respecta, cu strictețe, Legea lui Moise (13.8-31). Josephus susține că Neemia ar fi atins o vârstă înaintată (Ant. 11.5.8). Se pare că el a îndeplinit până la moarte funcția de guvernator al Ierusalimului. Bagohi, unul dintre succesorii săi, era guvernatorul Ierusalimului în anul 411 î.Cr. (*Papyrusul de la Elefantina*). Referitor la contribuția lui Neemia cu privire la alcătuirea Canonului Sf. Scripturi, v. art. *Canon*.

NEEMIA - CARTEA.

Autorul

Nem. 1.1: „*Istorisirea lui Neemia, fiul lui Hacalia.*” Cartea este scrisă la pers. I -

caz unic în V.T. - și provine de la un om de stat, excepție făcând situațiile când Neemia citează documente de stat și registre (10.1; 12.26), când își menționează numele lui alături de al altor căpetenii israelite (8.9) sau când face referire la epoca sa (12.47). Următoarele pasaje: 1.1 - 7.5; 11.1-2; 12.27-43; 13.4-31 sunt niște extrase din memoriile sale.

Criticii au atribuit cartea lui Neemia, la fel ca pe aceea a lui Ezra și Cronicile, unui autor anonim din sec. IV, care ar fi utilizat niște documente vechi, astfel că Neemia ar fi avut o contribuție foarte modestă, limitată la câteva versete (de ex. 12.44-47). Dar nu există nici o dovadă pentru o asemenea presupunere; dimpotrivă, avem toate motivele să situăm redactarea cărții în a doua jumătate a sec. V d.Cr. O altă problemă pe care și-au pus-o criticii a fost următoarea: cartea lui Ezra a precedat-o pe a lui Neemia sau invers? Cum tradiția evreiască și titlul cărții recunosc pe Neemia ca autor, s-ar putea admite că secțiunea 1.1 - 7.5 (scrisă la pers. I) este un extras din memoriile sale, fiind plasată acolo aparent fără să intervină vreo modificare. Alte fragmente din aceleași

memorii se găsesc în 11.1-2; 12.27-43; 13.4-31. Cartea mai conține și unele documente anterioare, care au fost încorporate în textul autorului (de ex. 7.6-73a). Restul acestei scrieri se bazează pe izvoare istorice. Titlul de Tirshatha dat lui Neemia (8.9; 10.1) este exact cuv. persan pentru *guvernator*. (V. *Cronici; Ezra*).

Data

Cartea acoperă o perioadă de 12 ani sau mai mult (444-432/431). Unul dintre argumentele invocate contra alcătuirii cărții în sec. V este mențiunea lui Iadua pe lista preoților (12.11, 22). Or, Josephus relatează (în Ant. 11.8.4) că marele preot pe vremea lui Alexandru cel Mare (anul 330) se numea Iadua. Această mențiune pe o listă ar fi putut, foarte bine, să fie făcută de către un copist, deși nu este nicidecum imposibil ca ea să dateze de pe timpul lui Neemia, care s-ar putea să-l fi cunoscut pe acest Iadua în tinerețea sa (cu atât mai mult cu cât el nici nu este menționat ca preot în cartea lui Neemia), de vreme ce el mai cunoștea pe un alt nepot al lui Eliașib (13.28), căsătorit la acea dată.

Mențiunea numelui lui Darius, persanul (12.22) nu este determinantă pentru datarea redactării cărții în sec. IV, pentru că cercetările recente au dovedit că acest titlu a fost folosit, în mod curent, în documentele oficiale, în cursul perioadei persane, pentru un număr de 6 suverani.

Cuvintele: „*pe vremea lui Neemia*” nu dovedesc în nici un fel că ar fi vorba de un trecut îndepărtat, pentru că formula „*în vremea lui...*” este folosită și pentru alte persoane (12.26, 47).

Referitor la întrebarea dacă Neemia este anterior lui Ezra, v. *Nouveau Commentaire Biblique*, pp. 408-409.

Conținutul

Neemia constituie o continuare și chiar o completare a cărții lui Ezra: aceasta reia istorisirea, la câțiva ani după sosirea lui Ezra la Ierusalim, și prezintă aspectele civil și politic ale refacerii comunității evreilor repatriați, în timp ce preotul Ezra a relevat mai degrabă aspectul religios și cel cultural. Ezra a procedat la repararea Templului, în vreme ce Neemia se află pe linia tandemurilor Moise și Aaron, Ezechia și Isaia, Zorobabel și Zaharia. Echipat corespunzător pentru funcția deținută la curtea împăratului Artaxerxes, Neemia rămâne un model perfect al conducătorului curajos și întreprinzător care nu se lasă descurajat de acțiunile opozanților.

Alături de capitolele istorice, cartea mai conține o serie întreagă de liste: a constructorilor zidurilor Ierusalimului (cap. 3); a repatriaților (7.6-73a; cf. Ezra 2, pentru a dovedi originea evreiască a locuitorilor Ierusalimului); a semnatarilor unei petiții (10.1-28); a locuitorilor Ierusalimului și zonelor învecinate (cap. 11); a preoților și leviților (12.1-26). Aceste liste, a căror lectură este, mai mult sau mai puțin, plictisitoare, subliniază valoarea unui suflet omenesc înaintea lui Dumnezeu: „*Eu te cunosc pe nume*” (Ex. 33.17; cf. Is. 45.4).

Scopul

Fără îndoială că Neemia se obișnuise să prezinte împăratului rapoarte privind îndeplinirea misiunilor încredințate. Și el transpune acest obicei pe tărâm spiritual: raportul lui se adresează, în primul rând, lui Dumnezeu Însuși (13.29, 31 constituie o dovadă în privința aceasta). Apoi, el scrie pentru a consemna, în folosul posterității, istoria unei epoci cruciale pe care a traversat-o națiunea evreiască. El se străduiește să facă o dare de seamă fidelă a evenimentelor care au marcat reînălțarea iudeilor în țara strămoșilor lor. Procedând astfel, Neemia intenționează să dea o mărturie despre credincioșia lui Dumnezeu care și-a adus planul la îndeplinire, folosindu-Se de împărați străini ca: Cyrus, Darius, Artaxerxes, și de personalități evreiești cum au fost: Ezra, Hagai, Zaharia, Zorobabel, Iosua... Binecuvântările divine au asigurat protecția evreilor întorși din captivitate, în fața atacurilor inițiate de vrăjmașii lor. Conștient sau nu, el ne oferă, prin exemplul său, modelul unui conducător spiritual care lucrează, sub conducerea lui Dumnezeu, pentru binele poporului său. Fără încetare, el recurge la rugăciune pentru a primi directivele divine (1.5-11; 2.4; 4.3; 6.9-14). Și Dumnezeu i-a acordat perspicacitatea și tenacitatea de care a avut nevoie pentru a putea dejuca planurile viclene ale vrăjmașilor.

Istoria lui Ezra a fost inserată în cap. 8-10 pentru a demonstra că restaurarea ascultării de Lege, în inima credinciosului, este cel puțin tot atât de importantă ca repararea zidurilor cetății. Așadar, cartea lui Neemia prezintă, sub aspect structural, numeroase paralele cu aceea a lui Ezra.

Prima ședere a lui Neemia la Ierusalim se termină cu tabloul cultului restaurat, sub conducerea unor oameni aleși de Dumnezeu (12.44-47). Repatriații instalați în capitală (12.27-43) își îndeplinesc misiunea lor specifică, și anume aceea de a lăuda și a sluji Dumne-

zeului lor. Chiar dacă nu are în fruntea lui un rege, poporul răspunde totuși vocației sale inițiale (Ex. 19.6)

Notă arheologică

Arheologia ne furnizează câteva detalii care completează informațiile biblice cu privire la 3 dintre vrăjmașii lui Neemia: Sanbalat, horonitul; Tobia, amonitul, și Gheșem, arabul. Toate acestea ne ajută să înțelegem mai bine postura dificilă în care s-a aflat Neemia.

Sanbalat, horonitul. Papyrusurile de la Elephantina (v. *Papyrus*) vorbesc de Sanbalat ca guvernator al Samariei, la anul 407 î.Cr. El avea doi fii: Delaia și Șelemia. Semnificația acestor nume, precum și căsătoria lui cu fiica marelui preot al evreilor, dovedesc atașamentul lui Sanbalat față de iudaism (Nem. 13.28). Dar Sanbalat era horonit, teritoriu care făcuse parte din vechea împărăție a lui Israel. Probabil că el era, fie un urmaș al unei familii de israeliți care nu fuseseră deportați de Sargon II după căderea Samariei, fie un descendent al unei familii babiloniene, colonizate în Palestina de către împărații asirieni (II Împ. 17.24, etc.). Oricum, religia lui Sanbalat era una sincretistă, deci detestată de Neemia. Numele de Sanbalat (*Sinuballit*, în babiloniană) înseamnă: *Sin* (zeul lunii) *a dat viață*, un nume de rău augur pentru un bărbat de talia lui Neemia.

Tobia, slujitorul amonit. Papyrusurile de la Zenon, din sec. III î.Cr., vorbesc despre un oarecare Tubias din Palestina. La Iraq el-Emir (localitate care se pare că ar trebui să fie identificată cu Ramat-Mitpa din Ios. 13.26), în țara amoniților, în Transiordania, există un centru „tobiad”, al descendenților lui Tobia. Chiar dacă Iraq el-Emir nu a fost locuit din sec. XI până în sec. II î.Cr., totuși se pare că locul respectiv a făcut parte din pământurile posedate de Tobia, amonitul, pentru că la 500 m, spre SV, se află *Qusr el-Abd* (fortăreața slujitorului), nume care, în opinia unor specialiști, ar fi o referință la Tobia, slujitorul amonit (Nem. 2.10). Două inscripții care conțin numele de Tobia, împodobesc fațada a două dintre cele mai mari săli ale acestei fortărețe (sau mausoleu). Una din cele două inscripții este datată, după unii comentatori, înaintea epocii lui Neemia. Însă deja în Ezra 4.7 este menționat un Tabeel care ar putea fi un Tobia, căci Tabeel, un nume aramaic, semnifică același lucru cu Tobia în ebr.: „*Dumnezeu este bun*”. Și atunci, Tabeel ar fi un strămoș al lui Tobia din cartea lui Neemia?

Dacă în toate acestea nu avem nici o dovadă despre existența lui Tobia, totuși arheologia

ne învață multe lucruri cu privire la familia acestui om și ne ajută să înțelegem mai bine puterea acestui adversar al lui Neemia.

Gheșem, arabul. Numele de Gheșem a fost găsit pe două inscripții scoase la iveală cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse în Arabia. Prima, aflată pe o piatră memorială din Dedanul antic, a fost *datată* astfel: „*În zilele lui Jasm...*” (Jasm este o formă dialectală a numelui Gheșem). Este o dovadă a importanței pe care o prezenta acest personaj. A doua inscripție, făcută pe un vas de argint, în aram., se traduce astfel: „*Ce a adus (ca jertfă) Qaynu, fiul lui Gheșem, regele Chedarului, zeitei Han-'Ilit.*” Așadar, Gheșem era rege. Acesta, împreună cu Sanbalat, guvernatorul sau viitorul guvernator al Samariei, și Tobia, amonitul, constituiau un pericol real pentru evrei și pentru iudaism, pe vremea lui Neemia.

Planul cărții

1. Repararea zidurilor de apărare ale orașului (cap. 1-7)

a) Pregătirea pentru demararea lucrărilor (cap. 1-2)

- Neemia mijlocește pentru țară (1)
- Neemia face lucrarea de cercetare (2)

b) Refacerea zidurilor Ierusalimului (cap. 3-7)

- Începutul lucrărilor (3)
- Întreruperea lucrărilor (4-5)
- Terminarea lucrărilor (6-7)

2. Trezirea spirituală a locuitorilor lui Iuda (cap. 8-13)

a) Înnoirea legământului (cap. 8-10)

- Citirea și interpretarea Legii lui Moise (8)
- Mărturisirea păcatelor (9)
- Reafirmarea legământului (10)

b) Împlinirea clauzelor legământului (cap. 11-13)

- Cetăți recucerite (11-12)
- Reforme (13).

NEFEG, NEPHEG

1. Levit, din fam. lui Chehat, din casa lui Ițehar (Ex. 6.21).

2. Unul dintre fiii lui David care i s-au născut la Ierusalim (II Sam. 5.15; I Cr. 3.7; 14.6).

NEFILIM. (V. *Uriăș*).

NEFISEȘIM. (V. *Nefusim*).

NEFISIM. (V. *Nefusim*).

NEFIȘIM. (V. *Nefusim*).

NEFTALI = *lupta mea*.

1. Al 6-lea fiu al lui Iacov și al doilea al Bilhei, roaba Rahelei. Rahela l-a numit Neftali, din pricină că ea luptase în rugăciune pentru venirea pe lume a acestui copil (Gen. 30.8).

2. Seminția care a descins din Neftali. Ea se diviza în 4 mari familii, provenite din cei 4 fii ai lui Neftali (Gen. 46.24; Num. 26.48-49). La începutul călătoriilor prin pustie, mai-marele sem. lui Neftali era Ahira, fiul lui Enan (Num. 1.15; 2.29; 7.78, 83; 10.27). Mai târziu, căpetenia neftaliților a fost Pedael, fiul lui Amihud (34.28). Iscoada trimisă în Canaan din partea sem. lui Neftali se numea Nabbi, fiul lui Vofsi (13.14). La primul recensământ efectuat în pustie, seminția aceasta s-a înscris cu 53 400 de bărbați în stare să poarte armele (2.29-30), iar la a doua numărătoare, 45 400 de inși (26.50). Copiii lui Neftali tăbărau la N de Cortul întâlnirii, alături de daniți și așeriți (2.29). Neftali a fost una dintre cele 6 seminții care stăteau pe muntele Ebal pentru a rosti blestemele la adresa celor ce ar fi încălcat Legea lui Moise (Dt. 27.13; cf. Ios. 8.33). Sem. lui Neftali l-a fost atribuit un teritoriu în N Palestinei, care se învecina: la E, cu Iordanul de Sus și Lacul Galileii; la S, cu Isahar și Zabulon; la V, cu Zabulon și Așer (Ios. 19.34). Teritoriul respectiv reprezenta o fâșie îngustă de pământ, care măsoara 80 km de la N la S; lățimea sa, de la E la V, varia între 16 și 24 km. Deși, în mare parte, accidentat (Ios. 20.7), acest teritoriu era foarte fertil. El se întindea până la poalele Taborului (19.34). Rama, Hațor, Chedeș, Iireon, Bet-Anat se numărau printre cetățile întărite ale lui Neftali (v. 36-38). Leviții din neamul lui Gherșon au primit 3 cetăți în ținutul lui Neftali: Chedeș, Hammot-Dor și Cartan. Prima dintre acestea, servea ca cetate de scăpare (Ios. 20.7; 21.6, 32; I Cr. 6.62, 76). Până la începutul epocii Judecătorilor, neftaliții nu reușiseră să-i alunge pe canaaniți din Bet-Șemeș și Bet-Anat, dar i-au silit la plata unui tribut. Neftali a avut o participare masivă la lupta dusă de Debora și Barac. Împreună cu zabulonii, neftaliții au înfruntat moartea, pe înălțimile țării (Jud. 4.6, 10; 5.18). Mai târziu, la apelul făcut de Ghedeon, copiii lui Neftali au pus mâna pe arme (6.35; 7.23). O mie de căpetenii și 37 000 de războinici din această seminție i s-au alăturat lui David la Hebron, pentru a-l ajuta în războiul civil îndreptat contra lui Iș-Boșet (I Cr. 12.34; cf. v. 40). După terminarea războiului, căpetenia copiilor lui Neftali a fost Ierimot, fiul lui Azriel (27.19; cf. Ps. 68.27).

Ahimaat era intendentul lui Solomon pentru ținutul lui Neftali (I Împ. 4.15). Hiram, nu regele Tyrului, ci specialistul care a executat lucrările de artă în bronz, era fiul unei văduve din sem. lui Neftali (7.14). Ben-Hadad, împăratul Siriei, a devastat ținutul lui Neftali (I Împ. 15.20; II Cr. 16.4). Apoi, Tiglat-Pileser, împăratul Asiriei, a deportat un mare număr de neftaliți (în anul 734) (II Împ. 15.29). Isaia face aluzie la acest eveniment nefericit și mângâie poporul mâhnit, prezicându-i, în Numele Domnului, că regiunea pustiită va avea parte de un privilegiu deosebit: cei ce umblau în întuneric vor vedea o mare lumină (Is. 8.23 - 9.6). Această profeție s-a împlinit tocmai în momentul când Cristos a făcut din teritoriul care suferise altădată consecințele invaziei, centrul activității sale (Mt. 4.12-16). Horazinul, Capernaumul, Tiberiada se găseau în regiunea care aparținuse altădată lui Neftali.

NEFTOA. (V. *Neftoah*).

NEFTOAH, NEFTOA, NEPHTHOACH, NEPHTOAH = *uvertură, deschidere*. Izvorul apelor Neftoah se afla la V de Ierusalim, la hotarele lui Iuda și Benjamin (Ios. 15.19; 18.15). Identif. pos.: Lifta, la vreo 3 km NV de Ierusalim.

NEFUSIM, NEFISIM, NEFISEȘIM, NEFIȘIM, NEPHISCHSIM, NEPHISESIM. Unele din aceste cuvinte corespund celor două transcrieri combinate (Ezra 2.50; Nem. 7.52). O familie de slujitori ai Templului (netinieni) care, la origine, vor fi fost prizonieri de război, proveniți din neamul lui Nafiș. (V. *Nafiș*).

NEGHEB. (V. *Țara de miazăzi*).

NEGHEV. (V. *Țara de miazăzi*).

NEGHINĂ. În gr. *zizanion* (Mt. 13.25-27). Acest termen, probabil de origine semitică, corespunde cuv. arab *zuwan* (lolium). Neghina bārboasă, *Lolium temulentum*, este o plantă otrăvitoare, din familia graminee. Când neghina și grâul se află în stadiul de iarbă, este aproape imposibil să facem distincție între ele, însă imediat ce apar spicele, diferența este sensibilă (cf. v.29-30).

NEGHINOT. Termen muzical care figurează, în unele versiuni biblice, în titlul unor psalmi și înseamnă: „*cu instrumente cu coarde*” (Ps. 4; 6; 54; 61; ; 67; 76) (V. *Muzică*).

NEHELAM. Ar putea fi vorba de locul de naștere al lui Șemaia, nehelamitul, un prooroc mincinos (Ier. 29.24), însă Biblia nu menționează nici o localitate cu numele de Nehelam, termen care ar putea însemna *visător*.

NEHELAMIT. Epitet al lui Șemaia, profet mincinos contemporan cu Ieremia (Ier. 29.24) (V. *Nehelam*).

NEHILOT. Termen care indică, în titlul Ps. 5, instrumentele (flaute, probabil) cu care se cânta melodia acestui psalm. (V. *Muzică*).

NEHUM = *mângâiere*. Unul dintre deportații care s-au întors la Ierusalim (Nem. 7.7). Apare sub numele de Rehum în Ezra 2.2. Transcrierea *Nehum* ar putea fi o greșeală de copiere.

NEHUSTA. (V. *Nehușta*).

NEHUȘTA, NEHUSTA, NEHUSCHTHA, NEHUȘETA = *de bronz*. Fiica lui Elnatan din Ierusalim. Ea s-a căsătorit cu regele Ioiachim. A fost mama lui Ioiachin (II Cr. 24.8).

NEHUSCHTHA. (V. *Nehușta*).

NEHUSCHTHAN. (V. *Nehuștan*).

NEHUSTAN. (V. *Nehuștan*).

NEHUȘETA. (V. *Nehușta*).

NEHUȘTAN, NEHUSCHTHAN, NEHUSH-TAN = *bucată de aramă* (II Împ. 18.4) (V. *Șarpe de aramă*).

NEIEL. Un sat de la hotarele lui Așer (Ios. 19.27). Identif. prob.: Khirbet Ya'nin, la 3 km N de Kabul, la marginea câmpiei Ptolemaidei.

NEKEB. (V. *Necheb*).

NEKODA. (V. *Necoda*).

NELEGIUIRE, INECHITATE, INICHITATE, FĂRĂDELEGE, NEDREPTATE. Cuv. *inichitate* (cf. *inechitate*) datează din sec. XII și se referă la decăderea moravurilor, corupție, depravare, și indică un act contrar moralei, o nedreptate, o lipsă de *echitate* (etim.: *care nu este egal*) (*inichitate* este un termen învechit, care nu apare în dicționarele mai recente și în traduceri moderne ale Bibliei).

Vocabularul ebr. referitor la păcat este extrem de bogat și fluid (cercetătorii au numărat cca 50 de termeni pe care autorii Septuagintei i-au redus la vreo 4 cuv. gr.: *adikia* (nedreptate), *asebeia* (impietate), *anomia* (inichitate, nelegiuire) și îndeosebi *hamartia* (păcat). În versiunile în care apare, cuv. *inichitate* redă termenul ebr. *'avon* = deviere, abatere, ceva îndoit, răsucit. Autorii Septuagintei l-au redat prin *anomia*, cuvânt care apare de 15 ori și în N.T. Traducătorii fr. și rom. l-au redat prin: *inechitate, nelegiuire, fărădelege, greșeală, impietate*. Uneori, aceste cuvinte redau termenul gr. *adikia* (nedreptate). Cuv. ebr. corespunzător exprimă o stare generală de ostilitate, o atitudine de împotrivire constantă față de Dumnezeu, o perversiune inspirată de o putere diabolică. În scrierile de la Qumran, termenul respectiv este pus în legătură cu stăpânirea lui Belial.

Cuv. gr. *anomia* înseamnă lit.: absența legii. Orice păcat este fărădelege (I Ioan 3.4), adică o încălcare sau o violare a Legii. „În Sf. Scriptură”, spune Trench, „cuvântul *nelegiuire* nu exprimă niciodată starea unui om care trăiește fără lege, ci întotdeauna a celui care acționează împotriva legii. Neamurile, care nu au avut Lege (Rom. 2.14), pot fi acuzate de păcat (*hamartia*), dar nu de nelegiuire (*anomia*), deși ele au încălcat legea înscrisă în inima și conștiința lor.” Pe de altă parte, Cristos le-a reproșat fariseilor, care cunoșteau bine Legea, că erau, înăuntrul sufletului lor, „plini de fătărnicie și de fărădelege” (Mt. 23.28). Totuși, când ap. Petru spune că Domnul Isus a fost pironit pe cruce de cei nelegiuși (*anomos*), el se gândea, cu siguranță, la romanii păgâni; când ap. Pavel le scrie romanilor: „...după cum odinioară v-ați făcut măduarele voastre roabe ale necurăției și FĂRĂDELEGI, așa că săvârșeați fărădelegea” (lit.: *care conduc la fărădelege*) (Rom. 6.19), el se gândea, de asemenea, la răstăcirea lor morală de pe vremea când erau păgâni. În I Tim. 1.9, apostolul enumeră pe cei nelegiuși (sau: nesupuși, răi = *anomoî*), pe aceeași listă cu cei răzvrățiți, fără lege și păcătoși pentru care a fost instituită Legea. Apoi, în II Pet. 2.8, este evocată viața tristă a lui Lot care „își chinuia în toate zilele sufletul lui neprihănit, din pricina celor ce vedea și auzea din faptele lor nelegiuite” (în gr.: *anomoî*); apostolul mai vorbește de pedepsirea lui Balaam „care a fost mustrat aspru pentru călcarea lui de lege” (*paranomia*) (v. 16).

În II Cor. 6.14 și Evr. 1.9, nelegiuirea și drep-tatea (neprihănirea) sunt menționate în con-

trast; în Evr. 10.17, fărădelegile sunt puse în paralel cu păcatele; la fel în Rom. 4.7 care citează Ps. 32.1 unde sunt declarați fericiți cei ale căror fărădelegi au fost iertate și ale căror păcate au fost acoperite. Textele din Mc. 15.28 și Lc. 22.37, citând Is. 53.12, afirmă că Domnul Isus a fost pus în numărul celor fărădelege, a scelerăților (*anomoî*), adică a răufăcătorilor care încalcă Legea, El, Cel ce a respectat-o întotdeauna!!! Deseori, termenul *anomia* apare într-un context escatologic. Astfel, în vremurile din urmă, „din pricina înmulțirii fărădelegii, dragostea celor mai mulți se va răci” (Mt. 24.12). Atunci, „se va descoperi omul fărădelegii” (II Tes. 2.3), „Cel Nelegiuit” (*anomos*) (v. 8), omul „fără credință și fără lege” care va abolii „vechile tabu-uri iudeo-creștine”, proclamând: „Orice interdicție este interzisă”. Această „taină a fărădelegii” (II Tes. 2.7) deja a început să lucreze, fapt de care ne putem convinge foarte ușor dacă privim în jurul nostru. Însă, Domnul Isus Cristos „S-a dat pe Sine Însuși pentru noi, ca să ne răscumpere din orice fărădelege” (Tit 2.14), și pentru ca noi să nu mergem pe calea celor care resping orice lege, orice autoritate. În ziua judecății, îngerii „vor smulge din Împărăția Lui toate lucrurile care sunt pricină de păcătuire și pe cei ce săvârșesc fărădelegea” (Mt. 13.41), iar Cristos Domnul le va spune tuturor celor respinși: „Depărtați-vă de la Mine, voi toți care lucrați fărădelege!” (Mt. 7.23) (V. *Nelegiuit*; *Greșală*; *Păcat*).

NELEGIUIT, RĂU. (În ebr.: *racha'*; *Haneph*; *'avval* = nedrept, injust, rău, păcătos; în gr.: *asebês*). Cel nelegiuit nu recunoaște existența lui Dumnezeu, sau nu crede în El. Ca unul care „uită” pe Dumnezeu (Ps. 50.22), el îl „batjocorește și îl nesocotește” (Ps. 10.3); nelegiuitul devine „batjocoritor” (Ps. 1.1) și „trăiește după poftele lui nelegiuite” (Iuda 18). El nu ascultă de poruncile Domnului (Ps. 36.1; 119.53), căci urăște disciplina (Ps. 50.17). Atitudinea celor nelegiuiți față de Dumnezeu se răsfrânge și asupra relațiilor cu semenii: ei sunt fără milă (Pv. 12.10), amenință pe cei nenorociți și săraci (Ps. 37.14), pândesc pe cei neprihăniți și caută să-i omoare (v. 32); nici vitele nu beneficiază din partea lor de un tratament omenos (Pv. 12.10), dar „cei răi nu au pace” (Is. 48.22; 57.21). Cuv. *nelegiuit* se aplică la fel de bine celui necredincios, ca și celui credincios care nu umblă drept pe calea Domnului (Ps. 50.16; Ier. 5.26). Cel nelegiuit poate adopta, față de Dumnezeu, fie o atitudine

de opoziție fățișă, fie una de pasivitate și indiferență. Cei nelegiuiți „schimbă în desfrânare harul lui Dumnezeu”, adică abuzează de el pentru a da curs pasiunilor lor dereglate și îl tăgăduiesc pe Isus Cristos (Iuda 4). Dumnezeu judecă și nimicește pe cel rău (Iov 9.22; cf. Mt. 25.31 și urm.; Ps. 1.5; Is. 11.4; II Pet. 2.6; Iuda 15). Însă, înainte de aceasta, Domnul îl invită pe cel nelegiuit să se pocăiască și să se întoarcă de pe căile sale, pentru că El are milă de cei păcătoși (Is. 55.7; Ez. 33.11). În plus, Legea nu este făcută pentru cel neprihănit, ci pentru cei răi (I Tim. 1.9). Isus Cristos a murit pentru cei nelegiuiți, și El îi socotește neprihăniți, dacă ei cred în El (Rom. 4.5; 5.6).

NELINIȘTE, ANGOASĂ, ANXIETATE, STRĂMTORARE. (Din. lat. *angustia* = strâmtorare; cf. germ. *eng* = anxietate fizică sau morală, însoțită uneori de o jenă dureroasă; anxietatea metafizică, adică neliniștea cuiva, datorată problemelor vieții, originii și destinului, este o noțiune recent introdusă de filozofii existențialiști). În Biblie, cuv. neliniște (sau strâmtorare) se referă la o teamă profundă pe care o resimte cineva când se află într-o situație aparent fără ieșire, de ex.: Iacov apăsător de Esau (Gen. 32.7); Iosif aruncat în groapă de către frații săi (Gen. 42.21); Israel în Egipt (Ex. 6.9); David ajuns în Țiclagul pustit de amaleciți și aflat pe punctul de a fi ucis cu pietre de oamenii săi (I Sam. 30.6); mai târziu, momentul când el a trebuit să aleagă una din cele 3 nenorociri propuse de Dumnezeu drept pedeapsă pentru recensământul pe care-l înfăptuise (II Sam. 24.14); Ezechia în Ierusalimul asediat (II Împ. 19.3); israeliții asupriți în țara lor, după întoarcerea din robia babilonică (Nem. 9.37); Iov în mijlocul încercării a cărei rațiune îi scapă (Iov 6.21; 7.11; 15.20, 24; 27.9; 36.19); psalmiștii în strâmtorările lor (Ps. 31.8; 119.143); Isaia (Is. 38.14; cf. 5.30; 30.6, 20; 37.3); Ieremia (6.24; 19.9) și israeliții din vremea lui (4.31; 15.8; 30.7; 49.24; 50.43; Pl. 1.3).

N.T. folosește numeroși termeni pentru a exprima o mare neliniște, o anxietate profundă. Unii termeni redau acest sentiment de apăsare, de strâmtorare fizică, specific angoaselor, anxietății (de ex. *stenochôria*, de la *stenos* = strâmt și *chôra* = spațiu: Rom. 2.9; 8.35; II Cor. 6.4; 12.10). Alți termeni stabilesc o legătură cu imaginea unui atlet care întâlnește, pe nepregătite, un obstacol insurmontabil (*agônîa*, de la *agôn* = lupta athletică, Lc. 22.44); alți termeni implică ideea unei situații fără ieșire (*aporîa*, de la *poros* = trecere, și *a* privativ (Lc. 21.25), și derivații

săi cu semnificație mai atenuată, traduși prin perplexitate sau anxietate: *aporeô*, Mc. 6.20; Lc. 24.4; II Cor. 4.8; Gal. 4.20; *diaporeô*, Lc. 9.7; F.A. 2.12; 5.24; 10.17; *exaporeô*, II Cor. 4.18], în care cineva este blocat, dominat de adversar (*synechomai*, Mt. 4.24; Lc. 4.38; 8.37). Credinciosul - la fel ca Domnul Isus Însuși - cunoaște un sentiment de neliniște când se confruntă cu moartea (Mt. 26.37; Mc. 14.33; Lc. 12.50; 22.44; II Cor. 1.8; 5.4) sau la gândul pierzării veșnice care îi așteaptă pe toți cei ce au respins mântuirea prin credința în jertfa lui Cristos (Rom. 9.3). De aceea, ap. Pavel se simte presat, constrâns (lit. angoasat, *synechô*) să facă cunoscut pe Cristos unui cât mai mare număr de oameni (II Cor. 5.14). De asemenea, el este îngrijorat cu privire la soarta copiilor săi spirituali. El le scrie corintenilor „*cu multă mâhnire și strângere de inimă*” (II Cor. 2.4), neștiind ce reacție va stârni mesajul său. Dar el este convins că nici o strâmtorare nu-l va despărți vreodată de dragostea lui Cristos (Rom. 8.35) și, prin puterea pe care i-o dă Dumnezeu, el va putea suporta toate nevoile, prigonirile și strâmtorările, pentru Cristos, Domnul său (II Cor. 12.10 cf. I Tes. 3.7) (V. *Teamă; Durere; Teroare*).

NEMROD. (V. *Nimrod*).

NEMUEL

1. Un rubenit. Frate cu Datan și Abiram (Num. 26.9).

2. Fiul lui Simeon (Num. 26.12) (V. *Iemuel*).

NEMURIRE, IMORTALITATE. Viață fără sfârșit, pe care nu o mai amenință nici moartea, nici nimicirea. Prin definiție, Dumnezeu este „*singurul care are nemurirea*” (I Tim. 6.16; 1.17). Numai Tatăl este veșnic prin Sine Însuși (Ps. 90.2), asemenea Fiului (Evr. 13.8) și Duhului Sfânt (9.14).

Este sufletul omului nemuritor?

Destul de des se aud glasuri care neagă lucrul acesta, pentru că, spun susținătorii acestei idei, numai Dumnezeu are atributul nemuririi (6.16), iar, pe de altă parte, în Ez. 18.4, se spune clar că „*sufletul care păcătuiește, VA MURI*” (cf. Rom. 6.23: „*plata păcatului este moartea*”). Și, după cum moartea descompune trupul, de ce nu ar nimici ea și sufletul păcătos? Așadar, doctrina nemuririi sufletului, departe de a fi biblică, s-ar datora unor influențe păgâne, în special credinței vechilor greci. Pentru *condiționaliști*, nemurirea noastră ar fi, în exclusivitate, supusă condiției credinței noastre:

omul, muritor prin natura lui, nu ar fi decât un candidat la nemurire, și *imortalizarea* sa nu-i decât însuși scopul răscumpărării. Existența celor răi, prelungită dincolo de mormânt, nu ar avea decât un caracter de tranziție și ar trebui, în cele din urmă, să înceteze. (V. *Pedeapsa veșnică*).

Ce răspuns trebuie să dăm celor de mai sus? În primul rând, că *vechii greci și Platon în special* credeau, într-adevăr, în nemurirea sufletului, dar de o manieră total diferită de învățătura Sf. Scripturi. În opinia lor, sufletul ar exista înainte de nașterea individului, fiind de esență divină și nemuritor. În timpul șederii sale într-un corp omenesc, sufletul este *prizonier*, astfel că *mântuirea lui* s-ar reduce la izbăvirea de corporalitate. Dacă sufletul a atins perfecțiunea purității, el va trăi veșnic fără trup. Ei bine, asemenea teorii constituie o negare evidentă a noțiunii biblice despre învierea trupului, legată de regenerarea sufletului, care, de altfel, nu este nici divin, nici preexistent înainte de naștere.

Dar ce spune Sf. Scriptură referitor la nemurirea sufletului omenesc? Dumnezeu este Singurul care ARE nemurirea, tot așa cum El Singur este *viața*, adică sursa unică a oricărei existențe (Ioan 1.4; 14.6; F.A. 17.28). Totuși, ap. Pavel nu spune că numai Dumnezeu ESTE nemuritor. El dispune de această nemurire și este suveran s-o acorde creaturilor făcute după chipul și asemănarea Sa (Gen. 1.27). Textele biblice par să afirme clar lucrurile acestea:

1. Există o *supraviețuire* pe lumea cealaltă, atât pentru cei drepti, cât și pentru cei nedrepți. Potrivit spuselor lui Cristos, toți patriarhii, dispăruți deja de multă vreme, sunt vii (Lc. 20.37-38). Cei răi supraviețuiesc în Locuința morților (Is. 14.9-10; Ez. 32.21-31). Textul din Ez. 18.4 se clarifică, dacă citim toată fraza: „*După cum sufletul fiului este al Meu, tot așa și sufletul tatălui este al Meu. Sufletul care păcătuiește* (adică: *persoana care păcătuiește, aceea care este responsabilă*), *acela va muri*.” Prin urmare, textul acesta nu dă nici un indiciu referitor la o eventuală nimicire a păcătosului în lumea cealaltă. Domnul Isus ne învață că cei răi, chiar de la plecarea lor din lumea aceasta, intră într-un loc de chin, pe deplin conștienți (Lc. 16.19-31). Toți cei nelegiuți vor ieși într-o zi din Locuința morților pentru a compărea înaintea Judecătorului Suprem și a fi aruncați în pierzarea veșnică (Ap. 20.12-15).

2. Viața de dincolo, atât pentru unii, cât și pentru alții, nu va avea sfârșit. Aproape că nu

mai este cazul să spunem că viața veșnică a aleșilor lui Dumnezeu va dura pururea; însă pedeapsa celor nelegiuiți va avea aceeași durată (Dan. 12.2; Mt. 25.46; Ap. 14.10-11; 20.10; etc).

3. În ceea ce privește omul, termenul de *nemurire* nu se aplică decât trupului înviat, și nu sufletului (I Cor. 15.53b). Trupul supus putrezirii se descompune și dispăre; el este cel ce are nevoie să devină nesupus putrezirii (inco-ruptibil) și nemuritor. Cât despre suflet, deși el cunoaște „*moartea spirituală*”, nu-și încetează nicidecum existența, nici în lumea aceasta, nici în cea viitoare. S-ar putea spune, pe bună dreptate, că omul primește: a) la naștere, în sufletul lui, existența fără sfârșit; b) la nașterea din nou, în duhul lui, viața veșnică; c) la înviere, în trupul său, nemurirea.

4. Îngerii sunt, fără nici o îndoială, duhuri chemate la o existență fără sfârșit. Faptul că Biblia nu-i numește niciodată „*îngeri nemuritori*”, nu semnifică nicidecum că ei nu vor trăi pururea în lumea cealaltă.

Deoarece Sf. Scriptură nu o face, ar trebui să nu folosim nici noi expresia „*nemurirea sufletului*”. Dar noi suntem convinși că aceasta ne învață existența fără sfârșit a omului creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Credinciosul are de pe acum viața veșnică (Ioan 5.24; 17.3), iar trupul său va primi, în curând, nemurirea promisă (I Cor. 15.53b). Vinet a scris, pe bună dreptate: „*Eu nu cred în nemurirea sufletului, ci în nemurirea omului, care este trup și suflet.*” (*Lettres*, IV, p. 7, Payot, 1949; cf. R. Pache, *L'Au-Delà*, pp. 20-23).

NENOROCIRE. (V. *Vai*)

NEORÂNDUIALĂ. (V. *Rânduială*).

NEPHISCHSIM. (V. *Nefusim*).

NEPHISESIM. (V. *Nefusim*).

NEPHTHOACH. (V. *Neftoah*).

NEPHTOAH. (V. *Neftoah*).

NEQEV. (V. *Necheb*).

NEQODA. (V. *Necoda*).

NER = *lampă, candelă*.

1. Beniamit. Fiul lui Abiel și tatăl lui Abner (I Sam. 14.51). Ner sau Abner a fost unchiul lui Saul (v. 50). Dacă Abner a fost unchiul lui Saul,

atunci Ner îi era bunic și același personaj cu cel de la nr. următor.

2. Beniamit, fiul lui Ieiel și tatăl sau un strămoș mai îndepărtat al lui Chiș, tatăl lui Saul (I Cr. 8.33; 9.35-36) (V. *Chiș*, 2).

NEREU. Nume lat., derivat din gr., și indicând un zeu al Mediteranei. Creștin din Roma. Pavel roagă să i se transmită salutări din partea lui (Rom. 16.15). Poate că era fiul lui Filolog (v. 15).

NERGAL. Zeul soarelui la babilonieni, simbolizat printr-un foc distrugător (II Împ. 17.30). Sediul cultului lui Nergal era orașul Cut. Era considerat domnul infernului, zeul războiului și stăpânul epidemiilor. (V. *Divinități păgâne*, 2).

NERGALSARESER. (V. *Nergal-Șarețer*).

NERGAL-SARETSEER. (V. *Nergal-Șarețer*).

NERGAL-SCHARETSEER. (V. *Nergal-Șarețer*).

NERGAL-ȘAREȚER, NERGALSARESER, NERGAL-SARETSEER, NERGAL-SCHARETSEER. Nume provenit din akkad. Nergal-sar-usur, care înseamnă: *Nergal să-l ocrotească pe împăratul*. Unul dintre personajele importante de la curtea lui Nebucadnețar și căpetenia magilor (Ier. 39.3, 13). Acestui Nergal-sar-usur grecii îi spuneau Neriglissar. El s-a căsătorit cu o fiică a lui Nebucadnețar, l-a asasinat pe cumnatul său Evil-Merodac și i-a răpit tronul (Con. Apion 1.20). Acest uzurpator a domnit între anii 560-558 î.Cr.

NERI. Strămoș al lui Cristos; tatăl sau un predecesor al lui Șealtiel (Lc. 3.27).

NERIA, NERIJA, NERIYA = *Domnul este o candelă*. Fiul lui Mahseia și tatăl lui Baruc și al lui Seraia (Ier. 32.12; 36.4; 51.59).

NERIJA. (V. *Neria*).

NERIYA. (V. *Neria*).

NESIB. (V. *Nețib*).

NEȚIV. (V. *Nețib*).

NETANEEL, NATANAEL, NETHANEEL, NATHANAEL, NETANEL = *Dumnezeu a dat*. Termenul gr. corespunzător este Natanael.

1. Căpetenia sem. lui Isahar, la începutul călătoriilor prin pustie (Num. 1.8; 2.5; 7.18, 23; 10.15).

2. Al patrulea fiu al lui Isai și fratele lui David (I Cr. 2.14).

3. Unul dintre preoții care au sunat din trâmbiță când chivotul Domnului a fost dus în cetatea lui David (I Cr. 15.24).

4. Tatăl lui Șemaia. Un levit (I Cr. 24.6).

5. Fiu al lui Obed-Edom. A trăit pe vremea regelui David (I Cr. 26.4).

6. Una dintre oficialitățile trimise de Iosafat să instruiască pe locuitorii lui Iuda în ce privește Calea Domnului (II Cr. 17.7).

7. Una dintre căpeteniile leviților, sub domnia lui Iosia (II Cr. 35.9).

8. Un fiu al lui Pașhur. Ezra l-a convins să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.22).

9. Un preot; căpetenia casei patriarhale a lui Iedaia, în timpul marelui preot Ioiachim (Nem. 12.21).

10. Un fiu de preot. A sunat din trâmbiță, cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.36).

NETANEL. (V. *Netaneel*).

NETANIA, NETHANIA, NETANYA = *Domnul a dat*.

1. Un fiu al lui Asaf (I Cr. 25.2); mai-marele celei de a 5-a cete de cântăreți (v. 12).

2. Unul dintre leviții însărcinați de regele Iosafat să instruiască pe locuitorii lui Iuda în lucrurile referitoare la Calea Domnului (II Cr. 17.8).

3. Tatăl lui Iehudi (Jer. 36.14).

4. Tatăl lui Ismael, asasinul lui Ghedalia (II Împ. 25.23, 25).

NETAN-MELEC = *regele (divin) a dat*. Fa-men-dregător, care avea funcția de șambelan, pe vremea regelui Iosia; locuia în incinta Templului (II Împ. 23.11).

NETANYA. (V. *Netania*).

NETHANEEL. (V. *Netaneel*).

NETHANIA. (V. *Netania*).

NETHOPHA. (V. *Netofa*).

NETINIENI, NETINIȚI, SLUJITORI AI TEMPLULUI = *cei dăruți*. Slujitori sau robi ai Templului. David și căpeteniile sale i-au pus pe netinieni în slujba leviților (Ezra 8.20). Înainte de a fi fost încredințate aceste atribuții netinienilor, se pare că ele fuseseră îndeplinite de

madianiți, pe care Moise îi dăduse leviților (Num. 31.47). Mai târziu, Iosua a poruncit ca gabaoniții să taie lemne și să scoată apă pentru Casa Domnului (Jos. 9.23). Numărul insuficient al netinienilor, asociați sau înlocuitori ai gabaoniților, nu le permitea să efectueze pe deplin slujbele complicate introduse de Solomon. Într-adevăr, în Ezra 2.55-58 și Nem. 7.57-60, sunt menționați, după netinieni, copiii robilor (adică ai sclavilor) lui Solomon, iar numărul total indicat în context îi include atât pe unii, cât și pe ceilalți. David îi organizase deja pe netinieni, însă probabil sub un nume diferit, căci acest termen nu apare decât în cărțile lui Ezra și Neemia și, izolat, în I Cr. 9.2. Ei îndeplineau o serie de munci inferioare, în cadrul slujbelor de la Templu. Numărul total al netinienilor și al copiilor robilor lui Solomon care s-au întors din captivitatea babilonică împreună cu Zorobabel s-a ridicat la 392 de inși (Ezra 2.58; Nem. 7.60). După aceea, alți 220 de netinieni au venit din Babilon cu Ezra (Ezra 8.17-20). După toate probabilitățile, netinienii erau neevrei (I Cr. 9.2; Ezra 2.59; Nem. 7.61), numele căpeteniilor lor fiind semnificative în această privință (Ezra 2.43-54; Nem. 7.46-56). S-ar putea ca acești netinieni să fi descins din madianiți, gabaoniți și prizonierii de război. Ei erau identificați cu ajutorul numelui unui strămoș, al unei căpetenii sau al tribului din care proveneau: fiii lui Sisera, ai lui Rețin, ai lui Mehunim, ai lui Nefusim (cf. Ezra 2.48, 50, 53; I Cr. 5.19-21; II Cr. 26.7, text ebr.). Casele netinienilor se aflau pe Ofel (Ophel), prelungirea meridională a colinei Templului (Nem. 3.26, 31; 11.3, 21), precum și în satele din împrejurimile Ierusalimului (Ezra 2.70; Nem. 7.73). În calitate de slujitori ai Templului, ei erau scutiți de birurile datorate suveranului persan, chiar dacă desfășurau niște activități de mână a doua (Ezra 7.24). Avem motive să credem că slujitorii Templului au aderat, cu sinceritate, la legământul făcut de Neemia în vederea restaurării cultului Domnului (Nem. 10.28-29). Se pare că, în cele din urmă, ei au fost pe deplin asimilați de populația evreiască, pentru că nu mai sunt menționați nici în cărțile apocrife, nici în N.T. (V. *Robii lui Solomon*).

NETOFA, NETHOPHA, NETOPHA = *curgând picătură cu picătură*. Cetate a lui Iuda, din apropierea Betleemului (I Cr. 2.54; Ezra 2.21-22; Nem. 7.26). Localitatea natală a doi dintre vitejii lui David (II Sam. 23. 28-29). Niște netofațiți, conduși de Seraia, s-au deplasat la

Ghedalia, pe care Nebucadnețar îl numise guvernator al lui Iuda, după căderea Ierusalimului, și i-au adus omagii (II Împ. 25.23; Ier. 40.8 și urm.). Un număr de 56 de netofatiți s-au întors din robia babilonică (Ezra 2.22). Numai după revenirea în țară a acestor exilați, satele dependente de Netofa au fost atribuite leviților, în special cântăreților (I Cr. 9.16; Nem. 12.28). Identif.: Khirbet Bedd Faluh, la 5 km S de Betleem.

NETOFATT. Locuitor din Netofa (Nem. 12.28; II Sam. 23.28; I Cr. 2.54; 9.16).

NETOPHA. (V. *Netofa*).

NETSIACH. (V. *Nejiah*).

NETSIAH. (V. *Nejiah*).

NETSIAKH. (V. *Nejiah*).

NEȚIAH, NETSIACH, NETSIAH, NETSIACH = *ilustru*. Fondatorul unei familii de netinieni, dintre membrii căreia unii s-au întors cu Zorobabel din captivitatea babilonică (Ezra 2.54; Nem. 7.56).

NEȚIB, NESIB, NEȚIV = *statuie, idol*. Cetate din Câmpia lui Iuda (Ios. 15.43). Identif. Khirbet Beit Nesib, la vreo 3 km S de Khirbet Kila.

NEVAL. (V. *Nebai*).

NEVAT. (V. *Nebai*).

NIBAI. (V. *Nebai*).

NIBCAZ. (V. *Nibhaz*).

NIBEȘAN. (V. *Nibšan*).

NIBHAZ, NIBCAZ, NIBKAZ. Unul din cei doi idoli adorați de avieni, unul dintre neamurile aduse la Samaria de către asirieni pentru colonizarea teritoriului rămas disponibil prin deportarea celor 10 seminții israelite (II Împ. 17.31). Hommel l-a identificat pe Nibhaz cu Ilnahaza, divinitate căreia i se închinau elamiții.

NIBKHAZ. (V. *Nibhaz*).

NIBSCHAN. (V. *Nibšan*).

NIBȘAN, NIBEȘAN, NIBSCHAN, NIVȘAN. O cetate din pustia lui Iuda (Ios. 15.62). Identif.: Khirbet el-Maqari. (V. *Ir-Hammelah*).

NICANOR. Nume gr., care înseamnă: *victorios, biruitor*. Unul dintre cei 7 diaconi pe care Biserica din Ierusalim i-a însărcinat să se ocupe de văduvele evreilor care vorbeau grecește, și de creștinii săraci (F.A. 6.5).

NICODIM. Nume gr., care înseamnă: *biruitorul poporului*. Un fariseu; membru al sinedriului. Semnele și minunile făcute de Cristos l-au făcut să creadă că *Nazarineanul* era trimisul lui Dumnezeu. Nicodim a venit la Isus noaptea, fie pentru a nu fi văzut de ceilalți, fie pentru a găsi momentul potrivit pentru convorbirea ce urma să aibă loc. Domnul Isus i-a explicat semnificația *nașterii din nou*. El i-a spus că Dumnezeu, în marea Lui dragoste față de lumea pierdută, „*L-a dat pe singurul Lui Flu, pentru ca oricine crede în El, să nu piară, ci să aibă viața veșnică*” (Ioan 3.1-21).

Când, la un moment dat, membrii sinedriului L-au acuzat pe Isus de impostură, Nicodim i-a întrebat dacă Legea lui Moise le permitea să condamne pe cineva, înainte de a-l fi ascultat (7.50-52).

Mai târziu, acest învățător al Legii aduce cca 100 de livre romane, dintr-o amestecătură de mir și aloe, în vederea înmormântării Mântuitorului (19.39).

NICOLAE = *biruitorul poporului*. Prozelit din Antiohia și unul dintre cei 7 diaconi, aleși la cererea apostolilor, pentru a avea grijă de văduvele evreilor care vorbeau grecește și de creștinii săraci (F.A.6.5).

NICOLAIȚI. Adepții unor doctrine primejdioase, care pătrunseseră în Bisericile din Efes și Pergam. Mergând pe linia învățaturii lui Balaam, ei propovăduiau că, pe temeiul principiului slobozeniei nou-testamentale, creștinilor le era permis să consume din carnea jertfită idolilor și să se dedea la anumite practici imorale, asemenea păgânilor (Ap. 2.6, 14-15). Așadar, nicolaiții îi incitau pe creștini să nu se conformeze prescripțiilor adunării convocate la Ierusalim în anul 50 d.Cr., la care au participat și apostolii (F.A. 15.29). S-a presupus că era vorba de discipolii liderului unei secte eretice, numit Nicolae, însă nu avem nici o dovadă că ar fi una și aceeași persoană cu diaconul Nicolae (6.5). Prima aluzie la o asemenea ipoteză se găsește în scrierile lui Irenaeus, către anul 175 d.Cr. (*Adv. Haeres.* 1.26.3). Printre gnosticii din sec. III, se afla și o sectă a nicolaiților, care propovăduia și „*libertatea cărnii*”; poate că adepții ei moșteniseră doctrina coruptă a primilor nicolaiți.

NICOPOLI, NICOPOLIS. Nume gr., care înseamnă: *cetatea victoriei*. Localitatea unde spera ap. Pavel să petreacă iarna împreună cu Tit (Tit 3.12). După toate probabilitățile, era vorba de Nicopolis din Epir, la o depărtare de 6 km de Actium. Cezar August zidise orașul Nicopolis în anul 30 î.Cr., pentru a-și comemora victoria. Irod cel Mare a clădit la Nicopoli numeroase edificii publice (Ant. 16.5.3). Ruinele vechii așezări se găsesc la Preveza.

NIGER = negru. Supranumele latin al lui Simeon, prooroc și învățător al Bisericii din Antiohia (F.A. 13.1).

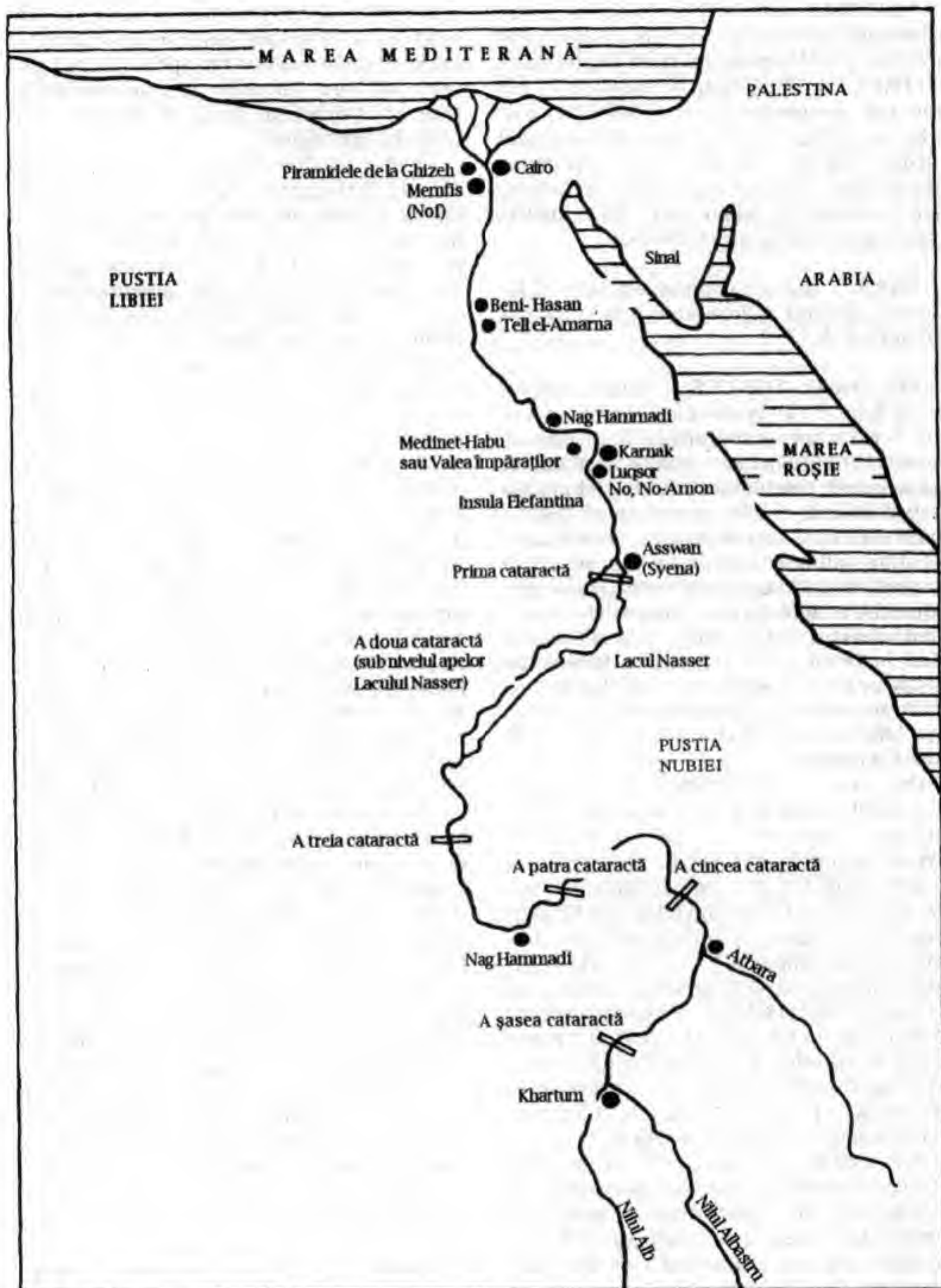
NIL, SIHOR, SHIKHOR. Fluviul Egiptului (Is. 23.3; Ier. 2.18). În ebr. *ChiHor* și *Yeor* (fluviu). Nilul acoperea suprafețe atât de întinse, îndeosebi cu prilejul inundațiilor, încât uneori lua numele de *mare* (Naum 3.8). De altfel, numele arab al Nilului, *el Bahr*, vrea să spună *mare*. Apele care alimentează Lacul Victoria-Nyanza constituie ultimele surse ale Nilului, care atinge lungimea de 6 500 km. Porțiunea cea mai vestită a fluviului rezultă din joncțiunea Nilului Alb cu Nilul Albastru, la Khartum. Din acel punct și până în Deltă, Nilul șerpuiește, traversând pustia, pe o lungime de peste 2 600 km. Pe toată distanța aceasta, el primește un singur afluent, Atbara, pe malul stâng, la cca 300 km în aval de Khartum.

După ce a trecut de Khartum, Nilul pătrunde pe platoul nubian și descrie un imens S, care include 6 cataracte. Ceva mai sus de Aswan (Syena din antichitate), un banc de granit, care se întinde, de la E la V, pe o lungime de vreo 290 km, barează albia fluviului, dar Nilul își croiește un drum și se aruncă peste roci, formând ultima cataractă. Totuși, aceasta a fost numită prima cataractă, pentru că cele 6 cataracte au fost nominalizate de exploratorii care au mers contra firului apei (v. harta). Etiopia antică se întindea de la prima până la a 6-a cataractă. Granitul rocilor transversale a furnizat faimoasa piatră brun deschis, utilizată la confecționarea numeroaselor statui ale faraonilor. În aval de Cairo, la cca 160 km de mare, fluviul se desparte în mai multe brațe și se varsă prin niște canale uriașe. Această porțiune a cursului său a fost numită delta, după forma triunghiulară, în gr., a literei Δ. Cele două guri principale ale Nilului sunt la Damietta și la Rosetta. În antichitate, erau cunoscute 7 brațe, mai importante dintre acestea fiind: brațul Pelusiac la E, cel Canopic la V și Sebeneticul în

centru (Herod. 2.17). În timp ce Nilul își continuă cursul său sinuos, traversând pământurile aride, o mare cantitate din apele sale se pierde prin evaporare, prin infiltrații și îndeosebi printr-un uriaș sistem de canale de irigație, indispensabil agriculturii.

Celebra *umflare anuală* a apelor Nilului, care asigură fertilizarea regiunilor unde ploile lipsesc, a rămas un mister pentru cei din vechime (Herod. 2.19-25). Zona Lacului Victoria-Nyanza este udată de ploile care cad aproape zilnic, al căror aport regulat menține constant debitul Nilului. Nilul Albastru izvorăște din munții Etiopiei și, în timpul sezonului secetos, se reduce la un simplu râu. Însă, în cursul anotimpului ploios, apele sale se umflă, devenind un torent impetuos care ia cu sine nămolul Abisiniei. Și Atbara, care colectează apa de ploaie, este un pârâu asemănător. Vaste întinderi deșertice flanchează Egiptul. În lipsa revărsării anuale a Nilului, țara aceasta ar fi lipsită de vegetație. Potrivit celebrei expresii a lui Herodot, „*Egiptul este un dar al Nilului*”. Creșterea debitului Nilului Albastru și a afluentului Atbara constituie cauza revărsării fluviului Nil. Acesta cunoaște o creștere lentă în iunie, apoi, de prin 15-20 iulie se umflă vertiginos. Pe la finele lunii septembrie, nivelul apelor încetează să urce, debitul rămânând constant 20-30 de zile. În octombrie, survine o nouă umflare a apelor, debitul Nilului atingând cota maximă: 100 000 m³/s. După aceea, nivelul apelor merge în descreștere, astfel că, pe la sfârșitul lui decembrie, fluviul se restabilește în albia sa. În lunile ianuarie-martie, câmpiile se aseanează în mod gradat. Inundațiile au dus la afânarea și fertilizarea solului. În cadrul unei revărsări ideale, nivelul viiturii atinge până la 12 m la Aswan și 7-8 m la Cairo. În urmă, rămâne un strat de aluviuni de 10-12 cm grosime. Pot fi și ani când inundațiile să nu se producă. Un oarecare Amenemhet (Ameni) din dinastia a XII-a, sub Sesostis I, spune că nu a perceput taxele restante pentru roadele câmpului, din cauza anilor de foamete. Pe vremea lui Iosif, s-au scurs 7 ani fără ca apele Nilului să se reverse (Gen. 41.54). O calamitate asemănătoare s-a semnalat când Egiptul se afla sub stăpânirea califului el Mustansir: foametea a atins culmea în anul 1070 d.Cr. Vechii egipteni notau, cu regularitate, cotele Nilului în diferite localități.

Pe vremea faraonilor, *anul agricol egiptean* se împărțea în 3 anotimpuri: sezonul inundațiilor (finele lui iunie - finele lui octombrie); sezonul culturilor (sfârșitul lui octombrie -

Harta Nilului (a se mai vedea Harta Egiptului la art. Egipt și L'atlas de la Bible, ed. Sator-CLC-Emmaus, 1986, p. 86).

sfârșitul lui februarie) și, în sfârșit, acela al străngerii recoltei (finele lui februarie – finele lui iunie) (V. *Șihor; Egipt I, 2; Fluviul Egiptului*).

NIMCHI. (V. *Nimși*).

NIMFA, NYMPHA, NYMPHAS. Nume gr., care înseamnă: *consacrat (ă) Nymfelor*. Un creștin (sau o creștină) din Laodiceea, sau din Colose, căruia ap. Pavel roagă să i se transmită salutul său (Col. 4.15).

NIMFĂ. (V. *Lăcustă*).

NIMRA. Abreviere a numelui Bet-Nimra (cf. Num. 32.3, 36) (V. *Bet-Nimra*).

NIMRIM. Localitate moabită, renumită prin apele sale (Is. 15.6; Ier. 48.34). Numele ei se regăsește în acela al uedului Nemeira, în apropiere de țărmul sud-estic al Mării Moarte. Ruinele unui oraș numit Nemeira mai pot fi văzute în locul respectiv.

Tristram identifică Nimrimul mai în aval, unde s-ar fi aflat o cetate moabită numită *Izvoarele Nemeirei*. Grădinile sale nu duc lipsă de apă.

NIMROD. NEMROD. Nume ebr. care înseamnă: *cel răzvrătit, rebelul*. Fiul lui Cuș. Iscusit vânător, monarh puternic, care a domnit inițial peste Babel, Erec, Akkad, Calne, cetăți din țara Șinear (Gen. 10.8-10; Mica 5.5). Numele lui apare doar în V.T. Unii exegeți au încercat să-l asimileze cu Ghilgameș, erou babilonian, ale cărui legendă și poezie i-au păstrat aducerea aminte. Dar nu există suficiente probe în favoarea acestei identificări. Alții s-au întrebat dacă nu cumva Nimrod ar fi Sargon al Akkadului (aprox. 2300 î.Cr.), care a condus campanii militare până la Mediterana și, spre E, până la hotarele Persiei. Alții au pus Cușul (Kuch) babilonian în legătură cu extrem de vechea împărăție a cetății Chiș (Kish), fondată în jurul anilor 3200 î.Cr. și de unde regii Babilonului din mileniul III și-au luat titlul de „*împărați ai lumii*”. Dinastia de Chiș apare prima pe lista dinastiilor mesopotamiene, fondate imediat după potop; ea numără 23 de împărați (cf. Jack Finegan, *Light from the Ancient Past*, 1946, p. 31; Thorkild Jacobsen, *The Sumerian King List, Assyriological Studies XI*, Chicago, 1939). Pe de altă parte, faptul că numele lui Nimrod este asociat cu acela al multor cetăți din Mesopotamia, pare să ateste vechea sa popularitate

(de ex.: Birs Nimrud, Tell Nimrud de lângă Bagdad; Muntele lui Nimrud, vechea cetate Kalah).

În sfârșit, artele babiloniană și asiriană ne-au lăsat numeroase scene de vânătoare care dovedesc că Nimrod a putut să fie, într-adevăr, cel mai mare vânător despre care vorbește Geneza.

NIMSCHI. (V. *Nimși*).

NIMSHI. (V. *Nimși*).

NIMȘI, NIMCHI, NIMSCHI, NIMSHI. Strămoș al lui Iehu, care a fost numit de obicei *fiul lui Nimși* (I Împ. 19.16; II Împ. 9.2).

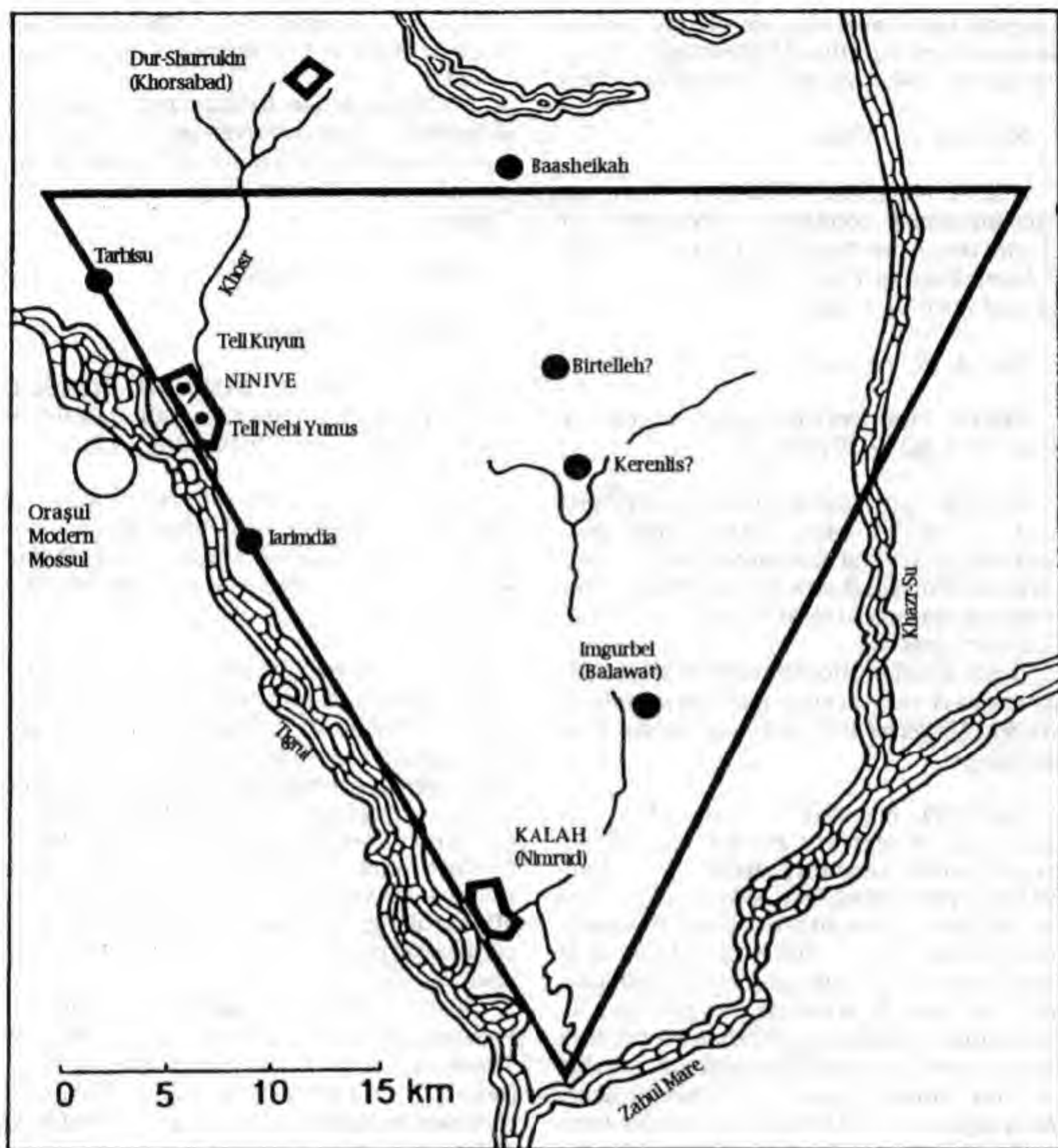
NINIVE. În Biblie, această cetate apare ca fiind capitala Imperiului Asirian. Ninive a fost unul dintre cele mai mari orașe antice. Prăbușirea sa spectaculoasă este tema profeției lui Naum.

Cetatea Ninive

Potrivit observațiilor lui A. H. Layard, datate din anul 1845, zidul vestic al cetății măsoară 4,5 km, zidul nordic 2,3 km, zidul sudic 1 km și cel estic 5 km. În interiorul acestor ziduri, care mărginesc o suprafață de vreo 9 000 ha, se disting două *tell-uri*: Kuyundjik (= *tell-ul* cu multe oi) și Nebi Yunus (= al profetului Iona). Conform unei tradiții de largă circulație, Iona ar fi fost înmormântat la Nebi Yunus. Un mic afluent al Tigrului, râul Khosr, mai curge de-a curmezișul ruinelor vechii cetăți și printre cele două *tell-uri*.

„Ninive, cetatea cea mare.” Biblia (Iona 1.2) vorbește de Ninive, cetatea cea mare, „*cât o călătorie de trei zile*” (Iona 3.3). În Gen. 10.11-12 (text. fr. N. Ed.), citim că Asur „*a zidit Ninive, Rehobot-Ir, Calah și Resen între Ninive și Calah; aceasta este cetatea cea mare.*” Această expresie pare să indice că „*Ninive, cetatea cea mare*” includea o întreagă regiune, ca, de ex., Parisul din zilele noastre. André Parrot o numește, pe bună dreptate, „*triunghiul Ninive*”.

Într-adevăr, acest *triunghi* acoperă o suprafață de cca 1 000 km². În vârful sudic al triunghiului, Zabul Mare se varsă în Tigr (v. harta). În această regiune, geografi și arheologi au descoperit numeroase cetăți importante, 3 dintre acestea fiind săpate de o manieră intensivă. Palatele lor regale presupun existența unui mare centru administrativ (v. harta). Poate că de acest Ninive vorbea istoricul grec Diodor din Sicilia pe la anul 100 î.Cr.: el relatează că

Triunghiul „Ninive, cetatea cea mare”. Sunt evidențiate cele 3 localități unde s-au făcut săpături arheologice.

perimetrul zidurilor de apărare ale cetății avea o lungime de 96 km. Oricum, chiar dacă nu toți, mulți regi asirieni și-au stabilit capitala la Ninive.

Ne vom ocupa, mai întâi, de câteva elemente care vizează cetatea Ninive propriu-zisă (arheologi, săpături, istoric, descoperiri mai importante); apoi, ne vom opri asupra celorlalte două localități învecinate și, ulterior, vom aborda momente și personaje menționate în Biblie în legătură cu Ninive.

Arheologi

Cum s-a spus mai sus, cetatea Ninive era înconjurată de un zid de vreo 12 km lungime. Astăzi, acesta comportă două *tell-uri*: cel mai mare, Kuyundjik a fost săpat inițial de către Paul Emile Rich (F), în 1842, dar aceste săpături nu au dat rezultate notabile și cetatea nu a fost identificată. În anul 1845, A. H. Layard (G. B.), a săpat așezarea de altădată, dar nu a obținut mare lucru. În 1852, Victor Place (F) și Rawlinson (G. B.) (cel care a copiat inscripția de pe

Stânca Behistun, v. *Arheologie: Originea arheologiei biblice*) au semnat un acord potrivit căruia, N *tell*-ului urma să fie săpat de francezi și S acestuia de englezi. Totuși, delegatul englez, H. Rassam, un chaldeu din regiunea respectivă, a trișat, lucrând uneori clandestin noaptea, astfel că el a obținut cele mai importante descoperiri. Acești primi arheologi au fost urmați de alții: George Smith, E. W. Budge, L. W. King și Campbell Thompson, care a lucrat pe amplasamentul cetății între anii 1927-1932.

Istoria Ninivei

Săpăturile efectuate au revelat că primul oraș de pe poziția respectivă are 28 m adâncime, datează din anii 4000 - 5000 î.Cr. (Gen. 10.11). Pe la anul 2290, Manish-tusu, fiul lui Sharrukin (Sargon de Akkad) a construit un templu dedicat lui Iștar (Ishtar), zeița dragostei și războiului (v. *Divinități păgâne*) și apoi un sanctuar consacrat lui Nabu (zeul scrisului). Să amintim, în treacăt, că asirienii au acordat întotdeauna o importanță capitală războiului și scrierii. În sfârșit, au mai fost date la iveală numeroase palate. Două dintre acestea, și cele mai valoroase, au fost construite: unul, de Sanherib (704-681) (care a invadat împărăția lui Iuda pe vremea regelui Ezechia), iar celălalt de Assurbanipal (668-631), unul dintre ultimii împărați asirieni.

Este imposibil să enumerăm aici tot ce au dat la iveală arheologii la Ninive. Palatul lui Sanherib a fost de o măreție inegalabilă, în primul rând prin mărimea lui (număra peste 70 de camere spațioase), apoi prin decorațiile sale. Pe fiecare latură, cu cel puțin 25 de porți, se ridicau tauri androcefali, fiecare cântărind 10-30 tone. S-a apreciat că pe o lungime de vreo 3 km, zidurile au fost decorate cu basorelieuri. Sanherib a reușit să aducă apă în palat, printr-un apeduct lung de 50 km. Apa era captată la N de Ninive. Toate acestea ne fac să înțelegem trufia manifestată de Rabșache față de Ierusalim (II Împ. 18.31-32) și inscripția de pe basorelieful de la Lachiș (v. ac. cuv.), „*regele universului*” (sau *al mulțimilor*). Au mai fost găsite numeroase documente foarte importante, dintre care amintim *Prisma lui Taylor*, care istorisește, probabil într-o ediție finală, cele 8 campanii militare ale lui Sanherib, printre altele invazia asupra împărăției lui Iuda (II Împ. 18.13-37) (v. *Ezechia ; Merodac-Baladan*).

În palatul lui Assurbanipal (numit Osnapar în Ezra 4.10) a fost descoperită biblioteca ale cărei cca 100 000 de tablete au fost copiate la

porunca acestui rege ahtiat după literatură. Printre scrierile respective, se află faimoasa epopee a lui Ghilgameș (Gilgamesh), care conține o scurtă relatare a potopului biblic, precum și cele „*șapte tablete ale creației*” sau „*Enuma Elish*” (v. *Potop, Asurbanipal*). În acest palat, Rassam a descoperit celebrele basorelieuri în care este redată vânătoarea leilor. Cu aceste capodopere, expuse la British Museum din Londra și admirate de marele număr de turiști, arta asiriană a atins apogeul ei (v. *Leu*).

Tell-ul Nebi Yunus a fost foarte puțin explorat, deoarece el continuă să fie locuit. Acesta se află la 33 m deasupra nivelului Tigrului. Stratificările sale trebuie să conțină cel puțin un palat (poate acela al lui Esar-Hadon, fiul și succesorul lui Sanherib).

Toată gloria acestei cetăți seculare a dispărut, căci mezii și babilonienii au pus capăt uluitoarei sale istorii, luând-o cu asalt în august 612 î.Cr. Ninive nu s-a mai ridicat niciodată din prăbușirea ei. Într-adevăr, profetul Naum îi prezisese căderea: „*Rana ta nu se alină prin nimic, rana ta este fără leac!*” (Naum 3.19), și istoria a confirmat împlinirea acestei profeții.

„Ninive, cetatea cea mare”

a) *Dur-Sharrukin*. La cca 16 km N de Ninive, se află satul Khorsabad, numit Dur-Sharrukin (= fortăreața lui Sargon) pe vremea asirienilor. Paul Emile Botta, consul francez la Mossul (Al-Mawsil), în anul 1842, negăsind nimic important în interiorul zidurilor Ninivei (Tell Kuyundjik), a început să sape la Dur-Sharrukin, crezând că Dur-Sharrukin era Ninive. Mai târziu, succesorii lui Botta au realizat că se înșelaseră asupra denumirii așezării, dar aceasta nu i-a împiedicat deloc să găsească o *pradă arheologică* enormă în palatul lui Sargon II (721-705 î.Cr.). Ulterior, trofee respective au fost expuse la Muzeul Luvru. Este vorba de primul lot de comori asiriene ajunse în Europa. În 1849 și 1859, 5 volume prezentând 400 de planșe cu aceste comori au fost publicate la Paris. Numai că *tell*-ul respectiv continua să poarte numele Ninive.

Analele militare ale lui Sargon II au fost găsite printre diferitele inscripții ale acestui palat enorm, neterminat, a cărui construcție a durat 6 ani. În cronicile respective, se vorbește de un număr de 27 290 de persoane deportate din Samaria. Salmanasar V a fost cel ce a declanșat asediul Samariei (II Împ. 18.10), capitala împărăției lui Israel, însă cel ce a dus la capăt ofensiva militară, ocupând Samaria și depor-

tând locuitorii ei (722-721 î.Cr.) a fost Sargon II. Un alt document important descoperit la Dur-Shurrukin este o listă a regilor asirieni, care indică și durata domniei unora dintre aceștia.

b) *Kalah* (numit astăzi *Nimrud*). Ruinele acestei cetăți se află la peste 40 km SE de cetatea Ninive, în apropierea vârfului triunghiului „*Ninive, cetatea cea mare*”. Este vorba de o localitate biblică, pusă în legătură cu Ninive în Gen. 10.12, și care a devenit capitala unor regi asirieni. Această așezare, cu o suprafață de peste 40 km², în stare să adăpostească 60 000 de locuitori, a fost explorată inițial de Layard (1845-1848); apoi, un secol mai târziu, de E. L. Mallowan (1949-1961). Au fost date la iveală un mare număr de stele gravate, sculpturi – dovezi ale unei bogății nemaîntâlnite. Pe la anul 880 î.Cr., Asur-nasir-pal II, un rege al imperiului asirian cu capitala la Kalah, vorbește de un ospăț de 10 zile, la care au participat 69 574 de niniveni. Cu această ocazie, a fost consumată carnea a 2 200 de boi și 16 000 de oi, și s-au băut 10 000 de burduri cu vin și 10 000 de butoale cu bere!

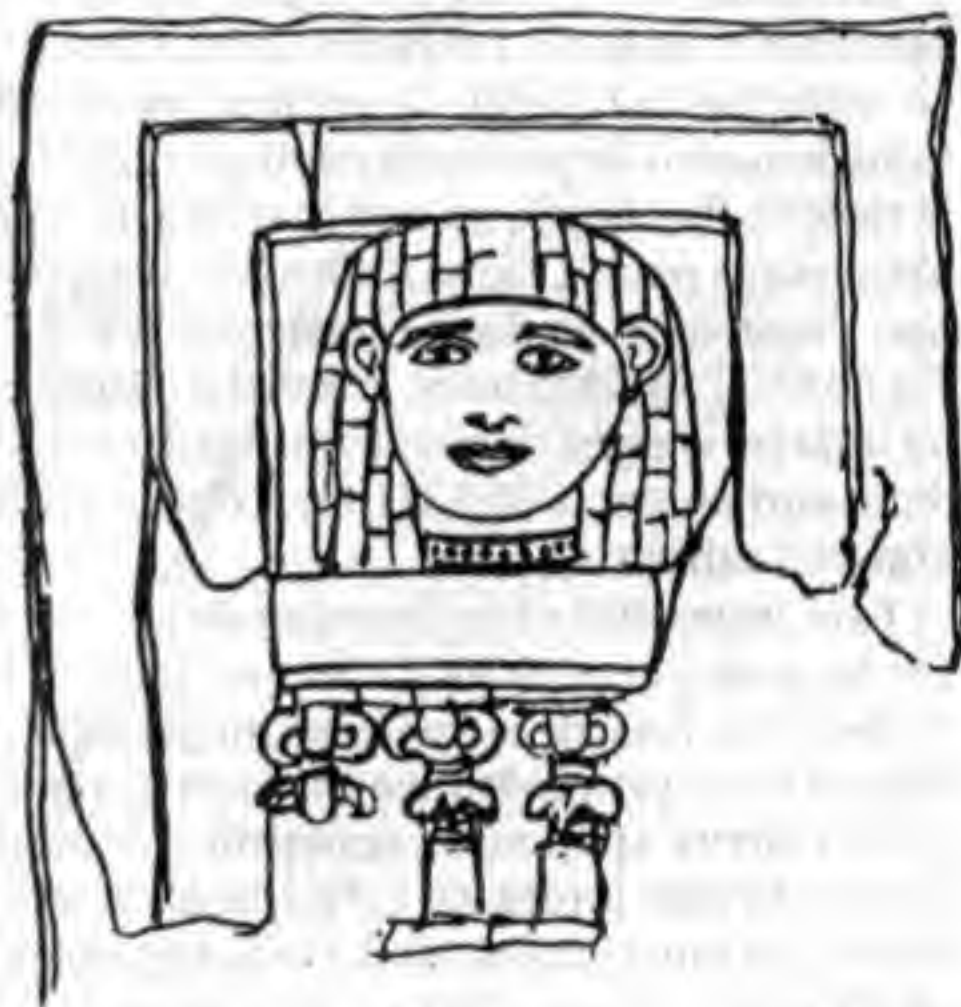
Salmanasar III (858-824), fiul lui Assur-nasir-pal II, a zidit un nou palat unde a fost descoperit, în anul 1846, faimosul Obelisc negru (v. ac. cuv.). Această stelă asiriană poartă numele (și sculptura) unui personaj biblic: Iehu, regele lui Israel (v. *Iehu*). Alte inscripții vorbesc despre bătălia de la Carcar (854 î.Cr.) și de forțele considerabile pe care împăratul Ahab le-a pus la dispoziția unei coaliții îndreptate contra asirienilor (v. *Ahab*).

Iată și alte detalii care au puncte comune cu relatările biblice: Tiglat-Pileser III (745-727) și Sargon II (721-705) au lansat, de la Kalah, atacuri contra lui Israel, pricinuindu-i pierderi considerabile. După luarea cetății Samaria, Sargon II și-a stocat acolo prada de război. *Mona Lisa* din antichitate a fost descoperită printre diferitele obiecte de fildeș sculptat. Inițial, aceasta a fost poleită cu aur. Acest motiv, numit adesea *Femeia de la fereastră*, sculptat de foarte multe ori, a fost găsit în multe așezări ale lumii biblice. Cele două desene alăturate, reprezentând două obiecte de fildeș sculptat, ne duc cu gândul la Izabela, soția lui Ahab: mai întâi, deoarece trăsăturile feței sunt feniciene; apoi, pentru că buzele par să fi fost vopsite cu roșu. Totuși, pasajul din II Împ. 9.30 vorbește numai despre fardarea sprâncenelor.

Kalahul a căzut în mâinile mezilor și babilonienilor odată cu Ninive (612 î.Cr.).

Mona Lisa de la Kalah.

Femeia de la fereastră, parte a unui obiect de fildeș găsit la Kalah

Alte localități care au aparținut de Ninive cea mare

Fără îndoială că cetatea Ninive a inclus și alte localități învecinate. Yarimdja a determinat amplasamentul uneia dintre acestea, pe malul Tigrului, imediat la S de Ninive. În amonte, la 4,5 km, se afla Tarbisu, aproape de Tigru. La peste 11 km, spre SE de Dur-Shurrukin, la poalele munților orientali, în apropiere de Baasheihah, se află ruinele unui alt oraș important al cărui nume a rămas necunoscut. Spre S, la 10 km, Virtelleh a marcat amplasamentul probabil al unei vechi localități. Keremlis, la 5 km din acel punct, spre S, se înalță pe

amplasamentul unei cetăți de altădată. În sfârșit, la peste 10 km spre S, se găsește Imgurbel (Balawat), ale cărui palat și templu au fost decorate de Assurbanipal. Așezarea respectivă se întinde la 14 km NE de Kalah. Ei bine, și alte orașe și sate au fost presărate în faimosul triunghi al Ninivei. Fără îndoială că Rehobotul și Resenul au fost amplasate în această regiune, dar arheologii încă n-au identificat amplasamentul lor.

În vremuri străvechi, Assur (de unde a provenit numele de Asiria), era o cetate puternică, situată în afara triunghiului Ninive. Rasam, apoi alți arheologi, au explorat-o în treacăt. Orașul Assur a fost clădit la vreo sută de km spre S de Ninive, pe malul occidental al Tigrului.

NISAN, NIȘAN. În ebr. *nisan*, din akkad. *nisanu* = început. Nume care a fost dat, după întoarcerea evreilor din Babilon, lui Abib, prima lună a anului religios (Nem. 12.1; Est. 3.7). În calendarul nostru, ea corespunde unei perioade din martie-aprilie. (V. *Timp*).

NISROC, NISROK, NISROQ. Zeul căruia i se închina Sanherib, regele care a fost asasinat în templul său (II Împ. 19.37; Is. 37.38). Acest nume nu a fost identificat; unii au încercat să găsească un echivalent al lui Nisroc în Nusku sau într-un nume compus al lui Assur. Ar putea fi vorba de o alterare intenționată a numelui Marduk.

NIȘAN. (V. *Nisan*).

NIVȘAN. (V. *Nibșan*).

NO, NO-AMON, AMON DE NO = cetatea lui Amon. Numele acesta indică cetatea egipteană Teba. Herodot relatează că a atins-o, pornind din On, după 9 zile, mergând spre izvoarele Nilului (Herod. 2.9). *Ahmosis I* (Ahmes I) a alungat pe hyksoși din Egipt; apoi a organizat imperiul și i-a asigurat o mare dezvoltare. El și-a instalat capitala la Teba, mărand și înfrumusețând orașul. Homer vorbește de cele 100 de porți ale Tebei (Iliada 9.381). Amon era divinitatea tutelară a acestei cetăți, iar marele preot al lui Amon ocupa locul al doilea după împărat. Teba a fost centrul civilizației egiptene, până în momentul când orașul a fost ținta a două invazii: a) Esar-Hadon, împăratul Asiriei, a pus mâna pe Egipt în anul 671 î.Cr.; b) Assurbanipal, fiul și succesorul lui, a declanșat o nouă campanie militară în anul 667, și asirienii au atins

Teba. În cursul unei a doua expediții, care a avut loc în anul 663, Assurbanipal a jefuit cetatea Teba (Naum 3.8). În ciuda acestui dezastru, orașul a continuat să-și păstreze însemnătatea vreme îndelungată (Ier. 46.25; Ez. 30.14-16; Herod. 2.3; 3.10). Cornelius Gallus a distrus Teba, din pricină că ea s-a unit cu Egiptul de Sus, în anii 30-29 î.Cr., pentru a protesta contra abuzurilor romane. Niște vestigii splendide ale cetății, temple, obeliscuri, sfincși, etc. încă subzistă la Luqsor și Karnak (numele actuale ale localității), pe malul drept al Nilului, precum și la Qurneh și Medinet-Habu, pe malul stâng. Într-o trecătoare, situată la V de vechea localitate, a fost identificată, fiind săpată în roci calcaroase, faimoasa Vale a Împăraților. Ruinele Tebei se numără, în mod incontestabil, printre cele mai remarcabile de pe valea Nilului, excepție făcând piramidele de la Ghizeh. Templul din Karnak este o minune, iar arhitectura lui reprezintă un miracol în domeniul abilității mecanice. Marea lui sală hipostilă numără 134 de coloane, cele mai înalte dintre acestea măsurând 23 m în înălțime și 3,65 m în diametru. Lungimea sălii este de 100 m, iar lățimea de 54 m. Inscripțiile sale sunt atât de numeroase, încât se spune că „*fiecare piatră a sa este ea însăși o carte, și fiecare coloană (stâlp) o librărie.*”

NOA. Fiica lui Telofhad (Num. 26.33; 27.1; 36.11; Ios. 17.3).

NOADIA, NOADYA.

1. Fiul lui Bani; unul dintre leviții însărcinați cu supravegherea obiectelor de aur și argint, aduse de Ezra și iudeii întorși din Babilon (Ezra 8.33).

2. Proorociță ale cărei false preziceri urmăreau să-l intimideze pe Neemia (Nem. 6.14).

NOADYA. (V. *Noadia*).

NO-AMON. (V. *No*).

NOAPTE. (V. *Timp*).

NOB, NOV. Cetate preoțească (I Sam. 22.19), situată în ținutul lui Beniamin (Nem. 11.32), la N de Ierusalim și, probabil, vizibilă din capitală (Is. 10.32). Când vrăjmașii lor au pus mâna pe chivotul legământului, israeliții au ridicat Cortul la Nob, unde a și rămas câțva timp. Marele preot Ahimelec se afla la Nob. Neștiind că Saul îl urmărea pe David, Ahimelec le-a îngăduit lui

David și oamenilor lui să mănânce pâine sfințită; de asemenea, i-a restituit lui David sabia lui Goliat. Un edomit l-a informat pe Saul despre cele înmăntate. Foarte furios, regele i-a convocat pe preoți, a poruncit să fie executați și i-a trecut prin ascuțișul săbiei pe toți locuitorii cetății. Abiatar, fiul marelui preot, a fugit și s-a refugiat la David (I Sam. 21; 22). După întoarcerea evreilor din Babilon, Nobul a fost iarăși locuit (Nem. 11.32). Identificarea așezării este discutabilă. Părintele Abel plasează vechea cetate pe Scopus, la Ras Umm et-Tala.

NOBA. (V. *Nobah*).

NOBACH. (V. *Nobah*).

NOBAH, NOBACH, NOBAKH, NOBA, NOVAH = *cel ce latră*.

1. Un bărbat care aparținea probabil sem. lui Manase. El a luat în stăpânire Chenatul, pe versantul occidental al lui Djebel Hauran (Num. 32.42). Nobab a pus Chenatului numele său, dar, în scurt timp, așezarea și-a reluat vechea denumire. (V. *Chenat*).

2. Localitate menționată odată cu cetatea gadită Iogbeha. Un drum, care ducea către triburile nomade, trecea pe la E de Nobah (Jud. 8.11). Identificat cu un *tell* din apropiere de Safut.

NOBAI. (V. *Nebai*).

NOBAKH. (V. *Nobah*).

NOCHA. (V. *Noha*).

NOD = *fugă, exil*. Ținut aflat la E de Eden. Cain s-a deplasat în regiunea respectivă și a locuit acolo (Gen. 4.16). Termenul *nod*, asemănător infinitivului *nud*, care înseamnă *a răătăci*, lasă loc impresiei că, trebuind să locuiască într-un ținut nefavorabil agriculturii, Cain avea să ducă o viață de nomad.

NODAB, NODAD, NODAV = *noblețe*. Un trib arab. Judecând după aliații săi, am fi îndreptățiți să credem că Nodab locuia în pustia Siriei (I Cr. 5.19).

NODAD. (V. *Nodab*).

NODAV. (V. *Nodab*).

NOE = *odihnă, liniște*. Fiul lui Lameh, urmaș al lui Set (Gen. 5.28-29). Potrivit cuvintelor lui

Lameh, numele de Noe însemna pentru el deopotrivă odihnă și mângâiere: „*Acesta ne va mângâia* (yenaHemenu) *pentru ostenala și truda mâinilor noastre, care vin din acest pământ, pe care l-a blestemat Domnul.*” Într-adevăr, în ebr., jocurile de cuvinte și asonanțele nu sunt ceva neobișnuit. Biblia nu dă nici o indicație despre Noe până în momentul când el a atins vârsta de 500 de ani (referitor la această vârstă și la genealogia din Gen. 5, v. *Cronologie, 1*) și că i s-au născut Sem, Ham și Iafet (v. 32).

Propovăduitor al neprihănirii: așa este numit Noe de ap. Petru (II Pet. 2.5). El era un om neprihănit, integru și umbla cu Dumnezeu, ceea ce-l puneă într-un violent contrast cu generația sa nelegiuită și coruptă (Gen. 6.9; cf. 5-6, 11-13). În timp ce îndelunga răbdare a lui Dumnezeu era în așteptare (I Pet. 3.20), Noe predica, în diferite moduri, contemporanilor săi: a) prin viața lui curată (cf. Fil. 2.15); b) prin *predici* propriu-zise, căci nu încapă nici o îndoială că el i-a avertizat, în termenii cei mai clari, pe oamenii din vremea sa; c) prin construirea corăbiei; plin de o teamă respectuoasă, el ajunsese la convingerea că răutatea oamenilor era o insultă grozavă la adresa sfințeniei lui Dumnezeu și că judecata divină nu mai putea întârzia prea mult (Evr. 11.7). Luând în serios cuvintele Domnului, el a folosit singurul mijloc de scăpare oferit lui și casei sale. În corabie, mai era loc destul pentru alte persoane (dacă cineva ar fi vrut să intre) și chiar pentru animale. Astfel, prin credința sa, Noe „*a osândit lumea*”, demonstrând că cei răi pier, nu din pricina apelor potopului, ci datorită indiferenței și necredinței lor. Cât despre Noe, „*el a ajuns moștenitor al neprihănirii care se capătă prin credință*”. Într-adevăr, oricât de integru ar fi fost Noe, el nu era absolut fără păcat (Rom. 3.10, 23-24) și a fost, literalmente, mântuit prin credință.

Noe în corabie

Pentru alte detalii și confirmări ale istorisirii potopului, v. ac. cuv. Ne frapază comportamentul lui Noe, în cursul acestei întregi perioade când răbdarea și credința lui sunt din nou puse la încercare. El avea 600 de ani când a intrat în corabie (Gen. 7.6). A lăsat deschisă ușa acesteia încă 7 zile, după care Dumnezeu însuși a închis-o în urma sa (v. 4, 7, 10, 16). Nu-l vedem pe Noe nici pierzându-și capul, nici precipitându-se; el „*a făcut tot ce-i poruncise Dumnezeu*” (6.22; 7.5, 9, 16), iar atitudinea sa exprimă, ca și numele său, odihna și liniștea. După în-

delungata perioadă de teribile inundații, Dumnezeu dovedește că „*Și-a adus aminte de Noe*” (8.1). Calm, metodic, acesta examinează situația, dă drumul unui corb, apoi de 3 ori unui porumbel, pentru a verifica, prin fapte, starea pământului (v. 6-12); în urmă, a ridicat învelitoarea corăbiei (v. 13) și numai când primește o poruncă precisă din partea lui Dumnezeu coboară pe pământ (exact după 8 săptămâni: nici mai devreme, nici mai târziu), împreună cu toți ai lui și cu animalele pe care le scăpase de la pieire (v. 15-19).

Legământul lui Dumnezeu cu Noe

Patriarhul zidește îndată un altar și aduce Domnului jertfe. Cum „*fără vărsare de sânge, nu este iertare*” (Evr. 9.22), pe baza sângelui vărsat Domnul face un legământ cu Noe și urmașii lui (Gen. 8.20; 9.9). Iată care au fost punctele principale ale legământului respectiv:

1. Dumnezeu promite că nu va mai trimite niciodată un potop de ape: „*Cât va fi pământul, nu vor înceta semănatul și secera-tul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea.*” (8.21-22; 9.11, 15). Totuși, cerurile și pământul vor fi, într-o zi, nimicite prin foc (II Pet. 3.6-7, 10, 12).

2. Ca altădată Adam (Gen. 1.28), Noe și fiii săi primesc porunca să fie fecunzi, să se înmulțească și să umple pământul (9.1, 7).

3. Dumnezeu acordă omului stăpânire peste toate animalele și îi dă ca hrană orice fel de carne, pe când Adam, înainte de cădere, fusese vegetarian (v. 2-3; 1.29).

4. Este interzisă consumarea sângelui animalelor (9.4; cf. Lv. 17.10-11).

5. Viața omenească este protejată contra oricărei amenințări, fie ea provenită din partea unui animal sau a altui om (Gen. 9.5-6). Preluat de alte texte biblice, acesta instituie pedeapsa cu moartea în V.T. (cf. Lv. 24.17, etc.; pentru N.T., v. Rom. 13.4).

6. Curcubeul devine semnul acestui legământ veșnic (Gen. 9.12-17).

NOF. (V. *Memfis*).

NOFAH, NOPHACH, NOPHAKH. Cetate moabită (Num. 21.30). Nu mai este menționată altundeva. Poate că este una și aceeași localitate cu Nobah (Jud. 8.11).

NOGA, NOGAH = *splendoare*. Unul dintre fiii lui David (I Cr. 3.7; 14.6).

NOGAH. (V. *Noga*).

NOCHA. (V. *Noha*).

NOPHACH. (V. *Nofah*).

NOPHAKH. (V. *Nofah*).

NOHA, NOCHA, NOKHA = *odihnă*. Al 4-lea fiu al lui Benjamin (I Cr. 8.2). Noha nu figurează printre cei ce l-au însoțit pe Iacov în Egipt. Probabil din pricină că el se va fi născut după emigrarea familiei lui Iacov în această țară. Însă Keil propune alte explicații: a) Noha ar fi un alt nume al lui Șufam (Num. 26.39); b) Noha ar fi o căpetenie renumită care a descins din Șufam, și numele de Noha s-ar fi substituit lui Șufam pentru a desemna familia.

NOR. Norii, purtători ai umidității (II Sam. 22.12; Iov 26.8; 37.11; Ecl. 11.3), varsă ploaia pe pământ (Jud. 5.4; Ps. 77.17). Apariția unui nor la apus era un semn premergător al ploii (I Împ. 18.44; Lc. 12.54) (V. *Ploaie*).

NOR (STÂLPUL DE). Un nor supranatural, în formă de stâlp. Acesta se deplasa în fața israeliților, în pustie, pentru a le indica drumul pe care Dumnezeu le poruncise să meargă (Ex. 13.21-22; Num. 9.19). Când întunericul nopții ar fi împiedicat ochii israeliților să-l distingă, stâlpul de nor începea să strălucească la fel ca o coloană de foc. Dacă Dumnezeu voia să li Se arate israeliților, El o făcea în stâlpul de nor (Num. 12.5; Dt. 31.15). Intenționând să-i deruteze pe egipteni, Dumnezeu S-a uitat spre tabăra lor din stâlpul de nor și i-a pus în învălmășeală (Ex. 14.24). Deseori este vorba de *nor* în legătură cu prezența glorioasă a Domnului (*Shekhinah*): „...*slava Domnului s-a arătat în nor.*” (Ex. 16.10). „*Atunci norul a acoperit Cortul întâlnirii, și slava Domnului a umplut cortul.*” (40.34). „...*deasupra capacului ispășirii Mă voi arăta în nor*” (Lv. 16.2). Din norul respectiv putea țâșni un foc care să-i mistuie pe cei răzvrățiți (Lv. 10.2; Num. 16.35; cf. Ex. 19.16, 18), pentru că Dumnezeul suveran, învăluit în nori, este și „*un foc mistuitor*” (Ps. 18.8-14; Dt. 4.24; Evr. 12.29). După ce stâlpul de nor încetase de mult să călătorească înaintea poporului, deoarece acesta se instalase în Palestina, observăm norul glorios instalându-se în Templul construit de curând (I Împ. 8.10-11). Dacă Israel era atât de diferit de celelalte popoare, aceasta se datora faptului că Dumnezeu locuia în mijlocul său (Is. 6.4), însă, din nefericire, păcatele sale au determinat

retragerea acestei glorii divine (Ez. 9.3; 10.18-19; 11.22-23) iar mai târziu Templul a fost nimicit odată cu Ierusalimul (9.1-7). Totuși, același profet vestește că va veni ziua când Domnul va restitui, pentru totdeauna, popoului Său întors la El și restaurat, gloria și prezența Lui (37.24-28; 43.1-9).

Când Domnul Isus Se afla pe muntele Schimbării la față, a fost acoperit de un nor luminos din mijlocul căruia s-a auzit glasul lui Dumnezeu (Mt. 17.5). În momentul Înălțării, de asemenea, un nor ceresc L-a învăluit (F.A. 1.9), iar când El va reveni, „*vor vedea pe Fiul omului venind pe un nor cu putere și slavă mare*” (Lc. 21.27).

NOU, NOUTATE. În Biblie, cuv. ebr. *Hadach* (= nou) se aplică unui nou împărat (în contrast cu un vechi suveran, Ex. 1.8), unei case noi (Dt. 20.5; 22.8), unei porți noi (Ier. 26.10) sau unor noi dumnezei (Dt. 32.17; Jud. 5.8). Cuv. gr. *kainos* și derivatele sale indică ceva care încă nu a fost utilizat, sub aspect calitativ, de ex.: un burduf nou (Mt. 9.17), ceva neașteptat sau diferit (a vorbi în limbi noi, Mc. 16.17). În acest sens, termenul respectiv poate fi tradus prin *noutate* („*noutatea vieții*”, sau: *o viață nouă*, Rom. 6.4). Se mai aplică intervențiilor lui Dumnezeu în favoarea popoului Său, de ex.: „*înnoirea minții*” (Rom. 12.2) sau „*înnoirea făcută de Duhul Sfânt*” (Tit 3.5). Cuv. gr. *kainos*, care implică o trecere de la vechi la nou, este sinonim cu *deuteros* (= al doilea), care apare, de ex., în expresia „*noul legământ*” (Evr. 8.8), „*a doua moarte*” (Ap. 2.11). Cuv. *neos* desemnează ceea ce este nou în raport cu trecutul, de ex.: un „*vin nou*” (Mc. 2.22; Lc. 5.37 și urm.) sau o „*plămădeală nouă*”, una care nu conține aluat vechi (I Cor. 5.7). În toate aceste cazuri, avem de-a face cu o semnificație temporală. Cuv. *nou* și *noutate* mai pot avea accepțiunea de *schimbare* (lună nouă, Is. 1.13) sau sunt întrebuințate în raport cu lucrările lui Dumnezeu: într-adevăr, El înnoiește ființele și lucrurile prin darurile Sale, Ps. 104.30. În Lv. 23.14, copiii lui Israel nu puteau mânca din noua recoltă decât după ce aduseseră o ofrandă Domnului. De asemenea, se vorbește despre o „*învățătură nouă*” (Mc. 1.7; F.A. 17.19). Chivotul legământului nu putea fi transportat decât cu un car nou (I Sam. 6.7; II Sam. 6.3; I Cr. 13.7). În I Împ. 11.29-30, haina nouă purtată de Ahia a fost ruptă în 12 bucăți. În II Împ. 2.20, sarea aruncată de Elisei în izvor, pentru vindecarea apelor, i-a fost adusă într-un vas nou.

Dacă Ecclesiastul afirmă, cu dezamăgire, că „*nu este nimic nou sub soare*” (1.9), psalmistul, din contră, îi cere Domnului un „*duh nou*” (Ps. 51.10). Profeții V.T. vestesc evenimente noi, cum ar fi mântuirea viitoare a lui Israel. Ele vorbesc despre un „*legământ nou*” pe care îl va face Dumnezeu cu poporul Său (Ier. 31.31-34), de o „*inimă nouă*” pe care le-o va da aleșilor Lui (Ez. 36.26). Isaia afirmă că poporul lui Dumnezeu va primi un „*nume nou*” (62.2 cf. Ap. 2.17) și că „*ceruri noi*” și un „*pământ nou*” vor fi create (65.17). Dumnezeu vestește, cu anticipație, noile evenimente (Is. 42.9) și pune o „*cântare nouă*” pe buzele copiilor Lui (v. 10). Ezechiel vorbește despre o înnoire, o regenerare a omului (Ez. 11.19). Israel va avea parte de o izbăvire viitoare, urmând să se bucure de vremuri noi și glorioase.

În N.T., cuv. *kainos*, *neos*, *kainotēs*, folosite de 72 de ori, se referă întotdeauna la epoca nouă care a fost inaugurată prin venirea lui Isus Cristos. Botezul simbolizează îngroparea omului vechi și îmbrăcarea credinciosului cu „*omul cel nou*”, învierea lui la o „*viață nouă*” (Ioan 3.5-7; Rom. 6.4; Col. 2.12; 3.1). Caracteristicile omului cel nou sunt neprihănirea și sfințenia (Ef. 4.24), curăția și adevărul (I Cor. 5.7). Cuv. *neos* apare de 8 ori în Evangheliile sinoptice (vin nou, Mt. 9.17; etc.), de două ori în Epistolele lui Pavel (plămădeală nouă, I Cor. 5.7; omul cel nou, Col. 3.10) și o singură dată în Epist. către Evrei (noul legământ, 12.24). Cuv. *kainos* reia concepția escatologică a profetilor V.T. Apariția Domnului Isus Cristos introduce o schimbare radicală în istoria mântuirii, El inaugurează vremurile noi vestite de prooroci. Când Domnul a instituit Sf. Cină, El a zis: „*Acest pahar este legământul cel nou, făcut în sângele Meu*” (Lc. 22.20). În consecință, prin moartea Sa, El a împlinit promisiunea din Ier. 31.31-34, înscriind legile Sale în inimile celor ce-L acceptă ca Mântuitor personal. Astfel că, în prezent, „*dacă este cineva în Cristos, este o făptură nouă*” (II Cor. 5.17). Prin moartea Lui pe cruce, Cristos a făcută să apară o creatură nouă, un om nou (Ef. 2.15). De asemenea, El le-a deschis celor ce cred în jertfa Lui o „*cale nouă*” spre Tatăl (în gr. *prosphatos*, Evr. 10.20). El ne-a dat o „*poruncă nouă*” (Ioan 13.34; I Ioan 2.7-8) care sună astfel: „*Să vă iubiți unii pe alții; cum v-am iubit Eu, așa să vă iubiți și voi unii pe alții.*”

Cu o semnificație escatologică, termenul *kainos* apare adesea în Apocalipsa. Credincioșii primesc un „*nume nou*” (2.17; 3.12),

cântă o „*cântare nouă*” (5.9; 14.3). Istoria lumii va lua sfârșit când Dumnezeu, Izvorul oricărei noutăți, va face „*toate lucrurile noi*” (21.5). Lumea de acum va face loc „*cerurilor cele noi*” și „*pământului cel nou*” (21.1), iar Dumnezeu va instala poporul Său în „*noul Ierusalim*” (21.2) (v. ac. expr.). În așteptarea tuturor acestor lucruri, creștinii trăiesc într-o dispensațiune intermediară dintre inaugurarea și finalul erei mesianice.

Este interesant de notat faptul că ansamblul scrierilor creștine canonice din sec. I d.Cr. poartă numele de *Noul Testament*. Scrierile acestea anunță că profețiile V.T. și-au găsit împlinirea în niște vremuri noi, explică bazele istorice ale noului tip de relații dintre Dumnezeu și om și țintesc spre momentul când ceea ce este *nou* acum, va fi desăvârșit.

NOUL AN, ANUL NOU. Până în prezent, specialiștii nu au ajuns la un acord unanim referitor la data și natura sărbătorii Anului Nou, în istoria lui Israel. Potrivit cu Ex. 12.1-2, Dumnezeu poruncise ca abib (luna spicelor), numită mai târziu nisan, să fie considerată prima lună a anului, Anul Nou precedând-o imediat. Totuși, majoritatea exegeților consideră că, înainte de exilul babilonian, calendarul demara pe vremea recoltatului, prin luna tisri (= *început*, în akkad), lună numită și etanim (I Împ. 8.2). De Anul Nou, evreilor nu le era îngăduit să facă vreo *lucrare de slugă* și trebuiau să-și exprime bucuria prin aclamații (strigăte de veselie) „*cu sunet de trâmbiță*”, (Num. 29.1). Sărbătoarea aceasta se mai numea „*sărbătoarea trâmbițelor*”, din pricină că era obiceiul să se sune din corn de berbec. După întoarcerea din robie, evreii au adoptat sistemul babilonian și au plasat ziua de Anul Nou primăvara. Unii specialiști sunt de părere că cele două calendare au fost întrebuintate concomitent: într-un asemenea caz, Anul Nou primăvărativ inaugura anul religios, iar Anul Nou tomnatic inaugura anul civil.

Astăzi, această zi solemnă, numită Rosh ha-Shanah, care marchează începutul anului evreiesc, este prima zi a lunii tishri, suprapusă peste septembrie-octombrie. Bazându-se pe luna lunară, data varia, cu câteva zile, de la un an la altul.

NOUA CREAȚIE, NOUA CREATURĂ. Ap. Pavel folosește de două ori această expresie *kainē ktisis* (II Cor. 5.17; Gal. 6.15). Din cele 11 întrebuintări ale cuv. *ktisis*, în scrierile sale,

o singură dată (Rom. 8.39) acesta are sensul de creatură. Prin urmare, *creație* ar fi o traducere mai corectă în cele două pasaje citate, cuv. *ktisis*, preferat lui *ktisma* (creatură, făptură; I Tim. 4.4) indică un act creator, o creație a lui Dumnezeu (cf. Rom. 1.20).

În V.T., cuv. *nou* este asociat, în gen., erei mesianice: Dumnezeu va face o „*lucrare nouă*” (Is. 43.19), un „*nou legământ*” (Ier. 31.31), El va crea „*ceruri noi și un pământ nou*” (Ps. 96.1; Is. 43.14-21; 65.17 cf. 42.9-10; Ez. 11.19; 18.31). Toate aceste speranțe și-au găsit împlinirea în Cristos. În El, omul nou a fost creat deja (Ef. 2.10). Dar acest *om nou* mai indică, în Ef. 2.15, Trupul lui Cristos, alcătuit din *cel doi*: evrei și Neamuri. Prin urmare, Biserica este o nouă creație, fiecare membru al Bisericii fiind chemat să îmbrace „*omul cel nou, făcut după chipul lui Dumnezeu*” (Ef. 4.24 cf. Col. 3.10) și să trăiască o „*viață nouă*” (Rom. 6.4) („*să umble în noutatea vieții*”, text. fr. N. Ed.) (V. *Chip; Nașterea din nou; Regenerare*).

NOUL TESTAMENT. A doua parte a Bibliei. Cuv. *testament*, din lat. *testamentum*, redă termenul gr. *diathēkē* = legământ, convenție, contract, pact (II Cor. 3.14). Noul Testament conține *noul legământ* al cărui Mijlocitor (Mediator) este Domnul Isus (Evr. 9.15; cf. 10.16-17; Ier. 31.31-34). Primul legământ, consfințit prin stropirea cu sângele animalelor aduse ca jertfă (Evr. 9.19-20), nu a fost un testament, în sensul restrâns al cuvântului. Cel de-al doilea, legământ și testament totodată, a cerut moartea testatorului. Fără moartea ispășitoare a Domnului Isus, Mijlocitorul între noi și Dumnezeu, acest legământ nu ar fi fost valabil.

Cele 27 de cărți ale N.T., poate cu excepția Ev. după Matei, au fost redactate în limba greacă de circulație – koinē –, care s-a implantat profund în Palestina pe parcursul primelor 3 secole care au urmat cuceririlor întreprinse de Alexandru Macedon. În Imperiul Roman, toate persoanele culte vorbeau grecește și cunoșteau literatura greacă, a cărei frumusețe se bucura de o largă apreciere. Influența culturii grecești a continuat să fie puternic resimțită, o bună bucată de vreme după ce grecii și-au pierdut independența.

Manuscrisele originale ale cărților N.T., precum și majoritatea copiilor făcute în primele 3 veacuri, au dispărut. Papyrusul, folosit pentru corespondență (II Ioan 12), se deteriora repede, iar pe vremea lui Dioclețian (303 d.Cr.),

prigonitorii creștinilor căutau exemplare ale Sf. Scripturi pentru a le distruge. Deși nu existau imprimării, numărul copiilor creștea fără încetare. Copiștii s-au oprit mai ales asupra celor 4 Evanghelii, transcrierile Epist. lui Pavel nefiind la fel de numeroase, iar Apocalipsa a fost copiată și mai rar. Dispunem astăzi de 4 000 - 5 000 de vechi copii, complete sau parțiale ale N.T., bogăție care contrastează cu numărul foarte redus de exemplare al operelor clasice, gr. și lat., care au ajuns până la noi. Textul copiilor a suferit, de timpuriu, câteva modificări datorate, fie unor greșeli de transcriere făcute de copiști, fie cunoașterii imperfecte de către unii dintre aceștia a limbii grecești. Copistul cutărui sau cutărui manuscris de pe vremea Părinților Bisericii și-a permis uneori să *amelioreze* sintaxa, stilul, să corecteze pretinse erori de natură istorică, geografică, să adapteze citate din V.T. în greaca autorilor Septuagintei, să armonizeze relatările evangheliștilor. Astfel, ei au inserat anumite note marginale, au adăugat istorisirilor evanghelice pericope provenite din surse autentice, cum ar fi: Ioan 7.53 - 8.11 și Mc. 16.9-20. Așa a apărut un mare număr de variante: aproape 200 000. Dar 95% din aceste variante, lipsite de autenticitate, nu prezintă nici o valoare, iar din ceea ce a rămas, doar o infimă parte influențează asupra semnificației textului. Însăși abundența acestor *lecții*, proveniența lor din locuri și manuscrise diferite, toate acestea le permit exegeților să repereze și să elimine erorile, să stabilească textul original cu mai multă certitudine decât atunci când numărul variantelor ar fi fost mai mic. Cercetătorii biblici au continuat, cu multă consecvență, această plictisitoare, dar indispensabilă, activitate. Se pot cunoaște indirect *lecțiile* manuscriselor dispărute, căci au existat, de timpuriu, versiuni ale N.T. în diferite limbi: în siriacă, latină, etc. De asemenea, întâlnim citate din N.T. la scriitorii creștini din primele veacuri, printre care s-au remarcat Clement de Alexandria și Origen. Aceste versiuni și citate provin din manuscrisele dispărute, dar ele ar fi putut să se afle și în textul original.

Copile manuscriselor N.T. sunt de două feluri: uncială și cursivă. Așa-numita scriere *uncială* (cu litere majuscule) nu prezenta inițial nici blancuri, nici accente; cuvintele nu erau separate decât întâmplător, pentru a indica începutul unui nou paragraf. Se lăsa doar un mic spațiu între rânduri. Din contră, pentru *scrierea cursivă*, se foloseau caractere mici și cuvintele erau despărțite prin blancuri. Tre-

cerea de la o scriitură la cealaltă a avut loc spre finele sec. X.

Un număr de 5 manuscrise ale N.T., aproape întregi (dintr-un total de 297), sunt cu mult anterioare epocii scrierii cursive.

1. *Codex Alexandrinus* (manuscrisul A). Cyril Lucar, patriarhul Constantinopolului, i l-a prezentat lui Carol I, regele Angliei. Se crede că acest manuscris a fost scris la Alexandria, de unde a provenit și numele său; el datează din prima jumătate a sec. V. Pe lângă o bună parte a V.T., prima epistolă a lui Clement și un fragment din a doua, acest codice conține tot N.T., cu excepția următoarelor pasaje: Mt. 1.1 - 25.5; Ioan 6.50 - 8.52; II Cor. 4.13 - 12.6, care au dispărut. Pagina are două coloane, iar textul este împărțit pe capitole: Marcu, de ex., are 48 de capitole.

2. *Codex Vaticanus* (manuscrisul B), a fost depus la Biblioteca Vaticanului, la Roma, în anul 1481, dacă nu chiar mai devreme. Prima sa ediție, apărută abia în anul 1857, din însărcinarea Cardinalului Mai, nu prezenta mare valoare din punct de vedere științific, dar în anii 1889-1890, a fost publicat un facsimil pe care îl pot studia toți specialiștii. *Codex Vaticanus* datează de pe la mijlocul sec. IV sau de la o dată anterioară. Pe lângă o bună parte a V.T., el conține tot N.T., în afară de Evr. 9.14 - 13.25, I și II Tim., Tit, Filimon și Apocalipsa. Textul, prezentat pe 3 coloane, este repartizat în capitole foarte scurte; astfel, Ev. după Matei are 170 de capitole.

3. *Codex Ephraemi* (manuscrisul C), este un palimpsest. În sec. XII, a fost șters textul original, spre a fi înlocuit cu tratatele ascetice ale lui Ephraem Sirianul, însă vechiul scris se mai poate distinge. Toate fragmentele N.T. pe care le conține acest codice au fost citite și publicate de Tischendorf, în anul 1843. Se crede că acest text datează de prin sec. V, fiind cu puțin posterior manuscrisului A. Codicele lui Ephraem include părți din V.T. și 5/8 din N.T.

4. *Codex Bezae* (manuscrisul D), după numele proprietarului său, care l-a adus din Biserica Sf. Ireneu, cu prilejul jefuirii Lyonului, în anul 1562. Acest manuscris, care datează din sec. VI/V, conține cea mai mare parte a textului grecesc al Evangheliilor și Faptelor, precum și o traducere în latinește. Cea mai mare parte a textului constituie singurul exemplar grecesc de care dispunem al unui anumit tip deja foarte răspândit în sec. II. Manuscrisele Latin Vechi și Siriace Vechi aparțin, de asemenea, acestui tip, scris în *stick-uri*: fiecare

rând conține numărul de cuvinte ce s-ar putea pronunța printr-o singură răsuflare și fără a dăuna semnificației textului.

5. *Codex Sinaiticus* (manuscrisul N 'aleph, prima literă a alfabetului ebr.). Tischendorf a achitat acest manuscris, în două rate, (1844 și 1859) călugărilor de la mănăstirea Sf. Catherina de pe Muntele Sinai. El conține cea mai mare parte a V.T., tot N.T., epistola lui Barnaba și esențialul Păstorului din Hermas. Ultimele 12 versete ale Ev. după Marcu lipsesc. Acest manuscris datează din sec. IV și este cu puțin posterior codicelui *Vaticanus*. Fiecare pagină are câte 4 coloane. (V. *Papyrus*).

Disponem, în prezent, de cel puțin 53 de fragmente pe papyrus, câteodată minuscule, ale *manuscriselor* N.T. Cele mai importante sunt acelea pe care le-a descoperit A. Chester Beatty. Au fost conservate porțiuni care reprezintă 30 de pagini din textul Evangheliilor și Faptelor, provenite dintr-un codice primitiv de cca 220 de pagini. Un număr de 86 de pagini, puțin deteriorate, provin dintr-un alt codice care conținuse inițial, în ordinea de mai jos: Epistolele către Romani, Evrei, I și II Corinteni, Efeseni, Galateni, Filipeni, Coloseni, I și II Tesaloniceni. Aceste două codice datează de la începutul sec. III d.Cr. Zece pagini ale unui codex al Apocalipsei, din sec. III, constituie o a 3-a secțiune a acestor celebre papyrusuri.

Papyrusurile Bodmer de Cologny, lângă Geneva, constituie o colecție importantă a textelor N.T. Este vorba de porțiuni din Evangheliile, din Epistolele catolice (generale) și din Faptele Apostolilor, în total peste 200 de pagini. Unele din manuscrisele acestea datează de prin jurul anului 200 d.Cr. Cel mai vechi fragment din N.T. grecesc pe care îl cunoaștem este o mică fâșie de papyrus dintr-un codice anterior anului 140 d.Cr. El conține o secțiune din Ioan 18.31-33, 37 și urm.

Manuscrise în cursive. Disponem de vreo 2 429 manuscrise cu caractere cursive și de numai 212 manuscrise cu caractere unciale; însă majoritatea acestor documente în cursive datând de la finele Evului Mediu, nu ne permit stabilirea textului primar. În plus, există 1 678 de *lectionare* catalogate (manuscrise medievale care conțin pericopele N.T. destinate lecturii pe parcursul anului ecleziastic), pe care criticii le-au studiat foarte puțin.

În anul 1516, *Erasmus* a publicat prima ediție imprimată a N.T. în gr. Acesta a fost retipărit în anul 1518. A doua ediție, mai exactă, a apărut în anul 1519; a 3-a, în 1522; a 4-a, în 1527; a 5-a,

în 1535. Cardinalul Ximene, arhiepiscop al Spaniei, a pregătit, de-a lungul a câțiva ani, o ediție poliglotă a N.T. grecesc care, deși a fost tipărit în anul 1514, nu a apărut decât în 1521/1522. Catolicii romani numesc *Complutensis* această ediție făcută la Alcalá. Au urmat alte ediții ale N.T. în gr, dar nici unele dintre ele nu au devenit mai celebre ca acelea ale parizianului *Robert Estienne*, care au apărut în 1546, 1549, 1550, 1551. *Théodore de Bezae*, reformatorul, a făcut să apară între anii 1565-1604, 9 ediții ale N.T. grecesc; ele au ca bază a 3-a ediție a N.T. gr. a lui Erasmus. Ediția din anul 1550 a lui Estienne a fost *textus receptus*, textul primit. Vechile versiuni se bazau pe acest text primit (de ex. versiunea Osterwald). Începând cu sec. XIX, au apărut numeroase ediții ale N.T. gr. cu care prilej s-a încercat stabilirea unui text cât mai apropiat cu putință de cel ieșit de sub pana apostolilor (de ex.: edițiile publicate de Tischendorf, Soden, Nestlé). Traducerile moderne se bazează pe textul astfel revizuit, în special pe acela al lui Nestlé. Prima ediție a Elzevirilor (familie de editori olandezi), tipărită la Leiden, în anul 1624, se sprijină pe cea editată la 1550 de Estienne; ea prezintă 287 de variante, datorate numai unor deosebiri ortografice.

Actuala împărțire a Vechiului și Noului Testament pe capitole a fost atribuită cardinalului Hugo, un călugăr dominican, decedat în anul 1263. El ar fi elaborat-o, întocmind o concordanță a Vulgatei. Înainte de el, totul se reducea la a face aluzie la cutare carte sau la cutare povestire importantă (cf. Mc. 2.26; 12.26; Rom. 11.2). Însă împărțirea aceasta suie până la Stephen Langton, arhiepiscop de Canterbury, mort în anul 1228. Împărțirea actuală a N.T. în versete se datorează N.T. gr. al lui Robert Estienne, publicat în anul 1551. (V. *Vechiul Testament; Biblia; Versiuni ale Bibliei*).

NOV. (V. *Nob*),

NOVAH. (V. *Nobah*).

NUC. În ebr. 'egoz (Cânt. 6.11). Acest pom, numit de naturaliști *Juglans regia*, este originar dintr-o zonă care se întinde din Caucaz până în ținuturile nordice ale Indiei. Era cultivat în Galileea, precum și pe pantele Libanului și Hermonului.

NUIA, BASTON, BĂȚ, TOIAG, VARGĂ.

1. În ebr. *chebhet* = vargă, nuia, băț cu care se aplică lovituri de pedeapsă (Ex. 21.20; II Sam.

7.14; Iov 9.34; Pv. 10.13; Is. 11.4). Uneori, acest termen indica toiagul păstorului (Ez. 20.37; Mica 7.14). Păstorii făceau să treacă turmele pe sub toiag, pentru a le număra cu mai multă ușurință. Când spunem că Domnul își trece oile pe sub toiag, trebuie să înțelegem, prin aceasta, că El are o grijă deosebită de fiecare în parte. Toiagul este, de asemenea, un simbol al puterii și autorității (Ps. 2.9; cf. Ier. 48.17, unde cuv. ebr. este redat prin sceptru sau toiag de cârmuire).

2. Un alt termen ebr. este *matteh*, care indică un băț sau un toiag pentru ușurarea mersului pe jos (Ex. 4.2; 8.1; I Sam. 14.27, 43).

Toiagul lui Moise era un baston de păstor, folosit uneori și de Aaron, cu care cei doi frați au săvârșit o serie de minuni, motiv pentru care a fost numit și „*toiagul lui Dumnezeu*” (Ex. 4.20; 17.9). Când calitatea de mare preot, instituită de Moise, a făcut obiectul criticilor și cârtirilor poporului, Dumnezeu a făcut să înflorescă, peste noapte, *toiagul lui Aaron* (Num. 17.1-11). Credem că se poate vedea în faptul acesta un simbol al învierii lui Cristos, ale Cărui divinitate și calitate de Mare Preot au fost confirmate tocmai prin învierea Sa dintre cei morți (Rom. 1.4; cf. Evr. 9.4).

3. Subst. gr. *rhabdos* și verbul *rhabdizō* indică: toiagul călătorului (Mt. 10.10); nuiua cu care se aplică o pedeapsă (I Cor. 4.21); sceptrul sau toiagul de domnie (Evr. 1.8). Flagelarea cu ajutorul unor nuiiele era un supliciu roman care a fost aplicat lui Cristos (Mc. 15.15), precum și lui Pavel și Sila (F.A. 16.22; 22.25; II Cor. 11.25).

NUMĂR, CIFRĂ. Se pare că vechii evrei nu au întrebuințat niște simboluri speciale pentru reprezentarea cifrelor, căci ele au fost scrise sub formă de cuvinte în textul ebr. al Scripturilor, pe Inscriptia de la Siloam sau pe Piatra Moabului. Totuși, deja de pe vremea Macabeilor, israeliții au început să folosească numai unele litere ale alfabetului, nu cuvinte întregi, pentru a indica numerele, de ex.: *'aleph* pentru cifra 1, *beth* pentru 2, etc.

Cifrele au fost rediate, de obicei, cu ajutorul unor semne pe papyrusurile de la Elefantina, care datează mai ales din sec. V î.Cr. Inscriptiile nabateene din sec. I folosesc aproape toate literele alfabetului pentru exprimarea numeralelor, însă uneori unitățile sunt reprezentate și cu ajutorul unor linii verticale. Cifra 5 este asemănătoare cu cifra arabă actuală, numai că lipsește bara orizontală. Și inscriptiile aramaice de la Palmira, din aceeași perioadă, prezintă semne. La Ninive, în sec. VIII î.Cr.,

negustorii aramei se serveau de greutate în formă de leu, pe care niște linii verticale indicau unitățile, iar o linioară orizontală zecile. În vremuri și mai îndepărtate, asirienii și babilonienii reprezentau cifrele cu ajutorul unor semne cuneiforme (v. *Greutăți și măsuri*).

Unele cifre au o valoare simbolică, altele o semnificație convențională. De ex.:

3. Cifra aceasta exprimă în special emfaza, afectarea. „*Templul Domnului, Templul Domnului, Templul Domnului*” (Ier. 7.4); „*Țară, țară, țară, ascultă glasul Domnului!*” (22.29); „*Voi da jos cununa, o voi da jos, o voi da jos.*” (Ez. 21.27); „*Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul oștirilor!*” (Is. 6.3). În Num. 6.24-26, figurează o întreită binecuvântare. Caracterul trinitar al formulei baptismale și al binecuvântării apostolice decurg din faptul că Dumnezeu este o Treime (Mt. 28.19; II Cor. 13.13).

4. Biblia vorbește de 4 margini ale pământului (cele 4 puncte cardinale) (Is. 11.12); de 4 vânturi (Dan. 7.2); de 4 care (Zah. 6.1, 5).

6. Cifra aceasta se întâlnește în Creațiune și în zilele săptămânii (Ex. 20.9, 11). După Ap. 13.18, cifra 6, de 3 ori repetată, 666, este „*un număr de om*”, spre deosebire de 7, care reprezintă cifra desăvârșirii. O regăsim în diferite numere compuse (v. mai jos).

7. La evrei, cifra aceasta, considerată sacră prin excelență, se pare că indica perfecțiunea, plinătatea. Calendarul se bazează pe cifra 7: 7 zile ale Creațiunii, ale săptămânii; cicluri de câte 7 săptămâni, luna a 7-a, anul al 7-lea, jubileul (7 x 7 ani) (cf. Lv. 25.8 și urm.). În scrierile profetice ale V.T. și Apocalipsa, cifra 7 revine constant: 7 vremuri ale lui Nebucadnețar (Dan. 4.16), 7 ochi (Zah. 3.9; Ap. 5.6), 7 candelă (Zah. 4.2; Ap. 4.5), 7 Biserici (1.4), 7 stele, 7 îngeri, 7 sfeșnice (v. 20), 7 Duhuri ale lui Dumnezeu (4.5), 7 peceti (5.1), 7 coarne (5.6), 7 trâmbițe (8.2), 7 capete (13.1), 7 potire (15.7), etc. (V. *Șapte*).

10. Cifra aceasta semnifică uneori mai mult decât valoarea sa numerică: „*de zece ori*” (cf. Gen. 31.7; Num. 14.22; I Sam. 1.8), însemnând: *de un mare număr de ori*.

12. Unii au văzut, în acest număr, un simbol al poporului lui Dumnezeu din Vechiul Legământ, precum și al Bisericii: 12 seminții, 12 pâini pentru punerea înaintea Domnului, 12 apostoli, 12 porți, 12 temelii ale cetății cerești (Ap. 21) cele 12 000 de stadii ale acesteia; cei 24 (2 x 12) de bătrâni, cei 144 000 de aleși (12 x 12 x 1 000), etc.

40. Cifra aceasta exprimă adesea durata unei anumite perioade, aproximativ corespun-

zătoare unei generații omenești, dacă este vorba de ani; cele 40 de zile ale potopului (Gen. 7.4), 40 de zile ale șederii lui Moise pe munte (Ex. 24.18), cei 40 de ani petrecuți de Israel în pustie (Num. 14.33), viața lui Moise împărțită în 3 perioade a câte 40 de ani (F.A. 7.23-36), 40 de zile de explorare a Canaanului (Num. 13.25). Ilie a călătorit 40 de zile până la Horeb (I Împ. 19.8). Cetăți Ninive i s-a acordat un răgaz de 40 de zile pentru a se pocăi (Iona 3.4). Domnul Isus a postit 40 de zile (Mt. 4.2). El li S-a arătat ucenicilor, după înviere, timp de 40 de zile (F.A. 1.3), etc.

70. Multiplu al lui 7, cifra aceasta ocupă și ea un loc special: 70 de membri ai familiei lui Iacov (Gen. 46.27), 70 de bătrâni ai lui Israel (Ex. 24.1), 70 de ani de robie (Ier. 25.11), 70 de ucenici (Lc. 10.1), acordarea iertării de 70 ori câte 7 (Mt. 18.21-22).

S-ar putea da exemple asemănătoare cu cifrele 10, 100, 1 000, 144 000 (v. 12) ș.a. Însă, deși numerele au adeseori o valoare spirituală, trebuie să avem grijă să nu exagerăm simbolismul lor. De ex., unii au ajuns la niște calcule stranii pornind de la numărul celor 318 robi ai lui Avraam (Gen. 14.14) sau al celor 153 de pești rezultați din ultima pescuire minunată (Ioan 21.11), ca să nu cităm decât aceste exemple.

Poate fi calculat numărul Fiarei din Ap. 13.18?

Grecii și romanii (ca și evreii la o dată mai târzie) foloseau literele alfabetului ca semne numerice (v. *Alfabet*). Adunarea acestor semne putea da o cifră totală și s-a găsit undeva o inscripție care suna astfel: „*Persoana pe care o iubesc eu are numărul 545.*” Acest procedeu, aplicat numărului 666, a desemnat deja numeroase persoane total diferite: Nero, Mahomed, papa, Luther, Napoleon, Hitler, etc. Avem în aceasta dovada că un asemenea calcul este prematur. (V. *Anticrist*).

Problema unor cifre foarte ridicate ale V.T.

În cadrul acestui articol, trebuie să abordăm chestiunea de foarte mare însemnătate a numerelor foarte mari, aflate aproape pretutindeni în V.T. (V. art. *Numeri*).

Problema aceasta nu este deloc ușor de rezolvat. Au fost propuse numeroase „soluții”, dar unii exegeți conservatori continuă să le accepte ca atare.

Notă preliminară. Trebuie să recunoaștem, mai întâi, că transmiterea cifrelor unui text ebraic este un lucru dificil. Dacă inițial, se scriau toate literele unui număr, începând cu

epoca Macabeilor, doar anumite litere ale alfabetului reprezentau cifrele, ceea ce, din nefericire, a sporit foarte mult riscul de a se greși la copiere. Fără îndoială că acest fapt explică diferența dintre II Sam. 10.18 (700) și I Cr. 19.18 (7 000), sau dintre II Împ. 24.8 (18) și II Cr. 36.9 (8). Uneori, a dispărut o cifră întreagă dintr-un număr (I Sam. 13.1). Și totuși, în lucrarea sa intitulată *Biblical Numerology*, J. J. Davies ne spune că din cele 340 de versete biblice, unde este vorba de cifre care indică soldați sau lucrători, cetăți sau familii, numai 80 prezintă variante, dintre care 50 aparțin Septuagintei. Însă transmiterea cifrelor de către scribi a fost făcută totuși cu multă exactitate.

Modul de a număra

Un alt lucru pe care trebuie să-l subliniem aici este acela că evreii nu numărau întotdeauna la fel ca occidentalii. După dezbinarea împărăției lui Israel, survenită în anul 930 î.Cr., 10 seminții contitulau Regatul de nord și 2, Împărăția lui Iuda. Însă, în realitate, în împărăția lui Iuda, se aflau sem. lui Iuda, aceea a lui Beniamin, precum și sem. lui Simeon (Ios. 19.1), plus majoritatea leviților (II Cr. 11.13-14), ceea ce înseamnă 4 seminții, și doar 9 în Împărăția lui Israel. Totuși, în I Împ. 11.31-32, se vorbește de 10 seminții și o seminție! În aceeași ordine de idei, se pot semnala cele 42 de generații din Mt. 1.

Cifre convenționale

Și problema numerelor convenționale are de jucat rolul ei. Astfel, Biblia continuă să vorbească de 12 apostoli, chiar și după dispariția lui Iuda Iscarioteanul (cf. Mt. 28.16; Mc. 16.14; Lc. 24.33 cu I Cor. 15.5; Ap. 21.14).

Traducerea termenului ebr. «'lp»

O altă dificultate este traducerea termenului ebr. „'lp”. Acesta semnifică, după context: „mie”, „casă patriarhală”, „familie”; altfel vocalizat, înseamnă „căpetenie”.

Un exemplu dificil, în raport cu traducerea acestui termen, îl constituie foarte marele număr de israeliți din cartea Numerilor: 603 550 soldați, în vârstă de peste 20 de ani, potrivit cu Num. 1.46. Cifra aceasta, repetată de câteva ori în cartea Numerilor, ar indica o populație israelită totală de 2-3 milioane de suflete. Și atunci, cum ar trebui să înțelegem aceste cifre, când: a) nu găsim, în Num. 3.40-51, decât un număr de 22 273 de întâi-născuți în Israel, ceea ce, comparativ cu cele 2-3 milioane de israeliți, este extrem de puțin, pentru că ar însemna să avem un întâi-născut la 100 de israeliți!!! b) În țara Canaanului, potrivit cu Dt. 7.22, fiarele

sălbatică aveau să reprezinte o amenințare reală pentru Israel. Or, faptul acesta pare bizar dacă israeliții ar fi fost o populație de 2-3 milioane. c) Numărul canaanitilor era mai mare decât acela al copiilor lui Israel (cf. Dt. 7.17). Or, după efectivele militare solicitate împăratului Egiptului de către regi canaaniti, în scrisorile de la Tell el-Amarna, populația canaanită era mai degrabă slabă în comparație cu cele 2-3 milioane de invadatori; într-adevăr, ei nu au cerut decât câteva duzine de soldați.

Concluzie

Nici nu ne trece prin minte să contestăm Sf. Scriptură, însă credem că ar putea fi vorba de un element de traducere care ne scapă. Cu toate acestea, nu putem acredita ideea potrivit căreia scribii tardivi ar fi *umflat* cifrele pentru a-i impresiona pe viitorii lor cititori, cum au sugerat unii comentatori (v., în „*La Bible déchiffrée*”, art. „*Les grands chiffres de l'A.T.*”, p. 191 și J. J. Davies „*Biblical Numerology*”, Baker Book House, 1982).

NUMĂRĂTOARE (îndeosebi în V.T.); **ÎNSCRIERE** (în N.T.); **RECENSĂMÂNT**. Numărarea și înregistrarea unui popor. Evreii procedau la efectuarea unui recensământ pe seminții, familii și case (Num. 1.18-19). În pustie, s-au luat în considerare rapoartele căpeteniilor peste o mie, o sută, cincizeci și zece (Ex. 18.25; cf. cifrele rotunde, Num. 1.21, 23, etc.). În afară de enumerarea unor anumite categorii de persoane, cum ar fi întâi-născuții (Num. 3.43), V.T. relatează despre un recensământ în toată regula al bărbaților în stare să poarte armele. Această înregistrare a avut loc în 3 împrejurări deosebite:

1. La Sinai, în luna a doua a anului al doilea de la ieșirea israeliților din Egipt (Num. 1.1). Exceptând leviții, au fost recenzați 603 550 de bărbați, în vârstă de peste 20 de ani, în stare să poarte armele (v. 45-47; 11.21). Probabil că listele cu cei ce veniseră să dea argint au servit la efectuarea numărătoarei (Ex. 38.26). Leviții, de la vârsta de o lună în sus, au fost înregistrați separat, numărul lor ridicându-se la 22 000 de persoane (Num. 3.39).

2. A doua numărătoare a avut loc 38 de ani mai târziu, în tabăra de la Sitim, în țara Moabului, spre finele celor 40 de ani de pribegie prin pustie. Numărul bărbaților a cunoscut o ușoară modificare, ajungând la 601 730 de inși (Num. 26.1-51); leviții au atins cifra de 23 000 de persoane (26.62).

3. David a poruncit efectuarea celei de a 3-a numărători, care a revelat că Israel dispunea

de 800 000 de bărbați în stare să poarte armele, iar Iuda de 500 000 (II Sam. 24.1-9; cf. I Cr. 21.1-6). În aceeași vreme, numărul leviților de la vârsta de 30 de ani în sus s-a ridicat la 38 000 (I Cr. 23.3).

În afară de cele 3 recensăminte menționate mai sus, a mai avut loc înscrierea deportaților întorși din Babilon la Ierusalim, sub conducerea lui Zorobabel (Ezra 2). În sfârșit, Cezar August a poruncit recenzarea cetățenilor Imperiului Roman, înscriere care s-a desfășurat cu puțin timp înainte de nașterea lui Cristos (Lc. 2.1).

Diferența dintre II Sam. 24.1-9 și I Cr. 21.6; 27.24 s-ar putea explica prin faptul că semințiile lui Levi și Beniamin n-au fost recenzate. Această numărătoare a avut loc în cursul ultimilor ani ai domniei lui David. Păcatul regelui ar fi constat, după opinia unor comentatori, în faptul că nu a colectat argintul cuvenit, ca preț de răscumpărare, pentru fiecare israelit care a împlinit vârsta de 20 de ani, apt pentru serviciul militar (Ex. 30.12-14). Alții văd în fapta sa o dovadă a mândriei de care s-ar fi făcut vinovat regele, vrând să se fălească cu numărul supușilor săi și intenționând să se sprijine pe forța sa militară, în loc să se încreadă în Domnul. Recensământul respectiv nu a fost finalizat, iar rezultatele sale (parțiale) nu au fost consemnate (I Cr. 27.23-24), sub domnia lui David, ci abia pe vremea regelui Solomon care i-a obligat pe străini și pe urmașii națiunilor palestiniene cucerite să se înscrie. Potrivit cu I Împ. 5.29 și II Cr. 2.16-17, numărul lor se ridica la 153 600 de persoane. Aceștia au fost folosiți pentru efectuarea unor munci grele, pe șantiere de construcții (I Împ. 9.20-21; I Cr. 22.2) (V. *Quirinius; Mie*).

NUME.

Importanța numelui

În timpurile biblice, numelor li se acorda o importanță considerabilă. Exista o relație strânsă între o persoană sau un lucru și numele acordat acestora. Astfel, numele reda caracterul unei persoane sau trăsătura definitorie a unui lucru, rațiunea de a fi a numelui fiind tocmai revelarea acestor elemente. El exprima personalitatea cuiva de o asemenea manieră, încât numele oferea indicii pentru o cunoaștere intimă a acesteia. Iacov cere Îngerului Domnului: „*Spune-mi, Te rog, numele Tău.*” El răspunde: „*Pentru ce îmi ceri numele?*” (Gen. 32.29; cf. Jud. 13.17-18). Aflat pe punctul de a îndeplini marile Sale acte răscumpărătoare, Dumnezeu îi face cunoscut lui Moise că El Se va revela, nu numai ca Cel Atotputernic, dar sub Numele Său, ca Domnul (Ex. 6.3). De

asemenea, rostirea numelui face foarte apropiată prezența unei persoane: nu se poate rezista Îngerului Domnului, Numele lui Dumnezeu fiind în El (23.21). Sanctuarul unde Dumnezeu este adorat este sfânt, căci El face să locuiască Numele Lui acolo (Dt. 12.11). Cristos îi spune Tatălui: „*Am făcut cunoscut Numele Tău* (adică toată natura Sa divină) *oamenilor*” (Ioan 17.6). Ap. Ioan ne vorbește despre Cristos, pentru ca crezând în El să avem viața în Numele Lui (Ioan 20.31). Rostirea Numelui Său exercită aceeași influență ca Persoana Lui (F.A. 3.16; 4.10, 12), iar Numele Mântuitorului este, prin definiție, mai presus de orice nume (Ef. 1.21) (V. *Dumnezeu - Numele Lui*).

Sensul și alegerea numelui

Numele oamenilor corespunde, în Sf. Scriptură, aceleiași concepții. Personajelor biblice nu li se acordau, ca în zilele noastre, aproape la voia întâmplării (prenumele), sau prin simplul fapt al filiațiunii (numele de familie). Pe cât posibil, numele trebuia să exprime natura celui ce-l purta, iar alegerea sa era influențată de circumstanțele nașterii sau de vreo juruință făcută de părinți referitor la copilul respectiv. Uneori, părinții se lăsau conduși de asonanța generală sau de consonanța silabelor, care permitea o apropiere a semnificației, sau o etimologie populară, specifică spiritului ebraic, dar uneori surprinzătoare pentru noi. Gândiți-vă, de ex., la următoarele persoane și la circumstanțele în care li s-au acordat numele respective: Eva (*viață*, Gen. 3.20), Noe (*odihnă*, 5.29), Isaac (*râs*, 17.17-19), Esau (*păros*, 25.25), Edom (*roșatic*, v. 30), Iacov (*cel ce ține de călcâi*, v. 26). De asemenea, numele fiilor lui Iacov comportă o semnificație precisă (cap. 30). A se mai vedea: Pereț (*spărtură*, 38.29), Manase (*uitare*, 41.51), Efraim (*rodire*, v. 52), etc. Pe cât posibil, israeliții țineau ca numele să fie de bun augur; astfel, Rahela, pe când trăgea să moară l-a numit pe ultimul ei fiu Ben-Oni (*fiul durerii mele*), dar Iacov l-a schimbat îndată în acela de Benjamin (*fiul dreptei mele*, Gen. 35.18).

În mod frecvent, la evrei, numele comportau o semnificație religioasă și o mențiune a Numelui Domnului (*El* pentru Dumnezeu, sau *Yah* pentru Yahve). În asemenea cazuri, ele apăreau ca nume compuse, câteodată fiind vorba chiar de o scurtă propoziție: Natanael (*Dumnezeu a dat*), Ionatan (*Yahve a dat*), Elimelec (*Dumnezeu este Împăratul meu*), Ezechiel (*Dumnezeu este puternic*), Adonia (*Yahve este stăpân*) sau: Tob-Adonia (*Domnul, Yahve, este bun*, II Cr. 17.8), Elioenai (*ochii mei sunt îndreptați spre Domnul*, I Cr. 3.23).

Desigur că evreii aveau și nume luate din natură, sau inspirate de imagini din viața de toate zilele: Laban (*alb*), Leea (*vacă sălbatică*), Rahela (*oaie*), Tamar (*palmier*), Debora (*albină*), Iona (*porumbel*), Tabita (*căprioară*), Penina (*perlă*), Suzana (*crin*). Uneori, diferitele circumstanțe se reflectă în numele unor persoane: I-Cabod (*s-a dus slava!*, I Sam. 4.21), Zorobabel (*născut la Babilon*).

Tocmai datorită dorinței de a da o semnificație reală și personală numelor biblice, ne-am străduit noi, în acest dicționar, să furnizăm, pe cât ne-a fost cu putință, o etimologie, o traducere sau o explicație, chiar dacă la prima vedere lucrul acesta ar putea părea superfluu unora dintre cititorii noștri.

Se pare că numele unui nou-născut îi era conferit la 8 zile de la naștere (Gen. 17.12; 21.3-4; Lc. 1.59; 2.21).

Schimbarea numelui

Datorită semnificației foarte personale a numelor, pentru a marca transformarea caracterului cuiva, deseori i se acorda un nume nou [v., de ex., Avram-Abraam; Sarai-Sara (Gen. 17.5, 15); Iacov-Israel (32.27-28); Naomi-Mara (Rut 1.20)]. Se întâmpla câteodată ca al doilea nume să fie o traducere a celui dintâi, de ex.: Chifa (în aram) - Petru (în gr.); Toma (în aram.) - Geamăn (în gr.); Mesia (în ebr.) - Christos (în gr.).

Într-o zi, toți credincioșii vor primi niște nume noi, care se potrivesc la perfecție celor răscumpărați de Domnul (Ap. 3.12).

Numele de familie

La evrei, în locul numelor de familie, se adăuga numelui mic un cuvânt care indica originea persoanei: Isus din Nazaret, Iosif din Arimateea, Maria din Magdala, Naum din Elcoș; alteori, avem o mențiune a ascendenței: Simon, fiul lui Iona; Iacov și Ioan, fiii lui Zebedei. În alte cazuri, un apelativ făcea trimitere la caracter, profesie, etc.: Natan, profetul; Iosif, tâmplarul; Simon, zilotul; Matei, vameșul; Dionisie, areopagitul.

Nume romane

Fiecare roman avea 3 nume: a) *praenomen*, prenumele, numele personal; b) *nomen*, indicația „gintei” sau a casei; c) *cognomen*, numele de familie, care figura pe ultimul loc. De ex., procuratorul Felix (F.A. 23.24) se numea, în realitate, Marcus (prenumele său) Antonius (din ginta Antonia) Felix (din familia supranumită Felix *fericit*). Prenumele era deseori omis, astfel că se vorbea de Julius Caesar, Pontius Pilatus, Claudius Lysias.

NUMERI - CARTEA

Titlul

Preluat din Septuaginta și datorat celor două recensăminte ale populației, făcute în anul al doilea și în cel de-al 40-lea după ieșirea din Egipt.

Titlul ebraic, reproducând primele cuvinte: *în pustie*, este mai sugestiv pentru conținutul cărții.

Autorul

(V. *Pentateuh*). „Moise a scris... după porunca Domnului” (Num. 33.2). Listele detaliate ale recensămintelor efectuate, precizările referitoare la pustie nu au putut fi redactate decât de un contemporan (cu excepția unor mici adăugiri ulterioare, cum ar fi 12.3).

Data

Cartea cuprinde istoria poporului evreu din anul al doilea până în anul al 40-lea de la ieșirea sa din Egipt, mai precis o perioadă de 38 de ani și 10 luni. Moise ar fi putut să redacteze această carte spre finele vieții sale, pe baza documentelor adunate treptat (de ex. datele recensământului). Sunt menționate personaje și denumiri uitate mai târziu, precum și un fragment dintr-o cântare, desigur, foarte veche (21. 17-18), legi care se potriveau foarte bine unei anumite situații care s-a schimbat după moartea lui Moise. Textul cărții conține numeroase aluzii la Egipt și la avantajele sale recent pierdute de copiii lui Israel; nu sunt trecute cu vederea dificultățile cu care s-au confruntat israeliții în vederea procurării materialelor necesare confecționării Cortului. De asemenea, sunt explicate clar cauzele care au determinat efectuarea celor două recensăminte, înainte și după cei 40 de ani de călătorie prin pustie; toate aceste elemente dovedesc că această carte datează de pe vremea despre care vorbește ea (cf. Manley, *Nouv. Manuel de la Bible*, p. 152).

Locul

Din Sinai până la stepele Moabului, cuv. *pustie* revine de 45 de ori. Când spunem pustie, nu trebuie să ne închipuim neapărat o întindere nesfârșită de nisipuri. Era vorba de un vast teritoriu cu un relief accidentat, presărat cu oaze unde vegetația era altădată cu mult mai abundentă decât în zilele noastre (din Ex. 2.15-16 rezultă că pustia respectivă oferea suficiente pășuni și apă, pentru creșterea unor turme uriașe).

Itinerarul israeliților este dificil de jalonat; peste o jumătate din numele locurilor unde au poposit ei nu au putut fi identificate. O mare parte din evenimentele raportate se petrec în apropiere de Cades-Barnea, o oază aflată pe drumul către Țara Făgăduinței (16.13).

Conținutul

Cartea este o continuare a Exodului și arată cum conduce Dumnezeu poporul Lui, un popor răzvrătit și mereu înclinat să cârtească. Dumnezeu cere să li se acorde respectul cuvenit conducătorilor pe care i-a pus El în fruntea israeliților (12.15); însă El pretinde și din partea acestora credincioșie și ascultare ireproșabile (20.8, 11).

În ciuda numeroaselor răzvrătiri ale poporului, Dumnezeu nu a rupt niciodată legământul Lui cu Israel. Nu l-a crușat nicidecum, l-a făcut să-l simtă mânia (14), dar nu l-a lăsat niciodată să cadă fără să se mai ridice.

Unii au văzut o problemă în numărul israeliților în vârstă de peste 20 de ani care au ieșit din Egipt: 603 350 (Num. 1.46; Ex. 12.37-38), corespunzător unei populații totale de peste două milioane de suflete. Cum putea trăi „în pustie” un asemenea popor? Dar noi nu trebuie să ne închipuim prin *pustie*, o întindere nemărginită de nisipuri aride. Încă și în zilele noastre, Peninsula Sinai este presărată cu oaze și râuri. Pe de altă parte, știm din geologie și istorie că ea era altădată caracterizată de o vegetație mai abundentă (cf. recente descoperiri din Sahara). Ordinea indicată pentru instalarea taberei israelite (Num. 2), nu împiedica poporul să se risipească în grupuri mai mari sau mai mici pentru descoperirea pășunilor necesare întreținerii turmelor de animale. (V. *Pustie - Traversarea ei*). Cifrele folosite pentru a indica numărul leviților - 22 000 - (Num. 3.39) și al întâilor-născuți - 22 273 - (v. 43), par foarte mici; pentru rezolvarea acestei probleme, s-au emis numeroase ipoteze. De ex., prof. Flinders Petrie sugerează că cuv. *mie* (în ebr. *eleph*), ar putea fi luat în sensul de *familii* sau *cete* (cf. Ios. 22.14; Jud. 6.15; Mica 5.1), dar această presupunere, în loc să rezolve problema, creează altele. Unii comentatori și-au pus întrebarea dacă nu cumva ar putea fi vorba de o eroare de transcriere. Oricum, cifrele respective nu au fost inventate, și este posibil ca unele date ale problemei să ne scape. Nu încapă îndoială că, în toată această istorie, elementul supranatural joacă un rol determinant. Oricare ar fi interpretarea detaliilor, miracolul subzistenței poporului evreu în pustie este opera lui Dumnezeu, și noi nu avem nici cel mai mic motiv să ne îndoim de realitatea sa (Dt. 8.2-5) (V. *Număr*).

Scopul

Scriind această a 4-a carte a sa, Moise avea în vedere, cu siguranță, tânăra generație care

era pe punctul de a intra în Canaan, și intenționa s-o avertizeze să nu imite exemplul negativ al înaintașilor săi, precum și s-o pregătească, din punct de vedere spiritual, pentru a intra cu credință și curaj în Țara Făgăduinței. Pe de o parte, Moise relevă exigențele sfinteniei și dreptății lui Dumnezeu: nu se poate glumi cu poruncile (16) și directivele Sale (22-24); pe de altă parte, el dorește să-i încurajeze pe copiii lui Israel prin transmiterea unei imagini mărețe a unui Dumnezeu milostiv și credincios care continuă, în ciuda tuturor obstacolelor, realizarea planului Său plin de bunătate, un Dumnezeu care iartă, mângâie, restaurează și este mereu gata să-și binecuvinteze poporul (tema celor 7 profeții ale lui Balaam). Încercările – de care nu va fi nicicând scutită tânăra generație – sunt un mijloc aparte de formare a caracterului și consolidare a încrederii în Dumnezeu.

Numeri este o carte deseori citată în N.T.: șarpele de aramă era o prefigurare a lui Cristos atârnat pe cruce (Num. 21.9; Ioan 3.14), stânca lovită era tot El (I Cor. 10.4), mana reprezenta Pâinea vieții (Ioan 6.32). Balaam a văzut Steaua ieșită din Iacov (24.17), dar duplicitatea și sfârșitul său tragic, precum și răscoala lui Core, rămân un avertisment solemn pentru creștini (Iuda 11; II Pet. 2.15-16; Ap. 2.14). Așa cum Dumnezeu a condus prin pustie poporul pe care l-a scos din Egipt, vrea să călăuzească acum pe creștinul care a ieșit din lume, în călătoria lui spre țara cerească, de-a lungul unei patrii unde este „*străin și călător*” (I Pet. 2.11; Evr. 11.8-16; 12.1).

Mesajul spiritual al cărții

Vom mai sublinia aici două elemente principale:

a) Numeri este prin excelență cartea murmurilor.

1. Poporul se revoltă și plânge, dorind să mănânce carne (cap. 11).

2. Maria vorbește contra lui Moise și este pedepsită (12).

3. Ascultând raportul iscoadelor, tot poporul se revoltă (13; 14).

4. Core se răscoală împotriva lui Aaron și a calității sale de mare preot (16; 17).

5. Murmurele reizbucnesc la Meriba și Moise este cuprins de furie (20).

6. Poporul își pierde răbdarea pe drum, cărtește împotriva lui Dumnezeu, care trimite contra israeliților niște șerpi înfocați (21).

7. Idolatrie și dezmăț în câmpiile Moabului (25). Cât de mare se dovedește a fi răbdarea lui Dumnezeu față de un popor atât de răzvrătit

și de încăpățânat (al cărui caracter seamănă perfect cu al nostru)!

b) Tipuri și profeții referitoare la Domnul Isus Cristos

Ap. Pavel, făcând aluzie la numeroase evenimente din Exod și Numeri, spune: „*Aceste lucruri li s-au întâmplat ca să ne slujească drept pilde*”, și el vede în stânca lovită un tip al lui Cristos Însuși (I Cor. 10.1-12; cf. v.4). Într-adevăr, aici găsim:

1. Norul (9.15-23), imagine a Celui ce ne călăuzește prin prezența Sa și prin Duhul Lui (Ioan 10.4; 16.13).

2. Mana, simbol al adevăratei Pâini a vieții (Num. 11.4-9; Ioan 6.31 și urm.).

3. Moise, care obține salvarea israeliților de la moarte, prin mijlocirea sa, un tip al adevăratului nostru Mijlocitor (Num. 14.13-19; Evr. 3.1-6).

4. Toiagul lui Aaron care a înflorit, un simbol al învierii lui Cristos, eveniment care a dovedit din plin divinitatea și mesianitatea Lui (Num. 17.1-11; Rom. 1.4).

5. Vaca roșie a cărei cenușă era folosită la prepararea apei de curățire, o imagine a jertfei de ispășire care șterge toate păcatele noastre (Num. 19.1-10; Evr. 9.13-14).

6. Șarpele de aramă, pe care Cristos Însuși îl ia ca tip al propriei Sale atârănări pe lemnul crucii (Num. 21.4-9; Ioan 3.14-16).

7. Steaua și Suveranul care se vor ridica în Israel, potrivit profeției lui Balaam (24.17-19; Gen. 49.10; Is. 9.6).

8. Cetatea de scăpare, unde ucigașul fără voie se afla în siguranță, tot așa cum ne găsim și noi „*singurul nostru loc de adăpost*” în mântuirea oferită de Cristos, Marele nostru Preot (Num. 35.9-28; Evr. 6.18).

Planul cărții

1. La Sinai: pegătirea primei generații (1.1 - 10.10)

- organizarea lui Israel (1.1 - 4.49)

- sfințirea lui Israel (5.1 - 10.10)

2. De la Sinai până la Iordan (10.11 - 25.18)

Eșecul primei generații:

- de la Sinai la Cades (10.11 - 14.45)

- în pustie (15.1 - 19.22)

- în călătorie spre câmpiile Moabului (20.1 - 25.18)

3. La Sitin: pregătirea noii generații (26 - 36)

- reorganizarea (26 - 27)

- reglementarea cultului: daruri și jertfe (28 - 30)

- cucerirea și împărțirea țării Canaanului (31 - 36).

NUN

1. Tatăl lui Iosua, comandantul oștirii israelite și succesor a lui Moise (Ex. 33.11; Ios. 1.1). El descindea din Efraim prin Tahan și poate prin Beria (I Cr. 7.27).

2. A 14-a literă a alfabetului ebr. Ea deschide a 14-a secțiune a Ps. 119, secțiune în care fiecare verset, în textul original, începe cu litera *nun*.

NUNTA MIELULUI. Imaginea căsătoriei a fost deja aplicată în V.T. relațiilor lui Dumnezeu cu poporul Lui (Is. 49.14 și urm.; 54.1 și urm.; Ier. 2; 3; Os. 2).

În multe din parabolele Sale, Domnul Isus a folosit atmosfera de sărbătoare care caracteriza nunțile palestinienilor, pentru a ilustra fericierea unirii lui Dumnezeu cu aleșii Lui, în Împărăția mesianică (Mt. 22.1 și urm.; Lc. 12.36 și urm.; 14.8 și urm.; Ioan 2.1 și urm.). El însuși este prezentat de câteva ori sub trăsăturile unui mire (Mt. 9.14 și urm.; Mc. 2.19-20; Lc. 5.35-36). Și Epistolele redau legăturile dintre Cristos și Biserică sub aspectul dragostei curate și sfinte care unește doi parteneri. În Ef. 5.25-27, Pavel vorbește indirect de nunta Fiului lui Dumnezeu cu Biserica sfântă prin Cuvântul divin, prezentată sub înfățișarea unei logodnice, curățită cu apă, glorioasă, fără pată și fără zbârcitură. În Apocalipsa, pentru Ioan, Biserica este, în mod clar, mireasa lui Cristos (Ap. 21.2, 9; 22.17) și el vorbește de nunta Mielului (Ap. 19.7, 9). Legământul lui Dumnezeu cu poporul Său este astfel îndeplinit de o manieră definitivă.

NUZI. (V. *Nuzu*).

NUZU, NUZI. Cetate de pe malul răsăritean al Tigrului unde, câteva mii de tablete, scrise în cuneiforma akkadiană, în principiu pe la mijlocul mileniului II î.Cr. (ceva mai târziu de epoca lui Avraam), date la iveală între anii 1925-1931 de Edward Chiera, și-au adus o mare contribuție la înțelegerea unor texte din cartea Gene-

zei, din perspectivă socială. Prezentăm mai jos o listă cu câteva obiceiuri indicate pe aceste tablete și care au paralele în cartea Genezei (pentru alte detalii, consultați lucrarea lui A. Parrot: *Abraham et son temps*):

a) adoptarea unei persoane ca moștenitor, când cineva nu avea copii, un exemplu în acest sens fiind Avraam și Eliezer (Gen. 15.2, 3);

b) dreptul de a lua o a doua soție, pentru ca nevasta legitimă să aibă un urmaș prin ea, și intervenția Sarei pentru a obține un moștenitor prin Agar (Gen. 16.1-3);

c) modul în care Sara a alungat-o pe Agar era, potrivit tabletelor de la Nuzi, o faptă „*contra legii*”. Se înțelege deci de ce „*cuvintele acestea n-au plăcut deloc lui Avraam*” (Gen. 21.10-11);

d) în Gen. 24, Laban este cel ce se ocupă în mod deosebit de căsătoria sorei sale Rebeca. Text găsit la Nuzi: „*Cu consimțământul meu, fratele meu m-a dat de soție lui...*”;

e) ultimele cuvinte ale unui muribund erau, la Nuzi, de o importanță extremă: odată rostite, acestea erau respectate într-un mod riguros. Astfel, în Gen. 27, observăm că Isaac nu mai poate schimba ceea ce deja el a rostit ca o binecuvântare. Dar, potrivit cu Evr. 11.20, Isaac a vorbit prin credință (îndeosebi a doua oară, în Gen. 27.37);

f) Tupki-tilla, la Nuzi, și-a vândut dreptul său de întâi-născut contra a 3 oi, de unde atitudinea disprețuitoare a lui Esau care l-a dat pe al lui pentru... un blid de linte (Gen. 25.27-34; Evr. 12.15-17);

g) potrivit unei reguli aflate în vigoare la Nuzi, când își mărita o fiică, tatăl trebuia să-i dea o roabă ca zestre. Laban a respectat legea aceasta cu privire la Leea și Rahela (v. Gen. 29.24, 29) (V. *Horiți*).

NYMPHA. (V. *Nimfa*).NYMPHAS. (V. *Nimfa*).

OAIIE. (V. *Berbec*). Oaia a fost domesticită de om din vremuri străvechi (Gen. 4.2). Patriarhii evrei aveau turme numeroase (12.16). Urmașii lor în Egipt, apoi în Canaan, au continuat să se ocupe cu creșterea oilor (Ex. 10.9; 12.32, 38; I Cr. 27.31), chiar și pe vremea Domnului Isus Cristos (Lc. 2.8). Pustia Iudeii, ținuturile de miazăzi, platoul Moabului erau bogate în pășuni (Num. 32.1; Jud. 5.16; I Sam. 16.11; 25.2); de asemenea, împrejurimile Haranului (Gen. 29.2), țara lui Madian (Ex. 2.16), țara Uț, ținuturile hagareniților (Iov 1.1-3; I Cr. 5.20-21), regiunile cutureierate de triburile Chedarului și ale lui Nebaiot (Is. 60.7; Ez. 27.21; cf. I Sam. 15.7, 9).

Datorită căldurii și climatului uscat al acestor regiuni, trebuia ca oile să fie adăpate zilnic (Gen. 29.7-10; Ex. 2.16-19). Considerate animale curate din punct de vedere ritual, carnea oilor era destinată consumului (I Sam. 14.32; 25.18; II Sam. 17.29; I Împ. 4.23). Laptele de oale constituia un aliment excelent (Dt. 32.14; Is. 7.21-22; I Cor. 9.7). Din pielea oilor se confecționau cojoace (Evr. 11.37; cf. Zah. 13.4; Mt. 7.15) și învelitori de cort (Ex. 26.14). Lâna era toarsă și țesută, obținându-se stofe foarte apreciate (Lv. 13.47-48; Iov 31.20; Pv. 27.26; Ez. 34.3). Cei ce ieșeau victorioși în războaie le cereau învinșilor tributuri constând din această lână valoroasă (II Împ. 3.4; Is. 16.1). Tunsul oilor era prilejul unei mari bucurii (Gen. 38.12; I Sam. 25.4, 11, 36; II Sam. 13.23). Coarnele berbecilor serveau ca trâmbițe și recipiente (Ios. 6.4; I Sam. 16.1). Oaia, animal curat, era adusă ca jertfă, nu numai de evrei, dar și de alte popoare (Ex. 20.24; Num. 22.40; Ioan 2.14). Israeliiți sacrificau miei ca ardere-de-tot (Lv. 1.10); omul de rând oferea o mielusea ca jertfă de ispășire (4.32). Berbecii erau aduși ca jertfă pentru vină (5.15, 25) sau ca jertfă de mulțumire (22.21)

(V. *Miel; Berbec*). Oaia este un animal prietenos (II Sam. 12.3), supus (Ioan 10.3-4), blând (Is. 53.7; Ier. 11.19), însă fără posibilități de apărare dacă este lăsată pe seama sa (Mica 5.7; Mt. 10.16); ea nu se poate conduce singură, având întotdeauna nevoie de păstor (Num. 27.17; Ez. 34.5; Mt. 9.36; 26.31).

Oile din Palestina și regiunile învecinate au, de regulă, lâna albă (Ps. 147.16; Is. 1.18; Ez. 27.18); ocazional, se cresc și specii cu lâna neagră, seine, pestrițe, cu pete roșcate sau negre (Gen. 30.32). În Palestina, sunt cunoscute două rase de ovine: în regiunile nordice, atât berbecuții, cât și mieluselele au coarne și lâna scurtă. Dar specia cu coada lată (*Ovis laticaudata*) este mai comună, fiind cunoscută din timpuri străvechi (Herod. 3.113; cf. Ex. 29.22; Lv. 3.9; 7.3; 8.25). Greutatea cozilor oilor din această specie, foarte căutate pe piață, atinge 4,5 - 7 kg. Dacă oaia a fost bine îngrășată, coada sa devine enormă. Taiată longitudinal și friptă, coada de oale constituie o specialitate a bucătăriei arabe.

OALĂ, CAZAN, CRATIȚĂ, CREUZET, MARMITĂ. Aceste cuvinte redau un termen ebr. foarte frecvent: *sir*, care indică un vas, mai mare sau mai mic (II Împ. 4.38), de lut sau de metal (Ex. 38.3), cu multiple întrebuințări: pentru fiert carnea (16.3; II Cr. 35.13; Iov 41.22; Ez. 24.3-5), pentru spălat (Ps. 60.8, pentru lămurirea (rafinarea) metalelor (Pv. 27.21). Cuv. ebr. *dud* indica, desigur, un vas asemănător (Iov 41.11; I Sam. 2.14; II Cr. 35.13) sau un cazan. Sensul aproximativ al termenului ebr. *qallaHat* este: creuzet, vas pentru fiert (I Sam. 2.14; Mica 3.3). Apa necesară în gospodărie se păstra în niște vase de piatră (Ioan 2.6) (V. *Urcior; Cazan; Olărit*).

OBADIA, AVDIE = *cel ce se închină* sau *slujește Domnului*.

1. Bărbat din sem. lui Isahar, din fam. lui Tola, din casa lui Uzi (I Cr. 7.3).

2. Un gadit care i s-a alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.9).

3. Tatăl mai-marelui sem. lui Zabulon, sub domnia lui David (I Cr. 27.19).

4. Urmaș al lui Ionatan (I Cr. 8.38; 9.44).

5. Guvernatorul palatului lui Ahab. Când Izabela prigonea proorocii Domnului, Obadia a ascuns două cete a câte 50 de persoane într-o peșteră (I Împ. 18.3-4). Trimis de Ahab să identifice locurile unde se mai putea găsi ceva pășune pentru cai și măgari, Obadia îl întâlnește pe profetul Ilie, care îl convinge să anunțe suveranului sosirea sa (5-16). Convorbirea dintre profetul Domnului și Ahab este urmată de confruntarea de pe Carmel și măcelărirea proorocilor lui Baal.

6. Una dintre căpeteniile trimise de Iosafat să instruiască pe locuitorii lui Iuda (II Cr. 17.7).

7. Un profet al lui Iuda (Ob. 1. V. art. următor). Josephus crede că era una și aceeași persoană cu evlaviosul guvernator al palatului regal. Dar profetul Obadia a fost posterior lui Ahab cu cel puțin un secol.

8. Un levit; a fost însărcinat cu supravegherea muncitorilor care au reparat Templul Domnului, pe vremea regelui Iosia (II Cr. 34.12).

9. Fondatorul unei familii patriarhale, probabil din neamul lui David (I Cr. 3.21).

10. Un urmaș al lui Ioab, întors din Babilon împreună cu Ezra (Ezra 8.9).

11. Un preot care și-a pus pecetea pe legământul conceput de Neemia, desigur în numele unei case patriarhale (Nem. 10.5).

12. Un levit. Aparent, fondatorul unei familii de ușieri (Nem. 12.25). Se pare că este vorba de una și aceeași persoană cu levitul Obadia, fiul lui Șemaia (I Cr. 9.16), numit Abda în Nem. 11.17.

OBADIA - CARTEA. A patra carte din ciclul Profeții Mici. Are un singur capitol, constând din preziceri.

Autorul

V. art. precedent, nr. 7. Profetul trăia în Împărăția lui Iuda și se pare că aparținea cetei proorocilor care slujeau în Templu.

Data

S-au emis 3 ipoteze cu privire la data redactării cărții:

1. *Perioada persană* (sec. II î.Cr.). Argumentul pentru o asemenea datare este acela

că profetul relatează evenimente petrecute. Dar o asemenea ipoteză echivalează cu negarea inspirației Sf. Scripturi.

2. *Epoca lui Ieremia* (imediat premergătoare ducerii evreilor în Babilon). Rațiunea acestei ipoteze provine din faptul că Obadia vorbește despre distrugerea Ierusalimului, în anul 586, și distrugerea Edomului care avea să se producă 10 ani mai târziu. Dar această opinie nu ține seama de v. 10-14, care nu evocă o distrugere totală și definitivă a Ierusalimului. S-a spus: Obadia l-ar fi copiat pe Ieremia (cf. Ob. 1-5 și Ier. 49.14-16). Dar de ce nu l-ar fi citat Ieremia pe Obadia? Mai ales că el a mai făcut astfel de lucruri (cf. Ier. 48.37 și Is. 15.2; Ier. 47 și Is. 14.28-32). Nu se poate spune că Isaia l-ar fi copiat pe Ieremia! Stilul sobru și concis al lui Obadia militează în favoarea anteriorității sale.

3. *Sec. IX î.Cr.* Obadia a scris pe la anul 870, căci el relatează evenimente care se raportează la această epocă. Amos (760) vorbește de grozăviile comise de Edom contra copiilor lui Iuda. La fel și Ioel (cf. Am. 1.11-12; Ioel 3.19).

Întrebăm: când a avut loc o catastrofă atât de cumplită pentru Iuda, a cărei responsabilitate ar fi putut reveni Edomului, la o dată anterioară anului 586? Înainte de anul 606, ar fi 3 posibilități: a) sub domnia lui Roboam (I Împ. 14.25); b) pe vremea lui Ioram (II Cr. 21.16 și urm.); c) în timpul domniei lui Amafia (II Împ. 14.13 și urm.). Nu poate fi vorba nici de prima nenorocire, pentru că aceasta a fost provocată de un faraon, nici de cea de a 3-a, care a fost imputabilă unui rege al lui Israel. Rămâne a doua: pe când domnea regele Ioram. Într-adevăr, în II Cr. 21.16, se spune că această campanie a fost desfășurată de filistenii și arabi. Aceștia din urmă sunt *străinii* cărora li s-au alăturat edomiții (Ob. 11). Or, Ioram a domnit între anii 889-885. Această invazie contra lui Iuda a fost teribilă: Ioel o menționează și după 20 de ani (3.1-8, 19), iar Amos o evocă un secol mai târziu (Am. 1.11-12).

Locul

Obadia a proorocit, în Împărăția lui Iuda, contra edomiților instalați în regiunea muntoasă a Seirului, la SE de Marea Moartă. Capitala lor era Sela (stâncă) (în gr.: *Petra*, cf. v. 7).

Scopul

Edomiții, descendenți ai lui Esau, deci înrudiți cu israeliții, au adoptat, totuși, întotdeauna, o atitudine ostilă față de aceștia. În loc să le vină în ajutor, când s-au aflat la strâmtorare, au participat la jefuirea capitalei lor. Obadia îi

avertizează că vor trebui să dea socoteală pentru lucrul acesta.

Informându-i pe copiii lui Israel despre judecarea și pedepsirea celor ce l-au asuprit, Obadia le aduce un mesaj încurajator, care poate fi un stimulent pentru toți cei oprimați. Prin urmare, mesajul lui Obadia comportă două elemente: avertisment pentru unii, consolare pentru alții.

Conținutul

Cartea lui Obadia ne oferă niște învățături de mare valoare:

1. Vai de cei ce se ridică împotriva lui Israel (cf. cu Gen. 12.3; Is. 54.11-17; Zah. 2.8; 12.9).

2. Ura și mândria sunt păcate cumplite pe care Dumnezeu le pedepsește cu toată asprimea (3-4).

3. Dumnezeu ia, în propriile Sale mâini, interesele alor Săi. El îi pune la încercare, dar îl izbăvește de fiecare dată (cf. cu Ps. 105.14-15; Is. 63.9).

4. Curaj, copil al lui Dumnezeu! Nici cea mai solidă fortăreață nu este invulnerabilă înaintea Domnului; nici cea mai mare forță nu se poate măsura cu tăria brațului Său (Ob. 3, 4, 17-21). Prezicerile lui Obadia s-au împlinit *ad literam*: edomiții au fost alungați din țara lor de către nabateeni (Mal. 1.3-5) și s-au instalat într-o regiune numită Idumeea.

Edomul este o întrupare a vrăjmașilor lui Dumnezeu, o personificare a unei lumi corupte. Cartea lui Obadia, asemenea Apocalipsei, ne dă asigurarea biruinței finale a lui Dumnezeu asupra tuturor celor ce l se împotrivesc.

Planul

1. Căderea Edomului (v. 1-9).

2. Motivele prăbușirii edomiților (v. 10-14).

3. Izbăvirea locuitorilor lui Iuda (v. 15-21).

Lista nelegiuirilor Edomului (v. 10-14) este întocmită în funcție de gravitatea lor crescândă.

OBAL, OVAL, EBAL. O populație care a descins din loctan (Gen. 10.28). Unul dintre cele mai vechi triburi din Arabia se numea 'Abil (Delitzsch); acesta este și numele unui district al Yemenului (Halevy). Bochart crede că ar fi vorba de Avalitae, de pe coasta Africii, în apropierea strâmătorii Bab el-Mandeb. În I Cr. 1.22, Obal figurează sub numele de Ebal.

OBED, OVED = *cel ce slujește* (lui Dumnezeu).

1. Fiul lui Eflal, din casa lui Ierahmeel, din sem. lui Iuda (I Cr. 2.37).

2. Fiul lui Boaz și al lui Rut; bunicul lui David (Rut 4.17, 21-22).

3. Unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.47).

4. Un levit; ușier al Cortului întâlnirii. Fiul lui Șemaia, din casa lui Obed-Edom (I Cr. 26.7).

5. Tatăl unui oarecare Azaria, pe vremea Ataliei (II Cr. 23.1).

OBED-EDOM, OVED-EDOM = *cel ce slujește Edomului*.

1. Un bărbat a cărui origine este discutabilă. Dacă el venea din cetatea filisteană Gat, ar fi putut aparține gărzii de corp a lui David; însă dacă era originar din Gat-Rimon, cetate levitică a sem. lui Dan, Obed-Edom trebuie să fi fost un levit. El locuia între Chiriat-Iearim și Ierusalim, în apropierea locului unde a pierit Uza, din pricină că atinsese chivotul Domnului. David a poruncit depunerea acestuia în casa lui Obed-Edom, unde a rămas vreme de 3 luni. Domnul a binecuvântat pe Obed-Edom și casa lui, din pricină că îngrijise de chivot (II Sam. 6.10-12; I Cr. 13.13-14; 15.25). Dacă acest bărbat era levit, trebuie să fie asimilat cu Obed-Edom, coreitul (v. nr. 3 la art. precedent). Coreiții proveneau din fam. chehatiților, familie căreia i-a fost acordată cetatea Gat-Rimon. Mențiunea binecuvântării divine (I Cr. 26.5) s-ar putea referi la I Cr. 13.14 și II Sam. 6.11.

2. Un levit de rangul II, unul dintre păzitorii chivotului; a cântat la harpă cu prilejul transportării chivotului la Ierusalim. Mai târziu, a fost însărcinat, împreună cu alte persoane, să cânte în cinstea Domnului în Cortul unde avea să fie depus chivotul (I Cr. 15.18, 21; 16.5).

3. Un alt levit, ușier al Cortului întâlnirii. El a mers înaintea chivotului când acesta a fost adus la Ierusalim (I Cr. 15.24). Probabil una și aceeași persoană cu Obed-Edom, fiul lui Iedutun și ușier al Cortului din Ierusalim (16.38). Deși nu există dovezi în această privință, unii comentatori asimilează pe acest Obed-Edom de la sfârșitul v. 38 cu Obed-Edom care figurează la începutul lui. (Unii traducători au suprimat finalul versetului). Totuși, s-ar putea să fie vorba de una și aceeași persoană cu Obed-Edom, coreitul (I Cr. 26.1-4) (V. nr. 1 din prezentul articol și, de asemenea: I Cr. 26.10; 16.38). Obed-Edom, coreitul, a avut 62 de fii și nepoți (cu frații lor). Ei erau incluși în numărul celor 93 de ușieri ai Cortului Domnului, fiind repartizați în cete, sub domnia lui David (26.8-12). Ei au tras la sorț pentru fiecare poartă, familiei lui Obed-Edom revenindu-i poarta de miazăzi

(v. 13, 15). Descendenții acestei familii mai îndeplineau slujba încredințată și sub domnia lui Amația (II Cr. 25.24).

OBIL, OVIL. Ismaelit însărcinat cu îngrijirea cămilelor lui David (I Cr. 27.30).

OBLAȚIUNE. (V. *Ofrandă; Jertfă*).

OBOT, OBOTH, OVOTH. Un loc unde au tăbărit israeliții înainte de sosirea lor în pustie, la E de Moab (Num. 21.10-11; 33.43-44). Identif.: oazele de la el-Weiba.

OCHI. (În ebr. *'ayin*; în gr. *ophthalmos*). Ochiul este organul de simț cel mai în legătură cu lumea exterioară; el transmite informații omului interior și adesea inima (unde se află sediul voinței) urmează ochii (Iov 31.7), pe o cale bună sau una rea. Tocmai de aceea spunea Domnul Isus că „*ochiul este lumina trupului*” (Mt. 6.22-23). Biruința asupra ispășirii începe cu controlul privirii, cu stăpânirea ochilor.

Relatarea din Gen. 3 demonstrează, cu prisosință, cum ochiul poate conduce la pierzare sau la mântuire și cât de importante pot fi consecințele unei asemenea priviri. „*Femeia a VĂZUT că pomul era bun de mâncat... A luat deci din rodul lui, și a mâncat; a dat și bărbatului ei, care era lângă ea, și bărbatul a mâncat și el*” (Gen. 3.6). În Ios. 7.21, Acan relatează cum, cu prilejul luării Ierihonului, a VĂZUT o manta de Șinear, de o rară frumusețe, a poftit-o și a luat-o. Consecința faptei sale grozave a fost moartea. În II Sam. 11.2-4, David a păcătuit începând tot de la o privire care l-a condus la adulter: „...*pe când se plimba pe acoperișul casei împăratești, a ZĂRIT de acolo o femeie care se scălda... Și David a trimis niște oameni s-o aducă. Ea a venit la el și el s-a culcat cu ea.*”

De aceea, Iov a făcut un legământ cu ochii, pentru a nu-și îndrepta atenția asupra tinerelor femei (Iov 31.1). Folosind o imagine hiperbolică, Domnul Isus recomandă „*scoaterea și aruncarea*” ochiului care este un prilej de cădere în păcat, decât asumarea riscului pedepsei veșnice (Mt. 5.29). Ochiul nebunului merg până la marginile pământului, adică se concentrează la o mie de obiecte care nu merită atenție (Pv. 17.24). Ochiul nu se satură privind, omul dorește să vadă lucruri noi până la capătul vieții (Pv. 27.20; Ecl. 1.8). Cel ce umblă în neprihănire „*își leagă ochii, ca să nu vadă răul*” (Is. 33.15).

Însă omul nenăscut din nou nu vede decât ceea ce izbește ochii (I Sam. 16.7). Spre a se bucura de un discernământ mai profund, el are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu (Ps. 13.3; Pv. 29.13), pentru a-i lumina ochii inimii (Ef. 1.18). Fără intervenția lui Dumnezeu, omul nu vede cu adevărat (Mt. 13.13), însă El intervine, în cazuri de orbire fizică sau spirituală și deschide ochii orbilor (Is. 42.7; Mt. 9.30; Lc. 24.16, 31; F:A. 26.18). El a făcut lucrul acesta pentru Agar (Gen. 21.19), pentru Balaam (Num. 22.31) și pentru slujitorul lui Elisei (II Împ. 6.17).

Potrivit învățăturii biblice, ochiul dă la iveală ce se ascunde în inimă. Privirea unui om poate fi bună (Pv. 22.5), trufașă (Ps. 18.27; 131.1; Pv. 6.17; 21.4; 30.13), coruptă prin idolatrie (Ez. 6.9) sau scăpărând de preacurvie (II Pet. 2.14). Omul își poate „*ascuși*” privirea contra vrăjmașului său (Iov 16.9) sau îl poate insulta, „*făcând semne cu ochiul*” (Ps. 35.19); de asemenea, oamenii își pot închide ochii la vederea săracului (Pv. 28.27). Clipirea din ochi este un semn de complicitate între două persoane (Pv. 6.13; 10.10). Ochiul celui credincios se îndreaptă spre Dumnezeu, precum ochii roabei către mâna stăpânei ei (Ps. 123.2). Dumnezeu vrea ca ochii omului să-și găsească plăcerea în căile Sale (Pv. 23.26). Întoarcerea ochilor spre Dumnezeu este un gest care exprimă rugăciunea și speranța (Ps. 123.1), dar fixarea privirii asupra Sfântului lui Israel poate constitui o insultă sau un ultraj. A ridica ochii spre idoli este tot una cu a-i invoca (Ez. 33.25). A privi în jos este un gest care exprimă rușinea sau supunerea (Iov 22.29; Lc. 18.13).

În contrast cu dumnezeii care, deși au ochi, nu văd (Ps. 115.5; 135.16), „*Dumnezeu vede purtarea tuturor, privește pașii fiecăruia*” (Iov 34.21). „*Ochii Lui privesc și pleoapele Lui cercetează pe fiii oamenilor*” (Ps. 11.4) (cf. Ier. 32.19). „*Totul este gol și descoperit înaintea ochilor Aceluia cu care avem a face*” (Evr. 4.13). Domnul cunoaște la fel de bine prezentul și viitorul (Ps. 139.15-16) și „*Își întinde privirile peste tot pământul, ca să sprijinească pe aceia a căror inimă este întreagă a Lui*” (II Cr. 16.9), pentru a veni în ajutorul celor care îi aparțin. Ochiul Lui caută asupra celor fără prihană (Ps. 34.15; I Pet. 3.12). Dumnezeu are privirile îndreptate spre copiii Lui; El veghează asupra lor și îi călăuzește prin mijloacele alese de El (Ps. 32.8). „*Ochii Domnului sunt în orice loc*” (Pv. 15.3). El Se uită și spre cei răi, însă cu

scopul de a-i conduce la judecată (Am. 9.4, 8); în momentul judecății celor răi, ochii Lui vor fi fără milă (Ez. 5.11), și nu îndurători cum au fost în pustie (Num. 21.4-9; Ez. 20.17). În Apocalipsa, cei 7 ochi ai lui Dumnezeu sunt simbolul vigilenței și omniștiinței Sale (5.6). În Zah. 3.9, cei 7 ochi ai pietrei simbolizează cei 7 ochi ai Domnului, adică perfecțiunea solitudinii și purtării Sale de grijă.

Biblia folosește câteva expresii și imagini referitoare la ochi, de ex.: „*ochi pentru ochi*” [această reglementare, numită *legea talionului* (v. *Talion*), era destinată limitării dreptului de a se răzbuna pentru suferirea unei nedreptăți, contrar inclinației naturale exprimate de Lameh în Gen. 4.23-24 (Ex. 21.24; Lv. 24.20; Dt. 19.21; Mt. 5.38)]. Un „*văl pus pe ochi*” (expresia apare în textul fr.; Cornilescu o redă prin: „*o dovadă de cinste*”, iar GBV are „*acoperire în ochi*”. N. Ed.) ar putea fi un cadou făcut cu scopul de a fi uitată comiterea unei nedreptăți (Gen. 20.16) (cf. 32.19-21). Câteodată, prin acordarea unui dar, se urmărea ca persoana care îl primea să închidă ochii asupra unei acțiuni necinstite (I Sam. 12.3). În Ez. 24.16, soția profetului este numită „*deliciile ochilor tăi*” (în rom.: „*ce ți-e mai scump în ochi*”. N. Ed.). Expresia: „*Orbului îi eram ochi*” (Iov 29.15) are sensul de călăuză.

OCRAN, OKRAN. Un urmaș al lui Așer și tatăl lui Paguel (Num. 1.13).

ODAIE DE VARĂ, ODAIE DE SUS. Camera în care se afla Eglon era o aripă a clădirii, un fel de pavilion, amenajat pe acoperișul plat, și expus adierii răcoroase a vântului (Jud. 3.20) (V. *Casă*).

ODAIE DE SUS. O cameră situată pe acoperișul plat al caselor palestinienne și asemănătoare unui pavilion (F.A. 1.13) (V. *Casă*).

ODED.

1. Tatăl profetului Azaria (II Cr. 15.1). La v. 8, tatăl este menționat în locul fiului.

2. Prooroc israelit care a trăit sub domnia lui Pecah. Întâlnind oștile israelite care se întorceau de la luptă, aducând numeroși prizonieri dintre copiii lui Iuda, el i-a implorat, în Numele Domnului, pe conaționali să-i pună în libertate și să-i trimită acasă pe frații lor. Câteva oficialități ale Samariei s-au opus aducerii prizonierilor în cetatea lor; apoi, le-au dat tuturor acestor oameni goi și osteniți îmbră-

cămintе și hrană, i-au suit pe măgari pe toți cei epuizați și i-au dus la Ierihon, la frații lor (II Cr. 28.9-15).

ODIHNĂ, ODIHNI. Încetarea activității. Starea celui care a terminat o lucrare sau care a murit (Iov 3.17). Cuv. respectiv mai exprimă și delăsarea (Mt. 26.45; Mc. 14.41). În Sf. Scriptură, acest termen are o semnificație particulară: odihna omului constă în a se bucura de comuniunea cu Dumnezeu și a păzi poruncile Sale. Cuv. ebr. *nouah* și *chabbat* le corespund termenii gr.: *anapauō* și *anapausis*, care vorbesc de delăsare, răcorire, întrerupere a unei activități. Odihna existentă la facerea lumii a fost suspendată din cauza păcatului. Locul ei a fost luat de agitație, care îmbracă diferite forme (cf. Iov 14.1). Omul lucrează din greu pentru a-și câștiga existența (Gen. 3.17-19; 4.12), însă în loc să se poată bucura în liniște de ceea ce-i dă Dumnezeu (Eccl. 4.6; Mt. 6.26), el este inclinat spre acumularea nejustificată a bunurilor materiale (Ps. 39.6; Lc. 12.19). Oamenii răi sau nechibzuți creează stări de tensiune și tulburare (Pv. 30.21-23; Iac. 3.8) pe care legăturile cu forțele oculte le amplifică (Mt. 12.43-45; Mc. 5.4). Planeta noastră nu știe ce este odihna: „*războaie și vești de războaie*” (Mc. 13.7) produc mereu spaimă și neliniște. Întreaga creație a fost aservită „*deșertăciunii*” (Rom. 8.20).

Din mijlocul unei lumi nespuse de frământate, Dumnezeu a chemat un popor pentru a-i da odihnă și a îngriji de nevoile sale (Ex. 3.8), astfel că, într-o bună zi, copiii lui Israel au putut spune: „*Acum, Domnul, Dumnezeul meu, mi-a dat odihnă din toate părțile*” (I Împ. 5.4), fiecare având posibilitatea să locuiască în pace sub via lui și sub smochinul său. Poporului scos din robia Egiptului, Domnul îi dă o zi de odihnă (*sabbat*, Ex. 20.8-10, odihnă care se răsfrânge și asupra animalelor), pentru a celebra propria Sa odihnă, survenită atunci când opera de creație fusese terminată (Gen. 2.2). Din 7 în 7 ani, țăranul israelit se bucura de anul sabatic (Lv. 25.2-7), când omul și pământul se odihneau împreună. Templul a fost numit „*locul de odihnă*” al Domnului (Ps. 132.8), pentru că El locuia în mijlocul poporului Său.

Dumnezeu a promis că va da odihnă poporului Său, în țara Canaanului, atâta timp cât el va păzi poruncile divine. De asemenea, El i-a făgăduit odihnă lui Solomon (I Cr. 22.7-10), precum și israeliților întorși din Babilon (Ier. 46.27). El dorea să le asigure copiilor lui Israel

protecție contra dușmanilor lor (Ios. 21.44-45; I Împ. 5.18; 8.56), însă cum ei nu s-au încrezut niciodată pe deplin în Domnul, nu au avut parte de odihna așteptată. Necredința și neascultarea au lipsit poporul Domnului de odihna promisă (Ps. 95.8-11; Evr. 3.7 - 4.10), astfel că profeții au vorbit despre ea ca despre un bun rămas de domeniul viitorului (Is. 32.18); într-o zi, Duhul Domnului va duce pe Israel la odihnă (Is. 63.14).

Însă făgăduința privitoare la odihnă și-a găsit împlinirea în N.T. Creștinii, ca unii care cred în Domnul Isus Cristos, au intrat în odihna Lui (Evr. 12.22-24). El, Cel peste Care Se odihnește Duhul lui Dumnezeu (Is. 11.2), dă odihnă celor ce merg pe urmele Sale (Mt. 11.29). Odihna oferită de Cristos nu este nicidecum o încetare a activității, ci o odihnă lăuntrică, de care inima se bucură chiar și în timpul unei activități susținute (cf. Is. 28.12; Ier. 6.16). Cei ce aparțin lui Cristos nu sunt neliniștiți din pricina îngrijorărilor vieții acesteia, pentru că Dumnezeu îi ocrotește și satisface toate nevoile lor (Mt. 6.25 și urm.). Ei nu trândăvesc (II Tes. 3.10-11) ci desfășoară o activitate folositoare, însă, totodată, se mulțumesc cu ceea ce au (I Tim. 6.6-10). Ei trăiesc în dragostea și pacea lui Dumnezeu, chiar dacă trebuie să înfrunte atacuri din interior și din exterior (F.A. 20.28-31; Ef. 6.11). Cuvintele fericitului Augustin redau foarte bine schimbarea profundă, intervenită în momentul întoarcerii unui păcătos la Dumnezeu: „*Inima noastră este neliniștită (nu are odihnă) până în clipa când își găsește liniștea în Dumnezeu.*”

Cuv. *odihnă* are, în N.T., și o semnificație escatologică: de „*odihna de sabbat*” (Evr. 4.9) desăvârșită vor avea parte, la intrarea lor în cetatea cerească, toți creștinii care și-au pus încrederea în Domnul Isus Cristos (Evr. 11.10, 16; Ap. 7.14-17).

ODRASLĂ. În ebr. *Isemach*, adică mlădiță, vlăstar. Titlu aplicat Mesiei ca urmaș al lui David (Is. 4.2; Ier. 23.5; 33.15; Zah. 3.8; 6.12) (cf. cu termenul înrudit *shoresh* = rădăcină, lăstar, mlădiță, care apare, de ex. în Is. 11.1; 53.2).

OFEL, OPHEL = *movilă* sau *turn*. Numele părții de miazăzi a colinei aflate la S de Ierusalim, în interiorul zidurilor de apărare. Poate că inițial Ofelul a fost un mare turn, de formă circulară, sau o prelungire a fortificațiilor în punctul respectiv. Textele biblice dovedesc că Ofelul se găsea în apropiere de iazul Shelakh (Siloe), de curtea temniței, de Poarta Apelor, de Poarta Cailor (Nemn. 3.15-27) (V. *Ierusalim*, II, 3).

Și Josephus menționează ca fiind apropiate de Ofel, iazul Siloe, curtea de răsărit a Templului, valea Chedronului (Răzb. 5.4.1-2; 6.1). Regele Iotam a clădit edificii importante pe crestele acestei coline, iar Manase a înconjurat dealul cu un zid foarte înalt (II Cr. 27.3; 33.14). Înainte de robie, sau cel puțin după întoarcerea din Babilon, netinienii au locuit în acest cartier care se învecina cu Templul (Nem. 3.26; 11.21).

Gehazi și-a depus darurile obținute prin înșelarea lui Naaman, într-un loc din Samaria, numit tot Ofel (II Împ. 5.24).

Într-o cetate moabită, împăratul Meșa a construit un zid de apărare pentru turnul care purta, de asemenea, numele de Ofel. (A se vedea *Moab - Piatra lui*, 22).

OFENSA. (V. *Supărare*).

OFERI. (V. *Aduce jertfe*).

OFIR, OPIIR. Un trib care a descins din loctan (Gen. 10.29; I Cr. 1.23) și teritoriul ocupat de el. O regiune celebră din pricina aurului extras acolo (I Cr. 29.4; Iov 22.24; 28.16; Ps. 45.9; Is. 13.12). Iiram și Solomon au trimis o flotă de la Ețion-Gheber la Ofir (I Împ. 9.26-28), care a adus, în afară de aur, lemn de esență rară (santal), pietre scumpe (10.11), precum și argint, fildeș, maimuțe și păuni (v. 22; cf. 22.49). Împăratul Iosafat a încercat să facă la fel, dar corăbiile sale au eșuat la Ețion-Gheber (22.49). Localitatea respectivă aflându-se în Golful Aqaba, pentru a ajunge la Ofir, se naviga, nu pe Mediterana, ci pe Marea Roșie. La data respectivă, dusul și întorsul corăbiilor, expuse vânturilor care suflau pe Marea Roșie, putea să dureze 3 ani, dacă luăm în calcul și timpul petrecut în porturi (10.22; cf. 22.49) (V. *Marea Roșie*).

Ofirul nu a fost localizat cu certitudine. Josephus îl asimilează cu „*Tara aurului*”, India (Ant. 8.6.4) și crede că ar putea fi vorba de bazinul râului Cophenes (1.6.4). De aceea, unii s-au gândit la locul unde se varsă Indusul, respectiv regiunea Abhira. Alte sugestii au fost: partea de S a Arabiei și Golful Persic, în Arabia orientală. Noi opinăm pentru Somalia, pe coasta estică a Africii.

Notă arheologică

În anul 1946, a fost găsit un ostracon la Tell Qasil (Afec?), la NE de Tel-Aviv, care purta inscripția următoare: „*aur de Ofir pentru Bet-Horon: 30 sicli.*” Exactitatea V.T. privind cele vreo 12 referințe la „*aurul de Ofir*” este astfel confirmată, chiar dacă nu se știe încă, cu exactitate, unde se afla Ofirul.

Macheta inscripției. Textul spune: „aur de Ofir.”

OFNI, OPHNI. Un sat al lui Beniamin (Ios. 18.24). Robinson sugerează identificarea lui cu Gofna (Gophna), localitate așezată pe drumul care duce de la Samaria la Ierusalim, distanță egală cu un drum de o zi, la N de Ghibea (Răzb. 5.2.1). Însă Ofni este moderna localitate, numită Jifna, la 5 km V-NV de Betel, identificare ce lasă să se creadă că, de la Betel, hotarul lui Beniamin o lua spre N.

OFRA, OPHRA = căprioară.

1. Fiul lui Meonotai, din sem. lui Iuda (I Cr. 4.14).

2. Cetate a lui Beniamin (Ios. 18.23), la N de Micmaș (I Sam. 13.17). Potrivit cu *Onomasticon*, (sec. IV d.Cr.), era pe atunci un sat numit Efraim, la 8 km E de Betel. Robinson l-a identificat cu et-Taijibeh, la cca 6 km E-NE de Betel. Se crede că vechii locuitori au ocupat vârful acestui deal de unde se poate vedea o priveliște minunată. Opinia lui a prevalat, deși această identificare este mult prea către N.

3. Un sat de pe malul occidental al Iordaniului, locuit de oameni ai lui Manase, din fam. lui Abiezer (Jud. 6.11, 15; cf. Ios. 17.1-2). Localitatea natală a lui Ghedeon, unde a și fost chemat de Dumnezeu. *Viteazul* a ridicat la Ofra un altar în cinstea Domnului. Ulterior, Ghedeon a depus la Ofra un efod care a devenit o cursă pentru Israel. Învingătorul madianiților a fost înmormântat la Ofra. Identif. plauz.: et-Taijibeh, la S de Tulkarem.

OFRANDĂ, OBLAȚIUNE, LIBAȚIUNE. Pentru tot ce privește darurile și jertfele în general, v. *Jertfe*.

Termenul *jertfă* indică mai ales înjunghierea animalelor, în timp ce cuv. *ofrandă* comportă

mai degrabă ideea unui dar făcut Domnului, și tocmai de aceea el se aplică în special oblațiunilor, darurilor de mâncare (Lv. 2.1). Dintre darurile de bunăvoie instituite de Legea lui Moise, menționăm:

1. **Darul din floarea făinii** (Lv. 2; 6.7-16). Era vorba de un dar din făină superioară, fără aluat, imagine a curăției și sfințeniei (cf. I Cor. 5.6-8). Preoții aveau dreptul să mănânce din acest dar (Lv. 2.10; 6.9). El era un simbol al lui Cristos, dat pe Sine Însuși lui Dumnezeu, în timpul vieții Sale pământești (cf. Ef. 5.2), în timp ce arderea-de-tot îl reprezintă murind pe crucea Golgotei. Pe lângă floarea făinii, pentru darul acesta se mai cereau: untdelemn, tămâie și sare. Creștinii, ca unii care aparțin preoției nou-testamentale (I Pet. 2.9), trebuie să-și hrănească sufletele cu perfecțiunile lui Cristos și să se consacre pe ei înșiși lui Dumnezeu, ca o jertfă curată.

2. **Libațiunea de vin, jertfa de băutură.** Vinul respectiv se turna peste ofranda din floarea făinii (Lv. 23.13; Num. 15.4-5). Este frapant să vedem îmbinându-se toate aceste simboluri. Pâinea, principalul element folosit în alimentația omului; vinul, care îl reconfortează și îl înveselește (cf. Ps. 104.15); untdelemnul, imagine a abundenței și simbol permanent al Duhului Sfânt. [A se vedea și alte aluzii la pâine și vin (Gen. 14.18; Mt. 26.26-29), precum și la carne, sânge și pâine (Ex. 12.7-8)].

3. **Pârگا secerișului și a vitelor**, ca semn de recunoștință și de consacrare față de Dumnezeu (Ex. 22.29-30; 23.19; Lv. 23.10). În categoria celor dintâi roade intra: „*tot ce va fi mai bun din untdelemn, tot ce va fi mai bun din must și grâu*” (Num. 18.12-13), întâii-născuți ai animalelor curate; aceia ai oamenilor și ai animalelor necurate făceau obiectul unei răscumpărări (v. 15-17) (V. *Pârگا; Întâi-născut*).

4. **Zeciuielele din recolte și dobitoace** erau, de asemenea, aduse ca dar Domnului (Lv. 27.30-33). Ele serveau la întreținerea leviților (Num. 18.21), iar o dată la 3 ani, o parte din zeciuielele poporului era pusă la dispoziția străinului, orfanului și văduvei (Dt. 26.12-13) (V. *Zeciuială*).

Daruri aduse prin ridicare. În art. *Legănarea darurilor*, am vorbit despre ritualul care constă într-un anumit fel de a întoarce darul sub privirile Domnului, pentru a I se prezenta toate aspectele sale. Deseori se vorbește și despre *daruri ridicate* (Ex. 29.27-28; Lv. 7.14, 32, 34; Num. 15.19-20; 18.8, 11, etc.). Oblați-

unea este, deci, un dar ridicat și întins către Dumnezeu, Căruia îi este oferit într-un mod solemn.

Luând în calcul ofrandele, zecuielile, darurile din cele dintâi roade și jertfele aduse de israeliți Domnului, oare nu ar trebui să ne rușinăm de puținul pe care l-am aducem noi? Și atunci cum să ne așteptăm la belșug de binecuvântări din partea Lui? (Mal. 3.10-12). O, dacă am împlini noi, într-o mai mare măsură, următoarele cuvinte ale Sf. Scripturi: „*Cinstește pe Domnul cu averile tale, și cu cele dintâi roade din tot venitul tău: căci atunci grânarele îți vor fi pline de belșug, și teascurile tale vor geme de must.*” (Pv. 3.9-10)

OG. Rege al amoritilor (Dt. 3.1, 8). El stăpânea un teritoriu care se întindea de la Iaboc până la Hermon (3.8, 10; cf. Num. 21.23-24). Og avea reședințe la Aștarot și Edrei (Ios. 12.4-5; 13.12). Ultimul om din neamul refaimiților, Og avea o statură gigantică; patul său de fier, având o lungime de 9 coți și o lățime de 4 coți, a fost păstrat la Rabat-Amom (Dt. 3.11) (V. *Pat; Fier*). După ce l-au înfrânt pe Sihon, israeliții au ridicat tabăra de la Pisga, au mers contra lui Og, l-au biruit, l-au ucis la Edrei și au luat în stăpânire țara lui (Num. 21.20, 32-35; Dt. 3.14), care ulterior a fost atribuită unei jumătăți a sem. lui Manase (Dt. 3.13).

OGLINDĂ. (În gr. *esoptron*). O suprafață lustruită, destinată să reflecte obiecte și fețe omenești (Is. 3.23; II Cor. 3.18; Iac. 1.23). Oglinzile antice erau confecționate dintr-un metal turnat: bronz sau un alt aliaj de aramă (Ex. 38.8; Iov 37.18). Prevăzute cu un mâner, oglinzile erau rotunde, ovale sau pătrate. Din Ex. 38.8 aflăm că Bețaleel a folosit oglinzile femeilor pentru a face ligheanul de bronz al Cortului întâlnirii. Când se acopereau cu un strat de rugină, oglinzile erau din nou șlefuite (Eclesiastic 12.11). Oglinda era un simbol al solidității (Iov 37.18). Fără îndoială că vechile oglinzi nu se puteau compara cu oglinzile moderne, imaginea lor fiind confuză (I Cor. 13.12). Mai târziu, în Occident, s-au confecționat oglinzi din cositor. Se pretinde că oglinda de argint ar fi fost inventată de un oarecare Praxitele (epoca lui Pompei). S-au făcut oglinzi și din aur.

În N.T., oglinda servește la exprimarea unor adevăruri spirituale: Cuvântul lui Dumnezeu, Evanghelia, este ca o oglindă cu ajutorul căreia omul își poate cunoaște adevărata sa personalitate. Dacă el nu acționează potrivit Sf. Scrip-

turi, sau dacă uită cuvintele ei, este ca și cum și-ar fi privit fața firească într-o oglindă și apoi ar fi uitat cum arătase (Iac. 1.23-25). În I Cor. 13.12, pentru a spune că revelația lui Dumnezeu încă nu a atins desăvârșirea (deoarece Cristos încă nu S-a întors cu slavă), ap. Pavel spune că acum noi „*vedem ca într-o oglindă, în chip întunecos; dar atunci* (când ne vom întâlni cu Dumnezeu) *vom vedea față în față.*” În altă ordine de idei, așa cum o oglindă redă o imagine, creștinul trebuie să reflecte gloria lui Dumnezeu în mijlocul semenilor săi (II Cor. 3.18).

OHAD. Fiul lui Simeon și căpetenia unei familii patriarhale (Gen. 46.10; Ex. 6.15).

OHEL = *cort*. Unul dintre fiii lui Zorobabel (I Cr. 3.20).

OHOLA. Nume care simbolizează necredincioșia omului față de Dumnezeu și reprezintă, sub înfățișarea unei prostituate, Samaria și Împărăția lui Israel (Ez. 23.1-49).

OHOLIAB, OHOLIAV. Meșteșugar din sem. lui Dan. El l-a ajutat pe Bețaleel la executarea lucrărilor de artă din Cortul întâlnirii (Ex. 31.6; 35.34-35).

OHOLIAV. (V. *Oholiab*).

OHOLIBA. Nume care personifică Ierusalimul și Împărăția lui Iuda, reprezentate sub înfățișarea unei femei de moravuri ușoare (Ez. 23.1-49), deși dispuneau de sanctuarul Domnului.

OHOLIBAMA, OHOLIVAMA. Soția lui Esau, fiica horitului (sau hevitului) Ana (Gen. 36.2). O familie edomită și căpetenia ei, care au descins din Oholibama, purtau acest nume (v. 41). De altfel, se pare că Esau a avut 4-5 neveste. Unii comentatori sunt de părere că Oholibama s-ar mai fi numit și Iudita (= *cea vrednică de laudă*; 26.34) (V. *Ana*).

OHOLIVAMA. (V. *Oholibama*).

OKRAN. (V. *Ocran*).

OLAR - ȚARINA LUI. (V. *Hacheldama*).

OLAR, OLĂRIT. Olăritul este unul dintre cele mai vechi meșteșuguri practicate de omul

civilizat. Ceramica a fost inventată în Orientul Mijlociu, cu câteva mii de ani înainte de Cristos. Vasele sau fragmentele acestora prezintă o maximă importanță, contribuind la reconstituirea istoriei milenare a societății omenești și sunt de o mare utilitate pentru arheologi, în vederea datării civilizațiilor străvechi și identificării diferitelor straturi în ruinele unor așezări. De ex., cu ajutorul ceramicii s-au putut marca: cultura specifică localităților: Tell Halaf din Mesopotamia (4500-4000 î.Cr); Samarra, pe Tigru (3800 î.Cr.); Tell Obeid, lângă Ur (3500), etc. Vasele preistorice descoperite în Palestina sunt foarte rudimentare, lucrate cu mâna și arse insuficient. Inventarea roții olarului a însemnat o adevărată revoluție și coincide cu începutul perioadei istorice a Egiptului (aprox. mileniul III î.Cr.). La Lachiș, în S. lui Iuda, a fost descoperit atelierul unui olar, cu un cuptor simplu, datând din jurul anului 1500 î.Cr. Vasele descoperite la Ierihon, Ugarit, Meghido și, de fapt, în mai toate așezările palestinene, confirmă deplin ceea ce spune Biblia (cf. *Unger's Bible Dict.*, p. 451) (V. *Arheologie - sisteme de datare; Candelă*).

Ceramica egipteană era foarte rafinată. Israelii au luat cu ei, în pustie, felurite vase și oale (Ex. 16.33; Lv. 6.21; 14.5; Num. 5.17). Ei foloseau deja de multă vreme urcioarele (Gen. 24.14; Jud. 7.16; I Împ. 7.12). Un tip de vase foloseau la păstrarea documentelor (Ier. 32.14). În antichitate, se scria pe ostraca, a căror descoperire furnizează astăzi informații deosebit de prețioase.

Muncitorul călca lutul, pentru obținerea unei paste ce putea fi ușor prelucrată (Is. 41.25; Înf. 15.7). Apoi, olarul așeza argila pe un disc orizontal și se așeza în fața acestuia. El învârtea roata cu o mână, sau cu piciorul, pe măsură ce dădea lutului o anumită formă. Obiectul astfel obținut era apoi lustruit și ars într-un cuptor (Ier. 18.3-4; Ecclesiastic 38.29-30). Scriitorii sacri, vorbind de suveranitatea lui Dumnezeu asupra omului, se foloseau uneori de imaginea unui olar care modela lutul (Is. 45.9; Ier. 18.5-12; Rom. 9.20-25). Fragilitatea unui vas de lut este un simbol al slăbiciunii unui om în fața judecății lui Dumnezeu (Ps. 2.9; Is. 30.14).

OLIMPA, OLYMPAS. Un creștin din Roma, căruia ap. Pavel îi trimite salutări (Rom. 16.15).

OLYMPAS. (V. *Olimpa*).

OLIV. (V. *Măsline*).

OM.

Originea omului

Biblia afirmă clar că Dumnezeu l-a creat pe om (Gen. 1.26-31; 2.7-25), pornind de la țărâna pământului și nu folosind o materie vie pre-existentă. Modelul utilizat a fost Divinitatea Însăși: „*Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră*” (Gen. 1.26).

În V.T., termenul ebr. *'adam* (lit. *cel roșu*) este numele generic al neamului omenesc (Gen. 1.26-27; 5.2; 8.21; Dt. 8.3). Echivalentul gr. este *anthrōpos* (Mt. 4.4; 19.5, 10), dar în Ecl. 7.28, *adam* indică bărbatul, în contrast cu femeia.

Cuv. ebr. *'ich* (provenit din *'anach* = a fi slab, fragil și suferind) și cuv. gr. *anēr* se referă la sexul bărbătesc, în contrast cu cel femeiesc (Gen. 7.2; Mt. 14.21). Aceste cuvinte indică, de asemenea, bărbatul unei femei (Gen. 3.16; Os. 2.15-16; Mt. 1.16), un individ distinct în cadrul societății omenești (Mc. 6.44), un locuitor al unei localități oarecare (Mt. 12.41).

Termenul ebr. *'enoch*, care înseamnă: muritor, perisabil, este sinonim cu Adam (Iov 15.14; Ps. 8.4; 9.19; 103.15).

Cuv. ebr. *metim* se aplică omului, ca ființă muritoare (Is. 41.14), iar *gebher* desemnează bărbatul, ca entitate total diferită de femeie (Dt. 22.5) și copil, care au nevoie să fie protejați.

Mai există și alți termeni care definesc omul:

a) spirit (în ebr.: *rouah*; în gr.: *pneuma*, lit.: suflare); este principiul vital al omului (Ecl. 8.8), „*sedul*” rațiunii și nemuririi sale (F.A. 7.59; I Cor. 5.5; 6.20; 7.34);

b) suflet (în ebr.: *nephech*; în gr.: *psychē*);

c) trup (numai în N.T., respectiv cuv. gr. *sōma*);

d) carne (în ebr.: *basar*; în gr.: *sarx*).

Omul a fost creat de Dumnezeu din țărâna pământului (Gen. 2.7). Privit numai sub aspect fizic, el nu este decât țărână și se va întoarce în țărână (Gen. 3.19; Iov 7.21; Ps. 22.29; 90.3; 103. 14; 104.29; Ecl. 3.20), și el nu se deosebește de celelalte creaturi (Gen. 18.27; Iov 10.8-9), este o suflare, o făptură de carne total dependentă de harul lui Dumnezeu (Ps. 103.15; 104.27-30; Is. 2.22). Însă, de asemenea, omul a fost făcut „*după chipul și asemănarea lui Dumnezeu*” (Gen. 1.27), fiind destinat să întrețină o comunicare privilegiată cu Creatorul său (Gen. 3.9-10). Chiar și după căderea sa în păcat, omul mai păstrează, în ființa lui, o reflecție a acestei demnități. Ce-i drept, păcatul a denaturat chipul lui Dumnezeu în om, dar nu l-a distrus în întregime (Gen. 5.1 și urm.; 9.1 și urm.; Ps. 8; I Cor. 11.7). Răscumpărarea are ca

scop să corecteze această imagine confuză și să ne facă asemenea lui Cristos, Cel ce este Omul în sensul cel mai profund al cuvântului (Rom. 8.29; I Cor. 15.49; Fil. 3.21). Domnul Isus Cristos este adevărata imagine și desăvârșitul chip al lui Dumnezeu (Col. 1.15; II Cor. 4.4). Prin credința în El, credinciosul regăsește acest chip pe care, într-o anumită măsură, l-a pierdut (II Cor. 3.18).

Biblia vorbește de diferitele aspecte ale ființei omenești: duh, suflet, trup, carne. Nu se pune deloc problema compartimentării omului în niște părți distincte, pentru că, în realitate, el formează un tot unitar, indivizibil. Trebuie subliniat faptul că nu există o dihotomie între suflet și trup: omul *este*, nu *are* un suflet viu (Gen. 2.7). Platonismul este cel ce a introdus această dualitate în gândirea creștină a Evului Mediu.

Natura omului

Unii creștini consideră omul ca fiind o treime, el având un suflet (*psychê*), un duh sau spirit (*pneuma*) și un trup (*sôma*). În opinia lor, sufletul ar indica partea specific umană a omului (rațiune, sentimente, voință), iar duhul, partea susceptibilă de a intra direct în legătură cu Duhul lui Dumnezeu. Într-adevăr, în I Tes. 5.23, ap. Pavel vorbește despre „*toată ființa voastră, duhul vostru, sufletul vostru și trupul vostru*”; totuși, în alte locuri, el vorbește numai de *două* elemente constitutive ale omului (Rom. 8.10; I Cor. 5.5; 7.34; II Cor. 7.1; Ef. 2.3; Col. 2.5). În Evr. 4.12, autorul evocă despărțirea sufletului de duh. O împărțire tripartită a omului pare să se fi inspirat mai degrabă din filozofia gr, decât din ansamblul mărturiei biblice. Ea s-a bucurat de aprecierea Părinților alexandrinii (Clement din Alexandria, Origen, Grigorie din Nissa), însă a fost repudiată de Sf. Atanasie, Theodoros și Părinții latini. În realitate, Biblia vorbește despre om, numindu-l când „*trup și suflet*” (Mt. 6.25; 10.28), când „*trup și duh*” (Ecl. 12.7; I Cor. 5.3, 5). Din Ioan 12.27 și 13.21, se poate vedea că *pneuma* și *psychê* au fost utilizate de o manieră interschimbabilă. A muri înseamnă „*a-și da sufletul*” (Gen. 25.17; I Împ. 17.21) sau „*a-și da duhul*” (Lc. 23.46; F.A. 7.59). Morții sunt indicați fie ca „*suflete*” (Ap. 6.9; 20.4), fie ca „*duhuri*” (I Pet. 3.19; Evr. 12.23). Relația cu Dumnezeu este atribuită sufletului, nu numai duhului, în pasaje ca: Mc. 12.30; Lc. 1.46; Evr. 6.18-19; Iac. 1.21. În *Magnificat*, Maria folosește cuv. *suflet* și *duh* de o manieră simetrică (Lc. 1.46-47). L. Berkhof diferențiază astfel

întrebuințarea celor doi termeni: „*Cuvântul «duh» definește elementul spiritual din om ca fiind principiul vieții și acțiunii, care controlează trupul; cuvântul «suflet» se aplică aceleiași element ca fiind subiectul care acționează din om. De aceea, el este adesea utilizat în locul prenumelui personal al V.T. (Ps. 104.1; 146.1; Is. 42.1; cf. Lc. 12.19). În numeroase cazuri, el desemnează viața interioară ca sediu al sentimentelor. «Dumnezeu l-a suflat în nări suflare de viață, și omul s-a făcut astfel un suflet viu» (Gen. 2.7). Astfel, se poate spune că omul ARE un duh, dar că ESTE un suflet.*”

Vârsta omenirii

Altădată, se credea că parcurgând genealogiile și adunând vârsta a diferite persoane, s-ar putea calcula data făcerii omului. Prin asemenea calcule, un savant a făcut să se dateze momentul făcerii omului în anul 4004 î.Cr. Totuși, o cercetare atentă a genealogiilor arată că ele nu pot fi utilizate în felul acesta, deoarece unele „*verigi*” lipsesc, iar expresia „*fiul lui*” înseamnă uneori „*urmașul*” (mai mult sau mai puțin îndepărtat) *lui*”. Prin urmare, vârsta reală a omenirii este cu mult mai importantă decât aceea pe care calculul de mai sus ar putea s-o sugereze. (V. *Adam*).

OMAR. Urmaș al lui Esau, prin Elifaz (Gen. 36.11) și șeful unui trib care a purtat numele lui (v. 15).

OM CARE MERGE PE JOS, INFANTERIST. Spre deosebire de ostașii care se deplasau și luptau din carele de război, infanteriștii făceau lucrul acesta mergând pe jos (Num. 11.21; II Împ. 13.7; I Cr. 18.4).

OM INTERIOR/OM EXTERIOR, OMUL DINĂUNTRU/OMUL DINAFARĂ. În 3 texte ale N.T., ap. Pavel pune în contrast omul dinăuntru cu omul dinafară, sau omul interior cu omul exterior (Rom. 7.22; II Cor. 4.16; Ef. 3.16). Omul interior reprezintă individul așa cum îl vede Dumnezeu, iar omul exterior acela pe care îl observă semenii lui. Această distincție nu exprimă și contrastul dintre omul cel vechi și omul născut din nou, deși uneori prezintă anumite similitudini cu acest contrast (Ef. 4.22-24; Col. 3.9-10). Mai degrabă ar putea fi asimilată cu distincția dintre înfățișare și inimă la care se referă I Sam. 16.7.

Contrastul dintre omul interior și omul exterior revelează două lucruri:

1. Dumnezeu vede inima omului, lucru pe care nu-l poate face nimeni în afară de El (cf. Mt. 23.27-28).

2. Înnoirea săvârșită de Dumnezeu în viața păcătoșilor este tainică (Col. 3.3-4), dar ea va fi descoperită în marea zi a revenirii Domnului Isus Cristos (II Cor. 4.18 - 5.5; Rom. 8.11-23). Totuși, roadele acestei lucrări pot fi observate deja (cf. Ioan 3.8).

La Pavel, distincția dintre omul interior și cel exterior apare sub diferite forme: în II Cor. 4.16, omul dinafară al apostolului este extenuat, bolnav, neliniștit, frământat, prigonit; din contră, omul său interior este zilnic înnoit de Duhul lui Dumnezeu. În Rom. 7.22-23, contrastul se prezintă între legea păcatului, care influențează omul dinafară al lui Pavel, și legea lui Dumnezeu, conținută în forul său interior. În Ef. 3.16-19, contrastul este subînțeles. Omul dinăuntru (inima) îl cunoaște pe Domnul Isus Cristos. Cum lumea nu-l poate vedea, în Ef. 4-6, Pavel îi îndeamnă pe cititorii lui să descopere acest om interior semenilor lor, să-l manifeste prin conduita lor.

OM (BĂRBAT) LIBER/FEMEIE LIBERĂ, BĂRBAT SLOBOD/FEMEIE SLOBODĂ. În N.T., două cuv. gr. au fost redade prin bărbat sau femeie liberă: este vorba de *apeleutheros*, care înseamnă: cel ce este pe deplin liber. Acest termen se aplică unui bărbat care, deși s-a născut sclav, și-a recăpătat libertatea. Simbolic, acesta reprezintă omul care a fost eliberat din robia păcatului (I Cor. 7.22; cf. I Cor. 12.13 și Col. 3.11). Cuv. *eleutheros* și *eleuthera* desemnează bărbatul sau femeia liberă (Ap. 6.15). Sara este numită femeia liberă, în contrast cu Agar, care era roabă (Gal. 4.22-23, 30). La figurat, creștinii sunt copii ai femeii libere, adică fii ai legământului divin (Gal. 4.31).

OMEGA. Ultima literă a alfabetului grecesc, întrebuințată simbolic pentru a desemna sfârșitul. Împreună cu alfa (Alfa și Omega) este unul din titlurile onorifice ale Domnului Isus Cristos (Ap. 1.8; 21.6; 22.13) (V. *Alfa*).

OMER. Unitate de măsură pentru capacitate. (V. *Greutăți și măsuri*).

OMIDĂ. (V. *Nimfă*).

OMNIPOTENȚĂ, ATOTPUTERNICIE. Un atribut exclusiv al naturii divine, o trăsătură esențială a perfecțiunii lui Dumnezeu. Biblia

arată, în termeni foarte preciși, că Dumnezeu este omnipotent, adică atotputernic. El este numit „*Cel Atotputernic*” (Gen. 17.1; Ap. 4.8). El poate totul (Iov 42.2), puterea Lui întrece orice închipuire omenească (Ef. 3.20), pentru El totul este posibil (Mt. 19.26). Nemărginita putere a lui Dumnezeu s-a manifestat prin facerea lumii (Gen. 1.1; Ier. 32.17; Rom. 1.20; etc.), prin susținerea universului (Evr. 1.3), prin minunile pe care le-a săvârșit (Ex. 15.11-12; Dt. 3.24; Lc. 9.43; etc.), prin lucrarea de răscumpărare a omenirii (Lc. 1.35, 37; Ef. 1.18-19), prin convertirea păcătoșilor (I Cor. 2.5), prin materializarea planurilor mărețe care vizează întemeierea împărăției Lui (Mt. 13.31-32; I Pet. 1.5; Ap. 19.6).

Cum voința Lui se conformează naturii Sale, El poate face orice lucru care se află în armonie cu perfecțiunile Lui. Anumite lucruri sunt incompatibile cu natura Sa și se află în contradicție cu atributele Sale. Astfel, de ex., El nu poate privi nelegiuirea sub o lumină favorabilă (Hab. 1.13), nu Se poate tăgădui pe Sine Însuși (II Tim. 2.13), nu poate să mintă (Tit 1.2; Evr. 6.18), nu poate fi ispitit și nici nu ispitește pe nimeni (Iac. 1.13). Omnipotența include posibilitatea de a-și impune, în mod deliberat, anumite limite până la punctul când, de ex., Dumnezeu înzestrează creaturile Sale raționale cu o voință liberă, când El permite pătrunderea păcatului în univers, când El Se abține să intervină pentru a mântui pe cineva cu forța sau când respectă legile pe care le-a înscris El Însuși în univers. De aceea, El acționează, în mod frecvent, folosind mijloace „obișnuite”, ca, de ex., în vindecarea, pe cale naturală, a unei boli, în vreme ce ar putea să-și demonstreze puterea - cum o face uneori - dacă ar vrea.

De multe ori, credinciosul este invitat să-și pună încrederea în Dumnezeu, în orice situație, bazându-se pe puterea creatoare, ocrotitoare și providențială a lui Dumnezeu (Is. 45.11 și urm.; 46.4; Ier. 32.16-44; F.A. 4.24-31). Creștinul găsește, în omnipotența lui Dumnezeu, un izvor de mângâiere și speranță. Pentru cel necredincios, dimpotrivă, un Dumnezeu atât de puternic constituie întotdeauna o amenințare și o sursă de teamă (I Pet. 4.17; Ap. 19.15). Până și demonii tremură (Iac. 2.19), deoarece ei știu bine că Dumnezeu are putere asupra lor (Mt. 8.29). Într-o bună zi, chiar cei mai mari și mai puternici oameni vor căuta să se ascundă de Fața lui Dumnezeu (Ap. 6.15 și urm.) și orice genunchi se va pleca în singurul Nume al Domnului Isus (Fil. 2.10).

F. H.

OMNIPREZENȚĂ. Un atribut exclusiv al naturii divine, o trăsătură esențială a perfecțiunii lui Dumnezeu. Biblia arată, în termeni foarte clari că Dumnezeu este omniprezent, ceea ce înseamnă că, neîngrădit de legi sau de limitele spațiului, El este „*întotdeauna și pretutindeni prezent*” (I Împ. 8.27; Ps. 139.7-10; Is. 66.1; Ier. 23.23-24; F.A. 7.48-49; 17.24, 27-28; Rom. 10.6 și urm; etc.).

Omniprezența unește două realități: *transcendența* (adică faptul că Dumnezeu există prin Sine Însuși deasupra și distinct de creația Sa) și *imanența* (faptul că Dumnezeu este „în toate lucrurile” și că puterea, înțelepciunea și bunătatea Lui pătrund în toate lucrurile pentru a le asigura subzistența, Col. 1.17). În discursul rostit la Areopag, ap. Pavel proclamă aceste două aspecte ale adevărului (F.A. 17.24-28). Neglijarea unuia în folosul celuilalt a condus la diferite erezii:

a) agnosticismul, care insistă pe caracterul tainic și de nepătruns al lui Dumnezeu;

b) deismul, care pune accentul pe transcendența lui Dumnezeu, până la a-L îndepărta de creația Sa;

c) panteismul, care exacerbează de așa manieră imanența lui Dumnezeu, încât El ajunge să fie confundat cu creația Sa;

d) teismul, care insistă asupra personalității lui Dumnezeu.

Însă, în teologia biblică, toate aceste patru aspecte se armonizează perfect.

Ubicuitatea (omniprezența) lui Dumnezeu este compatibilă cu diverse manifestări ale prezenței Sale – teofanii și cristofanii – în funcție de sfera și momentul istoric în care intervine El.

Doctrina omniprezenței lui Dumnezeu este reconfortantă și, în același timp, „*represivă*”. Într-adevăr, faptul că Dumnezeu este omniprezent constituie o sursă de mângâiere pentru cel credincios, pentru că el știe că un Dumnezeu totdeauna prezent poate oricând să-i vină în ajutor (Dt. 4.7; Ps. 46.2; 145.18; Mt. 28.20). Însă doctrina ubicuității divine constituie, pentru creștin, un avertisment permanent, o forță care-l constrânge mereu. Afirmatia: „*Tu ești Dumnezeu care mă vezi!*” (Gen. 16.13) devine deopotrivă o consolare și un avertisment pentru copilul lui Dumnezeu (Ps. 139.16). Cât despre cel păcătos, oricât de mult s-ar trudi el să scape de Dumnezeu, nu va reuși niciodată. Nici distanța, nici întunericul nu-l pot ascunde de Domnul (Ps. 139.7-10; Evr. 4.13). Când păcătosul devine conștient de faptul acesta, el poate fi determinat să se întoarcă de pe calea lui cea rea și să caute pe Domnul.

F. H.

OMNIȘTIINȚĂ. Un atribut exclusiv al naturii divine, o trăsătură esențială a perfecțiunii lui Dumnezeu. Biblia arată, în termeni foarte clari, că Dumnezeu este atotștiutor (Ps. 33.13 și urm; 139.11-12; 147.5; Pv. 15.3; Is. 40.14; 46.9-10; F.A. 15.18; Evr. 4.13; I Ioan 3.20; etc.). Dumnezeu are o cunoaștere infinită: El știe, la perfecție, din veșnicie în veșnicie, toate lucrurile, fie ele reale sau posibile, trecute, prezente sau viitoare; El le cunoaște imediat, simultan, exhaustiv și real.

Sfera cunoștințelor lui Dumnezeu este nemărginită:

- În contrast cu cunoașterea de sine a creaturilor Sale, care este limitată, El Se cunoaște pe Sine Însuși la perfecție;

- Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt Se cunosc perfect Unul pe Altul (Mt. 11.27; Rom. 8.27; I Cor. 2.11);

- Dumnezeu cunoaște tot ce există: lucrurile neînsuflețite (Ps. 147.4), animalele (Mt. 10.29), omul și faptele sale (Ps. 33.13 și urm; Pv. 5.21), inima omului – gândurile, problemele și dorințele sale – (Ex. 3.7; Ps. 139.1-4; Pv. 15.3; Mt. 6.8, 32).

- El cunoaște și lucrurile posibile, care nu s-au realizat (I Sam. 23.11-12; Mt. 11.21 și urm.).

- Dumnezeu cunoaște viitorul: în ansamblu (Dan. 2; 7; Mt. 24; 25), apostazia lui Israel (Dt. 31.20-21), preluarea puterii de către Cyrus (Is. 44.26 - 45.7), venirea în lume a lui Isus Cristos (Mica 5.1), răstignirea Sa (F.A. 2.23; 3.18), etc.

Sf. Scriptură afirmă atât preștiința lui Dumnezeu, cât și liberul arbitru al omului. Cea dintâi nu face din desfășurarea evenimentelor o înlănțuire fatalistă, unde totul se așază conform unui program cronometrat cu anticipație. Îngerii și oamenii au o măsură de libertate și, prin urmare, de responsabilitate, pentru că ei nu sunt obligați să acționeze în cutare sau cutare fel, deoarece Domnul ar fi impus o anume conduită.

Chiar dacă omniștiința lui Dumnezeu scapă înțelegerii noastre, totuși ea nu este mai puțin necesară pentru a sprijini credința noastră în suveranitatea perfectă a lui Dumnezeu, pentru a ne inspira un respect profund față de El și spre a ne umple sufletele cu mângâierile divine.

Cât despre sufletul nemântuit, faptul că Dumnezeu știe totul ar trebui să-i inspire neliniște și să-l îndemne la pocăință (Ps. 90.8; Ier. 17.10; Os. 7.2; I Pet. 3.12).

F. H.

OMRI

1. Un bărbat din sem. lui Beniamin, din fam. lui Becher (I Cr. 7.8).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Pereț (I Cr. 9.4).

3. Fiul lui Micael. Căpetenia sem. lui Isahar, sub domnia lui David (I Cr. 27.18).

4. Împărat al lui Israel. Înainte de a prelua puterea, el comandase oastea lui Israel, pe vremea regelui Ela și, aparent, a regelui Bașa. Posibil să fi luptat contra Moabului, ieșind biruitor (v. *Moab - Piatra lui, 7, 8.*) Omri a condus asediul Ghibetonului, pe care filistenii îl luaseră înapoi când s-a răspândit vestea că Zimri îl asasinase pe Ela și uzurpase tronul. Armata l-a proclamat pe Omri rege al lui Israel. El a inițiat o campanie militară contra Tirței, pe atunci capitală, pe care o ocupase Zimri. Văzându-și soarta pecetluită, acesta se sinucide (I Împ. 16.15-20). Poporul s-a dezbinat: o jumătate dintre copiii lui Israel a trecut de partea lui Omri, iar tabăra adversă voia să-l încoroneze ca rege pe Tibni, astfel că Omri nu a devenit suveranul necontestat al întregului Israel decât la moartea lui Tibni, după 5 ani de război civil (v. 21-23). Cele declarate în v.23: „*În al treizeci și unulea an al lui Asa, împăratul lui Iuda, a început să domnească peste Israel Omri*” nu se referă la data proclamării sale de către armată, care i-a decernat domnia (deși cei 12 ani de domnie ai săi se numără pornind de la acest eveniment); această afirmație vizează momentul de când Omri a început să domnească peste tot Israelul (cf. v. 15, 29). El și-a strămutat capitala de la Tirța la Samaria, pe care a clădit-o cu acest scop (v. 24). Omri a alunecat în idolatrie, practicând păcatele lui Ieroboam și reușind să întreacă, în unele privințe, pe toți regii care îl precedaseră pe tronul lui Israel (v. 26; Mica 6.16). A murit pe la anul 874 î.Cr. și a fost înmormântat la Samaria. Ahab, fiul său, a preluat tronul (I Împ. 16.28). Omri este menționat în istoria popoarelor vecine. Moabiții îi păstrau amintirea. La un veac după moartea sa și nimicirea familiei sale, asirienii continuau să asocieze numele lui, pe care îl ortografiau Humri, cu acela al țării lui Israel și a suveranului care domnea peste ea. Ei făceau aluzie la „*țara casei lui Omri*” și îl numeau pe Iehu „*Mar Humri*”, adică fiul sau succesorul lui Omri. Niște fragmente de ceramică (ostraca), descoperite la Samaria, menționează numele lui Yahve și al lui Baal, confirmând astfel apostazia lui Omri (I Împ. 16.25 și urm.) (V. *Samaria*).

OMUL DINĂUNTRU. (V. *Om interior*).

OMUL DINAFARĂ. (V. *Om interior*).

ON = *forță tărie*

1. O căpetenie a copiilor lui Ruben; a participat la răscoala lui Core (Num. 16.1) (V. *Core, 4*).

2. (În ebr. *'on*, din cuv. egipt. *iwnw*; cf. cu *on* din lb. coptă, care înseamnă *lumină*). În antichitate, o cetate celebră din Egiptul de Jos, la câțiva km spre E de Nil, în Deltă, și la cca 30 km depărtare de Memfis. Orașul On, sediul principal al cultului soarelui, era numit de greci Heliopolis (Ex. 1.11 în Septuaginta), iar Ieremia îi spune Bet-Șemeș (Ier. 43.13). Se pare că și Isaia face aluzie la această localitate (19.18). Modificându-se doar prima literă a numelui respectiv, „*cetatea soarelui*” devine „*cetatea nimicirii*”. Dacă este admisă o asemenea lectură, semnificația pasajului respectiv este următoarea: cultul soarelui va fi înlocuit cu adorarea adevăratului Dumnezeu, idolii fiind distruși. Preoții și medicii dispuneau, în orașul respectiv, de școli care erau subordonate templului soarelui. Filozofii greci veneau să studieze acolo. Pe vremea lui Herodot, preoții de la On erau considerați cei mai buni istorici ai întregului Egipt (Herod. 2.3). Faraon i-a dat-o de nevastă lui Iosif pe fiica unui preot din On (Gen. 41.45, 50; 46.20) (V. *Aven, 1*).

ONAM = *puternic, bogat*.

1. Un horit (Gen. 36.23; I Cr. 1.40).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Ierahmeel (I Cr. 2.26, 28).

ONAN = *viguros*. Fiul lui Iuda și al unei femei canaanite. Pentru a nu ridica o posteritate fratelui său, el a recurs la o practică păcătoasă, motiv pentru care Domnul l-a lovit cu moartea. Onan nu a lăsat nici un moștenitor (Gen. 38.4-10; 46.12). Termenul *onanie* a derivat de la numele lui Onan, indicând, în mod impropriu, masturbarea.

ONEST, ONESTITATE, CINSTE, CINSTIT. Conceptul de *onestitate* se exprimă, în gr., prin cuv. *kalos* (onest, bun, lit. frumos: Lc. 8.15; Evr. 13.18), *semnos* (onorabil, august, venerabil, cinstit, vrednic de cinste: Fil. 4.8; I Tim. 3.8, 11; Tit 2.2), *eyschêmonôs* (cinstit, frumos, cuviincios: Rom. 13.13; I Tes. 4.12). Inițial, cuv. *onestitate* se aplica unui comportament onorabil (cf. F.A. 6.3; Rom. 12.17, de unde a rezultat idealul de „*om onest*” în sec. XVII). Mai târziu, acest cuvânt a devenit sinonim cu: *de bine, de bună-credință, sinceritate, dreptate*. În N.T., hoții și mincinoșii nu au acces în Împărăția lui

Dumnezeu (I Cor. 6.9-10; Ap. 21.8, 27). Cu prilejul depunerii colectei făcute pentru săracii din Ierusalim, în dorința de a proceda cum „*este bine înaintea tuturor oamenilor*” (Rom. 12.17), ap. Pavel are grijă să aducă cu el niște reprezentanți ai Bisericilor contribuabile, spre a para orice suspiciune sau acuzație de necinste (F.A. 20.4-5). Domnul Isus poruncește tuturor oamenilor să fie cinstiți, fără a recurge la jurământ, și condamnă ipocrizia (II Cor. 8.18-21; Mt. 5.33-37). Pentru ap. Pavel, nedreptatea sau necinstea este un semn al decăderii morale (Rom. 1.29; cf. 3.13). Pentru un creștin, motivația profundă a unei conduite cinstite rezidă în faptul că el slujește unui Dumnezeu absolut credincios, adevărat și drept, care cere ca „*adevărul să fie în adâncul inimii*” (Ps. 51.6). Iată și alte motive pentru ca un creștin să aibă o purtare corectă, cinstită: însăși legea dragostei o impune (Rom. 13.9-10; I Cor. 6.8); lipsa onestității atrage după sine distrugerea unității creștine (Ef. 4.25-28; Col. 3.9).

ONCȚIUNE, UNGERE. Asemenea celorlalte popoare antice, israeliții obișnuiau să-și fricționeze trupul cu untdelemn (Ex. 30.32), însă gestul acesta avea nu numai o semnificație profană, ci mai ales una sacrală. Ungerea sfântă indica o punere deoparte, o dedicare în slujba Domnului. Erau unse cu untdelemn diferitele obiecte de cult (Ex. 30.26-29). În afară de leproșii vindecați, care erau unși cu untdelemn în vederea reintegrării în comunitatea israelită (Lv. 14.17, 18, 27, 28), 3 categorii de persoane puteau primi ungerea sfântă:

1. *Preoții.* Untdelemnul cu care erau unși preoții avea o compoziție specială și nu putea fi destinat unei întrebuințări profane (Ex. 30.22-25, 30). El era turnat pe fruntea preotului și i se stropeau hainele (Ex. 29.21; Lv. 8.12, 30; Ps. 133.2). Marele preot primea o ungere specială, care îl distingea de toți ceilalți preoți (Lv. 21.10).

2. *Împărații.* Nu dispunem de informații cu privire la compoziția untdelemnului folosit pentru ungerea regală. Preotul sau profetul care consacra pe viitorul rege avea un corn, plin cu untdelemn, și îl turna pe trupul acestuia (I Sam. 10.1; 16.3, 13; I Împ. 1.39; 19.15-16; II Împ. 9.6; 11.12).

3. *Proorocii.* Este puțin probabil că o asemenea ungere ar fi marcat începutul activității fiecărui profet în parte. Avem totuși un exemplu de ungere profetică în cazul lui Elisei (I Împ. 19.16). Cel ce primea ungerea sfântă era numit „*unsul Domnului*” (în ebr.: *Messiah*; în gr.:

Christos). Acest titlu a fost aplicat lui Saul (I Sam. 24.11; 26.9; II Sam. 1.16). În Psalmi, unsul este când regele pământesc, când Mesia cel făgăduit (Ps. 2.2; 20.6; 28.8). În unele texte, acest termen desemnează, în mod evident, în însăși mintea autorilor, pe Singurul Răscum-părător promis pentru vremurile din urmă (Dan. 9.25-26).

În N.T., - lucru, de altfel, foarte natural - ungerea este privilegiul Domnului Isus Însuși (Lc. 4.18; F.A. 4.27; 10.38; Evr. 1.9). Ungerea respectivă nu a fost una materială, ci a rezultat dintr-o intervenție a Duhului Sfânt (F.A. 10.38). Printr-o asemenea ungere, El era consacrat pentru întreita Sa slujbă de Preot, Împărat și Prooroc. Titlul de Cristos, *Unsul*, care I se aplică Domnului Isus de peste 550 de ori în N.T., scoate în evidență importanța acestei ungeri.

Răscumpărații lui Cristos, fiind puși deoparte pentru Dumnezeu, prin însuși actul răscumpărării, au primit o ungere exclusiv spirituală, ca regi și preoți (I Pet. 2.5, 9; Ap. 1.6; 5.10; II Cor. 1.21), prin venirea în inima lor a Duhului Sfânt. Ungerea aceasta rămâne asupra lor și îi ajută să deosebească adevărul de minciună (I Ioan 2.20, 27).

Un alt cuv. gr. este folosit în N.T. pentru a indica *ungerea cu untdelemn a creștinilor bolnavi*, care însoțește rugăciunea pentru vindecarea lor (Mc. 6.13; Iac. 5.14). S-ar putea ca acest untdelemn să fie semnul exterior al unei minuni divine; de asemenea, ar fi putut să fie utilizat grație virtuții sale curativ-naturale (Lc. 10.34) (V. *Ungere*).

ONESIFOR. (V. *Onisifor*).

ONESIM. (V. *Onisim*).

ONICE MIROSITOARE. În ebr. *CheHelet* (Ex. 30.34), ingredient care intra în compoziția parfumului sacru. Este vorba de operculul cochiliei unei moluște, strombul. Acest opercul (căpăcel) are forma unei unghii. Prin arderea lui, se degajă o mireasmă plăcută.

ONISIFOR, ONESIFOR. Nume grecesc, care înseamnă: *cel ce aduce folos*. Creștin care se pare că domicilia la Efes (II Tim. 1.16-18). Aflându-se în Roma, el a căutat cu tot dinadinsul să-l întâlnească pe Pavel, pe atunci înțemnițat, dovedindu-i apostolului multă afecțiune (v. 16). Pavel îi cere lui Timotei să transmită salutări familiei lui Onisifor (4.19).

ONISIM, ONESIM. Nume grecesc care înseamnă *folositor*. Un rob al lui Filimon, convertit prin lucrarea desfășurată de Pavel la Roma. Apostolul l-a trimis înapoi la stăpânul lui și i-a cerut să-l primească, nu ca pe un sclav, ci ca pe un frate prealubit (Film. 10-19). Însoțit de Tihic, Onisim a dus, din Roma la Colose, de unde era originar, Epistola către Coloseni și cea destinată lui Filimon (Col. 4.7-9).

ONIX. (V. *Pietre scumpe*).

ONO = *puternic*. O cetate a lui Beniamin (Nem. 11.35), situată într-o întinsă câmpie (6.2). Un benimait, numit Temer, a clădit sau a reclădit cetatea Ono (I Cr. 8.12). Unii dintre locuitorii acesteia s-au întors din Babilon (Ezra 2.33; Nem. 7.37). Identif. pos.: Kefr. 'Ana, la cca 11 km E-SE de Jaffa.

ONOARE, GLORIE, CINSTE. (În ebr.: *kab-hod* = greutate, onoare, glorie; în gr.: *timê* = onoare). Respectul, stima, considerația de care se bucură o persoană sau un obiect. În Biblie, onoarea îi revine lui Dumnezeu din cauza a ceea ce El este și face (Lv. 10.3; I Cr. 29.12; Dan. 4.34). Cuv. *onoare* merge mână în mână cu termeni ca: glorie, pace (Pv. 21.21; Rom. 2.7, 10), daruri și răsplătiți (Dan. 2.6), bogăție, înțelepciune, putere și laudă (Ap. 5.12), mulțumire și putere (Ap. 7.12).

Omul, ca unul care a primit un loc unic în Creație, este onorat de Dumnezeu (Ps. 8.5). La rândul său, el are datoria să-și cinstească (onoreze) părinții (Dt. 5.16; Mt. 19.19), precum și persoanele înaintate în vârstă (Lv. 19.32), bătrânii Bisericii (I Tim. 5.17), superiorii (I Tim. 6.1), autoritățile (I Pet. 2.17). El are aceeași îndatorire față de aproapele său (Rom. 12.10), față de slujitorii lui Dumnezeu (Fil. 2.29), față de soție (I Pet. 3.7), față de femeile văduve (I Tim. 5.3). Robul credincios trebuie să fie onorat de stăpânul lui (Pv. 27.18). În I Cor. 12.23-24, ap. Pavel recomandă să fie tratați „*cu mai multă cinste*” membrii desconsiderați ai societății. Cinstea, onoarea, gloria sunt binecuvântări de natură escatologică, urmând a fi o răsplată acordată celui neprihănit (Ioan 5.44; Rom. 2.7; Evr. 2.7; II Pet. 1.17). În I Tim. 5.17-18, Pavel recomandă ca „*prezbiterii care cârmuiesc bine, să fie învredniciți de îndoită cinste* (sau *de o dublă remunerație*), *mai ales cei ce se ostenesc* (kopiaô) *CU PROPOVĂDUIREA ȘI CU ÎNVĂȚĂTURA, PE CARE O DAU ALTORA*. Căci Scriptura zice: «Să

nu legi gura boului când treieră bucate!» și: «*Vrednic este lucrătorul de plata lui.*»”

Traducerea „*o dublă remunerație*” sau „*un dublu onorar*” se acordă cu contextul, mai bine decât „*o îndoită cinste*”, acolo fiind vorba de plată și hrană (boul care treieră bucatele nu prea este preocupat de cinste!!!). Pe de altă parte, faptul că Pavel folosește același citat în I Cor. 9.9, pentru a fundamenta dreptul apostolilor de a fi susținuți de către Biserici, pare determinant pentru a decide asupra sensului aceluiași citat în acest nou context. „*Cuvântul timê comportă, în realitate, două semnificații: onoare și onorar. Se pare că apostolul face un joc de cuvinte asupra acestei duble semnificații, astfel că ar trebui să se traducă diplēs timês prin timês în cele două sensuri ale cuvântului.*” (Henry Leenhardt: „Presbytérat et pastorat”, *Etudes théologiques et religieuses*, 1946/2, p. 342).

Cum văduvele înscrise în evidențele Bisericii erau susținute prin donații (I Tim. 5.3-16), „*un dublu onorar*” ar putea însemna: dublul remunerației acordate unei văduve (v. *Glorie*).

OPAL. (V. *Pietre scumpe*).

OPERĂ, LUCRARE, FAPTE. Dumnezeu Bibliei este un Dumnezeu activ: „*puterea Lui veșnică și dumnezeirea Lui se văd lămurit, de la facerea lumii, când te uiți cu băgare de seamă la ele în lucrurile făcute de El*” (Rom. 1.20). El lucrează în permanență (Ioan 5.17) și „*lucrează totul în toți*” (I Cor. 12.6). Lucrările Lui sunt mari și numeroase (Ps. 104.24). Psalmistul cântă lucrarea mâinilor lui Dumnezeu (Ps. 92.4), pe deplin conștient că „*isprăvile mărețe ale Domnului*” nu pot fi numărate (Ps. 106.2). Sf. Scriptură nu se rezumă să evidențieze lucrările lui Dumnezeu în natură, în Creație (Ps. 8.3; 19.1; 102.25; 104; 139.14), ci ea celebrează și intervenția Lui în istoria lui Israel (Ex. 15.1; Dt. 32.4; Jud.2.10; Ps. 46.8; 64.9; 107.22; Is. 10.12; Ier. 51.10). Deși Biblia preamărește mai ales lucrările făcute de Dumnezeu pentru binele ființei omenești, ea menționează și faptul că Domnul poate fi Autorul unei nenorociri considerate ca o pedeapsă divină (Am. 3.6). Lucrarea aceasta nu este terminată, ea va continua până la vremea sfârșitului (Is. 60.21). Atunci, cei răscumparați prin sângele Mielului lui Dumnezeu, adunați în jurul Lui, vor fi răsplătiți (Ap. 20.4-6; 22.3-4; cf. Mt. 25.21, 23; Lc. 19.17, 19).

În N.T., Dumnezeu își împlinește totalitatea promisiunilor Sale prin trimiterea în lume a Fiului Său. Și cum El Însuși este un Dumnezeu activ, Fiul Său lucrează, de asemenea, cu multă putere (Ioan 5.17). El nu-și reduce activitatea la a învăța oamenii, ci Se arată dispus să îndeplinească opera lui Dumnezeu (Ioan 4.34; 5.20, 36; 9.4; 10.25, 37; 14.10; 17.4). El făcea întotdeauna voia Celui ce L-a trimis (Ioan 6.38) care constă în mântuirea și ocrotirea celor aleși de Tatăl. Cristos nu face nimic de la Sine Însuși, ci numai ceea ce-L vede pe Tatăl făcând (Ioan 5.19), astfel că spusele Sale au aceeași eficacitate pe care o au cuvintele lui Dumnezeu (Mt. 8.5-13; cf. Ps. 33.9). Cuvinte și fapte, minuni, vindecări și alungarea demonilor sunt foarte strâns legate, în lucrarea lui Cristos, în vederea nimicirii lucrărilor Diavolului (I Ioan 3.8). Toată activitatea desfășurată de Domnul Isus era circumscrisă operei Sale de mântuire a celor pierduți. Cât privește pe Satan, el nu poate acționa decât în limitele impuse de Dumnezeu.

Și Dumnezeu Duhul Sfânt este o Persoană activă. Chiar dacă nu găsim nicăieri, în tot N.T., expresia „*lucrarea Duhului Sfânt*”, totuși, putem constata că orice lucru făcut de Dumnezeu în viața unui credincios și prin intermediul lui se produce prin lucrarea Duhului Sfânt. Ocazional, cuv. *lucrare* se aplică activității misionare a trimișilor lui Dumnezeu (F.A. 13.2; 14.26; Rom. 15.18). Din pricina activității Duhului Sfânt, Cristos le-a promis ucenicilor că și ei vor face lucrările pe care le-a făcut El, iar uneori și mai mari decât acestea (Ioan 14.12). Ar putea fi o referință la nașterea din nou și la transformarea vieții oamenilor, ca rezultat al propovăduirii Evangheliei și al lucrării Duhului Sfânt (coborârea Lui pe pământ nu a avut loc înainte de proslăvirea Domnului Isus; Ioan 7.39). Se pune problema unei lucrări care avea să se întindă până la marginile pământului, în vreme ce Cristos S-a mărginit, în special și de bunăvoie, la „*oile pierdute ale casei lui Israel*”. De aceea, în I Cor. 9.1, ap. Pavel îi numește pe corinteni lucrarea sa în Domnul, adică rezultatul concret și convingător al activității desfășurate de el în părtășie cu Domnul.

Faptele și credința

Odată cu transmiterea codului Său de legi poporului Israel, Dumnezeu voia să-și împlinească lucrarea Sa plină de har, făcând să fie respectate reglementările respective. Ascultarea de aceste legi trebuia să aducă viața (Lv. 18.5). Dar cine este în stare să împlinească

Legea la perfecție? Nimeni. De aceea, N.T. ne învață că nimeni nu este îndreptățit prin faptele Legii, adică prin păzirea prescripțiilor sale (Rom. 3.20-21, 28; Gal. 2.16; Ef. 2.8-9) și că numai credința în Domnul Isus Cristos este lucrătoare (Gal. 5.6) și aducătoare de mântuire (Rom. 4.5-6; Ef. 2.8-9).

Carnea nu poate aduce la îndeplinire cerințele Legii (Rom. 7.22-25; 8.1-8); de aceea, faptele cărnii, chiar dacă ar constitui o împlinire, cu scrupulozitate, a lucrurilor cerute prin Legea Domnului, nu au nici o valoare înaintea lui Dumnezeu (Fil. 3.3-9) și nu sunt decât niște fapte moarte (Evr. 6.1; 9.14).

Omul născut din nou nu se mai află sub puterea cărnii, ci sub călăuzirea Duhului. El slujește lui Dumnezeu prin puterea Duhului Sfânt (Rom. 8.9; Fil. 3.3). Credinciosul este el însuși opera lui Cristos (Ef. 2.10), și a fost creat pentru a produce roadele neprihănirii. În această nouă situație, lucrarea noastră nu este altceva decât faptele bune destinate să contribuie la înaintarea Evangheliei și ele constituie expresia ascultării credinței (Rom. 1.5; 16.26). Ap. Iacov demonstrează că o credință vie nu poate fi decât lucrătoare și că ea trebuie să devină vizibilă prin intermediul faptelor credinciosului (Iac. 2.14-26). Ap. Pavel spune același lucru când vorbește despre „*lucrarea credinței*” (I Tes. 1.3). Epist. către Efeseni declară că Dumnezeu a pregătit mai dinainte faptele bune „*în vederea lucrării de slujire*” a tuturor credincioșilor care alcătuiesc Biserica, Trupul lui Cristos (Ef. 4.12). Numeroase texte biblice menționează faptul că apostolii s-au rugat pentru adunările creștine pentru ca membrii acestora să facă fapte bune, care să constituie rezultatul și expresia angajamentului lor înaintea Domnului (II Cor. 9.8; Col. 1.10; 3.17; I Tim. 2.10; etc.). Pe de altă parte, faptele bune dovedesc cu putere că Împărăția lui Dumnezeu pe pământ este o realitate (Mt. 5.16; I Pet. 2.12).

De asemenea, N.T. mai vorbește despre o judecată pe criteriul faptelor, nu numai a celor răi, dar și a celor neprihăniți (Rom. 14.10; I Cor. 4.5; II Cor. 5.10; etc.). Pentru cel ce va răbda până la sfârșit, nu se pune problema mântuirii sau pierzării, ci a răsplătirii și gloriei de care va avea parte înaintea scaunului de judecată a lui Cristos (I Cor. 3.8; 4.5). Toate faptele celor credincioși vor suferi încercarea focului, în ziua Domnului Isus. Unele vor fi făcute dispărute, lăsându-i rușinați pe cei ce le-au săvârșit, în timp ce altele, rezistând încercării focului, vor atrage după sine răsplata și

aprecierea Domnului (I Cor. 3.11-15; I Ioan 2.28) (V. *Îndreptățire*).

OPHIR. (V. *Ofir*).

OPHNI. (V. *Ofni*).

OPRIRE (Cornilescu, GBV.); SELAH (Nițulescu, etc.). Cuvânt care apare de 71 de ori în Psalmi. Îl mai găsim în Hab. 3.3, 9, 13. Este vorba de un termen muzical sau liturgic, a cărui semnificație nu se cunoaște cu certitudine.

1. Septuaginta îl redă prin *diapsalma*, ceea ce ar putea să semnifice că, în momentul respectiv, trebuia să se intercaleze un *intermezzo*. Așa fiind, cântăreții ar fi tăcut, lăsând loc orchestrei care trebuia să execute *forte* sau *fortissimo* o partitură.

2. Targumurile, Aquila și Hieronymus traduc prin expresia: *din veșnicie în veșnicie*, ca și cum o doxologie, asemănătoare celei din Ps. 41.13 ar fi fost introdusă în timpul întreruperii.

3. Iacob de Edessa (640-708) vede în termenul respectiv o analogie cu *Amin*-ul creștin, cântat de credincioși după *Gloria*. Într-un asemenea caz, *Selah* înseamnă: „*Ridicați-vă ochii și binecuvântați!*”, astfel că termenul ar indica o doxologie, cântată după fiecare Psalm sau fragment de Psalm, separat de secțiunea următoare din rațiuni liturgice. Probabil că ac. cuv. a fost introdus la finele perioadei persane, iar aceasta în legătură cu întrebuintarea liturgică a Psalmilor: el indica, desigur, momentul rostirii binecuvântării în cadrul serviciului divin.

OPROBRIU. (V. *Ultraj*).

ORACOL. [În ebr. *dabhar*; *ne'oum* (de la *na'am* = a vorbi, a vesti)]. Un oracol poate fi o profeție sau o declarație (II Sam. 23.1; Num. 24.15 și urm.). În antichitate, la greci, *oracolul* era răspunsul dat de un zeu celor ce-l consultau (cf. II Împ. 1.2). Oracolele erau pronunțate de persoane aflate într-o stare de hipnoză sau de persoane care interpretau visele. Altarul oracular al lui Apollo de la Delphi era foarte cunoscut. Apollo era zeul soarelui, muzicii, medicinei, poeziei și profeției. La Dodona, se deducea oracolul din sunetele provocate de niște talere de aramă, lovite unul de altul. Murmurul primului chimval de aramă era interpretat de Pythia, profeteasa, ca un oracol divin. Pavel face aluzie la faptul respectiv în I Cor. 13.1.

În Biblie, cuv. *oracol* este folosit în mai multe sensuri: în cartea Numerilor, el se aplică pro-

fețiilor lui Balaam, fiul lui Beor (Num. 23-24; Ios. 13.22). Cuv. ebr. folosit aici are semnificația de „*similitudine, parabolă sau proverb*”. În II Sam. 16.23, cuv. *oracol* provine din ebr. și înseamnă „*cuvânt, enunț*.” În acest pasaj, el se referă la sfaturile date de Dumnezeu lui Absalom și lui David, prin intermediul lui Ahitofel.

În Ier. 23.32-38, apare un alt cuv. ebr. care a fost redat prin *oracol*; lit., el înseamnă: a ridica ceva, și poate să se aplice, fie unei profeții, fie unei greutăți fizice. Profetul Ieremia recurge la acest joc de cuvinte și vorbește de oracolul său ca fiind o greutate, o povară apăsătoare pe care este nevoit s-o lase jos.

Oracolele puteau fi date oamenilor față în față cu Dumnezeu (Absalom, Moise), în visuri sau vedenii (Iosif, faraon), prin niște semne (Gheleon: Jud.6.11-24) sau prin Urim și Tumim.

În N.T., cuv. *oracol* nu are nici un corespondent. De altfel, Domnul Isus ne transmite mesajele provenite din partea Tatălui, introducându-le prin formula: „*Adevărat vă spun că...*” (Mt. 5.18). Însă, N.T. menționează oracolele V.T. (F.A. 7.38; Rom. 3.2). În Evr. 5.12, oracolele (în gr. *logia*) se aplică revelației lui Dumnezeu din V.T. și Cuvântului întrupat în Isus Cristos. Pasajul din I Pet. 4.11 îl invită pe cel ce învață pe alții, în sânul Bisericii, să vorbească „*după oracolele lui Dumnezeu*”, adică să le facă de cunoscut ascultătorilor săi adevărurile divine care îi sunt revelate.

ORATOR, VORBITOR. (În gr.: *retor*). Titlu acordat lui Tertul, care funcționa ca avocat al evreilor, acuzându-l pe ap. Pavel înaintea lui Felix (F.A. 24.1). Este vorba de un orator public, admis în fața tribunalelor, și de o profesie foarte răspândită în Roma antică.

ORAȚIUNE DUMINICALĂ. Nume acordat rugăciunii *Tatăl nostru* (Mt. 6.9-13; Lc. 11.2-4). Comparând textul în cele două Evanghelii, se constată câteva mici deosebiri. Matei așază această rugăciune în cadrul *Predicii de pe munte*, iar Luca în contextul unei învățături despre rugăciune, dată în timp ce Domnul învăța pe oameni în Perea, după ce plecase din Galileea. Textul lui Luca, în manuscrisele cele mai importante, omite a 3-a și a 7-a cerere, iar formularea celor de a 4-a și a 5-a cerere diferă sensibil. Or, aceste deosebiri constituie pentru noi un indiciu că rugăciunea *Tatăl nostru* nu a fost dată ca o formulă invariabilă care trebuia recitată ca atare, ci mai degrabă ca un rezumat a ceea ce se cere să conțină fiecare rugăciune.

Orațiunea duminicală a fost repetată în diverse ocazii. Doxologia finală: „*căci a Ta este împărăția și puterea și slava în veci. Amin.*” nu figurează în nici unul din manuscrisele vechi, ci este o adăugire provenită din surse liturgice datând din primele veacuri. În *Didahie*, găsim următoarea recomandare: „*De 3 ori pe zi, tu să te rogi astfel: «A Ta este puterea și slava în veci de veci»*” (VII, 2). Doxologia completă se găsește în *Constituțiile apostolice* (I. VII, 24) și probabil că a fost preluată de acolo și integrată în textul lui Matei, pentru că rugăciunile evreilor se terminau întotdeauna cu o doxologie. Ea prezintă anumite similitudini cu pasajele din I Cr. 29.10-13; Dan. 2.37; II Tim. 4.18.

Orațiunea duminicală îndeplinea condițiile rugăciunii evreiești ideale, care trebuia să aibă 3 părți: laudă la adresa lui Dumnezeu, 7 cereri individuale și o doxologie finală. Ea are unele afinități cu *Shemone Esré* și *Qaddish*, precum și cu alte rugăciuni evreiești ale epocii, în care Dumnezeu era numit la fel: „*Tată din ceruri*” și care conțin cererea: „*Sfințească-se Numele Tău*” (*Qaddish* 1; *Shemone* 3), ideea de *domnie* și de *voie* a lui Dumnezeu, cererea referitoare la iertarea păcatelor (*Shemone* 6, *Berakhot* 16b) și la izbăvirea de „*Satan, nimicitorul*”. Aceste asemănări nu se explică neapărat printr-o dependență de ordin literar, ci mai degrabă se datorează faptului că pioșenia evreiască și Domnul Isus și-au găsit inspirația în revelația V.T., unde apar următoarele idei: Dumnezeu, Tatăl poporului Său (Dt. 32.6; Is. 63.16; Ier. 31.9), sfințirea Numei lui Dumnezeu (Ex 20.7; Lv. 22.32), precum și cererea privind iertarea păcatelor (Ex. 32.32; I Împ. 8.34, 36, 39, 50; Dan. 9.19).

Pe de altă parte, *Orațiunea duminicală* este un rezumat al învățăturii Domnului Isus cu privire la Dumnezeu Tatăl (Mt. 6.32): împărăția Lui, neprihănirea Sa și, prin urmare, încrederea pe care ne-o putem pune în El (v. 33), dragostea frățască ce trebuie să conducă la iertarea reciprocă a greșelilor (Mc. 11.25), izbăvirea de rău când suntem ispitiți (Mc. 14.36; Ioan 17.15; cf. II Tes. 3.3; II Tim. 4.18). De asemenea, *Tatăl nostru* are anumite puncte comune cu rugăciunea preoțească (Ioan 17): glorificarea lui Dumnezeu (v. 1), îndeplinirea lucrării Sale pe pământ (v. 4), Numele lui Dumnezeu (v. 6), a fi păzit de rău și de Cel Rău (v. 15). Gândurile fundamentale ale celor două rugăciuni se regăsesc în teologia lui Pavel (I Cor. 10.13; 15.28; Ef. 4.32; Fil. 2.9). Rugăciunea în ansamblu

degajă o așteptare bucuroasă a lumii noi peste care va domni Dumnezeu și unde răul, definitiv înfrânt, nu va mai avea acces niciodată. Este absolut necesar să nu uităm nicicând această dimensiune eschatologică în interpretarea rugăciunii *Tatăl nostru*.

Trei puncte au cauzat dificultăți traducătorilor:

- *pâinea noastră cea de toate zilele*. (V. *Pâine*).
- *nu ne duce pe noi în ispită*. (V. *Ispită*, ultimul paragraf).
- *izbăvește-ne de rău sau de Cel Rău*. (V. *Rău-izbăvește-ne de*).

ORĂ. (V. *Ceas*).

ORBIRE, CECITATE. (În gr. *typhloō*, *typhlos*). Cecitatea este un fenomen extrem de frecvent în Orient. Cauzele sale principale sunt variola și îndeosebi oftalmia, pe care le agravează strălucirea intensă și permanentă a soarelui, praful abundent și fin ca făina, muștele. Nu rare sunt cazurile când copiii se nasc orbi (Ioan 9.1). De aceea, cerșetorii orbi sunt numeroși (Mt. 9.27; 12.22; 20.30; 21.14). Cecitatea, totală sau parțială, se poate datora și bătrâneții (Gen. 27.1; I Sam. 4.15; I Împ. 14.4).

Amoniții, filistenii, asirienii, babilonienii, popoarele barbare ieșite învingătoare în războaie, scoteau ochii prizonierilor lor (Jud. 16.21;

Prizonieri de război, cu verigi în buze, în fața lui Assurbanipal, împăratul Asiriei, care le scoate ochii cu un bisturiu (hainele au fost, în parte, restaurate). După Botta, Monumentele de la Ninive.

I Sam. 11.2; II Împ. 25.7); câteva persoane au fost lovite cu orbire, într-un mod supranatural, pentru câțva timp (Gen. 19.11; II Împ. 6.18-22; F.A. 9.9; 13.11). Legea lui Moise cerea ca orbii să fie tratați cu omenie (Lv. 19.14; Dt. 27.18).

La figurat, orbirea reprezintă întunericul spiritual și împietrirea inimii față de Evanghelia Domnului Isus Cristos (în gr.: *pôroô*, *pôrôsis*, termeni derivați de la *pôros* = piele dură, aspră, atrofiată; Rom. 11.7, 25; II Cor. 3.14; Ef. 4.18). Evreii care L-au respins pe Cristos, au „*o mahramă peste inimile lor*” când ei citesc pe Moise (II Cor. 3.14-16). Creștinii care păcătuiesc sau refuză să umble sub călăuzirea Duhului Sfânt suferă, la rândul lor, de orbire spirituală; aceștia sunt niște „*oameni lumești, prunci în Cristos*” (I Cor. 3.1).

„...căpeteniile oștirii împăratului Asiriei... au prins pe Manase (cu cârlige) și l-au pus în lanțuri. L-au legat cu lanțuri de aramă și l-au dus la Babilon” (II Cr. 33.11). „Apoi lui Zedechia i-au scos ochii, l-au legat cu lanțuri de aramă și l-au dus la Babilon” (II Împ. 25.7).

„Deschizând ochii orbilor, Domnul Isus a furnizat un semn al vremurilor mesianice; cine observă semnul acesta, va recunoaște că Isus este Lumina lumii și, asemenea lui Saul din Tars, este pe punctul de a-și recăpăta vederea.” (*Dictionnaire du Nouveau Testament*, X, Léon-Dufour, p. 135).

ORDINARE. Ceremonie prin care o persoană este consacrată în vederea îndeplinirii unei slujiri în Biserică. Într-un sens mai larg, tot ce are de-a face cu desemnarea celor ce se dedică unei slujiri în Biserică.

În V.T., preoții, leviții, profeții și împărații erau instalați, într-o atmosferă solemnă, în funcțiile lor. Ceremonia de consacrare a preoților este descrisă în Ex. 29.1-34 (cf. Ex. 40.12-15), aceea a leviților în Num. 8.6-15. Ilie primise porunca să-l ungă pe Ilie ca profet în locul lui (I Împ. 19.16); de aceea, proorocul și-a aruncat mantaua pe umerii lui (v. 19). Împărații erau unși; în II Împ. 11.9-12, avem descrierea cea mai completă a unei ungeri regale.

În N.T., chemarea și trimiterea celor 12 apostoli nu a fost însoțită de nici o ceremonie specială. În Mc. 3.14-15 („*A rânduit dintre ei doi-sprezece, ca să-i aibă cu Sine, și să-i trimită să propovăduiască. Le-a dat și putere să vindece bolile și să scoată dracii*”) verbul *a rânduit* (în gr.: *poieô*) înseamnă, simplu: „*a făcut*”. Verbul din Ioan 15.16 („*Eu v-am*

rânduit”, *hístêmi*, care se regăsește în I Tim. 2.7 și Tit 1.5 [*kathístêmi*]) are sensul de a plasa, a pune pe cineva la locul lui. În contextul respectiv, nu este nicidecum vorba de o punere a mâinilor, însă chiar în momentele premergătoare înălțării Sale la cer, Domnul Isus „*și-a ridicat mâinile și i-a binecuvântat*” pe apostoli (Lc. 24.50; cf. Ioan 20.22).

În Biserica primară, alegerea lui Matia (F.A. 1.26) pare să se fi petrecut de o manieră la fel de lipsită de ceremonie. Textul din F.A. 6.1-6, care vorbește despre instituirea celor „*șapte*” bărbați, considerați îndeosebi ca diaconi, descrie detaliat etapele care au fost parcurse:

a) responsabilii Bisericii fac propunerea alegerii unor frați care să slujească la mese. Ei au resimțit această nevoie, ei au stabilit condițiile care urmau a fi îndeplinite de candidați, modalitățile alegerii și modul de acordare a investiturii. Deci, în mod normal, inițiativa alegerii diaconilor a aparținut factorilor de răspundere ai Bisericii.

b) Biserica alege oamenii care corespund condițiilor fixate de apostoli. Alegerea respectivă se face printr-o selecție (*eklegomai* = a selecționa o persoană sau un lucru dintr-un număr oarecare).

c) Biserica îi prezintă pe cei ce au fost aleși apostolilor, iar aceștia își pun mâinile peste ei. Fără îndoială că apostolii au preluat acest mod de acordare a investiturii, din sânul iudaismului, pentru că, potrivit celor relatate în Mișna (*Sanh. IV, 4*), membrii sinedriului erau admiși în felul acesta. Prin gestul respectiv, apostolii și-au exprimat acordul față de alegerea Bisericii și au invocat binecuvântarea Domnului asupra lor (cf. F.A. 8.17; 9.17; 13.3; 19.6; I Tim. 4.14; 5.22; II Tim. 1.6). Reîntâlnim acest gest în cazul trimiterii lui Barnaba și Saul în lucrarea misionară (F.A. 13.3). Pavel îi reamintește lui Timotei ceremonia cu prilejul căreia ceata bătrânilor și-a pus mâinile peste el (I Tim. 4.14) și-l sfătuiește să nu-și pună mâinile peste nimeni cu grabă, pentru a nu se face părtaș păcatelor altora (I Tim. 5.22). Punerea mâinilor este, într-adevăr, un gest care exprimă identificarea și solidaritatea cu persoana omenească – sau cu animalul (Lv. 16.21) – peste care cineva își pune mâinile. Pavel însuși și-a pus mâinile peste Timotei (II Tim. 1.6). Ce adaugă actul punerii mâinilor alegerii făcute de Biserică? Prin acest gest se dă publicității, se oficializează alegerea respectivă și cel în cauză primește mărturia propriei sale conștiințe sau asigurarea launtrică pentru a îndeplini lucrarea la care a fost chemat.

„Recunoașterea din partea Bisericii poate reda încrederea și liniștea de care are nevoie slujitorul lui Dumnezeu când este tentat să se îndoiască de faptul că Domnul i-ar fi acordat carisma respectivă sau i-ar fi conferit o anumită misiune. Atunci, robul Domnului poate să-și aducă aminte că nu el singur, din proprie inițiativă, ci Biserica a fost aceea care a recunoscut, alături de el, că a fost vorba de o vocație provenită din partea lui Dumnezeu. Pentru că, în ultimă instanță, Biserica este aceea care conferă această ordinare.” (E. Schweizer). La drept vorbind, ordinarea nu este în nici un caz o delegare a puterii, ci recunoașterea oficială a unui act suveran al Celui ce este Domnul și Capul Bisericii. Tocmai de aceea, un bătrân (prezbiter) nu deține autoritatea sa de la membrii Bisericii care l-au ales, ci de la Cel ce l-a chemat: Domnul însuși. Aici rezidă diferența fundamentală față de orice sistem democratic.

În F.A. 14.23, cuv. *cheirotoneô* a fost tradus uneori prin: „au instituit prezbiteri”, văzându-se în această mențiune o aluzie la o ceremonie de ordinare. Dar acest termen „nu are absolut nimic de aface cu punerea mâinilor. Este un termen tehnic folosit pentru a alege, a desemna pentru o funcție.” (E. Brunner), „a vota sau a alege cu mâna ridicată, așa cum se proceda, în mod regulat, în adunarea ateniană” (J. I. Packer) (v. A. Kuen, *Ministères dans l'Eglise*, p. 121-122).

ORDINE, DEZORDINE. (În gr. *taxís*). „Dumnezeu nu este un Dumnezeu al neorânduiei, ci al păcii” (I Cor. 14.33). Aceste cuvinte ale lui Pavel reflectă mai bine decât oricare altul definiția biblică a ordinii. Ordinea și pacea sunt elemente corespondente tot așa cum dezordinea se îngemănează cu discordia. Ordinea creează pacea și o menține.

La început, pământul era „fără formă și gol” (aici vers. GBV. corespunde textului fr.; Cornilescu are „pustiu” în loc de „fără formă”. N. Ed.), și Dumnezeu a introdus ordinea în creație, a făcut o creație ordonată (Gen. 1.31). Respectarea poruncilor lui Dumnezeu conduce la menținerea ordinii universale (Gen. 8.22). Lucrările lui Dumnezeu au fost făcute cu înțelepciune (Ps. 104.24).

Voința lui Dumnezeu de a mântui omul este parte integrantă din ordinea divină. Cum lumea căzută în păcat este dominată de dezordine, discordie și crimă (cf. Iac. 3.16), Dumnezeu a instituit ordinea (= autoritățile), ca barieră și ca avertisment pentru cei ce sunt decisi să

comită răul (Rom. 13.1-2). Stăpânirea „este în slujba lui Dumnezeu, ca să-L răzbune și să pedepsească pe cel ce face rău” (Rom. 13.4).

Orice comunitate creștină are nevoie de ordinea divină pentru a rezista invaziei răului. Astfel, în II Tes. 3.11, anumite persoane trăiau în neorânduială, adică nu făceau nimic și se ocupau cu lucruri inutile, printre acestea numărându-se, poate, anumite întrebări cu caracter religios dar fără valoare practică. Prescripțiile cuprinse în Cuvântul lui Dumnezeu au tocmai menirea de a-i îndemna pe membrii Bisericii să trăiască o viață ordonată și pașnică. În I Corintheni, epistolă centrată pe învățătura despre ordinea în Biserică, ap. Pavel îi îndeamnă pe credincioși să facă orice lucru „în chip cuviincios și cu rânduială” (I Cor. 14.40). În plus, aici apar niște indicații și mai precise: creștinilor nu le este îngăduit să participe la mesele idolatre (I Cor. 10); activitatea desfășurată în adunare trebuie să se caracterizeze prin bună-cuviință (I Cor. 11); darurile spirituale să fie folosite cu înțelepciune (I Cor. 12); să nu se facă nici un lucru care ar conduce la tulburarea ordinii în adunare sau să determine scandalizarea persoanelor neconvertite (I Cor. 10.14).

În N.T., prezbiterii adunărilor sunt, în mod deosebit, invitați să facă dovada unei conduite cuviincioase, atât în viața personală, cât și în slujirea Bisericii (I Tim. 3.1 și urm.). Aceste porunci se pot sprijini foarte bine pe precedentul creat de V.T., care reglementa și modul de desfășurare a slujbelor preoțești (Lv. 1.1 și urm.), pentru ca dezordinea și discordia să nu pătrundă tocmai în locul care constituia o sursă a păcii lui Dumnezeu.

Dacă în V.T., pacea lui Dumnezeu putea fi obținută prin ascultarea credinței (dependentă de prevederile Legii, de jertfe și de cuvintele lui Dumnezeu), în N.T., numai Domnul Isus Cristos și lucrarea Lui ne conduc la pacea cu Împăratul universului. Dacă umblarea prin credință contribuie la menținerea păcii, numai credința în jertfa ispășitoare a Domnului Isus ne permite să avem o astfel de pace, pentru că „El este pacea noastră” (Ef. 2.14). De aceea, a duce o viață corectă înaintea lui Dumnezeu înseamnă, înainte de toate, a intra în noua ordine a mântuirii, care ne-a fost dată prin moartea și învierea Domnului Isus. Noua ordine a mântuirii este superioară păzirii legilor V.T.

ORDONANȚĂ. (V. *Poruncă*).

ORDONATOR AL OSPĂȚULUI, NUN. Major-dom care avea sarcina organizării meselor festive. Stăpânul casei nu îndeplinea niciodată acest rol (Eclesiastic 32.1; II Mac. 2.27; Ioan 2.8).

OREB, OREV = corb. Unul din cei doi prinți madianiți pe care Ghedeon i-a făcut prizonieri. A fost ucis pe o stâncă, numită de atunci *Stânca lui Oreb* (Jud. 7.25; 8.3; Ps. 83. 11; Is. 10.26). Acest loc se afla la V de Iordan, în apropierea țărmului (Jud. 7.25; 8.4).

OREN. Un bărbat din sem. lui Iuda, din casa lui Ierahmeel (I Cr. 2.25).

OREV. (V. *Oreb*).

ORFAN. (În ebr.: *yatôm* = singur; în gr.: *orphanos*). Copil care și-a pierdut unul sau ambii părinți (Dt. 10.18; Pl. 5.3; Os. 14.3). Soarta orfanului, în antichitate, era dintre cele mai mizerabile. Dacă tatăl murea, orfanii rămâneau fără protecție și deveneau victime ale răutății altor oameni. Sf. Scriptură menționează asuprirea și chinuirea orfanilor (Ex. 22.21), ridicarea mâinii contra lor (Iov 31.21) sau chiar uciderea acestora (Ps. 94.6). Oamenii răi fură bunurile orfanilor (Iov 24.3) sau le exploatează ogoarele (Pv. 23.10), iar judecătorii nu apără pricinile lor (Is. 1.23; Ier. 5.28). Însă Dumnezeu intervine, în îndurarea Lui, pentru a pune hotar abuzurilor de acest fel. El este „*Tatăl orfanilor*” (Ps. 68.5), îi sprijinește (Ps. 146.9), le vine în ajutor (Ps. 10.14) și le face dreptate (Ps. 10.18), cere să nu fie maltratați (Ex. 22.22), să nu se aducă atingere drepturilor lor (Dt. 24.17; 27.19) și pune la dispoziția orfanului cele necesare supraviețuirii sale (Dt. 10.18; Ps. 146.9). O dată la 3 ani, (în *anul zeciuiei*), se prelua de la copiii lui Israel, pe lângă zeciuiala anuală, zeciuiala de caritate care le revenea orfanilor și altor persoane lipsite de protecție (Dt. 26.12). În plus, orfanii, asemenea văduvelor și imigranților, aveau dreptul de a culege spice de pe urma secerătorilor; de asemenea, ei puteau mânca ceea ce rămânea în vii și livezi după culesul roadelor (Dt. 24.19-21). Cel ce pricinuia nedreptăți orfanului era blestemat (Dt. 27.19) și își asuma riscul judecății divine (Mal. 3.5).

În N.T., ap. Iacov ne învață că „*religiunea curată și neîntinată, înaintea lui Dumnezeu, Tatăl nostru, este să cercetăm pe orfanii*” (1.27), adică să le facem bine.

Într-un sens metaforic, acest cuvânt este folosit în Ioan 14.18, unde Domnul Isus pro-

mite că nu-i va lăsa orfani pe ucenicii Săi, adică abandonați, urmând să se descurce singuri, asemenea orfanilor. În I Tes. 2.17, Pavel folosește cuv. *aporphanizô*, pentru a exprima starea sufletească prin care a trecut, în timp ce era departe de acești creștini și care corespunde sentimentelor resimțite de un orfan.

ORGOLIU, AROGANȚĂ, MÂNDRIE, TRUFIE. Sf. Scriptură folosește numeroase cuv. ebr. și gr. pentru a sublinia rădăcina orgoliului: faptul de a fi înălțat, iar aceasta atât în sens propriu, cât și figurat. (V. *Cobori; Înălța*). Cuv. *orgollu* poate fi întrebuințat, cu sens figurat, pentru un fenomen natural care este realmente înalt. Astfel, în Iov 38.11, autorul vorbește de mândria valurilor mării (în ebr. *ga'on*), pentru că ele sunt înalte și maiestuoase. Când termenul respectiv este aplicat ființei omenești, acest sentiment de exaltare poate fi pozitiv sau negativ, în funcție de nivelul de deferență pe care omul îl acordă lui Dumnezeu.

Cuv. gr. sunt adesea derivate din rădăcina *hyper* (= deasupra): *hyperairô* = a ridica (Rom. 11.20), *hyperphroneô* = a se supraestima (Rom. 12.3); *hyperairomai* = a se umfla de mândrie (II Cor. 12.7); *hyperephania* = aparență elevată; *hyperogkos* = volum crescut (II Pet. 2.18). Alte cuvinte, pe aceeași linie, sunt: *physioô* = a umfla (I Cor. 4.6, 18) și *typhomai* (I Tim. 3.6). *Alazoneia* și *kauchêsis* se referă la lăudăroșenie, iar *hybristês* desemnează omul insolent, orgolios.

În opinia lui Pavel, creștinii pot trăi un sentiment de mândrie legitimă. El însuși este mândru (în gr. *kauchaomai* și derivatele sale) de Bisericile pe care le-a întemeiat și dorește ca acestea, la rândul lor, să fie mândre de el (Rom. 15.17; I Cor. 15.31; II Cor. 1.14; etc.). Totuși, el nu uită să menționeze că succesul lui se datorează, în exclusivitate, harului lui Dumnezeu (Rom. 15.15-19; II Cor. 1.12; 5.11-15). El se laudă, nu cu activitatea ci cu slăbiciunea sa (II Cor. 11.30) (cf. vers. Cornilescu și: GBV, N.T. CLV), cu perseverența și credința copiilor săi spirituali (II Tes. 1.3-4). A se lăuda „*în Cristos*”, pentru Pavel este sinonim cu a aduce mulțumiri înaintea lui Dumnezeu. Într-un alt pasaj, Pavel îi avertizează pe creștini contra orgoliului care conduce la pierderea respectului față de lucrările tainice ale lui Dumnezeu (Rom. 11.20; v. 17-18, 25-27, 33-36). Mândria este justificată numai în cazul când toată slava îi este atribuită lui Dumnezeu (fapt care se poate deduce din Ps. 47.3; Is. 4.2; cf. I Cor. 11.15).

Și totuși, în Sf. Scriptură (contrar învățăturii filozofilor greci, care au trăit în ultimele

4 veacuri î.Cr), orgoliul este aproape pretutindeni condamnat, din pricină că persoanele care au o prea înaltă părere despre ele însele refuză să aducă mulțumiri lui Dumnezeu (II Cr. 26.16; 32.24-25). Îngâmfarea este sinonimă cu auto-suficiența, și deseori cu disprețuirea altora. Mândria omului care tinde să nu depindă de nimeni și crede că se poate lipsi de Dumnezeu și care încearcă să-și atribuie lui însuși slava care se cuvine numai Creatorului este însăși rădăcina și esența păcatului. Orgoliul a fost acela care a determinat prăbușirea lui Lucifer de pe poziția în care se afla inițial în preajma lui Dumnezeu (cf. Is. 14. 12-14; Lc. 10.18); mândria i-a amăgit pe Adam și Eva, sugerându-le posibilitatea de a deveni ca Dumnezeu (Gen. 3.5; cf. Rom. 1.21-23). Orgoliul va fi și motivația supremă a lui Anticrist (II Tes. 2.1-12; Ap. 13.1-10). Mândria înșală inima (Ier. 49.16), împietrește duhul (Dan. 5.20), dă naștere certurilor (Pv. 13.10), precedă căderea și dezastrul (Pv. 16.18; Ier. 50.32).

Mândria izvorăște din inima rea a omului (Lc. 1.51-52). „*Dumnezeu stă împotriva celor mândri, însă dă har celor smeriți*” (Pv. 3.34; citat în Iac. 4.6 și I Pet. 5.5). Dragostea nu se umflă de mândrie (I Cor. 13.4), iar lăudăroșenia este o caracteristică a învățătorilor falși (I Tim. 6.4).

Pavel pune în evidență faptul că orgoliul este o trăsătură și o cauză a necredinței lor: ei au Legea, promisiunile divine și îndreptățirea prin fapte. Evanghelia, din contră, exclude orice pricină de laudă, orice temei de mândrie (Rom. 3.27), mântuirea fiind numai și numai darul harului lui Dumnezeu (Ef. 2.5; I Cor. 1.26-31; Rom. 4.1-2), motiv pentru care majoritatea evreilor nu o acceptă (Rom. 9.30 - 10.4).

Profeții s-au ridicat, cu vehemență, contra popoarelor păgâne, copleșite de mândrie la gândul că victoriile militare se datorau aptitudinilor și forțelor lor; de asemenea, proorocii au combătut îngâmfarea individuală (Is. 10.12-15; 23.8-9; 25.11; Ez. 28.2-10, 17). Sentimentul de exaltare trăit de ei se traducea prin aroganță, dispreț față de alții, obrăznicie, pretenții deșarte, fapte zadarnice (Ier. 48.29-30), provocări (Ier. 50.29), etc. Dar profeții V.T. au condamnat, de asemenea, pe Iuda și Israel, când cele două împărății au ajuns să se bizuie mai mult pe forțele lor militare decât pe protecția lui Dumnezeu. În Am. 6.8, „*mândria lui Iacov*” și „*palatele*” sale au devenit ținta mâniei și judecății divine (cf. Ez. 24.21, unde chiar și Templul a ajuns un simbol al auto-suficienței omenești).

Orgoliul este rudă de aproape cu răzvrătirea contra lui Dumnezeu (Ief. 3.11). Omul mândru refuză să asculte cuvintele Domnului (Ier. 13.9-10, 15-17) și nu acceptă să fie corectat de El (Is. 9.8-10, 13).

Psalmii și cărțile sapiențiale fac numeroase referiri la mândrie și trufie: omul orgolios neagă existența lui Dumnezeu (Ps. 10.4), el preferă să se îndrepte spre cei trufași și mincinoși (Ps. 40.4). În aceste cărți, mândria este asimilată cu răutatea și nedreptatea (Iov 40.11-12; Ps. 94.2-7; Pv. 21.3-4), ea se opune înțelepciunii (Pv. 8.12-13), răbdării (Ecl. 7.8) și umilinței (Pv. 11.2 și Iac. 4.6; I Pet. 5.5). Omul mândru îl calomniază pe cel neprihănit (Ps. 31.19; 59.13). Satisfăcut de bogățiile sale (Ps. 123.4), el se deosebește fundamental de săracul care își lasă privirile în jos (Iov 22.29; Pv. 16.19; 29.23).

N.T., asemenea V.T., asociază mândria altor vicii. În Mc. 7.22, mândria apare alături de pizmă (ochiul rău), hulă și nebunie. În II Tim. 3.2, oamenii mândri sunt, de asemenea: egoiști, iubitori de bani, batjocoritori, bulitori, etc. În I Ioan 2.16, lăudăroșia vieții (posesiunile, statutul social) merge mână în mână cu pofta firii pământești.

Oamenii mândri păcătuiesc contra lui Dumnezeu, ofensându-L, păcătuiesc contra semenilor lor, insultându-i, și își fac iluzii de grandoare. Uneori, iluzia poate determina pe cineva să se creadă invulnerabil (Ob. 3), însă Dumnezeu pedepsește, cum se cuvine, pe cel mândru: „*Dar chiar dacă ai locui tot atât de sus ca vulturul, chiar dacă ți-ai așeza cuibul între stele, tot te voi arunca jos și de acolo, zice Domnul*” (Ob. 4) (V. Glorie, 4).

ORIENT. (V. Răsărit).

ORION. O constelație cunoscută din vremuri foarte îndepărtate, pe care Iov o menționează ca o dovadă a nemărginitei puteri creatoare a lui Dumnezeu (Iov 9.9; 38.31; Am. 5.8). Numele ebr. este *kesil* = nebun; în timp ce Targumurile și vers. siriacă pun cuv. *urias*, Septuaginta și Vulgata au *Orion*. Mitologia clasică reprezintă Orionul ca un gigant care se pricepe la prelucrarea metalelor și ca un iscusit vânător. Zeița Diana (Artemis) îl omoară și îl atârână de bolta cerească. Orionul, o constelație la fel de frumoasă ca Ursa Mare, este vizibilă în ambele emisfere. Două din stelele sale sunt de primă mărime: Betelgeuse, aflată la umărul drept și Rigel, la piciorul stâng al constelației respective. Dacă cu ochiul liber nu se pot vedea nici 100 de stele ale Orionului, cu ajutorul telescopului pot fi identificate peste 2 000 de stele.

ORNAMENT. (V. *Podoabe*).

ORNAN. (V. *Aravna*).

ORPA = *ceafă*, cu sensul de *încăpățănare*. Soția lui Chilion și cumnata lui Rut. Orpa a rămas în țara Moabului, în vreme ce Rut, puternic atașată de soacră-sa Naomi, o însoțește pe aceasta în Palestina (Rut 1.4, 14, 15; cf. 4.10).

ORZ. Cereală pe care evreii o numeau *Se'orah*, adică: *planta cu țepi aspri*. Grecii îi spuneau *Krithai*. Orzul era cultivat, pe suprafețe întinse, în Palestina (Rut 1.22), în Egipt (Ex. 9.31) și în regiunile vecine. Din făina de orz se pregăteau turte, niște pâinicele rotunde (Jud. 7.13; Ioan 6.9). Diferitele soiuri de orz aparțin speciei *Hordeum*. Acestea sunt graminee cu spiculele dispuse față în față, în grupe de câte trei, de fiecare parte a axului floral și alcătuind un spic dublu. Se cunosc 10 soiuri de orz, dintre care Tristram a reperat 6 numai în Palestina. Una dintre acestea, *Hordeum athaburense*, originară din Muntele Tabor, este specifică Țării Sfinte. Multă vreme s-a cultivat în Palestina soiul *Hordeum distichum*; la plantele aparținând acestuia, este fertil numai spiculul central.

OS, OASE, OSEMINTE. (În ebr.: *'etsem*, termen care apare de 100 de ori în V.T.; în gr.: *osteon*, folosit de 3 ori în N.T.). În V.T., atingerea unor oseminte omenești îl făcea pe un israelit necurat din punct de vedere ritual (Num. 19.16). Oasele unui mort nu se ardeau, ci trebuia să fie înhumate, în mod decent (Gen. 50.25; I Sam. 31.13; II Sam. 21.14; I Cr. 10.12; Ez. 39.14-15; Am. 2.1; Evt. 11.22; v. Ex. 13.19). Arderea de oseminte pe un altar era considerată un act oribil și conducea la desacralizarea, pentru totdeauna, a altarului respectiv (II Împ. 23.20). Zdrobirea sau împrăștierea oaselor unui dușman era semnul vizibil al nimicirii sale totale (Ps. 53.5; Is. 38.13; Dan. 6.25). În II Împ. 13.21, atingerea oaselor lui Elisei a avut ca efect învierea unui mort al cărui trup fusese aruncat în mormântul profetului. Oare să fi fost acesta un semn prevestitor al puterii dătătoare de viață a lui Cristos, care a murit și a înviat pentru noi, putere manifestată față de oricine intră în contact cu Domnul? Posibil!

În Ez. 37.1-2, valea oaselor uscate reprezintă casa lui Israel, risipită printre popoarele păgâne și redusă la o stare de moarte spirituală.

Sensul figurat al termenului

După cum oasele sunt elementele fundamentale și cele mai rezistente ale corpului ome-

nesc, ele simbolizează sentimentele cele mai profunde ale omului, atașamentul și înfierea (Gen. 29.14; Jud. 9.2; Iov 2.5; 30.17, 30; Ps. 22.14, 17; 31.11; 32.3; Pv. 14.30; 17.22; 25.15), adesea fiind puse în paralel cu cuv. carne. În Gen. 2.23, Eva este os din oasele lui Adam și carne din carnea lui, adică: are aceeași natură ca el, este intim legată de el (cf. Gen. 29.14; Jud. 9.2; II Sam. 19.13). Când israeliții mâncau mielul pascal, nu aveau voie să-i zdrobească oasele (Ex. 12.9, 46; Num. 9.12; Ps. 34.20). Această opreliște avea o semnificație profetică, fiind focalizată pe jertfa Domnului Isus (Ioan 19.33) și învierea Lui.

OSANA, HOSANNA. (Din cuv. gr. *hosanna*, derivat din termenul ebr. *hochi'ah na'*. Ps. 118.25 are forma de imperativ *hiphil*, care înseamnă: „*Mântuiește acum!*” sau: „*Mântuiește-ne, Te rugăm!*” Totuși, se pare că imperativul *hochi'*, Ps. 86.2; Ier. 31.7 s-a aflat la originea cuv. gr. *hosanna*).

Una din aclamațiile mulțimii, cuprinse de entuziasm, cu prilejul intrării triumfale a Domnului Isus în Ierusalim. Termenul *hosanna* figurează de 6 ori în Evanghelii (cf. Mt. 21.9 a și b, 15; Mc. 11.9, 10; Ioan 21.13). Potrivit unei tradiții evreiești, se recita, o singură dată, v. 25 din Ps. 118 în fiecare din primele 6 zile ale Sărbătorii Corturilor, în timp ce se desfășura un marș solemn, împrejurul altarului arderilor-de-tot. În ziua a 7-a, acest verset era repetat de 7 ori. La origine, cuv. *hosanna* avea semnificația unei rugăminți, însă, după cum o dovedește contextul Evangheliilor, a devenit mai târziu o exclamație de bucurie sau un strigăt de bun-venit.

OSĂNDĂ. (V. *Păcat*).

OSEA. Prescurtare a numelui ebr. *hochea* = *mântuiește, mântuire*.

1. Primul nume al lui Iosua, fiul lui Nun, pe care l-a schimbat Moise (Num. 13.8, 16; I Cr. 27.20. Unele versiuni au, în aceste texte, Hosea).

2. Fiul lui Azazia. Una dintre căpeteniile lui Efraim, sub domnia lui David (I Cr. 27.20).

3. Unul dintre cei ce și-au pus pecetea pe legământul conceput de Neemia (Nem. 10.23; în alte versiuni, apare Hosea).

4. Ultimul rege al lui Israel. Fiul lui Ela. În înțelegere cu Tiglat-Pileser, împăratul Asiriei, Osea a conspirat contra lui Pecah, regele lui Israel, l-a asasinat și a acaparat tronul (II Împ. 15.30). A domnit 9 ani, aprox. 730-722 î.Cr.

Osea, împăratul lui Israel, a făcut ce este rău înaintea Domnului, însă nu în aceeași măsură ca regii care au domnit înaintea sa. Salmanasar V, împăratul Asiriei, a pornit cu război contra lui Osea. Neputându-i-se împotrivi, el a fost nevoit să-i plătească un tribut (II Împ. 17.3); apoi, a solicitat sprijin împăratului Egiptului, știind că puternicul faraon se temea de înaintarea asirienilor spre hotarele Egiptului. Bazându-se pe un eventual ajutor din partea egiptenilor, Osea refuză să plătească tributul anual Asiriei (v. 4). Salmanasar invadează din nou teritoriul lui Israel, îl face prizonier pe Osea și asediază Samaria. (V. *Salmanasar*, 3). Cetatea Samariei s-a aflat într-o mare strâmtoare, dar a reușit să opună rezistență timp de 3 ani, perioadă la finele căreia Salmanasar moare. Îi urmează pe tron Sargon II, care a putut să-și atribuie onoarea de a fi cucerit Samaria, în anul 722 î.Cr. Apoi, el deportează oficialitățile în Asiria, le instalează la Halah și pe Habor, lângă râul Gozan, și în cetățile Mediei (v. 5-6). Aceasta a însemnat ceea ce se cunoaște sub denumirea de captivitatea celor 10 seminții. Osea nu a fost răspunzător, într-o măsură mai mare decât un alt rege al lui Israel de prăbușirea acestei împărății, ci el a făcut doar să dea pe deasupra paharul de nelegiuiri pe care Israel l-a umplut de-a lungul veacurilor (v. 7-23) (V. *Samaria*, 1; *Sargon*; *Israel*, 3).

5. Profetul Osea. (V. *Osea - Cartea*).

OSEA - CARTEA

Autorul

Singura informație pe care o avem despre acesta este numele său (înrușit cu acela de Iosua și Isus) care înseamnă: *mântuire*. El ne relatează decepția suferită pe tărâm conjugal, ca urmare a conduitei nestatornice a soției sale. Mențiunea numelui tatălui său pare să fie un indiciu că Osea provenea dintr-o familie înstărită și apreciată.

Autenticitatea

S-a pus întrebarea: de ce a fost menționat numele lui Iuda într-o profeție adresată lui Israel (cf. îndeosebi 5.8 - 6.11)? În primul rând, trebuie subliniat faptul că Domnul nu a avut nici un folos din dezbinarea împărăției israelite și care a fost rezultatul păcatelor poporului. Pe de altă parte, Osea putea foarte ușor să-i vorbească lui Iuda, care era rudă atât de apropiată cu Israel, și i se asemena, din ce în ce mai mult, pe plan moral și spiritual. Suprimarea aluziilor la Iuda din pasajul indicat mai sus i-ar afecta profund înțelesul. Nu ne surprinde faptul că profetul

vestește *restaurarea lui Israel*, după judecata și întoarcerea sa în Palestina (2.1-2, 16-25; 3.5; 14.4-9). Profețiile nu se limitează niciodată la vestirea judecății divine, fapt care ar descuraja poporul, ci ele se termină întotdeauna pe un ton optimist, într-o atmosferă de har și biruință; lumina speranței străpunge norii întunecoși, proiectându-se asupra unui viitor măreț. Criticii negativiști susțin că această notă optimistă ar trebui căutată la o dată foarte târzie, însă textul biblic stă mărturie contra opiniei lor. În sfârșit, unii comentatori s-au întrebat cum a fost posibil ca un Osea, care vorbea pe teritoriul împărăției lui Israel, să vestească, în termeni atât de limpezi, alipirea finală a întregului popor la dinastia legitimă, descinsă din David (3.5).

a) Contestarea autenticității unei asemenea aluzii ar însemna, nici mai mult nici mai puțin, a pune la îndoială valoarea profeției referitoare la domnia universală a unui rege din neamul lui David. Or, această prezicere a fost enunțată pe teritoriul Regatului de Nord, de către un profet contemporan cu Osea, dar născut în Împărăția lui Iuda (Am. 9.11).

b) Eșecul, prăbușirea dinastiilor; una după alta, în Regatul de Nord, în cursul celor două secole precedente, era pentru israeliții pioși o dovadă evidentă că Dumnezeu lepădase regii pe care îi pedepsise. Continuitatea monarhiei davidice confirma profețiile proclamate în Regatul de Sud, referitor la această dinastie și furniza dovada intrinsecă a faptului că Dumnezeu alesese casa lui David.

Locul

Osea proorocește în Împărăția lui Israel; el este singurul profet născut în sânul celor 10 seminții separate de dinastia davidică. Avertismentele lui privesc, ocazional, și Împărăția lui Iuda.

Data

Indiciile cronologice, plasate la începutul cărții, permit datarea activității profetice a lui Osea între anii 786-724 î.Cr. Împărății lui Iuda sunt numiți poate din pricină că Osea i-a considerat ca fiind singurii succesori legitimi ai lui David. Cadrul istoric al acestei perioade ne este dat în II Împ. 14.23 - 20.21. După biruința raportată de Zakir al Hamatului asupra lui Ben-Hadad III, împăratul Siriei, Damascul și-a pierdut supremația asupra regiunii. Ieroboam II, regele lui Israel, își exercită controlul chiar și asupra capitalei siriene (II Împ. 14.28). Domnia lui va fi una din cele mai prospere; securitatea națională fiind asigurată, poporul își poate concentra toate forțele spre dezvoltarea economiei

și a comerțului, numai că, în paralel cu prosperitatea economică,iau proporții considerabile corupția, nedreptățile sociale și idolatria; prăpastia dintre bogați și săraci se adâncește vertiginos: cămătarii trăiesc într-un lux nemaiauzit, își asupresc servitorii și nu se dau înapoi de la nici o nedreptate. Toate cele de mai sus constituie abuzuri pe care Amos le condamnă cu toată vehemența.

După moartea lui Ieroboam II, situația se deteriorează rapid. Urmează perioada cea mai sumbră din istoria lui Israel: uzurpatorii acaparează puterea și sunt răsturnați de intriganți (4 succesori ai lui Ieroboam sunt asasinați în cursul acestei perioade); anarhie, despotism militar, confuzie la toate nivelurile. Pe vremea regelui Osea, ultimul suveran al lui Israel, evreii au căutat un sprijin politic la faraonii egipteni (7.11; 9.6; 12.2). Activitatea profetică a lui Osea a continuat până în preajma prăbușirii Samariei (722). În aceeași perioadă, au fost rostite profețiile lui Isaia și Mica în Împărăția lui Iuda.

Locul atribuit cărții lui Osea, la începutul ciclului Micilor Profeți, se datorează, nu priorității sale cronologice, ci importanței și volumului acestei scrieri: Iona, Amos, Ioel și, desigur, Obadia au proorocit înainte de Osea sau în același timp cu el.

Scopul

Mesajul lui Osea este îndreptat, în special, contra idolatriei care mergea mână în mână cu prosperitatea materială. Chiar de la intrarea sa în Canaan, Israel s-a confruntat cu cultul lui Baal, zeul ploii și al fertilității. Ilie a avut de luptat contra a 400 de profeți ai lui Baal, foarte bine instalați pe pământul lui Israel (I Împ. 18). Cultul Domnului avea de suferit din plin de pe urma influenței dăunătoare a idolatriei. Pe vremea lui Osea, marea majoritate a copiilor lui Israel deveniseră adepții cultului corupt al Baalilor și Astarteelor, cultul cel mai imoral de pe tot cuprinsul Orientului antic: de câteva ori pe an, sărbătorile ținute în cinstea acestor divinități erau însoțite de prostituție rituală, acte de violență, îmbuibări și beții. Pe de altă parte, alianțele politice încheiate cu alte popoare subminau încrederea în Domnul și, desigur, implicau adoptarea divinităților adorate de către națiunile aliate. Osea a intenționat să-și conducă poporul la pocăință și să-l determine să se întoarcă la Dumnezeu, a Cărui inimă iubitoare nu obosise așteptându-l.

Conținutul

Cartea începe cu istoria căsătoriei și a dificultăților conjugale întâmpinate de Osea:

Dumnezeu îi cere să-și ia de nevastă o femeie care, peste puțină vreme, se va dovedi nestatornică și infidelă. Întrebarea care se pune este dacă avem de-a face aici cu o istorie reală. S-a emis obiecțiunea că, de vreme ce preoții nu aveau voie să se căsătorească cu o prostituată (Lv. 21.7), cum ar fi cerut Domnul un asemenea lucru din partea unui profet al Său? Atunci ar fi vorba doar de o vedenie sau de o alegorie? Nimic nu pare să indice lucrul acesta; dimpotrivă, totul ne conduce să credem că ne aflăm în fața unei „istorii realmente trăite, dar având, din capul locului, un răsunset simbolic” (cf. vers. fr. T.O.B., traducerea ecumenică a Bibliei).

Poate că Gomera nu a fost o femeie depravată în momentul căsătoriei sale cu Osea. O altă posibilitate: ea a fost o femeie de moravuri ușoare, dar, între timp, s-a pocăit. Oricum, Dumnezeu cunoștea intențiile sale profunde și-l avertizează pe Osea cu privire la toate acestea, pentru că El avea în vedere o aplicație profetică: prin intermediul acestei istorii, dorea să vorbească inimii copiilor Săi. Nu-și alesese El însuși acest popor cu scopul de a-l copleși cu dragostea și bunătatea Lui, deși cunoștea mai dinainte adâncurile inimii israeliților și conduita lor viitoare? Încă din pustia Sinai, Israel s-a alipit de Baal-Peor, în Canaan, i-a oferit din grâul și untdelemnul său, din vinul și lâna oilor sale (2.7-8); a ridicat stâlpi în cinstea Astartei; și-a făcut terafimi (măști ale strămoșilor) (3.4); a consultat oracolele (4.12) și a adorat vițelul de aur (13.2). Or, toate acestea echivalau cu adulterul și prostituția. Osea este primul profet care folosește imaginea căsătoriei, pentru a exprima relația dintre Dumnezeu și poporul Lui (cf. Ier. 2.2; 3.1-4; Is. 54.5; Ez. 16.33), imagine care va fi preluată și de autori ai N.T. (II Cor. 11.2; Ef. 5.23-32; Ap. 19.6-9).

Suferințele îndurate de Osea îl ajută să înțeleagă bine ce se petrecea în inima lui Dumnezeu. Credincioșia manifestată de profet față de soția sa nedemnă reflectă îndelunga răbdare și dragostea lui Dumnezeu, indicată prin cuv. *hesed*, care exprimă forța și dulceața, dragălașenia și statornicia, bunătatea și credincioșia adevăratei iubiri. Proorocul „cu inima zdrobită” este capabil să transmită mesajul lui Dumnezeu, a Cărui inimă este profund rănită de actele de necredincioșie comise de poporul Lui. Nicăieri, în tot V.T., harul divin nu apare într-o lumină mai puternică.

Însă Osea vorbește și despre mânia lui Dumnezeu; el dă în vileag relele săvârșite de copiii lui Israel pe tărâm politic, religios și moral

(5.10-14; 7.12-16; 8.5, 13) și îi avertizează că Dumnezeu îi va lepăda, dacă nu se pocăiesc și nu se întorc la El (1.6). După aplicarea pedepsei divine, dragostea va triumfa (cap. 11). Dumnezeu va vindeca „*vătămarea adusă de neascultarea lor*” (14.4-5).

Numele acordate copiilor lui Osea sunt pline de semnificații:

Izreel înseamnă: „*El (Dumnezeu) seamănă*”. În 1.4-5, numele de Izreel, implicând sensul de *a semăna pustiirea* aduce aminte de niște fapte istorice. Sisera a fost înfrânt în această câmpie (Jud. 4.13 și urm.). În același loc, i-a bătut Ghedeon pe madianiți și amaleciți (Jud. 6.33; 7.1) și tot acolo s-au desfășurat lupte între filistenii și israeliți (I Sam. 29.1). Episodul cel mai sinistru, evocat de acel loc din câmpia Izreelului, era măcelărirea de către lehu a casei lui Ahab. Tot la Izreel l-au rănit de moarte oamenii lui lehu pe Ahazia, împăratul lui Iuda (II Împ. 9; 10). Textul din Os. 1.4-5 vestește pedeapsa care avea să vină peste casa lui lehu.

Lo-Ruhama (1.6) înseamnă literalmente: „*cea fără îndurare*.”

Lo-Ami (v. 9) vrea să spună: „*Nu-i poporul Meu*.” La fel ca Gomera, care i-a fost necredincioasă lui Osea, Israel a încălcat legământul făcut de Dumnezeu cu poporul Lui. Astfel, s-ar putea spune că, din punct de vedere spiritual, israeliții se făcuseră vinovați de adulter. Dragostea lui Osea pentru Gomera simbolizează dragostea neclintită a lui Dumnezeu față de poporul Lui. După cum Gomera s-a aflat sub disciplină când Osea a reprimat-o, la fel și necredincioasa Israel trebuie să se supună pedepsei divine (3.3-5); dar recurgerea la această perioadă de încercare constituie tocmai un mijloc de restaurare a națiunii (2.14-23). Israel va cunoaște iarăși pe Dumnezeul lui și se va întoarce la El. Numele de Izreel, deși trebuie să fie, în continuare, înțeles literal, va avea de acum încolo o semnificație pozitivă: *a semăna din nou poporul în țară* (2.22-23). De asemenea, celelalte două nume își pierd prefixul negativ (2.1; 23) și înseamnă acum: „*îi voi da îndurare*” și „*poporul Meu*”. La momentul respectiv, armonia se va restabili între Dumnezeu și Israel, răsfrângându-se chiar și asupra naturii (2.21-23).

Cap. 4-14 nu sunt o serie de discursuri, nici chiar o predică lungă, ci un rezumat al învățăturii profetice, elaborat de Osea către finalul activității sale profetice, dacă nu cumva de un discipol al său după moartea proorocului. Acest rezumat conține esența mesajelor sale

rostate în public. Majoritatea profețiilor conținute în cap. 4-14 au fost formulate pe vremea când Asiria semăna groaza printre copiii lui Israel. Uneori, sunt oferite indicii cronologice: pasajul din 10.14 ar putea fi o referință la Salmanasar V, împăratul Asiriei (728-722 î.Cr.). Profetul vorbește adesea de avansurile pe care le făceau capii Israelului, când Asiriei, când Egiptului, urmărind politica ultimilor doi împărați ai lui Israel (5.13; 7.11; 8.9; 14.3; cf. Os. 12.1; II Împ. 17.3-4). Avem toate motivele să credem că reproșurile adresate lui Israel, din pricina unei asemenea politici, au avut loc sub domnia lui Pecah și a lui Osea. În orice caz, subscrierea de la Os. 1.1 nu trebuie să fie neglijată.

Osea subliniază sfîntenția lui Dumnezeu și ura Sa față de păcat (2.4-5; 6.5; 9.9; 12.15, etc.), dar și dragostea Lui pentru Israel (2.16-18, 22-25; 3.1; 11.1-4, 8-9; 14.4, 8, etc.).

„*În ultimă analiză, păcatul este, sub forma sa cea mai grozavă, un act de infidelitate la adresa dragostei. El lovește în inima lui Dumnezeu. El distruge ființa păcătosului. Dumnezeu nu poate suporta niciodată păcatul, însă El poate răscumpăra păcătosul, și face lucrul acesta.*” (Campbell Morgan, *Voices of Twelve Hebrew Prophets*).

Amos proclamă dreptatea lui Dumnezeu și revendică echitatea socială; la rândul său, Osea proclamă dragostea lui Dumnezeu. Cele două mesaje nu se opun, ci se completează unul pe altul și, pe planul Revelației, ambele sunt la fel de necesare. Însă cântărețul atât de iscusit al dragostei lui Dumnezeu (Os. 14.4-8), descrie și mânia Sa, rostind totodată teribile amenințări la adresa israeliților infideli Domnului (cf. 5.10, 14; 7.12-16; 8.5, 13; 9.7-17; 11.5-6; 13.7-8). Textul din 11.8-9 vorbește despre bogata îndurare a lui Dumnezeu pe care nici un păcat omenesc nu o poate epuiza sau înlătura. Ideea principală a mesajului lui Osea este următoarea: dragostea puternică și de nezduncinat a lui Dumnezeu pentru poporul Israel nu va fi satisfăcută decât atunci când se va fi restabilit o armonie desăvârșită între acest popor și El.

Osea este unul dintre profeții cei mai profunzi și mai spirituali ai V.T. El a fost numit „*profetul evanghelic*”. Cu un secol înainte de Ieremia, el vestește deja noul legământ (2.14-20) și vorbește de îndurarea nemeritată și ne-schimbătoare a lui Dumnezeu (11.8-9). Dragostea profetului pentru soția sa nestatornică evocă iubirea Tatălui pentru fiul pierdut (Lc. 15) sau a lui Cristos pentru Biserica Sa (Ef. 5).

Cartea lui Osea este citată de mai multe ori în N.T. (Mt. 9.13; 12.7; Lc. 23.30; Ap. 6.16).

Planul

Cartea se împarte în două secțiuni, inegale ca volum:

- cap. 1-3: formarea profetului;
- cap. 4-14: învățătura lui.

În prima parte, care evocă viața familială a lui Osea, cap. 1 are ca temă copiii, semne ale lui Dumnezeu pentru poporul Lui; cap. 2: soția, simbol al poporului necredincios; cap. 3: soțul, ca reprezentant al lui Dumnezeu care pornește în căutarea poporului Său.

A doua parte conține o serie de discursuri, clasificate pe teme, și nu în ordinea cronologică în care au fost formulate. Acestea gravitează în jurul a 3 idei principale: cauze - pedeapsă - restaurare.

1. *Cauzele situației actuale* (4.1 - 6.3): lipsa de realism, renunțarea la o conduită caracterizată prin milă și bunătate, necunoașterea lui Dumnezeu. Numeroși preoți, împărați și profeți au fost un exemplu negativ pentru popor. Rezultatul? Țara se află într-o stare jalnică, poporul lăncezește, natura însăși scapă de sub controlul omului sau se sustrage autorității sale.

2. *Pedeapsa* [6.4 - 10.15: moliile, rugina (distrugere lentă) și fiarele câmpului (leii) (nimicire rapidă) vor fi folosiți pentru pedepsirea poporului]. Din cauza frecventelor încălcări ale voii lui Dumnezeu (6.4 - 7.16), orice bucurie va dispărea, nu vor mai fi auzite mesajele profeților, poporul va fi dus în captivitate, va pribegi înapoi și încolo, lepădat de Dumnezeu (cap. 8-9).

3. *Dragostea lui Dumnezeu* (cap. 11-14): în cele din urmă, dragostea va triumfa asupra păcatului. Osea folosește un stil sobru și inflăcărat; uneori, indignarea clocotește în inima sa; alteori, stilul lui este liric și patetic îndemnând, cu toată căldura sufletului său, poporul Domnului la pocăință.

OSEM. (V. *Ošem*).

OSEMINTE. (V. *Os*).

OSNAPAR, ASNAPPAR, ASSURBANIPAL. Calificat inițial ca „mare și ilustru”, se susținea că Osnapar fusese doar un înalt demnitar asirian. El a strămutat o serie de populații străine în Samaria (Ezra 4.10). Unii comentatori au presupus că Osnapar ar fi fost Esar-Haddon sau unul dintre ofițerii săi (cf. v. 2). În prezent,

Osnapar este identificat în persoana lui Assurbanipal, fiul lui Esar-Haddon, care a fost moștenitorul prezumtiv, din anul 673 î.Cr.; în anul 669, el accedă la tronul Asiriei și domnește până la anul 626 î.Cr.

OSPITALITATE. În Orient, a fost considerată întotdeauna ca o datorie sacră primirea în cămin, servirea mesei, acordarea unui loc de odihnă și protejarea oricărui călător care s-ar fi oprit în fața cortului sau a casei cuiva. Străinul era tratat ca un oaspete binevenit, iar cei ce mâncau împreună puneau, prin însuși faptul acesta, bazele unor legături de prietenie, confirmate prin daruri reciproce și întreținute din tată în fiu.

Legea lui Moise recomanda ospitalitatea (Lv. 19.34), care era privită și de greci ca o îndatorire religioasă. Conduita arabilor din zilele noastre prezintă asemănări frapante cu ospitalitatea vechilor evrei. Un călător poate să stea la poarta unui om total necunoscut, până în momentul când stăpânul casei îl invită la masă. Dacă el își prelungește, cu puțin timp, șederea, nimeni nu-i va adresa vreo întrebare cu privire la intențiile sale. El va putea pleca, în orice moment, fără a acorda gazdei o altă compensație în afară de urarea: „*Dumnezeu să fie cu dumneavoastră!*”

Odată cu creșterea numărului populației evreiești, au fost înființate numeroase hanuri (v. *Han*), fără însă ca ospitalitatea familială să aibă ceva de suferit. V.T. oferă numeroase exemple în acest sens (cf. Gen. 18.1-8; 19.1-3; 24.25, 31-33; Ex. 2.20; Jud. 19.15-21; II Împ. 4.8, etc; Iov 31.32).

Bogatul nemilosiv din Lc. 16.19-25 a comis o violare gravă a legii ospitalității. N.T. dă învățături clare despre ceea ce trebuie să fie ospitalitatea creștină (Lc. 14.12-14). În gr., cuv. pentru *ospitalier* este *philoxenos* = prieten al străinilor (Tit 1.8; I Pet. 4.9) iar termenul pentru *ospitalitate* este *philoxenia* = dragoste de străini (Rom. 12.13; Evr. 13.2).

De altfel, îndeplinirea acestei îndatoriri devine și mai plăcută, când ne gândim la minunata promisiune care îi este asociată (Mt. 10.40-42).

OSTRACA. (V. *Ostrakon*).

OSTRACON (sg.), OSTRACA (pl.). *Ostrakon* este termenul grecesc pentru un ciob dintr-un vas de lut. Anumite cioburi erau deseori folosite în Orientul Apropiat pentru scris, îndeosebi în Egipt, unde au fost găsite în mare număr. În Palestina, au fost date la iveală câteva

colecții de ostraca: 65 la Samaria, 21 la Lachiș, faimoasele litere de Lachiș, și cca 200 la Arad. Alte ostraca au fost găsite separat în alte locuri.

Numite „*hârtia săracilor*”, cioburile se pretau foarte bine la scris. În principiu, scribul scria pe suprafața convexă. În Palestina, umiditatea climatului a dus la dispariția multor scrieri, pe când în Egipt, seceta a permis mai bine conservarea textului. De altfel, datorită aceluiasi motiv au fost scoase la iveală mai multe ostraca la Arad, în Neghev.

Nici un ostracon găsit în Palestina nu prezintă texte literare, ci acestea sunt mai degrabă scrisori sau „*borderouri comerciale*”. Totuși, acestea prezintă o mare valoare documentară și sunt foarte importante sub aspect filologic. Chiar și numele pe care le poartă sunt revelatoare: unele sunt *theophores*, adică purtătoare ale numelor lui YHWH; altele au numele lui Baal, ceea ce indică infidelitatea locuitorilor față de yahvism și de cultul israelit. Nume ca Abiba'al, Meriba'al, Ba'almeoni au fost descifrate pe ostraca descoperite în Samaria (V. Arad; Lachiș; Samaria).

OSTROV, INSULĂ, REGIUNE MARITIMĂ

1. Termenul ebr. יָ, al cărui sens inițial pare să fi fost *pământ locuibil*, în contrast cu apa. Dumnezeu spune: „*Voi prefăce râurile în ostroave*” (Is. 42.15, vers. Cornilescu; Galaction are *văi uscate*, GBV *insule* iar Nițulescu *pământ uscat*. N. Ed.).

2. Insulă, în sensul curent al acestui cuvânt, cum ar fi, de ex., Caftor, Creta (Ier. 47.4).

3. Regiune maritimă, constituind chiar parte a unui continent: coasta Palestinei și a Feniciei (Is. 20.6; cf. 23.2, 6); coastele respective și insulele Asiei Mici și Greciei (Gen. 10.5; Ez. 27.7; ostroavele Elișa). Într-un sens mai larg, acest termen s-ar putea aplica oricărei regiuni, despărțite de Palestina printr-o întindere de apă, așa cum se poate vedea în Ier. 25.22 (cf. Țef. 2.11). „*Marele număr de ostroave*” cu care întreținea relații comerciale Tyrul ar putea desemna insulele și coastele Arabiei, ale Golfului Persic și Mării Roșii.

OȘTIRE. (V. *Armată*).

OȘTIREA CERURILOR, DOMNUL OȘTIRILOR. Pe un plan total diferit de acela al unei armate pământești, Biblia vorbește despre oștirea cerească (îngerii) (I Împ. 22.19; Ps. 148.2; Lc. 2.13). Totalitatea stelelor poartă une-

ori denumirea de oștire cerească (Dt. 4.19; II Împ. 23.5). Semiții indicau, prin această denumire, cerul, puterile sale și făpturile cerești, în timp ce, prin expresia *oaste pământească* desemnau: pământul, tot ce se află pe el și forțele naturii; vântul, fulgerul, căldura, frigul, viețuitoarele și lucrurile neînsufletește (Gen. 2.1; Ps. 33.6). Dumnezeu este numit, în mod frecvent, *Domnul oștirilor*. Această expresie a fost explicată uneori ca semnificând faptul că Domnul este Dumnezeul oștirilor lui Israel; au fost citate, ca dovadă, cuvintele adresate de David lui Goliat: „*Tu vii împotriva mea cu sabie, cu sulică și cu pavăză; iar eu vin împotriva ta în Numele Domnului oștirilor, în Numele Dumnezeului oștirii lui Israel*” (I Sam. 17.45); profetul Isaia spune, la rândul lui: „*Domnul oștirilor Se va pogori să lupte pe Muntele Sionului*” (Is. 31.4). Dar o asemenea explicație nu pătrunde semnificația deplină a termenului. Este adevărat că Domnul lupta pentru poporul Lui, și că El Se dovedea a fi „*Domnul cel tare și puternic, Domnul cel viteaz în lupte*” (Ps. 24.8); cu toate acestea, expresia „*Domnul oștirilor*” înseamnă ceva mai mult decât un Dumnezeu care le asigură israeliților victoria pe câmpul de luptă. Versiunile grecești au prins sensul profund al acestui titlu, redându-l prin „*Pantokratôr*”, Cel Atotputernic. Cuv. *oștire*, figurând în această expresie, se referă la oștirile întregului univers care, spiritualicește și materialicește, constituie o imensă armată, cu numeroase divizii, alcătuite din tot felul de trupe, organizate și conduse de Domnul. Una din aceste divizii este aceea a *îngerilor*.

Domnul, Dumnezeul oștirilor, i S-a arătat lui Iacov la Betel, când el a văzut scara cerului și pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se și coborând pe ea (Gen. 28.12-13; Os. 12.4-5).

„*În cer, cine se poate asemăna cu Domnul? Cine este ca Tine între fiii lui Dumnezeu? Dumnezeu este înfricoșat în adunarea cea mare a sfinților și de temut pentru toți cei ce stau în jurul Lui. Doamne, Dumnezeul oștirilor, cine este puternic ca Tine, Doamne?*” (Ps. 89.6-8).

O altă oștire este aceea a *stelelor*, magnifică în ceea ce privește ordinea și minunată din punct de vedere al înfățișării. Stelele se află sub controlul Domnului. Profetul Isaia îi invită pe cei ce doresc să-L cunoască pe Dumnezeu să-și ridice ochii spre cer și să privească stelele (Is. 40.26; 45.12).

Apoi, avem oștirea alcătuită din toate *forțele naturii*: acestea stau la dispoziția Domnului, împlinesc poruncile Sale, proclamă gloria Sa (Nem. 9.6). Domnul oștirilor trimite sabia, foametea, ciuma (Ier. 29.17). „*Așa vorbește Domnul, Care a făcut soarele să lumineze ziua, Care a rânduit luna și stelele să lumineze noaptea, Care întărește marea și face valurile ei să urle, El al Cărui Nume este Domnul oștirilor*” (Ier. 31.35).

Grecii, mari admiratori ai boltei înstelate și ai frumuseților naturii, numeau toate acestea *cosmos*, termen care implică ideea de frumusețe și de armonie.

Românii, care au remarcat aceeași mișcare armonioasă a constelațiilor și legăturile dintre ele, au dat Creației numele de *univers*, termen care exprimă minunat unitatea tuturor lucrurilor.

Evreii, cu imaginația lor poetică specifică, instruiți în legătură cu atotputernicia lui Dumnezeu, au văzut în această ordine imuabilă, care ne izbește la tot pasul, o adevărată oștire, structurată în niște divizii imense, numeroase, diverse, care ascultă de ordinea Singurului ei Comandant: Domnul oștirilor. (V. *Sabaot*).

OTHNI. (V. *Otni*).

OTHNIEL. (V. *Otniel*).

OTNI, OTHNI. Ușier, fiul lui Șemaia (I Cr. 26.7).

OTNIEL, OTHNIEL = *Dumnezeu este puternic*. Fiul lui Chenaz și frate, sau frate vitreg, al lui Caleb, fiul lui Iefune, chenizitul (Ios. 15.17; I Cr. 4.13) (V. *Caleb*, 2). Caleb a promis că o va da de nevastă pe fiică-sa Aksa viteazului care va cuceri cetatea Debirului (Chiriat-Sefer). Otniel a realizat acest proiect și s-a căsătorit cu Aksa (Ios. 15.15-17; Jud. 1.11-13). Mai târziu, acest războinic a izbăvit pe Israel de sub asuprirea tiranului Cușan-Rișeataim, împăratul Mesopotamiei, și a devenit judecător. Israeliții se bucură de pace, timp de 40 de ani (Jud. 3.8-11).

OTRAVĂ, BĂUTURĂ ADUCĂTOARE DE MOARTE, VENIN. Orice substanță de natură vegetală, animală sau minerală care, odată introdusă într-un organism viu, îi provoacă serioase tulburări (II Împ. 4.39-40; Rom. 3.13). Evreii au două cuvinte care indică otrava rezultată de pe urma mușcăturii unui șarpe: 1. *Hemah* = căldură puternică (Dt. 32.24, 33;

Ps. 58.4). Acest termen indică fie o pasiune intensă, fie febra datorată veninului de șarpe, pătruns în organismul uman. 2. *Ro'ch* (Dt. 32.33; Iov 20.16), care înseamnă fie venin, fie ierburi amare (v. *Pelin*). Pasajul din Iov 6.4 face aluzie la obiceiul foarte vechi și foarte răspândit de a se muia vârful săgeților în otravă (Homer, *Odissea* 1.261-262; Pliniu, *Ist. Nat.*, 11.115; 18.1). Se mai utiliza o otravă de natură vegetală, de ex. un extras de tisă (*Ist. Nat.* 16.20). Galii recurgeau la o plantă otrăvitoare cunoscută sub numele de *limeum*. Ar putea fi vorba de doronic, supranumit și „iarba pantelelor”, considerat a avea un efect mortal asupra fiarelor sălbatice (27.76). Utilizarea otrăvurilor în scopuri criminale era la modă în Roma și alte orașe (II Mac. 10.13; Ant. 17.4.1). Această practică odioasă a pătruns în Împărăția lui Iuda și în alte țări orientale (cf. Mc. 16.18), dar Biblia nu vorbește despre ea, ca dovadă că procedeul respectiv nu era curent la evrei.

OȚEL. Printr-un anumit procedeu metalurgic, se dă fierului elasticitate și duritate, transformându-l în oțel. Cele mai primitive metode de prelucrare a minereului au permis deja obținerea oțelului. Locuitorii Pontului și-au câștigat celebritatea datorită iscusinței cu care practicau acest meșteșug și au fost supranumiți *șalibi*, după denumirea oțelului în grecește. Se pare că egiptenii au folosit oțelul. Comparând cuv. siriac *paleda'* cu termenul ebr. *paldah* din Naum 2.4, suntem înclinați să credem că acesta din urmă indică *oțelul*. (Unele versiuni fr. și rom. au chiar ac. cuv., în vreme ce alți traducători au redat termenul *oțel* prin *fier care scânteiază*).

OȚEM, OSEM.

1. Unul dintre fiii lui Isai (I Cr. 2.15).
2. Fiul lui Ierahmeel (I Cr. 2.25).

OȚET. Băutură fermentată, devenită acră prin producerea spontană sau provocată a acidului acetic (Num. 6.3). Oțetul strepezește dinții (Pv. 10.26); el nu poate fi băut fără să fie diluat (Ps. 69.22). Orientalii îl beau amestecat cu puțin untdelemn, pentru a-și potoli setea, când apa potabilă le lipsește (cf. Rut 2.14); totuși, numeroși comentatori consideră că lichidul despre care se vorbește în cartea Rut nu ar fi altceva decât un vin care s-a oțetit.

A cânta o arie unui om aflat în suferință este la fel de absurd cu a turna oțet pe silitră, un

săpun mineral neutralizat cu ajutorul oțetului (Pv. 25.20).

Ostașii romani obișnuiau să bea pe câmpul de luptă un vin slab, acrișor, numit *acetum* = oțet. Probabil că o băutură asemănătoare l-a oferit un soldat roman Domnului Isus pe cruce, pentru a-și potoli setea arzătoare (Mc. 15.36; Ioan 23.36). Însă El a luat o singură înghițitură. Cu puțin timp înainte, I se apropiase de gură o altă băutură, un vin amețitor, amestecat cu mir, pe care Cristos l-a refuzat (Mt. 27.34; Mc. 15.23).

OVED. (V. *Obed*).

OVED-EDOM. (V. *Obed-Edom*).

OVIL. (V. *Obil*).

OVOTH. (V. *Obot*).

OZIA, AZARIA, UZZI, UZZIYA, UZZI-YAHU = *Domnul este tăria mea*.

1. Unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.44).
2. Un levit din familia lui Chehat (I Cr. 6.24).
3. Tatăl unui oarecare Ionatan, unul dintre intendenții lui David (I Cr. 27.25).

4. Împărat al lui Iuda (II Împ. 15.13, 30-34; II Cr. 26; 27.2; Is. 1.1; 6.1; 7.1; Os. 1.1; Am. 1.1; Zah. 14.5; Mt. 1.9). Regele Ozia este numit Azaria în II Împ. 14.21; 15.1-8, 17-27; I Cr. 3.12, v. *Azaria*, 11). El a fost succesorul tatălui său Amația, pe la anul 785 î.Cr., la câțiva ani după înfrângerea zdrobitoare suferită de el din partea împăratului lui Israel. Ozia a domnit deja pe când trăia tatăl lui și a rezidit Eilatul (II Împ. 14.22). A ajuns pe tron la vârsta de 16 ani (v. 21). Acest suveran a redat forța și independența Împărăției lui Iuda: a reorganizat armata, a refăcut zidurile de apărare ale Ierusalimului, i-a învins pe filistenii și arabi, a dărâmat zidurile Gatului, Iabnelui și Asdodului, și-a supus amoniții și alte popoare (II Cr. 26.6-8). Ozia a dezvoltat agricultura, a clădit turnuri în pustie, a săpat fântâni. Ozia a slujit Domnului, dar nu a nimicit înălțimile, unde poporul aducea jertfe idolilor. Din pricina succeselor obținute, a căzut pradă mândriei. Încercând să-și asume unele atribuții rezervate preoților, a fost imediat atins de lepră, boală de care nu s-a mai vindecat. Iotam, fiul său, a devenit regent. Un mare cutremur de pământ a avut loc în această perioadă (Am. 1.1; Zah. 14.5). Poporul a făcut o legătură între acest cataclism și sacrilegiul

comis de Ozia (Ant. 9.10.4). Acest monarh, care a domnit 52 de ani, a murit pe la anul 734 î.Cr. (II Împ. 15.1-7; II Cr. 26). Isaia, Osea și Amos și-au început activitatea profetică înainte de moartea lui (Is. 1.1; 6.1; Os. 1.1; Am. 1.1).

Placa unui osuar, săpată în piatră de calcar, datând din sec. I d.Cr. a fost găsită la Ierusalim. Ea conținea următoarea inscripție: „*Aici au fost depuse osemintele lui Ozia, împăratul lui Iuda. Deschiderea interzisă.*” Fără îndoială că ultima propoziție se datorește faptului că Ozia devenise lepros, mai ales că, după toate aparențele, el fusese înmormântat, nu în mormintele împăraților, ci în apropierea lor. Osemintele sale fuseseră considerate necurate, dacă este justă interpretarea pe care o dăm noi interdicției săpate pe placa respectivă. Inscripția a fost gravată cu caractere aramaice.

Placa osuarului lui Ozia (38 x 38 cm), gravată probabil cu prilejul mutării osemintelor sale într-un alt mormânt.

5. Preot. Fiul lui Harim. Punând în aplicare porunca lui Ezra, el repudiază străina cu care se însurase (Ezra 10.21).

6. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Pereț (Nem. 11.4).

OZNI = *atent*. Fiul lui Gad și fondatorul unui clan (Num. 26.16). Se mai numea Ețbon (Gen. 46.16), dacă nu cumva, la moartea unui bărbat cu numele acesta, i-a luat locul și a fondat un clan numit astfel. Hețron și Hamul, în Iuda, au procedat la fel (Num. 26.19-21).

Culegere text: CONSTANTIN MOISA

*

Bun de tipar: 15 05 1996. Apărut 1996.
Coli de tipar: 30 1/2 + 1 coală planșe.

*

Tiparul executat sub comanda nr. 7/1996
la Tipografia STEPHANUS, Str. Bibescu Vodă nr. 1
BUCUREȘTI - ROMÂNIA

ALFABETUL EBRAIC

DENUMIREA LITEREI	FORMA	PRONUNȚARE	VALOAREA NUMERICĂ
<i>Aleph</i>	א	' h (mut)	1
<i>Beth</i>	ב	b sau v	2
<i>Gimel</i>	ג	g (dur) sau gh	3
<i>Daleth</i>	ד	d, dh	4
<i>He</i>	ה	h aspirat	5
<i>Waw</i>	ו	v sau w	6
<i>Zayin</i>	ז	z	7
<i>Heth</i>	ח	h (aspir. gutural)	8
<i>Teth</i>	ט	t (lingual)	9
<i>Yod</i>	י	i sau y	10
<i>Kaph</i>	כ	k	20
<i>Lamed</i>	ל	l	30
<i>Mem</i>	מ	m	40
<i>Nun</i>	נ	n	50
<i>Samekh</i>	ס	s	60
<i>Ayin</i>	ע	' (aspir. forte: gh...r)	70
<i>Pe</i>	פ	p sau ph, f	80
<i>Tsade</i>	צ	ts sau ss	90
<i>Qoph</i>	ק	q	100
<i>Reş</i>	ר	r	200
<i>Chin sau şin</i>	ש	ch sau s	300
<i>Taw</i>	ת	t sau th	400

Formele ך, ם, ן, ף, ץ sunt cele de la finalul cuvântului pentru literele *Kaph*, *Mem*, *Nun*, *Pe*, *Tsade*.
 Literele כ, ב, ג, ד, ה, ו se pronunță tare când se află în interiorul cuvântului: כ, ב, ג, ד, ה, ו.

ALFABETUL GREC

DENUMIREA LITEREI	FORMA	PRONUNȚARE	VALOAREA NUMERICĂ
<i>Alpha</i>	A α	a	1
<i>Beta</i>	B β, ϐ	b	2
<i>Gamma</i>	Γ γ	g (dur)	3
<i>Delta</i>	Δ δ	d	4
<i>Epsilon</i>	E ε	e (scurt)	5
<i>Dzeta</i>	Z ζ	dz, z	7
<i>Eta</i>	H η	e (lung)	8
<i>Theta</i>	Θ θ	th (asp.)	9
<i>Iota</i>	I ι	i sau y	10
<i>Kappa</i>	K κ	k	20
<i>Lambda</i>	Λ λ	l	30
<i>Mü</i>	M μ	m	40
<i>Nü</i>	N ν	n	50
<i>Xi</i>	Ξ ξ	x	60
<i>Omicronn</i>	O ο	o (scurt)	70
<i>Pi</i>	Π π	p	80
<i>Ro</i>	P ρ	r	100
<i>Sigma</i>	Σ σ, ς	s	200
<i>Tau</i>	T τ	t	300
<i>Üpsilonn</i>	Υ υ	ü	400
<i>Fi</i>	Φ φ	ph, f	500
<i>Hi</i>	X χ	h (asp. gut.)	600
<i>Psi</i>	Ψ ψ	ps	700
<i>Omega</i>	Ω ω	o (lung)	800

Willem A. VanGemerren

Valea Izreelului, văzută de pe Muntele Tabor. Câmpia reprezintă linia de demarcație între Samaria și Galileea (Jud. 6.33; Os. 1.5).

Gustav Jeeninga
Tell-ul Ierihonului.

Ben Chapman
Templul lui Irod cel Mare în miniatură.

Levant Photo Service
Pantele Betleemului, satul unde S-a născut Domnul Isus Cristos.

Gustav Jeeninga

Lacul Galileii și locul unde a făcut Domnul Isus prima minune a înmulțirii pâinilor.

E.B. Trovillion

Nazaret, localitatea galileană unde a copilărit Domnul Isus Cristos.

Ben Chapman

Mormânt săpat în stâncă de calcar. Pentru a-l închide, se rostogolea o piatră mare la intrare. Într-un astfel de mormânt a fost depus trupul Mântuitorului.

Ben Chapman

Ierusalimul modern, cu Domul Stâncii și, în spatele său, Muntele Măslinilor

Willem A. VanGemerem

În prim-plan, valea fertilă a Iordanului; în al doilea plan, Iordania.

Gustav Jeeninga
Iordanul, în apropiere de Ierihon.

Ben Chapman

Sfeșnicul cu 7 brațe, simbol al iudaismului și al statului evreu.

Amsterdam Bible Museum

Preoți aducând jertfe în pustie (Cortul întâlnirii).

Howard Vos
Malta. Golful Sf. Pavel.

Gustav Jeeninga - *Cedri din Liban.*

Gustav Jeeninga

*Qumranul și intrarea în peștera nr.4, vizibilă în dreapta, sus.
În al doilea plan, se observă Marea Moartă.*

John Trever

*Regiunea pustie a Qumranului, în spatele căreia se vede Marea Moartă.
În falezile din centrul imaginii au fost găsite manuscrisele.*

Willem A. VanGemereren
Galileea de jos, văzută de pe Muntele Arbel

Willem A. VanGemereren
*Uedul Darga, în regiunea pustie
 din sudul Iudeii.*

Ben Chapman
Mormintele unei familii de preoți Macabei, în valea Chedronului.

Howard Vos

Acest Fragment de papyrus, scris
în grecește, datează din sec. II d.Cr.
El conține primele 14 versete ale
Evangheliei după Ioan.

John C. Trever

Sulul din Isaia (1 Q Is) a fost găsit în
grota nr. 1 de la Qumran. El a fost scris
câte anii 120 î.Cr. și este cel mai vechi
manuscris, care conține o carte întreagă
a V.T., dintre cele descoperite până acum.
(V. Manuscrisele de la Marea Moartă).
De remercat absența punctelor-vocale
masoretice.
(Text consonantic).

Gleason Archer
*Daric de aur. Numai aversul poartă
 efigia unui suveran.*

*În ciuda taliei lor reduse, măgarii
 sunt animale destul de robuste
 pentru a transporta oameni sau poveri.*

Howard Vos
Ostracon descoperit la Marea Moartă (Qumran). Scriitură ebraică.

Gleason Archer

Siclu emis de iudei cu prilejul primei lor revolte (66-70 d.Cr.)

Moneda împăratului roman Vespasian. Ea comemorează luarea Ierusalimului în anul 70 d.Cr. O evreică plânge din cauza distrugerii orașului.

Howard Vos
*Liră mesopotamiană, aproximativ 2500 î.Cr.
(reconstituire).*

Howard Vos
*Ulcior găsit într-o grotă de la Qumran în care
se aflau niște manuscrise.*

Howard Vos
Macheta vechii cetăți Meghido.

Gustav Jeeninga
Piatra Moabului.

Howard Vos
*Pe insula Elefantina, niște repere marcate în zid
permiteau măsurarea apelor umflate ale Nilului.*